R. P. MARTINI
BECANI
MANUALE
CONTROVERSIARUM

In V. Libros distributum.

R. P. MARTINI BECANI

Societatis Jesu Theologi

MANUALE CONTROVERSIARUM

In V. Libros distributum,

Quibus hujus temporis Controversiæ breviter dilucidantur.

CUM TRIPLICI INDICE;

Uno Librorum, & Capitum; Altero Locorum Sacræ Scripturæ; Tertio rerum, & Verborum.

PATAVII, MDCCXIX.
Ex Typographia Seminarii.
Apud Joannem Manfrè.
Superiorum permissu, & Privilegio.

PROGRAMMA
IN
MANUALE
R. P. MARTINI BECANI
Societatis Jesu Theologi.

Martia Martino Martinus bella ciebat
Nuper, & in Calvum sontica tela dabat.
Res belle cecidit, mundi spectante theatro,
Dum lupus hinc, vulpes dum ruit inde vafra.
Et poterant, solo calamum stringente Becano,
Monstra perire suis incinerata probris;
Ni stygiis adjuta dolis, per mille figuras
Hæresis infandum volveret atra caput.
Extremam sed quando manum Manuale *recepit;*
Tolle manum, dixit Bestia: DISPEREO.
Sustulit ille manum cælo donatus; at illa
Saucia clamat adhuc vulnere: DISPERII.

NOI REFFORMATORI
Dello Studio di Padova.

HAvendo veduto per la Fede di revisione, & approbatione del P. F. Ambrosio Lisotti Inquisitore di Padova, nel Libro intitolato: *Manuale Controversiarum in V. Libros distributum R. P. Martini Becani Soc. Jesu Theologi*, non v'esser cos' alcuna contro la Santa Fede Cattolica, & parimente per Attestato del Segretario Nostro niente contro Prencipi, & buoni costumi, concedemo licenza a Zuanne Manfrè Stampatore, che possi esser stampato, osservando gl' ordini in materia di Stampe, & presentando le solite copie alle Publiche Librarie di Venetia, & di Padova.

Dat. 26. Luglio 1701.

(Gio: Lando Cav. Proc. Ref.
(Girolamo Venier Cav. Proc. Ref.
(Francesco Cornaro Proc. Ref.

Agostino Gadaldini Segret.

UN-

INDEX

LIBRORUM, & CAPITUM CONTROVERSIARUM.

Controversiæ de Fide, & Religione, quæ hoc tempore vigent inter nos, & adversarios; ad quinque potissimum genera revocari possunt. Nam aliæ sunt communes Lutheranorum, & Calvinistarum. Aliæ Lutheranorum tantum. Aliæ Calvinistarum. Aliæ Anabaptistarum. Aliæ Politicorum. Per Politicos intelligo partim eos, qui pluris politiam æstimant, quam Fidem, & Religionem; partim qui disputant quæstiones ad politiam aliquo modo pertinentes. Et quidem Controversiæ primi generis, in quibus & Lutherani, & Calvinistæ a nobis dissentiunt, sunt hæ potissimum.

LIBER I.

LIBER II.

Controversiæ secundi generis, in quibus soli Lutherani a nobis dissident, sunt tres sequentes.

LIBER III.

Controversiæ tertii generis, in quibus soli fere Calvinistæ, iique vel omnes, vel aliqui a nobis dissentiunt, sunt istæ.

LIBER IV.

Controversiæ quarti generis, in quibus Anabaptistæ nobis sunt contrarii, hæ potissimum solent recenseri.

LIBER V.

Controversiæ quinti generis, quas dixi esse Politicorum, plurimæ sunt, quæ hoc tempore disceptantur, sed hæ potissimum.

XIII.

APPENDIX.

Hæc quinque genera Controversiarum totidem Libris tractaturus sum: idque breviter, ne Lectori molestus sim: clare, ut quæ scribo, omnes intelligant: modeste, ne quis merito offendi possit. Præmittam tamen aliqua de Adversariis, quæ Lectori subservient.

I. PRÆ-

I. PRÆLUDIUM.

De varia dispositione Adversariorum, & quomodo cum singulis agendum.

IGitur Adversarii sive illi Lutherani sint, sive Calvinistæ, sive alterius sectæ, non eodem modo omnes affecti, ac dispositi sunt. Nam primo aliqui in suo errore sunt pertinaces. 2. Alii zelosi. 3. Alii frigidi. 4. Alii dubii, ac fluctuantes. De singulis dicam.

2. Pertinaces sunt, qui quidem agnoscunt, se recedere a communi sensu Ecclesiæ, & antiquorum Patrum; sed tamen ex superbia, & obduratione mentis, ne videantur a veritate convicti, obstinate persistunt in sua opinione. Hi proprie dicuntur Hæretici, teste Augustino, epist. 162. & l. 18. de Civitate Dei, cap. 51. Sunt autem similes Pharisæis, & propter duritiam cordis rarissime convertuntur, juxta illud Matth. 13. 15. *Incrassatum est cor populi hujus, & auribus graviter audierunt, & oculos suos clauserunt, ne quando videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & convertantur, & sanem eos.*

3. Zelosi sunt, qui non ex superbia, & obstinatione, sed ex quadam ignorantia falso persuasi sunt, suam sectam veritati, & Evangelio consentaneam esse, ideoque tanto studio, ac ardore eam defendunt, ut videantur parati vitam potius, quam sectã deserere. Hi similes sunt Paulo ante conversionem, qui de seipso scribit ad Galatas c. 1. v. 13. *Audistis*, inquit, *conversationem meam aliquando in Judaismo, quoniam supra modum persequebar Ecclesiã Dei, & expugnabam illam, & proficiebam in Judaismo supra multos coætaneos meos in genere meo, abundantius æmulator existens paternarum mearum Traditionum.* Hujusmodi zelosi, quia non peccant ex malitia, sed ex ignorantia, sæpe a Deo misericordiam cõsequuntur, ut idem Paulus de seipso testatur, 1. Tim. 1. 13. *Misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate.*

4. Frigidi sunt, qui neque ex superbia, neque ex ignorantia, sed ex aliis causis, quas frigide prætendũt, manent in suo errore: Et quando monentur de Catholica fide capessenda, solent cunctari, tergiversari, & frivolas excusationes afferre. Et alii quidem prætendunt, se in ea religione, quam prætendunt, natos, & educatos esse. Alii, juramento se obstrinxisse, quod velint in ea persistere. Alii, non audere palam profiteri fidem Catholicam, propter

pter amicos,& consanguineos,qui omnes alterius sectæ sint. Alii,non posse se id facere, ne offendant suum Principem, qui a Catholica alienus est. Alii denique tametsi nihil horum aperte dicant, revera tamen ex una parte manent in heresi propter allatas pretensiones:ex altera,simulant,se propendere ad nostram religionem.ut hac ratione vel Imperatoris, vel alterius Principis Catholici favorem aucupentur, aut certe ad officia, & dignitates apud Catholicos promoveantur: vel, si illa jam antea obtinuerunt, ne amittant. Nec desunt, qui ex eventu, & rerum successu statuant de fide sua: nempe, mansuros se in Luthera-na, aut Calviniana, si videbunt Catholicos affligi, aut bello succumbere: Sin contra, Catholicam amplexuros. Hi omnes similes sunt illis, de quibus Helias Propheta, 3. Reg.18. v.21. *Usquequo claudicatis in duas partes? Si Dominus est Deus, sequimini eum: Si autem Baal, sequimini illum*. Et optime in eos quadrat, quod scriptum est Ecclesiastici cap.3. vers. 28. *Cor ingrediens duas vias non habebit successus*.

5. Dubii sunt, qui simplici, ac recto corde quærunt veritatem. Et quia per se, seu suopte ingenio,ac industria non possunt eam invenire, petunt ab aliis se doctioribus juvari, ac instrui. Hi similes sunt Nicodemo in Evangelio, & Eunucho in Actibus Apostolorum.Nicodemus petivit instrui a Christo circa regenerationem spiritualem, quæ fit per Baptismum, Joan. 3. vers.4. *Quomodo*, inquit, *potest homo nasci, cum sit senex? Nunquid potest in ventrem matris suæ introire, & renasci?* Similiter Eunuchus legens Isaiam Prophetam, cum rogaretur a Philippo. *Putasne intelligis, quæ legis?* respondit: *Et quomodo possum, si non aliquis ostenderit mihi?* Quasi dicat: Non intelligo sensum Isaiæ,sed obsecro, ut mihi interpreteris, ut me juves, ut me doceas. Hujusmodi homines, si incidant in viros bonos, a quibus instruantur, facile juvari solent: Quo pacto Nicodemus a Christo, & Eunuchus a Philippo instructus, & adjutus est.

6. Igitur cum his omnibus non eodem modo agendum est. Ac primo *pertinaces* non facile admittendi sunt ad disputationē de fide, ac religione; quia, cum sint superbi, ac contumaces, non volunt resipiscere, etiamsi manifeste convincantur; ut patet exemplo Pharisæorum, qui sæpe a Christo convicti, nihilominus in errore persistebant. Si tamen cum illis agendum est propter utilitatem aliorum, tria servari debent. Primo, coercendi sunt intra limites certæ materiæ, ne ex una in aliam dilabantur. Hoc enim fit sine fructu. Secundo, restringendi ad formam syllogisticam, ut vis argumenti appareat. Nec permittendum, ut sine

ordi-

ordine; sine methodo, sine connexione, quasi concionabundi multa effutiant, quod ipsis familiare est. Tertio, palam confundendi, & increpandi sunt; sicut Sadducei, Scribæ, & Pharisæi a Christo fuerunt confusi, & increpati. Matth. 12. vers. 29. *Erratis nescientes Scripturas, neque virtutem Dei.* Et c.23.v.16. *Væ vobis duces cæci, qui dicitis: Quicumque juraverit per templum, nihil est: qui autem juraverit in auro templi, debet. Stulti, & cæci: Quid enim majus est, aurum, an templum, quod sanctificat aurum?* Similiter a Stephano, Actor.7.51. *Dura cervice, & incircumcisis cordibus, & auribus, vos semper Spiritui Sancto resistitis.* Denique a Paulo Apostolo, Act.9. v.22. *Saulus autem multo magis convalescebat, & confundebat Judæos.* Hæc confusio dupliciter prodest. Primo, quia per eam minuitur authoritas hæreticorum. Deinde illorum associæ minori in pretio eos habent, atq; ita facilius ad nos redeunt. Debet tamen esse confusio rationabilis, quæ non fiat per convitia, & maledicta, sed per justam reprehensionem, aut apertam victoriam.

7. Cum zelosis, qui pertinaces non sunt, contrario modo, id est, modeste, ac benevole agendum est. Nec tam rationibus, & argumentis obruendi, quam Deo per orationem commendandi sunt. Sic Stephanus orabat pro Saulo, qui ex præpostero zelo Ecclesiam Christi persequebatur, Act.7.59. De quo August. serm.1. de Sanctis: *Si sanctus Stephanus non orasset, Ecclesia Paulum non haberet.* Sic S. Monica cum lacrymis orabat pro filio suo Augustino, qui Manichæorum erroribus erat infectus. De quo ipsi Monicæ in somno dictum est: *Fieri non potest, ut filius istarum lacrymarum pereat.* Quanti porro viri, Paulus, & Augustinus? Hic Lumen Theologorum, ille Vas electionis appellatus:

8. Frigidi propter suas prætensiones a quibus ægre abstrahuntur, raro ad frugem perveniunt. Cum illis serio, ac severe agendum est. Quod dupliciter fieri potest. Primo ostendendo, pretensiones, & excusationes ipsorũ esse frivolas. Secundo identidem inculcando, ut saluti suæ consulant; neque propter humanos respectus, favores, & sæcularia negotia patiantur se ab æterna, & cœlesti gloria excludi. Meminerint illius parabolæ Evangelicæ, Luc. 14. 16. *Homo quidam fecit cœnam magnam, & vocavit multos, & misit servum suum hora cœnæ dicere invitatis, ut venirent, quia jam parata sunt omnia. Et cœperunt omnes simul excusare. Primus dixit ei: Villam emi, & necesse habeo exire, & videre illam: rogo te, habe me excusatum. Et alter dixit: Juga boum emi quinque, & eo probare illa: rogo te, habe me excusatum. Et alius dixit: Uxorem duxi, & ideo non possum venire.* Ecce vocantur frigidi·

gidi ad fidem, & Ecclesiam Catholicam. Excusant se, & varias allegant prætensiones. Quo eventu, sequitur: *Nemo virorum illorum, qui vocati sunt, gustabit cœnam meam*. Dura sententia, sed justa. Quia enim ad vocationem Dei cunctabundi, & frigidi sunt, merito ab omni spe vitæ æternæ excluduntur.

9. Dubii denique, qui sincere quærunt veritatem, fraterne, & ad cujusq; captum accommodate tractandi sunt. Et aliter docti, & ingeniosi, aliter rudes, & idiotæ instruendi. Sumamus exemplum a Christo. Is simplicem Judæorum turbam instruebat per parabolas, & similitudines, quas facile capiebant. Discipulis in Emaus euntibus Moysens, & Prophetas interpretabatur. Nicodemo baptismi necessitatem ex analogia humanæ generationis explicabat. Mulieri Samaritanæ Messiam esse ex eo persuadebat, quod ostenderet se omnia scire, quæ circa illam essent. Unde ipsa: *Venite*, inquit, *& videte hominem, qui dixit mihi omnia, quæcunque feci. Nunquid ipse est Christus?*

10. Hæc obiter de quadruplici errantium statu, ac conditione a me dicta sint. Et quamvis cupiam omnibus prodesse, omnesq; ad viam veritatis reducere: nihilominus in eorum potissimũ gratiam has controversias conscripsi, qui simplici, ac sincero pectore optant instrui, ac juvari. Hi enim facilius convertũtur duplici de causa. Primo, quia, cum cupiant juvari, libenter admittunt instructionem. Secundo, quia Deus, propter rectam eorum intentionem, paratus est illis assistere. Nam, ut verissime scripsit Apostolus, *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam*. Duo siquidem requiruntur in hoc negotio. Alterum, prædicatio Evangelii, seu instructio humana: *Docete omnes gentes*. Alterum, gratia Dei, sine qua instructio non prodest: *Sine me nihil potestis facere*. Unde frustra laborant, qui sua eloquentia, & argumentandi subtilitate confisi, putant se posse errantes ad fidẽ reducere. Illi, post longos labores, & disputandi acrimoniam, merito usurpẽt illud Petri in Euangelio: *Præceptor, per totã noctẽ laborantes, nihil cepimus*. Quare? Quia humana industria sine Dei adjutorio nihil efficit in hoc opere. Itaq; mutato consilio resipiscant cum eodem Petro, & dicant: *In nomine autem tuo laxabo rete*, idest, implorato Dei auxilio, hoc opus inchoabo, ne frustra laboraverim. Quo etiã sensu dixit alter Apostolus, 1. Cor. 3. 6. *Ego plãtavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit: Itaque neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus*. Et alibi: *Gratia Dei sum id, quod sum*. Hec gratia assidue petenda est, non solum ab iis, qui alios instruunt in fide, ut efficaciter instruuant, sed etiam ab iis, qui instruuntur, ut efficaciter convertantur. Amen.

II. PRÆ-

II. PRÆLUDIUM.

De causis, quæ impediunt multos Adversarios, ne ad fidem convertantur.

1. EX dictis colligi possunt 4. causæ, quæ multorum conversionem impediunt: quarum duæ ex culpa adversariorũ; totidem ex nostra incuria ortum habent. Nam & *Pertinaces* propter suam superbiam, quæ Deo inimica est; & *Frigidi* ob inanes excusationes, quas obtendunt, sibi ipsis præcludunt aditum, ut ad veram Christi Ecclesiam venire nequeant. E Contrario, *Zelosi*, & *Dubii*, si non veniant, nostræ socordiæ quodammodo tribuendum est. Utrique a nobis juvari debent: Zelosi quidem, nostris ad Deum orationibus: Dubii vero, doctrina, & instructione. Sæpe in utroque deficimus. In priori, quia vel raro, vel languide, & cum tædio oramus pro illorum conversione. Orandum sæpius, ferventius, & majori cum spe, ac fiducia. In posteriori, quia ad instruendos dubios in fide (præsertim qui simplici, ac sincero corde quærunt veritatem) opus est magnis talentis. Primo, excellenti doctrina, ut recte instruas. 2. Spiritu mansuetudinis, longanimitatis, & patientiæ, ut ab opere non desistas. 3. Discretione, & prudentia, ut ad captum cujusque noris te accommodare. His talentis usus est Christus, ut supra insinuavi. Nos aut singula non habemus, aut non semper utimur. Hic defectus corrigendus est.

Prima causa ex parte Prædicantium.

PRæter has causas sunt aliæ plures, quarum tres tantum insinuabo. Unam ex improbitate Prædicantium, quos Verbi Ministros vocant. Alteram ex subtractione calicis. Tertiam, ex onere Confessionis. Igitur prima est, quod Prædicantes soliti sint odiose, ac mendaciter traducere doctrinam Catholicorum, ut populum ab ea absterreant. Solent enim hæc, & similia clamare in cathedris, compitis, hospitiis. Primo, nos pluris facere Traditiones hominum, quam Verbum Dei. 2. Verbum a nobis corrumpi, & adulterari, 3. Fidem apud nos negligi: sola opera commendari. 4. Nos docere, peccatorem suis operibus mereri gratiam, & remissionem peccatorum. 5. Non minus Sanctos, quã Christũ a nobis coli. 6. Imo Sanctos pro Diis apud nos

haberi,

haberi, & adorari. 7. Et solenne apud nos esse, ut in festis Sanctorum nulla suscipiatur cogitatio de Christo, sed eo tantisper excluso, soli Mariæ, vel Petro, vel Nicolao cultus, ac reverentia deferatur. 8. Cum moriendum est, nos non confidere in meritis, & passione Christi, sed partim in nostris operibus, partim in patrocinio Sanctorum. 9. Nos in consecratione uti magicis incantationibus (Sic impie vocant verba illa Christi. *Hoc est Corpus meum.*) 10. Nos asserere, Pontificem dispensare posse contra vetus, & novum Testamentum. Et alia ejusdem generis sexcenta mendacia.

3 Quorsum hæc, obsecro? Nimirum, ut populo persuadeant, nostram doctrinam esse falsam, absurdam, Christo, & Evangelio repugnantem, quod facile obtinent a simplicioribus. At qui cordati sunt, quique rem totam prudenter discutiunt, & examinant, statim advertunt fraudem, & imposturam. Dicam, quid anno superiori contigerit. Quidam Baro, cum essemus in itinere Cellensi cum S.C.M. bona fide mihi recensuit, se ante complures annos, cum adhuc a nostra religione esset alienus, hæc, & similia figmenta, quæ jam commemoravi, non semel audivisse a suis Prædicantibus. Et teneriori quidem ætate fidem adhibuisse, at postea, cum maturo jam esset judicio, nullo modo potuisse adduci, ut crederet, adeo stolidos esse Catholicos Doctores, qui hujusmodi portenta profiterentur. Itaque, coemptis eorũ libris, in quibus de fide disputant, diligenter se eos volvisse, & re tota accurate perpensa, & examinata, manifeste comperisse, omnia secus habere, ac Ministri commenti essent. Et hac occasione ex Lutherano Catholicum factum esse. Lubens hoc intellexi, & Viennam reversus in multorum consessu narravi quæ audiverã. Nec sine fructu. Aderant enim ex Lutheranis Viri, ac Matronæ illustres, & protestati sunt, idem se facturos, quod Baronem fecisse commemoraveram. Utinam & alii faciant. Videbunt a Prædicantibus delusos se esse.

Altera causa ex Subtractione calicis.

4. Altera causa, quæ sumitur ex subtractione calicis, multos impedit a conversione. Multi enim Lutherani, & Hussitæ asserunt, non aliam ob causam abhorrere se a nostra fide, & religione, quam quod Laicos excludamus a communione sub utraque specie. Reliqua, quę apud nos fiunt, tolerari posse: hoc unum non posse. Extra hoc Catholicos se esse: in hoc a Catholicis dissentire. Unde hęc persuasio? Ex plausibili quidem,

sed

sed tamen falso fundamento. Solēt enim ratiocinari hoc modo: Christus in ultima cœna, cum sciret se morti proximum esse, condidit solenne Testamentum, quo omnibus fidelibus, tanquam filiis Dei adoptivis, legavit suam carnem, & sanguinem sub specie panis, & vini, per modum hæreditatis, Lucæ 22.29. Jam vero Catholici privāt laicos altera parte hujus hæreditatis, quia suffurantur illis sanguinem, & jubent, sola carne contentos esse. Et sic faciunt magnam injuriam, non modo laicis, quos privant, sed etiam Christo, cujus violant Testamentum. Sic illi. Sed ex falso, ut dixi, fundamento. Quod sic ostendo:

5. Nomen Testamēti proprie sumitur duobus modis in Scriptura. Primo generatim pro quovis fœdere, pacto, vel promissione. Secundo speciatim pro fœdere, pacto, vel promissione Testamētaria, seu pro ultima Testatoris voluntate, ac dispositione. Vide Hieronymum in cap. 2. Malachiæ Prophetæ, & Augustinum in Psal. 82. Priori modo sumitur Psalm. 88. 20. *In æternum servabo illi misericordiam meam, & testamentū meum fidele ipsi.* Ubi per testamentum intelligitur promissio, qua Deus per Nathan Prophetam promisit David posteritatem, & firmitatem regni, 2. Reg. 7. 12. Et Psal. 105. 45. *Memor fuit testamenti sui*, id est, promissionis suæ. Et Psal. 131. 12. *Si custodierint filii testamentum meum*, id est pactum meum. Posteriori sumitur Heb. 9. *Ubi enim testamentum est, mors necesse est intercedat Testatoris.*

6. Et hoc sensu distingui solet duplex Testamentum solenne, Vetus, & Novum. Deus enim fecit duo pacta testamentaria: Unum cum Hebræis, alterum cum Christianis. In utroque spectari possunt hæc quinque. Primo, promissio ex parte Dei. 2. Hæreditas, quæ a Deo promittitur. 3. Conditio, sub qua promittitur. 4. In quo sancitur, & roboratur promissio. 5. Instrumentum authenticum, in quo scribitur, & consignatur.

7. Et quidem in veteri Testamento Deus promisit Hebreis terram Chanaan per modū hæreditatis, Psalm. 104 11. *Tibi dabo terram Chanaan, funiculum hæreditatis vestræ.* Et Levit. 20. 24. *Dabo vobis in hæreditatem terram fluentem lacte, & melle.* Promisit autem sub hac conditione, ut servarent legem Mosaicam, Exodi 23. 22. *Quod si audieris vocem ejus, & feceris omnia, quæ loquor, præcedet te Angelus meus, & introducet te ad Amorrhæū, & Hethæum, & Pherezæum, & Chananæum, & Hevæum, & Jebusæum*, id est, introducet te in terram Chanaan, in qua habitant populi jam recensiti. Et quia ex omnibus Hebræis, qui educti erant ex Ægypto ad possidendam illam terram, nemo servavit conditionem, nisi Caleb, & Josue: ideo nemo, præter illos duos, potuit eam

ingredi, aut possidere. Num. 14. 4. 22. & Num. 32. 10. Porro hæc Dei promissio consignata est in lib. Moysis, & sanguine vitulorũ, & hircorum sancita, ac roborata. Exodi 24. 4. *Scripsit autem Moyses universos sermones Domini. Et mane consurgens, ædificavit altare, misitque juvenes de filiis Israel, & obtulerunt holocausta, immolaveruntque victimas pacificas Domino, vitulos. Tulit itaque Moyses dimidiam partem sanguinis, & misit in crateras: partem autem residuam super altare. Assumensque volumen fæderis legit audiente populo, qui dixerunt: Omnia, quæ locutus est Dominus, faciemus, & erimus obedientes. Ille vero sumptum sanguinem respersit in populum, & ait: Hic est sanguis fæderis, quod pepigit Dominus vobiscum super cunctis sermonibus his.*

8. In novo Testamento promisit Deus Christianis vitam æternam per modum hæreditatis. Ad Titum 3. 7. *Ut hæredes simus secundum spem vitæ æternæ.* Et Hebr. 9. 19. *Ut repromissionem accipiãt, qui vocati sunt, æternæ hæreditatis.* Promisit autem sub hac conditione, si credant in Christum, & mandata ejus observent. Joan. 3. 16. *Ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam*: Et Matth. 19. 17. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Hæc promissio in Evangelio consignata est, ut ex verbis citatis patet, & Christi sanguine sancita, & confirmata, Matth. 26. 28. *Hic est sanguis meus novi Testamenti*, id est, Hic est sanguis meus, quo sancitur novum Testamentum.

9. Hinc apparet, vetus Testamentum in multis differre a novo. Primo, quia in veteri promissa fuit terra Chanaan per modum hæreditatis. In novo, vita æterna. Unde August. in Psal. 73. *Deus se utriusque Testamenti voluit esse authorem, ut & terrena promitteret in veteri, & cælestia in novo.* Secundo, in veteri facta est promissio Hebræis, qui erant servi: in novo Christianis, qui sunt filii, Gal. 4. 22. Tertio, in veteri facta est sub hac conditione, si servarent legem Mosaicam, quæ erat servatu difficillima, & ideo ab Apostolo vocatur jugum importabile. Actor. 15. 10. In novo facta est sub hac conditione, si servarent legem Evangelicam, quæ servatu est facillima, 1. Matth. 18. 30. & Joan. 4. 3. Difficilior enim conditio proponitur servis, quam filiis. Quarto, vetus sancitum est sanguine hircorum, & vitulorum: novum sanguine filii Dei. Denique vetus consignatum est in libris Moysis, & Prophetarum: novum in libris Apostolorum, & Evangelistarum.

10. Unde ulterius sequitur, vetus novo esse imperfectius. Nam vetus differt a novo, sicut terra Chanaan a vita æterna. (ex dictis) Sicut sanguis hircorum, & vitulorum a sanguine Christi, (ex dictis) Sicut umbra imaginis ab ipsa imagine. Heb. 10. 1.

10. 1. Sicut externa littera ab interno spiritu, & mors a vita, 2. Corinth. 3. 6. Sicut servitus a libertate, ancilla a domina, Agar a Sara, Galat. 4. 22. Sicut timor ab amore. Rom. 8. 15. Sicut mysterium occultum a patefacto. Aug. lib. 16. de civ. Dei, c. 26. Denique sicut inchoatum a perfecto, semen ab arbore, spica a frumento. D. Th. in 1. 2. quæst. 10. art. 3.

11. Ex dictis concludo, quod initio dixi, falsum esse fundamentum, quo nituntur Adversarii, cum asserunt, Christum in novo Testamento reliquisse nobis suam carnē sub specie panis, & suum sanguinem sub specie vini per modum hæreditatis; ideoque Catholicos, qui una specie jubēt Laicos cōtentos esse, fraudare illos altera parte hæreditatis sibi debitæ, & testamēti Christi violatores esse: Non ita est. Fateor quidem, reliquisse nobis carnem, & sanguinem per modum cibi, & potus, quia hoc expresse affirmat ipse in Evangelio: *Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus*: *Comedite, bibite*. Sed nego, reliquisse nobis per modum hæreditatis testamentariæ, 1. quia vita æterna est hæreditas nobis promissa, ut dictum est, non Eucharistia. Nec usquā legimus in Scriptura, nos esse hæredes Eucharistiæ, sed vitæ æternæ, Rom. 8. 17. & ad Tit. 3. 7. & Jacobi 1. 5. Et ratio est, quia sicut Manna in veteri Testamento non erat hæreditas Hebræis promissa, sed erat cibus, seu viaticum, quo reficiebantur Hebræi, dum irent in terram Chanaan, quæ erat illorum hæreditas; sic etiam Eucharistia (cujus figura fuit Manna) non est hæreditas, sed est viaticum, quo reficimur in itinere, dum tendimus ad vitam æternam, quæ nostra hæreditas est.

12. Deinde: Adversarii jugulant se ipsos in hoc puncto. Nam ex una parte contendunt, Eucharistiam sub utraque specie absolute præceptam esse a Christo: Ex altera Eucharistiam sub utraque specie esse hæreditatē novo Testamento nobis a Christo relictam. At hæc duo non cohærent inter se. Nam hæredibus non solet dari præceptum, ut adeant hæreditatem, sed offertur illis hæreditas sub hac conditione, ut, si velint illam sponte adire, præstent conditionem, quæ a Testatore exigitur.

13. Tertio, Testamentum vetus fuit figura Testamenti novi, ut notum est. Et consequenter, hæreditas V. T. relicta fuit figura hæreditatis N. T. relictæ. At terra Chanaan, quæ erat hæreditas V. T. non fuit figura Eucharistiæ, sed vitæ æternæ. Ergo hæreditas N. T. non est Eucharistia, sed vita æterna. Minor patet ex Apostolo ad Hebræos cap. 3. & 4. ubi citans illud Psal. 94. 11. *Juravi in ira mea, si introibunt in requiem meam*, expresse docet, sicut Hebræi, qui murmuraverunt in deserto, non intra-

tunt terram Chanaan, in qua quiescerent; ita Christianos, qui male agunt in hac vita, non ingressuros in requiem vitæ æternæ. Ergo supponit, sicut populus Hebræorū fuit figura populi Christianorum; ita terram Chanaan, ad quam tendebant Hebræi, ut ibi quiescerent, fuisse figuram vitæ æternæ, ubi nostra quies futura est.

14. Quarto. Nos habemus clarissima Scripturæ testimonia, quibus astruimus, vitam æternam esse hæreditatē, quę novo Testamento nobis promissa, & legata est, ut ex dictis patet. Adversarii nullo, ne quidem obscuro testimonio probare id possūt de Eucharistia. Citant quidem illud Lucæ 22.20., & 1. Cor. 11. 25. *Hic calix novum Testamentum est in meo sanguine*, sed male interpretantur. Putant hunc esse sensum: Hic calix, seu potius hic meus sanguis, qui est in hoc calice, *est novum Testamentum*, id est, hæreditas testamentaria, quam vobis relinquo. At longe alius est. Nimirum ille, quem explicant Matthæus, & Marcus. Quod enim obscure scriptum est a Luca, & Paulo, *Hic calix novum Testamentum est in meo sanguine*, id clarius scriptum est a Matthæo, & Marco, *Hic est sanguis meus novi Testamenti*, id est: Hic est sanguis meus, quo sancitur novum Testamentum. Opponit novum Testamentum veteri, & sanguinem suum sanguini hircorum, & vitulorum. Sicut enim vetus Testamentum fuit sancitum sanguine animalium; ita novum sanguine Christi. Et sicut de veteri dixit Moyses Exodi 24. 8. *Hic est sanguis fœderis, quod Dominus pepigit vobiscum*: Et Apostolus Hebr. 19. 9. *Moyses accipiens sanguinem vitulorum, & hircorum dixit: Hic sanguis Testamenti, quod mandavit ad vos Deus*: Ita de novo Christus: *Hic est sanguis meus novi Testamenti*. Secundum adversarios sic dicendum esset: Hic sanguis Christi est novum Testamentum, seu hæreditas novo Testamento relicta. Item: Hic sanguis hircorum, & vitulorum est vetus Testamentum, seu hæreditas veteri Testamento relicta; quod absurdissimum est.

15. Quinto, adversarii supponunt, non solum sanguinem, sed etiam carnem Christi esse hæreditatem novi Testamenti; atque ita duas esse partes totius hæreditatis: Et consequenter sicut de sanguine dictum est, *Hic calix novum Testamentum est in meo sanguine*, id est: Hic sanguis meus, qui est in calice, est una pars hæreditatis testamentariæ: sic etiam de carne dici posset: *Hæc caro mea novum Testamentum est*, id est, Hæc caro mea est altera pars hæreditatis testamentariæ. At hoc falsū est. Primo, quia nemo hactenus ita locutus est: Deinde, quia debet esse pro-

portio

portio inter vetus, & novum testamentum. At in veteri non licuit dicere, *Hæc caro vitulorum, & hircorum est vetus Testamentum*, seu pars hæreditatis, quæ veteri Testamento Hebræis legata est: Ergo neque in novo licet dicere, *Hæc caro Christi est novum Testamentum*, seu, est pars hæreditatis, quæ novo Testamento Christianis relicta est.

16. Sexto, hæreditas, quę testamento relinquitur, non solet tradi hæredibus, nisi post mortem Testatoris, quia tunc incipit Testamentum esse validum, juxta illud Hebr. 9. 17. *Testamentum in mortuis confirmatum est: alioqui nondum valet, dum vivit, qui testatus est*. At Christus dedit Apostolis suam carnem, & sanguinem ante mortem, & consequenter antequam novum testamentum esset validum, & morte Testatoris confirmatum: Ergo non dedit per modum hæreditatis.

17. Dices, Hoc in V. T. non est servatum, quia terra Chanaan, quę Hebręis promissa erat per modum hæreditatis, fuit illis data ante mortem Testatoris. Deus enim erat Testator, qui mori nō potest. Respondeo. Etiam in veteri suo modo servari est. Potest enim dupliciter spectari Vetus Testamentum. 1. Secundum se præcise, quatenus erat pactum quoddam inter Deum, & populum Hebræorum, quo Deus promittebat illis terram Chanaan, & illi vicissim Deo obedientiam. Et sic non erat pactum testamentarium, quod requireret mortem Testatoris; sed pactum simplex, quod inter vivos poterat iniri, & confirmari. 2. Non præcise secundū se, sed quatenus erat figura novi Testamenti. Et sic erat pactum testamentarium, quod morte Testatoris debuit cōfirmari. Quod etiam factum est: Et quidem dupliciter, Nam quatenus pactum illud proxime, immediate, & expresse promittebat terrā Chanaan, quæ erat figura vitæ ęternæ, indigebat morte Testatoris, non in se, sed in figura. Testator erat Christus. Figuram Christi gerebant animalia, quæ ad sacrificium mactabantur. Itaque Christus mactabatur in figura, non in se. Quatenus vero idē illud pactum remote, implicite, & mediate promittebat vitam æternam, cujus figura erat terra Chanaan, indigebat etiā morte Testatoris, non in figura, sed in se. Nam vita æterna nulli mortaliū data est, nisi post mortem Christi, quam in se passus est. Nota: Christus, qui simul est Deus, & homo, in utroque testamento Testator est, in veteri quidem ante assumptam humanitatem: in novo autem post factam incarnationem. Igitur in veteri mortuus est in figura: in novo in assumpta humanitate.

18. Hæc volui paulo fusius explicare, ut quilibet perspicue intelligat, totam illam ratiocinationem, qua adversarii tantopere glorian-

gloriantur, mero figmento subnixam esse. Non enim Eucharistia sub utraque specie, sed vita æterna, novi Testamenti hæreditas est, ad quam adoptati sumus. Hanc Catholici integram, & indivisam esse cupiunt. Hanc non modo Sacerdotibus, sed etiam laicis integram, & indivisam exhiberi desiderant. Si ergo adversarii, de quibus nunc sermo est, non habent aliam causam suæ defectionis a Catholicis, quam quæ desumpta est ex falso fundamento, quod jam refutavi, certe nullam habent. Hæc enim, ut dixi, nulla est. An autem aliqua alia fingi possit, lib. 1. cap. 3. videndum est. Nunc ulterius progrediamur.

Tertia causa ex onere Confessionis.

19. Tertia causa, quam etiam multi prætendunt, est onus Confessionis. Putant durum, ac molestum onus esse, quod Catholici debeant sua peccata, etiam occultissima, sigillatim recensere coram Sacerdote. Primo, quia sæpe contingit, ut homini nō occurrant omnia anteactæ vitę peccata, quæ cōmisit. Quid tunc faciendum? An torquendum caput, & anxie diebus, ac noctibus perscrutandum, quid olim feceris, dixeris, cogitaveris? Carnificina hæc est. Secundo, pudet hominem aperire Sacerdoti ea peccata, quæ carnalia, & pudenda sunt, ut fornicationes, adulteria, sodomias, & similia, quorum quisque sibi conscius est. Tertio, periculum est, ne Confessarius aliis ea manifestet, cum magno confitentis rubore, ac confusione.

20. Sed hæc causa tanti momenti non est, ut propter eam deserenda, aut culpanda sit Ecclesia Catholica. Quin potius ex hoc capite laudanda, & in pretio habenda est. Nam in negotio Confessionis non debet attendi molestia, & difficultas, quæ peccato subeunda est, sed potius utilitas, & tranquillitas conscientiæ, quæ ex Confessione percipi solet. Fateor, durum, ac molestū esse, confiteri propria peccata, præsertim occulta, enormia, abominanda; sed ni facias, salvari non potes. Neque unquam pacato eris animo, nisi peccata, quæ conscientiam onerant, per sinceram cōfessionem expiaveris. Simile est in morbo corporis. Quādo æger es, sumenda est amara potio, quæ nauseam provocat: interdum etiam tolerandę sectiones, ustiones, & alia remedia, quæ cum ingenti dolore conjuncta sunt. Si hæc respuis, aut misere vivendū, aut moriendum est. Sicut ergo qui ægro corpore est, medicum adit, ut ab eo juvetur: neque attendit molestias, & cruciatus, qui subeundi sunt, sed sanitatem, & vigorem membrorum, qui nō nisi per ingratas, & acerbas medicinas recuperari pot-

ri potest: ita pari proportione, qui sauciam habet conscientiam, confessarium adeat necesse est; neque attendat, quam hoc molestum sit, sed potius quanta animi pax, & tranquillitas per hoc obtineri possit.

21. Et sane, major molestia, ac difficultas est in sanando corpore, quam animo. Primo, quia ut corpus sanetur, magni sepe cruciatus, non uno tantum, aut altero die, sed integris mensibus, aut annis sustinendi sunt. Quod reipsa experiuntur, qui colica, calculo, podagra, febri, aut simili affectione oppressi sunt. Ut vero sanetur conscientia, vix momento opus est. Tantum ingemisce, & confitere peccata tua: jam salva res est. Deinde, sæpe fit, ut qui corpore æger est, etiamsi longo tempore sustineat omnia incommoda, quæ morbum, & curationem ejus comitari solent, nihilominus propter vim morbi sanari non possit: neque in ipsius, aut medici potestate sit, ut sanetur. Secus est in morbo conscientiæ. Quantus quantus ille est, curari potest, si velis. Hinc infero: si cum corpori male est, paratus es pati omnia, ut sanitatem recuperes, de qua tamen recuperanda incertum est: multo magis, cum animo male est, debes omnia pati, ut tranquillitatē conscientiæ recuperes, quam recuperare in tua potestate est.

22. Atque hæc generatim sufficiant de difficultatibus, quæ in negotio Confessionis solent objici. Nunc de singulis aliquid dicendum. Prima est, quod sæpe non occurrant homini peccata omnia, quę commisit. Quid tunc agat? Respondeo. Examinet diligenter conscientiam de peccatis mortalibus; doleat de omnibus, tam iis, quę memoriæ occurrunt, quam quę non occurrunt. Et priora quidem confiteatur coram Sacerdote; de posterioribus vero dicat cum Davide: *Ab occultis meis munda me, Domine,* (Ita suadet Concilium Tridentin. sess. 14. cap. 5.) Neque opus est fatigare caput, aut instar carnificis torquere conscientiam, & equuleo subjicere. Aliquis sane labor adhibendus est in examine; sed non major, quam qui a mercatoribus adhiberi solet in examine expensarum. Multo certe minor, quam qui in morbo corporis necessarius est. Sæpe ægroti nesciunt, quid morbi, aut contagionis habeant, quæ, & qualis medicina adhibenda, cui morbo, aut parti corporis adhibenda. Consulūt Medicos. Et hi ipsi perplexi sunt: Explorant pulsum arteriarum, inspiciunt urinam, & nescio quas latebras scrutantur. Et sæpe frustra: sæpe cum periculo vitæ ægrotantium. Nihil tale est in morbis conscientiæ. Si noti sunt, tolluntur per confessionem: si occulti, non nocent. Res facilis est; & eo facilior, quo quis sæpius confitetur. Tunc enim & pauciora habet peccata, quæ in confessione aperiat; & mino-

ri

ri labore opus est in Examine, quia statim memoriæ occurrit quidquid a paucis diebus actum est. Norunt hoc illi, qui vel octavo, vel decimo quarto die confiteri solent. Non faciunt cum molestia, sed cum gaudio: sentiunt consolationem, non tedium. Utinam omnes capiant verbum hoc.

23 Altera difficultas est, quod pudeat hominem aperire Sacerdoti sua peccata, præsertim fornicationes, adulteria, sodomias, & quæ similia sunt. Respondeo. Sæpe obtenditur pudor, ubi nullus est. Nullus est in plerisque fornicariis, adulteris, sodomitis. 1. Quia non pudet illos in conspectu Dei male agere. 2. Nec pudet apud alios palam de suis sceleribus gloriari. 3. Quid facturi sunt in die judicii, quando omnia ipsorum flagitia toti mundo fient manifesta? 4. Si tantopere refugiunt pudorem, refugiant peccata, quæ sunt causa pudoris.

24. Tertia est, quod periculum sit, ne Confessarius manifestet peccata, quæ in secreta confessione audivit. Respondeo. Nihil hoc est. 1. Quia Confessarius arctissime obligatus est ad servandũ secretum. 2. Si non servat, suspectus est. Nemo prudens illi credit. 3. Nec obest confitẽti, etiamsi peccata ipsius a Confessario detegantur. Nam testimonium Confessarii in hoc negotio nullum est. 4. Qui metuunt, ne a Confessario prodantur, metuant potius, ne prodantur ab iis, cum quibus peccarunt. Hoc frequentius fit, quam illud.

25. Hactenus secundum Præludium, cujus summa est tres causas esse, quæ multos impediunt, ne ad Catholicam Ecclesiam accedant. Prima est, quia Prædicantes suis mendaciis faciunt illam coram populo odiosam. Vę illis. Altera, quia privat laicos altera parte hæreditatis. Falsum est. Tertia, quia urget Confessionem, quæ est onus importabile. Non ita est. Non, inquam, est onus, sed medicina, sine qua salvus esse non potest, qui peccavit.

LIBER PRIMUS
DE
CONTROVERSIIS
COMMUNIBUS.

INter controversias communes, quas supra enumeravi, tres sunt præcipuæ, a quibus reliquæ omnes dependent. 1. De Ecclesia. 2. De Judice controversiarum. 3. De Vocatione Ministrorum. Ex singulis definiri possunt omnes controversiæ, saltem aliquo modo. Nam si semel constet, Ecclesiam Christi errare non posse in fide, nec alibi eam reperiri, quam apud Catholicos, seu Pontificios, evidenter sequitur, omnes articulos Fidei, ac Religionis, quos Ecclesia Catholica, seu Pontificia profitetur, veros esse; quos rejicit, falsos, & erroneos. Similiter; si constet, Judicem controversiarum non alium esse, quam eandem Ecclesiam Catholicam, quæ est Columna, & fundamentum veritatis, *idem sequi necesse est, quod ex priori sequebatur. Denique, si constet Ministros Lutheranæ, aut Calvinianæ religionis non esse legitime vocatos ad Ministerium, sicut hactenus suam vocationem probare non potuerunt, iterum sequitur ab illis neque Evangelium legitime prædicari, neque Sacramenta rite administrari posse: ac proinde ad Ecclesiam Catholicam confugiendum, in qua est constans, legitima, & nunquam interrupta Pontificum, & Episcoporum successio, quæ alibi non reperitur. Hoc obiter monui propter eos, quibus non vacat singulas controversias scrutari, & examinare. Hi enim poterunt unam ex illis tribus pro suo arbitrio seligere, & juxta illius decisionem de vera fide, ac vera religione statuere. Nunc singulas eo ordine, quo antea propositæ sunt, aggrediamur.*

CAPUT PRIMUM.

De Scriptura.

IN Scriptura tria ſpectari poſſunt. 1. Canon, ſeu Catalogus librorum Scripturæ. 2. Verſio, ſeu translatio ex Hebræo, & Græco textu in Latinum, Germanicum, Gallicum, aut quemvis alium. 3. Senſus litteralis, & myſticus. In his tribus diſcrepãt a nobis Adverſarii. Habent alium Canonem, quam nos: aliam verſionem, aliam ſenſus interpretationem. Utri rectius ſentiant, nos, an illi, diſquirendum eſt hoc ordine. 1. Qui libri Scripturæ ſint Canonici. 2. Quæ ſit legitima Scripturæ verſio. 3. Quis ſenſus litteralis, & quis myſticus. 4. An ſenſus Scripturæ ſit obſcurus. 5. Quæ ſit cauſa hujus obſcuritatis. 6. An Adverſarii habeant veram Scripturam. Et, an ex ea contra nos diſputare poſſint.

QUÆSTIO I.

Qui libri Scripturæ ſint Canonici.

1. CANON duo ſignificat. 1. Normam, ſeu regulam, quam ſequimur. 2. Catalogum, ſeu numerum aliquarum rerum. Utroq; ſenſu Libri Scripturæ vocantur Canonici. Priori quidem, quia continent normam, ſeu regulam, quam in fide, & moribus ſequi debemus. Poſteriori, quia in Catalogum librorum divinorum relati ſunt.

2. Eſt ergo quæſtio, quinam Libri veteris, & novi teſtamenti ſint Canonici, hoc poſteriori ſenſu, id eſt, quinam relati ſint in Canonem, ſeu Catalogum librorũ Scripturæ, tanquam Divini, ſeu a Deo inſpirati? Reſpondeo. In Canonem, quo utuntur Catholici, relati ſunt libri veteris Teſtamenti, Geneſis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, Joſue, Judices, Ruth, quatuor libri Regum, duo Paralipomenon, duo Eſdræ, Tobias, Judith, Eſther, Job, Pſalterium, Proverbia, Eccleſiaſtes, Cantica, Sapientia, Eccleſiaſticus, quatuor majores Prophetæ, duodecim minores, duo libri Machabæorum. Item hi libri novi Teſtamenti, quatuor Euangelia, Actus Apoſtolorum, quatuordecim Epiſtolæ Pauli, tres Joannis, duæ Petri, una Jacobi, una Judæ, Apocalypſis Joannis.

3. Hic Canon habetur in Concilio Tridentino ſeſſ. 4. Et Patres

tres

tres illius Concilii acceperunt illum per traditionē ab Eugenio Papa in Concilio Floértino, ut videre est apud Bartholomæum Carranzam in Summa Conciliorum. Rursum Eugenius illum accepit a Gelasio Papa in Cōcilio Romano, ut patet ex 2. tomo Conciliorum, in decretis Gelasii circa finē. Iterum Gelasius ab Augustino, lib. 2. de doctrina Christiana cap. 8. Et Augustinus a Concilio Carthaginiensi tertio, quod alii quintum, alii sextum vocant. Deniq; Patres hujus Concilii ab Innocentio, Epist. 3. ad Exuperium, cap. 7. Vixit autem Innocentius ann. Christi 402. Igitur ab illo tempore primitivæ Ecclesiæ ad nos usq; per continuam Traditionem perseverat idem ille Scripturæ Canon, quem nos Catholici nunc tenemus, & amplectimur.

4. Ex hoc Canone non paucos libros Adversarii nostri expunxerunt. Calvinistæ quidem ex Canone veteris Testamenti, Tobiam, Judith, Sapientiam, Ecclesiasticum, Machabæos. Lutherani vero, tum illos eosdem; tum etiam ex canone novi testamenti Epistolam ad Hebræos, Epistolam Jacobi, Epistolā Judę, & Apocalypsim Joannis. In quos optime quadrat, quod de Manichæis scripsit Augustinus in lib. de bono perseverantiæ, cap. 11. *Scripturas*, inquit, *sic accipiunt, ut suo quodam privilegio, imo sacrilegio, quod volunt, sumant; quod nolunt, rejiciant.*

5. Dices 1. Tobias, Judith, Sapientia, Ecclesiasticus, & Machabæi non fuerunt in Canone Judæorum: Ergo etiam debent excludi a nostro Canone. Respondeo. Neg. conseq. Non enim necesse est, ut illi soli libri habeantur Canonici apud nos Christianos, qui tales habiti sunt apud Judæos, ut recte notat Augustinus, lib. 18. de Civitate Dei, c. 36. cum ait: *Machabæorum libros non Judæi, sed Ecclesia pro Canonicis habet.* Et ratio manifesta est, quia Canon Judæorū consignatus fuit ab Esdra, vel saltē tempore Esdræ, ut plerique tradunt. At tempore Esdræ nondum scripti erant libri Machabæorum. Quid ergo mirum, si in illum Canonem relati non fuerint? Idem post Augustinum notavit Isidorus in libro proœmiorum de libris veteris, ac novi testamenti. *Hæretici*, inquit, *non recipiunt libros Tobiæ, Judith, & Machabæorum, Ecclesia tamen eosdem inter Canonicas scripturas enumerat*. Et ibidem: *Sapientia, & Ecclesiasticus parem cum reliquis Canonicis libris tenere noscuntur authoritatem.*

6. Dices, non soli Judæi, sed etiam multi Christiani, præsertim antiqui Patres, qui scripserunt ante Innocentium, & Augustinum, excluserunt supra dictos libros a Canone. Respondeo. Canon, quo nunc utuntur Christiani, nondum erat consignatus tempore istorum Patrum. Extabant quidē varii libri tam vete-

tis, quam novi testamenti, qui in manibus hominum versabatur: sed nondum erat determinate ab Ecclesia definitum, quinam ex illis pro Canonicis habendi essent, qui non essent. Primus, qui hoc legitime definivit, fuit Innocentius Papa. Ejus definitionẽ secutus est Augustinus cum aliis Episcopis Africe in Conc. Carthaginiensi: Exuperius cum Episcopis Galliç: Gelasius in Conc. Rom.: totus deniq; orbis Christianus usque ad hæc nostra tempora. Soli fere Lutherani, & Calvinistæ sine causa tergiversãtur, & a consensu tot Patrum, & Conciliorum, ad paucos Patres, qui ante definitionem Innocentii de hac re scripserunt, importune provocant. Sed frustra. Nam Patres illi, cum res nondũ esset legitime per Ecclesiam declarata, poterant de quibusdam libris vel dubitare, vel aliter sentire. At nunc facta, & approbata legitima declaratione, dubitationi, vel contrariæ opinioni locus non est. De hoc plura scripsi in libro de titulis Calvinistarum.

QUÆSTIO II.

Quæ sit legitima versio Scripturæ.

1. NOS Catholici utimur veteri, ac vulgata versione, quæ jam multis sæculis in Ecclesia viguit, & communi Christianorũ consensu recepta est. Hanc repudiãt nostri adversarii, & in ejus locum non unam, aut duas, sed prope infinitas suis auditoribus obtrudunt. Nam alia est versio Lutheri, alia Oecolãpadii, alia Theodori Bibliandri, alia Castalionis, alia Junii, & Tremellii, alia Munsteri, alia Bezæ, aliæ aliorum: quæ omnes inter se dissident, & ab ipsis adversariis merito reprehenduntur.

2. Certe Lutherus in commentario de novissimis verbis Davidis in præfatione: *Omnino*, inquit, *melius esset retinere illam hactenus receptam, & usitatam versionem Bibliorum, quam tot novas versiones cumulari, quibus nihil proficitur, nisi quod dissimilitudo, & discrepantia lectionum memoriam legentium turbat, & studium remoratur, ac in multis locis incertiorem, quam fuerat, dimittit.* Et in libro Prophetiarũ suarum, qui a Gregorio Vualtero Hallense Prædicante collectus est: *Tam multæ*, inquit, *nostro tempore sunt versiones Bibliorum, ut paulatim tam multa futura sint Biblia, quam multi scioli in Hebraica lingua Magistros esse profitebuntur*: Et Rauclinus (alias Capnion) in Hebræas concordantias Rabbi Nathan: *Multæ translationes Bibliorum in lucem prodeunt, quas melius fuisset non natas esse, vel statim interiisse.* Omitto alios, qui similia habent.

3. Quan-

3. Quanto feliciores Catholici, qui unam, certam, constantē, ac uniformem sequuntur Editionem: Et tametsi toto orbe diffusi sint, una tamē loquuntur lingua, & iisdem Spiritus Sancti verbis, ac formulis assueti sunt. His recte accommodari potest illud Gen. 11. 1. *Erat autem terra labii unius, & sermonum eorundē.* Et ibidem: *Ecce unus est populus, & unum labium omnibus.* Adversariis vero, quod sequitur: *Confundamus linguam eorum, ut non audiat unusquisque vocem proximi sui.* Et rursum: *Vocatum est nomen ejus Babel, quia ibi confusum est labium universæ terræ.* Uno verbo, Catholici, & Adversarii repræsentant duas familias, in quarum altera Pater, & Mater, Filii, & filiæ, servi, & ancillæ eodem loquuntur idiomate, & singuli singulos probe intelligunt: in altera tot idiomata sunt, quot capita: ubi Pater gallice, Mater hispanice, Filii latine, Filiæ belgice, Servi italice, Ancillæ germanice loquuntur: ubi poscenti panem porrigitur lapis, volenti bibere miscetur pharmacum, & sic deinceps.

QUÆSTIO II.

Quis sit sensus Scripturæ litteralis, & quis mysticus.

1. Solet distingui duplex Scripturæ sensus. Alter litteralis, seu historicus: alter spiritualis, seu mysticus. Litteralis est, qui proxime, seu immediate significatur per ipsa verba; sive sint verba propria, sive Metaphorica. Mysticus est, qui non significatur proxime per ipsa verba, sed per rem significatam ipsis verbis. Ita D. Tho. 1. p. q. 1. a. 10. ubi notat duplicem esse significationem in Scriptura Sacra: Unam verborum, quæ pertinet ad sensum litteralem: Alteram rerum, quæ pertinet ad sensum mysticum, seu spiritualem. Nam & verba significant rem aliquam secundum litteram, & res significata per verba iterum significat rem aliquam secundum mysterium.

2. Utrumq; sensum insinuat Apostolus 1. Corinth. 10. 1. cum ait: *Patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube, & in mari, & omnes eandem escam spiritalem manducaverunt, & omnes eundē potū spiritalem biberunt.* Nā in his sequentibus verbis latet duplex sensus. Unus litteralis, qui proxime, & immediate significatur per verba citata, nempe filios Israel, quando ex Ægypto egressi sunt, transivisse mare rubrū, ambulasse sub nube, comedisse Manna in deserto, bibisse aquam de petra. Alter Mysticus, qui non significatur proxime per verba citata, sed per res significatas

tas verbis citatis.Nam per exitum filiorum Israel ex Ægyto per Moysen significatur exitus noster ex servitute peccati per Christum:Et per mare rubrum significatur Baptismus:Per Manna Corpus Christi in Eucharistia : per aquam , sanguis Christi : per petram Christus .

3. Mysticus a Theologis subdividitur in allegoricũ, anagogicum,& moralem,seu tropologicum. Sicut enim tres sunt virtutes Theologicæ, Fides, Spes, Charitas; ita tres sensus mystici. Allegoricus respondet fidei,anagogicus spei,moralis charitati. Nam allegoricus est,quando verba Scripturæ,præter sensum literalem, quem habent, significant aliquid pertinens ad fidem, vel Ecclesiam militantem : quo pacto Abraham, qui secundum sensum literalem habuit duos filios;unum ex ancilla,& alterum ex libera;allegorice significat Deum, qui habet duos populos; unum Judæorum ex Synagoga ; alterum Christianorum ex Ecclesia : Hunc sub libertate gratiæ Christi;illum sub servitute legis Mosaicæ (ad Galat.4.22.)

4. Anagogicus est,quando verba scripturę,præter sensum literalem,significant aliquid pertinens ad vitam æternam,vel Ecclesiam triumphantem,quam speramus:quo pacto illud Ps.94.11. *Quibus juravi in ira mea , si introibunt in requiem meam* ; secundum literalem intelligitur de terra promissionis in Palestina:Anagogice de vita æterna, ubi est vera requies (Heb.4.3.)

5. Moralis est,quando verba scripturæ,præter sensum literalem, significant aliquid pertinens ad instructionem morum, vel officia charitatis:quo pacto illud Deut. 25. 4. *Non alligabis os bovi trituranti* : secundum literam intelligendum est de veris bobus: at moraliter de Concionatoribus, qui non debent impediri, quo minus petant sustentationem a populo.(1.Cor.9.)

6.Est ergo quadruplex scripturę sensus.1.Litteralis,2.Allegoricus,3.Anagogicus,4.Moralis.Qui omnes ostendi solet in voce *Hierusalem*.Nam illa vox significat litteraliter urbem Palestinę; allegorice Ecclesiã militantẽ;anagogice Ecclesiam triumphantem;moraliter animã hominis in hac vita.Omnes itẽ notari solent in Ep.ad Gal.c.4.Nã litteralis est in illis verbis:*Abrahã duos filios habuit,unũ de ancilla,& unũ de libera*.Allegoricus in illis: *Hæc sunt duo testamẽta,&c*.Anagogicus in illis:*Illa autẽ,quæ sursum est Hierusalẽ*.Moralis in illis: *Quomodo tũc is qui secundũ carnẽ natus fuerat,persequebatur eum,qui secundũ spiritũ,ita & nũc*.

7.Notatum est a viris doctis,juxta hos quatuor sẽsus scripturæ , quatuor esse Doctores Ecclesiæ, Hieronymum, Ambrosiũ , Augustinum,Gregoriũ,& singulos in singulis sensibus explicandis

dis excelluisse: Hieronymum in Litterali, Ambrosium in Allegorico, Augustinum in Anagogico, Gregorium in Morali.

QUÆSTIO IV.

An sensus Scripturæ sit obscurus.

1. ADversarii solent dicere, Scripturam quoad legitimum sensum, facilem, ac perspicuam esse, & ab omni intelligi posse. Nos asserimus, in multis quidem locis facilem esse, sed in multis etiam obscuram, & intellectu difficilem. Quod testatur Petrus Apostolus in sua posteriori Epistola c. 3. 16. ubi loquens de Epistolis S. Pauli sic ait: *In quibus sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti, & instabiles depravant, sicut & cæteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem.*

2. Et variis modis confirmari potest. Primo Exemplo discipulorum euntium in Emaus, qui non intelligebant scripturam, nisi Christus interpretaretur. (Lucæ 24. 27.) Secundo Exẽplo Eunuchi Reginæ Æthiopũ, qui rogatus a Philippo, an intelligeret Isajam Prophetam, quem legebat, respondit: *Quomodo possum, si non aliquis ostenderit mihi?* (Actor. 8. 31.) Tertio Exemplo Apostolorum, qui multa eorũ, quæ a Christo dicebantur, non intelligebant, Matth. 13. 36. *Accesserunt ad eum discipuli ejus, dicẽtes: Edisscre nobis parabolam zizaniorum agri.* Et Matth. 16. 11. *Quare non intelligitis, quia non de pane dixi vobis?* Et Luc. 18. 34. *Ipsi nihil horum intellexerunt.* Quarto cõsensu omnium Interpretũ. Nam si Scriptura esset facilis, quid opus esset tot interpretibus, tot commentariis, tot quæstionibus, & controversiis circa fidem, ac religionem? Quinto inductione. Constat obscurissimam esse Prophetiam Ezechielis de visione quatuor animalium. Constat Prophetiam Danielis de 70. hebdomadibus, & de abominatione desolationis multorum ingenia exercuisse, & adhuc exercere. De qua Christus Matth. 24. 15. *Qui legit, intelligat.* Constat totam Joannis Apocalypsin plenam esse reconditis mysteriis: &, ut loquitur D. Hieron. in epist. ad Paulin. tot habere sacramenta, quot verba. Constat in reliquo Bibliorum codice multa etiam obscura esse, ac intricata, ut norunt illi, qui legerunt.

3. Ac, ut alios omittam, testes sunt ipsi Adversarii, qui in explicando Scripturæ sensu sæpe, ac graviter inter se dissentiunt. Nam aliter Lutherani, aliter Calvinistæ interpretantur illud Christi: *Hoc est corpus meum.* Et sexcenta alia loca. Unde hæc dissensio? Certe, si Scriptura, ut utrique volunt, clara, perspicua, & obvia, unde ergo lites, & contentiones inter ipsos?

Quare claram, perſpicuam, & obviam interpretationem communi conſenſu non arripiunt? Hic neceſſe eſt, ut vel utrique fateantur ſæpe obſcuram eſſe, vel certe, ſi facilis eſt, ut Lutherani accuſent Calviniſtas, aut hi illos, quod non velint amplecti facilem, & perſpicuam interpretationem.

4. Multa objiciunt. Primo illud Deut. 30. 11. *Mandatum hoc, quod ego præcipio tibi hodie, non ſupra te eſt, neque procul poſitum.* Ergo, inquiunt, Scriptura eſt facilis. Nec opus eſt, ait Brentius, montes ſuparare, & ire Romam pro interpretatione Scripturarum. Reſpondeo. Aliud eſt quærere, an mandatum legis Moſaicæ (quatenus complectitur legem Decalogi, & legem ceremonialem, ac judicialem) ſit facile intellectu: Aliud, an tota Scriptura ſit talis. De priori non eſt quæſtio, ſed de poſteriori. Nec ex priori poteſt inferri poſterius. Non enim ſequitur: Mandatum, quod ego præcipio tibi hodie, clarum, & perſpicuum eſt: ergo tota Scriptura clara, & perſpicua eſt. Et tamen ſic argumentantur Adverſarii, inepte ſine dubio.

5. Quod vero ad locum citatum attinet, ſic habet: *Mandatum hoc, quod ego præcipio tibi hodie, non ſupra te eſt, neque procul poſitum, nec in cælo ſitum, ut poſſis dicere: quis noſtrum valet ad cælum aſcendere, ut deferat illud ad nos, & audiamus, atque opere compleamus? Neque trans mare poſitum, ut cauſeris, & dicas: Quis ex nobis poterit transfretare mare, & illud ad nos uſque deferre, ut poſſimus audire, & facere, quod præceptum eſt? Sed juxta te eſt ſermo valde in ore tuo, & in corde tuo, ut facias illum.* Ubi per mandatum, ut dixi, intelligit totam legem Moſaicam, quæ continetur præceptis Decalogi ceremonialibus, & judicialibus, ut patet ex verbis immediate precedentibus. *Si tamen audieris vocem Domini Dei tui, & cuſtodieris præcepta ejus, & ceremonias, quæ in hac lege conſcripta ſunt.* Et clarius ex cap. 7. v. 11. *Cuſtodi ergo præcepta, & ceremonias, atque judicia, quæ ego mando tibi hodie, ut facias ea.* Igitur ſenſus eſt: Lex Moſaica, quam volo vos cuſtodire, non eſt vobis incognita, neque ex remotis regionibus ad vos deferenda (alioqui poſſetis vos excuſare ab ejus obſervatione dicendo, vos neſcire, quam legem velim a vobis cuſtodiri) *ſed eſt in ore veſtro, & in corde veſtro, ut faciatis illam.* In corde, quia audiſtis illam a me proponi, & explicari; in ore, quia profeſſi eſtis vos eam ſervare velle.

6. Hoc conſtat ex pacto, quod Deus iniit cum Iſraelitis, Exod. 19. 5. *Si audieritis*, inquit, *vocem meam, & cuſtodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis. Eritis mihi in regnum Sacerdotale, & gens ſancta. Et reſpondit omnis*

popu-

populus simul: Cuncta, quæ locutus est Deus, faciemus. Hinc non licet argumentari, sicut Adversarii argumentatur: Lex Mosaica fuit populo proposita, & populus promisit se illam servaturum: Ergo tota Scriptura est clara, & perspicua. Sic tamen licebit: Lex Mosaica est clara: Ergo aliqua pars Scripturæ est clara, quod non negamus. Quomodo autem sit clara, patebit ex sequenti objectione. Igitur

7. Secundo, objiciunt illud Psalm. 18. 9. *Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos.* Et Psalm. 118. 105. *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis.* Et infra v. 130. *Declaratio sermonum tuorum illuminat, & intellectum dat parvulis.* Ergo Scriptura est clara. Respondeo: Idem David, qui hæc dixit, dixit etiam sequentia, Psal. 118. 18. *Revela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua.* Et infra v. 34. *Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam.* Et ibidem v. 135. *Faciem tuam illumina super servum tuum, & doce me justificationes tuas.* Ergo Scriptura nō est clara. An igitur David sibi ipsi contrarius est? Absit. Ut hoc constet, hæc tria distinguenda sunt. 1. Lex Mosaica est clara, quoad sēsum litteralem, quem verba expresse significant. 2. Lex Mosaica non est clara, quoad sensum litteralem, quem verba nō expresse, sed tantum implicite significant: Nec etiam quoad sensum mysticum, quem verba nullo modo significant. 3. Lex Mosaica, quando bene intellecta, & perspecta est quoad omnem sensum, dirigit hominem in suis actionibus, instar lucernæ, vel luminis, ut clare videre possit, quid ex Dei voluntate agendum sit, & quid omittendum.

8. Exemplo rem declarabo. Hæc lex Decalogi, *Non occides*, est quidem clara quoad sensū litteralem, quem verba expresse significant. Nam expresse prohibet externum homicidiū, ut omnes fatentur. Non tamen est clara, quoad sensum litteralem, quem verba non expresse, sed tantū implicite significant. Nam per illam legem non tantum expresse prohibetur homicidium, sed etiā implicite prohibetur ira, quod nō omnes norūt, & ideo Christus hoc explicat, Matth. 5. 21. *Audistis*, inquit, *quia dictum est antiquis: Non occides. qui autem occiderit, reus erit judicio. Ego autem dico vobis* (nempe expresse, quod ante dictū est implicite) *quia omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit judicio.* Quādo igitur hæc lex semel hoc modo percepta & intellecta est, tunc instar luminis dirigit hominem in actionibus suis, ut dixi.

9. Eodem modo hæc lex ceremonialis Exod. 12. 3. *Decima die mensis hujus tollat unusquisque agnum per familias, & domos suas: erit autem agnus absque macula &c.* est clara quoad sensum lit-

teralem, quem verba expresse significant; non tamen est clara quoad sensum mysticum, quem verba non significant. Non enim clare ex verbis illius legis colligi potest, quod agnus ille fuerit figura Christi, qui tanquam agnus innocēs pro nobis oblatus, & occisus est. Quando igitur lex illa, quoad utrumque sensum, cognita, & perspecta est, tunc dirigit hominē in sua devotione, & cultu erga Deum.

10. Ex dictis facile explicantur verba Davidis. Quando enim dicit: *Revela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua*, loquitur de lege Mosaica, nō quidem quoad sensum litteralem, quē verba expresse significant; sed partim quoad sensū litteralem, quem implicite significant; partim quoad Mysticum, quem nullo modo significāt. Petit igitur revelari sibi oculos mētis, ut cōsideret mirabilia mysteria Passionis, mortis, & resurrectionis Christi, quæ latent in lege Mosaica juxta sensum mysticum. Eodem spectat, cum ait; *Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam*. Item, *Faciem tuam illumina super servum tuum*. Contra, quando dicit: *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis*, loquitur de eadem lege Mosaica, quatenus iam cognita, & perspecta est. Sic enim est quasi lucerna, seu lumen, quod nos dirigit, ut sine offensa ambulemus in semitis mandatorum Dei. Quod clare insinuatur illis verbis: *Declaratio sermonū tuorum illuminat*. Non dicit absolute, sermones tui illuminant, sed declaratio sermonū tuorum. Indigent enim sermones Dei aliqua declaratione, tum quoad sensum litteralem, quem verba implicite tantum significant; tum quoad mysticum, quem nullo modo significant.

11. Igitur Adversarii nihil aliud possunt colligere ex verbis Davidis, quam quod lex Mosaica, quando declarata, & explicata, & bene intellecta est, illuminet nos in nostris actionibus. Ex quo nō sequitur, totā Scripturā claram esse, sed potius, partem Scripturæ, tum quoad sensum litteralem implicitum, tum quoad mysticum, obscuram esse, & indigere declaratione. Et ideo cum Davidē dicendum: *Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam.* Scrutabor, inquam, Mysteria Christi Salvatoris, quæ in lege Mosaica, tanquam in figura adumbrata, & prænuntiata sunt.

12. Tertio objicitur illud 2. Petri 1.19. *Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui bene facitis attendentes, quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco*. Ecce, inquiunt, Verbū Dei vocatur Lucerna lucens. Respondeo. Miror Adversarios ex hoc loco argumentari. Vis argumenti debet esse hæc: Prophetiæ veteris Testamenti de Christo sunt claræ, & perspicuæ: ergo tota Scriptura est cla-

ra,

ra,&perspicua Nec consequentia valet,nec antecedens verum est. Non enim sequitur: Prophetia veteris Testamenti est clara: Ergo etiam Prophetia Apocalyptica est clara. Deinde falsum est antecedens, ut ex dictis patet. Nã Isajas prophetavit de Christo cap. 5.7. Et tamen Eunuchus interrogatus a Philippo, an intelligeret Isaiæ Prophetiam, respondit: *Quomodo possum, si non aliquis ostenderit mihi?* Et similiter duo Discipuli euntes in Emaus non intellexerunt Prophetias de Christo, ideoq; necesse fuit, ut ipsemet Christus eas interpretaretur. Et ratio sumitur ex Apostolo 2. Corinth. 3. 14. Quia Prophetæ non loquebantur clare de Christo, sed sub velamine. Non enim proponebant Christum, ut in se est, sed quatenus sub externis signis, seu ceremoniis, tanquam sub umbris occultabatur. Ac proinde Judæi non poterãt intelligere Prophetias de Christo ex ipsis Prophetarum verbis, sed debebant inquirere, & scrutari sensum mysticum, qui interius latebat. Et hoc sensu dicebat illis Christus, Joan. 5. 39. *Scrutamini Scripturas*.

13. Nec obstat, quod prophetia, seu propheticus sermo vocetur Lucerna lucens. Non ideo vocatur Lucerna lucens, quia facile intelligitur; sed quia intellecta illuminat, ut in præcedenti objectione explicatum est. Sicut enim lucerna lucens in caliginoso loco exhibet nobis sufficiẽs lumẽ, ut possimus caute ambulare, ne impingamus in lapidem, aut foveam: Sic etiam prophetia de Christo, quando lucet in caliginoso nostro corde, id est, quando a nobis intelligitur, exhibet sufficiens lumẽ, ut possimus credere de Christo, quæ per Prophetas credenda proponũtur. An autem illi, ad quos scribebat Apost. Petrus, intellexerint Prophetias de Christo, disputari potest. Probabile est, aliquos non intellexisse. 1. Quia Apostolus vult illos attendere sermoni Prophetarum, id est, scrutari sensũ prophetiæ, non qui immediate significatur per verba, sed qui intus latet sub velamine occultatus. 2. [...]ult eos tamdiu scrutari, donec intelligant sensum: *Donec*, in[qu]it, *Lucifer oriatur in cordibus vestris*. 3. Addit, non posse hoc [e]os assequi per propriam industriã, sed per inspirationem Spi[rit]us Sancti, seu per orientem Luciferum in eorũ cordibus: *Hoc [pr]imum*, inquit, *intelligentes, quod omnis prophetia Scripturæ pro[pri]a interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata est [q]uando prophetia: sed Spiritu Sancto inspirati locuti sunt sancti [De]i homines.* Quasi dicat: Prophetiæ non sunt inspiratæ ab homi[ne,] sed a Spiritu Sancto: Ergo sensus illarum non debet peti ab [ho]mine, vel ab humana industria, sed a Spiritu Sancto, cor no[stru]m illuminante. *Quis enim cognovit sensum Domini? aut quis*

Con-

Consiliarius ejus fuit? (Rom. 11. 34.) Neque tamen necesse est; ut singuli immediate illuminentur a Deo, sed sufficit, Apostolos, & Doctores per illuminationẽ Spiritus Sancti cognoscere sensum Scripturæ, reliquos ab iis discere. *Nunquid omnes Doctores?* inquit Apostolus, *Nunquid omnes interpretantur?* Non, *Sed divisiones gratiarum sunt. Alii datur sermo sapientiæ: alii interpretatio sermonum.* (1. Corinth. 12.)

14. Quarto, Objiciunt illud 2. Corinth. 4. 3 *Quod si etiam opertum est Evangelium nostrum; in iis, qui pereunt est opertum: in quibus Deus hujus sæculi excæcavit mentes infideliũ, ut non fulgeat illis illuminatio Euangelii gloriæ Christi.* Si, inquiunt, Scriptura novi Testamẽti infidelibus est operta: Ergo fidelibus non est operta, sed clara. Respondeo: Apostolus nomine Euangelii non intelligit Scripturam novi Testamenti, ut falso supponunt Adversarii, sed prædicationem Adventus, Passionis, & Resurrectionis Christi, quæ ab ipso fiebat. Non igitur sensus est, Scripturam novi Testamenti claram, & perspicuam esse fidelibus; obscuram, & opertã infidelibus: sed potius, fideles, audita Pauli prędicatione, credere Christum venisse in hunc mundum, & pro nobis passum, ac mortuum esse: infideles, propter excæcationem mẽtis, non credere. Igitur, opertum esse infidelibus Euangelium, nihil aliud est, quam infideles non velle credere Euangelio. Hoc sensu opertum erat illis, de quibus idem Apostolus, 1. Corinth. 1. 23. *Nos prædicamus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, Gentibus autẽ stultitiam.* Certe prædicatio Pauli, qua palam dicebat, Christum pro nobis crucifixum esse, non erat obscura, sed clara. Nihilominus nec omnes Judæi volebant credere, nec omnes Gentiles. Hinc patet, non valere hanc consequentiam: Fideles credunt Christum crucifixum esse; infideles nõ credunt: Ergo Scriptura fidelibus clara, infidelibus obscura est. Imo fieri potest, ut aliqui fideles, qui credunt in Christum, non intelligant Scripturam, & fateantur sibi difficilem, ac obscuram esse: & vicissim aliqui infideles intelligant quidem Euangelium, sed non credant vera esse, quæ in eo scribuntur: Sicut nos intelligimus fabulas Æsopi, sed non credimus vera esse, quæ in iis scripta sunt.

QUÆ-

QUÆSTIO V.

Quæ sit causa obscuritatis Scripturæ.

1 INvenio duas potissimum causas. Unam, ex parte rerum, quæ tractantur in Scriptura. Alteram, ex parte modi, quo tractantur. Res, quæ tractantur, sunt fere quadruplices. Primo, Historię, ut patet in Genesi, Exodo, Numeris, Deuteronomio, Josue, Lib. Judicum, Regum, Paralipomenon, Esdrę, Judith, Tobiæ, Esther, Job, Machabæorum, itemque in Euangelio, & Actibus Apostolorum. Secũdo, Vaticinia, seu Prophetię, quæ in Psalmis, in majoribus, & minoribus Prophetis, & in Apocalypsi Joãnis majori ex parte consignatæ sunt. Tertio, mysteria fidei, præsertim de Trinitate, Incarnatione, Prædestinatione, fide justificante, de præsentia Christi in Eucharistia, & de similibus. Quarto, præcepta, & documenta moralia de virtutibus, ac vitiis. Tametsi ergo neque in his, neque in Historiis sit fortasse magna obscuritas ex parte rerum; summa tamen est in Prophetiis, & Mysteriis fidei. Hæc enim superant humanum captum, & intelligentiam: Neque percipiuntur a nobis, nisi in ænigmate, ut loquitur Apostolus 1. Cor. 13. 12. cum ait: *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.*

2. Jam vero modus tractandi sæpe obscurus est propter has causas. Primo, quia in Scriptura multæ sunt locutiones figuratæ. Sunt enim frequenter tropi, schemata, hyperbolæ, metaphoræ, allegoriæ, parabolæ, quibus, tanquam involucris, multæ veritates occultantur, quæ lectori non statim innotescunt. Auget hanc obscuritatem, quod aliquando unum, idemque vocabulum nunc proprie, nunc figurate usurpetur in eadem sententia: verbi gratia, Joann. 4. 13. *Qui bibit ex aqua hac, sitiet iterũ; qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum:* Ubi bibere, & sitire, in priori parte sententiæ sumitur corporaliter; in posteriori spiritualiter. item in eodem cap. v. 35. *Nonne vos dicitis, quod adhuc quatuor menses sunt, & messis venit? Ecce dico vobis: Levate oculos vestros, & videte regiones, quia albæ jam sunt ad messem.* Hic etiam nomen messis primo proprie, deinde figurate accipitur. Item cap. 9. 39. *Et dixit JESUS: In judicium ego in hunc mundum veni, ut qui non vident, videant: & qui vident, cæci fiant.* Prior pars intelligitur de visu corporali; posterior de spirituali. Item 2. Corinth. 5. 21. *Eum, qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit.* Ubi pec-

peccatum priori loco sumitur proprie pro peccato; posteriori figurate pro hostia, quæ offertur pro peccato. Nam sensus est, Deum voluisse ut Christus, qui non peccaverat, esset hostia pro peccato totius humani generis. Vide Augustinum lib. 2. de consensu Evangelistarum cap. 10.

3. Secundo, Non solum occurrunt figuræ in vocibus, & dictionibus, ut jam ostendi, sed etiam in rebus ipsis. Nam una res sæpe est figurata, vel typus alterius rei per illam significatæ. Quo pacto Agnus paschalis fuit figura Christi; mare rubrum, Baptismi; Manna, Eucharistiæ; Mons Sion, Ecclesiæ. Et sic de cæteris. Hinc triplex oritur obscuritas.

4. Prima, quia non statim constat, quæ res, & cujus rei figura sit: v.g. Non constaret, Agar ancillam Abrahæ fuisse figuram Synagogæ, & Saram uxorem Abrahæ fuisse figuram Ecclesiæ, nisi Apostolus ex peculiari instinctu Spiritus Sācti id explicasset, (ad Galatas 4. 24.) Similiter non constaret, Virgam vigilantem, quam vidit Jeremias, significasse celerem executionem divinæ sententiæ contra Judæos, & Gentiles, (Jerem. 1. 11.) Et ollam succensam fuisse typum Adventus Nabuchodonosoris, (Jerem. 1. 13.) Et per Jeremiam prohibitum ducere uxorem præfiguratam fuisse imminentem Judææ vastitatem, (Jerem. 16. 2.) Et per calicem furoris Domini, potentiā, & furorem Regis Babyloniæ, (Jerem. 25. 15.) Et per lumbare computrescens, interitū populi in captivitate, (Jerem. 13. 7.) Et per lagunculā implendam vino, habitatores Jerusalē inebriandos vino furoris Domini, [Jerem. 13. 12.] Et per duos calathos ficuum optimarum, & pessimarum, duo genera hominum, quorum alii felices erant, qui transmigrabant cum Rege, alii miseri, qui remanebant Jerosolymis, (Jerem. 24. 2.) Et per lutum in manu figuli, populum Judæorum in manu Dei, (Jerem. 18. 6.) Et per catenas, & vincula Jeremiæ, captivitatem variarum gentium, (Jerem. 27. 2.) Et per confractionē lagunculę testeæ, confractionem populi, & Civitatis Jerusalem, (Jerem. 19. 10.) Et per quatuor bestias, quatuor regna, seu Imperia, [Dan. 7. 3.] Et per Arietem, regem Medorum, ac Persarum, Per Hircum regem Græcorum [Dan. 8. 20.] Hæc, inquam, & similia non constarent, nisi sigillatim a Deo essent explicata: Et postquam explicata sunt, vix adhuc intelliguntur sine interprete.

5. Altera, quia una res aliquādo est figura rerum diversarum, etiam repugnantium. Sic Jonas fuit typus Christi, Matth. 12. 40. *Sicut Jonas fuit in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus: sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus.*

Item

Item Jonas fuit typus populi Judęorum, qui Christo erant contrarii. Nam sicut Jonas dolebat de penitentia Ninivitarum, (Jonę 4 1.) ita Judæi postea doluerunt de vocatione gentium. [Augustinus Ep. 49. quæst. 6.] Quod dixi de Jona, dicendum quoque est de diluvio, de petra, de similibus. Nam diluvium, ex una parte, fuit figura baptismi fideliũ: ex altera, supplicii infidelium. [Augustinus epist. 99. ad Evodium] Et petra, qui Christus est, fuit pereuntibus lapis offensionis, & scandali; credentibus vero, in caput anguli. (1. Petri 2. 8. & Rom. 9. 33.

6. Postrema, qua aliquando fit, ut res aliqua, quæ est figura alterius, repręsentet illam in uno, & omnino dissimilis sit in alio. Quo pacto fœmina fornicaria, quam Oseas Propheta jussus est accipere in uxorem, fuit typus synagogæ: quam quidem in eo repræsentabat, quod sicut ipsa commiserat fornicationem carnalem, ita Synagoga spiritualem, quæ in cultu idolorum consistit. At in eo discrepabat, quod ipsa, postquam Oseæ nupserat, non rediit ad carnalem fornicationem; ut multi probabiliter putant: Synagoga vero, postquam Deo fuerat reconciliata, iterum in idololatriam lapsa est.

7. Tertio, Sæpe in Scriptura occurrunt apparentes contradictiones, quæ Lectori magnam pariunt difficultatem. Aliquas ex iis recensebo. Dicit Moyses, Deum creasse cœlum, & terram sex diebus, & septimo die acquievisse, Gen. 1. & 2. At contra Ecclesiasticus cap. 18. 1. dicit: *Qui vivit in æternum, creavit omnia simul.* Item Moyses refert filios Israel in Ægypto fuisse ãnis quadringentis, Gen. 15. 13. Quod etiam repetit Stephanus, Actor. 7. 6. At cõtra, Apostolus ait fuisse annis quadringentis, & triginta, Galat. 3. 17. Item, Gen. 32. 30. dicit Jacob Patriarcha: *Vidi Deum facie ad faciem, & salva facta est anima mea.* At contra, Exod. 20. 5. dicitur: *Ego sum Dominus Deus tuus, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem.* At contra, Ezech. 18. 20. *Filius non portabit iniquitatem patris.* Itẽ, Exod 20. 12. *Honora patrem tuum, & matrem tuam.* At contra, Luc. 14. 26. *Qui non odit patrem suum, & matrem, non potest meus esse discipulus.* Item, Deut. 6. 13. *Dominum Deum tuum timebis, ac per nomen illius jurabis.* At contra, Matth. 5. 34 *Ego autem dico vobis, non jurate omnino.* Item, 1. Reg. 15. 11. *Pœnitet me, quod constituerim Saul regem.* At contra, Rom. 11. 29. *Sine pœnitentia sunt dona, & vocatio Dei.* Itẽ 3. Reg. 8. 9. *In arca non erat aliud, nisi duæ tabulæ lapideæ, quas posuerat in ea Moyses in Horeb.* At contra, Hebr. 9. 4. *In Arca erat urna habens manna: & virga Aaron, quæ fronduerat, & tabulæ testamenti.* Item Psam 1. 5. *Non resurgent impii in judicio.* At contra

1. Co-

1\. Corinth. 15. 51. *Omnes quidem resurgemus; sed non omnes immutabimur*. Item. Psal. 61. 12. *Semel locutus est Deus*. At contra, Hebr. 1. *Multifariam, multisque modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis, novissime diebus istis locutus est nobis in Filio*: Item, Psalm. 115. 2. *Omnis homo mendax*. At contra, Apoc. 14. 5. *In ore eorum non est inventum mendacium*. Item, Prov. 6. 6. *Vade ad formicam, o piger, & disce sapientiam, quæ parat in æstate cibum suum, & congregat in messe, quod comedat*. At contra, Matth. 6. 34. *Nolite solliciti esse in crastinum*. Item, Prov. 22. 28. *Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt Patres tui*. At contra, 20. 18. *In præceptis Patrum vestrorum nolite incedere, nec judicia eorum custodiatis*. Item, Prov. 26. 4 *Ne respondeas stulto juxta stultitiam suam, ne efficiaris ei similis*. At contra ibidem: *Responde stulto juxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur*. Item, Sapient. 1. 13. *Deus mortem non fecit*. At contra, Eccles. 11. 14. *Bona, & mala, vita, & mors, paupertas, & honestas a Deo sunt*. Item, Sapient. 11. 25. *Diligis omnia, quæ sunt, & nihil odisti eorum, quæ fecisti*. At contra, Rom. 9. 13. *Jacob dilexi, Esau autem odio habui*: Item, Eccles. 10. 15. *Initium omnis peccati est superbia*. At contra, 1. Timoth. 6. 10. *Radix omnium malorum est cupiditas*. Item, Eccles. 12. 6. *Benefac humili, & non dederis impio: Prohibe, panes illi dari*. At contra, Lucæ 6. 30. *Omni petenti te tribue*. Item, Eccles. 24. 28. *Qui edunt me, adhuc esurient, & qui bibunt me, adhuc sitient*. At contra, Joan. 4. 13. *Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum*. Item, Jonæ 3. 4. *Adhuc quadraginta dies, & Ninive subvertetur*. At contra, Jonæ 4. 11. *Ego parcam Ninive civitati magnæ*. Item, Matth. 10. 8. *Gratis accepistis, gratis date*. At contra, Luc. 10. 7. *Dignus est operarius mercede sua*. Item, Matth. 10. 10. *Nihil tuleritis in via, non peram, neque calceamenta, neque virgam*. At contra, Marci 6. 8. *Et præcepit eis, ne quid tollerent in via, nisi virgam tantum*. Item, Matth. 27. 1. *Post dies sex assumpsit JESUS Petrum, & Jacobum, & Joannem*. At contra, Luc. 9. 28. *Factum est autem post hæc verba, fere dies octo, & assumpsit Petrum, &c.* Item, Matth. 18. 15. *Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum inter te, & ipsum solum*. At contra, 1. Timoth. 5. 20. *Peccantes coram omnibus argue, ut cæteri timorem habeant*. Item, Marci 10. 19. *Nemo bonus, nisi unus Deus*. At contra, Luc. 6. 45. *Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum*. Item, Marci 16. 15. *Prædicate Euangelium omni creaturæ*. At contra, Matth. 10. 5. *In viam gentium ne abieritis, & in civitates Samaritanorum ne intraveritis, sed ite ad oves, quæ perierunt domus Israel*. Item, Luc. 22. 28. *Vos estis, qui permansistis mecum in tentatis-*

tationibus meis. At contra, Matth. 26. 31. *Omnes vos scandalum patiemini in me.* Item. Joan. 5. 31. *Si ego testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meum non est verum.* At contra, Joan. 8. 14. *Et si ego testimonium perhibeo de me ipso, verum est testimonium meum.* Item, Joan. 5. 34. *Ego testimonium ab homine non accipio.* At contra, Joan. 15. 27. *Et vos testimonium perhibetis de me.* Item, Joan. 6. 55. *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam.* At contra, ibidem. *Spiritus est, qui vivificat, caro non prodest quidquam.* Item, Joan. 15. 15. *Omnia quæcumque audivi a Patre meo, nota feci vobis.* At contra, Joan. 16. 12. *Adhuc multa habeo vobis dicere.* Item Joan. 20. 1. *Maria Magdalena venit ad monumentum, cum adhuc tenebræ essent.* At contra, Marci 16. 2. *Venit ad monumentum orto jam Sole.* Item, Rom. 2. 25. *Circumcisio quidem prodest, si legem observes.* At contra, Galat. 5. 2. *Si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit.* Item, Rom. 3. 28. *Arbitramur justificari hominem per fidem sine operibus.* At contra, Jacob. 2. 20. *Fides sine operibus mortua est.* Et ibidem. *Videtis, quoniam ex operibus justificatur homo, & non ex fide tantum.* Item, Roman. 9. 19. *Voluntati ejus quis resistit?* At contra, Actor. 7. 51. *Vos semper Spiritui Sancto resistitis, sicut & Patres vestri.* Item, Rom. 11. 34. *Quis cognovit sensum Domini?* At contra, 1. Corinth. 2. 16. *Nos autem sensum Christi habemus.* Item, 1. Corinth. 13. 3. *Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* At contra, Luc. 11. 41. *Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.* Item, Galat. 1. 10. *An quæro hominibus placere? si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem.* At contra, 1. Corinth. 10. 33. *Sine offensione estote, sicut & ego per omnia omnibus placeo.* Item, Galat. 6. 2. *Alter alterius onera portate.* At contra, ibidem vers. 5. *Unusquisque onus suum portabit.* Item, 1. Timot. 6. 16. *Deus inhabitat lucem inaccessibilem.* At contra, Psalm. 33. 6. *Accedite ad eum, & illuminamini.* Item, 1. Joan. 1. 8. *Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus.* At contra, 1. Joan. 3. 9. *Omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit.*

8. Hæ, & similes apparentes contradictiones, quæ passim in Scriptura occurrunt, sæpe remorantur Lectorem, & negotium facessunt etiam viris doctissimis. Testantur hoc antiqui Patres, qui in hujusmodi cōtradictionibus conciliandis multum operæ posuerunt, ut Augustinus in libris de consensu Evangelistarum, & alii præterea, qui Scripturam interpretati sunt. Quorum labores si ad nos non pervenissent, in magnis adhuc tenebris versaremur.

9. Quarto. Verba Scripturæ sæpe efficiunt ambiguum sensum ex defectu distinctionis. Nam aliquando, ubi distinctione opus est, nulla adhibetur distinctio. Quod fit in his fere casibus. 1. Quando agitur de Deo 2. Quãdo de Christo. 3. Quando de Adventu Christi. 4. Quando de Ecclesia. Nam in Deo spectari potest vel unitas essentiæ, vel trinitas personarum. In Christo, vel humana natura, vel divina. Adventus Christi duplex est: prior in nativitate; posterior in die judicii. Ecclesia similiter, vel militans est in terra, vel triumphans in cœlo. Cum ergo Scriptura loquitur vel de Deo, vel de Christo, vel de Advẽtu Christi, vel de Ecclesia, sæpe dubium, & obscurum est, quo sensu de illis loquatur: An scilicet de Deo, quatenus est unus in essẽtia, an quatenus est trinus in personis? An de Christo, qua Deus, an qua homo est? an de primo ipsius Adventu, an de secũdo? An de Ecclesia militante, an de triũphante? De singulis dabo exemplum.

10. De Deo loquitur Scriptura, Matth. 6.9. *Pater noster, qui es in cœlis.* Dubium est, an loquatur de Deo quoad unitatem essentiæ, an quoad distinctionẽ personarũ? Vel ut proponunt Scholastici, an nomen Patris sumatur ibi essentialiter, quatenus est commune tribus personis? an personaliter, quatenus convenit soli personæ primæ? In utramque partẽ Authores sunt. Verisimilius tamen est, sumi essentialiter. Quod ex verbis illis Christi colligi potest Joan. 20.17. *Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum* Ubi utroque modo sumitur. Nam Pater Christi, quoad æternam generationem, est prima persona divina, quatenus distinguitur a Filio, & Spiritu Sancto. Noster autem Pater, quoad creationem, gubernationem, & adoptionem, est tota Trinitas, quatenus est unus Deus. Itaque cum ait, *Ascendo ad Patrem meum*, loquitur de sola persona prima. Cum addit, *Et Patrem vestrũ*, loquitur de tribus personis, quatenus sunt unum in essentia.

11. De Christo fit mentio, Coloss. 1.15. *Qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ: omnia per ipsum, & in ipso creata sunt: Et ipse est caput corporis Ecclesiæ primogenitus ex mortuis, &c* Hic etiam dubiũ est, an hæc intelligi debeant de Christo secundũ divinitatem, an secundum humanitatem? Multi volunt aliqua priori, alia posteriori modo intelligi oportere. Quibus assentior. Nam Christus secundum divinitatem est imago Dei Patris. Et per ipsum, ac in ipso creata sunt omnia. At secundum humanitatem est caput Ecclesiæ, & primogenitus ex mortuis Utroque sensu potest dici *primogenitus omnis creaturæ*: juxta varias Interpretum explicationes, ut videre est in commentario illius loci.

12. De

12. De Adventu Christi sermo est, Hebr. 1. 6. *Et, cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: Adorent eum omnes Angeli Dei.* Et hic quæstio est, an sermo sit de primo Adventu, qui factus est in nativitate? an de secundo, qui fiet in die judicii? si spectemus particulam, *iterum*, videtur esse sermo de secundo: si alias circumstantias, de primo: Videantur Interpretes.

13. De Ecclesia scribit Apostolus ad Galat. 4. 26. *Illa autem, quæ sursum est Jerusalem, libera est, quæ est mater nostra. Scriptũ est enim: Lætare sterilis, quæ non paris: erumpe, & clama, quæ non parturis, quia multi filii desertæ, magis quam ejus, quæ habet virum.* At difficultas est, an loquatur de Ecclesia militante, an triumphante? quæ difficultas habet etiam alibi locum, ut Hebr. 12. 22. *Accessistis ad montem, & civitatem Dei viventis, Jerusalem cælestem, & Ecclesiam primitivorum.* Et Ephes. 5. 25. *Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans lavacro aquæ in verbo vitæ, ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam.*

Ad hoc genus obscuritatis potest etiam revocari, quod quæ in Scriptura dicũtur de Christo, aliquando intelligantur de capite Ecclesiæ, quod est Christus: aliquando de corpore, seu mẽbris Ecclesiæ, quæ sunt fideles: aliquando de utroque, ut notat Augustinus lib. 3. de doct. Christi, cap. 3. De capite Ecclesiæ intelligitur illud Matth. 28. 20. *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi:* Ubi Christus, tanquam caput Ecclesiæ, promittit Corpori, & membris illius perpetuam suam assistentiam, protectionem, & gubernationem.

14. De corpore, seu membris Ecclesiæ intelligitur illud, Actor. 9. 4. *Saule, Saule, quid me persequeris?* Non enim Saulus persequebatur personam Christi (quia Christus jam erat in celo, ubi eum persequi non poterat) sed discipulos Christi, qui erant membra Ecclesiæ.

De utroque intelligitur illud Isaiæ 61. 10. *Induit me vestimentis salutis, & indumento justitiæ circumdedit me, quasi Sponsum decoratum corona, & quasi Sponsam ornatam monilibus suis.* Ubi Christus nominatur Sponsus, & Sponsa, id est, caput, & corpus. Et Psalm. 2. 2. *Astiterunt Reges terræ, & Principes convenerunt adversus Dominum, & adversus Christum ejus.* Quod in capite olim impletum est, & nunc quotidie impletur in membris.

15. Quinto. Sæpe in Scripturis, ubi minime putamus, subito fit transitus de sensu litterali ad mysticum, de carnalibus ad spiritualia, de temporalibus ad æterna, de Regibus Israel ad Re-

tas verbis citatis.Nam per exitum filiorum Israel ex Ægypto per Moysen significatur exitus noster ex servitute peccati per Christum:Et per mare rubrum significatur Baptismus:Per Manna Corpus Christi in Eucharistia : per aquam , sanguis Christi : per petram Christus .

3. Mysticus a Theologis subdividitur in allegoricū, anagogicum,& moralem,seu tropologicum. Sicut enim tres sunt virtutes Theologicæ, Fides, Spes, Charitas; ita tres sensus mystici. Allegoricus respondet fidei,anagogicus spei,moralis charitati. Nam allegoricus est,quando verba Scripturæ,præter sensum literalem, quem habent, significant aliquid pertinens ad fidem , vel Ecclesiam militantem: quo pacto Abraham , qui secundum sensum literalem habuit duos filios;unum ex ancilla,& alterum ex libera;allegorice significat Deum, qui habet duos populos ; unum Judæorum ex Synagoga ; alterum Christianorum ex Ecclesia : Hunc sub libertate gratiæ Christi;illum sub servitute legis Mosaicæ (ad Galat.4.22.)

4. Anagogicus est,quando verba scripturę,præter sensum literalem,significant aliquid pertinens ad vitam æternam,vel Ecclesiam triumphantem,quam speramus:quo pacto illud Ps.94.11. *Quibus juravi in ira mea , si introibunt in requiem meam ;* secundum literalem intelligitur de terra promissionis in Palestina:Anagogice de vita æterna, ubi est vera requies (Heb.4.3.)

5. Moralis est,quando verba scripturæ,præter sensum literalem, significant aliquid pertinens ad instructionem morum, vel officia charitatis:quo pacto illud Deut. 25. 4.*Non alligabis os bovi trituranti:* secundum literam intelligendum est de veris bobus: at moraliter de Concionatoribus, qui non debent impediri, quo minus petant sustentationem a populo.(1.Cor.9.)

6.Est ergo quadruplex scripturę sensus.1.Litteralis,2.Allegoricus,3.Anagogicus,4.Moralis.Qui omnes ostendi solēt in voce *Hierusalem*.Nam illa vox significat litteraliter urbem Palestinę; allegorice Ecclesiā militantē;anagogice Ecclesiam triumphantem;moraliter animā hominis in hac vita.Omnes itē notari solent in Ep.ad Gal.c.4.Nā litteralis est in illis verbis:*Abrahā duos filios habuit,unū de ancilla,& unū de libera*.Allegoricus in illis: *Hæc sunt duo testamēta,&c*.Anagogicus in illis:*Illa autē,quæ sursum est Hierusalē*.Moralis in illis: *Quomodo tūc is qui secundū carnē natus fuerat,persequebatur eum,qui secundū spiritū,ita & nūc*.

7.Notatum est a viris doctis,juxta hos quatuor sēsus scripturæ , quatuor esse Doctores Ecclesiæ, Hieronymum, Ambrosiū, Augustinum,Gregoriū,& singulos in singulis sensibus explican-

dis

dis excelluisse: Hieronymum in Litterali, Ambrosium in Allegorico, Augustinum in Anagogico, Gregorium in Morali.

QUÆSTIO IV.

An sensus Scripturæ sit obscurus.

1. ADversarii solent dicere, Scripturam quoad legitimum sensum, facilem, ac perspicuam esse, & ab omni intelligi posse Nos asserimus, in multis quidem locis facilem esse, sed in multis etiam obscuram, & intellectu difficilem Quod testatur Petrus Apostolus in sua posteriori Epistola c. 3.16. ubi loquens de Epistolis S. Pauli sic ait: *In quibus sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti, & instabiles depravant, sicut & cæteras scripturas, ad suam ipsorum perditionem.*

2. Et variis modis confirmari potest. Primo Exemplo discipulorum euntium in Emaus, qui non intelligebant scripturam, nisi Christus interpretaretur. (Lucæ 22.27.) Secundo Exẽplo Eunuchi Reginæ Æthiopũ, qui rogatus a Philippo, an intelligeret Isajam Prophetam, quem legebat, respondit: *Quomodo possum, si non aliquis ostenderit mihi?* (Actor. 8.31.) Tertio Exemplo Apostolorum, qui multa eorũ, quæ a Christo dicebantur, non intelligebant, Matth 13.36. *Accesserunt ad eum discipuli ejus, dicẽtes: Edissere nobis parabolam zizaniorum agri.* Et Matth. 16.11. *Quare non intelligitis, quia non de pane dixi vobis?* Et Luc. 18.34. *Ipsi nihil horum intellexerunt.* Quarto cõsensu omnium Interpretũ. Nam si Scriptura esset facilis, quid opus esset tot interpretibus, tot commentariis, tot quæstionibus, & controversiis circa fidem, ac religionem? Quinto inductione. Constat obscurissimam esse Prophetiam Ezechielis de visione quatuor animalium. Constat Prophetiam Danielis de 70. hebdomadibus, & de abominatione desolationis multorum ingenia exercuisse, & adhuc exercere. De qua Christus Matth. 24.15. *Qui legit, intelligat.* Constat totam Joannis Apocalypsin plenam esse reconditis mysteriis: &, ut loquitur D. Hieron. in epist. ad Paulin. tot habere sacramenta, quot verba. Constat in reliquo Bibliorum codice multa etiam obscura esse, ac intricata, ut norunt illi, qui legerunt.

3. Ac, ut alios omittam, testes sunt ipsi Adversarii, qui in explicando Scripturæ sensu sæpe, ac graviter inter se dissentiunt. Nam aliter Lutherani, aliter Calvinistæ interpretantur illud Christi: *Hoc est corpus meum.* Et sexcenta alia loca. Unde hæc dissensio? Certe, si Scriptura, ut utrique volunt, clara, perspicua, & obvia, unde ergo lites, & contentiones inter ipsos?

Quare claram, perspicuam, & obviam interpretationem communi consensu non arripiunt? Hic necesse est, ut vel utrique fateantur sæpe obscuram esse, vel certe, si facilis est, ut Lutherani accusent Calvinistas, aut hi illos, quod non velint amplecti facilem, & perspicuam interpretationem.

4. Multa objiciunt. Primo illud Deut. 30. 11. *Mandatum hoc, quod ego præcipio tibi hodie, non supra te est, neque procul positum.* Ergo, inquiunt, Scriptura est facilis. Nec opus est, ait Brentius, montes superare, & ire Romam pro interpretatione Scripturarum. Respondeo. Aliud est quærere, an mandatum legis Mosaicæ (quatenus complectitur legem Decalogi, & legem ceremonialem, ac judicialem) sit facile intellectu: Aliud, an tota Scriptura sit talis. De priori non est quæstio, sed de posteriori. Nec ex priori potest inferri posterius. Non enim sequitur: Mandatum, quod ego præcipio tibi hodie, clarum, & perspicuum est: ergo tota Scriptura clara, & perspicua est. Et tamen sic argumentantur Adversarii, inepte sine dubio.

5. Quod vero ad locum citatum attinet, sic habet: *Mandatum hoc, quod ego præcipio tibi hodie, non supra te est, neque procul positum, nec in cælo situm, ut possis dicere: quis nostrum valet ad cælum ascendere, ut deferat illud ad nos, & audiamus, atque opere compleamus? Neque trans mare positum, ut causeris, & dicas: Quis ex nobis poterit transfretare mare, & illud ad nos usque deferre, ut possimus audire, & facere, quod præceptum est? Sed juxta te est sermo valde in ore tuo, & in corde tuo, ut facias illum.* Ubi per mandatum, ut dixi, intelligit totam legem Mosaicam, quæ continetur preceptis Decalogi ceremonialibus, & judicialibus, ut patet ex verbis immediate precedentibus. *Si tamen audieris vocem Domini Dei tui, & custodieris præcepta ejus, & ceremonias, quæ in hac lege conscripta sunt.* Et clarius ex cap. 7. v. 11. *Custodi ergo præcepta, & ceremonias, atque judicia, quæ ego mando tibi hodie, ut facias ea.* Igitur sensus est: Lex Mosaica, quam volo vos custodire, non est vobis incognita, neque ex remotis regionibus ad vos deferenda (alioqui possetis vos excusare ab ejus observatione dicendo, vos nescire, quam legem velim a vobis custodiri, *sed est in ore vestro, & in corde vestro, ut faciatis illam.* In corde, quia audistis illam a me proponi, & explicari; in ore, quia professi estis vos eam servare velle.

6. Hoc constat ex pacto, quod Deus iniit cum Israelitis, Exod. 19. 5. *Si audieritis*, inquit, *vocem meam, & custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis. Eritis mihi in regnum Sacerdotale, & gens sancta. Et respondit omnis popu-*

populus simul: *Cuncta, quæ locutus est Deus, faciemus.* Hinc non licet argumentari, sicut Adversarii argumentãtur: Lex Mosaica fuit populo proposita, & populus promisit se illam servaturum: Ergo tota Scriptura est clara, & perspicua. Sic tamen licebit: Lex Mosaica est clara: Ergo aliqua pars Scripturæ est clara, quod non negamus. Quomodo autem sit clara, patebit ex sequenti objectione. Igitur

7. Secundo, objiciunt illud Psalm. 18. 9. *Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos.* Et Psalm. 118. 105. *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis.* Et infra v. 130. *Declaratio sermonum tuorum illuminat, & intellectum dat parvulis.* Ergo Scriptura est clara. Respondeo: Idem David, qui hæc dixit, dixit etiam sequentia, Psal. 118. 18. *Revela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua.* Et infra v. 34. *Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam.* Et ibidem v. 135. *Faciem tuam illumina super servum tuum, & doce me justificationes tuas.* Ergo Scriptura nõ est clara. An igitur David sibi ipsi contrarius est? Absit. Ut hoc constet, hæc tria distinguenda sunt. 1. Lex Mosaica est clara, quoad sẽsum litteralem, quem verba expresse significant. 2. Lex Mosaica non est clara, quoad sensum litteralem, quem verba nõ expresse, sed tantum implicite significant: Nec etiam quoad sensum mysticum, quem verba nullo modo significant. 3. Lex Mosaica, quando bene intellecta, & perspecta est quoad omnem sensum, dirigit hominem in suis actionibus, instar lucernæ, vel luminis, ut clare videre possit, quid ex Dei voluntate agendum sit, & quid omittendum.

8. Exemplo rem declarabo. Hæc lex Decalogi, *Non occides*, est quidem clara quoad sensũ litteralem, quem verba expresse significant. Nam expresse prohibet externum homicidiũ, ut omnes fatentur. Non tamen est clara, quoad sensum litteralem, quem verba non expresse, sed tantũ implicite significant. Nam per illam legem non tantum expresse prohibetur homicidium, sed etiã implicite prohibetur ira, quod nõ omnes norũt, & ideo Christus hoc explicat, Matth. 5. 21. *Audistis*, inquit, *quia dictum est antiquis*: *Non occides. qui autem occiderit, reus erit judicio. Ego autem dico vobis* (nempe expresse, quod ante dictũ est implicite) *quia omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit judicio.* Quãdo igitur hæc lex semel hoc modo percepta & intellecta est, tunc instar luminis dirigit hominem in actionibus suis, ut dixi.

9. Eodem modo hæc lex ceremonialis Exod. 12. 3. *Decima die mensis hujus tollat unusquisque agnum per familias, & domos suas: erit autem agnus absque macula &c.* est clara quoad sensum lit-

teralem, quem verba exprefse significant; non tamen eft clara quoad fenfum myfticum, quem verba non fignificant. Non enim clare ex verbis illius legis colligi poteft, quod agnus ille fuerit figura Chrifti, qui tanquam agnus innocēs pro nobis oblatus, & occifus eft. Quando igitur lex illa, quoad utrumque fenfum, cognita, & perfpecta eft, tunc dirigit hominē in fua devotione, & cultu erga Deum.

10. Ex dictis facile explicantur verba Davidis. Quando enim dicit: *Revela oculos meos, & confiderabo mirabilia de lege tua*, loquitur de lege Mofaica, nō quidem quoad fenfum litteralem, quē verba exprefse fignificant; fed partim quoad fenfū litteralem, quem implicite fignificant; partim quoad Myfticum, quem nullo modo fignificāt. Petit igitur revelari fibi oculos mētis, ut cōfideret mirabilia myfteria Paffionis, mortis, & refurrectionis Chrifti, quæ latent in lege Mofaica juxta fenfum myfticum. Eodem fpectat, cum ait; *Da mihi intellectum, & fcrutabor legem tuam*. Item, *Faciem tuam illumina fuper fervum tuum*. Contra, quando dicit: *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen femitis meis*, loquitur de eadem lege Mofaica, quatenus iam cognita, & perfpecta eft. Sic enim eft quafi lucerna, feu lumen, quod nos dirigit, ut fine offenfa ambulemus in femitis mandatorum Dei. Quod clare infinuatur illis verbis: *Declaratio fermonū tuorum illuminat*. Non dicit abfolute, fermones tui illuminant, fed declaratio fermonū tuorum. Indigent enim fermones Dei aliqua declaratione, tum quoad fenfum litteralem, quem verba implicite tantum fignificant; tum quoad myfticum, quem nullo modo fignificant.

11. Igitur Adverfarii nihil aliud poffunt colligere ex verbis Davidis, quam quod lex Mofaica, quando declarata, & explicata, & bene intellecta eft, illuminet nos in noftris actionibus. Ex quo nō fequitur, totā Scripturā claram effe, fed potius, partem Scripturæ, tum quoad fenfum litteralem implicitum, tum quoad myfticum, obfcuram effe, & indigere declaratione. Et ideo cum Davide dicendum: *Da mihi intellectum, & fcrutabor legem tuam*. Scrutabor, inquam, Myfteria Chrifti Salvatoris, quæ in lege Mofaica, tanquam in figura adumbrata, & prænuntiata funt.

12. Tertio objicitur illud 2. Petri 1. 19. *Habemus firmiorem propheticum fermonem, cui bene facitis attendentes, quafi lucernæ lucenti in caliginofo loco*. Ecce, inquiunt, Verbū Dei vocatur Lucerna lucens. Refpondeo. Miror Adverfarios ex hoc loco argumentari. Vis argumenti debet effe hæc: Prophetiæ veteris Teftamenti de Chrifto funt claræ, & perfpicuæ: ergo tota Scriptura eft clara,

ra,& perspicua. Nec consequentia valet, nec antecedens verum est. Non enim sequitur: Prophetia veteris Testamenti est clara: Ergo etiam Prophetia Apocalyptica est clara. Deinde falsum est antecedens, ut ex dictis patet. Nã Isajas prophetavit de Christo cap. 5.7. Et tamen Eunuchus interrogatus a Philippo, an intelligeret Isaiæ Prophetiam, respondit: *Quomodo possum, si non aliquis ostenderit mihi?* Et similiter duo Discipuli euntes in Emaus non intellexerunt Prophetias de Christo, ideoq; necesse fuit, ut ipsemet Christus eas interpretaretur. Et ratio sumitur ex Apostolo 2. Corinth. 3. 14. Quia Prophetæ non loquebantur clare de Christo, sed sub velamine. Non enim proponebant Christum, ut in se est, sed quatenus sub externis signis, seu ceremoniis, tanquam sub umbris occultabatur. Ac proinde Judæi non poterãt intelligere Prophetias de Christo ex ipsis Prophetarum verbis, sed debebant inquirere, & scrutari sensum mysticum, qui interius latebat. Et hoc sensu dicebat illis Christus, Joan. 5. 39. *Scrutamini Scripturas.*

13. Nec obstat, quod prophetia, seu propheticus sermo vocetur Lucerna lucens. Non ideo vocatur Lucerna lucens, quia facile intelligitur; sed quia intellecta illuminat, ut in præcedenti objectione explicatum est. Sicut enim lucerna lucens in caliginoso loco exhibet nobis sufficiẽs lumẽ, ut possimus caute ambulare, ne impingamus in lapidem, aut foveam: Sic etiam prophetia de Christo, quando lucet in caliginoso nostro corde, id est, quando a nobis intelligitur, exhibet sufficiens lumẽ, ut possimus credere de Christo, quæ per Prophetas credenda proponũtur. An autem illi, ad quos scribebat Apost. Petrus, intellexerint Prophetias de Christo, disputari potest. Probabile est, aliquos non intellexisse. 1. Quia Apostolus vult illos attendere sermoni Prophetarum, id est, scrutari sensũ prophetiæ, non qui immediate significatur per verba, sed qui intus latet sub velamine occultatus. 2. Vult eos tamdiu scrutari, donec intelligant sensum: *Donec*, inquit, *Lucifer oriatur in cordibus vestris*. 3. Addit, non posse hoc illos assequi per propriam industriã, sed per inspirationem Spiritus Sancti, seu per orientem Luciferum in eorũ cordibus: *Hoc primum*, inquit, *intelligentes, quod omnis prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia: sed Spiritu Sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines.* Quasi dicat: Prophetiæ non sunt inspiratæ ab homine, sed a Spiritu Sancto: Ergo sensus illarum non debet peti ab homine, vel ab humana industria, sed a Spiritu Sancto, cor nostrum illuminante. *Quis enim cognovit sensum Domini? aut quis*

Con-

Consiliarius ejus fuit? (Rom. 11. 34.) Neque tamen necesse est, ut singuli immediate illuminentur a Deo, sed sufficit, Apostolos, & Doctores per illuminationē Spiritus Sancti cognoscere sensum Scripturæ, reliquos ab iis discere. *Nunquid omnes Doctores?* inquit Apostolus, *Nunquid omnes interpretantur?* Non, *Sed divisiones gratiarum sunt. Alii datur sermo sapientiæ: alii interpretatio sermonum.* (1. Corinth. 12.)

14. Quarto, Objiciunt illud 2. Corinth 4.3 *Quod si etiam opertum est Evangelium nostrum; in iis, qui pereunt est opertum: in quibus Deus hujus sæculi excæcavit mentes infideliū, ut non fulgeat illis illuminatio Euangelii gloriæ Christi.* Si, inquiunt, Scriptura novi Testamēti infidelibus est operta: Ergo fidelibus non est operta, sed clara. Respondeo: Apostolus nomine Euangelii non intelligit Scripturam novi Testamenti, ut falso supponunt Adversarii, sed prædicationem Adventus, Passionis, & Resurrectionis Christi, quæ ab ipso fiebat. Non igitur sensus est, Scripturam novi Testamenti claram, & perspicuam esse fidelibus; obscuram, & opertā infidelibus: sed potius, fideles, audita Pauli prędicatione, credere Christum venisse in hunc mundum, & pro nobis passum, ac mortuum esse; infideles, propter excæcationem mētis, non credere. Igitur, opertum esse infidelibus Euangelium, nihil aliud est, quam infideles non velle credere Euangelio. Hoc sensu opertum erat illis, de quibus idem Apostolus, 1. Corinth. 1. 23. *Nos prædicamus Christum crucifixum, Judæis quidem scandalum, Gentibus autē stultitiam.* Certe prædicatio Pauli, qua palam dicebat, Christum pro nobis crucifixum esse, non erat obscura, sed clara. Nihilominus nec omnes Judæi volebant credere, nec omnes Gentiles. Hinc patet, non valere hanc consequentiam: Fideles credunt Christum crucifixum esse; infideles nō credunt: Ergo Scriptura fidelibus clara, infidelibus obscura est. Imo fieri potest, ut aliqui fideles, qui credunt in Christum, non intelligant Scripturam, & fateantur sibi difficilem, ac obscuram esse: & vicissim aliqui infideles intelligant quidem Euangelium, sed non credant vera esse, quæ in eo scribuntur: Sicut nos intelligimus fabulas Æsopi, sed non credimus vera esse, quæ in iis scripta sunt.

QUÆSTIO V.

Quæ sit causa obscuritatis Scripturæ.

1 INvenio duas potissimum causas. Unam, ex parte rerum, quæ tractantur in Scriptura. Alteram, ex parte modi, quo tractantur. Res, quæ tractantur, sunt fere quadruplices. Primo, Historiæ, ut patet in Genesi, Exodo, Numeris, Deuteronomio, Josue, Lib. Judicum, Regum, Paralipomenon, Esdræ, Judith, Tobiæ, Esther, Job, Machabæorum, itemque in Euangelio, & Actibus Apostolorum. Secūdo, Vaticinia, seu Prophetiæ, quæ in Psalmis, in majoribus, & minoribus Prophetis, & in Apocalypsi Joānis majori ex parte consignatæ sunt. Tertio, mysteria fidei, præsertim de Trinitate, Incarnatione, Prædestinatione, fide justificante, de præsentia Christi in Eucharistia, & de similibus. Quarto, præcepta, & documenta moralia de virtutibus, ac vitiis. Tametsi ergo neque in his, neque in Historiis sit fortasse magna obscuritas ex parte rerum; summa tamen est in Prophetiis, & Mysteriis fidei. Hæc enim superant humanum captum, & intelligentiam: Neque percipiuntur a nobis, nisi in ænigmate, ut loquitur Apostolus 1. Cor. 13. 12. cum ait: *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.*

2. Jam vero modus tractandi sæpe obscurus est propter has causas. Primo, quia in Scriptura multæ sunt locutiones figuratæ. Sunt enim frequenter tropi, schemata, hyperbolæ, metaphoræ, allegoriæ, parabolæ, quibus, tanquam involucris, multæ veritates occultantur, quæ lectori non statim innotescunt. Auget hanc obscuritatem, quod aliquando unum, idemque vocabulum nunc proprie, nunc figurate usurpetur in eadem sententia: verbi gratia, Joann. 4. 13. *Qui bibit ex aqua hac, sitiet iterū; qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum:* Ubi bibere, & sitire, in priori parte sententiæ sumitur corporaliter; in posteriori spiritualiter. item in eodem cap. v. 35. *Nonne vos dicitis, quod adhuc quatuor menses sunt, & messis venit? Ecce dico vobis: Levate oculos vestros, & videte regiones, quia albæ jam sunt ad messem.* Hic etiam nomen messis primo proprie, deinde figurate accipitur. Item cap. 9. 39. *Et dixit JESUS; In judicium ego in hunc mundum veni, ut qui non vident, videant: & qui vident, cæci fiant.* Prior pars intelligitur de visu corporali; posterior de spirituali. Item 2. Corinth. 5. 21. *Eum, qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit.* Ubi pec-

peccatum priori loco sumitur proprie pro peccato; posteriori figurate pro hostia, quæ offertur pro peccato. Nam sensus est, Deum voluisse ut Christus, qui non peccaverat, esset hostia pro peccato totius humani generis. Vide Augustinum lib. 2. de consensu Evangelistarum cap. 10.

3. Secundo, Non solum occurrunt figuræ in vocibus, & dictionibus, ut jam ostendi, sed etiam in rebus ipsis. Nam una res sæpe est figurata, vel typus alterius rei per illam significatæ. Quo pacto Agnus paschalis fuit figura Christi; mare rubrum, Baptismi; Manna, Eucharistiæ; Mons Sion, Ecclesiæ. Et sic de cæteris. Hinc triplex oritur obscuritas.

4. Prima, quia non statim constat, quæ res, & cujus rei figura sit: v.g. Non constaret, Agar ancillam Abrahæ fuisse figuram Synagogæ, & Saram uxorem Abrahæ fuisse figuram Ecclesiæ, nisi Apostolus ex peculiari instinctu Spiritus Sãcti id explicasset, (ad Galatas 4. 24.) Similiter non constaret, Virgam vigilantem, quam vidit Jeremias, significasse celerem executionem divinæ sententiæ contra Judæos, & Gentiles, (Jerem. 1. 11.) Et ollam succensam fuisse typum Adventus Nabuchodonosoris, (Jerem. 1. 13.) Et per Jeremiam prohibitum ducere uxorem præfiguratam fuisse imminentem Judææ vastitatem, (Jerem. 16. 2.) Et per calicem furoris Domini, potentiã, & furorem Regis Babyloniæ, (Jerem. 25. 15.) Et per lumbare computrescens, interitũ populi in captivitate, (Jerem. 13. 7.) Et per lagunculã implendam vino, habitatores Jerusalẽ inebriandos vino furoris Domini, [Jerem. 13. 12.] Et per duos calathos ficuum optimarum, & pessimarum, duo genera hominum, quorum alii felices erant, qui transmigrabant cum Rege, alii miseri, qui remanebant Jerosolymis, (Jerem. 24. 2.) Et per lutum in manu figuli, populum Judæorum in manu Dei, (Jerem. 18. 6.) Et per catenas, & vincula Jeremiæ, captivitatem variarum gentium, (Jerem. 27. 2.) Et per confractionẽ lagunculę testeæ, confractionem populi, & Civitatis Jerusalem, (Jerem. 19. 10.) Et per quatuor bestias, quatuor regna, seu Imperia, [Dan. 7. 3.] Et per Arietem, regem Medorum, ac Persarum, Per Hircum regem Græcorum [Dan. 8. 20.] Hæc, inquam, & similia non constarent, nisi sigillatim a Deo essent explicata: Et postquam explicata sunt, vix adhuc intelliguntur sine interprete.

5. Altera, quia una res aliquãdo est figura rerum diversarum, etiam repugnantium. Sic Jonas fuit typus Christi, Matth. 12. 40. *Sicut Jonas fuit in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus: sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus.*

Item

Item Jonas fuit typus populi Judeorum, qui Christo erant contrarii. Nam sicut Jonas dolebat de penitentia Ninivitarum, (Jone 4.1.) ita Judæi postea doluerunt de vocatione gentium. [Augustinus Ep.49. quæst.6.] Quod dixi de Jona, dicendum quoque est de diluvio, de petra, de similibus. Nam diluvium, ex una parte, fuit figura baptismi fideliū: ex altera, supplicii infidelium. [Augustinus epist.99. ad Evodium] Et petra, qui Christus est, fuit pereuntibus lapis offensionis, & scandali; credentibus vero, in caput anguli. (1. Petri 2.8. & Rom.9.33.

6. Postrema, qua aliquando fit, ut res aliqua, quæ est figura alterius, repręsentet illam in uno, & omnino dissimilis sit in alio. Quo pacto fœmina fornicaria, quam Oseas Propheta jussus est accipere in uxorem, fuit typus synagogæ: quam quidem in eo repræsentabat, quod sicut ipsa commiserat fornicationem carnalem; ita Synagoga spiritualem, quæ in cultu idolorum consistit. At in eo discrepabat, quod ipsa, postquam Oseæ nupserat, non rediit ad carnalem fornicationem; ut multi probabiliter putant: Synagoga vero, postquam Deo fuerat reconciliata, iterum in idololatriam lapsa est.

7. Tertio, Sæpe in Scriptura occurrunt apparentes contradictiones, quæ Lectori magnam pariunt difficultatem. Aliquas ex iis recensebo. Dicit Moyses, Deum creasse cœlum, & terram sex diebus, & septimo die acquievisse, Gen.1. & 2. At contra Ecclesiasticus cap.18.1. dicit: *Qui vivit in æternum, creavit omnia simul*. Item Moyses refert filios Israel in Ægypto fuisse ānis quadringentis, Gen.15.13. Quod etiam repetit Stephanus, Actor.7.6. At cōtra, Apostolus ait fuisse annis quadringentis, & triginta, Galat. 3.17. Item, Gen.32.30. dicit Jacob Patriarcha: *Vidi Deum facie ad faciem, & salva facta est anima mea*. At contra, Exod.20.5. dicitur: *Ego sum Dominus Deus tuus, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem*. At contra, Ezech.18.20. *Filius non portabit iniquitatem patris*. Itē, Exod 20.12. *Honora patrem tuum, & matrem tuam*. At contra, Luc. 14.26. *Qui non odit patrem suum, & matrem, non potest meus esse discipulus*. Item, Deut.6.13. *Dominum Deum tuum timebis, ac per nomen illius jurabis*. At contra, Matth.5.34 *Ego autem dico vobis, non jurate omnino*. Item, 1. Reg.15.11. *Pœnitet me, quod constituerim Saul regem*. At contra, Rom.11.29. *Sine pœnitentia sunt dona, & vocatio Dei*. Itē 3. Reg.8.9. *In arca non erat aliud, nisi duæ tabulæ lapideæ, quas posuerat in ea Moyses in Horeb*. At contra, Hebr.9.4. *In Arca erat urna habens manna: & virga Aaron, quæ fronduerat, & tabulæ testamenti*. Item Psam.1.5. *Non resurgent impii in judicio*. At contra

1. Co-

1.Corinth.15.51. *Omnes quidem resurgemus; sed non omnes immutabimur*. Item. Psal.61.12. *Semel locutus est Deus*. At contra, Hebr.11. *Multifariam, multisque modis olim Deus loquens Patribus in Prophetis, novissime diebus istis locutus est nobis in Filio*: Item, Psalm.115.2. *Omnis homo mendax*. At contra, Apoc.14.5. *In ore eorum non est inventum mendacium*. Item, Prov.6.6. *Vade ad formicam, o piger, & disce sapientiam, quæ parat in æstate cibum suum, & congregat in messe, quod comedat*. At contra, Matth.6.34. *Nolite solliciti esse in crastinum*. Item, Prov.22.28. *Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt Patres tui*. At contra, 20.18. *In præceptis Patrum vestrorum nolite incedere, nec judicia eorum custodiatis*. Item, Prov.26.4 *Ne respondeas stulto juxta stultitiam suam, ne efficiaris ei similis*. At contra ibidem: *Responde stulto juxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur*. Item, Sapient.1.13. *Deus mortem non fecit*. At contra, Eccles.11.14. *Bona, & mala, vita, & mors, paupertas, & honestas a Deo sunt*. Item, Sapient.11.25. *Diligis omnia, quæ sunt, & nihil odisti eorum, quæ fecisti*. At contra, Rom.9.13. *Jacob dilexi, Esau autem odio habui*: Item, Eccles.10.15. *Initium omnis peccati est superbia*. At contra, 1.Timoth.6.10. *Radix omnium malorum est cupiditas*. Item, Eccles.12.6. *Benefac humili, & non dederis impio: Prohibe, panes illi dari*. At contra, Lucæ 6.30. *Omni petenti te tribue*. Item, Eccles.24.28. *Qui edunt me, adhuc esurient, & qui bibunt me, adhuc sitient*. At contra, Joan.4.13. *Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum*. Item, Jonæ 3.4. *Adhuc quadraginta dies, & Ninive subvertetur*. At contra, Jonæ 4.11. *Ego parcam Ninive civitati magnæ*. Item, Matth.10.8. *Gratis accepistis, gratis date*. At contra, Luc.10.7. *Dignus est operarius mercede sua*. Item, Matth.10.10. *Nihil tuleritis in via, non peram, neque calceamenta, neque virgam*. At contra, Marci 6.8. *Et præcepit eis, ne quid tollerent in via, nisi virgam tantum*. Item, Matth.27.1. *Post dies sex assumpsit JESUS Petrum, & Jacobum, & Joannem*. At contra, Luc.9.28. *Factum est autem post hæc verba, fere dies octo, & assumpsit Petrum, &c*. Item, Matth.18.15. *Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum inter te, & ipsum solum*. At contra, 1.Timoth.5.20. *Peccantes coram omnibus argue, ut cæteri timorem habeant*. Item, Marci 10.19. *Nemo bonus, nisi unus Deus*. At contra, Luc.6.45. *Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum*. Item, Marci 16.15. *Prædicate Euangelium omni creaturæ*. At contra, Matth.10.5. *In viam gentium ne abieritis, & in civitates Samaritanorum ne intraveritis, sed ite ad oves, quæ perierunt domus Israel*. Item, Luc.22.28. *Vos estis, qui permansistis mecum in tentatis-*

tationibus meis. At contra, Matth.26.31. *Omnes vos scandalum patiemini in me.* Item. Joan. 5.31. *Si ego testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meum non est verum.* At contra, Joan.8.14. *Et si ego testimonium perhibeo de me ipso, verum est testimonium meum.* Item, Joan.5.34. *Ego testimonium ab homine non accipio.* At contra, Joan.15.27. *Et vos testimonium perhibetis de me.* Item, Joan. 6.55. *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam.* At contra, ibidem. *Spiritus est, qui vivificat, caro non prodest quidquam.* Item, Joan. 15.15. *Omnia quæcumque audivi a Patre meo, nota feci vobis.* At contra, Joan. 16.12. *Adhuc multa habeo vobis dicere.* Item Joan.20. 1. *Maria Magdalena venit ad monumentum, cum adhuc tenebræ essent.* At contra, Marci 16.2. *Venit ad monumentum orto jam Sole.* Item, Rom.2.25. *Circumcisio quidem prodest, si legem observes.* At contra, Galat.5.2. *Si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit.* Item, Rom. 3.28. *Arbitramur iustificari hominem per fidem sine operibus.* At contra, Jacob.2.20. *Fides sine operibus mortua est.* Et ibidem. *Videtis, quoniam ex operibus justificatur homo, & non ex fide tantum.* Item, Roman.9.19. *Voluntati ejus quis resistit?* At contra, Actor.7.51. *Vos semper Spiritui Sancto resistitis, sicut & Patres vestri.* Item, Rom.11.34. *Quis cognovit sensum Domini?* At contra, 1.Corinth. 2. 16. *Nos autem sensum Christi habemus.* Item, 1. Corinth. 13.3. *Si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest.* At contra, Luc. 11. 41. *Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.* Item, Galat.1.10. *An quæro hominibus placere? si adhuc hominibus placerem, Christi servus non essem.* At contra, 1. Corinth. 10. 33. *Sine offensione estote, sicut & ego per omnia omnibus placeo.* Item, Galat.6.2. *Alter alterius onera portate.* At contra, ibidem vers. 5. *Unusquisque onus suum portabit.* Item, 1. Timot.6. 16. *Deus inhabitat lucem inaccessibilem.* At contra, Psalm.33.6. *Accedite ad eum, & illuminamini.* Item, 1. Joan.1.8. *Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus.* At contra, 1. Joan. 3. 9. *Omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit.*

8. Hæ, & similes apparentes contradictiones, quæ passim in Scriptura occurrunt, sæpe remorantur Lectorem, & negotium facessunt etiam viris doctissimis. Testantur hoc antiqui Patres, qui in hujusmodi cōtradictionibus conciliandis multum operæ posuerunt, ut Augustinus in libris de consensu Evangelistarum, & alii præterea, qui Scripturam interpretati sunt. Quorum labores si ad nos non pervenissent, in magnis adhuc tenebris versaremur.

9. Quarto. Verba Scripturæ sæpe efficiunt ambiguum sensum ex defectu distinctionis. Nam aliquando, ubi distinctione opus est, nulla adhibetur distinctio. Quod fit in his fere casibus. 1. Quando agitur de Deo 2. Quãdo de Christo. 3. Quando de Adventu Christi. 4. Quando de Ecclesia. Nam in Deo spectari potest vel unitas essentiæ, vel trinitas personarum. In Christo, vel humana natura, vel divina. Adventus Christi duplex est: prior in nativitate; posterior in die judicii. Ecclesia similiter, vel militans est in terra, vel triumphans in cœlo. Cum ergo Scriptura loquitur vel de Deo, vel de Christo, vel de Advẽtu Christi, vel de Ecclesia, sæpe dubium, & obscurum est, quo sensu de illis loquatur: An scilicet de Deo, quatenus est unus in essẽtia, an quatenus est trinus in personis? An de Christo, qua Deus, an qua homo est? an de primo ipsius Adventu, an de secũdo? An de Ecclesia militante, an de triũphante? De singulis dabo exemplum.

10. De Deo loquitur Scriptura, Matth. 6. 9. *Pater noster, qui es in cœlis.* Dubium est, an loquatur de Deo quoad unitatem essentiæ, an quoad distinctionẽ personarũ? Vel ut proponunt Scholastici, an nomen Patris sumatur ibi essentialiter, quatenus est commune tribus personis? an personaliter, quatenus convenit soli personæ primæ? In utramque partẽ Authores sunt. Verisimilius tamen est, sumi essentialiter. Quod ex verbis illis Christi colligi potest Joan. 20. 17. *Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum* Ubi utroque modo sumitur. Nam Pater Christi, quoad æternam generationem, est prima persona divina, quatenus distinguitur a Filio, & Spiritu Sancto. Noster autem Pater, quoad creationem, gubernationem, & adoptionem, est tota Trinitas, quatenus est unus Deus. Itaque cum ait, *Ascendo ad Patrem meum*, loquitur de sola persona prima. Cum addit, *Et Patrem vestrũ*, loquitur de tribus personis, quatenus sunt unum in essentia.

11. De Christo fit mentio, Coloss. 1. 15. *Qui est imago Dei invisibilis, primogenitus omnis creaturæ: omnia per ipsum, & in ipso creata sunt: Et ipse est caput corporis Ecclesiæ, primogenitus ex mortuis, &c* Hic etiam dubiũ est, an hæc intelligi debeant de Christo secundũ divinitatem, an secundum humanitatem? Multi volunt aliqua priori, alia posteriori modo intelligi oportere. Quibus assentior. Nam Christus secundum divinitatem est imago Dei Patris. Et per ipsum, ac in ipso creata sunt omnia. At secundum humanitatem est caput Ecclesiæ, & primogenitus ex mortuis. Utroque sensu potest dici *primogenitus omnis creaturæ*: juxta varias Interpretum explicationes, ut videre est in commentario illius loci.

12. De Adventu Christi sermo est, Hebr. 1. 6. *Et, cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit: Adorent eum omnes Angeli Dei*. Et hic quæstio est, an sermo sit de primo Adventu, qui factus est in nativitate? an de secundo, qui fiet in die judicii? si spectemus particulam, *iterum*, videtur esse sermo de secundo: si alias circumstantias, de primo: Videantur Interpretes.

13. De Ecclesia scribit Apostolus ad Galat. 4. 26. *Illa autem, quæ sursum est Jerusalem, libera est, quæ est mater nostra. Scriptũ est enim: Lætare sterilis, quæ non paris: erumpe, & clama, quæ non parturis, quia multi filii desertæ, magis quam ejus, quæ habet virum*. At difficultas est, an loquatur de Ecclesia militante, an triumphante? quæ difficultas habet etiam alibi locum, ut Hebr. 12. 22. *Accessistis ad montem, & civitatem Dei viventis, Jerusalem cælestem, & Ecclesiam primitivorum*. Et Ephes. 5. 25. *Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, mundans lavacro aquæ in verbo vitæ, ut exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam*.

Ad hoc genus obscuritatis potest etiam revocari, quod quæ in Scriptura dicũtur de Christo, aliquando intelligantur de capite Ecclesiæ, quod est Christus: aliquando de corpore, seu mẽbris Ecclesiæ, quæ sunt fideles: aliquando de utroque, ut notat Augustinus lib. 3. de doct. Christi, cap. 3. De capite Ecclesiæ intelligitur illud Matth. 28. 20. *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi*: Ubi Christus, tanquam caput Ecclesiæ, promittit Corpori, & membris illius perpetuam suam assistentiam, protectionem, & gubernationem.

14. De corpore, seu membris Ecclesiæ intelligitur illud, Actor. 9. 4. *Saule, Saule, quid me persequeris?* Non enim Saulus persequebatur personam Christi (quia Christus jam erat in celo, ubi eum persequi non poterat) sed discipulos Christi, qui erant membra Ecclesiæ.

De utroque intelligitur illud Isaiæ 61. 10. *Induit me vestimentis salutis, & indumento justitiæ circumdedit me, quasi Sponsum decoratum corona, & quasi Sponsam ornatam monilibus suis*. Ubi Christus nominatur Sponsus, & Sponsa, id est, caput, & corpus. Et Psalm. 2. 2. *Astiterunt Reges terræ, & Principes convenerunt adversus Dominum, & adversus Christum ejus*. Quod in capite olim impletum est, & nunc quotidie impletur in membris.

15. Quinto. Sæpe in Scripturis, ubi minime putamus, subito fit transitus de sensu litterali ad mysticum, de carnalibus ad spiritualia, de temporalibus ad æterna, de Regibus Israel ad Re-

Regem Christum : & e contrario. Hoc maxime fit in Psalmis, & Prophetis, ut videre est cap.7. Isaiæ, ubi ab Historia duorum Regum (quorum alter erat Rasin Rex Syriæ, alter Phacee Rex Israel) statim fit transitus ad Beatam Virginem. *Ecce*, inquit, *Virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel.* Et cap. 14. ubi a Rege Babylonis fit transitus ad Luciferum : Et Psalm.71. ubi a Salomone fit transitus ad Christum : *Adorabunt eum omnes Reges terræ.* Et Joan. 6. ubi a panibus hordeaceis fit transitus ad panem Eucharisticum, seu sacramentalem. Et alibi sæpe. Vide D. Hieronymum lib.5. in Isaiam cap. 16. & nostrum Riberam in cap. 1. Oseæ, v. 34.

16. Sexto, Sæpe in Historiis Scripturæ non servatur ordo rerum gestarum: & sæpe supputatio annorum non apparet liquida: Denique, sæpe citantur libri, qui quidem si extarent, multum lucis adferrent Lectori: sed quia non extant, relinquunt ambiguum, & suspensum. Cujusmodi libri sunt hi: Liber bellorum Domini, Numer.21.14. Liber Justorum, Josue 10.13. Liber verborum dierum Salomonis, 3.Reg.11.41. Liber sermonum dierũ Regum Juda, & Regum Israel, 3.Reg.14. & deinceps. Liber Samuelis videntis de rebus a David gestis, 1. Paralip. 29. 29. Liber Nathan Prophetæ de iisdem rebus, Ibidem. Volumen Gad. videntis, ibidem. Liber Nathan Prophetæ de rebus a Salomone gestis, 2. Paralipomen.9.29. Liber Ahiæ Silonitis de iisdem. Ibidem. Visio Addo Videntis, contra Jeroboam filium Nabat, ibidem. Historia Regum Israel, conscripta a Jehu, filio Hanani. 2. Paralipom.20.34. Historia Oziæ Regis conscripta ab Isaia filio Amos, 2. Paralipom.26.22. Sermones Hozai de rebus Manasse, 2. Paralipom.33. 19. Lamentatio Jeremiæ in funere Josiæ Regis, 2. Paralipom.35.25. Volumen Jeremiæ de eversione urbis, & captivitate populi, Jerem.36. 6. Liber Jeremiæ de vastatione Babylonis, Jerem.51.60. Liber dierum Sacerdotii Joannis Hircani, 1. Machabæor. 16. 24. Descriptiones Jeremiæ Prophetæ, 2. Machab.2. 1. Liber Henoch, in Epistola Judæ Apostoli.

17. Præter has causas obscuritatis sunt plures aliæ, quas obiter attingam. 1. Quod aliquando connectantur sententiæ, inter quas vel connexio non est, vel non apparet. 2. Quod sæpe occurrant Hebraismi, qui a paucis intelligi possint. 3. Quod sæpe non videatur apte responderi ad quæstionẽ propositam. 4. Quod sæpe verba ambigua sint, ut ægre discerni queat, quo sensu accipi debeant. Ut 1. Corinth.3.11. *Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Christus Jesus. Si*

quis

quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam, uniuscujusque opus manifestum erit. Dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur. Et uniuscuiusque opus, quale sit, ignis probabit. Si cujus opus manserit, quod superadificavit, mercedem accipiet. Si cujus opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem.

18. Hic locus plane difficillimus est. 1. Quia non satis constat, quid intelligendum sit per aurum, argentum, fœnum, stipulam. 2. Quid per diem Domini. 3. Quid per ignem. 4. Quid sit ardere, & detrimentum pati. Denique quid sit, salvum fieri quasi per ignem. Unde Augustinus in libro de fide, & operibus cap. 15. diserte scribit, hunc esse unum ex iis, de quibus loquitur Petrus in posteriori Epistola ca. 3. 16. cum ait: *In Epistolis Pauli quadam esse difficilia intellectu.*

19. Æque obscurum est illud 1. Corinth. 15. 29. *Quid facient, qui baptizantur pro mortuis si omnino mortui non resurgunt? Ut quid & baptizantur pro illis?* Non enim facile est explicare, quid hoc loco significet, *Baptizari*. Item quid, *pro mortuis baptizari*. De qua re existunt sex diversæ opiniones apud Cardinalem Bellarminum lib. 1. de Purgatorio, cap. 4.

20. Similiter illud Hebr. 6. 4. *Impossibile enim est, eos, qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum cæleste, & participes facti sunt Spiritus Sancti, &c. & prolapsi sunt, rursū renovari ad pœnitentiam.* Quæ verba obscurissima sunt, & ex illis male intellectis orta est hæresis Novatianorum, (tempore Cypriani) qui dicebant, lapsis non esse dandam pœnitentiam, nec veniam; ideoque Catharos, idest puros, ac mundos se appellabant.

21. Atque hæc sufficiant de causis, ex quibus oritur obscuritas Scripturæ, quoad verum, ac legitimum ipsius sensum. Nunc merito quæri potest, cur Deus voluerit Scripturam esse obscuram? vel, Cur Scriptura, quæ alioqui ex parte rerum, ac mysteriorum, quæ tractat, valde obscura est, adhuc obscurior facta sit ex modo tractandi, Deo sic volente, ac disponente? Cur non potius eodem volente, ac disponente factum sit, ut mysteria, quæ ipsa per se obscura sunt, tam clare proponerentur, ut ab omnibus intelligi possent? Variæ sunt rationes. Ex iis aliquas attingā.

22. Prima ratio. Deus sicut in aliis rebus, ita etiam in Ecclesia voluit servari ordinem, ut alii docerent, alii discerent. At hic ordo non servaretur, si Scriptura esset tam clara, ut ab omnibus intelligi, & explanari posset. Quo spectat illud Ephes. 4. 11. *Ipse dedit quosdā quidem Apostolos, quosdā autem Prophetas, alios vero*

Euangelistas, alios autem Pastores, & Doctores, ad consummationem sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi; id est Ecclesiæ. Et 1. Cor. 12. 29. *Numquid omnes Apostoli? Numquid omnes Prophetæ? nunquid omnes Doctores? nunquid omnes interpretantur*; quasi dicat: minime. Aliorum est docere, & interpretaris; aliorũ discere, & auscultare. Quod ibidẽ pulchra declaratur similitudine, quę ab humano corpore sūpta est. Nam sicut in humano corpore multa sunt mẽbra, & non omnia eundem actũ exercent; ita in Ecclesia, quæ est corpus Christi, multi sunt fideles, & non omnes eandem a Deo gratiam, & operationem habent. Nã uni datur sermo sapientiæ, alteri operatio virtutum, alii discretio spirituũ, alii interpretatio sermonum. Et, ut alibi loquitur idem Apostol. Rom. 12. 3. *Unicuique sicut Deus divisit mensuram fidei*. Unde ibidem addit: *Dico omnibus, qui sunt inter vos, non plus sapere, quam oportet sapere*. Quod perinde est, ac si dicat: Sicut oculi non usurpant sibi officiũ audiendi, nec aures, videndi; nec brachia, ambulãdi; nec pedes, comedendi; quia hoc illis a natura concessum non est: Ita in Ecclesia non omnes debent usurpare officium docendi, nec omnes Scripturam interpretandi, nec omnes miracula operandi, quia hoc esset plus sapere, quam oportet sapere; sed quisque facit, aut facere debet, quod ipsi a Deo in divisione gratiarum datum est.

23. Contra hunc ordinem, ac divinam ordinationem peccant adversarii, qui omnibus, etiam laicis, ac mulierculis permittunt libertatem legendi, & interpretandi Scripturam, cum ad hoc officium a Deo minime vocati, ac proinde nec idonei sint. Et eo res iam rediit, ut nullus sit fere caupo, aut sartor, chirurgus apud Lutheranos, & Calvinistas, qui non putet, suo marte scripturam intelligere, aut interpretari se posse: ideoque alterius ope, vel instructione non indigere. Audiant illud Apost. 1. Cor. 12. 21. *Non potest oculus dicere manui; opera tua non indigeo: Aut iterum caput pedibus: Non estis mihi necessarii*.

24. Audiant & illud 1. Timoth. 2. 11. *Mulier in silentio discat cum omni subiectione. Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum, sed esse in silentio*. Et 1. Corinth. 14. 34. *Mulieres in Ecclesiis taceant, non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse. Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent*. Quare hoc? Ut servetur ordo a Deo in Ecclesia cõstitutus. *Nunquid omnes Doctores? nunquid omnes interpretantur?* Non. *Sed divisiones gratiarum sunt*. Unde mulierculæ, quæ multa garriunt de scripturis, & suam sententiam in controversiis fidei interponere non erubescunt, stultissime sibi arrogant, quod non habent.

habent. In qua re imitantur suam Hevam, quæ in Paradiso non potuit tacere, sed tacente viro cœpit disputare cum serpente, a quo statim victa, & decepta est (1. Tim. 2. 14. Atque ipsa deinde suum virum decepit (Genes. 3. 6.) Multæ hoc tempore sunt filiæ Hevæ, quæ idem faciunt.

25. Secunda Ratio. Si Scriptura esset facilis, non tantum intelligeretur a fidelibus, qui sunt in Ecclesia, sed etiam ab infidelibus, qui sunt extra Ecclesiam: Et sic paulatim majestas, & authoritas ipsius labefactaretur. Hoc sensu accipi potest illud Matth. 7. 6. *Nolite dare sanctum canibus, neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis*, ut interpretatur D. Thomas in 1. p. q. 1. art. 9. ad 2. & Augustinus (vel quisquis author ille sit) hom. 7. in Apocalypsim.

26. Tertia. Si Scriptura esset facilis, & perspicua, non solum apud infideles, sed etiam apud Christianos esset in minori æstimatione, quam par est. Imo nō paucis esset occasio superbiæ, & arrogantiæ. Nam si viderent omnia, quæ de altissimis mysteriis disputantur, plana, & obvia sibi esse, sine dubio magni se facerent, & suo ingenio, ac industria putarent omnia comprehendere se posse. Nunc contra fit. Vident tantam esse Scripturæ obscuritatem, ut suis viribus superare eam non possint, ideoque & aliorum instructione indigere se sentiūt, & ad Deum serio confugiunt, ut ipsorum mentem illuminet, & mysteriorū arcana patefaciat: Hoc fecit David, Psal. 118. 18. *Revela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua.* Et ibidem v. 34. *Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam.* Et infr. v. 135. *Faciem tuam illumina super servum tuum, & doce me iustificationes tuas.* Et merito, quia Scripturæ sensus non potest haberi, nisi ab eo, qui Scripturæ author est: Author Scripturæ est Spiritus sanctus, & ideo Scriptura vocatur Verbum Dei: Ergo non nisi a Spiritu Sancto potest haberi illius sensus. quo spectat illud 2. Petr. 1. 20. *Prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit.* Causa additur: *non enim voluntate humana allata est aliquando Prophetia, sed Spiritu Sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines.* Atque hinc fit, ut homines elati, ac superbi, qui suo judicio prudentes sunt, & proprio ingenio multum tribuunt, non assequantur legitimū Scripturæ sensum, quia Deus *superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Et hoc est, quod ait Christus, Matth. 11. 25. *Confiteor tibi, Pater, quia abscondisti hæc a sapientibus, & prudentibus, & revelasti ea parvulis.* Et Apostolus Roman. 1. 22. *Dicentes se esse sapientes stulti facti sunt.* Hactenus de obscuritate Scripturæ. Nunc sequitur, quod ultimo loco posuimus.

QUÆSTIO VI.

An Lutherani, & Calvinistæ habeant veram Scripturam?

1 NOn habent. Quod ex dictis sic probo. Tria potissimum spectari debent in Scriptura, 1. Canon, seu Catalogus librorum scripturæ. 2. Versio, seu editio. 3. Sensus, & interpretatio. At Lutherani, & Calvinistæ nec habent authenticum Canonem, nec authenticam versionem, nec authenticam interpretationem: Ergo non habent authenticam Scripturam. Minor propositio, quoad singulas partes, facile demonstrari potest.

2. Primo. Non habent authenticum Canonem; quia nec Canon Lutheranorum, nec Canon Calvinistarum (qui inter se dissident) fuit unquam ab Ecclesia approbatus. Nam a tempore Innocentii primi, semper in Ecclesia viguit Canon Catholicorum, qui in Concilio Tridentino consignatus est. Ante tempora Innocentii, non reperis vel duos Authores, qui in omnibus vel Lutheranorum, vel Calvinistarum Canonem amplexi sint.

3. Secundo. Non habent authenticam versionem. Multas quidem habent, ut supra dixi, sed novas, suspectas, & ab ipsis etiam damnatas. Lutheri versionem carpunt Tigurini, Osiandrini, Bucerus, Munsterus, Lutherus ipse. nam Tigurini multis sannis illã excipiũt, ut conqueritur Stolzius in defensione Lutheri. Osiandrini objiciunt illi dolũ, & falsitatem: Bucerus, manifestos, & non paucos lapsus: Munsterus, multorum versuum omissionẽ. Denique Lutherus ipse post viginti annos fassus est, se crebrius errasse, eo quod Rabbinorum glossis nimium credidisset, ut testatur Cochlæus in actis Lutheri, Lindanus in Dubitantio, & alii.

4. Versionem Bezæ damnavit Castalio in Præfatione ad Anglam, Samuel Hubertus in lib. de ultimæ tubæ clangoribus, Hugo Bruchthonus, & quis non? Vicissim versionem Castalionis reprehendit Beza in suis annotationibus, tanquam falsam, ineptam, imperitam, audacem, blasphemam, vitiosam, ridiculam, execrandam, erroneam, impiam, perversam. Et in responsione ad defensionem Castalionis de eadem sic loquitur: *Translationem novi Testamenti, tum latinam, tum gallicam, a Sebastiano Castalione istic scriptam, & excusam, optimo jure reprehensam fuisse in meis annotationibus, non solum ut indoctam, sed etiam ut multis locis impiam, & a Sancti Spiritus sententia discrepantem, vobis, ut existimo, non constabat, cum edendæ suæ defensionis potestatem illic faceretis: sed nunc tandem, ut spero, conspicue intelligetis,*

5. Mun-

5. Munsteri versionem perstringunt Tigurini, & Pelicanus in suis Præfationibus. Denique cum Tigurinorum Biblia a typographo oblata essent Luthero, hoc responsum ab eo accepit: *Ne posthac mihi aliquid mittas, quod a Ministris Tigurinæ Ecclesiæ profectum sit. Nullum enim cum eis posthac commercium habere, nec eorum libros recipere, aut legere volo: quandoquidem ipsi jam damnati sunt, & alios quoque miseros homines secum ad inferos abducunt, &c.* Ita refert Hospinianus Calvinista in Historia Sacramentaria anno 1544.

6. Tertio. Non habent authenticam Scripturæ interpretationem, nec habere possunt, nisi a nobis accipiant. Priorem partem paucis exemplis declarabo. Legimus Isajæ 41. *Bene, aut male, si potestis, facite.* Hoc Lutherus interpretatur de libero hominis arbitrio, & inde probat hominem non amplius habere liberum arbitrium, sed per peccatum primi parentis amisisse. Nova, & absurda interpretatio. Nam Isajas non loquitur de hominibus, sed de idolis gentium. Et sicut David irridet idola gentium, Ps. 113.4. cum ait: *Simulacra gentium, argentum, & aurum, opera manuum hominum: Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt: nares habent, & non odorabunt:* Sic Isaias exprobrat illis imbecillitatem, quod cum Dii habeantur a stultis hominibus, non possint tamen bene, aut male facere, id est, non possint cultoribus suis prodesse, nec contemptoribus nocere.

7. Item legimus Matth. 19. 17. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Hoc Calvinus non serio, sed ironice a Christo dictum esse interpretatur, ut sensus sit; Ne serves mandata, quia illorum observatio nec prodest, nec possibilis est. Impium dogma. Quamquam Calvinus tam impius est, ut fidenter asserat, Christum in omnibus fere rebus, quæ ad salutẽ animæ spectant, ironice nobiscum agere, & contra mentem loqui. Sic enim scribit lib. Inst. c. 24. §. 1. *Ecce vocem ad eos dirigit, sed ut magis obsurdescant: Lumen accendit, sed ut reddantur cæciores: doctrinam profert, sed ut magis obstupescant: remedium adhibet, sed ne sanentur.* Sane, si ita est, quis credat illi dicenti, & invitanti: *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos?* Quis non statim excipiat? Tu quidem vocem ad me dirigis, sed ut magis obsurdescam: lumen accendis, sed ut fiam cæcior: doctrinam profers, sed ut magis obstupescam; remedium offers, sed ne sanus efficiar. Quid ergo te audiam?

8. Item legimus Matth. 26. 28. *Hic est sanguis meus novi Testamenti* Lutherani sic interpretantur: Hoc vinũ est meus sanguis. Calvinistæ plerique sic: Hoc vinum significat meum sanguinem.

Ples-

Plessæus lib.4.de Eucharistia,cap.2.pag.600.sic; Hæc est acerba illa mors,& passio, quam paulo post sustinebo. Quæ hæc licentia,& perversitas est?

9. Item legimus Act. 2. 27. *Non derelinques animam meam in inferno.* Beza sic explicat:Non derelinques cadaver meum in sepulchro. Quæ hæc metamorphosis est?Ex anima fit cadaver,ex inferno sepulchrum. Vix similem invenies in Ovidio. Sed quid non facit desperatio? Non potuit alio modo argumentum eludere Catholicorum, quo ipsi probant Christum secundum animam descendisse ad inferos.

10. Item legimus Heb.13.4 *Honorabile connubium in omnibus, & torus immaculatus: fornicatores enim, & adulteros judicabit Deus.* Planus sensus est: Honorate connubium in omnibus suis partibus, ita ut in nulla re illud violetis, & presertim, ut torus vester sit immaculatus,quia adulteria a Deo punientur. At Calvinus,& Beza in suis annotationibus aliter explicāt,hoc sensu: Matrimonium est honoratum,& licitum in omnibus,id est,inter quosvis homines,seu inter cujusvis ordinis homines. Nimirum, ut hinc probent,etiam inter Monachos,& Moniales honoratū, & licitum esse matrimonium. An etiam inter fratres,& sorores?

11. Hæc pauca exempla(ut sexcenta alia omittam, de quibus in progressu)manifeste convincūt,Adversarios non habere legitimum scripturæ sensum, sed novum,inauditum, & omnibus bonis authoribus repugnantem. Nunc addo, quod in posteriori parte asserui, non posse illos habere legitimum sensum, ac interpretationem, nisi a nobis accipiant. Quod dupliciter ostendo.Primo,quia donum interpretandi Scripturam non datur,nisi in Catholica Christi Ecclesia, quæ toto orbe diffusa est. 1. Corinth. 12. 27. At Lutherani, & Calvinistæ non sunt in Catholica Christi Ecclesia, quæ toto orbe diffusa est, sed ab ea segregati hærent in angulo Europæ, sicut olim Donatistæ in angulo Africæ. Secundo, in illa tantum Ecclesia reperitur hoc donum interpretationis, ubi reperitur donum miraculorum, ut constat ex Apostolo ibidem. At in Ecclesia Lutherana, aut Calviniana non reperitur donum miraculorum, ut manifestum est: ergo nec donum interpretationis.

Repeto nunc syllogismum,quem posui.Illi non habent verā, & legitimam scripturam, qui non habent authenticum scripturæ Canonem,versionem,interpretationem: Hanc Lutherani,& Calvinistæ non habent. Ergo veram, & legitimam scripturam non habent.Ex quo ulterius infero, eos ex scriptura disputare, aut ad scripturā provocare non posse.Vel,si omnino velint,hoc

vel

vel simili modo compellendos esse: Unde vos, o boni viri, codicem Bibliorum accepistis? Non aliũde, quam a Catholicis. At quare eundem, quem accepistis, non retinetis? Cur Canonem Catholicorum, qui ab Innocentio, Augustino, Gelasio, & tota Ecclesia receptus est, repudiatis? Cur novum confingitis, quem Ecclesia nunquam pro legitimo agnovit? cur antiquam, & usitatam editionem rejicitis? Cur tot novas, & inter se pugnantes versiones substituitis? Cur sensum Scripturæ falsa interpretatione depravatis? Certe si ex Scriptura disputare vultis, ex nostra disputate, quia vestram non admittimus. Nostra legitima, & antiqua est, vestra spuria, & novitia. Nostra unica, & sibi constans: vestra varia, multiplex, instabilis.

CAPUT II.

De Traditionibus.

1. Celebris quæstio est, an præter Scripturam admittenda sit aliqua Traditio, quæ parem cum Scriptura authoritatem habeat? Vel, ut aliqui proponunt, an præter verbum Dei scriptum sit aliquod Verbum Dei non scriptum, sed traditum? Adversarii passim negant, Catholici affirmant. Ut res melius intelligatur, procedam hoc ordine. Primo dicam de Traditionibus veteris Testamenti. Secundo de Traditionibus novi Testamenti. Tertio ostendam errorem, dissensiones, & mendacia adversariorum. Quarto diluam eorum objectiones.

De Traditionibus veteris Testamenti.

2. Judæi præter Scripturam habebant etiam Traditiones. Et quidem duplices. Nam aliæ erant Pharisæorum, quas Christus in Euangelio reprehendit; aliæ Mosaicæ, quæ erant laudabiles, & ad salutem necessariæ. Traditiones prioris generis erãt hæ: *Prima*, quod ante sumptionem cibi lavandæ essent manus, Matth. 15. 1. *Secunda*, quod etiam inter comedendũ illa lotio sæpius esset repetenda, Marci 7. 3. *Tertia*, quod venientes e foro non deberent cibos capere, nisi loti essent, Marci 7. 4. *Quarta*, quod cum peccatoribus non esset sumendus cibus, Matth. 9. 11. *Quinta*, quod ne quidem permittendum esset, ut quis a peccatoribus tangeretur, Lucæ 7. 39. *Sexta*, quod in Sabbato non liceret ægros sanare, Lucæ 6. 7. *Septima*, quod famelici non possent spicas vellere, & comedere in Sabbato, Matth. 12. 1. *Octava*, quod fre-

frequenter esset jejunandum,& orandum,Luc.5.33.*Nona*,quod omnium rerum, etiam minimarum, decimæ offerendæ essent Deo,Matth.23.23.*Decima*,quod qui juraret per templum,aut altare,non esset reus criminis; qui autem juraret per aurum templi,vel per oblationes,quæ in altari fiebant,esset reus,Matth.23 *Undecima*,quod filii non tenerentur reipsa parentes suos honorare, aut illis benefacere: sed quod abunde sufficeret, munus aliquod Deo offerre. Matth.15.3.

3. Hæ fuerunt præcipuæ Traditiones Pharisęorum,quantum ex Euangelio licet colligere. Et quanquam aliquæ earum essent bonæ,ex suo genere,aliæ malæ,aliæ indifferentes, vel inutiles: Pharisæi tamen propter omnes reprehēdebantur a Christo, ob has causas: Primo, quia ipsi ex earum observatione quærebant inanem gloriam,& opinionem sanctitatis apud homines, cum nihil minus,quam Sancti essent, Matth. 23.25. *Omnia vero opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus*.Hinc passim in Euangelio vocantur hypocritæ, & sepulcra dealbata.

4 Secundo,quia ex quarundam observatione sectabantur etiam opes,ac divitias,presertim ex longis orationibus,quas in eū finem recitabant,Matth.23. 14. *Væ vobis Scribæ, & Pharisæi hypocritæ, quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes.* Et Marci 12.40.*Cavete a Scribis, qui devorant domos viduarum sub obtētu prolixæ orationis*. Ubi comedere,seu devorare domos viduarū,nihil aliud est,quam spoliare,seu exhaurire. Nam Viduæ veniebant ad Pharisæos tanquam ad homines sanctos,(quippe qui sanctitatem simulabant) & eorum orationes pretio emebāt.

5. Tertio, quia superstitiose minutiora quædam servabant, & alia majora negligebant, ut paulo ante dictum est. Dabant enim decimas rerum etiam vilissimarum; & interim negligebant judicium, & misericordiam in judicandis causis, quæ ad ipsos deferebantur. Et hoc sensu accipi potest illud Matth. 23.24. *Excolantes culicem, Camelum autem glutientes*.

6. Traditiones posterioris generis(de quibus potissimum hic agimus)erant tres præcipuę.Prima,quod omnes,& singuli libri, qui in Canone Judæorum consignabantur,essent vere divini,& a Deo inspirati. Hoc fide credebant Judæi, & tamen nusquam in veteri testamento scriptum est. Secunda, quod fæmellæ haberent aliquod remediū contra peccatū originale, non minus, quam masculi; qualecunq; tandem fuerit illud remedium. Nec hoc ullibi in veteri Testamento scriptū est. Tertia,quod cruēta ipsorum sacrificia significaverint mortem Christi. Hoc enim erat dogma fidei,nec tamen in veteri Testamento scriptum est.

7. Duas

7. Duas posteriores Traditiones sic explico. Judæi fide credebant, fæmellas concipi in peccato originali, non minus, quã masculos. Nihil certius. Ergo fide credebant illas salvari non posse nisi per aliquod remedium a Deo institutum. Debebant autem scire in particulari, quod, & quale esset hoc remedium; alioqui omnes fæmellæ periissent sine remedio. At nusquam scriptum est in veteri Testamento, quod, & quale fuerit hoc remedium in particulari. Ergo per solam Traditionem id sciebant. Hæc autem traditio erat ad salutem necessaria, quia sine remedio non poterant salvari fæmellæ: qualecunque tandem fuerit illud remedium, sive fides parentum, sive aliquid aliud.

8. Similiter fide credebant, quædam cruenta sacrificia a Deo instituta esse pro expiatione peccatorum. Vel ergo putabant ejusmodi sacrificia per se, & propria virtute expiare peccata; vel virtute mortis, & passionis Christi, quæ per illa sacrificia significabatur. Si prius putabant, erant heretici: si posterius, erant fideles: Sed unde habebant hanc fidem, & firmam persuasionem? Non ex scriptura, quia nusquam in veteri Testamento id scriptũ est. Ergo ex Traditione. Hæc autem Traditio erat necessaria ad salutem: Non quod necesse fuerit, singulos de populo credere, futuram Christi mortem per cruenta sacrificia præfigurari: sed quod necesse fuerit aliquos id credere, præsertim Sacerdotes, & Doctores, quibus incumbebat cura docendi, & instruendi alios. Alioqui tota synagoga, in hoc quidem puncto, quod sane erat gravissimum, fuisset sine fide. Quod absurdum est. Vide D. Thomam in 2.2.

9. Hinc sequitur Judæos habuisse quædam per Scripturã, quędam per Traditionem. Magis tamen usi sunt Traditione, quam Scriptura, non solum in iis rebus, quæ habebantur per solã Traditionem, sed etiam in iis, quæ erant scripta. Quod patet ex sequentibus testimoniis: Exod. 8. *Narrabis filio tuo in die illo dicens: Hoc est, quod fecit mihi Dominus, quando egressus sum de Ægypto. Et erit quasi signum in manu tua.* Et Deut. 32. 7. *Memento dierum antiquorum, cogita generationes singulas, interroga Patrem tuum, & annunciabit tibi: Majores tuos, & dicent tibi.* Et Jud. 6. 13. *Ubi sunt mirabilia ejus, quæ narraverunt Patres nostri, atque dixerunt, De Ægypto eduxit nos Dominus?* Et Psalm. 43. *Deus, auribus nostris audivimus: Patres nostri annunciaverunt nobis opus, quod operatus es in diebus eorum, & in diebus antiquis.* Et Psalm. 77. 5. *Quanta mandavit Patribus nostris nota facere ea filiis suis; ut cognoscat generatio altera. Filii, qui nascentur, & exurgent, narrabunt filiis suis.*

10. Ex

10. Ex his testimoniis duo colligũtur. Primo, quod Traditio fuerit Judæis a Deo mandata, seu præcepta. Secũdo, quod multa ex iis, quæ jubebantur docere vel discere per Traditionem, aperte habebantur in Scriptura, & tamen non remittebantur ad Scripturam, sed ad Traditionem. Cujus rei duplex est ratio. Una, quia eo tempore scriptura nondum erat redacta in formam integri voluminis, sed dispersa in variis chartis, & annalibus, ut commode ab unoquoq; legi non posset. Primus, qui eam redegit in formam voluminis, fuit Esdras post captivitatem Babylonicam. Altera, quia liber Deuteronomii, qui erat præcipuus inter libros V. T. non habebatur passim a populo, sed unũ exemplar a Rege, alterum a Sacerdotibus custodiebatur in arca Domini, qui septimo quoq; anno (nempe anno remissionis) jubebantur illud populo prælegere. Deuteron. 31.9. Et hi ipsi Sacerdotes fuerunt tam negligentes in eo custodiendo, ut longo tempore amissum fuerit, & tandem ab Helcia Pontifice tempore Josiæ Regis inventum, ac populo prælectum (4. Regum 22. 8.) Unde necesse est, populum in plerisque usum fuisse Traditione, de qua in præcedentibus dictum est.

De Traditionibus novi Testamenti.

11. De his tria dicturus sum. 1. generatim extare aliquas Traditiones Divinas, & Apostolicas, quæ parem cum Scriptura authoritatem habeant. Secundo speciatim aliquas earum ad fidem, alias ad mores, & externos ritus pertinere. Tertio, præter has, esse alias, non quidem Apostolicas, sed Ecclesiasticas, quæ tametsi parem authoritatem non habeant, merito tamen a Christianis servandæ sint. Hæc singula seorsim per totidem conclusiones explicabo.

12. Prima Conclusio. Generatim loquendo extant quædam traditiones Apostolicę, quę expresse in scriptura non habentur, sed tamen parem cum scriptura authoritatem habent. Ita Concilium Trid. sess. 4. Et colligitur ex illo 2. Thes. 2. 14. *Itaq; fratres, state, & tenete traditiones, quas didicistis, sive per sermonem, sive per Epistolam nostram.* In quem locum Chrysostomus ita scribit: *Hinc patet, quod non omnia per Epistolam tradiderit, sed multa etiam sine litteris. Eadem vero fide digna sunt tam illa, quam ista.* Et Epiphanius hæresi 61. *Oportet autem & Traditione uti. Non enim omnia a divina scriptura possunt accipi. Quapropter aliqua in scriptis, aliqua in Traditione Sancti Apostoli tradiderunt, quemadmodum dicit S. Apostolus: Sicut tradidi vobis.* Et

Basilius in lib. de Spiritu Sancto c. 27. *Dogmata, quæ in Ecclesia servantur, & prædicantur, partim ex conscripta doctrina habemus, partim ex Apostolorum Traditione in mysterio ad nos delata recipimus. Quæ utraque eandem ad pietatem vim habent, & nemo his contradicit, qui vel mediocrem saltem Ecclesiasticorum jurium experientiam habet.* Et Damasc lib. 4. cap. 17. *Plurima Apostoli sine scripto tradiderunt.* Alios etiam Patres paulo post citabo.

13. Quæres, quomodo Traditio possit habere parem vim, & authoritatẽ cum Scriptura? Respondeo. Sicut mandatum Principis eandem vim, & authoritatem habet apud subditos, sive scripto, sive viva voce proferatur, sic etiam verbum Dei, sive scriptum, sive traditum. At, inquies; Traditio Apostolica, de qua agimus, non est verbum Dei. Omnino est. Nam sicut doctrina Apostolorum, quæ in illorum scriptis continetur, propterea vocatur verbum Dei, quia a Deo inspirata est: sic etiam de doctrina Apostolorum, quæ viva tantum voce tradita est sine scripto statuendum est. Quod sic clarius ostendo. Sicut doctrina Matthæi, Marci, Lucæ, Joannis, Pauli, Petri, Jacobi, & Judæ, quæ in Euangeliis, & Epistolis conscripta est, vocatur verbum Dei, quia Deus eam inspiravit: sic etiam doctrina Andreæ, Philippi, Bartholomæi, Matthiæ, & Barnabæ, quam ipsi viva voce prædicarunt, debet vocari Verbum Dei, quia Deus similiter eam inspiravit. Nec minor fides his Apostolis, qui non scripserunt, quam illis, qui scripserunt, adhibenda est.

14. Secunda Conclusio. Speciatim loquendo, sunt certæ quædam Traditiones Apostolicæ de dogmatibus fidei; quædam de moribus, seu ritibus externis. Prior pars probatur, quia sunt tria Principia fidei maxime necessaria, quę non habentur ex Scriptura, sed ex Traditione. Primum est, quod tota Scriptura veteris, ac novi Testamenti simul sumpta sit verbum Dei. Alterum, quod tota illa Scriptura, præsertim in iis, quę ad fidem, & salutẽ necessaria sunt, maneat nobis salva, & incorrupta. Tertium, quod habeamus verum, ac legitimum illius sensum. Si admittimus hæc principia fidei, necessario admittimus Traditionem, per quam illa accepimus. Si non admittimus, vana est nostra Fides.

15. Præter hæc tria sunt alia, quæ etiam per Traditionem habentur. Primum, quod Symbolum Fidei sit vere Canonicum, & Apostolicum. De quo Basilius loco citato. *Omitto cætera, ipsam fidei professionem, qua credimus in Patrem, Filium, & Spiritum Sanct., e quibus Scripturis habemus?* quasi dicat: Nõ habemus ex Scri-

Scriptura, sed ex Traditione. Hoc enim conatur probare, multa esse dogmata, quæ credimus, non quia scripta sunt, sed quia ab Apostolis tradita.

16. Secundū, quod Spiritus Sanctus procedat a Patre, & Filio. Hoc quidem constat ex Symbolo, in quo dicitur: *Qui a Patre, Filioq; procedit*; sed in Scriptura aperte non habetur. Legimus quidem expresse in Script., quod procedat a Patre. (Joā. 15.26. *Cum autē venerit Paraclitus, quē ego mittam vobis a Patre, Spiritū Veritatis, qui a Patre procedit, ille testimoniū perhibebit de me.*) Sed non legimus expresse, quod procedat a Filio. Et tamē articulus fidei est, ab utroq; procedere. Habemus igitur hoc per Traditionem.

17. Tertium, quod articulus verus sit: *Filius a Patre solo est, non factus, nec creatus, sed genitus: Spiritus Sanctus a Patre, & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.* Qui etiam articulus expresse habetur per Traditionem ex symbolo Athanasii, sed in Scriptura quoad singulas particulas demonstrari non potest. Et tamen ad salutem necessarius est, ut ait Athanasius in fine Symboli. *Hæc est fides Catholica, quam nisi quisque fideliter, firmiterque crediderit, salvus esse non poterit.*

18. Quartum, quod infantes sint baptizandi. Origenes in cap. 7. Epistolæ ad Rom. *Ecclesia ab Apostolis Traditionem accepit, etiam parvulis Baptismum dare.* Et Aug. li. 10. de Genesi ad litteram c. 23. *Consuetudo Matris Ecclesiæ in baptizandis parvulis nequaquam spernenda est, neque ullo modo superflua deputanda, nec omnino credenda, nisi Apostolica esset Traditio.*

19. Quintum, quod baptizati ab hæreticis nō sint rebaptizandi, contra errorem Cypriani. Augustinus lib. 2. de Baptism. contra Donatistas cap. 7. *Quam consuetudinem* (scilicet non repetendi Baptismum) *credo ex Apostolica Traditione venientem.* Et lib. 5. c. 25. *Consuetudo illa, quæ opponebatur Cypriano, ab Apostolorum Traditione exordium sumpsisse credenda est.*

20. Sextum, quod in Baptismo pronunciari debeat hæc forma verborum: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*, & nisi pronuntietur, Baptismus non sit validus. Hoc etiam admittunt adversarii; nec tamen aliunde, quam ex Traditione, & perpetua Ecclesiæ praxi probari potest.

21. Septimum, quod certus, ac determinatus sit Sacramentorum numerus in novo Testamento. Hoc tam Catholici, quam Adversarii credunt. Hoc interest, quod Catholici credunt illum numerum esse septenarium; plerique Lutherani ternarium; multi Calvinistæ binarium: at hic certus numerus, quisquis tandem sit, in Scriptura definitus, aut expressus non est. Catholici

fater-

fatentur, se ex Traditione, & declaratione Ecclesiæ habere suum septenarium. Adversarii videant, unde habeant suum binarium, aut ternarium. Certe ex Scriptura non habent. Vide infra cap. 5. §. 53.

22. Octavum, quod B. Maria Mater Christi semper manserit Virgo etiam post partum, contra damnatam Helvidii hæresin. Vide Hieronymum contra Helvidium, & Augustinum lib. de Hæresibus cap. 84. ubi sic ait: *Helvidiani exorti ab Helvidio ita Virginitati Mariæ contradicunt, ut eam post Christum alios etiam filios de viro suo Joseph peperisse contendant. Sed mirum, ni istos, prætermisso Helvidii nomine, Antidicomaritas Epiphanius appellavit.*

23. Dices. Aliqua ex his punctis probari possunt ex Scriptura; ut verbi gratia, quod infantes sint baptizandi. Hoc enim probari potest ex illo Joan. 3. 5. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei.* Similiter quod in Baptismo pronunciari debeant hæc verba: *Ego te baptizo in nomine Patris, &c.* manifeste colligitur ex illo Matth. 28. 16. *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Denique, quod Spiritus S. procedat etiam a Filio, convinci potest ex verbis supra citatis: *Cum autem venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis.* Nam Filius non mittit Spiritũ Sanctum per imperium, aut consilium, sed per processionem.

24. Respond. aliqua possunt probari ex Scriptura, quando constat de vero, & legitimo Scripturæ sensu. At sæpe non constat, quis sit verus, & legitimus sensus, nisi ex Traditione & praxi Ecclesiæ. v.g. Si constaret hæc verba: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto*, non habere alium sensum, quam hunc; Nisi quis baptizatus fuerit Baptismo aquæ: jam optime sequeretur, etiam infantes indigere Baptismo. At hoc non constat, nisi ex Traditione. Nec Calvinus, qui negat illum sensum esse istius loci, potest a Catholicis, aut Lutheranis confutari ex sola Scriptura, sed ex eo solum, quod sensus ille a majoribus nostris per continuam Traditionem ad nos pervenerit.

25. Eodem modo si constaret, Christũ, cum dixit: *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*, præcepisse Apostolis, ut pronunciarent hæc verba: *Ego baptizo te in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*, jam res esset salva. At hoc non constat ex nudis Scripturæ verbis. Nam sicut Christus dixit: *Baptizate eos in nomine Patris*: ita alibi dixit: *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis.* Et similiter Apostol. 2. Corinth. 10. 31. *Sive manducatis, sive bibitis, omnia in gloriam*

Dei facite. Et tamen necesse non est, ut is, qui petit aliquid a Patre in nomine Christi, pronunciet hæc verba: *Ego hoc, vel illud peto in nomine Christi*: neque ut is, qui comedit, aut bibit pronunciet hæc verba: *Ego comedo, & bibo in gloriā Dei*: sed satis est, interna mēte id cogitare. Quod ergo in primo casu de Baptismo necessaria sit prolatio verborum, non item in his duobus; hoc solum habemus ex usu Ecclesiæ, qui per Traditionem Apostolicam ad nos pervenit.

26. Denique, si ex verbis Scripturæ constaret, missionem Spiritus Sancti a Filio significare processionem ad intra, res salva esset. At Græca Ecclesia negat, asserens, significare missionem externam ad nos homines per donorum largitionem. Quod sic explicant: Filius dat nobis Fidem, Spem, Charitatem, & alia dona supernaturalia, quæ dicuntur dona Spiritus Sancti; ac proinde, quando dat hujusmodi dona, censetur dare, seu mittere Spiritum Sanctum ad nos, cui ista dona per accommodationem tribuuntur. Quod vero Latini rectius sentiant, quam Græci, constat ex definitione Conciliorum, quæ sensum Scripturæ juxta Traditionem Apostolicam interpretata sunt.

27. Et hæc sufficiant pro priori parte conclusionis. Posterior potest etiam variis exemplis confirmari. Nā multi sunt ritus Ecclesiastici, qui ab Apostolis per solā Traditionem accepti sunt. Ac potissimum hi. Primus, ut exorcismus, & aliæ ceremoniæ adhibeantur in Baptismo (Tertullianus in libro de Corona militis, cap. 3. & Basilius in lib. de Spiritu S. c. 27.) Secundus, ut trina mersio fiat in Baptismo. (Basilius ibidem) Tertius, ut Chrisma singulis annis renovetur. (Fabius Papa, & Martyr epist. 2. ad Episcopos Orientis) Quartus, ut aqua vino misceatur in calice Eucharistico. (Cypr. lib. 2. ep. 3.) Quintus, ut Eucharistia sumatur a jejunis. (Aug. ep. 118. Tertullianus supra) Septimus, ut signum Crucis formetur in fronte. (Basilius loco citato) Octavus, ut ad Orientem versi precemur. (Idem) Nonus, ut aqua benedicatur, (Idem) De his, & similibus recte usurpari potest illud Tertulliani, lib. citato, ca. 4. *Harum, & aliarum ejusmodi disciplinarum si legem expostules Scripturarum, nullam invenies. Traditio tibi prætenditur auctrix, Consuetudo confirmatrix, & Fides observatrix.*

28. Tertia Conclusio. Præter supradictas Traditiones, quæ ab Apostolis ad nos pervenerunt, sunt aliæ quædam Ecclesiasticæ, quæ post tempora Apostolorum a Prælatis Ecclesiæ introductæ sunt: & tametsi parem cum Apostolicis authoritatem non habeant, merito tamen a Christianis servari debent. De utrisque loquitur Augustinus Epist. 118. cum ait: *Illa autem, quæ non scripta,*

sed

ſed tradita cuſtodimus, quæ quidem toto terrarum orbe obſervantur, dantur intelligi ab ipſis Apoſtolis, vel plenariis Conciliis, quorum eſt in Eccleſia ſaluberrima authoritas, commendata, atque ſtatuta retineri; ſicut quod Domini paſſio, & reſurrectio, & aſcenſio in cælum anniverſaria ſolemnitate celebrantur. Et ſi quid aliud tale occurrerit, quod ſervatur ab univerſa, quocunque ſe diffundit, Eccleſia. Nã per illam particulam, *Vel ab ipſis Apoſtolis*, intelligit Traditiones Apoſtolicas: Et per illam, *Vel plenariis Conciliis*, intelligit Eccleſiaſticas. De quibus ſubdit: *Inſolentiſſimæ inſaniæ eſt, diſputare, an faciendum ſit, quod tota per orbem frequentat Eccleſia.*

29. Atque hæc eſt Catholicorum ſententia de Traditionibus, tam Apoſtolicis, quam Eccleſiaſticis, quæ ex Apoſtoli, & ſanctorum Patrum authoritate confirmata eſt. Videamus nunc, quid ſentiant Adverſarii, ut poſtea conſtet ex collatione utriuſque partis, utri potius adhærendum ſit.

Adverſariorum Sententia.

30. Adverſarii paſſim rejiciunt Traditiones, & nihil, niſi quod in Scriptura veteris, ac novi Teſtamenti continetur, volunt admittere. Peccant tamen quadrupliciter. 1. Quia in hac re imitantur antiquos hæreticos. 2. Ipſi inter ſe diſſentiunt. 3. Multa falſo, ac mendaciter affingunt Catholicis. 4. Ineptiſſime ex quibuſdam Scripturæ locis argumentantur contra Traditiones. Hæc ſigillatim demonſtranda ſunt.

31. Primo igitur, ſicut Catholici in aſſerẽdis Traditionibus ſequuntur communem conſenſum antiquorum Patrum, ſic adverſarii in iiſdem rejiciendis ſequuntur communem conſenſum antiquorum hæreticorum. Nam etiam antiqui hæretici provocabãt ad Scripturam, & Traditiones reſpuebant: Ac potiſſimum hi.

32. Primo Arriani, qui diſputantes de Divinitate Chriſti nihil volebant admittere, niſi Scripturam. Unde Maximinus Arrianorum Epiſcopus, diſputaturus cum Auguſtino dicebat: *Si quid de divinis Scripturis protuleris, quod commune eſt cum omnibus, neceſſe eſt, ut audiamus. Hæ vero voces, quæ extra Scripturam ſunt, nullo caſu a nobis ſuſcipiuntur.* Refert Auguſtinus lib. 1. contra Maximinum, in principio.

33. Secundo Macedoniani, & Eunominiani, qui nolebant admittere hanc loquutionem: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto*, eo quod non haberetur in Scriptura. De quibus Baſilius in lib de Spiritu ſancto, c. 25. circa finem: *At non deſinunt iſti ſurſum deorſum jactare, Dei cum ſancto Spiritu glorificationem carere teſti-*

testimonio, carere Scriptura. Et initio cap. 29. *Sane contra id, quod dicunt, præpositionem,* cum, *carere testimonio, nec in scripturis exstare, illud dicimus: Si nihil aliud est acceptum absque scripturis, ne hoc quidem recipiatur: Sin plurima arcana citra Scripturam recepta sunt nobis, cum aliis plurimis & hoc recipiamus. Arbitror autem Apostolicum esse, etiam non scriptis Traditionibus adhærere.*

34. Tertio, Eutyches, qui negans in Christo duas naturas dicebat: *Ego a sacris Scripturis non didici de duabus naturis.* Cui respondit Mamas Presbyter: *Neque de Homusion a Sanctis Scripturis edoctisumus.* Ita habetur in generali Concilio Chalcedonensi, Act. 1. ubi Actio quinta Constantinopolitani Concilii relicta est.

35. Quarto, Pelagiani, qui dicebant: *Credamus igitur, quod legimus; & quod non legimus nefas credamus astruere: quod de cunctis etiam dixisse sufficiat.* Ut refert Augustinus in lib. de natura, & gratia, c. 39.

36. His, & similibus hæreticis olim ab Ecclesia damnatis similes sunt nostri Lutherani & Calvinistæ, qui eodem, quo illi, spiritu afflati, repudiant Apostolicas, & Ecclesiasticas Traditiones, & ad solam Scripturam contentiose provocant; quam tamen, ut supra dixi, resectis aliquot partibus, mutilarunt, & novis versionibus, ac interpretationibus corruperunt.

Dissensio.

37. Sed neque inter se consentiunt. Nam aliqui, sine ulla exceptione, rejiciunt omnes omnino Traditiones, sive ad fidem, sive ad externum Dei cultum pertinentes. Et nihil aliud volunt esse credendum, aut faciendum, quam quod in Scriptura credendũ, aut faciendum præcipitur. Ita Calvinus lib. 4. instit. cap. 8. n. 8. *Esto*, inquit, *hoc firmum axioma, non aliud habendum Dei verbum, cui detur in Ecclesia locus, quam quod lege primum, ac prophetis, deinde scriptis Apostolicis continetur: nec alium esse rite docendi in Ecclesia modum, nisi ex ejus verbi præscripto, & norma.* Et in libro de necessitate reformandæ Ecclesiæ: *Deus non modo irritum habet, quidquid colendi sui studio præter mandatum suum suscipimus, sed palam quoque abominatur.* Et in Epist. 87. ad protectorem Angliæ: *Cum de legitima reformatione agitur, ad ipsum purum Dei verbum redeundum nobis est.* Et similiter Calvinistæ in synodo Ultrajectina, in prologo suarum ordinationum, n. 2. *Obstringimus nos*, inquiunt, *in forma juramenti, & obligationis, quod in hac provincia non aliam velimus amplecti, &*

sequi

sequi doctrinam, regulam, mensuram, & amussim fidei, & vitæ Christianæ, quam solum verbum Dei, quod in libris veteris, ac novi Testamenti expressum est.

38. Alii quasdam saltem admittunt Traditiones, ut Kemnitius in Examine Concilii Tridentini sess. 4. in secundo genere Traditionum, ubi ait: *Hanc Traditionem, qua nobis in manum dantur Sacræ Scripturæ libri, reverenter accepimus.* Et in 5. genere. *Affirmant Origenes, & Augustinus Baptismum parvulorum esse Traditionem Apostolicam. Hoc recipimus.* Et in 7. genere. *Apostolos igitur ritus quosdam ordinasse, & tradidisse Ecclesiis, ex scriptis eorum certe constat. Et verisimile est, quosdam etiam alios externos ritus, qui in scriptura annotati non sunt, ab Apostolis traditos esse.* Et infra: *Tales ritus merito amamus, & retinemus, quales sunt confessio fidei, abrenunciatio Satanæ, & alii ritus in actione Baptismi.*

39. Alii denique utuntur distinctione. Ajunt admitti posse Traditiones de rebus adiaphoris, seu indifferentibus, nō autem de rebus ad salutem necessariis. Nam in his sufficienter nobis prospectum esse per scripturam, quippe quæ perfecte tradat ea omnia, quæ ad salutem necessaria sunt, ita ut Traditione minime sit opus. Sed qui hoc dicunt, augent dissensionem, & manifeste repugnant Luthero, & Kemnitio. Nam Kemnitius fatetur, Lutheranos reverenter accipere Traditionem illam, qua nobis in manus datur sacra Scriptura. At Scriptura Sacra secundum ipsos ad salutem necessaria est: Ergo admittunt aliquam Traditionem de re ad salutem necessaria.

40. Similiter Lutherus docet, infantes non justificari per Baptismum, sed per actualem fidem, quæ ipsis infunditur vi exorcismi, ante Baptismum, & sine hac fide non posse eos salvari, aut Baptismum suscipere. Unde sequitur, salutem infantium, ex sententia Lutheri, pendere ab actuali ipsorum fide, & fidem ab Exorcismo, & consequenter Exorcismum esse necessarium ad salutem infantium. Exorcismus autem habetur ex Traditione, non ex Scriptura, ut constat: Ergo secundum Lutherum admittenda est aliqua Traditio de re ad salutem necessaria. Verba Lutheri citabo suo loco, lib. 2. cap. 2.

Mendacia.

41. Videamus nūc, quid falso nobis affingāt adversarii. Ac primo, ut invidiam nobis concilient, ajūt nos docere, scripturam sine Traditionibus humanis insufficientem esse, ac imperfectā. Falsum

 est.

est. Non docemus hoc de Traditionibus humanis. Distinguimus enim duplices Traditiones cum Augustino, ut dixi: alteras Apostolicas, quæ parem cũ Scriptura authoritatem habent: Alteras Ecclesiasticas, quæ tantam authoritatem non habent. Dicimus ergo Scripturam per se nõ sufficere, nisi accedant Traditiones Apostolicæ, quæ non censentur humanæ, sed divinæ. Ratio duplex est. Prior, quia scriptura non sufficit, nisi constet de legitimo illius sensu. At sæpe non constat nisi ex Apostolica Traditione, ut supra dictum est. Posterior, quia multa creduntur a Christianis, quæ non habentur ex scriptura, sed ex Apostolica Traditione. Exempla jam ante allata sunt.

42. Secundo ajunt, nos docere, quod per Traditiones humanas mereamur gratiam justificationis, & remissionem peccatorũ: & quod hujusmodi Traditiones agnoscamus pro nostro Mediatore, & Justificatore. Ita Philippus Melanchton in Apologia Confessionis Augustanæ, art. 15. de Traditionibus humanis. Hoc etiam falsum est, quia aperte docemus, nullo modo nos mereri justificationem, aut remissionem peccatorum, sed eam gratis nobis conferri per merita Christi, ut patet ex Concilio Trid. sess. 6. cap. 8. ubi sic habet: *Gratis autem justificari ideo dicimur, quia nihil eorum, quæ justificationem præcedunt, sive fides, sive opera, ipsam justificationis gratiam promeretur.*

43. Tertio ajunt, nos docere, quod omnes nostræ Traditiones sint Apostolicæ. Ita Calvinus lib. 4. Instit. cap. 8. §. 19. *Romanenses*, inquit, *Magistri extorquere volunt, ut nulla sit apud eos ceremoniola, quæ non Apostolica censeatur.* Et hoc falsum. Agnoscimus enim, ut sæpe dixi, duplices Traditiones: Alteras, ab Apostolis acceptas: Alteras, post tempora Apostolorum a Prælatis Ecclesiæ introductas. Deinde, pugnat hæc Calvini calumnia cum Melanchtone. Nam Melanchton omnes nostras Traditiones vocat humanas, Calvinus omnes Apostolicas. Neutrum concedimus. Vide alia Kemnitii mendacia apud Cardinalem Bellarmin. lib. 4. De verbo Dei c. 3. Reliquum est, ut diluantur objectiones adversariorum, quibus conantur Traditiones subvertere.

Prima objectio.

44. Prima sumitur ex illo Deut. 4. 2. *Non addetis ad verbum, quod loquor vobis, nec auferetis ex eo.* Hinc colligunt Adversarii, omnes Traditiones repudiãdas esse, & Catholicos peccare, qui illas admittunt. Quare? quia nihil ad verbum Dei scriptum

ad,

addendum est. Ineptissime. Primo, quia dum volunt oppugnare Catholicos, oppugnant ipsos Apostolos, a quibus Traditiones accepimus. Et nominatim Paulum, qui dixit, *Tenete Traditiones, quas accepistis*. Oppugnant Augustinum, & alios Patres, qui Traditiones amplexi sunt. Oppugnant seipsos, quia & ipsi, ut loquitur Kemnitius, Traditionem de Scriptura, de Exorcismo, & plures alias reverenter accipiunt: Si ergo Catholici peccant admittendo Traditiones, peccant etiam Apostoli, Patres, Lutherani ipsi. Aut si hi innocentes sunt, cur illi damnantur?

45. Deinde, non intelligunt sensum allati testimonii ex Deuteronomio. Sensus colligitur ex ipso contextu, qui sic habet: *Et nunc Israel audi præcepta, & judicia, quæ ego doceo te, ut faciens ea vivas, & ingrediens possideas terram, quam Dominus Deus Patrum vestrorum daturus est vobis. Non addetis ad verbum, quod vobis loquor, nec auferetis ex eo: Custodite mădata Domini Dei vestri, quæ ego præcipio vobis.* Quasi dicat; Ego do vobis præcepta ceremonialia, & judicialia, quæ debetis integre, & perfecte servare. Hoc enim significat illa phrasis: *Non addetis, nec auferetis*. Quod quidem aliis verbis, sed tamen eodem sensu explicatur alibi, cum dicitur: *Non declinabis ab eis, vel ad dexiram, vel ad sinistram*. Ut Deut. 17. 20. *Discat timere Dominum Deum suum, & custodire verba, & ceremonias ejus, neque declinet in partem dextram, vel sinistram*. Et cap. 28. 14. *Si audieris mandata Domini Dei tui, quæ ego præcipio tibi hodie, & non declinaveris ab eis, neque ad dextram, neque ad sinistram, &c.* Et Josue 1. 7. *Confortare, & esto robustus valde, ut custodias & facias omnem legem, quam præcepit tibi Moyses servus meus: nec declines ab ea ad dextră, vel ad sinistram.*

46. Igitur hæc tria idem valent. 1. Integre, & perfecte servare præcepta Mosaica. 2. Non declinare ab eis vel ad dextram, vel ad sinistram. 3. Nihil in eorum observatione vel addere, vel detrahere. Quod non sic intelligendum est, quasi non liceret addere nova præcepta (alioqui non licuisset addere præcepta Euangelica de fide Trinitatis, de Baptismo, de Eucharistia) sed quod præcepta Mosaica in sui observatione non sint corrumpenda, vel additione, vel detractione, sed integre custodienda. v.g. Erat præceptum Mosaicum; *Mulier si suscepto semine pepererit masculum, immunda erit septem diebus, & die octavo circumcidetur infantulus* (Levit. 12. 12.) Ad hoc præceptum non licebat aliquid addere, vel auferre, idest, non licebat, nec ante, nec post diem octavum, circumcidere infantulum: Nec immunditia matris poterat paucioribus, vel pluribus diebus durare

quam septem. Eadem est ratio de aliis præceptis; ut videbimus in sequenti objectione.

47. Hinc patet, testimonium Deuteronomii, quod tantopere urgent adversarii, nihil ad rem facere; Nisi velint sic argumentari: Judæi debebant perfecte, & integre servare præcepta Mosaica: Ergo Christiani non debent admittere Traditiones Apostolicas, sed sola scriptura esse contenti. Quæ sane consequentia absurda, & ridicula est, ut omnes vident. Ut tamen res fiat clarior, quæro ab adversariis, an ipsi putent hoc testimonium pertinere ad solos Judæos, an etiam ad Christianos; si pertinet ad solos Judæos, cur adducitur contra Christianos? Aut cur volunt Lutherani, & Calvinistæ, ut nos ad illud servandum obligemur? Si etiam pertinet ad Christianos, cur adversarii non servant præcepta Mosaica? cur non circumcidunt se? Cur alias ceremonias legales intermittunt? Cur denique, sicut contra nos urgent illam particulam, *Non addetis*, non similiter contra se urgent alteram, *non auferetis*? Hic hærent.

Secunda objectio.

48. Secunda sumitur ex illo Deut. 12. 32. *Quod tibi præcipio, hoc tantum facito Domino: nec addas quidquam, nec minuas.* Hinc iterum colligunt adversarii, omnes Traditiones, & præcepta humana esse irrita, & contemnenda. Quare? Quia hoc tantum faciendum est, quod Deus præcepit: Ergo quod homines præcipiunt, faciendum non est. Non minus inepte, quam supra. Primo, quia si omnia præcepta humana sũt irrita, & contemnenda, quid dicemus de Judæis, qui accurate servarunt præceptum de festo Encæniorum, quod non erat divinum, sed humanum? Quid de Rechabitis, qui accuratissime servarunt præceptum parentis sui Jonadab de perpetua abstinentia à vino? (Jerem. 35. 6.) Quid de Apostolis, qui in Concilio Jerosolymitano præceperũt abstinentiam à sanguine, & suffocato? (Act. 5. 29.) Quid de Paulo, qui distinguit inter sua, & Christi præcepta? (1. Cor. 7. 12.) Quid de Magistratibus, qui fingunt mandata humana ad conservandam pacem, & justitiam in Republica? Quid denique de ipsis Adversariis, qui in Synodis, & conventiculis suis condunt leges, & statuta Ecclesiastica, quæ ab omnibus observari volunt?

49. Secundo, sensus illius loci nõ est ille, quem fingunt Adversarii, sed lõge alius. Nam sicut in præcedenti testimonio agebatur generatim de præceptis Mosaicis ĩtegre observandis, ita hic agitur speciatim de uno præcepto ceremoniali, nempe de præcepto faciu-

facrificii integre obfervando. Textus fic habet: *Quando disperdiderit Dominus Deus tuus gentes, ad quas ingredieris possidendas, & possederis eas, atque habitaveris in terra earum, cave, ne imiteris eas, & requiras ceremonias earum, dicens; sicut coluerunt gentes istæ Deos suos, ita & ego colam. Non facies similiter Domino Deo tuo. Omnes enim abominationes, quas aversatur Dominus, fecerunt Diis suis, offerentes filios, & filias, & comburentes igni. Quæ præcipio tibi, hæc tantum facito Domino, nec addas quidquam, nec minuas.*

50. Senfus eft: Quando veneris in terram Palæftinam, ad quam tendis, & obtuleris Domino Deo tuo facrificium, non imitaberis gentiles, qui falfis Diis offerunt fuos filios, & filias per ignem; fed hoc tantũ offeres, quod ego tibi præcipio: Nempe ex animalibus, oves, capras, hædos, boves, vitulos, colũbas, pafferes, turtures: Ex fructibus terræ, panem, fimilam, falem, thus, manipulum fpicarum virentium, & triticum: Ex liquoribus, fanguinem, vinum, oleum, aquam. *Hoc tantum facito*, ideft, offerto Domino. *Nec addas quidquam* ex facrificiis gentiliũ. *Nec minuas ex eis*, quæ jam enumerata funt.

51. Quid hinc concludent Adverfarii? Non video; nifi fic inferant: Judæi debebant ea tantum offerre in facrificium, quæ a Deo erant determinata: Ergo Chriftiani nõ debent fervare præcepta humana, five civilia, five Ecclefiaftica. *Spectatum admissi risum teneatis amici?*

Tertia objectio.

52. Tertia fumitur ex illo Galat. 18. *Licet nos, aut Angelus de cælo evangelizet vobis, præterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit*: Et infra: *Si quis evangelizaverit vobis præter id, quod accepistis, anathema sit.* Ergo, inquiunt adverfarii, præter Evangelium non licet admittere Traditiones. Refpondeo 1. Hæc objectio retorqueri poteft in adverfarios, hoc modo: Si quis evangelizaverit vobis præter id, quod Apoftolus evangelizavit, anathema fit: Adverfarii evangelizant aliquid præter id, quod Apoftolus evangelizavit, quia oppugnant Traditiones, contra id, quod Apoftolus dixit, *Tenete Traditiones.* Ergo anathema fit.

53. Refpondeo, ex fcopo Apoftoli æftimandum eft, an damnentur hoc loco Traditiones, nec ne. Scopus Apoftoli eft hic: Galatæ docti erant a Paulo, ceremonias legis Mofaicæ abrogatas effe, & neminem poffe per hujufmodi ceremonias juftificari,

fed

ſed per fidem in Chriſtum (cap. 2.16.) Ab hac doctrina fuerunt poſtea abducti per quoſdam falſos Apoſtolos,qui docebant, eos non poſſe ſalvari per fidem in Chriſtum,niſi ſimul circũciderentur,& alias ceremonias Moſaicas obſervarent(cap.1.6.&cap.3.1. & cap.4. 9: & cap.5. 1.) Contra hujuſmodi falſos Apoſtolos agit Paulus, cum ait; *Si quis evangelizaverit vobis præter id, quod accepiſtis, anathema ſit*. q. d. Accepiſtis a me, hominem juſtificari per fidem in Chriſtum, non autem per obſervantiam legis Moſaicæ. Si quis aliter vos inſtruit, anathema ſit.

54. At hinc non ſequitur,Traditiones Apoſtolicas eſſe rejiciendas, ſed potius conſervandas, quia non ſunt præter, aut contra id, quod Paulus evangelizavit Galatis de juſtificatione, ſed potius ſunt id, quod ipſe Theſſalonicenſibus evangelizavit, cum dixit: *Tenete Traditiones, quas didiciſtis*.

Quarta objectio.

55. Quarta ſumitur ex illo Apoc.22.18. *Conteſtor omni audienti verba Prophetiæ libri hujus: Si quis appoſuerit ad hæc, apponet Deus ſuper illum plagas ſcriptas in libro iſto. Et ſi quis diminuerit de verbis libri Prophetiæ hujus, auferet Deus partem ejus de libro vitæ*. Ergo non licet apponere Traditiones. Reſpondeo: Hoc teſtimoniũ condemnat Lutheranos, qui non ſolum diminuũt de verbis libri Prophetiæ hujus,ſed totum librum ſuſpectũ habent, nec eum pro canonico,ſed pro apocrypho agnoſcũt.Nõ tamen condemnat traditiones, quia non prohibet, ne præter Prophetiam Apocalypticam admittatur aliquid aliud,(alioqui non liceret addere Prophetias Iſaię, Jeremię,& aliorũ Prophetarum veteris Teſtamenti, necitem Euangelia, Epiſtolas, Symbolũ fidei) ſed ſolum prohibet,ne verba Prophetię Apocalypticę ab aliquo depravẽtur: Quod duobus modis fieri poſſe inſinuat:Primò,additione; ut ſi quis apponat aliquid ad Prophetiam Apocalypticã, quaſi pars illius ſit,quæ revera pars non eſt. Secundo, diminutione; ut ſi aliquid detrahat, quaſi ad illam non pertineat, quod revera ad eam pertinet. Neutrum faciunt Catholici.

56. Exemplo rem declarabo. Prædicit Joannes cap. 11. fore aliquando, ut veniant duo Prophetæ, amicti ſaccis, qui prophetabunt diebus 1260.& habebunt poteſtatem claudendi cœlũ, ne pluat diebus prophetię ipſorũ,& poteſtatem convertendi aquas in ſanguinem, &c. Ad hanc prophetiam nihil addunt Catholici, quod ad eam non pertineat, ſed derelinquunt integram, ſicut a Joanne perſcripta eſt.At contra faciunt adverſarii,qui dicũt hos

duos

duos Prophetas fuisse Lutherum, & Calvinum. Nam qui hoc dicunt, necessario diminuunt de verbis Prophetiæ hujus, cum constet Lutherum, & Calvinum non fuisse amictos saccis, nec habuisse potestatem claudendi cœlum. Et quæ ibidem sequuntur.

Quinta Objectio.

57. Quinta sumitur ex illo 2. Tim. 3. 16. *Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.* Ex quo loco dupliciter argumentantur adversarii. Aliqui sic: Omnis Scriptura est utilis ad docendum, & arguendum: Ergo supervacaneæ sunt Traditiones. Perinde ac si dicas: Omnibus cibus est utilis ad nutriendũ: Ergo supervacaneus est potus. Vel, omnis eleemosyna est utilis ad salutem (Luc. 11. 41. & Dan. 4. 24.) Ergo supervacanea oratio, supervacanea sacramenta. Miseret meliorum hominum.

58. Alii sic. Omnis Scriptura est utilis, id est sufficiens: Ergo supervacaneæ Traditiones. Sed quæ hæc interpretatio est? An idem sunt, utilem esse, & sufficientem esse? Si idem sunt, iam illud 1. Tim. 4. 8. *Pietas ad omnia utilis est*, licebit sic interpretari: Pietas ad omnia sufficiens est: Ergo reliqua omnia supervacanea sunt. Et similiter illud 2. Tim. 4. 11. *Marcum assume, & adduc tecum: Est enim mihi utilis ad ministerium*, id est, sufficiens: Ergo Timotheus, Titus, Onesimus, & alii supervacanei sunt. Quis non videt, si hæc licentia interpretandi Scripturam semel admittatur, totam corrumpi, & adulterari posse?

59. Sed ut clarius res ipsa percipiatur, textus Apostoli considerandus est. Igitur Apostolus in citato capite hortatur Timotheum Episcopum, ut suos subditos instruat in fide, & bonis operibus, & redarguat adversarios, qui corrupti mente, & reprobi circa fidem, resistunt veritati. Et ut ostendat eũ id posse præstare, subdit: *Tu vero permane in iis, quæ didicisti, & credita sunt tibi, sciens a quo didiceris: Et quia ab infantia tua sacras litteras nosti, quæ te possũt instruere ad salutem, per fidem, quæ est in Christo Jesu. Omnis enim Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum.* & cætera. Ubi per sacras litteras, quas ait Timotheum ab infantia novisse, intelligit scripturam veteris Testamenti. Nam eo tẽpore, quo Timotheus erat infans, nondum extabat Scriptura novi Testamenti.

60. Apostolus ergo in illo textu argumentatur: Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docẽdos subditos, & redarguen-

guendos adversarios: At Scriptura veteris Testamenti, quam ab infantia didicisti, est divnitus inspirata: Ergo est utilis ad docendos subditos,& redarguendos adversarios. Cum ergo cognitione illius Scripturæ instructus sis, magnum ex ea præsidium habes ad præstandum, quod dixi.

61. Ex eodem principio licebit sic concludere. Omnis Scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, & arguendum: At Scriptura novi Testamenti est divinitus inspirata: Ergo est utilis ad docendum,& arguendum. Qui ergo cognitione hujus Scripturæ instructus est, magnum ex ea præsidium habet ad utrumque præstandum.

62. Porro ex utroq; discursu patet, has tres propositiones veras esse, secundum Apostolum. 1. Omnis scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, & arguendum. 2. Scriptura veteris Testamenti utilis est ad docendum,& arguendum. 3. Scriptura novi Testamenti utilis est ad docendum, & arguendum. Sicut ergo non sequitur: Scriptura veteris Testamenti utilis est: Ergo Scriptura novi Testamenti est supervacanea: Nec contra Scriptura novi Testamenti est utilis: Ergo Scriptura veteris Testamenti est supervacanea: Sic etiam non sequitur: Utraque Scriptura est utilis: Ergo Traditio est supervacanea. Alioqui supervacaneum esset, quod dicit Apostolus, *Tenete Traditiones*.

Sexta objectio.

63. Sexta sumitur ex illo Matth.15.6. *Irritum fecistis mandatum Dei propter Traditionem vestram*. Et Coloss.2. 8. *Videte, ne quis vos decipiat per Philosophiam,& inanem fallaciam secundum Traditionem hominum*. Et 1. Petr. 1. 18. *Redempti estis de vana vestra conversatione Paternæ Traditionis*. Hinc colligunt adversarii, omnes Traditiones a Christo, & Apostolis damnatas esse. At non recte. Nam Christus, & Apostoli solum loquũtur, Vel de Traditionibus Judæorum, quibus Pharisæi male utebantur, ut supra explicatum est: Vel de Traditionibus Gentilium, quæ fidei Christianæ repugnabant: At tales non sunt, quas hoc loco nos defendimus. Nos defendimus divinas, & Apostolicas, quæ supra enumeratæ sunt.

64. Atque hæ sunt præcipuæ objectiones adversariorum contra authoritatem Traditionum Apostolicarum. Aliæ si quæ sunt, in capite de Judice controversiarum discutientur. Ibi enim adducam testimonia Scripturæ, quibus ipsi conantur probare, solam Scripturam, seclusis Traditionibus, esse normam,

regu-

regulam, & judicem controversiarum, in negotio fidei, ac religionis.

CAPUT III.

DE ECCLESIA.

TRia disputari solent inter nos, & adversarios, 1. An Ecclesia Christi, quæ in terris est, sit visibilis, & conspicua? 2. An sit infallibilis, ita ut in fide errare non possit? 3. Quænam sit vera Christi Ecclesia, quæ in fide errare non potest? An Catholica, seu Romana, quod nos asserimus? An Lutherana, vel Calviniana; quod adversarii contendunt? Decisio harum quæstionum petenda est ex his conclusionibus. 1. Ecclesia Christi est visibilis, & conspicua. 2. Hæc visibilis Ecclesia est Una, Sancta, Catholica, Apostolica, Sponsa Christi, Domus Dei, Columna, & firmamentum veritatis. 3. Extra hanc visibilem Ecclesiam nemo potest salvari. 4. Hæc visibilis Ecclesia non potest deficere, vel errare in fide. 5. Ecclesia Romana, seu Pontificia toto orbe dispersa est visibilis Ecclesia Christi, de qua hactenus dictum est. 6. Ecclesia Lutherana, aut Calviniana non est vera Christi Ecclesia, de qua dictum est. Has conclusiones sigillatim explicabo.

CONCLUSIO PRIMA.

Ecclesia Christi, quam Militantem vocamus, visibilis, & conspicua est.

1 HAnc concedunt præcipui adversarii, præsertim Calvinus lib. 4. inst. c. 1. §. 2. ubi ex professo disputat de Ecclesia visibili, & Philippus Melanchton in Examine ordinandorum, titulo de Ecclesia, ubi sic ait: *Ecclesia visibilis in hac vita est cœtus visibilis amplectentium incorruptam Euangelii doctrinam, & recte utentium Sacramentis: in quo cœtu filius Dei efficax est, & multos regenerat ad vitam æternam.*

2. Et res certa est. Primo, quia illa Ecclesia necessario visibilis est, in qua Episcopi, & Pastores visibiliter debent gubernare suos subditos, visibiliter docere, hortari, Sacramenta administrare, peccantes corrigere, contumaces ab aliorum communione separare: Et vicissim, ubi subditi debent agnoscere suos pastores, eorum monitis obtemperare, instructionem, & Sacramenta

menta

menta ab eis percipere. At hæc omnia fiunt in vera Christi Ecclesia; Ergo vera Christi Ecclesia necessario visibilis est. Minor patet ex Scriptura, Matth. 18. 17. *Dic Ecclesiæ. Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus, & Publicanus*. Et Actor. 20. 28. *Attendite vobis, & universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei*. Et Hebr. 13. 17. *Obedite Præpositis vestris, & subjacete illis: ipsi enim pervigilant, quasi rationem pro animabus vestri reddituri*. Et alibi.

3. Secundo. Illa Ecclesia necessario est visibilis, in qua publice indicuntur, & celebrantur Concilia, sanciuntur canones, dirimuntur controversiæ de fide, ac religione. Hæc omnia fiunt in vera Christi Ecclesia. Nam Apostoli indixerunt Concilium Hierosolymitanum, in quo hæc constitutio facta est: *Visum est Spiritui sancto, & nobis nihil ultra imponere vobis oneris, quam hæc necessaria, ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato*. (Actor. 15. 28.) Et post tempora Apostolorum celebrata sunt Concilia generalia, Nicenum, Constantinopolitanum, Ephesinum, Chalcedonense, quæ etiam ab adversariis tanquam legitima admittuntur.

4. Tertio, Christus in Euangelio comparat Ecclesiam suam sagenæ missæ in mare, & ex omni genere piscium congreganti: & comparat convivio nuptiali, ad quod boni, & mali vocati sunt: comparat decem Virginibus, quarum quinque prudentes sunt, quinque fatuæ: comparat ovili, in quo recipiuntur oves, & hædi. Hæc non possunt intelligi, nisi de Ecclesia visibili. Nam adversarii, qui agnoscunt duas Ecclesias, unam visibilem, alteram invisibilem, sic eas inter se distinguunt, quod in hac soli sint prædestinati, in illa boni, & mali permixti. At in Ecclesia, de qua Christus loquitur in supradictis parabolis, sunt boni, & mali permixti. Ergo loquitur de Ecclesia visibili. Loquitur autem de vera Ecclesia. Vera igitur Ecclesia visibilis est.

5. Quarto. Idem a Propheta prædictum est, Psal. 18. 6. *In sole posuit tabernaculum suum*, id est, ut ibidem explicat Augustinus *In manifestatione posuit Ecclesiã suam, non in occulto*. Et Epist. 166. ad Donatistas: *Ipsa est Ecclesia in sole posita, id est, in manifestatione omnibus nota usque ad terminos terræ*. Eodem spectat illud Christi, Matth. 5. 15. *Non potest civitas abscondi supra montem posita: neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus, qui in domo sunt*. Ubi per Civitatem, quæ abscondi non potest, & per lucernam, quæ omnibus lucet, intelligitur Ecclesia Christi. Unde idem Augustinus in libro de unitate Ecclesiæ, cap. 16. *Non est*, inquit, *operta Ecclesia*,

quia non est sub modio, sed supra candelabrum. Et de illa dictum est: Non potest civitas abscondi supra montem posita. Sed Donatistis velut operta est, qui audiunt tam lucida, & manifesta testimonia, quæ illam toto orbe demonstrant, & malunt clausis oculis offendere in montem, quam in eum ascendere. Et epist. 170. ad Severinum: *Facile tibi est attendere, & videre civitatem supra montem constitutam.*

6. Quinto, idem constat ex symbolo fidei, ubi sic dicimus: *Credo sanctam Ecclesiã Catholicam.* Quod de visibili Ecclesia intelligendum esse, non solum docent Catholici, sed etiam multi ex adversariis, præsertim Calvinus lib. 4. c. 1. §. 2. Melanchton loco supra citato. Itaque dari Ecclesiam visibilem, est articulus fidei, secundum adversarios. Et rectè. Nam licet externis oculis videamus multitudinem eorum hominum, ex quibus conflata est Ecclesia visibilis; tamen quod in ea multitudine sit vera doctrina Christi, & Apostolorum, hoc non videmus, sed credimus. Unde visibilis Ecclesia partim cadit sub externos oculos; partim sub internam fidem. Externis oculis videmus homines, qui in Ecclesia sunt: interna fide credimus, veram Christi doctrinam apud eos tradi, & conservari.

7. Hinc solvitur vulgare illud sophisma. Quod fide credimus, non est visibile: Ecclesiam fide credimus: Ergo Ecclesia non est visibilis. Nã major propositio sic debet intelligi: Quod fide credimus, non est visibile, ex ea parte, qua sub fidem cadit: tametsi possit esse visibile ex alia parte, qua sub fidem non cadit. Huius rei varia extant exempla. Apostoli in Christo videbant humanitatem, credebant divinitatem. In Baptismo videmus externam aquam, & ablutionem; credimus internam vim regenerandi, & peccata abluendi. In codice Bibliorum videmus chartam, scripturam, codicem ipsum: credimus, quod in eo continetur, esse Verbum Dei. Idem dico de Ecclesia. Est aliquid in ea, quod credimus; est aliquid, quod videmus. Credimus veram esse doctrinam, quæ in Ecclesia traditur: Videmus homines, externos ritus, & sacramenta, quæ in Ecclesia sunt.

8. Accedit consensus Patrum. Omnes, qui hac de re ex professo scribunt, Ecclesiam visibilem esse affirmant. Augustinus, (ut omittam testimonia ipsius supra citata) ep. 166. ad Donatistas sic habet: *In scripturis didicimus Christum: in scripturis didicimus Ecclesiam. Has scripturas communiter habemus, quare non in eis Christum, & Ecclesiam communiter retinemus?* Et post multa: *Ecce scripturæ communes: Ecce ubi novimus Christum, ubi novimus Ecclesiam. Si Christum ipsum tenetis, ipsam Ecclesiam quare non tenetis?*

tis? si in ipsum Christum, quem legitis, & non videtis, tamen propter scripturarum veritatem creditis, quare Ecclesiam negatis, quam & legitis, & videtis?

9. Et ne longus sim enumerandis aliis Patribus, omnes illi supponunt Ecclesiam esse visibilem, qui recensent o rdine successores Petri in gubernatione Ecclesiæ; ut Irenæus, Optatus, Augustinus, Epiphanius, & Eusebius Cæsariensis. Omnes item, qui fatentur ex Euangelio, bonos, & malos in Ecclesia permixtos esse: Qui agnoscunt potestatem solvendi, ligandi, excommunicandi, quæ nisi in Ecclesia visibili exerceri non potest. Denique qui asserũt Ecclesiam sine prædicatione Euangelii, & Sacramentorum administratione consistere non posse. Nec puto quemquam esse, qui hæc neget, si intelligat.

10. Conabor tamen clarius explicare. Ac primum quæro, an Respublica Veneta, vel civitas Viennensis in Austria sit visibilis, nec ne? Omnes, opinor, visibilem esse concedent. At eadem est ratio de Ecclesia. Quod sic ostendo. Tria spectari possunt in Ecclesia. 1. Multitudo, seu collectio eorum hominum, qui sunt in Ecclesia. 2. Externum regimen, quo Prælati Ecclesiæ gubernant suos subditos, docendo, hortando, judicando, puniendo, sacramenta administrando. 3. Interna fides, & charitas, qua inter se uniuntur. Eadem spectari possunt in Republica Veneta, vel civitate Viennensi. 1. Multitudo, seu collectio eorum hominum, qui in Republica, vel civitate sunt. 2. Externum regimen, quo Magistratus politicus gubernat suos subditos. 3. Interna affectio, qua inter se uniuntur. Duo priora tam in Ecclesia, quam in Republica, vel civitate, sunt visibilia. Tertium utrobique est invisibile. Sicut enim externis oculis non possum videre, an Christiani, qui in Ecclesia sunt, habeant internam fidem, & charitatem, sed propter externam fidei professionem id credo: sic etiam res se habet in Republica, vel civitate. Video cives, qui in ea sunt; video externam politiam, & gubernationem; sed non video internum affectum, quem quisque habet, aut habere debet. Si ergo, eo non obstante, nihilominus civitas, vel Respublica vere dicitur esse visibilis, cur idem de Ecclesia dici non possit? Nihil certius. Hinc facile diluuntur cavillationes, quæ objici solent. Non ponam, quia necesse non est.

CON-

CONCLUSIO SECUNDA.

Hæc visibilis Ecclesia est Una, Sancta, Catholica, Apostolica, Sponsa Christi, Domus Dei, Columna, & firmamentum veritatis.

11. HAnc etiam admittit Calvinus loco citato. Et merito. Nã Scripturæ, Symbola Fidei, & Patres passim ita docent. Dicitur autem Ecclesia *Una*, propter unionem, & consensum eorum, qui in Ecclesia sunt. Omnes enim unam, eamdemq; fidem profitentur, juxta illud Apostoli Ephes. 4. 5. *Unus Dominus, una Fides, unum Baptisma*. Et qui recedunt ab hac fidei unitate, proprie Sectarii, & Hæretici appellantur. Itaque ad eam conservandam sæpe hortatur nos idem Apostolus, præsertim Rom. 16. 17. *Rogo vos Fratres, ut observetis eos, qui dissensiones, & offendicula, præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt; & declinate ab illis*. Et 1. Corint. 1. 10. *Obsecro vos, fratres, ut idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata.* Et Heb. 13. 9. *Doctrinis variis, & peregrinis nolite abduci*.

12. Dicitur *Sancta*, ob has causas. Primo, quia nemo in eam ingreditur, nisi per baptismum ablutus & sanctificatus, 1. Cor. 6. 11. *Hæc quidẽ fuistis, sed abluti, & sanctificati estis*. Secundo, quia omnia ipsius instituta, ceremoniæ, sacramenta, & doctrina ad sanctitatem ordinantur. Eo enim spectant, ut vel sancti efficiamur, vel in sanctitate crescamus, & conservemur. Tertio, quia extra illam nulla potest esse sanctitas. Quarto, quia Christus, qui est Caput, & Sponsus Ecclesiæ, *est sanctus sanctorum*. Addit Calvin. li. 4. instit. c. 3. §. 17. vocari sanctam, *quia quotidie proficit in sanctitate, & ad metam sanctitatis aspirat*. Nec obstat, quod multi mali sint in Ecclesia. Potest nihilominus vocari sancta, tum propter rationes allatas, tum etiam quia multi in ea sancti sunt.

13. Dicitur *Catholica*, seu *universalis*, tribus de causis. Primo, ratione loci, quia per universum orbem diffusa est. Marc. 16. 15. *Euntes in mundum universum prædicate Evangelium omni creaturæ*. Secundo, ratione temporis, quia semper durabit, Dan. 2. 44. *Suscitabit Dominus cœli regnum, quod in in æternum non dissipabitur*. Tertio, ratione hominum salvandorum, quia quotquot salvantur, in visibili Ecclesia salvantur, & nullus extra eam salvari potest (infra conclusione sequenti.) Hinc patet discrimen inter Ecclesiam Christi, & Synagogam Judæorum. Hæc enim nullo istorum modorum fuit Catholica, seu universalis. Nõ pri-

mo, quia nō fuit diffusa per totum orbem, sed per solam Palæstinam. Nec secundo, quia non duravit, nisi certo tempore, nempe usque ad mortem Christi. Nec tertio, quia poterant salvari homines extra Synagogam, ut Ninivitæ, & alii.

14. Dicitur *Apostolica*, primo, quia in Apostolis initium habuit. Secundo, quia ab Apostolis per orbem terrarum propagata est, Rom. 10. 18. *In omnem terram exivit sonus eorum*. Tertio quia sequitur doctrinam Apostolorum, ad Galat. 1. 8. *Licet nos, aut Angelus de cælo evangelizet vobis, præterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit.* Denique, quia retinet successionem Episcoporum ab Apostolis. Vide Tertullianum libro de Præscriptionibus adversus hæreticos, cap. 20. & duobus sequentibus.

15. Dicitur *Sponsa Christi*, quia Christus indissolubili vinculo eam sibi conjunxit, Oseæ 2. 19. *Sponsabo te mihi in sempiternum.* Et Ephes. 5. 31. *Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem suā, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est. Ego autem dico in Christo, & Ecclesia.* Habet autem hæc Sponsa tria privilegia. 1. Quod sit fœcunda. 2. Quod semper Virgo. 3. Qnod ex latere Sponsi progenita. Quæ tria simul sumpta nulli unquam Sponsæ obtigerunt. Beata Maria, Josephi Sponsa, fuit quidem fæcunda, & semper Virgo: non tamen e latere sui sponsi progenita. Heva, e contrario, fuit ex latere Adami procreata, & fœcūda: non tamen semper Virgo. At Ecclesia, Christi Sponsa, omnia simul nacta est. Ac primo, quod fœcunda sit, patet ex illo Galat. 4. 31. *Non sumus ancillæ filii, sed liberæ.* Quod Virgo, ex illo 2. Corinth. 11. 2. *Despondi vos uni viro Virginē castam exhibere Christo.* Quod ex latere Christi, colligunt plerique ex illo Joan. 19. 34. *Unus militum lancea latus ejus aperuit, & continuo exivit sanguis, & aqua.* Quomodo autem intelligendum sit, dicam cap. 4.

16. Dicitur *Domus Dei*, quia tametsi Deus ubique sit, ut ipsemet fatetur apud Jerem. cap. 23. 24. *Cælum & terram ego impleo*: tamē peculiari modo habitat in Ecclesia, tanquam in domo sua, propter specialem assistentiam & gubernationem, ut 4. conclusione explicandum est. Hanc domum ipse sibi ædificavit supra firmam petram, ut nunquam ruitura sit. (Matth. 16. 18.) In hac habet dispensatorē familiæ suæ (Luc. 12. 42.) in hac generat filios per Baptismū, instruit per prædicationē Euangelii, nutrit per Eucharistiam, sanat per pœnitentiam, & Extremā unctionem In hac habet vasa omnis generis, aurea, & argentea, lignea, & fictilia (2. Timoth. 2. 20,) In hac celebrat conviviū nuptiale. (Matth. 22. 2.) Deniq; extra hanc neminē salvū esse vult, ut paulo post vidibemus.

17. Di-

17. Dicitur *& columna, & firmamentum veritatis*, quia est columna firma, & stabilis, quæ a veritate deflectere non potest, & sua firmitate, ac stabilitate sustentat suos filios, ne a veritate aberrent. Adversarii paulo aliter explicant. Ajunt Ecclesiam dici columnam, & Firmamentum veritatis: vel *quia non alibi habitat veritas Dei in hoc mundo, quam in Ecclesia*, ut voluit Beza in commentario: vel quia *Ecclesia est fida custos veritatis Dei*, ut interpretatur Calvinus libro 4. Instit. cap. 1. §. 19. Vel ut loquitur in commentario, *quia veritatem præconio suo celebrat, quia puram, & sinceram retinet, quia ad posteros transmittit:* vel denique, ut loquitur in cap. 43. Isajæ v. 10. *Quia veritatem tuetur, & propagat, ut a posteris in omne ævum colatur*. Hæc omnia servient nobis pro quarta conclusione.

CONCLUSIO TERTIA.

Extra hanc visibilem Ecclesiam nemo potest salvari.

18. Ita passim docent Patres. August. l. de unitate Ecclesiæ c. 19. *Ad ipsam vero salutem*, inquit, *ad vitam æternam nemo pervenit, nisi qui habet caput Christum: Habere autē caput Christum nemo poterit, nisi qui in ejus corpore fuerit, quod est Ecclesia.* Et Epist. 10. ad Bonifacium Comitem, sub finem. *Ecclesia Catholica sola est corpus Christi, cujus ille caput est, Salvator corporis sui. Extra hoc corpus neminem vivificat Spiritus Sanctus.* Et paulo post: *Non habent itaque Spiritum Sanctum, qui sunt extra Ecclesiam*. Et Epist. 125. ad Donatistas: *Quisquis ergo ab hac Catholica Ecclesia fuerit separatus, quantumlibet laudabiliter se vivere existimet, hoc solo scelere, quod a Christi unitate disjunctus est, non habebit vitam, sed ira Dei manet super eum.* Et S. Gregorius lib. 14. Moralium cap. 2. *Sancta universalis Ecclesia prædicat, salvari veraciter, nisi intra se, non posse: asserens, quod omnes, qui extra ipsam sunt, minime salvantur.*

19. Consentiunt adversarii. Calvinus lib. 4. c. 1. §. 4. *Verum*, inquit, *quia non de visibili Ecclesia disserere propositum est, discamus vel uno Matris Elogio, quā utilis sit nobis ejus cognitio, imo necessaria, quando non alius est in vitam ingressus, nisi nos ipsa concipiat in utero, nisi pariat, nisi alat suis uberibus, denique sub custodia, & gubernatione sua nos tueatur, donec exuti carne mortali similes erimus Angelis.* Et paulo post: *Extra ejus gremium nulla est speranda peccatorum remissio, nulla salus.* Et rursum §. 12. *Tria*, inquit, *hic*

nobis observanda sunt. Primum, quantalibet sanctitate polleant filii Dei, hac tamen conditione semper esse, quamdiu in mortali corpore habitant, ut sine peccatorum remissione consistere nequeant coram Deo. Deinde hoc beneficium sic esse Ecclesiæ proprium, ut non aliter eo fruamur, quam si permaneamus in illius communione. Tertio per Ecclesiæ Ministros, & Pastores nobis dispensari, vel Evangelii prædicatione, vel Sacramentorum administratione.

20. Et Philippus Melanchton in examine ordinandorum, titulo de Ecclesia: *Non loquimur*, inquit, *de Ecclesia, ut de Idea Platonica, sed monstramus Ecclesiam, juxta dictum: Dic Ecclesiæ. Hic necesse est intelligi visibilem Ecclesiam.* Et mox quærit, An necesse sit, singulos homines salvandos fieri cives hujus Ecclesiæ visibilis? Et respondet his verbis: *Prorsus necesse est.*

21. Ejus rei variæ assignantur causæ ab Augustino ser. 181. de temp. Prima, quia in sola Ecclesia immolatur hostia Redemptionis. Altera, in sola vinea laborantes mercedem denarii accipiunt. Tertia, omnes, qui extra arcam Noe fuerunt, diluvio extincti sunt. Quarta, membrum, quod non manet in corpore, vitam habere non potest. Quinta, ramus præcisus ab arbore non potest germinare. Sexta, rivus a fonte separatus arescit. Alii hanc addunt: Christus est Sponsus Ecclesiæ: At Christus non est adulter, nec generat filios ex adultera: Ergo non generat filios nisi ex Sponsa sua Ecclesia. Nemo ergo filius Christi est, nisi Matrem agnoscat Ecclesiam. Huc spectat Cyprianus in libro de unitate Ecclesiæ, cum ait: *Non habet Deum Patrem, qui Ecclesiam non habet Matrem.* Et Augustinus lib. 4. de Symbolo ad Catechumenos cap. 13. *Si quis absque Ecclesia inventus fuerit, alienus est a numero filiorum. Nec habebit Deum Patrem, qui Ecclesiam noluerit habere Matrem.*

22. Eodem pertinet vaticinium Isajæ cap. 60. 11. *Aperientur portæ tuæ jugiter, die, ac nocte non claudentur, ut afferatur ad te fortitudo gentium, & reges earum adducantur. Gens enim, & regnum, quod non servierit tibi, peribit.* Quibus verbis duo prædicit: Unum, quod Ecclesia Christi futura sit visibilis, quæ pateat omnibus gentibus, si velint intrare. Alterum, quod omnes sint perituri, qui eam ingressi non fuerint.

CON-

CONCLUSIO QUARTA.

Hæc visibilis Ecclesia non potest deficere, vel errare in fide.

23. HÆc cōclusio non debet intelligi de aliqua parte Ecclesiæ, sed de tota Ecclesia. Nam certum est, aliquam Ecclesiæ partem, id est, aliquos Christianos errare posse, & reipsa errasse. Erravit Arrius, negans Christi Divinitatem. Erravit Macedonius, negans Spiritus Sancti Divinitatem. Erravit Nestorius asserens duas in Christo personas. Erravit Eutyches, & Dioscorus asserentes, unam in Christo naturam. Errarūt Pelagiani, negantes peccatum originale, & necessitatem gratiæ. Erraruntt Donatistæ, & alii plures. Qui omnes propter suos errores ab Ecclesia damnati, & tanquam putrida membra, abscissi sunt.

24. At quæstio est, an tota Ecclesia Christi, seu tota multitudo Christianorū, quatenus ex Pastoribus, & ovibus conflata est, possit errare in aliquo puncto, vel articulo fidei? Vel, ut clarius dicam, an Christus, qui Ecclesiam suam gubernat, permissurus sit, ut ipsa tota, quatenus toto orbe diffusa est, publice profiteatur aliquod dogma, quod sit contra fidem, vel Evangelium? Hic a nobis dissentiunt Adversarii. Ajunt totam Ecclesiam visibilem, quæ primis quingentis annis habuit veram fidem, & religionem, postea errasse, & multis sæculis, usque ad tempora Lutheri, in errore perstitisse. Vel, ut alii loquuntur, totam periisse, & defecisse, non quod perierint, & defecerint homines, ex quibus conflata est Ecclesia visibilis, sed quod defecerit eorum fides, & sincera religio. Ita passim Lutherani, & Calvinistæ.

25. Sed manifeste refellūtur ex concessis. Primo, quia ipsi concedunt esse articulum fidei, dari Ecclesiam Christi visibilem, quæ sancta, & Catholica sit: & hoc sensu interpretantur illud, quod in Symbolo profitemur, *Credo sanctam Ecclesiam Catholicam*, ut supra ostensū est. At Articuli fidei semper sunt veri, nunquam falsi: Ergo semper verū est, dari Ecclesiam Christi visibilem, quæ sancta, & Catholica sit. Ergo falsum est, totam Christi Ecclesiam visibilem post primos quingentos annos defecisse, & multis sæculis nullam fuisse visibilem Christi Ecclesiam. Nam si ita esset, non licuisset tunc dicere: *Credo sanctam Ecclesiam Catholicam.*

26. Secundo, concedunt etiam adversarii, Ecclesiam visibilem esse Sponsam Christi, ut conclusione secunda dictum est. Hinc formo duplex argumentum: Unum ex parte Sponsi, qui indissolubili vinculo conjunxit sibi Ecclesiam visibilem, tanquam

D 3 spon-

sponsam perpetuam, ut explicat Apostolus Ephes. 5.31. & prædictum est ab Osea c. 2.19. *Sponsabo te mihi in sempiternum*. Ergo nunquam ab ea separari potest. Alterum ex parte Sponsæ, quę ad perpetuam subjectionem, & fidem conjugalem obligavit se suo Sponso, ut insinuat idem Apostolus, cum ait: *Sicut Ecclesia subjecta est Christo, ita & mulieres viris suis subditæ sint in omnibus*. Quasi dicat, Ecclesia est norma, seu exemplar subjectionis, & fidelitatis, cui mulieres conformare se debent. At non esset norma fidelitatis, si post aliquos annos deficeret a suo Sponso, & fieret adultera. Unde Cyprianus lib. de unitate Ecclesiæ: *Adulterari non potest Sponsa Christi, incorrupta est, & pudica*.

27. Tertio. Ecclesia visibilis est Domus Dei, de qua Christus in Euangelio, Matth. 16. 18. *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meā, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam*. Ubi duo promittit. Primo, quod velit Ecclesiam suam ædificare super petram. Secundo, quod portæ inferi non sint eam expugnaturæ. In utroque alludit ad id, quod Matth. 7.24. dixerat, sapientem architectum esse, qui ædificat domum super petram: stultum qui super arenam. Causam addit, quia quando oritur aliqua vehemens tempestas, mox corruit illa, quæ super arenam; non altera, quæ super petram fundata est. Christus ergo voluit imitari sapientem architectum, & ædificare Ecclesiam suam super terram, ut nulla ventorum, aut imbrium vi possit disturbari. Hinc patet, eos magnam injuriam irrogare Christo, qui asserunt, Ecclesiam ab ipso ædificatam posse deficere, & reipsa defecisse. Nam inde sequitur, non super petram, sed super arenam fuisse ædificatam: ac proinde Christum fuisse stultum, non sapientem architectum, imo fuisse mendacem; quod promiserit se super petram ædificaturum, & non fecerit: quod dixerit portas inferi non prævalituras, & prævaluerint. Hoc argumento usi sunt plerique Patres, ut postea videbimus.

28. Quarto, Ecclesia visibilis dicitur *columna, & firmamentum veritatis*, triplici sensu, ut supra dixi. Primo, quia est columna firma, & stabilis, quæ a veritate deflectere non potest, ut explicant Catholici. Secundo, quia est fida custos veritatis, eamq; puram, & sinceram ad posteros transmittit, ut vult Calvinus. Tertio quia non alibi habitat veritas Dei in hoc mundo, nisi in Ecclesia, ut interpretatur Beza. Hinc sumo triplex argumentum. 1. Si Ecclesia visibilis est columna firma, & stabilis, quæ a veritate deflectere non potest, certum est, non posse errare in fide. 2. Si est fida custos veritatis, nunquam sua culpa amittit veritatem: aut si illam amittit, non est fida illius custos. 3. Si veritas non alibi habi-

habitat, quam in Ecclesia visibili: ergo vel superioribus sæculis non habitavit veritas in hoc mundo, vel si habitavit, non alibi, quam in Ecclesia visibili habitavit. Necesse ergo est, fuisse Ecclesiam visibilem.

29. Quinto, Nemo potest salvari extra Ecclesiam visibilem, ut cum Catholicis diserte fatetur Calvinus. At semper aliqui salvantur: ergo semper durat Ecclesia visibilis. Falsum ergo est, Ecclesiam visibilem multis sæculis non extitisse. Nam si non extitisset multis sæculis, nemo fuisset salvatus. Periissent igitur omnes majores nostri, quotquot ante Lutherum per aliquot sæcula toto orbe vixerunt. Quis hoc credat?

30. Atque hæc argumenta sumpta sunt ex concessione Adversariorum. Accedunt alia ex Scripturis. Primum ex Isaja, qui capite 54. nihil aliud, quam de Ecclesiæ Christi fœcunditate, amplitudine, firmitate, perpetuitate, & victoria contra hæreticos, & alios hostes vaticinatur. Ac inter cætera sic eam alloquitur in persona Dei v. 4. *Noli timere, quia non confunderis, neque erubesces.* Confunderetur autē, & erubesceret, si erraret in fide. Et vers. 10. *Montes commovebuntur, & colles contremiscent: misericordia autem mea non recedet a te, & fœdus pacis meæ non movebitur*; i. e. etiamsi montes de loco suo moverentur, & colles contremiscerent, non tamen misericordia mea recedet a te, & fœdus pacis meæ, quod tecum inii, fixum, & irrevocabile mansurum est. Et v. 11. *Ecce ego sternam per orbem lapides tuos, & fundabo te in sapphiris, & ponam jaspidem propugnacula tua, & portas tuas in lapides sculptos*, idest, ego ita fundabo, & stabiliam te, ut tempestate convelli non possis; ita muniam te portis, & propugnaculis, ut futura sis inexpugnabilis. Et v. 17. *Omne vas, quod fictum est contra te, non dirigetur: & omnem linguam resistentem tibi in judicio condemnabis*, idest, Omnes adversarii, quos Diabolus contra te excitabit, non habebunt successum, & omnes hæreticos, qui tibi resistent in causa fidei, ac religionis, de errore convictos condemnabis. Quod etiam factum est hactenus.

31. Secundum ex verbis Christi, (quæ plane conspirant cum verbis Isajæ) Matth. 16. 18. *Portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* Quæ jam explicata sunt. Sed audiamus August. lib. 1. de symbolo ad Catechumenos, cap. 6. ubi ait: *Ipsa est Ecclesia Sancta, Ecclesia una, Ecclesia vera, Ecclesia Catholica, contra omnes hæreses pugnans. Pugnare potest, expugnari tamen non potest. Hæreses omnes de illa exierunt, tanquam sarmenta inutilia de vite præcisa. Ipsa autem manet in radice sua, in vite sua, in charitate sua. Portæ inferorum non vincent eam.* Ubi manifeste loquitur

de Ecclesia visibili, ex qua exeunt hæretici. Non enim exeunt ex invisibili, in qua soli prædestinati sunt, quia in ea nunquam fuerunt. Igitur ex sententia Augustini Ecclesia visibilis est Una, Vera, Sancta, Catholica, quæ a portis inferorum vinci, aut expugnari non potest.

33. Tertium similiter ex verbis Christi, Matth. 28. 19. *Euntes in mundum universum docete omnes gentes*, &c. *Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi*, quasi dicat: Ego mitto vos in universum orbem, ut apud Ethnicos prędicetis Euangelium, & Sacramenta administretis. Occurrent quidem multa pericula, & adversitates, quia Diabolus, qui ubique habet suos cultores, & idololatras, crudelissime vos persequetur: sed forti estote animo. Ego nō deserā vos. Adero vobis, & successoribus vestris, usque ad finem mundi. Ego, inquam, adero, qui nuper dixi: *Non relinquam vos Orphanos*. (Joan. 14. 18.) Ego, qui dixi: *Confidite, ego vici mundum*, (Ioan. 16. 33.) Ego, contra quem *Princeps hujus mundi non habet quicquam*. (Ioan. 14. 30.) Ego, cui Pater promisit, *Ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum*. (Psalm. 109. 2.)

34. Hoc etiam testimonio utitur Augustinus Conc. 2. in Ps. 101. contra Donatistas, ubi introducit Ecclesiam ita loquentem cum Christo: *Quid est, quod nescio, qui recedentes a me murmurant contra me? Quid est, quod perditi me periisse contendunt? Certe enim hoc dicunt, quia fui, & non sum. Annuncia mihi exiguitatem dierum meorum. Quamdiu ero in isto sæculo? Annuncia mihi propter illos, qui dicunt: Fuit, & jam non est: apostatavit, & periit Ecclesia de omnibus gentibus. Et annunciavit: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi*. Hic adverte, quomodo Augustinus per latera Donatistarum confodiat Lutheranos, & Calvinistas, qui etiam dicunt, quod illi dicebant: *Ecclesia Catholica jam non est, sed fuit: apostatavit, & periit*. Contra quos similiter licebit exclamare: Quid est, quod nescio, qui recedentes a me murmurant contra me? Quid est, quod perditi me periisse contendunt? Nonne tu Domine dixisti, *Ecce ego tecum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi?* Certe non dixisti: Ecce tecum sum quingentis annis, & postea per aliquot sæcula te deseram, usque ad tempora Lutheri, & Calvini; sed diserte, *omnibus diebus usque ad finem mundi*.

35. Denique, omnia argumenta, quibus olim Augustinus, & alii Patres contra Donatistas usi sunt, valent etiam contra Lutheranos, & Calvinistas. Et quidem potiori jure. Ut hoc melius intelligatur, prius explicandum, quid olim Donatistæ docuerint

de

de Ecclesia, quid nunc Lutherani, & Calvinistæ doceant. Donatistæ docuerunt, Ecclesiam Catholicam, quæ antea toto orbe fuerat dispersa, postea toto orbe periisse, propter crimen Cæciliani Episcopi, & solum remansisse in ea parte Africæ, quæ Donato adhærebat, ut testatur Augustinus in lib. de hæres. c. 69.

36. Idem fere docent Lutherani, & Calvinistæ. Nam primo asserunt, Ecclesiam Catholicam, quæ primis quingentis annis toto orbe fuerat diffusa, postea propter crimina Pontificis (quem Antichristum vocant) toto orbe periisse. Secundo, ita penitus periisse, ut nusquam, nec in Europa, nec in Asia, nec in Africa, salva, & incolumis permanserit, sed ubique adultera, & apostatica fuerit deprehensa. Tertio, postea nihilominus in ea parte Europæ, quæ Luthero adhærebat, revixisse. In primo, & tertio puncto similes sunt Donatistis. In secundo, deteriores. Igitur, quidquid Augustinus, & alii Patres contra Donatistas olim scripserunt, id vel pari, vel potiori ratione contra Lutheranos, & Calvinistas scripsisse putandi sunt.

37. Cum ergo Ecclesia Christi, ut hactenus ostensum est, non possit deficere, vel errare in fide, propter peculiarem Spiritus sancti assistentiam, quam Christus illi promisit: magna omnino debet esse ejus authoritas in negotio fidei, ac religionis. Hanc Authoritatem sæpe commendat August. ut lib. contra Epist. Manichæi, cap. 5. cum ait: *Ego vero Evangelio non crederem, nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoveret Authoritas.* Et lib. de utilitate credendi ad Honoratum, c. 17. *Cum igitur tantum auxilium Dei, tantum profectum, fructumque videamus, dubitemus nos ejus Ecclesiæ condere gremio, quæ ab Apostolica sede per successiones Episcoporum, frustra hæreticis circumlatrantibus, culmen authoritatis obtinuit? Cui nolle primas dare, vel summæ profecto impietatis est, vel præcipitis arrogantiæ.* Notent hoc adversarii.

38. Porro in Ecclesiæ authoritate fundatur communis hæc regula, quam Catholici perpetuo urgent: *Nemo potest errare in fide, & religione, qui sentit, quod tota Ecclesia sentit.* Vel, quod idem est, Unusquisque tuto, ac secure potest id amplecti, aut respuere, quod tota Ecclesia amplectitur, aut respuit. Hanc regulam ubique tenuit Augustinus, & ex ea definivit hæc puncta. Primo, orandũ esse pro mortuis, (lib. de cura pro mortuis c. 1.) Secundo, Parvulos esse baptizandos, (Epist. 28. ad Hieronymum.) Tertio, Parvulis prodesse fidem eorum, a quibus ad Baptismum offeruntur (lib. 3. de libero arbitrio, c 23.) Quarto, Hæreticos non esse rebaptizandos, (lib. 1. contra Cresconium

Grammaticū c. 33) Quinto, librum Matthæi Euangelistæ Canonicum esse, non librum Manichæi, qui illi contrarius est (lib. 28. contra Faustum cap. 2.) Sexto, Hæreticis, & Schismaticis non esse præcisam spem salutis, si resipiscant, (lib. inchoatæ expositionis Epist. ad Rom. post medium.)

39. Denique, ut semel dicam omnia, in omnibus sequendum esse judicium Ecclesiæ, Epistola 118. ad Januarium cap. 5. *Ad hæc*, inquit, *ita respondeo; si divinæ scripturæ præscribit Authoritas, non sit dubitandum, quin ita facere debeamus, ut legimus; ut jam non quomodo faciendum, sed quomodo sacramentum intelligendum sit, disputemus. Similiter etiam, si quid horum tota per orbem frequentet Ecclesia. Nam & hinc, quin ita faciendum sit disputare; insolentissimæ insaniæ est.*

40. Hæc Augustinus. Et quamvis aliqua ex supradictis punctis, quæ ex ipso allata sunt, soleant probari ex Traditione Apostolica, ut cap. 2. §. 6. & sequentibus ostensum est, hoc tamen non obstat, quo minus possint etiam probari ex authoritate Ecclesiæ; præsertim cum ex praxi, judicio, & authoritate Ecclesiæ debeamus cognoscere, quænam sint Traditiones Apostolicæ, & quæ non sint.

41. Nos cum Augustino eandem regulam amplectimur, & ex ea speciatim deducimus, eos non errare, qui defendunt Purgatorium, sacrificium Missæ, Invocationem sanctorum, Exorcismum, & similia, quæ consensu totius Ecclesiæ, antequam Lutherus, & Calvinus nascerentur, recepta, & approbata sunt. Adversarii si hanc regulam respuunt, nihil certi habere possunt in rebus fidei, ac religionis, ut in Epit. hujus capitis demonstrabo. Nunc videamus, quid ipsi objiciant contra ea, quæ hactenus dicta sunt.

PRIMA OBJECTIO.

42. PRimo sic objiciunt: Synagoga Iudæorum sæpæ defecit a fide: Ergo etiam Ecclesia potest deficere; cum sit par ratio. Antecedens probatur, quia primo defecit tempore Moysis, quando Aaron cum toto populo adoravit vitulum. Exodi 12. 4. Secundo tempore Heliæ, quando nullus mansit fidelis, nisi solus Helias: ut ipsemet conqueritur, 3. Reg. 19. 4. *Derelictus sum ego solus, & quærunt animam meam, ut auferant eam.* Tertio, tempore Isajæ, & Ieremiæ, quando omnes recesserunt a Deo. Isajæ 1. 7. *Cognovit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui; Israel autem me non cognovit* Et Ierem. 2. 13. *Duo mala fecit populus*

meus:

meus: me dereliquerunt fontem aquæ vivæ, & foderant sibi cisternas, cisternas dissipatas, quæ continere non valent aquas. Et 2. Paral. 15. 3. Transibunt multi dies in Israel absque Deo vero, & absq; Sacerdote, Doctore, & absque lege. Quarto tempore Christi, quando tota Synagoga cum omnibus ceremoniis suis expiravit.

43. Respondeo, quidquid sit de antecedente, de quo paulo post, neganda est consequentia. Non enim sequitur: Synagoga defecit: Ergo Ecclesia deficiet. Primo, quia Ecclesia habet promissionem de sua firmitate, ac stabilitate, quam Synagoga non habuit. Non enim de Synagoga, sed de Ecclesia dictum est: *Portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* Secundo. Ecclesia est libera, Synagoga fuit ancilla. Et illa designatur per Saram, quæ fuit uxor Abrahæ; hæc per Agar, quæ fuit ancilla. (Gal. 4. 24.) At Agar fuit dimissa, & repudiata, non item Sara. Ergo similiter Synagoga debuit repudiari, non item Ecclesia. Tertio. Ecclesia est Catholica, seu universalis, non solum ratione loci, sed etiam ratione hominum salvandorum. Quotquot enim salvantur, in Ecclesia salvantur: & extra illam salvari nemo potest. Igitur, si deficeret tota Ecclesia, nullus omnino salvaretur. At synagoga non erat Catholica, seu universalis, quia extra illam poterant homines salvari, ut Ninivitæ, & alii. Tametsi ergo defecisset tota synagoga, adhuc tamen potuissent homines salvari.

44. Hæc de consequentia. In probatione antecedentis multa assumuntur, quæ examinanda sunt. Primum est, synagogam tempore Moysis, in adorando vitulo, a fide defecisse. Falsum est. Non defecit tota synagoga, sed pars ejus. Non enim defecit Moyses, nec Levitæ, & Sacerdotes, ut patet ex illo 32. 36. *Videns ergo Moyses populum, ait: si quis est Domini, jungatur mihi. Congregatique sunt ad eum omnes filii Levi. Erant autem filii Levi viginti duo millia*; ut habetur Num. 3. 39.

45. Alterum est, Synagogam tempore Heliæ, Isaiæ, & Jeremiæ defecisse a fide. Hic opus est distinctione. Nam eo tempore duo regna pertinebant ad synagogam: alterum Juda, quod constabat duabus, alterum Israel, quod constabat decem tribubus. Hoc posterius statim a principio, sub primo Rege Jeroboam, defecit a vera fide, & publice cœpit idola adorare. (3. Reg. 12. 28.) Et in eo statu permansit usque ad Captivitatem, juxta illud 4. Reg. 17. 22. *Ambulaverunt filii Israel in universis peccatis Jeroboam, quæ fecerat: & non recesserunt ab eis, usquequo Dominus auferret Israel a facie sua in Assyrios.* Nihilominus semper aliqui fuerunt in illo regno, qui abstinerent ab idololatria, & verũ Deum agnoscerent, etiam tempore Heliæ. Nam cũ ipse putaret

ret se solum relictum esse, audivit responsum a Deo, 3. Reg. 19. 18. *Dereliqui mihi in Israel septem millia virorum, quorum genua non sunt incurvata ante Baal.*

46. In regno Juda aliter res se habuit. Nam aliqui Reges fuerũt boni, & cultores veri Dei; ut Asa, Josaphat, Azarias, Joathan, Ezechias, & Josias, sub quibus vera religio vel restaurata, vel conservata est. Alii mali, & idololatræ, ut Achaz, Manasses, Amon. Alii denique non quidem idololatræ, sed tamen mali. Semper tamen in templo Salomonis videtur mansisse usus sacrificiorum secundum legem Mosaicam usq; ad Captivitatem Babylonicam, ut colligitur ex illis verbis 2. Machab. 1. 19. *Cum in Persidem ducerentur Patres nostri, Sacerdotes, qui tunc cultores Dei erant, acceptum ignem de altari occulte absconderunt in valle, ubi erat puteus altus, & siccus.* Loquitur de igne cęlitus a Deo misso, quo utebantur Sacerdotes in quotidianis sacrificiis. (Lev. 9. & 10.) Igitur ignis ille fuit conservatus in templo usque ad illud tempus, quo Judæi in Persidem captivi adducebantur.

47. Tertium est, synagogam tempore Christi defecisse. Hoc verum est: Nõ quod tũc defecerit a vera fide, quam antea profitebatur, sed quia tũc repudiata est cum suis ceremoniis, & sacrificiis, & in ejus locum successit Ecclesia Christi. Et non sequitur, hanc similiter repudiandam. Imo contrarium sequitur. Primo, quia, ut ante dixi, Synagogam repræsentabat Ancilla Abrahæ, quæ fuit repudiata: Ecclesiam vero uxor Abrahæ, quæ non fuit repudiata. Secundo, synagoga propterea fuit repudiata, quod neque perfecta esset, neq; sufficiens ad salutem, juxta illud Hebr. 7. 19. *Nihil ad perfectum adduxit lex.* Et hoc sensu ceremoniæ, & sacramenta synagogæ vocantur ab Apostolo *infirma, & egena elementa*, Gal. 4. 9. At Ecclesia Christi est perfecta, & sufficiens ad salutem, quia sacramenta ipsius, quæ a Christo instituta sunt, habent vim justificandi, & tollendi peccata. Unde Augustinus in Ps. 73. *Sacramenta*, inquit, *novi Testamenti dant salutem: sacramenta veteris Testamenti promiserunt Salvatorem.* Tertio, synagoga continebat umbram futurorum. (Hebr. 10. 1) Ecclesia continet lucem, quæ est Christus. (Joan. 1. 9.) At umbra necessario deficit, accedente luce. Debuit igitur cessare synagoga cum sacrificiis Mosaicis, quando venit Ecclesia cum Christo. Quarto synagoga erat instituta pro servis, Ecclesia pro filiis. At servi accipiunt temporalem mercedem a suis Dominis, & sic dimittuntur: filii autem succedent in perpetuam hæreditatem. Quod insinuat Apostolus ad Galat. 4. 30. *Ejice ancillam, & filium ejus. Non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ.*

Se-

Secunda objectio.

48. Secundo sic objiciunt. Ecclesia deficiet a fide tempore Antichristi, ut prædixit Apost. 2. Thess.2.3. *Nisi venerit discessio primum*, (id est, defectio a fide,) *& revelatus fuerit homo peccati*, id est, Antichristus, &c. At jam pridem revelatus est Antichristus, quem constat esse Pontificem Romanum: Ergo jam pridem Ecclesia defecit a fide. Respondeo: Minor aperte falsa est. Major dupliciter potest intelligi. Primo, de defectione omnium fidelium. Secundo, de defectione aliquorum. Priori modo falsa est, non solum ex nostra, sed etiam adversariorum sententia. Nam ipsi dicunt, Antichristum jam venisse, & tamen negant omnes fideles defecisse a fide; alioquin faterentur se quoque defecisse, cum & ipsi suo judicio fideles sint. Posteriori modo vera est, quia aliqui fideles deficient a fide tempore Antichristi. Quod tamen mirum non est. Nam a tempore Apostolorum singulis ætatibus aliqui defecerunt, ut Nicolaitæ, Marcionistæ, Novatiani, Arriani, Donatistæ, Pelagiani, Severiani, Iconomachi, Cathari, Vvaldenses, Anabaptistæ, & plures alii.

49. An vero Apostolus, qui adducitur ad probationem majoris, loquatur de defectione a fide, certum non est. Multi putant, illum loqui de defectione ab Imperio Romano, ut D. Hieronym. epist.151. ad Algasiam, q.11. *Nisi*, inquit, *venerit discessio primum, græce dicitur Apostasia, ut omnes gentes, quæ Romano Imperio subjacent, recedant ab eo: Et nisi Romanum Imperium fuerit antea desolatum, & Antichristus præcesserit, Christus non veniet: qui ideo venturus est, ut Antichristum destruat.* Idem sentiunt Tertullianus li. de resurrectione carnis c.24. & multi in Commentario illius loci. Sed quidquid sit de sensu verborum Apostoli, certum est non totam Ecclesiam, sed aliquos de Ecclesia defecturos a fide tempore Antichristi; quod non est contra nos.

Tertia objectio.

50. Tertio objiciunt illud Dan.9.27. *Deficiet hostia, & sacrificium*. Quod interpetantur de defectione Ecclesiæ. Respondeo: Extant clarissima testimonia in contrarium, quæ hactenus citata sunt. Cur unum illud ex Daniele, quod obscurum est, his omnibus anteponunt? Nimirum in hac re imitantur Donatistas, qui, ut ostenderent Ecclesiam in sola Africa remansisse, citabant illud Cant. 1, 6. *Indica mihi, ubi pascas, ubi cubes in meridie*. Unde sic

ra-

ratiocinabãtur. Ecclesia cubat in meridie: Ergo Ecclesia cubat in Africa. Extra Africam ergo non est. Quos refellit Augustinus in lib. de unitate Ecclesiæ, cap. 19. hoc potissimum argumento: Multa sunt clara Scripturæ testimonia, quæ docent Ecclesiã toto orbe diffusam esse: Ergo male faciunt Donatistæ, cum ex uno obscuro testimonio conantur probare Ecclesiam esse in Africa.

51. Verba Augustini sunt hæc: *Scrutamini Scripturas Canonicas, & eruite aliquid manifestum, quo demonstretis Ecclesiam in sola Africa remansisse, &c. Aliquid proferte, quod non egeat interprete, nec unde convincamini, quod de alia re dictum sit, & vos illud ad vestrum sensum detorquere conemini. Videtis enim nunc illud unicum, quod proferre consuevistis, ubi pascis, ubi cubas in meridie, quemadmodum excussis omnibus ejusdem loci verbis longe aliud indicas, quam vos putatis. Et si hoc sonaret, quod vultis, Maximinianistæ vos in eo vincerent. Magis enim meridies Provincia Byzantium, Tripolis, ubi illi sunt, quã in Numidia, ubi vos præpolletis. Ita ipsi possunt germanius, & distinctius gloriari de meridie, ut eos excludere ab hac sententia non possitis, nisi in illis verbis verum sensum, & Catholicum teneatis. Aliquid ergo proferte, quod non contra vos verius interpretetur, sed quod interprete omnino non egeat: Sicut non eget interprete*, Terra tua orbis terrarum, &c. *Sicut non eget interprete*, Convertentur ad Dominum universi fines terræ, &c. *Sicut non eget interprete*, Eritis mihi testes in Jerusalem, & in tota Judæa, & Samaria, & usque in totam terram, &c.

52. Simili modo refellendi sunt nostri Adversarii. Scrutentur Scripturas Canonicas, & eruant aliquid manifestum, quo demonstrent, Ecclesiam a fide defecisse. Aliquid proferant, quod non egeat interprete. Sicut non eget interprete, *Portæ inferi non prævalebunt adversus eam*. Sicut non eget interprete, *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi*. Sicut non eget interprete, *Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua*. Sicut non eget interprete, *Ecclesia est columna, & firmamentum veritatis*. Et quæ similia sunt. Nam illud, quod proferunt ex Daniele, *Deficiet hostia, & sacrificium*, nihil ipsis patrocinatur, nisi ipsi sint interpretes. Nam alii non intrepretantur de defectione Ecclesiæ Christianæ, ut ipsi; sed de defectione Synagogæ Judæorum. Ex eo autem, quod Synagoga defecerit, non sequitur, Ecclesiam quoque defecisse, aut defecturam esse. Imo contrarium, ut supra ostendi.

Quar-

Quarta objectio.

53. Quarto sic objiciunt, Ecclesia comparatur Lunæ, ut patet ex Scriptura, & Patribus: At Luna aliquando deficit. Ergo etjam Ecclesia aliquando deficit. Respondeo; Hic iterum apparet eos, qui hoc objiciunt, degeneres esse filios Ecclesiæ. Habent clara, & aperta testimonia pro innocentia, & integritate suæ Matris, ut jam ostensum est. Cur sine causa quærunt occasionem calumniandi? Cur, quæ a Scriptura, & Patribus optimo sensu dicta sunt, sinistre interpretantur? Esto sane: Ecclesia sit similis Lunæ, sed in quo illi similis est? An in eo, quod sicut Lunæ sæpe deficit, sic etiam Ecclesia sæpe deficiat? Hoc dicunt, qui oderunt Ecclesiam. In quo ergo? In his potissimum.

54. Primo, sicut Luna in principio mensis exigua est, ac deinde paulatim crescit, donec plena, & perfecta sit; ita Ecclesia in principio sui ortus exiguũ terræ locum occupabat; at postea ita crevit, ut tandem toto terrarum orbe diffunderetur. Sic Augustinus in Psalmum 103. circa illum versiculum: *Fecit Lunam in tempora*, ubi ait: *Intelligimus spiritualiter Ecclesiam crescentem de minimo, &c. Quando obscura erat Ecclesia, quando nondum apparebat, &c. Modo quam cæcus est, qui plena Luna errat.*

55. Secundo, sicut Luna accipit lumen corporale a Sole, ita Ecclesia accipit lumen fidei, ac sanctitatis a Christo. Sic idem August. in Ps. 10. *Luna*, inquit, *intelligitur Ecclesia, quod suum lumen non habeat, sed ab unigenito Dei Filio, qui multis locis in sanctis Scripturis allegorice Sol appellatus est, illustratur.* Et Philo Episcopus Carpathius in Cantica Canticorum: *Lunæ comparatur Ecclesia, propterea quod quidquid habet divini luminis, id a justitiæ Sole illo immobili, atque Divino accipit.*

56. Tertio, sicut Luna mutationi obnoxia est, ita etiam Ecclesia in hac vita. Nam aliquando fruitur pace, aliquando patitur persecutiones; nunquam tamen deficit. Sic Ambros. l. 4. Hexam. c. 2. *Ecclesia tempora habet persecutionis, & pacis. Nam videtur sicut luna deficere, sed non deficit. Obumbrari potest, deficere non potest.*

57. In his ergo consistit similitudo inter Lunam, & Ecclesiam; non item in defectione. Nam Ecclesia nunquam deficit in fide: semper firma, stabilis, ac immobilis est. Et ex hac parte non Lunam, sed terram imitatur, iuxta illud Gregorii magni in Psal. 5. Pœnitentialem: *Ecclesia dicta est terra, quia in soliditate fidei, perpetua firmitate, immobiliter perseverat.*

58. Mi-

58. Miror vero adversarios, cur hanc unam similitudinem allegent in præjudicium Ecclesiæ, cum sint multæ aliæ, quæ in favorem, & commendationem illius allegari poterant. Nam in Scripturis, & Patribus, Ecclesia non solum Luna per allegoriam vocata est, sed etiam Sol, Hortus conclusus, Fons signatus, Paradisus, Columba speciosa, Civitas Dei, Terra viventium, Mulier amicta sole, Regina in vestitu deaurato. Quæ omnia honorifica sunt. Si essent boni Ecclesiæ filii, merito hos titulos suæ Matri tribuerent, & ab omni calumniandi studio abstinerent. Nunc quia secus faciunt, inter eos computari debent, de quibus scriptum est, Isajæ 1. *Filios enutrivi, & exaltavi: ipsi autem spreverunt me.*

CONCLUSIO QUINTA.

Ecclesia Romana, seu Pontificia est vera Christi Ecclesia, de qua hactenus dictum est.

59. Nota, Ecclesiam Romanam dupliciter sumi posse. 1. Pro illa Ecclesia particulari, quæ olim Romæ fuit, & nunc est. 2. Pro collectione omnium fidelium, qui toto orbe dispersi, adhærebant olim Romano Pontifici, & nunc etiam adhærent. Et hoc posteriori sensu habet varia nomina. 1. Dicitur Catholica, seu universalis, quia toto orbe diffusa. 2. Pontificia, quia Pontifici subjecta. 3. Romana, a nobiliori sui parte.

60. Igitur in hac conclusione loquimur de Romana Ecclesia posteriori modo sumpta, & asserimus eam esse veram Christi Ecclesiam, cujus proprietates hactenus explicatæ sunt. Quod sic ostendo. Visibilis Christi Ecclesia non potest deficere, aut errare in fide, ut probatum est: Ergo a tempore Apostolorum ad nos usq; semper mansit visibilis Christi Ecclesia sine ulla interruptione, aut errore: At nulla alia visibilis præter Romanam, seu Pontificiam mansit sine ulla interruptione, aut errore. Ergo sola Romana, seu Pontificia est visibilis Christi Ecclesia. Minorem probo inductione: quia Judaica abrogata, & repudiata est per mortem Christi. Turcica, seu Mahometanica non semper fuit. Calviniana, & Lutherana, quam reformatam vocant, nova est. Cœpit enim cum ipsa reformatione, (a qua nomen habet) quæ a Luthero, & Calvino, ut ipsorum asseclæ dicunt, facta est. Sola Pontificia hucusque perseveravit.

61. Quid hic respondebunt Adversarii? An putant aliam præ-

præter Pontificiam; visibiliter, & sine errore semper extitisse? Si putant, dicant, obsecro, quæ illa sit? quo nomine appelletur? quas mundi partes occupaverit, & adhuc occupet? quos Pastores, & Episcopos habuerit, & adhuc habeat? Qui Reges, & Imperatores illi adhæserint, & adhuc adhæreant? Qui hæretici ab illa damnati? quæ Academiæ confirmatæ? quæ templa, & monasteria erecta? Hic non evadent, sat scio.

62. Non desunt tamen, qui oppressi hoc argumento fingant Ecclesiam quandam in cunis jacentem, ac vagientem, quæ nec fari possit, nec fidem profiteri. Ajunt enim, Ecclesiam Christi aliquot sæculis tam fuisse corruptam, ac vitiatam, ut nulli in ea fuerint veri fideles, nisi infantes baptizati. Et sine dubio intelligunt Ecclesiam Romanam, seu Pontificiam, quam putant superioribus seculis penitus defecisse, nisi quod soli infantes legitime in ea baptizati, tanquam vera ipsius membra, permanserint. Miserum perfugium, & ipsis adversariis perniciosum. Nam ipsi passim docent, duas esse notas Ecclesiæ, nempe sinceram prædicationem Euangelii, & legitimam sacramentorum administrationem, ex quibus vera Christi Ecclesia dignosci debeat, & sine quibus consistere non possit; ut videre est in confessione Augustana, art. 7. & in Apolog. ejusdem, & in Calvino lib. 4. Inst. cap. 1. §. 9. 10. & 11. At hæ duæ notæ non conveniunt Ecclesiæ, in qua soli infantes baptizati sunt; quia soli infantes nec possunt sincere prædicare Euangelium, nec legitime administrare Sacramenta; Ergo Ecclesia, in qua soli infantes sunt, non est vera Christi Ecclesia.

63. Alii habent aliud effugium: Ajunt, semper in Ecclesia fuisse unum, aut alterum cordatum virum, qui Papæ contradixerit, cujusmodi diversis temporibus fuerunt Joannes Vvicleph, Joannes Huss, Lutherus, Calvinus. Æque inepte. Nam primo, dicant mihi, quis fuerit ille unus, vel qui duo cordati viri, qui ante Vviclephum, per singula superiora sæcula Papæ contradixerint? Si nesciunt, quare temere affirmant? Si sciunt, edicant eorum nomina, locum habitationis, & cæteras circumstantias. Non poterunt. Secundo, Ecclesia Christi non est deterioris conditionis, quam fuerit Synagoga Judæorum, cum Ecclesia sit Domina, Synagoga ancilla: (ad Galatas 4. 22.) At Synagoga nunquam fuit tam deserta, ut duo tantum viri in ea reperirentur; imo tempore Heliæ, cum putabatur desertissima, septem millia virorum in ea reperta sunt (Rom. 9. 4.) Cur ergo adversarii fingunt, Ecclesiam Christi fuisse aliquando tam desertam, ut duo tantum viri in ea reperti fuerint? Quod manifeste

repugnat Scripturæ, quæ apud Isaiam testatur, Ecclesiam Christi multo fœcundiorem, & ampliorem fore, quam fuerit Synagoga. (Isaiæ 54. 1.) Tertio, Donatistæ plus tribuebant Ecclesiæ, quam hi faciunt. Nam illi, tametsi dicerent, Ecclesiam toto orbe periisse, & in sola Africa remansisse; non tamen ausi sunt asserere, quod hi asserunt, remansisse aliquando in duobus tantum viris, qui Papæ contradixerint. Si ergo illi, qui melius sentiebant de Ecclesia, quam hi nostri adversarii sentiunt, nihilominus ab Augustino, & aliis Patribus damnati sunt, tanquam hæretici; quid de his nostris fieri oportere existimandum est?

CONCLUSIO SEXTA.

Ecclesia Lutheranorum, & Calvinistarum, quam ipsi Reformatam vocant, non est vera Christi Ecclesia.

64. PRobatur primo ex dictis, quia una tantum est Christi Ecclesia: Si ergo Romana, & Pontificia, in qua nos sumus, est vera Christi Ecclesia, certe reformata, in qua Adversarii sunt, vera Christi Ecclesia esse non potest. Alioqui, cum hæc ab illa dissideat, essent duæ Christi Ecclesiæ inter se diversæ, ac discrepantes, quod est absurdum.

65. Secundo, Vera Ecclesia est Sponsa Christi: At reformata Ecclesia non est Sponsa Christi; Ergo non est vera Ecclesia. Major superius probata est, Minorem probo ex principiis adversariorum, quæ sunt hæc tria. 1. Romanam Ecclesiam primis quingentis annis, aut circiter, fuisse veram, & legitimam Christi Sponsam. 2. Tandem post illud tempus cœpisse paulatim prostitui, & corrumpi; ac eo tandem devenisse, ut tempore Lutheri publica meretrix, & adultera deprehensa sit, ideoque a Christo repudiata. 3. In ejus locum successisse Ecclesiam Reformatam, in qua Lutherani, & Calvinistæ sunt. At hinc sequuntur multa absurda. Primo, omnia falsa esse, quæ de perpetua, & indissolubili conjunctione Christi cum Ecclesia a Prophetis, & Apostolis prædicta sunt. Secundo, nullum ex hac parte discrimen esse inter Ecclesiam Christi, & Synagogam Judæorum. Utramque enim propter adulterium fuisse repudiatã. Tertio, Christum aliquot sæculis non habuisse Sponsam, sed adulteram. Quarto, ex hac adultera natos esse Lutherum, & Calvinum. Itaque spurios esse, non legitimos Ecclesiæ filios. Quinto,

ro,Ecclesiam reformatam esse illorum novercam, non matrem. Videant ipsi, an hæc vera sint.

66. Nos certe aliter sentimus de nostra matre. Non duas,sed unam agnoscimus; non adulteram, sed castam; non repudiatam, sed sponso suo unice charam,& perpetuo illi adhærentem. Nobiscum sentiunt, quotquot veri,& genuini Ecclesiæ filii sunt. Ac in primis D. Augustinus serm. 12. de tempore(qui est sermo 8. de Natali Domini) ubi de Christo, & ejus Sponsa sic habet: *Hic est speciosus forma præ filiis hominum,sanctæ filius Mariæ,sanctæ sponsus Ecclesiæ, quam suæ genitrici similem reddidit. Nam & nobis eam Matrem fecit, & Virginem sibi custodivit. Ad hanc quippe dicit Apostolus: Aptavi vos uni viro, Virginem castam exhibere Christo. De qua rursus dicit: Matrem nostram, non ancillam, sed liberam, cujus multi filii, sicut Mariæ, perpetua virginitas, & incorrupta fæcunditas.* Et serm. 50. de verbis Domini: *Christus Ecclesiæ concessit in spiritu, quod mater ejus habet in corpore, ut & Mater, & Virgo sit.* Et rursum serm. 119. de tempore: *Virgo est Ecclesia. Dicturus es mihi forte: Si Virgo est, quomodo parit filios? Respondeo: Et Virgo est, & parit. Mariam imitatur, quæ Dominum peperit. Nunquid non Virgo Sancta Maria & peperit, & Virgo permansit? Sic & Ecclesia & parit, & Virgo est.*

67. Ex quibus Augustini verbis tria colligo. Primo, Ecclesiam esse nostram Matrem. Secundo, esse simul Virginem, castam, incorruptam, non ad breve tempus, sed perpetuo. Tertio, in utroque similem esse Mariæ Dei genitrici, quæ & ipsa Mater, & nihilominus semper Virgo, & incorrupta fuit. Hinc sumo duplex argumentum contra adversarios. Unum, sicut olim habiti sunt hæretici, qui dicebant Beatam Mariam non semper mansisse Virginem, ita nunc habendi hæretici, qui dicunt Ecclesiam non semper mansisse Virginem. Est enim eadem ratio utriusque, secundum Augustinum. Alterum, ideo Ecclesia dicitur Mater, quia nos gignit in Spiritu: Ideo Virgo, quia servat incorruptam fidem. At semper manet Virgo secundum Augustinum: Ergo semper servat incorruptam fidem. Facessant igitur, qui illam meretricem, adulteram, idololatricam contumeliose appellant, &c.

68. Tertio, in vera Christi Ecclesia viget donum miraculorum: At in Ecclesia Reformata, in qua Lutherani, & Calvinistæ sunt, non viget donum miraculorum: Ergo non est vera Christi Ecclesia. Major patet ex Apostolo 1. Corinth. 12. ubi confert Ecclesiã Christi cum humano corpore. Nam sicut in huma-

ho corpore sunt multa membra, quæ habent diversa officia, & actiones: ita in Ecclesia sunt multi fideles, qui habent diversa dona a Deo concessa. Nam alius habet donum miraculorum, alius interpretationis scripturæ, alius aliud. Rursum, sicut membra abscissa ab humano corpore non possunt exercere ullã functionem humani corporis: (nam oculus erutus non potest videre, nec auris abscissa potest audire: & sic deinceps) ita homines abscissi ab Ecclesia non possunt habere donum miraculorum, quod soli Ecclesiæ datum est. Minor probatur, quia nullum unquam miraculum a Lutheranis, aut Calvinistis patratum est: Ut verissime de illis scripserit Erasmus in Diatribe de lib. arb. *Nullum eorum adhuc extitisse, qui vel equum claudum sanare potuerit.* Et tamen si verum esset, quod ipsi clamant, nostram Ecclesiam hactenus errasse, ac se a Deo specialiter vocatos esse ad eam reformandam; maxime fuisset necessarium, hanc ipsorum vocationem vel uno saltem miraculo confirmari. Quod nunquam factum.

69. Quarto: vera Christi Ecclesia non potest errare in fide, cum sit *columna, & firmamentum veritatis*. Ecclesia Reformata potest errare in fide. Ergo non est vera Christi Ecclesia. Major fuse probata est superius. Minorem coguntur Adversarii concedere. Ajunt enim, ut sæpe dictum est, totam Christi Ecclesiam errare posse: Et Pontificiam, quæ olim fuit vera Christi Ecclesia, de facto errasse. Ex quo sequitur, totam quoque ipsorum Ecclesiam errare posse, ideoque neminem apud eos securum, aut tutũ esse de sua fide. Vel enim sequuntur Ecclesiam suam, vel ab ea dissentiunt. Si illam sequuntur, nihil certi habent, si ipsa errare potest. Si ab ea dissentiunt, magis perplexi sunt, quia si tota ipsorum Ecclesia errare potest, multo magis singuli ipsorum possunt.

70. Quod magis confirmo ex duobus principiis, quæ ipsi statuunt. Unum est, Pontificiam Ecclesiam non subito, sed sensim defecisse a fide, ac tandem omni fide abjecta, adulteram factam esse. Alterum, defectionem illam initio fuisse latentem, & occultam, adeo ut nec locus, nec tempus, nec aliæ circumstantiæ illius certo designari potuerint. Tandem tamen post aliquot sæcula a Luthero, & Calvino publice fuisse notatam, & deprehensam. Ex utroque sic concludo: Quod contigit Ecclesiæ Pontificiæ, potest etiam contingere Ecclesiæ Reformatæ: At Pontificia, ut Adversarii dicunt, sensim, latenter, & occulte defecit a fide, nobis non advertentibus: Ergo etiam Reformata potest sensim, latenter, & occulte deficere, ipsis non advertentibus. Quid si ergo jam defecerit, & ipsi non adverterint? Imo

quo-

quomodo possunt advertere, si defectio latens, & occulta est? Manent ergo incerti de sua fide, & Ecclesia.

71. Hic plane constricti sunt, nec video, quid possint respondere. Nam, quod aliqui dicunt Ecclesiam non posse errare, vel deficere a fide, quamdiu sequitur verbum Dei, frustra est. Primo, quia argumentum, quod jam posui, repetam hoc modo: Quidquid contigit Ecclesiæ Pontificiæ, potest etiam contingere Ecclesiæ Reformatæ. At Pontificia, ut ipsi volunt, sensim, latenter, & occulte deseruit verbum Dei, nobis non advertentibus: Ergo etiam Reformata potest sensim, latenter, & occulte deserere verbum Dei, ipsis non advertentibus. Quid si ergo jam deseruerit, & ipsi non adverterint? Nunquam elabentur ex hoc labyrintho, semper manebunt dubii, & incerti de sua fide, nisi nobiscum asserant, totam Ecclesiam errare, aut deficere non posse.

72. Deinde, unde constabit Adversariis, an nostra, vel ipsorum Ecclesia sequatur verbum Dei, nec ne? Nos nostram defendimus, illi suam. Quis dirimet hanc litem? Designent ipsi infallibilem Judicem, qui sententiam ferat. Non possunt. Vel enim designabunt ipsum verbum Dei, vel Ecclesiam, vel singulos, qui sunt in Ecclesia, vel aliquos ex illis. Ac primo, si designent verbum Dei, nos vicimus. Nam verbum Dei expresse asserit, Ecclesiam esse columnam veritatis, quam nullæ inferorum vires eversuræ sint. Idem nos asserimus. Si ergo, hoc judice, causa definienda est, victoria nostra est. Si autem designent Ecclesiam, contra se faciunt. Vel enim sententia Ecclesiæ infallibilis est, vel falli potest. Si infallibilis est, errant ipsi, qui dicunt, errare posse. Si falli potest, iterum errant, quia cum debeant assignare Judicem infallibilem, designãt Ecclesiam, quam ajunt falli, & errare posse. Denique, si designent vel singulos, vel aliquos eorum, qui in Ecclesia sunt, magis desipiunt. Si enim tota Ecclesia errare potest, quanto magis singuli, qui in Ecclesia sunt, errare possunt?

73. Forte dicturi sunt, duplicem esse Ecclesiam: unam visibilem, in qua boni, & mali permixti; alteram invisibilem, in qua soli prædestinati sunt. Totam visibilem errare posse; non item invisibilem. Sed hoc etiam frustra. Imo qui hoc dicunt, secum ipsi pugnant. Nam omnes prædestinati, quos ajunt esse in Ecclesia invisibili, sunt etiam in Ecclesia visibili; ergo si tota visibilis errare potest, omnes etiam prædestinati errare possunt: Aut, si hi non possunt, nec tota Ecclesia visibilis potest. Quod autem prædestinati omnes sint in Ecclesia visibili, ne Adversarii

quidem negare possunt. Et ratio manifesta est, quia nullus salvatur extra Ecclesiam visibilem, ut conclusione 3. ex illorum concessione probatum est: At omnes prædestinati salvantur; Ergo nullus prædestinatus est extra Ecclesiam visibilem.

74. Ex dictis colligo duplex dilemma in adversarios. Unum est: Vel tota Ecclesia visibilis erravit in fide ante ortum Lutheri, vel non erravit; si tota erravit, omnes, & singulos Christianos errasse necesse est, etiam prædestinatos: Nulla igitur tunc erat fides in terris: Unde igitur Lutherus eam accepit? si non erravit, cur Adversarii fingunt errasse? cur eam, ut errantem, deserunt?

75. Alterum: Vel tota Ecclesia reformata, in qua Lutherani, & Calvinistæ sunt, potest errare in fide, ipsis non advertentibus, vel non potest: si non potest, quomodo Pontificia potuit? Si potest, quid si jam erret, & ipsi non advertant? Repeto, quod supra dixi, semper dubios, ac incertos fore, quamdiu sentiunt Ecclesiam errare posse. Deponant hunc errorem, & id sentiant de matre Ecclesia, quod majores nostri senserunt. Sic futurum est, ut amplius non errent.

EPILOGUS HUJUS CAPITIS

De Ecclesia.

76. EX iis, quę hoc Capite dicta sunt, magnam consolationem, & securitatem percipiunt Catholici in negotio fidei, ac religionis, Adversarii e contrario confusionem, & diffidentiam. Nam Catholici cum Augustino, ut supra dixi, sequuntur hanc certam, ac fixam regulam: *Tota Ecclesia visibilis non potest errare in fide.* Ex qua tria inferunt. 1. Romanam Ecclesiam, quam Adversarii concedunt primis trecentis, aut quadringentis annis fuisse veram Christi Ecclesiam, hactenus non errasse in fide. 2. Tutos, ac securos se esse in fide, quamdiu publice profitentur id, quod Romana Ecclesia toto orbe diffusa publice profitetur. 3. Se in defensione Romanæ Ecclesiæ similes esse probis filiis, qui Matri suæ honorem deferunt, & subsidium præstant.

77. Adversarii tenent contrariam hanc regulam: *Tota Ecclesia potest errare in fide, & de facto erravit.* Ex qua similiter tria infero. 1. Totam ipsorum Ecclesiam errare posse. 2. Neminem apud eos securum esse de fide. 3. Omnem eorum conatum, quo contendunt Romanam Ecclesiam errasse, & adulteram factam esse, eo spectare, ut fateantur se esse spurios, & adulterinos. Nam illi

illi spurii, & adulterini sunt, qui nascuntur ex matre adultera? At Lutherus, Calvinus, & similes Ministri nati sunt ex Ecclesia Romana, seu Pontificia: Ergo si illa Ecclesia tunc fuit adultera, necesse est ipsos ex adultera natos esse. Quis ergo illorum parens est? Hoc viderint eorum nepotes, qui nunc sunt, &c.

CAPUT IV.

De Capite Ecclesiæ.

1. PEr Caput Ecclesiæ nihil aliud intelligimus, quam Principem, Primatem, Gubernatorem, Pastorem Ecclesiæ. De hoc Capite sic sentiunt Catholici. 1. Christum, cum esset in hac vita, fuisse visibile Caput Ecclesiæ. 2. Post Ascensionem Christi Petrum fuisse ejus Vicarium in eadem Ecclesia visibiliter gubernanda. 3. Romanum Pontificem Successorem Petri in eadem gubernatione. Itaque & Christum fuisse visibile Caput Ecclesiæ, & similiter Petrum fuisse, & nunc Pontificem esse. Loquor autem de Capite visibili, quia Christus post Ascensionem est Caput invisibile, ut paulo post explicabo. De hoc ergo triplici Capite multa dixi in libris de Republica Ecclesiastica contra Marcum Antonium, quæ hic compendio repetam.

De Christo supremo Ecclesiæ Capite, seu Monarcha.

2. Certum est, Christum esse Caput, seu Monarcham Ecclesiæ. Hoc enim diserte docet Apostolus, Ephes. 1. 22. *Omnia subjecit sub pedibus ejus: Et ipsum dedit Caput, omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius.* Et cap. 4. 15. *Crescamus in illo per omnia, qui est Caput Christus.* Et cap. 5. 23. *Vir caput est mulieris, sicut Christus Caput Ecclesiæ.* Et Coloss. 1. 18. *Et ipse est Caput Corporis Ecclesiæ.*

3. In hoc puncto sentiunt nobiscum Adversarii. Aliqui tamen dissentiunt in his. 1. Quando Christus cœperit esse caput Ecclesiæ? 2. An sit Caput visibile, an tantum invisibile? 3. An solus Christus sit Caput Ecclesiæ? Marcus Antonius, novus Apostata, sic statuit: 1. Christum non fuisse Caput Ecclesiæ in hac vita, sed cœpisse esse Caput illius post Ascensionem, qua tunc primum Ecclesia ab Apostolis ædificata est. 2. Christum esse Caput invisibile tantum, non visibile. 3. Nec aliud esse Caput Ecclesiæ, præter Christum, neque visibile, neque

Invisibile. Quæ omnia falsa sunt, ut patebit ex sequentibus Conclusionibus.

4. Prima Conclusio. Christus in hac vita existens fundavit, seu ædificavit suam Ecclesiam: Et Apostoli eandem post Christi Ascensionem auxerunt, & propagarunt. Prior pars probatur. 1. Quia Christus in hac vita instituit ministros Ecclesiæ, nempe duodecim Apostolos, & septuaginta duos discipulos, quorum hi Presbyteri fuerunt, illi Episcopi. 2. In hac vita instituit nova sacramenta. 3. Instituit novum Sacerdotium, & Sacrificium. 4. Sancivit novas leges Euangelicas. 5. Condidit novum Testamentum, cujus ipse mediator est. 6. Hæc omnia perfecit, & confirmavit per mortem in cruce, cum dixit: *Consummatum est*. Deinde post resurrectionem, cum hinc discessurus esset, dixit Apostolis suis: *Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt*. Et Petro seorsim: *Pasce oves meas*. Quid amplius requiri poterat ad fundandam, & ædificandam Ecclesiam?

5. Tria objicit M. Antonius. Primo illud Psalm. 2.8. *Postula a me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ*: Nimirum postquam *adstiterunt Reges terræ, & Principes convenerunt in unum adversus Dominum, & adversus Christum ejus*. Quibus verbis promittitur Christo Ecclesia post mortem, & passionem. Quo etiam pertinet illud Isajæ 53. 11. *Pro eo, quod laboravit anima ejus, videbit semen longævum*, idest Ecclesiam suam, ut interpretatur Antonius. Respondeo: Aliud est Ecclesiam fundari, & ædificari, aliud augeri, & propagari, ut initio dixi. Fundata, & ædificata est ante Ascensionem Christi, quando Ministri illius ordinati, Sacramenta instituta, & leges sancitæ sunt. Aucta, & propagata post Ascensionem Christi, quando per orbem diffusa est, & gentiles ad illam admissi sunt. Et hoc significatur illis verbis; *Dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ*. Simile fuit de Synagoga. Nam illa quidem fundata, & ædificata est prope montem Sinai, quando Sacramenta, & Sacrificia Mosaica instituta, quando Lex data, & Testamentum effusione sanguinis confirmatum est: Aucta vero, & dilatata post ingressum in terram promissionis, quando per Judæam, Samariam, & Galilæam fuit dispersa, & quotidie plures in eam admissi, &c.

6. Quod objicitur ex Isaja, sic legendum est: *Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longævum*, idest: Si Christus fuerit mortuus pro peccato humani generis, videbit multos filios, quos sibi tam ex Judæis, quam ex gentibus per meri-

meritum suæ passionis, & mortis acquisiturus est. Quod etiam significatur verbis sequentibus, ubi Deus Pater de Christo loquens, ait: *Ideo dispertiam ei plurimos, & fortium dividet spolia, pro eo quod tradidit in mortem animam suam, & cum sceleratis reputatus est.* Neque hinc sequitur, Ecclesiam Christi post Ascensionem ab Apostolis fundatam esse. Solum sequitur, Ecclesiam Sponsam Christi, quæ ab ipso fundata est, successu temporis habituram multos filios; qui cum antea fuissent spolia Dæmonum, postea liberandi essent ab illa servitute, & cum Christo regnaturi. (Vide Luc. 11. 12.)

7. Secundo objicit, passim dici a Theologis, Ecclesiam de latere Christi fluxisse, idest post passionem Christi fuisse inchoatam. Respondeo: Antonio probandum est, post Ascensionem Christi fuisse inchoatam. Hoc inde non probat, sed contrarium. Deinde male interpretatur sententiam Theologorum. Nam illi nihil aliud dicunt, quam Ecclesiam Christi non proprie, sed symbolice, & meritorie fluxisse, vel formatam esse ex latere Christi. Symbolice quidem, quia ex latere Christi fluxerunt aqua, & sanguis, quæ erant signa, vel symbola significantia Baptismum, & Eucharistiam, præcipua Ecclesiæ Sacramenta. Meritorie vero, quia Sacramenta Baptismi, & Eucharistiæ omnem suam vim habent ex merito passionis, & mortis Christi. Ita Cyrillus libro duodecimo in Joannem, capite decimonono. Chrysostomus homilia octogesimaquarta in Joannem. Cornelius a Lapide in Commentario, capite quinto ad Ephesios, versu vigesimo, & alii.

8. Tertio objicit, Christum non dixisse: *Super hanc petram ædifico*, sed *ædificabo Ecclesiam meam*, quod post Ascensionem fecit per Apostolos, ut ait Antonius. Respondeo: Iterum sibi contradicit. Nam paulo ante dicebat, id factum esse in morte Christi, quando sanguis, & aqua fluxerunt de ejus latere: Nunc dicit factum esse post Ascensionem. At ego dico, tunc factum esse, quando Christus ordinavit Sacerdotes, instituit Sacramenta, sancivit Leges, condidit Testamentum, obtulit Sacrificium.

9. Ad majorem explicationem tria tempora distinguenda sunt. Primum ante mortem Christi. Tunc simul viguit Synagoga vetus, & Ecclesia nova: Simul Baptismus, & Circumcisio; Simul Lex, & Euangelium. Alterum in morte Christi. Tunc exspiravit Synagoga cum suis ceremoniis, & sacrificiis: Tunc *velum templi scissum est in duas partes*: Tunc Lex Mosaica abrogata est. (Hoc docet Augustinus Epist. 19. ad Hieronymum, & Hie-

& Hieronymus ipse Epistola ad Augustinum, quæ est undecima inter Epistolas Augustini, & Divus Thomas in 1. 2. quæst. 103. art. 3. ad 2. & alii passim) Tertium post mortem Christi. Tunc Synagoga sepulta est. Tunc ceremoniæ, & sacrificia Mosaica, quæ jam erant mortua, cœperunt fœtere: vel, ut Theologi loquuntur, cœperunt esse mortifera. An autem id factum sit statim, & immediate post mortem Christi, an verò post solemnem Euangelii promulgationem in die Pentecostes, vetus controversia est. Hieronymus tenet priorem partem: Augustinus posteriorem. Itaque secundum Augustinum a tempore mortis Christi usque ad diem Pentecostes erant quidem mortua sacrificia Mosaica, idest erant abrogata; non erant utilia ad salutem, non habebant vim, & energiam, quam ante habuerant: Sed tamen nondum erant mortifera, idest nondum afferebant mortem spiritualem; adhuc poterant usurpari sine peccato mortali. At post promulgatum Euangelium cœperunt mortiferum fœtorem exhalare, & qui ea tunc usurpasset, mortali peccato se obstrinxisset.

10. Maneat igitur certum, Ecclesiam a Christo ædificatam esse in hac vita. Sed tamen obiter notandum est, successive, & non unico quasi instanti ædificatam esse. Nam primo electi sunt Apostoli, & Discipuli, (Matth. 4. vers. 18.) deinde Baptismus præceptus est, Joan. 3. vers. 5. *Amen, amen dico vobis, nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non poterit introire in regnum Dei*. Postea idem Baptismus usurpatus, Joan. 4. vers. 2. *Ut autem cognovit JESUS, quia audiverunt Pharisæi, quod JESUS plures Discipulos facit, & baptizat, quam Joannes (quamquam JESUS non baptizaret, sed Discipuli ejus) reliquit Judæam.* Tandem in ultima Cœna Sacramentum, & sacrificium Eucharisticum institutum, & Apostoli Sacerdotes ordinati sunt super. Denique cruentum novi Testamenti sacrificium in ara crucis oblatū est: quo peracto, exspirarunt omnia sacrificia Mosaica; quia non erant nisi umbræ cruenti sacrificii crucis. Umbram autem, præsente lumine, cessare necesse est. Postremo post resurrectionem Christi potestas absolvendi a peccatis data est omnibus Apostolis, & Petrus totius Ecclesiæ Pastor constitutus est loco Christi. (Joannis vigesimoprimo, versu decimoseptimo) Quæ autem postea contigerunt, pertinent ad alteram partem assertionis meæ, quæ iam sequitur. Igitur

11. Altera pars conclusionis meæ est, Ecclesiam Christi, quæ ab ipso Christo fundata est, postea ab Apostolis auctam, & propagatam esse. Quod etiam successive factum est tribus modis.

modis. Primo; quia Apostoli post acceptum Spiritum Sanctum solemniter promulgarunt Euangelium in Jerusalem, Actor. 2. vers. 17. Deinde, admiserunt gentiles ad fidem, & Ecclesiam Christi, Actor. 10.34. Denique, post multos annos, facta divisione, dispersi sunt per orbem terrarum, ut impleretur, quod dictum erat per Prophetam, Psalm. 18. 5. *In omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Et quod tunc factum est, etiam nunc fit. Nam & hoc tempore multi Apostolorum imitatores mittuntur in Indiam, Japoniam, & alias Provincias, ut Ecclesia Christi nova semper accessione augeatur, & propagetur.

12. Ex dictis constat, in Ecclesiam Christi primo quidem admissos esse Apostolos, Discipulos, & alios plures ex populo Judæorum, vivente adhuc Christo in terris: Deinde etiam gentiles accessisse post Ascensionem Christi, & accessuros usque in finem mundi. Et hoc constat ex Euangelio, ubi Christus ait, Joan. 10. v. 14. *Ego sum pastor bonus, & cognosco oves meas, & cognoscunt me meæ.* Ergo jam tunc habebat oves in suo ovili, id est, in Ecclesia, nempe conversos ex populo Judeorũ. Nam de illis dicebat: *Cognoscunt me meæ.* Quod de gentilibus intelligi non potest. Illi enĩ non cognoscebant Christum eo tẽpore, id est, non credebant in Christum; non erant in ovili Christi; non erant in Ecclesia. Erant tamen accessuri, quia mox sequitur: *Et alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili, & illas oportet me adducere.* q. d. Gentiles non sũt im meo ovili, sed in ovili falsorum Deorum. Ex quo tamen eos adducam in meum ovile, per prædicationem Apostolorum. Et tunc erit unum ovile Judæorum, & Gentilium, & unus utrorumque Pastor.

13. Secunda Conclusio. Christus in hac vita existens fuit visibile Caput Ecclesiæ. Quod fuerit Caput, sic probo. Christus in hac vita existens fundavit Ecclesiam, ut ostensum est: ergo in hac vita cœpit esse illius Caput; alioqui Ecclesia fuisset sine capite, sine Rectore, sine Præside, quod est absurdum. Quod autem fuerit Caput visibile, dupliciter probo. 1. Quia visibiliter Ecclesiam ædificavit, instituendo nova Sacramenta, ordinando novos Ministros, & Sacerdotes, sanciendo novas leges, offerendo novum sacrificium in ara crucis. 2. Quia eandem visibiliter gubernavit, docendo, monendo, increpando, corrigendo.

14. Objicit M. Antonius illud Apostoli, Ephes. 1. v. 20. *Suscitans illum a mortuis, & constituens ad dextram suam in cœlestibus, supra omnem principatum, & potestatem. Et omnia subje-*

cit

cit sub pedibus ejus, & ipsum dedit Caput supra omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius. Unde concludit, Christum factum esse Caput Ecclesiæ, postquam constitutus est ad dextram Patris. Respondeo: Aliud est, esse Caput Ecclesiæ; aliud agnosci, & honorari ab omnibus, tanquam Caput Ecclesiæ. Christus in hac vita fuit Caput Ecclesiæ; sed post ascensionem ab omnibus agnitus, & honoratus est, tanquam caput Ecclesiæ. Nam antea, cum versaretur in hac vita mortali, tametsi revera esset caput, & fundator Ecclesiæ, habebatur tamen abjectus, & contẽptibilis, ut ipsemet fatetur per Prophetam, Psalm. 21. vers. 7. *Ego autem sum vermis, & non homo: opprobrium hominum, & abjectio plebis.* At in ipsa Ascensione cœpit exaltari, & gloriosus apparere, & ab omnibus, tanquam Filius Dei, adorari. Tunc dictum est, Psalm. 23. 7. *Attollite portas Principes vestras, & elevamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ. Quis est iste Rex gloriæ? Dominus fortis, & potens, Dominus potens in prælio.* Nimirum qui dixit: *Ego vici mundum.*

15. Habemus simile exemplum ex eodem Apostoli testimonio. Nam Christus ante ascensionem sedebat ad dextram Patris, id est, habebat æqualem cum Patre potentiam, gloriam, & majestatem (ut explicant Athanasius, Basilius, Cyrillus, Chrysostomus, Damascenus, & alii apud Bellarminum lib. 3. de Christo, cap. 15.) Et tamen Scriptura non aliter videtur loqui, quam si primum post ascensionem cœpisset sedere ad dextram Patris. Quare hoc? Quia in hac vita mortali latebat Christi potentia, gloria, & majestas, & sub humana carne, tanquam sub vili pallio, occultabatur. At per resurrectionem, & ascensionem cœpit fieri manifesta, non solum apud homines in terra, qui videbant illum ad cœlum ascendentem, (Actor. 19.) sed etiam apud Angelos in cœlo, qui venerabundi, & gratulabundi illum ad se venientem excipiebant. (Isaiæ 63. vers. 1. & Philipp. 2. vers. 9.)

16. Tertia Conclusio. Christus in cœlo nunc existens adhuc manet caput Ecclesiæ, non quidem visibile, sed invisibile. Ratio est, quia per se non amplius gubernat Ecclesiam visibili modo, sicut antea fecerat, sed tantum invisibili. Nota. Christus dicitur caput Ecclesiæ, non proprie, sed metaphorice, sumpta similitudine a capite humano. Sunt autem duo modi, quibus humanum caput gubernat reliqua membra. Unus per internum influxum, qui in eo consistit, quod ex capite, tanquam ex fonte, seu principio derivantur spiritus sensitivi in reliqua membra. Unde fit, ut reliqua membra possint vitam conservare, & suas fun-

functiones exercere. Alter per externam directionem, quæ in eo consistit, quod caput per intellectum, voluntatem, visum, auditum, & alios sensus, qui in eo vigent, dirigat reliqua membra in externis actionibus, ne aberrent: quo pacto per intellectum, & voluntatem dirigit manus, ne quid illicitum committant; Et per visum dirigit pedes, ne in foveam incidant; & sic deinceps.

17. Christus in hac vita imitatus est utrumque gubernandi modum. Gubernavit enim Ecclesiam dupliciter. Primo, per internum influxum gratiæ, Secundo, per externam directionem. At nunc in cęlo existens, per se quidem gubernat Ecclesiam priori modo, nempe quoad internum influxum gratiæ: non tamen per se, sed per Vicarium posteriori modo, nempe quoad externam directionem.

18. Quæres, Quomodo Christus dicitur gubernare Ecclesiam per internum influxum gratiæ? Respondeo. Christus potest dupliciter considerari. 1. Quatenus est Deus. 2. Quatenus est homo. Utroque modo gubernat Ecclesiam per influxum gratiæ, sed diversa ratione. Nam quatenus est Deus, per se physice, & effective producit gratiam: quatenus homo, per se moraliter, & meritorie illam confert. Prior modus conferendi est illi communis cum Patre, & Spiritu Sancto: posterior est illi proprius.

19. Quarta conclusio. Præter Christum, qui nunc in cœlo est, debet esse aliquod visibile Caput Ecclesiæ in terris, qui loco Christi visibiliter gubernet Ecclesiam. Non loquor jam speciatim de Petro, vel Pontifice, de quibus postea; sed generatim assero debere esse aliquod visibile Caput Ecclesiæ in terris, loco Christi absentis: non quidem quoad internum influxum gratiæ; sed quoad externam directionem, & gubernationem: Sicut in absentia Regis solet aliquis constitui in regno, qui vicem illius suppleat in externa politia, præsertim si Rex longo tempore abfuturus est. Hoc probo tribus rationibus.

20. Prima sumitur ex analogia Veteris, ac novi Testamenti, hoc modo: Synagoga Mosaica fuit ũbra seu typus Ecclesię Christi: At Synagoga semper fuit gubernata ab uno visibili Capite, nempe a Pontifice, cui reliqui omnes erant subjecti, ut patet ex libris Exodi, Levitici, & Deuteronomii; Ergo etiam Ecclesia semper debet gubernari ab uno visibili Capite. Sequela patet, quia gubernari ab uno capite, perfectius est, quam gubernari a multis. Si ergo Synagoga, quæ fuit imperfectior, quam est ecclesia, semper gubernata fuit ab uno Capite;

majo-

majori ratione debet Ecclesia gubernari ab uno Capite.

21. Dices. Analogia in eo consistit, quod sicut Synagoga habuit unum Caput, nempe Pontificem, ita Ecclesia habeat unum Caput, nempe Christum. Respondeo: Duplex analogia assignanda est: una, quoad internum influxum gratiæ: altera, quoad externam gubernationem. Prior in eo consistit, quod sicut Christus per sua merita prævisa contulit Synagogæ internam gratiam; ita per sua merita jam exhibita multo abundantiorem gloriam conferat Ecclesiæ. Posterior in eo, quod sicut Moyses Mediator veteris Testamenti fuit primum Caput visibile Synagogæ, quoad externum regimen; ita Christus, mediator novi Testamenti, fuerit primum Caput visibile Ecclesiæ in externo regimine. Rursum, sicut post mortem Moysis semper perseveravit visibile regimen Synagogæ; ita post Ascensionem Christi semper perseveret visibile regimen Ecclesiæ.

22. Ex utraque Analogia colliguntur hæc. 1. Invisibile Caput Synagogæ, & Ecclesiæ, quoad internum influxum gratiæ, esse idem, nempe Christum. 2. Visibile Caput Synagogæ, & Ecclesiæ, quoad externam gubernationem, esse diversum. Nam visibile Caput Synagogæ ab initio fuit Moyses, cui postea successerunt Pontifices legales. Visibile autem Caput Ecclesiæ ab initio fuit Christus, cujus locum postea supplevit Petrus, & ejus successores. 3. Moysen fuisse figuram Christi quod externam gubernationem. Nam sicut Moyses fuit Legislator, Mediator, & Princeps in veteri Testamento; ita Christus in novo. 4. Pontifices veteris Testamenti fuisse typum, seu figuram Pontificum novi Testamenti. Nam sicut illi in externo regimine præsidebant toti populo Judæorum; ita hi toti populo Christianorum.

23. Secunda ratio sumitur ex iis Scripturæ testimoniis, ubi Ecclesia comparatur cum exercitu bene ordinato. Cant. 6. 3. *Pulchra es amica mea, suavis, & decora, sicut Jerusalem; terribilis, ut castrorum acies ordinata.* Item cum regno, Dan. 2. 44. *Suscitabit Deus cæli regnum, quod in æternum non dissipabitur.* Item cum ovili, Joan. 10. 16. *Fiet unum ovile, & unus Pastor.* Item cum domo, 1. Timoth. 3. 15. *Ut scias, quomodo oporteat te in Domo Dei conversari, quæ est Ecclesia Dei vivi.* Item cum humano corpore, 1. Cor. 12. *Sicut corpus unum est, & multa habet membra: ita & Christus.* Si ita est; necessario sequitur, sicut exercitus bene ordinatus regitur ab uno Imperatore; regnum ab uno Rege; ovile ab uno pastore; domus ab uno Patrefamilias; corpus humanum ab uno capite; ita etiam Eccle-

Ecclesiam gubernari ab uno rectore. Nec satis est, si dicas hunc unum Rectorem esse Christum. Christus quidem Rector est quoad internum influxum gratiæ, etiam si absens. Sed non potest esse quoad externam gubernationem, quando absens est. Igitur alius debet esse illius loco. Quod patet ex metaphoris jam allatis, Nam sicut in exercitu, quando procedit contra hostem, necessario debet adesse unus supremus Dux, aut in ejus absentia aliquis illius Vicarius, qui omnia dirigat, & cui omnes reliqui obediant; sic etiam servata proportione fieri debet in Ecclesia. Alioqui non erit unitas, sed divisio, schisma, & dissensio.

24. Exemplo rem declarabo. Sint in uno exercitu duo, vel tres Imperatores cum pari potestate; quorum unus decernat, pugnandum esse cum hoste, alter quiescendum; tertius, fugiendum; quid putas facturos milites? Alii cum hoc, alii cum alio conspirabunt. Tolletur unitas, orietur schisma, exercitus dissipabitur. Applico. Sint in Ecclesia Christi, quæ unica est, plures Episcopi cum pari potestate, qui nullum in terra superiorem agnoscant. Unus eorum decernat, Ecclesiasticos non obligari ad cœlibatum; alius contrarium statuat: tertius in dubio relinquat: quid Clerici inferiores, qui Episcopis subjecti sunt? Distrahentur in varias sectas, & dissidia. Quis rediget illos ad unitatem, si non est unus aliquis superior, cui omnes teneantur obtemperare?

25. Tertia ratio sumitur ex institutione Christi, hoc modo. Primum regimen, quod Christus in Ecclesia instituit, fuit visibile, & Monarchicum, quoad externam gubernationem. Nam ipsemet Christus, ut supra ostensum est, tanquam supremum Caput, & Monarcha, visibiliter suam Ecclesiam fundavit, & gubernavit. Vel ergo post ascensionem Christi mansit visibile, & Monarchicum regimen, vel mutatum est. Si mansit, necesse est, Ecclesiam post Christi ascensionem semper gubernatam fuisse ab uno visibili Capite, seu Monarcha, quod nos contendimus. Si mutatum est, plane sequitur, Ecclesiam ipsam mutatam esse, nec eandem nunc esse, quæ olim fuit. Sicut enim quælibet Respublica censetur mutari, teste Philosopho, quando modus, seu forma gubernandi mutatur; sic etiam de Ecclesia statuendum est: Atqui absurdum est dicere, Ecclesiam Christi mutatam esse: Ergo absurdum & illud, ex quo hoc sequitur.

26. Multa objicit Marcus Antonius. Primo illud Rom. 12. 5. *Multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius mem-*

membra. Ubi Apostolus (ut ille argumentatur) nullum aliud caput agnoscit, nisi Christum; Et inter membra corporis non minus includit Petrum, quam alios fideles. Imo omnes fideles vult esse membra non solum respectu Christi, sed etiam respectu ipsorum inter se. Quod probat ex illis verbis: *Singuli autem alter alterius membra*. Igitur & Petrus, & Pontifex sunt membra corporis Ecclesiæ non solum si conferantur cum Christo, sed etiam si conferantur cum aliis fidelibus. Non sunt ergo Caput Ecclesiæ. Respondeo. Apostolus diserte ibi loquitur de Christo, quatenus est Caput Ecclesiæ per internum influxum donorum gratiæ; Et sic verum est, omnes fideles, etiam Petrum, & Pontificem esse membra, non caput. Omnes enim accipiunt gratiam a Christo tanquam a capite; nullus a Petro, vel Pontifice. Si autem sermo sit de Christo, quatenus est caput Ecclesiæ per externam gubernationem, tunc non solum ipse, sed etiam Petrus est caput; ille quidem primarium, & propria virtute, hic vero secundarium, & virtute ab illo participata.

27. Dices, ergo Ecclesia erit biceps, quia habebit duo capita. Respondeo: Nihil hic novum. Nam & Regnum Angliæ posset hoc sensu esse biceps, si Rex peregre proficiscens relinqueret domi Vicarium, qui tantisper Regnum administraret. Et de facto Regnum Lusitaniæ biceps est, quia Regem absentem habet, & Proregem præsentem: utrumque, ut caput in externo regimine, sed alterum alteri subordinatum. Idem dico de Ecclesia. biceps est, quia habet duo capita, primarium, & secundarium. Accipite aliud exemplum ex Apostolo, Ephes. 5. vers. 23. *Vir*, inquit, *caput est mulieris*. At mulier, præter virum, qui caput ipsius est, habet etiam naturale caput in suo corpore. Igitur biceps est. Et ipsemet M. Antonius, contra quem disputo, tria habet capita; unum in suo corpore, naturale; alterum in directione spirituali, Christum; tertium in directione politica, Regem Angliæ. Nec ullum horum negare audet. Triceps igitur est. Non miraris?

28. Secundo objicit. Sicut caput, & reliqua membra hominis constituunt unum corpus integrum naturale, ita Christus, & Ecclesia constituunt unum integrum corpus mysticum, quod conflatum est ex capite, & membris. (1. Corinth. 12.) Ergo omnes, præter Christum, qui caput est, sunt membra corporis Ecclesiæ: Ergo nullus, præter Christum, est caput Ecclesiæ. Respondeo: Hæc objectio solvitur eodem modo, quo prior. Nam caput potest dupliciter conferri cum membris.

Pri-

Primo, quoad internum influxum, qui procedit a capite in reliqua membra. Et sic unius corporis unum est caput. Secundo, quoad externum regimen; Et sic unius corporis possunt esse duo capita. Quo pacto corpus mulieris habet unum caput, a quo recipit influxum spirituum sensitivorum: habet duo, a quibus regitur in externis actionibus. Nam & a proprio capite naturali, & a viro, qui caput ipsius morale est, gubernatur. Idem est de Ecclesia. Habet unum caput quoad influxum gratiæ: habet duo quoad externam gubernationem, quorum unum supplet vices alterius. Et priori modo solus Christus est Caput, reliqui omnes sunt membra: posteriori non solum Christus, sed etiam Petrus est Caput, qui tamen priori modo erat membrum, & non Caput.

29. Quando ergo objicitur ex Apostolo, quod Christus, & Ecclesia constituant unum integrum corpus mysticum, quod ex capite, & membris conflatum est; hoc intelligi debet priori sensu. Nam Apostolus loco citato diserte loquitur de Christo, quatenus est Caput Ecclesiæ quoad internam divisionem donorum gratiæ, ut in textu patet. Et sic concedo, ut iam ante concessi, omnes, præter Christum, esse membra Ecclesiæ: Et nullum, præter Christum, esse caput Ecclesiæ. Quod si similem obiectionem faciat M. Antonius de Christo, quatenus est Caput Ecclesiæ per externam gubernationem, primo quidem se ipsum oppugnabit, quia negat Christũ esse ejusmodi caput. Deinde facillime dissolvetur objectio ex nostra parte. Nam Christus cum suo Vicario erit Caput; reliqui omnes membra. Sicut fit in Regno Lusitaniæ, Rex cum suo Prorege est Caput regni, alii membra.

30. Tertio objicit. Patres non agnoscunt, ut caput Ecclesiæ, nisi Christum, ut August. lib. de unitate Ecclesiæ, cap. 3. & Tract. 108. in Joannem, & lib. de Pastoribus cap. 13. Gregorius in Psalm. 5. Pœnitentialem, & lib. 4. epist. 38. & Chrysost. hom. 11. Epist. ad Ephes. Et probatur ex illo Ephes. 4. 15. *Crescamus in illo per omnia, qui est Caput Christus: ex quo totum corpus compactum, & connexum per omnem juncturam subministrationis, secundum operationem in mensuram uniuscuiusque membri, augmentum corporis facit in ædificationem sui in charitate.* Respondeo: Eadem est solutio. Nam Apostolus loquitur de Capite Ecclesiæ, quod internam gratiam influit in alia membra: Et tale caput est solum Christus. Idem docent Patres ab illo citati. Non negant tamen, quin præter Christum sit aliud Caput visibile, quod in externo regimine gubernat Ecclesiam. Imo expresse affirmant, ut paulo post videbimus.

31. Quarto objicit. Christus est Sacerdos in æternum, ut passim docet scriptura. [Psam. 19. 4. & Hebr. 7. 17.] Quid ergo necesse est, inquit, dare illi Vicarium, vel successorem in terris? Cur summum hic Pontificem quærimus, si Christus Sacerdos, & Pontifex noster sempiternum habet Sacerdotium, & Pontificatum sempiternum? Respondeo: Si ex eo præcise, quod Christus dicatur Sacerdos in æternum, contendit probare Antonius, nullum esse Pontificem, nisi Christum; poterit similiter probare, nullum esse Sacerdotem, nisi Christum. Ubi ergo Antonii Sacerdotium? ubi illius Episcopatus? sed ad rem. Apostolus loco citato ostendit, Christum, qui est Sacerdos, & Pontifex novi Testamenti, dupliciter differre a Sacerdote, & Pontifice veteris Testamenti. 1. Quia Pontifex veteris Testamenti erat mortalis. 2. Quando moriebatur, indigebat successore. Christus, quia non moritur, non indiget successore. Neque nos Catholici, ut Adversarius invidiose fingit, damus illi successorem, sed Vicarium, & Ministrum. Quæ duo valde distinguuntur. Nam successor succedit cum pari potestate; ut successor Regis in regno, successor Imperatoris in Imperio, successor Aaronis in Sacerdotio legali. Nemo autem succedit Christo cum pari potestate: At Vicarius, aut Minister non habet parem potestatem cum eo, cuius Vicarius, aut Minister est, sed delegatam. Sicut ergo non pugnat, Christum habere Sacerdotes, tanquam Ministros, in oblatione Sacrificii Eucharistiæ; ita non pugnat, habere Ministros, & Vicarios in externa Ecclesiæ gubernatione. Inter hos Ministros unus supremus est, qui dicitur Pontifex. Quid hic mali est? Nihil penitus.

32. Hæc generatim dicta sunt de capite Ecclesiæ. Ex quibus constat, Christum esse Caput Ecclesiæ, tam visibile, quam invisibile. Visibile quidem, quia vel per se, vel per Vicarium suum visibiliter gubernat Ecclesiam. Invisibile, quia per internum influxum fidei, spei, charitatis, & aliorum donorum spiritualium invisibiliter vivificat, & vegetat membra Ecclesiæ. Deinceps speciatim quærendum est, an Petrus fuerit visibile caput Ecclesiæ præ aliis Apostolis?

DE PETRO CHRISTI VICARIO, seu de Primatu Petri.

33. HÆc tria pro eodem usurpari apud nos solent. 1. Petrus est visibile Caput totius Ecclesiæ loco Christi. 2. Petrus est Vicarius Christi in regimine totius Ecclesiæ. 3. Petrus habet

habet primatum totius Ecclesiæ.Nihil eorum admittunt adversarii. Et quidem Marcus Antonius sic statuit. 1. Nullum esse Caput Ecclesiæ, preter Christum. 2. Spiritum sanctum proprie esse Vicarium Christi in regimine Ecclesię,non Petrum.Quod etiam docet Rex Angliæ in monitoria præfatione.3. Petrum non habere primatum Ecclesiæ, seu primatum Ecclesiasticæ potestatis, & jurisdictionis, quem nos illi tribuimus.4. Habere tamen primatum ætatis,vocationis, & charitatis respectu aliorum Apostolorum. Primum punctum jam refutatum est, & clare demonstratum, aliud caput visibile præter Christum admitti oportere. Reliqua tria hic refutanda sunt.

34. Prima conclusio.Spiritus sanctus non est proprie Vicarius Christi in regimine Ecclesiæ. Ratio, quia Vicarius, proprie loquendo, minor, seu inferior est eo, cujus est Vicarius.Qui ergo asserit, Spiritum Sanctum proprie esse Vicarium Christi, consequenter debet asserere, Spiritũ sanctum esse minorem Christo. Hæc autem est hæresis Macedoniana. Porro, quod Vicarius, proprie loquendo, minor sit eo, cuius est Vicarius, certum est ex communi hominum usu, & conceptu, non solum apud Catholicos,sed etiam apud adversarios.Nam quando Calvinus ait, Christum esse Vicarium Dei Patris, Calvinistæ hoc interpretantur de Christo secundum humanitatem, non autem secundum Divinitatem: ne cogantur concedere, Christum secundum Divinitatem minorem esse Patre, quæ est hæresis Arriana. Supponunt ergo, Vicarium, proprie loquendo,minorem esse eo,cujus est Vicarius. Quod & Marcus Antonius expresse supponit lib. 4. cap.1. num.4.Ubi citat testimonia quorundam Patrum, qui Pontificem appellant Vicarium Petri. Et inde concludit, Pontificē Petro inferiorem esse. Vel ergo bene concludit,vel male. Si male, nihil efficit. Si bene, supponit Vicarium minorem esse eo, cujus Vicarius est; & consequenter si Spiritus Sanctus proprie est Vicarius Christi, minorem esse Christo. Hic non potest evadere, nisi se ipsum neget.

35. Addam duo dilemmata: Unum, Vel Spiritus Sanctus proprie est Vicarius Christi secundum humanitatem, vel secundum Divinitatem. Si prius, sequitur Spiritum Sanctum minorem esse Christo homine: Et similiter,Deum esse Vicarium hominis;quod est plane absurdum. Si posterius, sequitur Christum secundum Divinitatem, & non secundum humanitatem esse Caput Ecclesiæ,quod est æque absurdum. Est enim Caput secundum eam naturam, secundum quam meritus est exaltari, & Caput Ecclesiæ agnosci, ut supra dictum est:At meritus est exaltari secundũ humani-

manitatem. Ergo secundum humanitatem est Caput Ecclesiæ. Unde Augustinus l. 1. de Trinit. cap. 12. ait: *Christus secundum formam Dei, primogenitus omnis creaturæ: secundum formam servi, Caput Corporis Ecclesiæ.*

36. Alterum: Vel Spiritus Sanctus proprie est Vicarius Christi in externo, & visibili regimine Ecclesiæ, vel interno, & invisibili. Non prius, quia non gubernat Ecclesiam per se visibiliter, sicut Christus in hac vita gubernavit. Nec posterius, quia internum Regimen Ecclesiæ consistit in interno influxu donorum gratiæ. Hunc autem influxum præstat Christus, vel meritorie, quatenus est homo: vel physice, & effective, quatenus est Deus, ut supra §. 18. dictum est. At Spiritus Sanctus neutro modo potest esse ipsius Vicarius. Non priori, quia non meretur nobis gratiam. Imo cum purus Deus sit, mereri non potest. Nec posteriori, quia tametsi effective producat gratiam, tamen illa productio est communis tribus personis, juxta axioma Theologorum: *Opera Trinitatis ad extra sunt indivisa*. Ergo nulla causa est, cur in tali productione Spiritus S. sit potius Vicarius Filii, quã Pater, aut Filius sit Vicarius Spiritus Sancti.

37. Quod sic clarius explico. Productio donorum gratiæ non procedit a Patre, quatenus Pater est; nec a Filio, quatenus Filius est; nec a Spiritu Sancto, quatenus Spiritus Sanctus est, sed procedit a Patre, Filio, & Spiritu Sancto, quatenus sunt unus Deus. Itaque non sunt tria principia illius productionis, sed unum. At unum principium, qua tale, non potest dici proprie Vicarius sui ipsius. Ergo nec Spiritus Sanctus, quatenus est Deus, potest proprie dici Vicarius Christi, quatenus ille similiter est Deus. Nam uterque est unus, & idem Deus.

38. Objicit Antonius illud Joan. 14. vers. 26. *Paraclitus autem Spiritus Sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis.* Et cap. 16. vers. 7. *Si non abiero, Paraclitus non veniet ad vos: si autem abiero, mittam eum ad vos.* Hinc infert, Spiritum Sanctum missum, ut esset loco Christi, seu, ut esset Vicarius Christi. Respondeo. Non recte hoc infertur. Missus quidem est, ut doceret Apostolos; non tamen, ut proprie esset Christi Vicarius. Hoc satis clare paulo ante ostensum est. Et ille ipse, ut solet esse inconstans, idem fatetur lib. 1. cap. 1. n. 16. ubi de Christo, in cœlo jam existente, sic scribit: *Omnia munera capitis, & regis obit per se perfectissime.* Certe, si omnia per se obit, non obit per Vicarium. Ecce in quantas angustias se conjicit.

39. Forte urgebit Antonius particulam illam, *in nomine meo*, id est,

id est, ut sit Vicarius meus. Respondeo. Varia est explicatio illius particulæ. Prima: Pater mittet Spiritum Sanctum in nomine meo, id est, in gloriam nominis mei. Ita Theophyl. in illum locum. Et colligitur ex illo Joan. 16. vers. 14. *Ille* (Spiritus Sanctus) *me clarificabit: quia de meo accipiet, & annunciabit vobis*. Altera, in nomine meo, id est propter meritum meum. Ita Toletus annotat. 26. in cap. 14. Joannis. Quo sensu etiam dictum est Joan. 14. vers. 13. *Quodcunque petieritis Patrem in nomine meo, hoc faciam*. Tertia, in nomine meo, idest ad opus, vel negotium meum perficiendum. Ita Toletus ibidem. Duæ priores explicationes nihil illum juvant. Circa tertiam notandum est, Christum multa per externam vocem dixisse Apostolis de sua passione, morte, resurrectione, & aliis mysteriis, quæ ipsi tunc non intelligebant. (Lucę 18. vers. 34. & alibi) At postea, quando per internam vocem Spiritus Sancti illustrati sunt, cœperunt intelligere, & toti mundo promulgare. Et hoc est, quod ait Christus: *Spiritus Sanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia, quæcunque dixero vobis*. Gręce est: Quæcunque dixi vobis. Sensus est: Quę a me externa voce dicta sunt, & a vobis non intellecta, intelligetis ex interna suggestione Spiritus Sancti, qui a Patre mittendus est *in nomine meo*, idest ad perficiendam doctrinam, quam ex me audistis. At hinc non sequitur, Spiritum Sanctum proprie esse Vicarium Christi; (non enim est minor Christo) sed perfectiori modo docuisse Apostolos per internam suggestionem, quæ ipsi audierāt a Christo per externam vocem.

40. Secunda Conclusio. Primatus Petri non consistit in eo, quod fuerit primus ætate, vocatione, & charitate inter omnes Apostolos, ut fingit Antonius. Primo, quia incertum est, an fuerit ætate senior, quam alii. Nam multi putant, Andream fuisse seniorem, ut Epiphanius hæresi 51. Baronius tom. 1. Annalium, anno 31. §. 23. Lorinus in cap. 1. Actor. §. 13. Serrarius in Tractatu de Apostolis, & plures alii. Ille quidem citat pro se Cassianum, & Chrysostomum, sed eos citando non efficit rem certam, quam ego incertam dixi. Quod ipsemet fatetur his verbis: *Quis enim diem Nativitatis horum duorum fratrum notatum vidit? Quis interrogavit eorum parentes?* Recte. Si ergo incertum est, etiam Adversario adstipulante, an Petrus fuerit senior ętate, quam Andreas, certe primatus ætatis, quem ille Petro tribuit, certus esse non potest. Et æque promptum erit mihi asserere, Andream fuisse seniorem, quam illi, Petrum fuisse seniorem. Unde sequitur, illum in arena, non in petra Primatum Petri ędificare, ac proin-

de non prudentem, sed stultum architectum esse. (Matth. 7. 22.)

41. Denique falsum est, Petrum fuisse vocatum ante omnes alios Apostolos. Potest enim triplex vocatio distingui. Prima, qua Andreas, Petrus, Philippus, & Nathanael, non quidem proprie vocati, sed tamen admissi sunt ad Christum, tanquam familiares auditores: non eo animo, ut cum ipso constanter manerent; sed visuri, ubi habitaret, & quid diceret. Et in hac vocatione, seu potius admissione, Andreas præcessit Petrum, ut expresse habetur Joan. 1. vers. 41. Altera, qua proprie vocati sunt a Christo, tanquam Discipuli cum illo permansuri. Et sic Petrus, & Andreas simul, seu eodem momento vocati sunt; Et post illos Jacobus, & Joannes simul, ut patet Matthæi 4. vers. 18. Tertia, qua proprie vocati sunt, tanquam Apostoli: Vel, quod idem est, qua ex numero Discipulorum electi sunt ad Apostolatum, tanquam ad altiorem gradum. Sic omnes duodecim simul, seu eodem tempore electi sunt. Luc. 6. vers. 13.

42. Denique incertum est apud bonos Authores, an Petrus habuerit primatum charitatis præ aliis Apostolis. Nam Divus Thomas in 1. parte, quæst. 20. art. 4. ad 3. proponit hanc quæstionem, An Christus plus dilexerit Petrum, quam Joannem? Item, An Petrus plus dilexerit Christum, quam Joannes? Et pro sua modestia non audet definire. Affert quidem varias Authorum opiniones: Quorũ alii asserunt, quod Petrus plus dilexerit Christum in membris: & ideo illi Ecclesia commissa sit: Joannes plus dilexerit Christum in seipso; & ideo Mater Christi ipsi commendata sit. Alii, quod Petrus plus dilexerit Christum quantum ad fervorem, & promptitudinem; Joannes vero plus quoad familiaritatem: Alii, quod incertum sit, uter plus dilexerit illum amore charitatis. Quid ipse? *Præsumptuosum*, inquit, *videtur hoc dijudicare, quia, ut dicitur* (Proverb. 16. vers. 2.) *Spirituum ponderator est Dominus, & non alius.*

43. Sed esto, Petrus plus dilexerit Christum, quam Joannes, quod non nego: An ideo sequitur, Primatum Petri, quem Scriptura, & Patres illi tribuunt, in illa dilectionis eminentia consistere? Hoc probari non potest. At ego contrarium probabo, consistere in prærogativa potestatis, & jurisdictionis. Sit ergo

44. Tertia Conclusio. Petrus habuit primatum potestatis, & jurisdictionis Ecclesiasticæ præ aliis omnibus, seu, quod idem est, fuit Vicarius Christi, Caput Ecclesiæ, pastor ovium Christi. Probatur primo ex verbis Christi; *Pasce oves meas*. quæ fuse a me explicata sunt lib. 2. de Republ. Ecclesiastica, cap. 3. Secundo ex Patribus, qui tam clare, diserte, & rotunde loquuntur de

pri

primatu Petri, ut clarius, disertius, & rotundius loqui non possint. Nam aliqui expresse vocant illum *Vicarium Cristi*, ut Ambrosius ad cap.24. Lucæ, Anselmus ad cap. 16. Matthæi, Bernardus lib.2.de Consideratione ad Eugenium, Genadius Scholarius de Primatu Papæ, Sect.2.

Alii *Caput Ecclesiæ*, ut Hieronymus in Psal. 13. Chrysostomus hom. 11. in Matthæum, Philo Carpatius in Cantica.

Alii *Caput fidelium, & Pastorem gregis Dominici*, ut Augustinus (vel quisquis auctor est) in lib. quæstionum veteris, ac novi Testamenti, quæst.75.

Alii *Caput omnium Apostolorum*, ut Optatus Milevitanus lib.2. contra Parmenianum, Cyrillus Alexandrinus lib.12.in Joannem cap 64.

Alii *Principem Apostolorum*, ut Cyrillus Hierosolymitanus Catech.2.& 11. Basilius in Prooemio præceptionum latius disputatarum, Hieronymus in catalogo scriptorum Ecclesiasticorum.

Alii *Pastorem pastorum*, ut Eucherius Lugdunensis in vigilia S. Petri, Bernard. lib.2.de consideratione ad Eugenium.

Alii *Coryphæum Apostolorum*, ut Dorotheus Tyrius in synopsi, Isidorus Pelusiota lib. 1. epist. 142. Andreas Cæsariensis ad cap. 13. Apocalypsis.

Alii *Verticem Apostolorum*, ut Origenes homil.2. in diversos locos novi Testamenti, Chrysostomus in Homil. in Petrum Apostolum, & Heliam Prophetam.

Alii *Apicem Apostolorum*, ut Cyrillus Alexandrinus, lib. 14. thesauri, cap. 2.

Alii *Antesignanum Apostolorum*, ut Isidorus Pelusiota lib. 2. ep. 88.

Alii *Petram, & Crepidinem Ecclesiæ Catholicæ, & rectæ fidei fundamentum*, ut Synodus Chalcedonensis, Act 3.

Alii *Principem Ecclesiæ Christianorum*, ut Ephrem Syrus serm. de transfiguratione Domini.

Alii *Ducem discipulorum Christi*, ut Epiphan. hæresi 51.

45. Tertio, idem probatur ex prærogativis Petri. Variæ enim sunt prærogativæ, seu privilegia illius, ex quibus colligitur primatus, & eminentia ejus super alios Apostolos: Non quod unaqueq; prerogativa per se sufficiens sit ad asseruēdum primatum; sed quod omnes simul sūptæ id faciant. Sunt autem hæ precipue. 1. Quod Christus soli Petro, inter omnes Apostolos, proprium nomen mutaverit. 2. Quod quando in Evangelio recensentur nomina Apostolorum, semper primo loco ponatur Petrus. 3. Quod Scriptura loquatur de Petro, tanquam de Principe, de aliis

Apostolis, tanquam de subditis. 4. Quod Petrus sæpe loquatur nomine omnium Apostolorum, tanquam illorum antesignanus. 5. Quod inter omnes Apostolos soli Petro facta sit prima revelatio divinitatis Christi. 6. Quod soli Petro inter Apostolos promissa sit stabilitas fidei & cathedræ. 7. Quod Christus pro solo Petro, & seipso voluerit tributum solvi in Capharnaum. 8. Quod post resurrectionem inter omnes Apostolos soli Petro primũ apparuerit. 9 Quod Petrus sua authoritate vocaverit alios ad electionem novi Apostoli in locum Judæ proditoris. 10. Quod primus promulgaverit Judæis Euangelium post acceptum Spiritum sanctum. 11. Quod primum miraculum apud Judæos fecerit, in confirmationem Euangelii. 12. Quod etiam primus prædicaverit gentibus Evangelium; & quod ipsi soli oblata sit visio cœlestis de vocatione gentium. 13. Quod primus in Concilio Hierosolymitano sententiam dixerit.

46. Nota: quædam ex his prærogativis præcesserunt primatum Petri; quædam secutæ sunt. Priores vel erant signa futuri primatus, vel dispositiones præviæ, vel promissiones ad eundem obtinendum. Reliquæ sunt effectus, & quasi exercitia primatus jam obtenti. Unde apparet, M. Antonium priores non recte oppugnare ex eo, quod ex singulis seorsim sumptis non possit evidenter convinci primatus. Non necesse id est. Sufficit, si vel singulæ, vel omnes simul sumptæ sint quædam signa, vel dispositiones ad futurum primatum. Dabo simile exemplum. Quando Rex, vel Imperator vult alicui dare supremam Aulæ præfecturam, non solet reipsa dare, nisi prius illum præ aliis habuerit commendatum, tum in familiari conversatione, tum in officiis Regni, vel Imperii, tum in legationibus, & similibus prærogativis. Quare hoc? Quia per hujusmodi præambula partim vult illum disponere ad supremam præfecturam, partim significare, se illum præ aliis magni facere, & ad supremam dignitatem promovere velle: ne si subito, & quasi ex abrupto id faciat, videatur temere, sine consilio, & cum invidia aliorum facere. Sic fecit Christus. Voluit Petro dare supremam Ecclesiæ præfecturam; sed non voluit sine præviis signis, & dispositionibus, ut in simili jam explicatum est.

47. Multa objicit Marcus Antonius, quæ fuse a me refutata sunt libro secundo de Republica Ecclesiastica, capite septimo. Nunc breviter refellam, nõ omnia, sed præcipua. Primo ergo sic objicit. Christus suã Ecclesiã æque commendavit omnibus Apostolis, & non magis Petro, quã aliis. Omnibus enim dixit: *Sicut me misit Pater, & ego vos mitto*. Item, *Euntes docete omnes gentes*.

Quod

Quod autem æque omnibus, ex eo colligit, quia omnes æque docuit, & instruxit: omnibus æque misit Spiritum Sanctum in die Pentecostes. Hanc æqualitatem agnoscit Cyprianus in Tractatu de simplicitate Prælatorum, seu de unitate Ecclesiæ, ubi sic habet: *Hoc erant utique & cæteri Apostoli, quod fuit Petrus, pari consortio præditi & honoris, & potestatis: sed exordium ab unitate proficiscitur, ut Ecclesia una monstretur.*

48. Respondeo: Prior pars argumenti vera est, quod Christus commendaverit suam Ecclesiam omnibus Apostolis: Posterior falsa est, quod omnibus æque commendaverit. Nam soli Petro dixit: *Pasce oves meas.* Igitur Pastura omnium ovium soli Petro, non aliis commendata est: De quo supra. Nec valet hæc consequentia: Omnes æque instructi sunt, & æque Spiritum Sanctum acceperunt: ergo unus non habet majorem jurisdictionem, quam alius. Nam aliud est loqui de doctrina, & sanctitate; aliud de jurisdictione. Non omnes, qui pares sunt in doctrina, & sanctitate, sunt etiam pares in jurisdictione. Alioqui Rex in Regno, si non haberet majorem doctrinam, & sanctitatem, quam subditi, non haberet etiam majorem jurisdictionem. Et Episcopus, si haberet Sacellanum pari doctrina, & sanctitate, non esset illo superior quoad jurisdictionem. Quæ omnia absurda sunt. Et ratio a priori est, quia jurisdictio per se non pendet a majori doctrina, & sanctitate.

49. Cyprianus idem docet de Petro, quod nos docemus. Primo, omnes Apostolos, antequã Petrus totius Ecclesiæ præfectus constitueretur, per illa verba, *Pasce oves meas*, fuisse inter se æquales in honore, & potestate. Secundo, eundem Petrũ, postquã prefecturam Eccle siæ accepit, fuisse majorem reliquis in honore, & potestate. Cur autem Petrus constitutus sit Præfectus, seu Caput omnium, hanc reddit rationem: *Ut exordium ab unitate proficisceretur*: Et, *Ecclesia una monstraretur*. Vel clarius: ut hoc modo caverentur schismata, quæ facile oriri solent inter æquales; & servaretur pax, & unitas in Ecclesia, quæ facilius servatur, quando est unum Caput, a quo omnes dependent. Hanc esse mentem Cypriani satis fuse ex ipsius verbis ostendi, libro secundo de republica Ecclesiastica, c. 2. §. 4. & seq.

50. Secundo objicit M. Antonius, Petrum nunquam exercuisse Primatum, quod tripliciter probat. Primo, quia non solus Petrus, sed alii etiam Apostoli instituerunt primos Diaconos, (Actor. 6. 2.) Secundo, quia Apostoli miserunt Petrum, & Joannem in Samariã: ergo Petrus non erat supra Apostolos, sed ad illorum arbitrium mittebatur. (Actor. 8, 15.) Tertio, quia Paulus, & Bar-

& Barnabas detulerunt quæstiones de circumcisione non ad solum Petrum, sed ad omnes Apostolos, ac Seniores. Debuissent autem ad solum Petrum deferre, si ille fuisset supremus Rector Ecclesiæ, & Judex controversiarum.

51. Respondeo: Hæc omnia desumpsit Antonius ex Lutheranis, & Calvinistis. Sed cur dissimulat alia multa, quæ Petrus gessit in suo Primatu? Solus sua authoritate convocavit omnes Discipulos ad electionem novi Apostoli. Primus promulgavit Euangelium Hierosolymæ. Primus item prædicavit gentibus Evangelium. Primus sententiam dixit in Concilio Hierosolymitano. Hæc omnia Adversarius omittit. Quæ autem objicit, nullius ponderis sunt. Ad singula sic respondeo.

52. Ad 1. non valet hæc consequentia: Omnes Apostoli instituerunt primos Diaconos, & non solus Petrus: ergo Petrus non habebat Primatum. Sicut neque hæc: Omnes Principes Angliæ sanxerunt legem de juramento fidelitatis, & non solus Rex: Ergo Rex non habet Primatum. Neque item hæc: Omnes Episcopi Dalmatiæ fecerunt hunc, aut illum actum jurisdictionis Ecclesiasticæ, & non solus M. Antonius: Ergo Marcus Antonius non fuit Primas Dalmatiæ. Non enim necesse est, solum Regem in suo Regno, solum Imperatorem in suo Imperio, solum Archiepiscopum in sua Provincia exercere quosvis actus jurisdictionis, & potestatis sine aliorum ope, & auxilio. Multo minus valet hæc consequentia: Petrus in illo actu, quo constituebantur primi Diaconi, non exercuit Primatum Ecclesiasticum; ergo nunquam exercuit. Et tamen mirifice sibi placet Adversarius in his, & similibus suis argutiis. Quanquam non argutiæ, sed stupiditates sunt.

53. Ad 2. Triplex potest esse missio. Prima ex Imperio. Sic Rex, aut Princeps, aut Dominus mittit subditum, aut servum. Secunda ex consensu. Sic Deus Pater mittit Filium in hunc mundum; & Filius Spiritum Sanctum. Tertia ex consilio, & directione. Sic Consiliarii mittunt Regem ad bellum. Igitur Petrus missus est, non ex imperio, sed ex consensu, & consilio Apostolorum; ex qua missione non sequitur, Petrum vel æqualem, vel inferiorem Apostolis fuisse. Nam superior potest hoc modo mitti ab inferioribus.

54. Ad 3. Hæc illatio nulla est: Quæstio de circumcisione non fuit delata ad solum Petrum, sed ad concilium Apostolorum, & Seniorum: ergo Petrus non habebat Primatum Ecclesiæ. An non plurimæ controversiæ civiles deferuntur ad Parlamentum Parisiense? An non plurimæ ad Senatum regium in Anglia? Nec ideo

ideo sequitur, Regem Galliæ, aut Angliæ non habere Primatum in suo Regno. Dicam, quod res est: Sicut in Regno Angliæ possunt controversiæ civiles deferri vel ad solum Regem, vel ad Senatum Regis, præsente Rege: sic etiam in Ecclesia possunt controversiæ Ecclesiasticæ deferri vel ad ipsum Pontificem, vel ad Concilium, cui præest Pontifex. Sicut ergo non destruitur authoritas Concilii per hoc præcise, quod aliqua controversia deferatur ad solum Pontificem: ita vicissim non destruitur authoritas Pontificis per hoc, quod aliqua controversia deferatur ad Concilium, cui præest Pontifex, & non ad solum Pontificem. Res clara est. Sed cur illa controversia de Circumcisione potius fuit delata ad Concilium, quam ad solum Petrum? Facilis Responsio. Ut decisio fieret cum majori partium satisfactione. Nam partes litigantes facilius acquiescunt, quando constat, controversiam ex communi Ecclesiæ consensu decisam esse.

55. Tertio objicit M. Antonius, Paulum in faciem restitisse Petro, *quia reprehensibilis erat*; ac proinde Petrum non fuisse Caput Ecclesiæ: alioqui Paulus fuisset procax, & arrogans, quod Ecclesiæ capiti ausus esset resistere. Hoc argumentum fuse prosequitur, adductis multorum Patrum testimoniis ad confirmandum Petri errorem, & justam Pauli objurgationem. Respondeo: non opus est tot testimoniis. Fatemur, Petrum errasse; non quidem in aliquo fidei articulo, in quo errare non poterat, juxta illam Christi promissionem: *Rogavi pro te, Petre, ut non deficiat Fides tua*: sed in facto; quia incaute simulabat Judaismum cum aliquo scandalo, & offensione gentilium. Fatemur etiam, Paulum aperte illi restitisse, quia merito judicabat ejusmodi simulationem non esse tolerandam, eo quod esset scandalosa. At consequentiæ, quas hinc nectit Adversarius, non valent. Non enim sequitur: Petrus fuit a Paulo reprehensus: ergo non habuit primatum Ecclesiæ. Sicut in simili non sequitur: David fuit reprehensus a Joab: (2. Reg. 19. 5.) ergo non habuit Primatum Regni. Imo multi Patres ex hac ipsa Petri reprehensione docent, superiores posse corrigi ab inferioribus, quando fit cum debita humilitate, & charitate, ut Augustinus epist. 19. ad Hieronymum, Cyprianus epist. ad Quirinum de Hæreticis rebaptizandis, Gregorius homil. 18. in Ezechielem, D. Thomas in 2. 2. q. 33. art. 4. ad 2.

56. Similiter non sequitur, Paulum fuisse arrogantem, & procacem, quod ausus sit capiti Ecclesiæ in faciem resistere; quia fecit hoc bono zelo ad tollendum scandalum, quod ortum erat ex incauta Petri simulatione. Sicut nec Joab censetur fuisse procax, & ar-

arrogans, quod ausus sit suum Regem ob ipsius peccatum arguere, & objurgare. Et aliunde constabat Paulo, Petrum propter modestiam, & humilitatem, qua erat præditus, non ægre laturum fraternam correptionem, quam sciebat ex bona intentione provenire.

57. De hoc Petri, & Pauli facto sic scribit Augustinus loco citato: *Ipse Petrus, quod a Paulo fiebat utiliter libertate charitatis, sancta, ac benigna pietate humilitatis accepit. Atque ita rarius, ac sanctius exemplum posteris præbuit, quo non dedignarentur, sicubi forte recti tramitem reliquissent, etiam a posterioribus corrigi, quam Paulus; quo confidenter auderent etiam minores majoribus pro defendenda Euangelica veritate, salva fraterna charitate, resistere.* Et certe Paulus non tantum suo exemplo, sed etiam scripto docuit, superiores aliquando moneri, & corrigi posse ab inferioribus, servata semper debita charitate, ac subjectione. Sic enim scribit ad Colossenses capite quarto, versu decimo septimo: *Dicite Archippo: vide ministerium, quod accepisti in Domino, ut illud impleas.* Erat Archippus ille Colossensium Episcopus, successor Epaphræ, qui tunc captivus Romæ tenebatur in vinculis, ut scripsit idem Paulus in Epistola ad Philemonem vers. 23. *Salutat te Epaphras concaptivus meus in Christo Jesu.* Si ergo Paulus mandat Colossensibus, ut moneant Episcopum sui officii; quid est, si alii quoque subditi possunt aliquando suos Prælatos vel monere, vel reprehendere, si necesse sit?

58. Et recta ratio hoc dictat. Nam laudabile est, opera misericordiæ, sive corporalia, sive spiritualia, servato debito modo, ac ordine, præstare indigentibus: At peccantes corrigere, est opus misericordiæ spirituale: Ergo laudabile est, servato debito modo, ac ordine, hoc opus præstare indigentibus. At non minus Prælati, quam subditi possunt indigere correptione; & sæpe magis, quia sunt in altiori, & periculosiori loco, ut recte notat Augustinus in Regula ad servos Dei, circa finem, cum ait: *Non solum vestri, sed etiam Prælati miseremini: quia inter vos quanto loco superiore, tanto in periculo majore versantur.*

59. Hoc argumentum pulchre explicat D. Thomas in 2.2. quæstion. 33. ar. 4. in hunc fere modum: Duplex est correctio: Una justitiæ, quæ fit per inflictionem legitimæ pœnæ: Altera charitatis, quæ fit per fraternam correctionem. Prior convenit solis Prælatis, respectu subditorum; quia requirit jurisdictionem, quæ in solis Prælatis est. Posterior convenit tam subditis, quam Prælatis; quia est actus charitatis, quæ ad omnes proximos, si-

ve Prælatos, sive subditos, se extendit. Tenemur enim omnes ex charitate diligere; ac proinde omnes peccantes corripere, servatis iis circumstantiis, quas charitas exigit. Non exigit autem charitas, ut eadem libertate, & authoritate corripiamus Prælatos, qua subditos: sed exigit, ut Prælatos cum reverentia, & subjectione; subditos cum mansuetudine, & patientia, quantum fieri potest, objurgemus.

DE ROMANO PONTIFICE PETRI SUCCESSORE, seu de Primatu Romani Pontificis.

60. Adversarii negant Primatum Romani Pontificis: Catholici asserunt: Et hæc tria pro eodem usurpant. 1. Pontifex est successor Petri. 2. Pontifex est Caput Ecclesiæ. 3. Pontifex habet Primatum Ecclesiæ. Hæc assertio variis modis probari potest. Primo ex Patribus, qui scripserunt de successione Pontificum. Optatus Milevitanus libro secundo contra Parmenianum: *Petro successit Linus, Lino Clemens, Clementi Anacletus, &c.* Augustinus Epist. 165. ad Generosum: *Si ordo Episcoporum sibi succedentium considerandus est, quanto certius, & vere salubriter ab ipso Petro numeramus, cui totius Ecclesiæ figuram gerenti Dominus ait: Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Petro enim successit Linus, Lino Clemens, Clementi Anacletus, Anacleto Evaristus, &c.* Et Philippus Presbyter in Concilio Ephesino, Tomo secundo, capite decimosexto: *Nulli dubium, imo sæculis omnibus notum est, sanctum Petrum Apostolorum Principem, & Caput, Ecclesiæ Catholicæ fundamentum, per successores suos hucusque semper vivere, causasque decernere, semperque victurum esse. Hujus itaque ordinarius Successor Papa Cælestinus nos ad hanc Synodum misit.* Omitto reliquos omnes, qui vel Chronica, vel Martyrologia, vel vitas Pontificum conscripserunt. Omnes incipiunt a Petro, & Pontifices faciunt Petri successores.

61. Secundo probatur ex principiis jam positis. Primum est, Christum in hac vita fuisse visibile Caput Ecclesiæ in externa gubernatione, sicut vir est caput mulieris. Alterum, hanc gubernandi formam non esse mutatam post Ascensionem Christi; ac proinde etiam nunc opus esse visibili Capite Ecclesiæ in externa gubernatione. Tertium, hoc Caput non aliud fuisse post Christum, quam Petrum, cui dictum est: *Pasce oves meas*. Cum ergo post mortem Petri non sit facta mutatio in regimine Eccle-

siæ,

fiæ, necesse est Petro successisse aliquem, qui eodem modo, quo Petrus, Ecclesiam gubernaret. Nec alius assignari potest, quam Pontifex.

62. Tertio probatur ex Titulis, quos Patres tribuunt Pontifici. Primus titulus est: *Caput universalis Ecclesiæ*. Qui titulus habetur in Epistola Paschasini Episcopi, & aliorum de damnatione Dioscori, Tomo secundo Concil. in fine Concilii Chalcedonensis, ubi leguntur hæc verba: *Unde sanctissimus, & beatissimus Papa, Caput universalis Ecclesiæ, Leo, per nos, ut Legatos suos, sancta Synodo consentiente, Petri Apostoli praeditus dignitate, qui Ecclesiæ fundamentum, & petra fidei, & cælestis Regni janitor nuncupatur, Episcopali eum dignitate nudavit*. Secundus est: *Papa universalis Ecclesiæ*. Quo utuntur Athanasius, & Episcopi Ægypti in Epistola ad Marcum Papam (si modo Athanasio adscribenda sit illa Epistola) *Domino*, inquiunt, *sancto, & Apostolici culminis venerando Marco, sanctæ Romanæ, & Apostolicæ Sedis, atque universalis Ecclesiæ Papæ, Athanasius, & universi Ægyptiorum Episcopi salutem*. Cui similis est hic titulus; *Pastor, & custos ovilis Christi*. Quo utuntur Ambrosius, Cassianus, & cæteri Episcopi in epistola ad Siricium Papam; quæ est epistola 81. inter Epistolas Ambrosii. Item hic; *Custos vineæ Salvatoris*. Quo utitur Concilium Chalcedonense in citata relatione ad Leonem Papam, cum ait: *Et post hæc omnia insuper, & contra ipsum, cui vineæ custodia a Salvatore commissa est, extendit insaniam, idest, contra tuamquoque Apostolicam sanctitatem*. Tertius titulus est: *Summus Pontifex, summus Papa, summus Sacerdos, Princeps Sacerdotum, Summus omnium Præsulum Pontifex*. Quem illi tribuunt Bernardus in suis epistolis ad Romanos Pontifices, Hieronymus in præfatione Euangeliorum ad Damasum, Sexta Synodus Act. 18. in sermone acclamatorio, Valentinus in epistola ad Theodosium, quæ habetur Tomo primo Conciliorum, & Stephanus Archiepiscopus Carthaginiensis in epistola ad Damasum Papam, quam scripsit nomine trium Conciliorum Africæ, in qua sic legimus: *Beatissimo Domino, & Apostolico culmine sublimato Damaso Papæ, & summo omnium Præsulum Pontifici*.

63. Quarto probatur ex privilegiis Pontificis. Primum est, quod omnes Episcopi totius orbis, qui in judiciis ecclesiasticis sentiũt se gravari ab Episcopis, aut Synodis Provincialibus, possunt confugere ad Romanum Pontificem, tanquam ad judicem superiorem, cui reliqui etiam Episcopi subjecti esse debeant, & a cujus sententia non liceat ulterius provocare. Hoc patet ex Con-

Concilio Sardicensi, capite quarto juxta secundam editionem: *Hosius Episcopus dixit: Quod si aliquis Episcopus judicatus fuerit in aliqua causa, & putet se bonam causam habere, ut iterum judicium renovetur, si vobis placet, sancti Petri Apostoli memoriam honoremus, ut scribatur vel ab his, qui examinaverunt, vel etiam ab aliis Episcopis, qui in propinquo morantur, Romano Episcopo. Et si judicaverit renovandum esse judicium, renovetur, & det judices. Si autem probaverit talem causam, ut ea non refricentur, quæ acta sunt, quæ decreverit Romanus Episcopus, confirmata erunt. Si ergo omnibus placet, statuatur. Synodus respondit*, Placet. Etc. 5. ejusdem secundæ editionis: *Cum aliquis Episcopus depositus fuerit eorum Episcoporum judicio, qui in vicinis commorantur locis, & proclamaverit agendum sibi negotium in Urbe Roma, alter Episcopus in eadem Cathedra (post appellationem ejus, qui videtur esse depositus) omnino non ordinetur, nisi causa fuerit in judicio Episcopi Romani determinata.*

64. Hi duo Canones magnam habent authoritatem in Ecclesia, quia Concilium Sardicense, in quo conditi sunt, semper ab Ecclesia fuit receptum. De quo Sulpitius lib. 2. Histor. scribit, *ex toto orbe fuisse convocatum.* Et Socrates lib. 2. cap. 16. appellat Concilium Generale. Interfuerunt enim Legati Julii Primi Pontificis; & præterea ex toto terrarum orbe plus quam trecenti Episcopi, nominatim ex Italia, Gallia, Hispania, Britannia, Africa, Ægypto, Syria, Thracia, Pannonia, & aliis Provinciis, ut refert Athanasius in Apologia secunda, circa initium.

65. De iisdem Canonibus sic scribit Gelasius Papa in epist. ad Faustum: *Ipsi sunt canones, qui appellationem totius Ecclesiæ ad hujus Sedis examen voluerunt deferri. Ab ipsa vero nusquam prorsus appellari debere sanxerunt.* Et in epistola ad Episcopos Dardaniæ: *Ad illam de qualibet mundi parte canones appellari voluerunt: Ab illa autem nemo est appellare permissus.* Habentur hæ epistolæ in tom. 2. Concil. inter Decreta Gelasii Papæ primi.

66. Dices: Hoc privilegium appellationis Ecclesiastico tantum jure concessum est, non divino. Respondeo: Non ita est. Nam antequam Ecclesiastico jure statutum esset in supradicto Concilio Sardicensi, Episcopos posse appellare ad Pontificem, jam usu recepta erat hujusmodi appellatio, ut variis exemplis demonstrat Cardinalis Bellarminus, lib. 2. de Pontif. cap. 21. circa finem. Unde etiam Leo Papa epist. 87 ad Episcopos Provinciæ Viennensis in Gallia fatetur, antiquam esse consuetudinem ap-

appellandi ad Pontificem. Sic enim scribit: *Vestra fraternitas recognoscat, Apostolicam sedem, pro sui reverentia, a vestræ etiam provinciæ Sacerdotibus innumeris relationibus esse consultam, & pro diversarum (quemadmodum vetus consuetudo poscebat) appellatione causarum, aut retractata, aut confirmata fuisse judicia.*

67. Porro hæc consuetudo, quæ postea per canones Concilii Sardicensis fuit confirmata, non aliunde, quam ex Apostolica Traditione, & authoritate orta est, ut colligitur ex Theodoreto in Epistola ad Rhenanum Presbyterum, ubi sic ait: *Nudarunt me Sacerdotio, ejiciuntque ex civitatibus, nec senectutem reveriti, neque canitiem in religione, & pietate nutritam. Quamobrem deprecor te, ut sanctissimo Episcopo (Leoni Papæ) suadeas, ut Apostolica auctoritate utatur, jubeatque ad vestrum Concilium adire. Tenet enim sancta ista Sedes gubernacula regendarum cuncti orbis Ecclesiarum. Quare quæ ab isto vestro tribunali proficiscentur, qualiacumque erunt, judicii vestri integritate confisi amplectemur.* Ubi clare significat, Pontificem non solo jure Ecclesiastico, sed authoritate Apostolica supremum esse Judicem in judiciis Ecclesiasticis, ac proinde ad illum appellari posse. Et rationem addit, quia Pontifex Romanus gubernat omnes Ecclesias totius mundi. Ergo ab omnibus Ecclesiis totius mundi potest ad ipsum fieri appellatio. Eodem sensu scribit in epistola ad Leonem Papam: *Ego*, inquit, *suffragium sedis Apostolicæ expecto, & supplex oro, atque obsecro Sanctitatem Vestram, ut ea me, tribunal vestrum justum, ac rectum appellantem, defendat, ac protegat, &c. Vestram sententiam expecto. Quod si sententiæ eorum, qui me condemnaverunt, acquiescere jusseritis, acquiescam.*

68. Secundum privilegium est, quod omnes Christiani, quando oriuntur dissensiones in fide, debeant adhærere illi parti, quam tenet Romanus Pontifex, & sedes Apostolica, si non velint errare. Hoc tradunt antiqui Patres. Irenæus lib. 3. contra hæreses c. 3. rationem reddens, cur potius describat successionem Episcoporum Ecclesiæ Romanæ, quam aliarum Ecclesiarum particularium, sic scribit: *Ad hanc enim Ecclesiam, propter potentiorem principalitatem, necesse est omnem convenire Ecclesiam, hoc est omnes, qui sunt undique fideles; in qua semper ab his, qui sunt undique, conservata est ea, quæ est ab Apostolis, traditio.*

Et D. Hieronymus epistola 8. ad Demetriadem, cap. 9. *Et quia vereor, imo rumore cognovi, in quibusdam adhuc vivere, & pullulare venenata plantaria: illud te pio charitatis affectu* pra-

præmonendum puto, ut Sancti Innocentii, qui Apostolicæ Cathedræ successor est, teneas fidem: nec peregrinam, quantumvis tibi prudens, callidaque videaris, doctrinam recipias. Ubi etiam insinuat rationem, cur Pontifici in fide adhærendum sit, quia nimirum Pontifex est successor Petri Apostoli. At Petro, & successoribus illius dictum est: *Ego rogavi pro te, Petre, ut non deficiat fides tua. Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Et Basilius Magnus in Epistola data Sabino Diacono ad Pontificem Romanum. *Revera dignum est illa excellentissima voce, qua te beatum prædicavit, quod pietati tuæ donatum a Domino est, scilicet, ut quod adulterinum est, a legitimo, ac puro discernas, ac fidem Patrum sine subtractione ulla prædices.* Alludit ad illud, quod Petro dictum est: *Beatus es Simon Bar-iona, quia caro, & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in cælis est.* Quod etiam Pontifici Petri successori dictum esse interpretatur. Et recte. Nam sicut ad illam fidei quæstionem, *Vos autem quem me esse dicitis?* Petrus ex peculiari Dei revelatione respondit: *Tu es Christus, Filius Dei vivi:* Ita ad similes fidei quæstiones successor Petri ex peculiari Dei assistentia debet respondere. Et Cyrillus Alexandrinus in Epist. ad Cœlestinum Papam: *Quoniam vero Deus hisce in rebus prudentiam exigit, longaque Ecclesiarum consuetudo suadet, ut istiusmodi sanctitati tuæ communicentur, non possum equidem id, quod apertum est, ad pietatem tuam non perscribere.* Et paulo post. *Quamvis hæc ita se habeant, non prius tamen Nestorii Communionem confidenter deserere ausi fuimus, quam hæc ipsa pietati tuæ indicaremus. Digneris proinde, quid hic sentias, declarare: quo liquido nobis constet, num communicare cum Nestorio nos oporteat, an vero libere ei renunciare, neminem cum eo communicare, qui ejusmodi erroneam doctrinam fovet, ac prædicat. Porro tuæ integritatis mens, ac super hac re sententia non modo piissimis, Deoque devotissimis Macedoniæ Episcopis, sed totius quoque Orientis Antistibus perspicue per litteras exponi debet.* Hic apparet, totam Ecclesiam Orientalem tanti fecisse Romanum Pontificem, ut in rebus fidei nihil, nisi ex ipsius decisione, statuendum esse existimaret.

Et Maximinianus Constantinopolitanus Episcopus in Epist. ad Orientales: *Omnes fines terræ, qui Dominum sincere receperunt, & ubique terrarum Catholici veram fidem confitentes, in potestatem Romanorum Pontificum, tanquam in solem respiciunt, & ex ipsa lumen Catholicæ, & Apostolicæ fidei recipiunt. Nec immerito, quia Petrus legitur primo perfectam fidem esse confessus, Domino revelante,*

eum dixit: Tu es Christus Filius Dei vivi. Et infra: *Hunc enim de cæteris mortalibus ex terrarum orbe conditor orbis elegit, cui cathedram Magisterii principaliter possidendam tenere, perpetuo privilegii jure concessit: ut quisquis divinum aliquid, aut profundum nosse desiderat, ad hujus præceptionis oraculum, doctrinamque recurrat*. Nota, *perpetuo privilegii jure*.

Et Augustinus lib. 1. contra duas epistolas Pelagianorum ad Bonifacium Pontificem, cap. 1. *Hæc autem, quæ duabus Epistolis eorum respondeo, ad tuam potissimum dirigere sanctitatem, non tam discenda, quam examinanda, & ubi forsitan aliquid displicuerit, emendanda constitui*. Verba clara sunt. Similia habent Theodoretus in epist. ad Leonem Papam, Sozomenus lib. 6. Hist. cap. 22. & alii passim.

69. Tertium privilegium est, quod nihil grave in Ecclesia universali, nisi consulto prius, ac consentiente Pontifice, possit tractari, decerni, ac definiri. Hoc quidem concedunt aliqui ex adversariis, sed non eo sensu, quo nos. Nam nos dicimus, hujusmodi decreta, vel decisiones, quæ fiunt pro tota Ecclesia, non habere vim, ac robur, nisi accedat consensus Pontificis. Adversarii asserunt, habere quidem robur sine consensu Pontificis, sed tamen plus roboris ex consensu illius accedere. Nobiscum sentiunt antiqui Patres. Socrates lib. 2. Historiæ cap. 5. *Nec Julius Romæ Episcopus in Concilio adfuit, neque quemquã, qui ejus locum suppleret, eo misit, cum utiq; Ecclesiasticus Canon jubeat, non oportere absq; Romani Pontificis sententia Decreta Ecclesiis sancire*. Loquitur de Concilio Antiocheno, quod contra Athanasium celebratum est; sed sine robore, & authoritate, quia defuit consensus Pontificis.

Et Sozomenus lib. 3. c. 7. *Athanasius fugiens Alexandria, Romam adventavit. Eodem tempore Paulus etiam Constantinopolitanus Episcopus forte illo accessit, & Marcellus quoq; Episcopus Ancyræ, & Asclepas Gazæ Episcopus: qui cum doctrinæ Arrianæ adversaretur, in crimen vocatus est ab Arrianis quibusdam, quod altare everterit, & fuerit propterea abdicatus. Cujus locum in Ecclesia Gazæ administranda obtinuit Quintinianus, itemque Lucius Episcopus Adrianopolis, ab aliis accusatus, sua, quam regebat, Ecclesia spoliatus, Romæ ætatem degit. Quorum criminationes cum Episcopus Romanus intellexisset, & omnes fidei Concilii Niceni consentientes reperisset, in communionem recepit. At cum propter sedis dignitatem, cura omnium ad ipsum spectaret, singulis suam Ecclesiam restituit, scripsitque ad Episcopos Orientis, eosque incusavit, quod inconsulto de hisce viris judicassent, Ecclesiasque perturbassent*.

Et

Et Theodoretus lib. 2. Histor. cap. 22. *Numerus Episcoporum, qui erant Arimini congregati, præjudicii vim habere non debet; præsertim cum formula composita sit, neque Episcopo Romano, cujus sententia præ cæteris omnibus expectanda erat, &c.*

Et Concilium Chalcedonense act. 1. statim ab initio post recensita nomina eorum, qui interfuerunt: *Paschasinus vero Reverendissimus Episcopus, & Vicarius sedis Apostolicæ, cum in medio una cum his Viris Reverendissimis collegis suis stetisset, dixit: Beatissimi, atque Apostolici viri, Papæ urbis Romæ, quæ est Caput omnium Ecclesiarum, præcepta habemus præ manibus, quibus præcipere dignatus est ejus Apostolatus, ut Dioscorus Alexandrinorum Episcopus non sedeat in Concilio, sed audiendus intromittatur. Quod nos observare necesse est.* Et infra: *Quia cum personam judicandi non haberet, præsumpsit, & synodum ausus est facere sine authoritate Sedis Apostolicæ, quod nunquam licuit, nunquam factum est.* Et Act. 16. in Relatione quintæ Synodi ad Leonem Papam, paulo post medium: *Hæc sunt, quæ tecum, qui spiritu præsens eras, effecimus. Indicamus vero, quia & alia quædam pro rerum ipsarum ordinata quiete, & propter Ecclesiasticorum statutorum firmitatem definimus, scientes, quia & vestra sanctitas eadem probatura, & confirmatura est.* Et circa finem: *Rogamus igitur, & tuis decretis nostrum honora judicium; & sicut nos Capiti in bonis adjecimus consonantiam; sic & summitas tua filiis, quod decet, adimpleat.* Hic petunt Patres Concilii, ut quæ ipsi communi consensu in Concilio generali statuerant, a Pontifice confirmentur, & robur accipiant.

Et Anastasius Hierosolymitanus Patriarcha in ep. ad Felicem Papam: *Fuit semper Apostolicæ Sedis vestræ licentia, injuste damnatos, vel excommunicatos potestatis suæ auctoritate restituere, & sua omnia iis reddere, & eos, qui eos condemnarunt, aut excommunicarunt, Apostolico punire privilegio; sicut etiam nostris, & anterioribus novimus factum temporibus, &c. Antiquis regulis sancitum est, ut quicquid, quamvis in remotis provinciis, super eorum querelis, aut excusationibus ageretur, non prius tractandum, vel accipiendum esset, quam ad notitiam almæ sedis vestræ esset deductum, ut hujus auctoritate, juxta quod fuisset faciendum, infirmaretur, aut firmaretur.*

Et Augustinus cum aliis Episcopis Concilii Carthaginiensis epist. 90. ad Innocentium Papam: *Hoc itaque gestum, Domine frater sancte, charitati tuæ intimandum duximus, ut statutis nostræ mediocritatis etiã Apostolicæ sedis adhibeatur authoritas, pro tuen-*

da salute multorum, & quorundam perversitate etiam corrigenda.

Et Ambros. epist. 78. ad Theophilum Alexandrinum, (ubi agit de componenda discordia, quæ erat inter Evagrium, & Flavianum) *Sane*, inquit, *referendum arbitramur ad Reverendum fratrem nostrum Romanæ sacerdotem Ecclesiæ*. Et ibidem: *Ut nos quoque, cum id gestum esse cognovimus, quod Ecclesia Romana comprobaverit, læti hujusmodi fructum examinis adipiscamur.*

Et Prosper in chronicis: *Concilio apud Carthaginem habito ducentorum septemdecim Episcoporum, ad Pontificem Zosimum synodalia decreta perlata, quibus probatis, per totum mundum hæresis Pelagiana damnata est.*

70. Accedit efficacissima ratio: quia Pontifex habet curam, & gubernationem totius Ecclesiæ, ut supra dixi, sicut Rex totius regni, aut Imperator totius Imperii, quisque in suo genere: At nemo potest facere efficax Decretum pro toto Regno, aut Imperio, nisi consentiente Rege, aut Imperatore: Ergo similiter nemo potest facere efficax Decretum pro tota Ecclesia, nisi consentiente Pontifice. Hæc tamen duo distinguenda sunt. Primo, facere efficax Decretum pro tota Ecclesia. Hoc nemo potest sine expresso consensu Pontificis. Secundo, facere efficax decretum pro hac, aut illa Ecclesia particulari: Hoc potest Episcopus hujus, aut illius Ecclesiæ particularis sine expresso consensu Pontificis, modo decretum in se bonum sit, & Pontifex rationabiliter non repugnet.

71. Quartum privilegium est, quod Pontifex possit sancire leges Ecclesiasticas, quæ obligent universam Ecclesiam. Hoc sequitur ex dictis: quia cum sit Caput Ecclesiæ, sicut Rex est Caput Regni, & Imperator Imperii, non minus potest sancire leges pro tota Ecclesia, quam Rex pro toto Regno, aut Imperator pro toto Imperio.

72. Hoc magis explicabo ex tribus generalibus principiis. Unum est, quod Prælati Ecclesiæ habeant potestatem regendi subditos; & quod subditi jure divino teneantur eis obedire. Patet ex Scripturis, Luc. 10. 16 *Qui vos audit, me audit. Et qui vos spernit, me spernit*. Et Matth. 18. 17. *Si Ecclesiam non audieris, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus*. Et Act. 20. 28. *Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei*. Et Hebr. 13. 17. *Obedite Præpositis vestris, & subjacete illis*. Et ratio est, quia si subditi non tenerentur obedire, jam non essent subditi.

73. Al-

73. Alterum est, quod Prælati Ecclesiæ non tantum habeant potestatem regendi subditos, sed etiam coercendi, puniendi, si non obediant, ut passim docet Apostolus, 1. Cor. 4. 21. *Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in spiritu mansuetudinis?* Et 2. Cor. 13. 10. *Hæc absens scribo, ut non præsens durius agam, secundum potestatem, quam Dominus mihi dedit.* Et hac potestate frequenter usus est. Primo, quando excommunicavit Corinthium incestuosum. Secundo, quando reprehendit Corinthios, quod judicio contenderent apud infideles. Tertio, quando Hymenæum, & Alexandrum, propter hæresim, tradidit Satanæ. Quarto, quando Thessalonicensibus scripsit: *Si quis non obedit verbo nostro, per Epistolam hunc notate, & non commisceamini illi.*

74. Tertium sequitur ex prædictis, quod Prælati Ecclesiæ habeant etiam potestatem condendi novas leges, obligantes in conscientia. Ratio est, quia habent potestatem regendi, & puniendi subditos, & subditi tenentur illis obedire: Ergo habent potestatem condendi leges, secundum quas possint regere, & punire subditos, & in quibus subditi teneantur illis obedire.

75. Dicet forte aliquis cum Calvino, id non sequi. Nam satis esse, si possint eos regere, & punire secundum leges divinas. Nec requiri, ut regant, & puniant eos secundum leges humanas. Respondeo: Potestas Prælatorum latius se extendit, quam ad ea, quæ sunt juris divini. Primo, quia testimonia Scripturæ, quæ allata sunt, non adstringuntur ad solum jus divinum. Secundo, quia Apostoli multa præceperunt subditis, quæ non erant juris divini. Nam in Concilio Hierosolymitano prohibuerunt sanguinem suffocatum, & immolata, quæ tunc temporis non erant prohibita jure divino. Jus enim veteris Testamenti erat abrogatum: nec ullum aliud extabat jus divinum, quo illa prohiberentur. Similiter D. Paulus legem statuit de bigamis ad Episcopatum non admittendis, 1. Tim. 3. 2. & alibi, præsertim 1. Cor. 7. 10. distinguit sua præcepta a præceptis Christi. Denique legantur Canones Apostolorum, Concilia generalia; Decreta Pontificum, in quibus sunt multæ leges Ecclesiasticæ de iis, quæ jure divino in particulari determinata non sunt.

76. Multa objicit M. Antonius contra primatum Pontificis, quæ lib. 3. de Repub. Christiana cap. 5. a me discussa sunt. Præcipua obiectio sumpta est ex dictis Pelagii, & Gregorii Pontificum, qui acerrime oppugnarunt titulum Oecumenici, seu universalis

Patriarchæ, quo utebatur Joannes Constantinopolitanus Episcopus, & consequenter oppugnarunt primatum Ecclesiæ. Verba Pelagii sunt hæc: *Nullus Patriarcharum hoc tam profano vocabulo unquam utatur, quia si unus Patriarcha universalis dicitur, Patriarcharum nomen cæteris derogatur*. Quæ verba referuntur apud Gratianum dist. 19. cap. Nullus. Verba Gregorii sunt hæc: (lib. 4. Epist. 32. ad Mauritium) *Quis est iste, qui contra statuta Evangelica, contra Canonum decreta, novum sibi usurpare nomen præsumit?* Et infra: *Sed absit a cordibus Christianorum nomen istud blasphemiæ: in quo omnium Sacerdotum honor adimitur, dum ab uno sibi dementer arrogatur*. Et lib. 6. epist. 30. *Ego fidenter dico, quia quisquis se Universalem Sacerdotem vocat, vel vocari desiderat, in elatione sua Antichristum præcurrit, quia superbiendo se cæteris præponit.*

77. Respondeo: M. Antonius non intelligit citatos Patres. Reprehendunt illi Joannem Constantinopolitanum Episcopum, quod titulum universalis Patriarchæ, vel Sacerdotis fastuose sibi arrogaverit. Ut autem constet, quo sensu id fecerit, notandum est, hæc duo distingui, quæ M. Antonius confundit. Primo, dici *Universalem Episcopum in Ecclesia*. Secundo, dici *Episcopum universalis Ecclesiæ*. Prior titulus reprehenditur in Joanne, posterior Romano Pontifici conceditur. Et citati Patres priorem asserunt esse profanum, blasphemum, & Antichristianum: posteriorem non item. Est autem hoc discrimen inter utrumque titulum. Qui dicit se esse universalem Episcopum, vel Sacerdotem, insinuat se solum esse Episcopum, & aliis omnibus derogat nomen, & honorem Episcopalem. Et hoc fecisse Joannem, testatur Gregorius, partim locis citatis, partim l. 4. epist. 34. cum ait: *Triste valde est, ut patienter feratur, quatenus despectus omnibus prædictus frater, & coepiscopus meus solus conetur appellari Episcopus*. Et epist. 36. ad Eulogium: *Si unus Patriarcha universalis dicitur, Patriarcharum nomen cæteris derogatur*. Et lib. 7. Epist. 69. ad Eusebium: *Nam si unus, ut putat, universalis est, restat, ut vos Episcopi non sitis*. Qui autem dicit se esse Episcopum, vel Pastorem uiversalis Ecclesiæ, non significat se esse solum Episcopum, vel Pastorem, sed se habere generalem curam, & gubernationem totius Ecclesiæ, licet alii Episcopi habeant specialem curam, & gubernationem Ecclesiarum particularium. Et hoc sensu Pontifex solet vocari Episcopus, & Pastor universalis Ecclesiæ. Quod etiam fatetur Gregorius. Nam l. 6. epist. 32. ait: *Petro omnium Apostolorum Principi totius Ecclesiæ cura commissa est*. Item, *Cura ei totius Ecclesiæ, & Principatus commis-*

mittitur, & tamen universalis Apostolus non vocatur.

Hinc apparet, Pelagium, & Gregorium frustra a M. Antonio adductos esse contra nos. At merito contra ipsum adduci possunt. Nam Gregorius, ut jam dixi, agnoscit Petro totius Ecclesiæ curam, & principatum commissum esse, quod M. Antonius negat. Similiter Pelagius loco citato sic habet: *Relatum est ad Apostolicam sedem, Joannem Constantinopolitanum Episcopum Universalem se scribere, vosque ex hac sua præsumptione ad Synodum convocare generalem; cum generalem Synodum convocandi authoritas Apostolicæ sedi B. Petri singulari privilegio sit tradita, & nulla unquam Synodus rata legatur, quæ Apostolica authoritate non fuerit fulta.* Et infra: *Sciat Joannes, nisi errorem suum cito correxerit, nobis excommunicandum fore.* Quibus verbis fatetur hæc tria. 1. Authoritatem convocandi generalem Synodum, singulari privilegio, traditam esse Apostolicæ Sedi. 2. Nullam Synodum ratam esse, quæ Apostolica authoritate non sit firmata. 3. Pontificem posse excommunicare Episcopos Orientales. Quæ omnia valent contra M. Antonium. Nec debet excipere suspectos esse Pelagium, & Gregorium in hac causa. 1. Quia ipse utitur eorum authoritate. 2. Quia vocat eos Pontifices sanctos, ut ipsorum testimonium plus ponderis habere videatur.

78. Ex dictis facile solvuntur argumenta M. Antonii, quæ ex Pelagio, & Gregorio adducit contra Primatum Pontificis. Percurram obiter. Primum est: Qui se dicit universalem Episcopum, reliquis omnibus Episcopis aufert nomen, honorem, & dignitatem Episcopalem: At Pontifex hoc facit: Ergo, &c. Respondeo: Major vera est eo sensu, quo Joannes vocabat se universalem Episcopum. Minor falsa est, quia Pontifex vocat quidem se Episcopum universalis Ecclesiæ, non tamen Episcopum universalem, eo sensu, quo Joannes.

79. Secundum: Luciferianum est, velle unum Episcopum se efferre super alios Episcopos, qui sunt astra cœli. Respondeo: Lucifer voluit se efferre supra astra celi ex mera superbia, non autem ex Dei ordinatione. Luciferum imitatus est Joannes Constantinopolitanus. At Pontifex Romanus, Petri successor, id non facit. Imitatur Petrum, cui totius Ecclesiæ cura erat demandata; & ideo totius Ecclesiæ pastorem, & Episcopum merito se vocat, non ex superbia, sed ex Christi ordinatione.

80. Tertium: Schisma aperit, & inducit, qui se vocat universalem. Respondeo. Joannes inducebat Schisma, quia cum

Pontifex Romanus esset Episcopus universalis Ecclesiæ, cui omnes tenebantur obedire, ipse se subduxit ab obedientia, & vocavit se universalem Patriarcham; & sic dividebat unitatem Capitis in Ecclesia. Hoc non facit Pontifex. Quærit conservare unitatem Capitis, non in varia Schismata distrahere.

81. Quartum: Solus Christus est Ecclesiæ Caput universale, & omnes Episcopi sunt Christi membra. Respondeo. Solus Christus est caput Ecclesiæ quoad externam gubernationem. In priori officio Capitis non admittit Vicarium; in posteriori admittit. Hoc supra explicatum est.

82. Quintum: Neque Petrus, neque ullus Apostolus, aut sanctus Episcopus vocavit se unquam universalem. Respondeo. Si de nomine agitur, verum est; si de re ipsa, falsum. Nam Petrus reipsa exercuit officium Pastoris, respectu totius Ecclesiæ: quod etiam fecerunt successores Petri: Et tametsi non vocaverint se universales: vocati sunt tamen Episcopi, seu Pastores universalis Ecclesiæ.

83. Sextum: Proprium est præcursoris Antichristi superbiendo se cæteris anteponere. Respondeo. Verum est; Pontifex hoc non facit. Non enim ex superbia, sed ex divina institutione cæteris se anteponit. Sicut in veteri Testamento faciebat Moyses, & reliqui summi Pontifices. Sicut etiam in Regno Angliæ facit Rex, & in Imperio Imperator: Uterque enim legitimo jure electionis præfert se aliis. In quo dissimiles sunt Joanni Constantinopolitano, qui ex superbia, non ex Dei ordinatione se cæteris anteponebat.

CA-

CAPUT V.

De Judice Controversiarum.

1. INter Christianos,ut quotidiana docet experientia, solent oriri variæ controversiæ de fide,& religione. Quæstio est, quis debeat esse Iudex in hujusmodi controversiis decidendis? Adversarii docent, solam Scripturam esse: Et ex ea sola, seclusis Traditionibus, & authoritate Ecclesiæ, controversias omnes finiri, ac decidi posse. Quod probant

2. Primo, quia Deus in veteri testamento remittit Iudæos ad solam scripturam, tanquam ad judicem, Isajæ 8. 20. *Ad legem, & testimonium*. Idem facit Christus in novo, Ioan. 5. 39. *Scrutamini Scripturas*. Et hoc fecerunt Beroenses, de quibus scriptum est, Act. 17. 11. *Quotidie scrutantes scripturas, si hæc ita se haberent*. Secundo, Deus mandat, ut nihil addatur ad scripturam, Deut. 42. *Non addetis ad verbum, quod vobis loquor*. Et Christus damnat omnes Traditiones,& sola Scriptura vult nos esse contentos, Matth. 16. 6. *Irritum fecistis mandatum Dei propter Traditionem vestram*. Tertio, Apostolus ait, Scripturam per se sufficere, 2. Timoth. 3. 15. *Omnis scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, & arguendum, ad corripiendum, &c.* Hoc argumentum, sicut & præcedens, solutum est cap. 2. de Traditionibus. De primo, & reliquis, quæ afferri solent, aut possunt, postea videbimus in solutione objectionum.

3. Catholici distinguunt inter Iudicem, & Normam. Iudicem vocant, qui fert sententiam inter partes litigantes: Normam, secundum quam fertur sententia a Iudice. Posita hac distinctione, tria docent. 1. Ecclesiam esse Iudicem Controversiarum. 2. Normam, quam sequitur Ecclesia in ferenda sententia, non esse solam scripturam, sed scripturam,& Traditionem simul. 3. Ecclesiam, juxta hanc normam, dupliciter sententiam pronunciare posse: vel per Pontificem, qui est Pastor Ecclesiæ, vel per Concilia a Pontifice approbata, quæ repræsentant Ecclesiam: Et utroque modo sententiam esse infallibilem.

4. Ad hanc sententiam confirmandam, & priorem refellendam, utar sex argumentis, quibus clare demõstrabo, solam scripturam controversiarũ Iudicem esse non posse. Primũ sumetur ex officio Iudicis, quod Scripturæ nõ competit. Secũdũ ex parte ipsius Scripturæ, in qua duo spectanda sũnt, Littera,& sensus: *Littera occidit*, teste Apost. Sensus sæpe obscurus est, ut alio Iudice,

ac

ac interprete opus sit. Tertium ex parte controversiarum, de quarum Judice quæstio est. Nam aliquæ controversiæ sunt, quæ ex Scriptura dirimi non possunt, cum nulla de iis in Scriptura fiat mentio. Quartum ex usu, & praxi veteris Testamenti, ubi non Scriptura, sed Pontifex pro Judice agnoscebatur. Quintum ex simili usu, & praxi novi Testamenti. Sextum ex analogia Judicis controversiarum civilium, & politicarum. Nam Judex ejusmodi controversiarum non est Lex scripta, sed Princeps, aut Consistorium Principis. Deinde solvam objectiones.

SOLAM SCRIPTURAM NON ESSE JUDICEM.

Primum Argumentum ex Officio Judicis.

5. PRimum Argumentum, quod sumitur ex officio Judicis, sic propono: Qui est Judex inter duos litigantes, debet ita pronuntiare sententiam, ut uterque litigantium clare intelligat, quænam sit sententia Judicis: Et alter eorum fateatur, illam pro se, alter contra se latam esse. Alioqui, nisi id fiat, non cessabunt a lite, sed uterque suam causam prosequetur: At scriptura non potest hoc præstare: Ergo scriptura non potest esse Judex Controversiarum. Major per se clara est. Minorem probo, quia Lutherani, & Calvinistæ multis jam annis litigant de his punctis. 1. De Baptismo parvulorum. 2. De reali præsentia Christi in Eucharistia. 3. De prædestinatione. 4. De persona Christi. 5. De exorcismo. Et tamen Scriptura, quam volunt esse Judicem, non potest dirimere, aut finire has ipsas controversias. Nec hactenus auditum est ita pronunciasse sententiam, ut vel Lutherani, vel Calvinistæ fassi sint, contra se pronunciatam esse. Hoc constat ex eventu. Nam utrique pergunt in studio, & ardore litigandi: quod sine dubio non facerent, si putarent sententiam clare semel esse latam. Tunc enim vel ultro cessarent a suscepta contentione, & sententiæ acquiescerent: Vel certe si existimarent injuste secum actum esse, ad alium Judicem provocarent. Neutrum fit.

6. Ut magis appareat vis hujus argumenti, duo consideranda sunt. Unum, quod tam Lutherani, quam Calvinistæ palam fateātur, se non aliū Judicem, quam solam Scripturam agnoscere: Et hanc ipsam Scripturam esse claram, perspicuam, & ad omnes controversias sopiendas per se sufficientem; nec ullam falsitatē

sub-

subesse illi posse. Alterum, quod nihilominus utrique nihil aliud efficiant litigando apud hunc Judicem, quam ut quotidie crescant eorum lites, & ipsi erga se mutuo infestiores evadant. Ex quibus alterutrum sequi necesse est: Vel Scripturam hactenus non pronuntiasse claram, perspicuam, & sufficientem sententiam: Vel certe, si pronunciavit, Lutheranos, & Calvinistas pervicaces esse, qui claræ, perspicuæ, & sufficienti sententiæ non volunt acquiescere. Alterutrum ipsi eligant.

SECUNDUM ARGUMENTUM ex parte Scripturæ.

7. IN Scriptura duo spectanda sunt, Littera, & sensus, sicut in homine corpus, & anima. De illis, ut aliqui interpretantur, locutus est Apost. 2. Cor. 3. vers. 6. cum ait: *Littera occidit, Spiritus autem vivificat.* Quasi dicat: Si sequaris verum Scripturæ sensum, qui est quasi spiritus, & anima vivificans, proderit tibi ad salutem. Si autem neglecto vero, ac legitimo sensu, hæreas tantum in externa littera, & contendas illum esse sensũ, quem externa littera præ se fert, sæpe errabis. Quam interpretationem sequitur Augustinus serm. 70. de Tempore: *Frequenter,* inquit, *admonui charitatem vestram, fratres dilectissimi, ut his lectionibus, quæ diebus istis in Ecclesia recitantur, non hoc tantum attendere debeamus, quod ex littera sonare cognoscimus, sed, remoto velamine litteræ, vivificantem spiritum fideliter requiramus. Sic enim dicit Apostolus: Littera occidit, spiritus autem vivificat. Denique infelices Judæi, & plus infelices hæretici, qui dum solum litteræ aspiciunt sonum, quasi corpus sine anima, ita sine vivificante spiritu mortui remanserunt.* Similia habet lib. 3. de doctrina Christi, cap. 5.

8. Hoc posito, duo probanda sunt. Unum est, quod scriptura, si litteram spectes, non possit esse Judex controversiarũ. Alterum, quod neque si sensum spectes, possit esse Judex. Priorem partem sic probo. Ille non potest esse infallibilis Judex controversiarum, qui ducit hominem in errorem, & hæresim: At Scriptura, si nudam illius litteram spectemus, ducit hominem in errorem, & hæresim: Ergo non potest esse infallibilis Iudex controversiarum. Major per se nota est, quia propterea quærimus infallibilem Iudicem, ne erremus: Ergo qui ducit nos in errorem, non est infallibilis Iudex. Major patet ex Apostolo, quia Scriptura secundum litteram occidit, idest in lapsum, & errorem ducit.

9. Sic

9. Sic olim occidit Iudæos, qui omnia, quæ in Moyse, & Prophetis prædicta erant de Christo, intelligebant secundum externam litteram, & sensum interius latentem non percipiebant. Et hoc est, quod ait Apostolus 2. Corinth. 3. 15. *Usque in hodiernũ diem, cum legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum*, id-est, adhuc Iudæi non intelligunt Moysem, quem quotidie legunt, quia non penetrãt internum ipsius sensum, sed externa littera contenti sunt. Vel clarius: Non agnoscunt Christum, qui in Moyse sub externis ceremoniis, ac sacrificiis, tanquam sub velamine, occultatus est. Adhuc hærent in solo velamine, & non considerant, quid sub illo lateat reconditum.

10. Quod etiam objicit illis Christus, Io. 5. 39. *Scrutamini Scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere. Et illæ sũt, quæ testimonium perhibent de me, & non vultis venire ad me, ut vitam habeatis.* q. d. Si vultis certo cognoscere, me esse Messiam a Deo promissum, de quo Moyses, & Prophetæ scripserũt, nõ tantum debetis legere scripturas quoad externã litteram, sed multo magis scrutari internum sensum, & spiritũ, qui sub externa littera, quasi sub umbra, aut figura, delitescit. Hoc hactenus non fecistis. Tametsi enim persuasum vobis sit, in scripturis sitam esse vitam æternam, tamen nescitis, in qua parte sita sit. Non est sita in externa littera, in externis ceremoniis, & figuris, ut vos putatis, sed in spiritu, & sẽsu, in mysterio. Ibi me querite, & invenietis.

11. Nec solos Iudæos, sed etiam Hæreticos littera occidit. Nam multi in suis erroribus propterea perierunt, quod relicto scripturæ sensu, quem sequitur sancta, & Catholica Ecclesia, alium sensum secundum externam litteram amplexi sunt: quod aliquot exemplis obiter demonstrabo.

12. Sabelliani dicebant, non esse tres personas divinas, sed unam tantũ, quæ tamen haberet tria nomina, propter diversa officia, seu operationes. Eãdem enim personam vocari Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, sed diverso respectu; Patrem, quatenus est author omnium creaturarũ; Filium, quatenus assumpsit humanam naturam ex Virgine; Spiritum S., quatenus sanctificat nos per suam gratiam. Ex eorum sententia sequebatur, Patrem esse mortuũ, & passum. Nam si una tantum est persona, quæ dicitur Pater, Filius, & Spiritus S., sane si illa persona mortua, & passa est, necesse est Patrem mortuum, & passum esse. Hinc (teste August. in lib. de hæresibus, c. 41.) *Patripassiani* appellati sunt. Unde hic tantus error? Ex littera occidente. Nam secundum externã litteram intelligebant illud Ioan. 10. 30. *Ego, & Pater unum sumus*: Ex quo inferebant, Patrem, & Filiũ (& consequenter

Spi-

Spiritum sanctum) esse unum quoad personam: cum tamen secundum sensum Ecclesiæ sint unum quoad essentiam; & duo quoad personam.

13. Arriani dicebant, Christum non esse Deum, sed inferiorem Deo. Unde hoc? quia relicto sensu Ecclesiæ, secūdū litteram explicabant verba Christi, Ioan. 14. 28. *Pater major me est*, id est, absolute major. At Ecclesiæ sensus est, Christum secundum humanitatem esse minorem Deo Patre; secundum divinitatem, æqualem. Et priori modo intelligendum esse illud: *Pater major me est*: posteriori illud; *Ego, & Pater unum sumus*. Et sic optime cohærere. Vide Athanasium oratione secunda contra Arrianos. Hilarium lib. 5. & 11. de Trinitate. Augustinum lib. 3. contra Maximum, cap. 24. & 25. & libro de Trinitate, cap. 7.

14. Macedoniani negabant Spiritum Sanctum esse Deum. Ex quo principio? Ex littera occidente. Nam secundū litteram accipiebant illud Apost. 1. Cor. 2. 10. *Spiritus omnia scrutatur, etiam profunda Dei*. Unde sic concludebant. Qui scrutatur, quærit; qui quærit, dubitat; qui dubitat, ignorat; qui ignorat, Deus non est: Ergo Spiritus S. non est Deus. At Ecclesia locum sic interpretatur: *Spiritus omnia scrutatur*, id est, omnia penetrat, & comprehendit. Quo sensu dicitur etiam Deus Pater omnia scrutari. 1. Paralip. 28. 9. *Omnium corda scrutatur Deus*. Et Psalm. 7. 10. *Scrutās corda, & renes Deus*. Et Ierem. 17. 10. *Ego Dominus scrutās corda*. Vide Theodoretum, Theophylactum, D. Thomam, & alios, in commentario illius loci.

15. Manichæi asserebant, vetus Testamentum novo contrarium esse. Quare? quia rem totam æstimabant secundum externā litteram; quam si spectes, alterū alteri videtur repugnare. Nam vetus dicit, *Deum creasse omnia*. (Gen. 1. 1.) Novum dicit, *Verbum creasse omnia*. [Ioan. 1. 3.) Rursum vetus dicit, hominem factum esse ad imaginem Dei. (Gen. 1. 27.) Novum dicit, hominem esse ex Diabolo, (Ioan. 8. 44.) Item, vetus dicit, Deum die septimo quievisse ab omni opere. (Gen. 2. 2.) Novum dicit, *Deum usque modo operari*. (Ioan. 5. 17.) Contra hos agit Divus Augustinus in libro contra Adimantum Manichæi discipulum, & ex sensu Catholicæ Ecclesiæ conciliat inter se loca, quæ secundum litteram videntur sibi adversari. Non enim repugnat, Deū fecisse omnia; & tamen fecisse per Verbum, veluti per suam artem, seu ideam. Nec repugnat, hominem factū esse ad imaginē Dei, quoad naturam; & tamen esse ex Diabolo, quoad malitiam. Deniq; non repugnat, Deum quievisse die septimo ab opere creationis mundi; & tamen semper operari in gubernando, & conservando mundo.

16. Pe-

16.Pelagiani negant peccatum originale, asserentes peccatū Adami nocuisse ipsi soli, non autem posteris. Ex quo fundamento? Ex littera occidente, quia scriptum est Ezechiel. 18.20. *Filius non portabit iniquitatem Patris*. At sensus illius loci, secundum mentem Ecclesiæ Catholicæ, hic est: *Filius*, qui non est particeps peccati Patris, *non portabit iniquitatem Patris*: Si autem particeps est, portabit. (Vide Augustinum in lib. post collocat. cap. 7.) Nunc autem constat, posteros fuisse participes peccati primi parentis, juxta illud Rom. 5.12. *In quo omnes peccaverunt*. Sed quomodo omnes peccaverunt in Adamo? Hoc alibi explicandum est. Hic obiter dico, omnes in eo peccasse, quia Deus iniit pactum cum Adamo, tanquam cum Capite, & communi radice, seu principio totius posteritatis, ut, si ipse servaret præceptum de non gustando fructu prohibito, tam ipse, quam posteri manerent in paradiso: si non servaret, tam ipse, quam posteri essent rei, ac veluti transgressores ex paradiso ejicerentur. Quod & factum est.

17. Fuerunt etiam antiquiores hæretici, qui negabant carnis resurrectionem, quia scriptum est Ioan. 6. 63. *Spiritus est, qui vivificat: caro non prodest quicquam*. Ex quo loco secundum externam litteram intellecto sic argumentabantur. Quorsum caro, si nihil prodest, esset resurrectura? (refert Tertullianus in libro de resurrectione carnis, cap. 37.) Ex eodem loco Calvinistæ faciunt hanc similem consequentiam: Quorsum Christus daret nobis suam carnem in sacramento Eucharistiæ, si nihil prodest? utrique decepti sunt ex littera occidente. Alioqui liceret etiam concludere hoc modo: Si caro non prodest quicquam, cur Christus eam assumpsit? Cur Verbum caro factum est? Cur pro nobis cruci eam affixit? Vide Maldonatum in caput sextum Ioannis.

18. Atque hæc sufficiant de priori parte argumenti, in qua tum auctoritate Apostoli, tum variis exemplis demonstratum est; Scripturam, si litteram externam spectemus, non posse esse infallibilem Iudicem controversiarum, quia littera occidit, & varios errores, ac hæreses parit.

19. Altera pars est: Nec Scripturam, si sensum spectemus, posse esse Iudicem. Quam sic probo. Scriptura, quoad verum, & legitimū sensum, sæpe est obscura, & difficilis intellectu: ac proinde sæpe oritur controversia de vero, & legitimo ipsius sensu. Omnis autem controversia requirit aliquem Iudicē. Debet ergo aliquis esse Iudex, qui definiat, hunc esse legitimum sensum, illum non esse. At hic Iudex nō potest esse ipsa Scriptura, de cujus

men-

mente, & sententia controversia movetur: Ergo aliquis alius distinctus a Scriptura.

20. In hoc discursu sunt tria præcipua. Primũ est, Scripturam, quoad sensum, sæpe esse obscuram, & difficilem intellectu. Hoc probatum est c.1.q.6. & sequentibus. Alterum, ex hac obscuritate necessario nasci multas controversias. Hoc non indiget alia probatione, quam quotidiana experientia. Constat enim, omnibus sæculis, a tempore Apostolorum ad nos usque, semper ortas fuisse aliquas controversias de legitimo Scripturæ sensu. Et ut taceam de iis, quæ tempore Arrii, Macedonii, Donati, & aliorum veterum hæreticorum excitatæ sunt, certe nostro hoc tempore prope infinitæ occurrunt, de quibus in progressu videbimus. Tertium est, Iudicem harum controversiarum non posse esse Scripturam. Quod probo duplici argumento.

21. Primum sumitur ex dictis, in hunc modum: Iudex debet clare pronuntiare sententiam, ut ab utraque parte litigante intelligi possit: alioqui frustra illam pronunciaret: At Scriptura, quando sensus ipsius obscurus est, non potest clare pronunciare sententiam, ut ab utraque parte litigante intelligi possit. Si enim in tali causa clare pronuntiaret sententiam, jam sensus ipsius non esset obscurus, sed clarus, quod est contra suppositionem! Ergo in tali casu non potest esse Iudex.

22. Dices: Tametsi sensus Scripturæ in uno loco aliquando obscurus sit, tamen in alio potest esse clarus; ac proinde Scriptura per illum locum, qui clarus est, potest ferre sententiam de alio, qui obscurus est. Respondeo. Hoc quidem obtendunt Adversarii, sed frustra. Nam primo, si ita est, cur ipsi per hanc viam non finiunt cõtroversias, quas inter se habent? Cur, inquam, Lutherani, & Calvinistæ, cum altercantur de aliquo Scripturæ loco, qui obscurus est, non recurrunt ad alium, qui clarus est? Aut, si id faciunt, cur nullus altercandi apud illos est finis? Hic hærent.

23. Deinde aliud est, verba Scripturæ esse clara: aliud, sensum Scripturæ esse clarum. Nam claritas verborũ pendet ex cognitione Grammaticæ; claritas autem sensus ex intentione, & consilio Spiritus S. At sæpe fit, ut aliquis habeat sufficientem cognitionem Grammaticæ, & tamen nesciat intentionem Spiritus S. Ergo in tali casu verba Scripturæ poterunt esse clara; non tamen sensus verborum, qui a Spiritu Sancto intenditur, erit clarus.

24. Hoc ostendam in exemplo. Verba Christi in Euangelio sunt hæc: *Hoc est corpus meum; Hic est sanguis meus*. Quæ verba, si nativam illorum significationem spectes, sunt clara, & perspicua;

cua, & ab omnibus non modo Christianis, sed etiam Judeis, Turcis, & Ethnicis intelligi possunt. At de sensu illorũ, qui à Spiritu S. intentus est, infinitæ prope apud Christianos cõtroversiæ sũt.

25. Simile est de illis verbis apud Joannem: *Maria Magdalena venit ad monumentum, cum adhuc tenebræ essent*. Itemque de illis apud Marcum: *Venit ad monumentum, orto jam sole*. Quid clarius, & rotundius dici potuit? Et tamen, quia priora videntur pugnare cum posterioribus, merito dubitari solet, quis germanus illorum sensus sit, & quomodo conciliari inter se possint, ac debeant.

26. Addo, non raro etiam fieri, ut idem locus Scripturæ, quem una pars litigantium putat clarum, & perspicuum esse, ab altera censeatur esse obscurus, ac intricatus. Quid in tali casu facto opus est? Aut quis Judex adhibendus? Scriptura certe pro Judice adhiberi non potest. Nam de illius sensu ac sententia controversia est: cum alii claram, alii obscuram esse contendant: & ab aliis in hanc, ab aliis in illam partem distrahatur. Quid ergo consilii? sine dubio alius Iudex quærendus est. Verbi gratia

27. Lis inter nos, & Calvinistas est de vero, ac locali descensu Christi ad inferos, quem illi negant, nos astruimus. Et utimur duplici testimonio. Altero ex Symbolo fidei. *Descendit ad inferos*; Altero ex cap. 2. Act. v. 27. *Non derelinques animam meam in inferno*. Utrumque dicimus clarum, & perspicuum esse. Calvinistæ de utroque negant: & obscurissima sua interpretatione utrumque faciunt obscurissimum. Ac prius quidem interpretantur hoc sensu: *Descendit ad inferos*, idest, pertulit in cruce diros cruciatus damnati, ac perditi hominis, ut coactus fuerit urgente angustia exclamare: *Deus meus, ut quid dereliquisti me?* (vide infra lib. 3. cap. 2.) Posterius autem hoc sensu: *Non derelinques animam meam in inferno*, idest, Non derelinques cadaver meum in sepulchro. (ita Beza in commentario illius loci.)

28. Quid hic agendum? Aut quem Iudicem compellabimus? Si Scripturam consulimus, nihil aliud ipsa dicet, quam quod antea dixit. Nullum jota, nullum apicem additura est. De eo autem, quod antea dixit, controversia est: Ergo per id, quod antea dixit, controversia finiri non potest. Si ergo post ortam controversiam Scriptura nihil novi dicit, sed manet in antiquis terminis, certe per illam finiri lis non potest, sed necesse est, vel alium Iudicem adire, vel alteram partem litigantem sponte cedere, vel denique utramque in lite perseverare.

29. Posterius argumentum. Multa sunt testimonia Scripturæ, quo-

quorum verus, ac legitimus sensus haberi non potest, nisi ex traditione, & authoritate Ecclesiæ, ut probatum est c.2. Ergo si oriatur controversia circa ejusmodi testimonia, sola Scriptura non potest esse Judex, sed necesse est confugere ad traditionẽ, & authoritatem Ecclesiæ. Verbi gratia Christus dicit Matth. 28. 19. *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti* Sensus verus, & legitimus est, quod in baptismo pronunciari debeant hæc verba: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*: Et quod baptismus sine tali verborũ pronunciatione non sit validus. In hoc consentiunt nobiscum Adversarii. At si aliquis negaret hunc esse sensum, & contenderet non opus esse pronũciare hæc verba: *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*, sed omnino sufficere, si quis inter baptizandum habeat internã voluntatẽ, & intentionem baptizandi in nomine sanctissimæ Trinitatis, quomodo illum confutaremus? An ex solis Scripturæ verbis? Nihil minus. Nam illa verba, *Baptizantes eos in nomine Patris, &c.* non dicunt vocalem Trinitatis invocationem adhiberi oportere. Unde ergo constat oportere? Ex praxi, & Traditione Ecclesiæ. Si hanc respuis, non habebis ullum præsidium contra Adversarium, qui negaret vocalem prolationem necessariam esse.

30. Aliud exemplum. Christus dicit Joan. 3. 5. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei.* Hic locus, secundum verum, ac legitimum sensum, intelligitur de necessitate baptismi aquæ, ut nobiscum fatentur Lutherani. At Calvinistæ hoc negant. Quomodo ergo refelli poterunt a Lutheranis? Non certe ex verbis citatis. Nam tametsi nominetur ibi aqua, non tamen additur expresse, quod debeat intelligi vera aqua. Nam & alibi nominatur ignis, ut Luc. 3. 16. *Ipse vos baptizabit in spiritu, & igne*, & tamen non intelligitur verus ignis. Unde ergo constabit, in priori loco veram aquam intelligi oportere? aut unde Lutherani contra Calvinistas id probabunt? Non aliunde, quam ex praxi, & Traditione Ecclesiæ.

31. Aliud. Christus in ultima Cœna non solum instituit Eucharistiam, sed etiam lotionem pedum adhibuit. Et quidem in institutione Eucharistiæ dixit: *Comedite, Bibite*; in lotione autem pedum: *Et vos debetis alter alterius lavare pedes*. Hic adversarii dicunt, priora verba continere præceptum; posteriora non itẽ: Ac proinde fideles divino præcepto obligari ad sumendum Eucharistiam sub utraque specie; non tamen ad lotionem pedum. Nunc quæro unde hoc ipsis constet? aut quo prætextu existimẽt se teneri quidem ad sumptionem utriusque speciei, sed tamen

liberos esse a lotione pedum? Non possunt prætexere Scripturæ verba. Nam illa contrarium potius pre se ferunt. Hæc enim, *comedite, & bibite*, non plus videntur significare, quam si Paterfamilias dicat suis hospitibus: *Comedite, bibite, læti estote*. At si Paterfamilias ita loqueretur, non censeretur illos velle sub præcepto obligare. Cum ergo Christus eodem modo locutus sit, unde constabit, eum voluisse novo precepto obligare omnes fideles ad utramque speciem? Hæc autem verba, *Vos debetis alter alterius lavare pedes*, videntur significare præceptum, non minus, quam si Dominus dicat servo: Tu debes mensam parare. Unde igitur sciunt se his verbis non obligari ad lavandos pedes, cum tamen hæc verba obligationem præ se ferant? Ex sola praxi, & Traditione Ecclesiæ. Nam Ecclesia nunquam usurpavit hanc lotionem, tanquam necessariam; quod tamen fecisset, si divino præcepto putasset se ad illam obligari.

32. Omitto similia exempla, quæ passim occurrunt. Et ex dictis concludo in hunc modum: Scriptura potest dupliciter spectari. 1. Quoad externam litteram. 2. Quoad internum sensum, qui a Spiritu Sancto intentus est: Neutro modo potest esse Judex controversiarum. Non priori, quia externa littera sæpe ducit nos ad errorē. Nec posteriori, quia sensus Scripturæ sæpe obscurus, & ābiguus est, ita ut opus sit alio Judice, qui definiat hūc esse legitimū, & a Spiritu Sancto intentum, illum non esse. Atque hæc sufficiant de secundo argumento, quod ex parte Scripturæ sumptum est.

TERTIUM ARGUMENTUM
Ex parte Controversiarum.

33. HOc Argumentum sic propono: Multę sunt controversię circa fidem, & religionem, quarum vel nulla fit mentio in Scriptura, vel certe non sufficiens ad hoc, ut Scriptura de illis sententiam ferre possit: Ergo in iis dirimendis alius Judex quærendus est. Ejusmodi autem controversiæ sunt hæ.

34. Prima. An Libri Tobiæ, Judith, Sapientiæ, Ecclesiastici, & Machabæorum sint canonici, & divini, nec ne? Negāt Lutherani, & Calvinistæ Nos affirmamus. Atquis erit Judex, qui litem hanc dirimat? Scriptura esse non potest. Nec Lutherani, & Calvinistæ, quod bene notandum est, ad Scripturā provocant, sed ad Canonem, & Traditionem Judæorum. Ajunt libros istos in Canone Hebræorum, qui extat apud Hieronymum, non reperiri; ideoque pro Canonicis, ac Divinis haberi non posse. Fatentur igitur, alium in hac causa Judicem, quam Scripturam, esse oportere. Et

quem

quem illum? Traditionem Judæorum. Mira res! Pluris Judæos, quam Christianos faciunt; Et cum ipsi Christiani esse velint, Christi, & Apostolorum Traditionibus infestissimi sunt, & Judæorum Traditionem in pretio habent. Cur non dicunt cum Augustino lib. decimo octavo de civitate Dei, cap. 36. *Machabæorum libros non Judæi, sed Ecclesia pro Canonicis habet.*

35. Secunda. Quot sint Sacramenta novæ legis? Adversarii dicunt esse duo; Baptismum, & Eucharistiam: Catholici, septem. Quid autem Scriptura? Nihil de hoc numero definit: ac proinde Judex in hac controversia esse non potest. Unde ergo Catholici habent septenarium, si ex Scriptura non habent? ex Traditione, & consensu Ecclesiæ. Unde Adversarii binarium? hoc ipsi viderint. Certe ex Scriptura non habent. Aut si putant se habere, speciatim præstent hæc tria: Primo, ostendant ex Scriptura, nomen Sacramenti tribui Baptismo, & Eucharistiæ, non item Confirmationi, Ordini, Pœnitentiæ, Matrimonio, Extremæ Unctioni. Secundo, ex eadem Scriptura definiant Sacramentum. Tertio, demonstrent definitionem convenire Baptismo, & Eucharistiæ, non autem reliquis. Hæc si præstiterint, salva res est. At nunquam præstabunt.

36. Ac primo, ubi invenient locum Scripturæ, in quo nomen *Sacramenti* tribuitur Baptismo, & Eucharistiæ? Nusquam. At ego inveniam ubi tribuitur Matrimonio. Sic enim scribit Apostolus, Ephes. 5. 31. *Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem suam, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est: Ego autem dico in Christo, & in Ecclesia.* Quasi dicat: Quod homo relinquat parentes suos, & adhæreat uxori, hoc est magnum Sacramentum; quia est signum conjunctionis Christi cum Ecclesia, id est, repræsentat conjugium Christi, & Ecclesiæ.

37. Secundo, ubi invenient definitionem Sacramēti in Scriptura? Lutherus quidem in libro de Captivitate Babylonica, cap. ultimo, sic definit: *Sacramentum est promissio signo externo annexa.* Melanchton in Apologia confessionis Augustanæ, art. 13. sic: *Sacramētum est ritus, qui habet mandatum Dei, & cui addita est promissio gratiæ*, id est, gratuitæ reconciliationis, seu remissionis peccatorum, ut ipse explicat in locis communibus, Tit. de numero Sacramentorum. Calvinus l. 4. instit. c. 14. §. 1. sic: *Sacramentum est symbolum externum, quo benevolentiæ erga nos suæ promissionem conscientiis nostris Dominus obsignat ad sustinendam fidei nostræ imbecillitatem* At hæ definitiones non habentur in Scriptura; imo nec inter se conveniunt, ut clare ostendam cap. 11.

38. Tertio, quidquid sit de definitionibus jam allatis, quas adversarii commenti sunt; quomodo ex Scriptura poterunt demonstrare, eas convenire Baptismo, & Eucharistiæ? Non video. Experiamur tamen. Una definitio est hæc: *Sacramentum est ritus, qui habet mandatum Dei, & cui addita est promissio remissionis peccatorũ.* Probent adversarii ex Scriptura, hanc definitionẽ convenire Eucharistiæ. Probent, inquam, ex Scriptura, Eucharistiam habere annexam promissionem remissionis peccatorum: Vel, quod idem est, Deum in Scriptura promittere nobis remissionem peccatorum, si ad hoc Sacramentum accedamus. Nunquam poterunt. Non enim hoc Sacramentum a Deo institutum est, ut homini remittat peccata, vel ut ex impio, & peccatore faciat justum, & sanctum; sed ut justitiam, & sanctitatem, quæ in illo est, foveat, conservet, & augeat. Imo tantum abest, ut remittat peccata, ut etiam obsit peccatori, si cum conscientia peccati accedat. Hinc Apostolus 1. Cor. 11. 28. *Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat, & bibit indigne, judicium sibi manducat, & bibit.* Et Christus in ultima cœna non voluit Apostolis porrigere Eucharistiam, nisi premissa pedũ lotione. Nimirum ut significaret, neminem, nisi lotum, purum, & immaculatum a culpa mortali ad mensam Christi admittendum esse. Et ratio sumitur ex ipsa natura hujus Sacramenti. Quid enim aliud est Eucharistia, quam cibus, & potus spiritualis, quo anima reficitur, & vegetatur? Jo. 6. 56. *Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus,* &c. Sicut ergo cibus, & potus corporalis non prodest corpori mortuo, sed vitam habenti: sic etiam, servata proportione, de Eucharistia dicendum est. Vide infra c. 11. § 16.

39. Tertia controversia. An Exorcismus, & aliæ ceremoniæ in Ecclesia Catholica usitatæ possint adhiberi in baptismo? Lutherani eas admittunt, Calvinistæ rejiciunt. Neutri tamẽ ex Scriptura suam sententiam possunt confirmare. Non quidem Lutherani, quia Scriptura nusquam dicit, ejusmodi ceremonias usurpandas; sed ex sola Traditione Ecclesiæ id habemus. De qua scribit Augustinus lib. 2. de nuptiis, & concupiscent. cap. 29. *Antiquissima,* inquit, *Ecclesiæ Traditione exorcizantur, & exsufflantur parvuli, ut in Regnum Christi a potestate tenebrarum transferantur.* Nec Calvinistæ, nisi forte hoc modo: Nullæ ceremoniæ usurpandæ sunt in Ecclesia, nisi de quibus extat expressum mandatũ in Scriptura: At nullum extat mandatum de ceremoniis, quas Catholici usurpant in baptismo: Ergo tales ceremoniæ non sunt usurpandę. Sed major propositio & falsa, & ipsis Calvinistis contraria est. Nam Calvinistæ usurpãt multas ceremonias in Baptismo, de qui-

bus

bus nullum extat mandatum in Scriptura. Cujusmodi sunt hæ. 1. Ut infans in Ecclesia coram universo populo baptizetur; idq; vel die Dominico, vel aliquo alio, quo populus ad concionem venire solitus est. 2. Ut illi, qui afferunt infantem ad Baptismum, interrogentur, an spondeant, se infantem, cum adoleverit, in fide, & moribus instructuros. 3. Ut nomen imponatur infanti baptizãdo. 4. Ut formula Baptismi recitetur lingua patria. 5. Ut recitetur Symbolum, Oratio Dominica, & aliȩ preces. Has ceremonias præscribit Calvinus in libello De formula Sacramentorum ministrandorum. At ubi, obsecro, de his extat mandatum in Scriptura? Nusquam: Vel igitur condemnet has ceremonias necesse est, vel fateatur, non omnes damnandas esse, quæ in Scriptura mandatum non habent.

40. Quarta Controversia. An infantes accipiant actualem fidem in Baptismo, an vero in Exorcismo? Hȩc controversia versatur inter Lutheranos. Et quidem Lutherus diserte docet, eos credere vi Exorcismi. At Philippus, Kemnitius, & alii, vi Baptismi. Quis erit Judex in hac lite? Si Scriptura est, quare non finit litem? De hac re ex professo agendum est Lib. 2. c. 2.

41. Quinta Controversia. An baptizati ab hæreticis sint rebaptizandi? Affirmavit olim Cyprianus Episcopus Carthaginiensis, cum quibusdam aliis. Negabat Augustinus cum reliquis. Sed nec hi, nec illi poterant ex sola Scriptura hanc litem decidere. Nam Augustinus, qui veriorem partem amplectebatur, non aliunde, quam ex Apostolica Traditione, & praxi Ecclesiæ se tuebatur. Sic scribit l. 2. de Baptismo contra Donatistas c. 7. *Quam consuetudinem* (scilicet non repetendi Baptismum) *credo ex Apostolica Traditione venientem.* Et l. 5. c. 23. *Consuetudo illa, quæ opponebatur Cypriano, ab Apostolorum Traditione exordium sumpsisse credenda est.* Huic consuetudini cessit Cyprianus, quia videbat se omni præsidio scripturæ destitutum esse.

42. Sunt & aliæ similes controversiæ, quæ ex sola scriptura decidi non possunt, sed alio Judice opus habent. Eas obiter insinuabo. Sunt autem hæ. 1. An Baptismus una mersione, an trina conferri debeat? 2. An Christiani loco Sabbati debeant colere diem Dominicum? 3. An B. Maria manserit Virgo post partum? 4. An Petrus Apostolus fuerit Romanæ Ecclesiæ Episcopus? 5. An Symbolum Fidei sit vere Canonicum, & Apostolicum? 6. An in veteri Testamento fuerit aliquod externum remedium pro fœminis contra peccatum originale? &c.

QUARTUM ARGUMENTUM
ex usu, & praxi veteris Testamenti, ubi non Scriptura, sed Pontifex pro Judice cognoscebatur.

43. CErtum est, in veteri Testamento omnes controversias legales, quæ erant majoris momenti, a summo Sacerdote, seu Pontifice, tanquam a supremo in terris Judice, non autem a scriptura dirimi, ac definiri potuisse. Hoc testatur Josephus l. 2. contra Apionem, cum ait: *Pontifex ante alios Sacerdotes Deo sacrificat, leges custodit, dijudicat controversias, convictos delicti punit: cui qui non obedit, is pœnas luit, tanquam in Deum impius.*

44. Et manifeste colligitur ex illo Deut. 17. 8. *Si difficile, & ambiguum apud te judicium esse perspexeris inter sanguinem, & sanguinem, causam, & causam, lepram, & lepram: & Judicum intra portas tuas videris verba variari, surge, & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, venicsque ad Sacerdotes Levitici generis, & ad Judicem, qui fuerit illo tempore, quæresque ab eis, qui indicabunt tibi judicii veritatem. Et facies quodcunque dixerint, qui præsunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te juxta legem ejus, sequerisque sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, neque ad sinistram. Qui autem superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, & decreto Judicis, morietur homo ille.*

45. Circa hunc locum aliqua notanda sunt. Primum est, quod variæ fuerint controversiæ in populo Judæorum. Hic quidē duæ speciatim recensentur: una de sanguine, altera de lepra. Alibi tamen summatim insinuantur quatuor genera, ut 2. Paralip. 19. 10. *Ubicumq; quæstio est de lege, de mādato, de ceremoniis, de justificationibus.* Nam aliquæ, ut ibi interpretatur Lyranus, oriebantur ex lege Decalogi: aliæ ex mandatis moralibus, quæ sunt extra legem Decalogi: aliæ ex præceptis ceremonialibus ad divinum cultum spectantibus: aliæ denique ex preceptis judicialibus, quę ad externam pacem, & justitiam conservandam erant accommodata.

46. Alterum est, quod in singulis civitatibus constituti fuerint inferiores Judices, qui ex officio debebant hujusmodi cōtroversias dirimere, ut habetur Deut. 16. 18. *Judices, & Magistros constitues in omnibus portis tuis, quas Dominus Deus tuus dederit tibi per singulas tribus tuas, ut judicent populum justo judicio, nec in alteram partem declinent.* Et 2. Paral. 19. 5. *Constituit judices terræ in cunctis civitatibus Judæ munitis per singula loca.*

47. Tertium est, quod quando inferiores Judices non poterant

inter

inter se convenire, nec controversias ad se delatas propter peculiarem aliquam difficultatem dirimere, necesse fuerit confugere Hierosolymam ad superiores Judices, quibus, tanquam supremus Judex, præsidebat Pontifex: Et illius sententiæ sub pœna mortis oportebat acquiescere. Hoc patet ex verbis paulo ante citatis: *Si difficile, & ambiguum apud te* (idest, in Civitate tua, in qua habitas) *judicium esse perspexeris, &c.*

48. Hinc colligimus, duplex apud Judæos fuisse tribunal, & Concilium; unum majus, alterum minus. Inter ea fuit multiplex discrimen. Primo, quia majus tantum erat in Jerusalem: minus in singulis Civitatibus. Secundo, in majori dijudicabantur majores controversiæ; in minori faciliores. Tertio, in majori præsidebat Pontifex; non item in minori. Quarto, a minori licebat appellare ad majus; non contra a majori ad minus. Quinto, in majori erant septuaginta personæ preter Pontificem, in minori viginti tres. Sexto, majus vocabatur *Sanedrin*; vel *Synedrion*, vel *Concilium seniorum*: minus non item. De majori sæpe fit mentio in Euangelio, ut Marci 14.55. & Lucæ 9. 22. & Actor. 4. 5. Videantur Interpretes.

49. Utrumque Concilium habuit suam originem sub Moyse. Et minus quidem institutum ex consilio Jethro, majus vero ex mandato Dei. Occasio minoris instituendi describitur Exodi 18. 13. his verbis: *Altera autem die sedit Moyses, ut judicaret populum, qui assistebat Moysi a mane usque ad vesperam. Quod cum vidisset cognatus ejus, ait: Quid est hoc, quod facis in plebe? Cur solus sedes, & omnis populus præstolatur de mane usque ad vesperam? Cui respondit Moyses: Venit ad me populus quærens sententiam Dei: Cũque acciderit eis aliqua disceptatio, veniunt ad me, ut judicem inter eos, & ostendam præcepta Dei, & leges ejus. At ille: Non bonam, inquit, rem facis: stulto labore consumeris & tu, & populus iste, qui tecum est. Ultra vires tuas est negotium: solus illud non poteris sustinere. Sed audi verba mea, atque consilia, & erit Deus tecum. Provide de omni plebe viros potẽtes, & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint avaritiam, & constitue ex eis Tribunos, & Centuriones, & Quinquagenarios, & Decanos, qui judicent populum omni tempore. Quidquid autem majus fuerit, referant ad te; & ipsi minora tantummodo judicent: leviusque sit tibi, partito in alios onere. Quibus auditis, Moyses fecit omnia, quæ ille suggesserat: Et electis viris strenuis de cuncto Israel, constituit eos Principes populi, Tribunos, & Centuriones, & Quinquagenarios, & Decanos, qui judicabant plebem omni tempore. Quidquid autem gravius erat, referebant ad eum, faciliora tantummodo judicantes.*

H 4 50. De

50. De majoris Concilii institutione sic legimus, Num. 11. 16. *Et dixit Dominus ad Moysen: Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israel, quos tu nosti, quod Senes populi sint, ac Magistri: & duces eos ad ostium Tabernaculi fœderis, facie sque ibi stare tecum, ut descendam, & loquar tibi: Et auferam de spiritu tuo, tradamque eis, ut sustentent tecum onus populi, & non tu solus graveris.* Et infra vers. 24. *Venit ergo Moyses, & narravit populo verba Domini, congregans septuaginta viros de senibus Israel, quos stare fecit circa Tabernaculum. Descenditque Dominus per nubem, & locutus est ad eum, auferens de spiritu, qui erat in Moyse, & dans septuaginta viris. Cumque requievisset in eis spiritus, prophetaverunt, nec ultra cessaverunt.*

51. Porro, cum utrumque concilium progressu temporis pene collapsum esset, iterum restitutum, & renovatum fuit a Josaphat Rege Juda, ut habetur 2. Paralip. 19. 4. his verbis: *Habitavit ergo Josaphat in Jerusalē: rursumque egressus est ad populū de Bersabee usque ad montem Ephraim, & revocavit eos ad Dominum Deum patrum suorum. Constituitq; Judices terræ in cunctis civitatibus Juda munitis per singula loca. Et præcipiens Judicibus, Videte, ait, quid facietis: non enim hominis exercetis Judicium, sed Domini: Et quodcumque judicaveritis, in vos redundabit.* Hæc omnia intelliguntur de minori concilio. Jam sequitur de majori: *In Jerusalem quoque constituit Levitas, & Sacerdotes, & Principes familiarum ex Israel, ut judicium, & causam Domini judicarent habitatoribus ejus. Præcepitque eis, dicens: Sic agetis in timore Domini fideliter, & corde perfecto. Omnem causam, quæ venerit ad vos fratrum vestrorum, qui habitant in urbibus suis, inter cognationem, & cognationem, ubicunque quæstio est de lege, de mandato, de ceremoniis, de justificationibus, ostendite eis, ut non peccent in Dominum, & ne veniat ira super vos, & super fratres vestros. Amarias autem Sacerdos, & Pontifex vester, in his, quæ ad Deum pertinent, præsidebit. Porro Zabadias filius Ismael, qui est Dux in domo Juda, super ea opera erit, quæ ad Regis officium pertinent.* Ubi vides Pontificem fuisse Præsidem, seu Caput Concilii seniorum.

52. Igitur, ut verbo repetam, quæ dicta sunt, sub Moyse in deserto res ita gesta est. Primo, solus Moyses, (qui erat Pontifex extraordinarius) judicabat omnes omnino controversias, quæ in populo oriebantur. Deinde, ut hoc onere nonnihil sublevaretur, additi sunt illi Tribuni, Centuriones, Quinquagenarii, & Decani, qui minores causas judicarent, & graviores ad illum remitterent. Denique ad majus solatium septuaginta seniores electi sunt, qui etiam in causis gravioribus illi assisterét.

Post

Post mortem Moysis, cum jam filii Israel venissent in terram promissionis, duplex Tribunal, ac judicium constitutum est: unum Hierosolymis, pro causis difficilioribus: alterum in singulis civitatibus, pro facilioribus. Hoc posterius respondebat Concilio Tribunorum, ac Decanorum: illud prius Concilio septuaginta seniorum.

53. Hoc addi potest, aliter in deserto sub Moyse, aliter in terra promissionis sub aliis Pontificibus actum esse. Et quidem duplici discrimine; altero ex parte Pontificis; altero ex parte concilii seniorum. Nam Pontifex post ingressum in terram promissionis dirimebat controversias ex lege scripta. At Moyses, præsertim antequam lex integre scripta esset, multa dirimebat ex viva Dei voce, & oraculo. Cujusmodi sunt illæ tres. Prima, quid faciendum esset cum iis, qui propter immunditiam legalem non poterant cum aliis celebrare Pascha (Numer. 9. 6.) Secunda, qua pœna deberet affici, qui inventus erat colligere ligna in die Sabbati (Numer. 15. 32.) Tertia, an filiæ Salphaad possent habere hæreditatem inter cognatos Patris sui? (Numer. 27. 1.) De his controversiis nihil tunc erat scriptum in lege. Igitur Moyses viva voce consuluit Deum, & accepto responso voluntatem Dei executus est. At nunc primum hæc omnia in legem scriptam relata sunt.

54. Ex parte Concilii seniorum erat hoc discrimen. Septuaginta Seniores, qui a Moyse electi sunt, acceperunt Spiritum prophetiæ in ipsa electione: (Num. 11. 25.) De aliis, qui postea in illorum locum per intervalla temporum subrogati sunt, non constat accepisse. Hoc tamen credibile est, singulari Dei assistentia usos esse, quoties de rebus difficilioribus consultandum esset: Et maxime hanc assistentiam Pontifici, qui omnibus præsidebat, speciatim concessam fuisse, quando supremi Judicis officio in ferenda sententia fungebatur. De qua re aliquid paulo post.

55. Dices. Hæc omnia procedunt de controversiis legalibus, in quibus Pontifex erat supremus Judex, ut bene probatum est; non autem de controversiis fidei, in quibus sola Scriptura erat Judex. Respondeo: Hoc sine fundamento dicitur. Nam omnes controversiæ, sive essent de fide, sive de aliis rebus, vocabantur legales duplici de causa. Primo, quia oriebantur ex lege ipsa non satis bene intellecta. Secundo, quia per veram legis interpretationem erant dirimendæ. (Deuter. 17. 10.) Omnes porro sine ulla exceptione pertinebant ad Pontificem, tanquam ad supremum Judicem, etiam illæ, quæ erant de fide, & religione. Hoc manife-

nifeste constat ex illis verbis paulo ante citatis: *Amarias, Pontifex vester, in his, quæ ad Deum pertinent, præsidebit*. At controversiæ de fide, & religione maxime ad Deum pertinent: Ergo Pontifex in illis controversiis præsidebat. Quid autem est præsidere in controversiis, nisi judicem agere? Item ex verbis præcedentibus: *Ubicumque quæstio est de lege, de mandato, de ceremoniis, de justificationibus*. Omnes hæ quæstiones deferebantur ad Pontificem: Et præter has non erant ullæ aliæ. ergo nulla erat exempta a jurisdictione Pontificis.

56. Et confirmatur exemplo. Nam inter controversias fidei, (de quibus maxime nunc agimus) erat una præcipua de Messia. At hæc ipsa, quando dubitatum fuit tempore Herodis, *An Messias jam natus esset*, deferebatur ad Concilium Sacerdotum, in quo Pontifex præsidebat, ut patet ex Evangelio, Matth. 2. 3. *Audiens autem Herodes Rex, turbatus est, & omnis Jerosolyma cum illo. Et congregans omnes principes Sacerdotum, & Scribas populi, sciscitabatur ab eis, ubi Christus nasceretur. At illi dixerunt ei: In Bethlehem Judæ. Sic enim scriptum est per Prophetam: Et tu Bethlehem terra Juda nequaquam minima es in principibus Juda. Ex te enim exiet Dux, qui regat populum meum Israel.* Ubi tria notanda sunt. Primo, quod Rex Herodes, & totus Hebræorum populus dubitaverit de loco, in quo Messias esset nasciturus. Secundo, quod hanc dubitationem non ausi fuerint ipsi per se discutere, sed detulerint illam ad ordinarium Concilium Sacerdotum. Tertio, quod Sacerdotes, ut satisfacerent officio suo, dissolverint hanc dubitationem ex Scriptura, tanquam ex norma, & regula, cui se conformabant.

57. Porro, quod Scriptura ipsa per se nec fuerit, nec potuerit esse Judex hujusmodi controversiarum, facile probari potest. Nam scriptura, quæ tunc extabat, præsertim primis aliquot sæculis, non erat fere alia, quam lex Mosaica, seu volumen fœderis, ac Deuteronomii. De hoc autem volumine tria sunt certa. Primo, primarium ipsius exemplar, quod Autographum vocant, fuisse conscriptum a Moyse, & a Sacerdotibus positum in arca fæderis Domini, ibique asservatum, ut esset authenticum instrumentum, ex quo certo, ac legitime constare posset, quænam esset Dei voluntas, & dispositio. (Deuter. 31. 24.) Secundo, interpretationem illius, in re dubia, commissam fuisse Sacerdotibus, ac potissimum summo Sacerdoti, seu Pontifici. (Deuter. 17. v. 8. & Aggæi 2. 12. & Malachiæ 2. 7.) Tertio, hoc ipsum exemplar authenticum semel tantum in septennio, quando erat annus remissionis, debuisse a Sacerdotibus prælegi uni-

universo populo in solemnitate Tabernaculorum. (Deut. 31. 10.)

58. Hinc sequitur primo, populum non habuisse primarium, & authenticum exemplar legis Mosaicæ, sed solos Sacerdotes. Si ergo extra solemnitatem Tabernaculorum, quocunque alio tempore septennii orta fuisset aliqua cōtroversia legalis, populus non potuisset consulere authenticum exemplar, quod non habebat, sed debuisset adire Sacerdotem, & ab eo, tanquam ordinario Judice, petere sententiam definitivam. Secundo sequitur, etiamsi populus habuisset exemplar, non tamen potuisse ex eo controversiam ullam dirimere. Non enim populi, sed Sacerdotis, & maxime Pontificis erat legem Mosaicam, ex qua nascebantur controversiæ, interpretari.

59. Sed quæres, quare interpretatio legis, & consequenter decisio controversiarum legalium pertinuerit potius ad Pontificē, quam ad alios. Ratio dubitandi est, quia poterat fieri, ut non minus alii essent periti in lege, quam Pontifex: imo etiam magis. Respondeo: Si spectemus industriam humanam, certum est, non minus alios, quam Pontificem, potuisse legem intelligere, & interpretari. Si autem spectemus assistentiam Spiritus sancti, quæ sane potissimum in hoc negotio spectanda est, ea Pontifici potius, quam aliis, fuit communicata. Exemplum habemus in Moyse. Nam Deus concessit illi majorem assistentiam, quam septuaginta senioribus, qui illi in hoc officio subserviebant. Hoc colligitur ex illo Num. 11. 17. *Dixit Dominus ad Moysen: Auferam de spiritu tuo, tradamque eis, ut sustentent tecum onus populi.* Ubi per Spiritum intelligi debet aliquod donum gratię, quod requiritur in iis, qui recte volunt alios gubernare, & eorum controversias dirimere. Est ergo hic sensus: *Auferam de spiritu tuo, & tradam eis*, id est, dabo illis donum gratiæ, sed infra illud donum, quod tu habes. Tibi, qui supremus Judex es, plus dari oportuit, quam illis, qui tibi subjecti sunt.

60. Quæres 2. An Pontifex in decisione controversiarum fuerit Judex infallibilis? Respondeo: Omnino fuit infallibilis. Quod tripliciter probo. Primo ex discrimine, quod erat inter summum Pontificem, & alios inferiores Judices. Nam quando oriebatur aliqua controversia difficilior, in cujus decisione inferiores Judices vel dissentiebant, vel veritatem attingere non poterant, volebat Deus, ut partes litigantes deferrent eam ad Pontificem, in superiori Concilio præsidentem, cum hac promissione, quod ab eo accepturi essent *judicii veritatem.* (Deuter. 17. 9.) At si Pontifex in tali casu fuisset fallibilis, non accepissent ab eo Judicii veritatem, nec promissio Dei fuisset imple-

ta: Ergo dicendum eſt, in tali caſu falli non potuiſſe.

61. Secundo, ex mandato Dei. Nam Deus ſub pœna mortis mandabat omnibus, ut acquieſcerent ſententię Pontificis, (Deut. 17. 12.) At certum eſt, non mandaſſe, ut acquieſcerent ſententiæ falſæ, præſertim in negotio fidei, ac religionis: Ergo certum eſt, ſententiam Pontificis, præſertim in negotio fidei, ac religionis, non potuiſſe eſſe falſam, ſed ex peculiari Dei aſſiſtentia infallibilem.

62. Tertio, ex parte litigantium. Nam ſi Pontifex, quando publice in Concilio pronunciabat ſententiam, potuiſſet falli, vel a legitimo Scripturæ ſenſu aberrare, nunquam litigantes, qui illum conſulebant, fuiſſent ſecuri. Cur ergo ſub pœna capitis tenebantur ſequi illius deciſionem? Cur altera pars, cum tanto onere, debebat ſubjacere ſententiæ contra ſe latæ, quam poterant ſuſpicari falſam, & iniquam eſſe? Denique cur totus populus in negotio religionis jubebatur id ſequi, quod Pontifex judicabat ſequi oportere, ſi Pontifex errare poterat?

63. At objiciunt adverſarii, Pontificem etiam cum toto Concilio ſępe erraſſe in negotio religionis. Quod probant variis exẽplis. Primo, quia Aaron Pontifex fuit author idololatriæ, quando propoſuit populo vitulum adorandum. (Exod. 32. verſ. 4.) Secundo, quia Urias contra legẽ Dei extruxit novũ altare in templo ad formam altaris Damaſceni, & in eo ſacrificia obtulit. (4. Reg. 16. verſ. 19.) Tertio, quia tempore Iſaiæ omnes ſpeculatores populi erant cæci. [Iſaiæ 56. v. 10.] Quarto, quia tempore Jeremiæ, *a Propheta uſque ad Sacerdotem omnes loquebantur mendacium.* [Ierem. 6. verſ. 13.] Quinto, quia idem Jeremias, propter Verbum Domini, publico Decreto omnium Sacerdotum, & Prophetarum fuit condemnatus ad mortem. (Jerem. 26. verſ. 11.) Sexto, quia Chriſtus a Pontificibus, Scribis, & ſenioribus populi in publico Concilio morti adjudicatus eſt.

64. Reſp. Adverſarii ſuo more hic agunt. Omnia volunt probare ex Scripturis, & nihil probant. Hoc evidenter oſtendo in exemplis jam allatis. Primo, quia Aaron nec erat Pontifex, quando vitulum ex auro conflavit, nec fuit author idololatriæ. Nihil ergo juvat hoc exemplum. Quod non fuerit Pontifex, certum eſt. Nam a Moyſe conſecratus eſt in Pontificem anno ſecundo egreſſionis ex Ægypto, prima die menſis primi, quando Tabernaculum fuit erectum. [Exodi 40. 55.] At vitulus jam antea conflatus erat, cum adhuc Moyſes erat in monte Sinai cum Deo, & acceptis ab eo tabulis lapideis, jubebatur conſtruere Tabernaculum per Beſeleel filium Uri. (Exodi 31. & 32. v. 1.)

Simi-

Similiter, quod populus fuerit author idololatriæ, non autem Aaron, diserte habetur Exod. 32. vers. 1. *Videns populus, quod moram faceret descendendi de monte Moyses, congregatus adversus Aaron dixit: Surge, fac nobis Deos, qui nos præcedant.*

65. Secundo. Urias non erravit tanquam Judex, & Preses Concilii in dirimendis Controversiis legalibus, sed extra Concilium erravit in facto, volens satisfacere mandato Regis Achaz, quod non negamus. Itaque nec hoc exemplum ad rem facit. Non enim est quæstio inter nos, An Pontifex nulla in re potuerit errare, aut peccare? Potuit certe in multis, non minus, quam alii. Sed quæstio est, An in sententia publice ferenda circa controversias legales potuerit errare, vel falsam sententiam dicere? Non potuit. Nec Urias hoc modo erravit.

66. Tertio, Isaias per speculatores, quos ait cæcos esse, non intelligit Pontifices sui temporis, ut putant Adversarii, sed Scribas, & Pharisæos, qui erant futuri tempore Apostolorum, quando Jerusalem erat vastanda a Romanis sub Vespasiano Imperatore, ut interpretatur S. Hieronymus. Et patet ex ipso contextu, qui sic habet: *Ait Dominus Deus, qui congregat dispersos Israel: Adhuc congregabo ad eum congregatos ejus. Omnes bestiæ agri venite ad devorandum, universæ bestiæ saltus. Speculatores ejus cæci omnes, nescierunt universi, canes muti, non valentes latrare.* Sensus est: Ait Dominus Deus: Ego post captivitatem Babylonicam, in qua dispergentur Judæi, iterum congregabo illos ad Jerusalem. (quod contigit sub Cyro Persarũ Rege, 1. Esdrę 1.) Deinde etiam gentiles eis aggregabo (quod factum est tẽpore Christi, & Apostolorum, quando Gentiles ad lucem Euangelii vocati sunt, & ex utroque populo coaluit una Ecclesia) Postea dicam Romanis (qui propter infidelitatem vocantur bestię agri) *venite ad devorandum*, id est, ad devastandam, & evertendam civitatem Jerusalem. Sed ob quam causam? Quia *speculatores ejus*, Scribę, & Pharisei, merebuntur hanc pœnam, duplici titulo. Primo, propter suam cæcitatem, & incredulitatem. Nam neque ipsi volent Christum agnoscere pro Messia, neque permissuri sunt, ut Judęi in eum credant. Et sic utrique propter incredulitatem digni erunt, qui puniantur. Unde Christus, Matth. 15. 14. *Cæci sunt, & duces cæcorum.* Et cap. 23. 13. *Væ vobis Scribæ, & Pharisæi hypocritæ, quia clauditis regnum cælorum ante homines. Vos enim non intratis, nec introeuntes sinitis intrare.* Secundo, quia erant *canes muti, non valentes latrare*, idest, ignavi Pastores, non defendentes gregem sibi concre-

creditum, nec vitia subditorum reprehendentes. Ex hac interpretatione, quæ & textui, & Hieronymo conformis est, nihil potest colligi, quod sit contra nos. Nam nostra assertio est, Pontificem in V.T. non potuisse errare in definiendis legalibus controversiis, quæ ad ipsum in Concilio deferebantur. Hæc non evertitur per hoc, quod Pharisæi tempore Apostolorum fuerint cæci, & increduli in Christum. Frustra ergo altercantur adversarii.

67. Quarto, nec dictum Jeremiæ ipsis patrocinatur. Non enim intelligendū est de errore, vel mendacio Pontificis in decisione controversiarum legalium; sed de dolo, seu mendacio Sacerdotum, & Prophetarum, in prædictione futurorum. Cum enim Jeremias, & alii Prophetæ a Deo missi prædicerent fore, ut populus propter scelera sua puniretur, & in captivitatem duceretur; Sacerdotes, & Pseudoprophetæ blandiebantur populo, & omnia prospera vaticinabantur: & sic misere illum decipiebant. Hic sensus colligitur ex ipso textu. Nam Jeremiæ prædictio erat hæc: *Vir cum muliere capietur, senex cum pleno dierum. Et transibunt domus illorum ad alteros, agri, & uxores pariter; quia extendam manum meam super habitantes terram, dicit Dominus. A minore quippe usque ad majorem omnes avaritiæ student.* Quid porro Sacerdotes & Pseudoprophetę? Sequitur: *A Prophetis usque ad Sacerdotem cuncti faciunt dolum. Et curabant contritionem populi mei cum ignominia, dicentes: Pax, pax, & non erat pax.* Vel, ut Septuaginta vertunt, *A Sacerdote, & usque ad Pseudoprophetam omnes fecerunt mendacium. Et curabant contritionem populi mei parvipendentes, & dicentes: Pax, & ubi est pax?* q. d. Quod ego ædifico, hoc mali Sacerdotes, & Prophetæ destruunt. Ego reprehendo scelera populi, & prædico illi captivitatem, ut hac ratione promoveam omnes ad dolorem, & contritionem. Illi contra dolo, seu mendacio decipiunt populum, promittendo pacem, & prosperitatem, & sic conantur abstergere, & curare contritionem, quam ex mea comminatione conceperat. Ex hoc sensu quid inferunt adversarii? Vel nihil, vel hoc: Sacerdotes, & Prophetæ in V. T. mentiebantur in prædictione futurorum: Ergo Pontifex errabat in decisione controversiarum legalium. Illatio nulla.

68. Quinto, quod objiciunt, Jeremiam publico decreto Sacerdotum, & Prophetarum fuisse condemnatum ad mortem, non spectat ad præsentem quæstionem. Primo, quia tametsi Sacerdotes, & Prophetæ peccaverint in hoc facto, non tamen erra-

erraverunt in decisione alicujus controversiæ legalis, (de quo errore hic disputamus) sed tantum in eo, quod dicerent, falsam esse prædictionem Jeremiæ de imminente eversione Jerusalem, ut jam explicavi. Deinde non soli Sacerdotes, & Prophetæ, sed etiam populus condemnavit illum ad mortem. Cum enim dixisset Jeremias ex persona, & mandato Dei: *Dabo domum istam, sicut Silo, & urbem hanc dabo in maledictionem cunctis gentibus terræ;* mox sequitur: *Et audierunt Sacerdotes, & Prophetæ, & omnis populus Jeremiam loquentem verba hæc in domo Domini*: Et paulo post: *Apprehenderunt eum Sacerdotes, & Prophetæ, & omnis populus, dicens; Morte moriatur. Quare prophetavit in nomine Domini dicens: Sicut Silo erit domus hæc, & urbs ipsa desolabitur, eo quod non sit habitator?* Igitur sententia condemnationis non fuit legitime, & judicialiter lata in Concilio, seu Synedrio, in quo legales controversiæ decidebantur, sed in tumultuario concursu, ac seditione vulgi, ut etiam ab Hieronymo notatum est. Et hoc patet ex eventu. Nam Principes Juda cum audissent tumultum populi, & conspirationem factam contra Jeremiam, venerunt ad introitum templi, ubi seditio excitabatur, & liberarunt Jeremiam a sententia mortis; quod non facile fecissent, si sententia a summo Pontifice in Concilio fuisset pronunciata. Inspiciatur textus.

69. Sexto, ad id denique, quod affertur de Christo a Pontifice, & senioribus morti adjudicato, facilis responsio est. Fateor Caipham, qui tunc erat Pontifex, errasse cum Concilio, nec amplius habuisse infallibilem Dei assistentiam, quia Synagoga jam fere exspirabat. Ubi obiter notandum est, potuisse hæc quinque spectari in Synagoga. 1. Legem Mosaicam. 2. Prophetiam de Christo. 3. Sacerdotium, & sacrificia legalia. 4. Supremam potestatem judiciariam, quæ erat in Pontifice, & Concilio. 5. Infallibilem Dei assistentiam, quæ illi potestati erat annexa. Quando, & quomodo singula exspiraverint, dicam paucis.

70. Lex Mosaica quoad obligationem abrogata est in morte Christi, ut docet Sanctus Thomas in 1. 2. quæst. 163. art. 3. ad 2. & alii passim. Tunc enim amisit vim obligandi, quia tunc *velum Templi scissum est in duas partes, a summo usque deorsum*. Matth. 27. 51. Et tunc Christus dixit in cruce: *Consummatum est*. Unde sequitur, ante mortem Christi viguisse simul Legem Mosaicam, & Euangelicam: post mortem solam Euangelicam.

71. Pro-

71. Prophetia de Christo fuit multiplex: alia de venturo Christo in hunc mundum: alia de ejus doctrina, & miraculis: alia de morte, & de passione: alia de descensu ad inferos: alia de resurrectione: alia de ascensione. Unaqueque earum tunc exspiravit, quando impletum fuit id, quod per eam prædicebatur; v. g. Prophetia de venturo Christo exspiravit per adventum Christi, Matth. 11. 13. *Lex, & Prophetæ usque ad Joannem.* Et sic deinceps.

72. Sacrificia legalia sunt etiam abrogata per mortem Christi, sicut lex Mosaica. Quod maxime verum est de cruentis sacrificiis, in quibus mactabantur animalia. Erant enim figuræ, seu umbræ cruenti sacrificii, quo Christus in ara crucis erat mactandus. Itaque adveniente hoc sacrificio, necesse fuit illa exspirare: sicut adveniente Sole, facessunt tenebræ.

73. Suprema potestas judiciaria, itemque divina assistentia illi annexa non videtur simul, seu eodem momento tota exspirasse, sed successive, & quasi per partes. Nam primo certum est, Christum habuisse majorem potestatem judiciariam, & uberiorem Dei assistentiam, quam habuerit Pontifex in veteri Testamento, juxta illud Matth. 28. 18. *Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra.* Itaque Pontifex respectu Christi non potuit amplius habere supremam, tametsi habuerit supremam in suo ordine, ac statu.

74. Deinde, Assistentia divina paulatim subtracta est. Quod facile ostendi potest in Conciliis, quæ post Christi nativitatem a Pontifice, & Sacerdotibus celebrata sunt. Tria potissimum recensebo. Primum tempore Herodis, quando tres Magi venerunt Hierosolymam. Alterum tempore Lazari resuscitati, quando disputabatur quid de Christo tot miracula faciente statuendum esset. Tertium tempore captivitatis Christi, quando a Caipha ad mortem condemnatus est. In primo mansit integra assistentia divina, in altero diminuta est, in tertio penitus sublata. Quod sic demonstro.

75. Primum Concilium convocatum est propter Herodem, qui a Principibus Sacerdotum sciscitabatur, ubi Christus, juxta Prophetarum vaticinia, esset nasciturus, Matth. 2. 4. Et responsum est: *In Bethlehem Juda. Sic enim scriptum est per Prophetam: Et tu Bethlehem terra Juda nequaquam minima es in principibus Juda. Ex te enim exiet Dux, qui regat populum meum Israel.* Quæ decisio fuit vera, & infallibilis; ac proinde ex vera, & infallibili Dei assistentia profecta.

76. Alterum celebratum fuit ex occasione miraculi, quo Christus

stus Lazarum resuscitavit, Joan. 11. 47. *Collegerunt ergo Pontifices, & Pharisæi Concilium, & dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit? Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, & venient Romani, & tollent nostrum locum, & gentem. Unus autem ex ipsis, Caiphas nomine, cum esset Pontifex anni illius, dixit eis: Vos nescitis quidquam, nec cogitatis, quia expedit vobis, ut unus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat. Hoc autem a semetipso non dixit, sed cum esset Pontifex anni illius, prophetavit, quod JESUS moriturus esset pro gente, &c.* Ex his verbis manifeste constat, Caipham ex una parte errasse; ex altera non errasse: Et partim ex odio, more humano; partim ex assistentia Spiritus Sancti, more prophetico, locutum esse: In eo errabat, quod Christum innocentem morti adjudicaret: Et hoc ex invidia, & æmulatione. (Matthæi vigesimo septimo, decimo octavo) In eo non errabat, quod prædiceret Christum moriturum pro salute Judæorum: Et hoc non ex semetipso, idest, ex proprio judicio, & affectu humano, sed ex divino instinctu, qui Pontifici ratione sui officii solet assistere.

77. Tertium celebratum fuit, instante Christi passione, Matthæi vigesimo sexto, quinquagesimo nono. Ubi Sacerdotes quærebant *falsum testimonium contra JESUM, ut eum morti traderent.* Et tandem lata est hæc sententia: *Reus est mortis.* Quæ sine dubio fuit iniqua, nec ullo modo a Deo inspirata, sed potius a Diabolo, ut jam antea dictum erat a Christo, Joan. 8. 44. *Vos ex patre Diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere, ille homicida erat ab initio.* Nec quicquam in illo Concilio gestum est, ex quo constare possit, divinam assistentiam adfuisse.

78. Hactenus responsum est ad ea exempla, quibus Adversarii conantur probare Pontificem veteris Testamenti fuisse quidem judicem controversiarum, sed potuisse errare, & reipsa sæpe errasse. Ex qua responsione duo colligo. Unum est, priora quinque exépla nihil ad rem facere. Nam Aaron non erat Pontifex, quando erravit. Urias erat quidem Pontifex, non tamen erravit in judicio legali, sed in facto. Isaias locutus est de Scribis, & Pharisæis, qui victuri erant tempore Apostolorum. Jeremias de Sacerdotibus, & Prophetis, qui errabant in prædictione futurorum. Alterum est, nostram potius sententiam ex hac objectione confirmari. Nam ex eo, quod dictum est de Caipha, *Hoc autem a semetipso non dixit, sed cum esset Pontifex anni illius, prophetavit,* perspicue constat, Pontificem habuisse hoc privilegium, ut a semetipso nó decideret controversias; sed ex divina potius directione, quod nos asserimus.

QUINTUM ARGUMENTUM.
Ex usu, & praxi novi Testamenti, &c.

79. SIcut in veteri Testamento, ut jam ostendi, non Scriptura, sed Pontifex, & Concilium seniorum, fuit Iudex controversiarum, sic etiam in novo hactenus servatum est. Hoc ostendam brevi inductione. Ac primo tempore Apostolorum fuit orta controversia de circumcisione: An scilicet novi Christiani, qui tunc fidem Euangelii recipiebant, non possent salvari, nisi etiam circunciderentur, & legalia servarent? Quæ controversia potissimum intelligebatur de gentilibus ad fidem conversis. Erat autem duplex de hac re sententia. Una quorundam, qui ex Iudæis facti erant Christiani, qui dicebant, gentiles per fidem Christi non posse salvari, nisi circumciderentur, & ceremonias legis Mosaicæ observarent. Altera Pauli, & Barnabæ, qui asserebant non opus esse circumcisione, & observatione legalium. [Actor. 15. 1.]

80. At quomodo decisa, & finita est hæc controversia? An ad solam Scripturam, tanquam ad communem Iudicem delata est? Nihil minus. Sed potius ex consensu utriusque partis delecti sunt aliqui, qui Hierosolymam irent ad Apostolos, ut ipsi in solemni Concilio de tota re cognoscerent, & definitivam sententiam pronunciarent. Quod & factum est. Nam ex una parte designati sunt Paulus, & Barnabas; ex altera alii: qui simul Hierosolymam profecti, Apostolos, & Seniores adierunt. Hi, coacto Concilio, & invocato Spiritu Sancto, responderunt his verbis: *Visum est Spiritui sancto, & nobis, nihil ultra imponere vobis oneris, quam hæc necessaria, ut abstineatis vos ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione.* Quæ verba per modum Epistolæ missa sunt ad gentiles Christianos, de quibus agebatur: Et sensus est: Non volumus vobis imponere onus circumcisionis, & legalium, quod grave est: sed abstinete ab iis, quæ jam dicta sunt, quod grave non est.

81. Hic duo, quæ ad rem faciunt, notanda sunt. Primum est, quod hæc controversia de circumcisione, & legalibus sufficienter potuisset determinari per Paulum, & Barnabam, qui ambo erant & Apostoli, & Prophetæ, & Doctores (Actorum 13, 1.) Ambo a Spiritu sancto speciatim delecti, ut Evangelium gentibus prædicarent (Actorum 13. 2.) Et jam reipsa illud prædicaverant in multis locis, ac provinciis. (Actorum 14. 26.) Neuter tamen voluit hoc officium usurpare, ut suo exemplo

plo docerent, hujusmodi controversias, quæ fidem, ac religionem concernunt, ad ordinarios Ecclesiæ Prælatos, vel ad Concilia Prælatorum deferri oportere.

82. Alterum est, quod in Concilio Apostolorum, in quo controversia illa proposita, & definita est, nullum Scripturæ testimoninm, quod directe ad circumcisionem pertineret, allatum sit; cum tamen in utramque partem non defutura fuissent testimonia, si ex illis solis oportuisset litem finire, ac terminare. Nam pro circumcisione adduci potuisset illud Genesis decimo septimo, decimo: *Hoc est pactum meum, quod observabitis inter me, & vos, & semen tuum post te. Circumcidetur ex vobis omne masculinum, & circumcidetis carnem præputii vestri, ut sit in signum fœderis inter me, & vos, &c. Tam vernaculus, quam emptitius circumcidetur, & quicunque non fuerit de stirpe vestra: Eritque pactum meum in carne vestra in fœdus æternū.* At si pactum est æternum, ut hic dicitur, semper servari necesse est, etiam in lege Euangelica, nec solum a Iudæis, sed etiam ab aliis, qui non sunt de stirpe Iudæorum. Contra vero occurrebat illud Deut. 30. 6. *Circumcidet Dominus tuus cor tuum, & cor seminis tui.* Ubi insinuatur circumcisionem carnis non duraturam in novo Testamento, sed ei successurā circumcisionem cordis. Sicut etiam Ierem. 4. 4. *Circumcidimini Domino, & auferte præputium cordium vestrorum*, quasi dicat, Non requiro circumcisionem carnis, sed cordis, quæ consistit in interna contritione, & dolore de peccatis: Hæc, & similia utrinque adduci poterant ex Scriptura. At factum non est: sed Apostoli in Concilio congregati, ex directione, & assistentia divina, quam Christus promiserat illis, & eorum successoribus, sententiam protulerunt.

83. Post tempora Apostolorum aliæ, atque aliæ controversiæ diversis locis, ac ætatibus exortæ sunt, quas similiter a Pontifice Romano, vel a Concilio ab eo approbatis decisas, ac diremptas esse, ex historiis Ecclesiasticis notum est. Et qui illorum sententiæ noluerunt acquiescere, pro hæreticis habiti, & damnati sunt. Producam exempla aliquot illustriora, quæ primum occurrunt.

84. Prima controversia fuit, an Pascha deberet celebrari cum Iudæis decima quarta primi mensis, ut volebant multi in Asia, qui propterea Quatuordecimani appellati sunt: an vero tantum die Dominica, sicut nunc fit; Hæc tandem post multa concilia Episcoporum decisa, ac finita est a Victore Papa, Anno Christi 198. Vide Eusebium libro quinto Historiæ Ecclesiasticæ cap. 23. & sequentibus

85. Secunda, An Ecclesia posset illos absolvere a peccatis, qui post baptismum lapsi essent? Negavit Novatianus. Sed damnatus est in Concilio Romano sub Cornelio Papa, Anno 255. Vide Baronium circa eundem annum.

86. Tertia, An in Deo sint tres personæ realiter distinctæ? Negavit Sabellius, asserens unam tantum esse personam, quæ habet tria officia, creationis, redemptionis, & sanctificationis. Sed damnatus est in Concilio Alexandrino tempore Sylvestri Papæ, Anno Christi 319. juxta Baronium.

87. Quarta, An Christus sit purus homo, sicut cæteri mortales, & nihil amplius habeat in natura, & hypostasi, quam nos habemus? Affirmavit Paulus Samosatenus: Sed damnatus est in Synodo Antiochena, tempore Dionysii Papæ, anno 266. juxta Baronium. Vide Eusebium lib. 7. cap. 27.

88. Quinta, An Christus sit Verbum Patris æternum, & ejusdem cum Patre substantiæ? Negavit Arrius, asserens esse Verbum Verbi, non ab æterno, sed in tempore a Deo ex nihilo creatum, & alterius a Deo substantiæ: ac proinde Deum non semper Patrem fuisse, sed tempus aliquando extitisse, cum non esset Pater. Sed damnatus est in generali Concilio Nicæno I. sub Sylvestro Papa, & Constantino Imperatore, anno 325. Vide duas Epistolas Alexandri Episcopi Alexandrini, quarum una extat apud Socratem lib. 1. cap. 3. altera apud Theodoretum, lib. 1. c. 4

89. Sexta, An in Christo sint duæ personæ, sicut sunt duæ naturæ, divina, & humana? Affirmavit Nestorius Episcopus Constantinopolitanus. Sed damnatus est in generali Concilio Ephesino, sub Cœlestino Papa, & Theodosio Imperatore, anno 454. & prius a Cyrillo in Concilio Alexandrino, anno 431. Vide Baronium.

90. Septima, An in Christo sint duæ naturæ? Eutyches, & Dioscorus dixerunt, ante unionem hypostaticam fuisse duas naturas, divinam, & humanam: post unionem duas in unam coaluisse, & unam factam esse. Sed damnati sunt in generali Concilio Chalcedonensi, sub Leone Papa, & Marciano Imperatore, anno 454. Vide Gabrielem Vasquez tomo 1. in 3. partem D. Thomæ, Disp. 14.

91. Octava, An in Christo sit una tantum voluntas? Macharius Antiochenus Patriarcha, Cyrus Alexandrinus, Sergius Constantinopolitanus, & quidã alii, tametsi agnoscerent in Christo duas naturas, dixerunt tamen unam tantum esse voluntatem, nempe divinam, ut refert D. Th. in 3. par. q. 18. art. 1. Ideoque Monothelitæ appellati sunt. Eorũ sententia damnata est in gene-

generali Concilio Constantinopolitano III. sub Agathone Papa, & Constantino IV. Imperatore, anno 679. juxta Baronium. An autem nomine voluntatis intellexerint potentiam, an operationem, videri potest apud Gabrielem Vasquez, tomo citato disput. 73. cap. 1.

92. Nona, An Spiritus sanctus sit Deus? Negarunt Macedoniani, de quibus Augustinus in libro de hæresibus cap. 52. sic scribit: *Macedoniani sunt a Macedonio Constantinopolitanæ Ecclesiæ Episcopo, quos & πνευματομάχους Græci dicunt; eo quod de Spiritu sancto litigent. Nam de Patre, & Filio recte sentiunt, quod unius sint ejusdemque substantiæ, vel essentiæ: Sed de Spiritu sancto hoc nolunt credere, creaturam eum esse dicentes:* Hi damnati sunt in generali Concilio Constantinopolitano I. sub Damaso Papa, & Theodosio Imperatore, anno 383.

93. Decima, An Baptismus repeti, seu reiterari possit? Quæ controversia dupliciter potest intelligi. Primo, an Baptismus, si semel valide collatus sit, repeti possit? Affirmavit Marcion, teste Epiphanio hæresi 42. paulo post principium, ubi de Marcione sic scribit: *Cum corrupisset in civitate sua virginem, & aufugisset, atque in magno delicto inventus esset, excogitavit præstigiator sibi ipsi secundum lavacrum, asserens licere usque ad tria lavacra, hoc est, tres baptismos dare in remissionē peccatorum: quod si quis lapsus esset post primum, pœnitentia acta accipiat secundum; & tertium similiter, si in delicto post secundum comperiatur.* Secundo, an Baptismus, qui ab hæreticis collatus est, repeti possit? Affirmarunt Donatistæ; qui baptizatos a Catholicis rebaptizabant, teste Augustino in libro de hæresibus cap. 69. eo quod Catholicos haberent pro hæreticis, & baptismum ab hæreticis collatum putarent esse invalidum, ut explicat Vasquez disp. 146. cap. 4. Hi damnati sunt in Concilio Romano, sub Melchiade Papa, anno 313. apud Baronium.

94. Undecima, An homo sine gratia Dei per solas naturæ vires possit implere legem, si velit? Affirmarunt Pelagius, & Cœlestius. Sed damnati sunt in Concilio Carthaginiensi, & Milevitano, sub Innocentio primo, anno 416. juxta computum Baronii.

95. Duodecima, An parvuli nascantur in peccato originali, & ad illud peccatum abolendum indigeant Baptismo? Negarunt iidem Authores, Pelagius, & Cœlestius, teste Augustino in libro de hæresibus, capite octuagesimo octavo, ubi de illis sic habet: *Parvulos etiam negant, secundum Adam carnaliter natos, contagium mortis antiquæ prima nativitate contrahere. Sic enim eos sine*

ullo peccati originalis vinculo asserunt nasci, ut prorsus non sit quod eis oporteat secunda nativitate dimitti: sed eos propterea baptizari, ut regeneratione adoptati admittantur ad regnũ Dei, de bono in melius translati, non ista renovatione ab aliquo malo obligationis veteris absoluti. Hic error damnatus est in Concilio Milevitano cap. 2. & postea a Zosimo Papa, ut testatur idem Augustinus in libro de peccato originali, cap. 6. & sequentibus.

96. In his, & similibus controversiis, quas brevitatis causa omitto, tria consideranda sunt. Primo, quod altera pars litigantium clare, & perspicue damnata sit: Secundo, quod hæc condemnatio facta sit ab Ecclesia Catholica, tanquam a judice: quæ aliquando tulit sententiam per Pontificem, qui est Caput, seu Pastor Ecclesiæ: aliquando per Concilia, quæ repræsentant Ecclesiam. Tertio, quod Lutherani, & Calvinistæ agnoscant hanc damnationem legitime factam esse. Fatentur enim Novatianum, Sabellium, Samosatenum, Arrium, Nestorium, Eutychen, & Dioscorum, Monothelitas, Macedonianos, Donatistas, Pelagianos merito damnatos esse, & pro hæreticis haberi oportere. Nec aliunde, quam ex Catholicæ Ecclesiæ decisione. Quod si sola Scriptura esset Iudex, & Ecclesia suam sententiam non interposuisset, in hodiernum usque diem durarent istæ controversiæ, nec adhuc clare, & palam omnibus constaret, supradictos Authores pro hæreticis habendos esse. Nunc, cum ab Ecclesia damnati sint, res certa, & indubitata est.

97. Dices: Quid si Ecclesia errasset in ferenda sententia? Respondeo: Hoc tantumdem est, ac si dicas: Quid si Christus, Apostoli, ac Prophetæ mentiti essent? Nam illi testati sunt, Ecclesiam errare, aut deficere non posse. Est enim, ut loquitur Christus, *Fundata supra petram, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam*. [Matth. 16. v. 18.] Est *columna, & firmamentum veritatis*. [1. Timoth. 3. v. 15.] Nunquam *confundetur, neque erubescet*. [Is. 54. v. 4.] *Jaspis est propugnaculum ejus*. [ibidem v. 12.] *Et omnis lingua resistens illi in judicio condemnabitur*. [ibidem v. 17.] De hac re dixi cap. 3.

98. Sed instat Gardius Lutheranus, Ecclesiam dupliciter sumi posse. 1. Pro tota Ecclesia collective sumpta, quatenus constat ex omnibus fidelibus, qui toto orbe dispersi sunt. 2. Pro Concilio Episcoporum, quod repræsentat Ecclesiam. At igitur, Ecclesiam priori modo sumptam errare non posse; posteriori, non solum posse, sed etiam errasse. Quod probat dupliciter. 1. Authoritate Bellarmini, qui fatetur Concilia tam generalia, quam particularia errare posse, quando non accedit confirmatio

tio Pontificis. 2. Exemplo variorum Conciliorū, quæ reipsa errarunt. Adducit autem duo genera Conciliorum: alia, quæ erarunt ex concessione Catholicorum: alia, quæ absolute errarunt. Prioris generis sunt hæc. 1. Ariminense, Seleucium, & Ephesinum secundum, fatente Bellarmino. 2. Constantinopolitanum primum, & Chalcedonense, decernendo Episcopum Constantinopolitanum debere esse parem, & æqualem Romano Pontifici. 3. Constantiense, & Basiliense, definiendo Concilium esse supra Papam. Posterioris sunt hæc. 1. Neocæsariense, decernendo Presbyterum non debere interesse secundis nuptiis. 2. Carthaginiense quartum, statuens Episcopum non debere legere libros gentilium, neç rei familiaris curam gerere. 3. Toletanum primum, definiens eum, qui pro uxore habet concubinam, a communione repellendum non esse. 4. Nicænum secundum, sanciens cultum, & adorationem imaginum. 5. Constantiense, adimens laicis communionem Calicis. 6. Tridentinum, statuens plurima decreta contra Scripturam, & consensum Patrum, ut Kemnitius ad oculum demonstravit.

99. Certe oleum, & operam perdit Gardius. Primo, quia nos fatemur, Concilia errare posse, nisi a Pontifice sint approbata. Et hanc scit nostram esse sententiam. Cur ergo tot exempla accumulat, ut id probet, quod nos ultro damus? Duplici, ut opinor, de causa id facit. 1. Ut simpliciores Lutherani concipiant magnam opinionem de Gardio, quasi is illustrarit, & examinaverit omnia Concilia, quæ hactenus in Ecclesia celebrata sunt. Si scirent, illum ex Bellarmino Catholico, & Hunnio Lutherano transcripsisse, non tanti eum æstimarent. 2. Ut etiam Catholicis, præsertim rudioribus, possit persuadere, non temere tot Concilia ab ipso citata esse. Sed non obtinebit quod vult. Notæ sunt Prædicantium imposturæ, ut facile caveri, & contemni queant.

100. Deinde multa ex iis, quæ dixit, falsa sunt. Ac primo falsum est, Concilium Constantinopolitanum primum decrevisse, Episcopum Constantinopolitanum debere esse parem, & æqualem Episcopo Romano. Nusquam hoc invenio in Concilio. Invenio quidem cap. 5. hæc verba: *Constantinopolitanæ civitatis Episcopum habere oportet Primatus honorem post Romanum Episcopum, propterea quod sit nova Roma.* Sed aliud est esse parem, & æqualem Episcopo Romano, aliud esse proximum post Episcopum Romanum. Hoc posterius invenio. Prius non item.

101. Secundo falsū est, errasse Conciliū Carthaginiense quartum, statuendo, Episcopum non debere legere libros gentilium,

nec rei familiaris curam gerere. Nullus hic error est, sed præceptum, vel consilium Ecclesiasticum. Potest enim Ecclesia suadere, vel etiam legitimis ex causis mandare, ut Episcopi abstineant a lectione librorum Gentilium, & vacent lectioni Scripturarum, & sanctorum Patrum: Similiter, ut non implicent se curis, & negotiis sæcularibus, sed occupētur officio pastorali, quod ipsis incumbit. Et hoc est conforme Scripturæ, 1. Timoth. 4. vers. 16. *Attende tibi, & doctrinæ: insta in illis.* Et 2. Timoth. 2. vers. 4. *Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus.* Et Actor. 6. 2. *Non est æquum, nos derelinquere verbum Dei, & ministrare mensis.*

102. Tertio, falsum est erraſſe Concilium Toletanum primum, definiens eũ, qui pro uxore habet concubinam, a communione repellendũ non esse. Non est error Concilii, sed imperitia Gardii. Concilium Can. 17. sic habet: *Si quis habens uxorem fidelem, & concubinam habeat, non communicet. Cæterum is, qui non habet uxorē, & pro uxore concubinam habet, a communione non repellatur: tantum ut unius mulieris, aut uxoris, aut concubinæ (ut ei placuerit) sit conjunctione contentus. Alias vivens abjiciatur, donec desinat, & ad pœnitentiam revertatur.* Ubi per concubinam non intelligitur fornicaria, quæ extra matrimonium vivit, ut putat Gardius, qui Canonem non examinavit, sed uxor, quæ sine externa solemnitate viro conjuncta est, ut patet ex jure Canonico apud Gratianum dist. 34. Can. 3. ubi sic dicitur. *Concubina autem hic intelligitur, quæ cessantibus legalibus instrumentis unita est, & conjugali affectu adsciscitur. Hanc conjugem facit affectus: concubinam vero lex nominat.* Et Glossa ibid. *Accipitur hic concubina, quæ cognoscitur uxoris affectu, sed non fuit ducta cum solemnitate. Et talem lex concubinam vocat. Itaque is, qui non duxit uxorem cum solemnitate, sed tamen habet concubinam, quam affectu maritali accepit sine solemnitate, non propterea repellendus est a communione.* Nihil erroris hic est. Eodem sensu loquitur Isidorus de distantia novi, & veteris Testamenti, cum ait: *Christiano non dicam plurimas, sed nec duas simul habere licitum est, nisi unam tantum aut uxorem, aut certe loco uxoris [si conjux deest] concubinam.* Refertũr apud Gratianum loco citato, capite quinto: videri potest Augustinus, libro de bono conjugali, capite quinto.

103. Quarto, falsum est, erraſſe Concilium Nicænum secundum, sanciendo cultum, & adorationem imaginum: Itemque Constantiense, adimendo laicis communionem calicis. Gardius quidem dicit erraſſe, sed non probat. Eodem jure liceat mihi dicere, Gardium errare. Sed extant de utroque puncto doctissimæ

con-

controversiæ jam pridem a nostris conscriptæ, & divulgatæ. Eas oppugnet ipse, si vir est.

104. Quinto, falsum est, Concilium Tridentinum sanxisse plurima decreta contra Scripturam, & consensum Patrum. Nec aliunde hoc prodat Gardius, quã authoritate Kemnitii Lutherani, qui propter apertissima mendacia, quibus scatent ipsius libri contra Concilium Tridentinum, merito infamis est.

SEXTUM ARGUMENTUM
Ex Analogia Judicis controversiarum civilium, &c.

105. Hoc argumentum, quod rem maxime illustrabit, proponi potest hoc modo: Inter res fidei, ac religionis ex una parte, & inter res civiles, & politicas ex altera, potest spectari multiplex analogia. 1. Sicut in politicis, ac civilibus sæpe oriũtur lites, ac cõtroversiæ, quæ requirunt aliquem judicem, qui sententiam ferat inter partes litigantes, sic etiam in fide, ac religione. 2. Sicut in cõtroversiis civilibus distinguũtur hæc tria, Judex, Lex scripta, & Consuetudo; sic etiam in controversiis fidei hæc tria, Judex, Scriptura utriusque Testamenti, & Traditio. 3. Sicut Princeps, vel Magistratus sæcularis fungitur officio judicis in decisione controversiarũ civilium; sic etiam Princeps Ecclesiæ, vel Synodus Ecclesiastica fũgitur officio judicis in decisione controversiarũ fidei. 4. Sicut lex scripta est quasi norma quædam, seu regula, quam sequitur judex sæcularis in decidendis controversiis civilibus; sic etiam Scriptura utriusque Testamenti est quasi norma quædam, seu regula, quam sequitur judex Ecclesiasticus in decidendis controversiis fidei. 5. Sicut sola lex scripta non est sufficiens, & integra norma omnium controversiarum civilium, sed lex scripta, & consuetudo simul; sic etiam sola Scriptura utriusq; Testamenti non est sufficiens, & integra norma omnium controversiarum fidei, sed Scriptura, & Traditio simul.

106. Hæc clara sunt. Nihilominus, ne quis dubitet, singula breviter explicabo: Ac primo, quod Prĩceps, vel Magistratus sæcularis fũgatur officio judicis in cõtroversiis civilibus, non eget longa probatione. Hoc enim testatur quotidiana experientia in omnibus regnis, ac provinciis. Nam ubiq; contentiones, & causæ civiles deferũtur ad Principem, vel Magistratũ sæcularem, quem partes litigantes agnoscũt pro legitimo suo judice. Quod etiam ex utroq; jure, tam civili, quam canonico notissimum est. Nam in utroq; extant tituli: *De officio Judicis ordinarii, & delegati.* Nec ullus

nullus in hac re tam peregrinus, aut stupidus est, ut per Judicē ordinarium, aut delegatum intelligat Legem scriptam, cum constet illum esse ordinarium, qui ordinariam habet jurisdictionem, & potestatem: illum vero delegatum, qui accepta ab ordinario potestate, vicem illius gerit.

107. Deinde quod lex scripta non possit esse Judex, facile probari potest. Et quidem in his tribus casibus. Primo, quando ipsa obscura, aut ābigua est: Tūc enim opus est alio judice, seu interprete, qui mentē illius explicet. Secūdo quando una lex videtur alteri repugnare, quod frequentissime cōtingit: Tūc etiam judex adhibendus est, qui eas inter se conciliet. Tertio, quādo verba legis, quę generalia sunt, restringenda essent in aliquo casu, & tamē restricta non sunt. Quod tunc fit, quando occurrit aliquis casus particularis, quem Legislator, cum legē conderet, non prævidit eventurum: & si prævidisset, non voluisset illum sub lege sua comprehendere. In tali igitur casu contra legis verba judicandū est. Et quis erit tunc judex? Non lex ipsa. nam illa seipsam non destruit, aut judicat. Alius ergo distinctus a lege.

108. Postremo, quod sola lex scripta non possit esse sufficiēs norma pro decisione quarumcunq; Controversiarum civilium, sed præter legem scriptam admittenda sit etiam cōsuetudo, certissimum est apud Jurisconsultos. Ac potissimum in duplici casu. Primo, quando movetur aliqua controversia, de qua nulla extat lex scripta. Tūc enim consuetudo, si adsit, vim legis obtinet, juxta illud: *Ea, quæ longa consuetudine comprobata sunt, ac per annos plurimos observata, velut tacita civium conventio, non minus, quam ea, quæ scripta sunt, jure servantur.* (L.35. ff. de legib.) Secundo, quando extat quidem lex scripta, sed ambigitur de mente, ac sensu illius, nec aliunde, quam ex consuetudine, & Traditione de ea constare potest. Tunc enim locum habet illud: *Optima legum interpres est consuetudo.* (L.37. ibid.) Itemque illud: *Imperator noster Severus rescripsit, in ambiguitatibus, quæ ex legibus proficiscuntur, consuetudinem, aut rerum perpetuo similiter judicatarum authoritatem vim legis obtinere debere.* (L.38. ibid.)

109. Dices. Quid si occurrat aliqua controversia, quæ nec ex lege scripta, nec ex consuetudine definiri possit? quæ tunc erit norma, quam Judex sequi debet? Respondeo. Tunc ex naturali æquitate debet rem componere. Hoc tunc potissimū fit, quando occurrit aliquis casus, qui cōprehenditur quidem sub verbis legis, non tamen sub mente Legislatoris, ut supra dictum est. Tūc enim Judex ex æquo, & bono debet sentētiam pronunciare. Idē fieri potest in cōtroversiis fidei, aut religionis. Nā si occurreret ali-

aliqua controversia, quæ neque aperte ex Scriptura, neque ex Traditione decidi possit, recurrēdum esset ad auxilium Spiritus Sancti, qui tametsi in omni casu implorantibus adesse solet, in hoc tamen speciatim doceret *nos omnem veritatem*, ut Christus promisit: Et hoc remedio usi sunt Apostoli in Concilio Hierosolymitano, ubi agebatur de circumcisione, & observatione legalium. (supra)

110. Atque hæc sunt argumenta, quibus hactenus probatum est, Judicem controversiarum fidei non posse esse Scripturam, sed Ecclesiam. Nunc superest, ut testimonia Scripturæ, quæ initio proposita sunt in primo argumento adversariorū, examinemus, & simul alias objectiones, quæ afferri possunt, dissolvamus. Ex quarum solutione apparebit, adversarios, qui perpetuo de Scriptura gloriantur, ineptissime ex Scriptura argumentari, & nihil minus, quam Scripturę sensum, & intelligentiam assequi, &c.

Objectiones Adversariorum.

111. Prima sumitur ex illo Isaiæ 8, 20. *Ad legem magis, & ad testimonium.* Hinc colligunt, Judæos in veteri Testamento, quandocunque oriebatur aliqua controversia, ex mandato Dei missos fuisse ad legem, & testimonium, id est ad Scripturam, tanquam ad Judicem. Sed valde errant. Primo, quia jam supra ostensum est Judicem controversiarum in V. T. non fuisse Scripturam, sed Pontificem. Secundo, quia illa verba, *Ad legem, & ad testimonium*, multo aliter accipienda sunt, quam putant Adversarii, ut patet ex præcedentibus, quæ sic habent: *Cum dixerint ad vos: Quærite a pythonibus, & a divinis, & qui strident incantationibus suis: Nunquid non populus a Deo suo requiret pro vivis, ac mortuis? Ad legem magis, & ad testimonium. Quod si non dixerint juxta verbum hoc, non erit eis matutina lux.* Ubi diserte agitur contra illos, qui de futuris eventibus solent consulere Pythonissas, & Ariolos, & remittuntur partim ad legem, quæ id prohibebat, (Deut. 18. 9.) *Quando ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, cave, ne imitari velis abominationes illarum gentium, nec inveniatur in te, qui pythones consulat, aut divinos, aut quærat a mortuis veritatem*: partim ad testimonium Prophetarum, qui a Deo constituti erant, ut futura prædicerent. (3. Reg. 22. 7.) *Dixit autem Josaphat, Non est hic Propheta Domini quispiam, ut interrogemus per eum?*

112. Igitur sensus illorum verborum, *ad legem magis, & ad testimonium*, est hic: Si vultis fieri certiores de futuris evētibus, non debe-

debetis consulere pythonissas, sicut fecit Saul; (1.Reg.27.7.) quia hoc Deus per legem suam fieri prohibuit, ad quam vos remitto: sed consulite Prophetas Domini, quorum officium est de futuris prænunciare. Quid hoc facit ad judicem controversiarum? Nihil penitus: Nisi Adversarii velint hoc modo ratiocinari: De futuris eventibus non licet consulere pythonissas; Ergo sola Scriptura est judex controversiarum. Ineptissime. Et tamen, quod mireris, præcipui illorum Rabbini sic ineptiunt. De quibus bene præmonuit nos Christus: *Sinite illos, cæci sunt, & duces cæcorum*.

113. Sed duo contra hanc solutionem opponit Gardius. Primo, in tota Scriptura nullum locũ monstrari posse, ubi vox *Testimonii* significet testimonium Prophetarum futura prædicentiũ. At ego monstrabo locum, Act. 10. 43. *Huic omnes Prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen ejus omnes, qui credunt in eum*. Deinde opponit *legem, & testimonium* pro eodem accipi, nempe pro Scriptura: Et cõtineri generale mandatum, quo omnes, in quibuscunq; rebus dubiis, obligati sint recurrere ad solam Scripturam. Non ita est: Tametsi enim verum sit, legem, & testimonium aliquando sumi pro eodem, quod non nego; tamen hoc loco distincta sunt: Et per legem intelligitur Lex illa particularis, de qua dixi: *Quando ingressus fueris terram, quam Dominus tuus dabit tibi, cave, ne imitari velis abominationes illarum gentium: nec inveniatur in te, qui pythones consulat, aut divinos, aut quærat a mortuis veritatem*. Et per testimonium intelligitur responsum Sacerdotum, & Prophetarum, quod viva voce soliti erant dare, quando in rebus dubiis a populo, vel Rege consulebantur.

114. Hoc dupliciter probo. Primo, quia si lex, & testimonium loco citato sumeretur pro Scriptura, & mandatum esset, ut Judæi in rebus dubiis recurrerent ad solam Scripturam, ut Gardius interpretatur; jam omnes illi peccassent contra hoc mandatum, qui in rebus dubiis consulebant Prophetas, & Sacerdotes, ut David, Josaphat, & alii plures in Scriptura laudati. Imo Deus dedisset duo contraria mandata: Unum, quo jubebantur in rebus dubiis consulere solam Scripturam, ut vult Gardius: Alterum, quo jubebantur consulere Sacerdotes, & Prophetas, Deut.17.8. & Deut.18. 14. 15. Hæc absurda sunt: Ergo & illud, ex quo sequitur.

115. Secundo, quia si Judæi de iis omnibus, de quibus gentiles consulebant Pythones, & Ariolos, debuissent consulere legem, & testimonium, id est, solam Scripturam, ut Gardius contendit, debuissent etiam consulere solam Scripturam de futuris eventibus,

bus, de quibus vel maxime gentiles consulebant Pythones, & Ariolos: At Scriptura nihil determinate poterat pronunciare de futuris eventibus: Ergo frustra illam consuluissent: Deus autem nihil frustra mandat fieri. Dabo exemplum, quo res illustretur. Josaphat Rex Juda volebat scire, quis esset futurus eventus, si obsideret Ramoth Galaad? an scilicet posset eam expugnare, nec ne? si in hoc consuluisset Scripturam, nihil responsi accepisset. Quid ergo fecit? Consuluit Prophetam, ut viva voce responsum ab eo acciperet. (3. Reg. 22. 5.) Idem in simili casu fecerunt David, & alii. Et recte. Frustra ergo urgent adversarii, ad solam Scripturam remissos esse.

Secunda objectio.

116. Secunda sumitur ex illo Joan. 5. 39. *Scrutamini Scripturas.* Ecce, inquiunt Adversarii, Christus remittit nos ad Scripturam, tanquam ad judicem controversiarũ. Hoc certe non dicerent, si intelligerent mentẽ Christi. Christus in illo capite disputat cum Judæis, qui negabant ipsum esse Filium Dei. Ipse autem probat se esse, quatuor testimoniis. Primo, testimonio Joann. Baptistæ, *Vos*, inquit, *misistis ad Joannem, & testimonium perhibuit veritati.* Erat autem hoc ipsius testimonium: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Et iterum: *Ego testimonium perhibui, quia hic est Filius Dei.* (Joan. 1. 34.) Secundo, testimonio miraculorum, quæ patrabat. *Ego*, inquit, *habeo testimonium majus Joanne. Opera enim, quæ dedit mihi Pater, ut perficiam ea, testimonium perhibent de me, quia Pater misit me.* Tertio, testimonio Dei Patris. *Et qui misit me Pater, ipse testimonium perhibuit de me*: nempe, cum dixit de cœlo: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite.* Matth. 3. 17. & Luc. 9. 35. Quarto, testimonio Scripturarum veteris Testamenti. *Scrutamini*, ait, *Scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere, & illæ sunt, quæ testimonium perhibent de me: & non vultis venire ad me, ut vitam habeatis.* q. d. Si non vultis recipere tria priora testimonia, quæ tamen efficacissima sunt; (alioqui illa non produxissem) saltem non potestis rejicere testimonium Scripturarum, de quibus tantopere gloriamini. Illæ ipsæ, si attente scrutamini, perhibent testimonium de me, quod sim Messias a Deo promissus. Quare ergo non creditis?

117. Hinc concludo, Adversarios ex hoc loco seipsos potius, quam nos oppugnare. Nam ipsi contendunt, solam Scripturam esse judicem controversiarum: Et Christum ad solam Scripturã

nos

nos remittere. At contrarium verum est. Nam Christus in controversia, quam habebat cum Judæis, *An ipse esset Filius Dei*, nō remisit illos ad solam Scripturam, sed primo ad testimonium Joannis Baptistæ: deinde ad testimonium miraculorum, quæ ostendebant ipsum esse Deum: postea ad testimonium Dei Patris, qui voce de cœlo delapsa idem confirmabat: denique, ut omnia experiretur, ad testimonium Scripturarum.

118. Nos Catholici in hac re Christū imitamur. Nam in Controversiis, quas habemus cum Adversariis, non solum utimur testimonio Scripturæ, sed etiam sanctorum Patrum, Matris Ecclesiæ, & miraculorum, quæ sæpe fiunt pro confirmatione nostræ fidei. Adversarii auté, quasi Christo prudentiores essent, nihil volunt audire, nisi ex solis scripturis. In quo similes sunt Judæis, contra quos Christus agit. Nam Judæi, repudiato quocunque alio testimonio, solam scripturam admittebant: Et hanc ipsam neque tunc intelligebant, neque adhuc intelligunt, ut testatur Apostolus 2. Corinth. 3. 14. cum ait: *Obscurati sunt sensus eorum.* Et infra: *Usque in hodiernum diem, cum legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum.* Idem adversariis nostris, qui in hac causa Nepotes illorum sunt, accommodari potest.

Tertia objectio.

119. Tertia sumitur ex illo Actor. 17. 11. *Quotidie scrutantes scripturas, si hæc ita se haberent.* Hic iterum clamant adversarii, Beroenses non temere credidisse, quę ab Apostolis dicebātur, sed omnia examinasse juxta normam scripturæ: Æquum igitur esse, ut nos illorum exemplū imitemur, & solam scripturam pro norma, ac Judice agnoscamus, sed frustra. Quod facile cōstabit, si cōstet de reipsa, de qua tunc agebatur. Ea fuit hujusmodi. Paulus Apostolus, ut expresse habetur in eodem capite, primum quidē Thessalonicæ, deinde apud Beroenses, disserebat *ex scripturis, adaperiens, & insinuans, quia Christum oportuit pati, & resurgere a mortuis: & quia hic est Jesus Christus, quem ego annuncio vobis.* Quid vero Beroenses? sequitur ibidem: *Susceperunt verbum cum omni aviditate, quotidie scrutantes scripturas, si hæc ita se haberent.*

120. Igitur hic est sensus illius loci: Beroenses cum audirent Paulum citare quædam testimonia Scripturę veteris Testamenti, quibus adstruebat Christi mortem, & resurrectionem, scrutabantur, an iis ipsis testimoniis consentanea essent, quæ a Paulo dicebantur. Non quidem eo animo, quasi dubitarent de morte, &

resur-

resurrectione Christi, quippe quæ jam satis confirmata erat ab Apostolo per virtutem miraculorum, (1. Thess. 1. 5) sed ut magis in fide confirmarentur, si viderent ea, quæ Paulus prædicabat, multo ante per Prophetas fuisse prævisa & præsignificata.

121. Ex hoc sensu quid obsecro concludent adversarii? Nihil ad rem, de qua agitur. Nisi forte sic velint concludere: Beroenses scrutabantur testimonia Scripturæ a Paulo citata: Ergo sola Scriptura est Judex controversiarum. Quod perinde est, ac si dicas: Lutherani scrutantur testimonia Augustini a Bellarmino citata; Ergo solus Augustinus est judex controversiarum. Vel sic: Rustici scrutantur testimonia Lutheri a prædicante citata: Ergo solus Lutherus est judex controversiarum. Vel sic: Kemnitius in examine Concilii Tridentini scrutatur Traditiones a Catholicis allegatas: Ergo sola Traditio est judex controversiarum. Vel denique sic: Discipuli scrutabantur testimonia Ciceronis a Præceptore citata: Ergo solus Cicero est author latinitatis. Apage cum istis consequentiis. Et tamen apud adversarios, quia meliores non habentur, in pretio sunt.

Quarta objectio Popularis.

122. Plerique simpliciores sic objiciunt: Judex controversiarũ in rebus fidei debet esse infallibilis, qui errare non possit: quia si ipse erraret, reliqui etiam errarent, qui illius sententiam sequerentur. Jam vero constat ex una parte, Scripturam esse infallibilem; cum sit verbum Dei, quod errare non potest: Ex altera, homines non esse infallibiles, sed mendaces, & errori obnoxios, juxta illud Rom. 3. 4. *Est autem Deus verax, omnis autem homo mendax*: Ergo Scriptura potest esse infallibilis judex; homines, cum sint mendaces, non possunt. At Pontifex est homo, & Ecclesia nihil aliud est, quam collectio hominum: Ergo Pontifex, & Ecclesia sunt mendaces, & errare possunt. Nemo igitur est tutus, ac securus in negotio fidei, qui illorum sententiam sequitur.

123. Hec objectio, si quid roboris, ac momenti habet, nõ minus valet cõtra adversarios, quam contra nos. Nam si omnis homo mẽdax est, & errare potest, necessario sequitur, Moysen, Prophetas, Apostolos, Euangelistas, Lutherum quoq; , & Calvinũ, itemq; omnes Prædicãtes Lutheranos, & Calvinianos mendaces esse, & errare posse, quia homines sũt. Nihil igitur illis credendũ, aut fidendũ esse; sed omnia, quæ ab illis dicũtur, suspecta, & incerta haberi oportere. Ubi ergo fides? Nec refert, si dicãt, se nõ hominis, sed Dei verbum annunciare. Nam si mendaces sunt, etiam

in hoc puncto mentiri possunt. Nihil ergo certi est.

124.Sed absit,ut nos ita loquamur,aut sentiamus.Longe aliter res habet.Ac primo quidem fatemur,Scripturam certam , ac infallibilem esse,quia verbũ Dei est;sed addimus,cum sæpe obscura sit, non facile unicuiq; constare posse de legitimo illius sensu. Itaq; alio judice opus esse,qui infallibiliter decernat,quis legitimus Scripturæ sensus sit.Hic atem judex non potest esse quilibet homo privatus,quia alioqui tot essẽt diversi judices,quot diversa capita , & sententiæ : Et sic nulla controversia componi posset. Quisquis enim diceret,se bene sẽtire,reliquos male Necesse igitur est,ut sit aliquis publicus Judex , qui cum authoritate decernendi , & definiendi inter partes litigantes potestatem habeat.

125.Deinde asserimus, homines dupliciter spectari posse. Primo , quatenus sunt filii Adam , & obnoxii naturæ corruptionibus. Sic sine dubio proni sunt ad mendacium , & falsitatem. (Gen.8.21.& Psal.38.6.)Secundo, quatenus a Spiritu Sancto diriguntur,& gubernantur ad aliorũ instructionem. Sic infallibiles, & sine mendacio sunt.Talis in veteri Testamento fuit Moyses cũ Senatu Seniorum. (Num.11. 17.) Tales alii Pontifices, qui deinde secuti sunt.(Deut. 17.9. & Aggæi 2. 12.& Malach.2.7.) Tales Prophetæ,Isaias,Jeremias,Ezechiel,Daniel,& alii . (Jerem.1.7.) Tales in novo Testamento Apostoli , quibus dictum est Joan.15. 16. *Mittam vobis a Patre Spiritum veritatis.* Et cap.16.13. *Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem* . At ubi omnis veritas, ibi nullum mendacium.

126. Talis denique semper fuit , & nunc etiam est Ecclesia , quæ propter perpetuam Spiritus Sãcti assistentiam, & directionẽ nunquam erravit hactenus,nec deinceps errare poterit.Est enim ædificata *supra firmam petram,& portæ inferi non prævalebunt adversus eam.*(Matth.16. 18.)*Est columna , & firmamentum veritatis.* (1.Tim.3. 15.)*Nunquam confundetur , neque erubescet.* (Isaiæ 54. 4.] *Jaspis est propugnaculum ejus.*(Ibidem vers.12.)*Et omnem linguam resistentem illi in judicio judicabit* .(Ibidem vers. 17.) Est igitur infallibilis judex, quem quærimus.

127.Sed,an omnes,& singuli,qui in Ecclesia sunt,habeãt hanc assistentiam,& directionem Spiritus Sancti, ut in fide errare non possint? Facilis respõsio. Singuli quidem habent,sed dependenter ab ipsa Ecclesia . Quamdiu ergo manent conjuncti cũ Ecclesia,errare non possunt:si dissentiunt ab Ecclesia, iã errant.Quod duplici similitudine declarari potest;una sumitur ex proportione humani corporis.Nam si quæras,an singula membra,quæ sunt in humano corpore,habeant in se spiritus vitales,& sensitivos,quibus

bus vita conservatur? respondendum est, singula quidem habere, sed dependenter a capite, & corde. Nam a capite, & corde, tanquam a duplici principio, derivantur hujusmodi spiritus in reliqua membra. Unde si intercipiantur, aut occludantur meatus illi, seu canales, per quos fit illa spirituum derivatio, & distributio, necesse est, reliqua membra destitui spiritibus, & officium suum exercere non posse. Sin pateant, & aperti sint, res salva est. Sic etiam in Ecclesia singuli fideles, qui sunt quasi membra Ecclesiæ, habent quidem assistentiam, & directionem Spiritus sancti, sed dependenter a Pontifice, qui est veluti caput Ecclesiæ, & a Conciliis, quæ sunt quasi cor Ecclesiæ. Quamdiu ergo singuli manent colligati cum doctrina Pontificis, & Conciliorum, participant de assistentia, & gubernatione Spiritus Sancti, nec in fide errare possunt. Sin per discordiam, & pertinaciam discedunt a capite, & corde, jam occludunt sibi omnes meatus, ut assistentia, & directio divina ad eos derivari non possit. Et sic a veritate abducuntur, & erroribus obnoxii sunt. Quod contigit Arrio, Nestorio, Macedonio, Pelagio, & sexcentis aliis. Ne idem nobis contingat, audiamus consilium Apostoli, qui ubique hortatur nos ad consensum, & unitatem doctrinæ, ut Rom. 16. vers. 17. *Rogo autem vos, fratres, ut observetis eos, qui dissensiones, & offendicula præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt, & declinate ab illis.* Et 1. Corinth. 1. 10. *Obsecro vos, fratres, ut idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata.* Et Ephes. 4. 3. *Servate unitatem spiritus in vinculo pacis: Unum corpus & unus Spiritus; sicut vocati estis in una spe vocationis vestræ. Unus Dominus, una fides, unum baptisma.* Et Heb. 13. 9. *Doctrinis variis, & peregrinis nolite abduci.*

128. Altera similitudo sumi potest a grege ovium, qui optime repræsentat Ecclesiam, attestante Christo. (Joan. 10. Nam sicut totus grex in uno stabulo, vel loco collectus habet perpetuam assistentiam Pastoris, qui furca, & canibus defendit illum a ferocia luporum; sic etiam tota fidelium Ecclesia in una Fide, & Spiritu collecta habet perpetuã assistentiam divini illius Pastoris, qui dixit: *Ego sum Pastor bonus, & cognosco oves meas.* [Joan. 10. 14.] Et iterum: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.* (Matth. 28. 20.) Item sicut singulæ oviculæ, quandiu manent conjunctæ cum grege sub custodia Pastoris, immunes, ac tutæ sunt a morsu Luporum; Sic etiam singuli Christiani, quamdiu manent conjuncti cum Ecclesia, id est, cum doctrina, & consensu Ecclesiæ, immunes, ac tuti sunt a periculo erroris, & infidelitatis. Denique sicut oviculæ, quæ

aberrant a grege, destituuntur protectione Pastoris, ac proinde luporum insidiis expositæ sunt; Sic Christiani, qui discedunt a communi consensu, & doctrina Ecclesiæ, destituuntur assistentia Spiritus sancti, ideoque erroribus expositos eos esse necesse est.

Epilogus hujus Capitis.

129. Cum in hoc capite constitutum, & multis argumentis confirmatum sit, Ecclesiam Christi, quæ errare non potest, esse Judicem controversiarum fidei, ac religionis: non magnopere laborandum erit de iis controversiis, quæ deinceps sequuntur: quia quilibet vir prudens facile advertet, in singulis eam partem sequi nos oportere, quam Ecclesiæ authoritas sequendam esse affirmat; non vero, quam privati quidam homines, nescio quo Spiritu afflati, propria electione amplectuntur. Nec tamen propterea ab earum tractatione abstinendum est: sed potius danda opera, ut singulæ, quanta fieri potest brevitate, & claritate, proponantur, & explicentur. Sic enim futurum est, ut & Catholici facilius sua dogmata intelligant, & adversarii, perspecta rei veritate, vel ad mentem redeant, vel si obstinati sint, in suo errore confundantur, &c.

CAPUT VI.

DE ANTICHRISTO.

1. IN hoc capite non diu hærebo, quia adversarii vel non serio agunt, vel si serio agunt, calumniantur. Solent autem hæc duo potissimum apud rudem plebeculam inculcare. 1. Antichristum jam pridem venisse in hunc mundum. 2. Romanum Pontificem esse Antichristum. Quo consilio id faciant, facilis conjectura est. Certe non alio, quam ut suam defectionem a Catholica fide possint tegere, & excusare, sub prætextu defectionis ab Antichristo: & liceat ipsis, quod apud Catholicos non licebat, impune Pontifices, & Episcopos contemnere, vota Deo nuncupata violare, Moniales in uxores ducere, festa, & jejunia negligere, carnis illecebras sectari, & quæ his similia sũt, patrare.

2. Non opus est longa refutatione: Paucis quæstiunculis refelli possunt adversarii. Prima est, unde ipsis constet Antichristum venisse? Respondent, ex tribus Scripturæ testimoniis constare. Primo ex illo 2. Thess. 2. 7. *Mysterium jam operatur iniquitatis.* Deinde ex illo 1. Joan. 2. 18. *Filioli, novissima hora est, & sicut audistis,*

stis, quia Antichristus venit, & nunc Antichristi multi facti sunt. Denique ex illo 1. Joan.4.3. *Hic est Antichristus, de quo audistis, quoniam venit, & nunc jam in mundo est.*

3. Secunda est, quo tempore venerit Antichristus. Hic mire dissentiunt. Aliqui dicunt venisse post ann. Chr. 600. tempore Phocæ Imperatoris, ut Lutherus in supputatione tempor. & Iconius in suo dupl. elench. Alii ann. Chr. 763. ut Henr. Bulling. in præf. hom. in Apoc. Alii ann. Chr. 1200. post tempora S. Bern. ut VVolff. Musc. in locis, Tit. de Eccles. Alii aliter sentiunt.

4. Tertia est, si Pontifex est Antichristus, quis primus inter Pontifices cœperit esse Antichristus? Audi responsum: Gregorius Magnus, homo pessimus. Ita Centuriatores Cent. 6. cap. 1. Chythræus in cap. 9. Apocalypsis. Non est ita: Gregorius fuit vir sanctus, & bonus. Sic Luth. loc. cit.

5. Ex dictis tria infero. Primo, adversarios pugnare cum Scriptura. Nam si testimonia Scripturæ, quæ ipsi citant, probarent Antichristum venisse, sine dubio probarent venisse tempore Apostolorum. Tunc enim scriptum est: *Mysterium jam operatur iniquitatis.* Item, *Hic est Antichristus, qui nunc jam in mundo est.* Item, *Nunc Antichristi multi facti sunt.* At si hoc probant, cur Adversarii dicunt, non venisse tempore Apostolorum, sed sexcentis, aut plurimis annis post? Hoc est Scripturam mendacii arguere.

6. Deinde infero, adversarios Scripturam non intelligere. Nam cum ait Apostolus, *Mysterium jam operatur iniquitatis*, non loquitur de Antichristo, sed de typo, aut figura Antichristi, nempe de Nerone, vel aliquo alio. Hoc constat ex ipso contextu. Primo, quia hæc duo opponuntur: *Mysterium iniquitatis*, & *revelatio, seu Apparitio Antichristi.* Sicut enim revelationem, seu apparitionem Christi præcessit typus, seu figura Christi, nempe Melchisedech, Salomon, Jonas: Sic etiam revelationem Antichristi, quæ nondum facta est, præcessit typus, & figura Antichristi, ut Antiochus in veteri Testamento; Nero, Simon Magus, & alii in novo. Secundo, quia cum dixisset Apostolus, *Mysterium jam operatur iniquitatis*, mox subdit: *Tantum ut qui tenet nunc, teneat, donec de medio fiat, & tunc revelabitur ille iniquus, quem Dominus Jesus interficiet Spiritu oris sui.* Quibus verbis aperte significat, eo tempore, quo mysterium iniquitatis operabatur, nondum fuisse revelatum Antichristum, id est, nondum venisse, aut apparuisse. Itaque non ipsum, sed Neronem, qui typus illius erat, fuisse tunc operatum.

7. Nec reliqua duo testimonia, quæ ex Joanne allata sunt, intelliguntur de Antichristo, sed de hæreticis illius temporis, qui erant Præcursores Antichristi. Proquo notandum, nomen Antichristi duobus modis sumi posse. Primo generatim, pro quocunque Christi hoste, seu adversario; cuiusmodi sunt omnes hæretici, & persecutores Christianorum. Et hoc sensu dictum est a Joanne: *Nunc Antichristi multi sunt*, id est, multi hæretici: de quibus sequitur: *Ex nobis prodierunt, sed non erant ex nobis*. Eodem sensu dictum est: *Omnis spiritus, qui solvit Jesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus, de quo audistis, quia venit, & nunc jam in mundo est*. Secundo speciatim, pro præcipuo, seu principali Christi hoste, qui in fine mundi venturus est, cujus reliqui omnes præcursores sunt. Et de hoc loquitur Paulus, cum ait: *Nisi revelatus fuerit homo peccati, filius perditions, qui adversatur, & extollitur supra omne, quod dicitur Deus*.

8. Hanc distinctionem tradit Augustin. lib. 2. contra adversarium legis, cap. 12. ubi ait. *Ad quem pertinet etiam iste, qui se ostendit Antichristum, non unum illum majorem cæteris, sed ex his aliquem, de quibus dicit Joannes Evangelista: Nunc Antichristi multi facti. Eos enim dicebat hæreticos, qui temporibus Apostolorum esse iam cœperant*. Et Damasc. lib. 4. Orthod. fidei, cap. 27. *Omnis, qui non confitetur Filium Dei, & Deum venisse in carne, & esse Deum perfectum, & factum esse hominem perfectum, Antichristus est. Attamen peculiari modo, ac præcipuo, Antichristus dicitur, qui in consummatione seculi venturus est*: Et alii passim.

9. Tertio infero, Adversarios non solum in Scriptura, ut ostensum est, sed etiam inter se dissidere. Nam alii dicunt, Antichristum venisse anno Christi sexcentesimo; alii septingentesimo; alii alio tempore. Rursum alii contendunt, Gregorium Magnum fuisse primum Antichristum: alii negant. Et sic deinceps. Videamus, quid Catholici statuant.

Catholicorum Doctrina.

10. Catholicorũ doctrina duabus conclusionibus proponi potest. Prima conclusio. Antichristus proprie dictus, qui ab Apostolo vocatur *Homo peccati, & Filius perditionis*, nondum venit in hunc mundum. Probatur. 1. Quia Antichristus non veniet, nisi prius eversum, & desolatum sit Romanum Imperium

Atqui

Atqui hoc nondum factum est: Ergo Antichristus nondum venit: Major passim asseritur ab antiquis Patribus, tam Græcis, quam Latinis. Cyrillus Catech. 15. ait: *Veniet prædictus Antichristus, cum impleta fuerint tempora Romani imperii.* Et Chrysost. in 2. Thess. 2. 2: *Quandò e medio sublatum fuerit Romanum Imperium, tunc veniet Antichristus.* Similia habent Theophylactus, Oecumenius, & Ambrosius ibidem, Lactantius lib. 7. cap. 11. Hieronymus qu. 11. ad Algasiam, & Tertullianus in Apologetico c. 32. ubi etiam addit, fideles orare pro diuturnitate Romani Imperii, eo quod intelligant, Romano Imperio everso, imminere orbi extremam sub Antichristo calamitatem.

11. Nec temere, aut sine fundamento hoc dicunt Patres. Habent pro se aperta Scripturæ testimonia; habent perpetuam ab Apostolorum temporibus Traditionem. Quæ antequam proferantur, prius explicandum est, in quo consistat illa desolatio, seu eversio Romani Imperii, post quam venturus dicitur Antichristus. Aliud enim est inclinatio illius Imperii, aliud desolatio, aut eversio. Inclinatio facta est variis temporibus. 1. quando Roma capta est sub Gothis. 2. quando Imperium defecit in Occidente. 3. quando restaurato per Carolum Magnum Imperio in Occidente, destructum est in Oriente per Turcas. Porro desolatio, seu eversio tunc erit, quando Imperium Romanum dividetur, ac distrahetur in decem Reges, amisso nomine, ac dignitate Imperiali. Et tunc primum veniet Antichristus.

12. Probant hoc Patres ex Daniele, & Apocalypsi. Nam cap. 2. Dan. describitur successio quatuor præcipuorum regnorum usque ad finem mundi per quandam statuam habentē caput aureum, pectus argenteum, ventrem æneum, & tibias ferreas. Explicatio est hæc: Caput aureum significat regnum Chaldæorum: pectus argenteum regnum Persarum: venter æneus regnū Alexandri, & Græcorum: tibiæ ferreæ regnum Romanorum. Porro ex duabus tibiis oriebantur decem digiti, in quibus tota illa statua desinebat, quia scilicet Romanum Imperium tandem in decem Reges dividendum est, & eo ipso desolandum, seu evertendum.

13. Eadem quatuor regna apud eundem Danielem c. 7. designantur per quatuor bestias, Leænam, Ursum, Pardum, & aliam innominatam, habentem decem cornua in capite. Hæc autem bestia innominata significat Imperium Romanum, & decem cornua significant decem Reges, qui Imperium illud divisuri sunt. *Bestia quarta*, inquit Daniel, *regnum quartum erit in terra, quod majus erit omnibus regnis, & devorabit universam terram, &*

conculcabit, & comminuet eam. Porro cornua decem ipsius regni decem Reges erunt.

14. Quod autem illi decem Reges Imperium Romanum divisuri, ac distracturi sint, colligitur ex Apocalypsi, c. 17. ubi Joannes describit bestiam cum septem capitibus, & decem cornibus, *super quam sedebat mulier circumdata purpura, & coccino, habens poculum aureum in manu sua, plenum abominatione, & immunditia fornicationis.* Nam, ut Angelus ibid. interpretatur, *Mulier est urbs magna, quæ sedet super septem colles*, id est, Roma. *Decem cornua sunt decem Reges*, qui uno tempore simul regnabunt. *Et hi odient fornicariam, & desolatam facient illam, & nudam, & carnem ejus manducabunt, & ipsam igni concremabunt.* Quibus verbis aperte significat Angelus, Romanum Imperium per illos decem Reges penitus destructum, ac dissipatum iri.

15. Ad hæc Scripturæ testimonia accedit antiquissima Ecclesiæ Traditio, de qua D. Hier. in c. 7. Danielis sic scribit: *Ergo dicamus, quod omnes Scriptores Ecclesiastici tradiderunt, in consummatione mundi, quando Regnum destruendum est Romanorum, decem futuros Reges, qui orbem Romanum inter se dividant.* Quid clarius dici potest?

16. Constat ergo ex Scripturis, & Ecclesiæ Traditione, Imperium Romanum tunc evertendum, ac destruendum, quando in decem Reges dividetur. Quod autem Antichristus non ante venturus sit, aperte convincitur ex Dan. cap. 7. 24. ubi sic legimus: *Cornua decem ipsius regni decem Reges erunt* [de quibus jam diximus] *& alius consurget post eos, & ipse potentior erit prioribus, & tres Reges humiliabit, & sermones contra Excelsum loquetur, & Sanctos altissimi conteret, & putabit, quod possit mutare tempora, & leges, & tradentur in manu ejus usque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis.* Ubi clarissime loquitur de Antichristo, quem prædicit venturum esse post decem illos Reges, qui Imperium Romanum inter se divident; & consequenter post Romani Imperii eversionem.

17. Quod multi probabiliter confirmant ex illo 2. Thess. 2. 3. *Nisi venerit discessio primum, & revelatus fuerit homo peccati*, subaudi, non venient dies judicii. Hic enim Apostolus instruit Thessalonicenses, qui falso persuasi erant, instare diem judicii. Ponit autem duo signa, quæ diem illum antecessura sint; nempe defectionem Romani Imperii, & adventum Antichristi: quasi dicat, Non veniet dies judicii, nisi prius discessio facta sit ab Imperio Romano, & appareat Antichristus. Ita explicant magni authores.

18. Ter-

18. Tertullianus in libro de resurrectione carnis cap. 24. *Nisi*, inquit, *veniat abscessio primo, hujus utique Regni*, (Romani) *& reveletur delinquentiæ homo, idest Antichristus filius perditionis*, &c. Et paulo post: *Tantum, qui nunc tenet, teneat, donec de medio fiat: quis nisi Romanus status? cujus abscessio in decem Reges dispersa Antichristum superinducet, & tunc revelabitur iniquus*, &c. Et D. Hieron. quest. 11. ad Algasiam: *Nisi venerit discessio primum, quod græce dicitur apostasia, ut omnes gentes, quæ Imperio Romano subiacent, recedant ab eo*, &c. *Nisi, inquam, fuerit Romanum Imperium ante desolatum, & Antichristus præcesserit, Christus non veniet, qui ideo venturus est, ut Antichristum destruat.* Et infra: *Tantum, ut Romanum Imperium, quod nunc universas gentes tenet, & de medio fiat: & tunc Antichristus veniet, fons iniquitatis*. Similia habent Chrysost. Theophyl. Sedul. Primas. Strab. & alii ibid.

19. Hæc expositio, ut dixi, probabilis est, & potest confirmari ex ipso contextu. Nam Apostolus, antequam scriberet hanc Epistolam ad Thessalonicenses, cum adhuc præsens apud illos esset, viva voce tradiderat illis quædam mysteria ad fidem Christianam pertinentia, quorum unum erat, non prius venturum diem judicii, quam eversum esset Romanum Imperium, & Antichristus apparuisset. Illi autem relicta hac Traditione, nescio a quibus persuasi erant, diem judicii jam adesse præ foribus. Igitur revocat eos ab hoc errore, & simul hortatur, ut in ea Traditione, quam coram acceperant, & deinceps persistant, & ab ea non sinant se dimoveri.

20. Videamus nunc verba Apostoli. Sic ergo incipit: *Rogamus autem vos, fratres, ut non moveamini a vestro sensu, neque terreamini, quasi instet dies Domini*. Ecce error Thessalonicensium. Putabant instare diem judicii, & ideo terrebantur. Sequitur instructio Apostoli: *Ne quis vos seducat ullo modo, quoniam nisi venerit discessio primum, & revelatus fuerit homo peccati, non veniet dies judicii. Num retinetis, quod cum adhuc essem apud vos, hæc dicebam vobis?* nempe non venturum diem iudicii, *nisi venerit discessio primum, & revelatus fuerit homo peccati*. Quæ autem illa discessio? donec de medio fiat Imperium Romanum, idest donec omnes discedant ab obedientia Imperii Romani, & sic Imperium illud de medio tollatur. *Itaque, fratres, state, & tenete Traditiones, quas accepistis*, præsertim illam, quod dies judicii ventura non sit, nisi præcesserint duo illa signa, quæ jam commemoravi.

21. At objici potest, aliquos per verba illa Apostoli, *Nisi venerit*

uit *discessio primum*, intelligere discessionem, seu apostasiam a fide, quæ antecedet diem judicii, juxta illud Luc. 18. 8. *Filius hominis veniens, putas, inveniet fidem in terra?* Fateor ita esse. Sed tamen alii, quos supra citavi, non incommode intelligunt discessionem ab Imperio Romano. Et fortasse rectius. Primo, quia totus cōtextus optime coheret, si interpretemur de Imperio Romano, ut ostensum est. Secundo, quia constat, Apostolum quasi de industria obscurissime locutum esse in illo capite: adeo ut scribat Augustin. lib. 20. de Civitate Dei, cap. 19. *Ego prorsus, quid dixerit, me fateor ignorare*. At nulla erat causa, cur obscure loqueretur de defectione a fide, cum Christus apertissime de ea locutus sit loco citato; *Filius hominis veniens, putas, inveniet fidem in terra?* Erat autem causa, cur obscure loqueretur de defectione ab Imperio Romano; quia cum Romæ scriberet hanc epistolam, si clare scripsisset de eversione illius Imperii, potuisset Neronem offendere, qui erat homo in novos Christianos crudelissimus.

22. Hanc causam attigit D. Hieronymus quæst. 11. ad Algasiam, cum ait: *Non vult aperte dicere, Romanum Imperium destruendum, quod ipsi, qui imperant, æternum putant*. Et paulo post: *Si enim aperte, audacterque dixisset, Non veniet Antichristus, nisi prius Romanum destruatur Imperium, justa causa persecutionis in orientem tunc Ecclesiam consurgere videbatur*.

23. Sed quidquid sit de hoc loco Apostoli, qui varie exponi potest, sufficit nobis, quod ex Daniele, Apocalypsi, & antiqua Patrum Traditione clare probatum sit, non prius venturum Antichristum, quam Imperium Romanum penitus extinctum sit, ac in decem Reges distributum, quod hactenus factum non est. Unde concludo non venisse hactenus Antichristum. Et hoc sit primum contra adversarios argumentum.

24. Secundum argumentum est ejusmodi. Duo testes venturi sunt eodem tempore, quo Antichristus, & habebunt has conditiones, seu qualitates. 1. Erunt *amicti sacco*, seu cilicio. 2. *Prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta*. 3. Habebunt *potestatem claudendi cælum, ne pluat diebus Prophetiæ ipsorum, & potestatem convertendi aquas in sanguinem, & percutiendi terram omni plaga*, quotiescunque voluerint. 4. Quando absolverint testimonium suum (nempe post dies 1260.) tunc Antichristus movebit contra illos bellum, & vincet illos, & occidet. 5. Corpora eorum jacebunt Hierosolymis insepulta per tres dies, & dimidium. 6. Post illos dies reviviscent, & spectante, ac tremente popu-

lo

lo ascendent in cœlum. 7. Tunc erit magnus terræ motus, quo decima pars civitatis corruet, & septem millia hominum occidētur. Hæc omnia disertis verbis habentur in Apocalypsi cap. 11. v. 3. & seqq.

25. At hi duo testes (quicunque illi sint) nondum venerunt: Ergo nec Antichristus venit. Est autem duplex de illis sententia. Plerique putant fore Henoch, & Heliam. Nam de iis testatur Scriptura, venturos ante diem judicii. Malach. 4. 5. *Ecce ego mittam vobis Heliam Prophetam, antequam veniat dies Domini magnus, & horribilis. Et convertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum.* Et Eccles. 44. 16. *Henoch placuit Deo, & translatus est in Paradisum, ut det gentibus pænitentiam.* Et sic fere sentiunt antiqui Patres.

26. Alii putant fore Moysen, & Heliam. Primo, quia illi duo locuti sunt cum Christo in monte Thabor, quando transfiguratus est. Secundo, illi duo repræsentant Legem, & Prophetas. At Lex, & Prophetæ erunt gravissimi testes pro Christo ad redarguendum Antichristum. Tertio, illis duobus optime conveniunt, quę ex Apocalypsi de duobus testibus allata sunt. Nam Moyses habuit potestatem convertendi aquas in sanguinem, & percutiendi terram omni plaga. (Exod. 7. & seq.) Et Helias habuit potestatem claudendi cœlum, ne plueret. (3. Reg. 17. & Jacobi 5. 17.) Hanc sententiam sequitur Maldonatus in cap. 17. Matth. v. 11.

27. Adversarii nostri, quia vident utramque sententiam sibi repugnare (nam ex utraque sequitur, Antichristum nondum venisse, cum nondum venerit Henoch, Helias, aut Moyses) novam interpretationem comminiscuntur. Et alii quidem generatim ajunt, per illos duos testes intelligi quoscunque Ministros fideles, qui ab Antichristo, idest a Romano Pontifice (ex illorum sententia) vel hactenus persecutionem passi sunt, vel adhuc patiuntur. Alii vero speciatim designant vel Hussium, vel Lutherum, vel Calvinum, vel aliquem similem. Sed valde errant. Nam ea, quæ de duobus testibus a Joanne prædicta sunt, nullo modo conveniunt Luthero, Calvino, & similibus. Quod sic ostendo: Vel enim quæ prædicta sunt, intelligi debent secundum sensum litteralem, seu historicum, vel secundum sensum mysticum, seu spiritualem.

28. Si priori modo, certum est, Lutherum, & Calvinum non posse designari per duos testes. Non enim iverunt amicti sacco, nec prophetaverunt 1260. diebus: non clauserunt cœlum, ne plueret, nec converterunt aquam in sanguinem: non percusserunt

runt terram omni plaga, quotiescunque voluerunt: non sunt interfecti ab Antichristo: nec post tres dies & medium in cœlum ascenderunt. Et sic deinceps.

29. Si autem mystice hęc omnia intelligenda sunt, ne sic quidem Luthero, aut Calvino poterunt accommodari. Ac primo dicant adversarii, quid mystice intelligatur per saccum, vel cilicium, quo amicti sunt duo testes? An pœnitentia, castigatio corporis, austeritas vitæ? At Lutherus, & Calvinus nec ipsi corpus suum castigarunt, nec alios, ut castigarent, docuerunt. Nam Lutherus, violato castitatis voto, monialem sibi sociavit: Calvinus propter Sodomiam candenti ferro inustus est. Lutheri vox fuit: *Si non vult uxor, veniat ancilla*. Calvini: *Lex Decalogi est impossibilis*.

30. Secundo dicant, quid mystice sit, claudere celum, ne pluat? An est idem, quod efficere, ne gratia Dei per modum pluviæ descendat de cœlo? At hoc efficere, non est bonorum testium, qui conentur alios ad fidem Christi convertere: nam ad hunc effectum maxime opus est divina gratia de cœlo distillante. An e contrario est idem, quod efficere, ne vindicta Dei descendat de cœlo? At si hoc faciunt duo illi testes, de quibus loquitur Joannes in Apocalypsi, quomodo ergo dicuntur aquas in sanguinem convertere, & percutere terram omni plaga? An non hæc vindicta de cœlo est?

31. Tertio dicant, quid mystice sit, Antichristum contra duos testes bellum facere, eosdem bello vincere, & occidere? An hoc intelligendum est de bello, victoria, & occisione spirituali, quæ non in corpore, sed in anima fit? Si ita est, sequitur, Lutherum, & Calvinum non in corpore, sed in anima victos, & occisos esse ab Antichristo. Quod nescio, an adversarii concessuri sint.

32. Quarto dicant, quid mystice sit, corpora duorum testium, Lutheri, & Calvini per tres dies, & dimidium jacuisse Hierosolymis insepulta, ac postea resumpto spiritu revixisse, & in cœlum ascendisse? Quid item, magnum terrę motum factum esse, decimam partem civitatis corruisse, septem millia hominum occisa esse? Hæc prius explicent adversarii, si contendunt impleta esse. At non possunt.

33. Ex dictis concludo, Antichristum nondum venisse. Primo, quia Romanum Imperium nondum eversum, ac in decem Reges divisum est. Secundo, quia duo illi testes, de quibus loquitur Joannes in Apocalypsi, nondum a Deo missi sunt. Testimonia Scripturę, quibus adversarii contrarium probant, superius explicata

cata sunt. Nunc pergamus ad secundam conclusionem.

34. Secunda Conclusio. Pontifex Romanus non est Antichristus. Probatur ex dictis. Primo, quia Antichristus nondum venit, nec venturus est, nisi everso Imperio Romano. At Pontifex pridem venit, florente Imperio Romano. Secundo, Antichristus occidet duos illos Prophetas, de quibus agitur in Apocalypsi. Hoc Pontifex non fecit. Accedunt tria alia argumenta.

35. Primum. Antichristus non regnabit nisi tres annos cum dimidio: At Pontifex regnavit jam multis sæculis: Ergo Pontifex non est Antichristus. Major colligitur ex Scriptura, quæ variis modis illum annorum numerum expressit. Primo sub hac forma: *Per tempus, & tempora, & dimidium temporis.* (Dan. 7. 25. & Dan. 12.7. & Apocal. 12.14. Secundo sub hac: *Mensibus quadraginta duobus.* (Apoc. 11.2. & Apoc. 13.5.) Tertio sub hac: *Diebus mille ducentis sexaginta.* (Apoc. 11.3.) Vide Augustinum lib. 20. de Civitate Dei cap. 23.

36. Secundum. Antichristus a Judæis pro Messia recipietur: At Pontifex Romanus non recipitur ab illis pro Messia: Ergo nõ est Antichristus. Major passim habetur tanquam certa apud antiquos Patres, Irenæum, Cyrillum, Hieronymum, Ambrosium, Augustinum, Hilarium, Prosperum, & alios. Et probant ex duobus Scripturæ locis. Primo ex illo Joan. 5. 43. *Ego veni in nomine Patris mei, & non recipitis me: si alius venerit in nomine suo, illum recipietis.* Quis est ille alius, qui in nomine suo venturus est, nisi Antichristus? Hunc ergo recipient Judæi. Secundo ex illo 2. Thess. 2. 10. *Eo quod charitatem veritatis non receperunt, ut salvi fierent, ideo mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio.* Qui sunt illi, qui veritatem, id est, Christum, non receperunt? Judæi. Quomodo propter hoc peccatum puniet illos Deus? Mittet illis operationem erroris, ut credant mendacio, id est, Antichristo, quem pro Messia recipient.

37. Tertium. Antichristus faciet ignem de cœlo descendere, juxta illud Apoc. 13. 13. *Et fecit signa magna, ut etiam ignem faceret de cœlo descendere in terram in conspectu hominum.* At Pontifex non facit ignem de cœlo descendere. Ergo non est Antichristus.

38. Povelus Calvinista libro primo de Antichristo, cap. 26. §. 15. & Balduinus Lutheranus in dispu. de Antichristo, c. 6. §. 32. ut evadant, vel potius eludant vim argumenti hujus, interpretantur verba Joannis de igne excõmunicationis, ut hic sit sensus: Antichristus faciet ignem de cœlo descendere, id est, excom-

communicabit homines. Et hoc ajunt facere Pontificem. O divinos interpretes! Hoc modo licebit similia Scripturæ testimonia interpretari, ut v. g. 4.Reg. 1. 10. *Elias dixit quinquagenario: Si homo Dei sum, descendat ignis de cælo, & devoret te, & quinquaginta tuos*: Id est (juxta glossam Novatorum) Si homo Dei sum, veniat excommunicatio Pontificia, & percellat vos. Similiter Luc. 9. 54. *Domine, vis dicimus, ut ignis descendat de cælo, & consumat illos?* id est juxta eandem glossam: Domine, vis dicimus, ut excommunicentur hi? Inepta sunt hæc.

39. Sed neque circumstantiæ supradicti loci patiuntur hanc expositionem. Cum enim dicit Joannes: *Et fecit signa magna, ut etiam ignem faceret de cælo descendere*: aperte significat, fore miraculum Antichristi, quando faciet ignem de cœlo descendere: imo tale miraculum, quo seducat homines, ut credant esse opus divinitatis. At quæso, quod, aut quale miraculum est, excommunicare hominem? Nullum penitus.

40. Deinde, cum addit Joannes: *Ut etiam ignem faceret de cælo descendere in terram in conspectu hominum*: omnino excludit ignem excommunicationis. Is enim non recte dicitur de cœlo descendere in terram in conspectu hominum, sed potius de cœlo in homines ad terrorem aliorum.

41. Miror vero Adversarios, quod ignem excommunicationis tribuunt Antichristo. Primo, quia hic ignis, ut ipsi fatentur, descendit de cœlo: quod non aliter potest intelligi, quam quia potestas excommunicandi datur a Deo. Secundo, Paulus Apostolus hac potestate usus est, quando excommunicavit Corinthium incestuosum. An ergo putant, vel Paulum fecisse idem miraculum, quod Antichristo tribuitur? vel Antichristum habere a Deo potestatem excommunicandi Christianos, quam Apostolus habuit? Videamus nunc quid ipsi nobis objiciant.

OBJECTIO DESUMPTA EX NOTIS ANTICHRISTI.

42. Omnia fere argumenta, quibus adversarii conantur probare, Papam esse Antichristum, ad hunc unum syllogismum possunt revocari: Cuicumque conveniunt omnes notæ Antichristi, quæ in Scripturis fundatæ sunt, is sine dubio est Antichristus: At Pontifici Romano conveniunt omnes ejusmodi notæ: Ergo Pontifex Romanus est Antichri-

christus. Minorem probant, quia notæ Antichristi sunt hæ.

I. Deficere a vera fide, 2. Thess. 2. 3.
II. Sedere in templo Dei, ibidem.
III. Ostendere se tanquam Deum, ibidem.
IV. Extollere se supra omnem Deum, ibidem.
V. Negare Christum, 1. Joan. 2. 22.
VI. Facere falsa miracula, 2. Thess. 2. 9.
VII. Imprimere subditis characterem, Apoc. 13. 16.

At hæ notæ conveniunt Romano Pontifici: Ergo Romanus Pontifex est Antichristus. Minor probatur, discurrendo per singulas notas, & eas Pontifici applicando.

43. Prima est, deficere a fide. At Pontifex defecit a fide, quia defendit Purgatorium, Invocationem Sanctorum, Sacrificium Missæ, & similia. Respondeo. Quid si dicam adversarios defecisse a fide, quia negant Purgatorium, & reliqua jam enumerata? Plures ex Patribus mihi adherebunt, quam illis, ut in progressu videbimus.

44. Secunda est, sedere in templo Dei. At Pontifex sedet Romæ in Ecclesia Christi. Respondeo: Tripliciter hic peccant Adversarii. Primo contra seipsos, quia si Pontifex sedet in Ecclesia Christi, fateri debent, se non esse in Ecclesia Christi; cum non sint in illa Ecclesia, in qua Pontifex sedet. Secundo, contra rem ipsam, quia ex eo præcise, quod Pontifex sed[e]t in Ecclesia Christi, non recte infertur, illum esse Antichristum. Alias, pari ratione, Petrus, & proximi successores illius fuissent Antichristi, quia sederunt in Ecclesia Christi. Tertio, contra mentem Apostoli, quia supponunt, illum per templum Dei intellexisse Ecclesiam Christi, cum plerique Patres aliter sentiant, nempe intellexisse templum Hierosolymitanum. Nam sicut Antichristus Hierosolymæ interfecturus est duos Prophetas; (ut habetur Apoc. 11. 8. 9.) sic etiam ibi sessurus est in templo, & a Judæis adorabitur. Nec obstat, quod templum illud jam pridem destructum sit. Nam suo tempore restaurabitur, non quidem ad cultum veri Dei, cui olim destinatum erat, sed ad abominationem, & impietatem, ut colligunt Patres ex illo Danielis 9. 27. *Erit in templo abominatio desolationis usque ad consummationem, & finem.*

45. Tertia est, ostendere se tanquam Deum. At Pontifex hoc facit, quia exhibet se pro visibili capite Ecclesiæ, ut explicat Iconius in Elencho. Respondeo. Hæc non est explicatio, sed depra-

depravatio Scripturæ. Nam aliud est, ostendere se tanquam Deum, cum non sit Deus: aliud vero, exhibere se pro visibili capite Ecclesiæ, cum revera sit caput. Illud prius convenit Antichristo: Hoc posterius Petro, & successoribus ejus.

46. Quarta est, Extollere se supra omnem Deum: At hoc facit Pontifex, quia extollit se supra omnem Ecclesiasticum, & politicum ordinem, ut explicat idem Author, vel quia mandata sua præfert mandatis Dei, & dispensat contra legem veteris, ac novi Testamenti, ut tradit Povelus lib. 2. c. 17. Respondeo. Prior explicatio falsa est. Alioqui Moyses diceretur se extulisse supra omnem Deum, quia fuit supra omnem ordinem Ecclesiasticum, & Politicum, quando Aaronem consecravit. Posterior constat meris mendaciis.

47. Quinta est, negare Christum. At Pontifex negat Christum, quia corrumpit doctrinam de Christo mediatore, ut interpretatur Junius in suis Notis ad Bellarminum. Respondeo. Nondum probatum est ab Adversariis, quod Pontifex corrumpat doctrinam de Christo Mediatore. Ego facilius probabo Adversarios id facere. Ipsi enim docent Christum Mediatorem, secundum utramque naturam, divinam, & humanam, qui est manifestus error, ut patebit infra suo loco.

48. Sexta est, facere falsa miracula. At Pontifex facit falsa miracula Laureti apud statuam B. Virginis, & alibi. Respondeo: Pontifex non facit Miracula Lauretana, sed Deus. Deberent Adversarii ostendere, Pontificem facere miracula, quæ Scriptura dicit facturum Antichristum. Cujusmodi sunt hæc duo. 1. Ignem de cœlo deducere. 2. Efficere, ut imago bestiæ loquatur. (Apoc. 13. 13.) Neutrum adhuc legimus factum a Pontifice.

49. Septima est, imprimere subditis characterem. At hoc facit Pontifex: Ergo est Antichristus. Respondeo. Adversarii dissentiunt in modo explicandi, quis sit ille character. Bullingerus vult esse unctionem chrismatis, quo Christiani signantur in fronte, quando suscipiunt Sacramentum Confirmationis. Theodorus Bibliander dicit esse professionem Romanæ fidei. Chythræus addit tria. 1. Juramentum fidelitatis, quod Pontifici præstatur. 2. Unctionem sacerdotalem, quę in vertice, & in manu accipitur. 3. Procumbere ad statuas, & panem consecratum. Similia habent Junius, Povelus, & alii.

50. Sed facile refelluntur. Nam character Antichristi debet habere tres conditiones. 1. Ut sit communis omnibus pusillis, & magnis, divitibus, & pauperibus, liberis, & servis. 2. Ut indifferenter possit imprimi, vel in fronte, vel in dextera manu. 3. Ut

nemo,

nemo, nisi habens characterem, possit emere, aut vendere. (Apoc.13. v. 16. & c.14. v.9.) At istæ conditiones non conveniunt unctioni chrismatis, nec unctioni Sacerdotali, nec professioni fidei Romanæ, nec juramento fidelitatis, nec inflexioni corporis ad statuas, ut per se patet.

51. Nam unctio chrismatis, quæ fit in Sacramento Confirmationis, sæpe non datur omnibus, nec indifferenter in fronte, vel in manu dextera; nec ad emptionem, aut venditionem necessaria est. Multi Romæ, in conspectu Pontificis, emunt, & vendunt, non modo Judæi, sed etiam Christiani, qui Sacramentum Confirmationis nunquam susceperunt. Unctio Sacerdotalis multo minus confertur omnibus, nec ullo modo ad emendum, aut vendendum requiritur. Professio Romanæ fidei non imprimitur in fronte, aut in dextera manu, sed lingua, & ore perficitur. Et plurimi sunt mercatores Pontificii, qui nunquam professionem illam, non dico præstiterunt, sed ne viderunt quidem, vel audierunt. Idem est de Juramento fidelitatis. Inflexio non frontem, aut manum, sed genua, & totum corpus afficit. Piget in re tam manifesta diutius hærere. Querant Adversarii alium Antichristum. Pontifex certe non est.

52. Ex dictis colligo duo efficacissima argumenta pro Pontifice. Unum est: Ille non est Antichristus, cui non conveniunt Notæ Antichristi. At Pontifici non conveniunt Notæ Antichristi. Ergo Pontifex non est Antichristus. Minorem probo, quia Notæ Antichristi, præter alias, sunt hæ tres. 1. Regnare tres annos cum dimidio. 2. Interficere duos Prophetas Hierosolymis. 3. Omnibus subditis imprimere characterem in dextera manu, vel in fronte. At hæ Notæ non conveniunt Pontifici.

53. Alterum est: Ecclesia Catholica, quæ toto orbe dispersa est, non potest errare in fide, ut probatum est cap. 3. At Ecclesia Catholica, quæ toto orbe dispersa est, negat Pontificem esse Antichristum, & agnoscit illum pro suo capite, ac pastore: Ergo revera non est Antichristus, sed Caput, & Pastor Ecclesiæ Catholicæ.

54. Hinc ulterius infero, Adversarios non habere legitimam causam suæ defectionis ab Ecclesia, & Pontifice; quin potius eo ipso, quod defecerint ab Ecclesia, & Pontifice, a fide defecisse, & hæreticos factos esse. Accipiant ergo hunc syllogismum: Omnes hæretici sunt precursores Antichristi: Adversarii nostri sunt heretici: Ergo sunt precursores Antichristi.

CAPUT VII.

DE INVOCATIONE SANCTORUM.

1. NOs docemus cũ communi consensu totius Ecclesiæ Catholicæ, quæ errare non potest, Sanctos cum Christo regnantes in cœlo pie, & cum fructu a nobis invocari posse. Et hoc confirmat quotidiana experientia, quia quotidie experiũtur fideles prodesse sibi Sanctorum invocationem. Nam alii sanitatẽ corporis, alii donum castitatis, alii profectũ in studiis, alii alia beneficia per Sanctorum intercessionem a Deo petunt, & impetrant. De qua re legantur authentici Scriptores. S. Ambrosius lib. 4. Epistolar. epist. 34. quæ est de S. Agnete. S. Augustinus lib. 22. de Civitate Dei, cap. 7. Teodoretus lib. 6. Histor. cap. 24. Nilus in Epistola in 7. Synodo act. 4. recitata. Gregorius Turonensis libro de gloria Martyrum, & Confessorum. Gregorius Magnus lib. 3. Dialogorum, c. 22. & sequ. & alii quamplurimi. Atque hæc experientia efficacissimum pro nobis argumentum est.

2. Adversarii, ut novitatis amantes sunt, rejiciunt hanc piam, & salutarem invocationem, quæ semper in Ecclesia fuit usitata. Et multa contra illam objiciunt. 1. Quod cedat in injuriam Dei, qui solus vult invocari. 2. Quod cedat in injuriam Christi, qui solus est Mediator, & intercessor pro nobis apud Deum. 3. Quod sit signum diffidentię, quia quando confugimus ad Sanctos, videmur diffidere de bonitate Dei, quasi ipse non sit paratus nos adjuvare. 4. Quod sit inutilis, quia Sancti non audiunt preces nostras, quas ad ipsos dirigimus. 5. Quod nullum exstet præceptum de Invocatione Sanctorum: Nihil autem liceat facere, quod præceptum non est, juxta illud Deuteron. 12. 39. *Quod tibi præcipio, hoc tantum facito*. Denique, quod hæc invocatio nova sit, nec in primitiva Ecclesia usurpata.

3. Hæc argumenta magni fiunt ab Adversariis, sed revera nullius momenti sunt. Antequam hoc singillatim de singulis ostendam, unum præmitto, quod ab Adversariis conceditur: nempe licitum esse invocare eos, qui nobiscum in hac vita degunt. Hoc enim Apostoli fecerunt, & docuerunt. Coloss. 4. 2. *Orationi instate, orantes simul & pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendum mysterium*. Et 1. Thessal. 5. 25. *Fratres orate pro nobis*. Et 2. Thessal. 3. 1. *De cætero, fratres, orate pro nobis, ut sermo Dei currat*. Et Jac. 5. 16. *Orate pro invicem, ut salvemini*. Hoc posito, discutienda sunt singula Adversariorum argumenta.

I. An

I. An invocatio Sanctorum cedat in injuriam Dei?

4. Affirmant Adversarii, quia Deus, inquiunt, vult solus invocari, juxta illud Deut. 6.13. & Matth. 4.10. *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.* Ergo Catholici faciunt injuriam Deo, quando invocant Sanctos.

5. Respondeo 1. Hoc argumentum retorqueri potest in Adversarios, hoc modo: Solus Deus vult invocari juxta Scripturā citatam: Ergo Adversarii faciunt injuriam Deo, quando invocant Sanctos in hac vitā existentes. Et Apostolus fecit injuriam Deo, cum scripsit Thessalonicensibus: *Fratres, orate pro nobis.* Et similiter Iacobus, cum Christianos hortatus est: *Orate pro invicem, ut salvemini.*

6. Respondeo 2. Illa verba, *Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies*, sic debent intelligi. Non adorabis falsos Deos, sicut gentiles faciunt, sed unum verum Deum, cui soli, tanquam vero Deo, divinum cultum exhibebis. Qui sensus clare exprimitur Exodi 20. 3. *Non habebis Deos alienos coram me, non adorabis eos, neque coles. Ego sum Dominus Deus tuus.*

7. Sicut ergo contra hoc præceptum non peccant illi, qui petunt suffragia viventium in terra: ita nec illi, qui petunt suffragia viventium in cœlo. Et ratio est, quia neutri adorant eos, tanquam Deos, sed petunt intercessionem eorum apud verum Deum. At petere intercessionem apud verum Deum non est colere, aut adorare falsos Deos: Sicut petere intercessionem Aulicorum apud Imperatorem, non est colere Aulicos tanquam Imperatores, sed tamquam amicos, & domesticos Imperatoris. Res vulgo nota est.

II. An invocatio Sanctorum cedat in injuriam Christi?

8. Affirmant Adversarii, quia Christus est unicus Mediator noster, per quem habemus accessum ad Deum. 1. Timoth. 2. 5. *Unus Mediator Dei, & hominum, homo Christus JESUS.* Et Ephes. 2. 5. *Per ipsum habemus accessum ad Patrem.* Ergo non est recurrendum ad Sanctos. Hoc enim cedit ad injuriam Christi, quasi ipsius intercessio non sufficiat, nisi etiam accedat Sanctorum intercessio.

9. Respondeo 1. Hoc argumentum æque procedit de Sanctis hujus vitæ, ac alterius. Si ergo propterea quia Christus est unicus Mediator noster, non liceret recurrere ad Sanctos

In cœlo existentes, non liceret eadem ratione recurrere ad eos, qui nobiscum vivunt, quod tamen est contra adversarios. Si autē sine ulla injuria Christi Mediatoris possumus invocare Sanctos nobiscum degentes (ut revera possumus) cur non similiter Sanctos in cœlo triūphantes? Non enim apparet, cur hoc magis sit Christo injuriosum, quam illud.

10. Respondeo 2. Christus dicitur unicus Mediator noster, non quia solus est, sed quia principalis est. Ideo autem est principalis, quia per proprium sanguinem redemit nos a servitute Diaboli, & Deo reconciliavit; quod nemo alius fecit. Sic explicat Apostolus loco citato. Cum enim dixisset: *Unus Mediator Dei, & hominum, homo Christus Jesus*, mox addit: *Qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus.* Et 1 Pet. 1. 18. *Scientes, quod non corruptibilibus auro, vel argento redempti estis, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi.*

11. At Sancti sunt tantum Mediatores secundarii, quia postquā a Christo redempti sumus, intercedunt pro nobis ut redemptionis fructū percipiamus. Neq; hæc intercessio ullo modo obscurat officiū Mediatoris Christi. Primo, quia intercessio viventium in terris non obscurat illud, ut dictū est; Ergo nec intercessio Sanctorum in cœlo existentium. Secundo quia sicut nos pro nobis ipsis possumus orare Deū sine injuria Christi: sic Sancti nobiscum possunt idem præstare. Adhibentur enim quasi cōprecatores, ut nostris orationibus suas adjungant. Tertio, quia omnem vim intercedendi, & impetrandi, quam habent, acceperūt ex meritis Christi. Unde potius ad honorem ipsius cedit, quod ipse sit principalis Mediator, & alii sint secūdarii, qui ab ipso in omnibus dependeāt: Sicut cedit ad honorē Regis, quod alii omnes, si quid recte faciunt in Republica, ipsius imperio, & authoritate faciant.

III. An invocatio Sanctorum sit signum diffidentiæ?

12. Affirmant Adversarii, quia videmur diffidere de bonitate Dei, quando ad Sanctos confugimus, præsertim cum ipse paratus sit nos juvare. Et hortatur nos Apostolus, ut *cum fiducia ad eum accedamus.* (Heb. 4. 16)

13. Nos contra sentimus. Primo, quia sicut Paulus Apostolus non diffidebat de bonitate Dei, quando petebat suffragia viventium in terra; ita neque nos, quando petimus suffragia viventium in cœlo. Secundo, quia licet Deus paratus sit nos audire, quando soli ad illū accedimus; tamen non minus paratus est, quando cum amicis ipsius ad illum accedimus.

14. Et

14. Et sane hac in re imitamur exempla Scripturæ. Nam Job 42.8. dicit Deus ad amicos Iob: *Ite ad servum meum Job, & offerte holocaustum pro vobis. Job autem servus meus orabit pro vobis: faciem ejus suscipiam, ut non vobis imputetur stultitia.* Idem Gen. 20. 7. dicit Deus ad Abimelech Regem Geraræ: *Nunc ergo redde viro suo* (idest Abrahamo) *uxorem, quia Propheta est, & orabit pro te, & vives.* Item Actor. 7. 59. Stephanus oravit pro persecutoribus suis, inter quos erat Saulus: *Domine, ne statuas illis hoc peccatum.* Et exauditus est. Unde Augustinus serm. 1. de Sanctis. *Si Stephanus non orasset, Ecclesia Paulum non haberet.* In his exemplis nullum est signum diffidentiæ.

IV. *An invocatio Sanctorum sit inutilis, eo quod ipsi non audiant nostras preces, neque sciant, quid apud nos geratur?*

15. AFfirmant adversarii, quia Scriptura dicit, solum Deum nosse cogitationes nostras: mortuos vero nihil scire de nobis. 3. Reg. 8. 39. *Tu nosti solus cor omnium filiorum hominum.* Et Eccl. 9. 5. *Viventes sciunt se morituros, mortui vero nihil noverunt amplius.* Et Job 14. 21. *Sive nobiles fuerint filii ejus, sive ignobiles, non intelliget,* nempe post mortem. Et Isaiæ 63. 16. *Abraham nescivit nos, & Israel ignoravit nos.*

16. Nos cum consensu antiquorum Patrum contrarium asserimus, nempe Sanctos cum Christo regnantes in cœlo audire nostras orationes, & nosse, quæ apud nos gerantur. Ita Augustinus lib. 22. de Civitate Dei, cap. 29. Prosper Aquitanicus lib 1. de vita contemplativa, cap. 4. Gregorius Magnus lib. 4. dialogorum cap. 33. Beda ad cap. 16. Lucæ, & alii passim, quos citabo inferius § 30. Quod primo probandum est de Angelis: deinde de aliis Sanctis.

17. De Angelis constat ex clarissimis Scripturæ testimoniis. Nam primo cognoscunt illi nostras orationes, easque Deo offerunt, ut de se fatetur Angelus Raphael, Tob. 12. 12. *Quando,* inquit, *orabas cum lacrymis, ego obtuli orationem tuam Domino.* Secundo, cognoscunt internā pœnitentiam, & conversionem peccatoris, Luc. 15. 10. *Gaudium erit coram Angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente.* Tertio, cognoscunt omnem cultum, quem Deo exhibemus, Psal. 137. 1. *In conspectu Angelorum psallam tibi.* Usitatum est in Scripturis, facere aliquid in conspectu Angelorum, in conspectu hominum, idest inspiciente Deo, Angelis, hominibus. Quarto, cognoscunt habitum, & hone-

ſtatem mulierum in publicis conventibus, ubi fit oratio. 1. Corinth. 11. 10. *Ideo debet mulier velamen habere ſupra caput propter Angelos*. Omitto ſimilia.

18. Quod dixi de Angelis, dico etiam de aliis Sanctis. Nam & ipſi cognoſcunt noſtras neceſſitates, & orationes. Primo, quia ſunt æquales in ſtatu beatitudinis. [Lucæ 20. 36.) Si ergo Angeli, quia ſunt in ſtatu beatitudinis, cognoſcunt res noſtras, etiam alii, qui ſunt in eodem ſtatu, cognoſcunt. Et hoc Scriptura aperte teſtatur Apocal. 5. 8. *Viginti quatuor ſeniores ceciderunt coram Agno, habentes ſinguli citharas, & phialas aureas, plenas odoramentorum, quæ ſunt orationes Sanctorum*. Ubi per vigintiquatuor ſeniores intelliguntur Sancti veteris, ac novi Teſtamenti, qui eo tempore, quo Joannes hæc ſcribebat, erant cum Chriſto in cœleſti gloria. Illi igitur offerebant Deo orationes eorum, qui in hac vita mortali degebant, non ſecus quam Angeli. Tobiæ 12. 12. & Apoc. 8. 3.

19. Secundo, quidquid perfectionis conceditur Sanctis in hac vita degentibus, multo magis cōceditur Sanctis in cœlo regnantibus, præſertim ſi illorum ſtatui nō repugnet, ſed conſentaneum ſit: At Sanctis in hac vita degentibus conceditur, ut cognoſcant occulta aliorũ etiam abſentium deſideria, machinationes, actiones. Ergo multo magis id conceditur Sanctis in cœlo exiſtentibus, cum illorum ſtatui conſentaneum ſit. Major videtur per ſe nota. Minor probatur variis Scripturæ exemplis. Primo, quia Samuel cognovit omnia, *quæ erant in corde Saulis*, 1. Reg. 9. 19. Secundo, Eliſæus ſcivit omnia, quæ a famulo abſente erant perpetrata. 4. Reg. 5. 25. Tertio idem Eliſæus habebat perſpecta omnia ſecreta conſilia Regis Syriæ, & revelabat ea Regi Iſrael. 4. Reg 6. 8. Quarto, Daniel ſciebat occultum ſomnium Nabuchodonoſoris, & interpretationem illius. Dan. 2. 26. Quinto, Petrus Apoſtolus ſciebat occultam fraudem Ananiæ, & Saphiræ circa pretium agri. Act. 5. 1. Si ergo illi in hac vita mortali degentes potuerunt iſta cognoſcere, certe poterunt & nunc cognoſcere, cum in cœlo ſunt. Nec enim veriſimile eſt, in exilio fuiſſe melioris conditionis, quam nunc ſint in patria: & remotos a conſpectu Dei cognoviſſe multa ex Dei revelatione, quæ nunc in aula, & præſentia Dei cogantur ignorare? Abſit. Hoc argumento uſus eſt S. Auguſtinus lib. 22. de Civit. Dei, cap. 29. *Si*, inquit, *Propheta Eliſæus puerum ſuum Giezi abſens corpore vidit accipientem munera, quæ dedit illi Naaman Syrus: quanto magis Sancti videbunt omnia, etiam unde ſunt corpore abſentes? Tunc enim erit perfectum illud, de quo loquens Apoſtolus, Ex parte, inquit, ſcimus,*

mus, & ex parte prophetamus: cum autem venerit, quod perfectum est, evacuabitur, quod ex parte est.

20. Accedit alia duplex ratio. Una sumitur ex lege amicitiæ, quæ requirit, ut amicus amico manifestet ea, quæ ad ipsum pertinent, juxta illud Christi Joan. 15. 15. *Jam non dicam vos servos, quia servus nescit, quid faciat Dominus ejus. Vos autem dixi amicos, quia omnia, quæcunque audivi a Patre meo, nota feci vobis.* Cum ergo Sancti in cœlo sint amici Dei, & magis cum illo conjuncti, quam cum in terra essent, lex amicitiæ requirit, ut Deus manifestet illis orationes nostras, quæ ad illos diriguntur. Altera sumitur a priori in hunc modum: Sancti in cœlo clare, & intuitive vident divinam essentiam, in qua, tanquam vivo speculo, creaturæ omnes repræsentãtur. Sicut ergo is, qui speculum corporeum intuetur, clare, & distincte videt, quæ in illo apparent; ita Sancti, qui Essentiam divinam intuentur, clare, & distincte vident creaturas in illa apparentes. Simili fere ratione utuntur Patres supra citati, Prosper, Gregorius, Beda. Prosper sic habet: *Nec latebit tam perfecte Beatos aliquid secretorum, qui, quod est longe præstantius, ipsum visuri sunt Deum.* Et Gregor. *Quia in illa æterna hæreditate omnes communi claritate Deum conspiciũt, quid est, quod ibi nesciant, ubi scientem omnia sciunt?* Et Beda: *Qui Creatoris sui claritatem vident, nihil in creatura agitur, quod videre non possint.*

21. Superest, ut excutiantur testimonia Scripturæ contra nos allata. Primum est 3. Reg. 8. 39. *Tu nosti solus cor omnium filiorum hominum.* Respondeo: Multa soli Deo tribuuntur, quæ etiam aliis conveniunt, sed diverso sensu: verbi gratia, solus Deus dicitur bonus. (Matth. 19. 7.) Solus justus. (2. Machab. 1. 25.] Solus pius. (Apoc. 11. 4.] Solus potens, & immortalis. [1. Timoth. 6. 15.] Solus faciens mirabilia. (Psal. 71. 18.) Et tamen hæc omnia conveniunt etiam hominibus, non quidem per essentiam, ut Deo, sed per participationem; nam Deus ista omnia habet a se, homines a Deo. Idem est in nostro casu. Solus Deus dicitur nosse corda hominum, quia solus ex se novit; nihilominus & alii possunt nosse, non quidem ex se, & propria virtute, sed accepta a Deo cognitione, aut revelatione.

22. Reliqua tria testimonia nihil ad rem faciunt. Non enim disputamus de notitia, quam mortui habuerunt in veteri Testamento ãte Christi adventum; sed de notitia, quam habent in novo Testamento, post Christi ascẽsionem, & speciatim de notitia, quam nunc habent Sancti cum Christo regnantes in cœlesti gloria. De his solis asserimus, quod sciant, quæ apud nos geruntur.

At testimonia citata intelligenda sunt de notitia, quam habuerunt mortui ante Christi adventum. Illi non sciebant omnia, quę hic gerebantur, quia non erant in statu beatitudinis, nec clare videbant divinam essentiam, in qua tanquam vivo speculo possent videre, quæ hic fiebant. Nihilominus seorsim dicam aliquid de singulis.

23. Igitur primum est, Ec. 9. 5. *Viventes sciunt se morituros, mortui vero nihil noverunt amplius.* Respondeo. Sensus est: Viventes, quia sciunt se morituros, possunt agere peniteniam, & prospicere sibi de remedio salutis, ne in æternum pereant: At mortui, qui hic neglexerunt pœnitentiam, nullum amplius noverunt remediũ, quod possit illis prodesse. Nam post hanc vitam non est tempus pęnitendi, aut merendi: sed si quis vult ad Deum converti, debet id facere in hac vita. Vide August. in Enchiridio c. 110.

24. Secundum est Iob 11. *Sive nobiles fuerint filii ejus, sive ignobiles, non intelliget.* Respondeo. Loquitur de homine carnali, qui in hac vita valde solicitus fuit de suis filiis circa honores, & divitias; & post hanc vitam, quando est in inferno, non prodest illi ista solicitudo, quia nescit, quid agatur de filiis, aut in quo statu sint. Ita Gregorius libro 12. Moralium 12.

25. Tertium est Isaiæ 63. 16. *Abraham nescivit nos, & Israel ignoravit nos.* Respondeo. Ex hoc loco nihil aliud possunt colligere Adversarii (quantum attinet ad præsentem quæstionem) quam quod Abraham, & Iacob tunc temporis ignoraverint, quid in hac vita gereretur. Quod non est contra nos. Nam Abraham, & Iacob non erant tunc in cœlesti gloria, sed in Limbo. Nos autem hic disputamus de Sanctis cum Christo in cœlesti gloria existentibus. An autem ille sit sensus istius loci, merito quæri potest. Videtur alius esse, ut patet ex contextu, qui sic habet: *Attende de cœlo, & vide de habitaculo sancto tuo. Tu enim Pater noster, & Abraham nescivit nos, & Israel ignoravit nos. Tu, Domine, Pater noster, redemptor noster, a sæculo nomen tuum.* Quasi dicat: Merito confugimus ad te Pater cœlestis, quia Abraham, & Iacob non possunt liberare nos, sed tu solus. Vel, ut Hieronymus interpretatur, Abraham, & Iacob non agnoscunt nos amplius pro filiis suis, propter peccata nostra.

V. An

V. *An ideo non liceat invocare Sanctos, quia non habemus de hac re præceptum divinum?*

26. Sic sentiunt multi ex Adversariis; & probant ex illo Deuteron. 12. vers. 32. *Quod præcipio tibi, hoc tantum facito Domino: nec addas quidquam, nec minuas.* Sed errant. Nam multa sunt, quæ legitime, & laudabiliter fieri possunt, & tamen à Deo præcepta non sunt. Cuiusmodi sunt hæc. 1. Servare virginitatem. 2. Dare omnia pauperibus. 3. Sæpius quotidie flexis genibus orare. 4. Eucharistiam mane ante cibum sumere. 5. Exorcismum adhibere ante Baptismum. 6. Sacros ordines suscipere 7. Magistros, Bacalaureos, Doctores Academico ritu promovere. Et alia similia.

27. Nec deest luculentum exemplum in Scriptura. Nam legimus apud Jeremiam capite trigesimoquinto, Rhecabitas, cum tota sua posteritate semper abstinuisse a vino, nunquam ædificasse domos, nec plantasse vineas; ideoque a Deo fuisse commendatos: Et tamen nullo præcepto divino ad id præstandum erant obligati, sed tantum humano.

28. Illud porro ex Deuteronomio, *Quod præcipio tibi, hoc tantum facito Domino*, non debet generatim accipi de quocunque opere faciendo; sed speciatim de offerendo sacrificio: hoc tantum offerto, & non aliud. Vide supra capite secundo de Traditionibus §. 48. ubi fuse id explicatum est.

VI. *An invocatio Sanctorum fuerit usurpata in primitiva Ecclesia.*

29. Negant Adversarii. Et inter se dissentiunt. Nam Philippus Melancthon in Apologia confessionis Augustanæ a. 21. dicit, veteres Scriptores, ante Gregorium, nullam fecisse mentionem invocationis Sanctorum. At Kemnitius in Examine Concilii Tridentini Sess. 22. affirmat, invocationem Sanctorum cœpisse post tempora Augustini, qui vixit ducentis fere annis ante Gregorium. Et in eodem Exam. Sess. 25. ait, authorem invocationis Beatæ Mariæ fuisse Petrum Gnaphæum, circa annum Christi 480.

30. Quæ omnia aperte falsa sunt. Nam & ipse Augustinus, & alii Augustino antiquiores diserte scribunt de invocatione Sanctorũ, ut patet ex ipsorum verbis, & testimoniis quæ sequuntur.

31. Origenes in Tractatu, qui inscribitur Threni, seu planctus:

ctus: *Incipiam me genibus prosternere, & deprecari universos Sanctos, ut mihi, non audenti petere Deum propter nimietatem peccati, succurrant. O Sancti Dei, vos lacrymis, & fletu pleno dolore deprecor, ut procidatis misericordiis ejus pro me misero, &c.*

32. Nectarius Constantinopolitanus oratione de S.Theodoro Martyre: *O splendor Martyrum, & decus Sanctorum! O custos! O vere Dei donum! O custos, & invictissime defensor fidelium, ne obliviscaris nostræ paupertatis, & humilitatis: nec semper pro nobis intercedere te pigeat! O vir imprimis admirande*, &c.

33. Ephrem sermone de sanctis Martyribus: *Precamur, beatissimi Martyres, qui pro Domino salvatore, proque illius charitate sponte tormenta subjistis, atque adeo familiarius Deo conjuncti estis, ut pro nobis miseris, & peccatoribus, & negligentiæ squalore sordentibus Dominum interpellare dignemini, ut superveniat in nos gratia Christi, quæ corda nostra radio sanctæ charitatis illustret*, &c.

34. Gregorius Nazianzenus oratione in Cyprianum, in fine: *Tu vero nos ab alto propitius respice, nostrumque sermonem, ac vitam dirige, & sanctum ovile hoc pasce, aut una rege, ac reliqua, quantum possibile est, ad meliora dispone, molestosque lupos, syllabarum, & verborum venatores illos abige: ac sanctæ Trinitatis, cui nunc astas, splendorem nobis perfectiorem, & clariorem gratificare, quam adoramus, quam glorificamus, &c.*

35. Item oratione in laudem Basilii Magni in fine: *Tu autem sacrum, ac divinum caput, ex alto nos respice, & carnis stimulum, instructionem nostram a Deo nobis datam, aut tuis siste precibus, aut fortiter me ferre persuade, totamque vitam nobis in melius permuta*, &c.

36. Gregorius Nyssenus oratione in laudem S.Theodori Martyris, circa finem: *Multorum beneficiorum indigemus: intercede, ac deprecare pro patria apud communem Regem, & Dominum*, &c. *Timemus afflictiones: exspectamus pericula: non longe absunt scelesti Scythæ, & bellum adversum nos parturientes. Ut miles, propugna pro nobis: ut Martyr, pro conservis utere libertate loquendi*, &c. *Pete pacem, ut hi publici conventus non desinant: ne debacchetur, atque grassetur adversus templa, altariave rabiosus, & sceleratus barbarus: ne conculcet sancta profanus, & impius. Nos enim etiam, quod incolumes, & integri conversati sumus, tibi beneficium acceptum referimus. Petimus autem etiam futuri temporis præsidium, atque securitatem. Quod si majore etiam opus fuerit advocatione, & deprecatione, fratrum tuorum Martyrum coge chorum, & cum omnibus una deprecare. Multorum Justorum preces multitudinem, ac populorum peccata abluant. Admone Petrum, excita Paulum*, &c.

37. Ambrosius in libro de viduis circa medium: *Obsecrandi sunt Angeli pro nobis, qui nobis ad præsidium dati sunt: Martyres obsecrandi, quorum videmur nobis quodam corporis pignore patrocinium vendicare. Possunt pro peccatis rogare nostris, qui proprio sanguine, etiam si qua habuerunt peccata, laverunt. Isti enim sunt Dei Martyres, nostri præsules, speculatores vitæ, actuumque nostrorum. Non erubescamus eos intercessores nostræ infirmitatis adhibere, &c.*

38. Hieronymus epistola vigesimaseptima ad Eustochium virginem de Epitaphio Paulæ matris, capite decimoquarto: *Vale, o Paula, & cultoris tui ultimam senectutem orationibus juva: Fides, & opera tua Christo te sociant: præsens facilius, quod postulas, impetrabis.*

39. Chrysostomus homilia vigesimasexta in Epistolam posteriorem ad Corinthios, non longe a fine: *Quin sepulchra servorū crucifixi regis aulis sunt splendidiora, non ædificiorum amplitudine ac splendore, sed, quod multo amplius est, convenientium studio. Nam & ipse ille purpura indutus peregre proficiscitur, sepulchra illa complexurus, & fastu posito consistit, Sanctos rogans, ut sibi apud Deum patrocinentur: Et tabernaculorum artificem,* (idest, Paulum Apostolum) *ac Piscatorem* (Petrum) *patronos etiam mortuos precatur, ipse diadema gestans. Audebis ne igitur, dic quæso, horum Dominum dicere mortuum, cujus famuli etiam mortui hujus mundi Regum sunt patroni? Atque id cernas quis non Romæ tantum fieri, sed etiam Constantinopoli.*

40. Hi omnes Patres Augustino antiquiores sunt. Unde constat Adversarios vel mentiri, vel ut minimum errare, cum ajunt, invocationem Sanctorum cœpisse post Augustinum. Jam vero, quid ipse Augustinus sentiat, notissimum est. Nam in libro Mediationum, cap. 24. sic scribit: *Felices Sancti Dei omnes, qui jam pertrāsistis hujus mortalitatis pelagus, & pervenire meruistis ad portum perpetuæ quietis, securitatis, & pacis, securi, & tranquilli, semperque festivi, atque gaudentes; Obsecro vos per vestram charitatem, qui securi estis de vobis, solliciti estote de nobis: securi estis de vestra immarcescibili gloria, solliciti estote de nostra multiplici miseria. Per ipsum vos rogo, qui vos elegit, qui vos tales fecit, de cujus pulcritudine jam satiamini, de cujus immortalitate jam immortales facti estis, cujus beatissima visione semper gaudetis: Estote jugiter memores nostri, subvenite nobis miseris, qui adhuc in salo hujus vitæ circunstantibus agitamur procellis.* Et paulo post: *Intercedite, orate constanter, atque indesinenter pro nobis miseris, multumque negligentibus peccatoribus.*

41. Et

41. Et ibidem c. 40. *Sancta, & immaculata virgo Dei Genitrix Maria, Mater Domini nostri Jesu Christi, intervenire pro me digneris apud illum, cujus meruisti effici templum. Sancte Michael, Sancte Gabriel, Sancte Raphael, Sancti Chori Angelorum, atque Archangelorum, Patriarcharum, atq; Prophetarum, Apostolorum, Evangelistarum, Martyrum, Confessorum, Sacerdotum, Levitarum, Monachorum, Virginum, omniumque justorum, per illum, qui vos elegit, & de cujus contemplatione gaudetis, vos rogare præsumo, ut pro me culpabili ipsi Deo supplicare dignemini*, &c.

42. Et libro 7. de Baptismo, contra Donatistas, cap. 1. invocat S. Cyprianum his verbis: *Adjuvet itaque nos orationibus suis, in istius carnis mortalitate, tanquam in caliginosa nube laborantes, ut donante Domino, quantum possumus, bona ejus imitemur.* Et lib. 22. de Civ. Dei, cap. 8. refert miracula, quibus Sanctorum invocatio confirmata est. Hæc legant adversarii, & intelligant se in errore versari.

CAPUT VIII.

DE PURGATORIO.

1. DUplex est quæstio. Una, an sit Purgatorium? id est, an sit aliquis locus, quo animæ justorum, quæ in hac vita sufficienter purgatæ non sunt, purgentur post hanc vitam, antequam ad cœlum, & claram Dei visionem admittantur? Altera, quis sit status, seu conditio animarum in purgatorio existentium?

2. Quod ad priorem attinet, Lutherani, & Calvinistæ negant Purgatorium, Catholici adstruunt, & probant quatuor potissimum argumentis. Primum sumitur ex suffragiis viventium pro mortuis. Alterum ex eo, quod remissa culpa mortali, non semper remittatur tota pœna illi debita. Tertium ex eo, quod justi aliquando moriantur cum peccatis venialibus. Quartum ex Scriptura, & Patribus. Singula explicanda sunt, ac simul objectiones adversariorum diluendæ.

PRIMUM ARGUMENTUM
Ex Oratione viventium pro defunctis.

3. PRimum sic propono: Fideles in hac vita recte, & utiliter orant pro defunctis: At non orant pro illis, qui sunt in cœlo, vel in inferno. Ergo pro illis, qui sunt in Purgatorio: Ergo datur Purgatorium. Major propositio, in qua vis argumenti consistit, probatur dupliciter. 1. Ex Scriptura. 2. Ex praxi, & judicio primitivæ Ecclesiæ. Ex Scriptura habemus luculentum testimonium lib. 2. Machabæorum, cap. 12. v. 43. ubi Judas Machabæus jussit offerri Sacrificium pro defunctis. Et factum ejus ibidem approbatur his verbis: *Sancta ergo, & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur.* Quod autem Libri Machabæorum sint Sacri, & Canonici, testantur Gelasius, Augustinus, Innocentius, & plerique alii, ut cap. 1. §. 2. & 3. ostensum est.

4. De praxi, & judicio primitivæ Ecclesiæ scribit Augustinus in lib. de cura pro mortuis cap. 1. *In Machabæorum*, inquit, *libris legimus, oblatum pro mortuis sacrificium. Sed etsi nusquam in Scripturis veteribus legeretur, non parva tamen est universæ Ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret, authoritas: ubi in precibus Sacerdotis, quæ Domino Deo ad ejus altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum.* Et ibidem cap. 4. *Non sunt prætermittendæ supplicationes pro spiritibus mortuorum, quas faciendas pro omnibus in Christiana, & Catholica societate defunctis suscepit Ecclesia.*

5. Porro quanti momenti in hoc puncto sit universæ Ecclesiæ authoritas, ex eo generatim constare potest, quod Ecclesia in rebus ad fidem, & salutem pertinentibus errare non possit. Est enim, ut cap. 3. dixi, *Firmamentum, & Columna veritatis*, contra quam portæ inferi nunquam prævalebũt. Speciatim vero ex alio triplici capite. Primo, quia Ecclesia in hoc pũcto sequitur exemplum Judæ Machabæi, quod a Scriptura approbatũ est. Secundo, quia sequitur doctrinam, & institutionem Apostolicam, ut testatur Chrysost. homil. 69. ad populum: *Non temere*, inquit, *ab Apostolis hæc sancita fuerunt, ut in tremendis mysteriis defunctorum agatur commemoratio.* Tertio, quia hæretici olim habiti sunt, qui in hoc pũcto ab Ecclesia dissentiebant, ut patet ex Aug. l. de hæres. c. 53. ubi sic scribit: *Aeriani ab Aerio quodam sunt nominati, qui cum esset Presbyter, doluisse fertur, quod Episcopus non potuit ordinari, & in Arrianorum hæresim lapsus, propria quoque dogma-*

ta addidisse nonnulla, dicens orare, vel offerre pro mortuis oblationem non oportere. De quo plura Epiphanius hær. 75.

6. Objectio cujusdam Calvinistæ. Quidquid non est ex fide, peccatum est. (Rom. 14. 23.) Orare pro mortuis non est ex fide. Ergo peccatũ est. Minor probatur, quia quidquid fit cum aliqua dubitatione, vel hæsitatione, non est ex fide, cũ fides sit hypostasis rerum sperandarum, [Hebr. 11. 1.] & hypostasis non admittat dubitationem. At orare pro mortuis fit cum aliqua dubitatione, quia qui orant pro mortuis, dubitant de statu mortuorum; cum nesciant, an mortui, pro quibus orant, sint in cælo, an in purgatorio, an deniq; in inferno: Ergo orare pro mortuis non est ex fide.

7. Respondeo: Hæc objectio nititur tribus principiis. Primum est, quod illud Apostoli, *Omne, quod non est ex fide, peccatum est*, intelligendum sit de ea fide, quam idem Apostolus dicit esse *substantiam, seu hypostasin rerum sperãdarum*. At hoc principium vel falsum, vel certe infirmum est. Nam plerique Interpretes aperte docent, fidem, de qua Apostolus loquitur, non sumi pro hypostasi rerum sperandarum [quod tamen ut certum, & indubitatum sumit Adversarius] sed potius pro persuasione, seu dictamine conscientiæ, quo quis judicat, hoc vel illud sibi licitum esse, aut illicitum. Itaque hunc esse sensum Apostoli: Tunc hominem peccare, quando agit cõtra dictamen propriæ conscientiæ. Quidquid enim fit reclamante, seu renitente conscientia, sive alias ex se bonum, sive malum sit, peccatum est. Atque ita sentiunt Chrysost. Ambrosius, Theodoretus, Theophyl. & alii in comment. illius loci. Et præterea Innocentius Papa cap. fin. de præscript. Item ex recentioribus, non modo Catholici, sed etiam Calvinus ipse: *Merito*, inquit, *prævaricationis arguitur, qui contra testimonium conscientiæ pergit*.

8. Igitur ex hoc principio sic intellecto, si adversarius velit aliquid concludere, formandus erit hic syllogismus: Quicunque facit aliquid contra dictamen propriæ cõscientiæ, peccat: at Catholici, dum orant pro mortuis, faciunt aliquid contra dictamen propriæ conscientiæ: ergo peccant. In quo syllogismo major vera est, sed minor falsa. Non enim Catholici judicant in conscientia illicitum esse orare pro defunctis, sed licitum, & laudabile. Non ergo orant contra dictamen suæ conscientiæ, sed ex dictamine suæ conscientiæ.

9. Alterum principium est, fidem Christianam, quæ est hypostasis rerum sperandarum, excludere omnem dubitationem, etiã illam, qua quis ignorat statum illius, pro quo orat. Hoc aperte falsum est. Solũ excludit dubitationem circa propriũm objectũ,

id

id est, circa articulos a Deo revelatos, qui per fidem creduntur. Nam de illorũ veritate non licet dubitare. At de aliis rebus, quæ a Deo revelatæ non sunt, salva fide dubitari potest. v.g. non licet dubitare de Trinitate personarum in Deo; de morte, & passione Christi; de ejusdem resurrectione, & ascensione ad cœlos; de missione Spiritus S.; de futura mortuorum resurrectione: quia hæc omnia a Deo revelata sunt: Potest tamen aliquis salva fide dubitare, an Personæ divinæ preter tres substantias relativas habeant aliquam subsistentiam absolutã? An Christo in cruce dextrum, an sinistrum latus perforatum sit? An Christum ad cœlos ascendentem comitati sint Adam, & Eva? an Spiritus S. æqualiter datus sit omnibus, quibus in Pentecoste datus est? an omnes mortui resurrecturi sint in eadem corporis quantitate? Nam hæc, & similia speciatim a Deo revelata non sunt.

10. Idem dico in nostro casu. Nam qui orat pro se, vel pro alio, non debet dubitare de iis, quæ sub fidẽ cadunt, v.g. non debet dubitare de his duobus. Primo, quod Deus promiserit se exauditurum nostras orationes, si debito modo fiant, & aliunde nihil obstet. Secundo, quod sit verax, & fidelis in promissis. Nam utrumque cadit sub fidem: utrumque a Deo revelatum est. Prius quidem Joan. 16. 23. *Amen amen dico vobis, si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis*. Posterius vero Heb. 10. 24. *Fidelis est, qui repromisit*. Igitur qui orat Deum, de neutro debet dubitare, juxta illud Jac. 1. 5. *Si quis indiget sapientia, postulet a Deo; & dabitur ei: postulet autem in fide, nihil hæsitans, &c.*

11. Potest tamẽ, qui orat, salva fide dubitare de his tribus. Primo, an impetraturus sit, quod petit pro se. Quamvis enim certa, & infallibilis sit hæc Dei promissio: *Si quid petieritis Patrẽ in nomine meo, dabit vobis*: non tamen est absoluta, sed conditionata. Debet enim intelligi cum hac duplici conditione. Una, *dabit vobis*, si pie, & perseveranter petieritis. [Luc. 11. 8. & c. 18. 5.] Altera, *dabit vobis*, si expediat. At nos sæpe dubitamus, an expediat, necne. E revera sæpe non expedit, quando putamus expedire. Habemus clarum exemplum in Apostolo Paulo, qui ter Dominum rogavit, ut auferretur ab eo stimulus carnis. Et sine dubio putabat expedire, ut id fieret; & tamen non expediebat; ideoque, quod petivit, non impetravit. [2. Cor. 12. 7.] Unde Aug. tract. 7. in Joan. *Novit Deus, quid nobis expediat. Id agamus tantum, ut cor nostrum sanum sit a peccatis; Et quando flagellamur forte in corpore, ipsum deprecemur. Rogavit eum Paulus Apostolus, ut auferret ab eo stimulum carnis, & noluit auferre, &c.*

12. Secundo, potest quis salva fide dubitare, an impetraturus sit,

sit, quod petit pro alio, idque ex duplici capite. Primo, quia Deus non promisit se exauditurum orationes nostras, quas fundimus pro aliis, sed quas fundimus pro nobis ipsis, ut docent Theologi cum August. tract. 102. in Joannem, ubi explicans illam Christi promissionem, *Si quid petieritis Patrem in nomine meo, dabit vobis*, sic habet: *Ita sane intelligendum est, quod ait, Dabit vobis, ut ea beneficia significata sciantur his verbis, quæ ad eos, qui petunt, proprie pertinent. Exaudiuntur quippe omnes Sancti pro seipsis, non autem pro omnibus vel amicis, vel inimicis suis, vel quibuslibet aliis: quia non utcunque dictum est, Dabit, sed, Dabit vobis.* Deinde, quia sæpe fit, ut alius, pro quo aliquid petimus, propter sua flagitia indignus sit, qui accipiat, ut notat D. Thom. in 2. 2. qu. 83. art. 7. ad 2. Et hoc dupliciter confirmari potest. Primo, testimonio Dei, qui apud Jerem. c. 7. v. 16. ait. *Tu ergo noli orare pro populo hoc, quia non exaudiam te.* Causam addit: *Quia libant Diis alienis, & ad iracundiam me provocant.* Secundo, exemplo Christi, & Stephani. Nam Christus oravit pro omnibus crucifigentibus se. Luc. 23. 34. *Pater dimitte illis.* Et Stephanus pro omnibus lapidantibus se. Act. 7. 59. *Domine, ne statuas illis hoc peccatum.* Et tamen neuter pro omnibus impetravit; quia propter superbiam, & duritiam cordis non erant digni.

13. Tertio, potest quis salva fide dubitare de statu alterius, pro quo orat. Potest enim dubitare, dignus, an indignus sit: justus, an impius: prædestinatus, an reprobus: vivens, an mortuus: in cœlo, an apud inferos: & sic deinceps. Hæc enim sub fidem non cadūt. Certe Stephanus, cum oraret pro lapidantibus, non sciebat, in quo statu quisque esset: An scilicet ex eorum numero, quibus ad salutem profutura esset oratio, sicut profuit Saulo; an ex aliorum numero, quibus non erat profutura, cujusmodi erant plerique Pharisæi. Et tamē pro omnibus sine exceptione oravit, *Domine, ne statuas illis hoc peccatum.* An ideo oratio ejus non fuit ex fide? Absit. Similiter Apostolus Paulus, dum Romæ esset in vinculis, scribebat Ephesiis, & Colossensibus, ut instanter, & omni tempore pro se orarent. (Ephes. 6. 19. Colossens. 3. 4.) Nec dubium est, quin id fecerint. Et tamen cum postea, elapso temporis intervallo, pro ipso orabant, merito poterant dubitare, in quo statu tunc esset: an adhuc Romæ teneretur in vinculis, an capite jā plexus, an alio ablegatus esset? An ideo non orabant ex fide? Et quid opus est ātiquis exemplis? Hoc ipso tempore non modo Catholici, sed etiam Lutherani, & Calvinistæ frequēter orant pro absentibus: & dum orant, sæpe nesciunt, vivi, an mortui sint, pro quibus orant: nec ideo putant se peccare, quasi non orent ex fide.

1. Ter-

14. Tertium adversarii principium est, eos qui orant pro defunctis, ignorare illorum statum. Quod etiam falsum est, si absolute, & sine limitatione asseratur. Nam duobus modis potest aliquis orare pro defunctis. Primo generatim, pro iis omnibus, qui sunt in Purgatorio, quicunq; tandem illi sint. Et sic non ignorat statũ eorũ, pro quibus orat. Imo melius perspectum habet, quam statũ aliorum, qui nobiscum vivunt. Nam de illis, qui in Purgatorio sunt, determinate hæc novit. 1. Quod habeant fidem, spem, & charitatem, & consequenter quod sint in statu gratiæ. 2. Quod certo futuri sint hæredes vitæ æternæ. 3. quod antequam adeant hæreditatem vitæ æternæ, debeant prius aliquid pati. 4. Quod per nostra suffragia juvari possint, ut citius ab illa pœna liberentur. At de illis, qui adhuc degunt in hac vita, tam multa in hoc genere non novit. Si ergo, salva fide, potest orare pro degentibus in hac vita, quorum statum ignorat, multo magis pro degentibus in Purgatorio, de quorum statu non dubitat.

15. Secundo, potest speciatim orare pro hoc, aut illo defuncto in particulari, ut v.g. pro patre, & matre. Et sic ut plurimum verum est, quod ignoret statũ illius, pro quo orat. Nõ enim certo scit, an Pater, pro quo orat, sit in Purgatorio, an alibi. Nec ideo tamen aut male, aut frustra orat. Non male, quia non requiritur in orante, ut sciat statum illius, pro quo orat, ut jam ostensum est. Potest enim orare cum hac conditione: *Domine, oro pro parente meo, si indiget.* Nec frustra, quia etiamsi nihil impetret ei, pro quo orat, (quod sæpe fit) non ideo vacua, & infructuosa est oratio. Prodest enim ipsi oranti, juxta illud Psalm. 34. 13. *Oratio mea in sinu meo convertetur*: Idest, tametsi non profit aliis, pro quibus oravi, (quia indigni sunt) ego tamen non sum fraudatus mea mercede, ut explicat D. Thom. in 2.2. quæst. 83. art. 7. ad 2. Simile est illud Matth. 10.13. *Intrantes autem in domum salutate eam, dicentes: Pax huic domui. Et si quidem fuerit domus illa digna, veniet pax vestra supra eam. Si autem non fuerit digna, pax vestra revertetur ad vos.*

16. Ut hoc melius intelligatur, notandũ est ex communi sententia Theologorum, orationẽ hominis justi, præterquam quod afferat menti consolationem spiritualem, habere triplicem vim, seu efficaciam. Unam merendi, quatenus procedit ex charitate. Alteram satisfaciendi, quatenus est opus pœnale, seu laboriosũ. Tertiam impetrandi, quatenus est petitio, juxta illud Matth. 7.7. *Petite, & dabitur vobis.* Prima efficacia est illi communis cũ quovis bono opere, quod ex charitate procedit. Altera cum quovis bono opere laborioso pœnali. Tertia est illi propria, ac peculiaris.

ris. Nam ſicut jejunio, præter communem vim merendi, & ſatisfaciendi, proprium, ac peculiare eſt corpus macerare, & ſpiritui ſubjicere: itemque ſicut eleemoſynæ proprium eſt, alterius miſeriam ſublevare: ita orationi proprium eſt, aliquid a Deo impetrare. Ideo enim proprie oramus, ut impetremus. Vide D. Thom. q. citata, art. 15. & in ſupplem. q. 15. art. 1. Valentiam tom. 3. diſp. 6. q. 2. p. 4. Card. Bellarm. lib. 1. de Indulg.

17. Hinc infero, orationem hominis juſti in hac vita nunquam eſſe ſine fructu. Tametſi enim non ſemper impetret, quod petit; nihilominus retinet efficaciam merendi, & ſatisfaciendi. Nam homo iuſtus in hac vita, quotieſcunque legitime orat, meretur augmentum gratiæ, & præterea ſatisfacit Deo pro aliqua pœna temporali, cui obnoxius eſt.

18. Et hactenus quidem oſtendi, objectionem adverſarii (quæ §. 6. propoſita eſt) niti falſis principiis, ſeu fundamentis. Nunc eandem in ipſum authorem ſic retorqueo: Quidquid non eſt ex fide, peccatum eſt: Oratio Calviniſtarum pro abſentibus non eſt ex fide: Ergo peccatum eſt. Minor probatur, quia quidquid fit cum aliqua dubitatione, non eſt ex fide: Oratio Calviniſtarum pro abſentibus fit cum aliqua dubitatione, quia quando orant pro abſentibus, dubitant de illorum ſtatu, an nimirum ſint vivi, ſani, prædeſtinati, an contra mortui, ægroti, reprobi. Ergo non eſt ex fide. Reſpondeant ipſi.

SECUNDUM ARGUMENTUM
Ex obligatione pœnæ temporalis, quæ ſæpe remanet poſt remiſſam culpam.

19. SEcundum argumentum ſumitur ex eo, quod remiſſa culpa mortali, non ſemper remittatur tota pœna illi debita: Et fundatur in iis principiis: Primum eſt, quod tria maneant ex actu peccati mortalis, poſtquam tranſiit: 1. Culpa. 2. Reatus, ſeu dignitas pœnæ. 3. Pœna ipſa.

20. Alterum, quod culpæ mortali reſpondeat reatus æternæ pœnæ. Eſt autem duplex æterna pœna, una damni, altera ſenſus. Prior conſiſtit in excluſione a regno cœlorum, de qua Apoſtolus 1. Cor. 6. 10. *Iniqui regnum Dei non poſſidebunt.* Poſterior infligitur ab igne infernali, de qua Chriſtus Matth. 25. 41. *Diſcedite a me maledicti in ignem æternum.* Nam ſicut is, qui graviter offendit Regem, non excluditur ſolum ab aula regis, ſed etiam carcere, vel alia pœna ſenſibili torquetur; ita, ſervata proportione, de eo, qui Deum graviter offendit, ſtatuendum eſt.

21. Tertium, quod, sublata culpa mortali, tollatur etiam reatus pœnæ ęternę. Nam culpa mortalis ordinarie tollitur per gratiam justificantem. Hæc autem gratia constituit hominem dignum vita æterna: Ergo tollit reatum, seu dignitatem pœnæ æternæ. Non enim potest aliquis simul esse dignus vita æterna, & pœna æternæ; simul amicus Dei, & Diaboli. In his tribus principiis facile consentirent nobiscum adversarii.

22. Quartum, quod, remissa culpa mortali, & reatu pœnæ æternæ, manet aliquando reatus pœnæ temporalis, ad quam subeundam homo, qui jam justificatus est, obligatur. Quod dupliciter intelligi potest. 1. Quod illa pœna temporalis maneat in vindictã, seu punitionem peccati præteriti. 2. Quod maneat ad cautelam, & emendationem in futurum. Et quidem Calvinus lib. 3. inst. c. 4. §. 31. & sequentibus, fatetur aliquando manere posteriori sensu, non tamen priori. Nos dicimus, etiam priori manere, id est, Deũ aliquando remittere peccatum mortale, & reatum pęnæ ęternę; ita tamen, ut velit hominem, cui remissio facta est, punire aliqua pœna temporali, non solum, ut cautior fiat in posterum, sed etiam in vindictam peccati præteriti, ut justitiæ aliquo modo satisfiat; Sicut Rex aliquando condonat reo offensam, & pœnam capitalem, quam meritus est; & tamen, ne omnino videatur neglecta justitia publica, vult illum per unum, vel alterum annum exilio, vel carcere punire. Sic Deus nobiscum agit.

23. Quod variis modis probari potest. Primo, quia mors, & aliæ calamitates hujus vitæ sunt pœnæ peccati originalis. Roman. 5. v. 12. *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors*. Et Gen. 2. *Quia comedisti de ligno, ex quo præceperam tibi, ne comederes, maledicta terra in opere tuo*. Et ibidem: *In sudore vultus tui vesceris pane*. Et iterum: *In dolore paries filios*. Hæc autem pœna manet etiam in iis, quibus peccatum originale per Baptismum in novo, vel per aliud remediũ in veteri Testamento remissum est. Quod autem proprie sit pœna in vindictam peccati originalis, fatetur Calvinus lib. 2. Instit. cap. 1. §. 4. his verbis: *Quia vero non leve dictum, sed detestabile fuisse scelus oportet, quod tam severe ultus est Deus, species ipsa peccati in lapsis Adæ consideranda nobis est, quæ horribilem Dei vindictam accendit in totum humanum genus*. Ubi duæ particulæ, *Severe ulcisci, & horribilis vindicta*, non significant cautelam in futurum, sed punitionem, seu justam vindictam peccati jam ante commissi.

24. Secundo, probatur exemplo Moysis, & Aaron, qui propter peccatum incredulitatis, quod illis remissum erat, adhuc puniti

sunt morte corporali, Numer. 20. 12. *Dixit Dominus ad Moysen, & Aaron, Quia non credidistis mihi, non introducetis hos populos in terram, quam dabo eis*. Et Deuter. 32. vers. 48. *Locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Ascende in montem istum, & morere, sicut mortuus est Aaron frater tuus, quia prævaricati estis contra me, in medio filiorum Israel*. Quid clarius? Ideo puniuntur, quia prævaricati sunt.

25. Tertio, exemplo filiorum Israel, qui in deserto Sinai, absente Moyse, vitulum aureum adoraverunt, ut habetur Exodi 32. De quibus hæc certa sunt. Primo, quod Deus voluerit totum populum penitus delere, & extinguere propter hoc peccatū. (vers. 10. *Dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos, & deleam eos.*) Secundo, quod ad Moysis intercessionem placatus fuerit, ut non deleret totum populum. (vers. 14. *Placatusque est Dominus, ne faceret malum, quod locutus fuerat adversus populum suum* Et Ps. 105. vers. 23. *Et dixit, ut disperderet eos, si non Moyses electus ejus stetisset in confractione in conspectu ejus.*) Tertio, quod nihilominus ex toto populo 23. millia hominum propter hoc peccatū interfecta sint. (v. 18. *Feceruntque filii Levi juxta sermonem Moysis, cecideruntque in die illo quasi viginti tria millia hominum.*) Quarto, quod Moyses pro reliquis, qui adhuc supererant, deprecatus sit, ut dimitteretur illis hoc peccatum. (vers. 31. *Aut dimitte eis hanc noxam, aut dele me de libro tuo, quem scripsisti.*) Quinto, quod Deus quidem dimiserit illis hoc peccatum, sed tamen adiecerit: *Ego autem in die ultionis visitabo & hoc peccatum eorum*. Unde sequitur, post remissam culpam, adhuc fuisse reservatam pœnam temporalem; non ad cautelam, sed ad vindictam, ut clare constat ex illa particula, *in die ultionis*.

26. Quarto, exemplo totius populi Israelitici, qui postea murmuraverat contra Deum Omnes enim, excepto Caleb & Josue, qui non murmuraverant, propter hoc peccatum in solitudine mortui sunt, ne ingrederentur terram promissionis. Num. 14. 26. *Locutus est Dominus ad Moysen, & Aaron dicens: Usquequo multitudo hæc pessima murmurat contra me? Dic ergo eis: Vivo ego, dicit Dominus: in solitudine hac jacebunt cadavera vestra. Omnes, qui numerati estis a viginti annis, & supra, & murmurastis contra me, non intrabitis terram, super quam levavi manum meam, ut habitare vos facerem, præter Caleb filium Jephone, & Josue filium Nun*. Et tamen verisimile non est, omnes illos fuisse mortuos in peccato mortali, sed aliquos saltem peccati illius remissionem obtinuisse, & post remissionem, pœnam temporalem exsolvisse.

27. Quin-

27. Quinto, exemplo Davidis, qui post impetratam veniam adulterii, & homicidii, punitus est morte filii, quem ex adulterio sustulerat. Quod autem punitus sit in vindictam peccati præteriti, patet ex illo 2. Reg. 12. 13. *Dixit David ad Nathan: Peccavi Domino. Dixit Nathan ad David: Dominus quoque transtulit peccatum tuum: non morieris. Veruntamen, quoniam blasphemare fecisti inimicos Domini, propter verbum hoc, filius, qui natus est tibi, morte morietur.* Ubi considerandæ sunt duæ particulæ. Una est, *Deus trãstulit pecccatum tuum*, id est, condonavit tibi culpam. Altera, *Veruntamen, quia peccasti, morietur filius tuus*, id est, tametsi condonaverit tibi culpam, exigit tamen pœnam. Magna enim pœna parentis est, privari filio, quem diligit.

28. Neque solum hanc pœnam debuit sustinere, post remissam culpam, sed etiam aliam longe graviorem. Quam ibidem denuntiat illi Deus per Prophetam, his verbis: *Ego suscitabo super te malum de domo tua, & tollam uxores tuas in oculis tuis, & dabo proximo tuo, & dormiet cum uxoribus tuis in oculis solis hujus. Tu enim fecisti abscondite: Ego autem faciam verbum istud in conspectu omnis Israel.* Quod etiam factum, ut habetur 2. Reg. 16. 22.

29. Sexto, exemplo ejusdem Davidis, qui cum ex ambitione, & superbia curasset iniri numerum subditorum suorum, ideoque Deum graviter offendisset, confessus est coram Deo dicens: *Peccavi valde in hoc facto: Sed precor, Domine, ut transferas iniquitatem servi tui.* (2. Reg. 24. 10.) Nihilominus post translatam iniquitatem, dictum est illi: *Trium tibi datur optio: elige unum, quod volueris ex his, ut faciam tibi: aut septem annis veniet tibi fames in terra tua, aut tribus mensibus fugies adversarios tuos, & illi te persequentur: aut certe tribus diebus erit pestilentia in terra tua.* Ecce proponitur illi triplex pœna, ut unam eligat. Elegit tertiam: & mox spatio tridui septuaginta millia virorum peste consumpta sunt.

30. Septimo, ex Augustino tract. 124. in Joannem, ubi ait: *Hanc itaque vitam, de qua scriptum est, Nunquid non tentatio est vita hominis super terram? cogitur homo tolerare etiam remissis peccatis: quamvis ut in eam veniret et miseriam, primum fuerit causa peccatum. Productior est enim pœna, quam culpa, ut parva putaretur culpa, si cum illa finiretur & pœna. Ac per hoc, vel ad demonstrationem debitæ miseriæ, vel ad emendationem labilis vitæ, vel ad exercitium necessariæ pœnitentiæ, temporaliter hominem detinet pœna, etiam quem jam ad damnationem sempiternam reum non detinet culpa.* Et in enarratione Psalm. 50. circa illum ver-

sículum, *Ecce enim veritatem dilexisti*, sic scribit: *Veritatem dilexisti, id est, impunita peccata eorum, etiam quibus ignoscis, non reliquisti.* Et ibidem: *Confitenti ignoscis, sed seipsum punienti. Ita servatur misericordia, & veritas: Misericordia, quia homo liberatur: Veritas, quia peccatum punitur.*

31. Octavo, ex concessione Calvini, qui tametsi lib. 3. institut. cap. 4. §. 31. & sequentibus, aliter sentiat, ut supra dixi, tamen cap. 8. §. 6. idem dicit, quod nos dicimus. Verba illius sunt hæc: *Adde, quod non modo infirmitatem nostram prævenire, sed præterita etiam delicta sæpe corrigere, necesse habet clementissimus Pater. Proinde, quoties affligimur, subire protinus in mentem debet anteactæ vitæ recordatio: ita proculdubio reperiemus nos admisisse, quod dignum ejusmodi castigatione esset.*

32. Ex dictis concludo: Sæpe contingit, ut homo, qui peccavit mortaliter, in justificatione liberetur a culpa mortali, & consequenter a reatu pœnæ æternæ: & tamen maneat obnoxius alicui pœnæ temporali, ut hactenus probatum est: Ergo, si antequam exsolvat illam pœnam temporalem, decedat ex hac vita, debebit illam exsolvere post hanc vitam. Non autem exsolvit illam in cœlo, ubi nulla est pœna; nec in inferno, ubi non est temporalis pœna, sed æterna: Ergo in Purgatorio.

33 Multa solent objici contra hanc doctrinam, partim a Scholasticis Theologis, exercitii causa, partim ab adversariis, qui a nobis dissentiunt. Ac primo Scholastici sic objiciunt: Sublata causa, tollitur effectus: Sed culpa est causa pœnæ: Ergo, sublata culpa, tollitur pœna. Respondeo: In culpa tria spectanda sunt, nempe macula, offensa, & injuria. Macula respicit ipsum peccatorem, & significat turpitudinem, seu fœditatem peccati, quæ est in anima peccatoris. Offensa, seu inimicitia respicit amicitiā Dei, quia homo, quando peccat, offendit Deum, & lædit amicitiam Dei. Injuria respicit jus divinum, quia Deus, cum sit supremus Dominus, habet jus, ut ejus legi obediatur. Hoc jus violat peccator, quando facit contra legem Dei, & sic injuriam illi irrogat.

34. Jam ergo reatus pœnæ non oritur præcise ex macula, quæ est quædam animæ peccatricis turpitudo; nec ex offensa, qua Dei amicitia læditur: sed ex injuria, quæ Deo facta est a peccatore, quando ipsius jus violavit, transgrediendo illius mandatum.

35. Porro hæc tria non eodem modo tolluntur. Macula tollitur per infusionem gratiæ justificantis. Sicut enim macula est quædam fœditas animæ: sic gratia est quidam nitor, seu pulchritudo, quæ animam in se reddit pulchram, & ornatam. Offensa

tollitur

tollitur per eandem gratiam. Nam gratia non solum ornat animam, sed etiam Deo gratam, amabilemq; efficit, ac in pristinam amicitiam restituit. Injuria tolli potest duobus modis. 1. Per liberam condonationem, quam Deus non semper præstat, ut exemplis scripturæ ostensum est. 2. Per aliqualem satisfactionem, seu compensationem, quam Deus exigit.

36. Hinc patet, fieri posse, ut sublata macula, & offensa, non statim tollatur injuria, quia Deus potest, etiam ab homine jam in gratiam restituto, exigere aliquam satisfactionem temporalem pro injuria facta: Sicut Pater, qui filium recipit in gratiam, solet ab eo exposcere pœnam aliquā arbitrariam pro compensatione injuriæ sibi illatæ. Sic fecit David filio suo Absalom. Cum enim Absalom, propter necē fratri illatam graviter offendisset Davidem, & tandem intercessione mulieris Thecuitis fuisset ipsi reconciliatus, debuit pro aliquali satisfactione, per duos annos privari conspectu sui parentis, quem offenderat. (2. Reg. 14. 28.]

37. Adversarii hæc potissimum objiciunt. Primo, scriptura docet, Deum ita remittere peccatum, ut illius non amplius recordetur. Ezechielis 18.21. *Si impius egerit pœnitentiam, omnium iniquitatum ejus non recordabor.* At recordaretur, si post remissam culpam, adhuc pœnam, vel satisfactionem exposceret. Secundo, scriptura docet remissionem peccatorum esse gratuitam. [Rom. 3.24.) At non esset gratuita, si ex parte nostra opus esset aliqua compensatione. Tertio, scriptura docet, Christum cumulatissime satisfecisse pro peccatis totius mundi. (Rom. 5. 20) Ergo non solum satisfecit pro culpa, sed etiam pro pœna. Nulla ergo superest luenda pœna post remissam culpam. Quarto, ipsi Catholici docent, satisfactionem Christi esse infiniti valoris, ac pretii. Ergo omne debitum per illam sublatum est, non solum culpæ, sed etiam pœnæ. Quinto fieret injuria Christo, si Deus accepta ab illo sufficientissima satisfactione, nollet nobis condonare totum debitum, nisi accederet etiam nostra satisfactio.

38. Respondeo: si valerent hæc argumenta, everterent omnia exempla scripturæ, quibus antea probatum est, sæpe fieri, ut remissa culpa, maneat persolvenda aliqua pœna temporalis. Et contra scripturam liceret iisdem uti, hoc modo: Primo: Scriptura docet, Deum ita remittere peccatum, ut illius non amplius recordetur. Quare ergo recordatus est peccati Davidis, & post remissam culpam punivit illum pœna temporali? Secundo, scriptura docet, remissionem peccatorum esse gratuitam. Cur ergo

David accepta gratuita remissione, debuit subire adhuc satisfactionem temporalem? Tertio, scriptura docet, Christum cumulatissime satisfecisse pro peccatis totius mundi: nec solum pro culpa, sed etiam pro pœna. Cur ergo David pœnam sustinuit? Quarto, satisfactio Christi fuit infiniti valoris: Ergo omne debitum per illam sublatum est. Cur ergo debitum pœnæ exigitur a Davide? Quinto, Deus Pater accepit sufficientissimam satisfactionem a Christo: Ergo injuriam illi facit, quod non contentus ipsius satisfactione, etiam a Davide petat satisfactionem.

39. Vides, ut opinor, quomodo argumenta adversariorum non minus oppugnent ipsam scripturam, quam nostram doctrinam. Vel ergo firma, vel infirma sunt. Si firma, valent contra scripturam, quod absit. Si infirma, non valent contra nos, quod verissimum est. Et hoc speciatim ostendam, ad singula seorsim respondendo. Igitur sic respondeo.

40. Ad 1. Quando impius agit pænitentiam, tunc Deus non recordatur peccatorum ipsius, quoad pœnam æternæ damnationis, quæ illi debebatur, ut insinuat Apostolus Roman. 8. *Nihil ergo nunc damnationis est iis, qui sunt in Christo Jesu*. Solet tamen aliquando recordari quoad pœnam temporalem, ut ipsemet fatetur Exod. 32. 34. *Ego autem in die ultionis visitabo & hoc peccatum eorum*. Et huc spectant omnia exempla, quæ superius allata sunt. Vide Valentiam tom. 1. disp. 6. q. 17. p. 5. ad 1.

41. Ad 2. Remissio peccatorum est gratuita quoad culpam, & reatum pœnæ æternæ. Nam Deus gratis confert homini gratiam justificantem, per quam constituitur amicus Dei, & hæres vitæ æternę. Non tamen gratis condonat pęnā temporalem, ut patet in exemplis supracitatis. Et hoc speciatim confirmat Aug. exēplo Davidis, qui, accepta gratuita peccati remissione, nihilominus temporaliter punitus est. Sic enim scribit l. 22. cōtra Faustū, c. 67. *Correptus per Prophetam, dixit, Peccavi; continuoque ad hoc unum verbum audire meruit, quod acceperit veniam. Ad quam rem, nisi ad æternam salutem? neque enim prætermissa est in illo, secundum Dei comminationem, flagelli paterni disciplina, ut & confessus in æternum liberaretur, & afflictus temporaliter probaretur. Haud vero mediocre fidei robur fuit, aut parvum mitis, & obedientis animi indicium, cum audisset a Propheta, quod sibi Deus ignovisset, cum tamen, quæ fuerat comminatus, consequenter evenissent, non se dicere Prophetæ deceptum esse mendacio, nec murmurare adversus Deum, quasi falsam peccatorum ejus indulgentiam pronunciaverit.* Vide Valentiam loc. cit. ad 2.

42. Ad 3. Christus cumulatissime satisfecit pro peccatis totius mun-

mundi: sed illa satisfactio non prodest nobis, nisi applicetur. Debet autem ex Dei dispositione per diversa media applicari. Et quidem pro tollenda culpa mortali, & reatu pœnæ æternæ, applicatur adultis, partim per Sacramenta Baptismi, & Pœnitentiæ, partim per proprios actus fidei, spei, timoris, & contritionis: infantibus vero per solum Baptismum. Pro tollenda autem pœna temporali, per nostram satisfactionem, quæ tamen vim habet ex meritis, & satisfactione Christi. Et hoc insinuat Apostolus Rom.8.17 *Hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi; si tamen compatimur, ut & conglorificemur*. Secundum adversarios debuisset dicere: *Cohæredes Christi*, qui tam cumulate pro nobis passus est, ut non necesse sit nos etiam pati. Vide Valentiam ibidem, & Bellarm.lib.1.de Purgatorio cap.10.ad 1.

43. Ad 4. Satisfactio Christi est infiniti pretii, sed finito modo per media nobis applicata est: Alioqui similiter liceret argumentari: Meritum Christi, quo nobis meruit dona gratiæ, & vitam æternam, est infiniti pretii: Ergo necesse non est, nos cooperari ad illa dona, & vitam æternam obtinendam. Ut quid ergo quotidie oramus: *Adveniat regnum tuum*? Ut quid oramus: *Dimitte nobis debita nostra*? Ideo scilicet oramus, quia oratio est quoddam medium, per quod applicatur nobis meritum Christi: Similiter ergo nostra satisfactio, vel, ut Apostolus vocat, *cõpassio*, est quoddam medium, per quod applicatur nobis satisfactio Christi.

44. Ad 5. Deus Pater accepit quidem sufficientem satisfactionem a Christo pro nobis, sed tamen, ut jam dictum est, non applicat illam unicuiq; nostrum, nisi per media ab illo ordinata. Atque hæc sufficiant de secundo argumento, quo probavimus Purgatorium esse post hanc vitã, ex eo, quia sæpe fit, ut peccator, qui Deo reconciliatus est, maneat obligatus alicui pœnæ temporali. Si ergo contingat illum subito ex hac vita decedere, ut non possit eã pœnam hic exsolvere, necesse est, ut exsolvat post hanc vitam.

TERTIUM ARGUMENTUM
Ex peccatis venialibus desumptum, &c.

45. HOc argumentum nititur tribus principiis. Primum est, quod homo justus sæpe committat peccata venialia, quæ non tollunt gratiam, & amicitiam cum Deo, nec merentur æternam damnationem, ut patet ex illo Proverb. 24. 16. *Septies in die cadit justus.* Et de his peccatis intelligitur illud Jacobi 3.2. *In multis offendimus omnes*. Et Luc. 6. 41. *Quid vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem in oculo tuo non consideras?* Ubi

peccatum mortale comparatur cum trabe, quæ oculum extinguit, veniale cum festuca, quæ non extinguit, sed leviter lædit. Plura vide infra, c. 14.

46. Alterum est, quod homo justus aliquando moriatur cum peccatis quibusdam venialibus, & maneat obnoxius pœnæ temporali, quæ illis peccatis debita est: Nam sæpe fit, ut subitanea morte præventus non habeat spatium cogitandi, aut dolendi de suis peccatis; quod non raro contingit in repentinis conflictibus, in naufragio, apoplexia, ruina ædium, & similibus casibus.

47. Tertium est, quod nemo, qui obnoxius sit alicui peccato, etiam minimo, possit intrare in regnum cœlorum, juxta illud Apoc. 21. 27. *Non intrabit in eam* (civitatem celestem) *aliquid coinquinatum, aut abominationem faciens, & mendacium*. Cum enim civitas illa sit ex auro mundo constructa, & fundamenta ejus omni lapide pretioso ornata, ut loquitur ibidem Apostolus, æquum est, ut nemo, nisi mundus, ingrediatur. Et hoc sensu Ecclesia triumphans, quæ in cœlo est, dicitur pulchra, sancta, immaculata. (Ephes. 5. 27. & Cant. 4. 7.)

48. Ex his principiis sic concludo: Nullus immundus, aut inquinatus potest intrare in regnum cœlorum, nisi prius purgetur, & mundetur: At sæpe fit, ut homines justi ex hac vita decedant inquinati peccatis venialibus: Ergo non possunt intrare in regnum cœlorum, nisi prius purgentur, & mundentur. Non purgantur autem in hac vita, quia suppono eos mori in peccatis venialibus: Ergo ut salvi fiant, necesse est, post hanc vitam eos purgari: Ergo datur aliquod Purgatorium post hanc vitam. Vide Aug. serm. 1. de SS.

49. Si adversarii contemnunt hoc argumentum (quod merito non possunt) proponam aliquid ex ipsorum principiis desumptum, a quo non facile se expedient. Sunt autem hæc tria illorũ principia. Primum, quod peccatum originale maneat in nobis, quandiu sumus in hac vita, neque per Baptismum tollatur. Ita Calvinus lib. 4. Inst. c. 15. §. 10. Et in Antidoto Conc. Trid. sess. 5.

50. Alterum, quod hoc peccatum originale nihil aliud sit, quam *pravitas naturæ*, hoc est, *cæcitas mentis*, *& aversio voluntatis*, *& appetitionum omnium a Deo*, *cum reatu mortis æternæ*, ut definit David Paræus Calvinista in suis Thesibus de peccato, thesi 18. Qui desumpsit ex Calvino lib. 2. instit. cap. 1. §. 8. ubi inter cætera, sic ait: *Videtur ergo peccatum originale hæreditaria naturæ nostræ pravitas, & corruptio, in omnes animæ partes diffusa, quæ facit reos iræ Dei, &c.*

51. Tertium, quod omnia justorũ opera vitientur, & contaminen-

nentur ex contagione peccati originalis, quod ſemper in ipſis manet in hac vita: ac proinde, quod omnia ipſorum opera ſint inquinamenta, ſordes, & mera iniquitas. Ita Calvinus in Antidoto Concilii Tridentini ſeſſ. 6. cap. 1. 6. ubi ait: *Vitioſitas peccati originalis, quæ in nobis inhæret, deformat coram Deo quidquid a nobis operum prodit*. Et libro 3. inſtitut. capite 12. §. 4. *Omnia omnium opera nihil ſunt, niſi inquinamenta, & ſordes: quæ juſtitia vulgo habetur, ea apud Deum mera eſt iniquitas*.

52. Ex his Calviniſtarum principiis concludo in hunc modum: Nullus immundus, aut inquinatus poteſt intrare in regnum cælorum, niſi prius purgetur, & mundetur: At Cavliniſtæ, quamdiu hic vivunt, ſunt immundi, & inquinati propter peccatum originale; & omnia illorum opera ſunt inquinamenta, ſordes, & mera iniquitas apud Deum, ut ipſimet fatentur: Ergo non poſſunt intrare in regnum cœlorum, niſi prius purgentur, & mundentur. Non purgantur autem in hac vita, quia ſemper manent obnoxii peccato originali: Ergo ſi ſalvi eſſe velint, poſt hanc vitam purgari neceſſe eſt. Ergo datur aliquod Purgatorium pro Calviniſtis poſt hanc vitam: Vel ſi non datur, omnes inferno deſtinati ſunt.

53. Non video, quomodo vim hujus argumenti poſſint evadere, ſi ſua principia, ex quibus deductum eſt, tueri velint. Nam ſi peccatum originale manet in ipſis, quamdiu hic vivunt, non poſſunt ab eo, niſi poſt hanc vitam purgari. Vel ergo tunc purgantur, vel non. Si purgantur, Purgatorium habent, quod contendimus. Si non purgantur, manent inquinati, & rei æternæ mortis, quod ipſi nolunt.

54. Mihi tamen occurrunt tria effugia, quæ in ipſorum gratiam excogitari poſſunt. Primum eſt, ſi dicant, ſe quidem nec in hac vita, neque etiam poſt hanc vitam, ſed in ipſo mortis articulo, & quaſi per ipſam mortem purgari a peccato originali, aliiſque ſordibus, & inquinamentis, quibus pleni ſunt: & ſic ulteriori Purgatorio opus non eſſe. Sed fruſtra. Nam ſi mors haberet hanc vim, omnes homines, etiam infideles, mundarentur a ſuis peccatis per mortem, & ſic omnes ſalvi fierent. Hoc autem falſum eſt. Ergo mors non habet hanc vim purgandi. Aliud ergo Purgatorium quærendum eſt.

55. Alterum, ſi dicant peccatum originale tolli in morte, non quod ipſa mors per ſe, ſed potius quod fides morientium habeat vim tollendi peccata. Neque hoc recte. Primo, quia ſine ullo fundamento aſſeritur. Probent ipſi ex ſcriptura (ex

qua

qua omnia sua probare volunt) hunc effectum promissum esse fidei morientium. Addo, sæpe fieri, ut in articulo mortis nullus sit actus fidei, quia vis morbi sæpe tanta est, ut omnem rationis, & intelligentiæ usum absorbeat. Et sane si fides morientium, cur non similiter viventium præstare id possit? Denique quæ hæc temeritas est, negare peccatum originale tolli per Baptismum, quod Scriptura, & Patres affirmant: & contra asserere tolli per fidem morientium, quod neque ex Scriptura, neque ex Patribus probari potest?

56. Tertium, si dicant, non opus esse, ut tollatur peccatum originale, sed sufficere, ut non imputetur: Non imputari autem fidelibus, qui ad vitam æternam prædestinati sunt. Sed si hoc dicant, consequenter fateri debent, a fidelibus non tolli cæcitatem mentis, aversionem voluntatis a Deo, & reatum pœnæ æternæ. An ergo dicendum est, Calvinistas, qui in cœlo sunt, esse cæcos mente, aversos a Deo, reos æternæ damnationis, tametsi hoc ipsis non imputetur? Respondeant ipsi.

QUARTUM ARGUMENTUM

Ex Scriptura, & Patribus.

57. EX Scriptura solent varia testimonia adferri ad probandum Purgatorium. Ego pauca proponam, & simul notabo authores, qui hujusmodi testimoniis usi sunt. Primum est Matth. 12. 32. *Qui dixerit contra Spiritum Sanctum, non remittetur ei neque in hoc sæculo, neque in futuro.* Ex quo colligitur, aliqua esse peccata, quæ remittuntur in futuro sæculo, ut argumentatur Augustinus lib. 21. de Civit. Dei, cap. 24. Maldonatus in comment. illius loci, Bellarminus lib. 1. de Purgatorio, cap. 4. Valentia de Purgatorio, cap. 3. & alii passim.

58. Secundum Luc. 23. 42. *Dicebat latro ad Jesum: Domine, memento mei, cum veneris in regnum tuum.* Quod sane non dixisset, nisi putasset, Christum posse ipsi post hanc vitam peccata remittere: Alioqui dixisset: Memento mei, antequam moriamur ambo in cruce. Hoc testimonio utitur Augustinus lib. 6. contra Julianum cap. 15. Maldonatus in cap. 27. Matth. v. 44. Bellarmin. loc. cit. Vide infra in 2. objectione.

59. Tertium, 1. Cor. 3. 15. *Ipse autem salvus erit: sic tamen quasi per ignem.* Quod de igne Purgatorio interpretatur idem Augustinus in Psal. 37. statim post initium, ubi sic Deum alloquitur: *In hac vita purges me, & talem me reddas, cui jam emendatorio igne*

non

non sit opus, propter illos, qui salvi erunt, sic tamen quasi per ignem. Quare? nisi quia hic ædificant supra fundamentum, ligna, fœnum, stipulam. Ædificarent autem aurum, argentum, lapides pretiosos, & de utroque igne securi essent: non solum de illo æterno, qui in æternum cruciaturus est impios, sed etiam de illo, qui emundabit eos, qui per ignem salvi erunt. Et ser. 41. de sanctis, qui est quartus de animabus fidelium: *Illo enim transitorio igne, de quo dixit Apostolus, Ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem, non capitalia, sed minuta peccata purgantur.* Et ibidem: *Tandiu in illo igne purgatorio moras habebimus, quamdiu supradicta peccata minuta, tanquam ligna, fœnum, stipula consumantur.* Et libro quinquaginta homiliarum, hom. 16. quæ est de resurr. Domini. *Hæc pœna illos manebit, qui amisso, & non reparato per pœnitentiam Baptismo in æternum peribunt. Ad quos dicitur: Paleas autem comburet igne inextinguibili. Hi vero, qui temporalibus pœnis digna gesserunt (de quibus Apostolus dicit: Si cujus opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem salvus erit: sic tamen quasi per ignem) per fluvium igneum transibunt. Quanta fuerit peccati materia, tanta & pertranseundi mora.* Et Ambros. in prim. Corinth. 3. *Ostendit salvum illum quidem futurum, sed pœnas ignis passurum, ut per ignem purgatus fiat salvus, & non sicut perfidi, æterno igne in perpetuum torqueatur.* Ex recentioribus videri possunt Bellarminus, & Valentia, loco citato, Cornelius de Lapide in commentario, & alii passim.

60. Quartum, 1. Corinth. 19.29. *Alioqui quid facient, qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt? Ut & quid baptizantur pro illis?* Ubi baptizari pro mortuis idem est, quod spontaneas afflictiones suscipere pro defunctis orando, jejunando, corpus castigando, ut e Purgatorio liberentur. Sic explicant Ephrem, Dionysius, Hugo, & alii, quos sequitur Bellarminus, & Cornelius. Plura Patrum testimonia invenies apud authores citatos.

OBJECTIONES CONTRA PURGATORIUM.

61. PRæter objectiones, quæ contra duo priora nostra argumenta allatæ sunt, supersunt duæ aliæ, quæ ab adversariis passim inculcantur. Prima est: Scriptura docet, duo tantum esse loca animarum post hanc vitam; alterum beatitudinis in cœlo; alterum damnationis in inferno, Matth. 25.46. *Et ibunt hi in supplicium æternum, justi autem in vitam æternam.* Respondeo.

deo. Post diem extremi judicii erunt tantum duo ista loca,ut bene objicitur. At nunc, sicut etiam in veteri testamento, plura sunt. Hoc fatetur Calvinus in Psychopannychia, ubi asserit Sanctos veteris Testamenti carcere fuisse conclusos, & redemptionem Christi expectasse.

62. Addo, si duo tantum essent loca, dicant, obsecro, Adversarii,in quo loco fuerint animæ eorum, qui post mortem iterum ad vitam resuscitati sunt? Quo pacto ab Helia resuscitatus est filius viduæ Sareptanæ. (3. Reg. 17. 20.) Ab Helisæo vivente filius Sunamitidis. (4. Reg. 13. 21.) A Christo filia Jairi, Principis Synagogæ. (Luc. 8.54.) Et filius Viduæ in Naim. (Lucæ 7. 15.) Et Lazarus in Bethania. [Joan. 11.43.] Ab Apostolo Petro, Tabitha. (Actor. 9. 4.) A Paulo Eutychus adolescens. (Actor. 20. 10.) Denique tempore passionis Christi *monumenta aperta sunt, & multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt*. [Matth.27.52.] Ubi, inquam, animæ horum fuerunt, antequam ad vitam revocarentur? Non in loco damnationis, quia ibi nulla est redemptio. Nec in loco beatitudinis, quia alioqui non fuisset beneficium, sed pœna, si ex cœlesti beatitudine debuissent redire ad hanc vitam mortalem. Superest ergo fuisse in alio loco, qui ab utroque distinguebatur.

63. Secunda Obiectio. Scriptura docet,justos post hanc vitam statim admitti ad cœlestem beatitudinem, nulla facta mentione Purgatorii. Lucæ 23.43. *Hodie mecum eris in Paradiso*. Et 2.Cor. 5.1. *Scimus, quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissolvatur, ædificationem ex Deo habemus, domum non manu factam, æternam in cælis*. Et Philip. 1.23. *Cupio dissolvi, & esse cum Christo*. Apoc.14.13. *Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Amodo jam dicit spiritus, ut requiescant a laboribus suis, opera enim illorum sequuntur illos*. Et Psalm.126.3. *Cum dederit dilectis suis somnum: ecce hæreditas Domini*.

64. Respondeo 1. generatim. Justi in novo Testamento, qui nihil purgandum habent,statim post hanc vitam admittuntur ad beatitudinem, quod non fiebat in veteri Testamento, quando cœlum adhuc erat clausum. Qui autem habent aliquid expiandum, salvantur quidem suo tempore,sed tamen *quasi per ignem*, ut ex Apostolo, & Augustino dictum est.

65. Deinde speciatim ad singula. Ac primo illud, *Hodie mecum eris in Paradiso*, fuit singulare privilegium concessum latroni; cui Christus liberalissime omnia peccata condonavit, sine ulteriore obligatione pœnæ temporalis, excepta sola morte, quæ omnibus communis est. An hinc colligent adversarii, omnes latro-

trones, qui suspenduntur, mox ad Paradisum invitari? aut omnes maleficos, qui semper flagitiose vixerunt, in ultimo mortis articulo ad pœnitentiam subito converti? Non ita res habet. Unum exemplum non debet trahi in communem legem.

66. Addo, quod supra monui, ex hoc ipso loco potius confirmari purgatorium, quam destrui. Nam latro iste, de quo agimus, cum jam morti vicinus esset, & ex una parte sua peccata perpenderet, & ex altera, Christum esse Dominum, & Salvatorem firmissime crederet; rogavit illum his verbis: *Domine, memento mei, cum veneris in regnum tuum*, idest, Domine, jam quidem ambo morimur in cruce, tu innocens, ego reus; sed rogo te, ut post mortem utriusque, cum jam regnum tuum possidebis, digneris mei esse memor, & peccata mea condonare. Hoc sane non dixisset, nisi certo putasset, etiam post hanc vitam peccata condonari posse, ut recte advertit August. loc. supra cit. Christus ergo liberaliter illi respondit; *Hodie mecum eris in Paradiso*, q. d. Non differam illud beneficium, quod a me petis, in futurum tempus: sed jam omnia tibi peccata condono, ac simul promitto, quod hoc ipso die futurus sis mecum in statu beatitudinis.

67. Illud autem, *Si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, ædificationem ex Deo habemus, domum non manu factam, æternam in cælis*, verissime ab Apost. dictum est, sed cum ista limitatione, quæ sequitur: *Si tamen vestiti, non nudi inveniamur*: ut notat Bellarminus cap. 8. ad 8. vel certe cum hac: *Sic tamen quasi per ignem*: si aliquid in nobis expiandum sit.

68. Ex illo etiam, *Cupio dissolvi, & esse cum Christo*, nihil aliud potest colligi, quam Apostolum habuisse magnum desiderium vivendi cum Christo, quod & nos habere possumus. Et quidem, si omnes tam sancti, & perfecti essemus, quam Apostolus fuit, non opus esset dilatione, aut purgatorio. Nunc sæpe aliter res habet, quia non omnes imitantur Apostolum, qui de se ipso dixit: *Castigo corpus meum, & in servitutem redigo*: ac proinde reservant sibi pœnam temporalem in purgatorio luendam.

69. Illud porro, *Beati mortui, qui in Domino moriuntur*, &c. nihil adversatur purgatorio. Nam in toto illo capite agitur de extremo judicio, in quo illi, qui Antichristo adhæserunt, damnandi sunt ad perpetuos cruciatus; qui autē fortiter illi restiterunt, & pro Christo mortui sunt, accepturi æternum præmium.

mium. Unde sicut de prioribus dicitur: *Fumus tormentorum eorum ascendit in sæcula sæculorum, nec habent requiem die, ac nocte, qui adoraverunt bestiam, & imaginem ejus*: ita de posterioribus subjicitur: *Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Amodo jam dicit spiritus, ut requiescant a laboribus suis* (quos scilicet in hac vita perpessi sunt pro Christo) *opera enim illorum sequuntur illos*, idest, propter bona opera, quæ fecerunt, accipiunt eternam retributionem. Igitur ex hoc loco solum colligitur, post diem judicii nullum fore statum, nisi æternæ beatitudinis, & damnationis, quod ultro concedimus. At inde non sequitur, ante diem judicii non esse statum aliquem medium, in quo pœna temporalis expiari possit.

70 Denique, ad illud, *cum dederit dilectis suis somnum, ecce hæreditas Domini*, facilis responsio est. Nam per somnum non intelligitur ibi mors privati cujusque hominis, sed tota illa quies corporum, quæ durat ab initio mundi usque ad communem resurrectionem. Est igitur hic sensus: Cum dilecti, seu fideles expleverint illam quietem, in qua nunc corpora eorum quasi somno oppressa jacent, tunc apparebit hæreditas Christi Domini, idest, apparebunt omnes electi in suis corporibus gloriosis, qui sunt illius hæreditas, quam suo sanguine acquisivit. De qua Psalm. 2. 8. *Postula a me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam*. Et hoc clarius significatur per illam particulam, quæ additur: *Ecce hæreditas Domini, filii, merces fructus ventris*, id est, hæreditas Christi Domini, quæ tunc apparebit, erunt filii adoptivi, qui sunt quasi merces ipsius, quia suo labore, & sanguine eos acquisivit: particula *fructus* apud Hebræos est nominativi casus: apud Latinos genitivi. Unde secundum Hebræos hic est sensus: Filii adoptivi non solum sunt merces Christi, quam lucratus est; sed etiam fructus ventris ipsius, quia ipse eos genuit. At secundum Græcos, est hic: Filii adoptivi sunt merces fructus ventris, idest, sunt merces Christi, qui est fructus virginei ventris. Vide Bellarminum in commentario illius Psalmi.

ALTE-

ALTERA QUÆSTIO.

Quis sit status animarum in Purgatorio?

1. QUæ de statu animarum in Purgatorio existentiũ disputari solent, ad duo capita possunt revocari. Nam quædam sunt illis communia cum animabus, quæ olim in limbo Patrum existebant. Alia sunt illis propria, quæ ad pœnam Purgatorii pertinent. Prioris generis sunt hæc. Primo, an retineant fidem, spem, & charitatem? 2. An per actus fidei, spei, & charitatis mereri possint? 3. An ita sint in gratia confirmatæ, ut nequeant amplius peccare, & statum gratiæ peccando amittere? In his eodem modo sentiendum est de animabus in Purgatorio, & Limbo existentibus.

2. Posterioris generis sunt hæc. Primo, quam pœnam patiantur in Purgatorio? 2. Quamdiu debeant manere in illa pœna? 3. An juvari possint suffragiis viventium. 4. An aliquando appareant viventibus? De his dicam per sequentes Conclusiones.

3. Prima Conclusio. Animæ justorum existentium in Purgatorio duplici pœna afficiuntur, una damni, altera sensus. Pœna damni in eo consistit, quod debeant carere cœlesti gloria, donec omnino purgatæ sint. Et quia hæc dilatio contingit illis propter propriam ipsarum culpam, ideo dolent, ac tristantur, se sua culpa tamdiu excludi a statu beatorum. In quo differunt ab animabus, quæ olim erant in Limbo Patrum. Nam licet dilatio temporis, qua excluduntur a beatitudine, utrisque sit communis; tamen causa dilationis non est eadem. Nam in Limbo non erat alia causa, quam quia Christus nondum aperuerat januam regni cœlestis, quę per peccatum primi parentis erat occlusa. At in Purgatorio, ut dixi, propria cujusque animæ culpa est causa dilationis. Si enim in hac vita suscepissent spontaneas afflictiones pro suis peccatis, non opus esset post hanc vitam hærere in Purgatorio, & determinato tempore excludi a regno cœlorum.

4. Pœna sensus in eo consistit, quod patiantur aliquem cruciatũ ab igne Purgatorii, qui acerbior est, quam ulla calamitas, aut tribulatio hujus vitæ, ut notat Augustinus sermone 41. de Sanctis, circa medium, cum ait: *Sed dicit aliquis: Non pertinet ad me, quamdiu moras habeam, si tamen ad vitam æternam perrexero. Nemo hoc dicat, fratres charissimi, quia ille Purgatorius ignis durior erit, quam quidquid potest in hoc sæculo pœnarum videri, aut cogi-*

cogitari, aut sentiri. Et in Psalm. 37. statim post initium: *Dicitur enim, Ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem. Et quia dicitur, Salvus erit, contemnitur ille ignis. Ita plane, quamvis salvi per ignem; gravior tamen erit ille ignis, quam quidquid potest homo pati in hac vita.* Et ratio est, quia æquitas postulat, ut qui in hac vita neglexerunt agere penitentiam pro suis peccatis, cogantur postea graviorem pœnam sustinere, quam hic sustinuissent. Nam in hac vita est tempus misericordiæ, in quo facilius expiantur peccata per jejunia, & alia opera pœnalia: post hanc vitam est tempus justitiæ, in quo rigidius agitur cum illis, qui pœnam meriti sunt.

5. Secunda Conclusio. Manent autem in illa pœna (nisi aliunde juventur) donec perfecte expiatæ sint, per sufficientem passionem, quæ sit proportionata reatui pœnæ temporalis, cui obnoxiæ sunt. Unde sicut aliæ cum majori reatu pœnæ temporalis, aliæ cum minori veniunt ad illũ locum; sic aliæ citius, aliæ tardius inde liberantur. Hoc docet Augustinus l. 50. Homiliarum, hom. 16. *Quanta*, inquit, *fuerit peccati materia, tanta & pertranseundi mora.* Et sermone 41. de Sanctis: *Tandiu in illo Purgatorio igne moras habebimus, quandiu supra dicta peccata minuta, tanquam lignum, fænum, stipula consumantur.* Et manifeste colligitur ex Evangelio Matthæi 5. vers. 25. ubi Christus ait: *Esto consentiens adversario tuo cito, dum es in via cum eo; ne forte tradat te adversarius judici, & judex tradat te ministro, & in carcerem mittaris. Amen dico tibi, non exibis inde, donec reddas novissimum quadrantem.* Hic per adversarium intelligitur Deus, quem peccator offendit: per judicem, Christus: per carcerem, Purgatorium: per ultimum quadrantem, minutissima peccata. Est ergo sensus: Quandiu es in hac vita, satisfacias Deo pro peccatis tuis, dum locus est misericordiæ: quia alias post hanc vitam totum debitum, etiam minorum peccatorum, rigidissime a te exigetur in Purgatorio. Sic explicat Bellarminus, lib. 1. de Purgatorio, c. 4. & citat pro se antiquos Patres, Tertullianum, Origenem, Cyprianum, Eusebium Emyssenum, Ambrosium, Hieronymum, Bernardum.

6. Tertia Conclusio. Possunt vero juvari per suffragia viventium, ut citius liberentur ex illa pœna, quam alioqui liberarentur, si suffragia pro illis non fierent. Sunt autem tria genera suffragiorum. 1. Sacrificium Missæ. 2. Oratio. 3. Opera quælibet pœnalia, & satisfactoria, ut eleemosynæ, jejunia, peregrinationes, & similia. Pro hac conclusione habemus communem consensum aliquorum Patrum, & totius Ecclesiæ, ut affirmat Augusti-

gustinus serm. 32. de verbis Apostoli, ubi sic habet: *Orationibus vero Sanctæ Ecclesiæ, & sacrificio salutari, & eleemosynis, quæ pro eorum spiritibus erogantur, non est dubitandum mortuos adjuvari, ut cum eis misericordius agatur a Domino, quam eorum peccata meruerunt. Hoc enim a Patribus traditum universa observat Ecclesia, &c.* Et ibidem: *Cum vero eorum commendandorum causa opera misericordiæ celebrantur, quis eis dubitat suffragari, pro quibus orationes Deo non inaniter allegantur? Non omnino ambigendum est, ista prodesse defunctis, sed talibus, qui ita vixerunt ante mortem, ut possint eis hæc utilia esse post mortem.* Et alibi sæpius.

7. Ratio vero duplex est. Una sumitur ex Symbolo fidei, in quo profitemur *communionem Sanctorum.* Altera ex Apostolo Paulo, qui ait, *Ecclesiam esse unum corpus, cujus Caput est Christus*, & omnes fideles, qui in Ecclesia sunt, esse membra illius corporis. (Rom. 12. 5. & 1. Cor. 12. 13.) Unde sic argumentor: Membra unius corporis, propter arctissimam unionem, quam inter se habent, sollicita sunt pro se invicem, & unum alteri succurrit, quando necesse est, ut diserte scribit Apostolus 1. Cor. 12. 26. At nos, & illi, qui in Purgatorio morantur, sumus membra unius corporis Ecclesiæ, quia utrique adhæremus Christo, qui est caput illius corporis, & inter nos mutuo per charitatem uniti, ac devincti sumus: Ergo propter hanc unionem debemus nos mutuo juvare, quando necesse est, & alii aliis succurrere. Est autem maxime necesse, ut succurramus illis, qui in Purgatorio detinentur: Ergo, &c. Huc spectat illud Augustini lib. 20. de Civitate Dei, cap. 9. *Neque enim piorum animæ mortuorum separantur ab Ecclesia: alioqui nec ad altare fieret eorum memoria.*

8. Hoc argumentum, sicut ex scriptura sumptum est, ita ex scriptura confirmari potest. Nam fideles propter hanc unionem, de qua dixi, quatuor modis possunt pro se invicem esse solliciti. Primo, viventes pro viventibus, quo pacto Paulus Apostolus sollicitus erat pro Corinthiis, orabat pro Colossensibus, & totum se omnibus impendebat. *Quis*, inquit, *infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non uror?* (2. Cor. 11. 29.) Secundo, mortui pro mortuis, quo pacto Abraham recepit Lazarum in sinum suum. (Lucæ 16. 23.) Et Helisæus mortuus suscitavit alium mortuum. (4. Reg. 13. 21.) Tertio, mortui pro viventibus: quo pacto Onias, & Jeremias visi sunt orare pro populo Judæorum. (2. Mach. 15. 12.) Quarto, viventes pro mortuis, quo pacto Judas Machabæus

curavit offerri sacrificium pro peccatis mortuorum. (2. Machab, 12. 43.)

9. Hæc omnia Christus suo exemplo confirmavit, ut bene advertit Bellarminus. Primo, quia vivens sollicitus fuit pro suis Apostolis viventibus, ut ex Euangelio notum est. Secundo, mortuus descendit ad inferos, & ibi mortuos consolatus est, & ex carcere, in quo detinebantur, liberavit, (1. Petri 3. 19.) Tertio, vivens multos mortuos ad vitam revocavit, ut Lazarum, & alios. Quarto, moriens pro viventibus passus est.

10. Quarta Concl. De apparitione animarum Purgatorii tria potissimum disputari solent. 1. An aliquando appareant viventibus? 2. Si apparent, an propria virtute naturali moveant se de loco in locum, & sic ex Purgatorio ad nos veniant? 3. An cum ad nos veniunt, possint propria virtute naturali movere res corporeas a se distinctas, & sic strepitum excitare, aut januas aperire.

11. Quod ad primum attinet, aliqui cum Tertulliano in libro de anima circa finem, negant ullas animas defunctorum apparere viventibus. Alii rectius affirmant cum Augustino in lib. de cura pro mortuis gerenda c. 15. & 16. Et multa ejus rei exempla extant apud Gregorium li. 4. Dialogorum cap. 40. & 55. & apud alios authores. Et sane, si anima Samuelis apparuit olim Regi Sauli (lib. 1. Reg. cap. 28.) cur animæ aliorum non similiter possint apparere viventibus? Unde August. loco citato, c. 15. ait: *Mitti quoque ad vivos aliquos ex mortuis, sicut e contrario Paulus ex vivis in Paradisum raptus est, divina Scriptura testatur. Nam Samuel propheta defunctus vivo Sauli futura prædixit.*

12. De altero puncto est aliqua difficultas, sed potius Philosophica, quam Theologica. Aliqui ex sectatoribus D. Thomæ generatim docent, animas a corporibus separatas non habere vim movendi se localiter; ac proinde vel ab Angelo, si bonæ sunt, vel a Dæmonibus, si malæ, ad diversa loca deportari. Ratio est, quia si extra corpus possent se movere de loco in locum, possent etiam in corpore, transferendo se a capite ad solos pedes, vel a pedibus ad solum caput; vel etiam relinquendo totum corpus, & transferendo se alio, cum sit par ratio. At consequens est falsum. Ergo & antecedens.

13. Nihilominus verior, & communior sententia est, animam rationalem extra corpus posse se movere localiter, licet in corpore non possit. Ratio est, quia cum extra corpus est, jam non est alligata corpori, sed omnino libera, & expedita. At in corpo-

re,

re, propter realem informationem, qua per naturales qualitates, & dispositiones alligata est corpori, non potest se transferre, simul corpus transferendo. Unde sequitur, si in corpore existés potest & se, & corpus localiter movere, sicut quotidie facit, multo magis, si extra corpus existat, posse seipsam solam movere localiter. Hoc enim non magis difficile apparet, quam illud.

14. De tertio major est quæstio: An anima separata a corpore possit naturali sua virtute res corporeas movere, januas aperire, commovere scamna, excitate strepitum, turbare dormientes. Multi affirmant. Primo, quia experientia docet, ista fieri. 2. Quia naturaliter fieri possunt. Nam si Angeli ea faciunt, cur non animæ separatæ a corpore? Et si seipsas movere possunt localiter, cur non alia a se distincta?

15. Nihilominus contrarium tenet D. Thomas in prima p. q. 110. a.3. ad 3. & q. 117. a. 4. Ratio ejus est, quia anima non potest naturaliter movere ullum corpus, nisi quod ipsa informat, & vivificat: Sed quando est separata a corpore, tunc nullum corpus informat, & vivificat. Ergo tunc nullum potest movere localiter. Majorem probat ab effectu, quia anima existens in humano corpore movet quidem illa membra, quæ sunt viva, seu animata, non tamen ea, quæ sunt mortua. Non enim potest movere brachium mortuum, vel putrefactum, nisi ad motum totius corporis, cui connexum est. Et tamen potest movere brachium vivum, etiamsi reliquum corpus maneat immotum. Ergo signum est, quod nihil a se distinctum immediate movere possit, nisi ab ipsa informatum, & vivificatum.

16. Hinc colligit, magnum esse discrimen inter Angelum, & animam rationalem. Nam Angelus est substantia per se naturaliter subsistens, neque ad ullum corpus determinata. At anima ex natura sua est forma informans, & ad certum corpus determinata. Cum ergo virtus motiva debeat esse proportionata formæ moventi, omnino sequitur, Angelum posse quodlibet corpus localiter movere, animam vero non nisi illud, ad quod informandum determinata est.

17. Quod objicitur de experientia, putat ipse, non tam animas defunctorum, quam potius Dæmones ista perpetrare, qui, ut miseros mortales decipiant, fingunt se esse, quod non sunt. Sic enim ait q. 117. art. 4. ad 2. *Frequenter Dæmones simulant se esse animas mortuorum, ad confirmandum gentilium errorem*, &c. Et hoc confirmat authoritate duorum Patrum, Augustini, & Chrysostomi.

18. Difficile est judicare inter has duas sententias. Nam si semel neges cum D. Thoma, animas a corporibus separatas posse quicquam movere localiter, redduntur suspectæ apparitiones, & terrores, qui putantur ab illis fieri. Si cum aliis affirmes, ruit argumentum, quo plerique putant se efficaciter probasse, Angelos in rérum natura existere. Est autem hoc argumentum: Fiunt quidam effectus in energumenis, seu hominibus arreptitiis, qui ab alio, quam ab Angelis fieri non possunt: Ergo dantur Angeli in rerum natura. Antecedens patet, quia homines arreptitii solent loqui variis linguis, blasphemare, mentiri, futura prædicere. Hæc autem non possunt fieri a Deo, qui mentiri, ac blasphemare non potest: Nec ab ipsis arreptitiis, qui videntur ista facere, quia illi sæpe sunt idiotæ, & variarum linguarum minime periti: Ergo necessario fiunt a malis Angelis, seu Dæmonibus, qui in humanis corporibus ista operantur: Ergo malos Angelos in rerum natura existere, certum, ac evidens est.

19. Hoc, inquam, argumentum ruit, si semel admittamus, animam a corpore separatam posse aliquid movere localiter: quod sic ostendo: Ad producendos eos effectus, de quibus dictum est, ut summum tria requiruntur. Primo, peritia linguarum. 2. Vis movendi instrumenta vocis. 3. Voluntas mentiendi, aut male agendi. At hæc tria reperiri possunt in anima separata: Ergo anima separata potest ejusmodi effectus producere: Et consequenter ex ejusmodi effectibus non necessario colligitur, Angelos in rerum natura existere. Minorem probo, quia certum est, aliquas animas separatas habere notitiam variarum linguarum, & voluntatem male agendi. Si ergo, præter hæc, habent etiam vim movendi corpora, nihil ipsis deest, quominus possint ea efficere in energumenis, quæ a Dæmonibus effici putantur. Quomodo ergo evidenter convinci potest ex ejusmodi effectibus Dæmones in rerum natura existere? Sed de hac re plus quam satis. Eligat lector, quam velit partem.

EPILOGUS.

20. Constat ex iis, quæ dicta sunt, omnes antiquos Patres in primitiva Ecclesia approbasse suffragia viventium pro defunctis, ac proinde agnovisse Purgatorium. Hoc fatentur adversarii. Calvinus lib. 3. inst. cap. 5. §. 10. *Cum*, inquit, *mihi objiciunt Catholici, ante mille, & tercentos annos usque receptum fuisse, ut precationes fierent pro defunctis, eos vicissim interrogo,*

quo

quo Dei verbo, qua revelatione, quo exemplo factum sit? Et Petrus Martyr in cap. 3. prioris ad Corinth. *Solet nobis objici, Ecclesiam semper pro defunctis orasse; quod equidem non inficior; sed assero, istius facti neque verbi Dei, neque exempli, quod desumitur ex sacris litteris, authoritatem habere.*

21. Ex qua confessione duo colligo. Unum est, quod Adversarii fateantur se recedere a consensu, & consuetudine primitivæ Ecclesiæ, nos vero persistere in doctrina, quam ab Ecclesia primitiva accepimus. Utrum e duobus sit tutius, judicet Lector ex iis, quæ cap. 3. de infallibili Ecclesiæ authoritate, ex Christo, Prophetis, & Apostolis dicta sunt.

22. Alterum, quod magnam injuriam irrogent Ecclesiæ Christi. 1. Quia constituunt se Judices illius. 2. Damnant eam erroris. 3. Afferunt illam sui facti nullum exemplum habere ex Scriptura. Quod falsum est. Nam Augustinus, ut supra vidimus, producit ex Scriptura exemplum Judæ Machabæi, qui curavit sacrificium offerri pro defunctis.

CAPUT IX.

DE COMMUNIONE SUB UTRAQUE SPECIE.

1. ADversarii duplici nomine accusant hic Catholicos. Primo, quod contra apertam Christi institutionem, & mandatum, porrigant Laicis Eucharistiam sub una tantum specie. Secundo, quod hac ratione sacrilegium, & furtum committant: Sacrilegium, quia rem sacram aliter usurpant, quam oportet: Furtum, quia privant Laicos altera specie, quæ illis debetur; & consequenter fructum alterius speciei suffurantur. Imo, quod gravius est, inquiunt, cum Christus sub duplici specie panis, & vini, carnem, & sanguinem suum, quasi Testamento nobis legaverit; Catholici, qui Testamenti hujus executores esse volunt, alteram partem hæreditatis injuste subtrahunt, & sola carne jubent Laicos esse contentos. An non merito querantur Laici? an non suo jure sanguinem dari sibi poscant? Hæc illi.

2. Catholici & facillime se purgant ab his criminibus, & multo gravius de adversariis queruntur. Purgatio illorum est hæc: Primo, negant exstare ullum Christi præceptum de utraque specie Laicis porrigenda. Fatentur quidem, Christum

præcepisse Communionem, non tamen modum communionis sub una, vel utraque specie: sed potius reliquisse liberum, ut Laici vel sub una, vel sub utraque specie communicarent: Sicut præcepit Baptismum; non tamen modum Baptismi sub una, vel trina immersione. Secundo, negant ullum sacrilegium, vel furtum intervenire. Nam si non existat præceptum de utraque specie, nullum sacrilegium est; unam sine altera præbere, aut participare. Et rursum, si sub una specie non minus continetur totus Christus, quam sub utraque, nec minor fructus percipitur ex una, quam ex utraque (quod postea probabimus) nullum furtum, aut detrimentum est, unam speciē exhibere sine altera. Tertio negant, Christum legasse nobis Eucharistiam sub utraque specie per modum hæreditatis testamentariæ. Hoc enim falsum est, ut initio hujus operis in secundo præludio clare demonstravi. Hæreditas, quæ novo Testamento nobis relicta est, non est corpus, & sanguis Christi, sed vita æterna. Hanc totam, & indivisam optamus omnibus. Nullam illius partem Laicis subtrahimus, aut suffuramur.

3. At, inquiunt, si Christus usum utriusque, vel alterius speciei liberum reliquit, ut vos dicitis; quomodo audetis Laicis prohibere utramque speciem? Quod enim jure divino liberum, & licitum est, non potest jure humano prohiberi, illicitum fieri. Hanc objectionem diluam suo loco. Nunc tantum obiter quæro, an non Christus liberum reliquerit usum unius, vel trinæ mersionis in Baptismo? Ita sane: Et tamen olim in Concilio Toletano 4. Can. 5. prohibita est trina mersio, & concessa una. Si hoc bene, cur alterum male? sed de hoc plura conclusione 9.

4. Jam Catholicorum contra Adversarios querelam sic explico. In Sacramento Eucharistiæ juxta Christi institutionem, & antiquorum Patrum consensum hæc tria spectari possunt. Primo, symbola externa, seu species sacramentales. *Accepit panem, & calicem*. Secundo res sub iis contenta, nempe corpus, & sanguis Christi. *Hoc est corpus meum. Hic est sanguis meus*. Tertio fructus, qui inde percipitur: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam*. Calvinistæ hæc omnia perdiderunt, præter nuda symbola panis, & vini. His solis jubent Laicos esse contentos. Carnem & sanguinem Christi tanto intervallo dicunt abesse ab iis Symbolis, quanto abest cœlum a terra. Et si caro, & sanguis Christi ibi non est, quis fructus inde percipi potest? Lutherani

faten-

fatentur quidem adesse Christum, sed mortuum. An non mortuum censent, qui objiciunt Catholicos solam carnem sine sanguine exhibere Laicis? Qui putant sub una specie dimidium Christum, sub altera reliquam ejus partem contineri?

5. Utrique merito arguendi: Calvinistæ, quia carnem, & sanguinem Christi tollunt e Sacramento; & tota hæreditate (ut ipsi vocant) dissipata, præter nudas tabulas, nihil relinquunt Laicis: Lutherani, quia non viventem, & integrum, sed mortuum, & dissectum Christum Legatariis distribuunt; ejusque dimidiam partem sub specie panis, reliquam sub specie vini, seorsim sumi a Laicis arbitrantur. Et tamen utrique, tam Lutherani, quam Calvinistæ, posteaquam rem ipsam sacrilege dissiparunt, de solis symbolis litem nobis intendunt. Perinde sane ac illi, qui absumpto patrimonio, de nudis codicillis altercantur.

6. Cæterum, quia mihi propositum non est, Adversariorum crimen, & miseriam persequi, sed Catholicorum sententiam tueri, & explicare, revocabo illam ad paucas conclusiones, quas hic breviter ob oculos proponam, ut uno quasi aspectu videri possint. Deinde singulas seorsim probabo. Spero fore cum Dei gratia, ut Lector perspicue intelligat, Catholicos cũ Christi, Apostolorum, & Ecclesiæ primitivæ sensu, ac doctrina optime conspirare. Sunt autem hæ conclusiones.

1. Aliud est institutio divina, aliud præceptum divinum.

2. Christus instituit Eucharistiam sub utraque specie, non tamen præcepit omnibus usum utriusque speciei.

3. Imo, usum unius speciei tum verbo, tum facto ipse approbavit.

4. Quod etiam fecerunt Apostoli.

5. Et post Apostolos alii usque ad nostra tempora.

6. Et recte. Nam sub una specie non minus continetur totus Christus, quam sub utraque.

7. Nec minor fructus percipitur ex una, quam ex utraque, cæteris paribus.

8. Et aliunde possunt esse legitimæ causæ, cur potius sub una, quam sub utraque Laici communicent.

9. Propter quas etiam statutum est ab Ecclesia, ut sub una deinceps communicarent.

His explicatis, dissolvam objectiones Adversariorum, quarum aliæ ex Scripturis, aliæ ex Patribus, aliæ aliunde desumptæ sunt. Et tandem concludam, merito in Catholicorum sententia persistendum esse.

CONCLUSIO PRIMA.

Aliud est institutio divina, aliud præceptum divinum.

7. Video non paucos errare. Putant idem esse institutionem divinam, & præceptum divinum. Quare, cum communio sub utraque specie a Christo instituta sit, quod negare non possumus, consequenter putant, etiam præceptam esse. At non ita res habet. Aliud est institutio, aliud præceptum. Multa a Deo instituta sunt, quæ tamen omnibus præcepta non sunt, ut Matrimonium, Ordo Ecclesiasticus, prædicatio Euangelii, officium baptizandi, & plura alia. Non enim tenentur omnes ex præcepto divino inire matrimonium, suscipere Ordines Ecclesiasticos, prædicare Euangelium, baptizare Catechumenos. Unde sicut hæc consequentia non valet: Matrimonium a Deo institutum est: Ergo omnibus præceptum est: ita similiter hæc non valet: Communio sub utraque specie a Christo instituta est: Ergo omnibus præcepta est.

8. Dices: Hæc exempla bene ostendunt, non omnes teneri ad ea usurpanda, quæ a Deo instituta sunt: nihilominus si quis sponte velit ea usurpare, tenetur id facere secundum institutionem divinam. Itaque videtur servanda hæc regula. Quamvis jure divino non teneantur omnes inire matrimoniū, suscipere sacros Ordines, prædicare Euangelium, baptizare Catechumenos: si quis tamen velit sponte aliquid istorum facere, tenetur facere eo modo, quo Deus instituit. v.g. Si quis velit alterum baptizare, tenetur aqua illum abluere, & pronunciare hæc verba: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*. Sic enim Christus instituit. Unde qui secus fecerit, non modo peccat, sed etiam nihil agit. Idem est de cæteris. Ergo similiter, si quis velit communicare, tenetur id facere sub utraque specie, quia Christus sic instituit: Si aliter facit, & peccat, & fructum Sacramenti non percipit.

9. Respondeo. Si illa regula sumatur generatim absque ulla limitatione, sine dubio falsa est, quod etiam Adversarii debēt fateri. Hoc ostendo in exemplis allegatis. Deus in institutione matrimonii e costa viri dormientis formavit mulierem, & eam in Paradiso illi conjunxit. An ideo necesse est, quotquot matrimonium ineunt, ut a suis costis forment sibi sponsas, & conjuges? Nihil minus. Et Christus in institutione Eucharistiæ, vesperi post sumptam cœnam, & lotis Discipulorum pedibus, accepit, panem,

panem, & calicem, & facta consecratione, porrexit discumbentibus. An ideo tenētur omnes vesperi post sumptam cenam, & lotis pedibus communicare? Ne adversarii quidem id postulant.

10. Itaque regula superius allata limitanda est, & distinctio adhibenda. Nam in iis, quæ a Deo instituta sunt, duo spectari possunt. Primo, ipsorum substantia, & essentia. Si quis ergo velit usurpare aliquod Sacramentum a Deo institutum, tenetur adhibere omnia, quæ ad illius substantiam, & essentiam pertinent, reliqua non item. v.gr. ad substantiam, & essentiam Baptismi pertinent hæc duo, ablutio externa, quæ fit per aquam, & forma verborum, *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*. Sine his non perficitur Baptismus. Cætera sunt extrinseca, ut quod ablutio fiat una, vel trina immersione; aqua fluminis, vel stagnante; ante, vel post prandium; item, quod totum corpus abluatur, vel aliqua ejus pars; quod forma verborum Latino, vel alio sermone proferatur, & sic deinceps. Igitur si infantem perfundas aqua, & pronuncies verborum formam, baptismus legitimus est, & effectum sortitur. Nihil autem interest, semel, an ter abluas; calidam aquam, aut frigidam inspergas; in Jordane, in Rheno; ante vel post meridiem id facias. Hæc enim jure Divino determinata non sunt.

11. Eodem modo res habet in Eucharistiæ Sacramento. Si substantiam, & essentiam illius spectes, non aliud requiritur, quam Christus sub externo symbolo panis, aut vini consecrati. Si Christus non adsit (ut apud Calvinistas non adest) Sacramentum nullum est: Si adsit quidem, non tamen sub symbolo panis, ac vini, ne tunc quidem Sacramentum est. Utrunque ergo requiritur, & symbolum externum, & Christus illo symbolo significatus, & comprehensus. Perinde autem est, unum symbolum, an duo sint. Non minus sub uno, quam sub duobus manducatur, & bibitur a fidelibus, ut in progressu patebit. (Concilium Tridentinum sess. 21. cap. 1. 2. & 3.)

CONCLUSIO SECUNDA.

Christus instituit Eucharistiam sub utraque specie, non tamen præcepit omnibus usum utriusque speciei.

12. DUo hic asserimus ex Tridentino. Unum est, Christum sub utraque specie instituisse Sacramentum Eucharistiæ. In hoc conveniunt; & merito; quia verba institutionis

clara,

clara, & aperta sunt. Alterum, Christum non præcepisse omnibus usum utriusque speciei. Hic dissentiunt a nobis adversarii. Urgent illi præceptum. Nos dicimus nullum extare. Hoc dupliciter probamus. Primo, quia adversarii in tota Scriptura nullum possunt invenire. Secundo, quia nos e contrario sufficienter convincimus unam speciem licite usurpari posse.

13. Prius argumentum sic propono: Si in Scripturis exstat aliquod præceptum de utraque specie, vel id colligitur ex sola institutione, vel aliunde. Neutrum dici potest. Non prius, quia, ut dixi, multa sunt a Deo instituta, quæ tamen præcepta non sunt. Ergo ex sola institutione non potest colligi præceptum. Nec posterius, quia testimonia Scripturæ, in quibus Adversarii putant contineri præceptum, revera non continent præceptum, ut infra latius, nunc breviter sic ostendo.

14. Adversarios in hac re habemus triplices, Hussitas, Lutheranos, & Calvinistas. Omnes quidem quærunt præceptum, sed nulli inveniunt. Hussitæ quærunt in illis verbis Joan. 6. 54. *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis*. At reclamant Lutherani. Negant toto illo capite vel unũ esse apicem, qui de Sacramento Eucharistiæ intelligatur. Ipsi ergo quærunt in illis Lucæ 22. 19. *Hoc facite*. Sed repugnat Calvinus: solis Ecclesiæ Ministris, non laicis id dictum esse a Christo contendit. Calvinus quærit in istis Matth. 26. 27. *Bibite ex hoc omnes*. Sed ad solos Apostolos ea pertinere declarat Marcus, cum ait: *Et biberunt ex illo omnes*. Hinc concludo, adversarios nõ cõvenire inter se de præcepto: im o, quod amplius est, ita discrepare, ut ubi alii putant se invenisse præceptum, alii negent ibi esse. Vide plura in solutione objectionum.

15. Posterius sic propono: A tempore Christi, & Apostolorum usque ad 1412. semper liberum fuit in Ecclesia vel sub una, vel sub utraque specie communicare, nec unqam docuerũt Patres, utramque speciem divino jure necessariam esse. Primi, qui hoc dixerunt, fuerũt duo Germani, Petrus Dresdensis, & Jacobellus Misviensis, qui Pragæ in Bohemia hanc de communione sub utraque specie controversiam excitarunt. Ergo signũ evidens est, utramque speciem Divino jure præceptam non esse. Hoc argumentũ, sicut & precedens prosequar in sequentibus. Hic ut unque obiter attigisse satis est.

CON-

CONCLUSIO TERTIA.

Christus usum unius speciei & verbis, & facto comprobavit.

16. QUod verbis comprobarit, patet ex capite Joannis 6. ubi agens de fructu Eucharistiæ, non semel, sed sæpe asseruit, unam speciem prodesse ad salutem. *Si quis*, inquit, *manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum*. Et, *Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*. Et iterum: *Non sicut manducaverunt Patres vestri Manna, & mortui sunt. Qui manducat hunc panem, vivet in æternum*. Ex his, & similibus verbis concludo cum Concilio Tridentino, manducationem Carnis Christi sub una specie prodesse ad salutem. At non prodesset, si utraque species esset necessaria.

17. Dices. Adversarii negant in illo capite agi de Eucharistia, seu manducatione sacramentali. Respondeo: Adversarii sunt triplices, ut dixi: Hussitæ, Lutherani, Calvinistæ. Horum alii negant, ut Lutherus, & nonnulli Calvinistæ; alii concedunt, ut Hussitæ, & Calvinistæ Gallicani cum Plessæo lib. 4. de Eucharistia, cap. 2. p. 661. Illi ergo se mutuo destruunt, & nos confirmant: Et ab illis sumo tale argumentum: Vel agitur in illo capite de Eucharistia, vel non agitur. Si agitur, errant Lutherani, & plerique Calvinistæ, qui id negant; si non agitur, errant Hussitæ, & Calvinistæ Gallicani, qui id asserunt. Rursum si agitur, quod nos cum tota Patrum antiquitate concedimus, res salva est. Evicimus unam speciem prodesse ad salutem. *Si quis*, inquit Christus, *manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum*. Si non agitur, omnes Adversarii temerarii sunt. Hussitæ quidem, quia novũ dogma Eucharisticũ astruere conati sunt ex eo Scripturæ loco, ubi non agitur de Eucharistia: Lutherani vero, & Calvinistæ, quia hoc Hussitarum dogma amplexi sunt.

18. Jam, quod facto unam speciẽ Christus approbaverit, colligitur ex Luca, c. 24. 30. ubi duobus discipulis in Emmaus sub sola specie panis Eucharistiam porrexit. Sic enim scribit Lucas: *Et factum est, dum recumberet cum eis, accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti sunt oculi eorum, & cognoverunt eum, & ipse evanuit ex oculis eorum*. Porro hunc locum intelligi de pane Eucharistico, docent gravissimi Authores. Joannes Maldonatus in c. 24. Lucæ. Gregor. de Valent. tom. 4. quæst. 8. p. 5. §. 7. Henriquez l. 8. de Eucharistia, c. 13. num. 2. &

& c.44.num.3. Gabr. Vasq. tom.3. disp.216.c.2.Franciscus Toletus in cap. 6. Joan. not. 27. Alphon. Salmeron.tom. 9.tract. 35. Itẽ Guilielmus Bibliothecarius, Rupertus Linconiensis, Gilbertus Abbas,&plures alii apud Henriq.l.8.c.16.in glossa marginali.

19. Et tribus modis probari potest. Primo, authoritate Patrum. sic enim explicant D. Hieron. in Epitaph. Paulæ ad Eustochium, Author oper. imp. in Matth. hom 17. in fin. Aug. lib. 3. de consens. Evang. c.25. Hesych. Hierosolymitanus (quem alii Isychium vocant) lib.2.in Levit. c.9. Beda, Euthymius, Theophylactus, Strabus in cap.24. Lucæ, & alii. Proferam eorum verba.

20. Hieronymus de Paula Eustochii matre sic scribit: *Repetito itinere venit Nicopolim, quæ prius Emmaus vocabatur, apud quam in fractione panis cognitus Dominus, Cleophæ domum in Ecclesiam dedicavit.* Quomodo dedicavit? An fractione panis quotidiani? Nihil minus: Alioqui omnia hospitia, in quibus frangitur, & comeditur panis quotidianus, dicerentur in Ecclesias dedicari, quod absurdum, & a mente Hieronymi alienum est. Dedicavit ergo fractione panis Eucharistici. Nã Ecclesia proprie est locus, ubi Eucharistia conficitur, & administratur.

21. Author operis imperfecti cum dixisset, panem Eucharisticum non dari nisi fidelibus, subjunxit hæc verba: *Aliud est sanctificatio, aliud sanctificatum. Sanctificatio enim est, quod alterum sanctificat; Sanctificatum autem alterum sanctificare non potest, quamvis ipsum sit sanctum: Ut puta, signas panem tuum, quem manducas (sicut ait Paulus: Sanctificatur enim per verbum Dei, & orationem) sanctificasti eum, non fecisti sanctificationem. Quod autem Sacerdos de manu sua dat, non solum sanctificatum est, sed etiam sanctificatio est; quoniam hoc non solum datur, quod videtur, sed etiam illud, quod intelligitur. De sanctificato ergo pane licet & animalibus jactare, & infidelibus dare, quia non sanctificat accipientem. Si autem tale esset, quod de manu Sacerdotis accipitur, quale est, quod in mensa manducatur, omnes de mensa manducarent, & nemo de manu Sacerdotis acciperet. Unde & Dominus in via non solum benedixit panem, sed de manu sua dedit Cleophæ, & socio ejus. Quod autem de manu porrigitur, nec animalibus dandum est, nec infidelibus porrigendum, quia non solum sanctificatum, sed etiam sanctificatio est, & sanctificat accipientem.*

22. Hic manifeste distinguit duplicem panem sanctificatum: Alterum domesticũ, qui quidem a patrefamilias per communem orationem sanctifica tur, sed tamen non sanctificat accipientem; & ideo potest dari animalibus, & infidelibus: Alterum Euchari-

sti-

sticum, qui non solum sanctificatur a Sacerdote, sed etiam sanctificat accipientem; ideoque non datur, nisi fidelibus. Et talem ait fuisse, quem Christus porrexit Discipulis in Emmaus.

23. Augustinus loco citato docet ex Luca Christum a Discipulis non fuisse cognitum, nisi in fractione panis, ac deinde addit: *Ne quisquam se Christum agnovisse arbitretur, si ejus corporis particeps non est, id est, Ecclesiæ, cujus unitatem in Sacramento panis commendat Apostolus* 1. Corinth. 10. 17. *dicens: Unus panis, unum corpus multi sumus, ut, cum eis benedictum panem porrigeret, aperirentur oculi eorum, & agnoscerent eum.* Et paulo post: *Non autē incongruenter accipimus hoc impedimentū in oculis eorum a Sathana factum fuisse, ne agnosceretur JESUS: Sed tamen a Christo est facta permissio, usque ad Sacramentum panis, ut unitate corporis ejus participata, removere intelligatur impedimentum inimici, ut Christus agnosci possit.*

24. His verbis duo significat Augustinus. Unum est, quod discipuli non agnoverint Christum, nisi in fractione, & porrectione panis Eucharistici. Nam per hunc panem sublatum fuit impedimentū, quod diabolus in eorum oculis posuerat, ne Christum agnoscerent. Alterum, quod per hanc ipsam rem, quæ tunc vere, ac historice gesta est, aliquid aliud allegorice significatum sit, nempe quod nemo possit interna fide Christum agnoscere, nisi sit particeps corporis ipsius Mystici, id est, Ecclesiæ. De hoc posteriori puncto non est quæstio. Quod autem in priori loquatur de pane Eucharistico, dupliciter probo. Primo, quia vocat illum non modo *panem benedictum*, sed etiam *Sacramentum panis*. Fatetur autem, per Sacramentum panis se idem intelligere, quod Apostolus intellexit in his verbis: *Unus panis, unum corpus multi sumus, omnes, qui de uno pane participamus.* At ibi Apostolus loquitur de pane Eucharistico.

25. Idem patet ex allegoria, qua utitur Augustinus. Est autem hæc. Quod Discipuli non potuerint externis oculis Christum agnoscere, nisi prius facti participes veri corporis Christi, quod est Eucharistia, per hoc significatum fuit, quod infideles nō possint internis oculis Christū agnoscere, nisi prius facti participes Mystici ipsius Corporis, quod est Ecclesia.

26. Beda, & Strabus habent idem, quod Augustinus. Theophylactus sic scribit: *Insinuatur & aliud quiddam, nempe quod oculi eorum, qui benedictum panem assumunt, aperiuntur, ut agnoscant illum. Magnam enim, & indicibilem vim habet caro Domini.* Hesychius sic: *Invenimus autem & Christum similiter post resurrectionem, per mystica cœna, & panis fractionem manifestatum, quod*

aper-

aperte quidem tradit Lucas. Ubi per mysticam cœnam, sine dubio, intelligit Eucharistiam.

27. Atque hæc sit prima probatio nostræ sententiæ, desumpta ex authoritate Patrum. Secundo probatur ex ipso contextu. Ac singula pene verba ponderanda sunt. *Et factum est*, inquit. Ita loqui solet Scriptura, quando grande aliquod mysterium enarrandum est. Sequitur autem mysterium: *Accepit panem, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis.* Utitur iisdem plane verbis, quibus usus est Matthæus in ultima cœna describenda, cum ait: *Accepit panem, & benedixit, ac fregit, deditque Discipulis suis.* Si ergo hæc verba intelliguntur de pane Eucharistico, ut omnes fatentur, cur non similiter illa? Nihil enim inter se differt. Unde infero, Christum bis porrexisse Eucharistiam: semel Hierosolymis in ultima cœna, ante passionē; & semel in Emmaus, post resurrectionem: illic sub utraque specie; hic sub una: illic adfuisse Apostolos, qui tunc fiebant Sacerdotes; hic duos Discipulos, qui nondum erant in illo gradu.

28. Tertio probatur effectu: *Aperti*, inquit, *sunt oculi eorum, & cognoverunt eum.* Unde autem aperti sunt? Ex sumptione panis Eucharistici. Sic Augustinus loco citato, cum ait: *Ut, cum eis benedictum panem porrigeret, aperirentur oculi eorum, & cognoscerent eum.* Et Theophylactus: *Magnam, & indicibilem vim habet caro Domini.*

29. His tribus argumentis nihil habent Adversarii, quod solide respondeant. Conantur tamen effugere, ut possunt; & singulis aliquid opponūt. Ac primo dicunt, tametsi aliqui Patres illum locum intelligant de pane Eucharistico, alios tamen esse, qui aliter sentiant. Nihil ergo certi ex Patribus haberi posse. Ego cōtra sic urgeo. Si Divus Hieronymus, Augustinus, & alii Patres citati, qui diversis sæculis vixerunt, putarunt Christum sub una specie dedisse Eucharistiā Discipulis in Emmaus, consequenter putarunt communionem sub una specie non esse prohibitam jure divino, sed a Christo probatā. Ergo sive Christus dederit Eucharistiam sub una specie, sive non dederit; tamen Patrum antiquorum sententia est, unam speciem licite usurpari posse. Hoc nos contendimus. Et sane dicant Adversarii, an putent Augustinum, Hieronymum, & reliquos Patres in hac re errasse, nec ne? Si putant errasse, quomodo hoc probant? Sin minus; neque nos erramus, qui illos sequimur.

30. Alterum effugium est, ex illis verbis, *Accepit panem, benedixit, fregit, porrexit*, non posse quicquam convinci. Nam similia verba reperiuntur Marc. 6. 41. *Acceptis quinque panibus, & duo-*

duobus piscibus, intuens in cœlum benedixit, & fregit panes, & dedit Discipulis suis, ut ponerent ante eos. At hæc verba non intelliguntur de pane Eucharistico, sed de panibus per miraculũ multiplicatis. Ergo nec priora necesse est intelligi de pane Eucharistico. Facilis est responsio. Christus in Evangelio ter legitur benedixisse panem. 1. In multiplicatione panum, & piscium. 2. In ultima cœna. 3. In Emmaus. Et semper aliquid mysterii, seu miraculi operatus est. Unde evidẽter concludimus, benedictionem Christi circa panem (quantum ex Scriptura colligitur) semper fuisse efficacem, & alicujus mysterii, seu miraculi effectricem. Solum potest esse quæstio de qualitate mysterii; an scilicet in illa triplici benedictione, quæ diverso loco, ac tempore a Christo facta est, semper fuerit idem mysterium, seu miraculum, an potius diversum? Hoc autem non aliunde melius, quam ex circumstantiis, & Patrum interpretatione discerni potest.

31. Et quidem in prima benedictione, satis constat ex ipso contextu, fuisse miraculum multiplicationis panum. Nam quinque panes ita multiplicati sunt, ut ex iis non modo satiata fuerint quinque millia virorum, sed etiam collecti duodecim cophini fragmentorum, quæ superfuerant. In altera, quæ facta est in ultima cœna, panis, & vinum in carnem, & sanguinem Christi conversa sunt, ut patet ex illis verbis, *Hoc est corpus meum: Hic est sanguis meus:* Et sic Patres omnes, ut suo loco videbimus, interpretantur. In tertia, quæ in Emmaus contigit, de uno constat, de altero disputamus. Constat, oculos Discipulorũ apertos fuisse. Hoc enim expresse Scriptura dicit. Disputamus, an hoc tribuendum sit pani Eucharistico? affirmant Augustinus, & Theophylactus. Et quæ causa est, cur negemus? Adversarii nullam adferunt. Nam illi, qui putant ideo dici apertos fuisse Discipulorum oculos, quod Christum agnoverint ex peculiari modo frangendi panem, non causam, sed fabulam adferre mihi videntur. Unde enim habent, Christum solitum esse tam artificiose panem frangere manibus, ac si cultro divisus esset? Evangelistæ nihil hujus meminerunt. Mera conjectura est. Et sane, si quid tale præter morem aliorũ fecisset Christus, Pharisæi minime dissimulassent. Solebant enim, etiam in rebus minimis, illum reprehendere, si quid novum, aut alienũ ab eorum consuetudine usurparet. Non ergo Discipuli agnoverunt Christum ex artificiosa panis fractione, quæ nullum in Scriptura fundamentum habet; sed ex sumptione panis Eucharistici, cujus ea vis fuit, ut eorum oculi, non solum corporis, sed etiam mentis, repente fuerint illuminati.

32. Atque hæc dicta sint contra eos, qui negant loco citato

agi

agi de Euchariſtia. Sunt alii, qui quidem id concedunt (quia vident non niſi temere negari poſſe) negant tamen inde colligi uſum unius ſpeciei; quia volunt in fractione panis per Synecdochen intelligi totum Sacramentum ſub utraque ſpecie. Sed hoc neque probare poſſunt ex Scriptura; neque ab ullo probato Authore aſſeritur: nec omnino veriſimile eſt. Nam Lucas ſcribit, Chriſtum, porrecto pane benedicto, *evanuiſſe ex oculis eorum.* Ergo poſt porrectum panem non conſecravit Calicem, ut bene advertit Cardinalis Bellarminus.

33. Unum objici poteſt, quia ſi non admittimus hic Synecdochen, ergo ſicut ex illo loco colligimus usũ unius ſpeciei, ſic etiam colligere poterimus conſecrationem unius ſpeciei: At Catholici negant unam ſpeciem ſine altera conſecrari poſſe. Ergo etiam negare debent, Chriſtũ ſub una ſpecie Euchariſtiam porrexiſſe. Reſpondeo. Si ſpectemus naturam rei, fateor unam ſpeciem ſine altera conſecrari poſſe, & hoc a Chriſto factum eſſe: Si autem ſpectemus jus Eccleſiaſticum, una ſpecies ſine altera conſecrari non debet: & hoc volunt Catholici. De hac re iterum dicemus in ſequenti concluſione.

CONCLUSIO QUARTA.

Tempore Apoſtolorum uſurpata fuit una ſpecies.

34. HOc colligitur ex duplici Scripturæ loco. Prior habetur Actorum ſecundo, 42. ubi Lucas ſic ſcribit: *Erant autem perſeverantes in doctrina Apoſtolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus*: Hic agi de Euchariſtia fatentur Adverſarii, Lutherus in ſermone de Euchariſtia, Kemnitius in ſecunda parte examinis, Calvinus l. 4. inſt. c. 17. §. 35. & plures alii. Et probatur variis modis. Primo, quia fractio panis conjungitur cum doctrina, & oratione, tanquam res ſacra cum rebus ſacris. Non ergo ſermo eſt de communi, & domeſtico pane, ſed de Euchariſtico. Secundo, quia Syrus interpres ſic vertit: *Et communicabant in precibus, & fractione Euchariſtiæ.* Quod fatetur Beza in illum locum, & Pleſſæus l. 1. de Euchariſtia cap. 1. Tertio, quia Lucas agit de novis Chriſtianis, qui tum primum erant converſi, & baptizati. Sic enim loquitur: *Qui ergo receperunt ſermonem ejus* (nempe Petri concionantis) *baptizati ſunt.* Et ſtatim ſubdit: *Erant autem perſeverantes in doctrina Apoſtolorum, & communicatione fractionis panis.* Porro conſtat, Neophytos in primitiva Eccleſia ſtatim poſt Baptiſmum ſolitos

eſſe

esse Eucharistiam percipere. Quarto, quia non fuisset magna laus, primos illos Christianos perseverasse in cibo corporali. Imo nec opus fuisset Lucam id commemorare, quia satis constat homines quotidie vesci solere pane domestico. At rarum, & commemoratione, ac laude dignum est, perseverare in oratione, & Eucharistiæ perceptione.

35. Posterior locus habetur Actor. 20. 7. *Una autem Sabbati cum convenissemus ad frangendum panem, Paulus disputabat cum eis, profecturus in crastinum, protraxitque sermonem usque ad mediam noctem.* Hic etiam agi de Eucharistia, fatentur Calvinus, & Beza in illum locum, Kemnitius in secunda parte Examinis, & alii. Et patet ex ipso contextu: Primo, quia diligenter notatur dies ille, quo in primitiva Ecclesia solebant fideles convenire ad sacros conventus, qui erat prima Sabbati, id est, dies Dominicus, ut docent Chrysostomus ibidem, Justinus Apol. 2. & Augustinus epist. 86. ad Casulanum. Secundo, quia Paulus dicitur mansisse Troade septem diebus, & exspectasse primam Sabbati, ut tunc fideles convenirent ad frangendum panem in magno cœnaculo, lampadibus copiosissime illustrato; idque nocturno tempore, propter metum persecutionis. At certe, si fuisset prophanum convivium, quorsum adhibitæ essent tot ceremoniæ?

36. Nunc ex utroque loco sic argumentor: Lucas utroque loco agit de pane Eucharistico, ut Adversarii fatentur, & nullam facit mentionem calicis: Ergo omnino credibile est, primos illos Christianos, qui ex Judæis conversi erant, sub una specie communicasse.

37. Dices forte, Lucam in fractione panis totum Sacramentum intellexisse per Synechdochen. Sed ex triplici capite refelli potest. Primo, quia sine fundamento asseritur. Et si sola conjectura sufficit, cur non similiter dicamus, Christum in deserto non solum panes, sed etiam aliquot cados vini multiplicasse? Tam enim hoc, quam illud dici potest. At neutrum probatur. Secundo, quia Lucas, diversis locis, ter minimum, si non sæpius, agit de usu Eucharistiæ; & nunquam meminit, nisi unius speciei. Quis autem credat, præsertim in re tanti momenti, nunquam illum proprie, sed semper Synecdochice loqui voluisse? Tertio, quia Judæi, qui recens conversi erant, adhuc in multis rebus servabant legem Mosaicam, juxta illud Actorum vigesimoprimo, vigesimo: *Vides, frater, quot millia sunt in Judæis, qui crediderunt, & omnes æmulatores sunt legis.* At secundum legem Mosaicam solebant abstinere

ſanguine, & vino. Ergo plane veriſimile eſt, eos etiam in perceptione Euchariſtiæ a calice abſtinuiſſe. Et ſane de quibuſdam id negari non poteſt. Multi enim ex illis erant Nazaræi, qui non bibebant vinum, nec radebant caput, uſque ad finem dierum voti ſui, ut patet Actorum decimooctavo, decimooctavo, & Actorum vigeſimoprimo, vigeſimotertio. De his quæro, an, durante voto, ſumpſerint Euchariſtiam, nec ne? ſumpſiſſe conſtat, quia Lucas de omnibus dicit: *Erant autem perſeverantes in doctrina Apoſtolorum, & communicatione fractionis panis.* At, durante voto, non ſumpſerunt calicem. Ergo in ſola fractione panis communicarunt.

38. Dices: Si ita eſt, ergo Apoſtoli conſecrarunt Euchariſtiam ſub una ſpecie, quod Catholici negant fieri poſſe. Reſpondeo. Quid mirum, Apoſtolos hoc feciſſe, cum ante illos hoc fecerit Chriſtus in Emmaus, ut paulo ante oſtenſum eſt? An non liceat Diſcipulis imitari Magiſtrum ſuum? Nec ſoli Apoſtoli, ſed etiam alii poſt tempora Apoſtolorum id fecerunt, ſi credendum eſt Volaterrano, qui lib. 7. Geographiæ refert, Innocẽtium VIII. permiſiſſe Norvegis, ut ſine vino ſacrificium celebrarent. Et ſane, quidquid ſit de iſto Authore, multi Catholici docent, id permitti poſſe. Tametſi enim jure Eccleſiaſtico prohibitum ſit, unam ſpeciem conſecrare ſine altera; tamen neque ex natura rei malum eſt, & in jure Eccleſiaſtico poteſt fieri diſpenſatio. Atque ita ſentiunt Anton. 3. p. tit. 13. c. 6. §. 1. circa finem, Genebrardus in chronico, Claudius repet. 10. de Euchariſtia capit. 3. & 4. Tapperus artic. 14. Heſſelius de Communione ſub utraque ſpecie, Henriquez libr. 8. Theologiæ moralis capit. 13. numer. 1. Alphonſus Salmeron. tom. nono tract. 35. qui pro eadem ſententia citat Innocentium III. Albertum Magnum, Alexandrum Alenſem, Joannem de Turrecremata, Angelum, Gabrielem Biel, Adrianum Papam, & Authorem ſummæ Piſanæ.

CONCLUSIO QUINTA.

Poſt tempora Apoſtolorum fuit una ſpecies in uſu.

39. HOc duplici ordine oſtendi poteſt. Primo incipiendo a primitiva Eccleſia, & progrediendo uſque ad noſtra tempora. Secundo, incipiendo a noſtris temporibus, & progrediendo ad primitivam Eccleſiam. Hunc poſteriorem ordinem ſervabo ad redarguendum Pleſſæi mendacium, qui lib. 1. de Eucha-

charist. cap. 10. asserit, communionem sub una specie tam novam esse, ut hominis ætatem vix excedat. Quod aperte falsum est. Nam D. Thomas (qui ante tercentos annos vixit) in 3. parte quæst. 80. art. 12. de ea sic scribit: *Est multarum Ecclesiarum usus, ut populo communicanti detur corpus Christi sumendum, non autem sanguis.* Et iterum: *Quia crevit multitudo populi Christiani, in qua continentur senes, & juvenes, & parvuli, quorum quidam non sunt tantæ discretionis, ut cautelam debitam circa usum hujus Sacramenti adhibeant; ideo provide in quibusdam Ecclesiis servatur, ut populo sanguis sumendus non detur, sed solum a Sacerdote sumatur.* Et rursum: *Nihil derogat perfectioni hujus Sacramenti, si populus sumat corpus sine sanguine.* Et denique: *Potest a populo sumi corpus sine sanguine. Nec exinde sequitur aliquod detrimentum, quia sub una specie totus Christus continetur.* Hæc ante trecentos annos a doctissimo pariter, ac sanctissimo Theologo scripta sunt.

40. Sed ulterius progredior. Ante annos mille, & amplius publice in Ecclesia tam Orientali, quam Occidentali usitata fuit communio sub una specie. Hoc variis argumentis convinci potest. Primum est, quia Manichæi communicabant olim inter Catholicos (occultata hæresi) sub una specie, ut testatur Leo Papa sermone quarto de quadragesima: Et tamen nunquam ab Ecclesia propter hanc causam reprehensi, aut damnati sunt. Ergo communio sub una specie non putabatur olim illicita. Hoc ita confirmo. Augustinus, Epiphanius, & alii plures accurate scripserunt de erroribus Manichæorum. At nemo illorum scripsit eos errasse, quod sub una specie communicarent: Ergo communicare sub una specie nō censebatur tunc erroneum. Hoc argumentum magni ponderis apud omnes esse debet. Quis enim credet, vigilantissimos Ecclesiæ pastores, qui in notandis, & confutandis hæreticorum dogmatibus fuerunt diligentissimi, non notaturos fuisse hoc dogma de una specie, si putassent esse hæreticum? At nemo ut hæreticum notavit.

41. Imo, inquies, duo Pontifices notarunt, Leo, & Gelasius. Uterque enim damnavit Manichæos, quod abstinerent a Calice. Et quidem Leo Papa serm. 4. de quadragesima sic habet: *Ore indigno Christi corpus* (Manichæi) *accipiunt, sanguinem autem redemptionis nostræ haurire omnino declinant.* Gelasius vero apud Gratianum cap. Comperimus, de consecratione dist. 2. *Comperimus*, inquit, *quod quidam, sumpta tantummodo corporis sacri portione, a calice sacri cruoris abstineant. Qui procul dubio quoniam nescio qua superstitione docentur adstringi, aut integra*

Sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur; quia divisio unius, eiusdemque mysterii sine grandi sacrilegio non potest provenire.

42. Verum hæc objectio, quam Lutherani, & Calvinistæ contra nos urgent, plane confirmat nostram sententiam. Ac primum, quod attinet ad Leonem Papam, res sic habet. Erant tunc temporis Romæ multi Manichæi ex Africa profugi, qui, ut suam hæresim occultarent, & se Catholicos esse mentirentur (alioqui admissi, & tolerati non fuissent) publice cum Catholicis templa adibant, & cum eis communicabant. At privatim in clandestinis conventiculis suam hæresim exercebant. Ut igitur Cives Romani, qui vere Catholici erant, possent sibi cavere ab hujusmodi hominum genere, Pontifex publice pro concione monuit, eos pro Manichæis habendos esse, qui in communione semper a calice abstinerent. Hanc enim sufficientem esse notam, qua ab aliis discerni queant. Alios enim non semper, sed aliquando, Manichæos semper abstinere a calice. Verba Leonis sunt hæc: *Cumque ad tegendam infidelitatem suam nostris audeant interesse mysteriis, ita in Sacramentorum communione se temperant, ut interdum tutius lateant, ore indigno Christi corpus accipiant, sanguinem autem redemptionis nostræ haurire omnino declinant. Quod ideo vestram volumus scire sanctitatem, ut nobis hujusmodi homines & his manifestentur indiciis, & quorum deprehensa fuerit sacrilega simulatio, notati, & proditi, a Sanctorum societate Sacerdotali authoritate pellantur.*

43. Hinc sumo efficax argumentum pro nobis: Et quidem triplex. Unum est: Manichæi, qui Romæ volebant esse occulti, non fuissent ausi publice absistere a calice, si omnes Catholici coacti fuissent sumere calicem. Sic enim statim fuissent agniti. Ergo evidens signum est, usum calicis fuisse liberum apud Catholicos. Alterum: Leo Papa non monuit Romanos, ut notarent eos, qui abstinerent a Calice, sed eos, qui semper abstinerent. Hoc enim significat per illam particulam, *Omnino*, cum ait: *Sanguinem redemptionis nostræ haurire omnino declinant*. Ergo hoc fuit discrimen inter veros Catholicos, & occultos Manichæos, quod hi semper, illi aliquando sub una specie communicarent. Una igitur species fuit tunc licita. Tertium: Dicant Lutherani, & Calvinistæ, an communio sub una specie fuerit Romæ tunc temporis nova, & primum introducta a Manichæis, an etiam prius usitata a Catholicis? Si nova, facile poterat notari a Romanis, nec opus erat Pontificis monitione. Si prius usitata, nihil nos facimus

mus hoc tempore, quod olim a Catholicis factum non sit.

44. Accedit, quod idem Leo in aliis concionibus populo explicarit, quinam essent errores Manichæorum, ut patet ex serm. 4. de collectis & serm. 5. de jejunio decimi mensis. Romani enim nesciebant, quibus punctis Manichæi dissentirent a Catholicis. Igitur a Leone Papa instructi sunt. At Leo nunquam dixit, eos errare in usu unius speciei, quod tamen sine dubio fecisset, si una species divino jure esset interdicta, præsertim cum tam serio, & paterne hortaretur suos cives, ut ab omni Manichæorũ errore essent alieni. Quomodo autem poterant esse alieni, nisi speciatim de unoquoque monerentur?

45. Veniamus ad Gelasium Papam, qui successit Leoni in Pontificatu post annos triginta duos. Ille igitur, quia videbat Catholicos aliquãdo abstinere a calice, sicut fecerant tẽpore Leonis, & aliorum Pontificum, qui Leonem proxime secuti sunt, ideoque non satis facile discerni posse a Manichæis, tulit novam legem, ut deinceps Catholici numquam abstinerent a calice. Sic enim putabat fore, ut statim, quotquot abstinerent a calice, noscerentur Manichæi esse, non Catholici. Nec tamen hoc ideo fecit, quod existimaret unam speciem licite sumi non posse: sed ne Catholici, si pergerent abstinere a calice cum Manicheis, paulatim imbuerentur errore Manichæorum. Hi enim duplici de causa abstinebant a calice. Primo, quod putarent vinum esse fel Draconis. Secundo, quod negarent Christum esse vere mortuum, & verum sanguinem effudisse. In utroque errabant. Ne ergo Catholici viderentur ob easdem causas abstinere, jussit Pontifex, ne deinceps abstinerent ad præcavendam utriusque erroris suspicionem. Itaque illa verba Gelasii, *Divisio unius, ejusdemque mysterii sine grandi sacrilegio non potest provenire*, non significant, unam speciem non posse sumi sine sacrilegio, ut falso interpretantur Lutherani, & Calvinistæ; sed opinionem illam, qua Manichæi putabant abstinendũ esse a calice, non posse provenire sine suspicione nefandæ hæresis. Vide Baron. tom. 6. Annal. an. Chr. 496. ubi docte, & prolixe de hac re disputat contra Novatores.

46. Porro, quod Manichæi fuerint in illo duplici errore, de quo dixi, patet ex Auguſt. lib. de hæref. c. 46. ubi sic ait: *Nam & vinum non bibunt, dicentes fel esse Principum tenebrarum.* Et ibidem: *Affirmant Christum non fuisse in carne vera, sed simulatã speciem carnis humanis sensibus præbuisse, ut mortem, & resurrectionem mentirentur.* Similia de iis scribit Leo Papa ser. 4. de collectis, & serm. 4. de Nat. Dom. circa medium, & ser. 4. de

Epihan. paulo post medium. Eo spectat illud Gelasii, *Qui procul dubio, quoniam nescio qua superstitione docentur adstringi, &c.* Hinc iterum concludo pro nobis: Gelasius, Augustinus, & Leo damnarunt quidem errores, seu superstitiones, propter quas Manichæi abstinebant a calice; non tamen damnarunt ipsam abstinentiam a calice: Ergo putarunt communionem sub una specie non esse illicitam.

47. Hactenus primum argumentum, quod ex facto Manicheorum desumptum est. Alterum sumi potest ex usu Ecclesiæ Orientalis, præsertim Constantinopolitanæ. Nam sicut Romæ tempore Leonis Papæ liberum fuit sub una, vel utraque specie communicare, sic etiam Constantinopoli tempore D. Chrysostomi. Hoc evidenter convincit Historia, quam refert Sozomenus lib. 8. cap. 5. Nicephorus lib. 13. cap. 7. Baron. tom. 5 Annal. an. Chr. 400. in fin. & alii complures. Est autem hæc: *Vir quidam,* inquit Nicephorus, *Macedonii morbo laborans, uxorem eadem contagione infectam habebat: Hic cum aliquando in magnum illum virum* (nempe D. Chrysostomum) *incidisset, quomodo de Deo sentiendum sit, differentem, statim priori opinione relicta mutatus, dicta illius laudavit, conjugemque, ut itidem & ipsa sententiam suam mutaret, cogere instituit. Ubi vero illa ex consuetudine, & colloquiis quotidianis familiarium mulierculaerum pendens, admonitionem non suscepit, & maritus, re sæpius tentata, nihil effecit: postremo ei denunciavit, nisi communem, atque eandem secum de Deo teneret opinionem, minime se eam secum habitare passurum esse. Mulier postquam id per simulationem annuit, ex ancillis, quam fidam sibi esse credebat, uni, quid factura esset, credidit, ut per fraudem virum falleret. Et sacrorum mysteriorum tempore accedens illa, donum, sicuti mos erat* (*qui sacris instituti sunt, quid dicam, intelligunt*) *accepit, atque id retinens, perinde atque orationi vacatura, se inclinata submisit, mysteriumque Sacrosanctum occuluit: Et quæ ei assistebat ancilla, pro eo panem communem dome allatum obtulit, quem illa ori admovens, in lapides naturam induratum esse, dum dentibus atterere conatur, sensit. Itaque timore percita, ne quid gravius per Dei vindictam pateretur, propter miraculum, quod præter opinionem acciderat, nulla interposita mora, ad magnum illum accedit Patrem, rem actam ei exponit, & lapidem ostendit, certo, & aperte morsus indicium exhibentem, qui jam priorem materiam ignoraret, novumque, & alienum colorem obtineret. Et venia delicti petita, deinceps in eadem cum marito opinione perduravit. Lapis iste, ad fidem miraculi ejus faciendam, longo tempore inter*

Eccle-

Ecclesiæ donaria asservatus, spectatoribus miraculo fuit. Hæc Niceph.

48. Ex hac historia tria colligimus, quæ ad rem faciunt. Primo, quod tunc temporis Eucharistia sub specie panis data fuerit communicantibus in manu, ut eam postea sumerent, quisque pro sua devotione. Secundo, quod illa fœmina hæretica, ut in gratiam mariti simularet se Catholicam esse, publice in manu acceperit panem Eucharisticum a Sacerdote, tanquam paulo post eum comestura. Tertio, quod digressa a Sacerdote, clam absconderit panem Eucharisticum, & pro eo communem, ac prophanum ori admoverit, ut saltem communicasse videri posset. Hinc concludo, tunc temporis liberum fuisse, vel sub una, vel sub utraque specie communicare. Nam si omnes coacti fuissent sumere de calice, non potuisset illa mulier dissimulare suam fraudem, quia calix non dabatur communicantibus in manu, sed a Diacono eorum ori admovebatur, ut habet Cyrillus Catechesi 5. mystagogica.

49. Nihil habent hic adversarii, quod solide respondeant. Plessæus lib. 1. de Eucharistia cap. 12. pag. 163. sola interrogatione conatur eludere. *In illa*, inquit, *narratione de muliere infideli, quæ Chrysostomum decipere conata est, licet Sozomenus panis tantum meminerit in lapidem conversi, an non de publica Ecclesiæ Constantinopolitanæ communione agitur, in qua utramque speciem administratam, quis unquam dubitavit?* At, mi Plessæe, non est quæstio, an utraque species publice fuerit administrata, sed potius, an liberum fuerit communicantibus vel unam, vel utramque speciem accipere. Hoc autem liberum fuisse, optime convincitur ex historia citata. Nec quisquam, salva historiæ veritate, inficiari id potest.

50. Tertium argumentum sumitur ex communione domestica, quæ olim apud Catholicos sub altera specie fuit usitata. Solebant enim fideles Eucharistiam domum deferre, & ibi pro sua opportunitate sumere, ut tradunt Tertullianus, Basilius, Clemens Alexandrinus, Cyprianus, Hieronymus, Augustinus, & alii antiqui Patres. Et quidem Tertullianus lib. 2. ad uxorem, ubi hortatur eam, ne, cum Christiana sit, nubat gentili marito, eo quod nō possit exercere officia Christianę religionis, quin maritus gentilis advertat, inter cętera sic ait: *Latebis ne tu, cum lectulum, cum corpusculum tuum signas? non sciet maritus, quid secreto ante omnem cibum gustes? Et si scierit, panem, non illum credit esse, qui dicitur.* Hinc apparet, fideles solitos esse domi ante alium cibum sumere panem Eucharisticum.

eum. Idem Tertull. in lib. de oratione, in fine, *Accepto*, inquit, *corpore Domini, & reservato, utrumque salvum est, & participatio sacrificii, & executio officii.* Disputat eo loco, an jejunium solvatur sumptione Eucharistiæ? Aliqui affirmabant; ideoque diebus jejuniorũ putabant abstinendum esse a communione: Occurrit Tertullian. corpus Domini, quod in templo distribuitur, domum deferri posse, & reservari ad horam comestionis: sic enim fore, ut nec jejunium violetur, nec communio omittatur.

51. De eadem reservatione Basilius in Epistola ad Cæsariam Patriciam sic scribit: *Illud autem, in persecutionis temporibus necessitate cogi quempiam, non præsente Sacerdote, aut ministro, communionem propria manu sumere, nequaquam esse grave, supervacaneum est demonstrare, propterea quod longa consuetudine hoc ipso rerum usu confirmatum est. Omnes enim in eremis solitariam vitam agentes, ubi non est Sacerdos, communionem domi servantes a seipsis communicant. In Alexandria vero, & in Ægypto, unusquisque eorum, qui sunt de populo, ut plurimum habet communionem in domo sua.*

52. Consentiunt alii Patres citati. Clemens Alexandrinus lib. 1. stromatum, non longe a principio ait: *Etiam Eucharistiam cum quidam, ut mos est, diviserint, permittunt unicuique ex populo ejus sumere.* Et Cypr. serm. de lapsis: *Cum quædam* (mulier) *arcam suam, in qua Domini sanctum fuit, manibus indignis tentasset aperire, igne inde surgente deterrita est, ne auderet attingere. Et alius, qui & ipse maculatus, de Sacrificio a Sacerdote celebrato partem cum cæteris ausus est latenter accipere, sanctum Domini edere, & contrectare non potuit, & cinerem ferre se apertis manibus invenit.* Et Hieronymus in Apologia ad Pammachium pro libris suis contra Jovinianũ. *An alius in publico, alius in domo Christus est? quod in Ecclesia non licet, nec domi licet.* Et Augustinus serm. 252. de tempore: *Omnes viri, quando communicare desiderant, lavant manus suas: Et omnes mulieres nitida exhibent linteola, ubi Corpus Christi accipiant.*

53. Ex his Patrum testimoniis perspicuũ est, fideles olim solitos esse Eucharistiam domum deferre, ibique asservare ad privatam communionem. Quod autem soliti sint unam tantum speciem deferre, & conservare, facillime ostendi potest. Primo, quia citati Patres unius tantum speciei meminerunt. Secundo, quia plerique non nisi de una specie intelligi possunt. Quis enim credat, sanguinem Christi sub specie vini a fidelibus perlatum esse in manibus, arca, vel linteolo?

Cor-

Corpus Christi portari sic potuit, non sanguis. Tertio, quia D. Athan. apolog. 2. contra Arianos, diserte ait, *nullum calicem, aut poculum mysticum* alibi reperiri potuisse, *nisi in Ecclesia*. Quomodo ergo in domibus Laicorum asservari potuisset sanguis Christi sine poculo, aut calice?

54. Hoc argumento convicti adversarii fatentur, unam speciem fuisse olim usurpatam privatim in domibus, non tamen publice in Ecclesia. Addit Kemnitius, eos ipsos, qui privatim sumebant Eucharistiam sub specie panis, prius in Ecclesia sumpsisse sub specie vini; ac proinde utranque speciem per intervalla temporũ usurpasse. Deinde, se non disputare de privata, sed de publica cœnæ administratione. Sed primum quæro ex Kemnitio, unde sciat, prius calicem in Ecclesia, deinde panem Eucharisticum in privatis domibus sumptum fuisse a fidelibus? contrarium plane colligitur ex Tertulliano, cum ait: eodem die & jejunium, & communionem servari posse, si corpus Domini ad horam comestionis asservetur. Quid opus erat ratione jejunii tamdiu abstinere a corpore Christi, si jam nec calix fuisset degustatus? De Eremitis res clarior est. Quomodo potuissent calicem sumere in Ecclesia, qui toto anno communicabant in eremo, & non nisi rarissime ad Ecclesiam veniebant? Addo Kemnitium sibi ipsi repugnare. Nam ex una parte ait, se tantum disputare de eo, quod publice fiebat in Ecclesia: Et ex altera fatetur, fideles publice in Ecclesia solum calicem sumpsisse, pane Eucharistico domũ asportato: Ergo fateri debet, usum unius speciei fuisse publice usurpatum in Ecclesia, quod tamen vult negare. Denique quidquid sit de contradictione Kemnitii, si communio sub una specie licita, & usitata fuit in privatis Laicorum domibus, certe divino præcepto prohibita esse non potuit. Quod enim simpliciter a Deo prohibitum est, nec privatum, nec publice recte fieri potest. Hoc sensu dixit Hieron. loc. cit. *Quod in Ecclesia non licet, nec domi licet.*

55. Plessæus Calvinist. lib. 2. de Euchar. cap. 12. pa. 162. prope finem, quia facile advertebat hanc Kemnitii solutionem defendi non posse; aliam viam ingressus est. Ait, quæ hactenus ex Patribus allata sunt, nihil aliud, quam muliercularum, & idiotarum extraordinarios quosdam abusus esse. Et hoc probat, quia cõmunio privata, de qua hactenus locuti sumus, fuit postea damnata ab Ecclesia in Concil. Toletano 1. can. 14. & in Cæsar-Augustano can. 3. At non esset damnata, si liceret domi communicare. Sed valde errat Plessæus. Primo, quia citati Patres loquuntur de privata communione, tanquam de re sancta, & longo fidelium

lium usu comprobata. Et sane, si res mala est, cur Alexandriæ, & in tota Ægypto tamdiu fuit tolerata? cur Tertullianus eã suasit in die jejunii? cur Basilius definivit, posse Laicos ex propria manu communicare, sicut eo tempore faciebant eremitæ? Secũdo falsum est, in citatis Conciliis damnatam esse privatam communionem. Non fuit damnata, sed prohibita: nec ideo prohibita, quia in se mala, sed propter irreverentiã, & varios abusus, qui inde sequebantur. Hoc patet ex ipsis verbis. Sic enim loquitur Cõcilium Toletanum, can. 14. *Si quis acceptam a Sacerdote Eucharistiam non sumpserit, velut sacrilegus propellatur.* q. d. Hactenus multi reperti sunt, qui Eucharistiam acciperent a Sacerdote, non ad sacram refectionem, sed ad illicitos abusus. Deinceps ne id fiat amplius, singuli participent Eucharistiam a Sacerdote acceptam; nec domum secum afferant; alioqui qui secus fecerit, de sacrilegio suspectus erit, & pro sacrilego reputabitur, ac punietur. Eodem sensu definivit Concilium Cæsaraugustanum can. 3. *Eucharistiæ gratiam si quis probatur acceptam in Ecclesia non sumpsisse, anathema sit in perpetuum.* Nimirum contra Priscillianistas, qui ut suam hæresim occultarent, publice cum Catholicis accipiebant Eucharistiam a Sacerdote, & nunquam postea sumebant: Hæc non sunt ex historiis. Unde miror Plessæum, quod in re manifesta fucum facere voluerit.

56. Quartum argumentum sumi potest ex communione laica, quæ in pęnam magni alicujus delicti olim dabatur Clericis, ablata eis communione clericali. Hujus crebra mentio est in decretis antiquissimorum Pontificum, & Conciliorum. Vide Siricium Papam ep. 1. c. 11. Felicem III. ep. 1. c. 2. Concilium Eliberitanum, can. 76. Sardicense, can. 1. & 2. Agathense cap. 33. Toletanum 1. c. 4. Toletanum 4. 17. Braccarense 1. c. 31. Cyprianum lib. 4. epist. 2. & alios. Hoc argumento utitur Bellarmin. lib. 4. de Eucharistia, c. 24. asserens nomine Laicæ cõmunionis intelligendã esse communionem sub una specie. Quod si verum est, argumẽtum est efficacissimum pro usu unius speciei. Aliqui tamen non solum ex adversariis, sed etiam Catholicis aliter sentiunt; nempe communionẽ Laicam fuisse illam, quam sumebant olim Laici extra chorum; Clericalem vero, quam sumebant Clerici in choro. Utramque tamen sub specie panis, & vini. Constat enim fuisse olim moris, ut laici orarent, & communicarent extra cancellos, per ministeriũ Archidiaconi: Episcopi vero, Sacerdotes, & reliqui Clerici intra cancellos. Huc spectat illud ex Concilio Toletano 4. can. 17. *Sacerdotes, & Levitæ ante altare communicent: in choro Clerus, extra chorum populus.* Et ex Braccarensi 1. can. 31. *Ingredi sacrarium*

vium ad communicandum non liceat Laicis: nisi tantum Clericis.
Itaque juxta hanc sententiam, pœna Clericorum, qui deliquerant, in eo erat posita, ut exclusi ex choro, cogerentur extra chorum communicare inter Laicos, & quasi in ordinem Laicorum redigerentur. Quod si ita est, non videtur hinc sumi posse argumentum pro communione sub una specie.

57. Ego de hac re, salvo meliori judicio, sic sentio. Primo, verum esse, quod olim Laici extra chorum, Clerici in choro cõmunicarint; Et hoc sensu aliam fuisse communionem Laicam, aliam clericalem; quarum una fuerit distincta ab alia, ratione loci; Utramque tamen fuisse publicam. Secundo, verum quoque esse, quod Clerici, in pœnam alicujus delicti, soliti sint privari communione Clericorum, quæ fiebat in choro; & remitti ad communionem Laicorum, quæ fiebat extra chorum. Utrumque patet ex Conciliis citatis, Toletano, & Braccarensi. Addo tertio, præter hanc pœnam fuisse aliam (non nomine, sed significatione) qua nimirum Clerici, propter enormia quædam flagitia, privabantur communione Clericali, & remittebantur ad Laicam, longe alio sensu. Hoc facile ostendo. Nam Felix III. loco citato vult Clericos rebaptizatos abstinere ab omni cõmunione usq; ad diem obitus, & in ipsa morte non dari illis nisi communionem Laicam. Et Concilium Sardicense cap. 2. ne in morte quidem dari illam permittit, ob crimina quædam graviora. Sic enim ait: *Ita ut nec Laicam in fine communionem talis accipiat*. Hæc autem testimonia non possunt intelligi de communione Laica juxta priorem sensum, quia illa fiebat publice in templo, & distinguebatur a Clericali, quod hæc fieret in choro, illa extra chorũ. Nihil tale dici potest de communione Laica, quæ privatim dabatur, vel negabatur clericis in articulo mortis. Ibi enim non habet locum distinctio communionis in choro, & extra chorum. Unde necesse est, fuisse morem, ut in articulo mortis Clerici sub utraq; Laici sub una specie communicarent. Nam alias non video, quid intelligi possit per Laicam communionem, quæ privatim ægrotãtibus dari solet. Et hoc optime cõfirmant illa verba Cõcilii Sardicensis, quæ paulo ante citavi: *Ita ut nec Laicam in fine communionem talis accipiat*, quasi dicat: Episcopus, qui tam grande crimen [de quo ibi sermo est] admiserit, non solum Clericali, sed etiam Laica communione privabitur in fine vitæ: id est, non solũ Communione utriusque, sed etiam unius speciei, in pœnam tanti delicti, abstinebit. Si hic sensus non est, quis alius esse potest? Si autem hic est, quid amplius requirimus?

58. Addi possent alia argumenta desumpta ex communione ægro-

ægrotorum, ex communione infantium, & communione ex præsanctificatis, quæ Bellarminus loco citato persequitur. Sed lubens ea omitto; quia quæ hactenus allata sunt, abunde nobis sufficiunt. Ex iis enim perspicue constat, usum unius speciei ante mille annos, & eo amplius in Ecclesia Catholica, tum publice Romæ, & Constantinopoli, tum privatim in Eremo, & in domibus Laicorum, & in articulo mortis, fuisse receptum, & approbatum; tametsi propter varios abusus fuerit aliquando, ad breve tempus, prohibitus, & intermissus. Quod in aliis quoque rebus evenire solet. An non trina immersio, quæ fit in Baptismo, recepta, & usitata fuit tempore Tertulliani? Negari non potest. Et tamen postea in Concilio Toletano 4. can. 5. propter legitimam causam fuit interdicta.

CONCLUSIO SEXTA.

Sub una specie non minus continetur Christus, quam sub utraque.

59. OStendi hactenus unam speciem usurpatam fuisse, primo a Discipulis in Emmaus: deinde a fidelibus ætate Apostolorum: denique ab aliis, qui postea successerunt: Nunc duæ causæ explicandæ sunt, cur id recte factum sit. Una est, quia sub una specie non minus continetur totus Christus, quam sub utraque. Altera, quia non minor fructus percipitur ex una, quam ex utraque, cæteris paribus. Priorem hic explicabo, posteriorem in sequenti conclusione.

60. Circa priorem causam, primo videndum est, quid sentiant Catholici. Illi ergo sic statuunt. Primo, in Christo spectari posse carnem, sanguinem, animam rationalem, & divinitatem, seu personam Verbi. Secundo, Christum secundum hæc omnia contineri in sacramento Eucharistiæ, & hoc esse, quod dici solet Christū totum contineri in hoc sacramento. Tertio, Christum non solū sub utraq; specie simul sumpta, sed etiam sub una specie separatim accepta totum contineri, id est, totum sub specie panis, & totū sub specie vini. Quarto, aliter tamen contineri sub specie panis, aliter sub specie vini. Nā sub specie panis contineri solā carnem vi sacramenti: reliqua per naturalem concomitantiam: Contra, sub specie vini contineri solum sanguinem vi sacramenti, reliqua per concomitantiam. Hæc omnia habentur in Concilio Tridentino sess. 13. cap. 3. & sess. 21. Can. 3. & apud D. Thomam in 3. p. q. 76. ar. 1. & 2.

61. Cal-

61. Calvinistæ longe aliter sentiunt. Primo, Christum secundum carnem, sanguinem, & animam rationalem, non esse nisi in cœlo, ac proinde tanto intervallo abesse ab Eucharistia, quanto cœlum distat a terra. Secundo, hinc fieri, ut nec sub una, nec sub utraque specie dicatur contineri. Tertio, ridiculum esse, quod docent Catholici de concomitantia. Vide Calvinum lib.4 inst.c.17.§. 18.35.& 47.& in confessione de re sacramentaria in fine.

62. Lutherani divisi sunt. Nam aliqui partim cum Catholicis, partim cum Calvinistis conspirant. Cum Catholicis fatentur, Christum esse præsentem in Eucharistia, cum Calvinistis negant concomitantiam. Itaque secundum illos dicendum esset, solam carnem Christi esse sub specie panis, & solum sanguinem sub specie vini, Animam rationalem sub neutra contineri. Ita videtur sentire Tilmanus Heshusius in libr.de sexcentis erroribus Pontificiorum, tit.17.errore 4.& 18.Hermannus Hammelmannus in lib. de communione sub utraque specie, & Illyricus in lib.contra Sacramentarios parte 2. arg.25.& parte 3. in solutione 3. objectionis.

63. Alii cum Catholicis simpliciter asserunt, totum Christum contineri sub unaquaque specie,etiam separatim sumpta; ut Joannes Brentius in confessione VVirtenbergensi, articulo de Eucharistia, Kemnitius in disputatione de utraque specie, & omnes alii, qui defendunt ubiquitatem. Nam si totus Christus secundum divinitatem, & humanitatem ubique est, ut ipsi volunt, necesse est totum in pane, & similiter totum in calice.

64. Calvinistæ alibi refutandi sunt. Satis sit hoc loco monuisse, eos in Eucharistiæ sacramento nihil reliquum habere, præter nuda symbola panis,& vini, quia totam ejus substantiam turpissime abnegarunt, contra expressa Christi verba: *Hoc est corpus meum. Hic est sanguis meus.*

65. Lutherani, qui fatentur Christum in Eucharistia præsentem esse, & tamen negant concomitantiam, hoc uno scripturæ loco refelluntur, Rom. 6. 9. *Christus resurgens ex mortuis, jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur.* Nam quæro ex ipsis, an caro Christi sit sola sub specie panis, an conjuncta cum sanguine, anima rationali,& divinitate? Si sola est, mortua est. At Christus non moritur, ut inquit Apostolus. Si conjuncta cum sanguine, anima, & divinitate; jam totus Christus est sub specie panis, quod contendimus: Et non est totus vi sacramenti, quia vis sacramenti consistit in illis verbis, *Hoc est corpus meum.* Hęc autem verba vi sua non significant totum Christum, sed tantum corpus, seu

ſeu carnem. Ergo caro Chriſti eſt ſub ſpecie panis, vi verborum ſacramenti: reliqua per concomitantiam.

66. Hoc clarius explico. Sicut in pomo multa ſpectari poſſunt, color, odor, ſapor, quantitas, ſubſtantia; ſic etiam in Chriſto divinitas, anima rationalis, caro, ſanguis. Rurſum, ſicut oculi vi ſua non vident totum pomum, ſed ſolum colorem; & tamen, quia color realiter conjunctus eſt cum odore, ſapore, quantitate, & ſubſtantia, cenſetur videri totum pomum per naturalem concomitantiam: Sic etiam verba illa, *Hoc eſt corpus meum*, vi ſua non ſignificant totum Chriſtum, ſed tantum carnem Chriſti; & tamen, quia caro Chriſti realiter unita eſt ſanguini, animæ rationali, & perſonæ Verbi, cenſetur totus Chriſtus ſignificari per realem unionem, ſeu concomitantiam. Porro, quia verba, quod ſignificant, hoc efficiunt, quod de ſignificatione dictum eſt, de efficientia quoque intelligi debet. Et quid hic monſtri eſt, quod tantopere metuunt adverſarii? Nihil ſane. Perinde eſt, ac ſi dicam, me quidem invitaſſe ſolum Joannem ad prandium, ſed tamen, quia Petrus cum eo erat, a quo nolebat divelli, veniſſe cum eo Petrum.

67. Ex dictis ſic concludo: Si totus Chriſtus non minus continetur ſub una ſpecie, quam ſub utraque, perinde erit, cæteris paribus, ſive ſub una, ſive ſub utraque Euchariſtiam accipiamus. Semper enim accipiemus eundem Chriſtum, & quidem totum, ac integrum. At prius verum eſt. Ergo & poſterius.

68. Et confirmari poteſt a ſimili. Faciamus legatum mille florenorum a teſtatore relictum tibi eſſe, & totum in duplici codicillo deſcriptum contineri, nec minus tibi profuturum, ſi unum, quam ſi utrumque codicillum ab hæredibus teſtatoris accipias. Sane, ſi hæredes alterum codicillum tibi offerant, cujus vigore totum legatum percepturus ſis, quid habes, quod queraris? Nihil video. Nam æque certus es de nota pecuniæ ſumma per unum, quam per utrumque codicillum, nec aliunde quicquam pateris detrimenti. Plane ſic res habet in noſtro propoſito. Totum Chriſtum accipis, non minus ſub una, quam ſub utraque ſpecie. Quid ergo queri potes?

69. Sed multo luculentius ſcriptura nobis hoc explicat ſimilitudine Mannæ, quæ fuit figura Euchariſtiæ. Sic enim legimus Exod. 16. 17. *Feceruntque ita filii Iſrael, & collegerunt, alius plus, alius minus. Et menſi ſunt ad menſuram gomor. Nec qui plus collegerat, habuit amplius: nec qui minus paraverat, reperit minus: ſed ſinguli juxta id, quod edere poterant, congregaverunt*. Nimirum voluit Deus quaſi in figura multo ante ſignificare,

non

non minus percepturos ex Eucharistia, qui unam, quam qui duas species accepturi essent: nec plus, qui duas, quam qui unam sumpturi.

70. Hinc ulterius infero, Catholicos merito beatos, Lutheranos,& Calvinistas infelices esse. Nam Catholici juxta scripturam non minus sub una, quam sub utraque specie percipiunt. Semper enim exhibetur illis totus, & integer Christus. Lutherani vero, sive sub una, sive sub utraque specie communicent, nunquam totum Christum, sed sub una specie solam carnem, & sub altera solum sanguinem putant se accipere. Et quia id falso putant (Christus enim non moritur, ut ait Apostolus; ideoq; caro non est sine sanguine, anima, & divinitate) non plus accipiunt, quam Calvinistæ, idest, nihil. Perinde enim est, sive dicas cum Calvinistis, Christum omnino præsentem non esse in Eucharistia, sive cum Lutheranis, Christum mortuum præsentem esse. Utrumque enim impium, & sacrilegum est.

CONCLUSIO SEPTIMA.

Ex una specie non minor fructus percipitur, quam ex utraque.

71. Hoc plane conficitur ex dictis. Nam si totus Christus, qui est fons omnium donorum supernaturaliũ, non minus continetur sub una, quam sub utraq; specie, certe non minor fructus ex una, quã ex utraq; sperari potest. Hoc sensu dixit D. Thomas in 3.p.q.80.ar. 12.ad 3. *Potest a populo sumi corpus sine sanguine, nec exinde sequitur aliquod detrimentum, quia sub utraque specie totus Christus continetur.* Et Christus ipse, cum de fructu Eucharistię loquitur, eundem plane effectum tribuit uni speciei, quẽ utriq; Joan.6. 51. *Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum.* Et infra: *Non sicut manducaverunt Patres vestri manna, & mortui sunt. Qui manducat hunc panem, vivet in æternum.* Huc etiam spectat figura, quæ de manna supra allata est. Sicut enim manna erat cibus corporis: ita Eucharistia est cibus animæ. Et sicut manna non minus satiabat, & reficiebat vires corporis, sive quis plus, sive minus collegisset; sic etiam Eucharistia non minus reficit mentem, sive sub una, sive sub utraque specie sumatur, modo aliunde non sit impedimentum.

72. Sed ut clarius intelligatur, quod dicimus, explicandum est, quid quisque sentiat de fructu Eucharistiæ. Lutherani putant, totum illius fructum in eo consistere, ut fides in nobis excitetur, aut confirmetur. Fundamentum eorum duplex est. Unum,

num, fidem justificantem nihil aliud esse, quam fiduciam, qua quis certo persuasus est, peccata sibi gratuito remissa esse per merita Christi, juxta divinam promissionem. Alterum, sacramenta instituta esse ad hanc fidem in nobis excitandam, & confirmandam. Esse enim signa quædam sensibilia, quibus Deus suam promissionem de gratuita peccatorum remissione per merita Christi obsignavit, & nobis reliquit, ut ex eorum aspectu, vel usu statim excitemur ad certam fiduciam remissionis peccatorum concipiendam.

73. Ex his fundamentis, quæ tamen falsa, & alibi refutanda sunt, ostendo Lutheranos, si quem fructum ex Eucharistia percipiunt, non minorem ex una, quam ex utraque specie percipere posse, si velint, ac proinde frustra eos urgere utramque speciem. Hoc autem sic ostendo. Vel fides excitatur ex aspectu sacramenti, vel ex auditu verborum, quæ recitantur in sacramenti administratione, vel ex ipsa sumptione sacramenti. Si excitatur ex aspectu sacramenti; frustra Lutherani urgent sumptionē utriusq; speciei. Primo, quia Laici, tametsi alteram tantum speciem accipiant, possunt tamen utramque aspicere, quia Sacerdos utrāque palam spectandam exhibet. Ergo, si solus aspectus sufficit, quid urgent sumptionem utriusque speciei? Secundo, non minus excitatur fides, ex aspectu unius speciei in sacramento, quam ex aspectu unius mersionis in Baptismo: Ergo sicut in Baptismo non requiruntur tres mersiones ad excitandam fidem, sed una sufficit; sic etiam in Eucharistia non requiruntur duæ species, sed una sufficit. Tertio, quando Lutherani communicant sub utraque specie, prius vident speciem panis, quam calicis. Vel ergo ex solo aspectu panis excitatur fides, vel non. Si excitatur, quid ulterius volunt? Si non excitatur, quid prodest sumere illam speciem? Dicent, excitari quidem fidem ex aspectu panis Eucharistici, sed confirmari ex aspectu calicis. Sed quæro, an fides excitata ex priori aspectu sit vera fides justificans, nec ne? Si est, jam vero credunt Lutherani, peccata sibi remissa esse: Ergo jam vere remissa sunt. Quid volunt amplius? an quæ semel vere remissa sunt, indigent nova remissione? Non opinor. Si autem non est vera fides justificans, quid ergo est? aut quid tandem prodest? Sed esto: fides semel excitata confirmanda sit. An hoc fieri nō potest ex unius speciei aspectu semel, ac sæpius repetito? Sicut enim qui sæpius, ac iterato intuetur eandem Christi imaginem, potest sæpius excitari ad commemorandam ipsius mortē, & passionem: sic etiam in proposito. Unde, sicut una imago non solum ad excitandam, sed etiam ad confirmandam recor-

cordationem sufficiens est: Sic plane sentiendum est de una specie Eucharistica. An Lutherani putant unum Bibliorum codicem non sufficere ad excitandam, & confirmandam fidem, nisi alter adsit, qui priori suppetias ferat? Si ergo non est alius fructus Eucharistiæ, quam solo aspectu excitare fidem remissionis peccatorum, is sane æque percipi potest ex una, quam ex utraque specie, ut jam ostensum est.

74. Si autem fides excitatur, non ex aspectu Sacramenti, sed ex auditu verborũ, quæ in sacramenti administratione recitantur; ne sic quidem urgeri potest sumptio utriusque speciei. Nam laici non minus audiunt illa verba, quãdo communicant sub una specie, quam quando sub utraque. Ergo non minus excitari potest illorum fides in sumptione unius, quam utriusque speciei. Imo, quid opus est sumptione Eucharistiæ, si ex solo verborum auditu fides sufficienter excitatur? Satis erit ad fructũ illum percipiendum, si minister clara voce recitet verba institutionis ex Euangelio, & Laici ministrum recitantem audiant.

75. Si denique neque ex aspectu, neque ex auditu, sed ex ipsa sacramenti sumptione fides excitatur; quid tandem illud est, quo potissimum excitatur? Nam multa spectari possunt in sumptione. 1. Externa actio sumendi. 2. Interna fides, & devotio sumentium. 3. Species panis, & vini, quæ sumuntur. 4. Corpus, & Sanguis Christi, quæ sub illis speciebus continentur. Quid ergo ex his omnibus est, quod fidem excitat in Lutheranis? An externa sumptio? At illa salvari potest in una specie. An interna fides, & devotio? At sic fides seipsam excitaret. Imo fides adesset, antequam excitaretur. An species panis, & vini? At cum una species contineat totum Christum, non minus, quam ambæ simul; cur una non sufficiat? An denique corpus, & sanguis Christi? At jam dixi, hæc non minus sub una, quam sub utraque specie contineri.

76. Vident, opinor, Lutherani, quocunq; tandem se vertant, non minorem fructũ invenire se posse in una, quam in utraque specie; ac proinde ex hoc capite non recte urgere utramque speciem. Hoc unũ, coronidis loco, ab iis quæro: An per illam fidem, quæ in hoc Sacramento in ipsis excitatur, credant Christum vivũ præsentem esse in Eucharistia, an mortuum? Si mortuum, errant; quia *Christus non moritur*, ut ait Apostolus. Si vivũ, etiam errant, saltẽ sua opinione; quia putãt, solam carnẽ esse sub specie panis, & solum sanguinem sub specie vini. At nec sola caro, nec solus sanguis in se vitã habet. Ergo quidquid credunt, illorum fides erronea est. Quomodo ergo justificat? Etiam proculdubio erronee.

77. Venio ad Calvinistas, & Zuvinglianos. Quid illi sentiant de fructu Eucharistiæ, ne ipsos quidem scire arbitror. Omnia apud ipsos dubia sunt: Et præsertim hæc tria, quæ ad rem maxime faciunt. 1. An Christus sit realiter præsens in hoc Sacramento? 2. Quomodo comedatur, & bibatur in hoc Sacramento? 3. Quis sit fructus manducationis, & bibitionis sacramentalis? Hæc, inquam, dubia, & incerta sunt apud Calvinistas. Expendamus singula seorsim. Ac primum quæro, an Christus sit realiter præsens in hoc Sacramento? Calvinus nunc affirmat, nunc negat. Affirmat in c. 11. prioris Corinthiacæ, his verbis: *Concludo, realiter, ut vulgo loquuntur, nobis in cœna dari corpus Christi*. Negat in consensione de re Sacramentaria, in fine his verbis: *Quia tamen Christi corpus finitum est, & cœlo ut loco continetur, necesse est a nobis tanto locorum intervallo distare, quanto cœlum abest a terra*. Calvinum imitatur Plessæus, qui lib. 4. de Euchar. c.3 p.675 in fine, negat realem præsentiam, quam tamen antea c. 3. p. 660. asseruerat, his verbis: *Dum sacra cœna ex præscripto Christi celebratur, Christum realiter, & substantialiter accipimus*.

78. Secundo quæro, quomodo manducetur, & bibatur Christus in hoc Sacramento? In hac re Calvinistas, & Zuvinglianos dissentire, fatetur Calv. ipse lib.4.instit. c.17.§.5. cum ait: *Sed hoc non perinde inter omnes convenit, qualis sit ejus participandi ratio. Sunt enim, qui manducare Christi carnem, & sanguinem ejus bibere, uno verbo definiunt, nihil aliud esse, quam in Christum ipsum credere. Sed mihi expressius quiddam, ac sublimius videtur voluisse docere Christus in præclara illa concione, ubi carnis suæ manducationem nobis commendat, nempe vera sui participatione nos vivificari*. Quid autem hoc est? Sequitur paulo post: *Interim vero hanc non aliam esse, quam fidei manducationem fatemur, & nulla alia fingi potest. Verum hoc inter mea, & illorum verba interest, quod illis manducare est duntaxat credere: ego credo manducari Christi carnem, quia fide noster efficitur, eamque manducationem fructum, effectumque esse fidei dico*. Hæc Calvin. Qui potest capere, capiat. Quid Plessæus? multo facilius se expedit. Ait Christum non aliter manducari, & bibi in Eucharistia, quam in Baptismo. Sic enim loquitur lib. 4 c. 3. p. 671. *Cibus in sacra cœna, fons in sacro lavacro: & utrobique Christus eodẽ modo*. Et paulo post: *Ut Christus proinde in sacra cœna, non aliter quam in Baptismo, suscipiatur, capiatur, gustetur*. Et quomodo suscipitur, manducatur, & bibitur in Baptismo? Non aliter, inquit alibi, quam in verbo Dei, idest, sola fide. Ergo Plessæus jam di-

discedit a Calvino; & nihil plus vult tribuere Euchariſtiæ, quam Baptiſmo.

79. Tertio, quæro, quis ſit fructus manducationis, & bibitionis Sacramentalis? Secundum Calvinum, eſt certitudo, ſeu ſecuritas de vita æterna. Imo tanta certitudo, & ſecuritas, ut non magis poſſimus amittere regnum cœlorum, quam Chriſtus, qui jam illud ingreſſus eſt. Sic enim habet Calvinus lib. 4. Inſtit. cap. 17. §. 2. *Magnum vero fiduciæ, ac ſuavitatis fructum ex hoc Sacramento colligere poſſunt piæ animæ, quod teſtimonium habent in unum corpus nos cum Chriſto coaluiſſe, ut quidquid ipſius eſt, noſtrum vocare liceat. Hinc ſequitur, ut nobis ſecure ſpondere audeamus, vitam æternam noſtram eſſe, cujus ipſe eſt hæres: nec regnum cœlorum, quo jam ingreſſus eſt, poſſe magis nobis excidere, quam ipſi: rurſum peccatis noſtris non poſſe nos damnari.* Specioſa verba. Longe aliter Pleſſæus Calviniſta, l. 4. de Euchariſt. c. 1. p. 652. ubi diſerte affirmat, eundem eſſe fructum Euchariſtiæ, & Agni paſchalis: & generatim loquendo, eandem eſſe vim, præſtantiam, & effectum Sacramentorum utriuſque populi, Judaici, & Chriſtiani. Inter alia ſic ait: *Quæ igitur Chriſtianorum prærogativa? & Sacramenta noſtra veteribus quid præſtant? Reſponſio in promptu eſt. Sermonis Prophetici, & Apoſtolici eadem virtus, Chriſtus utrobique ſibi ipſi par, & ſimilis. Idem de Sacramentis utriuſque populi dicendum.* Ergo ſecundum Pleſſæum eundem fructum nos percipimus ex Euchariſtia, quem olim Judæi ex uſu Agni paſchalis. Quid hinc colligis? Si Pleſſæo credimus, Chriſtianos eſſe pares Judæis: ſi Calvino, pares Chriſto in cœlo exiſtenti.

80. Vides, nihil certi eſſe apud Calviniſtas, quando de rebus ipſis agendum eſt. At cum de nudis Symbolis movetur controverſia, omnes conſtanter urgent utramque ſpeciem. Et cur id, quæſo? An Chriſtus magis ſub utraque, quam ſub una præſens eſt? At ſecundum ipſos, nec ſub una, nec ſub utraque præſens eſt, ſed cœlo tantum continetur. An manducatur, & bibitur ſub utraque potius, quam ſub una? At ſecundum Pleſſæum, non aliter manducatur, & bibitur in Euchariſtia, quam in Baptiſmo. Si ergo una merſio ſufficit ad manducandum, & bibendum Chriſtum in Baptiſmo, cur una ſpecies non ſufficiet in Euchariſtia? An major fructus ſperari poteſt ex utraque ſpecie, quam ex una? At quis ille fructus eſt? Non alius ſecundum Calvinum, quam facere nos certos, & ſecuros de vita æterna. At ille fructus, ſecundum principia Calviniſtarum,

habetur: ante perceptionem Eucharistiæ, quod sic ostendo. Vel enim sermo est de prædestinatis, vel de reprobis. Si de reprobis, illi nunquam certi sunt de vita æterna. Si de prædestinatis, illi per fidem justificantem habent hanc certitudinem. At fides iustificans præcedit perceptionem Eucharistiæ. Quid ergo, si fructum quærimus, confert Eucharistia? aut quid potius utraque species, quam una prodest? nihil video, si Calvini sequaris principia: Prædestinati omnes fidē habent, quæ deficere non potest. Per hanc securi sunt de vita æterna. Imo omnes fidelium filii ante Baptismum continentur in fœdere promissionis vitæ æternæ: & sine Baptismo salvari possunt: Nec magis futuri in cœlo beati, qui Baptismo tincti sunt, quam qui non sunt. Quid ergo præsidii quærant ex utraque, vel altera specie? Frustra est apud Calvinistas.

81. At inquies, aliter Plessæus sentit de fructu, quam Calvinus. Scio; sed nihilo melius. Ait fructum Eucharistiæ, & Agni paschalis eundem esse. Ait Christum non aliter in Eucharistia, quam in Baptismo manducari, & bibi. Ait denique, Baptismum nos admittere in fœdus Dei; Eucharistiam in eo conservare. Hæc neque universe vera sunt; neque inter se cohærent; neque rem expediunt. Si enim est idem fructus Eucharistiæ, & Agni paschalis, quomodo dixit August. in Psalm. 73. *Sacramenta non sunt eadem; quia alia sunt Sacramenta dantia salutem, alia promittentia Salvatorem: Sacramenta novi Testamenti dant salutem; Sacramenta veteris Testamenti promiserunt Salvatorem.* Rursum, si Christus non aliter manducatur, & bibitur in Eucharistia, quam in Baptismo, quomodo alius est fructus Baptismi, nempe admittere nos in fœdus Dei, & alius Eucharistiæ, nempe in eodem fœdere nos conservare? Denique, si per Eucharistiam conservamur in fœdere, quomodo id potius per utramque speciem fit, quam per unam? Et quæro, si prædestinati sub una tantum specie communicarent, an conservarentur in fœdere, necne? Sic conservarentur, res salva est. Sin minus: quid de iis futurum esset? Dices, conservandos quidem, non tamen vi unius speciei, sed vi prædestinationis. At idem dicturus esses in sumptione utriusque speciei. Nam etiam tunc vi prædestinationis conservarentur. Quid ergo si fructum spectemus, interest inter unam, & utramque speciem? Nondum video. Nisi forte ad præceptum recurras. Sed de hoc infra. Nunc solum de fructu disputamus.

82. Relinquo Calvinistas, quia nihil solidi apud ipsos invenio. Negant præsentiam Christi in Eucharistia contra apertam

Scri-

Scripturæ, & sanctorum Patrum sententiam. In explicanda manducatione, & bibitione sacramentali penitus inter se dissident. Nullum fructum, qui huic Sacramento proprius, ac peculiaris sit, proferre omnino possunt. Quanto solidior, verior, & salubrior est Catholicorum doctrina, quæ initio capitis a me proposita est, & his paucis assertionibus breviter explicari potest.

83. Prima Assertio. Christus in Sacramento Eucharistiæ, sub specie panis, & vini, vere, realiter, & substantialiter præsens est; ideoque hoc Sacramentum dicitur constare partim speciebus sacramentalibus, quæ oculis cernuntur, partim corpore, & sanguine Christi, quæ sub illis speciebus latent. Matth. 26. 26. *Hoc est corpus meum*: *Hic est sanguis meus*. Cyrillus Hierosolymitanus catechesi 4. mystagogica: *Cum Christus ipse dicat, Hoc est corpus meum, quis deinceps audeat dubitare?*

84. Altera Assertio. Hoc Sacramentum institutum est, non ut homines per peccatū mortui vitam spiritualem inde percipiant; sed ut homines per gratiam vivi nutriantur, & majores vires acquirant. Hinc recte vocatur *cibus*, *potus*, *esca*, *viaticum*. Nam sicut homo, qui corporaliter vivit, indiget cibo, & potu corporaliter ad se nutriendum, & conservandum corporaliter: sic etiam qui vivit spiritualiter, indiget cibo, & potu spirituali ad se nutriendum, & conservandum spiritualiter. Joan. 6. v. 53. *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis*, id est non conservabitis, *vitam in vobis*. Rursum, sicut homini corporaliter mortuo non prodest cibus, aut potus corporalis; ita homini per peccatum mortuo non prodest, sed potius obest cibus, & potus Eucharistiæ. 1. Corinth. 11. 28. *Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat, & bibit indigne, judicium sibi manducat, & bibit, non dijudicans corpus Domini.*

85. Tertia Assertio. Hoc interest inter corporalem, & spiritualem nutritionem, quod illa fiat cibo, & potu, tanquam duabus rebus distinctis, ut aliud sit cibus, & aliud potus: hæc autem fiat una re, quæ simul cibus, simul potus sit. Itaq; Christus, qui totus continetur sub specie panis, sub illa eadem specie cibus, & potus est: Idemque Christus, qui etiam totus continetur sub specie vini, sub eadem quoque specie cibus, & potus est. Non enim differt cibus, & potus in spirituali refectione, sicut differt in corporali. Unde manducare, & bibere, esurire, & sitire indifferenter pro eodem sumūtur in Scriptura, Matth. 5. v. 6. *Beati, qui esuriunt, & sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur.*

Joan. 6. 35. *Ego sum panis vitæ: qui venit ad me, non esuriet, & qui credit in me, non sitiet unquam.*

86. Quarta Assertio. Hinc fit, ut perinde sit, si nutritionem spiritualem spectes, sive sumas Christum sub specie panis tantum, sive sub specie vini tantum, sive sub utraque simul: quia ubique totus est; ubique cibi, ac potus rationem habet; & consequenter ubique plenam refectioné præstare potest. Unde non minor fructus percipitur ex sumptione unius, quam utriusq; speciei. Cum enim totus fructus pendeat a Christo, tanquam a fonte bonorũ omnium spiritualium, & is æque sub una, atque sub utraque specie præsens sit, & æque sub una, atque sub utraque cibi, & potus rationem habeat: necesse est, non minorem fructum ab una, quam ab utraque specie sperari posse. Vide, quæ supra dixi, §. 71.

87. Quinta Assertio. Porro in perceptione hujus Sacramenti duplex manducatio distinguenda est, una Sacramentalis, altera spiritualis. Eos dicimus sacramentaliter manducare Christũ, qui hoc Sacramentum, in quo Christus sub speciebus sacramétalibus continetur, ore corporali accipiunt, & in stomachum trajiciunt: eos autem spiritualiter, qui quando ore corporis sacramentaliter manducant Christum sub speciebus sacramétalibus, simul etiam percipiunt spiritualem animæ refectionem, id est gratiam sacramentalem, qua anima spiritualiter pascitur, & nutritur. Prior manducatio communis est bonis, & malis. Omnes enim tam boni, quam mali possunt ore corporis accipere Christum in Eucharistia, sicut undecim Apostoli boni, & Judas proditor. Posterior propria justorum est. Hi enim soli percipiunt spiritualem fructum ex sacramentali manducatione. Est autem duplex hic fructus: alter consistit in augmento gratiæ, & charitatis habitualis: alter in auxiliis gratiæ excitantis, quibus Deus nos prævenit, invitat, & corroborat ad bene, beateque operãdum. Sicut enim in nutritione corporis nõ solum augetur caro, sanguis, & ossa: sed etiam excitantur spiritus sensitivi, & vitales, qui apti sunt ad actiones sensitivas, & vitales prompte exequendas. Sic in nutritione animæ non solum augetur gratia habitualis, & alia dona permanentia, sed etiam excitantur motiones divinæ, ac supernaturales, quibus homo justus suaviter impellitur, & corroboratur ad pia opera prompte exercenda. Atque hæc breviter dicta sint de sententia Catholicorum. Nam cetera, quæ subtiliora sunt, in scholis disputavimus.

88. Sunt tamen quædam objectiones diluendæ, quæ non quidem ab Adversariis, sed ab ipsis Catholicis exercitii causa oppo-

opponi solent; idque eo fine, ut quod hactenus dictum est, melius intelligatur, & explicetur. Prima est: Si Christus sub una specie continetur semel totus, & sub altera semel totus: Ergo sub utraque continetur bis totus: Ergo plus confert sub utraque, quam sub una. Respondeo. Negatur ultima consequentia; quia etiam sub una parte panis consecrati continetur semel totus, & sub duabus partibus bis totus; & tamen, si fructum spectes, perinde est, sive quis sumat unam, sive duas, aut tres particulas panis consecrati. Idem est de vino consecrato. Alius plus, alius minus bibit ex eodem calice, & tamen fructus non ideo major, aut minor est.

89. SECUNDA obiectio. Unaquæq; species per se confert effectum suum: Ergo plus conferunt duæ, quam una. Respondeo cum distinctione. Quando una species sola sumitur per modum unius refectionis, confert totum illum effectum, quem conferunt ambæ species simul sumptæ per modū unius refectionis. Quando autem una species sumitur cum alia, tunc partialiter confert eundem effectum. Simile est de duabus particulis panis consecrati, aut de duobus haustibus vini consecrati. Dices: Vel totus effectus datur in sumptione panis; vel totus in sumptione vini; vel pars in sumptione panis, & pars in sumptione vini. Si totus in sumptione panis, jam nihil efficit sumptio vini. Si totus in sumptione vini, nihil efficit sumptio panis. Si pars in sumptione panis, & pars in sumptione vini, jam plus prodest sumptio utriusque, quam unius speciei. Respondeo: Idem argumentum fieri potest de sumptione duarum particularum panis consecrati, aut de iterato haustu calicis, aut de triplici mersione in baptismo. Dicendum ergo est, totum effectum conferri in sumptione panis; absolute quidem, si altera species non sequatur; in ordine vero ad alteram, si sequatur: Sicut si habeas duplicem particulam hostiæ, totum effectum consequeris in sumptione prioris; absolute, si illam solam sumpseris; in ordine vero ad alteram, si illam adjeceris. De duplici haustu par proportio est.

90. TERTIA objectio. Licet totus Christus sit sub una specie non minus, quam sub utraque; tamen, ut supra dictum est, vi verborum sola caro est sub specie panis, & solus sanguis sub specie vini. Ergo vi verborum plus continent duæ species, quam una: Ergo etiam plus efficiunt. Respondeo: Parum refert ad effectum Eucharistiæ, an caro, vel sanguis Christi sit ibi vi verborum, vel per naturalem concomitantiam. Hoc satis est, quod totus Christus non minus sit sub una specie, quam sub

utraque. Nam effectus Eucharistiæ non pendet immediate a vi verborum, sed ab ipso Christo, qui est præsens in sacramento. Ut hoc melius intelligatur, distinguendi sunt duo effectus, qui pendent a diversis causis. Unus est præsentia Christi in Eucharistia sub speciebus sacramentalibus. Hic immediate efficitur vi istorum verborum: *Hoc est corpus meum*: *Hic est sanguis meus*. Alter est gratia sacramentalis, seu interna animæ nutritio, & refectio. Hic immediate efficitur a Christo jam præsente: Et de hoc disputamus.

91. QUARTA objectio. Duæ species simul sumptæ plus significant, quam una: Ergo etiam plus efficiunt; quia efficientia respondet significationi. Antecedens patet, quia duæ species significant integrum convivium, constans cibo, & potu: Una species significat alteram tantum partem convivii; ut species panis, solum cibum; & secies vini, solum potum. Respondeo cum distinctione: Nam significatio sacramentalis dupliciter spectari potest. Primo, ex parte rei significatæ. Secundo, ex modo tantum significandi. Hoc ostendo in Baptismo. Exterior enim ablutio spectatur semel, quatenus significat internam ablutionem a peccatis; & semel, quatenus eam significat vel per unam, vel per trinam immersionem. Idem est in Eucharistia. Nam hoc sacramentū spectatur semel, quatenus significat internam animæ refectionem; & semel, quatenus eam significat vel unius, vel utriusque speciei sumptione. Si ergo priori modo spectetur significatio illius, est semper æque perfecta, quia semper est eadem res significata, nempe refectio animæ. Si posteriori, perfectior est significatio sub utraque, quam sub altera tantum specie, quia modus significandi est perfectior. Efficientia tamen sacramenti nō respondet significationi ex parte modi significādi, sed ex parte rei significatæ.

92. QUINTA objectio. Si quis in triduo mortis consecrasset Eucharistiam, non percepisset tantum fructū ex una specie, quantum ex utraque, ut multi fatentur. Ergo neque nunc percipimus tantum ex una, quantum ex utraque, quia Eucharistia jam non est alia, quam tunc fuisset. Respondeo: Non est simile. Nam in illo triduo Christus erat mortuus; & non solū corpus ab anima, sed etiam caro a sanguine separata. Nunc autem vivus est. Unde, si in illo triduo fuisset caro sine sanguine, & anima rationali; & sub specie vini fuisset sanguis sine carne, & anima rationali. Plus ergo fuisset sub utraque specie, quam sub una. Hinc aliqui putant, majorem etiam fructum ab utraque, quam ab una percipi potuisse. Mihi tamen non videtur hoc

sequi.

sequi. Nam vis, & efficacia hujus sacramenti non pendet præcise a carne, & sanguine, sed potius a Divinitate, seu persona Verbi. Cum ergo in triduo mortis caro Christi, licet a sanguine esset separata, manserit tamen conjuncta cum Divinitate, seu persona Verbi, retinuit eandem vim, & efficaciam, quam nunc habet: Ergo etiam in illo triduo non major fructus ab utraque specie, quam ab una tantum sperari potuisset.

93. SEXTA objectio. Si est tantus fructus unius speciei, quantus utriusque, quare Christus utramque instituit? Et quare Sacerdotes non sunt una contenti, sicut jubent laicos esse contentos? Respondeo: Eucharistia non solum est sacramentum, sed etiam sacrificium novæ legis. Igitur ratio sacramenti salvari potest in una specie: ratio sacrificii requirit utramque speciem. Laici ergo, qui Eucharistiam accipiunt, ut sacramentum est, una specie contenti sunt. Sacerdotes autem, qui illam ut sacrificium offerunt, utramque speciem usurpare debent. Plura de hac re in materia de sacrificio Missæ. Hæc pauca pro loco sufficiant.

CONCLUSIO OCTAVA.

Possunt esse legitimæ causæ, cur potius sub una specie, quam sub utraque Laici communicent.

94. HActenus explicatæ sunt duæ causæ, cur Laici non minus sub una, quam sub utraq; specie communicare possint. Prior est, quia totus Christus non minus sub una, quam sub utraque continetur. Posterior, quia non minor fructus ex una, quam ex utraque percipitur. Nunc aliæ causæ afferendæ sunt, cur expediat eos sub una specie potius, quam sub utraque communicare. Sunt autem potissimum tres. Prima, qui a multi sunt abstemii a vino. Altera, quia vinum in multis haberi non potest, præsertim in tanta copia, ut multa hominum millia possint communicare. Tertia, quia in tanta communicantium multitudine sæpe esset periculum effusionis, aut irreverentiæ.

95. Hæ causæ sufficientes sunt, si semel statuamus (quod hactenus probatum est, & infra rursus confirmabitur) utramque speciem jure divino non esse necessariam, sed alteram sufficere; nec plus utilitatis ex utraque, quam ex altera percipi posse. Nam si ita est, prudenter abstinere possumus a calice propter rationes jam allatas. Nec id negant adversarii. Solum urgent præceptum de utraque specie, de quo jam non agimus. Excluso ergo præcepto, nihil est, quod amplius objiciant.

96. Imo

96. Imo quod magis miror, ipsi, qui præceptum urgent, putant eas causas, quas jam attuli, tanti momenti esse, ut una species licite usurpari possit. Nam Joannes Brentius in Apologia pro confessione Vvirtenbergensi fatetur, abstemios posse sub una specie communicare. Et Philippus Melanchton in Libro de usu integri sacramenti affirmat, Ruthenos, ob vini inopiam, recte facturos, si pro vino uterentur medone, seu aqua mellita.

97. Ex hac illorum confessione sic argumentor. Si abstemii, & Rutheni possunt licite communicare, & fructum Eucharistiæ percipere sine specie vini: cur nec similiter alii? Dicent sine dubio, obstare præceptum Christi: abstemios, & Ruthenos excusari ab observatione præcepti: reliquos non item. Sed frustra. Sic enim insto: Brentius, Philippus, & alii Adversarii putant, præceptum Christi in eo consistere, ut una species non sumatur sine altera, vel, ut ipsi loquuntur, ut sacramentum Eucharistiæ non mutiletur altera sui parte: & sacrilegos esse, qui id faciant. Sane, si ita est, Brentius, Philippus, & alii Lutherani omnino sacrilegi sunt, qui contra præceptum Christi permittunt abstemiis, & Ruthenis sacramentum altera sui parte mutilatum. Addo hoc dilemma: Vel jure divino prohibitum est communicare sub altera tantum specie, vel non est: Si prohibitum est, cur permittitur abstemiis? Si non est, cur reliquis negatur?

98. Ex dictis colligo hæc duo principia. Unum est: omnes tam Catholici, quam adversarii permittunt abstemiis communionem sub altera tantum specie; nec unquam auditum est, a temporibus Apostolorum ad nos usque, abstemios fuisse a communione exclusos. Alterum est: Nulli, nec Catholici, nec Adversarii possunt dispensare in præcepto divino: sed quidquid d vino jure mandatum est, ut fiat, hoc omnino fieri debet; i. quidquid divino jure prohibitum est, ne fiat, hoc nullo modo fieri debet. Hinc ita concludo. Ergo vel communio sub una specie non est prohibita jure divino, quod nos contendimus; vel si prohibita est, non potest fieri dispensatio in illa prohibitione. Et sic abstemii erunt repellendi a communione. Eligant hic Adversarii quod volunt.

CON-

CONCLUSIO NONA.

Ecclesia legitime statuit, ut Laici communicent sub una specie.

99. SI spectemus jus divinum, semper in Ecclesia fuit liberum Laicis, vel sub una, vel sub utraque specie communicare, ut hactenus ostensum est. Si autem spectemus jus Ecclesiasticum, res aliter habet. Nam diversis temporibus, propter diversas causas, & occasiones, fuerunt etiam diversa præcepta Ecclesiastica de hac re. Et quidem Gelasius Papa, quia videbat suo tempore Manichæos ex falsa superstitione semper abstinere ab altera specie, plane statuit, ut nemo nisi sub utraque specie communicaret: alioqui fore, ut Manichæus haberetur, qui a calice abstineret. Contra vero Patres in Concilio Constantiensi, quia videbant Hussitas in Bohemia pertinaciter urgere utramq; speciem tanquam ad salutem necessariam, cum tamen Catholici passim sub altera communicarent; usum utriusque speciei, respectu Laicorum, penitus sustulerunt: non ideo sane, quod putarent esse malum, & illicitum; sed partim, ut hac ratione Hussitarum errorem corrigerent, & damnarent: partim etiam, ut consuetudinem communicandi sub una specie, quæ tunc multis locis recepta erat, suo decreto approbarent, & sic in tota Ecclesia major conformitas, & concordia servaretur. Accedebant & aliæ causæ, quas superiori capite explicavimus.

100. Propter has igitur prudenter statutum est, ut Laici sub una specie deinceps communicarent. Nec sine exemplo id factũ. Nam simile quid contigit olim circa mersionem Baptismi. Sicut enim jure divino semper liberum fuit communicare sub una, vel sub utraque specie: sic etiam jure divino liberum fuit, unam, vel trinam mersionem adhibere in Baptismo. Et rursum, sicut hac libertate non obstante, Ecclesia nunc sub una, nunc sub utraque specie voluit Laicos Eucharistiam accipere: sic ettiam nunc unam, nunc triplicem mersionem voluit adhiberi in baptismo, propter diversas causas diversis temporibus occurrentes. Et quidem in primitiva Ecclesia triplex mersio fuit imperata, ad designandam Trinitatem personarum in una Deitate: idq; propter Hæreticos illius temporis, qui negantes Trinitatẽ, una mersione baptismum conferebant. Hoc patet ex canone 49. Apost., qui sic habet: *Si quis Episcopus, aut Presbyter non trinam mersionẽ unius mysterii celebret, sed semel mergat in baptismate, de-*

po-

SOLVUNTUR OBJECTIONES

Ex Scripturis.

102. EXplicavi hactenus sententiam Catholicorum, qui docent nullum exstare præceptum divinum de utraque specie; ac proinde unam speciem licite usurpari posse, & semper in Ecclesia usurpatam esse: idque non minori fructu, quam si ambæ species usurpentur. Nunc Adversariorum argumenta dissolvenda sunt, quæ ipsi contra hanc doctrinam afferunt. Sunt autem triplicia: quædam ex Scripturis; alia ex Patribus; alia denique ex ratione desumpta. Singula ordine discutiemus.

103. Et quidem omnes Adversarii, ut supra monui, quærunt in Scripturis præceptum de utraque specie, nec tamen inveniunt. Hussitæ quærunt in illis verbis: *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis sanguinem ejus*. Lutherani in illis: *Hoc facite*. Calvinistæ in illis: *Bibite ex eo omnes*. Alii ex illis: *Ego enim accepi a Domino, quod & tradidi vobis*. Sunt ergo quatuor objectiones petitæ ex Scripturis, quas jam persequar.

104. Prima sumitur ex illo Joan. 6. 53. *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis sanguinem ejus, non habebitis vitam in vobis*. Hic volunt Hussitæ contineri præceptum Christi de utraque specie. Non negamus. Et quod mirum est, nobiscum negant Lutherani, & plerique Calvinistæ, non tamen ex eodem principio: Illi, quia putant, ibi non agi de sacramentali manducatione: Nos, quia tametsi fateamur agi de sacramentali manducatione, negamus tamen fieri mentionem utriusque speciei. Igitur duo nos asserimus. Primo, Christum loqui de Sacramento Eucharistiæ. Secundo, non tamen præcipere utramque speciem. In priori suffragantur nobis Hussitæ; in posteriori Lutherani, & multi Calvinistæ. Utrumque explicandum est.

105. Primo ergo dicimus, Christum in illo cap. 6. apud Joannem loqui de triplici cibo. 1. De materiali. 2. De spirituali. 3. De sacramentali. Sicut enim in aliis rebus solet suos auditores ad ipsorum captum instituere, paulatim a notis ad incognita, a sensibilibus ad occulta, a corporalibus ad spiritualia progrediendo; sic etiam hic facit: Et quidem in principio capitis agit de panibus a se multiplicatis, quibus turbæ corporaliter fue-

fuerant pastæ, & satiatæ. Et quia propter hoc miraculum ipsum sequebātur, inde sumpta occasione hortatur eos, ut potius quærant cibum spiritualem, quam corporalem: *Operamini*, inquit, *non cibum, qui perit, sed qui permanet in vitam æternam*. Hinc ulterius progreditur ad cibum sacramentalem, cum ait: *Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*: Et iterum: *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis sanguinem ejus, non habebitis vitam in vobis*. Ac deinceps: *Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus.* Et denique: *Non sicut manducaverunt Patres vestri Manna, & mortui sunt. Qui manducat hunc panem, vivet in æternum*. Hæc, & similia dixit Christus de sacramentali manducatione suæ carnis, & bibitione sui sanguinis. Et credebat illi Petrus, & quidam alii ex Apostolis: Judas autem, & Capharnaitæ non credebant, de quibus ipse ait: *Sed sunt quidam ex vobis, qui non credunt*. Hos imitantur Lutherani, & multi Calvinistæ.

106. Secundo dicimus (quod ad rem præsentem pertinet) illa verba, *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis*, continere quidem præceptum de sumenda Eucharistia; non tamen de utraque specie. Duo enim spectari hic possunt. 1. Substantia sumptionis. 2. Modus sumptionis. Substantia in eo consistit, ut quis manducet carnem Christi, & bibat ejus sanguinem. Modus autem in eo, ut quis hoc faciat sub una, vel sub utraque specie. Igitur substantia sumptionis est in præcepto, non modus. Vult enim Christus, ut manducemus carnem, & bibamus sanguinem ipsius; non tamen vult, ut id faciamus sub utraque specie. Hoc evidenter ostendo, quia nec in verbis citatis, nec in toto capite fit ulla mentio vini, aut calicis. Ergo neque ex illis verbis, neq; ex toto capite convinci potest præceptum de utraque specie. Imo nec probabiliter inde colligi potest. Unde enim? An ex voce *carnis, & sanguinis?* At jam sæpe dixi, carnem, & sanguinem Christi non minus sub una specie, quam sub utraque contineri. Si ergo possum carnem, & sanguinem habere sub una specie, quæ est necessitas utriusque? An ex voce *manducandi, & bibendi?* Ne hoc quidem. Nam supra etiam ostendi, manducationem, & bibitionem sæpe pro eodem sumi. Et Paulus 1. Cor. 3. 2. ait. *Lac vobis potum dedi*. postea c. 9. 7. dicit: *Quis pascit gregem, & de lacte gregis non manducat?*: Si ergo juxta Paulum idem est lac bibere, & manducare, cur non idem sit, Christum bibere, & manducare? Non desunt alia exempla. An non regius Propheta dixit, Psal. 68. 22. *Dederunt in escam meam fel?* quod tamen

men alio vocabulo, sed eodem sensu interpretatus est Euangelista Matth. 27. v. 34. *Dederunt ei vinum bibere cum felle mixtum.* Ecce fel bibitur, & manducatur. Et hoc capiunt adversarii. Cur non capiunt, cum dicimus, Christum sub una specie bibi, & manducari?

107. Puto satisfactum esse Hussitis. Nam si in toto illo capite, quod illi nobis objiciunt, nulla firmentio utriusque speciei; nec ex ullo apice colligi potest ejus necessitas; quid habent, quo urgere nos possint? Nihil video. Sed tamen ego habeo, quo illos urgere possum. Et quidem ex eodem capite. Nam Christus cum dixisset, *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem*, postea subjecit: *Non sicut manducaverunt Patres vestri manna, & mortui sunt: qui manducat hunc panem, vivet in æternum*. Hic quæro, quid Christus intelligat per panem? vel enim intelligit solam speciem panis, vel intelligit se ipsum, id est carnem, & sanguinem suum: Si solam speciem panis: necessario sequitur contra Hussitas, solam speciem panis sufficere ad salutem. nam hic erit sensus verborum Christi: *Qui manducat hunc panem*, id est, Eucharistiam sub sola specie panis, *vivet in æternum*. Si autem intelligit seipsum, id est carnem, & sanguinem suũ: iterum sequitur contra Hussitas, non solum carnem, sed etiam sanguinem Christi manducari. Erit ergo hic sensus verborum: *Qui manducat hunc panem*, id est, qui manducat carnem, & sanguinem meum, *vivet in æternum*. Idem ergo est manducare, & bibere, quod nos contendimus.

108. Hactenus probavi ex nostris principiis contra Hussitas, non posse colligi præceptum utriusq; speciei ex verbis supra citatis. Possum idem probare ex principiis Lutheranorum, & Calvinistarum, qui putãt citata verba non de sacramentali manducatione, & bibitione, quæ fit per speciem panis, & vini, sed de spirituali, quæ fit per fidem, intelligi oportere. Hoc autem sic facio. Vel Lutherani, & Calvinistæ putant vi illorum verborum, *Nisi mãducaveritis carnẽ filii hominis, & biberitis eius sanguinem*, necesse esse, ut sigillatim uno actu fidei manducetur caro Christi, & alio actu fidei bibatur sanguis Christi: Vel certe putant sufficere, ut unico actu simul manducetur, & bibatur Christus, & consequenter idem sit, fide mãducare, & fide bibere. Illud prius non dicent: quia putant satisfieri præcepto, si totum Christũ pro nobis mortuum, & crucifixum uno actu fidei simul apprehendamus. Si ita est, cur non similiter dicamus satisfieri præcepto, si totus Christus sub una specie mãducetur, & bibatur? Aut quid necesse est, sigillatim manducare carnẽ sub specie panis, & sigillatim

tim bibere sanguinem sub specie vini? Sat multa de prima objectione, quæ est Hussitarum.

109. Secunda objectio sumitur ex illo Luc. 22. 19. *Hoc facite in meam commemorationem*. Hic jubet Christus, ut Apostoli faciant, quod ipse fecit. Ipse autem distribuit omnibus præsentibus utrãque speciem: Ergo & Apostoli, & eorum successores debent utramq; speciem distribuere. Respondeo. Valde miror adversarios, quod hunc locum nobis objiciant, idque duplici de causa. Primo, quia de sensu illius inter se ipsi dissentiunt. Lutherani volunt ad omnes fideles, Calvinistæ ad solos Ecclesiæ ministros pertinere. Hanc litem inter se primũ componant. Secundo, quia nihil inde contra nos evincunt. Hoc ostendo. Nam illa verba, *Hoc facite in meam commemorationem*, non habentur, nisi apud Lucam, & Paulum. Cæteri Euangelistæ ea omiserunt. At tam Lucas, quam Paulus ponit illa post sumptionem panis, non autem post sumptionem calicis: Ergo ex illis non potest colligi præceptum de sumptione calicis. Frustra ergo fatigant se Adversarii. Dicent forte, tametsi post sumptionem panis sint posita, tamen repeti oportere post sumptionem calicis. At unde hoc constat? Sane Lucas non repetivit. Paulus repetivit quidem, sed cum hac moderatione: *Hoc facite, quotiescunque biberitis, in meam commemorationem*. At cum hac moderatione non continent præceptũ de sumptione calicis, sed tantum de commemoratione mortis, & passionis Christi: idque non absolute, sed sub conditione. Nõ enim absolute præcipitur illis verbis, ut bibamus calicem: sed sub conditione præcipitur, si velimus bibere calicem, ut faciamus hoc in memoriam Christi. Simile est, quod dixit Christus in Evangelio: *Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus*. Hic non præcipit absolute, ut vendamus omnia nostra, & demus pauperibus: sed sub cõditione, ut id faciamus, si velimus sequi perfectionem Euangelicam. Eodem modo, cũ dicit, *Tu autem cum oraveris, intra in cubiculum tuum*, non præcipit absolute orationem, sed si volumus orare, ut sine inani gloria id præstemus. Ejusdẽ exempla sunt infinita in Scriptura: Et sane res tam perspicua est, ut non egeat majori declaratione. Solum condoleo simplicioribus, qui tam misere ab adversariis illuduntur.

110. Tertia objectio sumitur ex illo Matth. 26. 27. *Bibite ex hoc omnes*. Urget hæc verba Calvinus lib. 4. instit. c. 17. §. 47. cum ait: *Edictum æterni Dei est, ut omnes bibant*. Et §. 48. *Præcipientis verba sunt, Bibite ex hoc calice omnes*. Respondeo. Calvinus spectat verba, non sensum; ideoque simplici Lectori fucum facit. Non enim voluit Christus, ut absolute omnes biberent ex eo calice; sed ut

omnes

omnes Apostoli, qui præsentes erant. Hoc patet ex ipso contextu. Cum enim divisisset panem Eucharisticum in varias partes, & singulis Apostolis singulas porrexisset, calix autem eo modo dividi non posset; uni ex Apostolis integrum porrexit cum hac cautione, ut non putaret totum sibi ebibendum esse, sed aliquid inde degustandum, ac deinde reliquis ordine porrigendum. Itaque verba illa, *Bibite ex hoc omnes*, perinde valent, atque illa Lucæ 22.7. *Accipite, & dividite inter vos*, id est, unus non exhauriat totum calicem, sed singuli aliquid bibant. Quod factum est, ut testatur Marcus c. 14. 24. cum ait: *& biberunt ex eo omnes*. Utique illi omnes ex eo biberunt, quibus dictum erat a Christo, *Bibite ex hoc omnes*: Quid quæso hic difficultatis est? non plus, quam si paterfamilias, arrepto calice recentis musti, modice eum degustaret, & postea filiis degustandum porrigeret cum hac formula: *Bibite ex hoc omnes*, id est, singuli modicum aliquid inde capiant, nemo solus totum exhauriat. An propterea, quotquot extra familiam illam essent, putarent se cogi præcepto, ut ex eodem calice mustum gustarent? Ridiculum sane.

111. Sed instant adversarii hoc modo: Iisdem dictum est, *Bibite*, quibus dictum est, *Manducate*: At hoc dictum est omnibus: Ergo & illud. Respondeo: Vel stupidi, vel importuni sunt, qui sic agunt. Jam ostendi, solis Apostolis præsentibus dictum esse, *Bibite*. Iisdem dictum est, *Manducate*. Et quid opus est nova probatione? Persistã in exemplo paulo ante allato. Si paterfamilias tempore cenæ diceret famulis, & ancillis præsentibus: *Mãducate, & bibite*: an ideo censeretur omnes extraneos præcepto cogere ad manducandum, & bibendum? Non opinor. Eodem modo fecit Christus. Dixit Apostolis in ultima cœna præsentibus, *Manducate, & bibite*. An illis verbis præceptum dedit generale, quo omnes Christianos obligaret? Nihil minus. Ubi ergo, inquies, præceptum dedit, si ibi non dedit? Responsio in promptu est. Si quæritur præceptum de utraque specie, nusquam dedit. Si de Eucharistia, abstrahendo ab una, vel utraque specie, dedit illis verbis, Joan. 6. 53. *Nisi manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis*. Ubi iterum notanda est insignis adversariorum impudentia. Nam in his ipsis verbis, *Nisi manducaveritis*, &c. ubi revera præceptum est, præceptum non agnoscunt. In illis autem, *Bibite ex hoc omnes*, ubi præceptum non est, præceptum esse contendunt. Quid agas cum hoc hominum genere? Nimirum contradictionis spiritum habent.

112. Iterum instant: Ipsemet Christus alibi fatetur, se omnibus

dicere, quidquid dicit Apostolis, juxta illud Marci 13.37. *Quod vobis dico, omnibus dico*. Atqui Apostolis dixit, *Bibite*. Ergo omnibus hoc dixit. Omnes ergo tenentur usurpare calicem. Respondeo: Et hic aperte fucum faciunt adversarii truncando verba Christi. Ipse enim sic dixit, *Quod vobis dico, omnibus dico, vigilate*. Hanc particulam, *vigilate*, omittunt illi boni viri, ex qua tamen sensus totius sententiæ pendet. Non enim est hic sensus, *Omnia simpliciter, quæ vobis dico, omnibus dico*. Nam multa dixit Apostolis, quæ omnibus non dixit, ut Matth. 26. *Omnes vos scandalum patiemini in me in ista nocte*. Et Joan. 6. 70. *Nonne ego vos duodecim elegi, & ex vobis unus diabolus est?* Sensus ergo hic est: Quod dico vobis, ut vigiletis, hoc omnibus dictum volo. Omnes debent imitari virgines prudentes, juxta illud Matth. 25. 13. *Vigilate itaq; quia nescitis diem, neque horam*.

113. Quarta objectio sumitur ex illo 1. Cor. 11. 23. *Ego enim accepi a Domino, quod & tradidi vobis*. &c. Ubi Apostolus ostendit utramque speciem non solum ex Christi institutione, sed etiam ex Apostolica traditione præceptam esse. Hoc enim significat illa particula, *Tradidi vobis*. Unde fit tale argumentum: Omnis traditio Apostolica est servanda: Sed est traditio Apostolica de utraque specie: Ergo servanda est. Respondeo: Adversarii omnia confundunt. Sane hæc tria, institutio, traditio, præceptum distincta sunt. Fateor utramque speciem a Christo institutam esse, fateor utramque ab Apostolo traditam. Nego utramque jure divino præceptam esse. Et quidem, quod institutio differat a præcepto, multis exemplis probatum est Conclus. 1. Quod autem traditio, & præceptum non sint idem, ex eo patet, quia Apostoli multa tradiderunt primis Christianis, quæ tamen præcepta nobis non sunt. Et ne longe abeam, ex eodem loco Pauli probari id potest. Sic enim habet in fine citati capitis: *Itaque fratres mei, cum convenitis ad manducandum, invicem exspectate: si quis esurit, domi manducet*. An putant adversarii contineri hic præceptum, quod omnes obliget? Sat scio, non scrupulosos esse.

11 . Præter hæc scripturæ loca, quæ hactenus allata sunt, audent etiā proferre pro utraq; specie, quod dixit Christus Matth. 19. 6. *Quod Deus conjunxit, homo non separet*. Atqui Deus, inquiunt, conjunxit utramque speciem; Ergo Pontifex non potest unam ab altera separare. Resp. Ex iis, quæ hactenus allata sunt ab adversariis, satis constat, nihil eos solidi afferre posse. Verum ex hoc loco plane apparet, aut insanos, aut insigniter petulantes esse. Quæ enim connexio est: Homo non potest separare virum ab uxore: Ergo non potest communicare sub una specie? Si

sic

sic pergant, sine dubio persuadebunt, nullum reum, quantumvis sceleratum, nullam feram, pecudem, piscem, aut avem necari ab homine posse. Quare? quia quod Deus conjunxit, homo non separet: Sed Deus conjunxit animam cum corpore, tam in hominibus, quam in cæteris animantibus: Ergo nemo potest animam separare a corpore, ac proinde nullum vivens interficere. Sed relinquamus has ineptias, quæ plane indignæ sunt homine Christiano. Miror autem, adversarios hujusmodi præsidiis se tueri.

SOLVUNTUR OBJECTIONES

Ex Patribus.

115. Sicut Adversarii frustra in scripturis quæsiverunt præceptum Christi de utraque specie: sic frustra quærunt in Patribus. Nec tamen minorem conatum hic adhibent, quam ibi. Nam, ut cæteros omittam, Plessæus Calvinista lib. 1. de Euchar. cap. 10. discurrens per singulas pene ætates, a temporibus Apostolorum ad nos usque, quotquot potest, corradit Patrum testimonia, pro utraq; specie confirmanda. Sed vel nihil, vel parum ad rem, quod illi homini familiare est. Semper enim extra statum, & scopum quæstionis vagatur. Quæstio inter nos, & adversarios non consistit in eo, an utraque species fuerit olim in usu, sed potius, an fuerit in præcepto? Patres, qui a Plessæo citantur, significant fuisse in usu, quod libenter concedimus (sicut etiam una species fuit in usu, ut supra ostendi) non tamen dicunt fuisse in præcepto, de quo disputamus. Sunt tamen pauci, quid videntur hoc insinuare, de quibus breviter, & sigillatim dicendum est.

116. Omissis ergo Patribus, qui tantum de usu loquuntur, inter cæteros, qui videntur loqui de præcepto, primo loco objici potest Cyprianus, qui in sermone de cœna Domini sic habet: *Nova est hujus sacramenti doctrina, & scholæ Evangelicæ hoc primum magisterium protulerunt, & doctore Christo primum hæc mundo innotuit disciplina, ut biberent sanguinem Christiani, cujus esum legis antiquæ authoritas districtissime interdicit. Lex quippe esum sanguinis prohibet: Evangelium præcipit, ut bibatur.* Respondeo: Hoc testimonium Cypriani plane destruit doctrinam Calvinistarum, & nostram confirmat. Unde miror a Plessæo adductum esse. Hoc ostendo dupliciter. Primo, quia astruit

veritatem corporis,& sanguinis Christi in Eucharistia,quam Calvinistæ negant.Nam Cyprianus dicit,*Christianos bibere sanguinem Christi*:Calvinistæ dicunt, non bibere eos sanguinem, sed figurã sanguinis Christi, nempe vinum Sacramentale.Quod autem Cyprianus loquatur de vero sanguine , & non de figura sanguinis, patet ex antithesi,quã facit. Ait enim, Judæis in veteri lege fuisse prohibitum ,ne biberent sanguinem : Christianis autem in Evangelio præceptum esse, ut bibant sanguinem. Hoc sane non potest intelligi de figura sanguinis,sed de vero sanguine. Nam si agatur de figura sanguinis ,fatentur Calvinistæ , non minus Judæos bibisse sanguinem Christi in figura Agni paschalis, & aquæ salientis in petra,quam Christiani bibant sanguinem Christi in figura vini.Huc enim spectat,quod Plessæus ait l. 4.de Euch.c.1.p. 653. in fine:*Dicemus idem de paschate,& cœna Dominica,in utroque corpus ,& sanguis Domini comeduntur, & bibuntur*. Necesse ergo est, Cyprianum loqui de vero sanguine; ac proinde de sententia Cypriani; verum sanguinem Christi præsentem esse in Eucharistia;quod Calvinistæ negant.Hoc confirmatur ex eodem Cypriano,qui ibidem sic habet: *Panis iste,quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie ,sed natura mutatus, omnipotentia Verbi factus est caro*. Quid clarius contra Calvinistas ? Potuisset addere : *Vinum istud,quod Dominus discipulis porrigebat,non effigie,sed natura mutatum,omnipotentia Verbi factum est sanguis*.Longe aliter Calvinistæ.Panis,& vinum,inquiunt, nec effigie, nec natura mutata sunt, sed tantum significatione ; nec facta sunt caro, & sanguis, sed figura carnis,& sanguinis.

117. Jam vero, cum Cyprianus ait , *Lex esum sanguinis prohibet,Evangelium præcipit, ut bibatur*,iterum contra adversarios facit,non contra nos. Nam præceptũ,de quo loquitur,non fundat in illis verbis, *Bibite ex hoc omnes* , in quibus adversarii illud fundant ; sed in illis , *Nisi manducaveritis carnem filii hominis , & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis* . At hæc verba,ut supra ostendi, continent quidem præceptum de manducatione carnis,& bibitione sanguinis Christi;non tamen de utraq; specie.Et hoc ipsum sentit Cyprianus.Cum enim citasset illa verba: *Nisi manducaveritis carnem filii hominis , & biberitis ejus sanguinem*, paulo post subjecit: *Potus , & esus ad eandem pertinet rationem*;q.d.idem est manducare Christum, & bibere Christũ. Qui ergo manducat Christum sub una specie , non solum manducat carnem, sed etiam bibit sanguinem ipsius , ac proinde præcepto Evangelico,de quo loquitur Cyprianus, perfecte satisfacit .

118. Secundo objicitur Chrysost. hom.18. in poster. Corinth. ubi

ubi ait: *Est autem, ubi nihil differt Sacerdos a subdito, ut quando fruendum est horrendis mysteriis. Similiter enim omnes, ut illa percipiamus, digni habemur. Non sicut in veteri lege partem quidem Sacerdos comedebat, partem autem populus, & non licebat populo participem esse eorum, quorum particeps erat Sacerdos. Sed nunc non sic, verum omnibus unum corpus proponitur, & poculum unum.* Nulla hic fit mentio divini præcepti de utraq; specie. Nec Chrysostomo propositũ fuit eo loco de tali præcepto disputare. Hoc solum egit, ut assignaret differentiam inter veterem, & novam legem quoad sacrificia utriusque legis. Nam in veteri lege, nec Sacerdos, nec populus gaudebat toto sacrificio, sed unam illius partem Sacerdos, alteram populus comedebat. In nova lege non ita res habet. Totum sacrificium, quantum quidem ad victimam, quæ offertur, attinet, æque a populo, æque a Sacerdote participatur. Utrique, tam populo, quam Sacerdoti totus Christus secundum carnem, & sanguinem manducandus, & bibendus proponitur. Quis hoc neget? Nec aliud vult Chrysostomus.

119. Ut tamen res melius intelligatur, notandum est in lege Mosaica fuisse triplex sacrificium, nempe holocaustum, hostiam pro peccato, & hostiam pacificam. Holocaustum erat omnium perfectissimum, quia totum cremabatur in honorem Dei, & nihil ex eo comedebatur. Hostia pro peccato partim cremabatur, partim cedebat in usum Sacerdotum, qui in atrio templi ex ea vescebantur. Hostia pacifica dividebatur in tres partes, quarum prima cremabatur; altera cedebat Sacerdotibus; tertia populo offerenti. Et quidem Sacerdotibus cedebat pectusculum, & armus dexter, de quo non licebat populo manducare. Hoc igitur est, quod dicit Chrysostomus: *Partem Sacerdos comedebat, partem autem populus: & non licebat populo participem esse eorum, quorum particeps erat Sacerdos.* Non sic in nova lege. Christus, qui est victima, totus populo, totus Sacerdoti porrigitur.

120. Quod autem addit Chrysostomus, *Omnibus unum corpus proponitur, & poculum unum*, non debet intelligi de speciebus sacramentalibus, sed de ipso Christo, qui offertur. Non enim sensus est, omnibus Christianis, tam Laicis, quam Sacerdotibus, proponi eandem speciem panis, & eandem speciem vini; quia hoc est falsum, cum singuli accipiant singulas partes panis, & vini consecrati, inter se realiter, & numero distinctas: sed omnibus proponi eandem Christi carnem, & eundem sanguinem: ita ut Sacerdos nihil carnis, aut sanguinis percipiat, quod non

etiam percipiant Laici. Et in hac re ponit discrimen inter novi, ac veteris Testamenti Sacerdotes, & populum.

121. Tertio objicitur Leo Papa serm. 4. de quadragesima, ubi de Manichæis ita scribit: *Ore indigno Christi corpus accipiunt, sanguinem autem redemptionis nostræ haurire omnino declinant. Quod ideo vestram volumus scire sanctitatem, ut vobis hujusmodi homines & his manifestentur indiciis, & quorum deprehensa fuerit sacrilega simulatio, notati, & proditi, a sanctorum societate, sacerdotali authoritate pellantur.* Respondeo, Adversarii duobus modis hic peccant in citando Leone. Primo, quia Leo his verbis confirmat veritatem corporis, & sanguinis Christi in Eucharistia, quam ipsi negant. Secundo, quia non condemnat communionem sub una specie in Catholicis, qui eam legitime tunc usurpabant; sed in Manichæis, qui ex sacrilega superstitione abstinebant a calice, ut supra Conclus. 5. ostensum est.

122. Consulatur historia illius temporis, quæ sic habet. Excisa per Gensericum Africa, Manichæi, qui inde ejecti erant, sub specie pietatis, & Catholicæ religionis, in Italiam irrepserunt: & plerique Romam ingressi, volentes suam hæresim occultare, inter Catholicos habitabant, & cum iis publice sub una specie communicabant, ut hac ratione pro Catholicis haberi, & tolerari possent. Igitur Leo, cum primum factus est Pontifex, statim adiecit animum ad eos penitus extirpandos. Usus est autem variis mediis. Nam primum pro concione instruxit cives Romanos, quam nefanda essent Manichæorum dogmata, & sacrilega. Secundo, dedit eis manifestum signum, quo a Catholicis discerni possent: asserens illos, qui semper abstinerent a calice, pro Manichæis; qui aliquando, pro Catholicis habendos esse. Tertio, hortatus est populum, ut si alicubi scirent occultari Manichæos, statim eos detegerent, & Ecclesiastico magistratui manifestarent. Quarto, convocavit Concilium Episcoporum, in quo, præsente Clero Romano, & multis Senatoribus, Manichæorum sacrilegia publice detecta, & examinata sunt. Quinto, scripsit ad vicinos Italiæ Episcopos, ut & ipsi serio laborarent in extirpandis Manichæis, si qui forte occulte apud illos latitarent. Hæc omnia patent ex ipso Leone, præsertim ser. 4. de collectis, & ser. 4. de quadrages. & ser. 2. de natali Domini, & ser. 4. de Epiphania, & ser. 5. de jejunio decimi mensis, & ep. 93. c. 16.

123. Hinc Prosper in Chronico commendat illum his verbis: *Hoc tempore plurimos Manichæos intra urbem latere, diligentia Papæ Leonis innotuit: qui eos de secretis suis erutos, & oculis totius Ecclesiæ publicatos, omnes dogmatis sui turpitudinem & damnare fecit,*

cit, & prodere, incensis eorum codicibus, quorum magnæ moles fuerunt interceptæ. Quæ cura viro sancto divinitus, ut apparet, inspirata, non solum Romanæ urbi, sed etiam universo orbi plurimum profuit: siquidem confessionibus in urbe captorum, qui doctores eorum, qui Episcopi, quive Presbyteri, in quibus provinciis, vel civitatibus degerent, patefactum est: multique orientalium partium Sacerdotes industriam Rectoris imitati sunt. Vide plurima apud Baronium tom. 6. annalium Ecclesiasticorum cir. ann. Christi 443. & sequent.

124. Quarto objicitur Gelasius Papa, qui apud Gratianum c. *Comperimus*, de cons. d. 2. sic habet: *Comperimus, quod quidam sumpta tantummodo corporis sacri portione, a calice sacricruoris abstineant. Qui proculdubio, quoniam nescio qua superstitione docentur obstringi, aut Sacramenta integra percipiant, aut ab integris arceantur: quia divisio unius, & ejusdem mysterii sine grandi sacrilegio non potest provenire.* Respondeo. Hæc objectio est similis præcedenti. Et jam sup. concl 5. notavi, Gelasium reprehendere eos tantum, qui ex superstitione abstinebant a calice. Cujusmodi erant occulti Manichæi. Cætera vide loco citato.

SOLVUNTUR OBJECTIONES EX RATIONE.

125. ADversarii, ut in re desperata fieri solet, undecunque possunt, quærunt subsidia pro utraque specie, ut oppugnent Catholicos. Sed ut sæpe dixi, frustra. Certe objectiones, quas desumunt ex ratione, ejusmodi sunt, ut & nostram causam vehementer confirment, & illorum reddant deteriorem. Sunt autem hæ.

126. Prima sumitur ex figura veteris Testamenti hoc modo: Omnes Hebræi in deserto biberunt aquam de petra, juxta illud 1. Cor. 10. 4. *Omnes eundem potum spiritalem biberunt.* Ergo etiam omnes Christiani in deserto hujus vitæ debent bibere sanguinē Christi. Sequela patet ex illo 1. Cor. 10. 6. *Hæc autem in figura facta sunt nostri.* Respondeo. Hoc ipso argumento convincam adversarios. Nam si aqua de petra fuit figura Eucharistiæ, sine dubio fuit aqua sacramentalis. Vel ergo sumebatur cum cibo sacramentali, vel sola. Si sola, favet uni speciei, non duabus. Si cum cibo sacramentali, quis ille fuit? Nusquam legimus in tota Scriptura, Hebræos, cum biberent aquam de petra, sumpsisse simul ex præcepto divino cibum aliquem Sacramentalem.

127. Addo, si generatim loquamur de figuris Eucharistiæ, plus nobis eas patrocinari, quam adversariis. Hoc sic ostendo. Catholici

lici agnoſcunt has figuras. 1. Panem, & vinum Melchiſedech. 2. Panes propoſitionis. 3. Panem ſubcinericium Eliæ. 4. Manna. 5. Aquam de petra. 6. Agnum Paſchalem. 7. Sacrificia Moſaica. Omnes hæ, excepta prima, repræſentant Euchariſtiam ſub una ſpecie. Adverſarii autem non agnoſcunt primam figuram. Ergo ſecundum adverſarios nulla eſt figura, quę repreſentet utramq; ſpeciem. Nam panes propoſitionis, panis ſubcinericius, & Manna repræſentant ſpeciem panis. Aqua de petra repræſentat ſpeciem vini. Agnus Paſchalis, & ſacrificia Moſaica ſumebantur a Laicis per modum cibi tantum. Quid ergo reliquum eſt Lutheranis, & Calviniſtis pro utraque ſpecie? Nihil, niſi panis, & vinum Melchiſedech. At hunc ipſum panem, & vinum volunt fuiſſe prophanum, non ſacramentalem.

128. Cum autem inferunt adverſarii, ſicut Hebræi biberunt aquam de petra, ſic Chriſtianos debere bibere ſanguinem Chriſti: libenter id concedimus. At inde non convincitur neceſſitas utriuſque ſpeciei. Nam, ut ſæpe dictum eſt, Chriſtiani non ſolum manducant carnem Chriſti, ſed etiam bibunt ſanguinem ipſius, quotieſcunque communicant ſub una ſpecie; quia totus Chriſtus ſecundum carnem, & ſanguinem non minus ſub una, quam ſub utraque ſpecie continetur.

129. Secunda objectio ſumitur ex inſtitutione, & exemplo Chriſti, ad hunc modum: Chriſtus in ultima cœna inſtituit, & diſtribuit Euchariſtiam ſub utraque ſpecie panis, & vini: Ergo nos eodem modo debemus diſtribuere. Reſpondeo. Quid ſi regeram, & dicam: Chriſtus in Emmaus diſtribuit Euchariſtiam ſub una ſpecie: Ergo nobis eodem modo licet diſtribuere? Vel ſic: Chriſtus in ultima cœna inſtituit, & diſtribuit Euchariſtiam poſt alios cibos, & lotis prius pedibus: Ergo adverſarii debent idem facere? Cur ergo veſperi non communicant? & cur pedes ante communionẽ non lavant? cur non parent præcepto Chriſti dicentis Joan. 13. 14. *Et vos debetis alter alterius lavare pedes*? Sed non eſt neceſſe ad hanc ſolutionem confugere. Jam ſupra dixi, aliud eſſe inſtitutionem, aliud præceptum. Chriſtus inſtituit Euchariſtiam ſub utraque ſpecie, non tamen præcepit utramq; ſpeciem: Sicut inſtituit officium prædicandi, baptizandi, ordinandi, peccata remittendi, ac retinendi; & tamen Laici apud adverſarios non ideo putant, ſe divino præcepto ad iſta obligari. Vide ſupra concluſ. 1.

130. Tertia ſumitur ex ratione Teſtamenti. Chriſtus in ultima cœna, cum videret ſe brevi moriturum, condidit ſolemne Teſtamentum, quo omnibus Chriſtianis, tanquã filiis adoptivis,

legavit carnem, & sanguinem suum, titulo hæreditatis, ut patet Luc.22.20. Ergo Catholici, qui negant laicis sanguinem, & jubent sola carne contentos esse, sunt violatores testamenti, & privant Christianos altera parte hereditatis sibi debitæ. Respōdeo: Hæc objectio nititur falso fundamento, ut initio hujus operis ostensum est. Deinde falsum est, Catholicos Laicis negare sanguinem. Adversarii hoc faciunt, non Catholici. Hi enim totum Christum, secundum carnem, sanguinem, animam rationalem, & divinitatem exhibent Laicis sub una specie; Calvinistæ nihil istorum, sed tantum externa signa carnis, & sanguinis; perinde atque illi, qui codicillos porrigunt hæredibus, & universam substantiam dissipant: Lutherani, qui negant totum Christum sub una specie contineri, quid aliud, suo judicio, quam mortuam carnem sub specie panis, & mortuum sanguinem sub specie vini exhibere possunt communicantibus?

131. Quarta sumitur ex fine hujus Sacramenti. Finis illius est commemoratio mortis Christi, ad quam tenentur omnes fideles, juxta illud 1.Cor.11.24. *Hoc facite in meam commemorationem.* Et paulo post: *Quotiescunque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis, donec veniat.* At mors Christi non potest integre significari, & repræsentari per unam speciem: Ergo sicut tenemur ad commemorandam Christi mortem, ita etiam ad utramque speciem percipiendam. Respondeo. Hic syllogismus habet duo vitia. 1. Quia constat quatuor terminis. Nam in majori propositione ponitur commemoratio mortis Christi, in minori repræsentatio. Hæc autem valde inter se differunt. 2. Quia ex Apostolo contra Apostolum concludit. Nam ex Apostolo sumit omnes fideles in sumptione Sacramenti Eucharistiæ debere memores esse mortis Christi, quod verū est. At contra Apostolū concludit, ad commemorationem mortis Christi necessariam esse utramque speciem. Nam una sufficit secundum Apostolum. Hoc patet ex ipso contextu. Cum enim de una specie dixisset, *Accipite, & manducate: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur*, immediate subjunxit: *Hoc facite in meam commemorationem*. Et rursum, cum de altera dixisset, *Hic Calix novum Testamentum est in meo sanguine*, iterum immediate subjunxit: *Hoc facite, quotiescunque bibetis, in meam commemorationem*. Ergo secundum Apostolū, unaquæque species per se sumpta sufficit ad commemorationem mortis Christi. Unde, si ex vitioso adversariorum syllogismo fiat probus, ac legitimus, plane cōtra ipsos concludemus, hoc modo: Omnes fideles in sumptione Eucharistiæ tenentur ad commemorationem mortis Christi: Sed com-

commemoratio mortis Christi potest fieri per unam speciem, ut ex Apostolo ostensum est: Ergo per unam speciem satis fit obligationi. Quid apertius?

132. Sed ne tergiversentur adversarii, exemplo domestico rem explicabo. Quidam vir nobilis ab hoste captus, & in vincula conjectus est, cum amissione bonorum omnium. Imperator liberat illum a vinculis; & ut tanti beneficii memor sit, novo beneficio illum afficit: nimirum, ex mensa Imperatoria, perpetuam annonam illi constituit in pane, & vino; ut quotiescunque manducandum, aut bibendum est, prioris beneficii memoria illi occurrat. Hic quæro ab Adversariis, an Nobilis ille non possit recordari beneficii Imperatoris, si sumat panem sine vino, aut etiam, si sumat vinum sine pane? Potest utique. Sive enim utatur solo pane, sive solo vino, semper illi in mentem venit, Imperatoris beneficio se vivere, & sustentari. Simile est in nostro proposito. Eramus capti ab hoste humani generis, & in carcerem compacti. Christus sua morte, & passione liberavit, ac redemit nos. Ut tāti beneficii memores essemus, novo beneficio nos cumulare voluit. Non panem, & vinum, sed carnem, & sanguinem suum, sub specie panis, & vini, in perpetuam alimoniam nobis reliquit. Sive ergo manducemus carnem, & bibamus sanguinem illius sub specie panis tantum, sive sub specie vini tantū, sive sub utraque, parum interest. Semper enim occurrit cogitatio, alieno beneficio nos vivere, manducare, bibere.

133. Porro, quod supra adjeci, commemorationem mortis Christi differre ab ejus repræsentatione, tametsi notum sit, breviter etiam explicandum est. Et persistam in exemplo allato. Nobilis ille, qui ab Imperatore liberatus a carcere est, variis modis excitari potest ad recordationē beneficii in se collati. Primo si, ut jam dictum est, annona illi constituta sit in hunc finem, ut quoties manducat, aut bibit, benefactoris sui recordetur. Secundo, si memoriæ causa, in libello, qui quotidie in manibus sit, Imperatoris liberalitatem descriptam habeat. Tertio, si effigiem, quæ Imperatorem repræsentet, ex collo gestet, aut domi affixam conservet. Omitto alios modos. Nam hi tres ad rem explicandam sufficiunt. Igitur in tribus illis modis utique cernitur commemoratio beneficii, in solo tertio repræsentatio. Et rursum, in tertio modo commemoratio oritur ex repræsentatione. Nam hoc ipso, quod is, qui beneficio affectus est, intuetur imaginem sui benefactoris, quæ illum repræsentat, non potest non illius meminisse, si animo præsens est. Facile hæc ad propositum applicātur. Variis modis possumus recordari beneficii, quo

Chri-

Christus redemptor sua morte nos affecit. Primo, ex perceptione Sacramenti Eucharistiæ, quod in eum finem a Christo institutum est. Secundo, ex lectione Evangelii, in quo mors, & passio ejus describitur. Tertio, ex aspectu imaginis Christi, quæ ipsum, aut passionem ejus repræsentat. Vides, opinor, quo pacto repræsentatio diversa sit a commemoratione.

134. Atque ex his, quæ clara, & aperta sunt, infero, Catholicos in commemoranda Christi morte multo diligentiores esse, quam adversarios, præsertim Calvinistas. Nam Catholici non solũ ex perceptione Sacramenti Eucharistiæ, vel lectione Evangelii, sed etiam ex aspectu imaginis Crucifixi recordantur beneficii a Christo in se collati. At Calvinistæ jam pridem Christi imaginem e suis templis, addo etiam ex animis, proscripserunt, exturbarunt. Sed de hoc alibi. Prosequamur reliquas adversariorum objectiones.

135. Quinta objectio sumitur a simili. Si licet auferre Laicis unam partem Eucharistiæ, licebit etiam auferre unam partem Baptismi. At hoc non licet: Ergo nec illud. Respondeo: Partes sacramentorum sunt duplices: aliæ substantiales, seu essentiales: aliæ solum integrantes. Priores non licet auferre ab ullo Sacramento. Nec Catholici hoc faciunt. Posteriores licet auferre. Nam in Baptismo, ex tribus mersionibus possunt duæ tolli: una enim sufficit. Et in Eucharistia ex duabus speciebus potest auferri altera. Hoc Christus fecit in Emmaus; Christiani tẽpore Apostolorum; & alii deinceps, ut supra ostensum est. Nos idem facimus. Porro adversarii in hoc genere audaciores sunt. Tollunt ipsi non solum integrantes, sed etiam essentiales partes Eucharistiæ. Et quidem Calvinistæ tollunt carnem, & sanguinem Christi, sola symbola externa relinquunt Laicis. Lutherani a specie panis tollunt sanguinem, animam rationalem, Divinitatem, & solam carnem exsanguem, & exanimem sibi reservant. Plus dico. Adversarii non solum partes Sacramentorum, sed integra tollunt Sacramenta. Ex septem, quæ Ecclesia Catholica cum Augustino agnoscit, vix duo, vel tria illis supersunt. Sed nolo hic hærere.

136. Sexta sumitur ab incommodo. Si potest Laicis negari una species, poterit negari & altera; & sic nihil habebunt. Respondeo. Hoc non sequitur, ut patet in simili. Non enim recte colligis: Si in Baptismo potest tolli una mersio, poterit etiam altera, & tertia tolli. Deinde preceptũ Christi est, ut sumamus Eucharistiam, quocunque modo id fiat: Non autẽ preceptum est, ut sumamus sub utraque specie. Potest ergo una species negari; non

tamen

tamen potest Eucharistia negari: Sicut in simili, potest omitti una, aut altera mersio: non tamen potest Baptismus omitti. Aut si vis exemplũ magis accommodatum; non potest integre omitti omnis cibus, & potus corporalis, quia vita sustentanda est: potest tamen e duabus scutellis omitti una, si in altera sufficiens nutrimentum est. Cum igitur sub specie panis sit totus Christus, totum nutrimentum, tota alimonia; quid tantopere necesse est, alterã adhibere? Et hoc pro Catholicis dixero. Quid porro pro se dicent Calvinistæ, qui quidem duas scutellas, sed omnino vacuas, sine omni cibo, & potu obtrudunt esurientibus, & sitientibus; idest, qui externa tantũ symbola panis, & vini exhibent; & omnem Christi carnem, ac sanguinem, quo nostras animas nutriri oportebat, e medio tollunt? Hæc hactenus, &c.

EPILOGUS.

Omnino igitur in Catholicorum sententia persistendum est.

137. EX iis, quæ hactenus dicta sunt, duæ rationes deduci possunt, cur in Catholicorum sententia persistendum sit. Prior est, quia Catholici, qui defendunt usum unius speciei, habent pro se exemplum Christi, Apostolorum, & totius antiquitatis usque ad nostra tempora. Habent pro se duo solidissima fundamenta, quibus tueri se possunt: Unum, quia Christus non minus sub una, quam sub utraque specie totus, & integer continetur: Alterum, quia non minor fructus ex una, quam ex altera percipi potest. Adversarii vero, qui urgent necessitatem utriusque speciei, nullum possunt in scripturis invenire preceptũ de utraque specie; in illo quærendo penitus inter se dissident: nullo Patrum testimonio subnixi sunt: nullo solido argumento suam sententiam stabilire possunt. Imo, ut hactenus visum est, suis ipsorum argumentis confixi, ac refutati sunt.

138. Posterior est, quia Catholici in asserenda communione sub una specie nihil unquam dixerunt, quod offensioni, aut scandalo esse possit. Adversarii vero, præsertim Lutherani, & Calvinistæ, posteaquam usum unius speciei oppugnare cœperunt, in manifestos errores prolapsi sunt: Lutherani, asserentes corpus Christi sub specie panis contineri mortuum, & sine sanguine: Calvinistæ, negando ullam Christi partem sub specie sacramentali presentem esse. Prudens Lector apud se existimet, quos in hac re sequi tutius sit.

CA-

CAPUT X.

DE SACRIFICIO MISSÆ.

1. Sacrificium hic sumitur pro externo Dei cultu, quatenus procedit ex interna animi agnitione, submissione, reverentia, & amore erga Deum, tanquam Creatorem, ac supremum Dominum omnium creaturarum. In Sacrificio debent hæc spectari. 1. Minister. 2. Materia. 3. Forma. 4. Locus. 5. Finis. Minister non alius, quam Sacerdos est. Materia est res sensibilis, seu externa, quæ offertur Deo. Forma consistit in destructione, vel mutatione rei oblatæ. Locus, in quo fit destructio, vel mutatio, est altare. Finis potest esse quadruplex. 1. Recognitio, seu protestatio supremi dominii, quod Deus in nos habet, & simul nostræ subjectionis, & servitutis erga Deum. 2. Gratiarum actio pro beneficiis a Deo acceptis. 3. Novorum beneficiorum impetratio. 4. Expiatio peccati contra Deum commissi. Cur enim honoramus, & colimus Deum, offerendo illi externum sacrificium? Nimirum 1. Ut testemur nos esse servos Dei, cui omnia debeamus. 2. Ut hoc externo signo profiteamur, nos gratos esse pro acceptis ab eo beneficiis. 3. Ut declaremus, non ab alio, quam ab ipso nos beneficia sperare, & impetrare. 4. Ut si ob peccata nostra offensus est, eum placare studeamus, & condonationem, seu expiationem peccatorum ab eo consequamur. Ex hoc quadruplici fine solet distingui quadruplex sacrificium. 1. Latreuticum. 2. Eucharisticum. 3. Impetratorium. 4. Propitiatorium.

2. Porro cum triplex hominum status spectari possit ab orbe condito ad nos usque, nempe status naturæ, status legis Mosaicæ, & status gratiæ, seu Euangelii; fit, ut etiam distinguantur triplicia sacrificia; alia legis naturæ; alia legis Mosaicæ; alia legis Euangelicæ. Per sacrificia legis naturæ debent ea intelligi, quæ ab Adamo usque ad Moysen oblata sunt, ut sacrificium Abel, Noe, Abraham, Melchisedech, Isaac, Jacob, Job.

3. Sacrificia legis Mosaicæ tripliciter dividi possunt. 1. ratione materiæ. 2. ratione formæ, & finis. 3. ratione temporis. Ratione materiæ dividuntur in victimas, immolationes, & libamenta. Erat enim triplex materia a Deo designata, quæ in Judæorū sacrificiis offerri poterat, ac debebat. Primo animalia, ut oves, capræ, hædi, boves, vituli, columbæ, passeres, turtures. Secundo fructus terræ, ut panis, simila, sal, thus, manipulus spicarum viren-

rentium, & triticum. Tertio liquores, ut sanguis, vinum, oleum, nec aliquid his amplius. Cum ergo fiebat sacrificium ex animalibus, vocabatur hostia, seu victima; cum ex fructibus terræ, immolatio: cum ex liquoribus, libamen, seu libamentum.

4. Ratione formæ, ac finis erat etiam triplex sacrificium in lege Mosaica. 1. Holocaustum. 2. Sacrificium pro peccato. 3. Hostia pacifica. Ratione temporis, erat juge sacrificium, quod quotidie, & alia, quæ certis solemnitatibus offerebantur; cujusmodi erant sacrificium Sabbati, sacrificium Neomeniæ, sacrificium Paschæ, & azymorum, sacrificium Pentecostes, sacrificium festi Tubarum, sacrificium festi expiationis, sacrificium Scenopeiæ, seu Tabernaculorum, sacrificium cœtus, atque collectæ.

5. In lege Euangelica duplex est sacrificium. Unum cruentum, quo Christus in ara crucis Deo Patri oblatus est pro expiatione peccatorum nostrorum. Alterum incruentum, quo idem Christus quotidie sub specie panis, & vini offertur in altari, partim in memoriam cruenti illius sacrificii, partim ob alias causas, quas infra explicabo.

6. Utrumque præfiguratum fuit per sacrificia legis, naturæ, & Mosaicæ: quod sic explico: In sacrificio cruento multa spectari possunt. Primo, quod Christus, qui in eo oblatus est, fuerit unigenitus Dei Filius. Secundo, quod a Patre oblatus in mortem. Tertio, quod Patri obsequentissimus. Hæc tria optime præfigurantur per sacrificium Abrahæ, quo obtulit unigenitum Filium suum Isaac. Quarto, quod reipsa occisus sit. Hoc significant omnia sacrificia Mosaica, quæ erant ex animalibus. Quinto, quod effusione sanguinis liberaverit nos a servitute diaboli. Hoc significat sanguis Agni Paschalis, qui super postes domorum aspersus liberavit filios Israel a servitute Pharaonis. Sexto, quod suo sanguine mundaverit nos a peccatis nostris. Hoc significat sanguis hircorum, & aliorum animalium, teste Apostolo Hebr. 9. 13. *Si enim sanguis hircorum, & taurorum inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, quanto magis sanguis Christi emundabit conscientiam nostrā ab operibus mortuis?* Septimo, quod innocens occisus sit. Hoc significat mactatio Agni Paschalis. Unde Isai. 53. 7. *Sicut ovis ad occisionem ducetur, & quasi Agnus coram tondente se obmutescet, & non aperiet os suum.* Octavo, quod tametsi innocens fuerit, tamen cū latronibus deputatus sit. Hoc significat Hircus, qui loco Agni Paschalis offerri poterat. Hircus enim animal fetidum est. Nono, quod crura ejus non sint fracta. Hoc significat Agnus Paschalis, de quo scriptum est Exodi 12. 46. *Os non comminuetis ex eo.* Decimo, quod se totum Patri obtu-

obtulerit, nulla parte sibi reservata. Hoc significant omnia holocausta.

7. Similiter in sacrificio incruento multa spectari possunt. Primo, quod quotidie offeratur in Eucharistia. Hoc significat juge sacrificium, de quo supra. Secundo, quod caro Christi vere comedatur in hoc sacrificio. Joan. 6. 55. *Caro mea vere est cibus.* Hoc significat caro Agni Paschalis, qui vere comedebatur ab offerentibus. Tertio, quod Christus sumatur sub specie panis, & vini. Hoc significat sacrificium Melchisedech, qui panem, & vinum obtulit. Quarto, quod comesturi ex hoc sacrificio debeant esse puri a peccatis, ne indigne sumant. 1. Corint. 11. 29. *Qui enim manducat, & bibit indigne, judicium sibi manducat, & bibit, non dijudicans Corpus Domini.* Hoc significat sanctificatio filiorum Job. Quinto, quod debeant habere veram contritionē, & dolorem de peccatis præteritis, 1. Cor. 11. 28. *Probet autem se ipsum homo.* Hoc significant lactucæ agrestes in esu Agni Paschalis. Sexto, quod debeant esse parati ad currendam viam mandatorum Dei, & contendere ad cœlestia. Hoc significant Judæi, qui accincti lumbis, & calceati, & tenentes baculum in manibus festinanter comedebant Agnum Paschalem. Hæc fere præcipua sunt. Alia minutiora omitto.

8. Hoc sacrificium incruentum partim convenit cum cruento, partim ab eo discrepat. Convenit tripliciter. Primo in re oblata. In utroque enim offertur Christus per modum victimæ. Secundo in principali offerente. Nam Christus, qui in utroque est victima, est etiam in utroque principalis Sacerdos, seu Pontifex. Tertio in fine. Nam sicut olim in cruce, ita nunc in altari offertur pro peccatis nostris, tametsi diverso modo, ut infra explicabimus.

9. Discrepat vero quintupliciter. Primo, in externa specie. Nam Christus in cruce sub propria specie humana, in altari sub specie panis, & vini offertur. Secundo, in modo, & ritu offerendi: nam in cruce per realem mortem, in altari per mysticam consecrationem immolatur. Tertio ex parte ministri. Tametsi enim Christus utrobique sit principalis offerens, ut dictum est, tamen in altari utitur ministerio Sacerdotum, quo nec in ultima cœna, nec in cruce usus est. Quarto ex parte effectus. Nam fructus ille, qui per cruentum sacrificium acquisitus est, applicatur nobis per incruentum, & per alia media. Quinto ex parte significationis. Nam sacrificium crucis non est typus, seu figura ullius alterius sacrificii, sed omnia alia sunt typi, seu figuræ illius. At sacrificium Altaris est repræsentatio sacrificii crucis. 1. Cor. 11. 24.

Hoc

Hoc facite in meam commemorationem. Quotiescumque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis.

Quid sentiant Catholici de Sacrificio Altaris.

10. His positis, controversia est inter Catholicos, & Adversarios: An sacrificium incruentum, quod Missam, vel sacrificium Missæ appellamus, sit vere, ac proprie sacrificium? Adversarii, qui rem ipsam negare nõ audent, suo more de nomine altercantur. Concedunt celebrationem Eucharistiæ: negant proprie esse sacrificium. Nos affirmamus. Sententia nostra variis modis probari potest. Primo, ex typis, seu figuris veteris testamẽti. 2. Ex vaticinio Malachiæ. 3. Ex colloquio Christi cum Samaritana. 4. Ex Apostolo Paulo. 5. Ex consensu Sanctorum Patrum. Hinc sumo totidem argumenta.

PRIMUM ARGUMENTUM ex figuris veteris testamenti.

11. In veteri Testamento fuerunt variæ figuræ, seu typi celebrationis Eucharistiæ; sed precipue oblatio panis, & vini a Melchisedech facta. De qua Gen. 14. 18. *At vero Melchisedech Rex Salem, proferens panem, & vinum (erat enim Sacerdos Dei altissimi) benedixit ei, & ait: Benedictus Abraham Deo excelso, & benedictus Deus excelsus, quo protegente, hostes in manibus tuis sunt.* Hinc tria colligimus. Primo, Melchisedech fuisse Sacerdotem Dei Altissimi. Secundo, obtulisse panem, & vinum in sacrificium: idque in gratiarum actionem, pro victoria ab Abrahamo parta. Tertio, ea oblatione præfigurasse sacrificium Christi, quod in ultima cœna sub specie panis, & vini peractum est. Atque ea de causa, Christum in Scriptura vocari Sacerdotem *secundum ordinem Melchisedech*, non autem secundum ordinem Aaron. (Psal. 109. vers. 4. & Hebr. 6. v. 20. & Hebr. 7. vers. 11. Nam sacrificium Christi in ultima cœna non fuit cruentum ex animalibus, sicut sacrificia Aaronica; sed incruentum sub specie panis, & vini, sicut sacrificium Melchisedech.

12. De primo puncto nulla controversia. Omnes concedũt, Melchisedech fuisse Sacerdotem, imo simul Regem, & Sacerdotem. Hoc enim aperte asserit Moyses loc. cit. Et confirmat Apost. Heb. 7. 1. cum ait: *Melchisedech Rex Salem, & Sacerdos*

dos

dos Dei summi: De secundo, & tertio puncto difficultatem movent Novatores; cũ olim nulla fuerit. Negant, Melchisedech obtulisse panem, & vinum in sacrificium. Negant, in ea re gessisse typum, seu figuram Christi. Itaque duplex hic oritur quæstio. Una, in quem finem, vel usum protulerit Melchisedech panem, & vinum. Altera, in qua re fuerit typus, seu figura Christi. An in oblatione panis, & vini, quod nos asserimus, an in aliquo alio? ut contendunt Adversarii nuper nati.

13. Prior ergo quæstio est, in quem usum protulerit Melchisedech panem, & vinum. Adversarii fingunt protulisse in corporalem refectionem Abraham, & sociorum ejus, qui fatigati, & famelici revertebãtur ex prælio. Nos dicimus protulisse in usum sacrificii, quod omnes antiqui Patres dicunt. Clem. Alexandr. lib. 4. stromatum, c. 8. Cyprianus lib. 2. epist. 3. ad Cæcilium. Eusebius Cæsariensis lib. 5. demonstrat. Euangel. cap. 3. Hieronymus in epist. ad Marcellam, Augustinus epist. 95. ad Innocentium Papam, & alii quotquot de hac re scripserunt. Et manifeste patet ex Scriptura. Cum enim dixisset, *Panem, & vinum protulit*; mox adjecit: *Erat enim Sacerdos Dei altissimi*: volens significare, Melchisedech, non ut Regem, sed ut Sacerdotem protulisse panem, & vinum: ac proinde non protulisse ad refocillandos milites ex prælio redeuntes, quippe qui jam erant refocillati ex præda, quam hosti abstulerant, (Genes. 14. 24.) sed protulisse in usum sacrificii, & in gratiarum actionem pro parta victoria.

14. Pro majori explicatione notandum est, adversarios dupliciter a nobis discrepare. Primo, quia ipsi volunt Melchisedech, tanquam Regem, protulisse panem, & vinum profanum. 2. Nec in alium finem protulisse, quam in corporalem refectionem militum, qui redeuntes ex prælio, fame, & siti laborabant. Nos contra asserimus: Primo, Melschisedech, non ut Regem, sed ut Sacerdotem protulisse panem, & vinum, non profanum, sed sanctificatum. 2. Et primario obtulisse Deo in sacrificium; ac deinde dedisse militibus, non ut inde famem, & sitim extinguerent, sed ut sacrificii essent participes. Quod satis insinuat Clem. Alex. loc. cit. cum ait: *Melchisedech Rex Salem, Sacerdos Dei altissimi, qui panem, & vinum sanctificatum dedit nutrimentum in typum Eucharistiæ*. Notate verba. Dedit Abrahamo, & sociis ejus panem, & vinum *sanctificatum*, id est, prius Deo oblatum in sacrificium. Dedit nutrimentum *in typum Eucharistiæ*. Sicut enim Eucharistia prius offertur Deo in sacrificium; ac deinde datur fidelibus, ut illius sacrificii sint participes: ita servata

R pro-

portione, de pane, & vino Melchisedech, quæ fuerunt typus Eucharistiæ, dicendum est. Prius oblata sunt Deo in sacrificium: deinde distributa in milites, ut in sacrificio participarent.

15. Posterior quæstio est, in qua re Melchisedech fuerit typus, seu figura Christi? Respondeo. In oblatione panis, & vini, ut ex dictis colligitur. Et sic sentiunt Patres citati: Clemens, *Dedit panem, & vinum in typum Eucharistiæ*. Cyprianus, *In Sacerdote Melchisedech sacrificii Dominici Sacramentum præfiguratum videmus*. Eusebius, *Quemadmodum Melchisedech, qui Sacerdos gentium erat, nusquam videtur sacrificiis corporalibus functus, sed solo pane, ac vino; ita Salvator noster, & qui ab eo profecti sunt Sacerdotes, in omnibus gentibus, pane, & vino, corporis illius, & sanguinis mysteria repræsentant, quæ sane mysteria Melchisedech tanto ante spiritu divino cognoverat, & rerum futurarum imaginibus usus fuerat*. Hieronymus, *Melchisedech jam tunc in typo Christi, panem, & vinum obtulit*. Similia habent alii Patres, quibus plus fidei est, quam nostris Novatoribus. Accedit ratio, quia si Christus, ut Scriptura testatur, fuit vere Sacerdos *secundum ordinem Melchisedech*, & non secundum ordinem Aaron; necesse est, eum in Sacerdotio fuisse similem Melchisedecho, & non Aaroni. Hæc autem similitudo in eo consistit, quod Christus in ultima cœna non obtulerit sacrificium ex animalibus, ut Aaron: sed ex pane, & vino, ut Melchisedech.

16. Duo objici possunt. Unum est, quod Apostolus Heb. 7. multo aliter explicet illam similitudinem, nulla facta mentione panis, & vini. Alterum, quod Christus in oblatione panis & vini non magis fuerit similis Melchisedecho, quam Aaroni; quia etiam Aaron obtulit panem, & vinum, ut patet Exodi 29. v. 40. & Num 28. v. 5. & 7. Respondeo: Similitudo inter Christum, & Melchisedech consistit quidem in aliis etiam rebus, sed potissimum in oblatione panis, & vini. Hoc sic ostendo: Consistit primo in notatione nominis. Nam *Melchisedech* idem est, quod *Rex justitiæ*. At Christus est verus Rex justitiæ, non solum quia judicat populum in æquitate, ut habetur Psal. 71. 2. sed etiam quia ex perfecta justitia pro nobis Deo satisfecit. Secundo, in notatione officii. Nam Melchisedech fuit *Rex Salem*, id est, Rex pacis. Hoc optime convenit Christo, qui e cœlo missus est, ut inter Deum, & homines conciliaret pacem. (Ephes. 2. 14. & Coloss. 1. 20.) Tertio in origine. Nam Melchisedech introducitur *sine patre, & matre*. Et Christus, ut homo, non habuit patrem: ut Deus, non habuit matrem. Quarto, in duratione,

Nam

Nam Melchisedech introducitur, *neque initium dierum habens, neque finem*: Et sic repræsentat æternitatem Sacerdotii Christi. Christus in oblatione sacrificii Eucharistici nulli alteri successit, neque alius illi successit. Et hoc sensu est *Sacerdos in æternum*. Quinto, in oblatione. Nam Melchisedech obtulit panem, & vinum: Christus sub specie panis, & vini obtulit suum corpus, & sanguinem. Et in hac oblatione, ut dixi, potissimum consistit similitudo inter Christum, & Melchisedech.

17. Quod sic explico: Christus in Scriptura vocatur Sacerdos secundum ordinem Melchisedech, & non secundum ordinem aliorum Sacerdotum: Ergo Melchisedech, quatenus Sacerdos, habuit aliquid peculiare, ac proprium, in quo esset figura Christi, quod non habuerunt alii Sacerdotes. Hoc autem potissimum est oblatio panis, & vini. Nam reliqua, quæ habuit Melchisedech, vel non habuit ut Sacerdos, vel certe non fuerunt illi propria, ac peculiaria. Hoc patet ex dictis. Nam cætera, quæ habuit præter oblationem panis, & vini, fuerunt hæc. Primo, quod vocatus sit Rex justitiæ. Hoc nihil ad Sacerdotium. Secundo, quod fuerit Rex Salem, idest pacis. Neque hoc habuit, ut Sacerdos, sed ut Rex. Tertio, quod introductus sit sine patre, sine matre, sine genealogia. Et Job, & Helias sic introducti sunt. Quarto, quod introductus sit neque initium, neque finem dierum habens: Et hoc Heliæ convenit. Quid ergo proprium, ac peculiare habuit, ut Sacerdos, quod alii non habuerunt? Oblationem panis, & vini. In hac ergo potissimum fuit typus, seu figura Christi.

18. DICES. Si ita est, cur Apostolus hoc tacuit? Cur, cum dixit Melchisedech fuisse figuram Christi in aliis rebus, non adjecit, quod potissimum erat, fuisse etiam in oblatione panis, & vini? Respondeo: Oportet attendere ad scopum Apostoli in Epistola ad Hebræos. Non voluit ex professo explicare figuram, & similitudinem inter Christum, & Melchisedech: (si enim hoc voluisset facere, sine dubio dixisset, eam consistere in oblatione panis, & vini, sicut omnes antiqui Patres dixerunt, qui hac de re scribunt) sed voluit ostendere excellentiam Sacerdotii Christi supra Sacerdotes Aaronicos: aut si generatim loquamur, excellentiam Christi supra Angelos, Moysen, & Sacerdotes Aaronicos. Hebræi enim, ad quos scribebat, magni faciebant Angelos; quorum ministerio legem acceperant: Moysen, qui legem illis promulgaverat: Sacerdotes Aaronicos, qui in lege ordinati erant. At de Christo humiliter sentiebant. Apostolus ergo, ut recte eos instrueret, voluit ex professo demonstrare Christum

ſtum & Angelis, & Moyſe, & Sacerdotibus Leviticis excellentiorem eſſe. Itaque triplicem inſtituit comparationem. Primam inter Chriſtum, & Angelos, cap. 1. 4. *Tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hereditavit. Cui enim dixit aliquando Angelorum, Filius meus es tu, ego hodie genui te?* Alteram inter Chriſtum, & Moyſen, cap. 3. 3. *Amplioris enim gloriæ iſte præ Moyſe dignus eſt habitus.* Et infra v. 5. *Moyſes quidem fidelis erat in tota domo ejus tamquam famulus: Chriſti vero tamquam filius.* Tertiam inter Chriſtum, & Sacerdotes Leviticos, cap. 7. ubi ſic ratiocinatur: Melchiſedech fuit excellentior Aarone: Sed Chriſtus eſt Sacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech: Ergo ſacerdotium Chriſti eſt excellentius Sacerdotio Aaronico, ſeu Levitico. Majorem probat tripliciter. Primo, quia Melchiſedech benedixit Abrahæ, & conſequenter Aaroni, qui erat in lumbis Abrahæ. Major autem benedicit minori. Secundo, quia accepit decimas ab Abrahamo, & conſequenter ab Aarone. Tertio, quia non legitur initium habuiſſe dierum, aut finem.

19. Ex hoc diſcurſu facile advertis, Apoſtolũ nõ aliud ex profeſſo egiſſe, quam ut oſtenderet Sacerdotium Chriſti præſtantius eſſe Sacerdotio Aaronis: ac proinde Hebræos, qui hactenus magni fecerant legem, & Sacerdotium Moſaicum, deinceps debere pluris facere legem, & Sacerdotium Chriſtianum Unde ulterius ſequitur, mirum non eſſe, ſi nullam fecerit mentionem oblationis panis, & vini. Non enim diſputabat de figura, & ſimilitudine inter Chriſtum, & Melchiſedech, ut dictum eſt; ſed de excellentia Sacerdotii Chriſti ſupra Sacerdotium Moſaicum. Ad hanc autem excellentiam declarandam non opus eſt confugere ad oblationem panis, & vini; cum aliunde ſuppeterent ſat multa argumenta, quæ plus momenti habebant. Nam ex oblatione panis, & vini videbat ſe nihil efficaciter probare poſſe. Dixiſſent enim Hebræi, ſacrificia Moſaica, quæ conſtabant ex animalibus, non fuiſſe inferiora ſacrificio Melchiſedech, quod conſtabat ex pane, & vino: ac proinde ex hac parte Melchiſedechum non fuiſſe Aarone excellentiorem.

20. HÆC de prima objectione. Supereſt altera, quæ erat talis: Oblatio panis, & vini fuit etiam uſitata in ſacrificiis Aaronicis, & non tantum in ſacrificio Melchiſedechi. Ergo propter hanc oblationem non minus Aaron, quam Melchiſedech fuit figura Chriſti. Reſpondeo. Quando inſtituitur comparatio inter ſacrificium Aaronis, & Melchiſedechi, debet inſtitui inter

prin-

principale, & integrum utriusque sacrificium. Oblatio panis, & vini erat principale, & integrum sacrificium Melchisedechi; quia nihil aliud legitur obtulisse. At non erat principale, & integrum sacrificium Aaronis, sed tantum particula, per modum annexi. Nam principale constabat ex animalibus. Hinc patet, quomodo Melchisedech potius, quam Aaron fuerit figura Christi in oblatione panis, & vini. Nam sicut Melchisedech obtulit panem, & vinum sine animalibus: ita Christus in ultima cœna obtulit suam carnem, & sanguinem sub specie panis, & vini sine specie, aut oblatione animalium.

SECUNDUM ARGUMENTUM
Ex Vaticinio Malachiæ.

21. Malachias Propheta cap. 1. vers. 6. & sequentibus, prædicit fore, ut in novo testamento offeratur Deo mundum sacrificium in omni loco, quod præferendum sit sacrificiis Mosaicis, quæ sæpe erant immunda. Nam de his in persona Dei sic loquitur: *Offertis super altare panem meum pollutum.* Item, *Offertis cæcum, claudum, & languidum ad immolandum.* De illo autem: *In omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda.*

22. Quæ vero est oblatio munda, quæ in novo testamento ubique Deo offertur, & sacrificatur? Catholici cum antiquis Patribus dicunt esse corpus, & sanguinem Christi sub specie panis, & vini. Calvinistæ, esse bona opera, ut orationem, gratiarum actionem, eleemosynam, & similia. Sed facile refelluntur. Primo, quia bona opera, teste Calvino, non sunt munda, sed potius *sordes, maculæ, & inquinamenta*, ut ipse loquitur lib. 3. inst. cap. 12. §. 4. & cap. 15. §. 3. Vide infra cap. 18.

23. Deinde Malachias opponit oblationem nostram oblationi Judæorum ex parte rei oblatæ. Quæ oppositio in eo consistit, quod panes, & animalia, quæ offerebantur in sacrificiis Judæorum, sæpe erant vitiosa, & immunda; at id, quod offertur in nostro sacrificio, semper est mundum. Hoc aliud esse non potest, nisi corpus, & sanguis Christi. Nam reliqua omnia, quæ Deo offerimus, sæpe vitiosa, & imperfecta sunt.

24. Denique Malachias non solum loquitur de munda, sed etiam de nova oblatione, quæ successura sit sacrificio Mosaico, & futura propria Christianorum: At bona opera neque nova sunt, neque succedunt sacrificio Mosaico, neque sunt propria Christianorum, cum fuerint usitata ab initio mundi

a Patriarchis, Prophetis, Apostolis, & eorum successoribus, Ergo bona opera non sunt oblatio munda, de qua loquitur Malachias.

25. Respondet Hutterus in Triumpho contra Bellarminum pag. 211. per *oblationem mundam* non intelligi omnia bona opera, quæ faciunt Christiani, sed prædicationem Euangelii; quæ dicitur Nova, non simpliciter, sed comparate, quia nimirum clarior, & illustrior est in nova lege, quam in veteri. Sed hic homo, & sibi ipsi contradicit, & nihil aliud, quam somnium suum narrat. Nam paulo post, pag. 214. exprefse ait, omnes pios, ac fideles novi Testamenti offerre Deo sacrificium mundum, de quo loquitur Malachias. Constat autem, non omnes prædicare Euangelium. Quomodo ergo prædicatio Euangelii potest esse sacrificium, de quo loquitur Malachias? Non cohærent ista inter se.

26. Deinde, quæ est proportio inter sacrificia Judæorum, & prædicationem Euangelii? Aut quæ connexio est, Sacerdotes Mosaici offerũt mihi panes pollutos, & animalia cæca, clauda, & languida. At Christiani prædicabunt Euangelium? Nulla. Multo melior, & accommodatior hæc nostra est: Sacerdotes Mosaici offerunt mihi victimas pollutas: At Christiani offerunt sanctam, & impollutam. In hac enim confertur sacrificium cum sacrificio, pollutum cum impolluto; quod in ista non fit.

TERTIUM ARGUMENTUM
Ex colloquio Christi cum Samaritana.

27. CHristus in colloquio cũ muliere Samaritana dat hoc discrimen inter sacrificium Judæorum, Samaritanorum, & Christianorũ, quod duo priora fuerint alligata certo loco, tertium in omni loco offerri possit: Deinde, quod duo priora fuerint vitiosa, tertium non item Loquitur autem de sacrificio proprie dicto. Ergo Christiani habent aliquod sacrificium proprie dictum, quod in omni loco offerri potest. Hoc autem non est sacrificium crucis cruentum, quod semel tantum, & uno loco oblatum est: Ergo est sacrificium Eucharistiæ incruentum, quod quotidie in omnibus Ecclesiis offertur.

28. Textus sic habet, Ioan. 4. 19. *Dicit ei mulier: Domine, video, quia Propheta es tu. Patres nostri in monte hoc adoraverunt, & vos dicitis, quia Hierosolymis est locus, ubi adorare oportet. Dicit ei Jesus: Mulier, crede mihi, quia venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis Patrem. Vos adoratis, quod*

nesci-

nescitis: nos adoramus, quod scimus: quia salus ex Iudæis est. Sed venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu, & veritate.

29. Ubi nomen *adorationis* nō sumitur pro simplici adoratione, quæ poterat ubiq; fieri, sed pro sacrificio, quod non poterat ubiq; offerri, sed apud Samaritanos offerebatur in monte Garizim, prope oppidum Sichimorum; apud Judæos in templo Hierosolymitano. Eodem sensu sumitur Joan. 13. 20. *Erant autem quidam gentiles ex his, qui ascenderant, ut adorarent in die festo.* Et Actor. 8. 27. *Eunuchus venerat adorare in Ierusalem.* Ideo enim ex longinquis regionibus veniebant Hierosolymam, quia ibi erat locus sacrificii.

30. Igitur Samaritana videns Christum esse Prophetam, proponit illi quæstionem de schismate Samaritanorum, & Judæorū, quæ erat hæc: Utri rectius facerent, ac sentirent; Samaritani, qui offerebant sacrificia in monte Garizim, an Judæi, qui contendebant, non ibi, sed in templo Hierosolymitano offerri oportere? Christus dupliciter respondet. 1. De loco. 2. De modo. De loco sic: *Venit hora, quando neque in monte hoc, neque Hierosolymis adorabitis.* Quasi dicat: Deinceps qui erunt Christiani, neque in hoc monte, neque in templo Hierosolymitano tantum, sed in omni loco offerent sacrificium. Vel, quod idem est, Sacrificium Christianorum non erit alligatum uni certo loco, sicut sacrificia Samaritanorum, & Judæorum, sed ubique poterit offerri, sicut prædixit Malachias. De modo sic: *Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu, & veritate*, idest, Judæi non offerunt sacrificium in spiritu, sed secundum externam ceremoniam. *Cor autem eorum longe est a me.* Samaritani non offerunt in veritate, quia non offerunt vero Deo, sed Idolo: *Vos adoratis, quod nescitis.* At Christiani, qui erunt veri adoratores, offerent sacrificium vero Deo cum interna mentis devotione.

QUARTUM ARGUMENTUM
Ex Apostolo.

31. IN Apostolo Paulo habemus duos illustres locos pro sacrificio Eucharistiæ. Alter est 1. Corinth. 10. 15. *Fugite ab idolorum cultura; calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? & panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Videte Israel secundū carnem; nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris? Quid ergo? Dico, quod idolis immolatum sit aliquid? Sed quæ immolant gentes, Dæmoniis immolant,*

lunt, non Deo. Nolo autem vos socios fieri dæmoniorum. Non potestis calicem Domini bibere, & calicem Dæmoniorum. Non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ Dæmoniorum.

32. Hic agnoscit Apostolus triplicem mensam, seu triplex altare. Unum, in quo gentiles sacrificant idolis, seu dæmoniis: Alterum, in quo Judæi offerunt Deo victimas ex animalibus: Tertium, in quo Christiani offerunt corpus & sanguinem Christi, sub specie panis, & vini. At quorsum? vult probare, Corinthios debere abstinere ab idolothytis, id est, a carnibus, quæ idolis, seu dæmoniis sunt oblatæ. Hoc sic probat: Qui comedit de victimis, quæ in altari idololatrico immolatæ sunt idolis, seu dæmoniis, ille est particeps altaris, seu sacrificii idololatrici, & consequenter est cultor idolorum, seu dæmoniorum: Sed vos, cum sitis Christiani, non debetis esse participes altaris, seu sacrificii idololatrici, neque cultores idolorum: *fugite*, inquit, *ab idolorum cultura*. Ergo non debetis comedere de victimis, quæ immolatæ sunt Idolis. Majorem probat a simili; & utitur duplici exemplo, altero Christianorum, altero Judæorum, hoc modo Christiani, qui sumunt de corpore, & sanguine Christi, sunt participes altaris, seu sacrificii Christi:& Judæi, qui comedunt de victimis Mosaicis, sunt participes altaris, seu sacrificii Mosaici: Ergo similiter qui comedunt de victimis, quæ immolatæ sunt Idolis, seu dæmoniis, sunt participes altaris, seu sacrificii idololatrici. At nemo potest esse simul particeps altaris Christi, & idolorum: Ergo si vultis esse participes altaris Christi, debetis abstinere ab altari, & sacrificio idolorum: aut si ab hoc non abstinetis, non potestis esse participes altaris Christi. Hic est discursus Apostoli: ex eo patet, non minus apud Christianos, quam apud Judæos, & gentiles esse altare, sacrificium, & participantes de sacrificio: Et quidem sacrificium Christianorū consistere in oblatione corporis, & sanguinis Christi sub specie panis, & vini. Hoc enim expresse significat Apostolus, cum ait: *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? Et panis, quē frangimus, nonne participatio corporis Domini est?*

33. Alter locus est Hebr. 7. 12. *Translato sacerdotio, necesse est, ut & legis translatio fiat.* Ubi sub nomine sacerdotii comprehenditur etiam sacrificium, & per legem intelligitur lex divini cultus. Est ergo hic sensus verborum Apostoli: Sacrificium, & lex divini cultus ita connexa sunt, ut unum sine altero esse non possit: & uno translato, alterum quoque transferri necesse sit. Unde sicut est triplex lex, quæ præscribit divinum cultum: una naturalis ab Adamo usque ad Moysen: altera Mosaica, a Moyse usque

usque ad Christum: tertia Euangelica, a Christo usque ad finem mundi: Ita triplex debet esse sacrificium: unum, quo colitur Deus juxta legem naturalem: alterum, quo colitur juxta Mosaicam: tertium, quo juxta Euangelicam: Et quotiescunque lex divini cultus mutatur, toties sacrificium mutari necesse est.

34. Hoc clarius sic explico. Sicut homo constat duplici parte, nempe anima, & corpore; ita lex præscribit illi duplicem cultum, quem tenetur Deo exhibere; unum internum, alterum externum. Internus consistit in actu fidei, spei, timoris, dilectionis. Externus in solo sacrificio. Nam reliqui externi cultus, quicunque illi sint, possunt etiam hominibus exhiberi. Solum sacrificium peculiariter institutum est ad colendum Deum. Eo igitur sublato, nihil reliquum est, quo Deum speciali ratione colamus. Hinc sequitur, legem, quæ præscribit externum cultum Dei, non alium præscribere, nisi sacrificium, quia nullus alius est. Deinde ejusmodi legẽ nec mutari, nec abrogari, nec restaurari posse, nisi mutato, aut abrogato, aut restaurato sacrificio.

35. Hinc tandem ita concludo. Ubicunq; est peculiaris lex, & religio, ibi debet esse peculiare sacrificium, quo Deus ex præscripto illius legis colitur. Sed apud Christianos est peculiaris lex, & religio, nempe Euangelica, distincta a lege naturali, & Mosaica. Ergo apud Christianos est peculiare sacrificium, quo Deus colitur, distinctum a naturali, & Mosaico. At hoc non potest esse aliud, quam incruentum sacrificium Eucharistiæ. Ergo illud est. Major patet ex dictis. Minorem probo, quia si esset aliud, maxime esset cruentum, quod semel in cruce peractũ est. Sed hoc non est. Primo, quia illud a Christo, tanquam communi redemptore, pro omnibus oblatum est, tam pro iis, qui vixerunt in lege naturæ, & Mosaica, quam qui vivunt in Euangelica. *Pro omnibus enim est mortuus Christus.* Sicut ergo, præter illud, fuit aliud in lege naturæ, & aliud in Mosaica; sic etiam aliud est in Euangelica. Et sicut sacrificium legis naturæ, & Mosaicæ erat typus, seu figura futuri sacrificii cruenti. (Heb. 10.) sic nostrum est imago, seu repræsentatio præteriti. (1. Corinth. 11.) Secundo, quia lex divini cultus debet obligare eos, qui subjecti sunt legi. Sicut ergo Patriarchæ, & Prophetæ, qui subiecti erant legi naturali, & Mosaicæ, non obligabantur Deum colere, nisi per sacrificia, quæ repræsentabant futurum sacrificium crucis: ita nos, qui subiecti sumus legi Euangelicæ, non obligamur Deum colere, nisi per sacrificium Eucharistię, quod repræsentat præteritum sacrificium crucis. Ergo signum est, quod lex divini cultus, tam in veteri, quam in novo Testamento, non respi-

pi-

piciat immediate cruentum sacrificium crucis, sed potius alia sacrificia, quatenus illius, sive futuri, sive præteriti, repræsentativa sunt.

QUINTUM ARGUMENTUM.
Ex Patribus.

36. Antiqui Patres tam diserte loquuntur de sacrificio Eucharistiæ, in quo Christus sub specie panis, & vini quotidie offertur in Ecclesia, ut nemo, qui illos aspexerit, de ipsorum sententia dubitare possit. Hoc quinque modis ostendo.

Primo, quia quando loquuntur de Eucharistia, passim usurpant has voces, *Sacrificium*, *oblatio*, *immolatio*, *hostia*, *victima*, *offerre*, *sacrificare*, *immolare*. Ita Hippolytus Martyr, Ambrosius, Gregorius Nyssenus, Chrysostomus, Augustinus, Cyrillus, Leo, Fulgentius, & alii apud Bellarminum li. 1. de Missa, cap. 15.

Secundo, quia requirunt Altaria ad celebrandum Eucharistiam. Altaria autem non eriguntur, nisi ratione sacrificii. Supponunt ergo Eucharistiam esse sacrificium. Ita Cyprianus, Eusebius, Optatus Milevitanus, Ambrosius, Nazianzenus, Nyssenus, Chrysostomus, Hieronymus, Augustinus, & alii apud eundem cap. 16.

Tertio, quia ministros, qui Eucharistiam offerunt, vocant *Sacerdotes*, & eorum ministerium *Sacerdotium*: Proprium autem munus Sacerdotis est, offerre sacrificium, Hebr. 5. 1. & c. 8. 3. Ita Gaudentius, Hieronymus, Ambrosius, Eusebius, Cyprianus, Tertullianus, Augustinus, Chrysostomus, & alii apud eundem c. 17.

Quarto, quia docent Eucharistiam celebrari, & offerri posse pro vivis, & defunctis, pro pace, & incolumitate; & generatim pro omnibus necessitatibus, tam corporis, quam animi: quod sane non dicerent, nisi putarent esse verum sacrificium. Ita Chrysostomus, & Augustinus variis locis apud eundem c. 9.

Quinto, quia dicunt Melchisedechum fuisse verum Sacerdotem, & obtulisse panem, & vinum in sacrificium: Et hoc modo præfigurasse incruentum sacrificiũ, quod Christus sub specie panis, & vini instituit in ultima cœna. Eamque ob causam, Christum in Scriptura vocari *Sacerdotem secundum Ordinem Melchisedech*. Ita Clemens Alexandrinus, Cyprianus, Eusebius, Hieronymus, Augustinus, & alii supra citati. His addi possunt, qui vaticinium Malachiæ, de quo supra dictum est, inter-

terpretantur de sacrificio Eucharistiæ, ut Justinus Martyr, Irenæus, Tertullianus, Cyprianus, Eusebius, Chrysostomus, Hieronymus, Augustinus, & plures alii apud Bellarminum, lib. 1. cap. 10.

37. Ex quibus omnibus abunde constat de sententia antiquorum Patrum. Neque necesse est integra eorum testimonia huc transcribere, cum Adversarii concedant, eos ita sentire. Nam Kemnitius in Examine Concilii Tridentini de illis scribit: *Negari non potest, veteres, quando loquuntur de celebratione cœnæ Dominicæ, usurpare vocabula sacrificii, immolationis, victimæ.* Item, *uti verbis offerre, sacrificare, immolare.* Similia habent Lutherus, & Calvinus, ut jam videbimus.

Quid sentiant Adversarii de Sacrificio Altaris.

38. Lutherani, & Calvinistæ negant esse sacrificium. Et quod mirum est, per contemptum vocant *horribile sacrilegium, idololatriam, sacrificii crucis Christi abnegationem, commentum Papisticum, abominationem, exitialem voraginem,* & si quæ similia cogitari possunt. Nec curant authoritatem Patrum, quam nos allegamus. Sic enim scribit Lutherus in libro de abroganda Missa: *Profiteor in primis adversus eos, qui clamaturi sunt, quod contra statuta Patrum docuerim, nihil horum me auditurum.* Et in libro de Missa privata: *Hic non moramur, si clamitant Papistæ: Ecclesia, Ecclesia: Patres, Patres: quia, ut dixi, hominum dicta, aut facta nihil in tam magnis causis curamus. Scimus ipsos etiam Prophetas lapsos esse, adeoque Apostolos,* (non tamen Lutherum, si Diis placet, qui Prophetis, & Apostolis major est) Et Calvinus l. 4. inst. cap. 18. §. 1. *Pestilentissimo errore Satan totum pene orbem excæcavit; ut crederet Missam sacrificium.* Et infra §. 12. *Non est, cur ulla hominum authoritate, vel annorum præscriptione patiamur nos moveri.* Mira res: Lutherus, & Calvinus non volunt ulla hominum authoritate moveri, ne quidem Prophetarum, & Apostolorũ, & tamen ipsi sua authoritate volunt alios movere, quasi ipsi homines non essent, sed Dii. Provocant ad solam Scripturam. Esto. Sed quomodo ex ea probant Missam non esse sacrificium? Hoc patebit ex ipsorum argumentis, quæ vel ex Scriptura apicem non habent: vel si habent, nullius certe momenti sunt. Audiamus singula separatim.

ARGUMENTA ADVERSARIORUM.

39. PRimum: Sacrificium debet offerri Deo, non autem comedi ab hominibus: At Eucharistia comeditur ab hominibus Ergo non est sacrificium. Respondeo: Major, quoad posteriorem partem, aperte falsa est. Nam Agnus Paschalis erat verum sacrificiũ. & tamen comedebatur ab Hebræis. Nec enim pugnant hæc duo inter se: Totum sacrificium offertur Deo, & totum sacrificium, vel pars comeditur ab hominibus. Hoc non solum patet in Agno Paschali, qui totus offerebatur Deo, & totus comedebatur a populo, sed etiam in hostiis pacificis, quæ integræ offerebantur Deo, & tamen pars earum cedebat in usum Sacerdotum, & offerentium. Eodem modo fit in Eucharistia. Tota offertur Deo, & tota sumitur a fidelibus ad eorum salutem, & utilitatem: Potest enim una, eademque res, quatenus honorifica est, servire uni: & quatenus utilis est, servire alteri. Imo commune est omnibus creaturis inferioribus, ut serviant Deo ad ipsius gloriam, & honorem; nobis autem, ad nostram commoditaté, & salutem. Dices: Holocaustum non comeditur ab hominibus, sed totum consumitur ad honorem Dei: Ergo saltẽ Eucharistia non est holocaustum, quod tamé docent Catholici. Respõdeo: Catholici non docent esse holocaustum Mosaicum, quod totum debebat comburi, & in fumum resolvi, sed esse perfectius omnibus sacrificiis Mosaicis, etiam holocaustis: quia Christus, qui offertur in Eucharistia, est perfectior omnibus animalibus, quæ offerebantur in sacrificiis, & holocaustis Mosaicis.

40. Secundum: Id, quod est Sacramentum, non potest simul esse sacrificium. Sed Eucharistia est Sacramentum. Ergo non potest simul esse sacrificium. Major probatur, quia Sacramentum, & Sacrificium opponũtur. Nam in Sacramento accipimus aliquid a Deo; in sacrificio damus aliquid Deo. At ratio accepti, & ratio dati non possunt simul in una, eademque re consistere. Respondeo. Major falsa est, etiam Adversariorum concessione. Nam Plessæus Calvinista, cum tota Synodo Gapicensi, lib. 12. de Eucharist. c. 1. expresse ait: Agnum Paschalem fuisse simul sacramentum, & sacrificium. Quod etiam ex Scholasticis docet D. Th. & alii plures. Si ergo Agno Paschali non repugnat, simul esse sacramentum, & sacrificium; cur repugnet Eucharistiæ, non video. Nec obstat, quod in Sacramento aliquid accipiamus a Deo, & in sacrificio aliquid offeramus. Nam hæc duo posse simul consistere iam ostensũ est in agno Paschali: qui totus offerebatur Deo ad ipsius

psius honorem: & totus comedebatur a Judæis ad illorum salutem. Idem fit in Eucharistia. Et sane, si id, quod a Deo accepimus, non liceret offerre Deo, nullum foret sacrificium, juxta illud 1. Paralip. 29. 14. *Tua sunt omnia: Et quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi.*

41. Tertium: Christus in ultima cæna, quando instituit Eucharistiam, non dixit, *Offerte*, sed *comedite, & bibite*: Ergo Eucharistia ex institutione Christi non est sacrificium, sed Sacramentum tantum. Respondeo: Tametsi non sit usus illo vocabulo, *offerte*: usus tamen est alio æquipollente, cum dixit: *Hoc facite in meam commemorationem*, id est, posthac celebrate Eucharistiam, quam nunc instituo, pro gratiarum actione in memoriam meę mortis, quam pro vobis, & toto humano genere subiturus sum. Est autem duplex gratiarũ actio. Una interna, quando quis interno affectu gratum se exhibet Deo pro accepto beneficio. Altera externa, quando externo, & sensibili signo declarat internũ animi affectum, & gratificandi voluntatem. Utramque requirit Christus a nobis pro beneficio suę mortis, ac Passionis. Et quidem internam vult fieri per internũ animi affectum: Externam, per celebrationem Eucharistiæ. Porro sicut interna gratiarum actio consistit in interna oblatione, qua quis affectũ suum offert Deo pro accepto beneficio: sic etiam externa consistit in oblatione, qua externum signum sui affectus exhibet Deo. Unde sequitur, omnem gratiarum actionem consistere in quadam oblatione, respectu Dei benefactoris. Cũ ergo celebratio Eucharistiæ, ex Christi institutione, sit quædam externa gratiarum actio, necesse est, eã in externa oblatione consistere. Unde, cũ dixit Christus, *Hoc facite in meam commemorationem;* plus dixit, quam si solum dixisset, *offerte*. Hoc enim amplius dixit: *Offerte in memoriam tanti beneficii a me accepti.*

42. Idem alia via sic ostendo. Christus obtulit seipsum Deo in ara crucis per modum veri, & cruenti sacrificii; ut omnes fatentur cum Apostolo (Hebræor. 9. & 10.) Ac simul voluit, ut hæc cruenta oblatio repręsentaretur nobis, & quotidie in memoriam revocaretur per celebrationem Eucharistiæ, cum dixit: *Hoc facite in meam commemorationem*. Ergo necesse est, in celebratione Eucharistiæ fieri aliquam oblationem incruentam, quæ sit repræsentatio illius cruentæ oblationis in cruce. Et hoc significat D. Augustinus lib. 20. contra Faustum, cap. 18. cum ait: *Christiani jam peracti sacrificii in cruce memoriam celebrant sacrosancta oblatione, & participatione corporis, & sanguinis Christi.* Ubi in Eucharistia conjungit hæc duo, orationem, & par-

& participationē corporis,& sanguinis Christi.Igitur secundum Augustinum & offertur Christus in Eucharistia,& sumitur: offertur Deo, ad ipsius honorem:sumitur a fidelibus ad ipsorum salutem, & utilitatem. Et hoc est,quod supra dixi in solutione primi, & secundi argumenti. Unde patet, in his omnibus Augustinum nobiscū sentire cōtra Novatores, quod ipsi negare non audent.

43. Quartum: Christus est Sacerdos in æternum:Ergo nullum habet Successorem,aut Vicariū in Sacerdotio:Ergo jā nulli sunt Sacerdotes in terris: Ergo nec sacrificia proprie dicta. Et confirmatur ex Apostolo, Hebræor. 7. ubi dicit, ideo in veteri testamento fuisse plures Sacerdotes,quorum unus alteri succederet, quia singuli erant mortales, ac proinde debebant alii, atque alii semper succedere. Christus autem est immortalis: Ergo non indiget Successoribus, & Vicariis. Respondeo: Aliud est, esse Successorem alterius; aliud, esse Ministrum,seu Vicariū. Dupliciter enim hæc differunt. Primo, quia Successor est ejusdem dignitatis,ac potestatis cū eo,cui succedit; non item Minister, seu Vicarius cū eo,cujus Minister, aut Vicarius est.Secundo, Successor nō nisi post mortem, aut depositionem alterius constituitur. At Vicarius, seu Minister solet constitui, dum adhuc vivit is, cui subservit. Utrumque patet in Rege. Is, quamdiu vivit, & in officio manet,non habet Successorem cum pari potestate; habet tamen Vicarios, & Ministros, qui illi subserviunt. Similiter fit in nostro proposito.Christus nō habet Successorem in Sacerdotio cum pari potestate, quia semper vivit, ut recte argumentatur Apostolus.Habet tamen Ministros ,seu Vicarios,qui illi subserviūt in officio sacerdotali.Idem factū est in Aarone, servata proportione. Quamdiu vixit, non habuit Successores cum potestate; habuit tamen inferiores Sacerdotes, & Levitas,qui illi ministrabāt.Et quid hic difficultatis est?Nihil sane.Sed Novatores omnia confundunt, ut facilius decipiant incautos.

44. Quintum: Sacrificium crucis habet vim infinitam, & æternam:Ergo nō indigemus alio sacrificio:Ergo multiplicare tot sacrificia Missæ, nihil est aliud, quam negare virtutem, & sufficientiam sacrificii Crucis. Et confirmatur ex Apostolo, qui sæpe asserit, unam oblationem Christi in Cruce sufficere, nec alia opus esse. Heb. 9. 26. *Semel ad destructionem peccati per hostiam apparuit*. Et vers. 28. *Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata.* Et cap. 10. 10. *Sanctificati sumus per oblationem corporis Christi semel.* Et vers. 14. *Una oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos*. Quid ergo opus est sacrificio Missatico? Respondeo: Hoc argumentum dupliciter potest retor-

torqueri. Primo sic: Sacrificium Crucis habet vim infinitam, & æternam: Ergo non opus est Baptismo, & Eucharistia: Ergo multiplicare hæc omnia, nihil aliud est, quam negare virtutē, & sufficientiam sacrificii Crucis. Secundo sic: Sacrificiū Crucis habet vim infinitam, & æternam respectu omnium hominū, ab initio mundi usque ad finem. Ergo omnia alia sacrificia sunt superflua. Ergo multiplicare tot sacrificia Mosaica, nihil aliud est, quā negare vim, & sufficientiam sacrificii Crucis. Quid hic dicent Novatores?

45. Sed ad rem. [Sacrificium Crucis habet infinitam, & æternam vim sanctificandi homines: nec opus est alio sacrificio Crucis, aut ejusdem sacrificii Crucis repetitione. Vel, quod idem est, non opus est, ut alius Christus moriatur pro nobis, aut, ut idem Christus sæpius moriatur. Nam semel moriendo, sufficientissime satisfecit Deo Patri pro nobis. Et hoc vult Apostolus loco citato. Duo tamen necessaria sunt. Unum, ut simus memores illius tanti beneficii accepti jam, & olim promissi. Alterum, ut fructus illius beneficii, & satisfactionis in particulari nobis applicetur. Utrumque fit per fidem, sacramenta, sacrificia, prædicationem Verbi, & similia instrumenta a Deo ordinata, non solum in veteri, sed etiam in novo Testamento. Ergo nihil illorum superfluum est. Sicut ergo non sequitur: Sacrificium Crucis habet infinitam vim: Ergo superflua sūt sacramenta novæ legis: Ita non sequitur: Habet infinitam vim: Ergo superfluum est sacrificium novæ legis. Nec hoc, nec illa superflua sunt. Non enim ordinantur ad augendam vim sacrificii Crucis, quæ cum infinita sit, non indiget augmento, sed partim ad illam repræsentandam, partim ad fructum ejus nobis applicādū. Dices: Quid opus est applicare fructum sacrificii Crucis per sacrificium Missæ, cum sufficienter applicari possit per fidem, Baptismum, & Eucharistiam? Ego vicissim dicam: Quid opus est applicare per Baptismum, & Eucharistiam, cum sufficienter applicari posset per fidem, & sacrificium Missæ? *O homo, tu quis es, ut dicas Deo, quare ordinasti sic?*

46. Hæc sunt præcipua argumenta contra sacrificium Missæ. Alia vel cōtinent mera mendacia, quibus refutandis libenter supersedebo: Vel solum contendunt, Missam non esse sacrificium propitiatorium pro peccatis: Cujusmodi sunt hæc duo.

47. Prius. Nulla fit remissio peccatorum sine sanguinis effusione, Hebræor. 9. 22. At in Eucharistia non est sanguinis effusio. Ergo in Eucharistia non fit remissio peccatorum. Ergo non est sacrificium propitiatorium. Ita post Calvinum Balduinus in

No-

Notis ad Disputationem meã de Communione sub utraque specie, David Peræus in c. 4. Epist. ad Hebræos, & alii. Respondeo. Hoc argumentum sic potest retorqueri. Nulla fit remissio peccatorum sine sanguinis effusione. At in fide justificante non est sanguinis effusio. Ergo per fidem justificantem non fit remissio peccatorum. Ergo falsum est, quod dicunt Adversarii, peccatores justificari per fidem. Falsum est, quod clamant, fidem justificantem in eo consistere, quod quis certo credat, remitti sibi peccata, dum credit. Quid hic dicent? Sed ad rem. Verba Apostoli sic sunt intelligenda. Non fit remissio peccatorum, in veteri lege, sine effusione sanguinis. Loquitur enim de Judæis, non de Christianis: *Omnia pene*, inquit, *in sanguine secundum Legem mundantur, & sine sanguinis effusione non fit remissio*. Sensus est. Secundum legem Mosaicam, nullum erat sacrificium pro peccato, sine effusione sanguinis hircorum, aut aliorum animalium. Quid hinc colligent Adversarii contra sacrificium Missæ? Non plus sane, quam contra sacrificium crucis. Sic enim deberent argumentari. Nulla fiebat remissio peccatorum in veteri Testamento sine effusione sanguinis hircorum, aut aliorum animalium. At in sacrificio Missæ non est effusio sanguinis hircorum, aut aliorum animalium. Ergo in sacrificio Missæ non fit remissio peccatorum. Ineptissime. Nec in sacrificio, cujus facta est effusio sanguinis hircorum, aut aliorum animalium. At ideo non est facta remissio peccatorum? Viderint Adversarii, qui sic ludũt in Scripturis.

48. Addo, tametsi Apostolus loquatur de remissione peccatorũ in veteri Testamento, quæ non fiebat sine effusione sanguinis animalium, verba tamen ejus posse accipi generatim hoc sensu. Nulla fit remissio peccatorum, sive in veteri, sive in novo Testamento, sine effusione sanguinis Christi. nisi enim Christus suum sanguinem pro nobis effudisset, nemo nec in veteri, nec in novo Testamento potuisset Deo reconciliari, & peccatorum remissionem accipere. Hæc tamen reconciliatio, & peccatorũ remissio, quæ per effusionem sanguinis Christi facta est, non eodem modo applicatur nobis in novo Testamento, quo Judæis applicata fuit in veteri. Illis enim applicabatur per cruenta sacrificia animaliũ, ut ex Apostolo dictum: nobis per sacrificium Missæ incruentum, & per sacramenta Baptismi, & Pœnitentiæ.

49. Posterius. Nullum sacrificium sæpius iteratum potest perficere cultores, teste Apostolo. At Missæ sacrificium est sæpius iteratum. Ergo non potest perficere cultores, ac proinde nec peccata remittere. Ita David Peræus in c. 10. ad Hebræos,

& alii. Respondeo: Et hoc argumentum sic retorqueri potest; Nullum sacrificium sæpius iteratū potest perficere cultores, teste Apostolo: At fides, & alia pia opera, quæ secundum Adversarios sunt sacrificia Christianorum, sæpius iterantur: Ergo non possunt perficere cultores. In utroque syllogismo neganda est major propositio, quæ falso tribuitur Apostolo. Nam Apostolus solum confert sacrificia Mosaica cum sacrificio Crucis Christi: Et dicit hoc interesse, quod Mosaica, tametsi sæpius fuerint reiterata, non tamen potuerint per se perficere, & justificare Judæos; quod verissimum est: sacrificium autem Crucis, quod semel oblatum est, per se fuerit infiniti valoris, ac proinde sufficientissimum ad homines justificandos, quod etiam verissimum est. Eo tamen non obstante necesse est, fructum sacrificii Crucis nobis applicari, nec semel tantum, sed quoties indigemus. Sicut ergo potest applicari per fidem, & Eucharistiam sæpius iteratam, ut fatentur Adversarii: cur non similiter per sacrificium Missæ sæpius iteratum? Et sic factum est in veteri Testamento. Nam quoties Judæi in certa quædam peccata prolapsi erant, jubebantur offerre sacrificium propitiatorium.

CAPUT XI.

DE SACRAMENTIS.

1. DUplicia solent distingui Sacramenta: alia vetera, seu Mosaica: alia nova, seu Evangelica. Vetera sunt. 1. Circumcisio. 2. Esus Agni Paschalis. 3. Purificationes ab externis immunditiis. 4. Expiationes a peccatis. 5. Consecratio, seu ordinatio Sacer dotum. 6. Esus panum propositionis, & quorundam aliorum, quæ Sacerdotum usibus deputabantur. Ita D. Thom. in 1. 2. quæst. 102. art. 5. Nova sunt, Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Ordo, Extrema unctio, Matrimonium. Ita Concil. Trident. sess. 7. Can. 1.

2. Vetera fuerunt typi, umbræ, seu Figuræ novorum. Nam primo, Circumcisio fuit Figura baptismi. 2. Esus Agni paschalis, & esus panū propositionis, Figura Eucharistiæ. 3. Purificationes, & expiationes, Figura pœnitentiæ. 4. Consecratio Sacerdotum, Figura ordinis. Ita D. Thom. ibidem art. 5. ad 3. Quæres, cur in veteri Testamento nulla fuerit Figura Confirmationis, Extremæ unctionis, & Matrimonii? D. Thom. assignat hanc causam, quia confirmatio est sacramentum plenitudinis gratiæ. At vetera sacramenta nullam cōferebant gratiam, & ideo ab Apostolo vo-

cantur *infirma*, *& egena*. (Gal. 4.9.) Similiter Extrema unctio est quasi immediata quædam præparatio ad introitum regni cœlestis: At in veteri Testamento nemini patebat introitus in regnum celeste, quia janua regni cœlestis nondum erat aperta. Denique sacramentum Matrimonii significat indissolubilem conjunctionem Christi cum Ecclesia, quam matrimonium Judæorum non poterat significare, quia per libellum dissolvebatur. (Deut. 24. 1.)

3. Nos hic agimus de sacramentis novæ legis. Ac primo, de nomine Sacramenti. 2. De definitione. 3. De causis. 4. de Effectu. 5. De numero. De quibus inter nos, & Adversarios disceptatio est.

DE NOMINE SACRAMENTI.

4. Nomen Sacramenti aliter sumitur apud profanos Authores, & aliter in Scriptura. In Scriptura idem significat, quod mysterium. Nam quoties in Græco textu occurrit hoc nomen μυστήριον, Latinus interpres nunc retinet nomen mysterii; nunc illius loco usurpat nomen Sacramenti, volens insinuare, eandem esse utriusque significationem.

5. Utrumque autem nomen sumitur dupliciter in Scriptura. 1. Pro re arcana, abscondita, & latente. 2. Pro signo rei arcanę, absconditę, & latentis. Priori sensu sumitur Ephes. 3. 3. *Secundum revelationem notum mihi factum est sacramentum*. Et infra vers. 9. *Data est mihi gratia illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi a seculis in Deo.* Coloss. 1.26. *Mysterium quod absconditum fuit a seculis*. Et 1. Timoth. 3. 16. *Magnum est pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne*. Quibus locis Incarnatio Verbi, & vocatio gentium ad fidē, vocantur sacramenta, seu mysteria, id est, res in æterno Dei consilio, ac decreto absconditæ, quas nemo hominum, aut Angelorum potuit cognoscere, nisi quando Deus per Prophetas, & Apostolos dignatus fuit eas revelare, seu manifestare.

6. Posteriori sumitur Ephes. 5. 32. *Sacramentum hoc magnum est: Ego autem dico in Christo, & in Ecclesia.* Et Apoc. 17.7. *Et dixit Angelus: Quare miraris? Ego dicam tibi sacramentum mulieris*. Et Daniel. 2.19. *Tunc Danieli mysterium per visum nocte revelatum est*. Ubi matrimonium Adami, & Evæ, mulier fornicaria, & somnium Pharaonis dicūtur sacramenta, seu mysteria, id est, signa rerum arcanarum, & latentium. Nam matrimonium Adami, & Evæ significabat conjunctionem Christi cum Ecclesia: Mulier forni-

fornicaria, Romam idololatricem: Somnium Pharaonis, successionem quatuor regnorum, quorum ultimum erat regnum Christi.

7. Hoc posteriori sensu nos dicimus, Baptismum, Eucharistiam, & similes ceremonias a Christo institutas esse Sacramenta, seu mysteria, id est signa rei arcanæ, & latentis. Quæres, quæ sit illa res arcana, & latens, quam significant nostra sacramenta, de quibus agimus? Respondeo: Est interna gratia, seu sanctitas, & justitia inhærens, tametsi Lutherani, & Calvinistæ aliter sentiant, ut jam videbimus.

DE DEFINITIONE SACRAMENTI

8. Variæ sunt Catholicorum Definitiones. Prima est communis: *Sacramentum est invisibilis gratiæ signum visibile.* Hæc, si nihil addatur, convenit veteribus, & novis sacramentis; sed diverso modo. Nam vetera sacramenta significabant gratiã per Christum dandam, nova significant gratiam jam datam. Illa absentem, hæc presentem.

9. Secunda est Magistri in 4. dist. 1. *Sacramentum est invisibilis gratiæ signum visibile, & ejusdem gratiæ causa existens.* Hæc convenit novis tantum sacramentis. Nã nova sacramenta non solum significant gratiam, sed etiam efficiunt. Vetera significabant, sed non efficiebant.

10. Tertia est Catechismi Concilii Tridentini: *Sacramentum est res sensibus subjecta, quæ ex Dei institutione sanctitatis, & justitiæ tum significandæ, tum efficiendæ vim habet.* Quæ etiam potest accommodari veteribus, & novis sacramentis. Est enim duplex sanctitas, & justitia: Una legalis, seu Mosaica: Altera Evangelica, seu Christiana: Prior est quasi Figura, seu umbra posterioris, & nihil aliud est, quam quædam consecratio, seu deputatio ad divinum cultum. Posterior est idem, quod invisibilis, seu interna gratia, quæ nos vere iustos, ac sanctos facit coram Deo. Prior potest cõsistere cum peccato mortali; posterior non potest. Prior fuit in omnibus Judæis. omnes enim ut minimum per Circumcisionem deputati erant ad divinum cultum. Posterior non est in omnibus Christianis, sed tantum in iis, qui immunes sunt a peccato mortali.

11. Igitur supra dicta definitio accommodatur novis sacramẽtis hoc modo. *Sacramentum est res sensibilis, quæ ex Dei institutione vim habet significandi, & efficiendi sanctitatem Evangelicam,* id est internam gratiam, quæ confertur per merita Christi.

Veteribus hoc modo: *Sacramentum est res sensibilis, quæ ex Dei institutione vim habet significandi, & efficiendi sanctitatem legalem*, quæ in eo consistit, quod aliquis juxta præscriptum legis Mosaicæ deputatus sit ad divinum cultum.

12. Quæres, An vetera nullo modo significaverint sanctitatem Evangelicam, seu internam gratiam sanctificantem? Respondeo: Significarunt illam, non quidem immediate, sicut nova, sed mediante sanctitate legali. Hæc enim erat Figura, seu umbra sanctitatis Evangelicæ, ut recte notat D. Thom. in 1.2. quæst. 102. art. 5. Itaque vetera sacramenta immediate significando sanctitatem legalem, mediate etiam significabant sanctitatem Evangelicam, quam nova significant immediate. Habebant igitur duplex officium. 1. immediate legalem sanctitatem efficiendi. 2. illa mediante, significandi sanctitatem Evangelicam, id est internam gratiam sanctificantem.

13. Quæres 2. An hæc duo fuerint de essentia veterum sacramentorum? Respondeo: Vetera sacramenta poterant dupliciter spectari. Primo, quatenus præcise erant sacramenta illius temporis. Et sic solum significabant, & efficiebant sanctitatem legalem. Secundo, quatenus erant Figuræ futurorum. Et sic, mediante sanctitate legali, significabant gratiam per Christum dandam. Vide Bellarminum, lib. 1. de Sacramentis, cap. 12. prop. 2.

QUID SENTIANT ADVERSARII.

14. Dictum est, sacramétum novæ legis, ex nostra sententia, esse sensibile signum interioris gratiæ, & ejusdem gratiæ causam. In utroque dissentiunt a nobis Lutherani, & Calvinistæ. Negant sacramentum esse signum interioris gratiæ: Negant esse causam ejusdem gratiæ. Quid igitur est ex eorum sententia? Vix certi aliquid statui potest. Nam aliqui dicunt, esse promissionem: alii signum externum, cui addita est promissio: alii sigillum, quo obsignatur promissio. Habent ergo discrepantes definitiones.

15. Prima est Lutheri in lib. de capt. Babylonica cap. ultimo: *Sacramentum est promissio signo externo annexa*. Vel ut definit Herbrandus in Epitome: *Est promissio Evangelica, certa externa ceremonia vestita*. Non valet. Primo, quia non est sufficiens. Non enim explicat, cujus rei sit promissio. Deinde est falsa. Nam neque Baptismus, neque Eucharistia formaliter est promissio, sed annexam habet promissionem: Baptismus quidem hanc: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit*: Eucharistia vero hanc:

hanc: *Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum.*

16. Secunda est Philippi in Apologia Confess. Augustanæ: *Sacramentum est ritus, qui habet mandatum Dei, & cui addita est promissio gratiæ.* Hæc destruit definitionem Lutheri. Nam Lutherus ait, Sacramentum esse promissionem: Philippus, non esse promissionem, sed ritum, cui addita est promissio gratiæ. Porro, nomine gratiæ non intelligit interiorem gratiam sanctificantem, sicut nos intelligimus, sed gratuitam peccatorum remissionem, ut ipse explicat in locis communibus, Titulo de numero Sacramentorum. Hæc autem remissio, juxta Lutheranos, & Calvinistas, in eo consistit, quod peccata maneant quidem in homine, sed tamen tegantur, & non imputentur. Hoc refutandum est infra cap. 16. de justificatione. Et nunc refelli potest ex eo, quod Eucharistia non habeat annexam promissionem remissionis peccatorum. Non enim hoc sacramentum a Deo institutum est, ut homini remittat peccata, vel ex impio, & peccatore faciat justum; sed ut justitiam, & sanctitatem, quæ in illo est, foveat, conservet, & augeat. Imo tantum abest, ut remittat peccata, ut etiam obsit peccatori, si cum conscientia peccati accedat. Hinc Apostolus 1. Corinth. 11. 28. *Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat, & bibit indigne, judicium sibi manducat, & bibit.* Et Christus in ultima cęna non voluit porrigere Apostolis Eucharistiam, nisi præmissa pedum lotione. Nimirum ut significaret, neminem, nisi purum, & immaculatum, ad mensam Christi admittendum esse. Et ratio sumitur ex ipsa natura hujus sacramenti. Quid enim aliud est Eucharistia, quam cibus, & potus, quo anima reficitur, & vegetatur? Joan. 6. 55. *Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus.* Sicut ergo cibus, & potus corporalis non prodest corpori mortuo, sed vitam habenti: sic etiam servata proportione de Eucharistia dicendum est.

17. Tertia est Jacobi Herbrandi in Epitome Compendii Theologiæ: *Sacramentum est ceremonia, vel sacra actio, in Euangelio divinitus instituta, constans verbo Dei, & elemento, qua tanquam sigillo, promissio Euangelii propria de gratia, & reconciliatione cum Deo applicatur, confirmatur, & obsignatur.* Hæc destruit definitionem Philippi. Nam Philippus ait, sacramentum esse ritum, cui addita est promissio: Herbrandus esse ceremoniam, qua tanquã sigillo applicatur, confirmatur, & obsignatur promissio. Quæ duo distincta sunt. nam secundum Philippum sic exprimenda promissio ex parte Dei: Si hunc ritum usurpaveris, promitto tibi remissionem peccatorum. At secundum Herbrandum hoc mo-

do: Ego quidem in Evangelio promisi omnibus in communi remissionem peccatorũ; sed hanc ipsam promissionem generatim ibi factam, nunc in particulari per hoc sacramentum, tanquam per sigillum tibi applico, confirmo, & obsigno. Hæc doctrina, quod attinet ad remissionem peccatorum, jam refutata est. Nam per Eucharistiã nõ applicatur promissio remissionis peccatorũ, ut ostendi. Quod vero attinet ad sigillum, paulo post refutabitur.

18. Quarta est Calvini, libro 4. inst. cap. 15. §. 1. *Sacramentum est symbolum externum, quo benevolentiæ erga nos suæ promissionem conscientiis nostris Dominus obsignat, ad sustinendam fidei nostræ imbecillitatem; & quo nos vicissim pietatem erga eum nostram testamur.* Hinc patet Calvinum, & Herbrandum in eo convenire, quod uterque dicat, sacramentum esse sigillum, quo divina promissio obsignatur. Differunt tamen in aliis.

Primo, quia Herbrandus loquitur de promissione remissionis peccatorum, quæ facta est in Evangelio: Calvinus de promissione divinæ benevolentiæ, quæ facta est Abrahæ, & posteris ejus, Genesis decimoseptimo, septimo. *Ero Deus tuus, & seminis tui post te.*

Secundo, Herbrandus dicit, promissionem reconciliationis per sacramentum nobis applicari, & obsignari: Calvinus, promissionem divinę benevolentiæ per sacramentum non applicari, sed obsignari. Itaque secundum Herbrandum, promissio applicatur infantibus per Baptismum. At secundum Calvinum, applicatur illis ab utero materno; & per baptismum obsignatur. Unde ulterius sequitur, infantes, secundum Calvinum, salvari posse sine baptismo, quia promissio illis ab utero materno applicata est: At secundum Herbrandum, non posse salvari sine baptismo, quia per baptismum debet illis applicari promissio.

19. Hinc multi sunt errores. Primus de promissione Abrahę facta. 2. De baptismo infantiũ. 3. De sigillo. 4. De sustinenda fidei nostræ imbecillitate. Duo priores, qui Calvinistarum proprii sunt, refellentur lib. 3. c. 7. Quartus paulo post, cum agemus de fine Sacramentorum. Tertius hic refellendus est. Dicit igitur Calvinus, sacramentum esse sigillum, quo obsignatur, & confirmatur divina promissio. Quod tametsi possit sano sensu intelligi, falsum tamen est eo sensu, quo a Calvino asseritur. Nam ille sic statuit. Primo, promissiones Dei, quæ in Scriptura consignatæ sunt, non prodesse nobis, nisi mediante fide. Necesse enim est, nos firmiter credere, Deum facturum, quod promisit. In hoc consentio. Secundo, fidem, quam habemus de promissionibus Dei, quæ in Scriptura consignatæ sunt, sæpe vacillare, & ideo easdem

dem promissiones per sacramenta, tanquam per sigilla, debere confirmari, & obsignari, ut fides vacillans excitetur, & sustentetur: Sicut quando Rex per litteras promittit aliquid subditis, solet suam promissionem appenso sigillo regio obsignare, & confirmare, ut credant a Rege factam esse. In hoc dissentio. Ratio est, quia sigillũ debet esse notius, quam id, quod sigillo obsignatur. (ideo enim appenditur sigillum Regis ad litteras Regias, ut viso sigillo, quod omnibus notum est, credamus litteras authoritate Regis scriptas esse, de quo posset dubitari.) At sacramentum non est notius, quam divina promissio: Ergo sacramentum non est sigillum, quo obsignatur divina promissio. Minor patet, quia secũdũ Lutheranos, & Calvinistas ex sola Scriptura cognoscimus, quæ sint vera Sacramenta, & quæ veræ Dei promissiones. Ergo nec Sacramenta sunt notiora, quam promissiones Dei, neque vicissim promissiones Dei sunt notiores, quam sacramenta; cum utrorumque notitia immediate, & æqualiter pendeat ex testimonio solius Scripturæ.

20. Et confirmatur, quia illa pars Scripturæ, quæ continet institutionem sacramentorum, non est majoris authoritatis, neque majorem fidem meretur, quam illa, quæ continet promissiones Dei: Ergo non magis credendum est uni, quam alteri. Si ergo Calvinistæ credunt sacramenta propter authoritatem unius partis Scripturę, debent etiã credere promissiones Dei propter authoritatem alterius partis Scripturæ. Ergo fides, quam habent de promissionibus Dei, non excitatur per fidem, quam habent de sacramentis a Deo institutis: nec contra: sed potius, propter solius Scripturæ authoritatem, credunt sacramenta, & promissiones.

21. Dices, quidquid sit de hac subtilitate, constat ex Scriptura, promissiones Dei sæpe obsignatas fuisse per externa signa, vel symbola. Quod variis exemplis ostendi potest. Primo, quia Iris fuit signum federis inter Deum, & Noe. (Gen.9.12.) Secundo, circumcisio fuit signum fœderis inter Deum, & Abrahamũ. (Gen.17.11.) Tertio Ros, & vellus Gedeonis fuit sigillum promissionis, qua Deus Gedeoni promisit victoriam contra Madianitas. (Iudic.6.37.) Quarto, umbra horologii retrocedens decem gradibus fuit sigillum promissionis, quæ Ezechiæ facta est de sanitate. (4.Reg.20.10.)

22. Respondeo. Hæc exempla nihil ad rem faciunt. Nam promissiones, quæ olim speciatim fiebant huic, vel illi homini, multum differunt a promissionibus, quæ in Evangelio generatim fiunt omnibus. Priores enĩ proponebantur per Angelos in humana specie apparentes, & ideo debebant aliquo efficaci signo, vel

miraculo confirmari, ut crederentur a Deo fieri, & non ab homine, vel diabolo, qui sæpe transfigurat se in Angelum lucis. Posteriores autem proponuntur nobis per sacram Scripturam, quã agnoscimus esse infallibilem, ac a Deo inspiratam; ideoque non opus est alia confirmatione. Dabo simile. Si Imperator destinaret ad me privatim aliquem ex suis officialibus, mihi incognitũ, & per illum promitteret mihi officium Prælaturæ, merito postularem aliquod signum, vel indicium, quo possem certo cognoscere, ab Imperatore destinatum esse: At si idem Imperator per authenticas literas, & Cæsareo sigillo obsignatas promitteret generatim suis subditis aliquam immunitatem, nemo dubitaret de mente ipsius, neque necesse esset alio signo promissionem confirmare: Imo nullum aliud signum esset tanti momenti apud subditos, quam verbum Imperatoris authentico scripto consignatum.

23. Hæc contra adversarios. Nihilominus, ut dixi, sano sensu intelligi potest, Sacramentum esse quasi sigillum, quo divina promissio nobis in particulari applicatur, & obsignatur. Quod sic explico: Aliud est institutio sacramenti, quæ a Christo facta est: Aliud susceptio, seu usurpatio sacramenti, quæ a nobis fit: Aliud natura, & essentia sacramenti, quatenus in se spectatur. Institutio sacramenti, quæ a Christo facta est, annexam habet promissionem gratiæ generalem: cujusmodi est hæc: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit.* At susceptio sacramenti, quæ a nobis fit, vel sacramentum, quatenus a nobis suscipitur, est quasi sigillum, quo promissio illa generalis, quæ institutioni annexa est, speciatim applicatur ei, qui sacramentum suscipit, & quodammodo obsignatur. Quod patet in hoc syllogismo: Quicunque baptizatus fuerit, salvus erit: (Hæc est generalis promissio.) At ego nunc baptizor: (Hæc est susceptio sacramenti.) Ergo ego salvus ero: Hic generalis illa promissio speciatim mihi applicatur per sacramenti susceptionem, & quodammodo obsignatur. Jam vero natura, & essentia sacramenti non consistit in hac obsignatione, aut applicatione, sed in eo, quod sit sensibile signum internæ gratiæ, quæ promissa est, & ejusdem gratiæ causa instrumentalis.

De materia, & forma Sacramentorum.

24. Communis Scholasticorum sententia est, omnia sacramenta novæ legis perfici rebus, & verbis tanquã materia, & forma, non tamen omnia constitui rebus, & verbis, tanquã ma-

materia, & forma. Vide Vasquez disput. 129. cap. 1. num. 2. & cap. 3. nu. 35. Prior pars definita est in Concilio Florentino post sessionem ultimam, in Decreto Eugenii Papæ. Et patet partim ex Scriptura, partim ex Traditione, & praxi Ecclesiæ. Nam Bapusmus perficitur ablutione, & verbo baptizantis. (Matth. 28. v. 19.) Confirmatio, impositione manus, & oratione. (Act. 8. 15.) Eucharistia, pane, ac vino, & verbo consecrationis. (Matth. 26. 26.) Extrema unctio, unctione, & oratione. (Jac. 5. 14.) Pœnitentia, contritione, & absolutione. Ordo, impositione manus, & verbo Episcopi ordinantis. Matrimonium, traditione corporum, & mutuo consensu, qui verbis exprimitur. Hæc tamen verba possunt suppleri per externum nutum, aut scripturam, juxta usum Ecclesiæ.

25. Posterior pars addita est, propter Eucharistiam, quæ quidem perficitur rebus, & verbis, non tamen utrisque constituitur, sed tantum corpore, & sanguine Christi sub specie panis, & vini. Ratio est, quia Eucharistia hoc habet peculiare præ aliis sacramentis, quod consistat in re permanente, cum alia consistant in re transeunte, seu in usu, & actione. Res autem permanens non potest constitui prolatione verborum, quæ est transiens, & successiva. Est igitur magnum discrimen inter hæc verba, *Ego te Baptizo*, & ista, *Hoc est corpus meum*. Nam priora non solum perficiunt, sed etiam essentialiter constituunt Baptismum; posteriora perficiunt quidem, non tamen essentialiter constituunt Eucharistiam.

26. Calvinistæ, qui admittunt duo tantum sacramenta, Baptismum, & Eucharistiam, discrepant a nobis circa verba utriusque. Sic enim statuunt. Primo, in Baptismo requiri duplex verbum. Unum solemne illud: *Ego te Baptizo, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*. Alterum concionale, quo Minister proponit, & explicat promissionem Dei, quæ baptismo annexa est. Secundo, in Eucharistia non requiri aliud verbum, quam instructionis. Ita Calvinus in formula ministrandi sacramenta. Et servatur apud Calvinistas in praxi.

27. Nos contra sic statuimus. Primo, in Baptismo, præter verbum illud solemne, *Ego te Baptizo*, non requiri verbum concionale. Ratio est, quia baptismus Catholicorũ datur sine ulla concione, & tamen est verus baptismus, ut fatetur Calvinus l. 4. Instit. c. 15. §. 16. Secundo, in Eucharistia requiri verbum consecratoriũ, *Hoc est corpus meum*, non tamẽ verbum concionis, aut instructionis. Ratio est, quia Christus adhibuit verbum consecratorium, non autem instructoriũ. Quod tamen fecisset, si fuisset necessarium.

rium. Habuit quidem, peracta celebratione Eucharistiæ, longam concionem, quæ habetur apud Joannem c.14.& duobus sequentibus; sed illa nihil pertinebat ad Eucharistiam. Non ideo tamen negamus instructionem utilem esse, sed solum asserimus, eam non requiri ad naturam, & essentiam Sacramenti.

De causa efficiente, & finali Sacramentorum.

28. PRIMA Conclusio. Deus est principalis Author, qui instituit sacramenta novæ legis. Ita D. Tho. 3. p. q. 64. & alii passim, tam Catholici, quam Adversarii. Ratio est, quia is solus potest instituere sacramenta, tanquam principalis author, qui sua authoritate potest illis dare vim significandi, & efficiendi gratiam. Hoc solus Deus potest facere. Ergo &c. Nec obstat, quod Christus, secundum humanitatem, dicatur ea instituisse, ut definitum est in Concil. Trid. sess. 7. can. 1. Non enim instituit, ut principalis author, sed ut commissarius, & delegatus. Præstitit autem hæc tria. Primo, promulgavit voluntatem Dei in institutione sacramentorum. Secundo, determinavit materiam, & formam, quibus sacramenta perficiuntur. Tertio, per sua merita obtinuit illis vim conferendi gratiam justificantem.

29. SECUNDA Conclusio. Finis, ob quem sacramenta a Deo instituta sunt, est multiplex. 1. Sanctificatio nostra. 2. Instructio. 3. Humiliatio. 4. Professio Christianæ Religionis. Nam primo instituta sunt, ut conferant nobis gratiam sanctificantem, qui est finis primarius. Secundo, ut nos instruant, quo ritu debeamus in novo Testamento Deum colere, & nobis reconciliare. Tertio, ut qui per res sensibiles a Deo recessimus, cogamur per easdem ad eum reverti. Quarto, ut per usurpationem sacramentorum, quæ Christus instituit, profiteamur nos esse Christianos.

30. Lutherani, & Calvinistæ in hoc puncto a nobis dissentiunt. Putant enim sacramenta principaliter instituta esse, ut excitent in nobis fidem, per quam justificemur: sed errant; quia fides requiritur ante sumptionem sacramentorum. Est enim dispositio prævia, qua debemus nos digne præparare, ut cum fructu accedamus ad sacramenta. Quod patet primo ex verbis scripturæ, Matth. 28. 19. *Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, &c.* Doctrina fidei præcedit, baptismus sequitur. Nec solum doctrina fidei, sed etiam fides ipsa quoad actum. Marci 16. 16. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit.*

31. Deinde exemplis: Philippus non voluit baptizare Eunuchum, nisi prius crederet in Christum. Act. 8. 36. *Ait Eunuchus:*

Ecce

Ecce aqua, quis prohibet me baptizari? Dixit autem Philippus: Si credis ex toto corde, licet. Et Petrus in concione, quam habuit ad Judæos in die Pentecostes, prius excitavit illos ad fidem in Christum, ac deinde hortatus est ad baptismum suscipiendum. Nam cum multa dixisset de Christo, tandem ita conclusit, Act. 2. 36. *Certissime ergo sciat omnis domus Israel, quia & Dominum eum, & Christum fecit Deus, hunc Jesum, quem vos crucifixistis.* Quo eventu? mox loquitur: *His auditis, compuncti sunt corde, & dixerunt ad Petrum, & ad reliquos Apostolos: Quid faciemus, viri fratres? Petrus vero ad illos: Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu, in remissionem peccatorum vestrorum.* Ecce audita Petri concione, compuncti sunt corde, quia jam credebant illum ipsum, quem crucifixerunt, esse Christum Redemptorem. Et hac fide prævia baptizati sunt.

32. Accedit duplex ratio. Una, quia si finis sacramentorum esset excitare fidem, baptismus non prodesset infantibus, sed iis potius, qui præsentes sunt. In his enim potest excitari Fides, in illis non potest. Altera, quia Baptismus non minus efficax est, si conferatur latino idiomate, quod rudes, qui baptizantur, non intelligunt, quam si conferatur lingua vulgari, quam omnes intelligunt. Ergo finis, & efficacia illius non consistit in eo, ut excitet fidem in iis, qui baptizantur, sed in eo, ut remittat peccata, ut jam probabimus. Antecedens patet, quia Lutherani, & Calvinistæ admittunt nostrum baptismum, qui latino idiomate conferri solet.

De effectu Sacramentorum.

33. EX dictis constat, quid adversarii sentiant de effectu Sacramentorum, quid nos. Nam illi dicunt, sacramenta ideo instituta esse, ut excitent fidem. Ex quo sequitur, effectum illorum esse fidem. Hoc jam refutavi, quia Fides est dispositio prævia. Nos dicimus, ideo instituta esse, ut conferant gratiam justificantem. Unde sequitur, effectum illorum esse gratiam. Quod aperte docet Scriptura, Joan. 3. 5. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non potest intrare in regnum Dei.* Hinc enim colligimus, per baptismum nos renasci, seu regenerari: quod sine gratia justificante fieri non potest. Idem ex illo Actorum 2. vers. 38. *Baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu, in remissionem peccatorum vestrorum.* Et Act. 22. 16. *Exurge, & baptizare, & ablue peccata tua.* At pec-

peccata non remittuntur, aut abluuntur, nisi per infusionem gratiæ sanctificantis.

34. Variæ sunt adversariorum objectiones. Prima sumitur ex iis locis, ubi scriptura dicit, hominem justificari per fidem. Hinc inferunt, non justificari per sacramenta, nisi quatenus excitant Fidem. Respondeo. Non sequitur: quia possunt esse multæ causæ justificationis in diverso genere. Nam homo justificatur per fidem, tanquam per præviam dispositionem: per sacramenta, tanquam per causas instrumentales: per Deum, tanquam per causam principalem: per Christum, tanquam per causam meritoriam: per gratiam, tanquam per causam formalem.

35. Secunda sumitur ex Apostolo Rom. 4. 10. ubi ait, Abrahamum non esse justificatum ex circumcisione, quæ erat sacramentum veteris legis; sed ex Fide, cujus signaculum fuit circumcisio: Ergo eodem modo sacramenta novæ legis non justificant, nisi excitando Fidem. Respondeo. Circumcisio non excitabat Fidem in Abrahamo, sed erat signaculum, seu testimonium Fidei jam antea habitæ. Prius enim Abraham Deo credidit, ac deinde circumcisus est. [Gen. 15.6 & Gen. 17.24.] Ex quo non potest inferri, quod Adversarii inferunt, Fidem excitari per Sacramenta, sed potius, Fidem requiri ante sacramentorum susceptionem, quod nos asserimus.

36. Tertia sumitur ex illo Eph 5. 26. *Ut illam sanctificaret mundans lavacro aquæ in verbo vitæ*. Ubi tota vis baptismi tribuitur Verbo: Verbum autem operatur excitando Fidem, juxta illud Roman. 10. 17. *Fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi*. Respondeo. Per verbum vitæ non intelligitur verbum concionis, aut prædicationis, quo excitatur Fides, sed intelligitur forma Baptismi, seu verbum illud solemne, *Ego te baptizo, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*. Itaque sensus est, Ecclesiam mundari per Baptismum, qui constat ablutione aquæ, & verbo baptizantis. Et sic exponunt omnes interpretes, quando agunt de sensu litterali.

37. Quarta objectio. In omni sacramento requiritur verbum promissionis. Sed ubi est promissio, ibi requiritur Fides. Ergo Fides est, quæ immediate operatur, & justificat. Respondeo: Verbum promissionis requiritur quidem in institutione sacramenti, non tamen in usu sacramenti. Sed demus requiri promissionem, & consequenter fidem: inde non sequitur fidem immediate justificare, sed dispositive.

38. Quinta. Multi per fidem salvantur sine sacramento baptismi, ut qui non habent, a quo baptizentur: Et contra, qui baptis-

ptismum habent sine fide, damnantur: Ergo in Sacramento fides est, quæ justificat, non Sacramentum. Respondeo: Aliud est loqui de parvulis, aliud de adultis. Nam parvuli salvantur per baptismum sine propria fide actuali. Adulti salvari debent per utrumque, & per propriam fidem actualem, & per baptismum, licet diverso modo. Nam per fidem justificantur dispositive: per baptismum active: Rursus, per baptismum vel reipsa, vel voto, seu desiderio susceptum.

De Numero Sacramentorum.

39. NOS constanter docemus cum Concilio Tridentino, septem esse sacramenta novæ Legis: Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, Ordinem, Extremam unctionem, Matrimonium. Adversarii, ut alias ubique, ita etiam in hoc puncto inconstantes sunt. Nam aliqui agnoscunt solum Baptismum, ut Luther. in lib. de Captiv. Babyl. circa init. Alii Baptismum, & Eucharistiam, ut Philippus in locis communibus, Illyricus in Confessione Antuerpiensi, Kemnitius in 2. p. exam. Alii Baptismum, Eucharistiam, Pœnitentiam, ut plerique Lutherani in suis Catechismis. Alii Baptismum, Cœnam, & Matrimonium, ut Zuinglius in lib. de vera, & falsa relig. Alii Baptismum, Cœnam, & Ordinationem, ut Calvinus. Etsi enim lib. 4. instit. c. 19. §. 18. & 20. dicat esse duo tantum sacramenta, nempe Baptismum, & Cœnam; tamen cap. 19. §. 31. numerat etiam Ordinationem inter vera sacramenta, & simul monet, se, cum tantum duo esse dicit, loqui de sacramentis ordinariis, & toti Ecclesiæ communibus. Hinc apparet nihil certi esse apud Adversarios.

40. Neque ipsi possunt suas discrepantes sententias ullo modo vel ex Scriptura, vel ex Traditione confirmare. Nam Traditio, quam ipsi rejiciunt, pro nobis est. Ex Scriptura, quam admittunt, nihil hactenus pro se attulerunt, nec deinceps allaturi sunt. Nusquam scriptura dicit, duo, vel tria tantum esse sacramenta. Imo nusquam vel Baptismo, vel Eucharistiæ sacramenti nomen attribuit. Nusquam definit, quid proprie sit sacramentum novæ legis. Quid ergo præsidii ex scriptura sperare possunt? Nos perpetua Ecclesiæ traditione nos tuemur. Semper in Ecclesia traditũ, & creditum est, septem esse novæ legis sacramenta. In hac Traditione acquiescimus, suadente Apostolo, 2. Thess. 2. 14. *Itaque, fratres, state, & tenete Traditiones, quas didicistis.* Stamus, & tenemus. Ut autẽ constet ex Traditione de numero septenario,

con-

consulendi sunt antiqui Patres, & præsertim, qui omnium instar est, Augustinus, cujus testimonia subjiciemus.

41. Igitur de Baptismo, & Eucharistia, lib. 2. de doctrina Christiana c.9. sic scribit: *Pauca pro multis, eademque factu facillima, & intellectu augustissima, & conservatione castissima, ipse Dominus, & Apostolica tradit disciplina; sicuti est Baptismi sacramentum, & celebratio corporis, & sanguinis Domini*. Et conc. 1. super Psal. 103. *Respice ad munera ipsius Ecclesiæ: Munus sacramentorum in Baptismo, in Eucharistia, in cæteris sanctis sacramentis, quale munus est?*

42. De Confirmatione, lib. 2. contra litteras Petiliani cap. 104. *In hoc unguento sacramentum Chrismatis vult interpretari, quod quidem in genere visibilium signaculorum sacrosanctum est, sicut ipse Baptismus*. Et tract. 3. in Epist. Joannis: *Unctio spiritualis ipse Spiritus sanctus est, cujus sacramentum est in unctione visibili*.

43. De Pœnitentia, lib. 1. de adulterinis conjugiis, cap. 26. & 28. *Eadem est causa Baptismi, & reconciliationis, sine quibus sacramentis homines credunt, se non debere exire de corpore*. Et Epist. 108. ad Honoratum: *An non cogitamus, cum ad istorum periculorum pervenitur extrema, nec est potestas ulla fugiendi, quantus in Ecclesia fieri solet ab utroque sexu, atque ab omni ætate concursus, aliis Baptismum flagitantibus, aliis Reconciliationem*. Et infra: *Si Ministri adsint, alii baptizantur, alii reconciliantur, nulli Dominici corporis communione fraudantur*.

44. De Ordine, libro 2. contra Epistolam Parmeniani c. 13. *Utrumque sacramentum est, & quidem consecratione utrumque homini datur; illud, cum baptizatur; istud, cum ordinatur: ideoque in Ecclesia Catholica utrumque non licet iterare*. Hanc postremam partem probat ex praxi Catholicorum. Nam sicut is, qui recedit ab Ecclesia Catholica, & postea ad eam redit, non solet iterum baptizari; ita etiam non solet iterum ordinari. Et postea subjicit: *Sed si nos* (Catholici) *male facimus, ipsi* (adversarii) *explicent, quomodo sacramentum baptizati non possit amitti, & sacramentum ordinati possit amitti?* Et paulo post: *Si enim utrumque sacramentum est, quod nemo dubitat, cur illud non amittitur, & istud amittitur? Neutri sacramento injuria facienda est*. Similia habet lib. 1. de Baptismo, contra Donatist. cap. 1.

45. De extrema Unctione, sermone 215. de tempore: *Quoties aliqua infirmitas supervenerit, corpus, & sanguinem Christi ille qui ægrotat, accipiat; ac deinde corpusculum suum ungat, ut illud, quod scriptum est, impleatur in eo: Infirmatur aliquis? inducat presbyteros, & orent super eum, ungentes eum oleo*. Similia habet libro

bro 2. de visitatione infirmorum, capite 4. & alibi.

46. De Matrimonio, lib. 1. de Nuptiis, & concupisc. cap. 10. *Hujus sacramenti res est, ut mas, & fæmina connubio copulati, quandiu vivunt, inseparabiliter perseverent*. Et lib. 5. contra Julianum cap. 9. *Propter hoc in illo* (conjugio Josephi, & Mariæ Virginis) *omnia tria bona nuptiarum dixi esse completa: fidem, quia nullum adulterium: prolem, ipsum Dominum Christum: Sacramentum, quia nullum divortium*. Et in lib. de bono conjugali c. 24. *Bonum igitur nuptiarum per omnes gentes in causa generandi est, & in fide castitatis: quod autem ad populum Dei pertinet, etiam in sanctitate sacramenti*. Et in lib. de Fide, & operibus cap. 7. *In Ecclesia Dei nuptiarum non solum vinculum, verum etiam sacramentum ita commendatur, ut non liceat viro uxorem suam alteri tradere*.

47. Hæc ex Augustino. Objectiones adversariorum nullius momenti sunt. *Prima* est Kemnitii: Scriptura nusquam dicit, septem esse sacramenta. Respondeo. Nusquam etiam dicit, duo, vel tria esse. Nos extra Scripturam habemus Traditionem Ecclesiæ pro septenario numero: adversarii non habent pro binario, vel ternario. *Altera* est ejusdem: Scriptura negat septem esse sacramenta. nam Apoc. 17. 7. Angelus vocat sacramentum bestiam, quæ septem capita habebat. Ergo septenarius sacramentorum numerus pertinet ad Antichristum, qui per illam bestiam significatur. Respondeo: Kemnitius ostendit se blasphemum esse, quia si septem sacramenta sunt septem capita Antichristi, necesse est, etiam Baptismum, & Eucharistiam esse capita Antichristi: quod est contra ipsum Kemnitium. Deinde: Joannes loco cit. non dicit septem capita bestiæ esse septem sacramenta, sed unum sacramentum; ac proinde, si liceret nugari, id potius Luthero objiceretur, qui in libro de capt. Babylonica dicit, unum tantum esse sacramentum: Denique ipsemet Joannes septem illa capita, septem Reges interpretatur. Itaque ruit fundamentum, quo nititur blasphemia Kemnitii.

CAPUT XII.

De Vocatione Ministrorum Ecclesiæ.

1. POpulus Dei tam in veteri, quam in novo Testamento, duobus modis regi, ac gubernari solet. Primo, in rebus politicis, quæ spectant ad externam reipublicæ justitiam, & tranquillitatem. Hoc fit per Reges, Principes, & alios Magistratus sæculares. Secundo, in rebus fidei, ac religionis, quæ salutem animæ concernunt. Hoc fit per Ministros Ecclesiæ, de quibus nunc agimus. In utroque gubernandi genere necessaria est legitima vocatio. Nam neque Reges, & Principes sæculares possunt usurpare regimen temporale: neque Ministri Ecclesiæ Ecclesiasticum, nisi legitimo titulo ad hoc officium deputati, & admissi sint. Et si aliter faciant, priores quidem appellantur Tyranni: posteriores autem, fures, & latrones, juxta illud Christi, Joan. 10. 1. *Qui non intrat per ostium in ovile ovium, sed ascendit aliunde, ille fur est, & latro.*

2. Hoc loco, relicta Regum, ac Principum sæcularium vocatione, solum agam de vocatione Ministrorum Ecclesiæ, de qua Scriptura sic loquitur, Rom. 10. 11. *Quomodo vero prædicabunt nisi mittantur?* Et Hebr. 5. 4. *Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo, tanquam Aaron*: Id est, nemo debet se ingerere, & intrudere in officium sacerdotale, sed debet assumi, & eligi à Deo, sicut Aaron, & ejus posteri electi sunt. Et Jer. 23. 21. *Non mittebam Prophetas* (inquit Deus de falsis Prophetis) *& ipsi currebant. Non loquebar ad eos, & ipsi prophetizabant.*

3. Agam autem hoc ordine. Primo, de ordinaria, & extraordinaria vocatione Ministrorum Ecclesię veteris Testamenti. Secundo, de ordinaria, & extraordinaria vocatione Ministrorum Ecclesiæ novi Testamenti. Tertio, quod Ministri Lutherani, & Calviniani nec ordinaria, nec extraordinaria vocatione legitime vocati sint; ac proinde qui illos audiunt, non Pastores audiant, sed mercenarios, fures, latrones, de quibus Joan. 10.

De ordinaria Vocatione ministrorum Veteris Testamenti.

4. DUplex solet distingui vocatio. Altera ordinaria, quæ fit à Deo, seu Dei institutione, mediante consensu, & cooperatione eorum hominum, quorum interest. Quo pacto Parochus vocatur ex consensu Episcopi, Episcopus ex consensu Pontificis,

Pon-

Pontifex ex consensu Cardinalium. Altera extraordinaria, quæ immediate fit a solo Deo. Quo pacto vocati sunt Moyses, Prophetæ, Apostoli.

5. Igitur Ministri Ecclesiæ, qui in veteri Testamento ordinarie vocabantur, erant triplices. 1. Pontifex, seu summus Sacerdos. 2. Alii Sacerdotes inferiores. 3. Levitæ. Omnes de tribu Levi, qui speciatim deputati erant divino cultui, ut habetur Nu. 3. 12. & Num 8.13. In illorum vocatione multa spectari possunt. Primo, Electio, seu designatio certæ personæ. Secundo, Purificatio præcedens consecrationem Tertio, ipsa consecratio. Quarto, applicatio ad usum, seu exercitium ministerii. Quinto, potestas, & officium.

6. Electio, seu designatio personæ fiebat per hæreditariam successionem. Nam filii succedebant parentibus, ut Aaroni Eleazar, Eleazaro Phinees, & sic deinceps. (Ecclesi.45.7.)

Purificatio fiebat certis ritibus a Deo præscriptis, cujusmodi erant hi. 1. Aspersio aquæ lustralis. 2. Rasio pilorum. 3. Lotio corporis, & vestium. 4. Oblatio sacrificii pro peccato (Nu. 8.6.& Exod.29.4.) Post purificationem sequebatur

7. Consecratio. Et quidem Levitæ consecrabantur hoc modo. Primo, separabantur de medio filiorũ Israel. 2. Pontifex offerebat illos Deo in ministerium Tabernaculi, & pro illis orabat, ut bene fungerentur suo officio. (Nu. 8.9.) Cum hoc modo jam essent consecrati, applicabantur ad usũ ministerii, eo ipso, quod intromitterentur in Tabernaculum fœderis Domini. (Num. 8.22)

8. Pontificis autem, & Sacerdotum consecratio erat hujusmodi. Primo, post lotionem, Pontifex ornatu Pontificali, & Sacerdotes sacerdotali induebantur 2 Pontifex ũgebatur oleo unctionis in capite; non item Sacerdotes. 3. Tam Pontifex, quam Sacerdotes, in extremo auriculæ dextræ, & similiter in pollice manus, ac pedis dextri, tingebantur sanguine arietis immolati. 4. Vestes eorum aspergebantur sanguine arietis, & oleo unctionis. Denique, ex canistro panum, & ex ariete immolato dabantur illis aliqua in manus, ut ea levarent coram Deo. Quo signo non solum dabatur iis potestas sacrificandi, sed simul applicabantur ad usum ministerii. Hæc omnia habentur Exod. 29.4. & sequentibus.

9. Cæterum, ut major esset solemnitas hujus actionis, triplex in ea sacrificium offerebatur. 1. Vitulus in hostiam pro peccato. 2. Aries in holocaustũ. 3 Aries alter in hostiam pacificam. (Exod. 29.1.& Lev.9.2.) Cur autẽ tot ceremoniæ fuerint adhibitæ, triplex causa assignari potest. Una ex parte officii Sacerdotalis, &

Pontificalis. Altera ex parte Sacerdotum, & Pontificum. Tertia ex parte populi, seu subditorum.

10 IGITUR prima causa est, quod Deus tot ritibus, ac solennitatibus voluerit ostendere præstantiam, dignitatem, & sanctitatem officii Sacerdotalis: & quod nemo ad officium tam sanctum deberet accedere, nisi prius a Deo electus, & publice coram populo in hunc finẽ esset consecratus. Hinc gravissime puniti sunt, qui ingesserunt se in officium sacerdotale, cum non essent consecrati. Exemplum habemus in Chore, Jeroboam, & Ozia. Chore vivus a terra absorptus est. (Num. 16. 31.) Jeroboamo manus repente exaruit. (3. Reg. 13. 4.) Ozias lepra percussus est. (2. Paralip. 26, 19.)

11. ALTERA causa est, ut Pontifices, & Sacerdotes caperent aliquam utilitatẽ ex hujusmodi ritibus, ac ceremoniis. Ac primo quidem, ut cogitarent, debere se sanctos, & puros esse, qui ad tam sanctum, & purum ministerium a Deo essent electi, & consecrati. Deinde, ut in adversitatibus, & periculis, quæ sæpe occurrunt in tali officio, possent se ipsos solari, & erigere. Nam sicut illi, qui præsũt aliis in rebus temporalibus, sæpe vel a suis subditis, vel ab hostibus affliguntur: sic multo magis contingit illis, qui in cura animarum principatum tenent. Hoc in veteri Testamento experti sunt Aaron, Zacharias, Azarias. Et in novo Apostoli Matth. 10. 16. *Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum*. Et Joan. 16. 2. *Venit hora, ut omnis, qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo*. Et nominatim sanctus Paulus 2. Corinth. 11. 23. *In laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum*. Cum ergo hujusmodi viri tot miseriis expositi sint, necesse est, ut habeant aliquid, quo se solentur, ne oneri succumbant. Id in veteri Testamento factũ est per solennes ritus, ac ceremonias, quibus Sacerdotes, & Pontifices, ex mandato Dei, consecrabantur. Nã inde certo illis constabat, se a Deo speciatim electos, ac designatos esse, ut ĩ tali officio Deo ministrarẽt, ac proinde ut omnia adversa, quæ tali officio annexa essent, libenti, ac forti animo sustinerent. Ex quo ulterius facile sibi persuadebant, quidquid ratione vocationis acerbum, ac molestũ eveniret, nõ nisi in bonum exitum divina ordinatione cessurum.

12. TERTIA causa est, ut etiam subditi ex tali ceremoniarum solennitate fructum aliquem perciperent. Qui quidem fructus erat duplex. Alter, quod ex publica consecratione certo agnoscerẽt suos Pastores, quibus ipsorũ salus commissa esset. Alter, quod scirent, quantum honorem, ac reverentiã, propter sanctitatem officii, præstare illis oporteret.

13. Ve-

13. Venio ad officium, & potestatem Ministrorum. Pontifex habebat quædam officia communia cum aliis sacerdotibus; quædam sibi propria, ac peculiaria. Communia erant hæc decem. *Primum*, offerre victimas, seu sacrificia super altare holocausti. Levit. 1. 2. & 3. *Secundum*, in eodem altari, in usum sacrificiorum, alere, seu nutrire perpetuum ignem, subjiciendo illi quotidie ligna. Levit. 6. 12. *Tertium*, bis quotidie, nempe mane, & vesperi, ponere, & adolere incensum super altare thymiamatis. Exod. 30. 1. *Quartum*, bis quotidie, affuso oleo olivarum, concinnare lucernas, quæ erant in candelabro aureo, juxta altare thymiamatis. Exod. 25. 27. & Levit. 24. 2. *Quintum*, singulis sabbatis duodecim panes calidos ponere super mensam propositionis, & veteres inde removere, ac comedere. Exodi 25. 23. & Levit. 24. 5. *Sextum*, immolare vaccam rufam extra castra. Num. 17. 3. Ex cineribus hujus vaccæ fiebat aqua lustrationis, seu expiationis. *Septimum*, adjurare mulieres in casu zelotypiæ. Num. 5. 11. ubi etiam describitur ritus adjurandi. *Octavum*, discernere inter lepram, & lepram. Levit. 13. per totum, & Deuteron. 17. 8. Priori loco continetur modus discernendi. *Nonum*, expiare, seu mundare leprosos, puerperas menstruosas, & seminifluos. Levit. 12. & sequentibus. *Decimum*, legem Dei scire, interpretari, & alios docere. Aggæi 2. 12. & Malachiæ 2. 7.

14. Propria erant hæc quatuor. Primum, semel in anno, nimirū in solennitate expiationis, seu propitiationis, introire in sā-ctuarium, seu in sancta sanctorum: (Heb. 9. 7.) Et instituere publicam totius populi expiationem ab omnibus peccatis, & immunditiis toto anno contractis. (Levit. 19. per totum) Ubi notandum est, duplicem fuisse expiationem in lege Mosaica. Unam privatam, & particularem, qua vel leprosi, vel puerperæ, vel alii, qui habebāt aliquam immunditiā legalem, expiari solebant. Alteram publicam, & universalem, qua tota multitudo, seu synagoga Israelitarum mundabatur. Prior fiebat sæpe in anno; posterior, de qua hic agimus, semel dūtaxat. Prior a quovis Sacerdote, posterior a solo Pontifice. Prior extra sanctuarium; posterior partim in sanctuario, partim extra. Fiebat autem hoc ritu. Primo, totus populus eo die cessabat ab omni opere servili, & jejunabat usq; ad vesperam. Secundo, Pontifex lavabat se aqua, & induebat vestes Pontificales. Tertiò, antequam inciperet publicam expiationē, præmittebat tres alias, quæ tamen publicæ subserviebant: Unam sui ipsius, ac familiæ suæ, oblatione vituli pro peccato, & arietis in holocaustum: Alteram Tabernaculi, & sanctuarii, partim vapore, seu nebula accensorum aromatum

partim septena aspersione sanguinis ex immolato vitulo, & hirco: Tertiam altaris thymiamatis, sola aspersione sanguinis. His peractis, sequebatur publica expiatio, hoc modo. Pontifex, quia ab initio miserat sortem super duos hircos, ut alter immolaretur pro peccato, alter vivus mitteretur in desertum; hunc statuebat in conspectu multitudinis, & posita utraque manu super caput ejus, confitebatur omnes iniquitates, & peccata filiorum Israel, eaque capiti astantis hirci imprecabatur: Et sic mittebat eum in desertum, quasi auferentem, & portantem peccata totius populi. Unde & hircus, seu caper emissarius dictus est. Hæc omnia habentur Levit. 16. per totum.

15. Secundum officium Pontificis erat, consecrare Sacerdotes, Levitas, juxta eum ritum, qui describitur Exodi 29. Levit. 8. Numer. 8. De quo ritu superius actum est. Hoc officium Pontificis designabatur per unctionem capitis, ut recte notat D. Thom. in 1.2.q.102. art.5. ad 8. Et ratio est, quia sicut oleum unctionis, seu sacrum chrisma, quod effundebatur in caput Pōtificis, defluebat inde ad alia membra, juxta illud Psal. 132. 2. *Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron*: Ita potestas offerendi sacrificia, & ministrandi in Tabernaculo descendebat a Pontifice ad Sacerdotes, & Levitas per consecrationem, tanquam a capite Synagogæ in membra inferiora.

16. Tertium erat, in controversiis legalibus agere supremum judicem, & pronuntiare ultimam sententiam, cui omnes sub pœna mortis tenebantur obedire, & acquiescere. (Deut. 17. 12. & 2. Paralip. 19. 11.) De quo officio multa dixi c. 5. de Judice Controversiarum, §. 45. & seqq. quæ hic non repeto.

17. Quartum, in rebus gerendis, quæ majoris momenti essent, consulere Deum, & ab eo responsum accipere. Hoc officium distinguitur a præcedente. Nam aliud est interpretari legem, & ex ejus interpretatione controversias legales dirimere: aliud sciscitari a Deo, an hoc, vel illud negotium suscipiendum sit? De quo hic agimus.

18. Igitur in veteri Testamento, si quando circa res agendas aliqua dubitatio majoris momenti oriebatur, recurrendum erat ad Pontificem, qui, consulto Deo, & accepto ab eo responso, docebat alios, quid faciendum esset. Erat autē duplex obligatio in hoc officio. Una eorum, qui volebant rem aliquam majoris momenti aggredi. Nam antequam hoc facerent, tenebantur accedere ad Pontificem, & ab eo consilium petere. Altera Pontificis; qui debebat rem illam Deo proponere, & ab eo sciscitari, an executioni mandanda esset, nec ne? (Num. 27. 21.) Sic David

Rex,

Rex, cum intellexisset insidias sibi parari a Saule, accessit ad Abiatar Pontificem, & per eum quæsivit a Deo, an contra insidias posset securus esse in urbe Ceila? an vero cives Ceilenses essent eum tradituri Sauli? (1. Reg. 23.9.) Idem David alio tempore per eundem Pontificem consuluit Deum, an deberet persequi Amalecitas, qui spoliaverant, & succenderant oppidum Siceleg? [1. Reg. 30. 6.] Omitto alia similia exempla.

19. Hoc addo, male actum fuisse cum illis, qui negligebant consulere Deum per Pontificem. Ac primo Josue, & alii Principes filiorum Israel decepti sunt a Gabaonitis, eo quod fœdus cum illis pacti essent, non consulto prius Deo. (Josue 9. 14.) Deinde Saul elatus victoria, & præfisus suis viribus, cum vellet inconsulto Deo persequi Philisthæos, monitus a Pontifice est, ne id faceret. Et cum postea consuluisset Deum, nullum responsum ab eo impetravit. Itaque non potuit uti victoria, sicut animo destinaverat. (1. Reg. 14. 36.) Denique filii Israel pugnaturi cum Beniamitis, consuluerunt quidem Deum per Pontificem; sed tamen, quia magis confidebant suis copiis, quam Dei oraculo, bis cæsi, ac fugati sunt. (Judic. 20. 22.)

20. Quæres, quo modo, vel ritu solitus sit Pontifex consulere Deum in hujusmodi casibus? Respondeo: Aliter Moyses, qui erat extraordinarius Pontifex, aliter alii, qui erant ordinarii, soliti sunt id facere. Nam Moyses ingressus Tabernaculum fœderis, facie ad faciem cum Deo loquebatur, sicut amicus cum amico loquitur. (Exod. 33. 11.) At alii Pontifices, qui postea secuti sunt, induebant Ephod, & sic loquebantur cum Deo, non facie ad faciem, sed alio peculiari modo, qui tamen apud Scriptores, & Interpretes non satis compertus est.

De extraordinaria vocatione Ministrorum veteris Testamenti.

21. Extraordinarie vocabantur illi, qui a solo Deo, sine ministerio aliorum hominum, mittebantur ad docendum, reformandum, & arguendum populum: quo pacto missi sunt Moyses, Helias, Helisæus, & alii Prophetæ. Erat autem necesse, ut qui hoc modo dicebant se missos esse a Deo, certis, ac evidentibus signis cõfirmarent suam missionem, alioqui populus non credidisset ipsis, sed pro impostoribus eos habuisset. Quod fatetur Moyses de seipso. Cum enim Deus dixisset illud Exod. 3. 10. *Veni, & mittam te ad Pharaonem, ut educas populum meum filios Israel de Ægypto*; respondit Moyses cap. 4. v. 1. *Non credent*

mihi, neque audient vocem meam, sed dicent: Non apparuit tibi Dominus.

22. Dupliciter autem probabant, se a Deo missos esse. Primo per miracula: Sic probavit Moyses, quando virgam in serpentem mutavit, aquas Ægypti in sanguinem convertit, & alia prodigia patravit, quæ plagæ Aegypti appellari solent. Sic Samuel, sic Helisæus, sic alii Prophetæ plures. Luculentum habemus exemplum in Helia, quod est hujusmodi: Tempore Achab Regis fuit disceptatio inter Heliam, & Prophetas Baal. Tam hi, quam ille, legitime se missos affirmabant. Quid factum? Helias convocato universo populo, qui in duas partes claudicabat, non alio argumento usus est, quam quod diceret, se suam missionem evidenti miraculo cõfirmare posse, Prophetas Baal nõ posse. Quod etiam contigit hoc modo: Duo boves in frusta concisi, & super ligna positi sunt in holocaustum: alter pro Helia, alter pro Prophetis Baal: Hi, invocato nomine Dei sui Baal, non potuerũt de cœlo impetrare ignem, quo holocaustum consumeretur. Helias, invocato Deo Israel, impetravit. Itaque holocaustum ab eo positum, igne de cœlo misso, consumptum est. Quo miraculo permotus populus Heliam, tanquam a Deo missum, acceptavit; & Prophetæ Baal, tanquam impostores, interfecti sunt. (3. Reg. 10. 20.) Omitto similia exempla.

23. Secundo, probabant suam missionem per veracem prædictionem eorum, quæ brevi erant eventura. Sic Helias prædixit, tribus proximis annis fore rorem, & pluviam. (3. Reg. 17. 1.) Sic Michæas, Regem Achab infeliciter pugnaturum in Ramoth Galaad. (3. Reg. 22. 17.) Sic Helisæus, post unum diem fore tantam annonæ vilitatem, ut duo modii hordei emantur uno statere. (4. Reg. 7. 1.) Sic Isaias, proximo anno fore abundantiam frugum, sequenti pomorum copiam, tertio plenam messem, & vindemiam. (cap. 37. 20.) Sic Jeremias, brevi futurum, ut Nabuchodonosor Rex vastaturus sit terram Aegypti. (cap. 46. 13.) Et quia hæc omnia evenerunt eo modo, quo ab illis Prophetis dicta sunt, ideo magnam authoritatem sibi conciliarunt; sicut e contrario, quia non eveniebant ea, quæ a falsis Prophetis prædicebantur, nulla illis fides habebatur. Et hoc signo discernendum esse inter veros, & falsos Prophetas, constat Deuter. 18. 21. Videatur etiam D. Hieronymus in cap. 37. Isaiæ, super illud, *Tibi autem hoc erit signum*, & Rupertus in Prologo in Oseam.

De

De vocatione Ministrorum novi Testamenti, ac primo de ordinaria.

24. MInistri novi Testamenti generali nomine vocantur Clerici. Eorum varia sunt genera. Primo Episcopi, inter quos eminet Pontifex. Secundo Presbyteri, seu Sacerdotes non Episcopi. 3. Diaconi, & Subdiaconi. 4. Reliqui inferiores, ut Acolythi, Exorcistæ, Lectores, Ostiarii. De quibus omnibus videri potest Concilium Carthaginiense IV. ca. 2. & seq. Gratianus in Decret. dist. 23. & alii passim.

25. Nos hic potissimum agimus de Sacerdotibus, & Episcopis, quorum nomine etiam Parochi, seu Pastores intelliguntur. Igitur quod ad ordinariam eorum vocationem attinet, eadem fere in ea spectari debent, quæ in vocatione Ministrorum legis Mosaicæ. 1. Electio, seu designatio certæ personæ. 2. Purificatio. 3. Consecratio, seu Ordinatio. 4. Applicatio ad usum Ministerii, quam nos in nova lege vocamus Missionem. 5. Potestas, & officium. Primo enim debet aliquis eligi vel in Parochum, vel in Episcopum, vel in Pontificem. Deinde qui eligitur, debet se disponere per puritatem animi, ut sit dignus tali statu, ac Ministerio. Tertio, debet consecrari, seu ordinari juxta ritum Ecclesiæ. Quarto debet mitti ad executionem sui officii. Quinto debet scire quæ, & quanta sit potestas sui officii, seu ministerii. Et sic perficitur ipsius vocatio.

26. Electio nō fit per naturalem propagationem, sicut fiebat in lege Mosaica, sed per suffragium, & consensum Cleri, cujus est idoneas personas eligere ad Ministerium Ecclesiasticū. Quo pacto Cardinales eligunt Pontificem; Capitulares Episcopum; Episcopus, vel Vicarius illius, Sacerdotes, & Parochos pro sua diœcesi. Id multis jam sæculis servatū est, quanquam initio nascentis Ecclesiæ paulo aliter. Tunc enim Christus, qui erat author Cleri, elegit Petrum in Pontificem: reliquos Apostolos in Episcopos: septuaginta Discipulos in Sacerdotes, & Parochos. Post Ascensionem Christi Apostoli elegerunt Matthiam: Paulus Silam, & Timotheum: Barnabas Joannem, cognomento Marcum; & sic deinceps. At progressu tēporis aliquando populus elegit sibi Parochum, aut Episcopum, ex conniventia, & concessione Cleri. Quod tamen postea, propter abusum, in Cōcilio Laodiceno can. 13. & in septima Synodo generali can. 3. fuit revocatum, ac statutum, ut Ministri Ecclesiæ a Clero eligerentur, sicut antea factum est. Vide Bellarminum lib. 1. de Clericis cap. 7.

27. Purificatio, si præcise spectemus jus Divinum novi Testamenti, non necessario est externa, & ceremonialis, sicut erat in lege Mosaica, sed interna, & spiritualis, quæ potissimum consistit in puritate animi, in probitate vitæ, in doctrina fidei, & in aliis virtutibus, quæ in Ministris Ecclesiæ requiruntur. De quibus Apostolus ad Tit. 1. 7. *Oportet Episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem: non superbum, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non turpis lucri cupidum: sed hospitalem, benignum, sobrium, justum, sanctum, continentem, amplectentem eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, arguere.* Dixi, si præcise spectemus jus divinum novi Testamenti. Nam si spectemus jus Ecclesiasticum, requiruntur etiam externæ quædam purificationes propter honestatem, & decentiam illius status: cujusmodi sunt, 1. Tonsura, seu rasio pilorum in capite. 2. Habitus Clericalis, 3. Abdicatio operum servilium, & si quæ aliæ sunt similes.

28. Consecratio, seu Ordinatio debet fieri ab Episcopo per manuum impositionem, & nullo modo ab homine laico, vel sæculari. Quod facile demonstrari potest. Primo, quia Ministri novæ legis sunt altioris gradus, ac dignitatis, quam erant Ministri Mosaici; sicut nova lex est præstantior, quam vetus, & Christus excellentior, quam Moyses. At Ministri Mosaici non poterant ordinari, seu consecrari a Laicis: Ergo multo minus Ministri novæ legis. Secundo idem patet ex praxi primitivæ Ecclesiæ. Nam quotquot tempore Apostolorũ consecrati sunt Sacerdotes, aut Episcopi, semper ab Episcopis, nunquam a Laicis consecratos esse constat ex scriptura. Sic Presbyteri Lystræ, Iconii, & Antiochiæ consecrati sunt a Paulo, & Barnaba, Act. 14. 22. Sic Timotheus a cœtu Episcoporum consecratus est Episcopus, juxta illud 1. Timoth. 4. 14. *Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam cum impositione manuum presbyterii:* Ubi per Presbyterium intelligitur cœtus majorum Presbyterorum, id est Episcoporum, ut Chrysostomus, Theophylactus, Oecumenius, Theodoretus, & multi alii interpretantur. Nam Episcopus non potest ordinari, nisi a duobus, vel tribus Episcopis, ut can. 1. Apostol. definitum est. Et hoc servatum fuit in ordinatione Timothei. Plures enim Episcopi ordinarunt illum, inter quos etiam fuit Apostolus Paulus, ut ipsemet fatetur 2. Timoth. 1. 6. *Admoneo te*, inquit, *ut resuscites gratiam Dei, quæ est in te, per impositionem manuum mearum.* Idem post tempora Apostolorum servatum est. Nullus enim unquam

quam vel Sacerdos, vel Episcopus repertus est, qui ab alio, quam ab Episcopo consecratus sit: Sacerdos quidem ab uno: Episcopus vero a duobus, vel tribus. Videatur Concilium Ancyranum can.12. Antiochenum can. 10. Epiphanius hær. 75. Damasus epist. 4. Hieron. ep. 85. ad Evagrium, Chrysostomus, & alii in 3. & 4. cap. prioris ad Timoth.

29. Quod autem impositio manuū adhibenda sit, æque certū est, neq; ullus id negat. Est autem notandum, manuum impositionem in novo testamento ad varios effectus solitam esse adhiberi. Primo, ad sanandos ægrotos. Marc. 16.18. *Super ægros manus imponent, & bene habebunt.* Secundo, ad impertiendam benedictionem, Matth. 19.13. *Tunc oblati sunt ei parvuli, ut manus eis imponeret*, nempe ad benedicendū, ut explicat Marc. 10.16. *Et complexans eos, & imponens manus super eos, benedicebat eos*. Tertio, ad felicem comprecationem. Sic aliqui intelligunt illud Act. 13. 3. *Tunc jejunantes, & orantes, imponentesque eis manus, dimiserunt illos*, nempe Paulum, & Barnabam. Quarto, ad Spiritum Sanctū conferendum. Act. 8. 17. *Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum Sanctum*. Et Act. 19. 6. *Et cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus Sanctus super eos*. Quinto, ad conferendam gratiam in ordinatione Ministrorum Ecclesiæ, ut patet locis supra cit. 1. Timoth. 4. 14. & 2. Timoth. 1. 6.

30. Missio fit etiam a Prælatis Ecclesiæ, & differt ab Ordinatione, & Consecratione. Nam in Ordinatione confertur Sacerdoti, vel Episcopo potestas Ordinis, cujusmodi est potestas Sacramenta administrandi. At in missione confertur illi jurisdictio, idest assignantur illi subditi, quos ex officio, & cum authoritate doceat, gubernet, sacramenta administret. Sic Parochus dicitur mitti in Parochiam, quando assignantur illi Parochiani; Episcopus in Episcopatum, quando assignantur Diœcesani. Sic olim Apostoli missi sunt in omnem terram, quando Christus commendavit illis omnes populos, ac gentes. De qua missione loquitur ipse Matth. 10. 16. *Ecce ego mitto vos sicut oves in medio luporum*. Et cap. 28. 19. *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*. Et Marc. 16. 15. *Euntes in mundum universum prædicate Euangelium omni creaturæ*.

31. Sequitur officium, & potestas Ministrorum. Et quidem Episcopi habent quædam officia communia cum Sacerdotibus, quædam propria, ac peculiaria. Communia sunt hæc. 1. Baptizare. 2. Eucharistiam conficere. 3. Absolvere cōfitentes a peccatis. 4. Extremam unctionem conferre. 5. Euangelium prædicare.

6. Ca-

6. Catechismum docere. Propria sunt ista. 1. Dare sacramentum Confirmationis. 2. Ordinare, seu consecrare Ministros Ecclesiæ. 3. Regere Ecclesiam Dei, non solum quoad Laicos, sed etiam quoad Presbyteros, seu Sacerdotes. 4. Agere judicem Presbyterorum in externo foro Ecclesiastico. (1. Tim. 5. 19.) Hinc sequitur, Episcopos ratione officii digniores esse Sacerdotibus. Primo, ex dictis. Secundo, quia succedunt in locum Apostolorum; Sacerdotes autem in locum 70. Discipulorum. Tertio, quia sūt quasi Patres Sacerdotum. Hi enim ab illis ordinantur, & quodammodo generantur. Vide Anacletum Papam, qui vixit tempore Apostolorum, & a Petro Apostolo ordinatus est Presbyter, (ep. 3. §. 1.) Damasum ep. 3. Leonem ep. 86. ad Episc. Germ. August. in Psal. 44. super illud, *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii.*

De extraordinaria vocatione Ministrorum novi Testamenti.

32. COnstat Apostolos extraordinarie vocatos, & missos esse a Christo ad prædicandum Euangelium, & sacramenta administranda. Qui tamen, ut supra de Moyse, & Prophetis dictum est, suam vocationem, ac missionem multis signis, & miraculis coram universo mundo debuerunt contestari. Res omnibus nota est. Locuti enim sunt variis linguis in die Pentecostes; Dæmonia sæpe expulerunt: mortuos ad vitam revocarunt: omnia morborum genera vel verbo, vel tactu, vel umbra, vel semicinctio curarunt. Et, ut semel dicam omnia, *Prædicaverunt ubique, Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis*, (Marci 16. 20.) Quod etiam speciatim de se testatur Paulus Rom. 15. 19. cum ait, se gentibus Euangelium persuasisse *in virtute signorum, & prodigiorum.* Et 2. Cor. 12. *Signa*, inquit, *Apostolatus mei facta sunt super vos in signis, & prodigiis, & virtutibus.*

33. Et quid dico de Apostolis? Ipsemet Christus non aliter persuadere potuit a Deo Patre se missum esse, nisi per miracula. Habebat quidem ipse pro se vaticinia Prophetarum. (Luc. 24. 27.) Habebat testimonium Joannis Baptistæ: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Habebat testimonium Patris cœlestis: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audite*: Et tamen inter tot Missionis suæ præsidia adhuc opus erat miraculis. Nec alio potentiori, quam miraculorum subsidio usus est apud Judæos, ut se Filium Dei comprobaret. Sic enim ipse de se loquitur, Joan. 10. 37. *Si non facio opera Patris mei, nolite mihi credere*:

re: Si autem facio, & si mihi non vultis credere, operibus credite, ut cognoscatis, & credatis, quia Pater in me est, & ego in Patre: Et rursum cap. 14. 11. *Non creditis, quia ego in Patre, & Pater in me est? Alioqui propter opera ipsa credite.* Et alibi sæpius.

34. Objicies. Etiam Joannes Baptista extraordinarie missus est ad baptizandum, & prædicandum; & tamen suam Missionem nullo miraculo confirmavit. Nullum enim miraculum ab eo factum legimus. Respondeo. Tametsi ipse nullum miraculum fecerit, Deus tamen multis miraculis illius sanctitatem, Vocationem, & Missionem testatus est: Primo, quia natus est ex matre sterili. 2. Quia clausus adhuc utero materno præ gaudio exultavit propter præsentiam Beatæ Mariæ Virginis. 3. Quia mater ejus Elisabeth Spiritu Sancto repleta est. 4. Quia Pater ejus Zacharias, qui antea mutus erat, viva voce prophetavit. Hæc, & similia, quæ circa illius nativitatem contigerunt, manifeste significabant, quid de eo in posterum esset sentiendum. Unde vicini præ admiratione dicebant: *Quis, putas, puer iste erit?* Accedebat summa vitæ austeritas, vaticinium Isajæ, & alia ejusdem generis. Matth. 3. 3. Et cap. 11. 7.

Quod Lutherani, & Calviniani Ministri non sint legitime vocati.

35. Hoc primo ostendam de ipso Luthero, qui est quasi parens omnium Ministrorum Ecclesiæ, ut vocant, Reformatæ. Secundo de aliis, qui ipsum secuti sunt, & adhuc sequuntur. Igitur, ut incipiam a Luthero, variæ, & discrepantes de ipsius Vocatione sunt sententiæ. Quid ipse sentiat, non potest certo constare, quia quod uno loco affirmat, alio negat. Et ut bene a Doctore Pistorio in epist. ad Germanos, & potissimum ad Austriacos data notatum est, decies, & septies suam de Vocatione propria sententiam mutavit. Quid porro Lutherani de ipso sentiant, dicam, ut potero. Aliqui asserunt, extraordinarie, & immediate a solo Deo vocatum esse. Alii ordinarie, mediante potestate, & consensu Prælatorum Ecclesiæ. Alii denique partim ordinarie, partim extraordinarie. Unde triplex emergit quæstio.

I. *An Lutherus ordinarie vocatus sit.*

36. ALiqui ex Lutheranis affirmant, quia Lutherus in Ecclesia Pontificia, seu Catholica fuit legitime ordinatus in Sacerdotem, & admissus ad prædicationem Evangelii, quæ duo sufficiunt ad ordinariam vocationem. Hæc sententia tametsi aliquo modo vera sit, ut postea dicam, quatenus tamen asseritur a Lutheranis, dupliciter refelli potest.

37. Primo ex ipso Luthero, qui in lib. de instituendis Ministris Ecclesiæ ad Senatum Pragensem diserte ait, Sacerdotium Papisticum non esse verum Sacerdotium, sed larvam, & figmentum. Quod etiam docent aliqui Lutherani. Si ita est, necessario sequitur, si Lutherus per Sacerdotium Papisticum vocatus est, non nisi per larvam, & figmentum vocatum esse; ideoque non nisi larvatum, ac fictum fuisse Ecclesiæ ministrum. Quomodo ergo Lutherani ex tali Sacerdotio possunt defendere legitimam Lutheri vocationem contra Lutherum ipsum? Ipsi viderint. Et ne dubites de Lutheri sententia, verba ejus sunt hæc: *Si igitur ulli negandi sunt esse Sacerdotes, maxime negandi sunt illi, quos Papistici ordines unxerunt.* Et paulo post: *Plane sequitur, per ordines illos sacros neminem fieri coram Deo aut Sacerdotem, aut Ministrum, sed meram larvam quandã mendacii, & vanitatis.* Et iterum: *Atque ii, qui hactenus ordinati sunt, doleant sese sic fuisse per mendacii larvas illusos.* Et infra: *Si ficti illi Sacerdotes, & larvati Episcopi, &c.* Quid clarius dici potest? Si ergo standũ est judicio Lutheri, asserendum est, Lutherum per ordines Papisticos nihil aliud obtulisse, quam ut esset fictus, & larvatus Sacerdos: & consequenter, non nisi ficte, & larvate vocatum esse ad Ministerium, si per Sacerdotium Papisticum vocatus est.

38. Secundo refelli potest ex ipsis Lutheranis, qui defendunt ordinariam Lutheri vocationem. Nam illi supponunt, quod verissimum est, Ecclesiam Catholicam, seu Pontificiam, in qua Lutherus factus est Sacerdos, habere legitimam potestatem ordinandi veros Sacerdotes, & mittendi illos ad executionem Ministerii. At hinc duo sequuntur contra Lutheranos. Unum est, Ecclesiam Catholicã, seu Pontificiam esse veram Christi Ecclesiam. Nam illa est vera Christi Ecclesia, quæ a Christo habet legitimam potestatẽ ordinandi veros Sacerdotes, cum hæc potestas non sit data nisi veræ Christi Ecclesiæ: sicut in veteri Testamento potestas ordinandi Sacerdotes Leviticos nõ fuit data nisi Synagogæ: At vero Ecclesia Pontificia habet a Christo legitimã

po-

potestatē ordinandi veros Sacerdotes ex concessione: Ergo est vera Christi Ecclesia. Et cum una sit tantum vera Christi Ecclesia, necesse est Lutheranam non esse veram Christi Ecclesiam. Alterum est, Ministros Lutheranos, qui extra Ecclesiam Pontificiam, & contra ritum illius vocati, & missi sunt, non esse legitime vocatos, & missos; quod postea fusius probandum est.

39. Hæc contra Lutheranos. Ego sic statuo: Primo Lutherum ordinarie, & legitime vocatum fuisse ad ministerium Ecclesiasticum, quod in Ecclesia Catholica, seu Pontificia exercuit ante defectionem. Secundo, non tamen ordinarie, & legitime vocatum fuisse ad ministerium, quod exercuit in Ecclesia Lutherana post defectionem. Priorem partem probo, quia ad ordinariam vocationem, ut supra dixi, requiruntur, & sufficiunt hæc quinque. Primo Electio. 2. Purificatio. 3. Ordinatio, seu consecratio. 4. Missio. 5. Potestas, & officium. At hæc omnia fuerunt in Luthero ante defectionem. Nam cum esset Monachus Ordinis D. Augustini, post factam professionem votorum, electus, seu designatus fuit a suo Prælato ad suscipiendum Sacerdotium: Et ad hoc digne suscipiendum præparavit se, ut credibile est, per puritatem animi, quantum fieri potuit. Deinde legitime ab Episcopo Sacerdos ordinatus est. Postea, juxta morem monasterii, missus est ad prædicandum Euangelium, & sacramēta ritu Catholico administranda. Et tandem habuit in hoc genere potestatem, quam reliqui Monachi, ac Religiosi habere solent. Nihil ergo defuit illi ad ordinariam vocationem.

40. Posteriorem probo, quia post defectionem cœpit oppugnare Ecclesiam Catholicam, seu Pontificiam, in qua ante vixerat, cœpit aliter docere, quam antea docuerat; cœpit abrogare festa, jejunia, vota monastica, invocationem Sanctorum, sacrificium Missæ, orationem pro defunctis, quæ antea approbaverat; cœpit mutare numerum Sacramentorum, quem antea publice fuerat professus. Hæc non potuit facere per potestatem, quam acceperat in Ecclesia Catholica, seu Pontificia, quia talis potestas non fuit illi data ab Episcopo, a quo fuit ordinatus; nec a Prælato Monasterii, a quo primum missus fuit ad prædicandum Catholice Euangelium. Ergo vel non habuit talem potestatem, vel si habuit, aliunde debuit accipere. At a quo? Explicent hoc Lutherani, qui volunt ordinariam ipsius vocationem defendere.

II. An Lutherus extraordinarie vocatus sit?

41. NEgat ipse in Epistola ad cives Molhusanos. Multi tamen Lutherani videntur affirmare. Primo illi, qui ajunt, Lutherum esse unum ex duobus testibus Apocalypticis (Apoc. 11.3.) Aut Angelū Apocalypticum de cœlo descendentem. (Apoc. 18.1.) nam certum est, hunc Angelum, & duos illos testes extraordinarie a Deo mitti. Deinde illi, qui negant in Ecclesia Pontificia potestatem esse legitime ordinandi, & mittendi Ministros; eo quod Ecclesia Pontificia, ut ipsi loquuntur, sit Meretrix Babylonica, sedes Satanæ, & Antichristi. Nam si ita est, Lutherus non potuit legitime ordinari, & mitti ab Episcopis, & Prælatis Pontificiis: Et cum ab aliis hominibus, extra Ecclesiam Pontificiā existentibus, ordinatus, & missus non sit, necesse est, vel missum non esse, vel immediate a solo Deo missum esse.

42. Hæc sententia duplici argumento refellitur. Prius est, quia quicunque hactenus vel in veteri, vel in novo Testamēto a Deo immediate, & extraordinarie vocati, & missi sunt, debuerunt suam Vocationem, & missionem aliquo evidenti miraculo apud populum comprobare; & qui non potuerunt id facere, pro falsis Prophetis, & impostoribus habiti sunt, ut hactenus explicatum est. At Lutherus nunquam potuit evidenti miraculo probare, se immediate, & extraordinarie a Deo vocatum, & missum esse: Ergo pro falso Propheta, & impostore habendus est, si dicatur immediate, & extraordinarie a Deo missus esse.

43. Respondent Lutherani, non opus esse novis miraculis, quando non affertur nova doctrina: Lutherum non attulisse novam doctrinam, sed antiquam, & Apostolicam: Non ergo fuisse necessarium, ut illam novis miraculis confirmaret, cum jam antea tempore Christi, & Apostolorum sat multis miraculis confirmata sit. Sed frustra. Primo, quia Christus, quando Judæis proponebat doctrinam Moysis, & Prophetarum de Messia, non afferebat novam doctrinam, sed antiquam: & tamen ad eam persuadendā opus erat novis miraculis. Similiter Helias, Jeremias, & alii Prophetæ, qui extraordinarie mittebantur a Deo ad reformandam Synagogam, nihil novi afferebant, sed revocabant populum ab idololatria ad cultum veri Dei, qui erat antiquissimus: Et nihilominus debebant miraculis suam missionē attestari. Certe Helias, quādo Judæis dixit, *Quousque claudicatis in duas partes? si Dominus est Deus, sequimini eum: si autem Baal, sequimini illum*: nihil novi dixit: Et tamen, nisi præsenti miraculo,

culo, nempe igne de cœlo missio, probasset se missum a Deo contra Prophetas Baal, nihil effecisset. Si ergo Deus, qui extraordinarie mittebat Heliam ad reformationem Synagogæ, misit etiam Lutherum ad reformationem Ecclesiæ, cur non dedit huic potestatem miraculis confirmandi suam missionem, sicut illi dedit?

44. Deinde falsum est, doctrinam Lutheri non fuisse novam, sed Apostolicam. Certe novum, & non Apostolicum est, affirmare omnes Traditiones repudiandas esse, cum Apostolus diserte dicat: *Tenete Traditiones, quas didicistis*. Et hæc, quæ sequuntur, non Apostolica, sed nova sunt. 1. Duo tantum sunt Sacramenta. 2. Non est orandum pro mortuis. 3. Infantes in Baptismo habent proprium actum fidei, quo credunt in Christum. 4. Corpus, & Sanguis Christi est ubique. 5. Matrimonium magis est necessarium, quam cibus, & potus. 6. Si non vult uxor, veniat ancilla. 7. Vota Monastica non sunt servanda. 7. Monachus potest ducere Monialem. Hæc, & similia nec in scriptis Apostolicis, nec in antiquis Ecclesiæ Doctoribus reperiuntur. Nova sunt.

35. Sed, ut hæc omnia dissimulem, quid tam novum erat in orbe Christiano, quam dicere, quod Lutherus dicebat: Tota Ecclesia jam multis sæculis erravit: ego non erro. Majores nostri non habuerunt veram fidem: ego habeo. Antiqui Patres, & Theologi cæcutierunt in tenebris: ego in luce ambulo. Illi scripturam non intellexerunt: ego intelligo. Item, *Hieronymus nihil scripsit de vera fide. Nullum scio ex Doctoribus, cui æque infestus sim, ac Hieronymo, quia scribit de jejunio, de delectu ciborum, de virginitate. Origenem jamdudum diris devovi; Chrysostomum nullo loco habeo, non est nisi loquaculus; Basilius nihil valet, totus est Monachus; ne pilo quidem illum redimerem; Nihil curo, si mille Augustini, mille Cypriani contra me starent.* Sic passim Lutherus in colloquiis mensalibus, c. 57. & 58. Et in libro contra Regem Angliæ, & in libro de abroganda Missa privata, & alibi.

46. Certe, qui prudenter rem æstimat, sic tacitus apud se ratiocinabitur; Hic Monachus opponit se universo orbi, & præ se contemnit Augustinos, Cyprianos, Hieronymos, & totam venerandæ antiquitatis authoritatem: videt unanimem Christianorũ consensum, qui firmissime hactenus crediderunt, sanctam Ecclesiam Catholicam non posse deficere a vera fide, propter promissionẽ Christi, & infallibilem Spiritus Sancti assistentiam. Quomodo ob unius Monachi assertionem contrariũ nunc credã? Aut quomodo hic Monachus orbi Christiano contrarium persuadebit? Si a Deo missus est, aliquo saltem evidenti si-

gno,

gno, aut miraculo probet suam Missionem. Id hactenus nec fecit, nec facere potuit. Fatuus ergo sim, si relicta sanctissimorum Patrum, ac Majorum nostrorum sententia, uni Monacho, qui voti reus est, temere assentiar. Nec verisimile est plus illi, quam Prophetis, & Apostolis, privilegii concessum esse. Si illis creditum non est, nisi miraculis probarent, a Deo missos se esse; quomodo Luthero credam, qui id probare non potest? Et hæc sufficiant de priori argumento.

47. Posterius est: Quicunque hactenus immediate a Deo missi sunt ad instruendum populum in vera fide, & religione, sive Prophetæ, sive Apostoli, nullum unquam errorem, aut falsitatem docuerunt, quia Deus immediate neminem mittit, nisi ad docendam veritatem: At Lutherus multos errores, aut falsitates docuit. Ergo non fuit immediate a Deo missus ad instruendum populum in vera fide, & religione. Minorem probo, quia Lutherus inter alios errores, aperte docuit, hominem in nulla actione, sive bona, sive mala, habere usum liberi arbitrii; sed a Deo tam ad bene, quam ad male operandum fatali quadam necessitate compelli. Sic enim scribit in assertione articuli 36. *Liberum arbitrium est figmentum in rebus, seu titulus sine re, quia nulli est in manu sua quippiã cogitare mali, aut boni, sed omnia sub Deo sunt, contra quem nihil possumus. Quod & Poeta voluit, quando dixit: Certa stant omnia lege.* Hæc doctrina, sine dubio falsa, & erronea est. Et ex ea sequuntur alii duo gravissimi errores. Alter, Deum esse authorem peccati. Alter, frustra esse omnes consultationes, exhortationes, mandata, prohibitiones, Judices, Tribunalia. Quis credat hanc doctrinam a Deo esse?

48. Respõdet Meisnerus Lutheranus, loco paulo post citando, Lutherum primis annis suæ reformationis *minus recte sensisse, sequenti autem tempore & mentem, & linguam habuisse meliorem.* Idem accidisse Augustino, & aliis Patribus, qui libros retractationum scripserunt. Hæc responsio nulla est. Primo, quia repugnat ipsi Luthero. Negat enim, se tempore reformationis minus recte aliquando sensisse. Nam in libro cõtra Regem Angliæ sic scribit: *Certus sum, dogmata mea habere me de cælo.* At dogma ipsius est, hominem in nulla actione habere usum liberi arbitrii. Ergo hoc dogma, sua quidem opinione, de cœlo habet. At Meisnerus dicit esse falsum.

49. Deinde repugnat ipsi Meisnero. Nam si semel concedatur, quod ipse concedit, Lutherum primis annis reformationis docuisse falsum, plane sequitur, illos annos non fuisse reformationis, sed falsitatis, & deceptionis: neq; tunc a Deo, sed ab alio

sub

sub prætextu reformandæ Ecclesiæ fuisse missum. Cui consentaneum est, quod ipsemet ait in assertione Teutonica a.25, *Qui semel mentitur, hic certissime ex Deo non est, & suspectus in omnibus habetur*. Subsumo: Lutherus, quando asseruit, nullum esse liberum arbitrium in homine, mentitus est, ex concessione Meisneri: Ergo non est ex Deo, sed in omnibus habetur suspectus. Vera confessio.

50. Nec est simile de Augustino, & aliis Patribus. Primo, quia illi non fuerunt a Deo extraordinarie missi ad reformandam Ecclesiam, sicut Lutherus fingitur fuisse missus, sed ordinarie ad docendum. Est autem magna differentia inter utramq; Missionem. Nam qui extraordinarie mittuntur a solo Deo, sicut Prophetæ, & Apostoli missi sunt, numquam docent errorem, aut falsitatem tempore suę Missionis, alioqui non essent immediate missi a solo Deo, qui non potest esse author erroris, aut falsitatis. Qui autem ordinarie mittuntur, aliquando errant. Non enim mittuntur immediate a Deo, sed ab hominibus, qui non possunt illos interius ita illuminare, ut in omnibus attingant veritatem. Deinde, Augustinus sigillatim, & distincte suos errores retractavit. Hoc non fecit Lutherus, sed contrarium. Nam anno Christi 1520. scripsit doctrinam suam de libero arbitrio, quam supra recensui. Postea anno 1522. non retractavit, sed confirmavit his ipsis verbis, quæ antea posui: *Certus sum dogmata mea habere me de cælo*. Maneat ergo, Lutherum non esse a Deo extraordinarie vocatum, ac missum.

III. An Lutherus partim ordinarie, partim extraordinarie vocatus sit?

51. Recentiores Lutherani, qui vident, nec solam ordinariam, nec solam extraordinariam Lutheri vocationē defendi posse, utramque conjungunt, asserentes, illum & ordinarie, & extraordinarie vocatum esse: ordinarie quidem, ad prædicationem verbi: Extraordinarie vero ad reformationē Ecclesiæ. Et quidem ordinariam vocationem consistere in his. Primo, in ordinatione Sacerdotii. 2. In admissione ad professionē Theologicam. 3. In gradu Doctorali. 4. In juramento, quod præstitit, cum illum gradum susciperet. Nam vi illius juramenti obstrictum fuisse ad veram Evangelii doctrinam publice profitendam. Extraordinariam vero, qua usus est in reformatione Ecclesiæ, in eo consistere, quod peculiariter a Deo excitatus sit, ut Antichristum detegeret, & ab ejus jugo, ac servitute Christianos

 libe-

liberaret. Ita Balthasar Meisnerus in Consultatione de fide Lutherana capessenda, pag. 260. & 381,

52. Sed facile refellitur hic Author. Primo, quia circa ordinariam Lutheri vocationem duo supponit, quæ multi Lutherani ægre admittent. Unum est, quod in Ecclesia Pontificia, in qua Lutherus ordinatus est Sacerdos, sit legitima potestas ordinandi veros Sacerdotes. Vide, quæ supra dixi §. 37. & 38. Alterum, quod juramentum præstitum Ecclesiæ Pontificiæ a Luthero fuerit validum, & jurantem obligaverit. At juramentum illud non potuit ad aliud obligare, quam ad præstandum id, quod ipse intendebat præstare, cum jurabat. Hoc autem intendebat præstare, (nisi ficte egerit,) quod ab ipso petebatur, idest, profiteri, ac defendere eam doctrinam fidei, quæ tunc vigebat in Ecclesia Pontificia. Ad hoc ergo, & ad nihil aliud, vi illius Sacramenti, potuit obligari. Jam quæro ex Meisnero, an vere fuerit obligatus, nec ne? Si fuit, perjurus est Lutherus, qui validam obligationem violavit. Si non fuit, quomodo invalida obligatio potuit Lutheri conscientiam obstringere?

53. Quæ addit de extraordinaria Lutheri vocatione, non subsistunt, Primo, quia illa extraordinaria destruit ordinariam. Nam in ordinaria juravit se defensurum doctrinam Ecclesiæ Catholicæ, seu Pontificiæ, in qua erat nutritus. In extraordinaria, ad eandem oppugnandam missus est. Secundo, quia, ut supra argumentatus sum, quicunque extraordinarie a Deo mittitur, debet evidenti miraculo suam Missionem confirmare, sicut fecerunt Apostoli, & Prophetæ. Hoc Lutherus non fecit.

54. Ad hoc posterius dupliciter respondet Meisnerus. Primo, non opus esse miraculis, quando non affertur nova doctrina, Lutherum non attulisse novam doctrinam. Hoc supra refutavi. Secundo, non deesse tamen clara, & evidentia signa extraordinariæ Missionis Lutheri, qualia sunt. Primo, puritas doctrinæ Lutheranæ, & cum scripturis sacris conformitas. 2. Excellentia donorum, quibus Deus electum illud organum (Lutherum) clementer ditavit. 3. Singularis in convertendis hominibus efficacia, & successus. 4. Prædictiones Apostolicæ de Luthero, quæ extant Apoc. 11. 3. & Apoc. 14. 6.

55. Excutiamus hæc signa. Primum est, puritas doctrinæ, & conspiratio cum scripturis. Ego contra objicio, doctrinam Lutheri non esse puram, sed falsam: nec conspirare cum Scripturis, sed iisdem repugnare. Hoc patet ex iis, quæ supra dixi. Et speciatim ex eo, quod docuit Lutherus de libero arbitrio. Nam hoc ipsius dogma falsum est, & Scripturæ contrarium,

ut fatetur Meisnerus supra §. 47. & seq.

56. Alterum est, Excellentia donorum, quibus a Deo ornatus est Lutherus. Fateor, Lutherum habuisse a Deo quædam dona ante defectionem. Erat enim a Deo vocatus ad statum religiosum, & ad vovendam perpetuam castitatem, paupertatem, & obedientiam: Quod sane donum non omnibus concessum est, juxta illud Christi: *Non omnes capiunt verbum hoc*. Erat eloquens, ac disertus: erat imbutus varia cognitione, ac scientia, & si quæ sunt similia dona. Hæc tamen non erant majora in illo, quam in multis aliis Monachis, ac Religiosis. Habuit multos, non solum pares, sed etiam in hoc genere superiores; ut D. Augustinum, D. Bernardum, D. Thomam Aquinatem, D. Bonaventuram, & sexcentos alios. Quæ autem dona acceperit a Deo post defectionem, non video. Priora vel amisit sua culpa, vel abusus est. Amisit donum castitatis, paupertatis, & obedientiæ: Et in eorum locum successerunt sacrilegæ nuptiæ cum Moniali, proprietas bonorum temporalium, rebellio contra Pontificem, Reges, & Principes. Abusus est eloquentia, & cognitione ad suam ipsius, & aliorum perniciem, sicut multi alii abutuntur. Hoccine laudabile est apud Meisnerum? Certe apud prudentes non est.

57. Tertium est, singularis in convertendis hominibus efficacia, & successus. Nam infiniti prope homines, statim a principio, doctrinam Lutheri amplexi sunt; quod est evidens divinæ Missionis testimonium. Inde enim colligi potest, doctrinam fuisse efficacem, & a Deo inspiratam. Respond.: Nihil minus. Nam etiam olim infiniti prope homines amplexi sunt doctrinã Arrii, qui negabat Christi divinitatem. Imo multo plures, quam hoc tempore Lutheri. Et tamen ex eo non sequitur, doctrinam Arrii fuisse a Deo inspiratam, aut evidens divinæ missionis testimoniũ. Ex triplici enim capite provenire potest, quod aliquis Doctor habeat multos asseclas, & sectatores. Primo, quia doctrina ipsius est divina, & miraculis confirmata. 2. Quia est grata carni, & sanguini. 3. Quia nova, subtilis, ingeniosa. Ex primo capite, Prophetæ, & Apostoli traxerunt ad se homines, quia docebant verbum Dei, & miraculis suam doctrinam stabiliebant. Ex secundo, falsi Prophetæ in veteri Testamento, & Lutherani in novo alliciunt suos auditores, quia docent, quæ populo placent. Lutherani quidem hæc, & similia proponunt suis discipulis: *Per solam fidem salvabimini*: *Bona opera necessaria non sunt*: *Non opus est jejuniis, & castigatione corporis*: *servite ventri, & libidini*: *Crescite, & multiplicamini*. Has voces plerique libentius

audiunt, quam illas ex Evangelio: *Pænitentiam agite*: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona*: *Fides sine operibus mortua est*: *Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud*: *Castigo corpus meum, & in servitutem redigo*. Ex tertio capite, Arriani, & Calvinistæ non paucos ad se pelliciunt, quia Arriani multa nova, & subtilia de Christo; Calvinistæ multa de prædestinatione, de gratia, de authore peccati, supra communem vulgi captum, solent ingeniose disceptare. Quæ omnia tendunt ad ipsorum perniciem.

58. Quartum est, prædictiones Apostolicæ, quæ extant Apocal. 11.3. de duobus testibus. Et cap. 14.6. de Angelo volante per *medium cæli*, habente *Evangelium æternum*. Nam illæ prædictiones, ut Meisnerus sibi persuadet, impletæ sunt in Luthero. At quis sanæ mentis id credat? Nemo, opinor, ne ipse quidem Lutherus. Primo, quia ipse docet Apocalypsin, in qua habentur illæ prædictiones, non esse Apostolicam, sed apocrypham. Ergo ex mente Lutheri nec prædictiones sunt Apostolicæ, sed apocryphæ. Parum igitur juvat causam Lutheri, si dicamus, quasdam apocryphas, & nullius fidei prędictiones in illo impletas esse. Sed ad rem. Nego, in illo impletas esse. Ac primo, quod Lutherus non fuerit unus ex testibus Apocalypticis, jam supra cap. 6. §. 27. ostensum est. Secundo, quod non fuerit Angelus volans per medium cœli, sic probo. Joannes eo loco scribit vidisse se tres Angelos sibi succedentes, quorũ primus hortatus sit omnes ad pietatem: alter ruinam Babylonis prædixerit: tertius, Antichristum detexerit. Si ergo Lutherus, ut Meisnero placet, fuit primus Angelus, necesse est, tertium, qui Antichristum detexit, fuisse alium a Luthero, eoque posteriorem. Quomodo ergo verum est, quod supra asseruit Meisnerus, Lutherum detexisse Antichristum? Ista inter se non cohærent.

59. Ex dictis concludo, Lutherum nec ordinarie, nec extraordinarie vocatum fuisse a Deo ad exercitium Ministerii, quod usurpavit post defectionem; sed unum ex illis, de quibus dictum est Jerem. 23. 21. *Non mittebam Prophetas, & ipsi currebant*: *non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant*. Videamus nunc de aliis Ministris, qui Lutherum secuti sunt.

De

De aliis Ministris.

60. Lutherani, & Calviniani Ministri sunt duplices. Nam aliqui ante defectionem fuerunt legitime ordinati Sacerdotes in Ecclesia Catholica, seu Pontificia: Alii non item. De prioribus idem dicendum est, quod de Luthero: Nec ordinarie, nec extraordinarie vocatos esse ad Ministerium Lutheranicum, aut Calvinisticum. Non quidem extraordinarie, quia nullo evidenti signo, aut miraculo possunt hoc ostendere, sicut Prophetæ, & Apostoli ostenderunt. Nec ordinarie, quia qui ordinarie vocantur, & mittuntur a Prælatis Ecclesiæ Catholicæ, seu Pontificiæ, non vocantur, aut mittuntur ad Ministerium, quod Ecclesiæ Catholicæ, aut Pontificiæ contrarium est. At Ministerium, quod exercent hujusmodi Ministri post defectionem, contrarium est Ecclesiæ Catholicæ, seu Pontificiæ. Ergo, &c.

61. De posterioribus, qui in Ecclesia Catholica, seu Pontificia non sunt ordinati Sacerdotes, sic statuo. Primo non esse vocatos extraordinarie, seu immediate a solo Deo, propter rationem sæpe allatam, quæ sumitur ex defectu miraculorum. Secundo, nec esse vocatos ordinarie, seu mediante consensu, & cooperatione hominum. Quod tripliciter probo. Primo, ex concessione Meisneri, & quorundam aliorum Lutheranorum, qui docent, ordinariam Lutheri vocationem consistere in Sacerdotio, quo in Ecclesia Catholica, seu Pontificia initiatus est. Nam si ordinaria vocatio consistit in tali Sacerdotio, necesse est, eos, qui tali Sacerdotio initiati non sunt, ordinarie vocatos non esse. At illi ministri, de quibus agimus, non sunt initiati tali Sacerdotio ex suppositione; Ergo nec ordinarie vocati.

62. Deinde ex perpetua praxi Ecclesiæ. Nam a tempore Apostolorum usque ad ortum Lutheri nullus ordinarie vocatus fuit ad ministerium Verbi, & Sacramentorum administrationem, nisi qui ab Episcopo ordinatus esset Sacerdos per manuum impositionem, ut supra ostensum est. Ergo Ministri Lutherani, & Calviniani, qui non sunt ab Episcopo ordinati Sacerdotes per manuum impositionem, non sunt etiam ordinarie vocati ad ministerium Verbi, & Sacramentorum administrationem. Videant ipsi quomodo vocati sint.

63. Tertio ex eorum, contra quos agimus, consensu. Nã ipsi, velint, nolint, fateri debent, se non esse vocatos eo ritu, ac modo, qui in Ecclesia Catholica, seu Pontificia usitatus est, sed ali-

longe diverso. Non enim ordinati sunt Sacerdotes ab Episcopo, sicut apud nos fieri solet, sed vel a Principe sæculari, vel a Magistratu, vel a populo promoti ad Ministerium, sine ullius veri Episcopi consensu, & cooperatione. Cum ergo hi duo ritus inter se discrepent, non possunt ambo esse legitimi, & a Christo instituti. Si ergo noster legitimus est, ut fatetur Meisnerus, alterum subreptitium esse necesse est; aut si noster subreptitius est, quomodo Lutherus, qui nostro ritu ordinatus est Sacerdos, potuit legitime vocatus esse? Rursum, si noster subreptitius est, oportet consequenter asserere, multis sæculis ante Lutheri ortum non fuisse verum Sacerdotium in Ecclesia Catholica, sed tantum subreptitium; ac proinde nullos fuisse veros Sacerdotes, ac Ministros; & quod inde sequitur, nullam fuisse veram Ecclesiam. Hæc enim sine Sacerdotibus, & Ministris in hac vita consistere non potest. Ecce quomodo ex uno errore in alium prolabantur adversarii.

CAPUT XIII.

De Cœlibatu Ministrorum Ecclesiæ.

1. QUæstio est, an Ministri Ecclesiæ teneantur ad celibatum? Negant adversarii, inter quos M. Antonius de Dominis prolixissime hanc rem prosequitur lib. 4. de Republica Ecclesiastica, cap. 10. cujus titulus est: *Sacros Ministros ad cœlibatum jure non teneri.* Qui titulus, cum sit negativus, perinde valet, ac si dicas: Sacros Ministros ad cœlibatum nullo jure nec divino, nec humano teneri. Quod an verum sit, discutiendum est. Ut tamen certo ordine progrediamur, ostendam primo, Sacerdotes veteris Testamenti divino jure obligatos fuisse ad continentiam, non quidem perpetuam, sed pro certo tempore. 2. Apostolos servasse perpetuam continentiam, non quidem jure divino, sed partim consilio Christi, partim sua sponte. 3. Eosdem Apostolos suasisse, & decrevisse, ut alii deinceps Ministri Ecclesiæ servarent continentiam. 4. Eam deinceps servatam esse, ac postea etiam lege Ecclesiastica non semel, sed sæpius præscriptam. 5. Hanc legem Ecclesiasticam aliter servari in Ecclesia Occidentali, aliter in Orientali. Sit ergo

CON-

CONCLUSIO PRIMA.

2. SAcerdotes veteris Testamenti jure divino tenebantur ad aliquam continentiam ab usu matrimonii, præsertim pro illis diebus, quibus Deo in Templo, vel Tabernaculo ministrabant. Hoc probo ex Scripturis, & Patribus. Ex Scripturis habemus aliquot testimonia. Primum Exod. 19. 22. *Sacerdotes quoque, qui accedunt ad Dominum, sanctificentur*; id est, abstineant ab uxoribus. In eo enim potissimum consistebat sanctificatio, ut patet ex eodem capite. Nam vers. 10. dicebat Deus ad Moysen: *Vade ad populum, & sanctifica illos hodie, & cras, laventque vestimenta sua*. Moyses autem intellexit illam sanctificationem de abstinentia ab uxoribus. Nam mox accedens ad populum, & explicans illi voluntatem Dei, dixit: *Estote parati in diem tertium, & ne appropinquetis uxoribus vestris*. Ubi notandum est, illam sanctificationem, seu abstinentiam ab uxoribus, de qua agitur citato capite, tam populo, quam Sacerdotibus fuisse præceptam: quia tam populus, quam Sacerdotes debebant audire promulgationem legis Mosaicæ, & ad illam toto biduo se disponere per abstinentiam ab uxoribus, & per lotionem vestimentorum, & castrorum purgationem. Speciali tamen titulo præceptam fuisse Sacerdotibus pro omni eo tempore, quo fungebantur officio sacerdotali, sive orando pro populo, sive hostias, & sacrificia offerendo, sive aliquod aliud sacrum ministerium exhibendo. Hoc enim significabatur illis verbis: *Sacerdotes quoque, qui accedunt ad Dominum, sanctificentur*. Nam tunc dicebantur accedere ad Dominum, quando vel erant oraturi, vel sacrificium oblaturi, vel aliquid simile acturi. Nemo dubitat.

3. Secundum testimonium, 1. Reg. 21. 1. *Venit autem David in Nobe ad Achimelech Sacerdotem*. Et infra: *Respondens Sacerdos ad David, ait illi: Non habeo laicos panes ad manum, sed tantum panem sanctum, si mundi sunt pueri, maxime a mulieribus. Et respondit David Sacerdoti, & dixit ei: Equidē si de mulieribus agitur, continuimus nos ab heri, & nudius tertius, quando egrediebamur, & fuerunt vasa puerorum sancta.* Hinc constat, non licuisse laicis comedere panem sanctificatum, nisi præmissa sanctificatione, quæ potissimum consistebat in abstinentia ab uxoribus. Et certe, si homines laici debebant hoc modo sanctificari, multo magis Sacerdotes; quippe qui ad majorem puritatem ratione status, ac officii obligabantur.

 4. Quod

4. Quod sic ulterius declaro. Duo hic præcepta distinguenda sunt. Unum, quo Laici prohibebantur comedere panes sanctificatos, vel, ut in Evangelio vocantur, *panes propositionis*. De quo Christus Matth. 12.3. *Non legistis*, inquit, *quid feceris David, quãdo esuriit, & qui cum eo erant: quomodo intravit in domum Dei, & panes propositionis comedit, quos non licebat ei edere, neque his, qui cum eo erant, nisi solis Sacerdotibus?* Alterum, quo jubebantur abstinere ab uxoribus, qui mãducaturi erant hujusmodi panes. Hoc posterius non solum obligabat Laicos, sed etiam Sacerdotes. Et quidem per se, ac primario. Quod tripliciter probo. Primo ex dictis, quia Sacerdotes tenebantur ad majorem puritatem, quam Laici. Secundo, quia esus panum propositionis per se pertinebat ad solos Sacerdotes: Ergo etiam sanctificatio requisita ad esum istorum panũ per se pertinebat ad solos Sacerdotes. Unde sicut Laici non poterant comedere hujusmodi panes, nisi tantum per accidens, & in casu necessitatis; ita non tenebantur se sanctificare pro comestione, nisi tantum per accidens, & in causa necessitatis. Tertio, quia si præceptum de abstinentia ab uxoribus pertinuisset ad solos laicos, vel fuisset illis datum a Deo, antequam Achimelech loquebatur cum Davide, vel ab ipso Achimelech, cum jam loqueretur cum ipso. Non prius; quia nusquam legimus in Scriptura, quod Deus dederit tale præceptum pro solis Laicis, antequam Achimelech loquebatur cum David: Nec posterius, quia Achimelech cum dicebat Davidi, *Si mundi sunt pueri, maxime a mulieribus*, non dabat novum præceptum, sed supponebat, jam ante a Deo datum esse. At non erat aliud a Deo datum, nisi quo Sacerdotes obligabantur abstinere ab uxoribus, quotiescunq; fungerentur officio Sacerdotali, seu quotiescunque aliquid sacri ministerii, sive orando, sive hostias offerendo, sive panes sanctos comedendo, peragerent. Itaq; sensus Achimelech est hic: Vobis quidem non licet comedere panes sanctificatos, sed solis Sacerdotibus. Si autem vultis propter præsentem necessitatem comedere, cum alii panes haberi non possint, necesse est vos ea puritate, & sanctitate id præstare, qua Sacerdotes facere consueverunt, qui abstinent ab uxoribus, quotiescunque hujusmodi panes comesturi sunt. Idem ergo a vobis exigo.

5. Tertium testimonium, 1. Par. 24.7. *Exivit autem sors prima Jojarib, secunda Jedei, tertia Harim*, &c. Ubi recensentur vigintiquatuor familiæ Sacerdotum, qui per vices debebant ministrare in domo Domini, juxta illud Luc. 1. v. 5. *Fuit Sacerdos quidam nomine Zacharias de vice Abia*. Et paulo post: *Factum est autem, cum Sacerdotio fungeretur in ordine vicis suæ ante Deum*,

Deum, secundum consuetudinem Sacerdotii, sorte exiit, ut incensum poneret. Constat autem, Sacerdotes, quando ministrabant Domino, debuisse multos dies perseverare in ministerio. Nam ibidem v.23. de Zacharia sic legimus: *Et factum est, ut impleti sunt dies officii ejus, abiit in domum suam.* Plerique authores putant, fuisse octo dies unicuique destinatos, nempe a sabbato usque ad sabbatum, ut Josephus, Ambrosius, Theophylactus, & alii apud Maldonatū in commentario illius loci. Et colligitur ex illo 2. Paralip.23.8. *Fecerunt ergo Levitæ, & universus Juda juxta omnia, quæ præceperat Jojada Pontifex: & assumpserunt singuli viros, qui sub se erant, & veniebant per ordinem sabbati cum his, qui impleverant sabbatum, & egressuri erant.*

6. Igitur Sacerdotes per octo dies, relictis domibus, & uxoribus suis, permanebant in templo, & ibi ministrabant.Et quidem tempore sacrificii erant in ea parte templi, ubi sacrificia offerebantur. Reliquo tempore habitabant in atrio templi, in domunculis ad id destinatis, quo non licebat uxores introducere. Unde consequens est, debuisse a cohabitatione uxorum abstinere. De qua re sic scribit Siricius Papa in Epistola ad Himerium Tarraconensem Episcopum cap.7. *Dicat mihi nunc, quisquis ille est sectator libidinum, præceptorque vitiorum, si æstimat, quod in lege Moysis passim sacris ordinibus a Domino laxata sint fræna luxuriæ, cur eos, quibus committebantur Sancta Sanctorum, præmonet dicens: Sancti estote, quia & ego Sanctus sum Dominus Deus vester? cur etiam procul a suis domibus, anno vicis suæ, in templo habitare jussi sunt Sacerdotes? Hac videlicet ratione, ne vel cum uxoribus possent carnale exercere commercium, ut conscientia integritate fulgentes acceptabile Deo munus offerrent. Quibus etiam, expleto deservitionis suæ tempore, uxorius usus solius successionis causa fuerat relaxatus, quia non ex alia, nisi ex tribu Levi, quisquam ad Dei ministerium fuerat præceptus admitti.* [tom.1. Conciliorum]

7. Idem, quod ad rem attinet, sentiunt alii Patres. Hieronymus lib.1. contra Jovinianum, longe post medium: *Nam & in veteri lege, qui pro populo hostias offerebant, non solum in domibus suis non erant, sed purificabantur ad tempus ab uxoribus separati; & vinum, & siceram non bibebant, quæ solent libidinem provocare.*

8. Et Innocentius I. Epist.2. ad Victricium Rotomagensem Episcopum cap.9. *Præterea, quod dignum, & pudicum, & honestum est, tenere Ecclesia omni modo debet, ut Sacerdotes, & Levitæ cum uxoribus suis non coeant, quia ministerii quotidiani necessitatibus occupantur. Scriptum est enim: Sancti estote, quoniam & ego sanctus sum, Dominus Deus vester. Nam si priscis temporibus de templo*

Dei

Dei Sacerdotes anno vicis sua non discedebant, sicut de Zacharia legimus, nec domum suam omnino tangebant, quibus utique propter sobolis successionem uxorius usus fuerat relaxatus: quanto magis hi Sacerdotes, vel Levitæ pudicitiam ex die ordinationis suæ servare debent, quibus vel sacerdotium, vel ministerium sine successione est, nec præterit dies, qua vel a sacrificiis divinis, vel a Baptismatis officio vacent? (tom.1. Conciliorum.)

9. Et Beda ad cap. 1. Luc. *Hoc est, quod dixi, quod vicis suæ tempore Pontifices, templi tantum officiis mancipati, non solum a complexu uxorum, sed ab ipso quoque domorũ suarum abstinerent ingressu; ubi nostri temporis Sacerdotibus, quibus semper Altari servire jubetur, perpetuum servandæ castitatis exemplum datur. Quia enim tunc Sacerdotum ex stirpe Aaron successio quærebatur, necessario tempus sustinendæ sobolis procurabatur. At quia nunc non carnalis successio, sed perfectio spiritualis inquiritur, consequẽter Sacerdotibus, ut semper Altari queant assistere, semper ab uxoribus abstinendum, semper castitas observanda præcipitur.*

CONCLUSIO SECUNDA.

10. Apostoli servarunt perpetuam continentiam, non quidẽ ex precepto divino, sed partim ex consilio Christi, partim sua sponte, ac proposito. Ac primo, quod servaverint perpetuam continentiam, constat ex illo Matth. 19.27. *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergo erit nobis? Jesus autem dixit illis: Amen dico vobis.* Et infra; *Omnis, qui reliquerit domum, vel fratres, vel sorores, aut patrem, aut ma rem, aut uxorem, &c.* Ex quo loco constat, Apostolos reliquisse omnia, quæ habebant. Ac proinde, qui antea habebant uxores, reliquisse etiam uxores; & qui antea habebant filios, aut filias, reliquisse etiam filios, aut filias, & sic deinceps. Et Paulus, qui post alios Apostolos separatim vocatus est a Christo, de se scribit 1. Cor. 7.7. *Volo vos omnes esse sicut meipsum*, id est, vellem, seu optarem, si commode fieri posset, vos omnes esse cœlibes, & continentes, sicut ego sum. Et ibidem: *Dico autem non nuptis, & viduis: Bonum est illis, si sic permaneant, sicut & ego*; nempe in statu continentiæ.

11. Quod autẽ non servaverint continentiam ex præcepto divino, sed ex Christi consilio, & propria voluntate, clarum est. Nullum enim extat præceptum divinum novi Testamenti, quo vel Apostoli, vel alii Ecclesiæ ministri obligentur ad cœlibatum. Extat tamen consilium Christi Matth. 19. 10. *Dicunt ei discipuli ejus:*

jus: *Si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere. Quidixit illis: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. Sunt enim Eunuchi, qui de matris utero sic nati sunt. Et sunt Eunuchi, qui facti sunt ab hominibus. Et sunt Eunuchi, qui seipsos castraverunt propter regnum cælorum. Qui potest capere, capiat.* Hic ponit triplex genus continentium, & abstinentium ab uxoribus. Nam aliqui a natura, alii a necessitate, alii a propria voluntate habent, quod abstineant. Ad tertium genus hortatur Christus, cum ait: *Qui potest capere, capiat.* Et hoc Christi consilium, tanquam sanum, & meritorium, propria voluntate amplexi sunt Apostoli.

CONCLUSIO TERTIA.

12. Apostoli & suaserunt, & statuerunt, ut alii deinceps ministri Ecclesiæ servarent continentiam. Audi Paulum ad Tim. 1. 7. *Oportet Episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem: hospitalem, benignum, sobrium, justum, sanctum, continentem.* Ubi inter cæteras virtutes præscribit etiam continentiā, distinctam a sobrietate, id est, continentiam ab uxoribus, ut D. Hieronymus recte interpretatur.

13. Et 2. Timoth. 2. 3. *Labora sicut bonus miles Christi Jesu. Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus, ut ei placeat, cui se probavit.* Alludit ad milites, qui ut placeant suo Imperatori, toti intenti sunt in bellum, & abstinent se ab omnibus curis sæcularibus, etiam ab uxoribus. Nam ut scribit Cornelius Tacitus lib. 14. & Dion. lib. 60. olim prohibitum fuit militibus conjugium, ut tanto facilius vacare possent militiæ. Et similiter Tertullianus in exhortatione ad castitatem docet, suo tempore milites fuisse cœlibes, sicut etiā multi hoc tempore sunt, præsertim milites ordinis Teutonici, & alii, qui regulam certam profitentur. Vult igitur Apostolus, multo magis milites Christi debere intentos esse in ministerium divinum, & abstinere ab aliis omnibus, quæ hoc ministerium quocunque modo impediunt. Maxime autem impedit usus matrimonii. Nam, ut alibi loquitur idem Apostolus: *Qui cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & divisus est.*

14. Et 1. Corinth. 7. 5. *Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi.* Ex quo loco D. Hieronymus ad cap. 1. Epist. ad Titum sic argumentatur: *Si laicis imperatur, ut propter orationem abstineant se ab uxorum coitu, quid de Episcopo sentiendum est, qui quotidie pro suis, populique peccatis illibatas Deo obla-*

oblaturus est victimas? Et l. 1. contra Jovinianum, longe post medium: *Si laicus, & quicunque fidelis orare non potest, nisi careat officio coniugali: Sacerdoti, cui semper pro populo offerenda sunt sacrificia, semper orandum est. Si semper orandum est, ergo semper carendum matrimonio.* Similia habent Origenes Hom. 23. in Num. Epiphanius hæresi 49. Innocentius I. in Epist. ad Exuperium, cap. 1. & alii.

15. Dices forte: Apostolum quidem suasisse continentiam, sed non præcepisse. Respondeo. Certum est, quod in hoc genere plus exegerit a Sacerdotibus, quam a Laicis. At a Laicis dupliciter exegit continentiam. Primo, per modum consilii, & desiderii. 1. Corint. 7. 7. *Volo vos omnes esse sicut me ipsum.* Secundo, per modum præcepti, ibidem v. 5. *Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi*, ut interpretantur Patres jam citati. Ergo per modum majoris cujusdam obligationis debuit exigere continentiã a Sacerdotibus. Quę major obligatio exprimitur illis verbis: *Oportet Episcopum esse continentem.* Item: *Labora sicut bonus miles Christi Jesu.* Item: *Qui sine uxore est, sollicitus est, quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui cum uxore est, sollicitus est, quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & divisus est.* Unde sic concludo: Tanta est obligatio Sacerdotum, ut abstineant ab uxore, quanta est, ut serviant Deo, & non mundo: At majori obligatione tenentur ad serviendum Deo, quam laici. Imo sicut ratione officii obligati sunt, ut totos se tradant servitio Dei, & non sint divisi; ita ratione officii obligati sunt, ut abstineant ab uxoribus, & caveant divisionem.

16. Hæc ex Paulo. Accedit commune decretum Apostolorum his verbis. *Innuptis autem, qui ad clerum provecti sunt, permittimus, ut, si voluerint, uxores accipiant; sed Lectores, Cantoresque tantummodo.* Ubi nomine lectorum, & cantorum comprehenduntur etiam alii minores ordines, ut fatetur M. Antonius cap. 10. num. 6. Est enim omnium par ratio. Excipiuntur autem ii, qui sunt in majoribus ordinibus constituti, quibus non licet uxores accipere: Quod similiter fatetur num. 8.

17. Habemus ergo sanctionem Apostolicam de cœlibatu clericorum, quæ negari non potest. De qua loquuntur Patres Concilii Carthaginensis II., can. 2. ubi statuentes, vel potius confirmantes legem cœlibatus, addunt hanc rationem: *Ut quod Apostoli docuerunt, & ipsa servavit antiquitas, nos quoque custodiamus.*

CON-

CONCLUSIO QUARTA.

18. Continentia, quam Apostoli Ministris Ecclesiæ præscripserunt, statim in Ecclesia servata est: ac postea etiam lege Ecclesiastica non semel, sed sæpius præscripta. Prior pars cõstat ex verbis Concilii jam citatis: *Ut quod Apostoli docuerunt, & ipsa servavit Antiquitas, &c.* Et ex concessione M. Antonii, l. 4. c. 10. n. 3. ubi sic scribit: *Ecclesia semper vel ab ipsis ipsius incunabulis, ut mox ostendam, in suis Ministris plurimum amavit, commendavit, & etiam interdum præcepit continentiam*. Et ibidem n. 9. ait fuisse *decretum commune totius Ecclesiæ*. Posterior probatur, quia subsecutę sunt varię leges Ecclesiasticæ, quibus eadem continentia Ministris Ecclesiæ imperata est. Et quidem dupliciter. Primo, ut non liceat illis uxores ducere post susceptos ordines. Secũdo, ut si ãte susceptos ordines duxerint uxores, & postea susceperint ordines, non liceat uti uxoribus, sed debeant perpetuam servare continentiam. Hujusmodi leges latæ sunt hoc fere ordine.

19. Primo, a Concilio Iliberitano, Anno Christi 313. aut 315. can. 33. *Placuit in totum prohiberi Episcopis, Presbyteris, Diaconis, ac Subdiaconis positis in ministerio, abstinere se a conjugibus suis, & non generare filios. Quod quicunque fecerit, ab honore Clericatus exterminetur.* (tom. 1. Concil.)

20. Secundo, a Concilio Carthaginiensi II. (circa Annum Christi 396.) can. 2. *Omnibus placet, ut Episcopi, Presbyteri, & Diaconi, vel qui sacramenta contrectant, pudicitiæ custodes etiam ab uxoribus se abstineant*. Et ratio additur: *Ut quod Apostoli docuerunt, & ipsa servavit Antiquitas, nos quoque custodiamus.* (tom. 1. Concil.]

21. Tertio, a Siricio Papa (circa idem tempus) in Epistola ad Himerium Tarraconensem Episcopum cap. 7. *Plurimos Sacerdotes Christi, atque Levitas, post longa consecrationis suæ tempora, tam de conjugibus propriis, quam etiam de turpi coitu sobolem didicimus procreasse, & crimen suum hac præscriptione defendere, quia in veteri Testamento Sacerdotibus, ac Ministris generandi facultas legitur attributa.* Ecce vocat crimen, quod Sacerdotes Christi utũtur propriis uxoribus. Et illorum defensionem mox refutat, asserens, Sacerdotes in veteri Testamento habuisse etiam legem cõtinentiæ pro eo tempore, quo ministrabant in templo; (verba illius §. 6. adducta sunt] ac deinde subjicit: *Quarum sanctionum Sacerdotes omnes, atque Levitæ insolubili lege constringimur, ut a die ordinationis nostræ, sobrietati, ac pudicitiæ & corda nostra*

man-

mancipemus, & corpora. Hinc habes legem pudicitiæ corporis, qua Sacerdotes constringuntur. Audi etiam pœnam, si hanc legem non servent. *Hi vero* (pergit Siricius) *qui illiciti privilegii excusatione nituntur, & sibi asserunt veteri hac lege concessum, noverint se ab omni Ecclesiastico honore, quo indigne usi sunt, Apostolicæ sedis authoritate dejectos, nec unquam posse veneranda attrectare mysteria*. (tom. 1. Concilior.)

22. Quarto, ab Innocentio I. circa annum Christi 400. in Epist. ad Exuperium, c. 1. ubi repetit, & confirmat legem a Siricio latam, his verbis: *Proposuisti, quid de his observari debeat, quos in Diaconi ministerio, aut in officio presbyterii positos, incontinentes esse, aut fuisse, generati filii prodiderunt. De his & divinarũ legum manifesta est disciplina, & beatæ recordationis viri Siricii Episcopi monita evidentia commemorarunt, ut incontinentes in officiis talibus positi, omni Ecclesiastico honore privarentur, nec admitterentur accedere ad ministeriũ, quod sola continentia oportet impleri. Est enim vetus admodum sacræ legis authoritas, jam inde ab initio custodita, quod in templo anno vicis suæ habitare præcepti sunt Sacerdotes, ut servientes sacris oblationibus puri, & ab omni labe purgati sibi vendicent divina ministeria, neque eos ad sacrificia fas sit admitti, qui exercent vel cum uxore carnale consortium, &c.* [Tom. 1. Conc.)

23. Quinto, a Concilio Agathensi (Anno Christi 506.) can. 9. *Placuit etiam, ut si Presbyteri, vel Diaconi conjugati ad torum uxorum suarum redire voluerint, Papæ Innocentii ordinatio, vel Siricii Episcopi authoritas, quæ est his canonibus inserta, servetur.* (Tom. 2. Concil.)

24. Sexto, a Concilio Aurelianensi tertio (Anno Christi 337.) can. 7. *Clerici vero, qui cum uxores non haberent, benedictione suscepta, conjugia crediderint eligenda, qui volentes absque ulla reclamatione in ætate fuerint legitima ordinati, cum ipsis mulieribus, quas acceperint, excommunicatione percellantur.* (tom. 2. Concil.)

25. Septimo, a Concilio Aurelianensi quarto (Anno Christi 547.) can. 17. *Ut Sacerdotes, sive Diaconi cum conjugibus suis non habeant communem lectum, & cellulam, ne propter suspicionem carnalis consortii religio maculetur. Quod qui fecerint, juxta priscos canones ab officio degradentur*. Omitto reliquos canones, & decreta, quæ posterioribus sæculis statuta sunt. Omitto testimonia sanctorum Patrum, quæ habentur apud Bellarminum, & Coccium.

CON-

CONCLUSIO QUINTA.

26. Lex continentiæ, seu cœlibatus, de qua hactenus dictum est, semper viguit in Ecclesia Occidentali (nisi quod in quibusdam locis particularibus aliquantulum fuerit neglecta) at in Orientali non item. Nam Græci, tametsi post susceptos ordines non soliti sint uxores ducere, tamen si antea duxerint, possunt ordines suscipere, & simul uxores retinere. Nec tenentur ab earum consortio abstinere, nisi tempore vicis suæ, sicut in veteri testamento factum est. Hæc illorum consuetudo, in qua differunt ab Occidentalibus, cœpit a tempore sextæ Synodi Generalis, aut circiter, & huc usque perseverat. Vide Vasquez 3. p. disp 248. cap. 2.

27. Multa objicit M. Antonius. Primo, sextam Synodum, hoc est, Patres Trullanos, permittere Presbyteris uxores. Respondeo: Falsum est; nam sexta Synodus nullos Canones, aut Decreta promulgavit. Synodus autem Trullana, quam Antonius confundit cum sexta Synodo, post sextam Synodum celebrata est in Palatio Imperatoris Justiniani, quod Trullum dicebatur, sed non fuit legitima.

28. Secundo objicit, Siricium Papam commendasse quidem Clericis continentiam, non tamen præcepisse. Respondeo: Et hoc falsum est: nam & præcepit continentiam, & pœnam constituit iis, qui præceptum continentiæ non servarent. Utrumque colligitur ex verbis illius supra citatis. Nam præceptum continetur illis verbis: *Quarum sanctionum Sacerdotes omnes, atque Levitæ insolubili lege constringimur.* Pœna vero illis: *Noverint se ab omni Ecclesiastico honore dejectos.*

29. Tertio objicit, absolutam, & perpetuam continentiam primum omnium indictam esse Presbyteris, & Diaconis conjugatis a Concilio Agathensi can. 9. Respondeo: Non ita est. Nam Concilium Agathense cap. cit. profitetur se id statuere, quod jam antea a duobus Pontificibus, Siricio, & Innocentio fuerat statutum, ut patet ex verbis Concilii allatis: *Placuit*, &c.]

30. Quarto objicit, Ecclesiasticas leges, quæ præcipiunt cœlibatum, ponere hominibus laqueum. Respondeo: Non ponunt laqueum, sed exigunt eam sanctitatem, & sanctimoniam a Sacerdotibus, quæ ipsorum officio consentanea est.

31. Quinto objicit, Ecclesiam non posse statuere legem, quæ certo hominũ statui generatim adimat libertatem contrahendi matrimonium. Respondeo: Verum quidẽ est, quod absolute loquen-

quendo, non possit hoc facere; sed falsum est, quod non possit hoc facere eo modo, quo nunc facit, nempe sub hac conditione: Si quis velit esse Presbyter, aut Episcopus, debet servare continẽtiam. Nam per hujusmodi legem non cogit quempiam ad continentiam, sed relinquit unicuique liberum, ut possit amplecti statum Ecclesiasticum, vel non amplecti; & consequenter, ut possit uxorem ducere, vel non ducere, prout placuerit.

CAPUT XIV.

De Peccato Originali, Mortali, & Veniali.

DUplex est controversia inter nos, & adversarios. Una, quid sit peccatum originale? Adversarii docent, esse concupiscentiam; quod nos negamus. Altera, an peccatum mortale, & veniale inter se distinguantur? Adversarii negant distingui, asserentes, omnia peccata ex natura sua esse mortalia; nullum veniale. Nos contra asserimus, quædam ex natura sua esse mortalia, quædam venialia. Est & tertia controversia: An detur peccatum originale? Sed illa pertinet ad quartum librum, ubi contra Anabaptistas disputandum est.

PRIOR QUÆSTIO

Quid sit peccatum Originale? An sit concupiscentia?

1. NOmen Concupiscentiæ sumitur tribus modis. Primo pro naturali inclinatione, seu pronitate ad concupiscendũ malum. 2. Pro motu concupiscentiæ involuntario, qui prævenit consensum. 3. Pro motu concupiscentiæ voluntario, cui accedit consensus voluntatis. Est ergo quæstio: An concupiscentia primo modo sumpta sit peccatum originale? Affirmant Lutherani, & Calvinistæ, qui hanc concupiscentiam alio nomine appellant hereditariã naturæ nostræ corruptionem, seu pravitatem, quæ nos faciat reos æternæ damnationis: nos aliter sentimus, ut sequitur.

2. Prima Conclusio. Peccatum originale, quod ex Adamo contrahimus, non est concupiscentia, seu inclinatio ad concupiscendum malum, quam nos vocamus concupiscentiam in actu primo. Ratio est, quia quidquid habet rationem peccati, hoc per Christi gratiã in baptismo tollitur, ac deletur. Cõcupiscentia in actu primo non tollitur: Ergo non est peccatum originale. Major propositio fuse probabitur c. 16. de Justificatione. Minor patet ex quo-

quotidiana experientia, quia sentimus in nobis inclinationem,& pronitatem ad concupiscendum malum, juxta illud Rom. 7. v. 23. *Video aliã legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ;* Et ex illa inclinatione prorumpit motus concupiscentiæ ad malum. Gal. 5. 17. *Caro concupiscit adversus spiritum.*

3. Nota. Per concupiscentiam in actu primo non solum intelligitur inclinatio, seu pronitas ad malum, quę est in appetitu sensitivo, sed etiam quæ est in intellectu, & volũtate. Nam hæ tres potentiæ, seu facultates animæ natura sua pronæ sũt ad quosdã motus inordinatos, & rectæ rationi repugnantes; v.g. Intellectus ad falsa, & erronea judicia: Voluntas ad odiũ, invidiam, desperationem: Appetitus sensitivus ad carnalia, & terrena desideria. Hæc ergo pronitas, seu inclinatio istarum potentiarũ non est peccatũ originale, ut probatum est; quia peccatum originale tollitur per baptismum; ista inclinatio non tollitur, sed manet. (2. Cor. 12. v. 7.) Manet autem ad exercitium virtutis. Quid igitur est, inquies, hæc inclinatio? Est quædã imperfectio, quæ homini, si in puris naturalibus crearetur, esset naturalis: Post lapsum vero primi parẽtis est effectus peccati. (Gen. 3. v. 7.) Et a Theologis vocari solet morbus, seu languor naturæ, infirmitas, fomes peccati, vis appetendi immoderata, fons tentationis, juxta illud Jacobi 1. v. 14. *Unusquisque tentatur a concupiscentia sua abstractus, & illectus.*

4. Multæ sunt Adversariorũ objectiones. Prima est: Apostolus concupiscentiam vocat peccatum. (Rom. 6. v. 12.) *Non regnet peccatum in corpore vestro mortali.* Respondeo: Nomen peccati sumitur quatuor modis in Scriptura. Primo, proprie pro peccato, ut Joan. 1. 29. *Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi.* Et alibi sæpissime. Secũdo improprie, pro causa peccati, ut loco citato. Nam concupiscentia incitat ad peccatũ. Tertio improprie, pro effectu, vel pœna peccati, ut Zach. 14. 19. *Hoc erit peccatum Aegypti*, idest pœna. Quarto improprie, pro sacrificio quo expiatur peccatum, (ut 2. Corinth. 5. 21.) ubi Christus vocatur peccatum, quia fuit sacrificium pro expiatione peccati. *Eum*, inquit Apostolus, *qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit*, supple, Deus. Ubi nomen peccati bis ponitur, semel proprie, semel improprie.

5. Secunda objectio. D. August. l. 1. de nuptiis, & concupisc. cap. 25. dicit concupiscentiam carnis remitti in baptismo, nõ ut nõ sit, sed ut non imputetur in peccatum. Ergo vult concupiscentiam esse peccatũ originale. Respondeo: Concupiscentia potest dupliciter spectari secundum Augustinum. Primo, quatenus est conjũcta reatui peccati originalis, quo quasi extrinsecus informatur. Et hoc modo est in infidelibus, qui non sunt baptizati. Secundo,

quatenus est separata a reatu peccati originalis, & sic est in iis, qui baptizati sunt. Igitur Augustinus loco citato docet, concupiscentiam remitti in Baptismo quoad reatum, non quoad se: Vel, ut alibi loquitur, concupiscentiam *transire reatu, & manere actu*, (lib.6.contra Julianum cap.3.& 8.) quod perinde est, ac si dicat, Concupiscentiam in homine ante baptismum conjunctam esse cum peccato originali, post baptismum separatam esse. Quod verissimum est.

6. Tertia objectio. Deus nihil odit, nisi peccatum; sed odit concupiscentiam, quæ remanet in baptizatis, ut docet Augustinus in Psal.35.circa illa verba, *Malitiam autem non odivit*; Ergo concupiscentia est peccatum. Respondeo: Major falsa est, quia Deus non solum odit peccatum, sed etiam morbum, & languorem relictum ex peccato, licet non eodem modo. Nam odium, quo Deus prosequitur peccatum, redundat in personam: quia Deus propter peccatum vult damnare personam. Odium autem, quo prosequitur concupiscentiam, & similes morbos ex peccato relictos, non redundat in personam, quia Deus non vult hominem baptizatū damnare, etiamsi videat in illo esse concupiscentiam incitantem ad malum, modo absit consensus in malum. Hinc facile intelliges, quo sensu dixerit Concilium Trid. sess. 4. Deum *in renatis nihil odisse*: Et quo sensu dixerit Augustinus loco citato, Deum *in renatis odisse concupiscentiam*. Nam Concilium loquitur de odio, quod redundat in personam, non item Augustinus.

7. Quarta objectio. Quidquid non est a Deo, peccatum est: Sed concupiscentia non est a Deo. Ergo peccatum est: Minor patet ex illo 1. Joan.2.16. *Omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ, quæ non est ex Patre*. Respondeo: Minor distinguenda est. Nam concupiscentia non est a Deo creante, sed a Deo puniente. Deus enim quando creavit primos parentes, creavit illos cum justitia originali, sine omni concupiscentia, seu pronitate ad malum. Quando vero primi parentes peccarunt, tunc abstulit illis justitiam originalem, in pœnam peccati: qua ablata, cœpit concupiscentia insurgere per modum pœnæ. (Genes. 3.7.)

8. Quinta objectio. Christus assūpsit omnes humanas miserias, excepto solo peccato: Sed non assumpsit concupiscentiam. Ergo concupiscentia est peccatum. Major patet ex illo Hebr.2.17. *Debuit per omnia fratribus similari*. Et cap. 4. 15. *Habemus Pontificem tentatum per omnia pro similitudine absque peccato*. Respondeo: Major falsa est, quia non assumpsit ignorantiam, fomitem peccati, febrim, podagrā, & alios morbos. Ratio est, quia hæc non pro-

derant

derant ad redimendum genus humanum. Vide D. Tho. in 3. parte quæst. 15. art. 2. & 3. Nec contrarium docet Apostolus locis citatis. Nam in priori solum dicit, Christum non assumpsisse naturam Angelicam, sed humanam, ac proinde debuisse nobis similem fieri per omnia, quæ ad naturam humanam spectant; seu, quod idem est, debuisse esse verum, & perfectum hominem. *Nusquam*, inquit, *Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit. Unde debuit per omnia fratribus assimilari*. In posteriori sic habet: *Non enim habemus Pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris: tentatum autem per omnia pro similitudine absque peccato*. Sensus est, Christum posse compati nostris infirmitatibus, id est ærumnis, & persecutionibus, quia ipse jam ante expertus est similes infirmitates, quibus tamen ad peccatum impatientiæ adduci non potuit.

9. Secunda Conclusio. Peccatum originale est privatio justitiæ originalis. Ita D. Thom. in 1. 2. quæst. 82. art. 3. Ratio est, quia omne malum, & consequenter omne peccatum consistit in privatione alicujus boni, seu rectitudinis. Sicut ergo peccatum actuale est privatio rectitudinis actualis; ita peccatum habituale est privatio rectitudinis habitualis: Sed peccatum originis est habituale: Ergo est privatio rectitudinis habitualis; At non potest esse alterius, quam justitiæ originalis, qua privati sunt posteri Adæ propter peccatum Adæ. Ergo.

10. Nota. Justitia originalis, quæ data fuit primis parentibus in paradiso, erat duplex: Altera subjiciebat mentem Deo: altera carnem spiritui. Prior continebat habitus supernaturales fidei, spei, charitatis, & gratiæ justificantis, quibus intellectus, & volũtas bene disponebantur. Posterior donum quoddam supernaturale, quo appetitus sensitivus refrænabatur, & perfecte subjiciebatur rectæ rationi. Hac tota justitia privati sunt posteri Adæ propter ipsius prævaricationem. Nec tamen peccatum originale consistit in privatione totius justitiæ, sed solum in privatione illius justitiæ, quæ fuit in intellectu, & voluntate; non autem illius, quæ fuit in appetitu sensitivo. Ratio est, quia peccatum originale tollitur per baptismum: At non tollitur privatio totius justitiæ originalis, sed tantum illius, quæ fuit in intellectu, & voluntate; non autem illius, quæ fuit in appetitu sensitivo. Nam in baptismo infunditur homini fides, spes, & charitas, quibus sanatur intellectus, & voluntas, non tamen infunditur donum illud supernaturale, quo appetitus sensitivus refrænatur. Alioqui non diceret Apostolus: *Caro concupiscit adversus spiritum*.

POSTERIOR QUÆSTIO.

An peccatum mortale, & veniale distinguantur ex natura rei.

1. DUo certa sunt. 1. Esse aliqua peccata mortalia. 2. Ea dici mortalia, quæ mortem animæ afferunt, & æterna punitione per se digna sunt. Quo spectat illud Rom. 6.23. *Stipendium peccati mors.* Et Cap. 8. 13. *Si secundum carnem vixeritis, moriemini.* Et Galat. 5. 21. *Qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.*

2. Quæstio est, an præter mortalia sint etiam aliqua venialia? Ut hoc intelligatur, notandum est ex D. Thoma in 2.2. quæst. 88. art. 2. nomen peccati venialis tripliciter usurpari. Primo, pro veniali ex eventu. 2. Pro veniali ex causa. 3. Pro veniali ex natura. Veniale ex eventu dicitur, cujus veniam consequimur. Veniale ex causa, quod aliquo modo venia dignum est, eo quod non ex malitia, sed ex passione, vel ignorantia commissum est, juxta illud Apostoli, 1. Timoth. 1. 13. *Fui blasphemus, & persecutor, sed misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate.* Veniale ex natura dicitur, quod nec mortem animæ affert, nec æterna pœna per se dignum est. De hoc solo agimus, quia hoc proprie opponitur peccato mortali, & oppositas habet conditiones. Nam mortale, ut dixi, habet has duas. 1. Quod afferat mortem animæ. 2. Quod inducat reatum æternæ pœnæ. Neutra conditio convenit peccato veniali, quod ex natura sua veniale est.

3. Est ergo quæstio, an sit aliquod tale peccatum veniale. Negarunt olim Jovinianus, & Pelagius. Et nunc negant pleriq; Lutherani, & Calvinistæ, asserētes omnia peccata ex natura sua esse mortalia, & mereri æternam damnationem: quædam tamen esse venialia non ex natura sua, sed quia nō imputantur nobis a Deo. Et quidem Lutherani affirmant, omnia peccata infidelium esse mortalia, & imputari a Deo: fidelium esse venialia, id est, non imputari a Deo, excepto peccato infidelitatis: Calvinistæ vero, omnia reproborum esse mortalia, omnia prædestinatorū venialia.

4. Prima Conclusio. Preter peccata mortalia dantur etiam aliqua, quæ ex natura sua venialia sunt. Hæc est communis sententia Patrum, & totius Ecclesiæ, quam copiose probat Bellarminus lib. 1. de statu peccati, cap. 9. & sequentibus. Ego breviter ex dictis, sic probo. Dantur aliqua peccata, quę nec mortem animę afferūt,

nec

nec æterna pœna per se digna sunt; ergo dantur aliqua, quæ non sunt mortalia, sed venialia. Prior pars antecedentis probatur; quia mors animæ consistit in privatione gratiæ, & charitatis. (Nam qui gratia, & charitate privatus est, non vivit coram Deo, sed mortuus est, juxta illud 1. Joan. 3.14. *Qui non diligit, manet in morte*) At sunt quædam peccata, quæ non privant hominem gratia, & charitate, sed cum gratia, & charitate in homine justo possunt consistere, juxta illud Proverb. 24. 16. *Septies in die cadit justus*. Et de his peccatis loquuntur justi, cum dicunt: *Dimitte nobis debita nostra*. De iisdem intelligitur illud Jacobi 3. 2. *In multis offendimus omnes*. Posterior pars colligitur ex illo Matth. 5. 22. *Qui irascitur fratri suo, reus erit judicio; qui autem dixerit fratri suo, Racha, reus erit Concilio; qui autem dixerit, Fatue, reus erit gehennæ ignis*. Ubi distinguuntur tria peccata iracundiæ: quorum tertium æterna pœna dignum est, ac proinde mortale, reliqua duo non item.

5. Dices. Hinc solum convincitur, quædam peccata de facto non afferre mortem animæ, nec puniri in gehenna: At non convincitur, id fieri ex natura peccatorum, & non potius ex eo, quia prædestinatis non imputantur a Deo. Respondeo: Id maxime convincitur. Quando enim Christus distinguit triplex peccatum iracundiæ, & dicit duo priora non mereri pœnam æternam, sed tantum tertium, non loquitur præcise de prædestinatis, sed generatim de omnibus, ac proinde loquitur de natura peccati, non de extrinseca conditione peccantium. Id clarius explicat Luc. 6. 41. cum ait: *Quid vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem, quæ in oculo tuo est, non consideras?* Ubi peccatum mortale comparat cum trabe, quæ oculum extinguit, veniale cum festuca, quæ non extinguit, sed leviter lædit. Quæ differentia non sumitur ex prædestinatione, sed ex natura rei.

6. Addo, fundamentum Calvinistarum de imputatione falsum esse. Supponit enim, prædestinatis nullum peccatum imputari, reprobis nullum remitti, quod aperte est contra veritatem, & efficaciam sacramentorum, Baptismi, & Pœnitentiæ. Nam si reprobis nullum unquam peccatum remittitur, jam Baptismus, & Pœnitentia nullam vim habent. Item, si prædestinatis nullum peccatum imputatur, jam Baptismus, & Pœnitentia non sunt illis necessaria. Tollantur ergo duo hæc sacramenta, si nec reprobis prosunt, nec prædestinatis necessaria sunt. Sed de hoc plura, partim cap. 16. de justificatione, partim lib. 3. cap. 7. de Baptismo infantium.

7. Secunda Conclusio. Duplicia sunt peccata venialia. Alia sunt

venialia ex suo genere, ut verbum otiosum. Alia ex imperfectione operis, cujusmodi sunt partim illa, quæ fiunt ex subreptione, ut subiti, & indeliberati motus concupiscentiæ, iræ, odii, superbiæ: partim illa, quæ censentur venialia ex parvitate materiæ, ut furtum unius oboli, quod neminem notabiliter lædit. Hinc confirmatur præcedens conclusio. Nam in his venialibus, quæ jam recensui, non habetur ratio personæ peccantis, an illa sit prædestinata, nec ne: sed solum spectatur natura actionis, an scilicet actio sit indeliberata? Vel an versetur circa objectum parvi momenti?

8. Multa objiciunt Adversarii contra hanc doctrinam, ut videre est apud Bellarminum loco citato. Ego pauca ex iis eligam. Primo objiciunt illud Ezech. 18.4. *Anima, quæ peccaverit, ipsa morietur*. Et Rom. 6. 23. *Stipendium peccati mors*. Utrumque generatim asseritur de quovis peccato, quia nulla fit exceptio: Ergo quodvis peccatum est mortale. Respondeo. Neutrum generatim asseritur. Nam Ezechiel expresse loquitur de certis tantum peccatis, nempe de idololatria, adulterio, homicidio, usura, & rapina; quæ ex genere suo mortalia sunt. Similiter Apostolus de immunditia, & iniquitate. (v. 19.)

9. Secundo objiciunt illud Jacobi 2. 10. *Qui offendit in uno, factus est omnium reus*. Ergo homo per quodvis peccatum incurrit reatum æternæ mortis: Ergo quodvis peccatum est mortale. Respondeo. Jacobus loquitur de peccato contra legem Decalogi, ac nominatim de adulterio, & homicidio, quæ ex natura sua mortalia sunt. Sic enim ait: *Quicunque totam legem servaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus. Qui enim dixit: Non mœchaberis, dixit &, Non occides. Quod si non mœchaberis, occides autem, factus es transgressor legis*. q. d. Qui committit unum peccatum mortale contra legem Decalogi, etiamsi plura non committat, reus est mortis: Sicut qui accipit unum vulnus lethale, etiamsi plura non accipiat, obnoxius est morti corporali. Vide Chrysostomum hom. 35. Operis imperfecti super Matthæum.

10. Tertio objiciunt. Omne peccatum offendit Deum, qui est infinita bonitas; Ergo omne peccatum est dignum infinita pœna: Ergo est mortale. Respondeo. Non omne peccatum sic offendit Deum, ut dissolvat amicitiā cum Deo. Est enim duplex offensio: Una gravis, quæ est contra charitatem, & amicitiā, de qua loquitur Jacobus loco citato, cum ait: *Qui offendit in uno, factus est omnium reus*. Altera levis, quæ non dissolvit charitatem, & amicitiam, de qua idem Apostolus cap. 3. 2. *In multis offendimus omnes*. Et ibidem: *Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir*.

11. Quar-

11. Quarto objiciunt: Omne peccatum est contra legem Dei; ergo omne peccatum est mortale, juxta illud Deuter. 27, 26. *Maledictus, qui non permanet in sermonibus legis hujus.* Respondeo: Tametsi omne peccatum sit contra legem Dei, non tamen omne peccatum est contra finem legis, id est contra charitatem. 1. Tim. 1. 5. *Finis præcepti est charitas.* Locus Deuteronomii intelligitur de illo, qui sciens volens non servat ea præcepta, quorum fit mẽtio in illo capite; nempe præcepta, quæ prohibent idololatriam, incestum, homicidiũ, & similia peccata mortalia. Igitur qui committit hujusmodi mortalia, subjectus est maledictioni, non autem qui committit tantum venialia: alioqui justus, qui *septies in die cadit*, multis maledictionibus esset obnoxius.

CAPUT XV.

De Libero Arbitrio.

1. Usus liberi arbitrii consistit in his tribus. Primo, ut possis agere, vel non agere. 2. Ut possis bene, vel male agere. 3. Ut ex duobus possis alterum præ altero eligere. Hunc usum habuit homo in statu innocentiæ, ut fatentur Lutherani, & Calvinistæ. Et constat ex illo Eccles. 15. 14. *Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilii sui. Adjecit mandata, & præcepta sua. Si volueris mandata servare, conservabunt te. Apposuit tibi aquam, & ignem: ad quod volueris, porrige manum tuam. Ante hominem vita, & mors, bonum, & malum; quod placuerit ei, dabitur illi.*

2. Quæstio est, An etiam nunc habeat? Lutherus, & Calvinus absolute negant. Sic enim scribit Lutherus in assertione articuli 36. *Liberum arbitrium est figmentum in rebus, seu titulus sine re, quia nulli est in manu sua quippiam cogitare mali, aut boni, sed omnia sub Deo sunt, contra quem nihil possumus. Quod & Poeta voluit, quando dixit: Certa stant omnia lege.* Similiter Calvinus lib. 1. instit. cap. 23. §. 8. ponit hæc duo principia. Unum: Nihil fieri Deo permittente; sed quæcunque fiunt, fieri Deo volente. Alterum: Voluntatem Dei esse rerum necessitatem. Ex quibus infert, omnia fieri necessario, nihil libere.

3. Nos utimur distinctione. Sunt enim duplices actiones hominis, de quibus an liberæ sint, disputari potest. Aliæ morales, seu politicæ, quæ pendent a viribus naturæ, ut comedere, ambulare, confabulari, mercari, matrimonium contrahere, bellum gerere, agros colere, litteris operam dare. Aliæ supernaturales, quæ pẽ-

dent a viribus gratiæ, ut credere mysteria fidei, sperare vitã æternam, diligere Deũ ex toto corde. Hoc posito, duo asserimus.

4. Primo, nos habere usum liberi arbitrii in actionibus moralibus, seu politicis, quæ pendent a viribus naturæ. Hoc docet experientia. Quotidie pro arbitratu surgimus, aut sedemus, ambulamus, aut quiescimus, loquimur, aut silemus, consentimus proximo, vel repugnamus. Hæc experientia tam certa est, ut alio argumento opus non sit; recteque dixit Scotus, non rationibus, sed verberibus refutandum esse, qui arbitrii libertatem neget. Nam eo usque fustibus contundendus esset, donec fateretur, in nostra situm esse potestate a verberando abstinere. Quod si de injuria sibi facta conquereretur, occurrendum esset, frustra conqueri, si nihil libero arbitrio, sed omnia necessitate geruntur.

5. Secundo asserimus, Nos etiam habere usum liberi arbitrii in actionibus supernaturalibus, quæ pendent a gratia Dei. Ut hoc recte intelligatur, distinguenda sunt hæc tria. Primo, nos nihil boni operis, quod ad vitam æternam conducat, facere posse sine gratia Dei. (Joan. 15.5. & 2. Cor. 3.5.) Secundo, nec esse in nostra potestate, ut habeamus gratiam Dei prævenientem, qua excitemur ad bene operandum. (Rom. 9.16.) Tertio, esse tamen in nostra potestate, ut quando habemns gratiam Dei, cum illa bene operemur. Hoc tertium est, quod ponimus in nostra assertione, & infra lib. 3. cap. 3. & 4. contra Calvinum probabimus.

6. Objicit Lutherus illud Isajæ 41.23. *Bene, aut male, si potestis, facite.* Unde colligit, non esse in nostra potestate bene, vel male operari. Respondeo: Valde crasse id colligit. Nam Isaias non loquitur de hominibus, sed de idolis gentium. Et sicut David irridet idola gentium, cum ait Psal. 113. 12. *Simulachra gentium argentum, & aurum, opera manuum hominum: Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt:* sic Isaias exprobrat illis imbecillitatem, quod cum Dii habeantur a stultis hominibus, non possint tamen bene, aut male facere, idest non possint cultoribus suis prodesse, nec contemptoribus nocere. Itaque vis argumenti Lutheranici est hæc: Idola, seu statuæ ex auro, & argento factæ non possunt suis cultoribus prodesse, nec aliis nocere; ergo nos non habemus liberum arbitrium. Perinde ac si dicas: Idola non possunt ambulare: ergo nos non habemus pedes. Cur non etiam sic? Idola non habent cerebrum: ergo Lutherus non sapit. Reliqua videantur lib. 3. cap. 4.

CA-

CAPUT XVI.

De justificatione, & Fide justificante.

1. JUstificatio nihil aliud est, quā mutatio, qua quis ex impio, seu peccatore fit justus: sicut sanatio est mutatio, qua quis ex ægroto fit sanus. Est ergo quæstio inter nos, & adversarios, quomodo, & quo ordine fiat ista mutatio? id est, quomodo, & quo ordine is, qui ante erat impius, & peccator, fiat justus?

2. Nos ita sentimus: Ante justificationem requiruntur aliquæ dispositiones animi in homine peccatore, quæ illum præparent, ac disponant ad internam justificationem: ut fides, timor, spes, dilectio, contritio, propositum melioris vitæ, & observationis mandatorum Dei. (Concil. Trid. sess. 6. cap. 6.) His dispositionibus præmissis, sequitur ipsa justificatio, id est, acquisitio, seu infusio justitiæ inhærentis. Cujus justitiæ duplex est effectus formalis: alter expulsio, seu remissio peccatorum; alter sanctificatio, & renovatio interioris hominis. Uterque, respectu nostri, gratuitus. (Trident. ibidem cap. 7.)

3. Causæ justificationis sunt hæ. Formalis, est justitia inhærens, quæ nos formaliter facit justos. Materialis, anima hominis, quæ in se recipit justitiam inhærentem: Efficiens principalis, Deus: instrumentalis, sacramentum Baptismi, & absolutionis: Finalis, vita æterna: Meritoria, Christus. (Trident. ibidem.)

4. Justitia inhærens, quæ est causa formalis justificationis; conservatur, & augetur per observationem mandatorum Dei, & alia pia opera. Amittitur autem per quodlibet peccatum mortale. Et quia nemo certus est, an aliquando non peccaturus sit mortaliter, non potest certus esse, an perseveraturus sit in justitia inhærente. (Trid. ibidem cap. 9. & sequentibus.)

5. Simile est in sanatione corporis. Nam primo requiruntur aliquæ dispositiones in homine ægroto, quæ illum præparent, ac disponant ad sanitatem: ut sectio venæ, vel potio medicinalis, vel balneatio, vel ambulatio, vel aliquid aliud, prout morbus exigit. Deinde sequitur ipsa sanatio, id est, acquisitio sanitatis. Cujus sanitatis duplex est effectus formalis: alter expulsio ægritudinis: alter bona corporis habitudo. Causæ sanitatis sunt hæ: Formalis, est ipsa sanitas. Materialis, corpus, quod in se recipit sanitatem. Efficiens, medicus cum suis instrumentis, & pharmacis. Finalis, vita temporalis. Porro sanitas, quæ acquisita est, con-

conservatur per observationem præceptorum medici; amittitur per neglectum eorundem. Et nemo certus est, quandiu mansurus sit sanus.

6. Hæc nostra sententia est. Adversarii in multis discrepant a nobis. Sic enim statuunt. Ante justificationem requiritur una tantum dispositio, nempe fides. Et hoc sensu *sola fides dicitur justificare*. Deinde sequitur justificatio, quæ non est acquisitio justitiæ inhærentis, sed imputatio justitiæ Christi. Nec effectus ejus formalis consistit in expulsione peccatorum, & sanctificatione interioris hominis; sed in eo, quod peccata tegantur, & non imputentur. Causæ justificationis sunt hæ: Formalis, justitia Christi imputativa. Materialis, anima hominis, cui imputatur justitia Christi. Efficiens, Deus. Finalis, vita æterna. Meritoria, Christus. Porro justitia Christi imputativa, ut nobis prosit per imputationem, non indiget observatione mandatorum Dei, sed sola fide. Hucusque conveniunt Lutherani, & Calvinistæ; in eo discrepant, quod Lutherani putent, fidem amitti posse; Calvinistæ amitti non posse; ideoque unumquemque, qui fidem habet, certum esse de perseverantia, & vita æterna.

7. Hæc adversariorum doctrina potest eodem quidem sensu, sed alia methodo sic proponi. Primo, in justificatione non tollũtur peccata, sed tantum teguntur, & non imputantur. Secundo, nec infunditur homini justitia inhærens, qua interius renovetur, & in se fiat justus; sed imputatur illi justitia Christi, qua non in se, sed extra se justus est. Tertio, manet igitur in se peccator, immundus, & impius: & solum habetur pro justo, pio, & mundo, propter alienam justitiam ipsi imputatam. Quarto, ut autem imputetur illi hæc justitia, opus est sola fide, quæ illam apprehendat, & credenti communicet. Quinto, hæc fides in eo consistit, ut certo credas omnia peccata tibi remitti propter merita Christi; & te justum reputari apud Deum, etiamsi revera peccator, & injustus sis. Sexto, differt autem a fide miraculorum, & historiarum. Septimo, facitque nos certos non solum de præsenti justitia (in quo conveniunt Lutherani, & Calvinistæ) sed etiam de futura perseverantia, & vita æterna, quod soli Calvinistæ contendunt. Hæc omnia deinceps examinanda sunt.

QUÆ-

QUÆSTIO I.

An peccata vere tollantur in justificatione?

1. ADversarii docent, non tolli, sed tantum tegi, & non imputari. Ita Calvinus in Antidoto Concilii Tridentini sess. 5. his verbis: *Manet vere peccatum in nobis, neque per Baptismum extinguitur, sed quia deletur reatus, imputatione nullum est.* Et lib. 4. instit. cap. 15. §. 10. *Jam perspicuum est, quam falsum sit, quod docuerunt pridem nonnulli, per Baptismum solvi nos, & eximi ab originali peccato.* Et ibidem §. 11. *Nemo sibi in suo malo blandiatur, cum audit peccata semper in nobis habitare.* Et in libro 3. cap. 11. §. 2. *Justificabitur ille fide, qui Christi justitiam per fidem apprehendit, qua vestitus in conspectu Dei, non ut peccator, sed tanquam justus apparet.* Et §. 22. *Ne posthac dubites, quomodo nos Deus justificet, cum audis, reconciliare nos sibi, non imputando delicta.* Idem sentiunt Calvini discipuli Vvithakerus ad rationem octavam Campiani Martyris: *Neque nos*, inquit, *illius verbi pudet, quando justitiam delicti occultationem esse dicimus*: Et Catechismus Palatinus quæ. 16. *Christus mediator sua innocentia, ac perfecta sanctitate mea peccata tegit, ne in conspectum Dei veniant.* Et q. 126. *Remitte nobis debita nostra, id est omnia peccata nostra, quæ in nobis etiam nunc hærent, propter Christi sanguinem ne imputes.* Et David Paræus in suis thesibus de peccato: *Peccata in nobis non tolluntur, sed in judicio Dei, id est, non imputantur.* Idem etiam docuit Proclus hæreticus apud Epiphanium, hæresi 64. asserens peccatum in renatis semper vivere, neque tolli per Baptismum, sed sopiri per fidem.

2. Hic error continet tres partes. Prima est, peccata in justificatione non tolli, sed manere. Altera, manere quidem, sed tamen tegi, & occultari, ne in conspectum Dei veniant. Tertia, non imputari ad pœnam. Prima aperte pugnat cum verbis, & sensu Scripturæ, derogat meritis Christi, tollit vim, & efficaciam baptismi. Verba Scripturæ clara, & aperta sunt, Joan. 1. 29. *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Actor. 3. 19. *Pœnitemini, & convertimini, ut deleantur peccata vestra.* Hebr. 9. 28. *Christus semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata.* Michææ 7. 19. *Projiciet in profundum maris omnia peccata nostra.* Ex his testimoniis ita concludo: Id, quod tollitur, deletur, exhauritur, & longissime projicitur ab homine, certe non manet in homine: Sed in justificatione peccatum tollitur, deletur, exhau-

hauritur, & longissime projicitur ab homine, ut testatur Scriptura: ergo peccatum, teste Scriptura, non manet in homine justificato: errant ergo adversarii, qui asserunt manere.

3. Habemus verba Scripturæ. De sensu videamus. Solet Scriptura res spirituales, quia nobis occultæ sunt, explicare per corporeas, & sensibiles, ut manifestæ evadant. Peccata inter res spirituales numerantur. Horum ergo naturam, & fœditatem non uno, sed variis modis, ac metaphoris Scriptura nobis proponit. Ac primo vocat maculas, sordes, inquinamenta, quibus homo maculatur, inquinatur, ac sordidus efficitur. Jos. 22. 17. *Usq; in præsentem diem macula hujus sceleris in vobis permanet.* Jerem. 2. 22. *Maculata es in iniquitate tua coram me.* Apocal. 22. 11. *Qui in sordibus est, sordescat adhuc; & qui justus est, justificetur adhuc.* Matth. 15. 11. *Non quod intrat in os, coinquinat hominem, sed quod procedit de ore.* Secundo vocat vincula, funes, & compedes, quibus homo ligatur, constringitur, & captivus tenetur. Psalm. 115. 7. *Dirupisti, Domine, vincula mea.* Prov. 5. 22. *Iniquitates suæ capiunt impium, & funibus peccatorum suorum constringitur.* Tertio, vocat vulnera, livores, & plagas, quibus homo sauciatur, vulneratur, & ægre afficitur. Isaiæ 30. 26. *In die, qua alligaverit Dominus vulnus populi sui, & percussuram plagæ ejus sanaverit.* Michææ 1. 9. *Desperata est plaga ejus.* Quarto, vocat mortem, & interitum, quo vita spiritualis deperditur. 1. Joannis 3. 14. *Translati sumus de morte ad vitam.* Quinto, vocat vomitum, qui nauseam, & fastidium parit. 2. Petri 2. 22. *Contigit eis illud veri proverbii: Canis reversus ad suum vomitum.*

4. Hinc sumo tot argumenta contra adversarios, quot sunt metaphoræ. Primum est. Quando maculæ, sordes, & inquinamenta corporis eluuntur, absterguntur, & emundantur per externam lotionem, tunc certe non manent in corpore, sed evanescunt: neque corpus dicitur amplius maculatum, sordidum, inquinatum; sed mundum, purum, immaculatum: ergo similiter, servata proportione, quando maculæ, sordes, & inquinamenta animæ, quæ sunt peccata, per internam lotionem eluuntur, absterguntur, & mundantur, quod fit in justificatione, certe non manent in anima, sed omnino disparent. Neque anima dicitur maculata, sordida, & inquinata; sed pura, munda, & immaculata. De hac lotione loquebatur David, Psalm. 50. 9. *Asperges me Domine, hyssopo, & mundabor, lavabis me, & super nivem dealbabor.* Et Ezechiel. cap. 36. 25. *Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis*

ve-

vestris. Hac lotione mundati erant, de quibus Apostolus 1. Corinth. 6. 11. *Hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis*. Ad hanc hortatur nos idem Apostolus 2. Corinth. 7. *Mundemus nos ab omni inquinamento carnis, & spiritus*.

5. At quando, & quomodo fit hæc ablutio? Persistam in allata similitudine. Solent in Civitatibus, ad maculas, & sordes corporis extergendas, esse balnea. Idem fit in Ecclesia. Habet publica balnea, Baptismum, & Pœnitentiam. In priori omnium peccatorum, tam originalis, quam actualium; In posteriori, actualium tantum sordes eluuntur. In priori purgatus est Saulus, cui dixit Ananias, (Act. 22. 16.) *Exurge, & baptizare, & ablue peccata tua*. In posteriori, David, Petrus, & Magdalena loti sunt, quando lacrymis sua peccata detestabantur. Porro hæc balnea non aqua naturali, sed pretioso Christi sanguine plena, ac referta sunt, quo abluimur, (1. Joan. 1. 7.] *Sanguis Christi emundat nos ab omni peccato*. (Et Apocal. 1. 6.) *Lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo*. (Et Hebr. 9. 13.) *Si enim sanguis hircorum, & taurorum inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, quanto magis sanguis Christi emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad serviendum Deo viventi?*

6. Hinc patet, quantam injuriam Adversarii faciant Christo, & sanguini ejus, cum asserunt sordes peccatorum non ablui in Baptismo, sed manere. Et ideo multi revocant suum errorem, præsertim Calvinistæ Heidelbergenses in Catechismo Palatino, quæst. 69. ubi sic ajunt: *Christus externum aquæ lavacrum mandavit, addita hac promissione, me non minus certo ipsius sanguine, & spiritu a sordibus animæ, hoc est, ab omnibus meis peccatis lavari, quã aqua extrinsecus ablutus sum, qua sordes corporis expurgari solent*. Et quæst. 73. *Cur Spiritus sanctus Baptismum appellat ablutionem peccatorum? Ut eos doceat, quemadmodum sordes corporis aqua purgantur, sic peccata nostra sanguine, & Spiritu Christi expiari*. Et ibidem: *Ut nobis hoc divino symbolo certum faciat, nos non minus vere a peccatis nostris interna lotione ablui, quam externa, & visibili aqua abluti sumus*. Hæc verba, licet a Calvinistis prolata, mire nobis favent, & aperte pugnant cum illis Calvini verbis in antidoto Concil. Trident. ad sess. 5. *Manet vere peccatum in nobis, neque per Baptismum extinguitur*. Nec mirum est, discipulos præceptori non consentire, qui secum ipsi dissentiant. Nam in eodem Catechismo docent, peccata in hac vita non tolli, sed tegi; tolli autem, seu aboleri in discessu ex hac vita per mortem. Verba illorum sunt hæc, quæst. 36.

Quem fructum percipis ex sancta conceptione, & nativitate Christi? Quod is noster sit Mediator, & sua innocentia, ac perfecta sanctitate mea peccata tegat, ne in conspectum Dei veniant. Et quæst. 42. *Mors nostra non est pro peccatis nostris satisfactio, sed peccati abolitio, & transitus in vitam æternam.* At quo modo hæc duo cohærent; nos vere ablui a peccatis nostris in hac vita per sanguinem Christi; & peccata nostra jam tegi, ac in morte demum aboleri? Nimirum, *Omne regnum divisum contra se desolabitur*. (Matth. 12.)

7. Alterum argumentum. Qui a corporis vinculis, funibus, & catenis, quibus constrictus erat, plane eximitur, & liberatur, is certe non retinet illa in suis membris, nec amplius circumfert: Ergo similiter qui a spiritualibus vinculis, funibus, & catenis, quæ sunt peccata, quibus constrictus, & captivus erat sub potestate Satanæ, eximitur, & liberatur, quod fit in Justificatione, is certe non retinet apud se ejusmodi vincula, nec amplius circumfert. Hoc modo liberatus erat David, cum dixit, Psal. 115. *O Domine, quia ego servus tuus.* Quare? causam addit: *Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis*, q. d. Domine, hactenus fui servus, & mancipium Satanæ, qui me vinculis peccatorum constrictum, & captivum tenebat. Nunc, quia me ab his vinculis eripuisti, non amplius Diaboli, sed tuus servus sum. Notanter autem dixit, *Dirupisti vincula mea*, ut significaret, non modo se vinculis exutum esse, sed ipsa quoque vincula esse disrupta, id est, peccata sua penitus abolita. Porro sicut olim David, ita nos quotidie per Christum liberamur, &, disruptis peccatorum vinculis, e captivitate Satanæ eripimur, & in libertatem filiorum Dei restituimur, juxta illud Apostoli (Rom. 6. 22.) *Nunc vero liberati a peccato, servi facti estis Deo* (Et ad Col. 1. 13] *Eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filii dilectionis suæ.* Hinc Christus appellatur in Scriptura noster Redemptor, & Redemptio, quia scilicet per ipsum a vinculis peccatorum, & Diaboli potestate redempti sumus. (1. Timot. 2. vers. 6.) *Qui dedit redemptionem semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem.* At quo pretio redemit nos? Non alio, quam suo sanguine. (Ephes. 1. 7.) *In quo habemus Redemptionem per sanguinem ejus.* (Et 1. Corinth. 6. 20.] *Empti estis pretio magno.* (Et 1. Petri 1. 18.) *Scientes, quod non corruptibilibus auro, & argento redempti estis, sed pretioso sanguine Christi.* (Et Apocal. 5. 9] *Dignus es Domine accipere librum, & aperire signacula ejus, quoniam occisus es, & redemisti nos Deo, in sanguine tuo, ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione.*

Hinc

Hinc apparet, sicut peccata non modo sordes,& inquinamenta sunt, quibus contaminamur; sed etiam vincula, quibus captivi tenemur: ita sanguinem Christi non modo vim habere abluendi, sed etiam redimendi; ac proinde non solum aquæ in abluendis sordibus, sed etiam lytro in redimendis captivis similem esse. Hoc quia adversarii negant, Christo injuriam faciunt.

8. Tertium argumentum sumitur ex proportione morborum corporis, & animi in hunc modum: Medicus corporalis, qui in sua arte peritissimus est, ita novit curare omnes morbos, ac vulnera, quę ipsius arti subjecta sunt, ut omnino non maneant in corpore, sed plane pereant ac destruantur: Ergo etiam medicus spiritualis, qui peritissimus sit, ita poterit curare omnia peccata, quæ sunt morbi, ac vulnera animorum, ut omnino pereant, ac destruantur. At peritissimus in hoc genere est Christus Dominus, qui propterea Salvator dictus est: Ergo Christus potest plane tollere peccata omnia, quibus animus vulneratur, & affligitur. Ergo in homine per Christum justificato, & sanato non manent amplius præcedentia vulnera, & plagæ peccatorum, ut Adversarii volunt. In hac argumentatione nihil obscurum, nihil ambiguum, omnia clara,& certa sunt. Ac primo constat ex Euangelio, Christum medicum esse. Nam cum Pharisæi quærerent ex Apostolis, cur magister ipsorum cum Publicanis, non cum Pharisæis ageret; præsertim cum hi justi, illi peccatores essent; respondit Christus, medicos nō ad sanos, sed ad ægros ire solitos. Quid hoc responso aliud significavit, quam se medicum esse animorũ? Non enim de corporum, sed animorũ vitiis, ac morbis agebatur. Jā quod peritissimus in hac arte sit, ex duplici capite ostendi potest. Primo, quia quos sanat, ita sanat, ut nihil morbi, vel condemnationis reliquum in iis sit, juxta illud Rom. 8. 1. *Nihil damnationis est iis, qui sunt in Christo Jesu, qui non secundum carnem ambulant.* Secundo, quia omnia hominum, ac morborum genera sanare potest. *Venite*, inquit, *ad me omnes, qui laboratis, & ego reficiam vos*. Nullum hominum, nullum morborum genus excipit. Et hoc testatus est in Euangelio, quando claudos, cæcos, mutos, surdos, aridos, leprosos, hydropicos, febricitantes, paralyticos, & reliquam ægrorum turbam sanavit. Nimirũ voluit significare, ut nullum corporum, ita nullum animorum morbum esse, quem curare non possit. Hoc quia Pharisæi non credebant, miraculo comprobavit. Cum enim dixisset Paralytico jacenti in grabato; *Fili, remittuntur tibi peccata tua*; Et Pharisæi putarent plus potestatis sibi illum arrogare, quam haberet; respondit ipsis: *Quid ista cogitatis in cordibus vestris? Quid est facilius, dicere,*

Dimit-

Dimittuntur tibi peccata tua: an dicere, surge, tolle grabatum tuum, & ambula? Ut autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, ait Paralytico: Tibi dico, surge, tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam. Et statim surrexit ille, & sublato grabato abiit coram omnibus, ita ut mirarentur omnes, & honorificarent Deum. Pharisæis videntur esse similes nostri adversarii. Non credunt Christum sanare peccata in hac vita: nec agnoscunt medicum, qualem ex sacris litteris descripsimus. Alium nobis obtundunt, qui ægrotum non sanat, sed pallio tectum, & involutum dimittit, nec plagas, aut vulnera tollit, sed tegit solum, & occultat. Quid agamus cum hoc hominum genere? *Sinite illos: cæci sunt, & duces cæcorum.*

9. At quis sanandi modus est, quo utitur hic medicus? In corporibus alia vulnerum, alia morborum curandorum ratio est: & hic medici, illic chirurgi peritiores esse solent. Christus in curandis animis medicos, & chirurgos videtur imitari. Et quidem chirurgo similem esse, docent pleriq; Patres ex illa parabola de Samaritano, qui alligavit vulnera hominis descendentis in Hiericho, quem latrones impositis plagis semivivũ reliquerunt. Quis est homo, qui incidit in latrones? Adamus cum tota posteritate. Quibus vulneribus affectus est? D. Thomas quatuor enumerat, malitiam voluntatis, ignorantiam intellectus, infirmitatem, & concupiscentiam utriusque appetitus. Quis medelam attulit? Christus verus Samaritanus. Quo pacto? Infudit vinum, & oleum; vinum, quo lavaret vulnera, oleum, quo ungeret, & sanaret. At hoc vinum, hoc oleum, quid aliud, quam pretiosum Christi sanguinem interpretemur? Hoc loti, & abluti, hoc uncti, hoc sanati sumus. Jam vero Apostolus Paulus non Chirurgi, sed Medici officium illi tribuit, dum ait (Hebr. 1. 3.) *Purgationem peccatorum faciens.* Nam sicut medicus, infusa potione, purgat corpus interius a noxiis humoribus, ut iis subductis, & morbi radice sublata sanitas consequatur, ita omnino Christus animorum Medicus facit. Potionem e suo sanguine cõfectam adhibet, qua interior animus a vitiis, & concupiscentiis purgatus pristinum recipit vigorem, & ad bonorum operũ exercitium vegetus, ac robustus efficitur. Hinc iterum apparet, sanguinem Christi & potioni, & vino, & oleo similem esse. Quod non physice, sed moraliter, ac meritorie intelligendum est. Christus enim sua morte, & sanguinis effusione meruit nobis a Deo, ut sanaremur a peccatis nostris. At peccata non curantur physice per sanguinem, sed per gratiam, & sanctitatem inhærentem, de qua in sequenti quæstione dicturi sumus.

10. Quar-

10. Quartum argumentum sumitur ex proportione mortis corporalis, & spiritualis hoc modo: Quando corpori mortuo restituitur vera vita, mortem penitus extingui necesse est, quia idem corpus simul vivum, & mortuum esse non potest. Exemplum habemus in Lazaro mortuo, qui cum ad vitam rediit, a morte liberatus est. Ergo similiter, quando animæ mortuæ restituitur vita spiritualis, mortem penitus deleri necesse est; quia fieri non potest, ut eadem anima vivat spiritualiter, & simul mortua sit: At peccatum est mors animæ: ergo quando vita restituitur animæ, necesse est peccatum aboleri. Hoc autem fit in Baptismo, juxta illud Rom. 6. 4. *Consepulti sumus cum illo per Baptismum in mortem, ut quomodo Christus surrexit a mortuis, ita & nos in novitate vitæ ambulemus.* Et infra v. 6. *Vetus homo noster simul crucifixus est, ut destruatur corpus peccati.* Et iterum v. 11. *Existimate vos mortuos esse peccato, viventes autem Deo in Christo Jesu Domino nostro.* Et postea v. 22. *Liberati a peccato, servi facti estis justitiæ.* Verba clara sunt, sensus apertus. Per Baptismum morimur peccato, vivimus Deo: mors destruitur, vita revocatur.

11. Hinc duo colligi possunt: Alterum quare Baptismus vocetur generatio, seu nativitas. Ad Titum 3. 5. *Salvos nos fecit per lavacrum regenerationis.* Joan. 3. 5. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu, non potest introire in regnum Dei.* Ratio est, quia sicut in naturali generatione aliud corrumpitur, aliud generatur: homo generatur: embrio corrumpitur: ita fit in baptismo. Vetus homo corrumpitur: novus homo generatur. Quid est vetus homo, nisi filius Diaboli, servus peccati, hæres gehennæ? Quid novus homo, nisi filius Dei, servus justitiæ, hæres æternæ vitæ? Hujus generatio, illius corruptio est: hic nascitur, ille moritur. Alterum est, quare Baptismus rubro mari comparatus sit. Nam sicut Ægyptii in illo mari suffocati, & extincti sunt, ita peccata omnia in Baptismo suffocantur, & extinguuntur. Recte D. Greg. lib. 9. ep. 39. *Qui dicit peccata in Baptismate non funditus dimitti, dicat in mari rubro Ægyptios non veraciter mortuos.* Et D. August. concione 1. in Psal. 115. *Sicut Ægyptios in mari obrutos, ita in Baptismo delicta nostra demersa, & extincta, luce clarius intimat Propheta dicens: Projiciet in profundum maris omnia peccata nostra.* Quid Calvinus, & ejus sectatores? Non norunt hæc mysteria. Malunt manere filii gehennæ, & servi peccati, quam nobiscum fateri, peccata deleri, & extingui per Baptismum.

12. Quintum argumentum. Monet Sapiens Ecclesf. 31. 25. *Erome,*

me, & refrigerabit te, & non adduces corpori tuo infirmitatem, Prudens, ac salubris monitio. Nam qui apud se retinet vomitum, morbo, & infirmitati fit obnoxius, qui reiicit, refrigeratur. Sic etiam, qui peccatum, quod per vomitum significatur, teste Apostolo, apud se retinet, ægrum, & nauseantem animum habeat necesse est, qui projicit, sanitatem recuperat. At si projicit, quomodo manet in homine? Nisi adversarii, contra consiliũ Sapientis, malint apud se vomitum suũ retinere, quam abjicere.

13. Et hæc quidem argumenta ex sensu Scripturæ petita sunt. Unum aliud addam in gratiam Davidis Paræi Calvinistæ. Is in suis thesibus, thesi 18. definit peccatum originale his verbis: *Est pravitas naturæ humanæ: hoc est, cæcitas mentis, & aversio voluntatis a Deo, cum reatu æternæ mortis*, &c. Hinc ita argumentor: Peccatum originale vere manet in Paræo, & aliis Calvinistis, ut ipsi cum Calvino fatentur; Ergo in Paræo, & aliis Calvinistis vere manet cæcitas mentis, & aversio voluntatis a Deo, cum reatu æternæ mortis: ergo Paræus, & alii Calvinistæ sunt vere cæci mente, & aversi a Deo, & rei æternæ mortis. Nollem ego hæc asserere, sed ex ipsorum fundamentis efficaciter id sequitur.

14. Refutavi hactenus primam partem erroris Adversariorum. Altera est, peccata manere quidem, sed tamen tegi, & occultari justitia Christi, ne appareant in conspectu Dei Patris. Hoc facile ex dictis refellitur. Nam si peccata vere tolluntur, delentur, abluuntur, ut probatum est; optime sequitur, non tegi tantum, & occultari. Nec puto quenquam fore tam insipidum, qui Scripturæ verba eludat in hunc modum. *Agnus Dei, qui tollit*, id est, tegit, *peccata mundi*. Et, *convertimini, ut deleantur*, id est, tegantur *peccata*. Et, *Ablue*, id est tege *peccata tua*. Et, *Christus oblatus est ad multorum exhaurienda*, id est, occultanda *peccata*. Et, *Projiciet*, id est, teget, *in profundum maris omnia peccata vestra*. Et, *dirupisti*, id est, occultasti, *vincula mea*. Nimis insulsa sunt hæc.

15. At objicit Calvinus illud Psalm. 31. *Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata*. Hinc confici vult peccata non tolli, sed tegi. Miror hominis ingenium. Citavi ego plurima Scripturæ testimonia, quæ asserunt peccata tolli. Calvinus unum citat, quo asseritur peccata tegi. Quæro, an hoc unum illis contrarium sit, necne? Si contrarium est, cur Calvinus uni potius, quam pluribus acquiescit? an putat scripturam in uno verũ, in pluribus falsum asseverare? Si contrarium non est, cur Calvinus asserit tegi peccata, negat tolli?

tolli? cur non potius fatetur & tegi, & simul tolli, cum utrumque dicatur a Spiritu sancto, & alterum alteri non repugnet? Hoc pulchre explicat Augustinus in enarratione secunda super Psalm. 31. ex proportione vulnerũ corporis, qua superius usi sumus. Vulnera corporis duobus modis tegi possunt, inquit Augustinus. Primo ab ipso vulnerato. Secundo a medico. Vulneratus tegit ea pallio, non tollit: Medicus emplastro tegit, ac tollit. Idem fit in peccatis. Tegi possunt & ab ipso peccatore, & a Deo. Peccator tegit, quando dissimulat, & quæ intus in animo latent, exterius non prodit: quo pacto sua texit Pharisæus Luc. 18. cum dixit: *Non sum, sicut cæteri hominum, raptores, injusti, adulteri*. Deus tegit, quando infusione gratiæ sanat, & tollit; quo pacto texit peccata Publicani, qui *descendit justificatus in domum suam*. Quinam ergo beati secundum Prophetæ testimonium? Illine, quorum peccata priori, an quorum posteriori modo tecta sunt? Videant adversarii, quomodo beati esse velint. Nos certe posteriori modo esse cupimus, ut etiam Augustinus loco citato, cum ait: *Deus ergo tegat vulnera; non tu. Nam si tu tegere volueris erubescens, medicus non curabit. Medicus tegat, & curet: emplastro enim tegit. Sub tegmine medici sanatur vulnus, sub tegmine vulnerati non sanatur vulnus.* Hinc patet, alio modo tegi peccata secundum Catholicos, alio secundum adversarios. Catholici docent tegi per internam infusionem gratiæ, & sanctitatis, qua non modo teguntur, sed etiam sanantur. Adversarii docent, tegi per externam Christi justitiam, fide peccatoris apprehensam, qua teguntur quidem, sed non sanantur.

16. Quid porro dicent adversarii ad illud Apostoli, Hebr. 4. 13. *Omnia nuda, & aperta sunt oculis Dei*? Quæro enim: Cum peccator tegit sua peccata per justitiam Christi, fide apprehensam, & sic venit in conspectum Dei, an Deus videat peccata illius, nec ne? si videt, quomodo in conspectu ejus tecta sunt? Si non videt, quomodo verum est illud Apostoli, *Omnia nuda, & aperta sunt oculis ejus*? Nisi dicant adversarii, Isaaco similem esse Deum. Venerat ad eum filius ejus Jacob, petiturus benedictionem; sed ita venerat, ut pilosis pellibus tectus, & obvolutus videretur esse Esau. Quid vero Pater? agnovit filium, nec ne? Genes. 27. 22. *Vox quidem*, inquit, *vox Jacob est: sed manus, manus sunt Esau*. Ita plane contingit Deo Calvinistico. Venit ad illum homo peccator; qui tectus, & obvolutus pallio Christi benedictionem petit. Quid porro ille? *Vox quidem*, inquit, *vox peccatoris est, sed pallium Christi est*.

17. Forte occurrent adversarii, non proprie, sed metaphorice se loqui, cum ajunt, peccata tegi, seu occultari, ne appareant in conspectu Dei: & perinde valere, ac si dicant, peccata a Deo non imputari. Hoc jam examinabo.

18. Igitur tertia pars erroris ipsorum est, peccata, quæ per justitiam Christi tecta sunt, nobis non imputari: Vel, ut Paræus interpretatur, peccata manere quidem in homine, tolli tamen in judicio Dei. Hoc dupliciter intelligi potest. Primo, peccata non imputari ad culpam, vel, secundum Paræum, tolli in judicio Dei, quoad culpam. Secundo, non imputari ad pœnam: vel, cum Paræo, tolli in judicio Dei, quoad pœnam. Prior sensus, quibuscunque verbis exprimatur, falsus est. Et refellitur primo, quia si peccata vere manent in homine quoad culpam, quomodo possunt non imputari ad culpam? idest, si homo in se retinet reatum culpæ, ita ut vere sit culpabilis, peccator, injustus; quomodo pro tali non habetur in judicio Dei? *Judicium Dei est secundum veritatem*, inquit Apostolus Rom. 2.2. At quomodo erit secundum veritatem, si Deus non judicat, sicut res in se est? si culpam, quæ revera culpa est, censet non esse culpam; si hominem, qui sordibus, & spurcitiis plenus est, pronunciat esse justum, mundum, & incontaminatum? Hęc mysteria Calvinistica superant captum Christianæ simplicitatis.

19. Secundo refellitur ex illo Sap. 14.9. *Odio sunt Deo impius, & impietas ejus.* Hic quæro ex adversariis, an Deus oderit peccatorem, qui pallio Christi suam nequitiam tegit? Si odit, certe propter culpam odit. Quomodo ergo non imputat illi peccatũ ad culpam? quomodo judicat culpæ expertem, & innocentem? quomodo favore illum prosequitur? quomodo inter filios, & hæredes adscribit? si non odit, quomodo verum est, quod ait Scriptura, *Odio est Deo impius?* Eadem quæstio est de ipsa impietate. Vel enim Deus odit impietatem, quæ Christi veste tegitur, vel non odit. Si odit, quomodo in ejus judicio sublata est? Si non odit, quomodo dicit Scriptura, *Odio est Deo impietas?* Sane si rationem spectes, impossibile est, peccatũ manere in homine, quod Deus non oderit. Est enim inter utrumque naturalis repugnantia. Deus natura sua bonitas infinita est, peccatum natura sua malitia est. At fieri nequit, ut malitia non adversetur bonitati infinitæ, aut bonitas infinita non repugnet malitiæ cuicunque. Hoc alibi fatetur Calvinus. Nam lib. 8. instit. cap. 23. §. 4. de Deo sic ait: *Justitiam naturaliter amat, injustitiam aversatur.* Vide infra lib. 3. cap. 5.

20. Posterior sensus, qui asserit peccata manere in homine, & tolli in judicio Dei quoad pœnam, æque improbabilis est. Quanquam duobus modis accipi possit. Primo, ut Deus judicet hominem non esse dignum pœna, qui revera in se dignus est; quod aperte pugnat cum illo Apostoli, *Judicium Dei est secundum veritatem*. Secundo, ut judicet quidem esse dignum pœna; statuat tamen illum non punire, quod partim verum, partim falsum est. Cum enim sint multa pœnarum genera, potest quidem statuere Deus, non punire peccatorem quavis pena, quam ipse meritus est: non tamen statuere potest, nullo genere penæ illum afficere. An non pœna est, & quidem gravissima, Dei odium sustinere? hanc peccator, quamdiu culpam in se habet, evadere non potest: neque in judicio Dei tollitur, nisi culpa ab homine auferatur.

21. Patet igitur falsum esse, quod Adversarii docent, peccata manere in homine justificato, sed non imputari. At objiciunt illud Rom. 4. 8. *Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum.* Facilis est responsio. Deus non imputat peccatum, quando ablatum est, quod libenter concedimus: imputat tamen, quando ablatum non est, ut paulo ante probavi. Apostolus ergo vocat illum beatum, cui peccatum, quia jam remissum, & tectum est, non imputatur. Sic enim ait: *Beati, quorum remissæ sunt iniquitates; & quorum tecta sunt peccata. Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum.* At cur utitur tot vocabulis? Quia in peccato tria spectari possunt. Primo, quod sit offensa Dei. Secundo, quod sit macula, & fœditas animæ. Tertio, quod annexum habeat reatum pœnæ æternæ. Beatus ergo est, cui offensa a Deo remittitur; cujus macula, & fœditas tegitur; cui reatus æternæ pœnæ non imputatur. Hæc autem non contingunt, nisi peccatum aboleatur, & extinguatur.

QUÆSTIO II.

De justitia inhærente, & imputativa.

1. ADversarii docent, in justificatione non infundi gratiam, & justitiam inhærentem, qua homo interius renovetur, & in se fiat justus; sed tantum imputari illi externam Christi justitiam, qua extra se justus esse censeatur. Ita Calvinus lib. 3. instit. cap. 11. §. 23. cum ait: *Vides non in nobis, sed in Christo esse justitiam nostram*. Et cap. 16. §. 1. *Quare ergo fide justificamur? quia fide apprehendimus Christi justitiam, qua una Deo reconciliamur*. Et

in antidoto Concil. Trident. seß.6. cap.8. *falsum esse contendo, nullam justitiæ partem in qualitate sitam esse, vel habitu, qui in nobis resideat*. Plura citabo in sequenti quæstione.

2. Hic error habet duas partes. Unum de justitia inhærente, quam negat: alteram de imputativa, quam asserit. Prima refellitur variis modis. Ac ne longe abeam, ex ipso Calvino refelli potest. Nam in libro de vera ratione reformandæ Ecclesiæ, non longe a principio, sic habet: *Nunquam reconciliamur Deo, quin simul donemur inhærente justitia.* Quid clarius? Deinde non negat Calvinus, infundi homini donum fidei. Hoc autem donum, cum sit firmum, ac permanens, teste Calvino, non potest esse in alio prædicamento, quam in qualitate. Habemus ergo infusionem unius doni, seu qualitatis. Secundo, admittit Calvinus, cum hoc dono connexum esse donum spei, & charitatis. Et quidem de dono spei sic habet lib.3. instit. cap.2. §.42. *Ubicumque viva erit hæc fides, fieri non poterit, quin spem æternæ salutis comitem secum habeat individuam.* Similiter de dono charitatis lib. 3. cap. 11. §.20. *Fatemur cum Paulo non aliam fidem justificare, quam illam charitate efficacem*. Et in antidoto Concil. Trident. seß.6. ad can.9. *Fidem non fingimus charitate vacuam*. Hinc sequitur ex sententia Calvini, infundi nobis tria dona supernaturalia, quibus animus renovatur, nempe fidei, spei, & charitatis. Hæc autem dona distincta esse docet Apostolus 1. Cor. 13. 13. *Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc: major autem horum est charitas*. Hinc ulterius colligitur, præter hæc dona, infundi etiam alias virtutes, quæ charitati annexæ sunt; juxta illud 1. Cor. 13. *Charitas patiens est, benigna est, non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit, quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet*. Ecce, quot, & quantis virtutibus renovatur animus in justificatione. Hæc si negat Calvinus, seipsum, & Paulum negat; si admittit, seipsum jugulat.

3. Atque hæc abunde sufficerent ex Calvino ad Calvinum refellendum: addam tamen ex Scripturis alia argumenta. Primũ sumi potest ex illo Ephes. 4 24. *Renovamini Spiritu mentis vestræ, & induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia, & sanctitate veritatis*. Et ad Coloss. 3. 9. *Nolite mentiri invicem, exspoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, & induentes novum eum, qui renovatur in agnitionẽ secundum imaginem ejus, qui creavit illum.* Hic hortatur nos Apostolus ad interiorem animi renovationem. In quo hæc consistit? ut redeamus ad illum

statum, ex quo per peccatum Adæ excidimus. Et quis fuit ille status? Omittam Scripturas: ex solo Calvino explicabo. Is lib. 2. Institutionum cap. 1. §. 5. ait: *Postquam in Adamo obliterata fuit cælestis imago, non solus sustinuit hanc pœnam, ut in locum sapientiæ, virtutis, sanctitatis, veritatis, justitiæ, quibus ornamentis vestitus erat, teterrimæ cederent pestes, cæcitas, impotentia, impuritas, vanitas, injustitia, &c.* Habemus ex Calvino, in illo statu, quem peccando amisimus, fuisse hominem ornatum sapientia, virtute, sanctitate, veritate, justitia. Ad hunc statum redimus per merita Christi, qui nos, ut verbis Calvini lib. 1. Instit. cap. 15. §. 4. utar, *in veram, & solidam integritatem restituit.* Ergo per Christum acquirimus, & recuperamus sapientiam, virtutem, sanctitatem, veritatem, justitiam, quæ sane est interior animi renovatio, quam quærimus. Nisi velit Calvinus suos filios carere hac renovatione, & teterrimis pestibus infectos manere, cæcitate, impotentia, impuritate, vanitate, injustitia.

4. Alterum argumentum sumitur ex illo 1. Corinth. 3. 17. *Nescitis, quia templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis? Templum Dei sanctum est, quod estis vos.* Et 1. Cor. 6. 19. *Membra vestra templum sunt Spiritus sancti, qui in vobis est.* Et 2. Corinth. 6. 16. *Vos estis templum Dei vivi.* Hic singula pene verba vim habent. Ac primo quæri potest, quare non Pater, non Filius, sed Spiritus sanctus nominatus sit? Res non caret mysterio. Nimirum agebatur de sanctificatione, quæ ad Spiritum Sanctum attinet. Tritum est apud Theologos, tametsi attributa Deitatis communia sint toti Trinitati, singulis tamen personis singula per modum proprietatis accommodari; ut potentiam Patri, sapientiam Filio, sanctificationem Spiritui Sancto. Hoc spectavit Apostolus, quando 1. Corinth. 12. 4. dixit: *Divisiones gratiarum sunt, idem autem Spiritus. Et divisiones ministrationum sunt: idem autem Dominus: Et divisiones operationum sunt, idem vero Deus.* Hic Patri tribuit divisiones operationum, quæ spectant ad potentiam, Filio divisiones ministrationum, quæ pertinent ad sapientem gubernationem; Spiritui sancto divisiones gratiarum, quæ ad sanctificationem referuntur. Nec sine ratione id fit. Nam Pater est principium sine principio; & ideo potentia, quæ est principium operandi, optime illi congruit. Filius procedit a Patre per intellectum; & ideo sapientia, & veritas illi adscribuntur. Spiritus sanctus procedit a Patre, & Filio per voluntatem, & ideo bonitas, amor, & sanctificatio illi accommodatur. Hinc sequitur, Apostolum non aliam ob causam dixisse, Spiritum sanctum habitare in hominibus justis, nisi quia voluit

significare, homines justos renovari, & sanctificari a Spiritu sancto per infusionem donorum supernaturalium, quod paulo post latius explicabimus.

5. Secundo quæri potest, quare Spiritus sanctus non dicatur esse, sed potius habitare in justis. Aliud est, esse in domo, aliud in ea habitare. Qui habitat, habet ibi thesauros suos. Thesauri Spiritus sancti non sunt alii, quam gratia, charitas, sanctitas, justitia. Hi thesauri sunt in hominibus justis. Unde Apostolus 2. Corinth. 4. 7. *Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus.* Ubi illud notandum est ex dictis, non dixisse Apostolum, Deū Patrem habitare in nobis, aut Christum, sed Spiritum sanctum. Non enim est eadem omnium habitatio. Deus Pater habitabat olim in medio filiorum Israel. Per quid? per potentiam, qua faciebat signa, & prodigia, & tuebatur populum ab armis infidelium. Christus habitat in Ecclesia. Per quid? per sapientem gubernationem, & veritatem fidei. Spiritus sanctus habitat in justis. Per quid? per sanctitatem, justitiam, & charitatem. Unde sequitur, Patrem perinde posse habitare in medio bonorum, ac malorum; quia apud utrosque potest suam potentiam, edendis signis, & portentis, ostendere. Similiter Christum & apud justos, & injustos posse commorari, quia tam his, quam illis potest donare sapientiam in administratione communitatis. At Spiritus sanctus nonnisi in justis habitare potest, quia in illis solis potest esse sanctitas, justitia, innocentia.

6. Tertio quæri potest, quare Spiritus sanctus dicatur habitare in nobis, tanquam in templo? Nimirum, quia templum locus sanctus est, ac Deo consecratus, qui nonnisi divinis laudibus, & officiis servire debet. Ita homo fidelis, in quo Spiritus sanctus velut in suo templo habitat, sanctitate, ac justitia præditus est, omnesque suas actiones dirigit ad laudem, & gloriam unius Dei, cujus impulsu ad recte, pieque agendum excitatur. Unde Apostolus Roman. 8. *Vos in carne non estis, sed in spiritu; si tamen spiritus Dei habitat in vobis.* Et infra: *Quicumque Spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei.*

7. Postremo quæri potest, quomodo incipiat Spiritus sanctus habitare in nobis? In Scripturis invenio hunc modum, & ordinem. Primo, venit, & pulsat ad ostium cordis nostri, Apocalyp. 3. 20. *Ecce sto ad ostium, & pulso, si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi januam, introibo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipse mecum.* Quæ est vox ejus? Illa, quæ apud Zachariam cap. 1. 3. exprimitur: *Convertimini ad me, & convertar ad vos.* Simul atque hanc vocē audierimus, ingreditur ad nos Spiritus sanctus

ctus,& locum habitationis sibi parat, Joan.14.23. *Qui diligit me, diligetur a Patre meo, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus*. Quid autem agit in hac sua mansione? Primo, diffundit se in cor hominis per donū gratiæ, & charitatis, Roman.5.5. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis*. Secundo, hac diffusione expellit omnes peccatorum tenebras,& novam quandam,ac inusitatam lucem introducit. 2. Corinth.4.6. *Deus, qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris*. Et Ephes.5.8. *Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, ut filii lucis ambulate*. 1. Thess. 5.4. *Vos autem fratres non estis in tenebris, sed filii lucis estis*. Tertio, hac diffusione restituitur nobis vita,quam per peccatum amiseramus. 1. Joann.3.14. *Translati sumus de morte ad vitam*. Et in hac consistit regeneratio,cujus in præcedenti quæstione mentio facta est. Nam cum antea essemus filii iræ, mortis, & damnationis, renascimur filii reconciliationis, vitæ, & hæreditatis. Propter hanc causam vocat nos Apostolus novam creaturā. Galat.6.15. *In Christo Jesu neque circumcisio valet, neque præputium, sed nova creatura*. Et alibi hortatur nos ut in novitate vitæ ambulemus. Quarto, hac eadem diffusione vindicamur a servitute, & in libertatem restituimur. Nam, ut ait Apostolus, Rom.8.2. *Lex Spiritus vitæ in Christo Jesu liberavit me a lege peccati, & mortis*. Et 2. Cor.3. 17. *Ubi Spiritus Domini, ibi libertas*. Et Galat.4.31. *Non sumus ancillæ filii, sed liberæ*.

8. Jam vero donum illud charitatis, quod Spiritus Sanctus diffundit in cordibus nostris, sortitur varia nomina ratione diversorum effectuum. Ac primo vocatur gratia, non solum quia gratis datur,sed quia nos Deo gratos & acceptos facit. Eph.1.6. *In laudem gloriæ gratiæ suæ, in qua glorificavit nos in dilecto filio suo*. Secundo, vocatur justitia, quia per eam reddit homo unicuique, quod suum est; Deo cultum, & obedientiam; proximo amorem, & obsequium; sibi ipsi exclusionem vitiorum,& virtutum incrementa. Rom.6.18. *Liberati a peccato, servi facti estis justitiæ*. Tertio, vocatur imago, & similitudo Dei. 1. Cor. 15.49. *Sicut portavimus imaginem terreni, portemus & imaginem cælestis*, idest, sicut per peccatum fuimus similes Adamo, ita per gratiam,& charitatem efficiamur similes Christo. Nam, ut idem Apostolus ait Roman. 8.29. *Deus prædestinavit nos conformes fieri imaginis filii sui*. Hæc autem imago inscribitur in cordibus nostris, *non atramento, sed Spiritu Dei vivi, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus*. Quarto vocatur pignus hæreditatis, quia videlicet sanctitas, quam in nobis Spiritus Dei operatur, spem

ſpem certam futuræ hæreditatis nobis facit. 2. Cor. 1. 22. *Dedit pignus Spiritus in cordibus noſtris.* Et Epheſ. 1. 13. *Signati eſtis Spiritu promiſſionis ſancto, qui eſt pignus hæreditatis noſtræ.* Quinto, vocatur ſemen Dei, 1. Joan. 3. 9. *Omnis, qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit, quia ſemen ipſius in eo manet.* Nam ſicut ex ſemine, quod in terram projicitur, non ſolum arbores, ſed & fructus proveniunt: ita ex gratia, & dono Spiritus ſancti, quod diffunditur in cordibus noſtris, naſcuntur bona opera in vitam æternam. Hoc clarius expreſſit Chriſtus alia voce, qua uſus eſt Joannis 4. 14. *Aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam.* Quis eſt ille fons, qui in viſceribus animi noſtri tam alte ſalit? Gratia, & charitas. Hanc qui habent, fontem, & ſcaturiginem bonorum omnium habent, etiam vitæ æternæ. Sexto, vocatur veſtis nuptialis, Matth. 22. 12. *Amice quomodo huc intraſti, non habens veſtem nuptialem?* Sicut enim qui ad nuptias invitati ſunt, veſtem loco illo dignam geſtare debent: ita qui ad cœnam Agni vocantur, dono gratiæ, aut charitatis ornatos eſſe oportet. Huc ſpectat illud Luc. 15. 22. *Proferte ſtolam primam, & induite illum.*

9. Tertium argumentum ſumi poteſt ex illo Roman. 12. 5. *Multi unum corpus ſumus in Chriſto, ſinguli autem alter alterius membra.* Et 1. Corinth. 12. 11. *Vos eſtis corpus Chriſti, & membra de membro.* Hic ita argumentor: Viva membra non tantum habent vitam, & vitales operationes in ſuo capite, ſed etiam in ſeipſis, ut per ſe notum eſt; quia anima, quæ vita corporis eſt, non in ſolo capite, ſed in ſingulis membris exiſtit, & operatur. Atqui homines juſtificati ſunt viva membra ſub capite Chriſto, ut conſtat ex allatis teſtimoniis. Ergo homines juſtificati non tantum in Chriſto capite, ſed in ſe ipſis quoque vitam, & vitales operationes habent. Quæ autem hæc vita eſt, niſi juſtitia, gratia, ſanctitas, quam Spiritus ſanctus diffundit in cordibus noſtris? Et quæ iſtæ vitales operationes, niſi bonorum operum exercitia? Nec eſt, quod quiſquam pro Calvino objiciat, vitam illam, qua ſpiritaliter vivimus ſub Chriſto capite, non aliam eſſe, quam fidem, juxta illud Rom. 1. 17. *Juſtus ex fide vivit.* Non enim agimus de inſtrumento, quo vitam acquirimus, quod Calvino eſt ſola fides, ut infra videbimus; ſed de principio, quo formaliter vivimus, & viva membra conſtituimur, quod ſine dubio eſt donum gratiæ, juſtitiæ, ſanctitatis, quo a Spiritu Sancto donamur, & vivificamur.

10. Simile argumentum fundatur in illis Chriſti verbis, Joannis 15. 4 *Ego ſum vitis, vos palmites. Manete in me, & ego in vobis:*

bis. Sicut palmes non potest ferre fructum a semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos, nisi in me manseritis. Christus non solum caput est, nos membra, sed etiam vitis est, nos palmites. Sunt autem duplicis generis palmites in vite. Quidam aridi, mortui, exsucci, qui fructum non ferunt, quia licet in vite sint, non tamen vitis in illis est, idest non tribuit illis succum, & humorem vitalem. Alii contra, florentes, vivi, succulenti, frugiferi, qui non modo adhærent viti, sed ab ea vitam quoque, & humorem trahunt. Similiter fit in fidelibus. Alii quidem Christo adhærent per fidem, sed quia succum vitalem ab eo non trahunt, bene operari non possunt, quos Apostolus ad Tit. 3. vocat *infructuosos*. Alii & fide conjuncti illi sunt, & humorem gratiæ, ac sanctitatis ab eo participant; ideoque, ut idem Apostolus 1. Timoth. 6. & ad Philipp. 2. loquitur, *divites fiunt in operibus bonis, & cum metu salutem suam operantur*. Hoc ergo est, quod contendit Christus, neminem posse recte agere, nisi spiritualem illũ infusæ sanctitatis humorem in se conservet, a quo bonorum operum fructus omnis proficiscitur.

11. Et hactenus de justitia inhærente, qua interius renovamur, & nova creatura efficimur. Sequitur altera pars de justitia imputativa, de qua Calvinus tria docet. Primo justitiam Christi vocari imputativam, quia nobis imputatur: imputari autem nobis, quando eam fide apprehendimus. Secundo, hac ipsa justitia, & non alia, coram Deo nos justificari, seu justos censeri. Tertio, hanc Christi justitiam, qua justi efficimur, non esse increatam, sed creatam; nec habitualem, sed actualem; nempe ipsam Christi obedientiam, qua se morti obtulit, & legem Dei implevit.

12. Sed errat Calvinus. Primo, quia jam ostensum est, infundi nobis justitiam inhærentẽ, qua intrinsecus justi constituimur. Ergo falsum est, sola Christi iustitia nos justos censeri. Hoc argumentum Calvinus eludere non potest. Nam verba illius, quæ paulo ante citavi, sic habent: *Numquam reconciliamur Deo, quin simul donemur inhærente justitia*. Ex quibus ita concludo: Sicut ab albedine inhærente revera albi efficimur, ita a justitia inhærente revera justi efficimur. At Calvinus concedit justitiam inhærentem juxta verba citata: Ergo concedit per eam nos revera justos effici: Ergo repugnat sibi ipsi, cum alibi ait, sola Christi justitia nos justos effici.

13. Secundo, quæro ex Calvino, an ullus locus in Scriptura inveniri possit, qui asserat, Christi justitiã nobis imputari, seu nostram censeri? Certe non potest. Scio, quædam produci, sed nihil

hil ad hanc rem. Ac primum objici solet illud Roman. 4. 5. *Credenti in eum, qui justificat impium, reputatur fides ejus ad justitiam.* Sed frustra. Nam aliud est, fidem, quæ in nobis est, imputari nobis ad justitiam; aliud, justitiam Christi, quæ extra nos est, imputari nobis ad justitiam. Illud prius asserit Paulus: hoc posterius non asserit. Quid porro sit, fidem, quæ in nobis est, reputari nobis ad justitiam, patet ex scopo Apostoli. Vult in illo capite probare, non ex operibus, sed ex fide hominem justificari apud Deum. Hoc inter cætera probat exemplo Abrami, cui non opera, sed fides reputata est ad justitiam. Igitur hæc tria, quæ sæpe occurrunt in Apostolo, pro edem sumuntur. 1. Non ex operibus, sed ex fide justificatur homo. 2. Fides justificat, non opera. 3. Non opera, sed fides reputatur ad justitiam. Hinc apparet, quam frivolum sit argumentum Calvini, cum sic colligit: Fides imputatur ad justitiam: ergo justitia Christi nobis imputatur. Perinde ac si dicat: Fides justificat. Ergo justitia Christi nobis imputatur: Aut, ex fide justificatur homo; ergo justitia Christi nobis imputatur. Hæ consequentiæ vanæ sunt.

14. Objicitur & illud Rom. 5. 19. *Per unius obeditionem justi constituuntur multi.* Hinc confici putant, ipsam Christi obedientiam nostram esse justitiam; quia scilicet per illam nos justi constituimur. At non recte. Quod probo ex antithesi, qua utitur Apostolus. Opponit enī odedientiam Christi inobedientiæ Adami, & sicut per hanc injustos, ita per illam justos constitui nos asserit. At vero per inobedientiam Adami, non formaliter, sed efficienter, & meritorie constituimur injusti: ergo similiter per obedientiam Christi, non formaliter, sed efficienter, & meritorie constituimur justi. Hinc sumo novum argumentum contra Calvinum. Nam sicut Adam per suam inobedientiam meritus est posteris, qui ex illo carnaliter nascuntur, ut singuli in seipsis contrahāt peccatum originale, & in seipsis injusti, ac peccatores existant: ita e contrario Christus per suam obedientiā meritus est omnibus, qui per illum spiritualiter renascuntur, ut singuli in seipsis justitiam, & sanctitatem participent, qua in seipsis, & non tantum extra se, justi, & sancti censeantur. De hac re vide D. Aug. l. 1. de peccatorum meritis, & remiss. c. 9.

15. Tertio, objicitur illud 1. Cor. 1. 30. *Christus factus est nobis a Deo sapientia, & justitia, & redemptio.* Respondeo: Non quæritur, an Christus sit nostra justitia; sed, an justitia Christi sit nostra justitia. Illud prius fatemur cum Apostolo, hoc posterius negamus contra Calvinum. Ratio est, quia quo sensu

dici-

dicitur esse nostra justitia, eodem dicitur esse nostra sapientia, & redemptio: At non dicitur esse nostra sapientia, & redemptio imputative, quasi per illius sapientiam, & redemptionē fide apprehensam efficiamur sapientes, & redemptores: sed effective, quia scilicet nos redemit, ac sapientes fecit: Ergo similiter nō dicitur esse nostra justitia imputative, quasi per illius justitiam fide apprehensam fiamus justi: sed effective, quia scilicet nos justos effecit. Similes locutiones sunt usitatæ in Scripturis. Psalm. 17. vers. 1. *Diligam te, Domine, fortitudo mea.* Et Psalm. 70. vers. 5. *Tu es patientia mea Domine.* Et Psalm. 26. v. 1. *Dominus illuminatio mea, & salus mea.* At quomodo Deus est fortitudo nostra, patientia nostra, illuminatio nostra, salus nostra? An imputative? Minime; sed effective, quod alio loco explicat Scriptura, cum ait Psalm. 36. vers. 39. *Salus autem justorum a Domino.* Et Joannis 1. 9. *Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Et Psalm. 61. vers. 6. *Verumtamen Deo subjecta esto anima mea, quoniam ab ipso patientia mea.* Et 2. Reg. 22. vers. 38. *Deus, qui me accinxit fortitudine.* Ergo eodem sensu Christus est justitia, & sapientia nostra, quia justitiam, & sapientiam nobis impertivit.

16. Hic quæri potest, an nullo modo concedi possit, justitiam Christi nobis imputari? omnino potest; sed non eo sensu, quo adversarii id asserunt. Nam ex eorum sententia justitia Christi ita nobis imputatur, ut per eā formaliter justi censeamur, quod hactenus refutatum est. At Catholicorum sententia est, Christum sua passione pro nobis satisfecisse Deo Patri, & impetrasse remissionem peccatorum, & omnia dona gratiæ, & justitiæ inhærentis: Et hoc sensu, passionē Christi, quia pro nobis facta est, nobis imputari, nō quod per illam formaliter justi simus, sed quia ex merito, & efficacia ejus donatur nobis gratia, sanctitas, & justitia inhærens, qua Deo grati, sancti, & justi constituimur. Hoc modo intelligendus est D. Bernardus in epist. 190. ad Innocentium, cum ait: *Si unus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt, ut videlicet satisfactio unius omnibus imputetur, sicut omnium peccata unus ille portavit.*

17. Quarto objicitur illud 2. Corinth. 5. vers. 21. *Eum, qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit: ut nos efficeremur justitia Dei in ipso.* Hinc colligunt Adversarii, nos ita justos esse justitia Dei, quæ est in Christo, sicut ipse dicitur peccatum, id est, peccator, per peccata, quæ sunt in nobis: at nostra peccata imputantur illi: ergo similiter ipsius justitia nobis imputatur. Respondeo. Hic duo explicanda sunt. Unum, quomodo Christus

Christus dicatur factus esse pro nobis peccatum. Alterum, quomodo nos efficiamur justitia Dei in Christo. Adversarii sic interpretantur, quod peccatum nostrum Christo imputetur, & ab eo vocetur ipse peccator, seu peccatum: & similiter, quod justitia Christi nobis imputetur, & ab eo vocemur nos justi, seu justitia. At non ita est. Nam quamvis concedi possit, peccatum nostrum Christo imputari quoad debitum satisfaciendi, quod ille sponte suscepit; non tamen concedendum est, ita illi imputari, ut ab eo peccator, aut iniquus censeri possit. Similiter, quamvis verum sit, justitiam Christi nobis imputari quoad satisfactionem, quam pro nobis præstitit; falsum tamen est, ita nobis imputari, ut ab ea justi, & sancti censeamur.

18. Catholici melius rem explicant. Ac primum ajunt, Christum vocari peccatum duplici sensu. Uno, quia participavit carnem similem carni peccati, juxta illud Rom. 8. vers. 3. *Deus mittens filium suum in similitudinem carnis peccati*. Et Hebr. 2. vers. 14. *Quia ergo pueri communicarunt carni, & sanguini, & ipse similiter participavit eisdem.* Altero, quia factus est hostia pro peccato. Nam hoc sensu interdum accipi nomen peccati, constat ex illo Oseæ 4. vers. 7. *Peccata populi mei comedent*. Loquitur de Sacerdotibus, qui comedebant hostias pro peccato populi oblatas. Christus ergo factus est pro nobis peccatum, id est, assumpsit similitudinē carnis peccati, ut fieret victima pro peccato: quod aliis verbis dixit Apostolus Roman. 8. vers. 3. *Deus mittens filium suum in similitudinem carnis peccati, ut de peccato damnaret peccatum in carne.* Quasi dicat: Ideo Christus venit in carne passibili, ut in carne sua posset pati, & mori pro nobis, & pro offensa Deo Patri satisfacere. Hinc jam facile intelligitur altera pars citati testimonii. Nos enim efficimur justitia Dei per similem loquendi modum, quia scilicet accipimus justitiam inhærentem, quæ est similitudo quędam, & effectus justitiæ Dei, ut exponit Augustinus in lib. de spiritu, & littera, cap. 18. At cur dicimur potius justitia, quam justi? Nimirum ut servetur antithesis. Quia enim dixerat Apostolus, Christum factum esse peccatum, id est, assumpsisse similitudinem carnis peccati, ut esset hostia pro peccato, maluit subjungere, nos esse justitiam, quam justos. Neque hic loquendi modus inusitatus est. Nam sicut homines justi solent appellari lux, juxta illud Matth. 5. vers. 15. *Vos estis lux mundi*: & ad Ephes. 5. vers. 8. *Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino*: ita etiam possunt vocari justitia.

19. Quinto objicitur illud Ephes. 4. vers. 24. *Induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est, in justitia, & sanctitate.*

Hic

Hic utitur Apostolus similitudine ab induméto petita, quę omnino videtur indicare, nos justificari per justitiam extrinsecā, quā fide apprehendimus, & induimus ad tegendam turpitudinem nostram, ne oculos Dei offendat. Et potest confirmari exemplo Jacob, qui indutus vestimento primogeniti, ac pro primogenito reputatus, benedictionem, & hereditatē a Patre obtinuit. Respondeo: Apostolus expresse loquitur de interna renovatione per justitiam inherentem, ut patet ex ipso contextu, qui sic habet: *Renovamini spiritu mentis vestræ, & induite novum hominem, qui secundū Deum creatus est in justitia, &c.* Et similitudo indumenti aptissime convenit justitiæ inhærenti ex duplici capite. Primo, quia sicut indumentum non est naturale corpori, neque cum eo nascitur, sed extrinsecus assumitur; ita justitia, & sanctitas se habet respectu animi, non enim illi naturalis est, sed extrinsecus advenit ex infusione Spiritus sancti. Hoc sensu D. Augustinus ser. 13. de verb. Domini explicat illud Psal. 131. vers. 6. *Sacerdotes tui induantur justitia*, cum ait: *Vestis accipitur, non cum capillis nascitur: pecora de suo vestiuntur.* Secundo, quia sicut indumenta distinguunt homines, ut alii ab aliis discernantur; ita justitia distinguit justos ab impiis per exercitium bonorum operum, juxta illud Matth. 7. 17. *Omnis arbor bona bonos fructus facit: mala autem arbor malos fructus facit*, Item in eodem loco: *Ex fructibus eorum cognoscetis eos*: Hæc responsio confirmatur ex illo Coloss. 3. vers. 13. *Induite viscera misericordiæ, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiā, &c.* Hic etiam utitur Apostolus similitudine indumenti, & tamen non licet inde colligere, eum loqui de externa benignitate, humilitate, & patientia, quam fide apprehendimus, ut per se clarum est: Ergo illa similitudo non repugnat justitiæ inhærenti, neque astruit justitiam imputativam.

20. Quod attinet ad exemplū Jacob, potest dupliciter accommodari ad propositum. Primo, ut referatur ad iustitiam, qua formaliter justificamur: & hoc modo rejiciendum est. non enim formaliter justi sumus per externam Christi justitiam, quam fide apprehendimus, ut sæpe dictum est. Secundo, ut referatur ad justitiam satisfactionis, qua Christus pro culpa nostra Deo Patri satisfecit; & sic admitti potest. Dum enim sumus in statu peccati, non possumus ipsi per nos reconciliari Deo; & ideo fide apprehendimus merita Christi, quibus quasi tecti, ac induti remissionē culpæ, & infusionem gratiæ justificantis consequimur. Hæc ex dictis perspicua sunt. Aliæ objectiones, quæ occurrunt, commodius diluentur inferius, præsertim quæst. 3. & 5.

QUÆ-

QUÆSTIO III.

An homo post justificationem maneat peccator, & injustus?

1. ADversarii docent, hominem in justificatione non fieri justum in seipso, sed manere peccatorem, injustum immundum, & solum censeri justum in Christo. Ita Calvinus lib. 3. instit. cap. 11. §. 3. ubi ait: *Ut pro justis in Christo censeamur, qui in nobis non sumus*. Et §. 4. *Nec sane, quod alibi tradit, staret, obedientia Christi nos constitui justos, nisi in ipso, & extra nos justi reputaremur corã Deo*. Et §. 11. *Hoc modo justus est, non re ipsa, sed imputatione*. Et §. 23. *Hinc & illud conficitur, sola intercessione justitiæ Christi nos obtinere, ut coram Deo justificemur: quod perinde valet, ac si diceretur, hominem non in se ipso justum esse, sed quia Christi justitia imputatione cum illo communicatur*. Et in Antidoto Concilii Tridentini sess. 6. ad cap. 5. *Confugiamus ad solum Christum, ut in ipso justi censeamur, quod in nobis non sumus*. Et alibi plura.

2. Hic error refellitur primo ex dictis. Nam si Christi pretioso sanguine vere lavamur, & sanamur a peccatis nostris; item si justitia, & sanctitas ex Christi merito per Spiritum Sanctum nobis infunditur, certe non manemus peccatores, & injusti, sed efficimur mundi, justi, innocentes, in quibus nihil damnationis reliquum est. Et hoc aperte testatur Scriptura Psalm. 50. 9. *Asperges me hyssopo, & mundabor: lavabis me, & super nivem dealbabor*. Sane qui mundatur, & dealbatur, non manet immundus, & contaminatus. Neque illud effugium hic valet, hominem mundari, & dealbari in Christo, non in se ipso. Non enim dixit David, *Asperges Christum, & mundabor in Christo: lavabis Christum, & in Christo dealbabor*: Sed ita potius, *Asperges me, & in me mundabor: lavabis me, & in me dealbabor*. Hoc confirmant verba sequentia: *Cor mundum crea in me Deus, & Spiritum rectũ innova in visceribus meis*. Nota has particulas, *In me*, & *in visceribus meis*. Conspirat Apostolus 1. Corinth. 6. 11. *Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sanctificati estis, justificati estis*. Quasi dicat: Fuistis in vobis ipsis peccatores, nunc estis abluti, sancti, justi, utique in vobis ipsis. Unde & illud Ephes. 1. vers. 4. *Elegit nos, ut essemus sancti, & immaculati in conspectu ejus*.

3. Res non indiget longiori refutatione. Solum miror, Calvinum non advertisse, ex hac sua doctrina aperte sequi, Calvinistas simi-

similes esse sepulchris dealbatis, quæ intus plena sunt ossibus mortuorum, & omni spurcitia. Similes Virginibus fatuis, quæ non habent oleum justitiæ in lampadibus suis existimantes alienum oleum sibi sufficere. Similes hædis fœtentibus, qui ovium numero a pastore censentur. Similes lupis, qui veniunt in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt feræ rapaces: Quid enim aliud est homo justificatus apud Calvinistas? Interius peccatis, ac flagitiis plenus est: oleum justitiæ, ac sanctitatis in corde non habet: hirci instar fœtorem flagitiorum exhalat, contumeliis, & convitiis non aliter quam lupus mordacitatem ostendit. Et tamen, quia innocentis agni vestimento se texit, inter agnos, si Diis placet, reputari vult: quia stulte præsumit, alienum oleum sibi profuturum, de acquirendo proprio sollicitus non est, quia exteriorem parietem veste candida obduxit, internam spurcitiam latere posse existimat.

4. Illud magis miror, homines, qui suo judicio spurci, & inquinati sunt, etiam ex scripturis patrocinium pro se quærere. Nimirum citant illud Ephes. 1. 6. *Gratificavit nos in dilecto Filio suo.* Unde colligunt, nos justos, & gratos esse in Christo, non in nobis ipsis: At nos contra colligimus. Nam Græcus textus ita habet, ἐχαρίτωσεν ἡμᾶς ἐν τῷ ἠγαπημένῳ, id est, *fecit nos gratiosos in dilecto*, ut interpretatur Chrysostomus. At quomodo fecit gratiosos, nisi infundendo gratiam, & justitiam, ut idem author exponit: Et hoc *in dilecto Filio suo*, id est propter merita Christi.

5. Ex dictis patet discrimen inter Catholicorum, & Adversariorum doctrinam. Illi docent, nos fieri justos, & sanctos per inhærentem justitiam, & sanctitatem; quo pacto Christus in se justus, & sanctus est: nempe, ut membra sint conformia suo capiti; ut sponsa sit formosa, cujus sponsus formosus est; ut fratres non sint dissimiles primogenito, & verum sit illud Apostoli Roman. 8. 29. *Prædestinavit nos conformes fieri imaginis Filii sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus.* Adversarii contra sentiunt, nos manere immundos, & inquinatos in nobis ipsis, & solum censeri justos extra nos in Christo. Unde sequitur, ex Christo, & fidelibus conflari mirabile monstrum: Caput esse formosissimum, reliqua membra fœdissima: Sponsum pulcherrimum, sponsam inquinatissimam.

Z QUÆ-

QUÆSTIO IV.

An sola Fides justificet?

1. Affirmant Adversarii. Potest autem dupliciter intelligi. Primo, quod sola fides justificet formaliter, seu quod sola fides sit illa forma, a qua homo formaliter vocatur justus: sicut sola albedo est illa forma, a qua homo vocatur albus. Secundo, quod sola fides justificet, non formaliter, sed dispositive, vel antecedenter, vel causaliter, idest quod sola fides efficiat, ut justitiam acquiramus. Hoc posteriori modo docent adversarii, solam fidem justificare, non priori. Putant enim hominem formaliter justificari per justitiam Christi, quatenus nobis imputatur; per fidem vero, quatenus apprehendit justitiam Christi, ut nobis imputetur.

2. Hæc doctrina continet duas partes. Prior asserit, solam fidem justificare. Posterior explicat modum, quo sola fides justificat. Utraque refutanda est. Et quidem prior tribus argumentis refutari potest. Primum est: Nihil ab adversariis debet asseri, præsertim in rebus ad salutem spectantibus, nisi habeatur in scriptura, ut ipsi contendunt: At nusquam habetur in scriptura, solam fidem justificare. Ergo hoc non debet asseri ab adversariis. Minor probatur, quia nullus locus in tota scriptura citari potest, in quo sola fides dicatur justificare.

3. Hoc argumentum nec Lutherus, nec Calvinus potuit dissolvere. Et quidem Lutherus, cum illam particulam (*sola*) non posset uspiam in sacris litteris reperire, usus est sua authoritate, & audacter illam posuit in tertio capite Epistolæ ad Romanos; Et cum postea de hac re monitus esset, nihil aliud, quam hoc responsum dedit: *Sic volo, sic jubeo, sit pro ratione voluntas*. Calvinus autem lib. 3. Instit. cap. 11. §. 19. producit quædam loca ex D. Paulo; quibus asseritur, fidem justificare sine operibus. Unde confici vult, solam fidem justificare. Sed quam recte, videbimus paulo post in solutione objectionum.

4. Alterum argumentum. Scriptura non minus requirit actum timoris, spei, charitatis, & pœnitentiæ ab eo, qui vult justificari, quam actum fidei: ergo sola fides secundum scripturam non sufficit ad justificationem. Antecedens patet ex illo Eccles. 1. 28. *Qui sine timore est, non poterit justificari*. Et Prov. 28. 25. *Qui sperat in Domino, sanabitur*. Et 1. Joan. 3. 14. *Qui non diligit, manet in morte*. Et Actor. 2. 38. *Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque*

ve-

vestrum in remissionem peccatorum. Et Actor. 3. 19. *Pœnitemini, & convertimini, ut deleantur peccata vestra.*

5. Respondet Calvinus, se non negare, quin præter fidem requirantur actus aliarum virtutum; sed hoc negare, alios actus habere vim justificãdi, sicut habet fides. Sic enim loquitur in Antid. Conc. Trid. sess. 6. ad Can. 9. *Adde, quod hominẽ sola fide justificari cum dicimus, fidẽ non fingimus charitate vacuam, sed ipsam solã justificationis causam esse intelligimus.* Et ad Can. 11. *Fides ergo sola est, quæ justificat: fides tamen, quæ justificat, non est sola*. Sed hoc Calvini effugium nullum est; nam scriptura non minus aliarum virtutum actibus tribuit vim justificandi, & remittendi peccata, quam fidei. Eccles. 1. 27. *Timor Domini expellit peccatum*. Quid apertius? Si ergo timor habet vim expellendi peccata: Ergo non sola fides. Et Luc. 7. 47. *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum.* Hic quero, quare Magdalenæ remissa sunt multa peccata? An quia multũ credidit? Non negaverim. Sed tamen Christus respondet: *Quia multum dilexit.* Vides ergo, etiam dilectioni tribui, quod Calvinus soli fidei tribuendum contendit. Omitto alia testimonia, quæ passim obvia sunt.

6. Forte occurret Calvinus, nec timorem, nec charitatem, nec similes actus justificare, nisi in virtute fidei; ac proinde soli fidei totum esse adscribendũ. Ego contra objicio, fidem potius in virtute charitatis justificare. Hoc aperte docet August. lib. 15. de Trinit. cap. 18. cum ait: *Ipsam fidem non facit utilem, nisi charitas: sine charitate quippe fides potest quidem esse, sed non prodesse.* Et probat ex illo Apost. ad Galat. 5. 6. *In Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides, quæ per charitatem operatur.* Quare Apostolus nominat fidem, quæ per charitatem operatur? quia fides non est efficax ad justificandum sine charitate. Unde idem August. in Enchirid. cap. 8. *Sine amore*, inquit, *fides nihil prodest.* Hinc apparet calumnia Calvini, qui in materia de justificatione ridet Catholicos, quod distinguant fidem informem, & formatam, cum ipse potius sit ridendus. Nam Catholici docent, fidẽ non justificare, nisi sit formata charitate: imo non esse efficacem, nisi quatenus per charitatem operatur. Calvinus vero, dum ait fidem justificare sine charitate, quamvis non sit sine charitate, videtur potius fidem informem agnoscere, & ei tribuere vim justificandi. Nam si sola justificat sine charitate, necesse est informem justificare: & si sola non existit, sed cum charitate, necesse est formatam existere. Catholici contra docent cum Augustino, fidem posse informem existere, non tamen, nisi formatam, justificare.

7. Tertium argumentum. Fides, quæ iustificat, in eo consistit juxta adversarios, ut quis certo sibi persuadeat se justum esse, & per Christum remissa sibi esse peccata. Si ergo hæc sola fides justificat, necesse est omnes eos justificari, & salvari, qui hanc fidē habent: at omnes adversarii, tā Lutherani, quam Calvinistæ habent hanc fidem ex propria ipsorum confessione: Ergo omnes justificātur, & salvātur. Ergo nec Lutherani a Calvinistis, nec hi ab illis debent haberi pro hæreticis. Cur ergo sibi mutuo infensi sunt, & alii alios tanquam hæreticos persequuntur? Ut persistam in hoc argumēto, quærā iterū ex Calvinistis: Si quis certo credat remisse sibi esse peccata per Christū, & hac sola fide se justificari, an is sit actus veræ, & justificantis fidei: Si est, cū Lutherani hoc credant, veræ, & sanctificantis fidei actum habent: Si non est, cum Calvinistæ idem credant, veræ, & sanctificantis fidei actum non habent. Occurrent forte: hunc quidem veræ fidei actum esse, sed in Lutheranis conjunctum esse cum variis erroribus, quia scil. prave sentiunt de Prædestinatione, de Eucharistia, de Ubiquitate. Sed quid hoc ad rem? Nam si tuo judicio *sola illa fides*, qua quis credit remissa sibi esse peccata, *justificat*, certe qui hanc habet, perire non potest, aut si perit, *sola illa* non justificat. Adde, si adulteria, furta, homicidia, cæteraque id generis flagitia non obstant, quo minus salvus sit is, qui credit sibi omnia remitti per Christum: nec error circa Prædestinationem, Eucharistiam, & Ubiquitatem obstare potest, quominus salvus sit Lutheranus, qui credat sibi omnia remitti per Christum.

8. Et ex hac doctrina sequitur, nihil esse necessarium anxie disputare de controversiis fidei; sed unicuique sufficere, si sibi persuadeat, justum se esse in Christo, & peccatorum remissionē certo consecutum. Hæc enim sola fides justificandi, & salvandi vim habet. Quorsum ergo litigant inter se Calvinistæ, & Lutherani de præsentia Corporis Christi in Eucharistia: De æterno Dei consilio, & electione ad Gloriam: De humanitate Christi ubiq; existente? Cur alii alios hæreticos vocant: cur sempiternum interitum minantur, nisi resipiscant: cur ex eodem Regno, Provincia, Civitate, Senatu se mutuo exturbant? Nihil his odiis, ac turbis opus est, si sola fides, quæ utrisque communis est, vim salvandi habet: si sola electionis, ac prædestinationis signum est infallibile. Nam si ita est, omnes fratres sunt, & ad idem cœlum præordinati, ad quod infallibiliter pervenient. Credis hoc? *Domine, adauge mihi fidem.*

De modo quo sola Fides justificat.

5. HÆc de sola fide justificante: sequitur de modo, quo sola justificat. Igitur adversarii docent, solam justificare, quia sola apprehendit justitiam Christi actualem, qua justificamur. At quomodo id facit? hoc explicant duplici similitudine; altera manus, altera ollæ. Nam sicut manus pauperis apprehendit eleemosynā a divite porrectam: ita fides peccatoris apprehendit justitiam Christi a Deo Patre oblatam. Item sicut olla cōtinet in se thesaurum, & hac ratione hominem locupletat; ita fides comprehendit justitiam Christi, & sic hominem justificat. Priori similitudine usus est Philippus Melanchthon in locis cōmunibus, titulo de bonis operibus, in dilutione argumentorū; & Kemnitius in examine Concilii Trident. sess. 6. Posteriori utitur Calvinus lib. 3. instit. cap. 11. §. 7. his verbis: *Fides etiamsi nullius per se dignitatis sit, vel pretii, justificat nos, Christum afferendo, sicut olla pecuniis referta hominem locupletat.* Hinc apparet, quid sit fides illa Calvinistica justificans, toties laudata, toties defensa, toties simplici vulgo obtrusa, & inculcata. Quid ergo est? Olla fictilis; scabiosa manus pauperis. Rident Catholici Doctores, quando hæc audiunt: & merito. Solent enim adversarii apud imperitos jactare, fidem in scholis Papistarum vilescere; nullo loco haberi, passim contemni; omnia tribui operibus, fidei parum, aut nihil: apud suos vero fidem esse in honore; omnia illi tribui: operibus nihil. Verba, nugæ, fraudes. Quis, obsecro, plus tribuit fidei? Calvinus, qui dicit esse ollam fictilem, nullius pretii, & dignitatis? an Catholici, qui dicunt esse basim, fundamentum, & radicem justificationis? stolidus sit, qui hoc non videat.

10. Sed propius rem inspiciamus. Ait Calvinus, solam fidem justificare, eo modo, quo sola olla locupletat hominem. Audio verba, non capio mysteria. Quæro ergo, an sit causa effectiva justificationis, an meritoria? an dispositiva? an instrumentalis? an solum relative justificet? Hic plane inconstans, & perplexus est Calvinus. Nunc hoc, nunc illud asserit; ubique incertus, ubique sui immemor. Proferam ipsius verba. Et quidem lib. 3. instit. cap. 11. §. 7. sic ait: *Fides est duntaxat instrumentum percipiendæ justitiæ.* At cap. 13. §. 5. *Quoad justificationem, res est mere passiva, fides.* Iterum cap. 14. §. 17. *Efficientem causam vitæ æternæ nobis comparandæ ubiq; Scriptura prædicat Patris cælestis misericordiā, & gratuitam erga nos dilectionem: materialem vero, Chri-*

stum cum sua obedientia, per quam nobis justitiam acquisivit: formalem quoque, vel instrumentalem, quam esse dicemus, nisi fidem? Et Paragrapho 21. *Ut stet inconcussum, quod antea posuimus, effectum nostræ salutis in Dei Patris dilectione situm esse, materiam in filii obedientia, instrumentum in spiritus illuminatione, hoc est fide.* Et in Antidoto Concilii Trident. sess.6. ad Canonem 9. *Solam fidem justificationis causam esse intelligimus.* Et ad Canonem 11. *Vim justificandi, ac facultatem fidei in solidum vindicamus.* Quid ex his colligimus? Nempe fidem esse causam justificationis. At quam causam? Nunc formalem, nunc instrumentalem, ut vis; Ergone aliquid efficit fides in negotio justificationis? Minime, sed mere passive se habet. Quomodo mere passive, si instrumentum est? Hoc tu videris; satis est Calvinum hoc asserere.

11. Pergamus ulterius. Sola fides, Calvino teste, justificat, quia sola Christi justitiam apprehendit. Hic multa paucis verbis implicantur. Quæro enim, quis sit proprie ille actus fidei, qui justificat? Nam varios actus apud Calvinum invenio. Primus est, apprehendere mortem, & passionem Christi, seu justitiam ejus actualem. Secundus est, credere promissionem Dei Patris, qua promisit se fore nobis propitiū propter mortem, & passionem Christi. Tertius est, hanc promissionem tibi applicare, & certo credere, ac statuere, omnia peccata tibi remissa esse a Deo Patre, propter merita Christi, ac proinde te justum esse. Quartus est, certo credere, te perpetuo justum mansurum, & non posse excidere a justitia semel adepta. Et, quod inde consequens est, te prædestinatum esse ad vitam æternam. Ex his actibus, quis tandem est, qui justificat? An unus? an plures? an simul omnes? Nihil certi apud Calvinum. Aliquando affirmat, solum primum justificare, ut lib.3. cap. 11. §.2. *Justificabitur ille fide, qui Christi justitiam per fidem apprehendit.* Et c. 16. §.1. *Quare ergo fide justificamur? quia fide apprehendimus Christi justitiam.* Hic totam vim justificandi tribuit primo actui, nempe apprehensioni. Alibi ad secundum recurrit, ut libro 3. capite 2. §. 2. *Ex eo salutem consequimur, quando Deum agnoscimus nobis esse propitium Patrem.* Et §. 16. *Vere fidelis non est, nisi qui solida persuasione Deum sibi propitium, benevolumque Patrem esse persuasus, de ejus benignitate omnia sibi pollicetur.* Alibi tertium actum requirit, ut libro 3. capite 2. §. 11. *Peccatorum remissionem Spiritus Sanctus proprie in solis electis obsignat, ut eam speciali fide in usum suum applicent.* Interdum etiam quartum, ut ibidem §. 16. *Vere fidelis non est, nisi qui confidenter se regni cælestis hæredem gloriatur.*

12. In

12. In hac varietate quid rudi populo suadendum est? quis illorum actuum præcipue commendandus? si uno contenti sunt, non poterunt justificari, quia Calvinus singulos requirit. Si vero omnes necessarii sunt, quomodo id probari poterit ex Scripturis? Certe adversarii, cum asserunt solam fidem justificare, solent hæc testimonia proferre. Luc. 7. 50. *Fides tua te salvam fecit, vade in pace* Et Matth. 9. 22. *Filia, fides tua te salvam fecit.* Alterum Magdalenæ, alterum mulieri fluxum sanguinis patienti dictum est: Utramque volunt adversarii sola fide justificatam esse. At ostendant nobis, utramque habuisse omnes actus fidei supra enumeratos. Quomodo Magdalena poterat sibi persuadere, remissa sibi peccata, & habere Deum Patrem propitium, propter mortem, & passionem Christi, cum adhuc nihil sciret de morte. & Passione Christi? Ipsimet Apostoli, qui procul dubio justificati erant, non credebant Christum passurum, & cruci affigendum, ut testatur Luc. cap. 18. 31. *Assumpsit autem Jesus duodecim, & ait illis: Ecce ascendimus Jerosolymam, & consummabuntur omnia, quæ scripta sunt per Prophetas de filio hominis. Tradetur enim gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur: & postquam flagellaverint, occident eum: & tertia die resurget. Et ipsi nihil horum intellexerunt, &c.* Et Matth. cap. 16. 21. *Exinde cæpit Jesus ostendere discipulis suis, quia oporteret eum multa pati a senioribus, & occidi, & tertia die resurgere. Et assumens eum Petrus, cæpit increpare illum dicens; Absit a te, Domine, non erit sibi hoc, &c.* Dicat nunc Calvinus, an Apostoli, & Magdalena justificati fuerint: At non credebant propter Christi mortem, & passionem sibi remissa esse peccata. Non apprehendebāt actualem Christi obedientiam, & justitiam. Non erant certi, se perpetuo mansuros justos, alioqui Petrus postea non negasset Christum.

13. Explicata, & rejecta est adversariorum sententia de sola fide justificante, & de modo, quo sola justificat. Catholici docent, non solam fidem, sed prætereca timorem, spem, contritionem, & dilectionem justificare, idest ad justificationem disponere. Sensus est, hominem impium non posse justificari, idest, justitiam inhærentem, & remissionem peccatorum consequi, nisi per prævias dispositiones, quæ sunt actus fidei, timoris, spei, contritionis, dilectionis: non quod hujusmodi actus coram Deo mereantur remissionem peccatorū, & justitiæ infusionem, in quibus justificatio consistit, alioqui non justificaremur gratis, sed quod Deus decreverit non remittere peccata, nec infundere gratiam justificantem, nisi homo per ejusmodi actus supernatu-

tales sit dispositus, & præparatus. Hoc ideo explico, ut facilius appareat, quam inanes sint hæreticorũ contra nos objectiones.

14. Primo objiciunt illud Rom. 3. 28. *Arbitramur hominem justificari per fidem sine operibus legis*. Et Ephes. 2. 5. *Salvati estis per fidem, non ex operibus*. Hinc concludunt, sola fide hominem justificari. Quare? quia Apostolus fidem opponit operibus: ergo, cum dicit hominem justificari fide sine operibus, excludit omnia opera præter fidem: ergo etiam excludit actum timoris, spei, dilectionis, & penitentiæ. Respondeo. Duplicia sunt opera: alia præcedunt fidem, alia sequuntur. Priora excludit Apostolus, non posteriora. Cum ergo actus timoris, spei, dilectionis, & penitentiæ sequantur fidem, & in fide fundati sint, certum est, non excludi. Quæres. Unde constat, hanc esse mentem Apostoli? Respondeo. Inde constat, quia vult ostendere, nec Judæos ex nuda observatione legis Mosaicæ, nec gentiles propter bona opera ante Christi fidem susceptam perpetrata, justitiam a Deo consequi potuisse, aut consecutos esse; sed ex fide in Christum; fidem esse initium salutis, & justificationis; nec dari ex operibus præcedentibus, sed esse donum Dei. Vide August. lib. 1. de prædest. Sanct. c. 7. & in præf. Psal. 31. & alibi.

15. Secundo objiciunt ex eodem Apostolo, hominem justificari gratis, ac proinde sola fide, sine ullis aliis operibus. Rom. 3. 24. *Justificati gratis per gratiam ipsius*. Respondeo. Justificatio dicitur gratuita, non quia fit sola fide, sed propter alias tres causas. Primo, quia nec Judæi, nec Gentiles merentur illam, propter opera fidem præcedentia, ut jam explicatum est. Secundo, quia quicquid conducit ad justificationem, gratuitum Dei donũ est. Calvinus vult solam fidem conducere; nos etiam spem, & charitatem. Sed si fides non obstat, quominus gratuita maneat justificatio, certe nec spes, aut charitas obstare possunt. Nam sicut fides est gratuitum Dei donum, ita etiam spes, & charitas. Tertio, quia posito actu fidei, spei, & charitatis, adhuc ex mera Dei liberalitate sequitur infusio gratiæ, & peccatorum remissio. Licet enim aliqui putent, fidem de congruo mereri justificationem, omnes tamen sentiunt non mereri de condigno, ac proinde justificationem esse mere gratuitam.

16. Tertio objiciunt, scripturam solius fidei mentionem facere, quando agit de justificatione, & remissione peccatorum. Luc. 7. 50. *Fides tua te salvam fecit*. Et Joannis 1. 12. *Dedit ei potestatem filios Dei fieri his, qui credunt in nomine ejus*. Et Joan. 3. 36. *Qui credit in filium, habet vitam æternam*. Respondeo. Sicut Scriptura aliquando meminit solius fidei; ita aliquando meminit so-

lius

lius spei, aut timoris, aut dilectionis, aut pœnitentiæ, ut §. 5. ostensum est. Sicut ergo non excludit fidem, quando meminit solius dilectionis, aut pœnitentiæ; ita non excludit dilectionem, aut pœnitentiam, quando meminit solius fidei. Imo, inquies, excludit omnia præter fidem, ut patet ex illo Luc. 8. vers. 50. *Crede tantum, & salva eris*. Propter hunc locum gratulantur sibi multi Lutherani, asserentes se tandem invenisse particulam *sola*, quam Lutherus de suo addiderat in c. 3. ad Romanos, ut supra dictum est. Sed inaniter gloriantur. Non enim intelligitur locus iste de remissione peccatorum, sed de excitatione puellæ mortuæ. Nec exigebat Christus fidem a puella, quam volebat excitare, sed a parente, qui pro sua filia deprecabatur.

17. Quarto objiciunt, omnes eos justificari, & salvari, qui fidem habent, ac proinde sola fide. Act. 13. 39. *In hoc omnis, qui credit justificatur*. Et Rom. 10. 12. *Omnis, qui credit in illum, non confundetur*. Respondeo: Scriptura significat, nullam esse personarum acceptionem apud Deum, sed omnes homines, sive Judæi, sive Græci sint, salvari posse per fidem Christi, juxta illud Roman. 3. v. 29. *An Judæorum Deus tantum? Nonne & gentium? Imo & gentium; quia unus est Deus, qui justificat circumcisionem ex fide, & præputium per fidem*. Et Galat. 5. 6. *In Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides, quæ per charitatem operatur*. Hinc non recte concluditur, solam fidem sufficere; præsertim cum Apostolus præter fidem requirat etiam charitatem, ut patet ex ultimo testimonio citato, ubi ait, *Fides, quæ per charitatem operatur*. Imo D. Petrus Actor. 10. 34. non facit mentionem fidei, sed tantum timoris, & aliorum operum, quæ in fide fundantur. Sic enim loquitur: *In veritate comperi, quia non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente, qui timet eum, & operatur justitiam, acceptus est illi*.

QUÆSTIO V.

In quo consistat fides justificans?

1. ADversarii docent in eo consistere, ut quis firmiter, ac certo credat, peccata omnia sibi esse remissa propter merita Christi, ac se justũ esse in conspectu Dei; qui hoc non credit, fidem non habere. Ita Calvinus l. 3. Inst. c. 2. §. 26. his verbis. *Vere fidelis non est, nisi qui solida persuasione Deũ sibi propitium, benevolumq; patrem esse persuasus, de ejus benignitate omnia sibi pollicetur*. Et ibid. *Fidelis non est, nisi qui suæ salutis securitati innixus,*

Dia-

Diabolo, & morti confidenter insultet. Vide plura in eodē capite.

2. Sed refelluntur his argumentis. Primo, nihil fide Catholica, & justificante credendum est, nisi quod Deus revelavit: sed Deus non revelavit huic, aut illi Calvinistæ, quod peccata sint ipsi remissa, ac proinde justus sit: ergo non potest hoc credere fide Catholica, & justificante. Major certa est, quia adæquatum objectum fidei est veritas à Deo revelata. Ergo actus, qui non versatur circa illud objectum, aut aliquam ejus partem, nō potest esse actus fidei. Minor æque certa est: quia licet tēpore Christi nonnullis revelata sit peccatorū remissio, ut Paralytico, Magdalenæ, Zachæo, Latroni in cruce; Calvinistis tamen hoc tempore non revelatur: Ubi enim legis in Scriptura, Calvino, Bezæ, aut Paræo remissa esse peccata? volunt quidem ipsi, revelationem contineri in his verbis Act. 13. 39. *In hoc omnis, qui credit, justificatur.* Et Rom. 3. 22. *Justitia Dei per Fidem Jesu Christi in omnes, & super omnes, qui credunt in eum.* Sed nihil ad rem. Nam hæc revelatio, & promissio generalis est. Non enim dicit Scriptura, *Calvinus justificatur*, aut, *justitia Dei super Calvinum:* sed generatim: *Omnis, qui credit, justificatur.* Et, *justitia Dei super omnes, qui credunt.* Porro hæc generalis promissio nō potest applicari huic, aut illi in particulari, nisi hoc modo ratiocinando: Omnis, qui habet veram fidem iu Christum, justificatur: sed Calvinus, aut Lutherus habet veram fidem in Christū: ergo Calvinus, aut Lutherus justificatur. Hæc applicatio non est sufficiens; Nam licet syllogismus bonus sit, & major propositio revelata, tamen assumptio incerta, & ambigua est, etiam Calvino teste. Sic enim habet lib. 3. inst. cap. 2. §. 10 *Tot vanitatis recessus habet, tot mendacii latebris scatet cor humanum, tam fraudulenta hypocrisi obtectum est, ut seipsum sæpe fallat.* Hic fatetur Calvinus, sæpe hominem falli, ac decipi, cum putat se habere veram fidem, quam tamen non habet. Et clarius §. 11. *Etsi in fide non illuminātur, nisi qui prædordinati sunt ad salutem, experientia tamen ostendit, reprobos interdum simili fere sensu, atque electos affici, ut ne suo quidem judicio quicquam ab electis differant.* Si ita est, quomodo potest Calvinus certo credere, se habere veram fidē: quid si seipsum fallat? quid si inter reprobos sit, & non vero sensu fidei, sed simili afficiatur? quid si suo judicio, cum reprobus sit, putet se ab electis non differre? Vides, opinor, ut omnia incerta sunt, etiam in sententia Calvini. Quomodo ergo certo tibi persuadeas, remissa tibi esse peccata per fidem in Christum? Nam si certus non es, te habere fidem, quomodo potes certus esse, te per fidem justificari?

3. Al-

3. Alterum argumentum. Actus fidei justificantis debet præcedere justificationē, seu remissionem peccatorum: sed ille actus, quo quis credit sibi remissa esse peccata, & se justificatum esse, non præcedit justificationē, & remissionem: ergo non est actus fidei justificantis. Major patet, quia omnis causa est prior suo effectu, ut notum est ex Philosophia: fides autē est causa justificationis, ut constat ex illo Rom. 5. 1. *Justificati ex fide, pacem habeamus ad Deum.* Et fatetur Calvinus in Antidoto Conc. Trident. sess. 6. ad Canonem 9. his verbis, *solam fidem justificationis causam esse intelligimus.* Unde concludo, fidem justificantem esse priorem ipsa justificatione, sicut causa est prior effectu. Quod etiam docet August. lib. de Spiritu, & littera, cap. 30. ubi statuit hunc ordinē in justificatione, ut primo loco sit lex, per quam est cognitio peccati: secundo fides, quæ impetrat gratiam contra peccatum: tertio gratia, quę justificat a peccato. Verba August. sunt hæc: *Per legem cognitio peccati: per fidem impetratio gratiæ contra peccatum: per gratiam sanatio animæ abolitione peccati.* Et in Epist. 106. & alibi sæpe repetit, per fidem impetrari remissione peccatorum, ac proinde fidem esse priorem justificationem. At vero, quod actus ille, quo quis credit remissa sibi esse peccata, non sit prior justificatione, ac proinde non sit actus fidei justificantis (quod probandum nobis est) ex eo convincitur, quia si esset prior justificatione, & remissione peccatorū, jam is, qui crederet remissa sibi esse peccata, falsum crederet. Nam dum ita crederet, non essent remissa, sed per illum ipsum actum remittenda. Responderi potest, illum actum fidei, & remissionem esse simul: ita ut eodem instanti remittantur peccata, quo quis credit ea sibi remitti. Sed de instanti temporis non disputo. Loquor de ordine naturæ, seu causalitatis. Juxta hunc ordinem dici non potest, actum illum credendi, & remissionem peccati esse simul. Imo fateri coguntur adversarii, actum illum & priorem esse, & posteriorem remissione peccati, quantumvis absurdum id sit: Priorem quidem, quia est causa remissionis, ut ipsi asserunt; Posteriorem vero, quia remissio peccati est objectum illius actus: actus autem præsupponit suum objectum. Hinc necessario debent concedere has duas propositiones: Remissionem factam esse prius natura, quam credas factam esse: alioqui judicium fidei non supponeret veritatem objecti: Et remissionem non esse factam prius natura, quam credas factam esse, quia per illum ipsum actum credendi, tanquam per causam, fieri debet. Hæ autem propositiones contradictoriæ sunt.

4. Tertium argumentum. Actus fidei justificantis non debet tol-

tollere, aut impedire orationem, sacramenta, & alia pia opera in sacris litteris commendata, & ad salutem pertinentia, ut per se manifestum est: atqui ille actus, quo quis certo credit, sibi remissa esse peccata, tollit, & impedit omnia supra dicta: ergo non est actus fidei justificantis, sed potius impedientis justificationem. Minor probatur, quia si certa, & Catholica fide credis peccata tibi remissa esse, quomodo poteris adhuc orare, ut remittantur? quomodo dices cum Apostolis: *Dimitte nobis debita nostra?* Aut cum Publicano: *Deus propitius esto mihi peccatori?* Exemplo res fiet clarior. Sit Calvinista, qui heri adulteriũ commiserit: hodie per fidem apprehendat justitiam Christi, & certo statuat, peccatum illud sibi remissum esse per Christum. Deinde cum cæteris templum adeat, & orationem Dominicam pronunciet. Quo sensu, quo animo is dicat: *Domine, dimitte mihi adulterium?* Cur non potius metuat hanc, aut similem reprehensionem: Stulte, & fatue, quid agis? si certo credis, hoc peccatum tibi remissum esse, quid ultra mihi molestus es? qui precaris, ut remittam? si autem dubitas, & firmam fidem non habes de remissione, quomodo postulas tibi remitti, quod sine firma fide remitti non potest? Ut persistam in hoc argumento, res a simili explicanda est. In schola Calvini tam certo, & firmiter unusquisque debet credere, remissa sibi esse peccata propter Christũ, quam certo, ac firmiter credit, Christum esse natum, & pro nobis mortuum, ac crucifixum. At, si quis Deum oraret, ut Christus nasceretur, moreretur, & crucifigeretur, is procul dubio infidelis esset; quia judicaret Christum non esse natum, mortuũ, & crucifixum, quod repugnat fidei: ergo similiter, si oraret Deum, ut remittantur sibi peccata, non minus esset infidelis, quia judicaret peccata nõ esse remissa, quod repugnat fidei Calvinistarum. De sacramentis, & piis operibus idem dicendum est. Nam quorsum hæc necessaria sunt, si certo persuasus es, te coram Deo justificatum esse, nec amplius indigere ullo remedio ad peccatorum remissionem impetrandam? frustra Ananias dixit Saulo, Act. 26. 16. *Exurge, & baptizare, & ablue peccata tua.* Quare frustra? quia juxta Calvinum jam certo credebat Saulus, peccata esse abluta.

5. Quartum argumentum. Quando scriptura loquitur de fide justificante, non loquitur de illo actu Calvinistico, quo quis certo credat, remissa sibi esse peccata, sed de aliquo actu: ergo actus ille Calvinisticus nõ est actus justificans. Antecedens probatur ex variis locis scripturæ. Primus est ille Hebr. 11. 6. *Sine fide impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedẽtẽ ad Deũ,*

quia

quia est, & inquirentibus se remunerator sit. Hic sine dubio agit Apost. de fide iustificante, ut colligitur ex illis verbis: *Sine Fide impossibile est placere Deo*. Et fatetur Calvinus lib.3.instit.cap.14. §.4. in fine. At quis est actus hujus fidei justificantis? An ille Calvinisticus, quo quis certo credit peccata sibi remissa esse per Christum? At de hoc nulla hic fit mētio. Quis ergo? Audi ipsum Apostolum: *Oportet credere, quia inquirentibus se remunerator sit*. Alter locus est Roman. 10. vers. 9. *Si confitearis in ore tuo Dominum Jesum, & corde tuo credideris, quod Deus suscitavit illum a mortuis, salvus eris*. Hic etiam constat agi de fide justificante, ut ostendit illa particula, *Si credideris, salvus eris*. Sed quid oportet credere, ut sis salvus? an remissa tibi esse peccata? non hoc dicit Apostolus. Quid ergo? *Jesum esse a mortuis resuscitatum*. Tertius locus est Joan. 20. vers. 21. *Hæc autem scripta sunt, ut credatis, quia Jesus est Christus Filius Dei, & ut credentes vitam habeatis in nomine ejus*. Certe hæc fides, de qua loquitur Euāgelista, justificans est, quia affert vitam, & est illa, de qua Paulus Rom. 17. *Justus ex Fide vivit*. Quis vero hujus fidei actus? Non Calvinisticus, sed Euangelicus, *Credere Christum esse Filium Dei*. Hunc actum habuit D. Petrus, cum dixit, Matth. 16. vers. 16. *Tu es Christus Filius Dei vivi*. Et quidem a Deo habuit, ut ibidem testatur Christus: *Beatus es, Simon Bar-iona, quia caro, & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in cælis est*. Omitto multa alia similia loca, quæ intelliguntur de fide justificante, & tamen non possunt explicari de speciali fide remissionis peccatorum, sed de fide divinitatis, & aliorum mysteriorum.

6. Imo, quod mirum est, ea ipsa testimonia, quibus adversarii contra nos contendunt, solā fidem sufficere ad justificationem, nihil minus, quam actum illum Calvinisticum præseferunt, ut Matth. 9. 2. *Videns Jesus Fidem illorum, dixit Paralytico: Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua*. Et infra v. 22. *Confide filia, Fides tua te salvam fecit*. Et Luc. 17. 19. *Vade, quia Fides tua te salvum fecit*. Et Luc. 18. 42. *Respice, Fides tua te salvum fecit*. Hæc, & id genus alia, quæ importune objiciunt nobis adversarii pro sola fide justificante, nullo modo intelligi possunt de illo actu, quo quis credit remissa sibi esse peccata per Christi mortem, ac passionem; sed de illo, quo qui a Christo sanati sunt, credebant eum habere vim sanandi, & se posse ab eo juvari, ut ex ipso contextu patet.

7. Ne sim prolixior in citandis scripturis, quæ passim occurrūt unum duntaxat peto a Calvino, & ejus discipulis, ut vel unicū locū ostendant in sacris litteris, ubi fides justificans sumatur pro illa

illa speciali fide, qua quis certo sibi persuadet, se a peccatis iustificatum esse. Si aliquis ejusmodi est, cur non exhibent? si non est, quid persistunt in errore? quare pertinaciter tuentur, quod ex scripturis tueri non possunt? Celebre apud illos est illud Apost. Rom. 4. 3. *Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad justitiam*. Sed hoc ipso textu confodiuntur. Nam fides Abrahæ, quæ ad justitiam illi reputata est, non consistebat in eo, quod certo crederet, remissa sibi esse peccata, (hoc enim nusquam asserit scriptura) sed in eo, quod crederet se futurum patrem multarum gentium ex filio, quem sibi centenario uxor nonagenaria, & sterilis, præter solitum naturæ cursum, paritura esset: id autem credere, nihil aliud erat, quam credere Deum, qui promiserat, omnipotentem, ac fidelissimum esse. Hoc expresse explicat Apost. in eodem cap. v. 18. ubi de fide Abrahæ sic loquitur: *Qui contra spem in spem credidit, ut fieret pater multarum gentium, secundum quod dictum est ei: Sic erit semen tuum, sicut stellæ cæli, & arena maris. Et non infirmatus est fide: nec consideravit corpus suum emortuum, cum fere centum esset annorum, & emortuam vulvam Saræ, sed confortatus est fide, plenissime sciens, quia quæcunque promisit Deus, potens est facere*. Nescio, an aliquid clarius adduci possit ad refellendum Calvinistarum errorem de actu fidei justificantis. Sed cæci sunt, & in tenebris ambulant, oculos habent, & non vident.

8. Objici potest illud ex Symbolo: *Credo remissionem peccatorum*. Sed frustra: Nam sensus illius articuli non est: Credo mihi remissa esse peccata; sed credo, & confiteor in Ecclesia Catholica esse donum remissionis peccatorum, quod per baptismum, & alia Sacramenta percipitur. Unde quod in Symbolo Apostolico dicitur, *Credo remissionem peccatorum*, in Constantinopolitano explicatur, *Confiteor unum Baptisma in remissionem peccatorum*. Et Catechumeni, qui ante Baptismum recitant, & credunt totum Fidei Symbolum, non jam habent, sed adhuc expectant remissionem per baptismum obtinendam.

QUÆ.

QUÆSTIO VI.

An fides justificans differat a fide historica, & miraculorum?

1. ADversarii distinguunt triplicem fidem; Unam historicam, qua credimus vera esse, quæ narrantur in scripturis: Alteram miraculorum, qua credimus nihil esse, quod a Deo fieri non possit: Tertiam promissionum, qua credimus veras esse Dei promissiones de gratuita peccatorum remissione per merita Christi. Has tres fides respondere tribus a Deo proprietatibus: historicam, veritati: miraculorum, potentiæ: promissionum, bonitati. Nos nec prima, nec secunda, sed sola tertia justificari. Addunt fidem promissionum esse duplicem; unam generalem, qua generatim credimus promissam esse remissionem peccatorum iis omnibus, qui in Christum credunt; alteram specialem, qua unusquisque in particulari promissionem illam sibi applicat, credendo, certoq; statuendo, omnia peccata propter Christi meritum sibi esse remissa. Hanc speciem proprie esse illam, qua justificamur. Vide Calvinum lib. 3. institut. cap. 2. per multos paragraphos, Kemnitium 1. parte examinis Concilii Tridentini, & alios passim.

2. Hæc sententia plane nova est, & antiquis Patribus incognita, de qua doctissimus noster Maldonatus in c.9. Matth. sic habet: *Ista triplex fides, quam isti nuper invenerunt, figmentum est, somnium, portentum est, Chimæra est: Et si unam haberent fidem, omnem haberent; quia triplicem habent, nullam habent.* Aptissime.

3. Et facile refelli potest. Primo, quia illa fides specialis jam explosa est. ostendi, neminem posse certo credere, sibi in particulari remissa esse peccata. Hoc enim revelatum non est. Secundo, quia falsum est, fidem miraculorum non justificare. Certe fides illa, de qua loquitur Christus Matth. 16. 16. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur:* Hæc, inquam, fides justificans est: quia qui illam habet, salvus erit; qui non habet, condemnabitur. Et tamen eadem fides miraculorum est, ut patet ex verbis sequentibus: *Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur. In nomine meo dæmonia ejicient; linguis loquentur novis, serpentes tollent*, &c. Similiter Apostol. 1. Corinth. 13. 13. cum ait, *Nunc autem manent tria hæc, fides, spes, charitas*, loquitur de fide justi-

justificante, ut fatetur Calvinus lib. 3. instit. c. 18. §. 8. Et tamen loquitur de illa fide, de qua paulo ante locutus erat in eodem c. v. 2. *Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum.* Hæc autem est fides miraculorum.

4. Falsum quoque est, fidem historicam non justificare. An non fides historica est, qua credimus Christum esse crucifixum, mortuum, sepultum, descendisse ad inferos, resurrexisse a mortuis, & ad cœlos ascendisse? Nisi Calvinistæ velint fabulam, non historiam esse, quæ ab Euangelistis de Christi morte, sepultura, resurrectione, & aliis mysteriis accurate scripta sunt. Atqui eadem illa fides, qua hæc omnia de Christo credimus, fides justificans est, ut partim ex symbolo Apostolico, & Athanasii, partim ex scripturis clarissime ostenditur. Rom. 10. 9. *Si in corde tuo credideris, quod Deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris.* Et 1. Corinth. 15. 1. *Notum facio vobis Euangelium, per quod salvamini, quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris, & quia sepultus est, quia resurrexit tertia die, &c.* Nec opus est pluribus testimoniis in re clara.

5. Ad extremum quæro ex adversariis, cum dicunt triplicem esse fidem, an loquantur de habitu fidei, an vero de actu: Si de habitu, non plures, sed unus tantum est: Si de actu, non tres tantum, sed infiniti sunt. Nam sicut alio actu credimus promissiones Dei de remissione peccatorum; alio, historias a Deo revelatas; alio omnipotentiam Dei: sic etiam alio credimus minas, & terrores Dei; alio Unitatem, & Trinitatem Dei; alio Ecclesiam Catholicam; alio futurum judicium, & sic deinceps.

6. Unde recte Catholici docent, fidem, si sumatur pro dono habituali, ac permanente, quod a Deo nobis infunditur, unam tantum esse, & extendi ad ea omnia credenda, quæ divinitus revelata sunt: Sortiri autem varia nomina, ratione diversarum partium sui objecti adæquati. Et quidem, quatenus fertur in historias a Deo revelatas, vocari fidem historicam: quatenus in omnipotentiam Dei, cui nihil impossibile est, fidem miraculorum: quatenus in promissiones a Deo factas, fidem promissionum. Itaque non esse tres fides, sed unam, quæ variis nominibus efferri possit. Porro eandem fidem, tametsi una sit, habere tamen diversos actus, quorum uno credatur unus articulus, alio alius, & ita deinceps. Nullum tamen esse, quo quis certo persuasus sit, peccata sibi esse remissa, eo quod hic actus non versetur circa rem a Deo revelatam.

QUÆ-

QUÆSTIO VII.

An homo sit certus de sua justitia, perseverantia, & vita æterna?

1. AFfirmat Calvinus in Antidoto Concilii Tridem.sess.6.ad cap.10.13.& 14. Et aperte sequitur ex ipsius fundamentis, quæ sunt hæc. Primum, fidem esse propriam electorum. Alterum, fidem nunquam amitti. Tertium, sola fide hominem justificari. Quartum, qui fidem habet, certum esse de sua fide. Hinc sequitur, si is, qui fidem habet, certus est de sua fide, certum quoque esse de sua justitia, quia sola fides justificat: certum de sua perseverantia, quia fides non amittitur: certum de sua electione, quia fides propria electorum est.

2. Hic error refellitur primo generatim ex iisdem principiis, quibus innititur. Nam tria priora manifeste falsa sunt, ut probatum est hactenus. Quartum porro, sive verum, sive falsum sit, nihil ad rem facit. Nam etsi is, qui fidem habet, certus esset de sua fide, non ideo quoque certus esset de sua justitia, si sola fides non justificat: nec certus de perseverantia, si fides amitti potest: nec certus de prædestinatione, si fides communis est reprobis, & prædestinatis.

3. Deinde refellitur speciatim quoad singulas partes. Et quidem prima pars de certitudine justitiæ, ac remissionis peccatorum aperte pugnat cum Scripturis, Ecclesiast. 9. 1. *Nescit homo, utrum odio, vel amore dignus sit: sed omnia in futurum servantur incerta*. Et Ecclesiast. 5. 5. *De propitiato peccato noli esse sine metu*. Et Psal. 18. 13. *Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me Domine*. Et Proverb. 21. 2. *Omnis via viri recta sibi videtur, appendit autem corda Dominus*. Et 1. Corinth. 4. 4. *Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum. Qui autem judicat me, Dominus est*.

4. Hæc & similia scripturæ testimonia proferunt Catholici contra certitudinem præsentis justitiæ. Ego primum, & ultimum duntaxat urgebo. Inquit ergo Salomon: *Nescit homo, utrum odio, vel amore dignus sit, sed omnia in futurum servantur incerta, eo quod universa æque eveniant justo, & impio*. Verba clara sunt, & clarissime explicantur a D. Hieronymo, & aliis. Sed conatur Calvinus l.3. inst. cap.2. §. 38. se expedire. Ait Salomonem non loqui de notitia fidei, sed de ea, quæ haberi potest ex eventu externo, ut sensus sit: ex beneficiis, & flagellis, quæ homini quotidie

obveniunt a Deo, non posse cognosci, quos diligat Deus, aut quos odio prosequatur. Quare? quia tam beneficia, quam flagella æque eveniunt bonis, & malis. Si ergo quæras ex Calvino, an homo possit certo cognoscere, se justum esse, & a Deo diligi; respondebit cum hac distinctione; posse eum cognoscere per internam fidem, non posse per externa beneficia.

5. Sed facile refellitur Calvinus. Primo, ex scopo, & argumento Salomonis. Voluit is probare, non posse hominem in hac vita cognoscere de se ipso, an diligatur a Deo, necne. Probavit autē hoc modo: si id posset cognoscere, maxime ex beneficiis Dei cognosceret: at hinc non cognoscit, cum beneficia Dei sint communia bonis, & malis: ergo non potest certo cognoscere. In hoc syllogismo supponit Salomon non posse eum id cognoscere per internam fidem; alioqui major propositio non esset sufficienter distributa. Deberet enim distribui hoc modo: si homo posset certo cognoscere se esse justum, & a Deo diligi; vel id cognosceret per internam fidem, vel per externa signa. At Salomon omisit prius membrum de interna fide: ergo censuit nihil ad rem pertinere.

6. Secundo refellitur Calvinus ex illa particula: *Omnia in futurum servantur incerta*. At quomodo incerta omnia, si quisque per notitiam fidei certus est, se diligi a Deo, & non odio haberi? Tertio refellitur ex propriis verbis: Nam lib. 3. instit. cap. 2. §. 38. assignans causam, cur Deus nolit hominem cognoscere de seipso, an justus sit, nec ne, sic habet: *Id facit ad vanitatem humani ingenii arguendam, cum in rebus scitu maxime necessariis tanta hebetudine teneatur.* At quomodo tenetur hebetudine, si habet certam, & indubitatam notitiam fidei de sua justitia, & amicitia cum Deo? Hæc minime inter se cohærent. Nec mirum: quia ab hæretico prolata sunt.

7. Jam D. Pauli testimonium non minus efficax est. *Mihi*, inquit, *pro minimo est, ut a vobis judicer*, idest, non magni facio aliena de me judicia, quia scio, quam sint incerta: *Sed neque meipsum judico*, idest, nec meo judicio fidere audeo. Nam etsi *nihil mihi conscius sim, non tamen in hoc justificatus sum*, idest, non ideo justus sum, quia bonam conscientiam habeo. Fortasse enim Deus videt aliquid in mea conscientia, quod ego ibi non video. *Qui autem judicat me, Dominus est*, idest, solus Deus est verus judex, qui omnia novit. Hactenus verba Apostoli. Hinc colligunt Patres incertitudinem gratiæ, & remissionis peccatorum. Et merito. Nam si Paulus fatetur, nec se, nec quenquam aliorū hominum scire, an ipse sit fidelis dispensator mysteriorum Dei, quod ve-

veniebat in quæstionem: sane & nos fateri debemus, neque nos, neque alium quenquam de seipso scire, an sit justus, & amicus Dei. Nisi Calvinistæ plura cognoscant de seipsis, quam de se Apostolus; quod non credo.

8. Sane Augustinus in Psalm. 41. expendens verba Apostoli jam citata, sic exclamat: *Tantamne profunditatem creditis esse in Domino, quæ lateat ipsum hominem, in quo est?* Et ibidem: *Cor hominis abyssus est. Quid enim est profundius hac abysso? Loqui homines possunt, videri possunt, audiri in sermone: sed cujus cogitatio penetratur? cor inspicitur?* Et serm. 23. de verbis Domini: *Fortasse tu nihil invenis in conscientia tua: invenit ille, qui melius videt.* Et hom. 35. *Quamdiu vivimus hic, de nobis ipsis nos ipsi judicare non possumus: non dico, quid cras erimus, sed quid hodie simus.*

9. Similia habent alii Patres. Sed Calvinus vult plus sapere, quam ipsi. Nec desunt Scripturæ loca, quibus se defendat. Ac primum objicit illud Rom. 8. 16. *Ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei.* Ex quo videtur concludi, nos infallibiliter certos esse de justitia nostra, quia testimonium Spiritus sancti infallibile est. Respondeo. Testimonium Spiritus sancti est duplex. Alterum fit per revelationem, seu verbum expressum ex parte intellectus. Alterum per experimentalem quendam affectum, & motionem ex parte voluntatis. De posteriori loquitur Apostolus. Hoc autem posterius non efficit, ut quis infallibiliter sciat, se a Spiritu sancto moveri, & Dei amicum esse. Nam aliquando spiritus malus transfigurat se in Angelum lucis. Unde fit, hominem falli, ac decipi posse. Deinde, constet sane homini se impelli a Spiritu sancto: nondum constabit, se eo modo affici, quo amici Dei afficiuntur. Nam & peccatores interdum a Spiritu sancto pulsantur, & impelluntur. Hoc fatetur Calvinus lib. 3. instit. cap. 2. cum ait: *Experientia ostendit, reprobos interdum simili fere sensu atque electos affici, ut ne suo quidem judicio quicquam ab electis differant.*

10. Secundo objicit illud Rom. 8. 38. *Certus sum, quia neque mors, neque vita poterit nos separare a charitate Dei.* Respondeo. Non loquitur Apostolus de certitudine fidei, sed tantum de morali, quæ ex signis, & conjecturis gignitur. Nam græce est, πέπεισμαι, idest, persuasus sum, seu confido. Unde etiam Ambrosius hoc loco, & Hieronymus in epistola ad Algasiam, qu. 8. non legunt, *Certus sum*, sed *confido*. Et ipsemet D. Paulus in eadem epist. capite 15. 14. utitur eodem verbo, cum dicit: *Certus sũ,*

tres mei, quoniam pleni estis dilectione. Ubi sane non vult significare, se habere certitudinem fidei de dilectione Romanorum; sed moralem tantum persuasionem.

11. Tertio objicitur illud 1. Cor. 2. 12. *Nos autem non spiritum hujus mundi accepimus; sed spiritum, qui ex Deo est, ut sciamus, quæ donata sunt nobis*. Respondeo. Duplicia sunt dona Dei. Quædam gratiæ, quæ donantur in hac vita, quædam gloriæ, quæ in altera. Nos hic disputamus de priori genere; Apostolus loquitur de posteriori. Sensus ergo est, nos a solo Dei spiritu didicisse, quæ dona ab æterno Deus preparaverit nobis post hanc vitam. Hoc patet ex verbis præcedentibus, quæ sic habent: *Oculus non vidit, nec auris audivit quæ præparavit Deus iis, qui diligunt illum. Nobis autem revelavit Deus per spiritum suum*.

12. Quarto objicitur illud 1. Joan. 3. 14. *Nos scimus, quoniam translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres*. Et cap. 4. 13. *In hoc cognoscimus, quoniam in eo manemus, & ipse in nobis, quoniam de spiritu suo dedit nobis*. Et cap. 5. 19. *Scimus, quoniam ex Deo sumus*. Respondeo. Non loquitur Joannes de notitia fidei, sed de conjecturali. Nam notitia fidei fundatur in revelatione Dei ex parte intellectus. Ideo enim intellectu assentimur alicui rei per notitiam fidei, quia a Deo revelata est. Notitia vero, de qua Joannes agit, non fundatur in revelatione, sed in signo, seu effectu, quem in nobis experimur ex parte voluntatis. Ait enim nos scire, quod simus *translati de morte ad vitam, & quod in Deo maneamus, quia diligimus fratres*, id est, quia experimur in nobis affectum charitatis circa proximos, qui affectus non potest esse nisi a Deo. Unde subdit ibidem: *Qui non diligit fratrem, manet in morte*. Quasi dicat: Sicut ex præsentia amoris colligimus, nos esse Dei amicos; ita ex defectu amoris colligimus, nos esse in morte, id est, in statu peccati mortalis. Jam vero quod hujusmodi notitia, quæ per internum experimentum habetur, non sit omnino infallibilis, patet ex iis, quæ dicta sunt ad primam objectionem.

13. Quinto objicitur illud 2. Cor. 13. 5. *Vosmetipsos tentate, si estis in fide; an non cognoscitis vosmetipsos, quia Christus in vobis est? nisi forte reprobi estis*. Hinc videtur sequi, reprobos esse, qui non agnoscunt se esse in fide, & gratia Christi: & e contrario, quotquot prædestinati sunt, hoc cognoscere. Respondeo. Nihil convincit hic locus. Primo, quia Apostolus tantũ loquitur de fide, non de justitia: quæ distincta sunt. Nec sequitur, eum, qui certus est de sua fide, consequenter certũ esse de sua justitia.

Secun-

Secundo loquitur de Christo habitante in Corinthiis per potentiam, & miracula, quæ apud illos faciebat, non autem de Christo habitante in ipsis per gratiam justificantem. Hinc tertio apparet, illum hortari Corinthios, ut tentent seipsos, si sint in fide, non quod cupiat singulos certos esse de sua fide, quam quisq; in se habet: sed quod velit eos attendere, an non credant, Christũ apud ipsos virtutes, & miracula operari. Denique, etsi daremus Apostolum loqui de fide, & justitia cujusque in particulari, nihil esset incommodi. Non enim dicit: *Vos ipsi certi estis de fide, & remissione peccatorum; & certo creditis, Christum in vobis esse;* sed multo aliter: *Vosmetipsos*, inquit, *tentate, si estis in fide*. At quid opus esset hoc tentare, si ipsi certi essent, se habere fidem, & esse justos coram Deo?

14. Sat multa de prima parte. Sequitur altera pars, quæ asserit, nos certos, ac securos esse de perseverantia. Et refellitur primo, quia si nemo certus est de præsenti justitia, ut jam probavi; quomodo potest esse certus de perseverantia in justitia? sane nemo certus est, se perseveraturum in bona fama, & existimatione, si dubius est, an habeat bonam famam, & existimationem. Secundo, quia scriptura hortatur nos ad timorem, non ad securitatem, Rom. 11. 20. *Tu autem fide stas: noli altum sapere, sed time*. Et Philipp. 2. 12. *Cum metu, & tremore salutem vestram operamini*. Et Psal. 2. 11. *Servite Domino in timore: apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus, & pereatis de via justa.* Hic clamabunt Calvinistæ, Davidem esse Papistam, & insanire, quod jubeat ipsos esse in timore, se vero securos esse de vita æterna: non posse perire de via justa, nec Deum irasci posse prædestinatis.

15. Et argumentantur hoc modo: Quicunque orat pro dono perseverantiæ, certo debet credere se accepturum perseverantiam: Sed omnes fideles orant pro dono perseverãtiæ. Ergo, &c. Major patet ex illo Jacobi 1. 6. *Postulet autem in fide, nihil hæsitans*. Hic jubemur petere a Deo sine hæsitatione: Ergo jubemur esse certi, nos impetraturos, quod petimus. Respondeo. Hæc duo distinguuntur: Credere sine hæsitatione, Deum posse præstare, quod petis: Et credere sine hæsitatione, Deum reipsa præstiturum, quod petis. Illud prius tenemur absolute credere; hoc posterius cum conditione, si nimirum ex parte nostra non sit defectus, vel si Deo visum est expedire. Hoc patet exemplo Divi Pauli, qui non hæsitavit fide, quando ter Deum rogavit, ut liberaretur a stimulo carnis, & tamen reipsa non impetravit. Quæres, quomodo ergo verum est illud Matth. 11. 24. *Quæcun-*

quæ orantes petitis, credite, quia accipietis. Respondeo: Hoc verum est sub conditione, si bene petamus, & si nobis expediat. Et quidem expedit habere perseverantiam, non tamen semper bene eam petimus. Quare? quia nemo bene petit perseverantiam, nisi qui eam petit perseveranter usque ad finem vitæ. At quis certus est se perseveranter petiturum?

16. Tertia pars de certitudine prædestinationis, & vitæ æternæ eodem modo refutatur. Si enim certo nescias te perseveraturum in gratia, quomodo certo scias te salvum fore, & prædestinatum esse? Et sane, si unicuiq; fideli certo constaret, se ad vitam æternam esse prædestinatum, cur non abjiciat omnem timorem, & sollicitudinem, præsertim cum prædestinatio mutari, aut falli non possit?

17. Objiciunt illud 1. Joan. 5. 13. *Hæc scribo vobis, ut sciatis, quoniam vitam habetis æternam, qui creditis in nomine Filii Dei*. Respondeo: Qui credunt, habent vitam æternam in spe, non in re, juxta illud Rom. 8. 26. *Spe salvi facti sumus*. Ut autem reipsa accipiant vitam æternã, opus est perseverantia, juxta illud Heb. 3. 14. *Participes Christi effecti sumus, si tamen initium substantiæ ejus usque ad finem firmum retineamus*.

CAPUT XVII.

De Observatione Legis.

Controversia est, an homo justus in hac vita, non quidem suis viribus, sed cum auxilio divinæ gratiæ, possit observare legem Decalogi? Affirmant Catholici. Negant Adversarii. Primo, quia illud præceptum, *Non concupisces*, servari non potest. Deinde nec illud, *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*. Denique nec reliqua præcepta. Hinc inferunt, justum non obligari ad Decalogi observationem. Et quidem duplici titulo non obligari, tum quia Lex Decalogi observatu impossibilis est, tum quia Christus liberavit justum ab obligatione legis, juxta illud 1. Timoth. 19. *Justo non est lex posita*. Et Gal. 3. 13. *Christus nos redemit de maledicto legis*. Hæc omnia examinanda sunt. Est igitur

QUÆ-

QUÆSTIO I.

An preceptum illud, Non concupisces, sit impossibile?

1. Sensus est, an homines justi per auxilium gratiæ Dei possint servare hoc preceptum Decalogi, *Non concupisces*. Ut intelligatur, quid Adversarii, quid Catholici sentiant, tria hic spectari debent, ut supra dixi. 1. Concupiscentia in actu primo, seu pronitas quædam ad concupiscendum. 2. Motus concupiscentiæ in actu secundo præveniens rationem. 3. Consensus, qui a libera voluntate proficiscitur. Hoc posito adversarii docent, hæc omnia esse peccata. Et quidem concupiscentiam in actu primo dicunt esse ipsum peccatum originale, motum vero concupiscentiæ, qui prævenit advertentiam rationis, & præterea consensum, qui sequitur, esse peccata actualia, & quidem mortifera, contra illud præceptum: *Non concupisces*. Volunt enim hoc præcepto prohiberi non solum consensum, sed etiam ipsos motus concupiscentiæ consensum prævenientes. Unde concludunt præceptum hoc servari a nobis non posse in hac vita, quia non possumus vitare motus concupiscentiæ, qui hoc præcepto prohibentur. Sed errant.

2. Catholici contra docent. Primo, concupiscentiam in actu primo non esse peccatum originale, sed naturalem quandã pronitatem, quæ per se culpabilis non est. (Supra cap. 14. quæst. 1.) Secundo, motus concupiscentiæ, rationẽ prævenientes, non esse peccata mortalia, nec prohiberi hoc præcepo, *Non concupisces*; sed solum consensum. Hinc inferunt, præceptum hoc non esse impossibile, sed servari posse a justis per gratiam Dei, cum nihil aliud illo prohibeatur, quam liber consensus, qui libere vitari potest. Hoc constat ex ipsa scriptura. Quod enim uno loco dicit, *Non concupisces*, alibi explicat Ecclesiast. 5. 2. *Ne sequaris in fortitudine tua concupiscentiam cordis tui*. Et cap. 18. 30. *Post concupiscentias tuas non eas*. Et Rom. 6. 12. *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis ejus*. Certe in his locis sermo est de consensu.

3. Idem frequenter docet Augustinus, præsertim lib. 1. de nuptiis, & concupiscent. cap. 23. cum ait: *Nam ipsa quidem concupiscentia jam non est peccatum in regeneratis, quando illi ad illicita opera non consentitur*. Et in expositione quarundam propositionum ex Epist. ad Romanos, expositione 17. *Non enim in*

Diabolo, & morti confidenter insultet. Vide plura in eodē capite.

2. Sed refelluntur his argumentis. Primo, nihil fide Catholica, & justificante credendum est, nisi quod Deus revelavit: sed Deus non revelavit huic, aut illi Calvinistæ, quod peccata sint ipsi remissa, ac proinde justus sit: ergo non potest hoc credere fide Catholica, & justificante. Major certa est, quia adæquatum objectum fidei est veritas à Deo revelata. Ergo actus, qui non versatur circa illud objectum, aut aliquam ejus partem, nō potest esse actus fidei. Minor æque certa est: quia licet tēpore Christi nonnullis revelata sit peccatorū remissio, ut Paralytico, Magdalenæ, Zachæo, Latroni in cruce; Calvinistis tamen hoc tempore non revelatur: Ubi enim legis in Scriptura, Calvino, Bezæ, aut Paræo remissa esse peccata? volunt quidem ipsi, revelationem contineri in his verbis Act. 13. 39. *In hoc omnis, qui credit, justificatur*. Et Rom. 3. 22. *Justitia Dei per Fidem Jesu Christi in omnes, & super omnes, qui credunt in eum*. Sed nihil ad rem. Nam hæc revelatio, & promissio generalis est. Non enim dicit Scriptura, *Calvinus justificatur*, aut, *justitia Dei super Calvinum*: sed generatim: *Omnis, qui credit, justificatur*. Et, *justitia Dei super omnes, qui credunt*. Porro hæc generalis promissio nō potest applicari huic, aut illi in particulari, nisi hoc modo ratiocinando: Omnis, qui habet veram fidem in Christum, justificatur: sed Calvinus, aut Lutherus habet veram fidem in Christū: ergo Calvinus, aut Lutherus justificatur. Hæc applicatio non est sufficiens; Nam licet syllogismus bonus sit, & major propositio revelata, tamen assumptio incerta, & ambigua est, etiam Calvino teste. Sic enim habet lib. 3. inst. cap. 2. §. 10 *Tot vanitatis recessus habet, tot mendacii latebris scatet cor humanum, tam fraudulenta hypocrisi obtectum est, ut seipsum sæpe fallat.* Hic fatetur Calvinus, sæpe hominem falli, ac decipi, cum putat se habere veram fidem, quam tamen non habet. Et clarius §. 11. *Etsi in fide non illuminātur, nisi qui præordinati sunt ad salutem, experientia tamen ostendit, reprobos interdum simili fere sensu, atque electos affici, ut ne suo quidem judicio quicquam ab electis differant.* Si ita est, quomodo potest Calvinus certo credere, se habere veram fidē: quid si seipsum fallat? quid si inter reprobos sit, & non vero sensu fidei, sed simili afficiatur? quid si suo judicio, cum reprobus sit, putet se ab electis non differre? Vides, opinor, ut omnia incerta sunt, etiam in sententia Calvini. Quomodo ergo certo tibi persuadeas, remissa tibi esse peccata per fidem in Christum? Nam si certus non es, te habere fidem, quomodo potes certus esse, te per fidem justificari?

3. Al-

3. Alterum argumentum. Actus fidei justificantis debet præcedere justificationẽ, seu remissionem peccatorum: sed ille actus, quo quis credit sibi remissa esse peccata, & se justificatum esse, non præcedit justificationẽ, & remissionem: ergo non est actus fidei justificantis. Major patet, quia omnis causa est prior suo effectu, ut notum est ex Philosophia: fides autẽ est causa justificationis, ut constat ex illo Rom. 5. 1. *Justificati ex fide, pacem habeamus ad Deum.* Et fatetur Calvinus in Antidoto Conc. Trident. sess. 6. ad Canonem 9. his verbis, *solam fidem justificationis causam esse intelligimus*. Unde concludo, fidem justificantem esse priorem ipsa justificatione, sicut causa est prior effectu. Quod etiam docet August. lib. de Spiritu, & littera, cap. 30. ubi statuit hunc ordinẽ in justificatione, ut primo loco sit lex, per quam est cognitio peccati: secundo fides, quæ impetrat gratiam contra peccatum: tertio gratia, quę justificat a peccato. Verba August. sunt hæc: *Per legem cognitio peccati: per fidem impetratio gratiæ contra peccatum: per gratiam sanatio animæ abolitione peccati.* Et in Epist. 106. & alibi sæpe repetit, per fidem impetrari remissione peccatorum, ac proinde fidem esse priorem justificationem. At vero, quod actus ille, quo quis credit remissa sibi esse peccata, non sit prior justificatione, ac proinde non sit actus fidei justificantis (quod probandum nobis est) ex eo convincitur, quia si esset prior justificatione, & remissione peccatorũ, jam is, qui crederet remissa sibi esse peccata, falsum crederet. Nam dum ita crederet, non essent remissa, sed per illum ipsum actum remittenda. Responderi potest, illum actum fidei, & remissionem esse simul: ita ut eodem instanti remittantur peccata, quo quis credit ea sibi remitti. Sed de instanti temporis non disputo. Loquor de ordine naturæ, seu causalitatis. Juxta hunc ordinem dici non potest, actum illum credendi, & remissionem peccati esse simul. Imo fateri coguntur adversarii, actum illum & priorem esse, & posteriorem remissione peccati, quantumvis absurdum id sit: Priorem quidem, quia est causa remissionis, ut ipsi asserunt; Posteriorem vero, quia remissio peccati est objectum illius actus: actus autem præsupponit suum objectum. Hinc necessario debent concedere has duas propositiones: Remissionem factam esse prius natura, quam credas factam esse: alioqui judicium fidei non supponeret veritatem objecti: Et remissionem non esse factam prius natura, quam credas factam esse, quia per illum ipsum actum credendi, tanquam per causam, fieri debet. Hæ autem propositiones contradictoriæ sunt.

4. Tertium argumentum. Actus fidei justificantis non debet

tollere, aut impedire orationem, sacramenta, & alia pia opera in sacris litteris commendata, & ad salutem pertinentia, ut per se manifestum est: atqui ille actus, quo quis certo credit, sibi remissa esse peccata, tollit, & impedit omnia supra dicta: ergo non est actus fidei justificantis, sed potius impedientis justificationem. Minor probatur, quia si certa, & Catholica fide credis peccata tibi remissa esse, quomodo poteris adhuc orare, ut remittantur? quomodo dices cum Apostolis: *Dimitte nobis debita nostra?* Aut cum Publicano: *Deus propitius esto mihi peccatori?* Exemplo res fiet clarior. Sit Calvinista, qui heri adulteriũ commiserit: hodie per fidem apprehendat justitiam Christi, & certo statuat, peccatum illud sibi remissum esse per Christum. Deinde cum cæteris templum adeat, & orationem Dominicam pronunciet. Quo sensu, quo animo is dicat: *Domine, dimitte mihi adulterium?* Cur non potius metuat hanc, aut similem reprehensionem: Stulte, & fatue, quid agis? si certo credis, hoc peccatum tibi remissum esse, quid ultra mihi molestus es? qui precaris, ut remittam? si autem dubitas, & firmam fidem non habes de remissione, quomodo postulas tibi remitti, quod sine firma fide remitti non potest? Ut persistam in hoc argumento, res a simili explicanda est. In schola Calvini tam certo, & firmiter unusquisque debet credere, remissa sibi esse peccata propter Christũ, quam certo, ac firmiter credit, Christum esse natum, & pro nobis mortuum, ac crucifixum. At, si quis Deum oraret, ut Christus nasceretur, moreretur, & crucifigeretur, is procul dubio infidelis esset; quia judicaret Christum non esse natum, mortuũ, & crucifixum, quod repugnat fidei: ergo similiter, si oraret Deum, ut remittantur sibi peccata, non minus esset infidelis, quia judicaret peccata nõ esse remissa, quod repugnat fidei Calvinistarum. De sacramentis, & piis operibus idem dicendum est. Nam quorsum hæc necessaria sunt, si certo persuasus es, te coram Deo justificatum esse, nec amplius indigere ullo remedio ad peccatorum remissionem impetrandam? frustra Ananias dixit Saulo, Act. 26. 16. *Exurge, & baptizare, & ablue peccata tua.* Quare frustra? quia juxta Calvinum jam certo credebat Saulus, peccata esse abluta.

5. Quartum argumentum. Quando scriptura loquitur de fide justificante, non loquitur de illo actu Calvinistico, quo quis certo credat, remissa sibi esse peccata, sed de aliquo actu: ergo actus ille Calvinisticus nõ est actus justificans. Antecedens probatur ex variis locis scripturæ. Primus est ille Hebr. 11. 6. *Sine fide impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedẽtẽ ad Deũ,*

quia

quia est, & inquirentibus se remunerator sit. Hic sine dubio agit Apost. de fide iustificante, ut colligitur ex illis verbis: *Sine Fide impossibile est placere Deo.* Et fatetur Calvinus lib. 3. instit. cap. 14. §. 4. in fine. At quis est actus hujus fidei justificantis? An ille Calvinisticus, quo quis certo credit peccata sibi remissa esse per Christum? At de hoc nulla hic fit mētio. Quis ergo? Audi ipsum Apostolum: *Oportet credere, quia inquirentibus se remunerator sit.* Alter locus est Roman. 10. vers. 9. *Si confitearis in ore tuo Dominum Jesum, & corde tuo credideris, quod Deus suscitavit illum a mortuis, salvus eris.* Hic etiam constat agi de fide justificante, ut ostendit illa particula, *Si credideris, salvus eris.* Sed quid oportet credere, ut sis salvus? an remissa tibi esse peccata? non hoc dicit Apostolus. Quid ergo: *Jesum esse a mortuis resuscitatum.* Tertius locus est Joan. 20. vers. 21. *Hæc autem scripta sunt, ut credatis, quia Jesus est Christus Filius Dei, & ut credentes vitam habeatis in nomine ejus.* Certe hæc fides, de qua loquitur Euāgelista, justificans est, quia affert vitam, & est illa, de qua Paulus Rom. 17. *Justus ex Fide vivit.* Quis vero hujus fidei actus? Non Calvinisticus, sed Euangelicus, *Credere Christum esse Filium Dei.* Hunc actum habuit D. Petrus, cum dixit, Matth. 16. vers. 16. *Tu es Christus Filius Dei vivi.* Et quidem a Deo habuit, ut ibidem testatur Christus: *Beatus es, Simon Bar-iona, quia caro, & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in cælis est.* Omitto multa alia similia loca, quæ intelliguntur de fide justificante, & tamen non possunt explicari de speciali fide remissionis peccatorum, sed de fide divinitatis, & aliorum mysteriorum.

6. Imo, quod mirum est, ea ipsa testimonia, quibus adversarii contra nos contendunt, solā fidem sufficere ad justificationem, nihil minus, quam actum illum Calvinisticum præseferunt, ut Matth. 9. 2. *Videns Jesus Fidem illorum, dixit Paralytico: Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua.* Et infra v. 22. *Confide filia, Fides tua te salvam fecit.* Et Luc. 17. 19. *Vade, quia Fides tua te salvum fecit.* Et Luc. 18. 42. *Respice, Fides tua te salvum fecit.* Hæc, & id genus alia, quæ importune objiciunt nobis adversarii pro sola fide justificante, nullo modo intelligi possunt de illo actu, quo quis credit remissa sibi esse peccata per Christi mortem, ac passionem; sed de illo, quo qui a Christo sanati sunt, credebant eum habere vim sanandi, & se posse ab eo juvari, ut ex ipso contextu patet.

7. Ne sim prolixior in citandis scripturis, quæ passim occurrūt unum duntaxat peto a Calvino, & ejus discipulis, ut vel unicū locū ostendant in sacris litteris, ubi fides justificans sumatur pro

illa ſpeciali fide, qua quis certo ſibi perſuadet, ſe a peccatis juſtificatum eſſe. Si aliquis eiuſmodi eſt, cur non exhibent? ſi non eſt, quid perſiſtunt in errore? quare pertinaciter tuentur, quod ex ſcripturis tueri non poſſunt? Celebre apud illos eſt illud Apoſt. Rom. 4. 3. *Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad juſtitiam*. Sed hoc ipſo textu confodiuntur. Nam fides Abrahæ, quæ ad juſtitiam illi reputata eſt, non conſiſtebat in eo, quod certo crederet, remiſſa ſibi eſſe peccata, (hoc enim nuſquam aſſerit ſcriptura) ſed in eo, quod crederet ſe futurum patrem multarum gentium ex filio, quem ſibi centenario uxor nonagenaria, & ſterilis, præter ſolitum naturæ curſum, paritura eſſet: id autem credere, nihil aliud erat, quam credere Deum, qui promiſerat, omnipotentem, ac fideliſſimum eſſe. Hoc expreſſe explicat Apoſt in eodem cap. v. 18. ubi de fide Abrahæ ſic loquitur: *Qui contra ſpem in ſpem credidit, ut fieret pater multarum gentium, ſecundum quod dictum eſt ei: Sic erit ſemen tuum, ſicut ſtellæ cœli, & arena maris. Et non infirmatus eſt fide: nec conſideravit corpus ſuum emortuum, cum fere centum eſſet annorum, & emortuam vulvam Saræ, ſed confortatus eſt fide, pleniſſime ſciens, quia quæcunque promiſit Deus, potens eſt facere*. Neſcio, an aliquid clarius adduci poſſit ad refellendum Calviniſtarum errorem de actu fidei juſtificantis. Sed cæci ſunt, & in tenebris ambulant, oculos habent, & non vident.

8. Objici poteſt illud ex Symbolo: *Credo remiſſionem peccatorum*. Sed fruſtra: Nam ſenſus illius articuli non eſt: Credo mihi remiſſa eſſe peccata; ſed credo, & confiteor in Eccleſia Catholica eſſe donum remiſſionis peccatorum, quod per baptiſmum, & alia Sacramenta percipitur. Unde quod in Symbolo Apoſtolico dicitur, *Credo remiſſionem peccatorum*, in Conſtantinopolitano explicatur, *Confiteor unum Baptiſma in remiſſionem peccatorum*. Et Catechumeni, qui ante Baptiſmum recitant, & credunt totum Fidei Symbolum, non jam habent, ſed adhuc expectant remiſſionem per baptiſmum obtinendam.

QUÆ-

QUÆSTIO VI.

An fides justificans differat a fide historica, & miraculorum?

1. ADversarii distinguunt triplicem fidem; Unam historicam, qua credimus vera esse, quæ narrantur in scripturis: Alteram miraculorum, qua credimus nihil esse, quod a Deo fieri non possit: Tertiam promissionum, qua credimus veras esse Dei promissiones de gratuita peccatorum remissione per merita Christi. Has tres fides respondere tribus a Deo proprietatibus: historicam, veritati: miraculorum, potentiæ: promissionum, bonitati. Nos nec prima, nec secunda, sed sola tertia justificari. Addunt fidem promissionum esse duplicem; unam generalem, qua generatim credimus promissam esse remissionem peccatorum iis omnibus, qui in Christum credunt; alteram specialem, qua unusquisque in particulari promissionem illam sibi applicat, credendo, certoq; statuendo, omnia peccata propter Christi meritum sibi esse remissa. Hanc speciem proprie esse illam, qua justificamur. Vide Calvinum lib. 3. institut. cap. 2. per multos paragraphos, Kemnitium 1. parte examinis Concilii Tridentini, & alios passim.

2. Hæc sententia plane nova est, & antiquis Patribus incognita, de qua doctissimus noster Maldonatus in c. 9. Matth. sic habet: *Ista triplex fides, quam isti nuper invenerunt, figmentum est, somnium, portentum est, Chimera est: Et si unam haberent fidem, omnem haberent; quia triplicem habent, nullam habent.* Aptissime.

3. Et facile refelli potest. Primo, quia illa fides specialis jam explosa est. ostendi, neminem posse certo credere, sibi in particulari remissa esse peccata. Hoc enim revelatum non est. Secundo, quia falsum est, fidem miraculorum non justificare. Certe fides illa, de qua loquitur Christus Matth. 16. 16. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur;* Hæc, inquam, fides justificans est: quia qui illam habet, salvus erit; qui non habet, condemnabitur. Et tamen eadem fides miraculorum est, ut patet ex verbis sequentibus: *Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur. In nomine meo dæmonia ejicient; linguis loquentur novis, serpentes tollent*, &c. Similiter Apostol. 1. Corinth. 13. 13. cum ait, *Nunc autem manent tria hæc, fides, spes, charitas*, loquitur de fide justi-

justificante, ut fatetur Calvinus lib. 3. instit. c. 18. §. 8. Et tamen loquitur de illa fide, de qua paulo ante locutus erat in eodem c. v. 2. *Si habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum.* Hæc autem est fides miraculorum.

4. Falsum quoque est, fidem historicam non justificare. An non fides historica est, qua credimus Christum esse crucifixum, mortuum, sepultum, descendisse ad inferos, resurrexisse a mortuis, & ad cœlos ascendisse? Nisi Calvinistæ velint fabulam, non historiam esse, quæ ab Euangelistis de Christi morte, sepultura, resurrectione, & aliis mysteriis accurate scripta sunt. Atqui eadem illa fides, qua hæc omnia de Christo credimus, fides justificans est, ut partim ex symbolo Apostolico, & Athanasii, partim ex scripturis clarissime ostenditur. Rom. 10. 9. *Si in corde tuo credideris, quod Deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris.* Et 1. Corinth. 15. 1. *Notum facio vobis Euangelium, per quod salvamini, quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris, & quia sepultus est, quia resurrexit tertia die, &c.* Nec opus est pluribus testimoniis in re clara.

5. Ad extremum quæro ex adversariis, cum dicunt triplicem esse fidem, an loquantur de habitu fidei, an vero de actu: Si de habitu, non plures, sed unus tantum est: Si de actu, non tres tantum, sed infiniti sunt. Nam sicut alio actu credimus promissiones Dei de remissione peccatorum; alio, historias a Deo revelatas; alio omnipotentiam Dei: sic etiam alio credimus minas, & terrores Dei; alio Unitatem, & Trinitatem Dei; alio Ecclesiam Catholicam; alio futurum judicium, & sic deinceps.

6. Unde recte Catholici docent, fidem, si sumatur pro dono habituali, ac permanente, quod a Deo nobis infunditur, unam tantum esse, & extendi ad ea omnia credenda, quæ divinitus revelata sunt: Sortiri autem varia nomina, ratione diversarum partium sui objecti adæquati. Et quidem, quatenus fertur in historias a Deo revelatas, vocari fidem historicam: quatenus in omnipotentiam Dei, cui nihil impossibile est, fidem miraculorum: quatenus in promissiones a Deo factas, fidem promissionum. Itaque non esse tres fides, sed unam, quæ variis nominibus efferri possit. Porro eandem fidem, tametsi una sit, habere tamen diversos actus, quorum uno credatur unus articulus, alio alius, & ita deinceps. Nullum tamen esse, quo quis certo persuasus sit, peccata sibi esse remissa, eo quod hic actus non versetur circa rem a Deo revelatam.

QUÆ-

QUÆSTIO VII.

An homo sit certus de sua justitia, perseverantia, & vita æterna?

1. AFfirmat Calvinus in Antidoto Concilii Tridem. sess. 6. ad cap. 10. 13. & 14. Et aperte sequitur ex ipsius fundamentis, quæ sunt hæc. Primum, fidem esse propriam electorum. Alterum, fidem nunquam amitti. Tertium, sola fide hominem justificari. Quartum, qui fidem habet, certum esse de sua fide. Hinc sequitur, si is, qui fidem habet, certus est de sua fide, certum quoque esse de sua justitia, quia sola fides justificat: certum de sua perseverantia, quia fides non amittitur: certum de sua electione, quia fides propria electorum est.

2. Hic error refellitur primo generatim ex iisdem principiis, quibus innititur. Nam tria priora manifeste falsa sunt, ut probatum est hactenus. Quartum porro, sive verum, sive falsum sit, nihil ad rem facit. Nam etsi is, qui fidem habet, certus esset de sua fide, non ideo quoque certus esset de sua justitia, si sola fides non justificat: nec certus de perseverantia, si fides amitti potest: nec certus de prædestinatione, si fides communis est reprobis, & prædestinatis.

3. Deinde refellitur speciatim quoad singulas partes. Et quidem prima pars de certitudine justitiæ, ac remissionis peccatorum aperte pugnat cum Scripturis, Ecclesiast. 9. 1. *Nescit homo, utrum odio, vel amore dignus sit: sed omnia in futurum servantur incerta*. Et Ecclesiast. 5. 5. *De propitiato peccato noli esse sine metu*. Et Psal. 18. 13. *Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me Domine*. Et Proverb. 21. 2. *Omnis via viri recta sibi videtur, appendit autem corda Dominus*. Et 1. Corinth. 4. 4. *Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum. Qui autem judicat me, Dominus est*.

4. Hæc & similia scripturæ testimonia proferunt Catholici contra certitudinem præsentis justitiæ. Ego primum, & ultimum duntaxat urgebo. Inquit ergo Salomon: *Nescit homo, utrum odio, vel amore dignus sit, sed omnia in futurum servantur incerta, eo quod universa æque eveniant justo, & impio*. Verba clara sunt, & clarissime explicantur a D. Hieronymo, & aliis. Sed conatur Calvinus l. 3. inst. cap. 2. §. 38. se expedire. Ait Salomonem non loqui de notitia fidei, sed de ea, quæ haberi potest ex eventu externo, ut sensus sit: ex beneficiis, & flagellis, quæ homini quotidie

obveniunt a Deo, non posse cognosci, quos diligat Deus, aut quos odio prosequatur. Quare? quia tam beneficia, quam flagella æque eveniunt bonis, & malis. Si ergo quæras ex Calvino, an homo possit certo cognoscere, se justum esse, & a Deo diligi; respondebit cum hac distinctione; posse eum cognoscere per internam fidem, non posse per externa beneficia.

5. Sed facile refellitur Calvinus. Primo, ex scopo, & argumento Salomonis. Voluit is probare, non posse hominem in hac vita cognoscere de se ipso, an diligatur a Deo, necne. Probavit autē hoc modo: si id posset cognoscere, maxime ex beneficiis Dei cognosceret: at hinc non cognoscit, cum beneficia Dei sint communia bonis, & malis: ergo non potest certo cognoscere. In hoc syllogismo supponit Salomon non posse eum id cognoscere per internam fidem; alioqui major propositio non esset sufficienter distributa. Deberet enim distribui hoc modo: si homo posset certo cognoscere se esse justum, & a Deo diligi; vel id cognosceret per internam fidem, vel per externa signa. At Salomon omisit prius membrum de interna fide: ergo censuit nihil ad rem pertinere.

6. Secundo refellitur Calvinus ex illa particula: *Omnia in futurum servantur incerta*. At quomodo incerta omnia, si quisque per notitiam fidei certus est, se diligi a Deo, & non odio haberi? Tertio refellitur ex propriis verbis: Nam lib. 3. instit. cap. 2. §. 38. assignans causam, cur Deus nolit hominem cognoscere de seipso, an justus sit, necne, sic habet: *Id facit ad vanitatem humani ingenii arguendam, cum in rebus scitu maxime necessariis tanta hebetudine teneatur.* At quomodo tenetur hebetudine, si habet certam, & indubitatam notitiam fidei de sua justitia, & amicitia cum Deo? Hæc minime inter se cohærent. Nec mirum: quia ab hæretico prolata sunt.

7. Jam D. Pauli testimonium non minus efficax est. *Mihi*, inquit, *pro minimo est, ut a vobis judicer*, idest, non magni facio aliena de me judicia, quia scio, quam sint incerta: *Sed neque meipsum judico*, idest, nec meo judicio fidere audeo. Nam etsi *nihil mihi conscius sim, non tamen in hoc justificatus sum*, idest, non ideo justus sum, quia bonam conscientiam habeo. Fortasse enim Deus videt aliquid in mea conscientia, quod ego ibi non video. *Qui autem judicat me, Dominus est*, idest, solus Deus est verus judex, qui omnia novit. Hactenus verba Apostoli. Hinc colligunt Patres incertitudinem gratiæ, & remissionis peccatorum. Et merito. Nam si Paulus fatetur, nec se, nec quenquam aliorū hominum scire, an ipse sit fidelis dispensator mysteriorum Dei, quod ve-

veniebat in quæstionem: sane & nos fateri debemus, neque nos, neque alium quenquam de seipso scire, an sit justus, & amicus Dei. Nisi Calvinistæ plura cognoscant de seipsis, quam de se Apostolus; quod non credo.

8. Sane Augustinus in Psalm. 41. expendens verba Apostoli jam citata, sic exclamat: *Tantamne profunditatem creditis esse in Domino, quæ lateat ipsum hominem, in quo est?* Et ibidem: *Cor hominis abyssus est. Quid enim est profundius hac abysso? Loqui homines possunt, videri possunt, audiri in sermone: sed cujus cogitatio penetratur? cor inspicitur?* Et serm. 23. de verbis Domini: *Fortasse tu nihil invenis in conscientia tua: invenit ille, qui melius videt.* Et hom. 35. *Quamdiu vivimus hic, de nobis ipsis nos ipsi judicare non possumus: non dico, quid cras erimus, sed quid hodie simus.*

9. Similia habent alii Patres. Sed Calvinus vult plus sapere, quam ipsi. Nec desunt Scripturæ loca, quibus se defendat. Ac primum objicit illud Rom. 8. 16. *Ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filii Dei.* Ex quo videtur concludi, nos infallibiliter certos esse de justitia nostra, quia testimonium Spiritus sancti infallibile est. Respondeo. Testimonium Spiritus sancti est duplex. Alterum fit per revelationem, seu verbum expressum ex parte intellectus. Alterum per experimentalem quendam affectum, & motionem ex parte voluntatis. De posteriori loquitur Apostolus. Hoc autem posterius non efficit, ut quis infallibiliter sciat, se a Spiritu sancto moveri, & Dei amicum esse. Nam aliquando spiritus malus transfigurat se in Angelum lucis. Unde fit, hominem falli, ac decipi posse. Deinde, constet sane homini se impelli a Spiritu sancto: nondum constabit, se eo modo affici, quo amici Dei afficiuntur. Nam & peccatores interdum a Spiritu sancto pulsantur, & impelluntur. Hoc fatetur Calvinus lib. 3. instit. cap. 2. cum ait: *Experientia ostendit, reprobos interdum simili fere sensu atque electos affici, ut ne suo quidem judicio quicquam ab electis differant.*

10. Secundo objicit illud Rom. 8. 38. *Certus sum, quia neque mors, neque vita poterit nos separare a charitate Dei.* Respondeo. Non loquitur Apostolus de certitudine fidei, sed tantum de morali, quæ ex signis, & conjecturis gignitur. Nam græce est, πέπεισμαι, idest, persuasus sum, seu confido. Unde etiam Ambrosius hoc loco, & Hieronymus in epistola ad Algasiam, qu. 8. non legunt, *Certus sum*, sed *confido*. Et ipsemet D. Paulus in eadem epist. capite 15. 14. utitur eodem verbo, cum dicit: *Certus sũ,*

tres mei, quoniam pleni estis dilectione. Ubi sane non vult significare, se habere certitudinem fidei de dilectione Romanorum; sed moralem tantum persuasionem.

11. Tertio objicitur illud 1. Cor.2. 12. *Nos autem non spiritum hujus mundi accepimus; sed spiritum, qui ex Deo est, ut sciamus, quæ donata sunt nobis*. Respondeo. Duplicia sunt dona Dei. Quædam gratiæ, quæ donantur in hac vita, quædam gloriæ, quæ in altera. Nos hic disputamus de priori genere; Apostolus loquitur de posteriori. Sensus ergo est, nos a solo Dei spiritu didicisse, quæ dona ab æterno Deus preparaverit nobis post hanc vitam. Hoc patet ex verbis præcedentibus, quæ sic habent: *Oculus non vidit, nec auris audivit quæ præparavit Deus iis, qui diligunt illum. Nobis autem revelavit Deus per spiritum suum*.

12. Quarto objicitur illud 1. Joan. 3. 14. *Nos scimus, quoniam translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres*. Et cap. 4. 13. *In hoc cognoscimus, quoniam in eo manemus, & ipse in nobis, quoniam de spiritu suo dedit nobis*. Et cap. 5. 19. *Scimus, quoniam ex Deo sumus*. Respondeo. Non loquitur Joannes de notitia fidei, sed de conjecturali. Nam notitia fidei fundatur in revelatione Dei ex parte intellectus. Ideo enim intellectu assentimur alicui rei per notitiam fidei, quia a Deo revelata est. Notitia vero, de qua Joannes agit, non fundatur in revelatione, sed in signo, seu effectu, quem in nobis experimur ex parte voluntatis. Ait enim nos scire, quod simus *translati de morte ad vitam, & quod in Deo maneamus, quia diligimus fratres*, id est, quia experimur in nobis affectum charitatis circa proximos, qui affectus non potest esse nisi a Deo. Unde subdit ibidem: *Qui non diligit fratrem, manet in morte*. Quasi dicat: Sicut ex præsentia amoris colligimus, nos esse Dei amicos; ita ex defectu amoris colligimus, nos esse in morte, id est, in statu peccati mortalis. Jam vero quod hujusmodi notitia, quæ per internum experimentum habetur, non sit omnino infallibilis, patet ex iis, quæ dicta sunt ad primam objectionem.

13. Quinto objicitur illud 2. Cor.13. 5. *Vosmetipsos tentate, si estis in fide; an non cognoscitis vosmetipsos, quia Christus in vobis est? nisi forte reprobi estis*. Hinc videtur sequi, reprobos esse, qui non agnoscunt se esse in fide, & gratia Christi: & e contrario, quotquot prædestinati sunt, hoc cognoscere. Respondeo. Nihil convincit hic locus. Primo, quia Apostolus tantū loquitur de fide, non de justitia: quæ distincta sunt. Nec sequitur, eum, qui certus est de sua fide, consequenter certū esse de sua justitia.

Secun-

Secundo loquitur de Christo habitante in Corinthiis per potentiam, & miracula, quæ apud illos faciebat, non autem de Christo habitante in ipsis per gratiam justificantem. Hinc tertio apparet, illum hortari Corinthios, ut tentent seipsos, si sint in fide, non quod cupiat singulos certos esse de sua fide, quam quisq; in se habet: sed quod velit eos attendere, an non credant, Christũ apud ipsos virtutes, & miracula operari. Denique, etsi daremus Apostolum loqui de fide, & justitia cujusque in particulari, nihil esset incommodi. Non enim dicit: *Vos ipsi certi estis de fide, & remissione peccatorum; & certo creditis, Christum in vobis esse;* sed multo aliter: *Vosmetipsos,* inquit, *tentate, si estis in fide.* At quid opus esset hoc tentare, si ipsi certi essent, se habere fidem, & esse justos coram Deo?

14. Sat multa de prima parte. Sequitur altera pars, quæ asserit, nos certos, ac securos esse de perseverantia. Et refellitur primo, quia si nemo certus est de præsenti justitia, ut jam probavi; quomodo potest esse certus de perseverantia in justitia? sane nemo certus est, se perseveraturum in bona fama, & existimatione, si dubius est, an habeat bonam famam, & existimationem. Secundo, quia scriptura hortatur nos ad timorem, non ad securitatem, Rom. 11. 20. *Tu autem fide stas: noli altum sapere, sed time.* Et Philipp. 2. 12. *Cum metu, & tremore salutem vestram operamini.* Et Psal. 2. 11. *Servite Domino in timore: apprehendite disciplinam, ne quando irascatur Dominus, & pereatis de via justa.* Hic clamabunt Calvinistæ, Davidem esse Papistam, & insanire, quod jubeat ipsos esse in timore, se vero securos esse de vita æterna: non posse perire de via justa, nec Deum irasci posse prædestinatis.

15. Et argumentantur hoc modo: Quicunque orat pro dono perseverantiæ, certo debet credere se accepturum perseverantiam: Sed omnes fideles orant pro dono perseverãtiæ. Ergo, &c. Major patet ex illo Jacobi 1. 6. *Postulet autem in fide, nihil hæsitans.* Hic jubemur petere a Deo sine hæsitatione: Ergo jubemur esse certi, nos impetraturos, quod petimus. Respondeo. Hæc duo distinguuntur: Credere sine hæsitatione, Deum posse præstare, quod petis: Et credere sine hæsitatione, Deum reipsa præstiturum, quod petis. Illud prius tenemur absolute credere; hoc posterius cum conditione, si nimirum ex parte nostra non sit defectus, vel si Deo visum est expedire. Hoc patet exemplo Divi Pauli, qui non hæsitavit fide, quando ter Deum rogavit, ut liberaretur a stimulo carnis, & tamen reipsa non impetravit Quæres, quomodo ergo verum est illud Matth. 11. 24. *Quæcun-*

QUÆSTIO I.

An præceptum illud, Non concupisces, sit impossibile?

1. SEnsus est, an homines justi per auxilium gratiæ Dei possint servare hoc preceptum Decalogi, *Non concupisces*. Ut intelligatur, quid Adversarii, quid Catholici sentiant, tria hic spectari debent, ut supra dixi. 1. Concupiscentia in actu primo, seu pronitas quædam ad concupiscendum. 2. Motus concupiscentiæ in actu secundo præveniens rationem. 3. Consensus, qui a libera voluntate proficiscitur. Hoc posito adversarii docent, hæc omnia esse peccata. Et quidem concupiscentiam in actu primo dicunt esse ipsum peccatum originale, motum vero concupiscentiæ, qui prævenit advertentiam rationis, & præterea consensum, qui sequitur, esse peccata actualia, & quidem mortifera, contra illud præceptum: *Non concupisces*. Volunt enim hoc præcepto prohiberi non solum consensum, sed etiam ipsos motus concupiscentiæ consensum prævenientes. Unde concludunt præceptum hoc servari a nobis non posse in hac vita, quia non possumus vitare motus concupiscentiæ, qui hoc præcepto prohibentur. Sed errant.

2. Catholici contra docent. Primo, concupiscentiam in actu primo non esse peccatum originale, sed naturalem quandã pronitatem, quæ per se culpabilis non est. (Supra cap. 14. quæst. 1.) Secundo, motus concupiscentiæ, rationẽ prævenientes, non esse peccata mortalia, nec prohiberi hoc præcepo, *Non concupisces*; sed solum consensum. Hinc inferunt, præceptum hoc non esse impossibile, sed servari posse a justis per gratiam Dei, cum nihil aliud illo prohibeatur, quam liber consensus, qui libere vitari potest. Hoc constat ex ipsa scriptura. Quod enim uno loco dicit, *Non concupisces*, alibi explicat Ecclesiast. 5. 2. *Ne sequaris in fortitudine tua concupiscentiam cordis tui*. Et cap. 18. 30. *Post concupiscentias tuas non eas*. Et Rom. 6. 12. *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis ejus*. Certe in his locis sermo est de consensu.

3. Idem frequenter docet Augustinus, præsertim lib. 1. de nuptiis, & concupiscent. cap. 23. cum ait: *Nam ipsa quidem concupiscentia jam non est peccatum in regeneratis, quando illi ad illicita opera non consentitur*. Et in expositione quarundam propositionum ex Epist. ad Romanos, expositione 17. *Non enim*

in ipso desiderio pravo, sed in nostra consensione peccamus. Et lib. 5. contra Julianum c 3. *Aliud est habere mala desideria carnis: aliud tradi eis consentiendo*, &c. & lib. 1. de civitate Dei c. 25. *Quod si illa concupiscentialis inobedientia absque culpa est in corpore dormientis, quanto magis absque culpa in corpore non consentientis?* Ex his, & similibus locis aperte patet, motus concupiscentiæ, ex sententia Augustini, non esse peccata, nisi accedente libero hominis consensu: ac proinde non prohiberi illo præcepto, *Non concupisces*, nisi solum consensum. Et hanc esse mentem illius fatetur Calvinus lib. 3. instit. c. 3. §. 10.

4. Accedunt duo efficacissima argumenta. Primum. Deus suo præcepto non obligat nos ad id, quod non est in nostra potestate; sed non est in nostra potestate vitare motus concupiscentiæ rationem prævenientes: ergo Deus suo præcepto non obligat nos ad eos vitandos. Minor per se nota est. Major probatur, quia esset stulta, & crudelis obligatio. An non stultum est, obligare alium ad id præstandum, quod præstare non potest? An non crudele, punire illum, quia non præstiterit, quod præstare non potuit? Perinde est, ac si famulo tuo imperes, ut non esuriat, non sitiat, non frigeat, non caleat: &, nisi obtemperet, crucem, ac supplicium intentes.

5. Alterum est. Id, quod homini in puris naturalibus constituto esset connaturale, & sine culpa, non potest in nobis esse culpabile, nisi aliunde fiat tale; sed motus rationē prævenientes essent homini in puris naturalibus constituto connaturales, & sine culpa; ergo in nobis non possunt esse culpabiles, nisi aliunde fiant tales. Major est evidens. Minor probatur, quia si homo crearetur a Deo in puris naturalibus, procul dubio constaret duabus partibus repugnantibus, spiritu, & carne, & haberet duos appetitus contrarios, rationalem, & sensitivum: ergo naturaliter haberet quosdam motus repugnantes rationi. Hi autem non essent peccata in tali homine. Cur ergo in nobis sint, nisi aliunde fiant tales? At aliunde non fiunt, nisi per liberum consensum, præsertim in homine renato: ergo solus consensus est, qui culpam habet: & prohibetur illo præcepto: *Non concupisces.*

6. Objicit Calvinus. In duobus illis Decalogi præceptis, *Non machaberis*, & *non furtum facies*, prohibitus fuit consensus in concupiscentiam uxoris, & rei alienæ: ergo in hoc præcepto, quod in eodem Decalogo sequitur, *Non concupisces*, prohibetur motus concupiscentiæ sine consensu: alioqui idē bis prohiberetur. Resp. In prioribus duobus prohibitum fuit adulterium, & furtum, quod externo opere committitur: in alio, quod solo

con-

consensu perficitur: voluit enim Deus significare, non solum peccari externo opere, sed etiam interno consensu, contra divinam legem. Hoc diserte explicat Christus Matth. 5.22. *Audistis, quia dictum est antiquis: Non occides. Ego autem dico vobis, quia omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit judicio*. Et infra, v. 28. *Audistis, quia dictum est antiquis: Non mœchaberis. Ego autem dico vobis: quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo*. Hinc colligi potest differentia inter legem divinam, & humanam, quod hæc circa externa tantum, illa etiam circa interna versetur. Et ratio est, quia solus Deus penetrat internas hominum cogitationes. Apocal. 2. 23. *Ego sum scrutans renes, & corda*.

7. Ex dictis colligo contra Calvinistas, hoc præceptum, *Non concupisces*, servari posse in hac vita ab homine justo. Non enim illo prohibetur motus concupiscentiæ rationem præveniens, qui vitari nequit, sed consensus voluntatis, qui est in nostra potestate. Idem convincitur ex illo Sap. 8. 21. *Et ut scivi, quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det, adii Dominum, & deprecatus sum illum*. Quasi dicat: Scio, Domine, quod, quando insurgunt in me motus concupiscentiæ, non possum iis resistere, & continens esse, nisi tua gratia me adjuvet. Supponit ergo, posse aliquem esse continentem, & resistere illis motibus, ut non consentiat, si adsit Dei gratia. Eodem spectat illud Apost. 2. Cor. 12. 7. *Datus est mihi stimulus carnis meæ angelus Satanæ, qui me colaphizet. Propter quod ter Dominum rogavi, ut discederet a me: & dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea*.

8. Objici solet authoritas Augustini lib. 1. de nuptiis, & concupiscent. cap. 23. ubi ait: *Ut si non fit, quod scriptum est, Non concupisces, saltem fiat, quod alibi legitur; Post concupiscentias tuas non eas*. Ubi distinguit inter illa duo præcepta, *Non concupisces*, &, *Post concupiscentias tuas non eas*, asserens hoc servari posse in hac vita, illud non posse. Unde in lib. de spiritu, & litt. cap. 36. dicit alterum pertinere ad vitam mortalem, alterũ ad immortalem. Respondeo. Hoc præceptum, *Non concupisces*, potest spectari dupliciter. 1. Quoad verba, quibus proponitur. 2. Quoad sensum, & obligationem, quam inducit Augustinus: ergo cum ait non posse impleri in hac vita, intelligendus est, quoad verba præcepti, non quoad obligationem. Hoc evidenter ostendo ex duobus principiis. Alterum est, quod motus concupiscentiæ rationem prævenientes non sint peccata secundũ Augustinum, ut supra monui, & fatetur Calvinus lib. 3. instit. cap. 3. §. 10. Alterum est, quod præceptis divinis nihil prohibeatur, nisi peccatum,

quod

quod ne adversarii quidem negant. Hinc concludo, ejusmodi motus non prohiberi hoc præcepto, *Non concupisces*, sed solum consensum, ac proinde hoc præceptum servari posse quoad obligationem, ex sententia Augustini, cum consensus, qui prohibetur, sit in nostra potestate.

QUÆSTIO II.

An præceptum illud, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, servari possit?

1. OStendi hactenus, servari posse illud Decalogi præceptum, quod difficillimum videbatur; *Non concupisces.* Nunc de hoc altero videndum est: *Diliges Deum ex toto corde tuo.* Et quidem Calvinus ait, non posse impleri in hac vita. Catholici contra statuunt. Et probant exemplo Davidis, & aliorum sanctorum, qui illud servarunt. Psal. 118. 10. *In toto corde meo exquisivi te.* Et 3. Reg. 14. 8. *Non fuisti sicut servus meus David, qui custodivit mandata mea, & secutus est me in toto corde suo, faciens quod placitum est in conspectu meo.* Et 4. Reg. 23. 25. de Josia: *Similis illi non fuit ante eum Rex, qui reverteretur ad Dominum in toto corde suo, & in tota anima sua, & in universa virtute sua juxta omnem legem Moysis.* Et rursus Ecclesiastici 47. 10. de Davide: *De omni corde suo dilexit Deum.* Hic aperte vides Davidem, & Josiam dilexisse Deum ex toto corde juxta præceptum Decalogi. Nec dubium, quin idem fecerit Abraham, Moyses, Samuel, Helias, Elisæus, Jeremias, & alii Prophetæ; & in novo testamento B. Virgo, Apostoli, Stephanus, Timotheus, Titus, & alii non pauci, præsertim cum de his prædictum sit Deut. 30. 6. *Circumcidet Dominus cor tuum, & cor seminis tui, ut diligas eum in toto corde, & in tota anima, ut possis vivere.*

2. Porro, ut res tota clarius percipiatur, explicandum est, qui sit sensus præcepti, quo jubemur diligere Deum ex toto corde. Sic enim facile constabit, an servari possit, nec ne. Potest autem triplex esse sensus. Primus, ut diligamus Deum ex toto corde, idest, ut totum cor nostrum, quantum est, in eo solo diligendo occupetur, nec aliud amemus, aut diligamus, quam ipsum. Hoc sensu non præcipitur Dei dilectio: alioqui non liceret proximum diligere, quod tamen facere jubemur. Alter est, ut diligamus Deum ex toto corde, non quod totum cor nostrum in eo diligendo debeat occupari; sed quod tanto conatu in eum ferri debeat, quanto fieri potest. Nec hoc sensu præcipitur, quamvis

vis si præciperetur, servari posset. Quis enim dicat impossibile sibi esse, diligere Deum tanto conatu, quanto diligere eum potest? Tertius est, ut diligamus Deum ex toto corde, idest, ut diligamus eum super omnia; ut præferamus illum rebus aliis, ut nullius rei amorem Dei amori anteponamus; ut nullius creaturę timore, vel amore velimus Deum offendere, & ab illius amore recedere. Hic verus, ac germanus sensus est. Hunc expressit Apost. Rom. 8. 39. *Nulla creatura poterit nos separare a charitate Dei*, idest, nulla poterit efficere, ut ei postponamus dilectionem Dei. Et Christus Matth. 10. v. 37. *Qui amat patrem, aut matrem plus quam me, non est me dignus*, idest, qui amorem parentum præfert amori Dei, non diligit Deum super omnia. Unde e contrario, qui amori parentum (qui in filiis solet esse maximus) præfert amorem Dei, convincitur diligere Deum super omnia.

3. Hoc sensu laudatur Abraham (Gen. 22.) quod cum haberet unicum filium Isaac, quem intime diligebat, ejus tamen dilectioni præferret dilectionem Dei. Nam si inter omnes creaturas nullam tantopere amabat, sicut filium suum unigenitum, & nihilominus hunc ipsum filium paratus erat offerre Deo in sacrificium; evidens signum erat eum dilexisse Deum *super omnia*, vel quod idem est, *ex toto corde*. Hinc concludo, hoc præceptum non esse impossibile, si eo sensu explicetur, quo jam explicatum est.

4. Sed objicitur August. in lib. de spiritu, & littera, cap. ultimo, & in lib. de perfectione justitiæ, resp. 17. ubi ait, hoc præceptum non posse impleri in hac vita, sed in alia. At prompta est responsio. Nam duo nititur ostendere Augustinus, quæ verissima sunt. Unum est, præceptum illud, *Diliges Deum ex toto corde, & ex tota anima, & ex totis viribus*, posse quidem impleri in hac vita, quoad obligationem, quam inducit, non tamen quoad verba, quibus proponitur. Alterum est, in hac vita non tam perfecte diligi Deum, quam in altera, quod probat hac ratione. Dilectio supponit cognitionem. In hac vita cognoscimus Deum obscure per fidem, in altera clare per visionem. Quid ergo mirum, si in hac vita minus perfecte, in altera perfectius Deum diligamus? Hanc esse mentem Augustini, ex ipso textu colligitur. Nec in minimo nobis repugnat.

QUÆ-

QUÆSTIO III.

An tota lex Decalogi servari possit?

1. EX dictis facile demonstrari potest, totam legem servari posse ab homine justo. Primo, quia si duo præcipua præcepta, quæ videbantur omnium difficillima, servari possunt, cur non etiam reliqua? Secundo, quia qui diligit Deum ex toto corde, præfert illum omnibus creaturis, nec intuitu ullius creaturæ vult illum offendere; ergo servat omnia illius præcepta; quia si vel unum non servaret, jam illum offenderet. At homo justus potest illum diligere ex toto corde, ut probatum est: Ergo potest omnia illius præcepta servare. Imo, si proprie loquamur, hæc duo, *amare Deum ex toto corde*, & *mandata Dei custodire*, reipsa idem sunt: vel certe alterum cum altero necessario connexum. Fieri enim non potest, ut quis diligat Deum ex toto corde, & non servet omnia ejus præcepta. Hinc in scripturis fere semper conjunguntur, ut Exod. 20. 6. *Faciens misericordiam his, qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea.* Et Deut. 10. 12. *Et nunc Israel, quid Dominus Deus petit a te, nisi ut diligas eum in toto corde tuo, & custodias mandata ejus?* Et cap. 11. v. 1. *Ama Dominum Deum tuum, & observa præcepta ejus.* Et Josue 22. 5. *Ut diligatis Dominum Deum vestrum, & observetis mandata illius.* Et Christus Joan. 15. 10. *Si præcepta mea servaveritis, manebitis in dilectione mea.* Et alibi sæpe.

2. Quid multis? Scriptura aperte testatur, quosdam totam legem custodivisse, ut 3. Reg. 14. 8. *Non fuisti, sicut servus meus David, qui custodivit mandata mea, & secutus est me in toto corde suo.* Et Luc. 1. 6. de Zacharia, & Elisabeth: *Erant justi ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis, & justificationibus Domini sine querela.* Et Joan. 17. 6. de Apostolis: *Tui erant, & mihi eos dedisti, & sermonem tuum servaverunt.* Quis neget idem fecisse B. Virginem, sanctum Stephanum, Timotheum, & non paucos alios?

3. Et sane, si lex impossibilis esset, neque servari posset, cur eam Deus Opt. Max. nobis imponeret? Cur clamaret Christus, Matth. 11. 30. *Tollite jugum meum super vos: Jugum enim meum suave est, & onus meum leve?* Cur Apostolus 1. Joan. 5. 3. *Hæc est charitas Dei, ut mandata ejus custodiamus, & mandata ejus gravia non sunt?* Cur Propheta David de seipso, Psal. 118. 32. *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum?* Cur alius Propheta de omnibus justis, Ezech. 36. 27. *Spiritum meum*

ponam

ponam in medio vestri, & faciam, ut in præceptis meis ambuletis? Certe ex his, & similibus patet, legem Dei non modo possibilem esse, sed etiam facilem, & jucundam iis, qui gratia Dei adjuvantur. Blasphema igitur vox Calvini in antidoto Concilii Trident. sess. 6. c. 12. cum ait: *Prophetas, & Patriarchas, & pios reges, utcunque Dei Spiritu adjuvarentur, ferendo legis jugo pares non fuisse*. Quid hoc aliud est, quam palam pronunciare, omnia scripturæ testimonia jam citata esse falsa? Et Spiritum sanctum non posse hoc efficere per dona gratiæ in cordibus justorum, ut legi satisfaciant? Multo aliter Apostolus ad Phil. 4. 13. *Omnia possum in eo, qui me confortat.* An hic regeret Calvinus, mentiri Apostolum, & debuisse dicere, *Non possum omnia in eo, qui me confortat*, quia legem servare non possum? Apage.

4. Sed pressius ad rem. Cum lex Decalogi contineat decē præcepta, quæram ex Calvino, an omnia, & singula, an aliqua duntaxat sint impossibilia? Scio dicturum, duo hæc potissimum servari non posse, *Diliges Deum ex toto corde*, &, *Non concupisces*. Sed de his seorsim jam egi. De reliquis quæro, sintne possibilia, nec ne? Negat in antidoto loco citato, cum ait: *Minimum legis mandatum onus esse Aetna gravius.* Quid? Nemo ergo justorum non homicida est? Nemo non fur, & adulter? Nemo non falsus testis? Absit. Multi commendantur in Scripturis, qui ab iis vitiis fuerūt immunes. Quis audeat dicere, Josephū Patriarcham, & Susannam fuisse adulteros, qui tam fortiter pro castitate pugnarunt? Quis Apostolos fuisse fures, qui etiam propria reliquerunt? Quis Euangelistas fuisse falsos testes, qui testandæ veritati deputati sunt? Dicet, opinor, Calvinista quispiā, eos externo opere non fuisse tales, sed tamen animo, & cogitatione. Sed quisquis hoc dicit, metitur alios suo ingenio, & sicut ipse plenus est dolo, ira, fraude, nequitia, pravis cupiditatibus; sic alios omnes esse malitiose confingit. Sane Christus in Euangelio, cum dicebat, justitiā Christianorum debere perfectiorem esse, quam fuerit justitia Pharisæorum, hoc agebat, ut non tantum externo opere servaremus mandata legis, sicut Pharisæi servabant, sed etiam interno affectu, & proposito. Unde volebat, discipulos suos non tantū non occidere, sed nec irasci; non tantum non mœchari, sed nec mulierem concupiscere. Et quis neget eos cum Dei gratia præstare id potuisse?

5. Hæc sufficiunt contra adversarios. Videamus nunc, quid pro se afferant. Primum objiciunt illud Act. 15. 10. *Quid tentatis imponere jugum super cervices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus?* Hæc sunt verba Petri Apostoli, quibus testatur legem esse jugum importabile, neque nos posse

salva-

salvari per observationem legis, cum ea impossibilis sit; sed per gratiam Dei, quæ a legis jugo nos liberat. Respondeo. Certum est, Petrum non loqui de lege morali, quæ continetur in Decalogo, & de qua hic disputamus; sed tantum de ceremoniali. Cōtendit enim, Christianos non esse obligandos ad circumcisionem, & similes Ceremonias Judaicas, idque propter duas causas. Primo, quod sint jugum grave, & importabile. Secundo, quod sint inutiles ad justificationem. Hanc posteriorem causam clarius expressit D. Paulus ad Gal. 4. 9. *Nunc autem cum cognoveritis Deum, imo cogniti sitis a Deo, quomodo convertimini iterum ad infirma, & egena elementa, quibus denuo servire vultis?* Porro lex ceremonialis vocatur *jugum importabile*, non quod portari omnino non possit, sed quod ægre, ac difficulter, ut recte exponit D. Thom. in 2. dist. 28. qu. 1. art. 4. ad 3. Lyranus in hunc locum, & alii. Nam si omnino portari non potuisset, mentitus esset Evangelista, cum dixit de Zacharia, & Elisabeth Luc. 1. 6. *Erant ambo justi ante Deum, incedentes in omnibus mandatis, & justificationibus Domini sine querela*. Eodem sensu Christus traditiones Pharisaicas vocat onera importabilia. Matth. 23. v. 4. *Alligant enim onera gravia, & importabilia, & imponunt in humeros hominum: digito autem suo nolunt ea movere*.

6. Secundo objiciunt illud Apostoli ad Galat. 3. 10. *Quicunque ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt. Scriptum est enim: Maledictus omnis, qui non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis, ut faciat ea*. Hic supponit Apostolus legem Dei esse impossibilem, ut colligitur ex ipsius discursu, qui est hujusmodi: Quicunque non servat totam legem, est maledictus: ergo qui volūt justificari ex operibus legis, seu ex observatione legis, sunt maledicti. Quæ consecutio nulla esset, nisi subintelligatur assūptio ista: atqui nullus potest servare totam legem. Totum ergo argumentum erit tale: Quicunq; non servat totam legem, est maledictus; at nemo potest servare totā legē; ergo maledictus omnis, qui ex observatione legis vult justificari. Respondeo. Hic syllogismus non est Apostoli Pauli, sed est alicujus Calvinistæ. Et in multis peccat: Primo, in forma. Nam, servata majori, & minori propositione, deberet hoc modo concludere: Quicūq; non servat totam legem, est maledictus: sed nullus servat totam legem; ergo omnes sunt maledicti. Vel sic: Quicunq; non servat totam legem est maledictus: sed fideles (præsertim Calvinistæ) non servant totam legem: ergo fideles (præsertim Calvinistæ) sunt maledicti. Secundo, peccat in explicatione verborum Pauli. Nam illa verba, *Qui ex operibus legis sunt, sub maledicto*

sunt,

sunt, non significant eos esse maledictos, qui legem implendo justificari volunt, cum dicat idem Apostolus Rom. 2. 13. *Factores legis justificabuntur*, sed eos esse maledictos, qui suis viribus sine fide, & gratia legem implere, & justificari se posse credunt. Hoc patet ex antithesi. Nam opera legis opponit fidei, ut patet ex illis verbis, *Ex operibus legis spiritum accepistis, an ex auditu fidei?* Similiter eos, qui sunt ex fide, opponit iis, qui sunt ex operibus legis. De prioribus dicit: *Qui ex fide sunt, benedicentur cum fideli Abraham.* De posterioribus vero: *Qui ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt.* Hinc sequitur, minorem propositionem, quam Apostolus subjicuit, non esse hanc Calvinisticam, *Atqui nemo potest servare legem*, sed illam Catholicam: *Atqui nemo suis viribus sine fide, & gratia potest servare legem.* Itaque argumentum Apostoli habet hanc vim: Quicunque vult justificari ex operibus legis, debet totam legem servare. [nam si totam non servat, maledictus est, vel ut loquitur Jacobus, *qui offendit in uno, factus est omnium reus*] sed sine fide per solas naturæ vires nemo potest servare totam legem: ergo sine fide, per solas naturæ vires, nemo potest ex operibus legis justificari. Hinc patet, quo sensu intelligendum sit, quod sequitur: *Christus nos liberavit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum.* Non enim significat, Christum nos liberasse ab observatione legis, quasi ea impossibilis sit, ut falso interpretantur adversarii: sed liberasse a maledictione, quæ prævaricatoribus legis impendet; quia scilicet per sua merita obtinuit nobis fidem, & gratiam, per quam possimus implere legem, & maledictionem evadere.

7. Tertio objiciunt illud Rom. 7. 18. *Velle quidem adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio.* Hinc sequitur, etsi cupias legem implere, non tamen posse. Respondeo: Non loquitur Apostolus de observatione legis, sed de carentia motuum concupiscentiæ. Quasi dicat: Vellem quidem carere inordinatis concupiscentiæ motibus, sed non est in mea potestate. Vel sic: Bonum est carere motibus concupiscentiæ: & hoc bonum appeto, & desidero, sed non possum perficere.

8. Quarto objiciunt. Nemo potest vitare omnia peccata: ergo nemo potest implere totam legem. Si enim totam impleret, jam vitaret omnem transgressionē legis, & consequenter omne peccatum. Antecedens patet ex illo Jac. 3. 2. *In multis offendimus omnes.* Et 1. Joan. 1. 8. *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus.* Respondeo cum distinctione. Nam hæc propositio, *Nemo potest vitare omnia peccata*, potest dupliciter intelligi. Primo, de peccatis mortalibus, & sic falsa est. Secundo, de ve-

de venialibus, & sic vera est. Quilibet enim justus potest vitare peccata omnia mortalia; nemo autem omnia venialia, saltem secundum communem, & ordinarium modum divinæ providentiæ. De quo plura infra in seq. cap.

9. Quinto objiciunt. Christus est mediator noster, non solum in prima justificatione, qua Deo reconciliamur, sed etiam postea in toto vitæ nostræ tempore: ergo semper egemus intercessione Christi: ergo semper peccamus, & legem transgredimur: alioqui post primam reconciliationẽ Christus esset otiosus. Respondeo. Christus semper est mediator noster, & nunquam est otiosus, duplici de causa. Primo, quia semper nobis vires, & gratiam subministrat, per quam non peccemus, & bona opera faciamus. Secundo, quia emundat nos a quotidianis peccatis venialibus, in quæ frequenter incidimus, juxta illud: *Septies in die cadit justus.*

QUÆSTIO IV.

An justi obligentur ad observationem Decalogi?

1. Adversarii putant non obligari. 1. Quia talis observatio est impossibilis. 2. Quia Christus ab ea nos liberavit. Nos contra statuimus. Primo, observationem Decalogi non esse impossibilem. Hoc jam probatum est. Secundo, nos non esse liberos ab observatione Decalogi, sed potius obligari ad illius observationem. Hoc diserte habemus in Evangelio, Matth. 11. 29. *Tollite jugum meum super vos.* Et Matth. 19. 17. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Et Joan. 15. 14. *Vos amici mei estis, si feceritis, quæ ego præcipio vobis.* Et Jacobi 2. 8. *Si tamen legem perficitis regalem.* An hic dicent adversarii: Non tollimus jugum tuum, quia nimis grave est: volumus ad vitam ingredi, sed per solam fidem, non per observationem mandatorum: erimus amici tui, etiamsi non fecerimus, quæ nobis præcipis; non perficimus legem regalem. Plane novum Evangelium.

2. Accedit efficax ratio in hunc modum: Deus in scripturis indicat se velle, ut legem servemus, ut patet ex testimoniis citatis: vel ergo serio vult, ut eã servemus, vel joco. Si serio vult, serio tenemur illam servare: si joco vult, cur serio punit transgressores? Forte non pudebit hic Calvinistas dicere, Deum joco, & ironice loqui, cũ proponit nobis observationem legis. Sic enim explicãt illud Christi, Matth. 19. 17. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata:* quasi Christus ironice deluserit adolescentẽ, qui ab ipso quærebat,

bat, quo pacto posset salvari. Sed valeant hujusmodi scripturarum interpretes, seu potius depravatores.

3. Objici solet illud Galat. 3. 13. *Christus nos redemit de maledicto legis.* Respondeo: Aliud est dicere, Christus liberavit nos ab observatione legis, quod falsum est: aliud, Christus redemit nos de maledicto legis, quod verum est. Nam per sua merita obtinuit nobis fidem & gratiam, per quam possimus implere legem, & maledictionem evadere, ut explicatum est in præcedenti quæstione.

4. Secundo objicitur illud 1. Timoth. 1. 9. *Justo non est lex posita, sed injustis, & non subditis.* Respondeo: Duplex est vis, seu potestas legis, ut recte docet D. Thomas in 1. 2. quæst. 96. art. 5. Una directiva, altera coactiva. Lex ergo posita est omnibus, tam justis, quam injustis quoad vim directivam; quia scilicet dirigit, & præscribit omnibus quid agere, vel non agere debeant: at quoad vim coactivam non est posita justis, sed tantum impiis, quia justi sponte, libenter, & alacriter ex instinctu charitatis faciunt ea, quæ a lege præscribuntur, nec opus est eos cogere ad legis observationem. Impii contra sæpe recalcitrant, & a legis obedientia se subducunt, & ideo cogi quodammodo ad obsequium debent.

CAPUT XVIII.

De Merito Bonorum Operum.

Controversia est: An homo justus cum gratia Dei possit facere bona opera, quæ apud Deũ meritoria sint vitæ æternæ. Negant Adversarii. Fundamentum illorum est, quia putant peccatum originale manere in hominibus justis, & ejus contagione infici omnia eorum opera. Itaque omnia justorum opera esse contagiosa, infecta, inquinata, damnabilia, meram iniquitatem, & consequenter non esse meritoria vitæ æternæ, sed mortis, & damnationis. Ita Calvinus lib. 2. Instit. cap. 1. §. 9. & lib. 3. cap. 15. §. 3. & in antidoto Concil. Trident. sess. 6. cap. 14. & 16. & alibi. Nos contra asserimus. Primo: quædam justorum opera esse bona, honesta, & Deo grata. Secundo: eadem esse meritoria vitæ æternæ. Utrumque probandum est.

QUÆSTIO I.

An justi possint bene, recte, & laudabiliter operari?

1. NOs affirmamus contra Calvinū, & alios Adversarios. Et probamus primo ex contrario fundamento. Nam ex fide certum est, in justificatione tolli omnia peccata, & infundi gratiam, seu justitiam inhærentem, quæ faciat hominem Deo gratum, & amicum, & ab omni contagione mundum, ac liberum, ut cap. 16. probatum est. Hinc contra Calvinum sic argumentor: Sicut ab homine injusto, immundo, & peccatis obnoxio procedunt opera injusta, immunda, & vitiosa; ita ab homine justo, mundo, & internis gratiæ donis ornato procedunt opera justa, munda, & Deo grata.

2. Huc spectat illud Christi Matth. 7. 18. *Non potest arbor bona malos fructus facere, neque arbor mala bonos fructus facere.* Et Joan. 15. 5. *Ego sum vitis, vos palmites: qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum.* Ex quibus verbis eliciuntur hæc duo argumenta contra Calvinum. Alterum: Arbor bona non potest facere malos fructus; sed homo justus est arbor bona. (Psal. 91. 13.) Ergo homo justus non potest facere malos fructus. Quomodo igitur Calvinus docet, omnia ipsius opera esse damnabilia? Alterum: Omnis palmes, qui est in fœcunda vite, potest facere bonum fructum: Sed Apostoli erant palmites in Christo, tanquam in fœcunda vite: Ergo Apostoli poterant facere bonum fructum: Ergo falsum est, omnia justorum opera esse sordes, inquinamenta, meram iniquitatem.

3. Potest hoc clarius explicari in hunc modum. Ut palmes ferat fructum, requiruntur, & sufficiunt hæc pauca. 1. Ut sit in vite. 2. Ut succum, & humorem ab ea trahat. 3. Ut habeat sufficiētem Solem, a quo excoquatur. 4. Ut nullum sit impedimentū, quo lædi, aut impediri possit: cujusmodi est nimium frigus, gelu, pruina, ventus turbulentior, vermis corrodens, aut aliquid simile. At hæc omnia locum habent in homine justo. Nā primo est in Christo, tanquam in vite, Joan. 15. 4. *Ego sum vitis, vos palmites; manete in me, & ego in vobis.* Secundo, trahit ab illo succum, & humorem divinæ gratiæ, Joan. 4. 14. *Aquā, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.* Tertio, habet sufficientem calorem, quo excoquatur. Luc. 12. 49. *Ignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi ut accendatur?* Et cap. 24. 32. *Nonne cor nostrum*

erat ardens in nobis? Quarto, nullum est impedimentum. Non internum. Rom. 8. 1. *Nihil damnationis est iis, qui sunt in Christo Jesu, qui non secundum carnem ambulant.* Nec externum. Rom. 8. 38. *Certus sum, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro.* Sequitur ergo, nihil deesse homini justo, quominus possit facere bonum fructum.

4. Idem potest demonstrari & hoc modo. Ubicunque sunt sufficiẽtia principia rectæ operationis, ibi potest esse recta, & honesta operatio: at in homine justo sunt sufficientia principia rectæ operationis: ergo in homine justo potest esse recta operatio. Major per se nota est. Minor probatur; quia ad rectam operationem sufficiũt hęc tria principia. 1. Intellectus, qui intelligat, quid agendum sit, quid fugiendum. 2. Voluntas, quæ amplectatur id, quod ab intellectu, tanquam bonum, & honestum proponitur. 3. Potentia exterior, quæ exequatur id, quod voluntas amplexa est, & exequendum imperavit. Hæc autem sunt in homine justo. Nam intellectus ejus lumine divinæ fidei illustratus est, ut facillime possit cognoscere, quid honestati sit consentaneũ. Similiter voluntas a Deo excitatur, & juvatur per internã motionem, qua prompta, & robusta efficitur ad desiderandum, & amplectendum id, quod recta ratio faciendum dictat. Denique potentiæ exteriores possunt illud exequi. Nihil ergo deest ad bonam, & honestam operationem exercendam.

5. Exemplo res fiet clarior. Sit homo justus, qui audiat, vel legat hæc verba Christi; *Date Eleemosynam.* Certe, si fidem habet, facile advertet, honestum, & præclarum opus id esse. Accedat divina motio, qua cor ejus tangatur, & exstimuletur, ut velit consentire, & executionem imperare. Posito hoc consensu, & imperio, quid impedit, quin, si dives sit, & pecunias apud se habeat, possit pauperi porrigere eleemosynam? Et quod hic peccatum, aut ubi? Non in intellectu, qui fide collustratus judicat, & proponit id, quod honestum, laudabile, & Deo beneplacitũ est. Nec in voluntate, quæ a Deo mota, & corroborata vult illud ipsum executioni mandare. Nec in manibus, quibus eleemosyna porrigitur, quia obtemperant justo voluntatis imperio.

6. At, inquit Calvinus, deest bona intentio. Imo non deest. Cum enim Deus movet voluntatem hominis justi, ut ex vera dilectione præbeat pauperi eleemosynam, & huic motioni ipse acquiescit; sane non est mala, sed bona intentio. Hinc sumo novum

argumentū contra Calvinum, hoc modo: Quando homo justus facit aliquod opus, quod a Deo præcipitur, & laudatur, & in eo faciendo habet bonam intētionem, tunc certe totū opus bonum, honestum, & laudabile est: sed hoc fit, quando ex amore Dei præbet pauperi eleemosynam: ergo tunc facit opus bonum, honēstum, & laudabile. Major patet ex illis Christi verbis Matth. 6. 22. *Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculos tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit*, id est, si intentio tua sit bona, totum opus tuum erit bonum. Minor etiam patet ex eodem capite, ubi reprehendit Phariseos, quod facerent elemosynas, quod orarēt, quod jejunarent, non bona, sed mala intentione, nempe ad captandam inanem gloriam ex bonis operibus. Contra vero hortatur Apostolos, & alios justos, ut ipsi bona, non mala intentione in iisdem se exerceant: sic enim fore, ut omnia ipsorum opera sint grata coram Deo. *Attendite*, inquit, *ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis*, &c. Et infra: *Te autem faciente eleemosynam, nesciat manus sinistra tua, quid faciat dextera tua; ut sit eleemosyna tua in abscondito, & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.*

7. Hactenus ex contrario fundamento Calvini sententiam refutavi Secundo refelli potest ex variis absurdis, quæ sequuntur ex illius fundamento, quo asserit omnia justorum opera esse inquinata, & consequenter esse peccata. Ac primo sequitur, hominem per peccatum justificari: quod sic ostendo: Omnia justorū opera sunt peccata, & mera iniquitas: sed fides est opus justorum: ergo fides est peccatum, & mera iniquitas: at sola fide justificamur: ergo solo peccato, & iniquitate justificamur. Quis hoc credat? Et tamen admittunt Calvinistæ. Secundo sequitur, justos non debere credere: nam omnia peccata sunt prohibita: at si omnia opera justorum sunt peccata, etiam opus fidei est peccatum: ergo opus fidei est prohibitum: ergo non licet credere. Tertio sequitur, Deum præcipere, & mandare, ut fiant peccata. Præcipit enim, & mandat, ut fiant quædam opera a justis: at omnia illorum opera sunt peccata, teste Calvino: Ergo præcipit fieri quædam peccata: Omitto cætera.

8. Videamus quid adversarii pro se afferant. Primo, objiciunt illud Eccles. 7. v. 21. *Non est homo justus in terra, qui faciat bonum, & non peccet.* Hinc colligitur justorū opera non esse bona, sed peccata. Respōdeo. Illa verba dupliciter intelligi possūt. Primo, nullus est justus, qui faciat aliquod bonū, & non sēper peccet omnibus suis actibus. Secundo, nullus est justus, qui semper faciat bonum, & non aliquando peccet. Prior sensus aperte falsus est, ut ex dictis

dictis patet. Posterior potest iterum duobus modis accipi. Primo, non est justus, qui semper faciat bonum, & non aliquando peccet mortaliter. Hoc falsum est, & contra illud 1. Joan. 3. 9. *Omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit:* Secundo, non est justus, qui semper faciat bonum, & non aliquando peccet venialiter. Hoc verum est, juxta illud Prov. 24. 16. *Septies in die cadet justus, & resurget.*

9. Secundo objiciunt illud Isaiæ 64. 6. *Et facti sumus, ut immundi omnes nos, & quasi pannus menstruatæ universæ justitiæ nostræ.* In hoc testimonio ponunt victoriam, sed frustra. Nihil enim ad rem facit. Primo, quia non intelligitur de hominibus justis, de quibus est nostra quæstio, sed de impiis, & sceleratis; nec de omnibus, sed tantum de Judæis. 2. Nec de omnibus illorum operibus, sed solum de sacrificiis, & neomeniis, in quibus illi maxime justitiam suam collocabant, quæ tamen Deus execrabatur, juxta illud Isaiæ 1. 13. *Ne offeratis ultra sacrificium frustra: incensum abominatio est mihi*, &c.

QUÆSTIO II.

An justi bene operando possint mereri vitam æternam?

1. NOs asserimus contra Adversarios, ex Scripturis, ubi vita æterna vocatur merces, seu præmium bonorum operum, Matth. 5. 12. *Gaudete, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis.* Et Matth. 20. 8. *Voca operarios, & redde illis mercedem.* Et Matth. 25. 34. *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. Esurivi enim, & dedistis mihi manducare.* Et Roman. 2. 6. *Deus reddet unicuique secundum opera sua: iis quidem, qui secundum patientiam boni operis gloriam, & honorem, & incorruptionem quærunt, vitam æternam*, &c. Et 1. Corin. 3. 8. *Unusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem.* Et Gal. 6. 8. *Qui seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam.* Et 2. Cor. 4. 17. *Quod in præsenti est momentaneum, & leve tribulationis nostræ, æternum gloriæ pondus operatur.* Et 2. Tim. 4. 7. *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi. In reliquo reposita est mihi corona justitiæ.* Et Apoc. 3. 4. *Ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt.*

2. Hæc testimonia tam clara, & aperta sunt, ut nullo modo ab adversariis eludi possint. Nam perspicue tradunt vitam æternam esse mercedem, & coronam, quæ danda sit justis in-

 tuitu

tuitu bonorum operum. Unde valde miror Calvinum fuisse tam impudentem, ut hoc ausus sit negare. Nimirum odio Catholicorum id fecit: Nam cum Patres Concilii Tridentini sess. 6. cap. 16. definivissent juxta verba, & sensum Scripturæ, vitam æternam esse mercedem bonorum operum; ille audacter contradicit in Antidoto his verbis: *Quod vitam æternam faciunt mercedem, in eo ab illis dissentio*. Cur non dixit: in eo ab illis, & a Scripturis dissentio? Moderatiores sunt alii quidam ex Calvini discipulis, qui quidem fatentur, vitam æternam esse mercedem, & dari intuitu bonorum operum (cum hoc expresse dicat Scriptura) non tamen dari ex merito, & dignitate ipsorum operum, sed ex mera Dei promissione, & liberalitate, & indulgentia. Sed & ipsi errant. Primo, quia si datur intuitu bonorum operum, seu propter bona opera, certe datur ex merito bonorum operum. Hec enim idem significant. Secundo, quia datur iis, qui digni sunt, 2. Thessalon 1. 5. *Ut digni habeamini regno Dei, pro quo & patimini*. At si digni sunt propter bona opera, certe datur illis ex merito, & dignitate bonorum operum. Tertio, non solum datur illis ut merces, sed etiam ut corona justitiæ. [2. Timoth. 4. 8.] At corona justitiæ non datur ex mera liberalitate, vel indulgentia, alioquin non justitiæ, sed liberalitatis corona esset. Quarto, sicut se habet æterna damnatio respectu impiorum, ita vita æterna respectu justorum: at illa datur impiis pro merito malorum operum: ergo hæc justis pro merito bonorum operum. Recte Augustinus epist. 105. ad Sixtum: *Sicut merito peccati tanquam stipendium redditur mors: ita merito justitiæ tanquam stipendium vita æterna*. Sed frustra hæremus in re clara, & perspicua, in qua omnes Patres nobiscum sentiunt. Nec negat Calvinus lib. 3. instit. cap. 15. §. 2. sed dolet.

3. Variæ sunt adversariorum objectiones. Prima. Vita æterna in Scriptura vocatur hæreditas: at hæreditas debetur filiis, non ex merito, & labore, sed ex solo jure filiationis, seu adoptionis: ergo, &c. Hoc argumento utitur Calvinus in antidoto sess. 6. cap. 16. cum ait: *Quod vitam æternam faciunt mercedem, in eo ab illis dissentio. Quin potius hæreditatem esse ubique Scriptura clamat, quæ non alio, quam gratuitæ adoptionis jure nobis obvenit*. Sed retorqueo dupliciter. Primo, vita æterna in Scripturis vocatur etiam merces, ut supra ostendi: Ergo datur intuitu meritorum: Ergo non solo jure adoptionis. Secundo, adoptio idem est, quod prædestinatio apud Calvinum, & prædestinationi opponitur reprobatio: utraque autem facta est, secundum Calvinum, ex solo Dei beneplacito, nullo respectu bonorum, aut malorum operũ.

Si

Si ergo ex eo, quod vita æterna debetur titulo adoptionis, seu prędestinationis, bene sequitur, non dari merito bonorum operum; etiam ex eo, quod pœna æterna debetur titulo reprobationis, bene sequetur, non dari ex merito malorum operum. At hoc posterius non audent Calvinistæ concedere. Unde patet, Calvini argumentum nullius esse roboris. Hæc ad hominem.

4. Quod ad rem attinet, ita sentiendum est. Primo. Non sumus Filii Dei per naturam, sed per adoptionem. 2. Alii reipsa adoptantur ante usum rationis in baptismo, ut parvuli: alii post usum rationis in prima justificatione, ut adulti. 3. Parvuli, qui ante usum rationis adoptantur, & moriuntur, accipiunt vitam æternam solo titulo hæreditatis. 4. Adulti, qui usu rationis utuntur, & in adoptione Filiorum usque ad mortem perseverant, duplici titulo accipiunt vitam æternam; altero mercedis, altero hæreditatis. Hoc indicavit Apostolus ad Coloss. 3. v. 23. *Quodcunque facitis, ex animo operamini, sicut Domino, & non hominibus; scientes, quod a Domino accipietis retributionem hæreditatis.* ubi aperte significat, vitam æternam non solo titulo hæreditatis, sed etiam mercedis, seu retributionis conferri adultis. Nec hoc mirum, aut novum. Primo, quia cum non sint per naturam Filii, sed per adoptionem; potuit eos hac conditione Deus adoptare, ut non adirent hereditatem, nisi vellent mandatis Dei obtemperare, & obtemperando hereditatem promereri. Secundo, quia simile quid Christo accidit. Nã jure hereditatis (supposita unione hypostatica) debebatur ei gloria corporis, & exaltatio nominis: & tamen suis meritis eam obtinuit, juxta illud Apostoli ad Philippens. 2. 8. *Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltavit illum*, &c. Si ergo Christo, qui fuit Filius Dei naturalis, data est gloria corporis, exaltatio nominis duplici titulo, nempe hereditatis, & mercedis; quid mirum, si nobis, qui sumus Filii tantum adoptionis, utroque titulo conferatur vita æterna?

5. Quod verò nonnulli ex Calvinistis ajunt, vitam æternam vocari quidem in Scripturis & hæreditatem, & mercedem, sed hæreditatem proprie, mercedem improprie, omnino frivolũ est. Nam primo, unde hoc probant? cur non e contrario dicunt, vocari proprie mercedem, improprie hæreditatem? Secundo, si gloria corporis, quę Christo data est, proprie habuit rationem mercedis, & hæreditatis, cur non gloria animæ, quæ nobis datur? Non enim repugnat, aliquid esse proprie hæreditatem, & simul proprie mercedem. At si ita est, inquies, feliciores sunt parvuli, quam adulti. Nam hi suis laboribus debent acquirere, quod illis li-

quod ne adversarii quidem negant. Hinc concludo, ejusmodi motus non prohiberi hoc præcepto, *Non concupisces*, sed solum consensum, ac proinde hoc præceptum servari posse quoad obligationem, ex sententia Augustini, cum consensus, qui prohibetur, sit in nostra potestate.

QUÆSTIO II.

An præceptum illud, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, servari possit?

1. OStendi hactenus, servari posse illud Decalogi præceptum, quod difficillimum videbatur; *Non concupisces*. Nunc de hoc altero videndum est: *Diliges Deum ex toto corde tuo*. Et quidem Calvinus ait, non posse impleri in hac vita. Catholici contra statuunt. Et probant exemplo Davidis, & aliorum sanctorum, qui illud servarunt. Psal. 118. 10. *In toto corde meo exquisivi te*. Et 3. Reg. 14. 8. *Non fuisti sicut servus meus David, qui custodivit mandata mea, & secutus est me in toto corde suo, faciens, quod placitum est in conspectu meo*. Et 4. Reg. 23. 25. de Josia: *Similis illi non fuit ante eum Rex, qui reverteretur ad Dominum in toto corde suo, & in tota anima sua, & in universa virtute sua juxta omnem legem Moysis*. Et rursus Ecclesiastici 47. 10. de Davide: *De omni corde suo dilexit Deum*. Hic aperte vides Davidem, & Josiam dilexisse Deum ex toto corde juxta præceptum Decalogi. Nec dubium, quin idem fecerit Abraham, Moyses, Samuel, Helias, Elisæus, Jeremias, & alii Prophetæ; & in novo testamento B. Virgo, Apostoli, Stephanus, Timotheus, Titus, & alii non pauci, presertim cum de his prædictum sit Deut. 30. 6. *Circumcidet Dominus cor tuum, & cor seminis tui, ut diligas eum in toto corde, & in tota anima, ut possis vivere*.

2. Porro, ut res tota clarius percipiatur, explicandum est, qui sit sensus præcepti, quo jubemur diligere Deum ex toto corde. Sic enim facile constabit, an servari possit, necne. Potest autem triplex esse sensus. Primus, ut diligamus Deum ex toto corde, idest, ut totum cor nostrum, quantum est, in eo solo diligendo occupetur, nec aliud amemus, aut diligamus, quam ipsum. Hoc sensu non præcipitur Dei dilectio: alioqui non liceret proximum diligere, quod tamen facere jubemur. Alter est, ut diligamus Deum ex toto corde, non quod totum cor nostrum in eo diligendo debeat occupari; sed quod tanto conatu in eum ferri debeat, quanto fieri potest. Nec hoc sensu præcipitur, quamvis

vis si præciperetur, servari posset. Quis enim dicat impossibile sibi esse, diligere Deum tanto conatu, quanto diligere eum potest? Tertius est, ut diligamus Deum ex toto corde, idest, ut diligamus eum super omnia; ut præferamus illum rebus aliis, ut nullius rei amorem Dei amori anteponamus; ut nullius creaturę timore, vel amore velimus Deum offendere, & ab illius amore recedere. Hic verus, ac germanus sensus est. Hinc expressit Apost. Rom. 8. 39. *Nulla creatura poterit nos separare a charitate Dei*, idest, nulla poterit efficere, ut ei postponamus dilectionem Dei. Et Christus Matth. 10. v. 37. *Qui amat patrem, aut matrem plus quam me, non est me dignus*, idest, qui amorem parentum præfert amori Dei, non diligit Deum super omnia. Unde e contrario, qui amori parentum (qui in filiis solet esse maximus) præfert amorem Dei, convincitur diligere Deum super omnia.

3. Hoc sensu laudatur Abraham (Gen. 22.) quod cum haberet unicum filium Isaac, quem intime diligebat, ejus tamen dilectioni præferret dilectionem Dei. Nam si inter omnes creaturas nullam tantopere amabat, sicut filium suum unigenitum, & nihilominus hunc ipsum filium paratus erat offerre Deo in sacrificium; evidens signum erat eum dilexisse Deum *super omnia*, vel quod idem est, *ex toto corde*. Hinc concludo, hoc præceptum non esse impossibile, si eo sensu explicetur, quo jam explicatum est.

4. Sed objicitur August. in lib. de spiritu, & littera, cap. ultimo, & in lib. de perfectione justitiæ, resp. 17. ubi ait, hoc præceptum non posse impleri in hac vita, sed in alia. At prompta est responsio. Nam duo nititur ostendere Augustinus, quæ verissima sunt. Unum est, præceptum illud, *Diliges Deum ex toto corde, & ex tota anima, & ex totis viribus*, posse quidem impleri in hac vita, quoad obligationem, quam inducit, non tamen quoad verba, quibus proponitur. Alterum est, in hac vita non tam perfecte diligi Deum, quam in altera, quod probat hac ratione. Dilectio supponit cognitionem. In hac vita cognoscimus Deum obscure per fidem, in altera clare per visionem. Quid ergo mirum, si in hac vita minus perfecte, in altera perfectius Deum diligamus? Hanc esse mentem Augustini, ex ipso textu colligitur. Nec in minimo nobis repugnat.

QUÆ-

QUÆSTIO III.

An tota lex Decalogi servari possit?

1. EX dictis facile demonstrari potest, totam legem servari posse ab homine justo. Primo, quia si duo præcipua præcepta, quæ videbantur omnium difficillima, servari possunt, cur non etiam reliqua? Secundo, quia qui diligit Deum ex toto corde, præfert illum omnibus creaturis, nec intuitu ullius creaturæ vult illum offendere; ergo servat omnia illius præcepta; quia si vel unum non servaret, jam illum offenderet. At homo justus potest illum diligere ex toto corde, ut probatum est: Ergo potest omnia illius præcepta servare. Imo, si proprie loquamur, hæc duo, *amare Deum ex toto corde*, & *mandata Dei custodire*, reipsa idem sunt: vel certe alterum cum altero necessario connexum. Fieri enim non potest, ut quis diligat Deum ex toto corde, & non servet omnia ejus præcepta. Hinc in scripturis fere semper conjunguntur, ut Exod. 20. 6. *Faciens misericordiam his, qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea*. Et Deut. 10. 12. *Et nunc Israel, quid Dominus Deus petit a te, nisi ut diligas eum in toto corde tuo, & custodias mandata ejus?* Et cap. 11. v. 1. *Ama Dominum Deum tuum, & observa præcepta ejus*. Et Josue 22. 5. *Ut diligatis Dominum Deum vestrum, & observetis mandata illius.* Et Christus Joan. 15. 10. *Si præcepta mea servaveritis, manebitis in dilectione mea*. Et alibi sæpe.

2. Quid multis? Scriptura aperte testatur, quosdam totam legem custodivisse, ut 3. Reg. 14. 8. *Non fuisti, sicut servus meus David, qui custodivit mandata mea, & secutus est me in toto corde suo*. Et Luc. 1. 6. de Zacharia, & Elisabeth: *Erant justi ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis, & justificationibus Domini sine querela*. Et Joan. 17. 6. de Apostolis: *Tui erant, & mihi eos dedisti, & sermonem tuum servaverunt*. Quis neget idem fecisse B. Virginem, sanctum Stephanum, Timotheum, & non paucos alios?

3. Et sane, si lex impossibilis esset, neque servari posset, cur eam Deus Opt. Max. nobis imponeret? Cur clamaret Christus, Matth. 11. 30. *Tollite jugum meum super vos: Jugum enim meum suave est, & onus meum leve?* Cur Apostolus 1. Joan. 5. 3. *Hæc est charitas Dei, ut mandata ejus custodiamus, & mandata ejus gravia non sunt?* Cur Propheta David de seipso, Psal. 118. 32. *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum?* Cur alius Propheta de omnibus justis, Ezech. 36. 27. *Spiritum meum ponam*

ponam in medio vestri, & faciam, ut in præceptis meis ambuletis? Certe ex his, & similibus patet, legem Dei non modo possibilem esse, sed etiam facilem, & jucundam iis, qui gratia Dei adjuvantur. Blasphema igitur vox Calvini in antidoto Concilii Trident. sess. 6. c. 12. cum ait: *Prophetas, & Patriarchas, & pios reges, utcunque Dei Spiritu adjuvarentur, ferendo legis jugo pares non fuisse.* Quid hoc aliud est, quam palam pronunciare, omnia scripturæ testimonia jam citata esse falsa? Et Spiritum sanctum non posse hoc efficere per dona gratiæ in cordibus justorum, ut legi satisfaciant? Multo aliter Apostolus ad Phil. 4. 13. *Omnia possum in eo, qui me confortat.* An hic regeret Calvinus, mentiri Apostolum, & debuisse dicere, *Non possum omnia in eo, qui me confortat*, quia legem servare non possum? Apage.

4. Sed pressius ad rem. Cum lex Decalogi contineat decẽ præcepta, quæram ex Calvino, an omnia, & singula, an aliqua duntaxat sint impossibilia? Scio dicturum, duo hæc potissimum servari non posse, *Diliges Deum ex toto corde*, &, *Non concupisces*. Sed de his seorsim iam egi. De reliquis quæro, sintne possibilia, nec ne? Negat in antidoto loco citato, cum ait: *Minimum legis mandatum onus esse Aetna gravius.* Quid? Nemo ergo justorum non homicida est? Nemo non fur, & adulter? Nemo non falsus testis? Absit. Multi commendantur in Scripturis, qui ab iis vitiis fuerũt immunes. Quis audeat dicere, Josephũ Patriarcham, & Susannam fuisse adulteros, qui tam fortiter pro castitate pugnarunt? Quis Apostolos fuisse fures, qui etiam propria reliquerunt? Quis Euangelistas fuisse falsos testes, qui testandæ veritati deputati sunt? Dicet, opinor, Calvinista quispiã, eos externo opere non fuisse tales, sed tamen animo, & cogitatione. Sed quisquis hoc dicit, metitur alios suo ingenio, & sicut ipse plenus est dolo, ira, fraude, nequitia, pravis cupiditatibus, sic alios omnes esse malitiose confingit. Sane Christus in Euangelio, cum dicebat, justitiã Christianorum debere perfectiorem esse, quam fuerit justitia Pharisæorum, hoc agebat, ut non tantum externo opere servaremus mandata legis, sicut Pharisæi servabant, sed etiam interno affectu, & proposito. Unde volebat, discipulos suos non tantũ non occidere, sed nec irasci; non tantum non mœchari, sed nec mulierem concupiscere. Et quis neget eos cum Dei gratia præstare id potuisse?

5. Hæc sufficiunt contra adversarios. Videamus nunc, quid pro se afferant. Primum objiciunt illud Act. 15. 10. *Quid tentatis imponere jugum super cervices discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare potuimus?* Hæc sunt verba Petri Apostoli, quibus testatur legem esse jugum importabile, neque nos posse

salva-

salvari per observationem legis, cum ea impossibilis sit; sed per gratiam Dei, quæ a legis jugo nos liberat. Respondeo. Certum est, Petrum non loqui de lege morali, quæ continetur in Decalogo, & de qua hic disputamus; sed tantum de ceremoniali. Cõtendit enim, Christianos non esse obligandos ad circumcisionem, & similes Ceremonias Judaicas, idque propter duas causas. Primo, quod sint jugum grave, & importabile. Secundo, quod sint inutiles ad justificationem. Hanc posteriorem causam clarius expressit D. Paulus ad Gal. 4. 9. *Nunc autem cum cognoveritis Deum, imo cogniti sitis a Deo, quomodo convertimini iterum ad infirma, & egena elementa, quibus denuo servire vultis?* Porro lex ceremonialis vocatur *jugum importabile*, non quod portari omnino non possit, sed quod ægre, ac difficulter, ut recte exponit D. Thom. in 2. dist. 28. qu. 1. art. 4. ad 3. Lyranus in hunc locum, & alii. Nam si omnino portari non potuisset, mentitus esset Evangelista, cum dixit de Zacharia, & Elisabeth Luc. 1. 6. *Erant ambo justi ante Deum, incedentes in omnibus mandatis, & justificationibus Domini sine querela*. Eodem sensu Christus traditiones Pharisaicas vocat onera importabilia. Matth. 23. v. 4. *Alligant enim onera gravia, & importabilia, & imponunt in humeros hominum: digito autem suo nolunt ea movere*.

6. Secundo objiciunt illud Apostoli ad Galat. 3. 10. *Quicunque ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt. Scriptum est enim; Maledictus omnis, qui non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis, ut faciat ea*. Hic supponit Apostolus legem Dei esse impossibilem, ut colligitur ex ipsius discursu, qui est hujusmodi: Quicunque non servat totam legem, est maledictus: ergo qui volũt justificari ex operibus legis, seu ex observatione legis, sunt maledicti. Quæ consecutio nulla esset, nisi subintelligatur assũptio ista: atqui nullus potest servare totam legem. Totum ergo argumentum erit tale: Quicunq; non servat totam legem, est maledictus; at nemo potest servare totã legẽ; ergo maledictus omnis, qui ex observatione legis vult justificari. Respondeo. Hic syllogismus non est Apostoli Pauli, sed est alicujus Calvinistæ. Et in multis peccat: Primo, in forma. Nam, servata majori, & minori propositione, deberet hoc modo concludere: Quicũq; non servat totam legem, est maledictus: sed nullus servat totam legem: ergo omnes sunt maledicti. Vel sic: Quicunq; non servat totam legem est maledictus: sed fideles (præsertim Calvinistæ) non servant totam legem: ergo fideles (præsertim Calvinistæ) sunt maledicti. Secundo, peccat in explicatione verborum Pauli. Nam illa verba, *Qui ex operibus legis sunt, sub maledicto*

sunt,

sunt, non significant eos esse maledictos, qui legem implendo justificari volunt, cum dicat idem Apostolus Rom. 2. 13. *Factores legis justificabuntur*, sed eos esse maledictos, qui suis viribus sine fide, & gratia legem implere, & justificari se posse credunt. Hoc patet ex antithesi. Nam opera legis opponit fidei, ut patet ex illis verbis, *Ex operibus legis spiritum accepistis, an ex auditu fidei?* Similiter eos, qui sunt ex fide, opponit iis, qui sunt ex operibus legis. De prioribus dicit: *Qui ex fide sunt, benedicentur cum fideli Abraham.* De posterioribus vero: *Qui ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt.* Hinc sequitur, minorem propositionem, quam Apostolus subticuit, non esse hanc Calvinisticam, *Atqui nemo potest servare legem*, sed illam Catholicam: *Atqui nemo suis viribus sine fide, & gratia potest servare legem*. Itaque argumentum Apostoli habet hanc vim: Quicunque vult justificari ex operibus legis, debet totam legem servare. [nam si totam non servat, maledictus est, vel ut loquitur Jacobus, *qui offendit in uno, factus est omnium reus*] sed sine fide per solas naturæ vires nemo potest servare totam legem: ergo sine fide, per solas naturæ vires, nemo potest ex operibus legis justificari. Hinc patet, quo sensu intelligendum sit, quod sequitur: *Christus nos liberavit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum*. Non enim significat, Christum nos liberasse ab observatione legis, quasi ea impossibilis sit, ut falso interpretantur adversarii: sed liberasse a maledictione, quæ prævaricatoribus legis impendet; quia scilicet per sua merita obtinuit nobis fidem, & gratiam, per quam possimus implere legem, & maledictionem evadere.

7. Tertio objiciunt illud Rom. 7. 18. *Velle quidem adjacet mihi, perficere autem bonum non invenio*. Hinc sequitur, etsi cupias legem implere, non tamen posse. Respondeo: Non loquitur Apostolus de observatione legis, sed de carentia motuum concupiscentiæ. Quasi dicat: Vellem quidem carere inordinatis concupiscentiæ motibus, sed non est in mea potestate. Vel sic: Bonum est carere motibus concupiscentiæ: & hoc bonum appeto, & desidero, sed non possum perficere.

8. Quarto objiciunt. Nemo potest vitare omnia peccata: ergo nemo potest implere totam legem. Si enim totam impleret, jam vitaret omnem transgressionē legis, & consequenter omne peccatum. Antecedens patet ex illo Jac. 3. 2. *In multis offendimus omnes.* Et 1. Joan. 1. 8. *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus*. Respondeo cum distinctione. Nam hæc propositio, *Nemo potest vitare omnia peccata*, potest dupliciter intelligi. Primo, de peccatis mortalibus, & sic falsa est. Secundo, de ve-

de venialibus, & sic vera est. Quilibet enim justus potest vitare peccata omnia mortalia; nemo autem omnia venialia, saltem secundum communem, & ordinarium modum divinæ providentiæ. De quo plura infra in seq. cap.

9. Quinto objiciunt. Christus est mediator noster, non solum in prima justificatione, qua Deo reconciliamur, sed etiam postea in toto vitæ nostræ tempore: ergo semper egemus intercessione Christi: ergo semper peccamus, & legem transgredimur: alioqui post primam reconciliationẽ Christus esset otiosus. Respondeo. Christus semper est mediator noster, & nunquam est otiosus, duplici de causa. Primo, quia semper nobis vires, & gratiam subministrat, per quam non peccemus, & bona opera faciamus. Secundo, quia emundat nos a quotidianis peccatis venialibus, in quæ frequenter incidimus, juxta illud: *Septies in die cadit justus.*

QUÆSTIO IV.

An justi obligentur ad observationem Decalogi?

1. Adversarii putant non obligari. 1. Quia talis observatio est impossibilis. 2. Quia Christus ab ea nos liberavit. Nos contra statuimus. Primo, observationem Decalogi non esse impossibilem. Hoc jam probatum est. Secundo, nos non esse liberos ab observatione Decalogi, sed potius obligari ad illius observationem. Hoc diserte habemus in Evangelio, Matth. 11. 29. *Tollite jugum meum super vos.* Et Matth. 19. 17. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Et Joan. 15. 14. *Vos amici mei estis, si feceritis, quæ ego præcipio vobis.* Et Jacobi 2. 8. *Si tamen legem perficitis regalem.* An hic dicent adversarii: Non tollimus jugum tuum, quia nimis grave est: volumus ad vitam ingredi, sed per solam fidem, non per observationem mandatorum: erimus amici tui, etiamsi non fecerimus, quæ nobis præcipis; non perficimus legem regalem. Plane novum Evangelium.

2. Accedit efficax ratio in hunc modum: Deus in scripturis indicat se velle, ut legem servemus, ut patet ex testimoniis citatis: vel ergo serio vult, ut eã servemus, vel joco. Si serio vult, serio tenemur illam servare: si joco vult, cur serio punit transgressores? Forte non pudebit hic Calvinistas dicere, Deum joco, & ironice loqui, cũ proponit nobis observationem legis. Sic enim explicãt illud Christi, Matth. 19. 17. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata:* quasi Christus ironice deluserit adolescentẽ, qui ab ipso quærebat,

bat, quo pacto posset salvari. Sed valeant hujusmodi scripturarum interpretes, seu potius depravatores.

3. Objici solet illud Galat. 3.13. *Christus nos redemit de maledicto legis.* Respondeo: Aliud est dicere, Christus liberavit nos ab observatione legis, quod falsum est: aliud, Christus redemit nos de maledictio legis, quod verum est. Nam per sua merita obtinuit nobis fidem & gratiam, per quam possimus implere legem, & maledictionem evadere, ut explicatum est in præcedenti quæstione.

4. Secundo objicitur illud 1. Timoth. 1. 9. *Justo non est lex posita, sed injustis, & non subditis.* Respondeo: Duplex est vis, seu potestas legis, ut recte docet D. Thomas in 1. 2. quæst. 96. art. 5. Una directiva, altera coactiva. Lex ergo posita est omnibus, tam justis, quam injustis quoad vim directivam; quia scilicet dirigit, & præscribit omnibus quid agere, vel non agere debeant: at quoad vim coactivam non est posita justis, sed tantum impiis, quia justi sponte, libenter, & alacriter ex instinctu charitatis faciunt ea, quæ a lege præscribuntur, nec opus est eos cogere ad legis observationem. Impii contra sæpe recalcitrant, & a legis obedientia se subducunt, & ideo cogi quodammodo ad obsequium debent.

CAPUT XVIII.

De Merito Bonorum Operum.

Controversia est: An homo justus cum gratia Dei possit facere bona opera, quæ apud Deũ meritoria sint vitę ęternæ. Negant Adversarii. Fundamentum illorum est, quia putant peccatum originale manere in hominibus justis, & ejus contagione infici omnia eorum opera. Itaque omnia justorum opera esse contagiosa, infecta, inquinata, damnabilia, meram iniquitatem, & consequenter non esse meritoria vitæ æternæ, sed mortis, & damnationis. Ita Calvinus lib. 2. Instit. cap. 1. § 9. & lib. 3. cap. 15. § 3. & in antidoto Concil. Trident. sess. 6. cap. 14. & 16. & alibi. Nos contra asserimus. Primo: quædam justorum opera esse bona, honesta, & Deo grata. Secundo: eadem esse meritoria vitæ æternæ. Utrumque probandum est.

erat ardens in nobis? Quarto, nullum est impedimentum. Non internum. Rom. 8. 1. *Nihil damnationis est iis, qui sunt in Christo Jesu, qui non secundum carnem ambulant.* Nec externum. Rom. 8. 38. *Certus sum, quia neque mors, neque vita, neque Angeli, neque principatus, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare a charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro.* Sequitur ergo, nihil deesse homini justo, quominus possit facere bonum fructum.

4. Idem potest demonstrari & hoc modo. Ubicunque sunt sufficiẽtia principia rectæ operationis, ibi potest esse recta, & honesta operatio: at in homine justo sunt sufficientia principia rectæ operationis; ergo in homine justo potest esse recta operatio. Major per se nota est. Minor probatur; quia ad rectam operationem sufficiũt hęc tria principia. 1. Intellectus, qui intelligat, quid agendum sit, quid fugiendum. 2. Voluntas, quæ amplectatur id, quod ab intellectu, tanquam bonum, & honestum proponitur. 3. Potentia exterior, quæ exequatur id, quod voluntas amplexa est, & exequendum imperavit. Hæc autem sunt in homine justo. Nam intellectus ejus lumine divinæ fidei illustratus est, ut facillime possit cognoscere, quid honestati sit consentaneũ. Similiter voluntas a Deo excitatur, & juvatur per internã motionem, qua prompta, & robusta efficitur ad desiderandum, & amplectendum id, quod recta ratio faciendum dictat. Denique potentiæ exteriores possunt illud exequi. Nihil ergo deest ad bonam, & honestam operationem exercendam.

5. Exemplo res fiet clarior. Sit homo justus, qui audiat, vel legat hæc verba Christi: *Date Eleemosynam.* Certe, si fidem habet, facile advertet, honestum, & præclarum opus id esse. Accedat divina motio, qua cor ejus tangatur, & exstimuletur, ut velit consentire, & executionem imperare. Posito hoc consensu, & imperio, quid impedit, quin, si dives sit, & pecunias apud se habeat, possit pauperi porrigere eleemosynam? Et quod hic peccatum, aut ubi? Non in intellectu, qui fide collustratus judicat, & proponit id, quod honestum, laudabile, & Deo beneplacitũ est. Nec in voluntate, quæ a Deo mota, & corroborata vult illud ipsum executioni mandare. Nec in manibus, quibus eleemosyna porrigitur, quia obtemperant justo voluntatis imperio.

6. At, inquit Calvinus, deest bona intentio. Imo non deest. Cum enim Deus movet voluntatem hominis justi, ut ex vera dilectione præbeat pauperi eleemosynam, & huic motioni ipse acquiescit; sane non est mala, sed bona intentio. Hinc sumo novum

argumentũ contra Calvinum, hoc modo: Quando homo justus facit aliquod opus, quod a Deo præcipitur, & laudatur, & in eo faciendo habet bonam intẽtionem, tunc certe totũ opus bonum, honestum, & laudabile est: sed hoc fit, quando ex amore Dei præbet pauperi eleemosynam: ergo tunc facit opus bonum, honẽstum, & laudabile. Major patet ex illis Christi verbis Matth. 6. 22. *Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculos tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit*, id est, si intentio tua fit bona, totum opus tuum erit bonum. Minor etiam patet ex eodem capite, ubi reprehendit Pharisęos, quod facerent elemosynas, quod orarẽt, quod jejunarent, non bona, sed mala intentione, nempe ad captandam inanem gloriam ex bonis operibus. Contra vero hortatur Apostolos, & alios justos, ut ipsi bona, non mala intentione in iisdem se exerceant: sic enim fore, ut omnia ipsorum opera sint grata coram Deo. *Attendite*, inquit, *ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis*, &c. Et infra: *Te autem faciente eleemosynam, nesciat manus sinistra tua, quid faciat dextera tua; ut sit eleemosyna tua in abscondito, & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi*.

7. Hactenus ex contrario fundamento Calvini sententiam refutavi Secundo refelli potest ex variis absurdis, quæ sequuntur ex illius fundamento, quo asserit omnia justorum opera esse inquinata, & consequenter esse peccata. Ac primo sequitur, hominem per peccatum justificari: quod sic ostendo: Omnia justorũ opera sunt peccata, & mera iniquitas: sed fides est opus justorum: ergo fides est peccatum, & mera iniquitas: at sola fide justificamur: ergo solo peccato, & iniquitate justificamur. Quis hoc credat? Et tamen admittunt Calvinistæ. Secundo sequitur, justos non debere credere: nam omnia peccata sunt prohibita: at si omnia opera justorum sunt peccata, etiam opus fidei est peccatum: ergo opus fidei est prohibitum: ergo non licet credere. Tertio sequitur, Deum præcipere, & mandare, ut fiant peccata. Præcipit enim, & mandat, ut fiant quædam opera a justis: at omnia illorum opera sunt peccata, teste Calvino: Ergo præcipit fieri quædam peccata: Omitto cætera.

8. Videamus quid adversarii pro se afferant. Primo, objiciunt illud Eccles. 7. v. 21. *Non est homo justus in terra, qui faciat bonum, & non peccet*. Hinc colligitur justorũ opera non esse bona, sed peccata. Respõdeo. Illa verba dupliciter intelligi possũt. Primo, nullus est justus, qui faciat aliquod bonũ, & non sẽper peccet omnibus suis actibus. Secundo, nullus est justus, qui semper faciat bonum, & non aliquando peccet. Prior sensus aperte falsus est, ut ex

dictis

dictis patet. Posterior potest iterum duobus modis accipi. Primo, non est justus, qui semper faciat bonum, & non aliquando peccet mortaliter. Hoc falsum est, & contra illud 1. Joan. 3. 9. *Omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit:* Secundo, non est justus, qui semper faciat bonum, & non aliquando peccet venialiter. Hoc verum est, juxta illud Prov. 24. 16. *Septies in die cadet justus, & resurget.*

9. Secundo objiciunt illud Isaiæ 64. 6. *Et facti sumus, ut immundi omnes nos, & quasi pannus menstruatæ universæ justitiæ nostræ.* In hoc testimonio ponunt victoriam, sed frustra. Nihil enim ad rem facit. Primo, quia non intelligitur de hominibus justis, de quibus est nostra quæstio, sed de impiis, & sceleratis; nec de omnibus, sed tantum de Judæis. 2. Nec de omnibus illorum operibus, sed solum de sacrificiis, & neomeniis, in quibus illi maxime justitiam suam collocabant, quæ tamen Deus execrabatur, juxta illud Isaiæ 1. 13. *Ne offeratis ultra sacrificium frustra: incensum abominatio est mihi,* &c.

QUÆSTIO II.

An justi bene operando possint mereri vitam æternam?

1. NOs asserimus contra Adversarios, ex Scripturis, ubi vita æterna vocatur merces, seu præmium bonorum operum, Matth. 5. 12. *Gaudete, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis.* Et Matth. 20. 8. *Voca operarios, & redde illis mercedem.* Et Matth. 25. 34. *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. Esurivi enim, & dedistis mihi manducare.* Et Roman. 2. 6. *Deus reddet unicuique secundum opera sua: iis quidem, qui secundum patientiam boni operis gloriam, & honorem, & incorruptionem quærunt, vitam æternam,* &c. Et 1. Corin. 3. 8. *Unusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem.* Et Gal. 6. 8. *Qui seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam.* Et 2. Cor. 4. 17. *Quod in præsenti est momentaneum, & leve tribulationis nostræ, æternum gloriæ pondus operatur.* Et 2. Tim. 4. 7. *Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi. In reliquo reposita est mihi corona justitiæ.* Et Apoc. 3. 4. *Ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt.*

2. Hæc testimonia tam clara, & aperta sunt, ut nullo modo ab adversariis eludi possint. Nam perspicue tradunt vitam æternam esse mercedem, & coronam, quæ danda sit justis in-

tuitu bonorum operum. Unde valde miror Calvinum fuisse tam impudentem, ut hoc ausus sit negare. Nimirum odio Catholicorum id fecit: Nam cum Patres Concilii Tridentini sess. 6. cap. 16. definivissent juxta verba, & sensum Scripturæ, vitam æternam esse mercedem bonorum operum; ille audacter contradicit in Antidoto his verbis: *Quod vitam æternam faciunt mercedem, in eo ab illis dissentio*. Cur non dixit: in eo ab illis, & a Scripturis dissentio? Moderatiores sunt alii quidam ex Calvini discipulis, qui quidem fatentur, vitam æternam esse mercedem, & dari intuitu bonorum operum (cum hoc expresse dicat Scriptura) non tamen dari ex merito, & dignitate ipsorum operum, sed ex mera Dei promissione, & liberalitate, & indulgentia. Sed & ipsi errant. Primo, quia si datur intuitu bonorum operum, seu propter bona opera, certe datur ex merito bonorum operum. Hec enim idem significant. Secundo, quia datur iis, qui digni sunt, 2. Thessalon 1. 5. *Ut digni habeamini regno Dei, pro quo & patimini*. At si digni sunt propter bona opera, certe datur illis ex merito, & dignitate bonorum operum. Tertio, non solum datur illis ut merces, sed etiam ut corona justitiæ. [2. Timoth. 4. 8.] At corona justitiæ non datur ex mera liberalitate, vel indulgentia, alioquin non justitiæ, sed liberalitatis corona esset. Quarto, sicut se habet æterna damnatio respectu impiorum, ita vita æterna respectu justorum: at illa datur impiis pro merito malorum operum: ergo hæc justis pro merito bonorum operum. Recte Augustinus epist. 105. ad Sixtum: *Sicut merito peccati tanquam stipendium redditur mors: ita merito justitiæ tanquam stipendium vita æterna*. Sed frustra hæremus in re clara, & perspicua, in qua omnes Patres nobiscum sentiunt. Nec negat Calvinus lib. 3. instit. cap. 15. §. 2. sed dolet.

3. Variæ sunt adversariorum objectiones. Prima. Vita æterna in Scriptura vocatur hæreditas: at hæreditas debetur filiis, non ex merito, & labore, sed ex solo jure filiationis, seu adoptionis: ergo, &c. Hoc argumento utitur Calvinus in antidoto sess. 6. cap. 16. cum ait: *Quod vitam æternam faciunt mercedem, in eo ab illis dissentio. Quin potius hæreditatem esse ubique Scriptura clamat, quæ non alio, quam gratuitæ adoptionis jure nobis obvenit*. Sed retorqueo dupliciter. Primo, vita æterna in Scripturis vocatur etiam merces, ut supra ostendi: Ergo datur intuitu meritorum: Ergo non solo jure adoptionis. Secundo, adoptio idem est, quod prædestinatio apud Calvinum, & prædestinationi opponitur reprobatio: utraque autem facta est, secundum Calvinum, ex solo Dei beneplacito, nullo respectu bonorum, aut malorum operũ.

Si

Si ergo ex eo, quod vita æterna debetur titulo adoptionis, seu prędestinationis, bene sequitur, non dari merito bonorum operum; etiam ex eo, quod pœna æterna debetur titulo reprobationis, bene sequetur, non dari ex merito malorum operum. At hoc posterius non audent Calvinistæ concedere. Unde patet, Calvini argumentum nullius esse roboris. Hæc ad hominem.

4. Quod ad rem attinet, ita sentiendum est. Primo. Non sumus Filii Dei per naturam, sed per adoptionem. 2. Alii reipsa adoptantur ante usum rationis in baptismo, ut parvuli: alii post usum rationis in prima justificatione, ut adulti. 3. Parvuli, qui ante usum rationis adoptantur, & moriuntur, accipiunt vitam æternam solo titulo hæreditatis. 4. Adulti, qui usu rationis utuntur, & in adoptione Filiorum usque ad mortem perseverant, duplici titulo accipiunt vitam æternam; altero mercedis, altero hæreditatis. Hoc indicavit Apostolus ad Coloss. 3. v. 23. *Quodcunque facitis, ex animo operamini, sicut Domino, & non hominibus; scientes, quod a Domino accipietis retributionem hæreditatis.* ubi aperte significat, vitam æternam non solo titulo hæreditatis, sed etiam mercedis, seu retributionis conferri adultis. Nec hoc mirum, aut novum. Primo, quia cum non sint per naturam Filii, sed per adoptionem; potuit eos hac conditione Deus adoptare, ut non adirent hereditatem, nisi vellent mandatis Dei obtemperare, & obtemperando hereditatem promereri. Secundo, quia simile quid Christo accidit. Nā jure hereditatis (supposita unione hypostatica) debebatur ei gloria corporis, & exaltatio nominis: & tamen suis meritis eam obtinuit, juxta illud Apostoli ad Philippens. 2. 8. *Humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod & Deus exaltavit illum*, &c. Si ergo Christo, qui fuit Filius Dei naturalis, data est gloria corporis, exaltatio nominis duplici titulo, nempe hereditatis, & mercedis; quid mirum, si nobis, qui sumus Filii tantum adoptionis, utroque titulo conferatur vita æterna?

5. Quod verò nonnulli ex Calvinistis ajunt, vitam æternam vocari quidem in Scripturis & hæreditatem, & mercedem, sed hæreditatem proprie, mercedem improprie, omnino frivolū est. Nam primo, unde hoc probant? cur non e contrario dicunt, vocari proprie mercedem, improprie hæreditatem? Secundo, si gloria corporis, quę Christo data est, proprie habuit rationem mercedis, & hæreditatis, cur non gloria animæ, quæ nobis datur? Non enim repugnat, aliquid esse proprie hæreditatem, & simul proprie mercedem. At si ita est, inquies, feliciores sunt parvuli, quam adulti. Nam hi suis laboribus debent acquirere, quod illis

liberali donatione conceditur. Imo adulti feliciores duplici de causa. Primo, quia suo merito adeunt hæreditatem, quod magis honorificum est. Secundo, quo plura, & majora sunt illorum bona opera, eo majorem hæreditatem consequuntur. Hinc oritur magnum discrimen inter illos, & parvulos. Nam parvuli debent esse contenti illa parte hæreditatis, quæ illis divina liberalitate obvenit. Adulti possunt ad majorem adspirare: quo magis crescunt eorum merita, eo major illis portio deputatur, juxta illud 1. Cor. 3.8. *Unusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem.*

6. Secunda objectio. Scriptura testatur vitam æternam, etsi corona sit, dari tamen ex misericordia, non ex justitia. Psal. 102. v. 4. *Qui coronat te in misericordia, & in miserationibus.* Et Matth. 5. 7. *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Respondeo. Sicut hic vocatur corona misericordiæ, ita alibi vocatur corona justitiæ. 2. Tim. 4. 8. *Reposita est mihi corona justitiæ, quā reddet mihi Dominus in illa die justus judex.* Jam ergo explicandum est, quomodo utrumque verum sit. Nam cum utrumque a Spiritu sancto asseratur, neutrum falsum esse potest. Res ita se habet. Vita æterna est corona justitiæ, quia ex meritis, & propter merita confertur, servato ordine justitiæ commutativæ, & distributivæ. Nam unicuique pro quantitate meritorum major, aut minor portio tribuitur: ut ex dictis patet. Unde Augustinus lib. de natura, & gratia cap. 2. *Non est injustus Deus, qui justos fraudet mercede justitiæ.* Cæterum, quia ipsa merita, quibus debetur corona justitiæ, habent vim suam ex gratia Dei, & gratia Dei datur ex misericordia Dei, hinc fit, ut corona, quæ illis tribuitur, vocari etiam possit corona misericordiæ; non quidem respectu ipsorum meritorum (quia illis debetur ex justitia) sed respectu nostri, quibus ipsa quoque merita ex misericordia concessa sunt. Ita explicat D. Augustinus libro de correptione, & gratia, cap. 13. & in epistola 105. ad Sixtum.

7. Tertia objectio sumitur ex illo Rom. 6. 23. *Stipendium peccati mors; gratia autem Dei vita æterna.* Hinc apparet, mortem æternam dari propter mala opera: at vitam æternam nō propter bona opera, sed ex mera gratia. Quod si Catholicorum sententia esset vera, debuisset Apostolus sic dicere: *Stipendium peccati mors; Stipendium bonorum operum vita æterna.* At exclusit bona opera. Respondeo. Solutio hujus argumenti patet ex dictis. Nam Apostolus vitam æternam vocat gratiam eo sensu, quo vocatur corona misericordię, quia scilicet datur ex meritis, quę habentur ex gratia, & misericordia. Ita explicat D. August. partim

locis

locis citatis, partim lib. de gratia, & libero arbitrio cap. 8. & 9. Ubi etiam aperte fatetur, Apostolum recte potuisse dicere: *Stipendium justitiæ vita æterna*, sicut dixit, *Stipendium peccati mors.* (Notent hoc Calvinistæ.) Imo jam ante hoc dixerat Apostolus, si non iisdem verbis, saltem eodem sensu, Rom. 2. 6. *Reddet unicuique secundum opera ejus: iis quidem, qui secundum patientiam boni operis gloriam, & honorem, & incorruptionem quærunt, vitam æternam: iis autem, qui sunt ex contentione, & qui non acquiescunt veritati, ira, & indignatio*: Id est, sicut Deus damnabit impios propter mala, ita coronabit justos propter bona opera. Ergo simili modo, sicut impiorum stipendium erit mors, ita justorum stipendium erit vita æterna.

8. Quarta objectio sumitur ex illo Isaiæ 55. 1. *Venite, emite absque argento, & absque ulla commutatione vinum, & lac.* Hic offertur nobis vita æterna sine nostris meritis. Respondeo. Per vinum, & lac non intelligitur hic vita æterna, sed gratia præsentis vitæ, ut interpretatur D. Hieronymus, & patet ex ipso contextu, qui sic habet: *Omnes sitientes venite ad aquas, & qui non habetis argentum, properate, emite, & comedite: venite, emite absque argento*, &c. Simile est illud Joan. 7. 37. *Si quis sitit, veniat ad me, & bibat.* Ubi certum est, Christum loqui de gratia præsentis, non de gloria futuræ vitæ. Fatemur autem primam gratiam gratis dari sine meritis, quamvis non sine opere, & labore nostro. Nam sicut illæ particulæ, *absque argento, & ulla commutatione*, excludunt nostra merita; ita istæ, *venite, & emite*, requirunt nostrum laborem. Hoc ergo interest inter gratiam, & gloriam, quod licet neutra conferatur adultis sine propria cooperatione: gratia tamen confertur sine propriis meritis: gloria per propria merita.

9. Quinta sumitur ex illo Luc. 17. 10. *Cum feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite: servi inutiles sumus.* Certe si inutiles sumus, quid meremur? Respondeo. Hinc clare apparet, quomodo adversarii abutantur scripturis. Nam paulo ante objecerant, nos esse filios, & vitam æternam deberi nobis titulo hæreditatis, sine ullo nostro labore. Nunc objiciunt, nos esse servos inutiles, quibus nihil debeatur. Nimirum hoc ajunt, ut veritatem oppugnent; quocunq; modo id fiat. Deinde quæro ex ipsis, an Christus vocet illos servos inutiles, qui servant omnia præcepta, an eos, qui non servant? si prius, ergo servi Dei possunt omnia præcepta servare, quod est contra Calvinum: si posterius, nihil contra nos concluditur. Fatemur enim eos, qui non servant mandata, servos esse inutiles, & non mereri vitam

æter-

æternam, quales sunt Calvinistæ. Sed ad rem. Verba Christi possunt habere triplicem sensum. Primus est, nos ex nobis esse servos inutiles, quia licet faciamus omnia, quæ præcepta sunt, non tamen nostris viribus, sed gratia Dei facimus. Ita explicat Ambrosius libro octavo in Lucam. Unde dupliciter possumus nos ipsos considerare. Primo, quoad nostras vires, quatenus ex Adamo nascimur: Et ita sumus servi inutiles. Secundo, quoad cooperationem gratiæ divinæ, quatenus in Christo renascimur. Et ita sumus servi utiles, juxta illud 2. Timoth. 2. 21. *Si quis emundaverit se ab istis, erit vas in honorem sanctificatum, & utile Domino*, &c. Secundus sensus est, nos esse servos inutiles respectu Dei, etiamsi omnia præcepta servemus, quia nullam utilitatem Deo præstamus, nec ipse bonorum nostrorum indiget. Ita exponit Beda in commentario. Hinc eiam patet, nos posse vocari servos utiles, & inutiles, diverso respectu: utiles respectu nostri, quia quicquid boni facimus per observationem mandatorũ, cedit in nostrum commodum, & utilitatem; nobis serimus, & metimus: inutiles respectu Dei, quia nihil utilitatis illi accedit ex nostro labore, & industria. Tertius sensus est, nos esse servos inutiles, etiamsi omnia præcepta exequamur, quia, nisi Deus liberali pacto nobiscũ convenire voluisset, nullam mercedem ex justitia potuissemus a Deo petere. Ita exponit Augustinus serm. 2. de verb. Domini. Unde rursum apparet, quomodo dicamur utiles, & quomodo inutiles. Nam quicquid facimus, inutiles sumus ad mercedem vitæ æternæ, secluso divino pacto: utiles interveniente pacto, & promissione. Ex his sensibus eligant adversarii, quem velint, & facile advertent, se nihil contra bona opera efficere. Hoc miror, cum tam diligenter inquirant testimonia Scripturæ, quibus vocamur servi inutiles, cur dissimulent ea, quibus vocamur utiles. Sane idem Christus, qui dixit, Luc. 17. 10. *Dicite, servi inutiles sumus*, alibi dixit, Matth. 25. 23. *Euge serve bone, & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam.*

10. Sexta sumitur ex illo Romanorum 8. 18. *Non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam.* Hinc patet, nullam esse proportionem inter nostra opera, & vitam æternam; at inter meritum, & premium debet esse proportio. Respondeo. Sicut scriptura videtur hic significare, nostra opera non esse digna præmio vitæ æternæ: ita alibi videtur contrarium asserere, Lu. 20. v. 35. *Qui vero digni habebuntur sæculo illo, & resurrectione*, &c. Et 2. Thess. cap. 1. v. 5. *Ut*

digni habeamini regno Dei, pro quo & patimini. Et quia scriptura non est sibi ipsi contraria, explicandum est, quo sensu utrumque verum sit. Ac primo, si spectemus durationem temporis, nulla est proportio inter opera præsentia, & futuram gloriam. Nam hæc perpetua est, illa momentanea sunt. Si vero spectemus gratiam, a qua procedunt opera meritoria, jam inter illa, & gloriam cœlestem est proportio, quia gratia est semen gloriæ, ut loquuntur Theologi. Sicut ergo sufficiens est proportio inter semen, & arborem, ita inter gratiam, & gloriam. Quod autem hæc proportio sufficiat, licet nulla sit proportio durationis, patet ex illo 2. Corinth. 4. 17. *Id, quod in præsenti est momentaneum, & leve tribulationis nostræ, æternũ gloriæ pondus operatur in nobis.* Hic utrumque, quod diximus, fatetur Apostolus. Alterum, quod opera nostra sint momentanea, gloria vero æterna. Alterum, quod nihilominus opera momentanea operentur pondus æternæ gloriæ. At quomodo operantur? procul dubio non physice, sed meritorie. Hæc autem vis merendi est a gratia. Secundo, idem patet exemplo Christi. Nam passio ejus fuit momentanea, & tamen per eam meritus est nobis vitam æternam. Tertio, potest idem confirmari a contrario. Nam peccata impiorum in hac vita transitoria sunt, ac pœna, quam merentur, æterna est: quare? quia sicut opera bona procedunt a gratia Dei, ita peccata ex formali, vel virtuali contemptu Dei. Hic autem contemptus habet proportionem cum æterna pœna, sicut gratia cum æterna gloria.

11. Septima objectio. Christus meruit nobis vitam æternam. Ergo eã nostris operibus non meremur. Confirmatur, quia vel Christi meritum per se sufficit, vel non. Si sufficit, frustra exiguntur nostra merita. Si non sufficit, facimus illi injuriam. Respondeo: Hoc argumento valde triumphant adversarii, cum revera nullius sit roboris. Putant enim merita nostra opponi meritis Chisti, ac proinde quantum laudis tribuitur nostris, tantum detrahi meritis ipsius. Non ita est. Contra potius res habet. Merita nostra nascuntur ex meritis Christi, & omnem vim suam inde accipiunt. Unde quicquid laudis, & dignitatis habent, totum redundat in laudem, & dignitatem meritorum Christi. Hoc optime declarat similitudo, qua utitur Christus Joan. 15. 4. *Ego sum vitis, vos palmites. Sicut palmes non potest ferre fructum a semetipso, nisi manserit in vite, sic nec vos, nisi in me manseritis.* Quis dicat detrahi aliquid de gloria vitis, si palmites ipsius multum fructum afferant? nemo sanæ mentis. Nam quidquid vivi succi, & humoris habent palmites, hoc totum habent a vite.

Unde,

Unde, quo palmites magis frugiferi, eo vitis magis laudanda: Insani ergo Calvinistæ, qui clamant detrahi de gloria Christi, si servi ejus fructum faciant. Quomodo enim fructum faciunt, nisi quia in Christo sunt, & ab eo succum, & humorem divinæ gratiæ participant? Quidquid ergo laudis est in meritis nostris, totum Christo adscribendum est.

12. Cum autem objiciunt, alterutrum sequi, aut meritum nostrum non requiri, aut si requiritur, meritum Christi non esse sufficiens; neganda est consequentia. Nam ex eo, quod meritum nostrum requiritur, non recte colligunt, meritum Christi esse insufficiens. Non enim nostrum requiritur propter alterius insufficientiam, sed quia Deus sic ordinavit. Imo hinc colligitur meritum Christi esse efficacissimum. Nam non solum obtinuit nobis jus vitæ æternæ, sed etiam vim, & virtutem acquirendi vitam æternam per propria merita.

Finis Libri Primi.

LIBER SECUNDUS
DE
CONTROVERSIIS LUTHERANORUM.

Tria sunt propria dogmata Lutheranæ religionis. Primum, quod corpus, & sanguis Christi sint ubique, in cælo, in terra, in inferno: & speciatim in pane, vino, lacte, oleribus, carnibus, in culina, macello, foro. Et ab hoc dogmate vocantur Ubiquistæ *seu* Ubiquetarii. *Alterum, quod infantes, dum baptizantur, habeant internum actum fidei, quo credant in Christum, & quod per illum actum justificentur. Tertium, quod in Eucharistia maneat substantia panis, & vini cum substantia corporis, ac sanguinis Christi: ita ut sub specie panis sit duplex substantia, altera panis, altera vini, altera sanguinis Christi: Et quod hæc sit vera propositio:* Panis est caro, vinum est sanguis. *Hæc tria, inquam, sunt propria Lutheranorum, & ex his tanquam propriis, ac nativis conflata est illorum secta. De quibus hoc libro disputandum est.*

CAPUT PRIMUM.

De Ubiquitate.

Lutherani docent, Christum secundum humanitatem esse ubique. Quod probant variis rationibus. Prima sumitur ex unione hypostatica, hoc modo. Quando duæ res inseparabiliter, & indistanter inter se unitæ sunt, tunc ubi est una, ibi necesse est alteram esse; alioqui si una esset alicubi, ubi altera non est, iam non essent unitæ inseparabiliter, & indistanter, sed una ab altera distaret, & separata esset. At humanitas Christi, & persona Verbi sunt inseparabiliter, & indistanter inter se unitæ: Ergo ubi est persona Verbi, ibi est humanitas Christi. At persona Verbi est ubique: Ergo & humanitas Christi est ubique.

2. Se-

2. Secunda sumitur ex communicatione idiomatum, hoc modo: Per unionem hypostaticam non solum persona, & divinitas Verbi communicata est humanitati; sed etiam essentialia attributa divinitatis, ut omnipotentia, omniscientia, & immensitas, seu omnipræsentia illi communicata sunt. Ergo humanitas per communicatam sibi omnipotentiam facta est omnipotens; & per omniscientiam omnisciens; & per immensitatem, ubique præsens. Antecedens patet ex illo Coloss. 2.9. *In ipso*, id est in Christo secundum humanitatem, *inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter*. At plenitudo divinitatis complectitur omnia attributa essentialia. Item ex illo Matth. 11. 27. *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo*. Si omnia: ergo etiam attributa divina, & consequenter immensitas, seu omnipræsentia. Item ex illo Matth. 28. 18. *Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra*: nempe per communicationem attributorum essentialium.

3. Tertia sumitur ex illo Eph. 4. 10. *Qui descendit, ipse est & qui ascendit supra omnes cælos, ut impleret omnia*. Hinc colligunt Lutherani, Christum post ascensionem cœpisse esse ubiq; secundum humanitatem, quia cœpit omnia loca implere. Ideo enim ascendit, ut omnia impleret.

4. Quarta sumitur ex iis locis, ubi Christus dicitur sedere ad dexteram Dei Patris. Rom. 8. 34. *Christus Jesus, qui est ad dexteram Dei*. Et Coloss. 3. 1. *Quæ sursum sunt, quærite, ubi Christus est in dextera Dei sedens*. Et Heb. 1. 13. *Sede a dextris meis*. Hinc etiam colligunt, Christum secundum humanitatem esse ubique, quia sedet ad dexteram Dei, quæ est ubique.

5. Quinta sumitur ex verbis Christi, Matth. 18. 20. *Ubi sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum*. Matth. 28. 20. *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi*. Ubi Christus promittit Apostolis, & bonis omnibus, qui in nomine ipsius congregantur, personalem suam præsentiam: quasi dicat: Ego quidem ascensurus sum in cœlum, sed non ideo vos deseram, quia ero ubique præsens, & apud vos, & in cœlo, & alibi.

6. Hæ sunt rationes Lutheranorum pro ubiquitate. Porro quæ fuerit occasio hujus erroris, sic accipe. Erat lis inter Lutheranos, & Sacramentarios de præsentia corporis Christi in Eucharistia, quam negabant Sacramentarii, asserebant Lutherani. Utebantur Sacramentarii hoc argumento. Unum, idemq; corpus non potest simul esse in diversis locis: sed corpus Christi post ascēsionem est in cœlo: ergo non potest simul esse in altari, seu in Eu-

cha-

chariſtia. Lutherani non videbant ſe poſſe evadere, niſi adhibita diſtinctione. Itaque concedebant unum, idemque corpus non poſſe ſimul eſſe in diverſis locis, quando non eſt ubique. Negabant non poſſe eſſe ſimul in diverſis locis, quando eſt ubique. Ut ergo ſalvarent præſentiā corporis Chriſti in cœlo, & in altari; dixerunt corpus illius eſſe ubique; ſed diverſo modo: in cœlo, localiter, & viſibiliter: in Euchariſtia, ſacramentaliter: ubique illocaliter, & inviſibiliter.

7. In hac ipſa tamen aſſertione inter ſe diſcrepant. Nam aliqui aſſerunt, Chriſtum ſecundum humanitatem eſſe ubiq; vi unionis hypoſtaticæ. Hi conſequenter debent aſſerere, illum ab inſtanti conceptionis fuiſſe ubique. Nam unio hypoſtatica cœpit ab inſtanti conceptionis. Alii cœpiſſe eſſe ubique poſt reſurrectionem, quando cœpit habere corpus glorioſum, ac immortale. Itaque ante reſurrectionem, ſeu, ut ipſi loquuntur, tempore mortalitatis, & exinanitionis non fuiſſe ubique. Alii, cœpiſſe eſſe ubiq; poſt aſcenſionem, quod colligitur ex illis verbis ſupra citatis: *Qui aſcendit ſuper omnes cælos, ut impleret omnia*, nempe per ſuam realem præſentiam, ut ipſi interpretantur. Alii denique, quando cœpit ſedere ad dexteram Dei Patris, quæ eſt ubique. Atque hæc eſt prima diſſenſio. Rurſum, aliqui putant, illum neceſſario eſſe ubique: alii pro ſuo arbitrio, quando vult. Hæc eſt altera, quæ ſequitur ex priori. Nam qui dicunt illum ab inſtanti conceptionis fuiſſe ubiq; vi unionis hypoſtaticæ, coguntur fateri, neceſſario eſſe ubiq; durante unione hypoſtatica. Qui vero aſſerunt, non fuiſſe ubique tempore mortalitatis, ſed poſt reſurrectionem cœpiſſe eſſe ubique, conſequenter putant, in illius eſſe arbitrio, ut ſit ubique, quando vult; non ſit, quando non vult: voluiſſe autem poſt reſurrectionem; non voluiſſe tempore mortalitatis,

Hæc ſententia Lutheranorum de ubiquitate refellitur ex Evangelio, & ſymbolo Fidei,

8. HÆc ſententia variis modis refelli poteſt. Primo, quia repugnat Euangelio, & ſymbolo fidei. Secundo, quia nititur falſo fundamento. Tertio, quia deſtruit Sacramentum Euchariſtiæ. Ac primo, conſtat ex clariſſimis verbis Evangelii, Chriſtum ſecundum humanitatem non eſſe ubique. Joan. 6.24. *Cum vidiſſet turba, quod Jeſus non eſſet ibi, neque Diſcipuli ejus; aſcenderunt in naviculas, & venerunt Capharnaum, quæren-*

tes

tes Jesum. Et Marci 16. 6. *Jesum quæritis Nazarenum crucifixum: surrexit, non est hic*. Certe, qui non est hic, non est ubique. Et similiter, qui non erat ibi, ubi turba eum quærebat, non erat ubique.

9. Idem patet ex decursu totius Euangelii, & symboli Apostolici. Nam ex utroque constat, Christum secundum humanitatem sæpe locum mutasse. Ac primo fuisse in utero materno, deinde extra uterum in stabulo; mox in Ægypto; iterum ex Ægypto rediisse; habitasse cum Josepho, & Maria in Nazareth; ascendisse cum illis Hierosolymam ad templum; inde in Galilæã reversum esse; ivisse ad Jordanẽ, ut baptizaretur a Joanne; mox in desertum secessisse: ac deinde mutato identidem loco, nunc fuisse in Judæa, nunc in Galilæa, nunc in Samaria, nunc in cœna ultima, mox in horto: postea ductum esse ad Caipham, & Herodem, inde in Montem Calvariæ: denique pependisse in cruce, positum fuisse in sepulchro, surrexisse, ad cœlos ascendisse. Quæ omnia manifeste docent, non fuisse ubique. Nam si secundum humanitatem fuisset ubique, seu in omnibus locis, sicut Deus secundum divinitatem est ubique, non potuisset de loco in locum migrare, sicut nec Deus potest.

10. Dupliciter respondent Lutherani. Aliqui dicunt, hoc solum colligi ex dictis, Christum nec esse, nec fuisse ubique localiter, & visibiliter: esse tamen, & fuisse ubique illocaliter, & invisibiliter. Sed hæc distinctio non juvat. Primo, quia ex illa sequitur, corpus, & sanguinem Christi in instanti conceptionis fuisse localiter in utero materno, & illocaliter in toto mundo: ac proinde Christum in utero conceptum esse localiter, in toto mundo illocaliter. Item in cruce passum esse visibiliter, & localiter, in toto mundo invisibiliter, & illocaliter. Imo duplici modo passum esse in cruce, semel visibiliter, & localiter; & semel invisibiliter, & illocaliter. Nam si eo tempore, quo fuit visibiliter, & localiter in cruce, fuit ubique invisibiliter, & localiter, necesse est fuisse etiam in cruce invisibiliter, & illocaliter. Quæ omnia inaudita, & absurda sunt.

11. Deinde distinctio illa non habet locum in anima Christi, quando in triduo mortis fuit separata a corpore. Tunc enim nusquam fuit localiter, & visibiliter; sed ubicunque tunc fuit, ibi fuit illocaliter, & invisibiliter. At certum est, non fuisse tunc ubique, quia quando deseruit corpus, & descendit ad inferos, non mansit in corpore: Et similiter quando ab inferis rediit ad corpus, non mansit apud inferos. Quomodo ergo potuit esse ubique? si enim invisibiliter, & illocaliter discessit a cor-

à corpore, certe invisibiliter, & illocaliter non mansit in corpore.. Et rursus, si invisibiliter, & illocaliter rediit ad corpus, certe invisibiliter, & illocaliter non mansit apud inferos.

12. Denique hæc distinctio non solvit difficultatem, quæ sumitur ex motu locali. Nam si humanitas Christi secundum substantiam suam est ubique, certum est, quod secundum substantiam suam non possit de loco migrare in locum. Substantia enim, quæ ubique est, locum mutare non potest. Nec satis est dicere, non posse locum mutare, quatenus ubique est invisibiliter, & illocaliter; posse tamen, quatenus alicubi est visibiliter, & localiter. Non enim disputo de modis, vel accidẽtibus humanitatis Christi, cujusmodi sunt esse visibile, vel invisibile, esse locale, vel illocale, sed de ipsa substantia. Nam si hæc reipsa est ubique, non potest reipsa moveri de loco in locum. Quod manifeste patet in substantia Dei, quæ cum reipsa sit immensa, & ubique presens, nullo modo nec visibiliter, nec invisibiliter potest de loco migrare in locum (intellige de motu, vel mutatione proprie dicta) nam metaphorice potest, juxta illud Gen. 18. 10. *Dixit itaque Dominus: Descendam, & videbo*. At humanitas Christi proprie, & non tantum metaphorice potest moveri de loco in locum. Non ergo proprie est ubique.

13. Alii ergo respondent, Christum non fuisse ubique tempore suæ mortalitatis, & hoc bene probatum esse ex Euangelio, & Symbolo fidei; nihilominus cœpisse esse ubique post resurrectionem. Hæc etiam responsio non valet. Primo, quia ex Euangelio, & Symbolo fidei constat, Christum post resurrectionem ascendisse ad cœlos, ac proinde locum mutasse: Similiter in die judicii venturum ad nos, & sic iterum locum mutaturum. Secundo, quia plerique Lutherani docent, Humanitatem Christi esse ubique vel vi unionis hypostaticæ, vel per realem communicationem immensitatis, seu omnipræsentiæ, quæ in instanti unionis hypostaticæ facta est. Si ergo nunc est ubique, necesse est fuisse ubique ab instanti conceptionis. Tunc enim hypostatice unita fuit personæ Verbi, ut omnes fatentur: & tunc vi istius unionis communicata est illi immensitas, seu omnipræsentia, ut Lutherani contendunt. Est autem impossibile, alicui realiter communicari omnipræsentiam, & non esse actu omnipræsentem; sicuti impossibile est, alicui realiter communicari albedinem, & non esse actu album.

Ubiquitas nititur falso fundamento communicationis idiomatum.

14. Lutherani putāt communicationem idiomatum in eo consistere, quod sicut Persona Divina realiter unita, seu communicata est humanitati Christi, sic etiam attributa divina, nempe omnipotentia, omniscientia, & omnipræsentia realiter illi unita, seu communicata fuerint. At hoc falsum est eo sensu, quo ab illis asseritur, licet alio sensu sit verum. Potest enim tripliciter intelligi. Primo, quod communicata sint humanitati, non in se, sed in supposito, seu persona Verbi. Sic verum est. Nam humanitati datum est, ut subsistat in persona Verbi, quæ est omnipotens, omniscia, ubique præsens. Vel, ut alii loquuntur, per unionem hypostaticam factum est, non quidem ut humanitas in se sit omnipotens, omniscia, & ubique præsens; sed ut sit humanitas illius personæ, quæ est omnipotens, omniscia, & ubique præsens. Vide Bellarm. lib. 3. de Christo, cap. 15.

15. Secundo, quod commũnicata sint humanitati non solum in persona Verbi, sed etiam in ipsa humanitate, non tamen proxime, immediate, & formaliter, sed tantum mediate, consequenter, & identice. Sic etiam verum est. Nam sola substantia Verbi proxime, immediate, & formaliter communicata est humanitati in se, & per illam proxime, immediate, & formaliter subsistit humanitas. Sed quia illa subsistentia reipsa idem est cum essentia, & attributis divinis, ideo consequenter, & identice essentia, & attributa divina communicata sunt humanitati; non ut humanitas per illa sit omnipotens, omniscia, & ubique præsens, sed ut per illa, quatenus identificatur cum subsistentia, subsistat. Vide Valent. to. 4. qu. 2. puncto 3. §. 3.

16. Tertio, quod communicata sint ipsi humanitati in se proxime, immediate, & realiter, sicut subsistentia illi communicata est: ac proinde sicut recte dicimus humanitatem Christi subsistere subsistentia divina; sic etiam recte dici humanitatem Christi omnipotentem esse omnipotentia divina, & ubique presentem immensitate divina. Sic intelligunt Lutherani. Et hoc sensu nos illos impugnamus.

17. Dicimus ergo, attributa divina hoc sensu non esse communicata humanitati Christi. Ratio est, quia quodlibet attributum divinum intrinsece, & essentialiter includit reliqua, ut ex communi sententia suppono; ergo si unum uniatur, seu communicetur humanitati, necesse est, ut reliqua omnia illi uniantur,

tur,

tur, seu communicentur: at omnia non possunt illi uniri: ergo nullum potest. Minor probatur, quia constat, hæc tria non posse. 1. Esse actum purum. 2. Esse æternum. 3. Esse independentem. Cum enim humanitas essentialiter sit composita, non potest esse actus purus; & cum sit dependens a Deo, non potest esse independens.

18. Dices 1. Subsistentia divina potest substantialiter communicari humanitati, & reipsa communicata est; ergo etiam potest illi communicari esse actum purum, esse æternum, esse independentem. Nam subsistentia divina est actus purus, est æterna, est independens. Respondeo: Non sequitur; quia licet subsistentia communicetur humanitati in ratione subsistentiæ, non tamen in ratione puri actus, aut æterni, aut independentis. Non enim repugnat humanitati subsistere per subsistentiam divinam, sicut repugnat illi esse actum purum, æternum, independentem.

19. Dices 2. Ergo falsum est, quod ante diximus, si unum attributum divinum posset communicari humanitati, reliqua omnia posse. Nam subsistentia potest illi communicari, & tamen reliqua non possunt. Respondeo: Subsistentia non est attributum divinum. Primo, quia attributa divina sunt aliquid absolutum in Deo; subsistentia est relativa. 2. Unum attributum est de intrinseca ratione alterius: at subsistentia Verbi nec est de intrinseca ratione subsistentiæ Patris, aut Spiritus Sancti, nec de intrinseca ratione ullius attributi. Hinc sequitur: Primò, subsistentiam relativam Verbi posse communicari, & reipsa communicatam esse humanitati Christi sine subsistentia relativa Patris, aut Spiritus Sancti, quia una alteram intrinsece, & essentialiter non includit. 2. Eamdem subsistentiam relativam communicari posse, & reipsa communicatam esse humanitati Christi sine attributis divinis, quia relativa subsistentia non includit intrinsece, & essentialiter attributa divina. Nec obstat, quod supra dixi, subsistentiam relativam esse realiter idem cum essentia, & attributis divinis. Est quidem realiter idem cum illis, sed tamen intrinsece, & essentialiter non includit illa.

Ubiquitas destruit Eucharistiam, & necessitatem illius.

20. QUod sic ostendo. Si enim corpus, & sanguis Christi est ubique, si est in omni pane, & vino; in omni cibo, & potu, quid necesse est ire ad templum pro corpore, & sanguine Christi? Domi haberi potest. Quid necesse est consecrare panem, & vinum, si sine consecratione corpus, & sanguis Christi præsens est? Quid conqueruntur adversarii de subtracto calice? Quid tantopere urgent utramque speciem? Domi sumant calicem, sumant utramque speciem, cessent conqueri de nobis. Hoc argumentum objicit sibi ipsi Lutherus in libello, qui inscribitur: *Quod verba Christi, Hoc est Corpus meum, adhuc firma stent.* Sic enim habet: *Si corpus Christi est in omnibus locis, agedum devorabo, & helluabor ipsum in omnibus hospitiis, & in omnibus scutellis, poculis, canthatis.* Postea sic respondet: *Audi tu porce, canis fanatice, aut quisquis fueris, insulse asine, etiamsi corpus Christi sit in omnibus locis, non tamen tu statim ipsum devorabis, vel helluaberis.* Et infra, *Ablego te in haram tuam porcorum, vel in tuum sterquilinium.*

21. Vult dicere, Corpus quidem Christi esse ubique, non tamen ubique sumi, aut comedi posse. Alii addunt, non posse ubique efficaciter, & utiliter capi, sed in sola Eucharistia. Unde ajunt, hoc discrimen esse inter panem Eucharisticum, & panem domesticum, quod licet Christus in utroque sit æque præsens, non tamen æque prosit nobis in utroque; quia in pane Eucharistico confert aliquem fructum spiritualem, quem non confert in pane communi, & domestico. Sed quæro, quis sit ille fructus spiritualis? sane secundum Lutheranos duo spectari possunt in hac re. Unum est, ut quis excitet in se fidem justificantem, & actu credat peccata sibi remissa per merita Christi. In hoc enim consistit ratio fidei justificantis secundum Adversarios. Alterum est, ut revera consequatur hunc fructum remissionis peccatorum. Sed utrumque fieri potest in cibo, & potu domestico extra Eucharistiam. Hoc ostendo; quia Lutherani credunt, Christum esse ubique: ergo credunt illum esse in cibo, & potu domestico; ergo cum manducant cibum domesticum, possunt excitari ad fidem justificantem, ut credant sibi remissa esse peccata per merita Christi, qui ibi præsens est. Hæc autem fides est certa, infallibilis, ut ipsi volunt: ergo reipsa consequuntur fructum remissionis peccatorum. Quid ergo ne-

cesse

cesse est, ad hunc fructum consequendum, ire ad Ecclesiam, & Eucharisticum panem manducare? Vides, tolli necessitatem Eucharistiæ, si admittatur Ubiquitas.

Solvitur prima Ratio Lutheranorum sumpta ex unione hypostatica.

22. Prima ratio fundatur in hac propositione; quando duæ res inseparabiliter, & indistanter inter se unitæ sunt, tunc ubi est una, ibi necesse est alteram esse. Quæ propositio, si nihil addatur, sine dubio falsa est. Nam unio duarum rerum inseparabilium, & indistantium non requirit, ut ubicunque est una, ibi sit altera; sed solum, ut alicubi sint simul, & non distent. Si enim nullibi essent simul, jam essent separatæ, & distantes. Hoc patet primo in anima, & capite Christi, quæ inseparabiliter, & indistanter unita sunt: & tamen non ubicunque est anima, ibi est caput; cum anima sit in pedibus, ubi caput non est: Sunt tamen alicubi simul, & non distant; quod satis est ad unionem. Secundo, idem patet in Sole, & orbe solari, quæ eodem modo unita sunt, & tamen Sol non est in toto terræ circuitu, sicut est orbis solaris.

23. Dices. Hoc exemplum de Sole non est ad rem, quia Sol non est unitus toti orbi solari, sed tantum parti. At humanitas Christi unita est toti Verbo. Respondeo: Hoc non obstat, quia etiam caput Christi unitum est toti animæ; & tamen non ubicunque est anima, ibi est caput. Itaque hæc regula tenenda est. Quando duæ res totaliter, & adæquate inter se unitæ sunt, tunc ubi est una, ibi est altera. Quando autem non totaliter, & adæquate unitæ sunt, tunc una potest esse alicubi, ubi altera non est. Priori modo unita sunt superficies chartæ, & albedo; materia, & forma solis; materia, & forma aquæ; intellectus, & voluntas Angeli: Posteriori caput, & anima; sol, & orbis solaris; clavus, & rota; finitum, & infinitum.

24. Dices 2. Si persona Verbi est alicubi, ubi non est humanitas, jam Verbum alicubi est homo, & alicubi non est homo, quod est absurdum. Respondeo: Non sequitur; nam hæ duæ propositiones sunt distinctæ: Verbum alicubi est sine humanitate, & Verbum alicubi existens non est homo. Prior vera est, & bene sequitur ex illo antecedente. Posterior falsa est, & non bene sequitur.

Solvitur secunda ratio sumpta ex communicatione idiomatum.

25. SEcunda ratio fundatur in communicatione idiomatum, quam Lutherani putant in eo consistere, quod attributa divina, cujusmodi sunt omnipotentia, omniscientia, & omnipræsentia, realiter communicata sint humanitati Christi, ac proinde, quod vera sit hæc propositio: *Humanitas Christi est omnipotens, omniscia, ubique præsens.* Hoc jam refutatum est. Vera communicatio idiomatum, quam antiqui Patres, & Concilia agnoscunt, sic explicanda est: Unio hypostatica hoc efficit, ut humana Christi natura immediate uniatur personæ Verbi, & consequenter ut duæ naturæ, divina, & humana uniantur in eadem persona Verbi, & in illa simul subsistant. Hinc oritur duplex communicatio respectu illius personæ; una duarum naturarum, altera proprietatum, seu attributorum utriusque naturæ. Et hæc Græce vocatur κοινωνία τῶν ἰδιωμάτων. Prior in eo consistit, quod duæ naturæ prædicentur de persona Verbi in concreto: posterior in eo, quod etiam attributa utriusque naturæ prædicentur de eadem persona in concreto.

26. Juxta priorem recte dicimus: persona Verbi est Deus, & persona Verbi est homo. Item: Verbum est Deus, & Verbum est homo. Item: Filius Dei est Deus, & Filius Dei est homo. Item: Christus est Deus, & Christus est homo. Item: Jesus est Deus, & Jesus est homo. Denique: Deus est homo, & homo est Deus. Juxta posteriorem: Christus est æternus, immortalis, infinitus: & Christus est temporalis, mortalis, finitus: Quod sic intellige: Est æternus secundum divinam naturam, temporalis secundum humanam; & sic de cæteris. Et hoc modo conciliantur illa duo scripturæ testimonia: *Ego, & Pater unum sumus*, & *Pater major me est.* Nam in priori loquitur Christus de se secundum divinitatem, in posteriori secundum humanitatem. Vide August. lib. 1. de Trinit. cap. 11. & 13.

27. Hæc est recepta Catholicorum sententia apud D. Thomam in 3. par. quæst. 16. art. 4. Et ratio est, quia quando plures naturæ, vel formæ uniuntur in una, eademque persona, tunc possunt de illa in concreto prædicari: Sicut in persona Petri uniuntur corpus, anima, intellectus, scientia, probitas, albedo; & ideo recte dicimus: Petrus est corporeus, animatus, intellectualis, scientificus, probus, albus. Eodem modo fit in persona Christi,

in qua

in qua uniuntur humanitas, & divinitas, mortale, & immortale; finitum, & infinitum. Unde similiter recte dicimus: Christus est homo, & Deus, mortalis, & immortalis, finitus, & infinitus. Quæ omnia perinde valent, ac si dicas: Petrus, seu persona Petri, habet corpus, animam, intellectum, virtutem, scientiam, probitatem, albedinem. Item, Christus, seu persona Christi habet divinitatem, humanitatem, mortalitatem, & immortalitatem, finitatem, & infinitatem, quod verissimum est.

28. Nec testimonia scripturæ, quæ superius allata sunt a Lutheranis, pro reali communicatione attributorum facta humanitati, quicquam convincunt. Primum est. *In ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter*. Respondeo. Hoc dupliciter potest intelligi. Primo, quod plenitudo divinitatis habitet in humanitate Christi. Hoc quidem Apostolus expresse non dicit; sed tamen aliquo sensu verum est. Habitat enim in humanitate, non per se, & formaliter, sed identice, seu per aliquid, quod est idem cum divinitate, nempe per subsistentiam relativam verbi. Nam hæc subsistentia per se, & formaliter communicata est humanitati; & quia identificatur cum essentia, & attributis, ideo essentia, & attributa sunt ipsi communicata per subsistentiam, quæ est realiter idem cum illis. (Vide supra §. 15. Et sic exponit Valentia quæst. 2. puncto 2. §. 2. & 11.) Secundo, quod plenitudo divinitatis habitet in ipso Christo. Cum enim Christus sit verus Deus, & verus homo, necesse est, ut sicut in eo est plenitudo humanitatis, sic etiam sit plenitudo divinitatis: Vel, quod idem est, sicut in eo est natura humana cum suis proprietatibus, & attributis; sic etiam sit natura divina cum suis proprietatibus, & attributis.

29. Hinc constat discrimen inter Christum, & humanitatem Christi. Nam essentia, & attributa divina non sunt formaliter, & per se communicata humanitati, sed tantum identice, quatenus sunt realiter idem cum subsistentia relativa, ut dictum est; at Christo per se, & formaliter communicata sũt in persona Verbi. Nam persona Verbi subsistit in vera divinitate, & vera humanitate: & sicut subsistentia relativa per se, & formaliter est in persona Verbi; sic etiam essentia divina, & omnia illius attributa. Unde etiam fit, quod sola subsistentia Verbi possit in concreto prædicari de humanitate, non autem essentia, aut attributa. Nam verum est dicere, humanitas Christi subsistit per subsistentiam Verbi; falsum, humanitas Christi est Deus, est omnipotens, infinita, independens. Quæ tamen omnia possunt prædicari de ipso Christo. Nam omnia per se, & formaliter sunt in Christo.

Itaque verum est dicere, Christus est Deus, omnipotens, infinitus, independens, subsistens.

30. Notandæ sunt autem duæ istæ particulæ. 1. *Plenitudo divinitatis*, 2. *Corporaliter*. Nam illæ significant, aliter in Christo, aliter in aliis Sanctis habitare divinitatem. In Christo habitat per plenitudinem; in aliis per divisionem. (1. Cor. 12. 4.) In Christo corporaliter, id est, vere, & substantialiter; in aliis participative. Nam ipsa divinitas vere, & substantialiter est in Christo, in aliis per dona quædam a divinitate participata.

31. Alterum testimonium est, *Omnia mihi tradita sunt a Patre meo*: ergo etiam attributa divina. Respondeo. Hoc dictum est de Christo, non de humanitate Christi. Potest autem dupliciter intelligi. 1. Quod omnia sint illi tradita per æternam generationem. Et sic non est ad propositum. 2. Quod omnia sint illi tradita per unionem hypostaticam: non tamen in ipsa humanitate, sed in persona verbi, quæ subsistit in humanitate. Vide supra §. 14. Eodem modo explicari potest illud Joan. 13. 3. *Omnia dedit ei Pater in manus*.

32. Tertium est, *Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra*. Respondeo. Hoc etiam de Christo, non de humanitate dictum est. Et potest etiam dupliciter intelligi. 1. De potestate divina, seu increata, quæ data est Christo, non in humanitate, sed in persona Verbi. 2. De imperio, quod datum est illi in omnes creaturas; juxta illud Hebr. 2. 7. *Constituisti eum super opera manuum tuarum*. Et ibidem: *Omnia subjecisti sub pedibus ejus*.

Solvitur Tertia Ratio desumpta ex Ascensione Christi.

33. Tertia ratio fundatur in illo Eph. 4. 10. *Qui descendit, ipse est & qui ascendit super omnes cælos, ut impleret omnia*. Respondeo. Sensus est, Christum prius descēdisse ad inferos, ac deinde ascendisse supra omnes cœlos, ut omnia loca, infima, media, suprema, successive impleret per suam præsentiam, virtutem, gloriam, victoriam, & triumphum: & sic caperet possessionem sui imperii in omnes creaturas, & tanquam Rex solenni pompa inauguraretur. Sic explicant Theophylactus, Oecumenius, Cornelius in commentario, & sanctus Bernardus serm. 2. de Ascensione Domini, ubi ait: *Ascendit super omnes cælos, ut adimpleret omnia. Jam enim cum se Dominum universorum, quæ sunt in terra, & in mari, & in inferno, probasset, non restabat nisi ut aeris, & cælorum se esse Dominum approbaret*, &c.

34. Hinc

34.Hinc sequitur, Lutheranos & inter se,& ab Apostolo dissentire. Inter se quidem, quia multi docent humanitatem Christi vi unionis hypostaticæ esse ubique :ac proinde ab instanti conceptionis, quo facta est unio hypostatica, cœpisse esse ubique. Non ergo post Ascensionem cœpit esse ubique. Ab Apostolo autem, quia Apostolus dicit, Christum secundum humanitatem descendisse ad inferos; ergo prius non erat apud inferos. Item, ascendisse ad cœlos: ergo prius non erat in cœlis. Ergo vi unionis hypostaticæ non erat ubique.

Solvitur Quarta Ratio desumpta ex sessione ad dexteram Dei Patris.

35. QUarta ratio fundatur in iis Scripturæ locis, ubi Christus dicitur sedere ad dexteram Dei Patris. Respondeo. Duplex est explicatio illius sessionis. Una, quod per dexteram Dei intelligatur beatitudo æterna. Ita Hieron. in c. 1. ad Ephes. & Augustin. lib. de Fide, & Symbolo c. 7. & lib. de agone Christiano c. 26. qui non solum Christum, sed etiam alios beatos vult sedere ad dexteram Dei, juxta illud Ephes. 2. 6. *Consedere nos fecit in cœlestibus in Christo.* Et Matth. 25. 33. *Statuet oves a dextris suis: hædos autem a sinistris.* Hæc expositio nihil favet Ubiquetariis.

36. Altera est probabilior, quod per dexteram Dei intelligatur æqualitas potentiæ, gloriæ, & majestatis Dei, ut sensus sit, *Christum sedere ad dexteram Dei*, id est, æqualem esse Deo in potentia, gloria, & majestate: vel pari potentia, gloria, & majestate regnare, & gubernare cũ Deo Patre. Ita Athanasius, Basilius, uterque Cyrillus, Damascen., Chrysostomus, Ambrosius, & alii apud Bellarminum lib. 3 de Christo c. 15. Hæc expositio videtur favere Lutheranis, sed revera non favet. Tametsi enim hæc æqualitas data sit Christo homini, non tamẽ data est illi in humanitate, sed in persona Verbi. Non enim factum est, ut humanitas in seipsa sit æqualis Deo in potentia, gloria, & majestate, sed ut sit humanitas personę Verbi, quę habet æqualem potentiã, gloriam, & majestatem cum persona Patris. Vide supra §. 14.

37. Dices, hoc factum est in instanti incarnationis, quando humanitas Christi unita fuit personæ Verbi. Apostol. autẽ loquitur de sessione ad dexterã Dei Patris, quæ contigit post ascensionẽ. Resp. In illa sessione duo spectari debent. 1. Æqualitas Christi cũ Deo Patre. Hæc illi data est in instanti incarnationis. 2. Manifestatio illius æqualitatis. Hæc facta est per ascensionem, quando Christus tanquam victor, & triumphator cum solenni pompa a-

scendit

scendit in cœlum. Tunc enim cœpit, quoad externam celebritatem, sedere a dextris Dei Patris, id est, tunc cœpit agnosci, & honorari tanquam Deus; ut patet ex illo Philipp. 2. 9. *Propter quod & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen: ut in nomine Jesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorũ, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Jesus Christus in gloria est Dei Patris.* Nota: ut omnis lingua confiteatur, Christum esse in gloria Patris, quod antea confessa non erat; quia antea non innotuerat omnibus.

Solvitur Quinta Ratio desumpta ex verbis Christi.

38. QUinta ratio sumitur ex verbis Christi, Matt. 18. 20. *Ubi sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* Et cap. 28. 20. *Ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.* Resp. Hinc solum colligitur, Christum adesse omnibus bonis, & fidelibus per suam gratiam, & directionem: non tamen per præsentiam corporalem. Nam si Christus loqueretur de præsentia corporali, non tantum adesset bonis, sed etiam improbis, secundum expositionem Lutheranorum: quod tamen est alienum a mente Christi. Hic iterum patet, Lutheranos & sibi ipsis, & Christo contradicere. Sibi, quia paulo ante asserebant, Christum post ascensionem cœpisse esse ubique. At hic contendunt, eum antea fuisse ubique. Christo autem, quia Christus solum asserit, se præsentem esse, & fore bonis: at Lutherani volunt convincere, præsentem esse omnibus, tam bonis, quam malis: nec tantum hominibus, sed etiam aliis creaturis, quod nullo modo convinci potest nec ex verbis Christi, neque ex ipsius mente, ac intentione.

CAPUT II.

De fide infantium.

1. DIcam primo, quid sentiat Lutherus. 2. Quid Lutherani. 3. Quid Catholici. 4. Solvam objectiones Lutheri, & Lutheranorum. Igitur Lutherus docet, infantes habere fidẽ actualem, qua credant in Christum, & per illam ipsos justificari. Hanc autem fidem gigni in infantibus ante Baptismum, partim vi exorcismi, partim orationibus Ecclesiæ. Sic enim scribit in libro contra armatum virum Cochlæum: *Non negamus parvulos esse bapti-*

ptizandos, nec asserimus eos baptismum accipere sine fide: sed dicimus, ad baptismum eos credere per vim verbi, quo exorcizantur, & per fidem Ecclesiæ eos offerentis, & eis fidem suis orationibus implorantis. Et in lib. de capt. Babylonica, cap. de Baptismo: *Per orationem Ecclesiæ offerentis, & credentis, cui omnia possibilia sunt, parvulus fide infusa mutatur, mundatur, & renovatur.* Loquitur de fide actuali, ut patet ex præcedenti testimonio.

2. Hæc sententia facile refellitur. Primo, quia excepto Luthero, nemo eam defendit. 2. Nullum habet fundamentum in Scripturis. 3. Repugnat Patribus. 4. Multa absurda ex ea sequuntur. 5. Nititur falsis principiis. Singula ostendo. Primo, nec Catholici, nec Lutherani eam defendunt, ut paulo post videbimus. Secundo, non fundatur in Scriptura. Nam Scriptura novi testamenti, quandocunq; loquitur de actu credendi, seu de fide actuali, semper loquitur de fide adultorum, quæ oritur ex auditu, doctrina, & prædicatione Euangelii. Marci 16. vers. 15. *Euntes in mundum universum prædicate Euangelium. Qui crediderit*, (audita prædicatione Euangelii) *& baptizatus fuerit, salvus erit. Qui vero non crediderit* [vobis Euangelium prædicantibus) *condemnabitur. Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur: in nomine meo Dæmonia ejicient, linguis loquentur novis*, &c. Quis non videt hæc dici de adultis, non de infantibus? Item Roman. 10. 14. *Quomodo ergo invocabunt, in quem non crediderunt? Aut quomodo credent ei, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante?* Et postea concludit: *Ergo fides ex auditu: auditus autem per verbum Christi.* Hæc Apostoli sententia directe est contra Lutherum. Et potest sic applicari. Quomodo infantes credent Christo, quem non audierunt? quomodo autem audient sine prædicante?

3. Tertio repugnat Patribus, qui negant infantes habere actũ fidei, quando baptizantur. Certe Augustinus, ut alios omittam, epistola 23. ad Bonifacium Episcopum circa finem sic ait: *Itaque parvulum, etsi nondum fides illa, quæ in credentium voluntate consistit, jam tamen ipsius fidei Sacramentum* (id est baptismus] *fidelem facit.* Et epist. 57. ad Dardanum, quæst. 2. asserit, eos, qui putant infantes credere, quando baptizantur, injuriam facere humanis sensibus. Videmus enim infantes, partim vocis ejulatu, partim motu corporis reluctari, quando baptismum aquæ suscipiunt: quod sane non facerent, si crederent se per baptismũ regenerari, & filios Dei fieri. Et libro 4. de Baptismo contra Donatistas, cap. 24. ait: *infantes baptizati, non ex impia voluntate, sed ex ætatis indigentia, nec corde credere ad justitiam possunt, nec*

ore

re confiteri ad salutem. Similia habet lib. 1. de peccatorum meritis, & remiss. cap. 20.

4. Quarto, multa absurda sequuntur ex sententia Lutheri. Nam ex eo, quod asserit, infantibus dari fidem in Exorcismo ante baptismum, sequuntur hæc tria. Primo, infantes exorcizatos, si moriantur ante baptismum, salvari posse per fidem in Exorcismo acceptam: ac proinde baptismum non esse necessarium. Nam ut idem Lutherus scribit in libro contra Cochlæum: *Baptismus sine fide non justificat: fides autem sine baptismo justificat.* Secundo, Exorcismum magis esse necessarium ad salutem, quam Baptismum. Nam Exorcismus confert infantibus fidem justificantem, quam baptismus non confert. Et, sine exorcismo infantes salvari non possunt; sine baptismo possunt. Tertio, nos habere aliquod medium necessarium ad salutem, extra scripturam, & per solam traditionem, nempe exorcismum. Quod Lutherani censent absurdum esse.

5. Quinto, nititur falsis principiis. Nam primo falsum est, fidem infantium gigni per vim verbi, quo exorcizantur. Quod potest dupliciter intelligi. Primo, ut verbum exorcismi habeat vim gignendi actum fidei; quatenus auditur, & intelligitur ab infantibus: quo pacto verbum Euangelii, quando prædicatur, habet talem vim respectu adultorum, juxta illud: *Fides ex auditu: auditus autem per verbum Christi.* Secundo, ut habeat vim gignendi actum fidei, non quatenus auditur, & intelligitur, sed per modum instrumenti. Quo pacto nos dicimus, verbum baptismi, per modum instrumenti, habere vim conferendi gratiam. Utroque sensu falsum est. Priori quidem, quia constat infantes non intelligere verbum exorcismi, quod latine recitatur a ministro exorcizante: Imo nec audire quidem, præsertim quando vel dormientes, vel surdi exorcizantur: vel etiam, quando minister submissa voce pronunciat verbum exorcismi in magno populi strepitu, & concursu. Posteriori, quia si verbũ exorcismi per modum instrumenti conferret fidem, haberet hanc vim conferendi ex institutione Christi; at non habet, quia neque ex scriptura, neque ex traditione probari potest, Christum instituisse, ut verbum exorcismi habeat vim conferendi infantibus actum fidei. Solus Lutherus id asserit, sine fundamento.

6. Addo, si fides infantium gigneretur per verbum exorcismi, sive priori, sive posteriori modo, Baptismum nihil profuturum infantibus sine exorcismo. Nam baptismus, ex sententia Lutheri, non prodest sine fide suscipientis: at fides suscipientis acquiritur per exorcismum: ergo Baptismus nihil prodest sine exorcismo,

Cur

Cur ergò multi Lutherani omittunt exorcismum? Cur omnes tam Catholici, quam Lutherani docent, mulieres in necessitate baptizare posse infantem, non præmisso exorcismo? Cur olim in primitiva Ecclesia id sæpe factum est?

7. Secundo falsum est, fidem infantium impetrari per fidem, & orationem Ecclesiæ. Quod dupliciter ostendo. Primo, ex ipso Luthero. Nam ipse asserit, infantes credere per vim verbi, quo exorcizantur. Verbum exorcismi est hoc: *Exorcizo te, immunde spiritus, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, ut exeas, & recedas ab hoc famulo Dei N.* Si ergo per vim hujus verbi accipiunt fidem, qua credunt in Christum; certe non accipiunt per orationes Ecclesiæ, quæ sequuntur exorcismum. Aut, si Ecclesia per suas orationes impetrat illis fidem post verbum exorcismi, non accipiunt fidem per vim verbi exorcismi. Ut hoc melius intelligatur, notandum est, in baptismo infantium servari hunc ordinem. 1. Petitur nomen infantis. 2. Fit insufflatio. 3. Signum crucis imprimitur in fronte, & corde. 4. Datur illi gustandum sal benedictum. 5. Sequitur exorcismus. 6. Recitantur orationes. 7. Nares, & aures infantis tinguntur sputo, seu saliva. Hæc omnia fiunt ante ingressum in Ecclesiam. Post ingressum servatur hic ordo. 1. Fit abrenunciatio Satanæ. 2. Professio fidei. 3. Ungitur pectus infantis oleo salutis. 4. Sequitur Baptismus. Hinc constat verbum exorcismi prius recitari, quam orationes Ecclesiæ; & consequenter, si fides infantium confertur per verbum Exorcismi, non opus esse, ut conferatur per orationes Ecclesiæ.

8. Deinde, neque ex Scriptura, neque ex Traditione ostendi potest, Deum infallibiliter, & quasi certa lege velle infantibus dare fidem, propter orationem Ecclesiæ. Unde ergo id asserit Lutherus? Aut, quo præceptore id didicit? Nullum authorem, qui ante ipsum vixerit, citare pro se potest. Et sane, si semel dicamus, Ecclesiam habere infallibilem vim per suas orationes impetrandi fidem infantibus in Exorcismo, poterimus similiter dicere, habere vim impetrandi fidem infantibus in utero materno existentibus, aut etiam infallibiliter impetrandi fidem Turcis, hæreticis, & infidelibus. Non quidem nego, quin Ecclesia multa possit impetrare a Deo per suas orationes: sed quod in hoc casu, reipsa, & infallibiliter impetret fidem infantibus, indiget probatione.

Quid

Quid sentiant Lutherani.

9. Lutherani in tres partes divisi sunt: Aliqui docent cum Luthero, infantes in baptismo habere veram fidem, qua credant in Christum. Alii habere pios quosdam motus, seu inclinationes in Deum; sicut habuit Joannes Baptista, quando exultavit in utero matris. Alii habere utrumque, & veram fidem, qua credant in Christum, & pios motus, seu inclinationes in Deum. Omnes tamen dissentiunt a Luthero in eo, quod dicant hujusmodi fidem, vel motus non gigni in infantibus per vim verbi Exorcismi, sed in baptismate per Spiritus sancti virtutem, & operationem.

10. Primam partem tenet Leonardus Hutterus in compendio locorum Theologiæ c. 20. de baptismo, quæst. 11. ubi introducit Discipulum sic proponentem: *Videris hoc pacto asserere, infantes baptizatos vere credere in Christum.* Et respondet. *Recte. Nam infantes per baptismum virtute Spiritus sancti vera fide donari, vel inde patet, quod regenerantur: Jam autem vera regeneratio sine fide esse nequit.* Utitur autem duplici testimonio Scripturæ. Uno, *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvabitur.* Altero, *Qui scandalizaverit unum de pusillis istis, qui in me credunt,* &c.

11. Alteram Philippus in locis anni 1558. tit. de baptismo parvulorum. *De infantibus*, inquit, *hoc satis est tenere. Spiritus sanctus per Baptismum eis datur, qui efficit in eis novos motus, & novas inclinationes in Deum pro ipsorum modo.* Et Lutherani in conciliabulo VVittembergensi apud Cochlæum lib. 3. Miscellaneorum, tract. 8. cap. 2.

12. Tertiam David Chytræus in Catechesi anni 1589. ca. 7. de Baptismo, ubi ait: *Est autem Christus efficax in infantibus per baptismum, & operatur in iis fidem, & alios motus pro ipsorum modo.* Matth. 18. *Qui offenderit unum ex parvulis istis, qui in me credunt.*

13. Kemnitius, & Jacobus Herbrandus fatentur, hanc doctrinam nec intelligi, nec explicari posse. Et quidem Kemnitius in 2. p. Examinis Concil. Trident. sess. 7. Can. 13. de Baptismo sic scribit: *Licet nec satis intelligamus, nec verbis explicare possimus, qualis sit illa Spiritus Sancti actio, & operatio in infantibus, qui baptizantur: esse tamen, & fieri ex verbo Dei certum est. Illam autem actionem, seu operationem Spiritus Sancti in infantibus vocamus fidem, & dicimus parvulos credere.* Herbrandus vero in epitome

Com-

Compendii Theologiæ capite de Baptismo infantium: *Etsi*, inquit, *quomodo credant infantes, scire non possumus, tamen fidem eos habere certum est, Christo affirmante, testimoniumque illis perhibente. Sicut Spiritus sanctus pronunciat, pullos corvorum Deum invocare. Et Paulus Apostolus, creaturam omnem ingemiscere testatur*. Quasi dicat: Sicut non possumus intelligere, quomodo pulli corvorum invocent Deum, & quomodo omnis creatura ingemiscat: sic etiam non possumus intelligere, quomodo infantes credant. Certum est tamen, eos credere, sicut illa duo priora certa sunt.

14. Hi omnes facile refelluntur. Vel enim volunt hos motus, seu inclinationes infantium distingui a vera fide justificante, vel non; si volunt non distingui, jam ex hac parte sentiunt cum Luthero, ac proinde eodem modo, quo Lutherus, refutandi sunt. Si tamen volunt distingui, quod verisimilius est, magis errant, quam Lutherus. Primo, quia sibi ipsis contradicunt. Nam alibi communi consensu docent, hominem sola fide justificari. Hic docent infantes justificari per novos motus, & inclinationes, quæ juxta suppositionem a fide distinguuntur. Quæ duo non cohærent. Secundo, quia sicut Lutherus pro fide infantium astruenda utitur quibusdam Scripturæ testimoniis, quæ revera intelligi debent de fide justificante; sic etiam Lutherani ad adstruendos infantium motus, & inclinationes, utuntur iisdem testimoniis. At fieri non potest, ut testimonia, quæ intelligi debent de vera fide justificante, intelligantur de motibus, seu inclinationibus distinctis a fide justificante: Sunt autem hæc testimonia. 1. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit*. 2. *Sine fide impossibile est placere Deo*. 3. *Qui scandalizaverit unum de pusillis istis, qui in me credunt*. In his, & similibus agitur de vera fide; non autem de motibus, aut inclinationibus distinctis a vera fide. Ergo Lutherus majori probabilitate potuit illis uti, quam Lutherani. Neutri tamen recte. Non quidem Lutherus, quia in supra dictis testimoniis agitur de fide adultorum tantum. Nec Lutherani. Primo propter eandem causam. Secundo, quia fides ex suppositione distinguitur a motibus, & inclinationibus, quas fingunt Lutherani. Ergo ex illis testimoniis, ubi agitur tantum de fide, non potest quicquam convinci de motibus, qui distincti sunt a fide.

Quid sentiant Catholici.

15. CAtholici docent, infantes, dum baptizantur, tametsi non habeant propriam fidem actualem, ut volebat Luthe-

therus, neque etiam novos motus, & inclinationes distinctas à fide, ut volebant Lutherani, non tamen justificari sine omni fide. Primo, quia in baptismo infunditur illis habitus fidei, sicut etiam habitus spei, & charitatis. Secundo, quia præter hunc habitum dicuntur etiam actu credere, duplici sensu. Primo, quatenus actu baptizantur. Unde August. lib. de peccat. meritis, & remiss. cap. 27. ait: *Quis autem nesciat, credere infantibus esse baptizari? non credere autem, non baptizari?* & epist. 23. ad Bonifacium Episcopum, circa finem: *Itaque parvulum, etsi non fides illa, quæ in credentium voluntate consistit, jam tamen ipsius fidei Sacramentum* (idest Baptismus) *fidelem facit.*

16. Secundo, quatenus credunt aliena fide. De qua idem Augustinus serm. 10. de Verbis Apostoli: *Portantur ad Ecclesiam, & si pedibus illuc currere non possunt, alienis pedibus currunt, ut sanentur. Accommodat illis Mater Ecclesia aliorum pedes, ut veniant: aliorum corda, ut credant: aliorum linguam, ut fateantur: ut quoniam, quoad ægri sunt, alio peccante prægravantur, sic cum hi sani sunt, alio pro illis confitente, salventur.* Ubi etiam obiter insinuat, quomodo aliena fides possit infantibus prodesse ad salutem, nempe eo modo, quo alienum peccatum obfuit illis ad damnationem: sicut enim per peccatum primi parentis damnati sunt ad mortem; ita per fidem Ecclesiæ transferuntur ad vitam. Quod alibi explicat alio exemplo, nempe filii viduæ, qui aliena fide resuscitatus est. Sic enim scribit lib. 3. de liber. arbit. cap. 23. *Quid enim filio viduæ profuit fides sua, quam utique mortuus non habebat, cui tamen profuit matris, ut resurgeret? Quanto ergo potius fides aliena potest consulere parvulo, cui sua perfidia non potest imputari?*

Solvuntur Objectiones Lutheri, & Lutheranorum.

17. Ex dictis facile solvuntur ipsorum objectiones. Prima est: Nemo potest justificari sine fide: at infantes in baptismo justificantur: ergo non sine fide. Major patet ex illo Marci 16. 15. *Qui non crediderit, condemnabitur*, & Hebr. 11. 6. *Sine fide impossibile est placere Deo.* Respondeo. Major falsa est, si intelligatur de sola fide actuali propria: vera, si indifferenter de quavis fide, sive propria, sive aliena, sive actuali, sive habituali. Et sic concedo, infantes non justificari sine fide: tum quia in baptismo infunditur illis fides habitualis: tum quia credunt fide aliena, sicut in Adamo peccarunt voluntate aliena: tum denique, quia cen-

censentur credere, seu fidem profiteri, quando suscipiunt Baptismum, qui fidei Sacramentum est.

18. Illud, quod objicitur, *Qui non crediderit, condemnabitur*, intelligi debet de adultis, non de infantibus, ut supra ostendi. Similiter illud: *Sine fide impossibile est placere Deo*: Nam Apostolus commendat ibi fidem Abel, Henoch, Noe, Abraham, Saræ, Isaac, Jacob, Joseph, Moysis, Rahab, Gedeonis, Barac, Sãsonis, Jepthe, David, Samuelis, & Prophetarum; qui omnes erant adulti, & nullam facit mentionem infantium. Imo, cum dixisset, Henoch placuisse Deo, mox addidit: *sine fide autem impossibile est placere Deo. Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit.* Quod non potest intelligi de infantibus; illi enim in baptismo non credunt hæc duo, 1. quod Deus sit, 2. quod bonis decernat præmia, malis supplicia.

19. Secunda objectio: Christus diserte asserit, infantes habere actum fidei, Matth. 18. 6. *Qui scandalizaverit unum de pusillis istis, qui in me credunt* Et confirmatur exemplo Joannis Baptistę, qui in utero Matris habuit fidem in Christũ. Respondeo. Per pusillos non intelligit infantes, sed grandiores pueros, ut ex cõtextu manifestum est. Primo, quia vocavit illos ad se, & vocati accesserunt. *Advocans Jesus parvulum statuit eum in medio eorum.* Secundo, quia erant capaces scandali. *Qui scandalizaverit unum de pusillis istis*. Neutrum convenit infantibus. Exemplum Joannis Baptistę non facit regulam generalem, ut recte notat Augustinus epist. 57. ad Dardanum, quæst. 2. Sicut nec exemplum asinæ Balaam. Unde sicut non sequitur: Asina Balaam locuta est: ergo omnes asinæ loquuntur: Ita non sequitur, Joannes Baptista credidit in Christum: ergo omnes infantes credunt in Christum. Deinde scriptura non dicit Joannem credidisse, sed exultasse, ut bene advertit idem Augustinus in loco citato, cum ait: *Nam neque cum hoc ante in Evangelio narraretur, dictum est Credidit infans in utero ejus, sed exultavit: Neque ipsa Elisabeth dixit: Exultavit in fide infans in utero meo, sed exultavit in gaudio. Videmus autem exultationem non solum parvulorum, sed etiam pecorum, non utique de aliqua fide, vel religione, vel quacunque rationabili cognitione venientem.*

20. Tertia objectio. Si parvuli non crederent actu proprio, jam in ipso Sacramento Baptismi committeretur mendacium ab iis, qui respondent pro parvulo, *Credo.* Est argumentum Lutheri. Respondeo. Nullum est ibi mendacium. Nam qui pro parvulo respondent, *Credo*, non significant illum credere actu proprio, sed alieno, ut expresse docet D. Thomas in 3. part. quæst. 68.

art.9. ad 3. Quomodo autem fides aliena possit illi prodesse, ex D.Augustino jam explicatum est. Prodest illi fides aliena, sicut obest peccatum alienum. Est tamen aliqua distinctio adhibenda. Nam duplex est fides aliena in hac causa. Una parentum, vel amicorum, qui offerunt parvulum, ut baptizetur: Altera Matris Ecclesiæ, cujus gremio inseritur parvulus per baptismum. Prior prodest illi, ut baptizetur. Si enim parentes, vel amici, qui offerũt parvulum ad baptismum, non crederent prodesse illi baptismũ, fortasse non offerrent ad baptismum. Posterior prodest illi, ut fiat vivum, & animatum membrum Ecclesiæ. Quando enim per bapitsmum inseritur Ecclesiæ, & reliquis Ecclesiæ membris unitur, & conjungitur, tunc fides Ecclesiæ censetur illi communicari, & per illam fidem dicitur vivere, & animari.

21. Dices, quid si parentes, qui offerunt parvulum ad baptismum, non habeant fidẽ? Respondeo: Hoc non obstat valori baptismi. Satis est, quod Baptizans adhibeat veram materiam, & formam, cum intentione baptizandi. Unde sequitur, fidem parentum posse quidem esse utilem ad suscipiendum baptismum, non tamen necessariam ad valorem baptismi.

CAPUT III.

De Impanatione,

I. Lutherani nobiscum sentiunt contra Calvinistas, Christum vere præsentem esse in Eucharistia; sed dissentiunt a nobis, quomodo fiat præsens. Nos docemus fieri præsentem per transubstantiationem, idest per conversionem substantiæ & panis, & vini in substantiam corporis, & sanguinis Christi, ita ut ante verba consecrationis, *Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus*, sit præsens substantia panis, & vini: post consecrationem non amplius adsit substantia panis & vini, sed illa conversa sit in substantiam corporis, & sanguinis Christi: Sicut substantia aquæ in nuptiis Canæ Galileæ conversa est in substantiam vini. (Joan.2.9.)

2. Hanc conversionem negant Lutherani, asserentes utramq; substantiam simul manere, nempe substantiam panis, & vini cum substantia corporis, & sanguinis Christi: Ac proinde Christum fieri præsentem in Eucharistia non per conversionẽ substantiæ in substantiam, sed alio modo. Quis autem ille modus sit, in eo discrepant. Plerique putant præsentem fieri per ubiquitatẽ. Alii per unionem hypostaticam Christi cum pane, & vino. Alii per simpli-

simplicem conjunctionem unius cum altero. In eo tamen consentiunt, quod simul maneat substantia panis, & vini cum substantia corporis, & sanguinis Christi. Ex ipsorum opinione veræ sunt hæ propositiones: *Panis est corpus Christi, vinum est sanguis Christi.* Item: *Corpus Christi est in pane, cum pane, & sub pane.* Atque hinc ortum est vocabulum Impanationis. Vide Lutherum in l. de captiv. Babylonica, cap. de Eucharistia, ubi ait: *Sicut de Christo dicimus: Hic homo est Deus: hic Deus est homo; ita de Eucharistia: Hic panis est corpus meum: hoc vinum est sanguis meus; & e contra.* Et ibidem: *Credo firmiter, non modo corpus Christi esse in pane, sed panem esse corpus Christi.* Hæc omnia examinanda sunt hoc ordine. 1. An Christus fiat præsens per ubiquitatem. 2. An per unionem hypostaticam. 3. An per simplicem conjunctionem. 4. An per transubstantiationem. Hoc ultimum nos asserimus, reliqua Lutherani.

An Christus sit præsens in Eucharistia per Ubiquitatem.

3. AFfirmat Lutherus in libello, qui inscribitur: *Cōfessio Martini Lutheri de cœna Domini*: Brentius in Apologia pro Confessione Vvirtenbergensi, Illyricus in libro de Ascensione Christi, Smidelinus, & plerique alii Lutherani. Sed facile refelluntur ex dictis. Primo, quia Ubiquitas jam explosa est. Secundo, quia multi Lutherani docent, Christum non fuisse ubiq; præsentem, nisi post ascensionem: Ergo ante ascensionē vel non fuit præsens in Eucharistia, vel si fuit, non potuit esse præsens per ubiquitatem, sed per consecrationem: quod nos docemus. Tertio, quod ubique est, non movetur de loco in locum, ut supra demonstravi: si ergo corpus Christi est ubique, non movetur de loco in locum. Ex quo ulterius sequitur, ministrum Lutheranum, quando communicantibus distribuit hostias, nō distribuere corpus Christi, sed nudas hostias; quia hostiæ, quæ deferuntur ex manu ministri in ora, & stomachos communicantium, non deferunt secum corpus Christi; alioqui corpus Christi moveretur de loco in locum. Itaq; communicantes nihil accipiunt a ministro Lutherano, nisi nudas hostias, & nuda symbola: qui est error Calvinistarum. Quarto, Lutherani passim docent, Eucharistiam, sicut & Baptismum, consistere in usu; ac proinde corpus Christi non esse præsens in Eucharistia, nisi quando sumitur; extra sumptionem non esse præsens. Si ita, nō est ubiq; præsens. Quinto, aliqui etiam Lutherani docent, Sacramenta secundum substantiā

suam pendere ab institutione Christi: substantiam autem Eucharistiæ constare *ex re terrena, & cælesti*, id est ex pane, & vino, quæ terrena sunt, & ex corpore, & sanguine Christi, quæ cœlestia sunt. Ex quo sequitur, vel Eucharistiam non esse sacramentum, vel corpus, & sanguinem Christi non esse in Eucharistia per ubiquitatem, sed per institutionem Christi, id est per consecrationem a Christo institutam.

An Christus sit præsens in Eucharistia per unionem hypostaticam.

4. HOc potest dupliciter intelligi. Primo, ut sit præsens per unionem hypostaticam personæ Verbi cum pane, & vino. Secundo, ut sit præsens per unionẽ hypostaticã corporis Christi cum pane, & sanguinis Christi cum vino. Hoc posterius videtur asserere Lutherus in libro de captiv. Babylonica, cap. de Eucharistia, ubi docet, eo modo de Eucharistia sentiendũ esse, quo de Christo: nempe sicut in Christo manent duæ naturæ, divina, & humana, nec altera in alteram convertitur; ita in Eucharistia manere duas substantias, nimirum substantiam panis, & vini, & substantiam corporis, & sanguinis Christi, nec priorem in posteriorem transmutari. Rursum, sicut de Christo recte dicimus: *Hic homo est Deus, Hic Deus est homo*; ita de Eucharistia recte dici: *Hic panis est Corpus Christi: hoc vinum est sanguis Christi*; & e contrario. Ubi satis insinuat, sicut prior prædicatio vera est, propter unionem hypostaticã personæ Verbi cum humanitate; ita posteriorem verã esse propter unionẽ corporis Christi cum pane, & sanguinis Christi cum vino. Quæ sententia sine dubio falsa est. Primo, quia unio hypostatica non fit in natura, sed in persona, seu hypostasi: inde enim vocatur *hypostatica*: at in Christo non est ulla persona, nisi Verbi: Ergo nulla potest fieri unio hypostatica, nisi in persona Verbi. At unio illa, quam fingit Lutherus, non fit in persona Verbi: ergo non est hypostatica. Secundo, quæram ex Luthero, quando, & quomodo facta sit hæc unio inter corpus Christi, & panem, & similiter inter sanguinem Christi, & vinum? An tempore consecrationis, & per vim, seu efficaciam consecrationis? An alio tempore, & alio modo? Si prius, falsum est, factam esse per ubiquitatem. Si posterius, assignetur tempus, & modus.

An

An Christus sit præsens in Eucharistia per simplicem conjunctionem?

5. HOc videtur sentire Kemnitius in Exam. Conc. Trid. sess. 13. c. 4. ubi negat Christum fieri præsentem per Ubiquitatem, aut per unionem hypostaticam Christi cum pane. Agnoscit ergo aliam unionem per modum simplicis conjunctionis, quam etiam nonnulli recentiores Lutherani tuentur.

6. Sed refello illos ex duobus ipsorum principiis. Unum est, illa verba, *Hoc est corpus meum*, proprie esse intelligenda, non metaphorice: in quo nobiscum sentiunt. Alterum, per pronomen, *Hoc*, designari panem, in quo sentiunt cum Calvinistis. Igitur volunt hunc esse sensum verborũ: *Hic panis est proprie corpus Christi*. Nunc sic argumentor. Quando duæ res distinctæ, ac disparatæ non aliter inter se uniuntur, quam per simplicem conjunctionem, tunc una non potest proprie dici altera. Non enim dicimus: *Equus est proprie asinus*, licet conjungantur ratione loci: neque dicimus, *Christus est proprie lapis monumenti*, licet fuerint penetrative in eodem spatio, & sic de cæteris: Atqui panis, & corpus Christi sunt duæ res distinctæ, & disparatæ, nec aliter uniuntur, quam per simplicem conjunctionem, ut suppono ex sententia adversariorum: ergo panis non potest proprie dici corpus Christi.

7. Nec opus est alio argumento in re clara. Qui latine novit, & prudenter rem æstimat, facile advertit falsam esse hanc locutionem; *Panis est proprie caro; vinum est proprie sanguis*. Calvinistæ minus in hoc genere peccant, cum dicunt, *Panis est figurate caro, vinum est figurate sanguis*. Quamvis enim non minus aberrent a regula, & veritate fidei, quam Lutherani, tamen in modo loquendi cautiores sunt.

8 Quidam ex recentioribus Lutheranis, Joannes Debelius in sua Disput. de Cœna, putat se aliter difficultatem expedire posse. Ait inter panem, & corpus Christi esse unionem sacramentalem; & ideo Lutheranorum positionem hoc sensu veram esse; *Panis sacramentaliter est corpus Christi*, idest (ut ipse explicat) *manducato benedicto pane in cœna, manducatur etiam corpus Domini propter unionem sacramentalem*. Sed hic homo, seu volens, seu imprudens, in Calvinismum labitur. Calvinistæ dicunt; *Panis figurate est corpus Christi*. Debelius dicit; *Panis sacramentaliter est corpus Christi*. Quid interest inter has propositiones? Aut dicat Debelius aperte, an panis proprie sit Corpus Christi, an figurate;

Si proprie, quid tergiversatur? Si figurate, Calvinista est. Deinde, quod addit, manducato pane benedicto, manducari etiam corpus Christi, quo sensu id dicit? An vult, corpus Christi manducari tantum Fide, seu spiritualiter? At hoc Calvini dogma est, & rejicitur passim a Lutheranis. An potius, manducari ore corporis, sicut panis manducatur? Hoc quidem Lutherani asserunt, sed Debelius asserere non potest. Nam ibidem ait, corpus Christi *non physice, sed tantum sacramentaliter esse præsens*. Quomodo ergo physice, seu ore corporali sumi potest? Omnino igitur Calvinista factus est Debelius in Saxonia.

An Christus sit præsens in Eucharistia per Transubstantiationem.

9. Affirmant Catholici cũ Conc. Trid. sess. 13. cap. 4. & can. 2. ubi expresse definitum est, Christũ fieri præsentem in Eucharistia per conversionem totius substantiæ panis in corpus, & totius substantiæ vini in sanguinem Christi, remanentibus solis accidentibus: & hanc conversionem recte appellari *Transubstantiationem*, sicut in Conc. Lateranensi sub Innocentio III. appellata est. Eandem conversionem approbarunt antiqui Patres. Ex multis citabo paucos.

10. Igitur S. Ambrosius in lib. de iis, qui mysteriis initiantur, cap. 9. diserte docet, naturam, seu substantiam panis mutari in corpus Christi. Et tripliciter probat, hanc mutationem non esse impossibilem. Primo, quia Deus potuit facere, ut naturæ rerum existerent, quæ antea non existebant: ergo potest facere, ut, cum existunt, una mutetur in aliam. Secundo potuit facere, ut virga Moysis, quoad naturam, & substantiam suam, mutaretur in serpentem: ergo potest facere, ut substantia panis mutetur in carnem Christi. Hoc enim non est difficilius, quam istud. Tertio, potuit multa alia facere, quæ supra naturam sunt, nempe, ut aqua Ægypti mutaretur in sanguinem, ut amara fieret dulcis, ut ferrum securis nataret supra aquam; ut ignis descenderet de cœlo: ut Christus nasceretur ex Virgine: cur ergo non posset facere, ut substantia panis mutaretur in carnem?

11. Similia habet lib. 4. de Sacramentis cap. 4. *Panis iste*, inquit, *panis est ante verba Sacramentorum: ubi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi*. Et infra ibidem: *Ergo sermo Christi hoc conficit Sacramentum. Qui sermo Christi? Nempe is, quo facta sunt omnia. Jussit Dominus, & factum est cœlum: jussit Dominus, & facta est terra: jussit Dominus, & facta sunt maria: jussit Do-*

Dominus, & omnis creatura generata est. Vides ergo, quam operatorius sit sermo Christi. Si ergo tanta vis in sermone Domini Jesu, ut inciperent esse, quæ non erant: quanto magis operatorius est, ut quæ erant, in alia commutentur? Cælum non erat, mare non erat, terra non erat. Sed audi dicentem: Ipse dixit, & facta sunt, ipse mandavit, & creata sunt. Ergo tibi ut respondeam, non erat corpus Christi ante consecrationem, sed post consecrationem dico tibi, quod jam corpus est Christi. Ipse dixit, & factum est.

12. Cum Ambrosio sentiunt alii Patres. Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi 4. Mystagogica: *Cum ipse*, inquit, *dixerit: Hoc est corpus meum: quis audebit deinceps ambigere? & cum idem ipse tam asseveranter dixerit: Hic est sanguis meus: quis unquam dubitaverit, ut dicat non esse ejus sanguinem? Aquam olim in vinum convertit in Cana Galilææ: & non erit dignus, cui credatur, quod vinum in sanguinem transmutarit?* Non poterat clarius, & aptiori exemplo rem explicare. Et paulo post addit: *Quare cum omni certitudine corpus, & sanguinem Christi sumamus: nam sub specie panis datur tibi corpus, & sub specie vini datur tibi sanguis.* Et infra ibidem: *Qui videtur panis, non est panis, etiamsi gustui ita appareat: & quod videtur vinum, non est vinum, etiamsi gustus velit, sed sanguis Christi.* Nescio, quid Lutherani hic possint respondere. Nam duo efficacissima argumenta hinc colliguntur. Unum: sicut Christus in Cana Galilææ mutavit aquam in vinum; sic in ultima cœna mutavit vinum in sanguinem: at aqua substantialiter mutata est in vinum: ergo & vinum substantialiter mutatum est in sanguinem. Alterum: talis fuit illa conversio panis in ultima cœna, ut post conversionem non amplius esset panis, sed corpus Christi: ergo necesse est, naturam panis fuisse mutatam in corpus Christi. Si enim mansisset natura panis, utique mansisset panis; & si mansisset panis, quomodo dixisset Cyrillus: *Qui videtur panis, non est panis, sed corpus Christi?*

13. Audiamus & alios. Cyprianus in serm. de cœna Domini: *Panis iste*, inquit, *non effigie, sed natura mutatus, omnipotentia Verbi factus est caro.* Et Hilar. lib. 8. de Trinit. *De veritate carnis, & sanguinis non est relictus ambigendi locus. Nunc enim & ipsius Domini professione, & fide nostra vere caro est, & vere sanguis est.* Et Gregorius Nyssenus orat. catech. cap. 37. *Recte nunc quoq; credo, Dei verbo sanctificatum panem in Dei verbi corpus transmutari.* Pluribus testimoniis opus non est. Nam ea, quæ adduxi, tam clara, & perspicua sunt, ut, nisi ab homine pertinace, ac impudente, eludi non possint.

14. Porro fundamentum hujus doctrinæ de conversione substan-

stantiæ panis in corpus Christi, sumitur ex illis verbis: *Hoc est corpus meum*. Hinc dupliciter possumus argumentari. Primo contra Lutheranos ex ipsorum concessione. Illi enim concedunt, Christum accepto pane dixisse, *Hoc est corpus meum*. Vel hoc intelligunt de pane mutato in corpus Christi, vel de pane, ut panis est: si de pane mutato, jam nobiscum sentiunt: si de pane, ut panis est, jam falsa est eorum propositio. Non enim panis proprie est caro Christi, sicut nec vinum proprie est sanguis Christi. Nisi accurrat iterum Debelius, & dicat; *Panis est sacramentaliter caro, & vinum sacramentaliter sanguis*: Sed hoc Calvinisticum est, ut dixi, & ab ipsis Lutheranis pridem explosum.

15. Deinde possumus absolute argumentari hoc modo: Hoc, quod sub his accidentibus continetur, est verum corpus Christi: ergo non est verus panis triticeus. Debelius negat consequẽtiam Ratio ipsius est, quia duo continentur sub illis accidẽtibus, nempe panis, & corpus Christi; ac proinde utrumque vere dicitur: *Hoc est corpus Christi*: & *Hoc est panis triticeus*. Nam sensus est; Hoc, quod sub his accidentibus continetur, non solum est panis, sed etiam corpus Christi. Sed facile hoc figmentum refellitur ex ipso Debelio. Nam ipse cum aliis Lutheranis dicit, Christum accepisse, & fregisse verum panem, & de illo jam fracto dixisse, *Hoc est corpus meum*. Ergo pronomen, *Hoc*, non sumitur pro complexo ex pane, & corpore Christi, sed pro solo pane. Nõ enim Christus accepit, & fregit complexum ex pane, & corpore, sed solum panem, ut ipsi contendunt.

16. Accedit hæc ratio: Quando duæ substantiæ sunt in eodem loco, quarum una videtur per propria accidentia, quæ ipsi inhęrent, & altera est invisibilis, & latens, tunc qui demonstrat contentum sub accidentibus, non designat substantiam invisibilem, & latentem, sed substantiam, cui illa accidentia inhærent; præsertim si proprie loquatur, & non figurate. Hoc patet in exẽplo familiari: Substantia divina est invisibiliter, & latenter presens, cũ substantia panis. si quis ergo haberet panem in manu, & demonstratis accidentibus illius diceret, *Hæc est substantia divina*, nec proprie, nec ad captum hominum loqueretur; quia licet divina substantia sit præsens, non tamen demonstratur per illa accidentia, quę pani inherent. Similiter, quãdo corpus Christi penetrative fuit in lapide sepulchri, si quis ostenso lapide dixisset, *Hoc est corpus Christi*, non recte, & proprie dixisset; quia illa accidẽtia designabant lapidem, cui inhęrebant, non autem Christũ, qui tantum concomitãter erat ibi. Eodem ergo modo, si panis cum suis accidentibus esset visibiliter in Eucharistia, & simul invisibili

modo

modo adesset corpus Christi, non proprie diceremus, *Hoc est corpus meum*, quia illud pronomen, *Hoc*, designaret proprium contentum sub accidentibus, quod non esset corpus Christi, sed substantia panis.

17. Objiciunt Lutherani. Eucharistia vocatur panis etiam post consecrationem, ut patet ex illo 1. Corinth. 10.16. *Panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est?* & cap. 11. 26. *Quotiescunque manducabitis panem hunc*. Ergo revera manet panis in Eucharistia, ac proinde nulla fit transubstantiatio. Respondeo: Lutherani contra se pugnant. Nam hæc verba, *Hic panis est corpus meum*, possunt tripliciter explicari. Primo, hic panis est figura corporis mei. Secundo, hic panis mutatus est corpus meum. Tertio, hic panis non mutatus est corpus meum. Prima explicatio est Calvinistica. Altera Catholica. Tertia aperte falsa. Eligant Lutherani quam volent. Apostolus, quem objiciunt, loquitur de pane mutato; sicut Christus in Euangelio, *Cæci vident, claudi ambulant*; id est, qui ante erant cæci, & claudi, nunc per mutationem miraculosam vident, & ambulant.

Finis Libri Secundi.

LIBER TERTIUS
DE
CONTROVERSIIS
CALVINISTARUM.

Calviniſtæ ſortiuntur varia nomina, ut alibi dixi. Nam in Anglia vocantur Puritani: in Gallia Hugonottæ: in Hollandia Geuſii: in Bohemia Picarditæ: in Helvetia Sacramentarii, & Zuingliani: in Germania Calviniſtæ: alibi Calvino-Turciſtæ. Porro capita controverſiarum, in quibus a nobis diſſident, ſunt hæc fere. 1. De Attributis Divinis. 2. De Chriſto. 3. De Prædeſtinatione. 4. De Gratia. 5. De Authore peccati. 6. De reali præſentia corporis Chriſti in Euchariſtia. 7. De Baptiſmo infantium. 8. De Exorciſmo. De quibus ordine dicendum.

CAPUT PRIMUM.

De Attributis Divinis.

IN hoc capite nominatim diſputandum eſt contra Conradum Vorſtium Calviniſtam, qui in Tractatu de divinis attributis ſic ſentit. Primo, Deum ſecundum eſſentiam, ſeu eſſentialem perfectionem non eſſe infinitum, ſed finitum. 2. Nec ubique præſentem in hoc mundo, ſed tantum in cœlo. 3. In Deo eſſe accidentia. 4. Decreta Dei non eſſe ab æterno. 5. Æternitatem Dei non eſſe indiviſibilem, & totam ſimul, ſed diviſibilem, & ſucceſſivam. Hi quinque Atheiſmi refutandi ſunt. Atheiſmos voco, quia qui ita de Deo ſentit, non agnoſcit verum Deum. Itaque Atheus eſt.

QUÆ-

QUÆSTIO I.

An Deus secundum essentiam sit infinitus.

1. NEgat Vorstius p.234. his verbis: *Deus non est actu simpliciter infinitus, neque essendo, neque operando*. Et p. 235. *Est Deus quidem purus actus, sed hoc non vetat, quin simul in sese sit finitus*. Hunc Atheismum conatur probare his quinque argumentis. 1. Quia Scriptura non vocat Deum infinitum: ergo infinitus non est. 2. Substantia Dei videtur ab Angelis: ergo infinita non est. 3. Nec materia, nec ullus numerus, nec ulla magnitudo, nec ulla alia creatura est infinita: ergo nec Deus: 4. Potentia Dei non est infinita, quia non extenditur ad impossibilia: ergo nec essentia. 5. Esse actu infinitum, & esse actu hoc aliquid, sunt contradictoria: sed Deus est actu hoc aliquid: ergo non est actu infinitus. Hæc singula discutienda sunt.

2. Primum ergo ait, Scripturam non vocare Deum infinitum. Falsum est. Nam Scriptura sic habet, Psalm. 144. 3. *Magnus Dominus, & laudabilis nimis, & magnitudinis ejus non est finis*. Et Baruch 3. 25. *Magnus est, & non habet finem, excelsus, & immensus*. Quæ testimonia nõ possunt intelligi de magnitudine molis, seu quantitatis, quæ in Deo non est, sed de magnitudine virtutis, seu perfectionis. Est ergo hic sensus: Deus ita magnus est in virtute, & perfectione, ut non habeat finem, seu terminum suæ virtutis, & perfectionis. Unde sic argumentor. Sicut illud est finitum in virtute, & perfectione, quod habet finem, seu terminum suæ virtutis, & perfectionis: ita e contrario illud est infinitum in virtute, & perfectione, quod non habet finem, seu terminum suæ virtutis, & perfectionis: at Deus non habet: ergo infinitus est, &c.

3. Secundo ait, substantiam Dei videri ab Angelis, & ideo infinitam non esse. Hic plane ostendit se timidũ, & imbellem disputatorem esse, qui, ut subterfugiat communem difficultatem, quæ oritur ex clara, & intuitiva Dei visione, infinitatem Dei tueri non audet. Est autem hæc difficultas: Substantia Dei est infinita: ergo ab intellectu finito, qualis est hominum, & Angelorum, clare, & intuitive videri non potest. Omnes alii Authores, tam Latini, quam Græci, concedunt Antecedens, & de sola consequentia solliciti sunt, quam Catholici negant, Armeni concedunt. Putant enim Catholici, recte cohærere hęc

duo:

duo: Dei substantiam infinitam esse, & tamen videri posse ab intellectu finito, non quidem per solas naturæ vires, sed accedente auxilio Dei supernaturali. Armenii, tametsi negent cohærere, ac proinde alterum negandum esse censeant, non tamen negant Deum infinitum esse, sed potius, cum infinitus sit, a finito intellectu videri non posse. Omnium stupidissimus, & timidissimus est Vorstius Calvinista, qui nec cohærentiam, quã Catholici statuunt, potest intelligere: nec infinitatem Dei, quam omnes alii defendunt, tueri, ac defendere ausus est.

4. Tertio sic ratiocinatur: Nulla creatura est infinita: ergo nec Deus. Ineptissime profecto. Perinde est, ac si dicam: nulla creatura est omnipotens: ergo nec Deus. Alii authores multo rectius colligunt contrarium ex creaturis, in hunc modum. Ideo creaturæ finitæ sunt in genere entis, quia deest illis aliqua perfectio, vel gradus perfectionis in genere entis. Nulla enim est, quæ contineat in se omnes perfectiones, & omnes gradus perfectionis, qui sunt possibiles in latitudine entis: ergo e contratio ideo Deus est infinitus in genere entis, quia nulla deest illi perfectio, vel gradus perfectionis in toto complexu Entis. Hæc ratio optima est, & potest explicari hoc duplici syllogismo.

5. Prior est, Cui deest aliqua perfectio, vel gradus perfectionis in genere ẽtis, eo nihil potest dari aliquid perfectius in genere entis: Ergo non est infinite perfectum. Atqui singulis, & omnibus creaturis deest aliqua perfectio, vel gradus perfectionis in genere entis. Nam Elementis deest vita: plantis, & brutis animantibus intelligentia: Angelis, & hominibus vis creandi: uno verbo, singulis deest independentia ab alio. Omnes enim creaturæ dependent a Deo in esse, & conservari; nulla independens, nulla sibi sufficiens est. Omnes ergo finitæ, ac limitatæ sunt in perfectione.

6. Posterior est. Cui nulla deest perfectio, vel gradus perfectionis in genere entis, eo nihil potest dari perfectius in genere entis; ergo est infinite perfectum in genere entis: atqui Deo nulla deest perfectio, vel gradus perfectionis in genere entis: nulla enim concipi, aut cogitari potest, quæ in Deo non sit, vel formaliter, vel eminenter: Formaliter, si est increata: eminenter, si creata, vel creabilis. Hæc tota ratio procedit a priori. Ostendit enim radicem infinitatis in Deo, & finitatis in creatura. Ideo enim Deus infinitus est in perfectione, quia nihil perfectionis illi deest; ideo creaturæ finitæ, quia aliquid illis deest.

7. Quarto sic pergit Vorstius; Potentia Dei non extenditur ad impossibilia; ergo non est infinita: ergo nec essentia infinita est,

Non

Non minus inepte, quam ante. An putat Novator, infinitam fore potentiam, si ad impossibilia se extenderet? Imo potentia non esset, si id fieret. Sicut enim scientia non dicitur, nisi respectu scibilium; sic neque potentia, nisi respectu possibilium. Ex eo ergo censeri debet major, vel minor potentia, quo ad plura, vel pauciora possibilia extenditur. Impossibilia enim non cadunt sub potentiam: & si caderent, impossibilia non essent.

8. Quinto sic concludit. *Esse infinitum actu*, & *Esse hoc aliquid*, sunt contradictoria: Deus est actu hoc aliquid: non ergo actu infinitus est. Jam dixi, actu infinitum esse in genere entis, quod actu in se continet omnes perfectiones possibiles in genere entis: Deus, tametsi sit actu hoc aliquid, simul tamen actu continet in se omnes perfectiones possibiles in genere entis: ergo tametsi sit actu hoc aliquid, simul tamen actu infinitus est. Non ergo sunt contradictoria hæc duo: *Esse actu infinitum*, & *esse actu hoc aliquid*. Addo neque hæc duo pugnare inter se, *Deus est actu hoc aliquid*, &, *Deus est actu omnia*. Nam formaliter est hoc aliquid, eminenter est omnia.

QUÆSTIO II.

An Deus secundum substantiam suam sit ubique.

1. VOrstius contendit, Deum secundum substantiam suam non esse ubique præsentem in hoc mundo, sed tantum in cœlo. Nam pag. 235. sic habet: *In Scripturis affirmari omnino videtur, Deum ratione substantiæ suæ tantum esse in cælo*. Et post citata aliquot Scripturæ testimonia sic concludit, pag. 237. *Simpliciter igitur credamus, quod sacræ Scripturæ toties inculcant, Deum sua substantia in cælo habitare: in terra vero virtute, & sapientia sua nobis adesse*. Citat autem hæc testimonia, Psal. 113. 16. *Cælum cæli Domino, terram autem dedit filiis hominum*. Et Psalm. 122. 1. *Ad te levavi oculos meos, qui habitas in cælis*. Et quæ similia sunt.

2. Jam pridem ostendi, hoc temere, & impie dici a Vorstio. Temere, quia contra Scripturam, & Patres. Nam Scriptura loquitur, Jerem. 23. 24. *Cælum, & terram ego impleo, dicit Dominus*. Cyprianus autem in lib. de vanitate idolorum: *Dei templum totus est mundus*. Et infra: *Deus est totus ubique diffusus*. Et August. epist. 57. ad Dardanum: *Est ergo Deus per cuncta diffusus. Ipse quippe ait per Prophetam: Cælum, & terram ego impleo. Itemque scriptum est: Spiritus Domini replevit orbem terrarum. Eique dicitur*

in

in quodam Psalmo: Quo ibo a spiritu tuo, & a facie tua quo fugiam? Si ascendero in cœlum, tu illic es: si descendero in infernum, ades: quia substantialiter Deus ubique diffusus. Et lib. 7. de civitate Dei, cap. 30. *Deus ubique totus, implens cælum, & terram præsente potentia, non absente natura.*

3. Impie: quia Arianismum introducit. Nam si Deus secundum substantiam non est alibi, quam in cælo; plane sequitur, Christum, cum in terris versaretur, non fuisse verum Deum secundum substantiam: at hoc impium est: ergo & illud, ex quo sequitur. Mirum est, quas ambages hic quærant Vorstiani. Non audent palam negare divinitatem Christi: & tamen, stante hac assertione, non possunt eam tueri.

4. Aliqui igitur dicunt, Christum, cum in terris esset, fuisse verum Deum, non ratione substantiæ deitatis, sed ratione personæ Verbi. Non enim humanitatem Christi immediate unitam fuisse Deitati, vel essentiæ divinæ, sed personalitati. Itaque personalitatem Verbi fuisse in terris, cum Christus in terris esset; non substantiam Deitatis, aut essentiæ. Novus hic error est; qui plane destruit Divinitatem. Primo, quia supponit personam divinam posse existere in terris sine deitate, seu essentia divina, quod falsum est. Non enim persona, & essentia sunt duæ res distinctæ, quæ loco sejungi possint, sed una res simplicissima, in qua nulla est compositio, aut distinctio actualis ex parte rei. Imo non minor identitas est inter personam, & essentiam, quam inter Petrum, & eundem Petrum. At impossibile est, ut Petrus sit in terra sine seipso: ergo etiam impossibile est, ut persona divina sit in terra sine essentia. Secundo, si persona Verbi fuisset in terra sine divinitate, & essentia, falsum esset illud Apostoli ad Coloss. 2. v. 9. *In Christo inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter*. Tertio, vel persona Verbi fuisset simul in cœlo, & in terra; vel tantum in terra. Si prius, sequitur unam, eandemque rem posse simul esse in distinctis locis, quod negant Calvinistæ. Si posterius, sequitur personam Verbi realiter separatam fuisse ab essentia; ac proinde essentiam tunc temporis non fuisse in tribus personis, sed tantum in duabus. Ex quo ulterius sequitur, omnes personas realiter ab essentia separari posse; ideoque quod Deus sit trinus, & unus, rem esse contingentem, & non necessariam; quod est absurdissimum.

5. Alii dicunt, Christum, cum in terris esset, fuisse verum Deum ratione substantiæ divinæ; non quod subsistentia Verbi sine divinitate, & essentia fuerit in terra, quod jam refutatum est: sed quod subsistentia Verbi, manens in cœlo, potuerit effi-
cere,

cere, ut humanitas Christi, quæ erat in terra, divinitus subsisteret sine humana subsistentia. Et hic novus error est, ex quo sequuntur tria absurda. 1. Christum non fuisse verum Deum, cum in terris esset. Nam si nec Deitas, nec persona, seu subsistentia divina in illo fuit, jam nihil in illo fuit, a quo intrinsece, & proprie esset Deus. 2. Unumquemque nostrum fore Deum, eo modo, quo Christus fuit; si Deus vellet nos miraculose sustentare sine propria subsistentia humana. 3. Christum non magis fuisse Filium, quam Patrem, aut Spiritum sanctum. Nam illa sustentatio, qua fingitur Christus substitisse sine persona Verbi presente, debuit esse opus Dei ad extra, ut loquuntur Scholastici: ergo debuit esse opus totius Trinitatis: ergo non magis sustentatus fuit a Filio, quam a Patre, & Spiritu Sancto: ergo tam potuit vocari Pater, & Spiritus sanctus, quam Filius. Quæ omnia absurda sunt.

6. Denique alii dicunt, substantiam Dei, tametsi ordinarie sit tantum in cœlo, tamen eo tempore, quo Christus in terra vixit, fuisse in carne Christi, & non alibi: quod quidam amicus Vorstii, in litteris ad me datis, conatus est confirmare ex Apostolo. Sic enim scribit: *Equidem non satis video, quomodo omnis plenitudo divinitatis in carne Christi habitet corporaliter, si Deus per substantiam totus habitat non tantum in carne, sed etiam extra carnem in aliis locis mundi.* Igitur ex hujus hominis sententia Deus secundum substantiam non est alibi, quam in carne Christi; ac proinde cum caro Christi esset in terra, Deus secundū substantiam non erat in cœlo, sed tantum in terra, nec ubique in terra, sed in sola Christi carne. Quæ quidem sententia non solū nova, & inaudita, sed etiam absurdissima est. Primo, quia concedit Deum substantialiter de loco in locum moveri, sicut caro Christi movetur: quod est contra Augustinum lib. 16. de civitate Dei, cap. 5. Chrysostomum homil. 17. in Genesin, & alios Patres. Secundo, quia si Deus secundum substantiam, eo tempore, quo Christus in terra vixit, non fuit in cœlo, sed tantum in terra, necesse est tres personas divinas non fuisse tunc in cœlo, sed tantum in terra: quia personæ divinæ non possunt separari a substantia divina, ut dictum est. At consequens est absurdum: ergo & illud, ex quo sequitur. Minor patet ex Evangelio, ubi Christus, cum in terris viveret, dixit discipulis: *Angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris mei, qui in cœlis est.* (Matthæi 18. 10.) ergo Deus Pater tunc erat in cœlo: ergo & substantia Dei Patris; ergo Deus secundum substantiam non erat in sola Christi carne.

7. Di-

7. Dices: Quomodo ergo verum est, quod dicit Apostolus *Plenitudinem divinitatis* habitare in Christo? Respondeo. Non pugnant, sed optime cohærent hæc duo inter se. 1. Deum secundum substantiam ubique esse in hoc mundo. 2. Deum speciali modo, nempe per unionem hypostaticam, habitare in Christo, & non alibi. Hoc posterius asserit Apostolus, illud prius Scriptura, & Patres supra citati.

QUÆSTIO III.

An in Deo sint accidentia realiter distincta a substantia Dei.

1. Affirmat Vorstius pag. 207. ubi de decretis divinis sic scribit: *Quæ certe accidentia quædam sunt ab ipsius substantia longe diversa.* Et hoc probat tribus argumentis. Primo, quia decreta Dei sunt multa, cum aliud sit decretum creandi homines, aliud prædestinandi, aliud reprobandi: At substantia Dei est unica: ergo decreta non sunt substantia, sed accidentia. Secundo, decreta Dei sunt libera, quia possunt esse, & non esse: substantia Dei est necessaria, quia non potest non esse: ergo decreta non sunt substantia. Tertio, decreta Dei non sunt ab æterno: substantia Dei est ab æterno: ergo, &c.

2. Hic atheismus tribus rationibus refelli potest, quarum prima sumitur ex infinitate substantiæ divinæ: altera ex concessione Vorstii: tertia ex fundamentis illius. Prima est hæc: Quod in se infinite perfectum est, non potest ulterius in se ipso perfici: at substantia divina in se infinite perfecta est, ut paulo ante probavi: ergo nō potest ulterius in se perfici: At perficeretur in se, si reciperet in se accidentia realia, quæ sunt perfectiones quedā reales. Minor patet, quia quod in se infinite perfectum est, hoc in se continet omnes perfectiones possibiles, vel formaliter, vel eminenter: ergo ulterius perfici non potest. Deinde, excludit a se omnem defectum, & imperfectionem: ergo etiam omnem potentiam passivam, seu receptivam, cum talis potentia supponat carentiam, seu defectum: ergo non potest in se recipere ulteriorem perfectionem: ergo nec accidentia.

3. Altera ratio. Quidquid bonitatis, & perfectionis est in creaturis, hoc totum est in Deo per modum simplicis formæ, ut diserte, & vere concedit Vorstius (tametsi imprudenter.) At in creaturis est aliquid perfectionis substantialis, & aliquid accidentalis: ergo hoc totum est in Deo per modū simplicis formæ.

Por-

Porro simplex illa forma non potest esse composita ex substantia, & accidente; alioqui simplex non esset. Nec est simplex forma accidentalis; alioqui Deus non esset substantia: ergo est simplex forma substantialis. Nullum ergo accidens in Deo est.

4. Tertia ratio. Argumenta Vorstii, quibus nititur, infirma sunt. Nam primo sic argumentatur: Decreta Dei sunt multa; substantia Dei est unica; ergo decreta Dei non sunt substantia, sed accidentia. Dupliciter peccat hic syllogismus. 1. In forma. 2. In materia. In forma peccat, quia conclusio non legitime infertur. Quod patet in hoc simili syllogismo. Personæ divinæ sunt multæ: substantia Dei est unica; ergo personæ divinæ non sunt substantia, sed accidentia. Quis non videt negandam esse consequentiam? In materia peccat, quia major propositio aperte falsa est. Non enim in Deo sunt multa Decreta, eo sensu, quo id asserit Vorstius, id est, non sunt multi actus voluntatis, quorum uno decernat Deus creare mundum, alio prædestinare quosdam ad vitam, alios reprobare ad mortem, sed est unus simplex actus, quo hæc omnia decernit. Simile est in scientia Dei. Non enim sunt multæ scientiæ in Deo, id est, non sunt multi actus intellectus, quorum uno cognoscat Petrum, alio Paulum, alio Joannem: sed est una simplex scientia, seu unus simplex actus intellectus, quo omnia, tam creaturas, quam seipsum intelligit. Et ratio est, quia actus intelligendi, & volendi in Deo nihil est aliud, quam ipsa essentia, seu substantia Dei, quatenus per modum actus significatur. Hoc sensu dicunt Patres., & Scholastici, non differre in Deo hæc tria, *esse, posse, operari*, seu essentiam, potentiam activam, & operationem. Unde sicut essentia Dei est una, & simplex; sic etiam una, & simplex scientia; una, & simplex Deitas. Vel, ut recte loquitur Vorstius, *Hæc omnia sunt in Deo per modum simplicis formæ.*

5. Hinc facile intelliguntur hæc duo consectaria. Unum; sicut essentia Dei licet in se una, & simplex sit, potest tamen esse in tribus distinctis personis: sic scientia Dei, licet in se una, & simplex sit, potest versari circa distincta objecta scibilia: & similiter decretum Dei circa distincta objecta decernibilia. Alterum; sicut multitudo personarum non obstat, quominus sit una Dei essentia, sic multitudo objectorũ non obstat, quo minus scientia, & decretum Dei sit unicum. Hoc interest, quod essentia Dei, quæ in se unica est, non possit ratione trium personarum, in quibus est, vocari triplex essentia: cum tamen scientia Dei,

quę similiter in se unica est, possit ratione diversorũ vocari multiplex scientia: & eodem modo decretum. Ratio discriminis est, quia aliter se habet essentia Dei ad distinctas personas; aliter sciẽtia, & decretum Dei ad distincta objecta. Nam essentia Dei, tametsi sit in tribus personis realiter inter se distinctis, ipsa tamen est realiter idem cũ singulis personis: & singulæ personæ, quæ inter se realiter distinguuntur, sunt realiter idem cũ essentia. Non sic res habet in scientia, & decreto Dei. Nam neq; scientia Dei, quæ versatur circa distincta objecta intelligibilia, est realiter idẽ cum singulis: neque etiam decretum Dei, quod versatur circa distincta objecta decernibilia, est realiter idem cum singulis.

6. Alterum Vorstii argumentum est hoc: Decreta Dei sunt libera, quia possunt esse, & non esse: Substantia Dei est necessaria; ergo decreta Dei non sunt substantia Dei. Sed major propositio, juxta eum sensum, quem intendit Vorstius, aperte falsa est. Non enim Decreta Dei secundum existentiam sunt libera, sed quoad terminationem, quia libere terminantur ad sua objecta, ut in prima parte Theologiæ Scholasticę explicatũ est: simile est de persona Verbi, quæ necessario quidem existit, sed tamen libere terminatur ad humanitatem Christi. De tertio argumento, in quo quæritur, an decreta Dei sint ab æterno, separatim agendum est.

QUÆSTIO IV.

An decreta Dei, cujusmodi est decretum Prædestinationis, & Reprobationis, sint ab æterno?

1. Negat Vorstius, pag. 27. his verbis: *Libera Dei decreta ante mundi creationem producta sunt.* Et pag. 207. *Hæc eadem decreta non sunt simpliciter æterna.* Quod sic probat: Omnis causa libera antecedit suum effectum ordine temporis, seu durationis. Nam libera actio voluntatis necessario supponit deliberationem in intellectu. Qui enim libere decernit aliquid facere, prius deliberat, antequam decernat. At Deus est causa libera respectu liberorum decretorum; ergo tempore, seu duratione antecedit sua decreta: non ergo decreta Dei possunt esse Deo coæterna.

2. Ex hoc discursu sequitur. 1. Decreta Dei esse producta. 2. Non esse æterna. 3. Non posse esse æterna, quia causa libera necessario præcedit suum actum ordine durationis. Singula discu-

tia-

tiamus. Primum ait, decreta Dei producta esse. An putat Deum more hominum, & Angelorum producere in se novas actiones intellectus, & voluntatis, quæ sint accidentia distincta ab ipsius substantia? non ita est. In Deo nulla sunt accidentia, ut supra probatum est. Immediate intelligit, amat, decernit per suam substantiam, quæ simul est intellectio, amor, & decretum: & sine ulla sui mutatione terminari potest ad varia objecta. Solum accedit externa quædam denominatio, & respectus rationis, quo substantia Dei, per modum intelligentis, amantis, & decernentis, refertur ad rem intellectam, amatam, & decretam. Simile est in persona Verbi, quæ sine ulla sui mutatione terminata est ad humanitatem Christi, nec aliud ex illa terminatione secutum est in persona, quam respectus terminantis ad humanitatem terminatam. Hoc interest, quod hæc terminatio facta sit in tempore; altera ab æterno.

3. Secundo ait, decreta Dei non esse ab æterno. Sed seipsum jugulat. Nam pag. 66 sic scribit: *Certum est, decretum Dei de omnibus rebus ad finem suum ordinandis, deque bonis efficiendis, malis autem permittendis, jam inde ab æterno factum esse, idemque in æternum permanere; & hoc sensu, nec originem ullam habere, nec finem unquam invenire.* Non poterat sibi apertius contradicere, quam hic facit. Nunc quæro, an hoc decretum, quod Vorstius fatetur ab æterno esse, libere a Deo productum sit, necne. Si libere productum est, & quidem ab æterno, certe non omnis causa libera antecedit suum effectum ordine durationis. Si productum non est, cur ait, omnia decreta Dei producta esse ante mundi creationem? Hic Novatorum mos est. Quod uno loco affirmant, alio negant.

4. Tertio ait, Deum non posse ab æterno habere liberum decretum. Quare? quia causa libera necessario præcedit suum effectum ordine durationis. Falsum est. An nescit Vorstius, actiones intellectus, & voluntatis spirituales, ac indivisibiles esse, & in instanti produci posse? An nescit, Angelos habuisse liberum actum dilectionis Dei in primo instanti suæ creationis? An nescit, Christum secundum humanitatem, in instanti conceptionis, libere mortem acceptasse pro humani generis redemptione? Hoc docet Divus Thom. & alii graves Theologi. Si ergo Christus, & Angeli possunt habere liberas actiones sibi coævas, non poterit Deus habere liberum decretum sibi coæternum? Quæ hæc Philosophia est? At Vorstius hoc negabit de Christo, & Angelis. Quare? quia putat eos ante liberum actum voluntatis indigere prævia deliberatione; nec fieri posse, ut eodem in-

stanti simul deliberent, & decernant. Sed cur, quæso, id fieri non potest, si duo isti actus sunt spirituales, ac indivisibiles, sicut revera sunt? Et, si singuli in instanti produci possunt separatim, cur non simul in eodem instanti? Nihil hic video difficultatis. Nec vidit D. Thomas, & alii Theologi. Demus tamen Vorstio, quod vult, Christum, & Angelos nihil posse decernere, nisi prævia deliberatione secundum ordinem temporis; an ideo Deus ad has angustias redigendus est? Absit.

5. Addam duo dilemmata pro Vorstio. Unum est: si decreta Dei sunt posteriora ipso Deo, vel ergo Deus finito, vel infinito tempore antecessit sua decreta. Si finito, æternus non est. Si infinito, miser est; qui nihil potest decernere, *nisi post* infiniti temporis durationem. Alterum; vel Deus ab æterno scivit, creationem mundi esse possibilem, & sapienter a se fieri posse: vel ignoravit. Si scivit, non eguit deliberatione. Si ignoravit, a quo postea didicit?

QUÆSTIO V.

An æternitas Dei sit indivisibilis, & tota simul?

1. VOrstius ait, non esse totam simul, sed successivam. Sic enim loquitur pa. 226. *Vulgo putant æternitatem totam simul existere, & omnibus temporum differentiis coexistere: quæ sententia omnino falsa est, & aliquot rationibus hic obiter refutanda.* Summa autem rationum ipsius hæc est: Si æternitas coexistit omnibus temporum differentiis, seu partibus, sequitur primo, omnes partes temporis, id est, præteritum, præsens, & futurum, simul inter se coexistere respectu æternitatis. Secundo, Deum posse efficere, ut præteritum non sit vere præteritum, & futurum non sit vere futurum; quia utrumque in æternitate præsens est. Tertio, primum annum mundi conditi esse hunc ipsum annum præsentem. Quarto, res in æternitate nunquam oriri, aut interire, quia semper æternitati præsentes sunt.

2. Propter hæc frivola argumenta ausus est Vorstius communem Patrum, ac Theologorum sententiã deserere, & ipsam æternitatis naturam penitus evertere. Quod sic ostendo: Æternitas Dei non est accidens, sed substantia Dei, ut concedit Vorstius pag. 27. At substantia Dei est indivisibilis, & tota simul, in qua nullæ sunt partes sibi invicem succedentes; alioqui esset mutabilis, & corruptibilis: ergo etiã æternitas Dei est indivisibilis, & tota

simul,

simul,in qua nullæ sunt partes sibi invicem succedentes:ergo tota coexistit omnibus temporũ differentiis: Non quidem eo sensu, quem imaginatur Vorstius, quasi omnes partes, seu differentiæ temporis simul inter se existant: (hoc enim falsum est, quia præteritum, præsens,& futurum nunquam sunt simul) sed quod singulæ partes temporis, dum actu sunt, coexistant æternitati, Nam pars temporis præterita, cum adhuc præsens esset, coexistebat æternitati; & quæ nunc præsens est, coexistit æternitati; & futura, cum erit præsens, coexistet æternitati.

3.Hinc facile solvuntur argumenta contraria. Nam prima cõsequentia, a qua cæteræ dependent, neganda est. Non enim sequitur, si tota æternitas coexistat omnibus partibus tẽporis,ipsas etiã partes inter se coexistere. Nam tota æternitas non coexistit omnibus partibus simul sumptis,& existentibus,ut supponit Vorstius, sed singulis divisim sumptis, & sibi mutuo succedentibus; v. g. Hodie tota æternitas coexistit hodierno diei,cras tota coexistet crastino diei,& perendino,& sic deinceps. Hinc autem non sequitur, hodiernum, crastinum, & perendinum diem simul inter se existere,sed potius unum alteri succedere. Hoc ostendo in simili exemplo: Totum cœlum,quantum quantum est, hodie coexistit Vorstio; & post aliquot annos, eo mortuo, coexistet filio Vorstii;& eo etiam mortuo,coexistet nepoti Vorstii per singulas generationes. Hinc non sequitur, Vorstium, filium, nepotem, & reliquos posteros,quotquot erunt, simul inter se existere. Hæc solutio facile accommodabitur ad reliquas consequentias, quæ ex Vorstio allatæ sunt.

CAPUT II.

De Christo.

VArii sunt errores Calvinistarum de Christo. Primus, Christum non esse mortuum pro omnibus, sed pro solis prædestinatis. 2. Christum in cruce desperasse. 3. Christum non verem, ac proprie, sed tantũ metaphorice descendisse ad inferos. 4.Christum sua morte, ac passione nihil sibi meruisse. 5. Imaginẽ Christi nullo modo in templis tolerandam esse.6.Christũ esse mediatorem secundum utramque naturam, divinam, & humanam. 7. Christum ab initio multa ignorasse, quæ paulatim didicerit. Quinque priores sunt proprii Calvinistarum: reliqui duo communes Lutheranis,& Calvinistis. Omnes ordine refutandi,

QUÆSTIO I.

An Christus pro omnibus mortuus sit?

1. HÆc tria connexa sunt. 1. An Christus pro omnibus mortuus sit? 2. An Christi mors, & meritum omnibus profit? 3. An Deus det omnibus fidem, & gratiam ex merito Christi? Calvinus docet, Christum pro solis prædestinatis,non autem pro reprobis mortuum esse: meritum Christi solis prædestinatis prodesse,non reprobis:Deum solis prædestinatis,non reprobis largiri fidem,& gratiam ex meritis Christi. Ratio Calvini est,quia Deus ab æterno voluit solos prædestinatos admittere ad vitam æternam; reliquos omnes ad iram, & contumeliam destinavit; sic enim scribit lib. 3. instit. cap. 22. §. 10. *Si omnes vellet salvos, custodem illis præficeret filium, & omnes in ejus corpus sacro fidei vinculo insereret. Nunc constat, singulare esse paterni amoris pignus, filiis, quos adoptavit, reconditum.* Et ibid. c. 24. §. 13. *Cur ergo gratiam illis largiendo hos prætermittit? De aliis rationem reddit Lucas, quia ad vitam sunt ordinati. De aliis ergo quid sentiemus, nisi quia sunt vasa iræ in contumeliam?*

2. Catholici non constringunt mortem, merita, & beneficia Christi ad paucos. Putant omnibus esse communia. Hoc enim scriptura diserte testatur 2. Cor. 5. 15. *Pro omnibus mortuus est Christus.* Et 1. Tim. 2. 6. *Qui dedit redemptionem semetipsum pro nobis.* Et 1. Joan. 2. 2. *Ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non autem pro nostris tantum, sed etiam pro totius mundi.* Et Joan. 1. 9. *Illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Hinc D. Amb. ser. 8. in Psal. 18. *Sol justitiæ omnibus ortus est, omnibus venit, omnibus passus est, & omnibus resurrexit.* Et Clem. Alex. in orat. ad gentes: *Audite, qui estis longe, audite, qui prope, nullis celatum est verbum, lux est communis, omnibus illucescit hominibus, nullus est in verbo Cimmerius.*

3. Ut hoc melius intelligatur, tribus hisce propositionibus explicari potest. Prima est: Christi meritum fuit sufficiens ad totum genus humanum redimendum, & salvandum. In hac conveniunt nobiscum Calvinistæ. Ratio est, quia ipsius meritum fuit infiniti valoris propter infinitam dignitatem personæ, cui humanitas est unita. Secunda, Christi meritum reipsa non est efficax respectu reproborum quoad vitam æternam. Neque hic dissentimus. Ratio est, quia reprobi reipsa non perveniunt ad vitam æternam. Si

Si enim venirent, non essent reprobi, sed prædestinati. Tertia, Christi meritum reipsa est efficax respectu reproborum quoad dona gratiæ in hac vita. Hanc negant Calvinistæ. Fundamentum eorum jam insinuavi, quia putant reprobos ad mortem, & ignominiam a Deo destinatos esse, ac proinde Christi meritum, & gratiam nihil ad eos pertinere. Nos contra statuimus, & explicamus hoc modo: Duplicia sunt dona gratiæ: alia spectant ad vocationem, alia ad justificationem. Ex his formo duplex argumentum contra Calvinistas: alterum de gratia vocationis, alterum de gratia justificationis.

4. Sit ergo prius argumentum: Quicunque a Deo excitantur ad fidem, aut pœnitentiam per gratiam prævenientem, sine dubio percipiunt aliquod donum gratiæ a Deo: at reprobi sæpe excitantur hoc modo: ergo sæpe percipiunt aliquod donum gratiæ a Deo. Minor probatur, quia Christus promiscue omnes vocat, & invitat, Matth. 11. v. 25. *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos*. Et Matt. 20. v. 16. *Multi vocati, pauci electi*. Et Marc. 16. v. 15. *Euntes in mundum universum prædicate Euangelium omni creaturæ*. Et Apoc. 3. v. 20. *Ego sto ad ostium, & pulso: si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi januam, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo*. Omitto similia.

5. Calvinistæ duobus modis conantur hæc eludere. Aliqui dicunt reprobos vocari externa tantum voce, non autē per internam gratiam prævenientem. Sed hi facile refelluntur. Primo ex illo, *Ego sto ad ostium, & pulso*. Quis hic pulsus? quod ostium? Sane non externus pulsus, qui fit sono, & collisione corporum, sed internus, qui fit per gratiam excitantem; nec ostium materiale, sed cor peccatoris hoc pulsu verberatur. Secundo, ex illo Act. 7. 51. *Dura cervice, & incircumcisis cordibus, vos semper Spiritui sancto resistitis*. Quid est resistere Spiritui sancto, nisi inspirationi Spiritus sancti? Et hæc inspiratio quid aliud est, quam gratia excitans, seu præveniens? Constat ergo, reprobos etiam vocari ad fidem, & pœnitentiam per internam suggestionem.

6 Alii fatentur quidem reprobos hoc modo vocari a Deo, non tamen serio, nec animo juvandi, sed simulate, & animo nocendi. Ita Calvinus lib. 3. Instit. c. 24. §. 13. ubi ait: *Vocem ad eos dirigit, sed ut magis obsurdescant; lumen accendit, sed ut reddantur cæciores; doctrinam profert, sed qua magis obstupescant; remedium adhibent, sed ne sanentur*. Verum, ne quid gravius dicam, errat Calvinus. Et facillime refutatur. Primo, quia Christus aperte contrarium significat. Cum enim dixisset, *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis*, mox adjecit: *Et ego reficiam vos*. Non dixit:

Ego eludam vos, ut Glossa Calvini explicat. Secundo, ex illo Apocal. 5. vers. 20. *Ego sto ad ostium, & pulso*. Sed quare pulsas? an ideo, ut magis obduremur? Non, inquit. Cur ergo? Ut si quis mihi aperuerit, possim cum illo cœnare, & ille mecum. Tertio, ex illo 1. Timoth. 2. v. 4. *Deus vult omnes homines salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire*. Et 2. Pet. 3. 9. *Non vult aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reverti*. Quid clarius? Si hic quæras ex Apostolis Petro, & Paulo, quo animo, qua intentione Deus incitet, & invitet homines ad fidem, & pœnitentiam; respondebit uterque, quia vult omnes salvos fieri, omnes ad agnitionem veritatis venire, omnes ad pœnitentiam reverti, neminem perire.

7. At si ita est, inquies, cur non omnes salvi fiunt? cur ad veritatis agnitionem, & pœnitentiam non revertuntur? cur multi pereunt? Antiqua quæstio, & facilis responsio. Deus quædam absolute, & efficaciter vult fieri, & huic voluntati nemo potest resistere; quædam non absolute, sed dependenter a libertate humana: quo pacto vult omnes salvos fieri, quantum in se est, modo etiam nos velimus. Quod ergo omnes non salvi fiant, non est ex defectu Dei, qui adhibet ex sua parte omnia præsidia gratiæ, quæ ad salutem requiruntur: sed ex defectu nostræ voluntatis, quia non volumus iis præsidiis uti, & cum iis ad salutem nostram cooperari. Hoc ipse indicat per Prophetam. Isaiæ 5. vers. 4. *Quid est, quod debui ultra facere vineæ meæ, & non feci ei?* quasi dicat, nihil omisi eorum, quæ facere debui. Cur ergo non tulit fructum? Quia noluit. Proverb. 1. 24. *Vocavi, & renuistis: extendi manum meam, & non erat, qui aspiceret*. Et Matth. 23. 37. *Hierusalem, Hierusalem, quoties volui congregare filios tuos, & noluisti?*

8. Ita olim Patres ad hanc quæstionem responderunt. Chrysostomus hom 7. in Jerem. *Si illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, quonam pacto tot homines sine lumine permanent? neque enim omnes Christum cognoscunt. Quomodo ergo illuminat omnẽ hominem? Illuminat profecto, quantum in ipso est. Si qui autem sponte sua, mentis oculis conniventibus, ad hujus lucis radios aciem dirigere noluerint, non ex luminis natura in tenebris perstiterunt, sed ex malitia sua, qui sponte tanto se dono indignos reddiderunt*. Et D. Ambros. ser. 8. in Psal. 118. *Sol justitiæ omnibus ortus est*, &c. *Si quis autem non credit in Christum, generali beneficio ipse se se fraudat, ut si quis clausis fenestris radios Solis excludat*. Alii similia habent.

9. Falsum igitur est, quod Calvinus ait, Deum offerre reprobis suam

suam gratiam, eo fine, ac proposito, ut obsit illis, non prosit: adhibere medicinam, ut moriantur, non sanentur. In hominem vix cadit illa crudelitas: quanto minus in Deũ? Sane si vir dives invitet ad se pauperes famelicos, & debilitatos, &, ostenso pane, non cupiat eos satiare, sed irritare, ac inanes dimittere; hominem hunc dixeris, an humanitatis expertem? Aut si medicus ægrotum ad se alliciat, & oblato pharmaco, cogitet necem intentare, non salutem afferre: quid de hoc sentias? Aut si Rex, proposito præmio, hortetur subditos ad certamen equestre, & dum in cursu sunt, incautos in præcipitem foveam adigat; Regem hunc, an Tyrannum appellaris? Talem Deum fingit nobis Calvinus.

10. Longe rectius Catholici de eo sentiunt, & loquuntur. Et merito. Si enim tam bonus, tam benignus, tam misericors est, ut peccata, quæ alioqui mala sunt, velit in bonum usum convertere, juxta illud Augustini in Enchiridio, cap. 100. *Non sineret bonus fieri male, nisi omnipotens etiam de malo facere posset bene*: quomodo credamus esse tam crudelem, & a nobis alienum, ut gratiam suam, quæ bona est, & natura sua ad gloriam æternam ordinatur, vertat in ruinam, & perniciem nostram, idque ex mera sua voluntate, & proposito? Nullus, nisi Calvinista id crediderit. Apes, non araneos imitatur Deus. Hi ex bonis floribus venenum; illæ ex malis etiam mel colligunt. Sed mirum non est, Calvinistas tam indigna de Deo sentire. Nam & peccati authorem illum faciunt; & homines simplici animo de aditu ad vitam æternam interrogantes ironico responso illudentem. De priori dicemus infra cap. 5. de posteriori dictum est lib. 1. cap. 17. q. 4.

11. Hactenus de priori argumento. Posterius est. Multi reprobi non solum excitantur a Deo ad fidem, & pœnitentiam per internam vocationem, sed etiam reipsa fidem, & justitiam consequuntur: sed Fides, & Justitia sunt dona gratiæ ex meritis Christi: ergo multi reprobi reipsa percipiunt dona gratiæ ex meritis Christi. Major, in qua est tota difficultas, diserte asseritur ab Aug. in lib. de corrept. & gratia, c. 13. his verbis: *Credendum est quosdam de filiis perditionis non accepto dono perseverantiæ usque in finem, in fide, quæ per dilectionem operatur, incipere vivere, & aliquandiu fideliter, ac juste vivere, & postea cadere*. Quid apertius contra Calvinum?

12. Idem confirmo ex illo Heb. 6. 4. *Impossibile est, eos, qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam donum cœleste, & participes facti sunt Spiritus Sancti, & prolapsi sunt, rursum renovari ad pœnitentiam*. Hic duo insinuat Apostolus. Primo, fieri posse, ut qui semel per baptismum, & fidem illuminati sunt, & participes facti Spiritus sancti, prolabantur iterum in peccatum, & desinant esse,

qua-

quales erant. Secundo, impossibile esse, eos, qui ita prolapsi sint, iterum renovari ad pœnitentiam. Non disputo, quid sentiant de his verbis Catholici. Cum Calvino ago: Et quæro, An Apostolus loquatur de reprobis, an de prædestinatis? Non opinor dicturum, de prædestinatis. Nam illi, ex Calvini sententia, nunquam amittunt Fidem, & justitiam, & si contingat eos peccare, non est impossibile, imo nec difficile, eos renovari: cum sola fide, quam semper habent, nullo negotio renoventur. Si ergo de reprobis loquitur, (quod fatetur Calvinus lib. 3. instit. cap. 3. §. 21.) plane consequens est, reprobos aliquando reipsa illuminari, & participes fieri donorum Spiritus sancti, quæ non nisi ex Christi meritis conferuntur. At hoc negant Calvinus, & Calvinistæ. Ergo & sibi ipsis, & Scripturis adversantur.

13. Eodem spectant illa 1. Tim. 1. 19. *Quidam circa fidem naufragaverunt*. Et c. 4. 1. *In novissimis temporibus discedent quidam a fide*. Et 2. Tim. 2. v. 17. *Sermo eorum, ut cancer serpit: ex quibus est Hymenæus, & Philetus, qui a veritate exciderunt*. Et c. 3. 8. *Homines corrupti mente, reprobi circa fidem*. Ex his, & similibus patet quosdam, qui veram fidem habuerunt, postea hæreticos esse factos. Nam si fidem non habuissent, non recte diceret Apostolus, eos circa Fidem naufragasse, a Fide discessisse, a veritate excidisse, circa Fidem reprobos factos esse. Quæro jam ex Calvino, an hi ipsi hæretici, de quibus Apostolus loquitur, sint prædestinati, an reprobi? Si reprobi, cur negat reprobos aliquando habere Fidem? Si prædestinati, cur ait prædestinatos nunquam Fidem amittere? Quidquid hic dicat, captus est.

14. Nec dissimile est illud 2. Petri 2. 21. *Melius enim erat illis non cognoscere viam justitiæ, quam post agnitionem retrorsum converti ab eo, quod illis traditum est, sancto mandato*. Hic loquitur Apostolus de iis, qui aliquando fuerunt justi, & Fideles, & postea justitiã amiserunt, ut interpretatur S. August. in lib. de Fide, & operibus, cap. 24. & 25. Et patet ex ipso contextu. Nam paulo ante de iisdẽ dixerat: *Si enim refugiẽtes coinquinationes mũdi in cognitione Domini nostri, & Salvatoris Jesu Christi, his rursus implicati superantur; facta sunt eis posteriora deteriora prioribus*. Quibus verbis significat, eos aliquando fuisse bonos, & alienos ab inquinatione hujus mũdi. Postea subdit: *Contigit eis illud veri proverbii: Canis reversus ad suum vomitum, & sus lota in volutabro luti*. Itaque sensus est, quosdam esse Christianos, qui primum bene, sancte, & juste vivunt, postea vero redeunt ad antiquum statum peccati; sicut sus, quando semel lota est, redit ad suum lutum: & canis, qui crudos, & noxios cibos semel evomuit, suum vomitum resorbet.

15. Ma-

15. Maneat ergo certum, Christi merita, gratiam, & liberalitatem nō ad solos prædestinatos, sed etiā ad reprobos pervenire, quanquam diverso modo. Nam hi velut ingrati, & otiosi servi, divinæ gratiæ non cooperātur usque in finem: Illi, tanquam fideles, & laboriosi, ad extremum in bono opere perseverant. De utrisq; est illud Matth. 24. v. 12. *Et quoniam abundavit iniquitas, refrigescet charitas multorum: qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit*. Et Rom. 11. v. 22. *Vide ergo bonitatem, & severitatem Dei, in eos quidem, qui ceciderunt, severitatem: in te autem bonitatem Dei, si permanseris in bonitate: alioquin & tu excideris*.

16. Objiciunt Calvinistæ, Christum fateri, se non venisse pro omnibus. Matth. 9. 13. *Non veni vocare justos, sed peccatores*. Et Matth. 15. 24. *Non sum missus, nisi ad oves, quæ perierunt domus Israel*. Respondeo. Qui hæc loca objiciunt, contra se faciunt. Nam si Christus non venit vocare justos, sed peccatores; & ex Calvini sententia, venit vocare prædestinatos, non reprobos; efficitur ex Calvini sententia, solos reprobos esse justos, solos prædestinatos esse peccatores. Quis hoc credat? Rursum, si non est missus, nisi ad Judæos: certe aut omnes, & soli Judæi prædestinati sunt; aut non est missus ad solos prædestinatos. Videant adversarii, quo se vertant.

17. Longe alius utriusque loci sensus est. Christus, quia medicus erat, sanabat eos, qui se ægros esse fatebantur, & medicinam admittebant; alios vero, qui se sanos profitebantur, cujusmodi tunc erant Pharisæi, & modo Calvinistæ, non sanabat; quia medici opem respuebant. Rursum, quia Messias erat, & solis Judeis propter fidem Abrahe promissus, dicit se missum ad solos Judæos, ut ipsis suam præsentiam, prædicationem, & miraculorum gratiam exhiberet: ideoque a D. Paulo *minister circumcisionis* appellatur, ut annotavit D. Aug. in tr. 31. in Joan. Nec tamen ideo gentes exclusit a sua gratia. Imo gentes assumpsit: gentibus Euangelium ab Apostolis prædicatū est. Audi scripturam Matth. 28. 19. *Euntes ergo docete omnes gentes*. Et Rom. 3. 29. *An Judæorum Deus tantum? nonne & gentium? imo & gentium: quoniam quidem unus est Deus, qui justificat circumcisionem ex fide, & præputium per fidem*. Et Gal. 2. 7. *Creditum est mihi Evangelium præputii, sicut Petro circumcisionis. Qui enim operatus est Petro in Apostolatū circumcisionis, operatus est & mihi inter gentes*. Et Galat. 3. 27. *Quicunque in Christo baptizati estis, Christum induistis: non est Judæus, neque Græcus*. Et Ephes. 2. 13. *Nunc autem in Christo Jesu vos, qui aliquando eratis longe, facti estis prope in sanguine Christi: ipse enim est pax nostra, qui fecit utraque unum*. Huc spectat illa vox Chri-

sti,

sti, Joan. 12. 32. *Et ego, si exaltatus fuero a terra, traham omnia ad me ipsum*: Hic Christus vim suæ passionis declarat, & loquitur de se, tanquam de milite cum Diabolo pugnante, significans se ex cruce sua, velut ex altissima, & munitissima arce pugnaturum, & omnes homines, qui Diaboli servitute oppressi erant, e manibus ipsius erepturum, & ad se recepturum. Traxit sane omnes, non effectu, sed voluntate; nam utrumque latronem, quasi unum dextra, alterum sinistra manu prehendens, trahere ad se voluit, sed unum traxit, alterum non traxit, quia duci se unus passus est, alter non est.

QUÆSTIO II.

An Christus in Cruce desperaverit.

1. CAlvinus in Harmonia Euangelica ad cap. 27. Matthei scribit, Christum vocem desperationis emisisse, cum dixit: *Deus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* Et ibidem addit: *Videmus Christum ex omni parte sic vexatum fuisse, ut desperatione obrutus ab invocando Deo absisteret, quod erat saluti renuntiare*. Rationem alibi assignat; quia Christus sustinebat personam omniũ nostrũ, qui propter peccata æternæ damnationi eramus obnoxii: ergo debebat persolvere omnes pęnas, quę homini damnato debebantur: at inter illas pœnas est desperatio: ergo, &c. Sic enim scribit lib. 2. instit. cap. 16. §. 10. *Ex propheta retulimus fuisse propter scelera nostra a Patre percussum, attritum propter nostras infirmitates. Quibus significat, in locum sceleratorum sponsorem, vadem, adeoque instar rei submissum, qui dependeret, ac persolveret omnes, quæ ab illis expendendæ erant, pœnas, uno hoc duntaxat excepto, quod doloribus mortis non poterat detineri.* Et ibid. §. 11. *Manu Dei percussus, & afflictus, omnia irati, & punientis Dei signa expertus est*. Si omnia, certe etiam desperationem expertus est. Et in parvo Catechismo proponit hanc quæstionem: *Quomodo autem fieri potest, ut Jesus Christus, qui est salus mundi, in tali fuerit damnatione?* Et respondet: *Non in ea fuit, ut in ea permaneret*. Hoc est, quod supra asserebat, Christum sustinuisse omnes pœnas damnatorum, *uno hoc excepto, quod doloribus mortis non poterat detineri*. Et Beza Calvini discipulus annotatione in ca. 27. Matth. v. 45. *Jesus in inferorum gurgitem immersus ejulat*.

2. Hæc mera blasphemia est. Quæ dupliciter refellitur. Primo, quia generatim loquendo falsum est, Christum omnes pœnas damnatorum sustinuisse. Nam præcipua pęna damnatorum

est

est pœna damni, quam vocant, id est, carentia, seu privatio æternæ beatitudinis, seu visionis beatificæ. Sicut enim beati in cœlo clare vident divinam essentiam, in qua visione consistit æterna beatitudo: ita damnati in inferno privantur illa visione, & in hac privatione consistit pœna damni. Est enim ingens damnum privari æterna beatitudine. At Christus nec in morte, nec post mortem, privatus fuit clara Dei visione. ergo non sustinuit hanc pœnam damni. Minor probatur, quia constat eum fuisse beatum ante passionem, cum dixit, Joan. 12. 26. *Si quis mihi ministrat, me sequatur, & ubi ego sum, illic & minister meus erit*. Et cap. 17. 24. *Pater, quos dedisti mihi, volo, ut ubi ego sum, & illi sint mecum, ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi*. Quid hoc est, *ubi sum ego?* id est, in statu beatitudinis: Igitur sensus est: Opto, ut mei ministri, si perseveraverint, veniant ad illum statum beatitudinis, in quo ego nunc sum. At status beatitudinis est immutabilis: ergo si Christus ante passionem fuit in illo statu, semper in eo mansit. Non ergo pœnam damni expertus est: & consequenter nec omnes damnatorum pœnas.

3. Deinde quoque falsum est, speciatim loquendo, Christum in cruce desperasse. Primo, quia eodem tempore, quo dixit in cruce, *Deus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* dixit etiam, *Pater in manus tuas commendo spiritum meum*. Quod non dixisset, si desperasset. Secundo, quia, ut jam probatum est, Christus erat in statu beatitudinis, & sciebat statum illum fore perpetuum: ergo non poterat desperare. Nota: Beatitudo, quæ consistit in clara Dei visione, amitti non potest, ut recte docet D. Thom. in 1. 2. q. 5. art. 4. Ratio est, quia beatitudo vocatur *vita æterna*; quod autem æternum est, non amittitur. Item, beatitudo facit hominem securum, & perfecte satiatum, Psal. 16. 15. *Satiabor, cum apparuerit gloria tua*. At securus non esset, si putaret se posse beatitudinem amittere. Amitti ergo non potest. Si ergo Christus fuit beatus ante passionem, fuit certus, non posse se excidere a beatitudine. Quomodo ergo potuit desperare? Certe non potuit.

4. Nec obstat illud: *Deus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* Non enim est vox desperantis, sed admirantis. Admiratur Christus, quare in tanto corporis cruciatu derelictus sit. Sequitur responsio, quæ tollit admirationem: *Longe a salute mea verba delictorum meorum*. Quasi dicat: Non est mirum, Deus Pater, quod relinquas me in his doloribus; quia delicta totius mundi, quæ in me suscepi, non possum aliter expiare, nisi luendo hanc pœnam. *Verba*, inquit, *delictorum meorum*, id est, peccata humani generis, quæ mea sunt, quatenus ea in me suscepi, *longe sunt a salute*

mea,

mea, id est, non possunt conjungi cum salute corporis mei. Debeo pati in corpore, ut illa possim expiare. Quo spectat illud 1. Petri 2.24. *Peccata nostra ipse portavit in corpore suo super lignum.* Vide Bellarminum in commentario Psalmi vigesimi primi.

QUÆSTIO III.

An Christus vere descenderit ad Inferos?

1. ARticulus fidei est, Christum descendisse ad inferos, ut patet ex symbolo Apostolorum. Hunc articulũ verbo quidem profitẽtur Calvinistæ, sed reipsa negant. Non enim vere, ac proprie, sed metaphorice hunc descensum interpretantur. Et quidem dupliciter. Primo Christũ descendisse ad inferos, id est, acerbos cruciatus in cruce passum esse. Ita Catechismus Heidelbergensis, qui apud plerosq; Calvinistas parem cũ Scriptura authoritatem habet. Nam quæst. 44 diserte ait, *Christum descendisse ad inferos*, id est, *inenarrabilibus animi angustiis, cruciatibus, & terroribus in cruce demersum fuisse.* Hoc facile refellitur. Et ut alia omittam, ex eo solo refelli potest, quod perturbet ordinem, seu connexionem symboli. Nam secundum hanc interpretationem esset hæc articulorum symboli connexio: *Crucifixus mortuus, & sepultus est: descẽdit ad inferos: tertia die resurrexit a mortuis*, id est, primo cruci affixus est; deinde mortuus in cruce; mox positus in sepulchro; inde rediens ad crucem *inenarrabilibus cruciatibus demersus est*; postea resurrexit a mortuis. Ordo præposterus.

2. Altera interpretatio est Calvini lib. 2. instit. c. 16. §. 10. 11. & 12. ubi tria docet. Primo, Christum descendisse ad inferos id est, omnes pęnas, & cruciatus damnatorum in anima perpessũ esse. Hoc significant illa Calvini verba superius citata ex §. 10. *Qui persolveret omnes pœnas, quæ a sceleratis expendendæ erant.* Item illa ibid. *Ergo si ad inferos descendisse dicitur, nihil mirum est, cum eam mortem pertulerit, quæ sceleratis ab irato Deo infligitur*: Ubi per mortem non intelligit mortem corporis, sed diros in anima cruciatus damnati, ac perditi hominis, ut ex contextu patet.

3. Secundo docet, Christum cœpisse descendere ad inferos, id est, cœpisse pati pœnas damnatorum, quando in horto dixit, *Pater, si possibile est, transeat a me calix iste.* Deinde profundius descendisse, quando clamavit in cruce, *Deus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* Tertio profundissime; quando post mortem, coram severo Dei tribunali, tanquam reus æternæ mortis comparuit: sic enim scribit §. 12. post medium: *Si nunc roget quispiam,*

an tunc descendevit Christus ad inferos, cum mortem deprecatus est: respondeo hoc fuisse exordium. *Unde colligi potest, quam diros, & horribiles cruciatus perpessus fuerit, cum se ad tribunal Dei reum stare cognosceret nostra causa;* nempe post mortem, usque ad resurrectionem.

4. Tertio docet, corporalem Christi mortem nihil nobis fuisse profuturam, si non etiam post mortem perpessus fuisset pœnas damnatorum, quando coram Dei judicio comparebat. Nam §.10. sic habet: *Nihil actum erat, si corporea tantum morte defunctus fuisset Christus: sed operæ simul pretium erat, ut divinæ ultionis severitatem sentiret, quo & iræ ipsius intercederet, & satisfaceret justo judicio. Unde etiam eum oportuit cum inferorum copiis, æternaque mortis horrore, quasi consertis manibus, luctari.*

5. Hæc doctrina continet tres errores. Primus est, quod descendere ad inferos nihil aliud sit, quam perpeti pœnas, & cruciatus damnatorum. Quod est contra Scripturam, & Patres, qui descensum Christi proprie interpretatur, asserentes illũ descendisse ad loca subterranea, ubi animæ Veterum detinebantur. Ex Scriptura habemus tria testimonia. Primum, Matth. 12. 40. *Sicut fuit Jonas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus, sic erit Filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus.* Alterum Ephes. 4. 9. *Quod autem ascendit, quid est, nisi quia & descendit primum in inferiores partes terræ?* Tertium, 1. Pet. 3. 18. *Mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu: in quo & his, qui in carcere erant, spiritibus veniens prædicavit.* Ubi tres particulæ notandæ sunt. 1. Quod Christus secundum spiritum, idest, secundum animam, descenderit in carcerem, in quo erant animæ veteris Testamenti. 2. Quod carcer ille fuerit in *corde*, idest, in medio terræ, vel, ut Apostolus loquitur, in inferioribus terræ partibus. 3. Quod ibi manserit tribus diebus, ac noctibus. Nulla fit hic mentio cruciatuum, quos Christus illo triduo passus sit. Calvini hoc figmentum est.

6 Accedit consensus Patrum. Clemens Alexandrinus li. 6. stromatum c. 2. *Si ergo Dominus nulla alia de causa descẽdit ad inferos, quam ut annuntiaret Euangelium, sicut certe descendit; aut descendit, ut annuntiaret omnibus, aut solis Hebræis,* &c. Greg. Neocæsariensis orat. in Epiphaniam: *Oportet me, inquit Christus, in inferni profundum descendere, ut eos, qui illic detinentur, eripiam.*

Damascenus lib. 3. de Fide, cap. 29. *Ob id porro deificata Christi anima ad inferos descendit, ut quemadmodum iis, qui in terra versabantur, justitiæ sol ortus erat, ita etiam iis, qui infra terram in tenebris, & umbra sedebant, illuceret.*

Theo-

Theophylactus in cap. 4. ad Ephes. *Quo descendit Christus? ad inferos. Has enim infima terræ partes appellat.* Et paulo post: *Descendit igitur ad infimas partes, post quas non est aliud quid: & ascendit super omnia, ultra quæ non sunt alia.*

Tertullianus in lib. de anima cap. 55. *Nec ante ascendit in sublimia cælorum, quam descendit in inferiora terrarum, ut illic Patriarchas, & Prophetas compotes sui faceret.*

Ambrosius de mysterio Paschæ, cap. 4. *Expers peccati Christus cum ad Tartari ima descenderet, seras inferni, januasque confringens, vinctas peccato animas, mortis damnatione destructa, e Diaboli faucibus revocavit ad vitam.*

Hieronymus circa illud Psal. 15. 10. *Quoniam non derelinques animam meam in inferno: Quia propterea illuc descendit, ut electos suos inde ejiceret, & diabolum ligaret.*

Augustinus Epist. 57. ad Dardanum, quæst. 1. *Neque enim ipso die in cælo futurus erat homo Christus Jesus: sed in inferno secundum animam, in sepulchro autem secundum carnem.*

Fulgentius lib. 3. ad Thrasymundum Regem, cap. 34. *Humanitas ergo vera Filii Dei, nec tota in sepulchro fuit, nec tota in inferno: sed in sepulchro secundum veram carnem Christus mortuus jacuit, & secundum animam ad infernum Christus descendit.*

7. Omitto reliquos Patres. Omnes in eo cōspirant, quod Christus post mortem secundum carnem jacuerit in sepulchro: secundū animam descenderit in inferiores terrę partes, ut inde animas sanctorum veteris Testamenti liberaret. Nullus ex omnibus est, qui sentiat cum Calvino, Christum post mortem diros in anima cruciatus perpessum esse, & coram severo Dei tribunali tanquam reum æternæ mortis comparuisse. Novum hoc phantasma est.

8. Sequitur alter Calvini error, quod Christus cęperit descendere ad inferos, quando in horto mortē deprecatus est, his verbis: *Pater, si possibile est, transeat a me Calix iste.* Qui error facile refellitur. Primo, quia novus, & ante Calvinum inauditus est, ideoque merito suspectus. Secundo, quia pervertit ordinem Symboli. Nam in Symbolo habemus, Christum descendisse ad inferos post mortem, & sepulturam.

9. Tertius error est, Christum nihil fuisse nobis profuturum sua passione, & morte, nisi etiam post mortem coram irato Deo comparuisset, & pęnas damnatorum passus esset. Qui error directe pugnat cū Scriptura, ex qua habemus hæc duo principia. Primo, quod Christus sua passione, & sanguine perfecerit, seu consummaverit opus nostræ redemptionis. Secundo, quod post mor-

tem

tem nihil amplius perpessus sit, neque comparuerit coram Deo, tanquam reus, sed tanquam victor, & triumphator.

10. Prius patet ex illo Hebr. 2. vers. 10. *Decebat eum, qui multos filios in gloriam adduxerat, authorem salutis eorum per passionem consummare.* Et Hebr. 5. vers. 9. *Et consummatus* (per mortem) *factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis æternæ.* Et Ephes. 1. vers. 7. *In quo habemus redemptionem per sanguinem ejus.* Et Coloss. 1. vers. 20. *Pacificans per sanguinem ejus, quæ in cælis, & quæ in terra sunt.* Et 1. Pet. 1. vers. 18. *Scientes, quod non corruptibilibus auro, vel argento redempti estis, sed pretioso sanguine Christi.* Et Apoc. 5. vers. 9. *Redemisti nos Domine in sanguine tuo.*

11. Posterius, quod scilicet Christus nihil amplius passus sit post mortem, constat ex propria ipsius confessione. Nam in articulo mortis dicebat, *Consummatum est.* Quasi diceret: nihil jam mihi patiendum superest: sustinui omnia pro redemptione humani generis, quæ mihi erant imposita. Simili fere sensu dicebat Apost. 2. Timot. 4. vers. 6. *Tempus resolutionis meæ instat. Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi.* Quo etiam spectat illud Philip. 2. 8. *Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem Crucis, propter quod & Deus exaltavit illum.* Ubi consummatio meritorum Christi tribuitur morti ipsius: & post mortem non sequitur alius animæ cruciatus, sed exaltatio.

12. Objicit Calvinus illud Actor. 2. vers. 24. *Quem Deus suscitavit solutis doloribus inferni.* Certe, si Christus, antequam resurgeret, solutus, seu liberatus fuit a doloribus inferni, necesse est illum prius fuisse in doloribus inferni, id est, passum fuisse cruciatus damnatorum. Respondeo: Textus non dicit, Christum fuisse solutum, seu liberatum a doloribus inferni, quibus antea tenebatur: sed dolores inferni fuisse solutos a Christo, vel Christum solvisse dolores inferni. Quod dupliciter intelligi potest. Primo, quod solverit, id est, irritos fecerit, & evitaverit dolores inferni, non quibus tenebatur, sed ne teneretur: Sicut si dicerem, Leo solvit laqueos venantiū, id est, rupit, seu evitavit, ne caperetur. Secundo, quod, solverit dolores inferni, quibus animæ justorum veteris Testamenti tenebantur, idest, quod liberaverit illas animas a doloribus inferni. Utrumq; sensum approbat Augustinus epist. 99. ad Evodium. Prior tamen videtur conformior textui, qui sic habet: *Quem Deus suscitavit solutis doloribus inferni, juxta quod impossibile erat teneri illum ab eo.*

QUÆSTIO IV.

An Christus sua passione, ac morte aliquid sibi meruerit?

1. CAlvinus lib.2. instit. cap.17. §.6. docet, Christum nobis tantum meruisse, non sibi. Nos contra asserimus etiam bi aliquid meruisse, nempe gloriam corporis, exaltationem nominis, & alia multa, quæ ei data sunt post passionem. Ita D.Th. in 3.quæ. 19.ar. 3.& quæst.53. art. 4 ad 2. Et aperte colligitur ex Scriptura, Philip. 2. vers. 8. *Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen.* Et Hebr. 2. vers. 9. *Videmus Iesum propter passionem mortis, gloria, & honore coronatum.* Ubi particula *propter* significat causam meritoriam.

2. Hanc gloriam & exaltationem petiverat a Patre, Jo. 12. 28. cum dixit: *Pater clarifica nomen tuum*, nempe in me. Et Pater promiserat illam ibidem: *Et clarificavi, & iterum clarificabo*, id est, clarificavi te hactenus: tum voce de cœlo missa; *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui*: tum variis signis, & miraculis: *Et iterum clarificabo te* post mortem, ut omnes evidenter intelligant, te verum esse Dei filium. Quam promissionem postea exigit a Patre Joann. 17. vers. 1. *Pater venit hora: clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te*: quasi dicat: Ecce nunc tempus illud venit, quo maxime indigeo tua clarificatione, quia nunc imminet mihi mors adeo probrosa, & ignominiosa, ut nisi me clarificaveris, & certis signis, ac miraculis filium tuum esse declaraveris, omnes me pro scelesto, ac impio homine habituri sint. Itaque clarifica filium tuum. Quod factum est, quando sol tempore passionis fuit obscuratus; quando terra contremuit, & sepulcra aperta sunt; quando tertia die resurrexit a mortuis; quando gloriosus in cœlum ascendit; quando a Stephano visus est stare ad dexteram Dei Patris. Et sic deinceps.

3. Eodem spectat illud, quod sequitur apud Joannem, cap. 17. vers. 4. *Ego te clarificavi super terram: opus consummavi, quod dedisti mihi, ut faciam: Et nunc clarifica me tu Pater apud temetipsum claritate, quam habui, prius quam mundus esset apud te.* Sensus est: Ego clarificavi te, id est, nomen, & gloriam tuam hominibus manifestavi. Et ideo quasi mercedis loco a te peto,

to, ut me vicissim clarifices post mortem: quod fiet, si eam claritatem, quam secundum divinitatem ab æterno habui, dederis etiam mihi secundum humanitatem: Si quemadmodum ab æterno sedi ad dextram tuam, ut Deus, ita post ascensionem sedeam ad dextram, ut homo.

4. Objicit Calvinus 1. Quid opus fuit descendere Filium Dei, ut sibi acquireret aliquid novi? Respondeo. Calvinus vel non intelligit, quod objicit, vel vult simplices decipere. Nam aliud est loqui de Filio Dei, quatenus præcise Deus est, aliud de Christo, quatenus est homo. Nos non dicimus, Filium De descendisse de cœlo, seu carnem assumpsisse, ut sibi tanquam Deo aliquid novi acquireret per meritum: sed dicimus, Christum, supposita jam incarnatione, voluntariam mortem suscepisse, ut sibi tanquam homini aliquid novi acquireret per meritum, nempe, ut acquireret sibi gloriam corporis, & exaltationem nominis.

5. Objicit 2. Scriptura testatur, Christum non venisse propter suam utilitatem, sed solum propter nos: Imo adeo se totum addixisse in nostram salutem, ut quodammodo sui oblitus sit, Isajæ 9. vers. 6. *Puer natus est nobis*. Et Zach. 9. vers. 9. *Ecce Rex tuus veniet tibi justus, & Salvator*. Et Joan. 17. vers. 19. *Pro eis ego sanctifico me ipsum*. Respondeo. Scriptura testatur quidem, Christum venisse propter nos; non tamen negat etiam pro se fuisse sollicitum. Imo diserte hoc affirmat verbis supra citatis: *Pater venit hora, clarifica filium tuum*. Non ergo sui fuit oblitus.

6. Objicit 3. Paulus commendat charitatem Christi, quod pro inimicis mortem subjerit. (Rom. 5. vers. 8.) Hæc autem commendatio frigeret, si etiam pro se mortuus esset. Respondeo. Non sequitur, quia tametsi Christus pro se aliquid meruerit, hoc tamen non derogat charitati ipsius erga nos: imo auget potius. 1. quia potuisset ab instanti conceptionis habere gloriam corporis, & exaltationem nominis: sed in gratiam nostri elegit potius pati, & humiliari, ut sic a servitute peccati nos liberaret. 2. Quod autem postea per proprium meritum acquisiverit sibi gloriam, & exaltationem, qua propter nos tamdiu caruerat, hoc etiam factum est ex charitate nostri: nimirum, ut nos etiam in ipso, tanquam in nostro capite, essemus gloriosi, & exaltati.

7. Objicit 4. Quibus meritis assequi potuit homo, ut esset judex mundi, ut esset caput Angelorum, ut potiretur summo Dei Imperio, ut in eo resideret Majestas Dei? Respondeo. Nos non asserimus, Christum hæc omnia meruisse. Meruit quidem, ut esset judex mundi: quia si potuit mereri, ut mundus reconciliare-

tur Deo, potuit etiam mereri, ut ipse mundum judicaret. Reliqua tria non meruit, sed ex vi Incarnationis illi concessa sunt. Nam vi incarnationis factum est, ut homo esset Deus, ac proinde ut esset caput Angelorum, & summo Dei imperio potiretur, & in eo resideret Majestas Dei. Potuit tamen mereri externam manifestationem horum omnium. Vide Bellarminum lib. 5. de Christo, cap. 9. & 10. Et Suarez disp. 40. sect. 3.

QUÆSTIO V.

An imago Christi toleranda sit?

1. NEgant Calvinistæ. Et quidem David Paræus Calvinista in cap. 1. ep. ad Romanos, dub. 18. diserte ait, omnes idololatras esse, qui tuentur imaginem Christi, sicut idololatræ sunt, qui colunt imagines bestiarum. Sic enim scribit: *Mutant gloriam Dei, & idololatræ sunt non soli gentiles, qui vel homines, boves, volucres, serpentes, solem, lunam, stellas, herbas, fortunam, vel harum rerum imagines pro Deo colunt; sed etiam inter Christianos omnes illi, qui imaginem Christi crucifixi in templis ad repræsentandum Christum, & ad docendum rudiores de Christo tuentur*. Et ante illum Beza in Colloquio Mompelgartensi: *Fateor me ex animo crucifixi imaginem detestari*. Horribilis Blasphemia.

2. Nos contra asserimus. 1. Imaginem Christi tolerandam esse. 2. Imo etiam colendam, & honorandam. 3. Idque duplici titulo: tum quia est imago Christi, tum quia beneficia Christi nobis repræsentat, & in memoriam revocat. Tres sunt partes hujus assertionis, quæ singulæ probandæ sunt. Prius tamen notandum est, imaginem Christi posse tripliciter spectari. Primo, quatenus est aurea, vel argentea, vel lignea, vel ex alia materia. Secundo, quatenus artificiose facta est. Tertio, quatenus Christum repræsentat. Hoc tertio modo loquimur de imagine Christi. Non enim colimus illam, quia ex pretiosa constat materia, neque quia affabre facta est; sed quia est imago Christi. Alioqui etiam imago Diaboli, vel Antichristi, si ex pretiosa constaret materia, & affabre facta esset, deberet coli, & honorari: quod est absurdum.

3. Hoc posito, probatur prima pars assertionis, quia in veteri Testamento tolerabantur imagines Angelorum, & ænei serpentis: ergo etiam in novo tolerari potest imago Christi. Hæc enim non est deterioris conditionis, quam erant illæ. Antecedens patet: quia de imaginibus Angelorum scriptum est Exodi. 25. 18. *Dixit Dominus ad Moysen: facies duos Cherubim aureos, & productiles,*

tes, ex utraque parte oraculi. Cherub unus sit in latere uno, & alter in altero. Ubi per duos Cherubim aureos intelliguntur duę statuę, vel imagines aureæ, repræsentantes duos Angelos Cherubinos, quæ positæ erant in Tabernaculo super arcam fœderis, & expansis alis tegebant Arcam. Similiter de imagine serpentis ænei scriptum est Num. 21. 8. *Fac Serpentem æneum, & pone eum pro signo. qui percussus aspexerit eum, vivet.* Hoc factum est in deserto, seu solitudine, ubi multi ex populo mordebantur ab ignitis serpentibus, & moriebantur. Deus, ut occurreret huic malo, mandavit fieri imaginem, vel statuam serpentis ex ære, quam si morsi ab ignitis serpentibus aspicerent, sanabantur. Hic autem serpens æneus erat figura Christi crucifixi. Nam qui peccato mortali obnoxii sunt, si aspiciunt Christum crucifixum, sanantur. Joan. 3. 14. *Sicut Moyses exaltavit Serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis, quid credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam.*

4. Dices: Ezechias Rex confregit Serpentem æneum, & laudabiliter fecit. (4. Reg. 18. 4.) Ergo signum est non debuisse tolerari. Igitur nec imago Christi toleranda, sed confringenda est. Respondeo, non sequitur. Primo, quia imago serpentis ænei, ut jam insinuavi, facta fuit in eum finem ut morsi ab ignitis serpentibus illam aspicerent, & sanarentur. Itaque durante illo fine, durabat imago: cessante, confringebatur. Duravit autem finis ille, quamdiu Judæi erant in solitudine, ubi erant serpentes venenati: cessavit, quando ingressi sunt terram promissionis, ubi non erat periculum ab hujusmodi serpentibus. At imago Christi crucifixi in eum finem solet fieri, ut repræsentet nobis Christū Salvatorem, & ejus beneficia in memoriam revocet. Hic finis durabit usque ad finem mundi. Semper enim memoria Christi, & beneficiorum ejus ob oculos ponenda est. Semper igitur imago illius habenda, & toleranda. Deinde, serpens æneus, cessante fine, propter quem erat factus, cœpit esse occasio idololatriæ. 4. Reg. 18. 4. Et ex hac etiam parte debuit confringi. Imago autem Christi non est occasio idololatriæ apud nos Catholicos, quia non alium ob finem eam retinemus, quam ut nobis Christum Salvatorem, & beneficia ejus repræsentet.

5 Altera pars assertionis probatur simili argumento: quia imagines Angelorū, & serpentis ænei erant apud Judæos in magno honore, ac veneratione: ergo etiā imago Christi apud Christianos debet esse in magno honore, ac veneratione: imo hęc in majori, quam illæ. Et quidem de imaginibus Angelorum, quæ erant super arcam, res certa est. Nam istæ imagines erant quasi

præcipua pars, & ornamentum Arcæ. At tota Arca honorabatur a Judæis: ergo & imagines, quæ erant super Arcam. Minor variis modis ostendi potest. Primo, quia Arca ponebatur in Sancta Sanctorum, tanquam in loco honoratissimo. (Heb. 9.4.) Secundo, quando translata fuit de domo Abinadab in domum Obededom, David cum universo populo eam honoravit, psallendo, & cantando citharis, & aliis musicis instrumentis. (2. Reg. 6.5.) Tertio, quia laicis non licebat portare Arcam, sed tantum Levitis, & Sacerdotibus propter veneratione illi debitam: ideoque Oza morte punitus est, quod ausus fuisset manibus eam attingere, tametsi bona intentione id fecisset. (2. Reg. 6.7.] Quarto, similiter Philistæi, quia apud se retinebant illam sine debito honore, ac reverentia, variis modis a Deo attriti sunt. (1. Reg. 5. & 6.) E contrario Obededom, quia illam tribus mensibus in sua domo honorifice detinuerat, benedictionem divinam consecutus est. (2. Reg. 6. 11.) Denique huc spectat illud Psalmi 98. 5. *Exaltate Dominum Deum nostrum, & adorate scabellum pedum ejus, quoniam sanctum est*: Scabellum, idest, Arcam. Nota. Quando Deus in rebus dubiis consulebatur a populo per Pontificē, & dabat responsa, seu oracula, sedebat super alas imaginū Cherubim, tanquam super soliū majestatis suæ, & pedibus contingebat Arcam, tanquam scabellum (Ps. 98. 1. & 1. Par. 28. 2. & alibi) Si ergo scabellum debebat adorari, multo magis soliū, quod plus est, quam scabellum. Sicut ergo de arca dictū est: *Adorate scabellum pedum ejus*: ita poterat dici de alis Angel. *Adorate solium ejus*.

6. Idem statuendum de imagine serpentis ænei. Erat in pretio, & honore apud Judæos duplici de causa. 1. Quia ad aspectum illius sanabantur omnes, qui morsi erant a serpentibus. 2. Quia erat figura Christi in cruce pendentis. (Joan. 3. 14.) Unde sic cōcludo: Figura est minoris pretii, quam res figurata: quo pacto Moyses, qui erat figura Christi, minoris erat pretii, quam Christus; & Agnus Paschalis, quam Eucharistia; & Circumcisio, quam Baptismus: si ergo imago figuræ honoranda est, multo magis imago rei figuratæ: idest, si imago serpentis ænei, multo magis imago Christi. Nemo sanus dubitat. Imo imago serpentis non fuisset honorata, nisi fuisset figura, seu umbra imaginis Christi, nec sanasset morsos a serpentibus, nisi virtute Christi, qui sanat morsos a Diabolo, qui in specie serpentis primos parentes momordit in Paradiso.

7. Tertia pars assertionis probatur, quia uterque titulus, propter quē dixi imaginem Christi honorandam esse, sufficiens est. Potest enim honorari primo, quia est imago Christi. 2. Quia beneficia

ficia Christi nobis repræsentat. De priori patet, quia honor, qui exhibetur imagini, redundat in eum, cujus est imago: sicut è contrario contumelia, quæ infertur statuæ, redundat in eum, cujus est statua. Recte Ambros. ser. 10. in Psal. 118. *Qui imaginem coronat Imperatoris, utique illum honorat, cujus imaginem coronavit. Et qui statuam contempsit Imperatoris, Imperatori utique videtur fecisse injuriam.* Addo ego, qui colit imaginem Christi, Christũ colit: & qui contemnit imaginem Christi, Christum contemnit. Tales sunt Calvinistæ.

8. De posteriori similiter patet, quia illud in pretio haberi potest, quod per se revocat nobis in memoriam beneficia Dei, & est occasio, ut pro iis acceptis grati existamus: at imago Christi per se revocat nobis in memoriam beneficiũ nostrę redemptionis, quod est maximum: ergo in pretio haberi potest: Imo & debet. Et confirmatur a simili, quia ob eandem causam apud nos in pretio, ac honore sunt sacra Biblia, itemque Festa Paschatis, Pentecostes, Nativitatis, & Passionis Christi.

9. Si Calvinistæ, quia cæci sunt, hæc non vident, agnoscant saltem quid ipsi facere consueverũt: Ipsi curant erigi statuas Regum, & Principum, formari, ac artificiose depingi imagines suorum parentum, uxorum, liberorum, imo & prædicantium, ut Calvini, Bezæ, & aliorum. Nec solum erigi, & formari, sed etjam magno studio conservari. Quæ ergo insania est has tueri, ac in pretio habere, & imaginem Christi conspuere, confringere, abolere? Nimirum volunt memoriam Christi abolitam, Calvini, & Bezæ conservatam. O tempora! o mores! multo aliter antiqui, & Sanctæ Ecclesiæ Doctores, quorum testimonia videri possunt apud Bellarminum, Coccium, & Valentiam.

10. Sed quæres, quo cultu debeat imago Christi honorari? Calvinistæ, qui illam conspuunt, & confringunt, nullo cultu honorandam censent. Nos cultu religioso eam honoramus, sicut imaginem Cæsaris cultu civili, ac politico. Ratio est, quia sicut colimus imaginem Cæsaris propter Cæsarem, ita imaginem Christi propter Christum. At Cæsarem colimus cultu civili, & Christum cultu religioso: ergo etiam imaginem Cesaris cultu civili, & imaginem Christi cultu religioso. Quomodo autem cultus ille religiosus appellandus sit, parum refert. Sufficit, quod debeat servari proportio inter imagines, quæ servatur inter illos, quorum sunt imagines. Sicut ergo major cultus debetur Christo, quam Sanctis in Cœlo cum Christo regnantibus, & major his, quam aliis hominibus: ita, servata proportione, de imaginibus illorum statuendum est.

CAPUT III.

De Prædestinatione.

1. DUæ sunt partes doctrinæ Calvini de Prædestinatione. Una, Deum æterno suo decreto quosdam homines ad vitam æternam, alios ad mortem, & damnationẽ prædestinasse, nullo ipsorum merito, aut culpa, solum quia ipsi ita placuit. Altera, hoc Dei decretum adeo fixum, ac immutabile esse, ut tollat omnem arbitrii nostri libertatem in negotio prædestinationis, nec ullo modo in nostra potestate sit, salvari, aut perire, sed inevitabili quadam necessitate hi salventur, illi pereant.

2. Ex utraque deduci solet hoc dilemma hominum desperatorum: Vel sum prædestinatus, vel reprobatus. Si prædestinatus, certissime salvabor, quomodocunque tandem vixero. Si reprobatus, necessario damnabor, quocũq; me vertero. Fruar ergo voluptatibus, quandiu licet: quia nec obesse possunt prædestinato; & reprobum solari possunt, saltem in hac vita. Hoc dilemmate misere torquentur miseri, dum se expedire nequeunt. Et refert August. lib. de bono persev. c. 15. quendam Monachum sui monasterii eo fuisse deductum hac argumentatione, ut tandem deserta vita religiosa ad sæculum reverteretur, & periret. Nempe is fructus est doctrinæ hæreticorum, quos Calvinus imitatur.

3. Hæc omnia examinanda sunt hoc ordine. 1. An Deus æterno suo decreto quosdam homines ad vitam, alios ad interitum, & damnationem prædestinaverit citra ullum ipsorum meritum? 2. An hoc decretum adeo sit immutabile, ut in negotio prædestinationis tollat libertatem nostri arbitrii? 3. Quid ad dilemma hominum desperatorum respondendum sit?

QUÆSTIO I.

An Deus æterno suo decreto quosdam homines ad vitam, alios ad damnationem prædestinaverit sine ullo ipsorum merito, aut culpa?

1. AFfirmat Calvinus lib. 1. Institutionum cap. 21. §. 5. his verbis: *Prædestinationem vocamus æternum Dei decretum, quo apud se constitutum habuit, quid de unoquoque homine fieri vellet. Non enim pari conditione creantur omnes, sed aliis vita æter-*

æterna, aliis damnatio æterna præordinatur. Itaque prout in alterutrum finem quisque conditus est, ita vel ad vitam, vel ad mortem prædestinatum dicimus. Et §.7. circa finem. *Quod ergo scriptura clare ostendit, dicimus æterno, & immutabili consilio Deum semel constituisse, quos olim assumere vellet in salutem, quos rursum exitio devovere. Hoc consilium quoad electos in gratuita ejus misericordia fundatum esse asserimus, nullo humanæ dignitatis respectu: quos vero damnationi addicit, his justo quidem, & irreprehensibili, sed incomprehensibili ipsius judicio vitæ aditum præcludi.* Et cap. 22. §. 3. *Ubicunque vero hoc regnat Dei placitum, nulla in considerationem veniunt opera.* Et §. 11. *Si non possumus rationem assignare, cur suos misericordia dignetur, nisi quoniam illi ita placet: neque etiam in aliis reprobandis aliud habebimus, quam ejus voluntatem.* Et cap. 23. §. 1. *Minime consentaneum est, præparationem ad incertum alio transferre, quam ad arcanum consilium Dei.*

2. Hæc Calvini doctrina habet duas partes; unam de æterna electione prædestinatorum ad vitam ante prævisa merita; alteram de destinatione reproborum ad interitum ante prævisa peccata. Utraque potest habere duplicem sensum. Unus est, Deum ab æterno ante prævisum peccatum originale, ex toto humano genere adhuc integro, & nondum corrupto, quosdam elegisse ad vitam, alios ad mortem, ac interitum destinasse sine ulla ipsorum, vel primi parentis culpa. Alter est, Deum post prævisionem peccati originalis, cum jam corruptum esset genus humanum, & velut massa quædam perdita, quosdam ex sola sua misericordia elegisse ad gloriam, & fecisse vasa in honorem; alios vero in massa perditionis reliquisse, ut essent vasa in contumeliam sine ulla propria ipsorum culpa, non tamen sine culpa originali. In priori sensu asseritur a Calvino, & Beza; de posteriori infra dicemus.

3. Utraque pars in priori sensu impugnanda est. Et quidem prima pars, tametsi hæretica non sit, male tamen, & inconstanter a Calvino asseritur. Hoc ostendo dupliciter. Primo, si electio facta est ante prævisionē peccati originalis, oportuit factam esse ante decretam Christi incarnationē. Quomodo ergo potuit facta esse in Christo, & in Christi meritis fundari? Hic Calvinus evadere non potest, quin secum ipse pugnet. Nam lib. 3. cap. 24. §. 5. fatetur nos in Christo electos esse. Recte id quidem. At lib. 2. cap. 12. §. 4. docet Christum non fuisse venturum in carne, nisi Adam peccasset, nec alio fine in hunc mundum venisse, quam ut perditis hominibus succurreret. Ex quo sequitur,

prius

prius prævisum fuisse peccatum Adami, quam decretam Christi incarnationem. Si ergo electio ad vitam facta est ante prævisum peccatum, ut vult Calvinus; multo magis ante decretam Christi incarnationem. Quomodo ergo facta est in Christo, & in meritis Christi fundata? Videat Calvinus, quomodo hæc conciliet. Secundo, si electio facta est ante prævisionem omnium operum, quomodo docet alibi Calvinus, parvulos, qui sine baptismo decedunt, salvari in fide parentum? An ergo parvuli infidelium pereunt, & fidelium salvantur? Hoc necesse est in doctrina Calvini. Ergo Deus in electione parvulorum habuit aliquem respectum ad fidem parentum. Quomodo ergo facta est electio sine ullo intuitu operum?

4. Altera pars, qua asserit Calvinus, Deum æterno, & immutabili decreto quosdam ad mortẽ destinasse sine respectu, aut prævisione peccati originalis, aut actualis, impia, & hæretica est. Oppono ex scripturis tria contraria decreta. Primum, quo Deus statuit totum humanum genus condere ad æternam felicitatem, & omnes eo perducere, quantum in se est, si ipsi suo vitio non impedirent. Alterum, quo decrevit non obligare hominem ad pœnam mortis, nisi præcepto Dei rebellis esset. Tertium, quo firmiter proposuit magis suam bonitatem, & misericordiam, quam justitiam, & severitatem circa nos ostendere. Ex his tribus decretis constabit falsum esse, quod asseruit Calvinus. Est autem hæc regula servanda, qua sæpe utitur D. August. nos ea, quæ Deus ab æterno decrevit facere circa homines, optime ex iis cognoscere, quæ in tempore circa nos facit. Cum enim nec temere quicquam faciat, nec decreta sua mutet, certe si quid facit, hoc immutabili, & æterno consilio decrevit facere. Hoc jacto fundamento, si ostendero Deum in tempore creasse hominem ad æternam felicitatem, ostensum erit, Deum ab æterno hoc decrevisse facere. Et sic deinceps de cæteris.

5. Itaque primum ex scripturis ostendo, Deum creasse hominẽ eo fine, non ut periret, sed ut æternæ vitæ hæres scriberetur. Moyses Genes. 1. sic habet: *Creavit Deus hominem ad imaginem, & similitudinem suam*. Quid est imago, & similitudo Dei? plerique Patres ita distinguunt, ut per imaginem intelligantur dona naturæ, nempe intellectus, voluntas, memoria, liberum arbitrium, per similitudinem vero dona gratiæ, ut justitia, sanctitas, innocentia. Alii, ut etiam Calvinus, pro eodem usurpant. Nolo hoc disputare. Accipio id in quo omnes conveniunt, utroque vocabulo comprehendi non solum dona naturæ, sed etiam gratiæ. Itaque nihil aliud est, ad imaginem, & similitudinem

Dei

Dei creatum esse hominem, quam in prima sui conditione tum intellectu, voluntate, & libero arbitrio fuisse præditum; tum etiam ornatum gratia, virtute, & sanctitate. Quo fine, & consilio? nempe, ut his præsidiis instructus vitam æternam, si vellet, posset adipisci. Neq; hoc de solo primo parente, sed de ejus posteritate, quæ in ipso tanquam in capite, & radice totius humani generis continebatur, accipiendum est. Tota ergo Adami posteritas in prima sui origine, ac ortu, ad æternam felicitatem a creatore fuit destinata: Nullus igitur ad mortem, ac interitum, ante lapsum primi parentis, divina voluntate mancipatus est. Hæc ratiocinatio per se clara est, & passim traditur a sanctis Patribus, & ab ipso Calvino aperte conceditur. Proferam ipsius verba. Libro 1. Instit. cap. 15. §. 4. contra Osiandrum docet, *Sub imagine, ad quam conditus est homo, comprehendi quidquid ad spiritualem, & æternam vitam spectat.* Et §. 5. contra Manichæos, & Servetum contendit ex D. Paulo, *Non substantiæ influxu, sed spiritus gratia, & virtute hominem fuisse Deo conformem.* Et §. 6. diserte ait: *Hominem ad cælestis vitæ meditationem esse conditum.* Et §. 8. *Hominem in illo statu, & integritate præditum fuisse libero arbitrio, quo si vellet, adipisci posset vitam æternam.* Denique libro 2. Instit. ca. 1. cum multa dixisset de fine, ad quem conditus est homo, nempe de æterna beatitudine, tandem §. 7. dixit: *Ornamenta illa, quibus præditus fuit Adam, non uni homini data fuisse, sed universæ hominis naturæ attributa.* Quid aliud colligas ex his Calvini verbis, quam, quod verissimum est, totum humanum genus in Adamo fuisse conditum ad æternam felicitatem? Quid ergo Calvino in mentem venit, ut postea lib. 3. Instit. cap. 22. & sequentibus aperte docuerit, Deum primaria, & antecedente voluntate quosdam ad interitum destinasse? Hoc enim cum altero cohærere non potest. Dicam, quod res est. Calvinus priori loco disputabat contra Osiandrum, Servetum, & similes Hæreticos, quos refutare non poterat, nisi ex vera doctrina Catholicorum. At posteriori loco Catholicos oppugnabat: quod aliter facere non potuit, nisi ex falsis principiis, aut certe male intellectis. Ego Calvinum ex Calvino convinco, & ex iis, quæ priori loco dixit, refello, quæ loco posteriori asseruit.

6. Ut majorem vim habeat argumentum, ex D. Paulo confirmandum est. Is sæpe, ac serio monet, ut per Christum reformemur ad imaginem illius status, ex quo per peccatum primi parentis excidimus. Atqui formamur per Christum justitia, & sanctitate in vitam æternam: ergo talis fuit status hominis ante primã

præ-

prævaricationem. Audiamus verba Pauli ad Ephes. 4. vers. 23. *Renovamini spiritu mentis vestræ, & induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia, & sanctitate veritatis.* Renovari nihil aliud est, quam ad pristinam novitatem redire. Pristina novitas nostra fuit in statu innocentię. Tunc enim in primo parente eramus novi & corpore, & animo; corpore quidem immortales, & incorruptibiles: animo vero sancti, innocentes, & divinæ participes amicitiæ. Hanc novitatem amisimus per peccatum primi parentis, & cum illo in vetustatem delapsi sumus. Hortatur ergo nos Apostolus, ut illam primevam novitatem recuperemus, non quæ fuit in corpore, sed quę in animo: *Renovamini*, inquit, *spiritu mentis vestræ*. Corpore renovari non possumus, nisi in resurrectione mortuorum, cũ *corrruptibile hoc induet incorruptionem, & mortale hoc immortalitatem*. At Spiritu mentis & possumus, & debemus hic renovari. Sequitur, *Et induite novum hominem*. Hic præscribit modum, quo debeamus renovari: nempe, ut induamus novum hominem, id est, ut abjiciamus vetera peccata, quæ ex Adami corruptione contraximus, & sectemur novam vitam, quæ secundum Christum est, *in justitia, & sanctitate.* Hoc si facimus, jam redimus ad primævã illam novitatem spiritus, quæ fuit in statu innocentiæ. Similis locus est ad Colossens. 3. 9. *Nolite mentiri invicem, expoliantes vos veterem hominem cum actibus suis, induentes novum eum, qui renovatur in agnitionem secundum imaginem ejus, qui creavit illum.* Vetus homo est Adam; novus homo est Christus. Veterem exuimus, quando in nostris actionibus non amplius cernitur similitudo peccantis Adami. Novum induimus, quando ita vivimus, ut Christus in moribus, & conversatione nostra manifeste appareat. Ex utroque loco sic argumentor. Quando per Christum renovamur, id reparamus, quod in Adamo perdidimus. Reparamus autem gratiam, & sanctitatem: ergo istam perdidimus in Adamo. Ergo antequam Adam peccaret, omnes eramus justi, & sancti coram Deo.

7. Habemus jam ex scriptura, hominem a Deo conditum esse ad vitam æternam. Nunc, qua occasione mors irrepserit, videamus. Moyses, cap. 2. Genes. v. 15. sic ait; *Tulit Deus hominem, & posuit eum in Paradiso voluptatis: præcepitque ei dicens: Ex omni ligno paradisi comede: de ligno autem scientiæ boni, & mali ne comedas, in quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris.* Constat ex Scriptura triplicem esse mortem: unam corporis, quæ consistit in amissione vitæ temporalis: alterã animæ, quæ infligitur per peccatum lethiferum: tertiam damnationis,

quæ

quæ posita est in privatione vitæ æternæ, & inflictione pœnæ æternæ. Sunt ergo, qui velint prædictum locũ Genesis intelligendum esse de morte animæ dumtaxat; ut Pelagiani, teste Augustino, libro primo de peccatorum meritis, & remiss. cap. 2. Alii de morte corporis, ut Augustinus loco citato, & D. Hieronymus in quæst. Hebraicis. Alii denique de triplici morte, ut idem Augustinus lib. 13. de civ. Dei c. 12. nempe de morte animæ per amissionem gratiæ: de morte corporis per amissioné vitæ, & de morte damnationis per amissioné gloriæ. Hæ enim ita connexæ sunt, ut una sit causa alterius. Sensus ergo erit: Præcipio tibi, Adam, ne comedas de hoc ligno: si parueris, manebis apud me in gratia, & amicitia cum tuis posteris: nulli eris corruptioni obnoxius; vitæ æternæ hæreditatem adibis. Sin minus, contra omnia evenient: amittes gratiam; reverteris in pulverem; a regni possessione excluderis. Elige, quod vis: utrumque est in tua potestate, *vita, & mors; bonum, & malum: Relinquo te in manu consilii tui.* Hic sensus verborum est, ex quo ita colligo: Adam in persona totius posteritatis potuit servare præceptum Dei, & potuit transgredi: ergo sicut libere transgrediendo traxit secum omnes posteros in sententiam mortis; ita libere obtemperando se, & posteros a morte vindicasset. Deus ergo non destinavit hominem ad mortem pro suo libitu; sed mors ex peccato sequuta est. Et hoc passim inculcat Scriptura, Sap. 1. 13. *Deus mortem non fecit.* Et capite 2. 23. *Deus creavit hominem inexterminabilem: invidia autem Diaboli mors intravit in orbem terrarum.* Et Roman. 5. 12. *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors.* Et 1. Corinth. 15. 22. *In Adamo omnes moriuntur.* Hæc testimonia adeo perspicua sunt, ut nullo modo eludi possint. Huc spectat illud Augustini libro primo de prædestinatione Dei cap. 1. *Creavit Deus hominem, & prædestinavit, ut si obediens esset, ac a gustu vetiti pomi se abstineret, in vita permaneret: si autem inobediens esset, sententiam mortis subiret.* Et infra; *Quia ergo peccavit homo, justum erat, ut moreretur: si non peccaret, nullo vinculo prædestinationis divinæ morti alligaretur.* Sed quid moror in re clara? Calvinus ipse diserte hoc fatetur. Nam libro secundo institution. capite primo, §. 10. ait: *A carnis nostræ culpa, non a Deo nostra perditio est, quando non alia ratione periimus, nisi quia degeneravimus a prima nostra conditione.* Et ibidem: *Homini tantum suum exitium adscribendum apparet, cum Dei benignitate rectitudinem adeptus, sua ipsa dementia in vanitatem delapsus est.* Hæc verissime

dicun-

dicuntur a Calvino, sed male cohærent cum iis, quæ postea docuit de prædestinatione ad mortem. Nempe hic mos hæreticorum est, sæpe a seipsis dissentire, & pugnantes opiniones tueri, ut nocere possint.

8. Satis jam opinor ostensum est, nec morti, nec damnationi fuisse locum in statu innocentiæ, antequam peccaret Adam, sed ex ejus libera prævaricatione debitum mortis sequutum esse, non autem ex mera Dei voluntate. Falsa igitur est Calvini propositio, Deum creasse quosdam ad mortem, & interitum sine prævisione ullius culpæ: & olim tempore Augustini hæretica habita est. Erat inter Augustinnm, & Semipelagianos de prædestinatione contentio. Hi, ut aliquam illi labem aspergerent, collegerunt quosdam articulos aperte hæreticos, & falso illi imposuerunt. Augustinus tanquam spurios rejicit, & condemnat. Tertius illorum sic habet; *Quod Deus majorem partem generis humani ad hoc creat, ut illam perdat in æternum*. Plane articulus Calvinisticus est. Ab Augustino repellitur his verbis: *Omnium quidem hominum Deus creator est, sed nemo ab eo ideo creatus est, ut pereat; quia alia causa est nascendi, alia pereundi. Ut enim nascantur homines, est beneficium, ut autem pereant, prævaricatoris est vitium*. Audi censuram Augustini de hoc articulo; Et tamen a Calvino recipitur, Spurius a Spurio, Hæreticus ab Hæretico.

9. Superest tertium argumentum ad Calvinum refutandum, quo ostendam Deum decrevisse, magis suam bonitatem, & misericordiam circa nos ostendere, quam justitiam, & severitatem. Hoc passim clamant Scripturæ, Psal. 24. 10. *Universæ viæ Domini misericordia, & veritas*. Et Psalm. 32. 5. *Misericordia Domini plena est terra*. Et Psalm. 135. vers. 1. *Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia ejus*. Et Psalm. 144. 9. *Suavis Dominus universis, & miserationes ejus super omnia opera ejus*. Ex his locis sic argumentor: Deus non solum circa prædestinatos, sed etiam circa reprobos magis clemens, & misericors, quam justus, & severus est, Scriptura teste; ergo qui hoc negat, impius est. At Calvinus negat: impius ergo est. Ostendo. Ex Calvini sententia pauculi prædestinati sunt, nempe ipse Calvinus, Beza, & horum asseclæ; cæteri omnes reprobi. Rursus ex ejusdem sententia circa solos prædestinatos exercet Deus misericordiam: circa reprobos non nisi justitiam, & severitatem. Hos enim indicta causa devovet æternæ morti, incitat ad peccatum, ut occasionem habeat puniendi; deserit, ac destituit omni præsidio gratiæ; nullum pater-

ni

ni animi signum illis exhibet: ergo ex Calvini sententia Deus circa nos magis exercet severitatem, quam misericordiam. Imo ex Calvini sententia Deus crudelis est, quippe qui hominem innoxium, & innocentem sempiternis devovet cruciatibus. Si Rex aliquis, mera sua voluntate, & dominandi libidine, nulla subditorum culpa provocatus plerosq; in rotam agere, aut perpetuos compingere carceres, apud se animo decernat, Regem hunc, an Tyrannum dixeris? Perinde nobiscum agit Deus, Calvino teste. Qui in sacris litteris versati sunt, mirantur edictum Regis Assueri, quod Aman Judæorum hostis extorsit: Erat sane crudele edictum, quo tota Judæorum gens interfici jubebatur. At quanto crudelius decretum Dei, quod Calvinus extorsit, hostis bonorum omnium? Hoc decreto non una gens, sed populi omnes, ac nationes cujuscunque generis, ac sexus, in Europa, Asia, Africa, quotquot unquam fuerunt, sunt, aut erunt, æternis addicuntur cruciatibus; solo Calvino, aliisque pauculis in Septentrione exceptis. Mirum ni Calvino eveniat, quod Amano accidit. Is patibulo, quod alteri paraverat, ipse affixus est, Judæi incolumes evaserunt. Non plura.

10. Sed prosequor argumentum de misericordia Dei. Hortatur nos Christus Lucæ 6. ut benigni, & misericordes simus, non tantum erga eos, qui nos diligunt, sed etiam erga inimicos. Ad hoc suadendum utitur duplici argumento. Uno, quia si nostra benignitas, ac misericordia ad solos amicos se extendit, nihil discrepamus a gentilibus: Altero, quia cũ simus filii Dei, debemus imitari patrem nostrum, qui etiam super ingratos, & malos benignus est. Hic quæram ex Calvino, in quo consistat hæc benignitas Dei circa malos, & ingratos? An eo benignus est, quia ad mortem, & damnationem eos creavit, nulla ipsorum culpa provocatus? An quia impellit illos, ut peccando laqueum sibi parent, quo suspendantur, aut ignem suscitent, quo æternum crucientur? si hæc misericordia est, quam imitari debemus, fateor Calvini discipulos in hac schola bene profecisse. Multo aliter Scriptura hanc misericordiam interpretatur. Nempe, quia Deus toti humano generi dedit Redemptorem, & cum jure posset omnes perdere, voluit potius omnes a Diaboli potestate vindicare, omnes ad se invitare, hortari ad pœnitentiam, pulsare ostium, patienter expectare, offerre gratiam, promittere gloriam, denique nihil non facere, quod filii ab indulgentissimo patre expectare possunt. Hæc Dei circa omnes misericordia est, quam testatur per Prophetas, & Apostolos.

Hæc in nobis excitat spem, & fiduciam in Deum. Hæc neminem, quantumvis flagitiis occupatum, patitur de venia desperare. At illa Calviniana misericordia quid aliud est, quam præcipitium desperationis? Quam fiduciam habeat peccator, qui a Calvino didicerit, se jam ab æterno morti destinatum esse: nullum a Deo subsidium sperare posse: omnes labores a se susceptos esse irritos, & inanes? Cavete ab hoc præcipitio.

11. Rejecta est sententia Calvini de reprobatione ad mortem, & interitū ante prævisionem peccati originalis. Et in hac re nullum Catholicum auctorem pro se habet. Nullus enim docet, reprobationem factam esse ante prævisum peccatum primi parentis. An autem aliqui reprobati sint propter solum peccatum originale, & in massa perditionis relicti; nonnulla dissensio est. Et quidē si de parvulis sit quæstio, constat eos reprobari propter solum peccatum originale, cum quo ex hac vita ante usum rationis decedunt. Neque de hac re dubium esse potest, ut in Scholastica Theologia dictum est. Si autem quæratur de adultis, an illi deserantur a Deo, & relinquantur in massa perditionis propter solum originale, & sine ullo respectu, aut prævisione peccatorum actualium, quæ propria voluntate commissuri sunt, disputant Theologi. Ego censeo, ne quidem post lapsum Adami Deum tam severe de nobis statuisse. Nam passim Sacræ Scripturæ testantur, Deum, quantum in se est, & ex parte suæ voluntatis neminem prorsus velle perire; potius velle omnes salvos fieri, & si quis pereat, non Dei voluntate, sed sua culpa perire. Loca clara, & obvia sunt, 1. Timoth 2. vers. 4. *Deus omnes homines vult salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire*. 2. Petri 3. 9. *Patienter agit propter vos, nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitentiam reverti*. Ezech. 18. vers. 32. *Nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus: revertimini, & vivite*. Et Oseæ 13. 9. *Perditio tua Israel; tantummodo in me auxilium tuum*. Sed quidquid de hac re sit, de qua alibi, mihi jam satis est, refutasse Calvini errorem, qui ante prævisum peccatum originale censet quosdā ad mortem prædestinatos esse. Hoc enim & crudele est, & sacris litteris, ac communi Catholicorum sensui contrarium, & apertam desperationem ingerit.

12. Catholica sententia est: Deum ex se, & sua bonitate creasse hominem cū tota posteritate eo fine, ut omnes salvi fierent, ideoq; dedisse omnia ea præsidia naturæ, & gratiæ, quæ ad illum finem consequendum erant necessaria. Quod autē exciderimus ab eo fine, & multi ex nobis reprobentur, id nō Dei ordinatione,

sed

sed nostro vitio accidisse. Hoc sensu Chrysost. Damascenus, D. Thomas, & alii passim distinguunt duplicem in Deo voluntatem; unam primariam, & antecedentem, quæ ex solo Deo ortum habet, & antecedit nostra opera; alteram secundariam, & consequentem, quæ ex nobis occasionem sumit, & consequitur nostra opera. Illa prior est voluntas bonitatis; hæc posterior est justitiæ; Deus ergo primaria, & antecedente voluntate vult omnes homines salvos fieri, qui non supplicii, aut cruciatus causa, sed ut ipsius bonitatis participes essemus, nos effinxit. At voluntate secundaria, & consequente vult aliquos damnare, & punire, quia scilicet peccando occasionem dederunt. Hoc brevissime, & eloquentissime expressit Tertullianus in libro de resurrectione carnis, cum ait: *Deus de suo optimus, de nostro justus*. Item explicari solet exemplo Judicis, qui voluntate primaria, quia vir bonus est, vult omnes cives salvos, & incolumes vivere: at si videat quenquam peccare, voluntate secundaria, & consequente, quia justus est, vult illum punire.

13. Sat multa de prima Calvini propositione. Antequam progrediar, præcipua Calvini objectio solvenda est. Robur, & firmamentum ipsius est in epistola ad Romanos cap. 9. Inde enim colligit reprobationis non aliam esse causam, quam Dei voluntatem. Primo ex illo: *Cum enim nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent, aut mali [ut secundum electionem propositum Dei maneret] non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei, quia major serviet minori, sicut scriptum est: Jacob dilexi, Esau odio habui*. Secundo ex illo, *non est volentis, neque currentis, sed Dei miserentis*. Tertio ex illo, *In hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam*. Quarto ex illo, *Cujus vult, miseretur, & quem vult indurat*. Quinto ex illo, *An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud vas in honorem, aliud vero in contumeliam?* Sed hæc loca nihil juvant Calvinum. Primo, quia agunt de homine corrupto per peccatum originale, ut omnes Patres explicant. At Calvino probandum est, Deum reprobasse quosdam ante prævisum peccatum originale. Secundo, quia agunt de reprobatione a gratia. At Calvinus vult probare, quosdam rejici a gloria ante prævisa peccata. Nihil ergo ad causam Calvini pertinent hæ scripturæ.

14. Hoc paulo fusius explicandum est. Deus circa reprobos exercet quatuor actus. Primo, permittit, eos labi in peccatum. Secundo, permittit eos perseverare, & mori in peccato. Tertio, excludit eos a regno. Quarto, addicit æternis pœnis. Jam ergo,

quando Calvinus loquitur de reprobatione, loquitur de tertio, & quarto actu. Quærit enim, quare Deus aliquos prędestinavit ad damnationem? Respondet, non aliam esse causam, nisi merā Dei voluntatem. Hoc ergo illi probandum esset ex locis D. Pauli citatis, quod tamen facere non potest. Ostendo. Scribit Paulus ad Rom. qui mixti erant ex Judæis, & gentibus. Judæi efferebant se propter legem, & circuncisionem. Paulus conatur eos retundere. Itaque cap. 9. 10. & 11. ostendit Judæos in nova lege excludi a gratia Evangelica, gentes admitti. Poterant objicere Judei, quare nos repellimur, & gentiles admittuntur? nobis facta est promissio, non illis. An promissio Dei semel facta potest irritari? respondet D. Paulus, promissionem firmā esse, si bene intelligatur. Abraham credidit Deo asserenti fore, ut in senectute acciperet filium. Propter hanc fidem facta est illi promissio, Messiam ex ipso nasciturum. Hęc promissio sicut facta est Abrahamo propter singularem ipsius fidem, sic etiam pertinet ad filios Abrahæ, qui Patris sui fidem sunt imitaturi. At Judæi, quando jam natus erat Messias ex posteris Abrahæ, noluerunt credere in Christum Messiam, & ideo non pertinet ad eos promissio. Possunt igitur, salva promissione, excludi a gratia Evangelica propter incredulitatem. Hic est scopus Apostoli.

15. Quid hinc concludet Calvinus? Nihil ad rem suam. Primo, quia Judæi repulsi sunt a gratia Evangelica: Calvinus loquitur de reprobatione a gloria. Secundo Judæi reprobati sunt non ex sola Dei voluntate, sed propter incredulitatem: Calvino probandum est, reprobationem fieri sola Dei voluntate, sine nostris peccatis. Reliqua, quæ sunt in c. 9. eo spectant, ut Apostolus ostendat, Deum pro suo arbitrio inæqualiter distribuere sua dona. Poterant enim dicere Judæi, non solum se, sed etiam Gentiles esse peccatores, ac proinde parem esse utrorumque causam; nec se magis, quam illos excludi oportuisse. Respondet D. Paulus, Deum in pari duorum causa posse uni plus largiri, quam alteri. Par erat causa Jacobi, & Esau; & tamen Deus unum alteri prætulit in temporali benedictione. Quare? quia sic illi visum est. Par erat causa Pharaonis, & Nabuchodonosoris; & tamen alterius misertus est Deus, alterum reliquit obduratum. Quæ causa? Dei voluntas. *Miseretur, cui vult, indurat, quem vult*. Et ex duobus peccatoribus, qui luto viliores sunt, alterum assumit ad gratiam ex misericordia: alterum relinquit in peccato ex justitia. Hinc duo colligas. Unum est, si comparate quæras, cur e duobus peccatoribus, sive solo originali, sive etiam actuali peccato infectis, Deus uni ma-

majorem exhibeat misericordiam, quam alteri? non aliam esse causam, quam Dei voluntatem. Huc spectat illud: *O altitudo*, &c. Nec de hoc contendimus cum Calvino. Alterum est, si seorsim quæras, cur Deus hunc, aut illum repellat a justitia, vel gloria? veram causam esse, quia peccator, & impius est: In hoc dissentimus a Calvino. Nobis favet Apostolus. Quæram enim, cur Judæi repulsi sunt a gratia Evangelica? Respondet Paulus, cap. 1. v. 20. *Propter incredulitatem.* Favet Augustinus. si quæram, quare Deus odio habuit Esau? Respondet lib. 1. ad Simplician. c. 2. *Deus non odit Esau hominem: sed odit Esau peccatorem.* Quare Deus hujus, aut illius non miseretur? respondet ep. 105. *Quibus Deus misericordiam non impertitur, ut non impertiatur, merentur.* Quare Deus indurat aliquos? respondet ibidem: *Quærimus meritum indurationis, & invenimus.* Denique favet ipse Christus in Evangelio: *Ite maledicti in ignem æternum.* Quare? *Esurivi enim, & non dedistis mihi manducare.*

QUÆSTIO II.

An hoc decretum Dei ita sit immutabile, ut tollat arbitrii nostri libertatem, & inevitabili necessitate hi salventur, illi pereant?

1. Affirmat Calvinus libro 3. cap. 21. §. 7. his verbis: *Dicimus æterno, & immutabili consilio Deum semel constituisse, quos olim assumere vellet in salutem, quos rursum exitio devovere.* Et cap. 23. §. 8. *Hic ad distinctionem voluntatis, & permissionis recurritur, secundum quam obtinere volunt, permittente modo, non autem volente Deo, perire impios.* Et paulo post: *Non dubitabo igitur cum Augustino simpliciter fateri, voluntatem Dei esse rerum necessitatem, atque id necessario futurum esse, quod ille voluerit.* Ex his locis tria habemus. Primo, decretum Dei esse immutabile. Secundo, nihil fieri permittente Deo, sed volente. Tertio, voluntatem Dei esse necessitatem rerũ. Hinc formo talem discursum: Omnia quæcunque fiunt, Deo volente fiunt: voluntas Dei est necessitas rerum: ergo omnia necessario fiunt: ergo tollitur omnis libertas in negotio prædestinationis, & reprobationis. Ergo alii necessario pereunt, alii necessario salvantur.

2. In his paucis multa absurda sunt. Primo, quod asseritur, nihil fieri permittente Deo, sed omnia volente. Nam si ita est, iam Deus non solum permittit fieri peccata, sed etiam vult fieri. Quod Calvinus quidem impie concedit, ostendam tamen infra

falsum esse. Secundo, quod additur, *voluntatem Dei esse rerum necessitatem.* Hinc enim sequeretur, omnia fieri necessario, etiam in rebus civilibus, & domesticis, quod pugnat cum experientia. Tertio, quod obtenditur, hanc esse Augustini sententiam, hæc mera deceptio est. Citat quidem Calvinus locum Aug. lib. 6. de Gen. ad lit. c. 15. sed non recte interpretatur. Nam Augustinus ibi agit de creatione mundi, & primorum parentum; & docet primam illam creationem non fuisse in potestate creaturæ, sed in placito Creatoris: *Cujus*, inquit, *voluntas rerum necessitas est*. Ubi notandum est, hæc duo plurimum differre; non esse in potestate hominis, antequam creatus est, ut hoc, vel illo modo creetur, & non esse in potestate hominis, postquam creatus est, ut bene, vel male agat. Illud primum verum est, & asseritur ab Augustino. Hoc posterius falsum est, & obtenditur a Calvino.

3. Nolo hic singula seorsim refutare. Unum persequar, quod caput est, de necessitate, & libero arbitrio. Asserit ergo Calvinus, nullum esse locum libero arbitrio, sed omnia fieri necessitate. Hæc assertio hæretica est, rationi, & sacris litteris contraria. Olim fuit Augustino ab abversariis falso imposita, ut patet ex D. Prospero in libello ad capitula Gallorum, cap. 6. ubi sic habet: *Quod liberum arbitrium in homine nihil sit, sed sive ad bonum, sive ad malum, prædestinatio Dei in hominibus operetur.* Hic articulus plane Calvinisticus est. Sed quid respondet Prosper pro Augustino? Audi, sic habet: *Prædestinationem Dei sive ad bonum, sive ad malum in hominibus operari, ineptissime dicitur*, &c.

4. Et vero si omnia fiunt necessario, quæcunque fiunt, quorsum præcepta Dei, & hominum? Frustra Reges, & Imperatores figunt mandata: frustra scelera inhibentur: frustra parentes jubent filios studiosos, ac subjectos esse: frustra Calvinus, & alii ministri ascendunt pulpita, populum hortantur, fidem exciant. Quid enim sperare, aut spectare possunt? si ab æterno decrevit Deus, quid ab unoquoque fieri velit, & hoc necessario futurum est: certe quidquid agas, aut moliaris, impedire non potes. Vide, Calvine, quo hominum cogitationes perducas. Nec solum in Prælatis, & Superioribus inanis erit labor mandandi, hortandi, increpandi, sed etiam in subditis necesse est concidat omnis sollicitudo, & bene agendi studium. Quis enim audiat, æterno, immutabili Dei decreto sibi fixam esse aut vitã, aut mortem, quin protinus in mentem veniat, nihil interesse, quomodo se gerat, quando suo opere nihil aut impediri, aut

pro-

promoveri queat Dei prædestinatio? Ita omnes projicient se, & deploratum in morem, quocunque libido tulerit, præcipites ibunt. Insuper, si ita res habet, cur puniuntur adulteria, furta, homicidia, quæ evitari non possunt? aut cur ea vitia hominibus imputantur, quorum necessitatem Deus sua prædestinatione imposuit? Quid enim facerent? an cum decretis Dei luctarentur? At frustra id facturi sunt, si omnino facere non possint. Ecce, ad quæ absurda devolvimur ex uno errore Calvini. Nec vero Calvinum hoc latuit. Nam lib.3.cap. 23. objicit sibi hæc argumenta, quæ revera firmissima sunt. Quid porro respondet? Nihil aliud, quam quod declamitando conatur persuadere, ut ab hujusmodi cogitationibus animũ abducamus, nec hujusmodi res in disputationem vocemus. Nimirum vellet Calvinus, ut sibi quantumvis absurda sentienti, ac docenti, simplici animo fidem habeamus, nec quæ asserit, in dubium vertamus. At frustra. Vel enim sperat se hoc consequi posse, quod petit; vel diffidit. Si sperat, suis ipse principiis repugnat; quia cum omnia, quæcunque facimus, necessario eveniant, auctore Calvino, nihil nobis liberum relinquitur, in quo ipsi gratiam præstemus. Si diffidit, quorsum conatur? cur oleum, & operam perdit? Nos interea pergamus libere eum refutare, & errores illius in apertam lucem proferre.

5. Dixi, quid Calvinus sentiat de decreto prædestinationis. Quid porro nos sentiamus, paucis explicabo. Ac primo nõ agnoscimus ejusmodi ferum, ac terribile decretum, quo aliis vita, aliis exitium statutum sit citra ipsorum meritum, aut culpam, sed longe aliud, quod bene agẽtibus præmia, male agentibus supplicia prædestinata sint. Secundo asserimus, hoc decretum esse quidem immutabile, sed nullo modo pugnare cum libertate arbitrii. Exemplo rem declaro. Si Princeps firmiter decernat, omnes sibi fore amicos, qui sibi obtemperent in rebus licitis, & honestis, qui autem nolint, & respuant, exilio mulctatum iri; an per hoc decretum, quantumvis fixum, & immotum, sublata sit subditorum libertas? Minime. Atqui sic nobiscum agit Deus.

6. Altius repetam, & summam totius rei ad paucula revocabo. Ac primo statuendũ est, hominem cũ plena libertate arbitrii creatum esse, eaque fuisse præditum in statu innocentiæ. Hoc expresse docet Calvinus libro 1. Institutionum, cap. 18. §. 8. quamvis aperte pugnet cum ipsius principiis paulo ante positis. Si ergo tunc habuit liberum arbitrium, & modo non habet; quæstio est, quomodo amiserit? An per peccatum, an alio modo? multa enim sunt, quæ videntur libertati repugnare. 1. Peccatum

originale. 2. Peccatum actuale. 3. Gratia Dei. 4. Præscientia Dei. 5. Voluntas Dei. 6. Providentia, & prædestinatio Dei: Si ostendam nullo horum sublatam esse arbitrii libertatem, salva nobis, & integra permittenda est.

7. Asserimus ergo primo, liberum arbitrium non esse sublatum per peccatum primi parentis. Hoc definitum est in Concilio Tridentino Sess. 6. can. 5. & aperte constat ex Scripturis, Num. 30. 14. *In arbitrio viri erit, sive faciat, sive non faciat*. Et Deuteron. 30. 19. *Testes invoco hodie cælum, & terram, quod proposuerim vobis vitam, & mortem, benedictionem, & maledictionem. Elige ergo vitam, ut vivas*. Et Josue 24. 15. *Sin autem malum vobis videtur, ut Domino serviatis, optio vobis datur. Eligite hodie, quod placet, cui servire potissimum debeatis*. Et 2. Reg. 24. 12. *Trium tibi datur optio, elige unum, quod volueris ex his, ut faciam tibi*. Et Ecclesiast. 31. vers. 10. *Quis est probatus in illo? Qui potuit transgredi, & non est transgressus, facere mala, & non fecit*. Et Matth. 19. 17. *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*. Et Matth. 23. 37. *Quoties volui congregare filios tuos, sicut gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti?* Et Apocal. 3. 20. *Ecce sto ad ostium, & pulso: si quis aperuerit mihi januam, intrabo ad illum*. Hæc loca intelligenda sunt de homine post peccatum ab Adamo commissum: ergo homo in tali statu habet arbitrium faciendi, & non faciendi; habet electionem vitæ, & mortis; potest transgredi præcepta, & servare; potest Deo vocanti obedire, & resistere. Nihil ergo deest illi, quominus habeat libertatem arbitrii. Sed quid quærimus testimonia ex Scriptura, & Conciliis? Convincit nos ratio. Non amisimus naturam, sed gratiam. Convincit experientia. Quotidie pro arbitratu surgimus, aut sedemus; ambulamus, aut quiescimus; silemus, aut loquimur; consentimus proximo, aut repugnamus. Hæc experientia tam certa est, ut alio argumento opus non sit; recteque dixit Scotus, non rationibus, sed verberibus refutandum esse, qui arbitrii libertatem neget. Nam eo usque fustibus contundendus esset, donec fateretur in nostra situm esse potestate, a verberando abstinere. Quod si de injuria sibi facta conquereretur, occurrendum esset, frustra conqueri, si nihil libero arbitrio, sed omnia necessitate geruntur.

8. At objicies, si non penitus extinctum, saltem magna ex parte labefactatum est liberum arbitrium ex peccato primi parētis. Respondeo cum distinctione: si naturales ejus vires spectemus, nihil est labefactatum; si dona supernaturalia, quibus in statu innocentiæ erat ornatum, fatemur iis spoliatum esse per peccatum

Ada-

Adami: ac proinde non posse tam multa præstare, quam si iisdem donis adhuc instructum esset. Hoc sensu dixit Concilium Tridentinum Sess. 6. cap. 2. *Liberum arbitrium non quidem extinctum esse, sed tamen viribus attenuatum.* Non est extinctum, quia retinuit vires naturales: attenuatum est, quia spoliatum est donis supernaturalibus. Hinc apparet, nos ex una parte dissentire a Pelagianis, ex altera a Calvinistis. Pelagiani dicebant, liberum arbitrium nullo modo læsum esse. Calviniani clamant, omnino extinctum esse. Catholici docēt, labefactatum esse quoad supernaturalia; integrum mansisse quoad naturalia. Semper Ecclesia media inter duos hæreticos, sicut Christus inter duos latrones, crucifigitur, ut ait Tert.

9. Sed objicitur parabola de eo, qui incidit in Latrones: Is non solum spoliatus est vestibus, sed etiam in carne plagas accepit, atque ita semivivus relictus est. Similiter liberum arbitrium non tantum spoliatum est donis supernaturalibus, quibus vestitum erat, sed etiam in sua natura vulneratum est, & quasi semivivum relictum. Sane Divus Thomas enumerat quatuor vulnera, quæ illi inflicta sunt, scilicet ignorantiam, malitiam, infirmitatem, concupiscentiam. Respondeo. Illa parabola habet alium sensum literalem; alium mysticum. Mysticus pro argumento inducitur. Eum Patres sic explicant: Homo, qui ab Hierusalem in Jericho descendebat, est Adam cum sua posteritate: Hierusalem erat in monte, Jericho in valle: Hierusalem visionem pacis; Jericho Lunam significat. Adam ergo ab Hierusalem, id est, a gratia Dei, & a sublimi dignitatis gradu, in quo conditus erat, descendit in Jericho, id est, in abjectum statum peccati; atque ita amissa pace animi factus est mutabilis, sicut Luna. Latrones, in quos incidit, dæmones sunt, qui eum primo spoliaverunt gratia: deinde etiā vulneraverunt. Sacerdos, & Levita, qui eadem via præteribant, Lex Mosaica est, quæ hominem non sanavit. Samaritanus est Christus, qui misericordia motus posuit hominem vulneratum in equum, id est, in humanitatem suam, & deduxit in hospitium, id est, in Ecclesiam. Vulnera ejus lavit vino, id est, suo sanguine, & unxit oleo, id est, misericordia, & charitate. Discedens vero; id est, in cœlum rediens, commisit illum stabulario, id est; Petro Vicario suo, cui etiam corporis, & sanguinis sui pretium dispensandum reliquit. Hic est parabolæ sensus mysticus, quem omnes fere Patres attigerunt. Jam quæritur, quomodo Adam non solum spoliatus sit, sed etiam vulneratus? Res facilis est. Triplicia erant dona supernaturalia in Adamo. Pri-

mo gratia, & charitas, quæ reddebant illum justum, & gratum Deo. Secundo, justitia originalis, quæ domabat carnis, & appetitus sensitivi rebellionem, & utrumque rectæ rationi subjiciebat. Tertio, corporis incorruptio, & immortalitas, quæ excludebat omnem læsionem, & fatigationem corporis. His sublatis per peccatum, non solum non potuit præstare opera supernaturalia, & meritoria, quæ requirunt gratiam, & charitatem: sed neque tam facile, & commode potuit exercere moralia, & civilia, quæ alioqui gratiam non requirunt. Nam sublata justitia originali, cœpit caro repugnare rationi; sublata incorruptione, cœperunt organa corporis destrui, & fatigari. Atque hoc sẽsu vires naturales liberi arbitrii dicũtur accepisse plagam, non quod in se vulneratæ sint, sed quia infirmiores factæ ex amissione illorum donorum. Et hoc est, quod significat D. Thomas per quatuor vulnera. Sunt enim quatuor potentię animę, scilicet intellectus, voluntas, & uterque appetitus sensitivus, alter irascibilis, alter concupiscibilis. In intellectu erat prudentia: in voluntate charitas, & justitia: in irascibili fortitudo: in concupiscibili temperantia. Hæ virtutes ablatæ sunt per peccatum: & ideo potentiæ illæ non quidem in se, & in suis naturalibus læsæ sunt, sed tamen infirmiores factæ, propter privationem supernaturalium. Idem docet D. Augustinus lib. 1. contra duas Epistolas Pelagianorum cap. 2 cum ait: *Quis nostrum dicat, quod primi hominis peccato perierit arbitriũ de humano genere? Libertas periit quidem per peccatum, sed illa, quæ in paradiso fuit, habendi plenam cum immortalitate justitiam*. Hic Augustinus significat periisse libertatem gratiæ, non libertatem naturæ.

10. Asserimus secundo, liberum arbitrium, quoad vires suas naturales, non tolli per peccata actualia, quæ quis propria voluntate committit: Ac proinde hominem peccatorem posse libere agere, non quidem opera meritoria, & supernaturalia sine gratia Dei, sed tamen opera moralia, & naturalia. Hæc assertio non indiget nova probatione, quia ex dictis convincitur. Proferam tantum exempla ad confirmandũ. An non Cain erat peccator? & tamen illi dictum est a Deo; *Sub te erit appetitus ejus, & tu dominaberis illius*. Et David nonne peccato erat obstrictus, quando ei dictum est: *Trium tibi datur optio: elige unum, quod volueris ex his, ut faciam tibi*. An non illi, qui quotidie peccata peccatis accumulant, peccatores sunt? & tamen nova peccata committunt, quod sine libertate fieri non potest. Nam, ut ait Aug. lib. de vera relig. c. 14. *Usque adeo peccatum voluntarium est malum, ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium*.

Et

Et infra: *Et quoniam peccari dubium non est, nec hoc quidem dubitandum video, habere animas liberum voluntatis arbitrium.* Et in lib. de duabus animabus cap. 11. cum dixisset, peccatum non cōmitti, nisi ab eo, qui libero arbitrio præditus est, subjicit hæc verba: *Nonne ista cantant & in montibus Pastores, & in theatris Poetæ, & indocti in circulis, & docti in Bibliothecis, & magistri in scholis, antistites in locis sacris? & in orbe terrarum genus humanum?* Addo ego, sed non Calvinistæ in pulpitis. Illud hic notandum est ex D. Thoma, quod licet homo non perdat liberum arbitrium per peccatum actuale, tamen sæpius peccando acquirit habitum quendam, ac propensionem ad peccata incitantem, atque ideo difficilius fertur in bonum, quam si non peccasset.

11. Asserimus tertio, liberum arbitrium non tolli, sed adjuvari per gratiam Dei. Est autem triplex gratia Dei. Prima præveniens, seu excitans. Secunda adiuvans. Tertia justificās. Præveniens non tollit libertatem, quia, ut optime definitur in Conc. Trid. sess. 6. c. 5. & can. 4. homo libere assentitur, & cooperatur gratiæ excitāti, ita ut possit dissentire, & eam rejicere, si velit: quod nisi esset, quare Scriptura tam anxie nos moneret, ut Deo vocanti, & excitanti consentiamus? Zach. 1. Joelis 2. Ezech. 18. *Convertimini, & agite Pœnitentiam.* Quare nobis imputaret, quando non consentimus? Jerem. 7. 13. *Vocavi vos, & non respondistis.* Et Isa. 50. 2. *Vocavi, & non erat, qui audiret.* Et Matth. 23. 37. *Quoties volui congregare filios tuos, & noluisti?* Denique, quare staret ad ostium cordis nostri, pulsans, & expectans, donec aperiamus? Apoc. 3. 20. *Sto ad ostium, & pulso.* Ex his omnibus sic concludo: Quando Deus excitat peccatores ad pœnitentiam, vel liberū est illis converti, vel non est. Si est liberum: ergo gratia excitans non tollit libertatem. Si nō est liberum: ergo superflue sunt minę, admonitiones, & increpationes divinæ. Jā de gratia adjuvante idē statuo, & ratio sumitur ex dictis. Nam si libere consentimus gratiæ excitanti, ut probatū est; consentimus autem per gratiam adjuvantem, certe gratia adjuvans non tollit libertatē. Idem alio modo ostendi potest. Nam hęc gratia nihil aliud est, quam supernaturalis cōcursus Dei ad opera nostra supernaturalia, & perinde ad illa se habet, sicut se habet cōcursus naturalis Dei ad opera nostra naturalia. Atqui hic non tollit libertatem arbitrii in actionibus naturalibus: ergo nec alter in supernaturalibus. Superest gratia justificans, quæ non destruit, sed sanat, & perficit naturam. Hæc omnia perspicua sunt. Solum de gratia præveniente objici potest illud Joan. 6. 44. *Nemo potest venire ad me, nisi Pater meus traxerit illum.* Qui trahit aliquem, vim, & necessitatem infert:

fert: sed Deus trahit hominem per gratiam prævenientem: ergo per illam gratiam infert illi vim,& necessitatē: ergo gratia præveniens non cohæret cum libertate arbitrii. Respondeo. Homo variis modis potest trahi. Primo, vi, & necessitate. Secundo, affectu, amore, vel laude, juxta illud Poetæ: *Trahit sua quemque voluptas*. Deus trahit hominem, non vi, sed amore, & benevolentia. Sic explicat Augustinus hunc locum tract.29.in Joann.

12. Asserimus, quarto, Libertatē arbitrii non tolli, aut impediri per scientiam Dei. Hoc copiose, & eleganter disputat D. Augustinus lib.3. de libero arbitrio, cap.2.& sequentibus. Est autem duplex Dei præscientia: Una conditionata, quæ antecedit liberū actum voluntatis divinæ. Hac Deus præcognoscit, quid liberum arbitrium cujusque hominis, aut Angeli facturum esset, ex hypothesi, si in tali rerum ordine, cum his, aut illis auxiliis, & circumstantiis poneretur. Hoc modo præcognovit Tyrios, & Sidonios acturos fuisse pœnitentiam, si miracula apud illos facta fuissent. Et Saulem obsessurum urbem Ceilam, & cives tradituros Davidem Sauli, nisi fugeret. Deniq; quosdam justos lapsuros esse in peccata, si diutius viverent; & ideo ne labantur, eripit illos ex hac vita, dum adhuc justi sunt. De hac scientia multa habet August. lib. de bono perseverantiæ c.9.& 10. & in lib. de cor. & gratia cap. 8.& alibi. Altera Dei præscientia est absoluta, quæ sequitur liberum decretum divinæ voluntatis. Hac Deus absolute præcognoscit, quidquid reipsa futurum est. Hoc modo præcognovit, & prædixit omnia in veteri Testamento, quæcunque in novo eventura essent. Unde Tertullianus lib.2. contra Marcionem recte dixit, *Præscientiam Dei tot habere testes, quot fecit Prophetas*. Utraque præscientia est certa, & infallibilis: tum quia Deus est prima veritas, ac proinde in cognitione falli, aut errare non potest: tum etiam, quia intellectus Dei est infinite perfectus, ideoque ad omnē veritatem se extendit: ergo nulla veritas latere eum potest. Neutra tamen pugnat cum libertate arbitrii. Et quidem de præscientia conditionata manifestum est, quia per illam Deus non prævidet, quid revera facturus sit Petrus, aut Paulus, sed quid facturus esset, si hæc, aut illa hypothesis poneretur; in eo autem, quod facturus esset sub conditione, & tamē revera facturus non est, non patitur detrimentum libertatis De præscientia vero absoluta idem patet, quia licet Deus per illam absolute prævideat, quid Petrus, aut Paulus facturus sit; tamē illa presciētia sequitur decretum voluntatis divinæ, ac proinde Deus per illā prævidet res eo modo futuras, quo juxta decretū, aut permissionem Dei futuræ sunt. Si ergo juxta decretū, aut permissionem

Dei

Dei futuræ sunt contingenter, aut libere: prævidet eas futuras contingenter, aut libere: si necessario, necessario: nulla igitur libertas, nulla contingentia, nulla necessitas rerum oritur ex hac præscientia Dei, sed præsupponitur. Idem confirmatur ratione D. Augustini: nam si præscientia Dei tolleret libertatem, vel id faceret, quia præscientia est, vel quia Dei est. Non primum, quia tunc etiam nostra præscientia tolleret libertatem, quod tamen falsum est. Si enim Deus revelaret mihi, Petrum cras alio profecturum, illa mea præscientia, per revelationem acquisita, non imponeret Petro necessitatem proficiscendi. Nec secundũ; quia sicut Deus præscit quid nos facturi simus, sic etiam præscit, quid ipsemet facturus sit: sed præscientia Dei non imponit ipsi necessitatem: ergo neque nobis. Denique confirmatur ex ipso Calvino, qui concedit, hominem in statu innocentiæ fuisse præditũ libero arbitrio, & ex illa libertate aliquid fecisse. Vel ergo Deus præscivit hominem in illo statu aliquid libere facturũ, vel non præscivit. Certe ignorare non potuit, qui omnia novit. Si ergo Deus præscivit, & tamen homo libere operatus est, sane præscientia Dei non tollit libertatem arbitrii nostri.

13. Occurrit hic molesta objectio non a Calvino, sed jam olim multo ante nata. Est autem hujusmodi. Præscientia Dei est certa, & infallibilis: ergo quidquid Deus præscit futurum, hoc certo, & infallibiliter futurum est: præscit autẽ omnia, quæ facturi sumus: ergo omnia certo, & infallibiliter futura sunt: ergo omnia necessario fient. Respondeo, negando ultimam hanc consequentiam. Concedo, Deum omnia futura præscire certo, & infallibiliter. Concedo etiam, omnia, quæ futura sunt, certo, & infallibiliter esse futura: nego tamen necessario esse futura. Potest enĩ aliquid esse certum, & infallibile, quod tamen non sit necessariũ, sed contingens, aut liberum: quo pacto certum, & infallibile est, me jam loqui, aut ambulare, quod tamen libere facio. Est & alia vetus objectio multo difficilior, in hunc modum: Deus ab æterno præscivit Antichristum peccaturũ: ergo Antichristus peccabit. Hæc consequentia est legitima, & antecedens hujus consequentiæ est necessarium: ergo & consequens est necessarium: cum necessitate autem non potest stare libertas. Et confirmatur ex regula Dialecticorum, quia quando conditionalis propositio est vera, si ejus antecedẽs est absolute necessariũ, etiã consequens est absolute necessariũ: Alioqui in bona consequentia posset esse antecedens verum, & consequens falsum: sed hæc conditionalis est vera: *Si Deus hoc scivit futurum, hoc ita eveniet;* & antecedens est necessarium: ergo etiam consequens est necessarium.

14. Hoc

14. Hoc argumentum dicebat VVicleffus adeo esse efficax, ut Armacanus viginti annos in solutione illius laboraverit, & tandē vi ejus coactus dixerit, Deum in sua præscientia posse errare. Sed nihil tale in Armacano legitur. Unde satis apparet, VVicleffum falso hoc illi imposuisse, ut notat Thomas VValdensis. Est antē ipsum argumentum per se difficile, & valde torquet Theologos. Quid quisque sentiat, non dicam. Paucis rem ipsā declarabo. Ac primum illa regula Dialecticorū (quando conditionalis propositio est vera, si ejus ātecedens est necessarium, etiam consequens est necessarium) locum habet, quando antecedens est necessarium ex intrinseca connexione terminorum; non autem, quando solum est necessarium ex accidenti, seu ex suppositione. Constat autem, hoc antecedens (*Deus præscit Antichristum peccaturum*) non esse necessariū ex intrinseca connexione terminorum, quia præscientia Dei non habet intrinsecam connexionem cū peccato Antichristi. Est autem necessarium ex suppositione, quia posito, quod Antichristus sit peccaturus, non potest Deus hoc ignorare. Hæc solutio brevis, & clara est. Potest tamen aliter, & sub aliis terminis explicari. Duplex est necessitas alicuius effectus: una antecedens, altera comitans, seu consequens. Antecedens necessitas est, quæ oritur ex causa antecedente, & necessario operāte, atque ad unū determinata. Posita enim tali causa, necessario sequitur effectus. Hoc pacto necessarium est, solem cras oriri, quia ortus solis provenit a causa necessaria, & determinata. Comitās, seu consequens necessitas est, quæ non oritur ex causa antecedente, & necessaria; sed ex ipsa positione effectus, etiāsi effectus liber sit, & a libera causa proveniat. Hoc pacto necessarium est, Petrum sedere, posito, quod sedeat, aut Petrum sedisse, posito, quod sederit; aut Petrum sessurum esse, posito, quod sessurus sit. Hæc necessitas non tollit libertatem, sed potius præsupponit. Quod ergo Deus præsciat Antichristum peccaturum, est quidem necessarium, nō tamen antecedente, sed consequente necessitate. Illa enim necessitas nō oritur ex aliqua causa necessario operante, quę præcedat peccatum, sed oritur ex ipsa positione futuri peccati. Posito enim, quod Antichristus sit libere peccaturus, necesse est, Deū hoc non ignorare, quia omnia novit. Nihilominus, quod sit peccaturus, hoc non provenit ex aliqua causa antecedente, quæ urgeat, aut necessitet illū ad peccandū. Hoc sensu dicunt Patres, & Scholastici, præscientiam Dei, qua futura cognoscit, esse posteriorem rebus futuris, & nullo modo priorem. Quia enim aliquid futurū est, ideo a Deo futurum cognoscitur, & non contra. Non enim ideo futurum est, quia a Deo cognoscitur.

15. Af-

15. Asserimus quinto, libertatem arbitrii non impediri per decretum, aut voluntatem Dei. Est autem duplex decretum, de quo dubitari potest. Unum, quo Deus ab æterno statuit concurrere cũ libero nostro arbitrio ad omnes ejus actiones. Alterum, quo statuit dare gratiam prævenientem, & adjuvantem ad opera gratiæ. Si per hæc duo decreta nulla necessitas infertur libero arbitrio, aut ejus actionibus, salva manet libertas. At ita res habet; nã per prius decretum, quo Deus statuit nobiscum concurrere ad agendum, nihil aliud fit in tempore, quam quod detur nobis cõcursus generalis Dei ad nostras actiones: hic autem concursus non tollit libertatem, quia non est prior nostro concursu, nec prævenit, aut determinat nostram voluntatem ad agendum, sed est simul tempore, & causalitate cum nostra determinatione: ergo non affert necessitatem antecedentem, quæ sola tollit libertatem arbitrii, ut dictum est. Posterius vero decretum, quo Deus statuit nos prævenire gratia excitante, vel adjuvare gratia cooperante, nihil etiam lædit nostram libertatem. Nam per illud decretum nihil aliud fit, quam quod detur nobis gratia excitans, & adjuvans: hæc autem nullam imponit necessitatem, ut paulo ante ostendi. At objicies: nemo potest resistere decreto Dei. Ergo omnia, quæ Deus fieri decrevit, fiunt necessario. Respondeo; Hoc non recte infertur. Potius sic inferendum erat. Nemo potest resistere decreto Dei. ergo omnia, quæ Deus fieri decrevit, fiunt eo modo, quo Deus decrevit, & voluit, ut fierent; at decrevit eo modo concurrere cum nostra voluntate ad agendum, ut voluntati relinquatur sua libertas; ergo eo modo concurrit. Huic autem decreto nemo potest resistere, idest nemo potest impedire, quominus Deus libere nobiscum concurrat ad agendũ, manente nobis integra nostrâ libertate, sicut ipse decrevit.

16. Asserimus sexto, libertatem arbitrii non impediri per providentiam, aut prædestinationem Dei. Hoc ex dictis optime concluditur. Nam in prædestinatione, ex parte Dei, nihil aliud spectari potest, quam præscientia, & voluntas Dei, quarum neutra lædit libertatem. At ex parte effectuum est gratia excitans, adjuvans, & sanctificans, quæ etiam cohærent cum libertate. Idem convinco ex principiis Calvini; quia providentia, & prædestinatio non minus habebant locum in statu innocentiæ, quam modo habent, ut Calvinus fatetur. At tunc optime cohærebant cum libero arbitrio; ergo etiam modo cohærebunt. Atque hæc breviter dicta sint ex sententia Catholicorum.

QUÆ-

QUÆSTIO III.

Quid respondendum ad dilemma Calvinisticum?

1. DIxi superius, ex doctrina Calvini sequi hoc dilemma, quod miseros ad desperationem provocat: Aut sum prædestinatus, aut reprobatus. Si prædestinatus, nihil refert, bene, an male vixero, quia necessario salvabor. Si reprobatus, certo pereundũ mihi est, quantumvis cupiam esse bonus, & virtutis studiosus. Quid ergo superest, quam ut faciã, quod lubet, & fruar voluptatibus, quamdiu licet? Hoc argumento olĩ convictus fuit Religiosus ille, de quo supra dixi ex Augustino, & nostro sæculo multi illum imitãtur, qui relictis monasteriis, ad laxiorem vitam redeunt, & omnibus flagitiis fœdissime se immergunt. Et sane argumentũ tale est, quod ex Calvini principiis affabre contextum, a Calvinistis solvi non potest.

2. Conatur quidẽ Calvinus lib. 3. cap. 23. §. 12. ad hoc argumentum respondere, sed nihil agit. Potius vim argumenti auget, & suis ipse principiis contradicit. Sunt autẽ duo responsionis ipsius capita, quorum alterum ad prædestinatos, alterum ad reprobos pertinet. Primo dicit, electionis scopum esse vitæ sanctimoniam, ac proinde electos debere ad eã meditãdã alacriter se excitare, nõ autem desidiam prætexere. Secũdo dicit, reprobos impudentissime mentiri, quando prætendũt se perdituros operam, si studeant bene vivere; si enim reprobi sunt, inquit, non possunt bene agere, quia necessitate decreti divini ad male agendũ impelluntur. Hæc solutio quam inanis sit, nemo non videt. Ac primo, quomodo electi possunt se excitare ad vitæ sanctimoniam, si, ut alibi dixit Calvinus, libero arbitrio præditi non sunt? si omnia ab iis necessitate, nihil libertate agitur? Deinde, quorsum hoc faciant, si sola electio sufficit ad salutem? si efficaciter electi sunt, nullo respectu bonorum operum? Denique, quid potest obesse, si non modo non excitent se, sed etiam adulteria, & homicidia committant? Hæc enim illis non imputantur, teste Calvino. Sane si non alia solutio expectanda est, perget quisque dicere: Si electus sum, nihil refert, quomodo me geram, quia certo certius salvabor. Jam quod secundo loco dixit Calvinus de reprobis, quid aliud est, quam ipsum desperationis barathrum? Si non possunt reprobi ne conari quidem bene agere, sed necessario ipsis pereundum est, quid aliud sequitur, quam ut abjiciant se, & in omnem vivendi licentiam se effundant?

3. Mul-

3. Multo rectius solvit hoc argumentum quidam Medicus, quam Calvinus. Historiam refert Cæsarius, quæ sic habet: Ludovicus Landgravius propter deploratam vivendi licentiam, a viris religiosis correptus, graviterque monitus, ut ad bonam frugem rediret, antequam inopina morte præveniretur, pro excusatione hoc afferebat: Si prædestinatus sum, nulla peccata poterunt mihi regnum celorum auferre; si reprobus, nulla bona opera conferre. Itemque illud; Cum venerit dies mortis meæ, certo moriar; illum nec bene vivendo potero extendere, nec male vivendo prævenire. Quid factum? Incidit in gravem morbum. Medicum ad se vocat. Is, ut erat vir prudens, & verborum Landgravii memor, Domine mi, inquit, frustra me vocas. Nam si venit hora mortis tuæ, certo morieris, nec possum te juvare; si non venit, non indiges mea ope. Quid ita vero, inquit Landgravius? Quin juva me, antequam mors adrepat. Tum Medicus: Si putas vitam corporis conservari posse adhibita medicina, cur similiter non credis vitam animæ juvari posse pœnitentia, & contritione? Hoc verbo vicit Medicus, & Landgravio persuasit.

4. Theologi hoc modo solvunt. Si prædestinatus sum, idest si a Deo ordinatus sum ad vitam æternam per certa media, quæ in mea sunt potestate, consequendam, certo consequar vitam æternam, modo illa media adhibuerim. Rursum, si sum reprobatus, idest, si a Deo ordinatus sum ad perpetuos cruciatus propter mea peccata, quæ libere commissurus sum, certo damnabor, si illa peccata committam, & ab iis non abstineam. Hæc solutio reddit animum tranquillum, & pacatum. Neque eum, qui in peccatis est, facit desperare; nec ei, qui justus est, securitatem promittit. Quin potius utrumque monet, ut cum timore, ac tremore salutem suam operentur.

CAPUT IV.

De Gratia.

1. CAlvinus sic sentit. Primo, Christum non omnibus, sed paucis, idest solis prædestinatis largiri suam gratiam. 2. Et his paucis non dare quamcunq; gratiam, sed tantum actualem; nulli habitualẽ, & sanctificantem. 3. Porro hanc actualem tam parce, ac tenuiter dari a Christo, ut nemini sufficiat ad legẽ servandam. 4. Imo cum hoc onere dari, ut qui illam accipiunt, non possint ea libere uti, aut cũ ea cooperari. Tria priora puncta

refutata sunt. Primum lib. 3. cap. 2. quæst. 1. Alterum l. 1. cap. 16. quæst. 2. Tertium lib. 1. cap. 17. quæst. 3. Superest quartum, quod hoc loco refutandum est, tametsi præcedenti capite aliquid de eo dictum sit.

2. Docet ergo Calvinus, per gratiam actualem, quæ a Christo datur, tolli libertatem arbitrii; nec esse in nostra potestate cum illa cooperari, vel non cooperari. Sic enim habet l. 2. instit. cap. 3. §. 10. *Ac voluntatem movet, non qualiter multis sæculis traditum est, & creditum, ut nostræ postea sit electionis, motioni aut obtemperare, aut refragari, sed illam efficaciter afficiendo. Illud ergo toties a Chrysostomo repetitum repudiari necesse est: quem trahit, volentem trahit.* Hic aperte reprehendit Chrysostomum, & totam antiquitatem, quæ multis sæculis tradidit, & credidit, gratiam Dei prævenientem ita movere, & excitare nostram voluntatem, ut liberum sit consentire, vel dissentire.

3. Sed Calvinus potius reprehendi debet, qui opponit se non solum antiquis Ecclesiæ Doctoribus, sed etiam Scripturis ipsis. Antequam hoc ostendo, breviter explicanda est illius sententia. Potest enim duobus modis intelligi. Primo, ut voluntas nostra a Deo mota, & excitata consentiat quidem divinæ motioni, non tamen libere, sed necessario, ita ut nõ possit non consentire. Secundo, ut mota, & excitata nihil ipsa agat, sed totum, quidquid fit, a sola gratia procedat, & voluntas solum passive se habeat. Hoc posteriori modo asseritur a Calvino. Nam lib. 2. instit. c. 3. §. 7. sic habet: *Erunt fortasse, qui concedent, voluntatem a bono suopte ingenio aversam sola Dei virtute converti; sic tamen, ut præparata suas deinde in agendo partes habeat.* Et paulo post: *Hoc perperam illi tribuitur. Ideo non recte a Chrysostomo scriptum est, nec gratiam sine voluntate, nec voluntatem sine gratia quicquam posse operari.* Hic iterum reprehendit Chrysostomum, & aperte docet contra omnes Patres, voluntatem a Deo excitatam, & præparatam non habere suas partes in agendo, sed totum, quod fit, a sola gratia effici.

4. Hinc patet, duos errores in hac doctrina contineri. Alter est, quod volũtas non cooperetur gratiæ, sed omnino nihil agat. Alter, quod non sit in potestate voluntatis consentire, aut refragari. Uterque perniciosus, & sacræ Scripturæ contrarius. Prior refellitur ex illo 1. Corinth. 15. 10. *Gratia ejus in me vacua nõ fuit, sed abundãtius illis omnibus laboravi; non ego autem, sed gratia Dei mecum.* Quæ verba sic explicat D. Augustinus lib. de gratia, & libero arbitrio cap. 5. *Non ego autem, sed gratia Dei mecum, idest non solus, sed gratia Dei mecum: ac per hoc nec gratia Dei*

sola,

sola, nec ipse solus, sed gratia Dei cum illo. Hoc unicum testimonium, tam clare explicatum, sufficeret. Addam tamen plura. Psalm. 26. 9. *Adjutor meus esto, ne derelinquas me.* Et Psalm. 69. 1. *Deus in adjutorium meum intende.* Si Deus adjuvat nos, sane & nos aliquid agimus, ut recte argumentatur Augustin. serm. 13. de verb. Apostol. *Nomen,* inquit, *Adjutoris praescribis tibi, quia & tu ipse aliquid agis.* Eodem spectant illa 2. Cor. 6. 1. *Ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.* Et Roman. 8. 21. *Spiritus adjuvat infirmitatem nostram.* Et Philip. 4. 13. *Omnia possum in eo, qui me confortat.* Et Augustin. Tract. 72. in Joan. *Operanti in se Christo cooperatur homo salutem aeternam, & justificationem suam.*

5. Hinc recte colligunt Theologi, duplex esse officium gratiae actualis: alterum praevenire, excitare, & praeparare nostram voluntatem, & consensum: alterum voluntatem jam praeparatam adjuvare, & cum ea cooperari ad consensum eliciendum. Unde Augustinus in Enchiridio cap. 31. *Hominis voluntatem Deus praeparat adjuvandam, & adjuvat praeparatam.* Et lib. 2. de peccatorum meritis, capit. 18. *Quod ad Deum nos convertimus, nisi ipso excitante, & adjuvante non possumus.* D. Bernardus lib. de gratia, & libero arbitrio: *Conatus nostri cassi sunt, si non adjuvantur: & nulli, si non excitantur.*

6. Sed objicit Calvinus illud 1. Cor. 12. 9. *Deus operatur omnia in omnibus.* Et 2. Cor. 3. 5. *Non sumus sufficientes cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.* Et Philip. 1. 6. *Deus operatur in vobis velle, & perficere.* Ex his colligit, Deum omnia facere per suam gratiam, nos nihil. Respondeo. Primum testimonium non est ad rem. Non enim agit ibi Apostolus de gratia praeveniente, de qua nunc quaestio est; sed de gratiis gratis datis, ut vocant, id est, de dono linguarũ, prophetiae, miraculorum; quae omnia dicit esse a Deo: quod nemo negat. Ex secũdo hoc solum colligi potest, nos sine auxilio divinae gratiae nihil, quod ad salutẽ pertineat, posse inchoare, aut perficere, quod fatemur cum Augustino lib. de Praedest. Sanctorum cap. 2. *Nemo,* inquit, *sibi sufficit ad incipiendum, vel perficiendum quodcunque opus bonum.* Simili modo explicandum est illud: *Deus operatur in vobis velle, & perficere,* id est, Deus in principio, & progressu boni operis adest vobis per suam gratiam, ita ut vestrum velle, & perficere non solum fit a vobis, sed etiam a Deo, qui vobiscum operatur. Sic explicat D. Augustinus lib. de gratia, & lib. arbitr. cap. 9. cum ait: *Non enim, quia dixit, Deus operatur in vo-*

 bis

bis velle, & perficere, ideo liberum arbitrium abstulisse putandus est. Quod si ita esset, non superius dixisset: Cum timore, & tremore vestram salutem operamini. Et infra cap. 17. *Ut velimus, sine nobis operatur: cum autem volumus, ut faciamus, nobiscum cooperatur.*

7. Potest & illud objici Rom. 8. 12. *Quicunque spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei.* Sed jam olim respondit D. Augustinus ser. 13. de verbis Domini, cum ait: *Dicit mihi aliquis, ergo agimur, non agimus. Respondeo: Imo & agis, & ageris. Et tunc bene agis, si a bono agaris. Spiritus enim Dei, qui te agit, agentibus adjutor est. Ipsum nomen adjutoris præscribit tibi, quia & tu ipse aliquid agis. Agnosce, quid poscas, agnosce, quid confitearis, quando dicis: Adjutor meus esto, ne derelinquas me. Adjutorem utique invocas Deum. Nemo adjuvatur, si ab illo nihil agatur.* Vides, quomodo ubique pugnet pro nobis Augustinus contra Calvinistas.

8. Objicitur & illud Jacobi 1. 17. *Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum.* Respondeo. Verum est, dona fidei, spei, charitatis, & actualis gratiæ esse a Deo, tanquam ab authore omnis boni spiritualis; non tamen inde conficitur, nos cum ejusmodi donis non cooperari. Imo ideo conferuntur a Deo, ut cum ipsis cooperemur. Hoc significat Christus in parabola Euangelica, Lucæ 19. 13. cum ait: *Vocatis autem servis suis, dedit eis decem mnas, & ait ad illos, Negotiamini, dum venio.* Et infra: *jussit vocari servos, quibus dedit pecuniam, ut sciret, quantum quisque negotiatus esset.* Hic per servos intelliguntur omnes fideles Christiani, quibus distribuit dona suæ gratiæ, eo fine, ut quisque bene iis utatur, juxta monitum Apostoli 2. Cor. 6. 1. *Exhortamur, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.*

9. Hactenus contra priorem Calvini errorem. Alter erat, non esse in potestate hominis cõsentire, vel resistere gratiæ Dei excitanti, seu prævenienti. Hic etiam refellitur. Primo ex scripturis, Actor. 7. v. 51. *Vos semper Spiritui Sancto resistitis.* Loquitur de Judeis, qui tametsi per gratiam, & inspirationem Spiritus sancti sæpe excitarentur ad fidem, & pœnitentiam; nolebant tamen inspirationi locũ dare, sed sponte, ac plena libertate illi resistebant. Eodem spectat illud Psal. 94. 8. *Hodie, si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra,* id est, si internam vocẽ Spiritus sancti perceperitis, nolite illi resistere, sed acquiescite. Ita enim loquitur, quasi sit in potestate illorum, vel obtemperare monitioni divinę, vel obdurato corde reluctari. Et illud Matth. 23. 37 *Quoties volui congregare filios tuos, & noluisti?* Et Ap. 3. 20. *Ego sto ad ostium,*

& pul-

& pulso: si quis aperuerit mihi januam, intrabo ad illum: Hic supponitur esse in potestate nostra aperire januam cordis Deo pulsanti, & non aperire.

10. Consentiunt nobiscum Patres. Aug. lib. de spiritu, & littera cap. 34. *Consentire vocationi Dei, vel ab ea dissentire, propriæ voluntatis est.* Nihil brevius, nihil nervosius dici potuit. Et in lib. de gratia Christi c. 14. *Quis non videat venire quemquam, aut non venire, arbitrio voluntatis?* Et in tr. in titulum Psal. 71. prope finem: *Non erat in potestate tua, ut non nascereris ex Adam: est in potestate tua, ut credas in Christum.* Et D. Prosper lib. 2. de vocat. gentium, c. 28. *Sicut qui crediderunt, juvantur, ut in fide maneant: sic qui nondum crediderunt, juvantur, ut credant. Et sicut illi in sua habent potestate, ut exeant, ita & isti in sua habent potestate, ut veniant.* Omitto alios Patres in re perspicua.

11. Accedit hæc ratio efficacissima. Constat ex scripturis, alios consentire divinæ voluntati, alios resistere. Consenserunt Matthæus in telonio, Paulus in itinere, Zachæus in arbore, Latro in cruce; restiterunt Judæi, de quibus Stephanus Act. 7. v. 51. *Vos semper Spiritui sancto resistitis.* Et Prov. 1. 24. *Vocavi, & renuistis.* Vel ergo utrique, tam hi, quam illi libere id fecerunt; vel necessario, aut coacte. Si libere, vicimus. Si necessario, aut coacte, duo sequuntur absurda: Alterum, quod nec illi laudandi, nec hi vituperandi sint: Alterum, quod Deus det quibusdam suam gratiam, & per eam ipsos cogat ad resistendum, quod plane a divina bonitate est alienum. Quid enim hoc aliud esset, quam Deum esse authorem peccati obdurationis, aut conferre suam gratiam in nostram perniciem, aut damnationem? Et si ita est, quomodo alibi dicit: *Nolite obdurare corda vestra?* Nisi iterum accurrat Calvinus, & Beza cum suo solenni responso, *Deum ironice hoc dicere, & illudere miseras mortalium mentes*. Ita enim solent isti Theologi, cum urgentur, sacras litteras interpretari.

12. Sed citat pro se Calvinus illud Ezech. 36. 26. *Auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum.* Hinc infert, sicut nō est in potestate lapidis, ut convertatur in carnē, sed solū passive se habet; ita nō est in potestate voluntatis humanæ, ut ex mala fiat bona, sed mere passive se habet. Respondeo. Voluntas nostra secundum se nec est cor lapideum, nec carneum, sed vis quædam media, & naturalis, quæ formam lapidis, aut carnis successive potest suscipere, id est, quæ nunc peccati duritiem, nunc gratiæ teneritudinem in se habere potest. Neutrum tamen fit sine ipsius liberâ cooperatione. Hinc idem Ezech. cap. 31. dicit: *Projicite a vobis iniquitates vestras, & facite vobis cor no-*

vum: unde sequitur, cor lapideum non posse fieri carneum, nisi & Deus per suam gratiam, & voluntas per suum consensum concurrat. De concursu Dei intellige illud, *Dabo vobis cor carneum.* Et Psal. 50. 12. *Cor mundum crea in me Deus*. De concursu autem nostræ voluntatis, *Facite vobis cor novum*.

CAPUT V.

De Authore peccati.

CAlvinus ita sentit. 1. Deum ab æterno non solum præscivisse, & permisisse, sed etiam efficaciter voluisse, ordinasse, prædestinasse, ut Adam peccaret, & totam posteritatem in ruinam secum pertraheret. 2. Similiter ab æterno voluisse, ordinasse, prædestinasse, ut alia peccata fierent, quæ quotidie fiunt ab hominibus. 3. Ut hoc decretum executioni mandetur, Deum quotidie mandare, urgere, & impellere Satanam, ut maleficia concipiat, & homines ad peccandum inducat. 4. Neque eo contentum esse, sed ipsum quoque per se occulta quadam vi incitare, movere, necessitare miseros mortales ad omnia flagitiorũ genera perpetranda. 5. Imo ipsum nobiscum peccata nostra operari; eoque magis ipsum, quam nos, quod ipse sit principale agens, & operans, nos mera duntaxat instrumenta. 6. Quare simpliciter concedi oportere, Deum esse causam, & authorem omnium peccatorum, omnia fieri ipso volente, decernente, prædestinante, jubente, impellente, operante. Hæc Calvini doctrina, vel potius blasphemia refellenda est.

QUÆSTIO I.

An Deus ab æterno prædestinaverit peccatum Adæ?

1. CAlvinus docet, Deum ab æterno non solum prævidisse, & permisisse, sed etiam voluisse, & prædestinasse lapsum primi parentis, & posterorum. Sic enim scribit lib. 3. Inst. cap. 23. §. 4. *Fateor sane in hanc, qua nunc illigati sunt, conditionis miseriam Dei voluntate decidisse universos filios Adæ.* Et §. 7. *Disertis verbis hoc extare negans, decretum fuisse a Deo, ut sua defectione periret Adam*. Et infra: *Decretum quidem horribile fateor, inficiari tamen nemo poterit, quin præsciverit Deus, quem exitum esset habiturus homo, & ideo præsciverit, quia decreto suo*

suo ipse ordinaverat. Et infra: *Nec absurdum videri debet, quod dico, Deum non modo primi hominis casum, & in eo posterorum ruinam prævidisse, sed arbitrio quoque suo dispensasse*. Omitto alia loca.

2. Hæc Calvini doctrina falsa, & hæretica est. Et dupliciter refutari potest, generatim, & speciatim. Generatim hoc modo; Nullum peccatum fit Deo absolute volente, & prædestinante, ut ostendam quæst. sequenti; ergo nec peccatum Adami. Speciatim vero sint hæc argumenta. Primum; Nihil divina fide credendum est Calvino, & Calvinistis, nisi quod in sacris litteris continetur; sed Adamum peccasse Deo volente, & prædestinante non continetur in sacris litteris; ergo Adamum peccasse Deo volente, & prædestinante, non est divina fide credendum; videat ergo Calvinus, qua fide ipse hoc credat, & astruat. Major propositio a Calvino, & Calvinistis negari non potest. Est enim firmissimum ipsorum propugnaculũ, quo contra Catholicos conantur se tueri. Semper clamant, & inculcant; *Verbum Dei scriptum, Verbum Dei scriptum*; extra hoc verbum nihil in negotio fidei admittendum; frustra a Catholicis obtrudi Traditiones, Patres, rationes; sola Scriptura lites omnes dirimi oportere. Minor vero probatur, quia nullũ hactenus testimoniũ ex tota Scriptura afferri potuit, quo Calvinistæ probent Dei voluntate, & prædestinatione lapsum esse Adamum. Nam quandocunque Scriptura de hoc lapsu loquitur, tribuit illum serpenti, Diabolo, Evæ, Adamo, nusquam Deo. Sap. 2. vers. 23. *Deus creavit hominem inexterminabilem, & ad imaginem similitudinis suæ fecit illum. Invidia autem diaboli mors introivit in orbem terrarum*. Et Joan. 8. 44. *Ille homicida erat ab initio*. Et Gen. 3. 13. *Serpens decepit me*. Et ibidem: *Mulier, quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno*. Et iterum: *Quia audisti vocem uxoris tuæ*. Et Rom. 5. v. 12. *Per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit*. Si ergo hæc controversia de peccato Adami, Scriptura judice, dirimenda est, nihil aliud habebimus ex Scriptura, quam quod Catholici docent, Diaboli invidia, serpentis deceptione, mulieris hortatu, propria libertate lapsum esse Adamum. Hæc omnia sacris litteris consignata sunt. De Deo volente, & prædestinante verbum nullum.

3. Hoc argumentum nec Calvinus, nec discipulus ejus Beza potuit effugere. Et quidem Calvinus lib. 3. inst. c. 23. §. 7. nullum ex Scriptura testimonium, sed leves quasdam ratiunculas adduxit, quibus conatus est probare, lapsum Adami fuisse a Deo decretum. Illas paulo post diluemus. Beza vero in libro de arcana Dei prædestinatione contra Castalionem, cum omnia Scripturæ

loca percurrisset, nihil aliud pro Calvino suo potuit reperire, nisi illud Ephes. 1. v. 11. *Qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ*. Miror sane, ut modestissime dicam, Calvinistarum impudentiam. Nihil a Catholicis volunt audire, nisi sacris scripturis aperte traditum; Patrum, & Conciliorum authoritatem fastidiose repudiant; & ecce cum agitur de re maximi momenti, nempe de ruina totius humani generis in primo parente, volunt sibi fidem haberi, cum tamen nullam scripturam convenientem, sed nec ullum Patrem, nullum Concilium pro se possint allegare. Nam quod attinet ad locum illum Apostoli, quem Beza produxit, nihil præsidii ex eo haberi potest, ut seq. quæst. §. 15. constabit.

4. Alterum argumentum: Quod Deus disertis verbis serio, ac severe prohibet fieri, id certe absolute non vult fieri; at disertis verbis serio, ac severe prohibuit, ne Adam peccaret; ergo absolute nō voluit, ut Adam peccaret. Major tam certa est, quam certum est, Deum non esse sibi contrarium, aut mendacem, & deceptorem. Nam si absolute aliquid fieri vellet, quomodo serio, ac severe prohiberet illud fieri, nisi aut pugnaret ipse secum, aut nos misere ludificaret? Minor aperte habetur in scripturis, Gen. 2. 15. *Tulit Dominus Deus hominem, & posuit eum in Paradiso voluptatis, ut operaretur, & custodiret eum: præcepitque ei dicens: Ex omni ligno paradisi comede; de ligno autem scientiæ boni, & mali ne comedas; in quocunque enim die comederis ex eo, morte morieris*. Hic videmus Deum non modo præcepisse Adamo, ne peccaret; sed etiam gravem pœnam comminatum esse, si præcepto non obediret. Falsum ergo est, quod Calvinus somniat, Deum absolute voluisse, ut Adam peccaret.

5. Tertium argumentum: Deus non solum prohibuit Adamo sub gravi mortis comminatione, ne peccaret; sed etiam cum peccavit, severissime illum punivit; ergo non fuit voluntas, & decretum Dei, ut Adam peccaret. Gen. 3. 17. *Quia audisti vocem uxoris tuæ, & comedisti de ligno, ex quo præceperam tibi, ne comederes, maledicta terra in opere tuo; in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ; spinas, & tribulos germinabit tibi. In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec revertaris in terram, de qua sumptus es: quia pulvis es, & in pulverem reverteris*. Et infra: *Ejecitque Adam, & collocavit ante paradisum voluptatis Cherubim.* Sane, si Deus absolute voluisset Adamum peccare, an non crudelis esset, qui tam severe in illum animadverteret? An non merito dixisset Adam: Domine, si feci, quod voluisti, quare tam graviter mihi irasceris? Cur e paradiso ejicis? Cur tot maledictionibus pro-

proſcindis? Cur ad labores, ſudores, & miſerias innocentem condemnas? Rectius Fulgentius, quam Calvinus, *Deus non eſt ultor, cujus eſt author.*

6. Quartum argumentum: Illud præceptum, quod Deus impoſuit Adamo, ita reliquit in libera ejus poteſtate, ut potuerit vel implere, vel tranſgredi pro ſuo arbitrio; ergo abſolute non voluit, ut tranſgrederetur: ergo nec abſolute voluit, ut peccaret: ergo Adam non peccavit, Deo abſolute volente, & decernente. Diſcurſus facilis eſt. Prima propoſitio, in qua eſt vis argumenti, patet ex illo Eccleſiaſtici 15. 14. *Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit illum in manu conſilii ſui. Adjecit mandata, & præcepta ſua: Si volueris mandata ſervare conſervabunt te. Appoſuit tibi aquam, & ignem, ad quod volueris, porrige manum tuam. Ante hominem vita, & mors, bonum, & malum: quod placuerit ei, dabitur illi.* Quid clarius dici poteſt? De eodem præcepto loquitur Tertullianus lib. 2. contra Marcionem: *Non enim poneretur lex ei, qui non haberet obſequium debitum legi in ſua poteſtate; nec rurſus comminatio mortis tranſgreſſioni adſcriberetur, ſi non & contemptus legis in arbitrii libertatem homini deputaretur.*

7. Quintum argumentum: Nemo rectus, & prudens poteſt ex amico velle facere inimicum, ſine omni alterius culpa præcedente: ſed Adam in ſtatu innocentiæ erat amicus Dei: ergo Deus non potuit recte, & prudenter velle, ut peccaret. Major propoſitio lumine naturali nota eſt, & ab omni hominũ genere recepta. Et bene monet ſcriptura, Prov. 27. 10. *Amicum tuum ne dimiſeris.* Et Eccl. 6. 14. *Amicus fidelis protectio fortis: medicamentum vitæ, & immortalitatis.* Si Calvino credimus, Deus non fuit Adamo amicus fidelis. Quare? quia non fuit illi protectio fortis, ſed potius cauſa ruinæ, ac perditionis. Non fuit medicamentum vitæ, & immortalitatis, ſed pharmacum mortis, & corruptionis.

8. Sed quid opus eſt pluribus argumentis? Calvinus ex Calvino refelli poteſt. Quæro ex ipſo, an Adam libere peccaverit, nec ne? Quidquid dicat Calvinus, captus eſt. Si libere peccavit, falſum eſt, Deo volente peccaſſe, quia *voluntas Dei*, teſte Calvino, *eſt rerum neceſſitas.* Si non libere peccavit, falſa ſunt illa Calvini verba lib. 1. Inſt. cap. 15. §. 8. *Potuit Adam ſtare, ſi vellet, quando non niſi propria voluntate cecidit.* Quocunque ſe vertat Calvinus, in ſeipſum incurrit.

9. Hactenus contra Calvinum. Nunc videamus, quid Calvinus pro ſe afferat. Ac prima ejus ratio, qua conatur probare Adamum lapſum ex Dei voluntate, & decreto, habetur lib. 3. Inſt. c. 23. his verbis: *Quaſi vero idem Deus, quem Scriptura prædicat*

facere, quæcunque vult, ambiguo fine condiderit nobilissimam ex suis creaturis. Credo hanc esse vim argumenti. Scriptura dicit, Deum facere quæcunque vult: ergo Deus non ambiguo fine condidit hominem. Ergo condidit eum, ut peccaret: ergo homo Dei consilio, ac decreto lapsus est. Quis non videat, quam elumbis sit hæc argumentatio? Concedo Deum facere, quæcunque vult. Concedo, non ambiguo fine condidisse hominem. Nego eo fine condidisse, ut peccaret, aut periret.

10. Altera Calvini ratio: *Atqui prædestinatio, velint, nolint, in posteris se profert. Neque enim factum est naturaliter, ut a salute exciderent omnes unius parentis culpa. Quid eos prohibet fateri de uno homine, quod inviti de toto humano genere concedunt? Quid enim tergiversando luderent operam? Cunctos mortales in unius hominis persona morti æternæ mancipatos fuisse, Scriptura clamat. Hoc cum naturæ adscribi nequeat, ab admirabili Dei consilio perfectum esse, minime obscurum est.* Quasi dicat: non est factum naturaliter, sed decreto, ac consilio Dei, ut a salute exciderent omnes unius parentis culpa: ergo quod de toto humano genere concedimus, idem dicendum est de primo parente: ergo etiam primus parens decreto, & consilio Dei lapsus est. Hoc argumentum Calvini dupliciter peccat. Primo, quia antecedens falsum est. Est enim (aliquo sensu) naturaliter factum, ut, cadente primo homine, caderet totum genus humanum. Ratio est, quia primus homo suo peccato vitiavit in se naturam humanam: ergo qui per naturalem propagationem ab eo nascuntur, naturaliter injusti, & peccatores nascuntur. Unde est illud Ephes. 2. 3. *Eramus & nos natura filii iræ, sicut & cæteri.* In quem locum scribens D. August. tract. 44. in Joannem ait: *Si filii iræ, filii vindictæ, filii pœnæ, filii gehennæ: quomodo naturæ, nisi peccante primo homine, vitium pro natura inolevit?* Et ipsemet Calvinus in eundem locum: *Locus*, inquit, *est insignis contra Pelagianos, & quicunque peccatum originale negat. Nam quod naturaliter inest omnibus, id certe est originale. Naturaliter vero nos omnes damnationi obnoxios Paulus docet.* Deinde, non est par ratio Adami, & posterorum. Et aliud est, Deum voluisse, ut, si Adam peccaret, tota posteritas esset culpæ obnoxia: aliud, Deum voluisse, ut Adam peccaret cum sua posteritate. Hoc posterius falsum est, & hæreticum: illud prius verum, & Catholicum.

11. Tertia Calvini ratio: *Inficiari nemo poterit, quin præsciverit Deus, quem exitum esset habiturus homo, antequam ipsum conderet, & ideo præsciverit, quia decreto suo ordinarat.* Vis argumenti hæc est; Quidquid Deus prævidet futurum, non alia ratione

præ-

prævidet, nisi quia voluit, & decrevit, ut fieret: sed ab æterno prævidit lapsurum primum parentem: ergo ab æterno voluit, & decrevit, ut laberetur primus parens. Sed major propositio aperte falsa est, & nititur alio falso principio. Putat enim Calvinus, quæcunq; fiunt, Deo volente, & non tantum permittente, fieri. Unde sequitur, quidquid prævidet futurum, ideo prævidere, quia voluerit, ac decreverit, ut futurum esset. At in utroque errat. Catholica doctrina est, multa fieri Deo permittente, non autem volente; ac proinde Deum præscire multa futura, non quia voluit, sed quia permisit, ut fierent. Recte August. lib. 3. de libero arbitrio cap. 4. *Sicut tu quædam, quæ fecisti, meministi, nec tamen, quæ meministi, omnia fecisti: ita Deus omnia, quorum ipse author est, præscit, nec tamen omnium, quæ præscit, ipse author est: quorum autem non est author, justus est ultor.* Et lib. 1. de anima, & ejus origine: *Præscientia Dei peccatores prænoscit, non facit.*

QUÆSTIO II.

An Deus ab æterno prædestinaverit peccata aliorum hominum?

1. CAlvinus docet, omnia peccata, quæ fiunt ab hominibus, æterno Dei consilio decreta, & prædestinata esse, omniaque fieri Deo volente, & non solum permittente. Sic enim habet lib. 1. instit. cap. 18. §. 1. *Tergiversando itaque effugium quærunt, Dei tantum permissu, non etiam voluntate hoc fieri. Ipse vero palam se facere pronuntians, effugium illud repudiat. Quod autem nihil efficiant homines, nisi arcano Dei nutu, nec quidquam deliberando agitent, nisi quod ipse jam apud se decreverit, & arcana sua directione constituat, innumeris, & claris testimoniis probatur.* Et lib. 3. cap. 23. §. 6. *Frustra de præscientia lis movetur, ubi constat ordinatione potius, & nutu omnia evenire.* Et §. 9. *Excusabiles peccando haberi volunt reprobi, quia evadere nequeunt peccandi necessitatem, præsertim cum ex Dei ordinatione sibi injiciatur hujusmodi necessitas. Nos vero negamus rite inde excusari, quandoquidem Dei ordinationi, qua se exitio destinatos conqueruntur, sua constat æquitas, nobis quidem incognita, sed illa certissima.* Et alibi similia.

2. Hæc propositio est caput totius controversiæ. Itaque diligenter refutari debet: Non tamen magnopere laborandum est, cum habeamus apertissima Scripturæ, Patrum, & omnium pene

ho-

hominum testimonia, ex quibus hæc argumenta desumpta sunt. Primum est: Quando Scriptura sacra videtur eandem rem alibi asserere, alibi negare; tunc illi parti adhærendum est, cui magis favent verba, & sensus Scripturæ, consensus, & explicatio antiquorum Patrum; at Scriptura videtur aliquando asserere peccata fieri Deo volente, & prædestinante; aliquando videtur id negare: & huic posteriori parti magis favent verba, & sensus Scripturæ, ac consensus Patrum: ergo huic posteriori parti adhærendum est, nempe, peccata non fieri Deo volente, & prædestinante. Minor propositio, in qua est tota vis argumenti, probatur ex collatione utriusq; partis. Calvinistæ citant pro se hæc testimonia. Genesis 45. vers. 8. *Non vestro consilio, sed Dei voluntate huc missus sum.* Et cap. 50. 19. *Num Dei possumus resistere voluntati?* Et Actorum 2. vers. 23. *Hunc definito consilio, & præscientia Dei traditum per manus iniquorum affigentes interemistis.* Et c. 4. vers. 27. *Convenerunt vere in civitate ista facere, quæ manus tua, & consilium tuum decreverunt fieri.* Hinc colligunt Calvinistæ, peccatum fratrum Josephi, & peccatum Judæorum crucifigentium Christum facta esse voluntate, consilio, & præscientia Dei. His addi potest illud Ephes. 1. vers. 11. *Qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ.* Quod attulit Beza, ut probaret peccatum Adami factum esse Dei voluntate. Nec plura adduci possunt pro hac sententia. Nam cætera omnia, quæ citari solent, pertinent ad sequentes quæstiones.

3. At Catholici opponunt hæc loca. Psalm. 5. vers. 5. *Quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.* Et Sap. 14. vers. 9. *Odio sunt Deo impius, & impietas ejus.* Et Habac. 1. vers. 13. *Mundi sunt oculi tui, ne videas malum, & respicere ad iniquitatem non poteris.* Et Jerem. 19. vers. 5. *Ædificaverunt excelsa Baalim, quæ non præcepi, nec locutus sum, nec ascenderunt in cor meum.* Et Ezech. 18. vers. 23. *Nunquid voluntatis meæ est mors impii, dicit Dominus?* Et 2. Petri 3. vers. 9. *Deus neminem vult perire.* Et 1. Thessal. 4. 3. *Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra.* Jam expendamus hæc testimonia cum prioribus, & videamus, cui parti insistendum sit. Testimonia pro Calvino citata nihil aliud dicunt, quam Josephum Dei voluntate missum esse in Ægyptum; & Christum Dei præscientia, & consilio traditum esse Judæis; & omnia, quæ a Deo fiunt, fieri summo consilio, & non temere. Hæc sane, si bene explicentur, nihil obsunt nostræ causæ. At testimonia pro nobis citata expresse dicunt, Deum non velle iniquitatem: (Calvinus dicit, velle) Deum odisse iniquitatem (si odit, quomodo vult?) Deum non posse respicere ad iniquitatem: (multo minus decernere,

nere, & prædestinare) peccata non ascendisse in cor Dei: (quomodo ergo a Deo præordinata?) non esse voluntatem Dei, ut homo peccet mortaliter: (Calvinus dicit esse hanc Dei voluntatem) Deum non velle quemquam perire: (Calvinus dicit ideo Deum velle peccatum, ut homo pereat) Dei voluntatem esse, ut sancti simus, non ut peccatores. Attende lector, quisquis es, & verba Scripturæ diligenter expende; nec dubita de sensu. Sensus est, Deum adeo bonum esse, ut non solum detestetur mala, & nullo modo velit ea fieri, quantum in se est, ut probant nostra testimonia; sed etiam quando prævidet hominem male acturum, velit hoc malum prævisum in bonum usum convertere. Prævidit malam voluntatem fratrum Josephi, & Judæorũ: quid fecit? utramque ad bonum exitum ordinavit: alteram ad exaltationem Josephi: alteram ad humani generis redemptionem. Hic germanus sensus est, Deo dignus, ab ipsa Scriptura, & SS. Patribus approbatus. Nam Genesis 50.20. dixit Joseph suis fratribus: *Vos cogitastis de me malum, sed Deus vertit illud in bonum, ut exaltaret me, sicut in præsentiarum cernitis, & salvos faceret multos populos.* Quid clarius? Mala fuit voluntas fratrum Josephi. Hanc Deus prævidit, non prædestinavit. Bonus fuit effectus ex ea secutus. Hunc Deus voluit, & prædestinavit. Recte Augustinus in Enchiridio c. 100. *Non sineret bonus fieri mala, nisi omnipotens etiam de malo facere posset bene.* Et lib. 22. de civitate Dei, cap. 5. *Multa quidem fiunt a malis contra voluntatem Dei: sed tanta est ille sapientiæ, tantæque virtutis, ut in eos exitus, sive fines, quos bonos, & justos ipse præscivit, tendant omnia, quæ voluntati ejus videntur adversa.*

4. Habes sensum Scripturæ. Audi consensum Patrum. Nec omnes, sed paucos, & præcipuos adducam. D. Augustinus libro de prædestinatione sanctorũ cap. 10. *Præscire potens est Deus, etiam quæ ipse non facit, sicut quæcumque peccata.* Et lib. 1. de ordin. cap. 1. *Sequitur, aut divinam providentiam non usque ad hæc ima protendi, aut certe omnia Dei voluntate committi; utrumque impium, sed magis posterius.* S. Prosper in responsione ad capitula Gallorum, cap. 12. *Voluntas Dei nunquam vult, nisi bona: præscientia autem & bona novit, & mala: sed bona, quæ aut ipse faciat, aut etiam, ut nos faciamus, imperat; mala autem, quæ omnino ipse non facit, nec fieri suasit, aut impulit.* Et cap. 14. *Infidelitas non credentium Evangelio nequaquam ex Dei prædestinatione generatur. Bonorum enim Deus auctor est, non malorum.* Et Divus Fulgentius lib. 1. ad Monimum cap. 13. *Potuit Deus, sicut voluit, prædestinare quosdam ad gloriam, quosdam ad pœnam. Sed quos prædesti-*

destinavit ad gloriam, prædestinavit ad justitiam: quos autem prædestinavit ad pœnam, non prædestinavit ad culpam. Posset enim peccatum aliquod ex prædestinatione Dei esse, si posset aliquis hominum juste peccare. Nullus autem hominum juste peccat, quamvis eum Deus juste peccare permittat. Et Leo IX. Pontifex in epistola ad Petrum Antioch. *Credo Deum prædestinasse solum bona, præscivisse autem bona, & mala.* Et Concilium Arausic. cap. 25. *Aliquos ad malum divina potestate prædestinatos esse non solum non credimus sed etiam si sint, qui tantum malum credere velint, cum omni detestatione illis anathema dicimus.* Omitto alios Patres. Hos ideo produxi, quia cum post obitum D. Augustini nonnulli essent, qui ex libris Augustini, præsertim ex libro de prædest. Sanctorum male intellecto colligerent Deum prędestinasse impios ad peccata; supradicti Patres constanter se opposuerunt, asserentes, peccata non fieri ex Dei prædestinatione. Vide D. Fulgentium lib. citato, cap. ult.

5. Secundum argumentum: Deus non potest velle, & desiderare id, quod ipsius naturæ plane contrarium est, & quod ipse maxime execratur: sed peccatum est tale: ergo Deus non potest velle, & desiderare, ut fiat peccatum. Major propositio per se nota est. Prima pars minoris probatur, quia natura Dei est infinita bonitas: peccatum autem est malitia. At malitia directe repugnat bonitati infinitæ. Ex hac repugnantia fit, ut peccatum nullo modo possit referri ad Deum, tanquam ad causam; quia inter causam, & effectum debet esse proportio: at inter Deum, & peccatum non est proportio, sed contrarietas, & repugnantia. Quo spectat illud Basilii, hom. 2. in Hexameron: *Nihil contrariorum a suo contrario gignitur. Neque enim vita mortem parere solet: neque tenebræ principium afferunt luci: neque sanitatem morbus efficit.* Et illud Christi in Evangelio, Matth. 7. 18. *Non potest arbor bona malos fructus facere.* Quod ad institutū nostrum eleganter accommodavit D. Gregorius Nyssenus ho. 2. in Ecclesiasten. *Deus, qui est natura bonus, bona quoque præbet omnino, quoniam omnis arbor bona bonos fructus facit, & neque ex spinis uva, neque ex vite spina nascitur. Quod sua natura bonum est, ex suis thesauris malum non produxerit. Neque enim bonus homo ex abundantia cordis mala loquitur, sed ea loquitur, quæ suæ naturæ sunt convenientia. Quanto ergo magis fons bonorum nihil mali ex sua natura profuderit?*

6. Secunda pars minoris probatur ex illo Sap. 14. 9. *Odio sunt Deo impius, & impietas ejus.* Et ex ipso Calvino lib. 3. Instit. c. 23. §. 4. cum ait: *Justitiam naturaliter amat; injustitiam aversatur.*

Et

Et ratio colligitur ex dictis, quia voluntas, & natura Dei sunt reipsa idem: ergo quod naturæ Dei contrarium est, hoc etiam voluntati Dei contrarium esse debet: ergo voluntas necessario illud execratur. Hinc sequitur, odium illud, quo Deus fertur in peccatum, non esse liberum, sed naturale, ac necessarium; sicut amor, quo amat seipsum, necessarius, ac naturalis est, non liber. Odium enim supponit amorem, & in eo fundatur. Ideo enim Deus odit peccatum, quia peccatum est contrarium naturę suæ, quam amat. Sicut ergo naturam suam amat necessario, ita peccatum necessario execratur. Hinc ulterius sequitur, Deum non posse ullo modo velle, aut amare peccatum; sicut non potest ullo modo cessare ab amore sui ipsius, aut seipsum odisse. Unde nihil interest, an peccatum committatur a reprobo, an a predestinato. Nam a quocumque committitur, semper est contrarium naturæ, ac voluntati Dei: ergo voluntas Dei semper illud execratur.

7. Hoc idem argumentum confirmatur ex Philosophia in hunc modum: Omnis appetitus fertur in aliquod bonum sive verum, sive apparens: & si appetitus est rectus, & ordinatus, semper fertur in verum bonum, & honestum: sed voluntas Dei est appetitus ordinatissimus: ergo voluntas Dei semper fertur in bonum verum, & honestum: ergo nunquam fertur in peccatum sub ratione peccati: ergo Deus non vult peccatum sub ratione peccati. Dicet forte aliquis pro Calvino: Deum velle quidem peccatum, non tamen sub ratione peccati, sed propter bonum finem, ut scilicet possit manifestare suam justitiam in vindicando. Sed hæc responsio nulla est. Primo, quia Calvinus revera docet, Deum velle peccatum sub ratione peccati. Hoc ostendo ex ipsius principiis. Docet enim, Deum ideo velle, & prædestinare peccatum, ut habeat causam damnationis reproborum; sed causa damnationis reproborum est peccatum sub ratione peccati: Ergo, secundum Calvinum, Deus vult, & prædestinat peccatum sub ratione peccati. Secundo, quia quando objectum voluntatis est turpe, tunc bonus finis non excusat, neque impedit malitiam voluntatis. Nemo enim potest recte appetere adulterium, aut mendacium, etiamsi bono fine dicat se appetere. Nam verissime dixit Apostolus Roman. 3. vers. 8. *Non sunt facienda mala, ut eveniant bona.*

8. Tertium argumentum. Deus non potest ex animo velle, & desiderare, ut id fiat, quod diserte, serio, ac severe prohibet fieri: sed diserte, serio, ac severe prohibet fieri peccata: ergo nō vult, nec desiderat fieri peccata. Minor passim patet ex tota scri-

ptu-

ptura: ubique Deus prohibet peccata. Major vero per se nota est, quia Deus non potest habere contrarias voluntates: ergo non potest unum, idemque velle fieri, & simul serio prohibere, ne fiat. Hoc argumentum proponit Calvinus, & non potest solvere. Nam lib. 1. institut. cap. 16. §. 3. sic habet: *Nam quod primo objiciunt, si nihil eveniat, nisi volente Deo, duas esse in eo contrarias voluntates, quia occulto consilio decernat, quæ lege sua palam vetuit, facile diluitur.* Audiamus quæso ex Calvino, quam facile hoc ipse diluat. Primo, digreditur more concionatoris. Tandem post multa verba, quæ ad rem parum faciunt, solvit objectionem his verbis: *Quomodo idem diverso modo nolit fieri, & velit, non capimus.* Est hoc facile diluere. Omnes rustici norunt hanc artem. Nam quæcunque, & quantumvis difficilia illis objeceris, statim dicent: *Non capimus.* Lubet hic tria notare circa solutionem Calvini. Primo, quod præter voluntatem, qua Deus palam in scripturis vetat peccata, fingat aliam voluntatem Dei occultam, qua velit peccata. Sane, cum fateatur esse occultam, & non haberi palam in scripturis, satis ostendit, a se, & a suo cerebro confictam esse. Secundo, quod objectionem difficillimam conetur extenuare, quasi nullius momenti sit, & nullo negotio dissolvi possit. Tertio, quod cum solutio danda esset, fateatur se non capere. Hæc obiter.

9. Quartum argumentum. Nemo, nisi Tyrannus, punit illud, quod ipsius voluntate, ac consilio factum est: At Deus punit peccata hominum, & quidem gravissimis suppliciis tam in hac, quam in altera vita: ergo peccata hominum non fiunt voluntate, ac consilio Dei: nisi dicamus, Deum esse Tyrannum. Occurrunt Calvinistæ: Deum punire peccata ob bonum finem, nempe ut manifestet potentiam, ac justitiam suam in vindicando. Sed hac responsione non tollunt, sed potius augent vim argumenti: Nam hoc proprium Tyrannorum est, eo fine, ac consilio velle alios delinquere, ut possint in iis vindicandis suam explere libidinem.

10. Quintum argumentum. Si Deus vellet hominem peccare, sequeretur hominem non peccare, quando peccat, quæ est aperta contradictio. Nam ille certe non peccat, qui suam voluntatem conformat cum divina voluntate; & qui idem vult, quod Deus vult illum velle: at qui peccatum committit, conformat suam voluntatem cum divina voluntate, teste Calvino, quia Deus vult illum committere peccatum: ergo qui peccatum commitit, non peccat. Nemo ergo peccat omnino: si nemo peccat, frustra venit Christus ad peccata mundi tollenda: & vera est sententia

Li-

Libertinorum, peccatum nihil esse, nisi falsam opinionem. Hoc argumentum confirmatur ex duobus principiis. Alterum est, id, quod regulæ, & gnomoni respondet, non posse esse curvum, & distortum. Alterum, voluntatem Dei esse regulam, & normam nostrarum actionum, quod etiam concedit Calvinus lib. 3. institut. cap. 23. §. 2. his verbis: *Dei voluntas non modo ab omni vitio pura, sed summæ perfectionis regula, & legum omnium lex est*. Hinc sumo duo nova argumenta. Prius: Omnis actio peccati est conformis suæ regulæ, nempe voluntati divinæ: Ergo nulla actio peccati est curva, aut vitiosa. Posterius: Voluntas Dei est lex nostra: sed voluntas Dei est, ut peccemus: ergo peccando servamus legem Dei. Hinc duo sequuntur contra Calvinum. Primo, neminem peccando peccare: nam qui legem Dei servat, non peccat: at qui furatur, servat legem, & voluntatem Dei: ergo qui furatur non peccat. Secundo, legem Dei non esse impossibilem, quia quotidie ab omnibus servatur. Quotidie enim peccant homines.

11. Ut hujus argumenti vis magis appareat, quæro ex Calvino: An peccaverint Judæi spoliantes Ægyptios? An Osee Propheta sumens sibi uxorem fornicationum, & generans filios fornicationum? An Abrahamus volens interficere, & immolare filium suum? Non peccarunt, sed bene, & laudabiliter egerunt. Quare? Quia hæc erat voluntas Dei. Quid sequitur? ergo cum voluntas Dei sit, quæ per Euangelium Calvini nobis annunciatur, ut homines committant furta, homicidia, adulteria; certe qui id faciunt, non peccant, sed bene, & laudabiliter agunt, secundum idem Euangelium.

12. Sextum argumentum. Si Deus ab eterno prædestinasset omnia peccata, quæ futura sunt, & ea absolute vellet fieri tali tempore, loco, & a tali persona, frustra docuisset nos Christus orare, *Et ne nos inducas in tentationem*. Nam si Deus ab æterno decrevit, ut Petrus cras vincatur a tentatione, & incidat in peccatum luxuriæ, an id decretum mutari potest? Minime potest. Quid ergo prodest, si Petrus ex Christi instituto oret, ne inducatur in tentationem? nihil plane. An forte Christus hoc ignoravit? verisimile est, quia Calvini Euangelium nondum erat promulgatum.

13. Septimum argumentum. Si Deus vult peccata perpetrari, & hoc firmiter credunt Calvinistæ, sequitur omnes bene agere apud Calvinistas, qui aliena diripiunt, adulteria, & homicidia committunt, templa, & altaria evertunt: e contrario, eos solos peccare, qui hæc fieri prohibent. Nam illi priores conformāt se di-

se divinæ voluntati, posteriores vero directe obsistunt. Nam vetant ea fieri, quæ Deus absolute vult fieri. Neque hoc possunt ignorare, si a Calvino imbuti sunt. Igitur adulteri apud Calvinistas, homicidæ, fures, & raptores censendi sunt viri secundum cor, & consilium Dei. Magistratus vero, Principes, Reges, Patres familias, Ludimagistri, qui prohibent scelera, censendi sunt Deo rebelles, & ab ejus voluntate alieni. Quis hoc credat?

14. Octavum argumentum. Si omnia, quæ ab omnibus fiunt, Deo volente, & decernente fiunt, nullo modo possunt Catholicis irasci Calvinistæ, si ab eis patiantur tormenta, mortem, mala omnia. Quare? quia sciunt se hæc omnia pati Deo volente, & suam voluntatem debent Deo conformare, si boni viri esse volunt. Nec video, quomodo Calvinus ipse, qui hæc docuit, jure merito potuisset succensere carnifici, quando ipsius corio impressit characterem castitatis.

15. Sat multa argumenta contra Calvinum congesta sunt. Superest explicandum illud D. Pauli ad Ephes. 1. *Qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ*, quo solo testimonio usus est Beza, quando debuit probare ex scripturis, Adamum Deo volente, & prædestinante lapsum esse. Video autem duplicem syllogismum strui posse ex illo loco Divi Pauli pro sententia Calvinistarum. Unus est: Omnia, quæ in mundo fiunt, tam bona, quam mala, operatur Deus consilio voluntatis suæ: sed peccata fiunt in mundo: ergo Deus operatur peccata consilio voluntatis suæ. Alter est: Omnia, quæ Deus operatur, consilio voluntatis suæ operatur: sed peccata Deus operatur: ergo operatur illa consilio voluntatis suæ. In priori syllogismo falsa est major, in posteriori minor. Hoc ostendam quæst. 5. ubi ex professo disputandum est, an Deus operetur peccata: Et quæst. 6. an Deus sit auctor peccatorum.

16. Potest & illud afferri pro Calvino: Sæpe unum peccatum est pœna alterius peccati: at Deus vult pœnam: ergo vult illud peccatum, quod est pœna alterius peccati. Major asseritur a D. Augustino lib. 5. contra Julianum cap. 5. Et manifeste colligitur ex illo Rom. 1. 28. *Propter quod tradidit illos Deus in reprobum sensum, ut faciant ea, quæ non conveniunt*. Respondeo. Posterius peccatum proprie non est pœna prioris peccati, sed tantum improprie, idque duobus modis. Primo, quia Deus aliquando deserit, ac destituit hominem sua gratia in pœnam præcedentis peccati. Homo autem desertus a Deo facile iterum peccat. Quare non ipsum peccatum, quod sequitur, sed desertio, quæ præcedit, est pœna juste a Deo inflicta. Et hoc sensu intelligitur locus

cus

tus Apostoli citatus. Secundo, quia sæpe fit, ut posteriori peccato sit annexa aliqua infamia, vel tristitia, vel simile incommodum & tunc peccatum posterius, non ratione sui, sed ratione mali annexi, dicitur esse pœna prioris peccati. Hoc sensu intelligitur illud Divi Augustini libro 1. Confessionum, cap. 12. *Jussisti, Domine, & sic est, ut pœna sua sit sibi omnis inordinatus animus.*

17. Tertio objici solet: Si Deus solum permittit peccata, ut nos Catholici docemus, aut volens, aut nolens permittit. Si nolens, omnipotens non est; Si volens, jam Deo volente peccata fiunt: quæ est Calvini sententia. Respondeo, Deus peccata permittit volens, ut docet Augustinus in Enchiridio c. 100. Et tamen volente Deo non fiunt peccata, sed Deo non volente. Aliud enim est peccatum, aliud permissio peccati. Peccatum malum est: permissio bona. Deus permissionem peccati vult, peccatum non vult. Et permissio peccati fit Deo volente; peccatum non fit Deo volente. Occurres: Si peccatum non fit Deo volente: ergo fit Deo nolente, & invito: ergo omnipotens non est. Respondeo. Non sequitur, quia velle, & non sunt contraria, inter quæ dari potest medium; scilicet nolle velle. Itaque hæc tria distinguenda sunt; peccatum fit Deo volente: peccatum fit Deo nolente: peccatum fit Deo non volente. Duo priora falsa sunt: Tertium verum est. Eodem modo se habent hæc tria: Deus est volens peccatum: Deus est nolens peccatum: Deus est non volens peccatum. Hoc postremum verum, illa duo priora falsa sunt.

QUÆSTIO III.

An Deus impellat Diabolum, ut nos inducat ad peccandum?

1. Affirmat Calvinus lib. 1. instit. cap. 18. §. 1. his verbis: *Scimus Satanam se coram Deo sistere ad excipienda jussa, non minus, quam Angelos, qui sponte obediunt: diverso quidem id modo & fine; sed tamen ne quid aggredi possint, nisi volente Deo.* Et infra; *Ergo quidquid agitent homines, vel Satan ipse, Deus tamen clavum tenet, ut ad exequenda sua judicia convertat eorum conatus: vult Deus perfidum Regem Achab decipi: operam suam offert diabolus ad eam rem: mittitur cum certo mandato, ut sit Spiritus mendax in ore omnium Prophetarum.* Et infra: *Ridiculum esset, Judicem tantum permittere, non etiam decernere, quid fieri velit, & mandare*

executionem ministris. Et §. 2. *Fateor quidem interposita Satanæ opera sæpe Deum agere in reprobis: sed ut ejus impulsu Satan ipse suas partes agat, & perficiat, quatenus datum est.* Et infra: *Dicitur Satan excæcare infidelium mentes. Sed unde hoc, nisi, quod a Deo ipso manat efficacia erroris?* Et lib. 3. cap. 4. §. 3. *Proprie ergo agere dicitur Satan in reprobis, in quibus regnum suum, hoc est, nequitiæ exercet. Dicitur & Deus suo modo agere, quod Satan ipse (instrumentum cum sit iræ ejus) pro ejus nutu, atque imperio huc, atque illuc se inflectit ad exequenda ejus justa judicia.* Et §. 5. *Porro Satanæ ministerium intercedere ad reprobos instigandos, quoties huc, atque illuc Dominus providentia sua eos destinat, vel ex uno loco satis constiterit.* Et infra: *Spiritus ergo impurus, Dei Spiritus vocatur, quia ad ejus nutum, potentiamque respondet, instrumentum magis ipsius in agendo, quam a seipso author.* Et alibi.

2. Hæc Calvini propositio impia est, & Scripturæ contraria. Scriptura dicit, Ecclesiast. 15. 21. *Nemini mandavit Deus impie agere.* Quæro jam ex Calvino, an Diabolus impie agat, quando ex mandato Dei incitat homines ad peccatum? Si impie agit: ergo Deus mandat illi impie agere: ergo citata Scripturæ verba falsa sunt. Si non impie agit: ergo diabolus multum debet Calvino, quem suæ innocentiæ patronum, ac defensorem habet.

3. Rursum, Scriptura de diabolo dicit, Joann. 8. 44. *Cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est, & pater ejus:* At Calvinus dicit; cum loquitur mendacium, non loquitur ex propriis, sed ex Deo. Quare? Quia Dei mandato, & instinctu loquitur. Imo, ut utar verbis Calvini, *A Deo ipso manat efficacia erroris, & mendacii.* Itaque secundum Calvini Euangelium, non diabolus, sed Deus est pater mendacii, *Deus clavum tenet: diabolus est tantum Dei instrumentum.*

4. Tertio ex Calvini sententia sequitur, mandata Dei esse contraria. Mandat Diabolo, ut inducat hominem ad peccandum; e contrario mandat homini, ut non peccet, sed resistat diabolo. Imo sequitur, mandata Dei, quibus præcipit peccata, habere efficaciam a Deo, quia semper effectũ sortiuntur, ut vult Calvin. mãdata vero, quibus vetat peccata, & præcipit virtutes, non habere efficaciam a Deo, quia non semper effectum habent, ut docet experientia. Hinc ulterius sequitur, Deũ esse promptiorem, ac propensiorem ad mala, quam ad bona; quia mala, quæ præcipit, semper eveniunt: bona, quę præcipit, non semper e-

ve-

veniunt: Et quod illa eveniant, hæc non eveniant, pendet ex sola Dei voluntate, ac beneplacito. Tertio sequitur, Deum plus tribuere diabolo, quam bonis Angelis. Nam cum mandat diabolo, ut inducat homines ad peccandum, efficaciter cum illo concurrit. Cum autem mandat Angelis, ut inducant homines ad virtutem, non concurrit cũ illis efficaciter. Et hoc significavit Calvinus illis verbis supra citatis; *Scimus Satanam se coram Deo sistere ad excipienda jussa, non minus, quam Angelos: diverso quidem id modo, ac fine*, &c. Quis est ille diversus modus? is nimirum, quod dæmon non solum excipiat jussa divina, sed etiam ad effectũ perducat, manente ab ipso Deo efficacia, ut Calvinus loquitur: Angeli vero accipiant quidẽ jussa, sed sæpe irrito eventu, ut ipsimet testantur apud Jerem. c. 51. vers. 9. *Curavimus Babylonem, & non est sanata, relinquamus eam.* Hinc postremo sequitur, Deum omnia simulate nobiscum agere. Quomodo enim potest sincere, & candide nos hortari ad resistendum diabolo, si diabolus ab ipso Deo habet efficaciam subvertendi cor nostrum? Frustra clamat Apostolus Paulus Ephes. 6. 11. *Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli*. Nam quæ est armatura Dei contra Deum? Si diabolus struit nobis insidias, & Deus præbet illi efficaciam; quomodo induemus arma Dei contra efficaciam Dei? nisi forte regnum Dei in se divisum sit, quod in Evangelio nostro non invenitur.

5. Quarto potest refutari Calvinus ex dictis in præcedenti quæstione. Nam ibi ostensum est, Deum nullo modo velle peccatum, sed potius odisse, & execrari, quippe quod ipsius naturæ plane contrarium est. Quomodo ergo per diabolum, tanquam ministrum, ac instrumentum suum, potest hominem ad peccandum incitare?

QUÆSTIO IV.

An Deus occulta vi moveat, & necessitet nos ad peccandum?

1. AFfirmat Calvinus lib. 1. Institut. cap. 18. §. 2. his verbis: *Quantum ad arcanos motus spectat, quod de corde Regis prædicat Salomon flecti huc illuc, prout Deo visum est, ad totum certe genus humanum extenditur, tantundemque valet, ac si dixisset, quidquid animis concipimus, arcana Dei inspiratione ad suum finem dirigi. Et certe, nisi Deus intus operaretur in mentibus hominum, non recte dictum esset, auferre labium*

a veracibus, a senibus prudentiam: auferre cor principibus terræ; ut errent per devia. Et infra loquens de Assyriis: *Unde apparet certa destinatione Dei impulsos.* Et §.4. *Homo justo Dei impulsu agit, quod sibi non licet.* Et lib. 3. c. 23. §. 9. *Excusabiles peccando haberi volunt reprobi, quia evadere nequeunt peccandi necessitatem, præsertim cum ex Dei ordinatione sibi injiciatur hujusmodi necessitas. Nec vere inde negamus rite excusari, quandoquidem Dei ordinationi, qua se exitio destinatos conqueruntur, sua constet æquitas, nobis incognita, sed illa certissima.*

2. Hæc propositio Calvini eodem fere modo refellenda est, quo præcedens. Nam aperte pugnat cum Scriptura. Eccles. 15. 21. *Nemini mandavit impie agere* Et Jacobi 1. 13. *Deus intentator malorum est, ipse autem neminem tentat.* Notat D. Augustinus lib. 2. de consensu Evangelistarum c. 3. duplex esse genus tentationis: unum ad probandum, alterum ad seducendum: & de priori scriptum esse, Gen. 22. 1. *Tentavit Deus Abraham*: De posteriori vero scriptum esse, Jacobi 1. v. 13. *Ipse autem neminem tentat.* Ergo ex sententia Augustini Deus neminem tentat ad seducendum, id est, neminem excitat, movet, aut impellit ad peccandum. Imo plus addit D. Paul. 1. Cor. 10. 13. *Fidelis Deus est, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis.* Quasi dicat: tantum abest, ut Deus vos tentet, ut ne patiatur quidem vos tentari, quin cum divina gratia possitis tentationi resistere.

3. Addi potest & illud Jerem. 19. 5. *Ædificaverunt excelsa Baalim, quæ non præcepi, nec locutus sum, nec ascenderunt in cor meum.* Hic quæro ex Calvino, an Judæi, quando idola erexerunt falso Deo, fecerint hoc Deo incitante, impellente, necessitante? si affirmat, falsa est Scriptura, quæ id negat. Si autem negat, fallitur Calvinus, qui id supra esse asseruit.

4. Et sane, si Calvini sententia vera est, quomodo Sanctus Stephanus potuit dicere Judæis, Actor. 7. v. 51. *Dura cervice, & incircumcisis cordibus, & auribus, vos semper Spiritui sancto restitistis: sicut Patres vestri, ita & vos.* Poterant respondere Judæi: erras Stephane; fecimus, quod Spiritus Domini suggessit, & tacitus inspiravit. Ille nos interna motione impulit, ac incitavit, ut interficeremus Prophetas. Hoc fecimus. Et jã arcana inspiratione nobis suggerit, ut te lapidibus obruamus. Hoc etiam facimus. In quo ergo resistimus Spiritui sancto? Hæc, inquam, & similia potuissent congerere Judæi, si Calvini Evangelium audivissent.

5. Sed paulo diligentius rem discutiamus. Constat in Ecclesia, inter cætera gratiæ dona, discretionem esse spirituum, juxta illud 1. Corinth. 12. vers. 4. *Divisiones gratiarum sunt: idem autem*

Spi-

Spiritus. Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ: alii sermo scientiæ: alii fides: alii gratia sanitatum alii prophetia: alii discretio spirituum, &c. Et D. Joannes Apostolus in Epistola I. c. 4. 1. monet: *Charissimi, nolite omni Spiritui credere, sed probate Spiritus, si ex Deo sint.* Jam quæro ex Calvino: unde possimus discernere, an Spiritus, qui nos impellit, sit ex Deo, nec ne? Exempli gratia. Si sentiam interdum instinctum, seu inspirationem, quæ ad bellum suscipiendum, aut ad fœdus cum hoste ineundum me inclinet, quo pacto sciam, an hic Spiritus ex Deo sit, an ex diabolo? an debeam illi credere, & obedire, vel non debeam? Catholici facile respondent, id ex boni, & mali discrimine pensandum esse. Nam si res in se bona, & honesta sit, ad quam spiritus me impellit; & si ad bonum finem dirigatur, nec ulla appareat vitiosa circumstantia; signum est, inspirationem a Deo fieri. Si autem res in se mala, & illicita sit, aut bona quidem, sed in malum finem ordinetur: merito suspectus debet esse Spiritus. At ex Calvini sententia nihil responderi potest. Nā si Deus non solum ad bona, sed etiam ad mala opera, ut ad furta, homicidia, adulteria, nos interius incitat, & impellit, semper potero existimare, ex Deo esse Spiritum, qui me solicitat. Quorsum ergo illa Apostoli cautela: *Nolite credere omni spiritui, sed probate spiritus, si ex Deo sint?* Et vero, si utrique proprium est, tam Deo, quam Diabolo incitare ad peccandum, quid refert scire, a Deo, an a diabolo ad peccandum impellaris?

6. Ubi jam est illud, toties a Calvinistis decantatum, Sacram Scripturam intelligi oportere secundum internos instinctus, & interna critiria? Omnes legunt Sacram Scripturam, Catholici, Lutherani, Calvinistæ, Anabaptistæ. Nec tamen omnes eodem sensu Scripturam, quam legunt, intelligunt. Aliter Catholici, aliter Calvinistæ, aliter Lutherani interpretantur hæc verba: *Hoc est corpus meum*. At qui optime, & sincerissime intelligunt? Procul dubio Calvinistæ, ut ipsi putant. Unde sciunt? Ex internis critiriis. A quo spiritu critiria illis inspirantur? A Deo. At quid tum postea? Nam si Deus non solum veram, & sanam doctrinam, sed etiam errores, mendacia, hæreses, & falsas interpretationes interius loquitur, & inspirat; imo si efficacia erroris a Deo manat, ut Calvinus ait, unde constabit, sensum Scripturæ, quem Deus inspirat Calvinistis, esse sanum, verum, legitimum, & non potius falsum, mendacem, & spurium, cum uterque a Deo inspirari soleat? Hic respondeat Calvinus, aut pro Calvino Calvinista aliquis.

7. Sed objicit Calvinus quædam Scripturæ testimonia, quibus

videtur probari posse, Deum hortari, & instigare hominem ad peccatum, ut 2. Reg. 16. 10. *Dominus praecepit Semei, ut malediceret David.* Et 2. Regum 24. 1. *Commovit Dominus David dicentem: Vade, numera Israel, & Judam.* Et Ezech. 14. 9. *Ego Dominus decepi Prophetam illum.* Et 2. Thes. 2. 10. *Mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio.* Et Psal. 43. vers. 19. *Declinasti semitas nostras a via tua.* Et Psal. 104. 25. *Convertit cor eorum, ut odirent populum ejus.* Et Joan. 13. 27. *Quod facis, fac citius.* Respondeo. Deus circa peccata hominum multa facit, ex quibus citata testimonia explicanda sunt. Primo, Non impedit conatum eorum, qui parati sunt male agere. Secundo, negat illis speciale auxilium gratiae, quo destituti facile in peccatum labuntur. Tertio, saepe flectit, & gubernat interius humanas voluntates, ut licet vitio proprio malae sint, tamen a divina providentia ad unum potius malum, quam ad aliud, non positive, sed permissive ordinentur. Quarto, saepe praebet homini occasionem boni, qua ipse abutitur ad malum. Quinto, peccata impiorum dirigit, & ordinat ad salutem electorum. Haec omnia fusius in Scholastica Theologia explicata sunt.

QUAESTIO V.

An Deus operetur nobiscum peccata nostra?

1. CAlvinus docet, Deum una nobiscum peccata nostra operari: eoque magis ipsum, quam nos, quod ipse sit principale agens, & operans, nos mera duntaxat instrumenta. Verba ejus sunt haec, lib. 1. Instit. cap. 17. §. 5. *Ego plus concedo fures, & homicidas, & alios maleficos divinae esse providentiae instrumenta, quibus Dominus ipse ad exequenda, quae apud se constituit, judicia, utitur.* Et cap. 18. §. 1. *Ergo quidquid agitent homines, vel Satan ipse, Deus tamen clavum tenet.* Et infra: *Absalon incesto coitu patris torum polluens, detestabile scelus perpetrat; Deus tamen hoc opus suum esse pronunciat.* Et §. 2. *Et certe nisi operaretur in mentibus hominum, non recte dictum esset auferre labium a veracibus.* Et lib. 3. cap. 4. §. 2. *Omitto hic universalem Dei motionem, unde creaturae omnes ut sustinentur, ita efficaciam quidvis agendi ducunt: & de illa speciali actione tantum loquor, quae in unoquoque facinore apparet.* Et plura alibi.

2. Hanc doctrinam accepit Calvinus a Zvvinglio, Luthero, Melanchthone, & aliis haereticis sui temporis. Nam Zvvinglius serm. de providentia ad Cattorum Principem cap. 6. ait: *Quando*

faci-

facimus adulterium, aut homicidium, Dei opus est motoris, authoris, impulsoris. Lutherus scripsit hæc verba, *mala opera in impiis Deus operatur*, quæ discipuli ejus eraserunt. Philippus Melanchthon ad ca. 8. Epistolæ ad Romanos, editione prima ait: *Adulterium Davidis, & proditio Judæ ita est proprium opus Dei, sicut vocatio, & conversio Pauli.* Hos imitatus Calvinus dicit, detestabile scelus Absalonis esse opus Dei: Deum in omnibus sceleribus clavum tenere: Deum non solum concursum quendam generalem præbere ad agendum, sed specialem quandam actionem exhibere in unoquoque facinore. Quid amplius? Nihil aliud, quam ut dicat, Deum non esse Deum.

3. Impia, & blasphema sunt hæc. Longe aliter docent Scripturæ, Patres, ratio ipsa. Ex Scripturis proferam duo testimonia, Sap. 11. 25. *Nihil odisti eorum, quæ fecisti.* Et Sap. 14. 9. *Odio sunt Deo impius, & impietas ejus.* Ex his testimoniis ita concludo: Deus nihil eorum odit, quæ ipse operatur: sed Deus odit peccatum: ergo Deus non operatur peccatum. Iisdem testimoniis usus est D. Augustinus lib. 1. ad Simplicianum quæst. 2. ubi disputat de illis verbis, *Jacob dilexi, Esau autem odio habui.* Et quærit, quomodo Deus potuerit odisse Esau, cum tamen dicatur odisse nihil eorum, quæ fecit? Aut quare dixerit Deus, *Jacob dilexi, Esau autem odio habui?* Et similiter non dixerit Deus, *Solem dilexi, Lunam autem odio habui?* Et tandem post multa respondet his verbis: *Qui nodus ita solvitur, ut intelligamus omnium creaturarum esse artificem Deum: omnis autem creatura Dei bona est: & omnis homo, in quantum homo est, creatura est, non in quantum peccator. Est ergo creator Deus & corporis, & animi humani. Neutrum horum malum, & neutrum odit Deus. Nihil enim odit eorum, quæ fecit. Est autem animus præstantior corpore, Deus vero & animo, & corpore: utriusque effector, & conditor; nec odit in homine, nisi peccatum. Est autem peccatum hominis inordinatio, atque perversitas, idest, a præstantiore conditore aversio, & ad condita inferiora conversio. Non igitur odit Deus Esau hominem, sed odit Deus Esau peccatorem.* Hæc Augustinus apertissime contra Calvinum.

4. Ad testimonia Scripturæ accedunt Patrum testimonia. Tertullian. in libro adversus Hermogenem: *Jam ergo malum ab ipso, qui est mali si non author, quia non effector, certe permissor, quia dominator* D. Ambrosius lib. de Paradiso, c. 15. *Deus operatur, quod bonum est, non quod malum.* Et in lib. in Hexameron c. 8. *Nunquid malitiam Deus creavit? sed ea ex nobis orta, non a creatore Deo condita, morum levitate generatur.* Et infra: *Eradicari hanc Deus vult de animis singulorum. Quomodo ipse eam generaret, cum clamet*

Propheta, desinite a malitiis vestris? Et præcipue S. David: Desine a malo, & fac bonum. Quomodo ergo ei initium a Domino damus? sed hæc opinio feralis eorum, qui perturbandam Ecclesiam putaverunt. D. Augustinus in epist. 105. ad Sixtum: *Iniquitatem, quam rectissima veritas improbat, damnare novit ipse, non facere.* Et lib. 6. Hypognostici circa medium: *Mala Judæ præscivit, non facit.* Plures citabo sequenti quæstione.

5. Postremo accedunt rationes. Prima: Quicquid Deus operatur, hoc voluntate operatur, Psal. 113. 3. *Omnia quæcunque voluit fecit.* Et Psal. 184. *Ipse mandavit, & creata sunt.* Et Ephes. 1. vers. 11. *Qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ.* At jam supra ostensum est Deum non velle peccatum, sed potius odisse, detestari, & prohibere, quippe quod ipsius naturæ plane repugnans est: ergo Deus non operatur peccatum.

6. Secunda ratio. Si Deus operaretur peccatum, tanquam agens principale, & homo duntaxat esse instrumentum, plane sequeretur, Deum potius peccare, quam hominem, quod omnino impium est. Nam in opere malo non instrumentum, sed principale operans meretur reprehensionem; vel quia ineptum fecit instrumentum; vel quia sciens, ac volens male eo usus est.

7. Tertia ratio. Sequeretur hominem perire, ac damnari propter peccata, quæ Dei potius, quam ipsius sunt opera. Hoc argumentum Zvvinglius indigne tulit sibi objici, & cum stomacho ait: *De hoc ipsum Deum interroga: ego enim ei non fui a consiliis.* Calvinus lib. 1. instit. c. 18. §. 1. proponit hanc quæstionem: quomodo Deus agens per reprobos nullam ex eorum vitio labem contrahat; imo in opere communi ab omni culpa sit immunis, ministros autem suos juste damnet? & respondet, ut solet: *vix capit sensus carnis.*

8. Quarta ratio: Peccatum formaliter consistit in privatione, & defectu, ut docent Theologi cum D. Augustino; ergo non potest esse nisi a causa deficiente: Deus autem non potest in agendo deficere. Hinc Aug. lib. 12. de civit. c. 7. ait: *Nemo quærat causam malæ voluntatis: non enim est efficiens, sed deficiens: quia neque illa est effectio, sed defectio.* Sed suspicor Calvinum aliter sentire de formali ratione, seu de malitia peccati. Non enim in privatione, sed in aliqua natura, seu entitate putat eam consistere. Notavit hoc Maldonatus, qui probe perspectam habuit sententiam Calvinistarum, quam Parisiis & publice, & privatim egregie refutavit. Et facile apparet ex ipsis Calvini verbis, præsertim ex illis supra citatis: *Omitto hic universalem Dei motionem, unde creaturæ omnes ut sustinentur, ita efficaciam quidvis agen-*

gendi ducunt: *De illa speciali actione tantum loquor, quae in unoquoque facinore apparet.* Hic Calvinus, praeter generalem illum concursum, quo Deus ad omnem actionem creaturae concurrit, agnoscit aliquem influxum particularem, quo Deus speciali modo effective producit peccatum, quatenus peccatum est, & ab opere bono distinguitur. At quid opus erat hoc influxu speciali, nisi peccatum, quatenus peccatum est, ex sententia Calvini, esset entitas realis, ac positiva? sed si hoc concedit Calvinus, incidit in errorem Manichaeorum, quem multi Patres, & praesertim D. Augustinus multis locis refutavit.

9. Solet objici illud Isaiae 45. 7. *Ego Dominus, & non est alter: faciens pacem, & creans malum. Ego Dominus faciens omnia haec.* Sed jam olim a Patribus ad hunc locum responsum est. *Mala dicuntur*, inquit Tertullianus, *& delicta, & supplicia. Nos, separatis malis delicti, & malis supplicii, malis culpae, & malis poenae, suum cuique parti definimus auctorem: malorum quidem peccati, & culpae, diabolum: malorum vero supplicii, & poenae Deum creatorem.* Similia habet Origenes lib. 6. contra Celsum; Cassianus collat. 6. cap. 5. Hesychius lib. 4. in Leviticum, cap. 14. Damascenus lib. 4. cap. 40. Hieronymus in lamentationes Jeremiae cap. 3. Qui omnes duplex distinguunt malum: alterum culpae, alterum poenae. Prius negant esse a Deo; posterius concedunt. At, inquit Calvinus, adulterium Absalonis erat malum culpae, & tamen a Deo fuit. Sed negamus a Deo fuisse. Voluit quidem Deus praevisa mala voluntate Absalonis uti ad puniendum Davidem, non tamen dedit illi malam voluntatem, sed permisit. Recte enim August. lib. 5. de civit. cap. 8. *A Deo sunt omnes potestates: quamvis ab illo non sint omnium voluntates.* Et cap. 9. *Sicut omnium creaturarum creator est, ita omnium potestatum dator, non voluntatum. Malae quippe voluntates ab illo non sunt, quoniam contra naturam sunt, quae ab illo est.* Et in lib. de spiritu, & littera, cap. 31. *Nusquam legimus: Non est voluntas nisi a Deo: Et recte non scriptum est, quia verum non est. Alioquin etiam peccatorum, quod absit, author est Deus, si non est voluntas nisi ab illo: quoniam mala voluntas jam sola peccatum est, etiamsi desit effectus, id est, si non habeat potestatem.* Et lib. 2. de peccatorum meritis, & remiss. c. 18. *Malam voluntatem ad auctorem Deum esse referendam nefas est dicere.* Item, *Si ergo voluntas aut bona est, aut mala, & utique malam non habemus ex Deo, restat, ut bonam habeamus ex Deo.*

QUAE-

QUÆSTIO VI.

An Deus simpliciter dicendus sit Author peccati?

1. AFfirmat Calvinus lib. 1. Instit. cap. 18. §. 3. his verbis: *Et jam satis aperte ostendi, Deum vocari omnium eorum auctorem, quæ isti censores volunt otioso tantum ejus permissu contingere.* Loquitur de peccatis, de quibus disputare cœperat, nominatim de cæcitate, & tyrannide Achabi, de incestu Absalonis, de convicio Semei, de Apostasia, & idolomania decem tribuum, de cædibus, rapinis, & incendiis Chaldæorum in Judæa, de rabie furentium Judæorum in Christum, de iniquissimo Pilati judicio, & de aliis similibus. Hæc omnia vocat Dei opera, horum omnium auctorem esse Deum pronunciat, ridetque Catholicos, qui hæc sola permissione putant evenire.

2. Hæc Calvini propositio, quam ipse accepit ab antiquis hæreticis, Cerdonistis, Marcionistis, Priscillianistis, Albigensibus, Florino, tam impia, & blasphema est, ut eam tum alii omnes, tum ipse etiam Calvinus fuerit execratus. Aliorum testimonia passim obvia sunt. Sanctus Irenæus integrum opus adversus hanc hæresim scripsit, teste Eusebio lib. 5. hist. c. 19. Similiter Basilius scripsit integram homiliam, cujus titulus est: *Quod Deus non est author malorum*. D. Augustinus tres libros scripsit de libero arbitrio ea potissimum de causa, ut ostenderet, Deum non esse auctorem peccati. Damascenus lib. 4. de fide cap. 20. nihil aliud docet, nisi Deum non esse auctorem mali, & explicat testimonia Scripturæ, quæ in contrarium afferri possunt. Cæteri Patres passim idem docent. D. Chrysostomus homil. 23. in Acta Apostolorum: *Nullus*, inquit, *dicat*, *Deus nobis auctor malorum est*. Et infra: *Satius fuerit sexcenties defodi, quam Deum audire talia per nos*. Tertullianus in libro adversus Hermogenem: *Nec enim fieri potest, ut sit initiator, aut artifex ullius mali operis, qui nomen sibi perfecti vindicat & parentis, & judicis*. Augustinus lib. 2. de peccatorum meritis, & remiss. cap. 17. *Nullius culpæ humanæ in Deum referas causam*. Prosper in responsione ad capitula Gallorum cap. 14. *Bonorum Deus auctor est, non malorum*. Sanctus Gregorius lib. 29. moralium cap. 21. *Dominus auctor est naturæ, non culpæ*. Longum esset omnium aliorum testimonia congerere, præsertim in re certa.

3. Idem dixerunt, & senserunt profani auctores. Mercurius Tris-

Trismegistus in Pimandro cap. ultimo ait, *A Deo factore nihil turpe, nihil malum prodire*. Plato in 2. Dialogo de Republ. *Bonorum quidem solus Deus causa est dicendus: malorum autem quamlibet etiam aliam prater Deum causam quaerere decet*. Et infra: *Malorum alicui causam esse Deum, cum bonus sit, refellendum est omnino, nec permittendum hoc quenquam dicere in sua civitate, si bonis instrui legibus civitas debet: Nec insuper quenquam audire, sive sit ille minor, sive senior: sive carminibus haec inserantur, sive soluta oratione narrentur, tanquam quae neque dictu sancta sint, neque aliis utilia, nec inter se consona*.

4. Jam Calvinus ipse non uno loco disertis verbis affirmat Deum non esse auctorem malorum. Nam in praefatione libri de aeterna praedestinatione ait: *Inter omnes pios fixum hoc, & confessum esse debet, non esse, cur suis peccatis socium homines Deum adscribant, nec ullo modo socium involvant, ad partem culpae sustinendam*. Et in fine ejusdem libri: *Ergo cum justa de causa, licet nobis ignota, a Domino procedant, quae scelerate ab hominibus maleficia perpetrantur: etiamsi rerum omnium prima causa sit ejus voluntas, peccati tamen esse auctorem nego*. Et lib. 1. Institut. cap. 17. §. 3. reprehendit Lyconidem, qui apud Plautum dicit, *Deus impulsor fuit: credo Deos voluisse*. Denique idem Calvinus in admonitione adversus Libertinos longa disputatione probare nititur, Deum non esse causam peccati. Et Theodorus Beza, tum in responsione ad Heshusium, tum in alia ad Castalionem, diligenter purgat se, & Calvinum suum ab illa nota, quod Deum auctorem peccati faciat.

5. At si ita est, inquies, si Calvinus negat Deum esse auctorem peccati, quomodo ergo nos dicimus, eum hoc asseruisse? Respondeo. Calvinus facit, quod alii faciunt haeretici. Affirmat, negat, sicut vult. Quando disputavit contra Catholicos, contra nudam Dei permissionem, aperte asseruit, Dei voluntate, & decreto fieri peccata: Deum auctorem esse omnium flagitiorum, non permissorem. Verba ejus superius recitata sunt. At postea, quando Libertini, (novi haeretici, partim ex Luthero, partim ex Calvino geniti) coeperunt palam ex doctrina Calvini profiteri, Deum esse auctorem scelerum, ac flagitiorum omnium, aliaque paradoxa passim disseminarunt, non continuit se Calvinus, & versis velis, seipsum coepit oppugnare in suis filiis. Neque Calvino hoc novum est. Alibi saepe hoc factitavit, ut non semel hactenus notavi, ac deinceps notabo.

6. Quod autem Calvinus senserit, Deum esse auctorem peccatorum, dupliciter ostendi potest. Primo ex verbis Calvini, quae pau-

paulo ante recitata sunt. Secundo rationibus, quæ in doctrina ipsius fundantur. Prima ratio: Qui physice, & effective, & tanquam principale agens producit aliquod opus, est physica, & effectiva causa illius operis, ut per se patet: sed Deus, teste Calvino, physice, & effective, & tanquam principale agens producit adulteria, furta, & homicidia, ut in præcedentibus quæstionibus ostensum est: ergo Deus, teste Calvino, & physica, & effectiva causa illorum scelerum est. Secunda ratio: Qui alium incitat, impellit, & necessitat ad opus aliquod faciendum, est moralis causa, & primarius auctor illius operis, quod etiam per se notum est: At Deus, teste Calvino, incitat, impellit, & necessitat homines ad omnia scelera perpetranda, ut in superioribus visum est; ergo Deus, teste Calvino, est moralis causa, & primarius author omnium flagitiorum. Tertia ratio: Is, qui utitur instrumento, est primarius author illius operis, quod ipse per instrumentum facit; sed Deus, ex doctrina Calvini superius tradita, utitur homine tanquam instrumento ad perpetranda peccata: ergo Deus est primarius author peccatorum. Quarta ratio: Qui efficaciter procurat, ut aliquis peccet, is illius peccati author dici debet: sed Deus, ut docet Calvinus, æterna sua prædestinatione efficaciter procurat omnia peccata; ergo omnium author dicendus est.

7. Hæc argumenta, quæ partim ex Calvini verbis, partim ex lumine naturali, & omnium hominum consensu contexta sunt, conantur Calvinistæ eludere hac unica distinctione. Ajunt, Deum quidem esse authorem furtorum, adulteriorum, homicidiorum, & aliorum similium operum: non tamen esse authorem peccatorum; quia putant illa non esse peccata, quatenus sunt a Deo. Itaque concedunt, Deum impellere, & cogere impios ad furta, & homicidia perpetranda, imo Deum operari hæc omnia per homines, tanquam per sua instrumenta; negant tamen Deum operari peccata, quia illa opera, quatenus a Deo sunt, non sunt peccata: sed solum quatenus procedunt a mala impiorum voluntate. Sed hæc evasio nulla est, etiam Calvino teste. Nam neque Libertini volebant concedere, Deum revera esse authorem peccatorum, (quia putabant peccatum nihil aliud esse, nisi falsam opinionem) sed tantum esse causam adulterii, homicidii, furti; & tamen eo nomine reprehenduntur a Calvino in epistola ad Rotomagenses adversum Franciscanum quendam Libertinum his verbis: *Contestatur sibi longe aliam esse mentem, seque Deum mali authorem facere nolle affirmat; sed quid prodest hujusmodi subterfugium in re tam aperta?* Hoc idem dici potest de Calvino, & Calvinistis, qui in re tam aperta subterfugium quærunt.

8. De-

8. Deinde quæro ex Calvino, quare mendacium, odium, aut homicidium sint peccata, quatenus procedunt ab homine, qui est tantum instrumentum: & non sint peccata, quatenus procedunt a Deo, qui est agens, & causa principalis? Respondebit, quia voluntas Dei bona est, hominis mala. Item quæro, cur in eodem opere bona sit voluntas Dei, & mala voluntas hominis? Invenio quatuor causas apud adversarios, quas breviter examinabo. Prima est, quia natura humana vitio primi parentis tota corrupta est. Sed hæc ratio non habet locum in primo peccato Adami, & Luciferi. Nam si quęram, quare volũtas Adami, & Luciferi fuerit mala in primo peccato, & voluntas Dei bona? non potest apte responderi, totam naturam humanam, & Angelicam fuisse corruptam. Hoc enim falsum est. Altera illorum ratio est, quia Deus non vult peccatum, ut culpam, sed ut pœnam alterius peccati. Sed neque hęc ratio potest accommodari ad peccata primi parẽtis, & Luciferi. Nam primum illorum peccatum non potuit esse pœna alicujus peccati præcedentis, cum ante primum peccatum nullum aliud præcesserit. Tertia ratio est, quia Deus habet bonum finem propositum, homo malum. Deus enim vult homines peccare, ut habeat quos juste damnet, & quorũ liberaliter misereatur, ut ea ratione justitię, & misericordiæ suę gloriam manifestet. Homo autem peccat, ut libidinem suam expleat, non ut gloriæ Dei serviat. Hanc rationem reddit Zvvinglius in libro de providentia c.6. Calvinus l.1. Inst. c.17. §.5. & in libro de æterna Dei prædestinatione, & in instructione adversus Libertinos, c.14. & Beza in responsione ad Sebastianum Castalionem in refutatione secundæ calumniæ. Hæc ratio ex ipso Calvino refutari potest, quia ipse ex suis principiis fateri debet, Deum esse causam malæ intentionis, seu voluntatis. Nam si Deus ab æterno decrevit, & prædestinavit peccatum, quod possit juste punire, aut liberaliter condonare; & peccatum non est peccatum, nisi mala intentione fiat; necesse est, Deum prædestinasse, & decrevisse, ut homo mala intentione operaretur: ergo mala intentio est effectus divinę prædestinationis: ergo etiam peccatũ, quatenus peccatũ, est effectus Dei: ergo Deus est causa, & author peccati, quatenus peccatum est, ex sententia Calvini. Quarta ratio est Zvvinglii, qui ideo putat malam esse hominis voluntatem in opere malo, Dei non malam, quia Deo non est posita lex, homini autem posita est; ac proinde in eodẽ opere voluntas hominis transgreditur legem, & mala est; Dei voluntas non transgreditur, & mala non est. Hæc doctrina Zvvinglii refellitur ab ipso Calvino lib.3. Institutionum cap. 23. §.2. in fine; *Non fingimus*, inquit, *Deum exlegem*, &c.

Et

Et merito, quia quamvis Deo non sit lex posita ab aliquo superiore, (quippe qui superiorem non habet) tamen ipsa bonitas, & natura Dei est ipsi lex. Sicut ergo mendacium, & quodvis aliud peccatum contra legem naturæ repugnat naturæ, & bonitati Dei, ut supra ostensum est; ita etiam repugnat legi, quam Deus naturali obligatione servare debet; ergo si voluntas Dei, sicut voluntas hominis, eligeret mendacium, furtum, aut homicidium, non minus transgrederetur legem sibi connaturalem, quam voluntas hominis, ac proinde vel ambæ essent malæ, vel neutra.

CAPUT VI.

De reali præsentia Corporis Christi in Eucharistia

DUæ sunt solemnes Controversiæ inter nos, & Adversarios de Eucharistia. Una: An Christus sit vere præsens in Eucharistia? Altera: An fiat præsens per Transubstantiationem, idest per conversionem substantiæ panis, & vini in corpus, & sanguinem Christi? In priori dissentiunt a nobis Calvinistæ, qui negant Christum in Eucharistia præsentem esse. In posteriori Lutherani, qui quidem fatentur præsentem esse, non tamen per transubstantiationem, sed alio modo: Hi refutati sunt lib. 2. cap. 3. Calvinistæ hoc loco refellendi; & quidem hoc ordine. Primo, explicabo statum quæstionis de præsentia Christi in Eucharistia. 2. Ostendam, Calvinistas negare præsentiam Christi. 3. Calvinistas jugulare seipsos. 4. Non intelligere quid dicant. 5. Scripturam corrumpere. 6. Repugnare Patribus. 7. Divinis miraculis confutari. 8. Nullo fundamento subnixos esse. 9. Merito suspectos esse debere.

Status Quæstionis de præsentia Christi in Eucharistia.

1. POtest aliquis quatuor modis esse presens alicubi. Primo per signũ, figuram, vel imaginem sui; quo pacto Imperator est præsens in effigie, quæ illum repræsentat. Secũdo per apprehensionem, quo pacto amicus amico presens est, quãdo de illo reipsa cogitat. Tertio per effectum, vel operationem; quo pacto Sol est nobis præsens per lumen, & calorem, quem in terris producit. Quarto per seipsum, quo pacto Sol est præsens in cœlo.

2. Hoc posito, certum est apud omnes tam Catholicos, quam adver-

adversarios, Christũ præsentem esse tribus prioribus modis in legitimo usu Eucharistiæ. Primo, quia per externas species panis, & vini, tanquam per signa quædam divinitus instituta, Christi caro, & sanguis repræsentantur. Secundo, quia ex illa repræsentatione Christum fide apprehendimus. Tertio, quia per illa signa operatur in nobis effectum gratiæ, & refectionis spiritualis. Est igitur præsens repræsentative, objective, & effective, seu virtualiter. Iisdem modis fuit præsens in Sacramentis, & sacrificiis antiquæ legis. Primo, quia illa Christum figurabant. Secundo, quia Judæi per fidem in Christum venturum credebant. Tertio, quia per Christi futura merita gratiam consequebantur.

3. Tota difficultas est de quarto modo, an scilicet Christus non solum per figuram, & apprehensionem, & per effectum, sed etiam per seipsum sit præsens in Eucharistia? Calvinistæ negant, ut paulo post videbimus. Unde sequitur, Christum ex illorum sententia non aliter præsentem esse in Eucharistia, quam olim fuerit in sacrificiis Mosaicis, nempe sacramentaliter, objective, & effective, non autem per seipsum. Catholici plus tribuunt Eucharistiæ. Volunt Christum omnibus modis ibi præsentem esse. Hoc in Concilio Tridentino explicant per illas tres particulas, *Vere*, *Realiter*, *Substantialiter*; quasi dicant: Christum non solum duntaxat secundum figuram, sed etiam secundum veritatem: neque solum per apprehensionem, sed etiam reipsa: neque solum per effectum, & operationem, sed etiam per seipsum, & substantiam suam in Eucharistia præsentem esse.

4. Unde patet, hunc esse statum quæstionis: An Christus per seipsum, & per substantiam suam sit præsens in Eucharistia, nec ne? vel: An Vere, Realiter, & Substantialiter sit ibi, nec ne? vel, an caro, & sanguis Christi sit in Eucharistia, & non tantum figura, vel apprehensio, vel operatio carnis, & sanguinis? Hæc enim eodem recidunt. Nunc ergo videndum est, quid Calvinistæ de hac re sentiant, & quomodo refutari possint.

Calvinistæ negant præsentiam Christi in Eucharistia.

5. HOc aperte constabit ex tribus illorum propositionibus, quas hic subjungam. Prima est: Corpus Christi non esse alibi, quam in cœlo, ac proinde tanto intervallo distare ab Eucharistia, quanto distat cœlum a terra. Ita Calvinus in confessione de re sacramentaria, ubi in fine sic ait: *Tollenda est qualibet localis præsentiæ imaginatio. Nam cum signa hic in mundo*

do fint, oculis cernantur, palpentur manibus: Christus, quatenus homo est, non alibi, quam in cælo quærendus est. Et ibidem: *Quia tamen corpus Christi finitum est, & cælo, ut loco, continetur, necesse est a nobis tanto locorum intervallo distare, quanto cælum abest a terra.*

6. Altera propositio est, verba illa Christi, *Hoc est corpus meum*, nō proprie, sed figurate intelligenda esse, ut sensus sit; *Hoc est corpus meum*; idest, hic panis est signum, seu figura corporis mei. Similiter, *Hic est Sanguis meus*, idest, hoc vinum est signum, seu figura sanguinis mei. Hæc propositio sequitur ex præcedenti. Nam si corpus Christi non alibi, quam in cælo est, non potest vere, ac proprie esse in Eucharistia, sed tantum figurate: ac proinde verba illa, *Hoc est corpus meum*, non possūt intelligi, quasi corpus Christi vere, ac proprie sit præsens in Eucharistia, sed quod ibi sit præsens figura, seu sacramentum corporis Christi. Ita Calvinus l. 4. inst. c. 17. §. 21. Plessæus lib. 4. de Eucharistia, c. 1. & alii Calvinistæ passim. Verba Plessæi sunt hæc; *Panis significat corpus Christi: Panis est signum corporis Christi: Panis est corpus Christi in signo.*

7. Tertia propositio est; Corpus Christi cum tantum sit in cælo, non aliter percipi, & manducari a nobis in Eucharistia, quam sola fide, neque opus esse ad hanc manducationem, ut per seipsum præsens sit, & e cælo ad nos descendat, sed sufficere, ut per fidem nos sibi præsentes faciat in cælo. Nam per fidem in celū ad Christum assurgimus. Ita Calvinus lib. 4. instit. c. 17. §. 5. his verbis; *Interim vero hanc non aliam esse quam fidei manducationem, fatemur: & nulla alia fingi potest.* Et §. 31. *Christus præsens illis non videtur, nisi ad nos descendat. Quasi vero si ad se nos evehat* (nempe per fidem) *non æque potiamur ejus præsentia.* Et infra: *Necesse non est, Christum elicere in terras, ut nobis sit conjunctus*: quia scilicet sola fide sufficienter nobis conjungitur. Hinc Plessæus lib. 4. de Eucharist. cap. 1. diserte fatetur Christum non aliter manducari, & bibi in Eucharistia, quam in Baptismo, aut in Verbo Dei, seu Evangelio, quia non aliter manducatur, & bibitur, quam sola fide.

8. In his tribus propositionibus continetur doctrina Calvinistarum, in qua ipsi cum Berengario, Vvicleffo, & Zvvinglianis consentiunt, & a Catholicis discrepant. Catholici sic docent. Primo, Christum non tantum in cælo, sed etiam in Eucharistia *vere, realiter, & substantialiter* præsentem esse. Secundo, verba illa, *Hoc est corpus meum*, proprie, non figurate intelligenda esse. Tertio non sola fide, sed *vere, realiter, & substantialiter* Christum in Eucharistia manducari.

Cal-

Calvinistæ seipsos jugulant.

9. HOc breviter ostendam, discurrendo per singulas propositiones jam allatas. Prima est, corpus Christi non alibi esse, quam in cœlo, ac proinde tanto intervallo distare ab Eucharistia, quanto cœlum abest a terra. Hanc evertit Calvinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 10. his verbis: *Omninò isthæc piis tenenda est regula, ut quoties symbola vident a Deo instituta, illic rei signatæ veritatem adesse certo cogitent, ac sibi persuadeant.* Et in c. 11. prioris ad Corinthios: *Christus visibile illud symbolum nobis porrigendo, una dat etiam nobis suum corpus. Neque enim fallax est, qui vacuis figuris nos ludat. Proinde illud mihi est extra controversiam, veritatem hic cum suo signo conjunctam esse.* Quid clarius? Ait veritatem cum suo signo, id est, corpus Christi cum symbolo panis conjunctum esse; ac proinde, quando symbolum illud nobis porrigitur, simul porrigi corpus Christi, quod per illud repræsentatur. Evertit ergo, quod antea dixerat, corpus Christi non esse conjunctum cum pane, sed tanto intervallo ab eo distare, quanto abest cœlum a terra.

10. Altera propositio est, verba illa Christi, *Hoc est corpus meũ,* non proprie, sed figurate intelligenda esse, ut sensus sit, *Hoc est corpus meum,* id est, Hic panis est signum, seu figura corporis mei. Hanc evertit Calvinus. Nam cum antea docuisset cum Zvvinglio, panem esse signum, seu figuram corporis Christi absentis, id est, in cœlo, & non alibi existentis, postea oppugnans Zvvinglium asseruit, panem esse signum corporis Christi præsentis: & sic incaute seipsum jugulavit. Hoc partim patet ex locis jã citatis; partim ex libello de cœna Domini in fine, ubi contra Zvvinglium, & Oecolampadium sic ait: *Dum nimis studiose, ac diligenter in hoc toti incumbebant, ut assererent panem, & vinum, corpus, & sanguinem Christi vocari, quod ipsorum signa sint, non cogitarunt sibi hoc interea simul agendum, ut adjungerent ita signa esse, ut nihilominus veritas cum eis conjuncta sit.* Ubi nota, Calvinum agnoscere duplex signi genus: Quoddam nudum, seu vacuum, quod rem signatam repræsentat tantum, sed non exhibet, quo pacto imago Cæsaris repræsentat Cæsarem, sed non exhibet; & figuræ veteris Testamenti repræsentabant, sed non exhibebant Christum: Aliud non nudum, & vacuum, sed conjunctum cum re signata, quia non tantum repræsentat illam; sed etiam exhibet. Et hujus generis signum vult esse panem Eucharisticum. Huc spectat, quod lib. 4. cap. 17. §. 21. ait: *Etsi symbo-*

lum a re signata differt: quia tamen rem, cui præsentandæ consecratum est, non figurat tantum, ceu nuda, & inanis tessera, sed etiam vere exhibet; cur non ejus appellatio in ipsum jure competat? Quod si humanitus excogitata symbola, quæ imagines sunt rerum absentium potius, quam notæ præsentium, quas etiam ipsas fallaciter sæpe adumbrant, earum tamen titulis interdum ornantur; quæ a Deo sunt instituta, multo majori ratione rerum nomina mutuantur, quarum & certam, minimeq; fallacem significationem semper gerunt, & adjunctam habent secum veritatem. Hoc loco probat Calvinus, panem recte vocari Corpus Christi, tali argumento: Quando signum non tantum repræsentat, sed etiam vere exhibet rem signatam, tunc recte vocari potest nomine rei signatæ: At panis Eucharisticus non solum repræsentat, sed etiam vere exhibet Corpus Christi: ergo panis Eucharisticus recte vocari potest Corpus Christi. Quid aliud hinc colligas, quam Corpus Christi præsens esse in Eucharistia, quod tamen Calvinus antea negaverat? ergo seipsum destruit.

11. Tertia propositio est, Corpus Christi non aliter percipi, & manducari, quam sola fide. Hanc dupliciter evertit Calvinus, primo, quia oppugnat Zvvinglianos, qui fidei manducationem admittunt. Sic enim de iis loquitur lib. 4. c. 17. §. 5. *Sed hoc non perinde convenit inter omnes, qualis sit ejus participandi ratio. Sunt enim, qui manducare Christi carnem, & sanguinem ejus bibere, uno verbo definiunt, nihil esse aliud, quam in ipsum Christum credere. Sed mihi expressius quiddam, ac sublimius videtur voluisse docere Christus in præclara illa concione, ubi carnis suæ manducationẽ nobis commẽdat.* Secundo, quia expresse docet cum Plessæo, corpus Christi *Vere, Realiter, & Substantialiter* a nobis manducari, ac proinde non sola fide. Sic enim habet in lib. de cœna Dom. *Necesse est, nos in cœna vere corpus, & sanguinem Christi recipere.* Et infra: *Intelligimus Christum nobis in cœna veram, propriamque corporis, & sanguinis sui substantiam donare.* Et in c. 11. prioris ad Corinth. *Concludo, realiter, ut vulgo loquuntur, nobis in cœna dari corpus Christi.* Et l. 4. Instit. ca. 17. §. 32. *In sacra cœna jubet me sub symbolis panis, ac vini corpus, & sanguinem suum sumere, manducare, ac bibere. Nihil dubito, quin & ipse vere porrigat, & ego recipiam.* Et Plessæus l. 4. de Euchar. c. 2. *Dum sacra cœna ex præscripto Christi celebratur, Christum realiter, & substantialiter recipimus.* Vides, opinor, Calvinum Calvino contrarium esse: & quod uno loco affirmat cum Zvvinglio, altero negare conta Zvvinglium; & consequenter contra seipsum. Neque hoc novum est, ut sæpe dixi.

Cal-

Calvinistæ non intelligunt, quid dicant.

12. Ipse Calvinus hoc fatetur, ut jam ostendam. Dixerat prius cum Zvvinglio, panem esse symbolum Christi absentis, eo quod tanto intervallo abesset Christus ab Eucharistia, quanto abest cœlum a terra. Postea asseruit contra Zvvinglium, & contra seipsum, panem esse symbolum Christi præsentis, ita ut non solum repræsentaret, sed etiam reipsa Christum nobis exhiberet. Videbat hæc duo non cohærere: & tamen, ut superbum est hæreticorum genus, nec hoc, nec illud voluit revocare; aut ullam repugnantiam in suis verbis agnoscere. Quid ergo? Prætendit rem esse difficilem, & mysterii plenam, quæ nec verbis explicari, nec ingenio comprehendi possit. Audi, quid dicat lib. 4. Instit. c. 17. §. 7. *Nihil restat*, inquit, *nisi ut in ejus mysterii admirationem prorumpã, cui nec mens planè cogitando, nec lingua explicando par esse potest.* & infra §. 10. *Etsi autem incredibile videtur, in tanta locorũ distantia penetrare ad nos Christi carnem, ut nobis sit in cibum, meminerimus, quantum supra sensus omnes nostros emineat arcana Spiritus Sancti virtus, & quam stultum sit ejus immensitatem nostro modo velle metiri. Quod ergo mens nostra non comprehendit, concipiat fides.* Et Beza in tractatu de re Sacramentaria quæst. 9. *Fatemur incomprehensibile esse mysterium Dei, quo fit, ut quod est, & manet in cælis, & non alibi, vere communicetur nobis, qui in terra sumus, & non alibi.*

13. Hic iterum vides morem, & ingenium hæreticorum. Cum in aperta cõtradictione deprehensos se vident, nõ contradictionem, sed mysterium interpretantur. Quæ potuit esse manifestior contradictio, quam uno loco asserere, corpus Christi nusquam esse, nisi in cælo; & alio, corpus Christi conjunctum esse cum symbolo panis in Eucharistia? At Calvino, & Bezæ non contradictio, sed mysterium est, quod intelligi nequeat. Audi simile exemplum in eodem Calvino. Docuit alibi, peccata omnia Deo volente, & decernente perpetrari. Objiciebant Catholici, hoc consistere non posse cum Scriptura, quæ ait, peccata fieri Deo vetante, & prohibente; non posse contrarias in Deo esse volũtates, quarum una velit, altera non velit peccata ab hominibus committi. Quid Calvinus? Ait mysterium esse, quod a nobis capi, aut intelligi non possit. Sic enim habet, ut cap. 5. qu. 2. §. 8. retuli: *Quod objiciunt, si nihil eveniat, nisi volente Deo, duas esse in eo contrarias voluntates, quia occulto consilio decernat, quæ lege sua palam vetuit, facile diluitur.* Quam facile, audiamus. Pergit

git igitur post pauca, & sic diluit: *Quomodo Deus diverso modo idem nolit fieri, & velit, non capimus*. Sane illa diluendi ratio est omnium facillima. Implica te mille contradictionibus; affirma, & nega quod vis, urgeant adversarii; facile te expedies cum Calvino hac voce, *non capimus: mysterium est*.

Calvinistæ Scripturam corrumpunt.

14. NE longus sim, uno verbo ostendam. Catholici e Scriptura producunt 4. potissimum argumenta, quibus probant Cristum in Eucharistia præsentem esse: Calvinistæ nullum, nisi corrumpant Scripturam, possunt dissolvere. Primum petunt ex figuris Eucharistiæ. Alterum ex Christi promissione, *Joan. 6. 51. Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*. Tertium est institutione, Matth. 26 26. *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur*. Quartum ex usu, 1. Corinth. 10. 16. *Panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est?* Et cap. 11. 27. *Quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicẽ Domini indigne, reus erit corporis, & sanguinis Domini*. Hæc, inquam, sunt argumenta Catholicorum, quæ docte, & copiose persequitur Bellarm. l. 1. de Eucharistia cap. 5. & sequentibus.

15. Ego, relictis aliis, uno solo, quod ex institutione sumitur, contentus ero; cujus vim Calvinistæ, nisi corrupto textu, nunquam effugient. Est autem tale: Christus instituit Eucharistiam his verbis: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. Hic est sanguis meus, qui pro vobis effunditur*. At hæc verba debent proprie, non autem figurate intelligi: ergo corpus, & sanguis Christi proprie, & non figurate sunt in Eucharistia. Minor, in qua tota difficultas est, probatur ex illis verbis Luc. 22. 20. *Hic calix novum testamentum est in meo sanguine, qui pro vobis funditur*: Ubi illud relativum, *Qui*, refertur ad calicem, ut patet ex Græco textu, qui sic habet: Τοῦτο τὸ ποτήριον, ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον, id est, Hoc poculum, novum testamentum est in meo sanguine, quod pro vobis effunditur. Ex quo loco sic argumentor. In illo poculo, quod Christus tradidit Apostolis bibendum in cœna Eucharistica, vel erat proprie, & vere vinum, vel proprie, & vere sanguis Christi. Non potuit proprie, & vere esse vinum, quia poculum vini non est effusum pro salute nostra. Christus autem loquitur de poculo, quod pro salute nostra effusum est. *Hoc*, inquit, *est poculum in meo sanguine*, (vel poculum mei sanguinis) *quod pro vobis effunditur*. Necesse ergo est in illo poculo fuisse vere, & proprie sanguinem Christi,

16. Hic

16. Hic omnino premuntur Calvinistæ, nec apparet ullum effugium. Vidit hoc Beza Calvini discipulus, & præ desperatione, cum aliud non posset, maluit textum depravare, quam errorem deserere. Sic igitur verba Christi mutavit: Τῦτο τὸ ποτήριον, ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μυ, τῷ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνομένῳ, idest, *Hoc poculum novum testamentum in meo sanguine, qui pro vobis effunditur*. Audax facinus. Ipsemet Beza fatetur in omnibus Græcis Codicibus haberi: *Hoc est poculum in meo sanguine, quod pro vobis effunditur*; & tamen omnibus refragantibus reponit hæc verba, *Hoc est poculum in meo sanguine, qui pro vobis effunditur*. Bezam sequuntur alii Calvinistæ. Sed plerique non advertunt fraudem: si adverterent, nihil dubito, quin ad saniorem mentem redirent potius, quam in errore tam manifesto persisterent.

Calvinistæ repugnant Patribus.

17. SAne qui Scripturam tam indigne tractant, non reverebuntur authoritatem Patrum Video autem Calvinistas dupliciter in hoc genere peccare. Primo, quod aperte repugnẽt Patribus. Secundo, quod nihilominus populo persuadeant, Patres ipsis patrocinari. Sic enim loquitur Calvinus in ultima admonitione ad Vvestphalum: *Constat vetustos omnes Scriptores, qui totis quinque sæculis post Apostolos vixerunt, uno ore nobis patrocinari*. Verius dixisset: uno ore nobis refragari. Quod dupliciter ostendo. Primo, quia multi ex vetustis Scriptoribus expresse docent, panem, & vinum Eucharisticum substantialiter mutari in carnem, & sanguinem Christi, ut Ambrosius, Cyrillus Hierosolymitanus, Cyprianus, Gregorius Nyssenus, Hilarius, quorum testimonia lib. 2. cap. 3. §. 10. & sequentibus citata sunt: ergo ex illorum sententia Christus secundum carnem, & sanguinem vere præsens est in Eucharistia. Secundo, alii diserte affirmant hanc præsentiam. Audiamus illorum verba.

18. Origenes hom. 5. in diversa loca Evangelii sic scribit: *Quando manducas, & bibis corpus, & sanguinem Domini, tunc Dominus sub tectum tuum ingreditur*. Calvinus diceret: Non ingreditur sub tuum tectum, sed manet in cœlo. Item Hilarius lib. 8. de Trinitate: *De veritate carnis, & sanguinis non est relictus ambigendi locus*: nisi apud Calvinistas.

19. Optatus Milevitanus l. 6. contra Parmenianum: *Quid est altare, nisi sedes corporis, & sanguinis Christi?* Et infra: *Hoc tam immane facinus geminatum est, dum fregistis etiam calices Christi sã-*

guinis portatores. Et August. conc. 1. in Psalm. 35. *Ferebatur Christus in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum, ait: Hoc est corpus meum. Ferebat enim illud corpus in manibus suis;* non solam figuram corporis, ut putant Calvinistæ. Contra quos scribit Damascenus lib. 4. de fide c. 14. *Non est*, inquit, *figura corporis, & sanguinis Christi: absit enim hoc: sed est ipsum Corpus Domini deificatum.*

20. Nolo esse prolixior in citandis Patribus. Satis iam constat non omnes uno ore Calvinistis patrocinari, nisi patrocinari idẽ sit, quod refragari. Nihilominus in tanta luce tam impudentes sunt adversarii, ut quorundam Patrum authoritatem objectare nobis audeant. Ajunt quosdam docere Christum esse in Eucharistia tanquam in signo: Sed facilis responsio est. Dixi supra, Christum 4. modis præsentem esse in Eucharistia. 1. Per signum, seu figuram sui. 2. Per apprehensionem. 3. Per effectum, & operationem. 4. Per seipsum. Patres ergo, qui dicunt præsentem esse per signum, non negant præsentem esse per seipsum. Ubi nota has duas loquẽdi formulas distinguendas esse: Christus est in Eucharistia præsens per signum, & figuram sui; & Christus est in Eucharistia præsens per signum, & figuram sui tantum. Prior vera est, posterior falsa.

Calvinistæ divinis Miraculis confutantur.

21. Duplicia sunt miracula, ut notat D. Th. 3. p. q. 29. art. 1. ad 2. Quædam sunt objecta fidei, quia creduntur. Quædam testimonia, seu motiva fidei, quia juvant, vel confirmant fidem. Priora solent esse occulta, ut fides eorum sit magis meritoria. Posteriora debent esse publica, & nota, ut possint fidem nostram testari, & confirmare.

22. Utrumque miraculorum genus reperitur circa Eucharistiam. Et quidem miracula prioris generis sunt potissimum quatuor. Primum est, quod substantia panis, & vini convertatur in carnem, & sanguinem Christi. Secundum, quod accidentia panis, & vini maneant sine subjecto. Tertium, quod corpus Christi existat sine extensione locali. Quartum, quod existat in diversis locis. Hæc occulta sunt, neque sub sensum cadunt.

23. Miracula posterioris generis, quibus confirmari potest præsentia Christi in Eucharistia, sunt varia. Quædam contigerunt ante exortam hæresim Berengarii, ut videre est apud Cyprianũ ser. de lapsis, Nicephorum l. 13. c. 7. Sozomenum l. 8. c. 5. Prosperum in lib. de prædictionibus p. 4. c. 6. Gregoriũ lib. 2. Dialog. c. 27.

&

& lib. 3. c. 3. Petrum Diaconum in vita ejusdem Gregorii. Alia contigerunt post exortam hæresim Berengarii, de quibus scribit Paschasius in l. de corpore, & sanguine Domini c. 14. [Et Guidmundus lib. 3. de Sacram. Et his miraculis ipse quoque Berengarius ad ejurandã hæresim permotus est. Alia contigerunt post Joannẽ Uvicleffum, qui Berengarii hæresim renovavit, ut constat ex Thom. Vvaldensi tom. 2. de Sacram. c. 63. ubi refert, se præsente Londini in Ecclesia S. Pauli quendam Uvicleffistam ab Episcopo Cantuariensi jussum esse adorare Eucharistiam, & cõfiteri præsentiam Christi. Hunc, cum facere recusaret, respondisse, araneam esse digniorem veneratione, quam Eucharistiam. Mox horribilem araneam ex summo templi tecto in os blasphemi descẽdisse, & vix multorum manibus prohiberi potuisse, quominus ad linguam, & fauces penetraret.

24. Porro hæc miracula possunt ad tria capita revocari. Quædam continent singularia Dei beneficia, quæ ex fide præsentiæ Christi in Eucharistia conferuntur fidelibus, ut sunt restitutio sanitatis, & expulsio dæmonum, liberatio a naufragio, vel incendio, & similia. Quædam continent pœnam, seu ultionem eorum, qui non credunt, vel rident præsentiam Christi in Eucharistia. Exempla passim obvia sunt. Quędam denique continent visiones, quibus Christus in Eucharistia sub forma pueri, vel carnis apparuisse legitur, ut patet ex Algero l. 1. de Sacram. c. 3. & ex aliis. Et quidem prima fiunt potissimum propter fideles, media propter infideles, postrema propter dubios.

25. Hinc sumo tria argumenta contra Calvinistas. 1. est: Illa fides nõ potest esse falsa, quam Deus confirmat miraculosis beneficiis: at fidem præsentiæ Christi in Eucharistia confirmat miraculosis beneficiis: ergo illa fides non potest esse falsa. Major per se nota est, quia Deus, cum sit prima veritas per essentiam, non potest confirmare falsitatem, seu mendacium. Minor patet ex Cypriano, Nicephoro, & aliis authoribus sup. cit. qui scribunt, multos invocando Christũ in Eucharistia impetrasse ab eo sanitatem, & alia beneficia miraculosa, quæ procul dubio non impetrassent, si Christus in Eucharistia præsens non esset. Faciamus aliquem esse, qui putet Christum esse præsentem in lapide, & ex illa persuasione imploret sanitatem a Christo, tanquam in lapide existente: An impetrabit? Nemo dixerit. Cur ergo impetrat, qui in Eucharistia præsentem putat, nisi quia revera præsens est?

26. Alterum argumentum est: Deus non solet eos miraculose punire, qui aliquid dicunt vel faciunt ex vera fide: at miraculose punit illos, qui negant, vel rident præsentiam Christi in Eu-

charistia: ergo eâ negando, vel ridendo, non agunt ex vera fide. Minor patet ex Thoma VValdensi, & aliis anthoribus citatis. Refert Optatus Milevitanus, quosdam suis canibus Eucharistiam objecisse, & mox ab ipsis canibus, quasi injuriam Christo factam vindicantibus, dilaniatos, ac discerptos esse. Similia passim occurrunt apud alios scriptores.

27. Tertium argumentum est: Qui revera in fide dubii sunt, & a Deo veritatem in simplicitate quærunt, non solent a Deo illudi falsis apparitionibus: ergo quando apparet illis Christus in Eucharistia sub forma pueri, vel carnis, non est falsa apparitio: ergo per eam significat Deus, non amplius dubitandum esse, quin Christus secundum carnem, & sanguinem præsens sit in Eucharistia.

28. Facile video, quid responsuri sint Calvinistæ. Dicent, falsum esse miracula illa a Deo fieri; nec esse vera miracula, sed præstigias Dæmonum, & meras illusiones. Nimirum Phariseis similes sunt, qui, cum Christus faceret miracula, & turbę mirarentur, dicebant: *in Beelzebub dæmoniorum principe ejicit dæmonia.* Et sane alia responsio a Calvinistis expectari non poterat. Qui enim, desperata causa Scripturæ textum audent depravare, & sanctorum Patrum testimonia aspernari, quomodo verisimile est de miraculis bene loqui, & sentire eos posse? Nihilominus prudens lector facile advertit, quid de tali hominum genere existimandum sit, qui omne præsidium suum in impudentia, & negandi libidine collocatum habent.

Calvinistæ nullo fundamento subnixi sunt.

29. OStendi hactenus, Calvinistas & apertis Scripturæ testimoniis, & authoritate Patrum, & divinis miraculis confutari; imo & sibi ipsis contrarios esse. Unde facile apparet, nihil solidi fundamenti pro sua opinione stabilienda habere eos posse. Nihilominus, qui omnium hæreticorum mos est, hinc inde corradunt aliquot argumenta, præsertim ex scripturis, Patribus, & ratione naturali, quæ quanti momenti sint, paucis examinandum est.

30. Ac primo contendunt, hæc verba, *Hoc est corpus meum*, non posse proprie, sed debere figurate accipi. Hoc autem probant a simili, quia hæ locutiones figuratæ sunt: *Agnus est Phase: Petra erat Christus; Ego sum vitis: septem boves sunt septem anni*: ergo etiam hæc est figurata: *Hoc est corpus meum: hic est sanguis meus.*

Re-

Respondeo. Quidquid sit de antecedente, neganda est consequentia. Nam si ille modus argumentandi valeret, totum argumentum retorqueri posset in adversarios, hoc modo: Hę locutiones sunt propriæ: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui; Paulus est Doctor gentium; Petrus est Apostolus; Judas est proditor*: ergo etiam hæc est propria: *Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus.* Nunc quæro ex Calvinistis, an hæc mea consequentia sit bona, nec ne? Si bona est, jam vicimus. Si mala est, cur suam volunt esse bonam? Est enim ejusdem generis, & valoris.

31. Sed urgent: Hæc verba, *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus*, debent eodem sensu intelligi, quo ista: *Hic calix novum testamentum est in meo sanguine*: sed hæc intelliguntur figurate: ergo & illa. Minor probatur, quia duplex figura est in illis verbis, una in nomine *calicis*, altera in nomine *testamenti*. Nam calix sumitur pro vino, tanquam continens pro contento per metonymiam. Similiter testamentū sumitur pro signo, vel figura testamenti. Non enim vinum, aut sanguis est proprie testamentum, sed signum testamenti. Unde Matth. dixit: *Hic est sanguis meus novi testamenti*, non autem, *Hic est sanguis meus novum testamentum.* Confirmatur primo, quia si vinum, aut sanguis esset proprie testamentum, jam singulis diebus renovaretur testamentum Christi, & præcedens antiquaretur. Secundo, necesse esset, Christum sæpe mori. Testamentum enim non valet, nisi intercedente morte testatoris.

32. Respondeo, dupliciter peccat hoc argumentum. Primo, quia male infert. Tametsi enim daremus hanc locutionem esse figuratam, *Hic calix novum testamentum est in meo sanguine*, non tamen sequeretur, hanc etiam figuratam esse, *Hic est sanguis meus*. Patet in exemplo domestico. Nam hæc propria est, *Bibe hoc vinum*; hæc figurata, *Bibe hunc calicem*. Non ergo licet ab una argumentari ad aliam. Secundo, nec ullam figuram esse in illis verbis, *Hic calix novum Testamentum est in meo sanguine*. Ac primo, quod in nomine calicis non sit, sic ostendo. Nam illa verba, *Hic calix in meo sanguine*, Hebraismum sonant, & perinde valent, ac si dicas, *Hic calix mei sanguinis*, ut habemus in Canone Missæ. Atqui in his verbis nulla plane est figura. Sicut enim proprie dicimus: *hoc est vas aquæ, hæc est amphora vini*: ita similiter: *hic est calix sanguinis*. Item sicut proprie dicimus, *Bibite ex illo vase, vel ex illa amphora*; ita etiam proprie, *Bibite ex illo calice*.

33. Nec in nomine Testamenti est ulla figura. Nam testamentum

tum proprie dictum duo significat. Primo, voluntatem, seu dispositionem, seu promissionem, & pactum testatoris. Secundo, authenticum instrumentum, quo continetur volũtas, dispositio, vel promissio testatoris; aut quo applicatur nobis jus ad hereditatem a testatore promissam. Hoc modo proprie vocari possunt testamenta, non solum Biblia, quibus continetur voluntas Dei testantis, & promittentis; sed etiam sacramenta, quibus applicatur nobis jus ad hereditatem a Deo promissam. Unde circumcisio, quæ erat sacramentum veteris legis, per quod dabatur Judæis jus ad terram promissionis, proprie vocatur testamentũ, ut patet ex illo Ecclesi. 44. 21. *In carne ejus stare fecit testamentum*. Eadem circũcisio dicitur etiam fœdus, & signum fœderis, Gen. 17. 10. & 11. Et utrumque proprie. Erat enim signum fœderis, ut fœdus accipitur pro divina missione. Et simul erat fœdus, ut fœdus accipitur pro instrumento, quo applicatur promissio. Inter omnia autem sacramenta præcipue Eucharistia dicitur testamentum; tum quia est authenticum instrumentum, quo confertur nobis jus ad æternam hæreditatem; tum etiam, quia continet apertissimam repræsentationem effusionis sanguinis Christi, quo sancitum est novum testamentum, & a quo suam vim habet.

34. Ex his patet, quomodo proprie dictum sit, non solum a Matthæo, & Marco: *Hic est sanguis meus novi testamenti*: sed etiam a Luca, & Paulo. *Hic calix novum Testamentum est in meo sanguine*. Nam illi sumunt nomen testamenti pro voluntate, & promissione testatoris: hi pro instrumento illius promissionis. Unde sensus Matthæi, & Marci est: *Hic est sanguis novi testamenti*, id est, Hic est sanguis, quo sancitur voluntas, pactum, & promissio Dei. Sensus autem verborum Lucæ, & Pauli est, *Hic calix sanguinis mei est novum testamentum*, id est: Hoc Sacramentum Eucharistiæ sub specie vini est authenticum instrumentum, quo applicatur nobis jus ad hæreditatem a Deo promissam.

35. Solutum est argumentum. Ad 1. confirmationem dico, sanguinem Christi sub specie vini contentum esse quidem proprie dictum testamentum, juxta sensum jam explicatum; non tamen sequi inde, singulis diebus renovari testamentũ, sed tantum repeti. Nam celebratio Eucharistiæ, quæ quotidie fit, non est nova institutio testamenti, sed ejusdem repetitio. Unde sicut unum, idemque testamentum civile, quod in charta scriptum est, potest sæpe describi sine ulla sui mutatione: sic Eucharistia potest sæpe repeti, & tamen non ideo mutari. Ad 2. dico, non esse necesse, Christum quotidie mori, etiamsi quotidie repetatur testamen-

mentum. Non enim requiritur mors testatoris ad repetendum, sed ad sanciendum, & confirmandum testamentum.

36. Secundum argumentum sumunt adversarii ex illis verbis Matthæi 26.29. *Non bibam amodo de hoc genimine vitis, usque in diem illum, cum illud bibam vobiscum novum in regno Patris mei*. Hæc enim verba dicta sunt a Christo post consecrationem calicis: ergo post consecrationem fuit vinum in calice: ergo non fuit sanguis Christi, nisi figurate. Respondeo. Christus duo dixit discipulis: Primo, se non amplius manducaturum pascha cum ipsis: Secundo, nec amplius bibiturum vinum; utrumque dixit in cœna paschali ante institutionem Eucharistiæ. Hoc patet ex Luca, qui cap. 22. vers. 15. sic scribit: *Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum, antequam patiar: Dico enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei; & accepto calice gratias egit, & dixit: Accipite, & dividite inter vos: dico enim vobis, quod non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat*. Hæc Lucas, qui deinde subjungit institutionem Sacramenti Eucharistiæ. Unde patet, alium fuisse calicem vini, de quo Christus dicebat, se non amplius bibiturum, & alium fuisse calicem sanguinis, de quo nihil tale dixit. Utriusque calicis meminit Lucas loco citato. Objicies: Matthæus, & Marcus narrant, Christum post institutionem Eucharistiæ dixisse, se non amplius bibiturum de vino. Respondeo: Lucas narrat dixisse ante institutionem. Constat autem Lucam rem narrare eo ordine, quo contigit, reliquos non item. Primo, quia sicut Christus dixerat, se non amplius bibiturum de vino; sic dixerat, non amplius manducaturum Pascha: hoc autem dixit ante institutionem Eucharistiæ: ergo & illud. Secundo, quia illa verba, *Donec illud bibam novum in regno Patris mei*, non possunt intelligi, nisi de cœlo: at in cœlo non erat bibiturus sanguinem suum nec vere, nec metaphorice: vinum autem metaphorice bibiturus erat, juxta illud Lucæ 22. vers. 29. *Ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum, ut edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo*: ergo non de sanguine, sed de vino dixit: *Non bibam amodo de genimine vitis*.

37. Tertium argumentum sumitur ex illo 1. Corinth. 10. 3. *Omnes eandem escam spiritalem manducaverunt, & omnes eundem potum spiritalem biberunt*. Hinc colligunt, Judæos manducasse eandem escam spiritalem, quam nos manducamus: at illi manducaverunt corpus Christi tantum in figura, idque

per

per solam fidem: ergo nos eodem modo manducamus. Respondeo: Dupliciter hic peccant Calvinistæ. Primo, quia Apostolus non dicit, Judæos manducasse nobiscum eandem escam, sed ipsos inter se eandem manducasse. Sic enim habet: *Patres nostri omnes sub nube fuerunt: & omnes mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube, & in mari, & omnes eandem escam spiritalem manducaverunt*. Ex quibus verbis patet, Apostolum non conferre Judæos nobiscum, sed illos ipsos inter se: vult enim ostendere, tametsi omnes tam boni, quam mali perceperint eadem Dei beneficia, non tamen omnes placuisse Deo. Unde mox subdit: *sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo*. Secundo peccant Calvinistæ, quia volunt Apostolum loqui de manducatione spiritali per fidem, quæ secundum ipsos est propria electorum. Hoc autem falsum est, quia loquitur de manducatione, quæ communis erat bonis, & malis, ut ex dictis patet.

38. Quartum sumitur ex illo Joan. 12. 26. *Ubi sum ego, illic & minister meus erit*; at ministri Christi non sunt in Eucharistia: ergo nec Christus. Respondeo. Adversarii videntur mihi nugari in citandis scripturis. Quid si retorqueam argumentum hoc modo? *Ubi sum ego, illic & minister meus erit*. At ministri Christi non sunt in cruce inter duos latrones: ergo nec Christus. Sed ad rem. Sensus verborum Christi est hic: Ministri mei erunt mecum in regno cœlorum, & videbunt gloriam meam, ut clare exprimitur cap. 17. 24. *Pater, volo, ut ubi sum ego, & illi sint mecum, ut videant claritatem meam*.

39. Ejusdem notæ sunt multa alia, quæ omitto, ne in re seria ludere videamur. Ex Patribus nihil afferunt adversarii, quod responsione indigeat. Videantur, quæ dicta sunt §. 20. Unum superest argumentum ex ratione naturali petitum, quod est tale: Impossibile est, ut idem corpus simul existat in diversis locis: atqui corpus Christi post ascensionem est in cœlo, & ibi mansurum est: ergo non potest simul esse in altari. Respondeo: Major propositio neganda est; nec adversarii possunt illam probare, nisi emendicando rationes quasdam probabiles ex Scholasticis Theologis, & earum solutiones omittendo. Quæ autem sint illæ rationes, & quomodo dissolvi debeant, explicatum est in Scholastica Theologia.

Col.

Calvinistæ merito suspecti esse debent.

40. EX dictis colligi possunt hæ causæ, cur merito suspecta esse debeat Calvinistarum de Eucharistia sententia. 1. Quia seipsam destruit. 2. Quia tam obscura, & implicita est, ut ne ab ipsis quidẽ Calvinistis explicari, aut intelligi possit. 3. Quia defendi nequit, nisi corrumpendo, & depravando sacram scripturã. 4. Quia repugnat Patribus, & toti antiquitati. 5. Quia divinis miraculis confutata est. 6. Quia nullo firmo fundamento est subnixa.

41. Addo alias duas causas. Una est, quod Zvvinglius fateatur se eam accepisse a nocturno spiritu. Hic autem spiritus merito suspectus est. Primo, quia ipsemet Zvvinglius, cui apparuit, de eo sic loquitur: *Ater fuerit, an albus, nihil memini*. Secundo, quia Gretserus noster in disceptatione de somno Zvvinglii prolixe probat, fuisse dæmonem. Idem affirmãt Lutherani. Nec Calvinistæ omnino id negant. Hoc patet ex David Paræo, Calvinista Heidebergensi in prælectionibus catechisticis, in solutione cujusdam argumenti Lutheranorũ. Lutherani sic argumentantur: Doctrina Calvinistica de Eucharistia profecta est a dæmone, qui eam Zvvinglio inspiravit: ergo non potest esse vera. Respondet Paræus, retorquendo argumentum hoc modo: Doctrina Lutherana de abroganda Missa est etiam a dæmone inspirata. ergo similiter non potest esse vera. Perinde agunt, ut Poeta cecinit: *Væ tibi tu, nigræ dicebat cacabus ollæ.*

42. Altera est, quod Judas proditor credatur fuisse primus author hujus doctrinę Calvinistarũ, ut plerique colligunt ex Euangelio Joan. c. 6. Nam cum Christus dixisset: *Sunt quidam ex vobis, qui non credunt*, (nempe pręsentiam corporis mei in Eucharistia) cõtinuo subjungit Joannes: *Sciebat enim ab initio Jesus, qui essẽt non credentes, & quis traditurus esset eum*. In quem locum ita scribit August. tract. 27. in Jo. *Sunt quidam, qui non credunt, & ideo non intelligunt, quia non credunt.* Et paulo post: *Ibi erat & Judas, qui mansit ad insidiandum, non ad intelligendum*. Et Chrysost. hom. 46. in Joan. *Intuere Christi sapientiam. Neque Judam manifestavit, neque latere voluit: Illud, ne impudentius contenderet: Hoc, ne latere arbitratus, licentius auderet. Prius ergo eum non credentibus annumeravit, cum diceret: Sunt quidam ex vobis, qui non credunt. Cum autem in malitia perseveraret, vehementius eum arguit: Unus, inquit, ex vobis diabolus est*. Ecce quem ducem sequantur Calvinistæ. Eum, qui, Christo teste, diabolus est: eum, qui fuit dux eorum, qui comprehenderunt Jesum, Act. 1. 16.

CA-

do fint, oculis cernantur, palpentur manibus: Christus, quatenus homo est, non alibi, quam in cælo quærendus est. Et ibidem: *Quia tamen corpus Christi finitum est, & cælo, ut loco, continetur, necesse est a nobis tanto locorum intervallo distare, quanto cælum abest a terra.*

6. Altera propositio est, verba illa Christi, *Hoc est corpus meum*, nō proprie, sed figurate intelligenda esse, ut sensus sit; *Hoc est corpus meum*; idest, hic panis est signum, seu figura corporis mei. Similiter, *Hic est Sanguis meus*, idest, hoc vinum est signum, seu figura sanguinis mei. Hæc propositio sequitur ex præcedenti. Nam si corpus Christi non alibi, quam in celo est, non potest vere, ac proprie esse in Eucharistia, sed tantum figurate: ac proinde verba illa, *Hoc est corpus meum*, non possūt intelligi, quasi corpus Christi vere, ac proprie sit presens in Eucharistia, sed quod ibi sit presens figura, seu sacramentum corporis Christi. Ita Calvinus l. 4. inst. c. 17. §. 21. Plessæus lib. 4. de Eucharistia, c. 1. & alii Calvinistæ passim. Verba Plessæi sunt hæc; *Panis significat corpus Christi: Panis est signum corporis Christi: Panis est corpus Christi in signo.*

7. Tertia propositio est; Corpus Christi cum tantum sit in cœlo, non aliter percipi, & manducari a nobis in Eucharistia, quam sola fide, neque opus esse ad hanc manducationem, ut per seipsum præsens sit, & e cœlo ad nos descendat, sed sufficere, ut per fidem nos sibi præsentes faciat in celo. Nam per fidem in celū ad Christum assurgimus. Ita Calvinus lib. 4. instit. c. 17. §. 5. his verbis; *Interim vero hanc non aliam esse quam fidei manducationem, fatemur & nulla alia fingi potest.* Et §. 31. *Christus præsens illis non videtur, nisi ad nos descendat. Quasi vero si ad se nos evehat* (nempe per fidem) *non æque potiamur ejus præsentia.* Et infra: *Necesse non est, Christum elicere in terras, ut nobis sit conjunctus*: quia scilicet sola fide sufficienter nobis conjungitur. Hinc Plessæus lib. 4. de Eucharist. cap. 1. diserte fatetur Christum non aliter manducari, & bibi in Eucharistia, quam in Baptismo, aut in Verbo Dei, seu Evangelio, quia non aliter manducatur, & bibitur, quam sola fide.

8. In his tribus propositionibus continetur doctrina Calvinistarum, in qua ipsi cum Berengario, Vvicleffo, & Zvvinglianis consentiunt, & a Catholicis discrepant. Catholici sic docent. Primo, Christum non tantum in cœlo, sed etiam in Eucharistia *vere, realiter, & substantialiter* præsentem esse. Secundo, verba illa, *Hoc est corpus meum*, proprie, non figurate intelligenda esse. Tertio non sola fide, sed *vere, realiter, & substantialiter* Christum in Eucharistia manducari.

Cal-

Calvinistæ seipsos jugulant.

9. HOc breviter ostendam, discurrendo per singulas propositiones jam allatas. Prima est, corpus Christi non alibi esse, quam in cœlo, ac proinde tanto intervallo distare ab Eucharistia, quanto cœlum abest a terra. Hanc evertit Calvinus lib. 4. Instit. cap. 17. §. 10. his verbis: *Omninò isthæc piis tenenda est regula, ut quoties symbola vident a Deò instituta, illic rei signatæ veritatem adesse certe cogitent, ac sibi persuadeant.* Et in c. 11. prioris ad Corinthios: *Christus visibile illud symbolum nobis porrigendo, una dat etiam nobis suum corpus. Neque enim fallax est, qui vacuis figuris nos ludat. Proinde illud mihi est extra controversiam, veritatem hic cum suo signo conjunctam esse.* Quid clarius? Ait veritatem cum suo signo, id est, corpus Christi cum symbolo panis conjunctum esse; ac proinde, quando symbolum illud nobis porrigitur, simul porrigi corpus Christi, quod per illud repræsentatur. Evertit ergo, quod antea dixerat, corpus Christi non esse conjunctum cum pane, sed tanto intervallo ab eo distare, quanto abest cœlum a terra.

10. Altera propositio est, verba illa Christi, *Hoc est corpus meū*, non proprie, sed figurate intelligenda esse, ut sensus sit, *Hoc est corpus meum*, id est, Hic panis est signum, seu figura corporis mei. Hanc evertit Calvinus. Nam cum antea docuisset cum Zvvinglio, panem esse signum, seu figuram corporis Christi absentis, id est, in cœlo, & non alibi existentis, postea oppugnans Zvvinglium asseruit, panem esse signum corporis Christi præsentis: & sic incaute seipsum jugulavit. Hoc partim patet ex locis jā citatis; partim ex libello de cœna Domini in fine, ubi contra Zvvinglium, & Oecolampadium sic ait: *Dum nimis studiose, ac diligenter in hoc toti incumbebant, ut assererent panem, & vinum, corpus, & sanguinem Christi vocari, quod ipsorum signa sint, non cogitarunt sibi hoc interea simul agendum, ut adjungerent ita signa esse, ut nihilominus veritas cum eis conjuncta sit.* Ubi nota, Calvinum agnoscere duplex signi genus: Quoddam nudum, seu vacuum, quod rem signatam repræsentat tantum, sed non exhibet, quo pacto imago Cæsaris repræsentat Cæsarem, sed non exhibet; & figuræ veteris Testamenti repræsentabant, sed non exhibebant Christum: Aliud non nudum, & vacuum, sed conjunctum cum re signata, quia non tantum repræsentat illam; sed etiam exhibet. Et hujus generis signum vult esse panem Eucharisticum. Huc spectat, quod lib. 4. cap. 17. §. 21. ait: *Etsi symbo-*

lum a re signata differt: quia tamen rem, cui præsentandæ consecratum est, non figurat tantum, ceu nuda, & inanis tessera, sed etiam vere exhibet: cur non ejus appellatio in ipsum jure competat? Quod si humanitus excogitata symbola, quæ imagines sunt rerum absentium potius, quam notæ præsentium, quas etiam ipsas fallaciter sæpe adumbrant, earum tamen titulis interdum ornantur; quæ a Deo sunt instituta, multo majori ratione rerum nomina mutuantur, quarum & certam, minimeq; fallacem significationem semper gerunt, & adjunctam habent secum veritatem. Hoc loco probat Calvinus, panem recte vocari Corpus Christi, tali argumento: Quando signum non tantum repræsentat, sed etiam vere exhibet rem signatam, tunc recte vocari potest nomine rei signatæ: At panis Eucharisticus non solum repræsentat, sed etiam vere exhibet Corpus Christi: ergo panis Eucharisticus recte vocari potest Corpus Christi. Quid aliud hinc colligas, quam Corpus Christi præsens esse in Eucharistia, quod tamen Calvinus antea negaverat? ergo seipsum destruit.

11. Tertia propositio est, Corpus Christi non aliter percipi, & manducari, quam sola fide. Hanc dupliciter evertit Calvinus, primo, quia oppugnat Zvvinglianos, qui fidei manducationem admittunt. Sic enim de iis loquitur lib.4.c.17.§.5. *Sed hoc non perinde convenit inter omnes, qualis sit ejus participandi ratio. Sunt enim, qui manducare Christi carnem, & sanguinem ejus bibere, uno verbo definiunt, nihil esse aliud, quam in ipsum Christum credere. Sed mihi expressius quiddam, ac sublimius videtur voluisse docere Christus in præclara illa concione, ubi carnis suæ manducationē nobis commēdat.* Secundo, quia expresse docet cum Plessæo, corpus Christi *Vere, Realiter, & Substantialiter* a nobis manducari, ac proinde non sola fide. Sic enim habet in lib. de cœna Dom. *Necesse est, nos in cœna vere corpus, & sanguinem Christi recipere.* Et infra: *Intelligimus Christum nobis in cœna veram, propriamque corporis, & sanguinis sui substantiam donare.* Et in c. 11. prioris ad Corinth. *Concludo, realiter, ut vulgo loquuntur, nobis in cœna dari corpus Christi.* Et l.4.Instit. ca.17.§.32. *In sacra cœna jubet me sub symbolis panis, ac vini corpus, & sanguinem suum sumere, manducare, ac bibere. Nihil dubito, quin & ipse vere porrigat, & ego recipiam.* Et Plessæus l.4.de Euchar.c.2. *Dum sacra cœna ex præscripto Christi celebratur, Christum realiter, & substantialiter recipimus.* Vides, opinor, Calvinum Calvino contrarium esse: & quod uno loco affirmat cum Zvvinglio, altero negare conta Zvvinglium; & consequenter contra seipsum. Neque hoc novum est, ut sæpe dixi.

Cal-

Calviniſtæ non intelligunt, quid dicant.

12. Ipſe Calvinus hoc fatetur, ut jam oſtendam. Dixerat prius cum Zvvinglio, panem eſſe ſymbolum Chriſti abſentis, eo quod tanto intervallo abeſſet Chriſtus ab Euchariſtia, quanto abeſt cœlum a terra. Poſtea aſſeruit contra Zvvinglium, & contra ſeipſum, panem eſſe ſymbolum Chriſti præſentis, ita ut non ſolum repræſentaret, ſed etiam reipſa Chriſtum nobis exhiberet. Videbat hæc duo non cohærere: & tamen, ut ſuperbum eſt hæreticorum genus, nec hoc, nec illud voluit revocare; aut ullam repugnantiam in ſuis verbis agnoſcere. Quid ergo? Prætendit rem eſſe difficilem, & myſterii plenam, quæ nec verbis explicari, nec ingenio comprehendi poſſit. Audi, quid dicat lib. 4. Inſtit. c. 17. §. 7. *Nihil reſtat*, inquit, *niſi ut in ejus myſterii admirationem prorumpã, cui nec mens planę cogitando, nec lingua explicando par eſſe poteſt.* & infra §. 10. *Etſi autem incredibile videtur, in tanta locorũ diſtantia penetrare ad nos Chriſti carnem, ut nobis ſit in cibum, meminerimus, quantum ſupra ſenſus omnes noſtros emineat arcana Spiritus Sancti virtus, & quam ſtultum ſit ejus immenſitatem noſtro modo velle metiri. Quod ergo mens noſtra non comprehendit, concipiat fides.* Et Beza in tractatu de re Sacramentaria quæſt. 9. *Fatemur incomprehenſibile eſſe myſterium Dei, quo fit, ut quod eſt, & manet in cælis, & non alibi, vere communicetur nobis, qui in terra ſumus, & non alibi.*

13. Hic iterum vides morem, & ingenium hæreticorum. Cum in aperta cõtradictione deprehenſos ſe vident, nõ contradictionem, ſed myſterium interpretantur. Quæ potuit eſſe manifeſtior contradictio, quam uno loco aſſerere, corpus Chriſti nuſquam eſſe, niſi in cælo; & alio, corpus Chriſti conjunctum eſſe cum ſymbolo panis in Euchariſtia? At Calvino, & Bezæ non contradictio, ſed myſterium eſt, quod intelligi nequeat. Audi ſimile exemplum in eodem Calvino. Docuit alibi, peccata omnia Deo volente, & decernente perpetrari. Objiciebant Catholici, hoc conſiſtere non poſſe cum Scriptura, quæ ait, peccata fieri Deo vetante, & prohibente: non poſſe contrarias in Deo eſſe volũtates, quarum una velit, altera non velit peccata ab hominibus committi. Quid Calvinus? Ait myſterium eſſe, quod a nobis capi, aut intelligi non poſſit. Sic enim habet, ut cap. 5. qu. 2. §. 8. retuli: *Quod objiciunt, ſi nihil eveniat, niſi volente Deo, duas eſſe in eo contrarias voluntates, quia occulto conſilio decernat, quæ lege ſua palam vetuit, facile diluitur.* Quam facile, audiamus. Pergit

git igitur post pauca, & sic diluit: *Quomodo Deus diverso modo idem nolit fieri, & velit, non capimus.* Sane illa diluendi ratio est omnium facillima. Implica te mille contradictionibus; affirma, & nega quod vis, urgeant adversarii; facile te expedies cum Calvino hac voce, *non capimus: mysterium est.*

Calvinistæ Scripturam corrumpunt.

14. NE longus sim, uno verbo ostendam. Catholici e Scriptura producunt 4. potissimum argumenta, quibus probant Cristum in Eucharistia præsentem esse: Calvinistæ nullum, nisi corrumpant Scripturam, possunt dissolvere. Primum petunt ex figuris Eucharistiæ. Alterum ex Christi promissione, *Joan. 6. 51. Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita.* Tertium est institutione, Matth. 26. 26. *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur.* Quartum ex usu, 1. Corinth. 10. 16. *Panis, quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est?* Et cap. 11. 27. *Quicumque manducaverit panem hunc, vel biberit calicẽ Domini indigne, reus erit corporis, & sanguinis Domini.* Hæc, inquam, sunt argumenta Catholicorum, quæ docte, & copiose persequitur Bellarm. l. 1. de Eucharistia cap. 5. & sequentibus.

15. Ego, relictis aliis, uno solo, quod ex institutione sumitur, contentus ero; cujus vim Calvinistæ, nisi corrupto textu, nunquam effugient. Est autem tale: Christus instituit Eucharistiam his verbis: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. Hic est sanguis meus, qui pro vobis effunditur.* At hæc verba debent proprie, non autem figurate intelligi: ergo corpus, & sanguis Christi proprie, & non figurate sunt in Eucharistia. Minor, in qua tota difficultas est, probatur ex illis verbis Luc. 22. 20. *Hic calix novum testamentum est in meo sanguine, qui pro vobis funditur:* Ubi illud relativum, *Qui*, refertur ad calicem, ut patet ex Græco textu, qui sic habet: Τοῦτο τὸ ποτήριον, ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνόμενον, id est, Hoc poculum, novum testamentum est in meo sanguine, quod pro vobis effunditur. Ex quo loco sic argumentor. In illo poculo, quod Christus tradidit Apostolis bibendum in cœna Eucharistica, vel erat proprie, & vere vinum, vel proprie, & vere sanguis Christi. Non potuit proprie, & vere esse vinum, quia poculum vini non est effusum pro salute nostra. Christus autem loquitur de poculo, quod pro salute nostra effusum est. *Hoc*, inquit, *est poculum in meo sanguine,* (vel poculum mei sanguinis) *quod pro vobis effunditur.* Necesse ergo est in illo poculo fuisse vere, & proprie sanguinem Christi,

16. Hic

16. Hic omnino premuntur Calvinistæ, nec apparet ullum effugium. Vidit hoc Beza Calvini discipulus, & præ desperatione, cum aliud non posset, maluit textum depravare, quam errorem deserere. Sic igitur verba Christi mutavit: Τοῦτο τὸ ποτήριον, ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μου, τῷ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυνομένῳ, idest, *Hoc poculum novum testamentum in meo sanguine, qui pro vobis effunditur*. Audax facinus. Ipsemet Beza fatetur in omnibus Græcis Codicibus haberi: *Hoc est poculum in meo sanguine, quod pro vobis effunditur;* & tamen omnibus reclamantibus reponit hæc verba, *Hoc est poculum in meo sanguine, qui pro vobis effunditur*. Bezam sequuntur alii Calvinistæ. Sed plerique non advertunt fraudem: si adverterent, nihil dubito, quin ad saniorem mentem redirent potius, quam in errore tam manifesto persisterent.

Calvinistæ repugnant Patribus.

17. SAne qui Scripturam tam indigne tractant, non reverebuntur authoritatem Patrum. Video autem Calvinistas dupliciter in hoc genere peccare. Primo, quod aperte repugnēt Patribus. Secundo, quod nihilominus populo persuadeant, Patres ipsis patrocinari. Sic enim loquitur Calvinus in ultima admonitione ad Vvestphalum: *Constat vetustos omnes Scriptores, qui totis quinque sæculis post Apostolos vixerunt, uno ore nobis patrocinari*. Verius dixisset: uno ore nobis refragari. Quod dupliciter ostendo. Primo, quia multi ex vetustis Scriptoribus expresse docent, panem, & vinum Eucharisticum substantialiter mutari in carnem, & sanguinem Christi, ut Ambrosius, Cyrillus Hierosolymitanus, Cyprianus, Gregorius Nyssenus, Hilarius, quorum testimonia lib. 2. cap. 3. §. 10. & sequentibus citata sunt: ergo ex illorum sententia Christus secundum carnem & sanguinem vere præsens est in Eucharistia. Secundo, alii diserte affirmant hanc præsentiam. Audiamus illorum verba.

18. Origenes hom. 5. in diversa loca Evangelii sic scribit: *Quando manducas, & bibis corpus, & sanguinem Domini, tunc Dominus sub tectum tuum ingreditur*. Calvinus diceret: Non ingreditur sub tuum tectum, sed manet in celo. Item Hilarius lib. 8. de Trinitate: *De veritate carnis, & sanguinis non est relictus ambigendi locus*: nisi apud Calvinistas.

19. Optatus Milevitanus l. 6. contra Parmenianum: *Quid est altare, nisi sedes corporis, & sanguinis Christi?* Et infra: *Hoc tam immane facinus geminatum est, dum fregistis etiam calices Christi san-*

guinis portatores. Et August. conc. 1. in Psalm. 35. *Ferebatur Christus in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum, ait: Hoc est corpus meum. Ferebat enim illud corpus in manibus suis*; non solam figuram corporis, ut putant Calvinistæ. Contra quos scribit Damascenus lib. 4. de fide c. 14. *Non est*, inquit, *figura corporis, & sanguinis Christi: absit enim hoc: sed est ipsum Corpus Domini deificatum.*

20. Nolo esse prolixior in citandis Patribus. Satis jam constat non omnes uno ore Calvinistis patrocinari, nisi patrocinari idē sit, quod refragari. Nihilominus in tanta luce tam impudentes sunt adversarii, ut quorundam Patrum authoritatem objectare nobis audeant. Ajunt quosdam docere Christum esse in Eucharistia tanquam in signo: Sed facilis responsio est. Dixi supra, Christum 4. modis præsentem esse in Eucharistia. 1. Per signum, seu figuram sui. 2. Per apprehensionem. 3. Per effectum, & operationem. 4. Per seipsum. Patres ergo, qui dicunt præsentem esse per signum, non negant præsentem esse per seipsum. Ubi nota has duas loquēdi formulas distinguendas esse: Christus est in Eucharistia præsens per signum, & figuram sui; & Christus est in Eucharistia præsens per signum, & figuram sui tantum. Prior vera est, posterior falsa.

Calvinistæ divinis Miraculis confutantur.

21. DUplicia sunt miracula, ut notat D. Th. 3. p. q. 29. art. 1. ad 2. Quædam sunt objecta fidei, quia creduntur. Quædam testimonia, seu motiva fidei, quia juvant, vel confirmant fidem. Priora solent esse occulta, ut fides eorum sit magis meritoria. Posteriora debent esse publica, & nota, ut possint fidem nostram testari, & confirmare.

22. Utrumque miraculorum genus reperitur circa Eucharistiam. Et quidem miracula prioris generis sunt potissimum quatuor. Primum est, quod substantia panis, & vini convertatur in carnem, & sanguinem Christi. Secundum, quod accidentia panis, & vini maneant sine subjecto. Tertium, quod corpus Christi existat sine extensione locali. Quartum, quod existat in diversis locis. Hæc occulta sunt, neque sub sensum cadunt.

23. Miracula posterioris generis, quibus confirmari potest præsentia Christi in Eucharistia, sunt varia. Quædam contigerunt ante exortam hæresim Berengarii, ut videre est apud Cyprianū ser. de lapsis, Nicephorum l. 13. c. 7. Sozomenum l. 8. c. 5. Prosperum in lib. de prædictionibus p. 4. c. 6. Gregoriū lib. 2. Dialog. c. 27.

&

& lib. 3. c. 3. Petrum Diaconum in vita ejusdem Gregorii. Alia contigerunt post exortam hæresim Berengarii, de quibus scribit Paschasius in l. de corpore, & sanguine Domini c. 14. [Et Guidmundus lib. 3. de Sacram. Et his miraculis ipse quoque Berengarius ad ejurandã hæresim permotus est. Alia contigerunt post Joannẽ Uvicleffum, qui Berengarii hæresim renovavit, ut constat ex Thom. Vvaldensi tom. 2. de Sacram. c. 63. ubi refert, se præsente Londini in Ecclesia S. Pauli quendam Uvicleffistam ab Episcopo Cantuariensi jussum esse adorare Eucharistiam, & cõfiteri præsentiam Christi. Hunc, cum facere recusaret, respondisse, araneam esse digniorem veneratione, quam Eucharistiam. Mox horribilem araneam ex summo templi tecto in os blasphemi descẽdisse, & vix multorum manibus prohiberi potuisse, quominus ad linguam, & fauces penetraret.

24. Porro hæc miracula possunt ad tria capita revocari. Quædam continent singularia Dei beneficia, quæ ex fide præsentiæ Christi in Eucharistia conferuntur fidelibus, ut sunt restitutio sanitatis, & expulsio dæmonum, liberatio a naufragio, vel incendio, & similia. Quædam continent pœnam, seu ultionem eorum, qui non credunt, vel rident præsentiam Christi in Eucharistia. Exempla passim obvia sunt. Quędam denique continent visiones, quibus Christus in Eucharistia sub forma pueri, vel carnis apparuisse legitur, ut patet ex Algero l. 1. de Sacram. c. 3. & ex aliis. Et quidem prima fiunt potissimum propter fideles, media propter infideles, postrema propter dubios.

25. Hinc sumo tria argumenta contra Calvinistas. 1. est: Illa fides nõ potest esse falsa, quam Deus confirmat miraculosis beneficiis: at fidem præsentiæ Christi in Eucharistia confirmat miraculosis beneficiis: ergo illa fides non potest esse falsa. Major per se nota est, quia Deus, cum sit prima veritas per essentiam, non potest confirmare falsitatem, seu mendacium. Minor patet ex Cypriano, Nicephoro, & aliis authoribus sup. cit. qui scribunt, multos invocando Christũ in Eucharistia impetrasse ab eo sanitatem, & alia beneficia miraculosa, quæ procul dubio non impetrassent, si Christus in Eucharistia præsens non esset. Faciamus aliquem esse, qui putet Christum esse præsentem in lapide, & ex illa persuasione imploret sanitatem a Christo, tanquam in lapide existente: An impetrabit? Nemo dixerit. Cur ergo impetrat, qui in Eucharistia præsentem putat, nisi quia revera præsens est?

26. Alterum argumentum est: Deus non solet eos miraculosę punire, qui aliquid dicunt vel faciunt ex vera fide: at miraculose punit illos, qui negant, vel rident præsentiam Christi in Eu-

charistia: ergo eā negando, vel ridendo, non agunt ex vera fide. Minor patet ex Thoma VValdensi, & aliis anthoribus citatis. Refert Optatus Milevitanus, quosdam suis canibus Eucharistiam objecisse, & mox ab ipsis canibus, quasi injuriam Christo factam vindicantibus, dilaniatos, ac discerptos esse. Similia passim occurrunt apud alios scriptores.

27. Tertium argumentum est: Qui revera in fide dubii sunt, & a Deo veritatem in simplicitate quærunt, non solent a Deo illudi falsis apparitionibus: ergo quando apparet illis Christus in Eucharistia sub forma pueri, vel carnis, non est falsa apparitio: ergo per eam significat Deus, non amplius dubitandum esse, quin Christus secundum carnem, & sanguinem præsens sit in Eucharistia.

28. Facile video, quid responsuri sint Calvinistæ. Dicent, falsum esse miracula illa a Deo fieri; nec esse vera miracula, sed prestigias Dæmonum, & meras illusiones. Nimirum Phariseis similes sunt, qui, cum Christus faceret miracula, & turbę mirarentur, dicebant: *in Beelzebub dæmoniorum principe ejicit dæmonia.* Et sane alia responsio a Calvinistis expectari non poterat. Qui enim, desperata causa Scripturæ textum audent depravare, & sanctorum Patrum testimonia aspernari, quomodo verisimile est de miraculis bene loqui, & sentire eos posse? Nihilominus prudens lector facile advertit, quid de tali hominum genere existimandum sit, qui omne præsidium suum in impudentia, & negandi libidine collocatum habent.

Calvinistæ nullo fundamento subnixi sunt.

29. Ostendi hactenus, Calvinistas & apertis Scripturæ testimoniis, & authoritate Patrum, & divinis miraculis confutari; imo & sibi ipsis contrarios esse. Unde facile apparet, nihil solidi fundamenti pro sua opinione stabilienda habere eos posse. Nihilominus, qui omnium hæreticorum mos est, hinc inde corradunt aliquot argumenta, præsertim ex scripturis, Patribus, & ratione naturali, quæ quanti momenti sint, paucis examinandum est.

30. Ac primo contendunt, hæc verba, *Hoc est corpus meum*, non posse proprie, sed debere figurate accipi. Hoc autem probant a simili, quia hæ locutiones figuratæ sunt: *Agnus est Phase: Petra erat Christus; Ego sum vitis: septem boves sunt septem anni*: ergo etiam hæc est figurata: *Hoc est corpus meum: hic est sanguis meus.*

Re-

Respondeo. Quidquid sit de antecedente, neganda est consequentia. Nam si ille modus argumentandi valeret, totum argumentum retorqueri posset in adversarios, hoc modo: Hę locutiones sunt propriæ: *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui; Paulus est Doctor gentium; Petrus est Apostolus; Judas est proditor*: ergo etiam hæc est propria: *Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus.* Nunc quæro ex Calvinistis, an hæc mea consequentia sit bona, nec ne? Si bona est, jam vicimus. Si mala est, cur suam volunt esse bonam? Est enim ejusdem generis, & valoris.

31. Sed urgent: Hæc verba, *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus*, debent eodem sensu intelligi, quo ista: *Hic calix novum testamentum est in meo sanguine*: sed hæc intelliguntur figurate: ergo & illa. Minor probatur, quia duplex figura est in illis verbis, una in nomine *calicis*, altera in nomine *testamenti*. Nam calix sumitur pro vino, tanquam continens pro contento per metonymiam. Similiter testamentū sumitur pro signo, vel figura testamenti. Non enim vinum, aut sanguis est proprie testamentum, sed signum testamenti. Unde Matth. dixit: *Hic est sanguis meus novi testamenti*, non autem, *Hic est sanguis meus novum testamentum.* Confirmatur primo, quia si vinum, aut sanguis esset proprie testamentum, jam singulis diebus renovaretur testamentum Christi, & præcedens antiquaretur. Secundo, necesse esset, Christum sæpe mori. Testamentum enim non valet, nisi intercedente morte testatoris.

32. Respondeo, dupliciter peccat hoc argumentum. Primo, quia male infert. Tametsi enim daremus hanc locutionem esse figuratam, *Hic calix novum testamentum est in meo sanguine*, non tamen sequeretur, hanc etiam figuratam esse, *Hic est sanguis meus*. Patet in exemplo domestico. Nam hæc propria est, *Bibe hoc vinum*; hæc figurata, *Bibe hunc calicem*. Non ergo licet ab una argumentari ad aliam. Secundo, nec ullam figuram esse in illis verbis, *Hic calix novum Testamentum est in meo sanguine*. Ac primo, quod in nomine calicis non sit, sic ostendo. Nam illa verba, *Hic calix in meo sanguine*, Hebraismum sonant, & perinde valent, ac si dicas, *Hic calix mei sanguinis*, ut habemus in Canone Missæ. Atqui in his verbis nulla plane est figura. Sicut enim proprie dicimus: *hoc est vas aquæ, hæc est amphora vini*: ita similiter: *hic est calix sanguinis*. Item sicut proprie dicimus, *Bibite ex illo vase, vel ex illa amphora*; ita etiam proprie, *Bibite ex illo calice*.

33. Nec in nomine Testamenti est ulla figura. Nam testamentum

tum

tum proprie dictum duo significat. Primo, voluntatem, seu dispositionem, seu promissionem, & pactum testatoris. Secundo, authenticum instrumentum, quo continetur volũtas, dispositio, vel promissio testatoris; aut quo applicatur nobis jus ad hereditatem a testatore promissam. Hoc modo proprie vocari possunt testamenta, non solum Biblia, quibus continetur voluntas Dei testantis, & promittentis; sed etiam sacramenta, quibus applicatur nobis jus ad hereditatem a Deo promissam. Unde circumcisio, quæ erat sacramentum veteris legis, per quod dabatur Judæis jus ad terram promissionis, proprie vocatur testamentũ, ut patet ex illo Ecclesⁱ. 44. 21. *In carne ejus stare fecit testamentum*. Eadem circũcisio dicitur etiam fœdus, & signum fœderis, Gen. 17. 10. & 11. Et utrumque proprie. Erat enim signum fœderis, ut fœdus accipitur pro divina missione. Et simul erat fœdus, ut fœdus accipitur pro instrumento, quo applicatur promissio. Inter omnia autem sacramenta præcipue Eucharistia dicitur testamentum; tum quia est authenticum instrumentum, quo confertur nobis jus ad æternam hæreditatem; tum etiam, quia continet apertissimam repræsentationem effusionis sanguinis Christi, quo sancitum est novum testamentum, & a quo suam vim habet.

34. Ex his patet, quomodo proprie dictum sit, non solum a Matthæo, & Marco: *Hic est sanguis meus novi testamenti*: sed etiam a Luca, & Paulo. *Hic calix novum Testamentum est in meo sanguine*. Nam illi sumunt nomen testamenti pro voluntate, & promissione testatoris: hi pro instrumento illius promissionis. Unde sensus Matthæi, & Marci est: *Hic est sanguis novi testamenti*, id est, Hic est sanguis, quo sancitur voluntas, pactum, & promissio Dei. Sensus autem verborum Lucæ, & Pauli est, *Hic calix sanguinis mei est novum testamentum*, id est: Hoc Sacramentum Eucharistiæ sub specie vini est authenticum instrumentum, quo applicatur nobis jus ad hæreditatem a Deo promissam.

35. Solutum est argumentum. Ad 1. confirmationem dico, sanguinem Christi sub specie vini contentum esse quidem proprie dictum testamentum, juxta sensum jam explicatum; non tamen sequi inde, singulis diebus renovari testamentũ, sed tantum repeti. Nam celebratio Eucharistiæ, quæ quotidie fit, non est nova institutio testamenti, sed ejusdem repetitio. Unde sicut unum, idemque testamentum civile, quod in charta scriptum est, potest sæpe describi sine ulla sui mutatione: sic Eucharistia potest sæpe repeti, & tamen non ideo mutari. Ad 2. dico, non esse necesse, Christum quotidie mori, etiamsi quotidie repetatur testamen-

mentum. Non enim requiritur mors testatoris ad repetendum, sed ad sanciendum, & confirmandum testamentum.

36. Secundum argumentum sumunt adversarii ex illis verbis Matthæi 26. 29. *Non bibam amodo de hoc genimine vitis, usque in diem illum, cum illud bibam vobiscum novum in regno Patris mei*. Hæc enim verba dicta sunt a Christo post consecrationem calicis: ergo post consecrationem fuit vinum in calice: ergo non fuit sanguis Christi, nisi figurate. Respondeo. Christus duo dixit discipulis: Primo, se non amplius manducaturum pascha cum ipsis: Secundo, nec amplius bibiturum vinum; utrumque dixit in cœna paschali ante institutionem Eucharistiæ. Hoc patet ex Luca, qui cap. 22. vers. 15. sic scribit: *Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum, antequam patiar: Dico enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei; & accepto calice gratias egit, & dixit: Accipite, & dividite inter vos: dico enim vobis, quod non bibam de generatione vitis, donec regnum Dei veniat*. Hæc Lucas, qui deinde subjungit institutionem Sacramenti Eucharistiæ. Unde patet, alium fuisse calicem vini, de quo Christus dicebat, se non amplius bibiturum, & alium fuisse calicem sanguinis, de quo nihil tale dixit. Utriusque calicis meminit Lucas loco citato. Objicies: Matthæus, & Marcus narrant, Christum post institutionem Eucharistiæ dixisse, se non amplius bibiturum de vino. Respondeo: Lucas narrat dixisse ante institutionem. Constat autem Lucam rem narrare eo ordine, quo contigit, reliquos non item. Primo, quia sicut Christus dixerat, se non amplius bibiturum de vino; sic dixerat, non amplius manducaturum Pascha: hoc autem dixit ante institutionem Eucharistiæ: ergo & illud. Secundo, quia illa verba, *Donec illud bibam novum in regno Patris mei*, non possunt intelligi, nisi de cœlo: at in cœlo non erat bibiturus sanguinem suum nec vere, nec metaphorice: vinum autem metaphorice bibiturus erat, juxta illud Lucæ 22. vers. 29. *Ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pater meus regnum, ut edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo*: ergo non de sanguine, sed de vino dixit: *Non bibam amodo de genimine vitis*.

37. Tertium argumentum sumitur ex illo 1. Corinth. 10. 3. *Omnes eandem escam spiritalem manducaverunt, & omnes eundem potum spiritalem biberunt*. Hinc colligunt, Judæos manducasse eandem escam spiritalem, quam nos manducamus: at illi manducaverunt corpus Christi tantum in figura, idque per

Calvinistæ merito suspecti esse debent.

40. EX dictis colligi possunt hæ causæ, cur merito suspecta esse debeat Calvinistarum de Eucharistia sententia. 1. Quia seipsam destruit. 2. Quia tam obscura, & implicita est, ut ne ab ipsis quidē Calvinistis explicari, aut intelligi possit. 3. Quia defendi nequit, nisi corrumpendo, & depravando sacram scripturā. 4. Quia repugnat Patribus, & toti antiquitati. 5. Quia divinis miraculis confutata est. 6. Quia nullo firmo fundamento est subnixa.

41. Addo alias duas causas. Una est, quod Zvvinglius fateatur se eam accepisse a nocturno spiritu. Hic autem spiritus merito suspectus est. Primo, quia ipsemet Zvvinglius, cui apparuit, de eo sic loquitur: *Ater fuerit, an albus, nihil memini*. Secundo, quia Gretserus noster in disceptatione de somno Zvvinglii prolixe probat, fuisse dæmonem. Idem affirmāt Lutherani. Nec Calvinistæ omnino id negant. Hoc patet ex David Paræo, Calvinista Heidebergensi in prælectionibus catechisticis, in solutione cujusdam argumenti Lutheranorū. Lutherani sic argumentantur: Doctrina Calvinistica de Eucharistia profecta est a dæmone, qui eam Zvvinglio inspiravit: ergo non potest esse vera. Respondet Paræus, retorquendo argumentum hoc modo: Doctrina Lutherana de abroganda Missa est etiam a dæmone inspirata. ergo similiter non potest esse vera. Perinde agunt, ut Poeta cecinit: *Væ tibi tu, nigra dicebat cacabus olla*.

42. Altera est, quod Judas proditor credatur fuisse primus author hujus doctrinę Calvinistarū, ut plerique colligunt ex Euangelio Joan. c. 6. Nam cum Christus dixisset: *Sunt quidam ex vobis, qui non credunt*, (nempe pręsentiam corporis mei in Eucharistia) cōtinuo subjungit Joannes: *Sciebat enim ab initio Jesus, qui essēt non credentes, & quis traditurus esset eum*. In quem locum ita scribit August. tract. 27. in Jo. *Sunt quidam, qui non credunt, & ideo non intelligunt, quia non credunt*. Et paulo post: *Ibi erat & Judas, qui mansit ad insidiandum, non ad intelligendum*. Et Chrysost. hom. 46. in Joan. *Intuere Christi sapientiam. Neque Judam manifestavit, neque latere voluit: Illud, ne impudentius contenderet: Hoc, ne latere arbitratus, licentius auderet. Prius ergo eum non credentibus annumeravit, cum diceret: Sunt quidam ex vobis, qui non credunt. Cum autem in malitia perseveraret, vehementius eum arguit: Unus, inquit, ex vobis diabolus est*. Ecce quem ducem sequantur Calvinistæ. Eum, qui, Christo teste, diabolus est: eum, qui fuit dux eorum, qui comprehenderunt Jesum, Act. 1. 16.

CAPUT VII.

De Baptismo Infantium.

1. CAlvinistæ docent hæc duo: Primo, omnes filios fidelium ab utero materno nasci sanctos, & heredes vitæ æternæ, ac proinde salvari posse sine baptismo: Filios autem infidelium, etiamsi baptizentur, non salvari, nec baptismum illis prodesse. Secundo, qui autem ex toro illegitimo nascuntur, sive sint filii fidelium, sive infidelium, æternæ damnationi obnoxios esse, nec ad baptismum admittendos. Utraque pars examinanda est.

Prior Pars de Filiis Fidelium.

2. PRiorem partem docet Calvinus in Antidoto Concilii Tridentini sess. 6. ca. 5. his verbis: *Verum infantes a regno Dei arcere libuit, qui ante erepti sunt ex hac vita, quam efferri ad baptismum potuerint, quasi vero de nihilo dictum sit, eos nasci sanctos, qui ex fidelibus nascuntur. Imo quo jure ad baptismum eos admittimus, nisi quod promissionis sint hæredes? Nisi enim ante ad eos pertineret vitæ promissio, baptismum profanaret, quisquis illis daret. Quod si Deus in regnum suum eos adoptavit, quanta injuria fit promissioni, quasi per se ad eorum salutem non sufficiat?* Et infra: *Inclusa est infantium salus in promissione, qua Deus fidelibus testatur, se fore illis, & semini eorum in Deum. Hac ratione sibi nasci pronunciabat, qui ex Abraham ducebant originem. Hujus promissionis beneficio recipiuntur ad baptismum, quia censentur Ecclesiæ membra. Non a baptismo igitur initium habet eorum salus, sed quæ jam in verbo fundata est, baptismo obsignatur.* Et lib. 2. Institut. cap. 6. § . 24. *Infans a matris utero, in fœdere, id est in promissione vitæ æternæ continetur.* Et ibidem: *Filiorum haud dubie loco habet eorum filios, quorum semini in patrem se fore pollicitus est.*

3. Ex his, & aliis Calvini verbis, quæ ibidem habentur, colligi possunt hæc puncta. 1. Illam promissionem, quæ Abrahæ facta est, Gen. 17. 7. *Ero Deus tuus, & seminis tui post te*, pertinere ad omnes parentes fideles, & eorum filios. 2. Itaque omnes filios fidelium vi illius promissionis esse sanctos, & hæredes vitæ æternæ, nec posse unquam perire. 3. Quamvis ergo moriantur sine baptismo, nihilominus salvari vi promissionis. 4. Non enim baptismum institutum esse, ut infantes per illum efficiantur sancti,

sed

sed ut eorum sanctitas obsignetur, cum baptismus nihil aliud sit, quam publicum sigillum, quo Ecclesia testatur, filios fidelium sanctos esse, & in fœdere promissionis contineri. 5. Unde sicut olim filii Abrahæ obsignabantur sigillo cicumcisionis; ita nunc filios fidelium sigillo baptismi obsignari. 6. Et sicut olim non circumcidebantur filii infidelium, eo quod in fœdere promissionis non continerentur; ita nunc filios infidelium non debere admitti ad baptismum, quia a promissionis fœdere exclusi sunt. Denique sicut sigillum Regis censetur profanari, quando falsæ scripturæ, vel epistolæ appenditur; ita merito profanari baptismum, quando confertur iis, qui promissionem Dei non habent, cujusmodi sunt omnes infideles.

4. Hæc Calvini sententia manifeste falsa est, & ex scripturis refelli potest. Hoc probo ex tribus principiis. Primum est, quod omnes infantes, tam fidelium, quam infidelium, nascantur in peccato originali. (Rom. 5. 12. & ad Ephes. 2. 3.) Alterum, quod ratione peccati originalis sint filii mortis, iræ, damnationis. (ibidem) Tertium, quod non possint effici filii Dei, nisi renascantur in Deo per baptismum, juxta illud Joan. 3. 3. *Nisi quis renatus fuerit denuo, non potest videre regnum Dei.* Et infra: *Oportet vos nasci denuo.* Causam addit: *quia quod natum est ex carne, caro est*, q. d. Qui nascuntur ex parentibus per carnalem generationem nascuntur filii iræ, & corruptionis, nec possunt salvari, nisi renascantur ex Deo per baptismum. Hinc D. Aug. lib. 3. de ani. & ejus orig. c. 5. *Noli*, inquit, *credere, noli dicere, noli docere, infantes, antequam baptizentur, morte præventos pervenire posse ad originalium indulgentiam peccatorum, si vis esse Catholicus.* Et epist. 28. ad Hieronymum: *Quisquis dixerit, quod in Christo vivificabuntur etiam parvuli, qui sine Sacramenti ejus participatione de vita exeunt, hic profecto & contra Apostolicam prædicationem venit, & totam condemnat Ecclesiam, ubi propterea cum baptizandis parvulis festinatur, & curritur, quia sine dubio creditur, alias in Christo vivificari non posse.* Jam subsumo. Atqui Calvinus dicit, parvulos in Christo vivificari, qui sine baptismo de vita exeunt; ergo Calvinus, teste Augustino, contra Apostolicam prædicationem venit, & totam condemnat Ecclesiam.

5. Nec obstat promissio Abrahæ facta. Imó ex illa ipsa promissione sumo tria argumenta contra Calvinistas. Primũ est tale: Promissio, quæ Abrahæ facta est, dupliciter potest explicari. 1. In sensu litterali. 2. In sensu mystico. Si explicetur in litterali, nihil ad rem Calvini facit. Non enim Deus, secundum litteram, promi-

promisit Abrahæ, & semini ejus vitam æternam; sed possessionem terræ Chanaam. Verba promissionis sunt hæc: *Dabo tibi, & semini tuo terram peregrinationis tuæ, omnem terram Chanaam in possessionem æternam*. Si autem explicetur in sensu mystico; tunc quidem potest intelligi de vita æterna, non tamen descendit ad filios per carnalem generationem ex parẽtibus fidelibus, ut falso interpretatur Calvinus, sed per fidem in Christum. Hoc docet Apostolus ad Roman. 4. & 9. & ad Galat. 3. & 4. Ubi diserte explicat, eos esse filios Abrahæ secundum promissionem vitæ æternæ, non qui sunt filii carnis, sed qui sunt filii fidei, idest, qui imitantur fidem Abrahæ. Sic enim loquitur ad Galat. 3. v. 7. *Cognoscite, quia qui ex fide sunt, ii sunt filii Abrahæ*. Et ibidem vers. 9. *Qui ex fide sunt, benedicentur cum fideli Abraham*. Tunc ergo secundum Apostolum incipimus esse filii Abrahæ, vi promissionis, cum incipimus esse fideles; At infantes non incipiunt esse fideles ab utero materno, sed in baptismo: *Illis enim baptizari, est credere*, ut loquitur August. lib. 1. de peccatorum meritis, & remiss. cap. 27. Ergo infantes non nascuntur Sancti ab utero materno, sed efficiuntur Sancti, quando per baptismum regenerantur, ut supra ex Evangelio dictum est.

6. Alterum argumentum: Post promissionem Abrahæ factam, Jacob, & Esau ex parentibus fidelibus nati sunt; & tamen Esau ab utero materno non fuit sanctus, & hæres vitæ æternæ, ut patet ex illo Rom. 9. 13. *Jacob dilexi, Esau autem odio habui*. Ergo non omnes filii fidelium, vi illius promissionis, ab utero materno nascuntur sancti, & hæredes vitæ æternæ.

7. Tertium: Si omnes nascuntur sancti, plane sequitur, omnes Judæos nasci sanctos. Omnes enim nascuntur ex 12. Patriarchis filiis Jacob. At 12. Patriarchæ fuerunt fideles: ergo proximi illorum filii fuerunt sancti ab utero materno: ergo & horum filii, & sic deinceps. Quomodo ergo reprobati sunt? quomodo exclusi ab Evangelio? quomodo excisi a radice? quomodo gentiles in eorum locum suffecti?

Posterior pars de filiis illegitimis.

8. Posteriorem partem docent Calvinistæ in Synodo Vilnensi anno 1589. die 11. Mart. ubi publice decretum est, ne quis parvulos illegitime natos baptizare audeat, ut refert Adrianus Jungius lib. 2. de doctrina, & moribus Evangelicorum, c. 17. Et in Palatinatu Anno 1587. Articuli quidam Calvinisticæ

Re-

Reformationis disseminati sunt, quorum secundus habebat hæc verba: *Infantes, qui ex illegitimo toro nascuntur, æternæ proditioni, ac damnationi obnoxii sunt, nec per baptismum juvari possunt.* Scio, hos articulos a quibusdam Calvinistis rejici, tanquam suppositios. Sed quidquid sit, videtur hæc sententia aperte sequi ex principiis Calvini. Ipse enim docet, promissionem Abrahæ, & aliis fidelibus parentibus factam jure hæreditario descendere ad filios per carnalem propagationem, eo modo, quo civilia pacta, feuda, & bona hæreditaria parentum ad filios derivantur: Atqui omni jure, tam divino, quam humano, pacta, & bona paterna derivantur ad filios legitimos, nō autem ad illegitimos: ergo illegitimi non continentur in promissione Abrahæ facta; ergo sigillo baptismi obsignari non debent. Itaque ad illos spectat illud Saræ, Gen. 21. 10. *Ejice ancillam hanc, & filium ejus: Non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Isaac.*

9. Hæc doctrina, cujus Calvinistas merito jam pudet, falsa est. An non Christus pro omnibus mori voluit, tam legitimis, quam illegitimis? Hos enim nusquam legitur exclusisse. An non pro omnibus baptismum instituit? *In Christo*, inquit Apostolus ad Gal. 3. 28. *non est Judæus, neque Græcus: non est servus, neque liber: non est masculus, neque fœmina.* Et Petrus Act. 10. 34. *In veritate comperi, quia non est personarum acceptor Deus.* Et sane habemus clarum exemplum in Scriptura. Jephte, qui fuit fortissimus Judex Israelitarum, ex muliere meretrice natus est, ut legimus in libro Judicum, c. 11. An propterea æternæ damnationi fuit obnoxius? Minime profecto. Nam Apostolus Heb. 11. v. 32. inter sanctos veteris Testamenti illum recenset.

10. Accedit testimonium August. lib. 2. contra duas epistolas Pelagianorum, c. 6. & 7. ubi proponit hanc quæstionem; an infantes propter merita, vel demerita parentum prædestinentur, vel reprobentur. Et respondet negative, quia sæpe fit, inquit, ut infans natus ex parentibus optimis, & sanctissimis sine baptismo moriatur, & pereat: natus vero ex patre fornicatore, & matre meretrice, per baptismum regeneretur, & salvetur.

mum alloquitur. Et ibid. c. 29. citat pro hac re antiquos Patres contra Julian. & postea subdit: *Hos iste audeat dicere Manichæos, & antiquissimã Ecclesiæ Traditionem isto nefario crimine aspergat, qua exorcizantur, & exsufflantur parvuli, ut in regnum Christi a potestate tenebrarum, hoc est, Diaboli, & Angelorum ejus eruti transferantur. Nos autem paratiores sumus cum istis viris, & cum Ecclesia Christi in hujus fidei antiquitate firmata, quælibet maledicta, & contumelias perpeti, quam Pelagiani cujuslibet eloquii prædicatione laudari.* Hæc omnia valent contra Calvinistas.

4. Consentiunt alii Patres. Chrysostomus hom. de Adam, & Heva, sic scribit. *Illud etiam, quod circa baptizandum in universo mundo, sive sint parvuli, sive juvenes, sancta Ecclesia uniformiter agit, non otioso contemplemur intuitu: quod cum ad regenerationis veniunt sacramentum, non prius fontem vitæ ingrediuntur, quam exorcismis, & insufflationibus Clericorũ spiritus ab iis immundus abigatur.* Quæ verba transcripsit Cælestinus Papa epist. 1. cap. 12.

5. Optatus Milevitanus lib. 4. contra Donatistas. *Neminem fugit, quod omnis homo, qui nascitur, quamvis de Christianis parentibus nascatur, sine spiritu immundo esse non possit, quem necesse sit ante salutare lavacrum ab homine excludi, & separari: Hoc exorcismus operatur, per quem spiritus immundus depellitur, & in loca deserta fugatur.*

6. Gregorius Magnus in libro sacramentorum: *Et exsufflat ter in faciem, dicens, Exi ab eo, Satana: redde honorem Deo vivo, & vero: redde honorem Jesu Christo filio ejus, & Spiritui Paraclito,* &c. *Recede ab hoc famulo Dei, quia istum sibi Deus, & Dominus noster Jesus Christus ad suam sanctam gratiam, & benedictionem, fontemque baptismatis vocare dignatus est: & hoc signum sanctæ crucis, quod nos fronti ejus damus, tu maledicte Diabole numquam audeas violare,* &c. *Exorcizo te, immunde spiritus, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus S. ut exeas, & recedas ab hoc famulo Dei N.* &c.

7. Ex his testimoniis, ut alia omittam, habemus hæc. 1. Quod infantes nascantur sub potestate diaboli. 2. Quod Diabolus cum sua potestate ab iis expelli debeat ante baptismum. 3. Quod illa expulsio fiat per exsufflationem, & exorcismum. 4. Quod semper in Ecclesia toto orbe fuerit usurpata hæc ceremonia. 5. Quod antiquitate fidei, & fundatissima veritate subnixa sit. 6. Quod Pelagiani, & Calvinistæ, qui exsufflationi contradicunt, toto orbe exsufflandi sint. 7. Quod qui illam oppugnant, totam Ecclesiam oppugnent. 8. Quod potius maledicta, & contumelias Pelagianorum, & Calvinistarum perpeti debeamus, quam ipsis consentire, & Exorcismum deserere. Notent hæc adversarii.

8. Multa objicit Hunnius, quæ facile dissolvuntur. Prima objectio. Nec Christus instituit exorcismum, nec Apostoli usurparunt: ergo. Respondeo cum distinctione. Duo enim spectari debent in Exorcismo. Unum est, potestas ejiciendi Dæmonem. Hanc Apostoli, & eorum successores immediate a Christo habent, ut patet ex illo Marc. 3.15. *Dedit illis potestatẽ ejiciendi dæmonia*. Alterum est externa ceremonia, quæ adhibetur ad ejiciendum Dæmonem. Hanc Ecclesia instituit, partim exemplo Christi, partim suo jure, & authoritate. Quod sic ostendo. Illa externa ceremonia consistit in duobus. 1. In exufflatione. 2. In pronuntiatione horum verborum: *exi ab eo immunde spiritus*: Itẽ, *Exorcizo te immunde spiritus, ut exeas ab eo.* Utroq; usus est Christus. Priori quidem Joan. 20.22. *Hoc cum dixisset, insufflavit, & dixit eis: accipite Spiritum sanctum*. Sicut enim Christus per illam insufflationem significabat, Spiritum sanctum ingredi in Apostolos; ita Ecclesia per exsufflationem significat, spiritum malum exire ab infantibus. Posteriori vero Matth. 17.17. *Et increpavit illum Jesus, & exiit ab eo dæmonium*. Et Marc. 1.25. *Et comminatus est ei Jesus, dicens: Obmutesce, & exi de homine*.

9. Dices: Christus dedit Apostolis potestatem ejiciendi Dæmonem ab homine corporaliter obsesso: at infantes, qui portantur ad baptismum, non sunt corporaliter obsessi: ergo non dedit potestatem ejiciendi dæmonem ab infantibus baptizandis: Respondeo, dupliciter intelligi potest, infantes corporaliter obsideri a Dæmone. Primo, quod Dæmon habeat potestatem in eorum corpora, qua possit ea vexare, torquere, strangulare. Secundo, quod actu utatur hac potestate, eorum corpora vexando, torquendo, strangulando. Priori modo sunt corporaliter obsessi, non posteriori. Et ideo adhibetur Exorcismus, ut potestas Dæmonis expellatur ab illorũ corporibus, ne ea vexare possit. Quo sensu intelligendũ est illud August. l. 2. de peccato originali cap. 40. *Prius exorcizatur in parvulis, & exufflatur potestas contraria*. Igitur Christus, quando dedit Apostolis potestatem ejiciendi Dæmonia, non restrinxit illam potestatẽ ad solos corporaliter obsessos posteriori sensu, sed absolute dedit potestatẽ ejiciendi Dæmonia a quibuscunque, & quomodocunque obsessis.

10. Secunda objectio. Dæmon non expellitur ab infantibus per exorcismum, sed per baptismum. Respondeo. Per utrumque expellitur, sed diverso modo. Per baptismum expellitur ab anima, per exorcismum a corpore, & a sensibus. Nota: Dæmon habet potestatem in homines non baptizatos ratione peccati originalis, ut recte docet D. Thom. in 3. p. qu. 71. art. 2. ad 1. Hanc

autem

autem potestatem habet tribus modis. Primo in anima, quatenus ipsa per peccatum a Deo aversa est, & Diabolo subjecta. Secundo in corpore, quatenus Diabolus potest illud vexare, agitare, cruciare, strangulare. Tertio in phantasia, aliisque sensibus internis, & externis, quatenus potest eos afficere per illusiones, deceptiones, falsas opiniones, terrores, & id genus ludibria, & terriculamenta. Hinc sequitur, Diabolum tribus modis expelli posse ab homine. Primo, liberando animam a peccato: quod fit per baptismum, aut pœnitentiam. Secundo, expellendo illum a corpore, ne illi noceat: quod fit per exorcismum. Tertio, expellendo a sensibus, ne ludificet, aut terreat: quod fit etiam per Exorcismum. His tribus modis expellitur ab infantibus. Primo, quia per baptismum purgantur a peccato originali. Secũdo, per Exorcismũ expellitur a corpore, ne illud strangulet ante baptismum. Tertio, per eundem Exorcismum expellitur a sensibus, ne postea, cum infantes adoleverint, per illusiones, aut terrores impediat illos in vita spirituali, quam in baptismo acceperant.

11. Hinc patet, quo sensu supra dixerimus, per Exorcismum expelli Dæmonem ab infantibus, ne impediat baptismum. Potest enim dupliciter illum impedire. Primo, impediendo susceptionem baptismi; ut si infantem strangularet in ipsa baptismi inchoatione. Secundo, impediendo fructum baptismi: ut si infantem, cum adolescit, per falsas opiniones, aut errores abduceret a fide, vel gratia baptismi. Hinc ulterius patet, non frustra suppleri exorcismum, si antea fuisset neglectus. Nam licet infans per baptismum sit liberatus a peccato originali: potest tamen postea infestari a Diabolo, nisi per exorcismum muniatur.

12. Tertia objectio. Si exorcismus haberet vim expellendi dæmonem, haberet illam ex mandato, & promissione Christi: at Christus nusquam mandavit Exorcismum, nec promisit illi vim expellendi dæmonem: ergo. Respondeo. Exorcismus, proprie loquendo, non accepit a Christo vim, seu potestatem expellendi dæmonem, sed Apostoli, & eorum successores, juxta illud Marci 3. 15. *Dedit illis potestatem ejiciendi dæmonia*. Nihilominus Apostoli, & eorum successores in usu illius potestatis adhibent externam ceremoniam: sicut etiam Christus adhibuit. Adhibent enim exsufflationem, & certam verborum formulam. An autem hæc ceremonia participet aliquam virtutem expellendi, si non physicam, saltem moralem, scholastica controversia est, neque hoc loco valde necessaria. Videri potest Bellarminus lib. 2. de sacramentis in genere cap. 31. Suarez, & alii.

13. Quarta objectio. Nullus cultus potest placere Deo, qui ab

hominibus institutus est sine expresso Dei mandato; at Exorcismus est talis cultus: ergo non potest placere Deo. Respondeo. Major falsa est, etiam ex concessione adversariorum. Nam ipsi usurpant multas ceremonias in baptismo, & Eucharistia, quæ sine expresso Dei mandato institutæ sunt. Certe Calvinus in libello de formula sacramentorum ministrandorum præscribit has ceremonias baptismi. 1. Ut infans afferatur ad baptismum die dominico, vel alio celebri, quo populus in Ecclesia frequens est, ut coram populo baptizetur. 2. Ut qui infantem afferunt, interrogentur, an spondeant se instructuros infantem, cum adoleverit. 3. Ut nomen imponatur infanti baptizando. 4. Ut forma sacramenti pronuncietur lingua patria. 5. Ut recitetur symbolum, oratio dominica, & aliæ preces. Hæ autem ceremoniæ a Deo expresse mandatæ non sunt. Si ergo hæ laudabiliter a Calvinistis usurpari possunt sine expresso Dei mandato: cur non similiter exorcismus a Catholicis? Et hactenus quidem contra Calvinistas. Deinceps contra Anabaptistas agendum est.

Finis Libri Tertii.

LIBER QUARTUS
DE
CONTROVERSIIS ANABAPTISTARUM.

V*Aria sunt genera Anabaptistarum. Aliqui vocantur* Cathari, *id est puri ab omni peccato, & macula. Hi omittunt illam particulam Orationis Dominicæ*: Dimitte nobis debita nostra. *Alii* Tacentes, *qui interrogati de religione non respondent, sed quasi attoniti hærent in suis phantasiis. Alii* Enthusiastæ, *qui jactant se cum Deo loqui, & cælestibus visionibus illustrari. Alii* Libertini, *qui putant Christianam libertatem in eo consistere, ut nulli Principi, aut Magistratui politico subjecti sint. Alii* Adamitæ, *qui nudi incedunt sine vestibus, sicut Adam, & Heva in Paradiso incedebant. Alii* Memnonistæ, *a quodam Memnone Frisio sic dicti. Alii aliis nominibus appellantur. Omnes tamen communi titulo vocari solent Anabaptistæ. Horum dogmata, sive communia omnibus, sive aliquorum propria, sunt hæc fere. Primo nullum esse peccatum originale. 2. Infantes non esse baptizandos, eo quod baptismi capaces non sint. 3. Apud Christianos non debere esse Magistratum sæcularem, seu politicum. 4. Christianis prohibitum esse bellum. 5. Similiter prohibitum esse juramentum. 6. Polygamiam esse licitam. 7. Matrimonium dissolvi posse propter diversitatem religionis. 8. Animas justorum post hanc vitam extingui. Quæ omnia falsa sunt, ut patebit ex sequentibus.*

CAPUT PRIMUM.

De Peccato Originali.

ANabaptistæ cum Pelagianis negant peccatum originale. Fatentur quidem Adamum peccasse, sed simul addunt, peccatum illius soli ipsi, non autem posteris nocuisse: Itaq; posteros nec peccatum originale, nec mortem, aut alias miserias ex Adamo contrahere, sed nasci in puris naturalibus, ut vocant,

 idest

Idest sine virtute, & vitio, & quod postea moriantur, aut aliis miseriis subjecti sint, hoc non provenire ex pœna peccati, sed ex causis naturalibus. Ita ex adversariis refert Petrus Martyr in ca. 5. epist. ad Roman. Ex Catholicis, Bellarminus lib. 4. de statu peccati, cap. 2. & plures alii. Hic error refellitur per duas sequentes conclusiones.

2. Prima Conclusio. Infantes in ipsa conceptione contrahunt peccatum originale ex Adamo, & cum illo nascuntur. Est unum ex præcipuis fidei nostræ fundamentis, teste Augustino lib. 1. contra Julianum, cap. 2. Et probatur ex Scripturis, Psal. 50. 7. *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea*. Loquitur de peccato originali, in quo conceptus est. Loquitur autem de eo in plurali numero, quia unum illud peccatum est quasi fons omnium aliorum peccatorum, ut recte notat Bellarminus in Comment. illius Psalmi. Item Rom. 5. 12. *Per unum hominem* (nempe Adamum) *peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt*. Et ibidem: *Per inobedientiam unius hominis* [Adami] *peccatores constituti sunt multi*, qui ab Adamo descenderunt. Quod sic explico: Deus voluit Adamum, tanquam primum parentem totius humani generis, esse caput, & principem omnium posterorum, & omnium voluntates in illius voluntate collocavit; ita quidem, ut si Adamus peccaret comedendo e ligno vetito, omnes cum eo, & in eo censerentur peccare. Quod etiam factum est. Et hoc sensu dicit Apostolus: *In quo omnes peccaverunt*. Vide S. August. lib. 3. de peccat. merit. & remiss. cap. 7.

3. Eodem spectat illud Ephes. 2. 3. *Eramus & nos natura filii iræ, sicut & cæteri*. Sensus est: Sicut cæteri homines propter peccatum originale, quod a nativitate, sive ab ortu natura contraxerunt, erant filii iræ, & vindictæ Dei; ita & nos. Nam illa particula, *natura*, idem significat, quod ex naturali nativitate, seu propagatione ex Adamo. Nota: Peccatum illud, in quo nascimur, appellatur duplici nomine. Primo dicitur *originale*, quia in prima nostra origine, seu conceptione illud contrahimus. Secundo dicitur *peccatum naturæ*, tum quia totam naturam humanam inficit, tum etiam, quia non committitur propria nostra voluntate, sed per naturalem generationem ex Adamo nobis communicatur. Itaque duplex illius causa potest assignari. Una est peccatum Adami. Altera naturalis generatio ex Adamo. Diverso tamen modo. Nam peccatum Adami directe, & quasi effective (moraliter tamen, non physice) causat in nobis peccatum ori-

originale in ipso instanti nostræ conceptionis. Generatio vero naturalis substituit, & applicat subjectum, in quo peccatum Adami possit producere suum effectum, id est, peccatum, seu maculam originalem. Vide, quæ diximus in Scholastica Theologia, ubi ex professo de hac re disputatum est.

4. Multa solent objici a Pelagianis, & Anabaptistis. Ac primo objicitur illud Ezec. 18. 20. *Filius non portabit iniquitatem Patris.* Respondeo: Nisi sit particeps peccati Patris. Potest autem duobus modis esse particeps. Primo, si imitetur peccatum patris. Quo sensu dictum est Exod. 20. v. 5. *Ego sum Dominus Deus tuus zelotes, visitans iniquitatem Patrum in filios, in tertiam, & quartam generationem, eorum, qui oderunt me.* Secundo, si ipsius voluntas constituatur in voluntate patris, tanquam in capite, & principio totius posteritatis. Hoc sensu sumus participes peccati Adæ.

5. Secundo objicitur illud 2. Cor. 5. 10. *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut recipiat unusquisque propria corporis, sicut gessit, sive bonum, sive malum.* At parvuli nihil gesserunt. Respondeo. Vel adversarii volunt hunc locum intelligendum esse de solis adultis, & sic non valet objectio: vel etiam de parvulis, & tunc quæram, quid boni gesserint parvuli baptizati? Quod si satis est, eos gessisse bonum per alios, etiam satis erit parvulos non baptizatos gessisse malum per alios. Vide D. Augustin. lib. 6. contra Julianum cap. 2.

6. Tertio objicitur illud Rom. 4. 15. *Ubi lex non est, nec prævaricatio.* Sed parvulis non est lex, quia non est illis cognitio legis; ergo nec prævaricatio. Respondeo. Illa lex, quæ data est Adamo in Paradiso de non comedendo fructu, fuit etiam data omnibus ejus posteris in illo. Et quia ille transgressus est eam legem, omnes quoque posteri in illo trangressi sunt, juxta illud Apostoli; *In quo omnes peccaverunt.*

7. Quarto objicitur illud Rom. 5. 19. *Per unius hominis inobedientiam peccatores constituti sunt multi.* Hinc colligunt adversarii, peccatum Adæ non derivari in posteros per propagationē, sed per imitationem. Nam si per propagationem derivaretur, jam omnes æqualiter illud contraherent. At Apostolus dicit, nō omnes, sed multos illud contrahere; ergo non loquitur de propagatione, sed de imitatione. Respondeo. Apostolus utrumque dixit, & *multos*, & *omnes*. Nam antea dixerat, peccatum Adæ transisse in omnes, & similiter justitiam Christi transire in omnes. Nunc dicit, per inobedientiam Adæ multos constitui peccatores; & similiter per justitiam Christi multos constitui justos. Qui

sunt

sunt illi multi? Nempe omnes, qui ex Adamo nascuntur per seminalem generationem: & similiter omnes, qui in Christo renascũtur per baptismum. Hi ergo & multi sunt, & omnes sunt: Non quidem simpliciter omnes, (quia Heva, & Christus nõ sunt constituti peccatores per Adamum, nec infideles constituti sunt justi per Christũ) sed omnes, qui ex Adamo, & Christo nascuntur; ex Adamo per seminalem generationem, ex Christo per spiritualem regenerationem. Eodem sensu dictum est Gen. 17. 5. *Patrem multarum gentium constitui te.* Et c. 22. 18. *In semine tuo benedicentur omnes gentes.* Ubi patet, eos qui promittuntur Abrahamo in filios, nunc dici *multos*, nunc *omnes*, quia omnes sunt in certo quodam genere, non tamen omnes respectu totius humani generis.

8. Quinto objicitur illud Rom. 5. 12. *Per unum hominem peccatum in mundum introivit.* Hinc colligunt adversarii, peccatum intrasse in mundum per imitationem, non autem per generationẽ. Si enim per generationem intrasset, jam non intrasset per unum hominem, sed per duos, quia generatio requirit marem, & fœminam. Aug. lib. 2. Hypognosticon dupliciter respondet. Primo, virum, & mulierem conjunctos per matrimonium non esse duos, sed unum, juxta illud Matth. 19. 6. *Non sunt duo, sed una caro.* Secundo, utrumque dictum esse in Scriptura, & per unum, & per unam intrasse peccatũ in hunc mundum, ut satisfieret curiosis Pelagianis. Nam loc. c. dicitur: *Per unum hominem.* At Eccl. 25. 33. dicitur: *A muliere factum est initium peccati, & per illam omnes morimur.* Tertio responderi potest, Adamum esse primariam causam peccati originalis, quia, peccante Adamo, nos omnes simul in eo peccavimus. Rom. 5. v. 12. Nam Deus constituerat illum, ut esset caput totius humani generis, cum hoc pacto, ut, si ipse peccaret, omnes simul posteri in eo peccarent. Aliud est de Heva. Deus nõ constituit illam, ut esset caput, sed ut esset sub viro, tanquam sub capite. (1. Cor. 11. 3. & Eph. 5. 23.) Tametsi igitur Heva peccaverit; non tamen fuit primaria causa peccati originalis, sed tantum occasio. Cum enim comedisset de fructu prohibito, invitavit Adamum, ut & ipse comederet, & sic dedit illi occasionem peccandi. Et hoc sensu intelligitur illud, *A muliere factum est initium peccati.* Reliquæ subtiliores objectiones videri possunt in nostra Scholastica Theol. in tract. de pecc. originali.

9. Secunda conclusio. Non solum peccatũ originale, sed etiam multa alia mala contrahimus ex peccato primi parentis. Et sunt duplicia; quædam in anima, quædam in corpore. Prioris generis sunt hæc. 1. Ignorantia in intellectu. 2. Malitia in voluntate. 3. Concupiscentia, & infirmitas in appetitu. Posterioris sunt hæc. 1. Mor-

Mortalitas. 2. Morbus. 3. Mors. 4. alii defectus corporales, quos patimur. Vide D. Thom. in 1. 2. q. 85. art. 3. 5. & 6. & alios bonos Authores.

CAPUT II.

De Baptismo Infantium.

1. ANabaptistæ ex duplici capite negant infantes esse baptizandos. Primo, quia non contrahunt peccatum originale, & ideo non indigent baptismo, seu ablutione. Nam qui sordidus non est, non necesse habet lavari, & mundari. Hoc jam refutatum est. Secundo, quia non sunt capaces baptismi. Nam illi tantum sunt capaces baptismi, juxta Christi voluntatem, & institutionem, qui sunt capaces doctrinæ, & fidei. Vult enim eos, qui baptismum suscepturi sunt, prius doceri, & credere, antequam baptizentur, Matth. 28. 19. *Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris*, &c. Et Marci 16. 16. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit*. At infantes, propter defectum ætatis, non sunt capaces doctrinæ, & fidei: ergo nec baptismi Hoc refutandum est.

2. Prima conclusio. Infantes sunt capaces gratiæ justificantis. Quod dupliciter probo. Primo exemplo Joannis Baptistæ, qui in utero materno accepit gratiam justificantem, per quam sanctificatus, & a peccato originali liberatus est. Quod futurũ prædixerat Angelus Zachariæ patri ejus, Luc. 1. 15. *Et spiritu sancto replebitur adhuc ex utero matris suæ*. Et eventus reipsa docuit, testãte Elisabeth matre ejus, ibid. v. 44. *Exultavit in gaudio infans in utero meo*. Secundo ratione, quia infantes reipsa participant peccatum Adami, quando nascuntur in peccato originali, ut ostensum est: ergo possunt etiam participare gratiam Christi, per quã liberentur ab illo peccato. Non enim gratia Christi minus efficax est, quam peccatũ Adæ, ut argumentatur Apost. Rom. 5. 20.

3. Secunda conclusio. Infantes sunt etiam capaces baptismi, & legitime baptizari possunt. Probatur 1. ex dictis, quia si sunt capaces gratiæ, sunt etiam capaces justificationis a peccato originali: ergo etiam remedii contra illud peccatum. At in novo testamento non est aliud remedium ordinariũ, quã baptismus: ergo sunt capaces baptismi. Secundo ex iis Scripturæ locis, ubi dicuntur baptizatæ integræ familiæ, in quibus probabile est fuisse aliquos infantes. Act. 16. 15. *Cum autem baptizata esset Lydia, & domus ejus*. Et inf. v. 33. *Et baptizatus est ipse*, (nẽpe custos carceris) *& omnis*

& omnis domus ejus continuo. Et 1. Cor. 1. 16. *Baptizavi autem & Stephanæ domum*. Tertio ex praxi, & traditione Ecclesiæ, quia semper usitatum fuit in Ecclesia, ut infantes baptizarentur. De qua Augustin. lib. 10. de Genesi, cap. 23. *Consuetudo*, inquit, *matris Ecclesiæ in baptizandis parvulis nequaquam spernenda est, nec ullo modo superflua deputanda, nec omnino credenda, nisi Apostolica esset traditio*. Et lib. 4. de Baptis. cap. 24. expresse ait, Apostolicam esse traditionem, quod parvuli sint baptizandi. Et lib. 1. de peccatorum meritis, & remiss. cap. 26. Pelagianos non fuisse ausos negare baptismum parvulorum, quod viderent in tota Ecclesia usitatum esse.

4. Nota. Tametsi Pelagiani, & Anabaptistæ in eo conveniunt, quod negant infantes habere peccatum originale, in eo tamen discrepant, quod Pelagiani putent eos baptizandos esse, non quidem ad expiandum originale, quod nullum est ex eorum sẽtentia, sed ad consequendum regnum cœlorum; ut refert Aug. lib. de Hæresib. cap. 88. Et hoc sensu citant illud: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* At Anabaptistæ contendunt infantes non esse capaces baptismi, & ideo baptizandos non esse, quod est contra Pelagianos, imo contra consensum totius Ecclesiæ, quem Pelagiani in hoc puncto secuti sunt. Videamus nunc, quid objiciant Anabaptistæ contra nostras conclusiones.

5. Prima objectio. In Scriptura nullum habemus mandatum, vel exemplum de baptismo infantium: ergo baptismus infantium rejiciendus est. Respondeo. Negatur antecedens. Nam mandatũ habemus, Joan. 3. 5. *Nisi quis renatus fuerit*. Exemplum habemus in locis supra citatis, ubi integræ familię dicuntur baptizatę. Potest etiam negari consequentia; quia licet in Scriptura nullum esset vel mandatum, vel exemplum de baptismo infantium; sufficeret nobis traditio Ecclesiæ, de qua ex Augustino dictum est.

6. Secunda objectio. Christus mandavit Apostolis, ut prius docerent homines doctrinam fidei, & postea baptizarent. (Matth. 28. 19.) Ergo infantes non sunt baptizandi, nisi prius doceantur. At doceri non possunt in infantia: ergo nec baptizari. Respondeo. Christus eo loco præscripsit ordinem, quem debebant servare Apostoli in conversione gentiliũ adultorum. *Euntes*, inquit, *docete omnes gentes*. Erat autem hic ordo. Primo, ut instituerent illos in fide. 2. Ut baptizarent. 3. Ut docerent servare præcepta Dei. Nam fides, & baptismus non sufficiunt adultis, nisi accedat observatio legis. Hic ordo in infantibus servari non potest; nec Christus, cum hoc dixit, de infantibus locutus est.

7. Ter-

7. Tertia objectio. Reprobi non sunt baptizandi, ne pro fanetur baptismus: sed multi ex infantibus sunt reprobi: ergo non sunt baptizandi. Respondeo 1. Eodem argumento probaretur, nec adultos esse baptizandos: Nam etiam multi ex adultis sunt reprobi. 2. Valet hoc argumentum contra Calvinistas, qui dicũt baptismum esse sigillum æternæ prædestinationis, ac proinde profanari hoc sigillũ, quando appenditur homini reprobo, qui ab æterno non est prædestinatus: Sicut profanatur sigillum Regis, quando appenditur alicui Scripturæ, vel diplomati, quod non est Regis, sed adversarii ipsius, contra mentem, & voluntatem Regis. 3. Non valet contra Catholicos. Nam Catholici docent Baptismum esse signum gratiæ, quæ confertur homini, dum baptizatur. At gratia confertur omnibus infantibus in baptismo, sive sint reprobi, sive prædestinati.

8. Quarta objectio. Gregorius Nazianzenus in oratione in sanctum baptisma (quæ est oratio 40.) optat differri baptismum, donec pueri de fide sua possint aliquid respondere. Et August. lib. 4. de baptismo contra Donatistas, cap. 24. scribit, baptismpm parvulorum non fuisse a Conciliis stabilitum. Respondeo. Nazianzenus optabat quidem differri baptismum parvulorum usque ad triennium, nisi esset periculum mortis, quia in tali periculo putabat eos baptizari posse: quod est contra Anabaptistas. Nihilominus alii Patres non probabant sententiam illius de differendo baptismo. Augustinus male citatur ab adversariis. Non enim dicit, baptismum parvulorum non esse stabilitum a Conciliis, eo sensu, quasi eum non approbet, sed ut ostendat, antiquiorem esse omnibus Conciliis. Verba ejus sunt hæc: *Quod universa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi authoritate Apostolica traditum rectissime creditur.* Unde patet, baptismum parvulorum, ex sententia Augustini, non indigere authoritate Conciliorum, quia ab ipsis Apostolis habet originem, & authoritatem.

CAPUT III.

De Magistratu Politico.

1. CErtum est apud Judæos in veteri Testamento licitum fuisse Magistratum politicum, vel, quod idem est, in Republica Judæorum fuisse Reges, Principes, Judices, qui populum gubernarent, judicia exercerent, transgressores legis punirent, idque Deo volente, & approbante. Quod variis Scri-

Scripturæ testimoniis confirmari potest. Primo ex illo Exod. 22, 28. *Diis non detrahes, & Principi tuo non maledices.* Ubi Judices populi vocantur Dii. Sicut etiam Ps. 81. 1. *Deus stetit in synagoga Deorum, in medio autem Deos dijudicat.* Cur autem vocantur Dii? Quia locum Dei tenent, & judicia Dei exercent, juxta illud 2. Par. 19. 5. *Josaphat constituit Judices terræ in cunctis civitatibus Juda munitis per singula loca, & præcipiens Judicibus: Videte, ait, quid faciatis: Non enim hominis exercetis judicium, sed Domini.* Et Deut. 1. 16. *Quod justum est, judicate, quia Dei judicium est.* Secundo ex illo Prov. 8. 15. *Per me reges regnant, & legum conditore justa decernunt. Per me Principes imperant, & potentes decernunt justitiam.* Omitto reliqua.

2. Quæstio est, An etiam apud Christianos hoc habeat locum? Negant Anabaptistæ, asserentes non licere Christianis gerere Magistratum politicum, erigere tribunalia, exercere judicia, delinquentes punire gladio. Primo, quia Christus, & Apostoli id prohibent. Christus quidem Luc. 22. 25. *Reges gentium dominantur eorum; vos autem non sic.* Apostolus vero Eph. 4. 5. *Unus Dominus, una fides, unum baptisma.* Si unus Dominus, non ergo plures. Facessant igitur Reges, Principes, Magistratus. Secundo, quia est contra libertatem Christianam. Unde Apostolus 1. Cor. 7. 23. *Pretio empti estis, nolite fieri servi hominum*; idest, empti estis a Christo in libertatem; nolite iterum servire Cæsari, Principi, Magistratui sæculari. Tametsi ergo Judæi, qui servi erant, fuerint subjecti Magistratui politico, Christiani tamen, qui non sunt servi, sed liberi, non debent esse subjecti. Tertio, quia Reges, & Principes solent abuti sua potentia, & magis obesse Reipublicæ, quam prodesse; ut patet de Pharaone, Nabuchodonosore, Saule, Roboam, Jeroboam, & aliis Regibus Israel, qui omnes fuerunt mali.

3. Sed hic error Anabaptistarum facile refellitur ex contrariis fundamentis. Primo, quia falsum est Christum, & Apostolos prohibuisse Christianis, ne habeant Magistratum politicum. Nam cum Christus dixit, *Vos autem non sic*, locutus est solis Apostolis, quos volebat esse humiles, & non exercere dominiũ in alios, eo modo, quo Reges gentiles solent dominari in subditos. Unde mox adjecit: *Sed qui major est in vobis, fiat sicut minor; & qui præcessor est, sicut ministrator.* Quod etiam confirmavit suo exemplo. Nam cum ipse esset major, quam omnes Apostoli, non tamen dominabatur, sed ministrabat illis. *Ego*, inquit, *in medio vestrum sum, sicut qui ministrat.* Eodem sensu Petrus in priori Epist. cap. 5. 2. *Pascite qui in vobis est, gregem Dei, non ut*

domi-

dominantes in Cleris, sed forma facti gregis ex animo. Hinc apparet nullius momenti esse argumentum Anabaptistarum, quod sic formandum est: Apostoli, & Episcopi non debent dominari in subditos, more Regum gentilium: ergo apud Christianos non debet esse Magistratus politicus. Verum quidem est antecedens, sed consequentia nulla est.

4. Similiter cum dixit Apostolus, *Unus Dominus, una fides, unum baptisma*, non exclusit Magistratum politicum, sed pluralitatem Deorum. Unus est enim Deus, qui est Rex Regum, & Dominus Dominantium; cujus alii Reges, & Domini ministri sunt, juxta illud Rom. 13, 6. *Ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes*.

5. Addo, tantum abesse, quod Christus, & Apostoli prohibuerint Magistratum sæcularē, ut potius aperte approbaverint: quod manifeste est contra Anabaptistas. Christus quidem Matth. 22. 21. *Reddite ergo, quæ sunt Cæsaris, Cæsari: quæ autem sunt Dei, Deo*: Apostolus autem Rom. 13. v. 1. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non enim est potestas, nisi a Deo: quæ autem sunt a Deo, ordinatæ sunt. itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit*. Et infra: *Non sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui male agit*. Et 1. Tim. 2. 1. *Obsecro igitur fieri orationes pro Regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt*. Et ad Tim. 3. 1. *Admone illos principibus, & potestatibus subditos esse*. Et 1. Petri 2. 17. *Deum timete, Regem honorificate*. Quid clarius dici potuit?

6. Quod autem respondet Anabaptistæ Christum, & Apostolos commendasse quidem Christianis, ut obedirent Regibus, & Principibus gentilibus, qui tunc gubernabant, non tamen approbasse, ut ex ipsis Christianis essent aliqui, qui tali officio fungerentur, frivolum est. Primo, quia Apostolus approbat ipsam potestatem, quam habent Reges, & Principes, tanquam a Deo ordinatam. *Qui resistit potestati*, inquit, *Dei ordinationi resistit*. Secundo, approbat etiam subjectionem, quæ debetur potestati. *Admone illos potestatibus subditos esse*. Tertio, optat, ut Reges ethnici convertantur ad fidem Christianam. Cum enim voluisset orationes fieri pro Regibus, & omnibus qui in sublimitate sunt, adjecit causam: *Hoc enim bonum est, & acceptum coram salvatore nostro Deo, qui omnes homines vult salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire*. Si ergo Deus, teste Apostolo, vult etiam Reges venire ad agnitionem veritatis, necesse est, ut velit eos fieri Christianos: ergo etiam inter Christianos potest esse Magistratus politicus.

7. Hæc

7. Hæc de primo fundamento. Secundo, falsum quoque est, quod asserunt Anabaptistæ, esse contra libertatem Christianam, subesse Magistratui sæculari. Nam si ita esset, non dixisset Christus: *Reddite Cæsari, quæ Cæsaris sunt*, idest, reddite illi tributum, vectigal, honorem, obedientiam, ut explicat Apostolus, Rom. 13. 7. Nec Paulus dixisset: *Admone illos, principibus, & potestatibus subditos esse*. Quia potius respondissent Christiani, se liberos esse a tali subjectione; ideoq; nolle principibus, & potestatibus subesse. Hoc non responderunt. Sciebant enim Christianam libertatem non consistere in eo, ut liberi essent ab obedientia, & subjectione, quæ debetur Magistratui, sed in aliis duobus. Primo in eo, ut liberi essent a servitute diaboli, & peccati. Joan. 8. 36. *Si vos filius liberavit, vere liberi eritis*. Et Rom. 6. 18. *Liberati a peccato, servi facti estis justitiæ*. Secundo in eo, ut liberi essent a jugo, & servitute legis Mosaicæ, cui subjecti erant Judæi, Rom. 6. 14. *Non estis sub lege, sed sub gratia*, idest, non estis sub jugo, dominio, & reatu legis Mosaicæ. De quo jugo dixit Petrus Act. 15. 10. *Quid tentatis Deum, imponere jugum super cervices discipulorum, quod neque Patres nostri, neque nos portare potuimus?* Quod dixit contra eos, qui volebant novis Christianis imponere jugum circumcisionis, quæ erat pars quædam jugi legis Mosaicæ.

8. Illud porro, quod objicitur ex Apostolo: *Pretio redempti estis, nolite fieri servi hominum*: non debet intelligi de subjectione, & obedientia, quæ exhibetur Magistratui a Deo constituto, quia illam Apostolus commendat, sed de servitute, seu obsequio, quod præstatur homini propter hominem, & non propter Deum. Nota. Homo potest homini dupliciter servire. Primo, in rebus tantum licitis, & honestis, propter Deum. Secundo, in rebus etiam illicitis, propter respectum humanum: Prius bene fit, posterius male. Hoc patet ex eodem Apostolo, Ephes. 6. 5. ubi ait: *Servi obedite Dominis carnalibus cum timore, & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo: non ad oculum servientes, quasi hominibus placentes: sed ut servi Christi, facientes voluntatem Dei ex animo, cum bona voluntate servientes, sicut Domino, & non hominibus*.

9. Tertio, ex eo, quod aliqui Reges, & Principes sæculares solent abuti sua potestate, non sequitur, potestatem illorum esse illicitam, & proscribendam. Alioqui etiam potestas Ecclesiastica, quam Christus dedit Apostolis, & eorum successoribus, esset illicita, & proscribenda, quia multi Prælati ea abutuntur. Idem dico de matrimonio, de mercatura, de cibo, & potu, & de similibus.

Mul-

Multi illis abutuntur. An ideo illicita, & proscribenda? absit. Sic potius ratiocinandum: Potestas politica, sicut & Ecclesiastica, a Deo ordinata est, Rom. 13. 2. Ergo licita, & usurpanda est. Quamvis igitur multi abutantur hac potestate, non ideo potestas mala est; sed illi, qui abutuntur, mali sunt. Nec subditi minus tenentur obedire Principi malo, quam bono, quia non debent respicere mores Principis, sed potestatem, quam a Deo habet. Quo spectat illud 1. Pet. 2. 18. *Subditi estote in timore Dominis, non tantum bonis, & modestis, sed etiam dyscolis.*

CAPUT IV.

De Bello: An Christianis licitum sit?

1. Triplex potest esse quæstio. 1. An bellum ex natura sua sit licitum? 2. An jure divino fuerit licitum Judæis in veteri Testamento? 3. An jure divino sit licitum Christianis in novo Testamento? In hac tertia dissentiunt a nobis Anabaptistæ: in reliquis non item. Concedunt bellum ex natura sua licitum esse: concedunt licitum fuisse Judæis: negant licitum esse Christianis, quia Christiani debent esse mansueti, & pacifici. Hoc examinandum est.

2. Prima Conclusio. Bellum ex natura sua licitum est, quando adsunt hæ tres conditiones. 1. Legitima authoritas indicendi bellum. 2. Justa causa. 3. Recta intentio. Si omnes, vel aliqua istarum conditionum desit, non est licitum. Ita D. Tho. in 2. 2. qu. 40. ar. 1. & alii passim. Et quidem si desit prima, vel secunda conditio, non solum charitati, sed etiam justitiæ contrarium est, cum onere restitutionis. Si desit sola tertia, non est contrarium justitiæ, sed charitati. Bellarm. lib. de laicis cap. 15.

3. Legitima authoritas indicendi bellum offensivũ est in quovis Principe, vel Republica non agnoscente superiorem in temporalibus; cujusmodi est Imperator, Rex Hispaniæ, Rex Galliæ, Dux Lotharingiæ, Respublica Veneta, & similes. Hi omnes possunt indicere bellum offensivum. De bello defensivo est alia ratio. Nam sicut quilibet homo privatus potest jure naturali se defendere contra iniquũ invasorem, vim vi repellendo; ita etiam quilibet Princeps, & Respublica, etiamsi agnoscat superiorem in temporalibus. Bellarminus loco citato. Molina tract. 2. de jure, & justit. disp. 100. & alii. Notandum tamen est, Principem inferiorem in tribus casibus posse suscipere bellum offensivum. Primo, quando præsumit consensum supremi Principis. Secun-

do, quando diuturna, & legitima præscriptione hoc jus obtinuit. Tertio, quando necessitas urget, nec propriæ securitati, aut indemnitati satis est consultum, nisi statim vindicta exerceatur. Molina disp. 100. & 101.

4. Justa causa indicendi bellum, generatim loquendo, est gravis injuria, quæ alicui Principi, Regi, Reipublicæ vel imminet, vel facta est. Si imminet, ut impediatur per bellum defensivum jure defensionis. Si facta est, ut vel resarciatur per bellum offensivum, jure justitiæ commutativæ; vel vindicetur, jure justitiæ vindicativæ. D. August. quæst. 10. super Josue. D. Thom. qu. 40. art. 1. Molina disp. 102.

5. Speciatim solent hæ, & similes causæ assignari. *Primo*, publica Principis contumelia. Sic David movit bellum contra Hanon Regem Ammonitarum, eo quod nuncios a Davide missos affecisset magna contumelia, dimidiam barbæ partem, & vestes usque ad nates præscindendo, 2. Reg. 10. 4. *Secundo*, rebellio subditorum. Sic idem David suscepit bellum contra Seba filium Bochri, qui cum quibusdam aliis separaverat se a Davide legitimo suo Rege, 2. Reg. 20. 1. *Tertio*, defensio malefactorum, ne juste puniantur. Sic filii Israel pugnarunt contra Beniamitas, eo quod nollent tradere quosdam ex sua Tribu, qui nefandum flagitium perpetrarant. Judic. 20. 1. *Quarto*, suppetiæ inimicis latæ. Sic David percussit viginti duo millia virorum de Syria Damasci, quia suppetias tulerant Adarezer Regi Seba, 2. Reg. 8. 5. *Quinto*, negatio innoxii transitus per alienam terram, qui jure naturali negari non potest. Sic Israelitæ indixerunt bellum Arad Regi Chananæo, quod negaret illis transitum per suam provinciam, Num. 21. 1. *Sexto*, violatnm fœdus. Sic Rex Joram indixit bellum Regi Moab, qui nolebat illi solvere centum millia ovium, quæ ex antiquo fœdere tenebatur solvere, 4. Reg. 3. 5. *Septimo*, idololatria subditorum. Sic Moyses cum filiis Levi bello aggressus est filios Israel, & interfecit triginta tria millia hominum, propterea quod aureum vitulum adorassent, Exod. 32. 26. An idem dici possit de hæreticis, dicemus lib. 5. cap. 17.

6. Recta intentio, quæ est tertia conditio ad justum bellum requisita, triplex est. Prima, recuperare amissa. Altera, injuriam juste vindicare. Tertia, stabilire pacem Reipublicæ. Si alio fine, vel intentione bellum suscipias, male facis. Unde August. lib. 22. contra Faust. cap. 74. ait: *Nocendi cupiditas, ulciscendi crudelitas, impacatus, atque implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & si quæ similia hæc sunt quæ in bellis jure culpantur*. Vide D. Tho. qu. 40. ar. 1. Molinam disp. 107. & alios passim.

7. Ser-

7. Servatis his tribus conditionibus, certum est, bellum esse licitum, ac justum ex natura rei. Quod ulterius sic confirmo: Bellum, ut dixi, vel est defensivum, vel offensivum. Si defensivum; constat ex natura sua licitum esse. Nam si jure naturali licet homini privato vim vi repellere, multo magis id licet Principi, aut communitati. Si offensivum, tunc etiam licitum est ob similem rationem. Nam si homo privatus potest adversario suo intentare litem, vel actionem injuriarum per viam juris; cur Princeps, vel Communitas non possit idem facere per viam belli, quando via juris non est sufficiens? Alioqui publica injuria, quæ Principi, vel Communitati facta est, nunquam posset resarciri, aut vindicari; & consequenter nec publica justitia, & indemnitas custodiri, quod est absurdum.

8. Dices: Etiamsi serventur hæ tres conditiones, quæ jam explicatæ sunt, nihilominus bellum esse videtur contrarium paci, & charitati. Nam inter illos, qui bellum contra se mutuo gerunt, non potest esse pax, & charitas, sed pugna, & dissensio. Respondeo: Ex parte illius, qui injustam causam fovet, aut malam intentionem habet, contrarium est paci, & charitati. De hoc nemo dubitat. At ex parte alterius, qui justam causam fovet, & rectam habet intentionem, non est contrarium sed conforme charitati. Quod sic ostendo: Homo privatus, qui ex charitate diligit se, & proximum suum, potest secundum ordinem charitatis præferre se proximo: ut si occurrat casus, in quo vel ipse, vel proximus debeat pati aliquod damnum, vel incommodum, potest salva charitate seipsum salvare cum damno, vel incommodo proximi, modo non faciat illi injuriam, ut in Scholastica nostra ostensum est. Idem dico de Principe, vel Republica. Si ergo Principi inferatur injuria ab alio Principe, potest salva charitate vindicare injuriam per bellum, & sic se indemnem conservare. In quo facto servatur simul charitas, & justitia. Charitas, quia servatur regula charitatis: *Proximus sum egomet mihi*. Justitia, quia officium justitiæ est, illatam injuriam legitime vindicare.

9. Dices 2. Bellum est causa multarum cædium, ac damnorum: ergo est illicitum. Respondeo: Hoc verum est ex parte illius, qui injustam causam fovet, non ex parte alterius, qui justam fovet. Nam Princeps, qui alteri facit injuriam, est causa belli, & consequenter omnium damnorum, quæ fiunt per bellum. At Princeps, qui patitur injuriam, non est causa belli, sed invitus cogitur ad bellum, ut vindicet injuriam sibi illatam, & stabiliat publicam pacem, justitiam, & tranquillitatem. Quo spectat illud Augustini epist. 207. ad Bonifacium Comitem: *Non pax quæritur, ut bellum*

excitetur, sed bellum geritur, ut pax acquiratur. Esto ergo etiam bellando pacificus, ut eos, quos expugnas, ad pacis utilitatem bellando perducas.

10. Sed contra: Qui fovet justam causam, posset impedire mortem multorum hominũ, si abstineret a bello. Respondeo: Sic est. Sed simul impediret publicam justitiam, quæ postulat, ut injuria vindicetur. Igitur Princeps, qui fovet justam causam, debet ex una parte ponderare damna, quæ sequuntur ex bello, & ex altera publicam justitiam, quæ defenditur per bellum. Hæc in re magni momenti præferenda est. Unde si quis vellet abstinere a bello propter hoc solum, ne interficiantur homines, daret occasionem majoris mali, quia sic nulla servaretur justitia publica, sed impune liceret furari, latrocinari, & alias injurias exercere. Nec esset vir bonus, sed timidus. Audi eundem Augustinum apud Gratianum, can. Quid culpatur, 23. qu. 1. *Quid enim culpatur in bello? An quia moriuntur quandoque morituri, ut dominentur in pace victuri? Hoc reprehendere timidorum est, non religiosorum.*

11. Secunda Conclusio. Bellum fuit licitum in veteri Testamento, servatis illis conditionibus, quæ supra enumeratæ sunt. Ratio est, quia quod ex natura sua licitum est, hoc etiam licitum fuit Judæis, nisi speciali mandato fuerit illis prohibitum: at bellum ex natura sua licitum est, ut dixi; nec ullo speciali mandato fuit Judæis prohibitum, cum nullum extet tale mandatum in veteri testamento; ergo, &c. Et confirmatur tripliciter. Primo, quia Deus non solum permisit bellum in veteri testamento, sed etiam mandavit, Num. 25. 16. & 1. Reg. 15. 2. & alibi. Secundo, præscripsit leges gerendi bellum, ut paulo post dicam. Tertiò, laudantur in scriptura, qui in veteri testamento fortiter se gesserunt in bello: sic laudatur Abraham, Gen. 14. 19. Sic Levitæ, Exod. 32. 29. Sic Gedeon, Barac, Samson, Jephte, Samuel, David, & alii. Hebr. 11. 32.

12. Quæres, quę fuerint leges a Deo præscriptæ in veteri testamento? Respondeo: Fuerunt duplices. Aliæ ceremoniales, quæ jam abrogatæ sunt: Aliæ morales, quæ adhuc durant; cujusmodi sunt hæ. 1. Ut milites sint puri ab omni peccato, & immunditia. 2. Ut servent ordinem a superiore præscriptum. 3. Ut confidant in Deum, & ab ipso petant subsidium. 4. Ut parcant innocentibus, quantum fieri potest. 5. Ut hosti offerant prius pacem, antequam in illum bello offensivo invadant. Num. 10. & Deut. 20. & 23.

13. Tertia Conclusio. Etiam Christianis in novo Testamento licitum est bellum, servatis iisdem conditionibus. Ita D. August. lib. 22. cont. Faust. cap. 74 & Epist. 5. ad Marcellinum, & Epist. 50. ad

ad Bonifacium Comitem. Ambrof.lib.1. de offic.cap.40. & in illud Luc. 3. 14. *Contenti estote stipendiis vestris*. Gregorius lib. 1. Epist.72. Bernardus sermone ad milites templi, cap.3. & alii passim. Et probatur ex Euangelio.

14. Primo, quia Joannes Baptista rogatus a militibus: *Quid faciemus & nos?* non dissuasit illis militiam, sed dixit: *Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, & contenti estote stipendiis vestris*, Luc. 3. v. 14. Utitur hoc testimonio Augustinus Epist. 5. ad Marcellinum, & lib.22.contra Faust.cap.7.

15. Similiter Christus rogatus a Pharisæis, an liceret Cæsari dare censum, seu tributum pro stipendiis militaribus? respondit, *Reddite Cæsari, quæ Cæsaris sunt*. Matth. 22. 21. De quo idem Augustinus loco posterius citato ait: *Sed quia Manichæi aperte Joannem blasphemare consueverunt, ipsum Dominum Jesum Christum audiant, hoc stipendium jubentem reddi Cæsari, quod Joannes dicit debere sufficere militi. Reddite, inquit, Cæsari, quæ Cæsaris sunt. Ad hoc enim tributa præstantur, ut propter bella necessarium militi stipendium præbeatur*.

16. Tertio, Christus commendavit fidem Centurionis, qui dicebat: *Nam & ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites: & dico huic, vade, & vadit: & alii, veni, & venit*. Non respondit Christus: *Desere militiam*, sed potius: *Non inveni tantam fidem in Israel*. Matth. 8. 10. Unde Augustinus loco citato: *Fidem Centurionis laudavit, non militiæ desertionem imperavit*.

17. Et ratio duplex est. Una, quia Principes Christiani possunt uti gladio in puniendis privatis malefactoribus. Rom.13. v.4. Ergo etiam in vindicanda publica injuria. Altera, quia bellum ex natura sua licitum est, ut supra ostendi: ergo etiam licitum est Christianis, modo non sit illis peculiari mandato prohibitum; at non est prohibitum, ut patebit ex solutione eorum, quæ contra objiciuntur. Sunt autem hæc, & similia.

18. Primo illud Matth. 5. 39. *Ego autem dico vobis, non resistere malo: sed si quis te percusserit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram*. Respondeo: Hoc dupliciter intelligi potest. Primo, ut absolute nunquam resistas malo, sed quotiescunque te aliquis percutit in unam maxillam, præbeas illi & alteram. Hoc necesse non est. Nam neque Christus, neque Apostolus hoc fecit. Christus enim, cum percuteretur in una maxilla coram Pontifice, non præbuit alteram, sed restitit increpando: *Si bene locutus sum, quid me cædis? si autem male, testimonium redde de malo*. Jo. 18. v. 23. Similiter Paulus, cum ex mandato Pontificis juberetur

percuti, respondit; *Percutiet te Deus, paries dealbate.* Act.23.3. Secundo potest intelligi, ut non resistas malo, idest, ut non quæras privatam vindictam, sed potius paratus sis alteram maxillam præbere, idest alteram injuriam accipere, quam acceptam ulcisci. Hoc Christus vult. Nec inde sequitur, bellum esse illicitum. Nam etiam qui bellum infert, non debet hoc facere ex primo affectu vindictæ, sed ex recta intentione boni publici, ut in prima conclusione dictum est.

19. Secundo, illud Matth.26. v.52. *Converte gladium tuum in locum suum: omnes enim, qui acceperint gladium, gladio peribunt.* Respondeo; Christus prioribus verbis modeste reprehendit Petrum ob has causas. Primo, quod cum omnes Apostoli interrogassent, *Domine, si percutimus in gladio?* ipse solus, non expectato Christi responso, strinxisset gladium, & servum Pontificis vulnerasset. 2. Quod temerarium esset, unum hominem insurgere contra integram militum cohortem. 3. Quod, si opus fuisset, Angeli Christum defendissent. *An putas*, inquit, *quia non possum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modo plus quam duodecim legiones Angelorum?* 4. Quod non vellet suam mortem impediri. *Calicem*, inquit, *quem dedit mihi Pater, non vis ut bibam illum?* Hæc non obstant, quominus bellum sit licitum, servatis conditionibus, de quibus supra.

20. Posterioribus verbis non significat, omnes, qui gladium acceperint, gladio perituros, [quia constat hoc falsum esse] sed allegat veterem legem, quæ jubebat homicidam occidi, Gen. 9.6. *Quicunque effuderit humanum sanguinem, fundetur & sanguis illius.* Et Levit.24.17. *Qui percusserit, & occiderit hominem, morte moriatur.* Ex eo autem, quod homicidæ secundum legem debeant occidi, non sequitur, bellum esse illicitum; alioqui fuisset etiam illicitum in veteri Testamento, quia ibi lex lata est cōtra homicidas. Et ratio est, quia bellum suscipitur pro defensione publicæ justitiæ ad publicam injuriam propulsandam, & vindicandam. Homicidium autem committitur contra publicam legem ad destruendam justitiam.

21. Tertio, illud 2. Corinth. 10. 4. *Arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed spiritualia*, nempe lorica justitiæ, scutum fidei, galea salutis, gladius spiritus, quod est verbum Dei, ut habetur Ephes.6.14. Respondeo: Hic confunduntur duo testimonia, quæ distinguenda sunt. Unum est 2.Cor.10.4. *In carne enim ambulantes, non secundum carnem militamus. Nam arma militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo*, &c. Alterum Ephes. 6. 11. *Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli.* Et

postea

postea sequitur, quæ sit illa armatura, nempe *lorica justitiæ, scutum fidei*, &c. In priori loquitur Apostolus de militia, quam Apostoli exercent in prædicando, & suadendo Euangelio. Et est hic sensus: Tametsi vivamus in carne humana, non tamen utimur carnalibus armis in promulgando Euangelio, cujusmodi sunt humana scientia, prudentia, facundia, astutia, adulatio, jactantia, affectata gravitas, quibus utuntur mundani homines: sed utimur præsidiis divinis, idest zelo, charitate, patientia, oratione, virtute miraculorum, quæ majorem vim habent, quam præsidia humana. Hunc sensum expressit 1. Corinth. 1.4. *Sermo meus, & prædicatio mea non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus, & virtutis*, &c. In posteriori loquitur de militia, quam omnes Christiani debent exercere contra diabolum. Et quia diabolus nos oppugnat armis spiritualibus, idest pravis suggestionibus; ideo nos vicissim debemus sumere arma spiritualia, quibus illi resistamus, cujusmodi sunt fides, justitia, veritas, verbum Dei.

22. Hæc est vera interpretatio utriusque testimonii. Ex neutro sequitur, bellum externum, quod contra hostes geritur, prohibitum esse Christianis. Non enim valet hæc consequentia: Apostoli in prædicando Euangelio non utuntur mediis humanis, sed divinis: ergo bellum est prohibitum. Neque hæc: Christiani contra diabolum assumunt arma fidei, justitiæ, & veritatis: ergo homines non possunt assumere arma corporalia.

CAPUT V.

De Juramento.

1. JUrare nihil est aliud, quam Deum, qui falli, aut mentiri non potest, in testem invocare. Quod dupliciter fit. Vel enim vocamus eum in testem, quando aliquid asserimus, vel quando aliquid promittimus. Unde duplex solet distingui juramentum, unum assertorium, quo nostram assertionem; alterum promissorium, quo nostram promissionem confirmamus. In priori vocamus Deum in testem, quod assertio nostra sit vera; in posteriori, quod promissio nostra sincere facta sit. Vide infra lib. 5. cap 22. §. 6.

2. Hoc posito, quæstio est: An Christianis licitum sit jurare? Negant Anabaptistæ cum VVicleffistis, asserentes juramentum omnino prohibitum esse in Euangelio, ita ut in nullo casu liceat jurare. Nam Christus, inquiunt, dedit nobis hanc legem, Matth. 5.33.

5. 33. *Audistis, quia dictum est antiquis: non perjurabis: reddes autem Domino juramenta tua. Ego autem dico vobis, non jurare omnino neque per cælum, quia thronus Dei est; neque per terram, quia scabellum est pedum ejus: neque per Jerosolymam, quia civitas est magni Regis; neque per caput tuum juraveris, quia non potes unum capillum album facere, aut nigrum. Sit autem sermo vester, Est, Est, Non, Non; quod autem his abundantius est, à malo est.* Quam legem repetit Jacobus Apostolus in Epistola sua canonica c. 5. v. 12. his verbis: *Ante omnia autem, fratres mei, nolite jurare, neque per cælum, neque per terram, nec aliud quodcunque juramentum. Sit autem sermo vester, Est, Est, Non, Non.*

3. Sed errant. Nam juramentum non est absolute prohibitum a Christo, sed abusus juramenti. Prior pars patet, quia Apostolus Paulus sæpe legitur jurasse, quod non fecisset, si a Christo fuisset absolute prohibitum, Rom. 1. v. 9. *Testis mihi est Deus.* Et 2. Cor. 1. 23. *Testem invoco Deum in animam meam.* Et Philip. 1. 8. *Testis mihi est Deus, quomodo cupiam omnes vos in visceribus Jesu Christi.* Et 1. Tim. 5. v. 21. *Testor coram Deo, & Christo Jesu.* Et in epistola ad Hebræos c. 6. 16. affirmat, omnem controversiam finiri per juramentum. Quod etiam confirmari potest ex quotidiana praxi, quæ viget apud Christianos in judiciis, & tribunalibus. Quando enim reus suam innocentiam non potest probare per testes, jubetur illam interposito juramento attestari. Et sic cessat lis, & controversia. (infra lib. 5. c. 22. §. 7.)

4. Posteriorem partem sic explico. Abusus juramenti in eo cõsistit, quod aliqui solent facile etiam in rebus parvi momenti, & sine ulla necessitate, Deũ in testẽ vocare: sicut olim faciebant Judæi, & nunc mali Christiani. Hoc non licet. Nam qui id faciunt, peccant contra reverentiam Deo debitam. Est enim contra reverentiam Deo debitam, si quis illũ sine necessitate, & in rebus exiguis in testem adhibeat. Imo nemo nostrum auderet Principem, aut Regem sine necessitate in testem adducere. D. Th. in 2. 2. q. 89. ar. 2. Hunc abusum prohibet Christus. Et jam ante prohibitus fuit Eccl. 23. 9. *Jurationi non assuescat os tuum: multi enim casus in illa.* Eodem sensu intelligitur illud Exo. 20. v. 7. *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.* Et Deut. 5. v. 11. *Non usurpabis nomen Domini Dei tui frustra.* Nam illæ duæ particulæ, *In vanum, & frustra* idem valent, ac si dicas, Temere, & sine necessitate.

5. Cum ergo Christus ait: *Ego autem dico vobis, non jurare omnino*, partim repetit antiquam legem, partim perficit. In eo repetit, quod non sit temere, aut frustra, aut in vanum, aut sine necessitate jurandum. In eo perficit, quod nullo modo, aut forma,

ma, neque per Deum, neque per creaturas, jurandum sit sine necessitate. Quod antiqua lex non exprimebat. Verba ejus sunt: *Non assumes nomen Dei in vanum*, id est, non jurabis per Deum sine necessitate. Verba Christi sunt: *Ego autem dico vobis, non jurare omnino*, id est, neque per Deum, neque per cęlum, neque per terram, neque per sanctam civitatem, neque per caput tuum. Itaque illa particula, *omnino*, non significat, quod nullo tempore, aut nullo casu licitum sit jurare, ut falso interpretantur Anabaptistæ, sed quod nulla forma, id est, neque per Deum, neque per creaturas licitum sit jurare absque necessitate. Eodem modo intelligendus est Jacobus Apostolus. Vide Maldonatum in cap. 5. Matth.

6. Hæc omnia confirmantur ex D. August. l. de Mendacio cap. 15. circa medium, ubi sic scribit: *Apostolus* (Paulus) *in epistolis suis jurans* (supra §. 3.) *ostendit, quomodo accipiendum esset, quod dictum est: Dico vobis, non jurare omnino: ne scilicet jurando ad facilitatem jurandi perveniatur: & ex facilitate jurandi ad consuetudinem, & a consuetudine in perjurium decidatur. Et ideo non invenitur jurasse, nisi scribens, ubi consideratio cautior non habet linguam præcipitem.*

CAPUT VI.

De Polygamia.

1. Anabaptistæ docent, Polygamiam esse licitam, id est, licitum esse homini Christiano plures simul habere uxores, ut notat Bellarminus libro de Matrimonio ca. 10. Qui error damnatus est in Concilio Trid. sess. 24. can. 2. his verbis: *Si quis dixerit, licere Christianis plures simul habere uxores, & hoc nulla lege divina esse prohibitum, anathema sit.* Pro majori declaratione hæc breviter explicanda sunt. Primo polygamiam repugnare primæ institutioni matrimonii, quæ a Deo facta est in paradiso. 2. Repugnare etiam aliquo modo legi naturæ. 3. Deum tamen concessisse, ut post diluvium liceret habere plures uxores, quod ante diluvium non licebat. 4. Hanc concessionem, quam alii dispensationem vocant, confirmatam fuisse per legem Mosaicam. 5. Sed revocatam esse per legem Evangelicam, quia Christus in Evangelio reduxit matrimonium ad primam institutionem, ita ut non amplius liceat habere plures simul uxores: Hæc singula per singulas Conclusiones confirmabo.

CON-

CONCLUSIO PRIMA.

2. Polygamia repugnat primæ institutioni Matrimonii, quæ à Deo facta est in paradiso. Ita docet Hieronymus, Chrysostomus, Theophyl. Beda, Anselmus in cap. 19. Matt. Ambrosius in lib. de viduis circa finem, Augustinus lib. 1. de nuptiis, & concupisc. c. 9. asserentes matrimonium initio institutum fuisse inter unum, & unam, & consequenter exclusam polygamiam. Quod dupliciter probari potest. Primo ex Scriptura, quæ utitur numero singulari, Gen. 1. 27. *Masculum, & fœminam creavit eos*. Et cap. 2. 24. *Relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una*. Non dixit in plurali, *Masculum, & duas, vel tres fœminas creavit*, nec *adhærebit uxoribus suis*; nec *erunt plures in diversa carne*. Secundo, ex ipsa hominis creatione. Nam si Deus voluisset Adamum habere plures uxores, sine dubio creasset illi plures fœminas, quas in uxores ducere potuisset; At unam tantum creavit. Voluit ergo una uxore contentum esse. Unde Innocentius, cap. Gaudemus, de divortiis, accommodate ait: *Unam tantum costam in unam fœminam, non plures costas in plures fœminas fuisse conversas*.

3. Accedit, quod nec Adam, nec ullus alius ab initio mundi usque ad diluvium habuerit simul plures uxores, nisi solus Lamech (Gen. 4. 19.) Qui idcirco reprehenditur à Nicolao Papa in Epist. ad Lotharium Regem, ubi illum vocat *adulterum* (cap. An non, 24. quæst. 3.) At si licuisset habere plures, cur Lamech eo nomine reprehenderetur? Cur nullus alius ex tot millibus virorum, qui vixerunt ante diluvium, plures accepisset?

CONCLUSIO SECUNDA.

4. Polygamia repugnat etiam aliquo modo legi naturæ. Ita Innocentius loco citato, D. Thomas 3. part. quæst. 65. art. 1. & alii passim Theologi, excepto Durando, & aliis pauculis. Et probatur 1. ex dictis, quia si polygamia omnino conformis esset naturæ, Deus, qui est author naturæ, ab initio illam instituisset; præsertim cum eo tempore fuisset maxime necessaria ad propagandum genus humanum. At Deus non instituit tunc polygamiam, sed monogamiam: ergo polygamia non est omnino conformis legi naturali.

5. Secundo, quia contra legem naturæ fit, quando res uni tradita, & ab eo legitime possessa alteri traditur possidenda: sed ma-

maritus in matrimonio tradit corporis sui potestatem uxori: ergo jure naturæ non potest illam alteri tradere.

6. Tertio, quidquid repugnat fini matrimonii a natura intento, hoc repugnat rei naturali: at pluralitas uxorum repugnat fini matrimonii a natura intento, & quidem duplici fini. Alter est mutuum obsequium viri, & fœminæ: alter remedium concupiscentiæ. Utrique repugnat pluralitas uxorum. Priori quidem, quia nihil magis repugnat mutuæ charitati, & obsequio conjugum, in domestica vivendi ratione, quam rixæ, & contentiones; at si unus vir haberet plures uxores, facillime inter eas oriretur contentio, æmulatio, & invidia; maxime, si una plus, alia minus a viro diligeretur, vel, si una esset sterilis, altera fœcunda. Exempla sunt in scripturis. Nam Sara non potuit ferre Agar, Gen. 21. 9. Rachel invidebat Liæ propter fœcunditatem, Gen. 30. 1. Phenenna affligebat Annam, 1. Reg. 16. Posteriori vero, quia qui plures haberet uxores, non posset omnibus, & singulis satisfacere, quoad ipsarum libidinem, & concupiscentiam.

7. Dixi in conclusione, *Aliquo modo*. Non enim absolute, & simpliciter cõtra naturam est, habere plures uxores, sed tantũ ex parte. Quod sic explico: Finis matrimonii triplex est. Primus, procreatio, seu propagatio prolis. Secundus, mutuum obsequiũ conjugum in domestica vivendi ratione. Tertius, remedium concupiscentiæ. Primus est primarius, seu principalis: reliqui duo secundarii. Igitur polygamia non repugnat fini primario, id est, procreationi prolis, quia quo quis habet plures uxores, eo potest plures liberos procreare, sed repugnat finibus secundariis, ut ostensum est. Unde sequitur, polygamiam ratione finis primarii conformem esse legi naturæ, ratione secundarii repugnantem.

8. Et hoc probant tria argumenta pro conclusione allata, sed secundum debet explicari hoc modo: Contra legem naturæ fit, quando res uni tradita ad certum finem ita traditur alteri, ut ille finis impediatur; non tamen quando res uni tradita ad certum finem ita traditur alteri, ut ille finis non impediatur. Si ergo vir daret potestatem sui corporis uni fœminæ, vel ad mutuum obsequium, vel ad remedium concupiscentiæ, faceret contra legem naturæ, si eandem traderet alteri fœminæ ad eundem finem, quia tunc finis ille impediretur. Si autem daret uni ad procreationem prolis, & alteri ad eundem finem, non faceret contra legem naturæ, quia per hoc finis ille non impediretur.

CON-

CONCLUSIO TERTIA.

9. DEus concessit post diluviũ,ut liceret habere plures simul uxores, quod antea non licebat. Ita authores citati. Ratio sumitur ex ipso facto. Nam constat quosdam sanctos viros habuisse plures uxores,quas procul dubio non accepissent, nisi fuisset illis a Deo concessum. Quo pacto Abraham habuit duas, Saram, & Agar: Jacob duas, Liam, & Rachelem: Elcana duas, Annam, & Phenennam: David plures, Achinoam, Abigail, Naacha, Aggith, Abital, Eglam, Bethsabee, Michol. Et sic de aliis. Quanquam aliqui dubitant de Abrahamo, asserentes Saram quidem fuisse legitimam ipsius uxorem: Agar autem non uxorem, sed concubinã.Quod tripliciter probant. Primo ex illo Gen. 25. v. 5. *Dederat Abraham cuncta, quæ possederat, Isaac: filiis autem concubinarum largitus est munera*. Ubi per concubinas intelliguntur Agar, & Cetura. Secundo, ex verbis Judæorum, Joan. 8. 41. *Nos ex fornicatione nati non sumus*, id est, non sumus nati ex Agar concubina Abrahæ,sed ex Sara legitima ejus uxore. Tertio,quia aliqui Patres ita sentiunt, ut Ambros.lib. 1. de Abrahamo, c. 4. & August.lib. 2.contra adversar. legis, & Prophetar. c. 9. & lib. 22. contra Faust.c.30. & l. 16. de Civ. Dei, c. 25. Ambo enim excusant Abrahamum,quod vivente legitima uxore quæsiverit filium ex ancilla: asserentes eum id fecisse,non ex libidine, sed ex amore posteritatis. Quod si putassent Agar fuisse legitimam ejus uxorem, non opus erat tali excusatione.

10. Hæc tamen sententia non placet. Primo, quia magnam injuriam facit Abrahamo,quasi sciens commiserit adulteriũ;quod absit a tanto Patriarcha. Secundo, quia repugnat scripturæ, quæ non solum Saram,sed etiam Agar appellat uxorem Abrahæ, Gẽ: 16. 3. Tertio, repugnat etiam Apostolo,ad Galat. 4. 22. ubi ait, Abrahamum habuisse duos filios, unum de ancilla, & unum de libera, & per hoc fuisse significatum, quod Deus habiturus esset duos populos: unum ex synagoga; alterum ex Ecclesia. Ergo ex sententia Apostoli Abraham fuit figura Dei: Duo filii Abrahæ Ismael, & Isaac, fuerunt figura duorum populorum, nempe populi Judaici, & populi Christiani: Agar, mater Ismaelis, fuit figura synagogæ, & Sara, mater Isaac, figura Ecclesiæ. Jam vero sicut Ecclesia est legitima, non autem adulterina mater Christianorum; ita synagoga fuit legitima, non autem adulterina mater Judæorum: ergo similiter, sicut Sara fuit legitima mater Isaac; ita Agar, legitima ma-

mater Ismaelis: & consequenter utraque legitima uxor Abrahæ.

11. Ad argumenta contraria sic respondeo. Ad 1. Nomen concubinarum sæpe sumitur pro veris uxoribus, sed secundariis, & ignobilioribus. Nam inter plures unius viri uxores solebat una esse primaria, quæ erat Domina, & gubernatrix familiæ, cui reliquæ honorē deferebant; sic Sara erat Domina; Agar ãcilla; utraq; tamen uxor. Tametsi igitur Agar, & Cetura loco citato vocentur concubinæ Abraham; erant tamen uxores, & alibi sic vocantur. Agar quidem Gen. 16. 3. Cetura vero Gen. 24. 1. Vide Pererium, & Cornelium in c. 25. Gen. v. 5. & Bellarmin. de Matrimonio c. 11. Nota. Abraham habuit tres uxores, unam primariā, quæ erat Sara, duas secundarias, quæ erant Agar, & Cetura. Non tamen habuit tres simul, sed tantum duas, Saram, & Agar. Nam post mortem Saræ duxit Ceturam (Gen. 25. 1.)

12. Ad 2. Judæi non loquuntur de fornicatione carnali, sed de spirituali, id est, de idololatria. Itaque sensus illorum non est hic: *Nos non sumus nati ex Agar, concubina Abrahæ*: sed hic potius; *Nos non sumus idololatræ, sed cultores veri Dei.* Quod patet ex ipsorum verbis: *Nos*, inquiunt, *ex fornicatione non sumus nati, unum Patrem habemus Deum.* Quæ posteriora verba non cohærerent cum prioribus, si esset sermo de fornicatione carnali. Non enim esset bona connexio, si dixissent: nos non sumus nati ex concubina Abrahæ, sed unum patrem habemus Deum. Hæc autem est bona: nos non sumus cultores idolorū, sed unius veri Dei. Vel, Nos non descendimus ex gentilibus idololatris, sed ex Patriarchis unius Dei cultoribus. Vide August. & Maldonatum in illum locum, & Bellar. de Matrimonio cap. 11.

13. Ad 3. Ambrosius, & Augustinus non dissentiunt a nobis. Nam Ambrosius tripliciter excusat Abrahamum. Primo, quod eo tempore nondum esset prohibitum adulteriū per legem scriptam. Secundo, quod amore posteritatis, non ardore libidinis id fecerit, uxore consentiente, & tandem pœnitentiam egerit. Tertio, quod non peccaverit, sed futurum mysterium significaverit; quod explicat Apostolus ad Galat. cap. 4. 22. (de quo supra §. 10.) Hæc tertia excusatio est vera. Ex qua sequitur, Abrahamum ex instinctu Dei fecisse, quod fecit, ut hoc facto significaret, fore aliquando, ut Deus conjungat sibi Synagogam, & Ecclesiam, sicut ipse conjunxerat sibi Agar, & Saram. Jam vero August. non negat, Agar fuisse uxorem Abrahami, cum scriptura diserte hoc affirmet, Gē. 16. 3. sed solū defendit Abrahamū cōtra Manichæos, asserens, illum, vivente adhuc Sara uxore, accepisse

Agar

Agar ancillam, non ex libidine, ut putabant Manichæi, sed ex amore posteritatis; & quidem Sara consentiente,& instigante. Quod est verissimum, ut patet Genes. 16.1.

14. Nota. Sara, cum adverteret se esse sterilem, videtur ex divina inspiratione instigasse Abrahamum, ut acciperet Agar ancillam,& ex illa prolem suscitaret ad præfigurandum mysterium, de quo dictum est. Sicut etiam Rebecca ex divino instinctu instigavit Jacob filium suum, ut fingeret se esse primogenitum, & hoc prætextu peteret a Patre suo Isaac benedictionem. Quæ res etiam non carebat mysterio.

15. Quæres, Quare Deus post diluvium concessit polygamiam, quæ ante non erat concessa? Respondeo. Concessit illam duplici de causa. Primo ad propagandam prolem, qui est primarius finis matrimonii. Secundo, ut esset figura, seu typus pluralitatis, seu multitudinis gentium, quæ Christo tanquam sponso erat conjungenda. [Ita Augustinus lib. de bono conjugali cap. 18. D. Thom. 3. p. q. 65. art. 2. ad 5. Valentia q. 1. de Matrimonio p. 3.) Sed quare propter easdem causas non concessit illam in principio mundi? Respondeo. Hoc pendet ex libera ipsius voluntate: potest tamen dari hæc causa, quia monogamia, quam instituit in principio mundi, poterat utrumque præstare. Primo, quia erat sufficiens ad propagandam prolem. Gen. 6. 1. Secundo, quia erat typus, seu figura conjunctionis Christi cum Ecclesia, Ephes. 3. 2. Nota, Christus potest conferri vel cum Ecclesia, quæ est una; vel cũ multitudine gentium, quæ recipiuntur in Ecclesiam. Priori modo fuit repræsentatus per monogamiam: posteriori per polygamiam. Nam sicut ante diluvium vir conjunctus uni tantum uxori erat figura conjunctionis cum una Ecclesia: ita post diluvium vir conjunctus pluribus uxoribus erat figura conjunctionis Christi cum multis populis, ac gentibus.

16. Sed cur Deus ad eundem plane finem, nempe ad propagandam prolem, primo ordinavit monogamiam, ac deinde polygamiam? Respondeo. Deus solet pro diversitate temporum ordinare diversa media ad eundem finem. Sic ad dirigendũ hominem in suis actionibus ordinavit primo legem naturalem; deinde legem Mosaicam; postremo legem Evangelicam. Similiter, ad tollendum peccatum originale instituit aliud remedium in statu naturæ, aliud in statu legis scriptæ, aliud in statu gratiæ. Ad sustentationẽ hominis concessit primo carnes animalium, sine ulla restrictione: postea restrinxit hanc concessionem ad carnes eorum tantum animalium, quæ in lege Mosaica habebantur munda; tandem sublata hac restrictione rediit ad pri-

mam

mam concessionem. Idem dico in proposito. Ad propagationem prolis ordinavit primo monogamiam: deinde concessit polygamiam: demum, explosa polygamia, revocavit monogamiam, & simul commendavit cœlibatum, ac virginitatem.

17. Dices, Polygamia est utilior ad propagandam prolem, quã monogamia: Respondeo: Ita quidem nos putamus: sed aliter res habet in consilio, & providentia Dei. Quod patet ex eventu. Nam quando instituit monogamiam in paradiso, dixit Adamo, & Hevæ: *Crescite, & multiplicamini.* Quibus verbis dedit illis, & proximis eorum posteris benedictionem, & fœcunditatem. Itaque monogamia conjuncta cum hac benedictione erat sufficientissima ad humani generis propagationem. Quando autem, cessante hac benedictione, cœperunt fœminæ esse steriles, tunc concessit polygamiam, ut hac ratione sterilitatem compẽsaret. Sic contigit Abrahamo. Habuit uxorem sterilem: concessa est illi alia uxor, ut prolem suscitaret. Gen. 16. vers. 2. Postea multæ aliæ steriles fœminæ subsecutæ sunt, ut Rachel, uxor Jacob: Anna, uxor Elcanæ: N. uxor Manue: Michol, uxor David: Sunamitis, uxor N. Elisabeth, uxor Zachariæ; & aliæ plures. Et quod mirum est, cum Salomon habuerit uxores septingentas, & concubinas trecentas, non legitur tamen habuisse aliam prolem, nisi Roboam. Unde necesse est, omnes uxores, & concubinas, excepta una, fuisse steriles.

18. Dices 2. Polygamia, ut supra ostensum est, repugnat secundario fini matrimonii, qui est mutuum obsequium conjugum, & remedium libidinis. Cur ergo Deus illam concessit? Respondeo: Deus pro sua providentia obtulit sufficiens subsidiũ, vel ad tollendam illam repugnantiam, vel certe ad cavendum, ne obesset, sed potius prodesset. Idque tribus fere modis: Primo, quia fœminas, quę nubebant uni viro, hortabatur ad conservandam cõcordiam. Sic per Angelum hortatus est Agar ancillam Abrahæ, ut se submitteret, & accommodaret Saræ, ad cavendas contentiones, Gen. 16. 9. Secundo aliquando permittebat hujusmodi cõtentiones ex una parte ad exercitium patientiæ alterius partis, & postea magno beneficio compensabat. Sic permisit Annam affligi a Phenenna; & postea consolatus est illam concessione insperatę prolis. 1. Reg. 1. 20. & cap. 2. 1. Tertio, aliquando mitigabat æstum libidinis, ut non opus esset frequenti usu matrimonii. Sic fecit Saræ filiæ Raguelis. Quod ipsa fatetur, Tob. 3. 16. *Tu scis, Domine*, inquit, *quia nunquam concupivi virum, & mundam servavi animam meam ab omni concupiscentia.* Et infra: *Virum cum timore tuo, non cum libidine mea consensi suscipere.*

CON-

CONCLUSIO QUARTA.

19. HÆc cōcessio divina, qua licebat habere plures uxores, confirmata est per legem Mosaicam. Hoc tripliciter probari potest. Primo, quia nusquā est revocata per legem Mosaicam. Secundo, quia viri sancti, qui vixerunt sub lege Mosaica, habuerunt plures uxores, ut Elcana, David, & alii. Tertio, quia lex Mosaica expresse videtur approbare polygamiam, Deut. 21. 15 *Si habuerit homo uxores duas, unam dilectam, & alteram odiosam: & fuerit filius odiosæ primogenitus, volueritque substantiam inter filios suos dividere, non poterit filiū dilectæ facere primogenitū, & præferre filio odiosæ, sed filium odiosæ agnoscet primogenitum.* Ubi sermo est de veris uxoribus. 1. Quia in textu vocantur uxores. 2. Quia filii illarū poterāt esse heredes patris, & dividere substantiam illius; quod non licuisset, si altera fuisset uxor, & altera tantū concubina. Nā filii concubinæ non potuissent esse heredes.

20. Objici potest illud Deut. 17. 17. *Non habebit uxores plurimas.* Quod nihil aliud est, quam prohibere polygamiam. Respondeo. Hoc dictum est de solo Rege, non de aliis. Deinde, non prohibetur ibi absolute pluralitas uxorum: alioqui Elcana, & David peccassent, quia habuerunt plures uxores, sed prohibetur nimia multitudo uxorum alienigenarum, seu idololatricarum, propter periculum subversionis. Hoc patet ex ipso contextu, qui sic habet: *Non habebit uxores plurimas, quæ alliciant animam ejus*, nempe ad cultum falsorum Deorum. In quo peccavit Salomon, juxta illud 3. Reg. 11. 1. *Rex autem Salomon adamavit mulieres alienigenas multas*. Et paulo post: *Depravatum est cor ejus per mulieres, ut sequeretur Deos alienos*.

CONCLUSIO QUINTA.

21. HÆc concessio revocata est a Christo, ut jam non liceat habere plures uxores. Sic definitum est in Concilio Trident. sess. 24. can 2. Et merito. Nam Christus in Evangelio reducit Matrimonium ad primam institutionem, & revocat concessionem, quæ Judæis erat facta. Nam duo erant illis concessa ex indulgentia. Primo, ut dato libello repudii, possent suas uxores dimittere, & alias ducere. Secūdo, ut possent plures simul habere uxores. Utrumq; a Christo revocatum est, Matth. 19. 3. Prius quidem his verbis: *Quod Deus conjunxit, homo non separet*. Et infra: *Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere*

. tere uxores vestras. Ab initio autem non fuit sic: Dico autem vobis, quia quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur: & qui dimissam duxerit, mœchatur. Posterius his verbis: *Qui fecit hominem ab initio, masculum, & fœminam fecit eos. Et dixit: Propter hoc dimittet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori suæ: & erunt duo in carne una.*

22. Ubi illa particula, *Ab initio non erat sic*, manifeste significat, ea, quæ Judæis erant permissa, fuisse contra primam Matrimonii institutionem. Est ergo hic sensus. 1. Ab initio non licebat dimittere uxores. 2. Ab initio fecit Deus masculum, & fœminam, id est, uni viro dedit unam tantum uxorem. Igitur ab initio nec fuit libellus repudii, nec polygamia: sed utrumque permissum fuit Judæis ex quadam indulgentia. Nunc permissio illa revocatur, & reditur ad primævam institutionem. Sic explicant interpretes. Eodem sensu loquitur Apostolus Rom. 7. 3. *Mulier, vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro.* Quod est contra concessionem repudii. Et 1. Cor. 7. 2. *Propter fornicationem autem unusquisque uxorem suam habeat, & unaquæque suum virum habeat.* Quod est contra concessionem polygamiæ.

23. Dices. Valentinianus Imperator, qui fuit pius, & Catholicus, legem promulgavit, ut liceret unicuique duas uxores habere, teste Socrat. lib. 4. hist. c. 27. Respondeo. Valentinianus merito reprehenditur ab omnibus Catholicis, & quidem duplici titulo. Primo, quod arrogaverit sibi potestatem, quā non habuit. Non enim licebat illi abrogare legem Evangelicam, & aliā contrariam statuere. Secundo, quod prætextu hujus legis voluerit suam turpitudinem, & libidinem occultare. Nam ipse, cum haberet legitimam uxorem, nomine Severam, ex qua susceperat Gratianum, aliam insuper duxit, nomine Justinam, cujus amore tenebatur. Ne igitur solus esset polygamus, quæsivit socios sui sceleris, permittendo omnibus polygamiam.

24. Juxta ea, quæ hactenus dicta sunt, tria tempora distingui possunt. Primum ab initio mundi usque ad Abrahamum. Secundum ab Abrahamo usque ad Christum. Tertium a Christo usque ad finem mundi. In primo fuerunt primi parentes cū suis posteris. In secundo Judæi cum suis progenitoribus, Abrahamo, Isaac, & Jacob. In tertio sunt Christiani. In primo viguit sola monogamia: In secundo concessa est polygamia: In tertio reducta est monogamia, & explosa polygamia. Quid hoc significat? Nihil aliud, quam quod Deus initio mundi instituerit matrimonium in perfecto statu: deinde ex quadam indulgentia permiserit quædam Judæis, quæ multum derogabant perfectioni matrimonii.

monii: denique reduxerit matrimonium ad primævam perfectionem. Hoc in multis aliis solet evenire. Verbi gratia: Natura humana ab initio fuit creata in sua perfectione. Paulatim degeneravit per peccatum. Tandem per Christum restaurata est. Omitto similia exempla, quæ nota sunt.

CAPUT VII.

De Vinculo Matrimonii.

1. ANabaptistæ docent, vinculum matrimonii apud Christianos dissolvi posse propter disparitatem fidei; ut si uxor nolit amplecti eandem fidem, & religionem, quam maritus profitetur; & in tali casu maritum posse cum alia matrimonium contrahere. Ita refert Valentia quæst. 1 de matrimonio pag. 7.

2. Quæ doctrina manifeste damnata est in Conc. Trident. sess. 24. can. 5. his verbis; *Si quis dixerit, propter hæresim dissolvi posse matrimonii vinculum, anathema sit.* Et refellitur ex illo generali principio, quo usus est Christus, Matth. 19. 6. *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* q. d. Matrimonium, quod indissolubili vinculo inter virum, & fœminam a Deo institutum est, non potest dissolvi authoritate hominis, sed solius Dei; Sicut lex, quæ a Rege firmiter, ac legitime sancita est, non potest tolli authoritate subditorum, sed solius Regis. Deus autem non vult dissolvi matrimonium inter Christianos propter solam hæresim: ergo in tali casu manet indissolubile.

3. Quod sic ostendo: Deus in veteri Testamento concessit Judæis, ut ipsorum matrimonium posset dissolvi per libellum repudii, ac proinde, ut maritus posset dimittere suam uxorem, & aliam ducere, ut patet ex illo Deut. 24. 1. *Si acceperit homo uxorem, & habuerit eam, & non invenerit gratiam ante oculos ejus propter aliquam fœditatem, scribet libellum repudii, & dabit in manu illius, & dimittet eam de domo sua. Cumque egressa alterum maritum duxerit,* &c.

4. Hanc concessionem, quæ facta est Judæis propter duritiem cordis eorum, revocavit Christus in Evangelio, & voluit matrimonium apud Christianos esse penitus indissolubile, sicut fuit in prima sui institutione, inter Adam, & Hevam. Unde generatim dixit, Marci 10. 11. *Quicumque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam.* Et Luc. 16. 18. *Omnis, qui dimittit uxorem suam, & alteram ducit, mœchatur.* Eodem modo Apostolus Rom. 7. 2. *Quæ sub viro est mulier, vivente viro, alliga-*

ligata est legi; si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est a lege viri. Igitur, vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro, &c. Tametsi ergo in lege Mosaica concessum fuerit Judæis ob certas causas dimittere uxores suas, & alias ducere; Christianis tamen id concessum non est, sed servanda est hæc regula generalis: vir non potest dimittere uxorem, & aliam ducere.

5. Loquor de Christianis; quia aliud est de infidelibus. Nam si duo infideles contrahant matrimonium, & postea alter conjugum fiat Christianus, & alter persistat in infidelitate, potest Christianus infidelem dimittere, & cum alia Christiana contrahere, ut docet Apostolus 1. Cor. 7. 15. quod Christianis non licet. In nullo enim casu potest maritus Christianus uxorem Christianam dimittere, & cum alia contrahere.

6. Dices, Potest id facere in causa fornicationis, ut fatetur Christus Matth. 5. 32. *Omnis, qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari; & qui dimissam duxerit, adulterat*. Ex quo colligitur, si vir potest dimittere uxorem propter fornicationem carnalem, posse etiam propter hæresim, quæ est fornicatio spiritualis. Respondeo: Aliud est, dimittere suam uxorem propter fornicationem: aliud, illa dimissa, ac vivente, aliam ducere. Prius concessum est a Christo, non posterius. Sic explicat Apostolus 1. Cor. 7. v. 10. cum ait: *Iis autem, qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorē a viro non discedere: quod si discesserit* (ob fornicationem, seu adulterium) *manere innuptam, aut viro suo reconciliari.* Ubi duo consideranda sunt. 1. Quod aliquando uxor possit discedere a viro ex legitima causa, quod Theologi vocant divortium. 2. Quod non possit alium virum accipere, sed debeat manere innupta, vel viro suo reconciliari. Et ratio est, quia matrimonium Christianorum est sacramentum, & repræsentat conjunctionem Christi cum Ecclesia, Ephes. 5. 32. Hæc autem conjunctio est indissolubilis, Oseæ 2. 19.

CAPUT VIII.

De Animabus Justorum post hanc vitam.

1. Anabaptistæ, præsertim qui Libertini dicti sunt, docent, animas justorum post hanc vitam dormire, idest extingui, ut refert Calvinus in Psychopannychia, & noster Bellarm. l. 4. de Christo, c. 7. Potest autem dupliciter hoc intelligi. Primo, quod dormiant, seu extinguantur in perpetuum. Secundo, quod non quidem in perpetuum, sed usque ad extremum Judicii diem.

2. Priori sensu manifeste falsum est, quia tollit immortalitatem animę. Nam si animæ justorum extinguuntur post hanc vitam in perpetuum: ergo non sunt immortales, sed æque mortales, ac animæ brutorum animalium, nec post hanc vitam habent ullam mercedem laborum suorum, nec ulla datur Ecclesia triumphantium hominum in cœlis. Quę omnia absurda sunt, & merum sapiunt atheismum.

3. Posteriori etiam falsum est. Primo, quia anima Christi post hanc vitam non fuit extincta usque ad diem judicii. Secundo, nec animæ Abraham, Isaac, Jacob, juxta illud Matth. 22. 33. *Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob. Non est Deus mortuorum, sed viventium.* Tertio, nec anima Samuelis, 1. Reg. 28. 12. Quarto, nec anima Oniæ Pontificis, 2. Machab. 15. v. 12. Quinto, nec anima Latronis, cui dictum est: *Hodie mecum eris in paradiso.* Sexto, nec animæ eorum, ad quos descendit Christus in triduo mortis, 1. Petri 3. 19. & sic de aliis.

4. Calvinus in hoc puncto sibi contrarius est. Nam loco cit. sic argumentatur: Anima Christi post mortem non est extincta: ergo nec animæ aliorum justorum extinguuntur. Antecedens probat dupliciter. Primo ex illo Act. 2. 27. *Non derelinques animā meam in inferno.* Secundo, ex eo quod anima Christi divina virtute, seu divinitate fuerit suffulta, ne rueret in interitum. Ex quo sequitur contra Calvinum, animas aliorum justorum, quæ non sunt suffultæ divinitate, post hanc vitam interire; & sic Calvinum sentire, quod Anabaptistæ sentiunt.

Finis Libri Quarti.

LIBER QUINTUS
DE
CONTROVERSIIS
POLITICORUM.

Politici non pertinent ad peculiarem aliquam sectam, sed cũ quavis religione permixti sunt. Nam & apud Catholicos, & apud Lutheranos, & Calvinistas reperiuntur aliqui, qui vel pluris faciunt politicam, quam fidem Christi: vel certe, qui movent quæstiones aliquo modo ad politicam pertinentes. Porro, quæ ab ipsis disputantur, hæc fere, & similia sunt. 1. An quilibet in sua fide salvari possit? 2. An aliquando liceat negare fidem Christi, præsertim ad vitandam mortem? 3. An aliquando liceat tacere, aut dissimulare fidem Christi propter eandem causã? 4. An aliquando liceat simulare alienam fidem, & religionem? Et speciatim 5. An per simulationem liceat cum gentilibus idola colere? 6. An cum hæreticis publice orare? 7. An conciones illorum audire? 8. An Sacramenta cum illis participare? 9. An illos ad sepulturam comitari? 10. An carnes cum illis comedere diebus ab Ecclesia prohibitis? 11. An cum illis de Fide disputare? 12. An libros illorum legere? 13. An matrimonia cũ illis contrahere? 14. An in aliis rebus cum illis pacisci? 15. An si paciscaris cũ illis, fides servanda sit? 16. An Princeps Catholicus possit tolerare hæreticos in sua Provincia? 17. An possit illos pœna capitis afficere propter hæresim? 18. An possit Judæos tolerare? 19. An Reges, & Principes habeant Primatum Ecclesiæ? 20. An in aliquo casu liceat mentiri? 21. An æquivocatione uti? 22. An qui juravit se permansurum in Lutheranismo, teneatur præstare?

CAPUT PRIMUM.

An quilibet in sua fide salvari possit?

1\. MUlti Politici putãt, Catholicos in Catholica, Lutheranos in Lutherana, Calvinistas in Calvinistica fide salvari posse. Sed non eodem modo id explicant. Potest autem du-

plex esse explicatio. Una, omnes, & singulos salvari posse in sua fide, modo credant in Christum, juxta illud Jo.3.v.15. *Ut omnis, qui credit in illum, non pereat, sed habeat vitam æternã*. Et ratio est, quia qui tenet fundamentum fidei, salvari potest. At Christus est fundamentum fidei, teste Apost.1.Cor.3. 11. *Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id, quod positũ est, quod est Christus Jesus*: ergo qui tenet hoc fundamentum, idest qui credit in Christũ, salvari potest. Jam vero Catholici, Lutherani, & Calvinistæ credũt in Christum: ergo per fidem in Christum salvari possunt.

2. Altera est, omnes, & singulos salvari posse in sua fide, modo credant duodecim articulos fidei, qui in Symbolo Apostolorum comprehensi sunt. Ratio est, quia in illis articulis continetur summa, seu regula totius fidei Christianæ, ut recte notat S. August. ser.135. de temp. cum ait: *Symbolum est regula fidei vestræ brevis, & grandis: brevis numero verborum, grandis pondere sententiarum*. Et serm. 181. *Apostoli certam regulam Fidei tradiderunt, quam secundum numerum Apostolorum duodecim sententiis comprehensam, Symbolum vocaverunt: per quam credentes Catholicam tenerent unitatem, & hæreticam convincerent pravitatem*. Nunc autem & Catholici, & Lutherani, & Calvinistæ credunt duodecim Articulos Fidei, qui in Symbolo comprehensi sunt: ergo per hanc fidem salvari possunt. Hæ duæ explicationes breviter discutiendæ sunt.

Prior Explicatio discutitur.

3. Prior explicatio potest duobus modis intelligi. Primo, omnes salvari posse, qui confuse credunt in Christum, etiamsi non credant in particulari præcipua mysteria de Christo. Secundo, omnes salvari posse, qui distincte credunt in Christum, credendo Christi divinitatem, humanitatem, nativitatem ex Virgine, passionem, mortem, resurrectionem, & alia mysteria, quæ in Symbolo Apostolorum consignata sunt. Si intelligatur hoc secundo modo, jam convenit cum posteriori explicatione, de qua paulo post. Si autem intelligatur primo modo, falsum est. Non enim sufficit ad salutem, si confuse tantum credas in Christum. Primo, quia alias omnes hæretici salvari possent, ut Arriani, Donatistæ, Pelagiani, & similes alii. Omnes enim ut minimum confuse credunt in Christum. At consequens absurdum est. Nam zizania, quæ a diabolo seminantur in medio tritici, jubentur alligari in fasciculos ad comburendum, Matth.23. 25. Hæretici autem sunt zizania. Secundo, si Catholici in Catholica, Luthera-

ni

ni in Lutherana, & Calvinistæ in Calvinistica fide salvari possent, eo quod omnes, saltem confuse, credant in Christum; quid necesse esset tot lites, & controversias inter illos excitare? Aut cur Lutherani excluderent Catholicos, & Calvinistas, & hi vicissim illos? Nam si omnes in sua fide salvari possunt, maneat quisque in sua fide; cessent persecutiones, & anathemata; conservetur pax, & tranquillitas. Hoc autem non fit.

4. Nec obstant testimonia scripturæ, quæ pro priori explicatione allata sunt. Non enim intelliguntur de Christo in confuso, sed distincte, & in particulari quoad præcipua mysteria, quæ nobis revelata sunt. Verbi gratia, cum Christus de seipso dixit, *ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat*, locutus est speciatim de sua divinitate, ut patet ex contextu, qui sic habet: *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret: ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat.* Et infra: *Qui credit in eum, non judicatur: qui autem non credit, jam judicatus est, quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei.* Itaque non sufficit ad salutem, si credas in Christum in confuso, sed necesse est, ut credas in Christum, quatenus est unigenitus Dei Filius. Similiter cum Apostolus dixit, *Christum esse fundamentum fidei*, locutus est de præcipuis Christi mysteriis, ut alibi sic explicat: Nempe de Christi divinitate, Rom. 1. 4. *Qui prædestinatus est Filius Dei in virtute.* De humanitate, Galat. 4. 4. *Misit Deus Filium suum factum ex muliere.* De passione, 1. Corint. 1. 23. *Nos autem prædicamus Christum crucifixum.* De morte, sepultura, & resurrectione, ibid. cap. 15. 3. *Tradidi enim vobis in primis, quod & accepi: quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum scripturas: & quia sepultus est, & quia resurrexit tertia die.* Et infra v. 14. *Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est & fides vestra.* De Ascensione, Ephes. 4. 8. *Ascendens in altum, captivam duxit captivitatem.* De sessione ad dexteram Dei Patris, Rom. 8. 34. *Qui est ad dexteram Dei.* Et Colos. 3. 1. *Quæ sursum sunt sapite, ubi Christus est in dextera Dei sedens.* Et de aliis similibus, quæ sigillatim complexus est Athanasius in Symbolo. Et tandem concludit: *Hæc est Fides Catholica, quam nisi quisque fideliter, firmiterque crediderit, salvus esse non poterit*: ubi per fidem intelligit mysteria fidei, quæ necessario credenda sunt: Ac potissimum mysteria de Christo, quæ fidei Christianæ fundamentum constituunt.

Posterior discutitur.

5. IN posteriori explicatione sumitur hoc principium: Omnes salvari posse, qui credunt 12. articulos fidei, qui in symbolo Apostolorum comprehensi sunt. Quod quidem principium, absolute loquendo, verum non est. Verum tamen est cum aliis limitationibus. 1. Omnes salvari posse, qui explicite credunt duodecim articulos symboli, secundum verum, & legitimum sensum. 2. Et reliquos ut minimum implicite credunt. 3. Et qui nullum habent errorem veræ fidei contrarium. 4. Et denique qui servant mandata Dei. An hæc omnia possint accommodari Lutheranis, & Calvinistis, videndum est. Non posse, sic ostendo.

6. Primo, Lutherani, & Calvinistæ non credunt explicite duodecim Articulos symboli Apostolorum. Nam unus ex illis est; *Credo sanctam Ecclesiam Catholicam.* Hunc verbo tenent; reipsa negant. Asserunt enim sanctam Ecclesiam Catholicam, quæ primis trecentis post Christum annis floruit, postea a vera fide defecisse, adulteram factam esse, & multis sæculis in illa defectione, & adulterio perdurasse: ac proinde non amplius mansisse sanctam, & Catholicam, sicut antea fuerat. Si ita est, nemo multis sæculis potuit dicere: *Credo sanctam Ecclesiam Catholicam.* Quid hoc aliud est quam istum fidei articulum ex symbolo Apostolorum expungere?

7. Secundo, Lutherani, & Calvinistæ multos articulos fidei, qui extra symbolum sunt, ne quidem implicite credunt. Nam is censetur implicite credere articulos fidei, qui in confuso credit, quod Ecclesia credit; & paratus est in particulari credere, quidquid ab Ecclesia credendum proponitur. At Lutherani, & Calvinistę non sunt parati credere in particulari, quidquid ab Ecclesia credendum proponitur. Imo parati potius sunt accusare Ecclesiam, quasi a vera fide defecerit, & adultera facta sit.

8. Tertio, Lutherani, & Calvinistæ docent multos errores, qui veræ fidei contrarii sunt. Hoc fuse ostensum est l. 1. 2. & 3. Deniq; non servant præcepta Dei. Imo docent servari non posse. Ex quo sequitur, eos propria conscientia cōvinci, reos, ac transgressores se esse. Nam qui firmiter credit in conscientia, mandata Dei a nullo mortalium servari posse, necesse est, ut firmiter credat in conscientia, nec a se servari posse: & consequenter se illa non servare. Unde ulterius fateri debent, Christū roganti adolescenti: *Quid boni faciam, ut habeam vitam æternam?* non recte respondisse;

dixit: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Nam si impossibile est servare mandata, non potest alicui prudenter suaderi, ut ea servet: Sicut medicus non potest prudenter suadere febricitanti, ut si sanari velit, deglutiat saxum, aut molarem lapidem. Hoc enim impossibile est.

9. Ex dictis sic concludo: Illi non possunt salvari in sua fide, qui neque explicite credunt duodecim articulos fidei, neque parati sunt alios credere, qui ab Ecclesia ad credendum proponuntur; & insuper multos docent errores, veræ fidei contrarios, neque servant mandata Dei: at Lutherani, & Calvinistæ sunt tales: ergo in sua fide salvari non possunt.

CAPUT II.

An liceat negare fidem Christi ad vitandam mortem?

1. REfert Eusebius lib. 6. Historiæ Ecclesiasticæ, cap. 37. fuisse olim hæreticos, qui docerent, non peccare eos, qui in persecutionibus negant Christum externa voce, dummodo eum corde confiteantur. Idem hoc tempore sentiunt multi Politici.

2. Rectius docent nostri Theologi, nullo modo licitum esse externa voce negare fidem Christi, ne quidem ad evitandam mortem. Primo, quia hoc est contra confessionem fidei, quæ nos obligat, ut fidem Christi non negemus. Quod ipsemet Christus affirmat, Matth. 10. 32. *Omnis*, inquit, *qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in cælis est. Qui autem negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo, qui in cælis est.* Unde Augustinus tr. 36. in Joannem ait: *Quanta vita est confiteri Christum, tanta mors est negare Christum.* Eodem spectat illud Apostoli, Romanor. 10. 8. *Hoc est verbum fidei, quod prædicamus: quia si confitearis in ore tuo Dominum Jesum, & in corde tuo credideris, quod Deus suscitavit illum a mortuis, salvus eris.* Ubi duo requirit ad salutem. Primo, internam fidem in Christum. 2. Externam confessionem illius fidei: Non quod hæc duo sufficiant, sed quod necessaria sint. Unde etiam subdit: *Corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.*

3. Secundo, quia est contra virtutem veritatis. Nam veritas obligat nos, ut non mentiamur. Mentiremur autem, si externa voce negaremus fidem Christi, quam interno corde confitemur.

Hinc sequitur, easdem ob causas non licere negare se esse Catholicum, qui Catholicus est. Primo, quia hoc esset negare fidem Christi, quod est contra obligationem confessionis fidei. 2. Esset mendacium, quod est contra obligationem veritatis. Queres, an similiter peccaret, qui negaret se Lutheranum, aut Calvinistam esse, si revera talis esset? Respondeo: Peccaret quidem contra veritatem, non tamen contra confessionem fidei. Nam confessio fidei non obligat illum ad confitendam falsam fidem, qualis est Lutherana, & Calviniana. Idem dico de Catholico, qui negaret se Sacerdotem, aut Religiosum esse, peccaret quidem contra veritatem, quia mentiretur, non tamen contra confessionem fidei, quia non negaret fidem, sed statum.

CAPUT III.

An aliquando liceat tacere, aut dissimulare fidem Christi?

1. ALiud est negare fidem, aliud tacere, dissimulare, occultare. Prius nunquam licet, ut dixi. De posteriori disputamus. De quo potest duplex esse quæstio. Una, an aliquis possit tacere, aut dissimulare fidem, quando rogatur a Judæis, Turcis, aut Gentilibus, an sit Christianus? vel ab hæreticis, an sit Catholicus? Altera, an aliquis existens apud gentiles, vel hæreticos tempore persecutionis possit fugere, vel se occultare, ne cogatur respondere de rebus fidei, ut sic periculum mortis evadat?

2. Prima Conclusio. Is, qui intuitu fidei, aut religionis interrogatur ab infidelibus, (cujusmodi sunt Gentiles, Judæi, Turcæ, hæretici,) an sit Christianus, an Catholicus? potest se habere quatuor modis. Primo, si aperte neget se esse talem. Hoc non licet, ut dixi. Secundo, si aperte confiteatur. Hoc licet, quando fit ad honorem Dei, aut utilitatem proximi. Tertio, si penitus taceat. Quarto, si ambigue respondeat, aut interrogantem eludat hoc, vel simili modo: Quid ad te? Quorsum me rogas? De his duobus posterioribus modis quæstio est. Et respondeo cum distinctione. Qui interrogatur a publica persona, an sit Christianus, vel Catholicus, non potest tacere, aut ambigue tergiversari; sed tenetur aperte confiteri, se Christianum, aut Catholicum esse, etiam cum periculo vitæ. Qui autem interrogatur a privata persona, potest tacere, aut eludere; neque tenetur aperte confiteri, se talem esse. Ita Sanchez lib. 2. Moralium c. 4. n. 6. ubi citat plures authores pro hac sententia.

3. Ra-

3. Ratio sumitur ex differentia, quæ est inter publicam,& privatam personam. Nam publica habet jus, ac potestatem interrogandi, ac proinde interrogatus tenetur ei respondere. Non potest autem respondere, nisi quod verum est. Ergo si interrogatur, an sit Christianus, aut Catholicus, tenetur respondere, se talem esse. At privati homines non habent jus, ac potestatem interrogandi, & examinandi alios de rebus ad se non pertinentibus; ac proinde interrogati non tenentur illis respondere. Possunt ergo vel tacere, vel interrogationem eludere, eo modo, quo supra dictum est. Neque suo silentio, aut elusione significant, se non audere fateri veritatem, sed se parvi facere interrogationem eorum, quorum nihil interest, quales ipsi sint.

4. Dices: Persona publica, de qua hic agimus, est Princeps, vel Magistratus infidelis, qui non habet potestatē examinandi Christianos de sua fide: ergo doctrina nostra nititur falso fundamēto. Respondeo: Princeps, vel Magistratus infidelis (sive sit gentilis, sive Turca, sive hæreticus) ex duplici capite potest habere hujusmodi potestatem. Primo, quando examinat suos subditos, qui legitime illi subjecti sunt: ut si Rex Angliæ examinaret suos subditos de fide,& Religione. Secūdo, quando examinat extraneos, qui in ipsius regno, vel Provincia commorantur: ut si idem Rex examinaret Belgas, aut Germanos, qui in Anglia mercaturam exercent, aut alterius negotii causa eo veniunt. Censetur enim habere jus, ac potestatem examinandi, quid in suo Regno sive a domesticis, sive ab extraneis geratur; & cujus quisque sit vitæ, famæ, ac religionis, ut hac ratione conservet pacem,& tranquillitatem in regno sibi commisso.

5. Dices 2. Tunc tenemur confiteri fidem Christianam, quando id cedit ad honorem Dei: sed non minus id cedit ad honorem Dei, quando interrogamur a persona privata, quam quando a publica; quia utroque casu significamus, nos magnificare fidem Christianam, & pro illa paratos esse mori: ergo in utroque casu tenemur confiteri fidem. Respondeo. Negatur major. Non enim quidquid cedit ad honorem Dei, tenemur facere ex præcepto. Verbi gratia: Cedit ad honorem Dei, si Sacerdos quotidie offerat Deo sacrificium: si Laicus quotidie det eleemosynam: si quotidie in memoriam Christi abstineat a vino: & tamen ad hæc præstanda non obligatur ex præcepto. Deinde, minor distinguenda est. Tametsi enim in utroque casu, sive interrogeris a publica, sive a privata persona, confessio cedat ad honorem Dei: non tamen in utroque est necessitas confitendi fidem. In uno quidem est, quia necesse est respondere ei, qui habet potestatem interrogandi: in alte-

altero non est, quia non necesse est respondere ei, qui non habet potestatem interrogandi.

6. Quæ dicta sunt, intelligi debent cum hac limitatione, nisi utilitas proximorum aliud exigat. Nam fieri potest, ut Christianus, quando a privatis hæreticis, aut gentilibus interrogatur de sua fide, ex hac parte teneatur confiteri se Christianum esse: licet alias non teneatur. Idq; in duobus potissimum casibus. Primo, si adessent alii Christiani, qui graviter offenderentur, aut scandalizarentur ex ipsius silentio, vel dissimulatione. Secundo, si adessent hæretici, aut gentiles, qui bene affecti essent ad fidem Christianam; & propter alterum, qui non auderet eam profiteri, inciperent dubitare de illius veritate. In utroque casu tenetur fateri, se Christianum esse. Et sic intelligendus est D. Thomas in 2. 2. q. 3. art. 2. *Azor. lib. 8. Moralium cap. 27. qu. 1.* Toletus lib. 4. summæ cap. 2.

7. Secunda conclusio. Homo Christianus, tempore persecutionis, potest fugere, vel se occultare, ne cogatur respondere de rebus fidei, & sic periculum vitæ evadat: Est communis sententia, & colligitur ex illo Matt. 10. 23. *Cum autem persequentur vos in civitate ista, fugite in aliam*. Quod etiam confirmatur exemplo Pauli Apostoli, qui, cum custodirentur portæ civitatis, per murum in sporta demissus est, ut posset fugere. Actor. 9. 25. & 2. Cor. 11. 13. Et ratio est, quia qui fugit in tali casu non significat per suam fugam se non esse Christianum, vel negare velle fidem Christi; sed potius contrarium, sc. nolle fidem Christi negare, & ideo fugere periculum negandi: vel certe, se cupere adhuc diutius vivere, ut possit fidem Christi propagare: quod omninc Paulum spectasse credibile est. Videatur S. Athanasius in Apologia pro sua fuga.

8. Potest tamen fieri, ut hujusmodi fuga propter aliquam circumstantiam fiat illicita; præsertim in Pastore, vel Episcopo, qui ratione sui officii tenetur manere apud suos subditos tempore persecutionis, etiam cum periculo vitæ. Idque ex duplici causa. Primo, ne subditi fideles, qui manent in persecutione, relinquantur sine pastore, cujus præsentia tunc maxime necessaria est. Nam ut recte argumentatur Nicolaus Papa, c. Sciscitaris 7. q. 1. si gubernator navis in tranquillitate non debet deserere navem, multo minus in tempestate. Ex quo infert, neque pastorem in periculis persecutionũ debere suos subditos deserere. Secundo, quia fuga pastorum solet esse occasio minoris æstimationis fidei, ut insinuat D. Thom. in 2. 2. q. 3. art. 2. ad 3. Nam infideles insultant Christianis, & contemnunt eorum religionem; quan-

quando vident eam a propriis pastoribus, in casu necessitatis, non defendi.

CAPUT IV.

An aliquando liceat simulare alienam fidem, & religionem?

1. HActenus dictum est, quomodo Christianus, aut Catholicus debeat se gerere circa confessionem propriæ fidei; nunc videndum est, an possit aliquando simulare alienam sectã, seu religionem. Quod dupliciter fieri solet. Primo, externis verbis; ut si dicat se Arrianum, aut Judæum, aut Turcam, aut gentilem esse. Hoc nunquam licet, ut supra demonstratum est: tum quia hoc esset negare fidem Christi: tum etiam, quia esset apertum mendacium in re gravi. Secundo, externis signis, cujusmodi sunt fere hæc. 1. Cum gentilibus adorare idolum, aut incensum illi offerre. 2. Cum hæreticis publice orare, conciones audire, sacramenta participare, & quæ similia sunt.

2. Est ergo quæstio, an liceat homini Christiano, & Catholico apud hæreticos, vel alios infideles usurpare hujusmodi signa, ut occultet se Christianum, & Catholicum esse, ne forte cognitus occidatur. Aliqui generatim putant licere, modo fiat animo simulandi tantum absq; interna voluntate profitendi falsam sectã, & religionem. Ita Adrianus in 4. quæst. 1. de Baptismo, in responsione ad 5. argumentũ. Et videtur esse sententia D. Hieronymi in c. 2. ad Galatas, ubi ait: *Utilem esse simulationem, & assumendam in tempore.* Et excusat Apostolos, qui per simulationem usurparunt ceremonias Mosaicas, quæ tamen erant non solum mortuæ, sed etiam mortiferæ, ut loquuntur Scholastici, id est, non solum erant abrogatæ, sed etiam illicitæ.

3. Hæc sententia probatur variis modis. Primo, exemplo Jehu Regis Israelitarum, qui simulabat se velle sacrificium offerre idolo Baal, ut haberet occasionem occidendi omnes sacerdotes Baal, qui erant in templo congregati, 4. Reg. 10. 19. Quam ipsius simulationem etiam Deus approbavit, cum dixit ad Jehu: *Studiose egisti, quod rectum erat, & placebat in oculis meis.* Ibidem v. 30.

4. Deinde, exemplo Davidis, qui immutando faciem suam coram Rege Achis simulabat se stultum esse, ut evaderet periculũ mortis, quod putabat sibi imminere, 2. Reg. 21. 13. Utroque exemplo utitur Hieronymus, & ex eo Adrianus, ad hanc senten-

tiam

tiam confirmandam: Et subdit Hieronymus: *Nec mirum, justos homines aliqua simulare pro tempore ob suam, & aliorum salutem, cum & ipse Dominus noster non habens peccatum, nec carnem peccati, simulationem peccatricis carnis assumpserit, ut condemnans in carne peccatum, nos in se faceret justitiam Dei.*

5. Tertio, exemplo Helisæi Prophetæ, qui etiam approbavit simulationem in causa religionis. Nam, ut habetur 4. Reg. 5. 19. cum Naaman Syrus, ut satisfaceret Regi suo gentili, statuisset animo simulato in templo Remmon adorare, petivit ab Helisæo, ut pro se oraret Deum, ut hæc culpa ipsi ignosceretur. Helisæus autem respondit: *Vade in pace*. Quasi diceret, poteris hoc bona conscientia facere, si non habes animum adorandi falsum Deum, sed tantum simulandi adorationem.

6. Quarto probatur a simili, quia in aliis rebus licet uti simulatione, quando non urget præceptum confitendi veritatem: ut si quis non legitime examinetur a judice, potest dissimulare veritatem, & judicem eludere. Ergo idem licebit facere in rebus fidei, præsertim si fiat sine scandalo.

7. Notat Valentia tom. 3. q. 3. p. 2. dub. 4. hanc opinionem non videri omnino improbabilem. Primo, propter authoritatem Hieronymi, & Adriani. 2. Propter exempla, & argumenta, quibus confirmata est. 3. Quia tametsi videatur favere sententiæ hæreticorum, de quibus c. 2. dictum est, multum tamen ab ea differt. Nam illi dicebant licitum esse negare veram fidem, & falsam profiteri, etiam cum mendacio, & perjurio, ut refert D. August. in lib. contra mendacium c. 2. & in lib. de hæresibus cap. 70. ubi citat hoc illorum dogma: *Jura, perjura, secretum prodere noli*. At Hieronymus, & Adrianus non defendunt mendacium, aut perjurium, sed solam simulationem, quæ sine mendacio, & perjurio esse potest.

8. Alii tamen authores non probant hanc sententiam generatim acceptam, sed utuntur distinctione. Nam externa signa, quibus simulari potest falsa religio, tametsi multa sint, ut dictum est, possūt tamen revocari ad duo capita. Quedam enim proprie, ac speciatim instituta sunt ad cultum falsæ religionis: alia vero, tametsi propria sint infidelium, non tamen instituta sunt ad cultum falsæ religionis, sed ad alium finem. Docent igitur, priora esse illicita, & contra confessionem fidei; non item posteriora. Ita Alexander Alensis, Antoninus, Navarrus, Bannes, & alii apud eundem Valentiam loc. cit.

9. Ut hæc doctrina melius intelligatur, & ad particulares casus accommodari possit, sigillatim agendum est de illis signis, quę

initio

initio enumerata sunt. Prius tamen insinuabo, quid ad argumenta Adriani respondendum sit. Sic igitur respondeo.

10. Ad 1. Jehu per illam simulationem peccavit, ut aperte docet D. Thom. in 2. 2. q. 111. art. 1. ad 2. & D. Augustinus lib. contra mendacium cap. 2. ubi id confirmat ex illo 4. Reg. 10. 31. *Jehu non custodivit, ut ambularet in lege Domini Dei Israel in toto corde suo.* Nec verum est, quod Deus illam approbaverit. Solum laudavit factum Jehu in eo, quod omnes Sacerdotes Baal occiderit, & domum Achab funditus deleverit, ut ex contextu patet. Unde D. Thomas, & D. Augustinus affirmant, illum accepisse aliquantulam mercedem transitoriam regni temporalis, non pro illa simulatione, sed pro nonnulla obedientia, quam Deo exhibuit in delenda domo Regis Achab.

11. Ad 2. David coram Rege Achis non simulavit falsam religionem, de qua hic agimus, sed stultitiam, & morbum. An licite, quæstio est. D. Thom. loc. cit. tametsi asserat omnem simulationem esse peccatum, eo quod omnis simulatio sit mendacium, conatur tamen excusare Davidem, quasi ipsius factum non fuerit proprie simulatio, sed fictio figuralis.

12. Ad 3. Adoratio Naaman Syri non fuit ceremonia religiosa, sed politica, & licita, ut ostendam cap 6.

Ad 4. Simulatio proprie sumpta semper est illicita, quia semper est mendacium, ut ex D. Th. dictum est. Simulatio large sumpta, pro quacunque fictione, tunc est prohibita, quando est mendacium: secus, si non est mendacium. Semper autem est mendacium in materia religionis, quando fit per eas res, quæ institutæ sunt ad cultum falsæ religionis; quia in tali casu semper significat falsam religionem esse veram, & contrariam esse falsam. In aliis rebus non semper est mendacium, quia potest fieri per talia verba, vel signa, quæ non sunt instituta ad falsum significandum.

CAPUT V.

An homini Christiano liceat per simulationem adorare idola, vel incensum illis adolere?

1. Respondeo. Non licet. Probatur 1. ex illo 2. Cor. 6. 14. *Nolite jugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? aut quæ conventio Christi ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli?* Ubi Apostolus damnat omnem communicationē cum infideli, quatenus infidelis est; ac præsertim communicationem in cultu ido-

idololatriæ, seu adoratione falsorum Deorum. Deinde, exemplo Marcellini Pontificis, quem omnes fatentur gravissime peccasse, quod ob metum mortis idolis sacrificaverit, ut constat ex Pontificali Damasi, & Concilio Sinuessano, & ex epistola Nicolai Primi ad Michaelem. Tertio, exemplo multorum Martyrum, qui potuissent per simulatam actionem sacrificandi, aut adorandi effugere mortem; & tamen mori maluerunt, quam hoc facere; quia putarunt hanc simulationem esse prohibitam.

2. Et ratio est, quia nullo modo licitum est mendacium. At qui per fictionem, aut per simulationem adorat idola, committit mendacium, non quidem verbo, sed facto, quia significat se esse idololatram, cum non sit: ergo nullo modo hoc illi licet. Nec obstat exemplum Naaman Syri, qui adoravit in templo Remmon. Nam ipsius adoratio, ut dixi, non fuit ceremonia religiosa, sed politica: quod sequenti capite fusius explicabo.

CAPUT VI.

An liceat orare cum hæreticis, aut aliis infidelibus in publico loco?

1. RESPONDEO: Si naturam rei spectes, non est per se malum, sed indifferens, ire ad templa hæreticorum, aut gentilium. Potest ergo, ratione circumstantiarum, vel bene, vel male fieri. Male quidem, si fiat vel animo profitendi falsam religionem, vel cum aliorum offensione, & scandalo, vel denique cum nostro, vel alieno periculo. Bene, si, his omnibus seclusis, bona intentione oremus Deum, & aliunde sit rationalis aliqua necessitas, cur ibi potius, quam alibi, id præstare opus sit.

2. Quod duplici exemplo declarari potest. Primo, exemplo Catholicorũ, qui habitant permixti cum hæreticis. Nam si Princeps illorum sit hæreticus, & mandet, ut omnes subditi, cujuscunque sint fidei, orationis causa ad unum, idemq; templum conveniant, poterũt Catholici bona conscientia id præstare: modo Princeps non mandet hoc in odium, aut detrimentũ religionis, sed ob alium finem licitum, & honestum. Ita Azor. lib. 8. Moral. c. 17. quæst. 5. Deinde, exemplo servi Christiani, qui apud Turcas, vel gentiles captus est; nam si dominus illius velit uti ipsius servitio, non solum domi, sed etiam in templo, potest servitium illi præstare, & dum præstat, simul animum orandi studio ad Deum attollere. Ita Azor. ibidem quæstione 7.

3. Et

3. Et hoc fecit Naaman Syrus, quando adoravit in templo Remmon. Nam adoratio ipsius non erat actus religionis, quo colebat falsum Deum, sed erat servitium politicum, quod licite præstabat suo Regi. Unde magna fuit differentia inter ipsum, & Regem. Nam adoratio Regis fiebat intuitu religionis. Cum enim esset homo gentilis, colebat idolum externa adoratione, seu genuflexione. Adoratio vero alterius fiebat intuitu civilis obsequii. Cum ergo flectebat genu ante idolum, non alio animo faciebat, quam ut suo Regi similiter genuflectenti famulandi studio subserviret. Ita Abulensis in lib. 4. Reg. cap. 5. qu. 25. Lyranus ibid. circa textum, & Azor. loc. cit.

4. Pro quo notandum est, fuisse morem Regis Syriæ, ut inniteretur humeris alterius, sive in templo, sive in foro; & ideo famulũ, cujus humeris innitebatur, debuisse ex officio hoc obsequiũ illi præstare, ubicũque Rex esset. Si ergo Rex vel staret, vel ãbularet, vel genuflecteret, necesse erat famulũ etiam stare, vel ãbulare, vel genuflectere, non intuitu religionis, sed ratione civilis obsequii, quod quilibet servus tenetur exhibere suo domino.

5. Dices, si Naaman potuit adorare in tẽplo Remmon eo modo, quo jam explicatum est: quare ergo petivit ab Helisæo, ut a Deo impetraret illi remissionem, seu condonationem hujus facti? Respondeo: Hoc ideo fecit, quia putabat esse peccatum: Helisæus autem respondit, non esse.

CAPUT VII.

An liceat Conciones Hæreticorum audire?

1. Hoc intellige in illis locis, ubi Catholici cũ hæreticis permixti sunt, ut in Germania, Gallia, Polonia, Belgio. Ratio dubitandi est, quia talis ceremonia est instituta ad cultum falsæ religionis: ergo semper est illicita, juxta regulam Alexandri, Antonini, Navarri, & aliorum, qui cap. 4. §. 8. citati sunt. Contra vero est, quia multi viri boni sine scrupulo audiunt conciones hæreticas, quos damnare non possumus.

2. Respondeo: Aliud est, habere conciones hæreticas, aliud audire. Prius per se malum est, quia nunquam licet docere heresim. Posterius ex se indifferens est, & potest bene, ac male fieri: male quidem, si fiat vel animo discendi heresim, vel cum scandalo aliorum, vel cum periculo subversionis: bene, si his malis seclusis, fiat in eum finem, ut hæreticorum errores facilius, ac securius refutentur.

2. Priori sensu manifeste falsum est, quia tollit immortalitatem animę. Nam si animæ justorum extinguuntur post hanc vitam in perpetuum: ergo non sunt immortales, sed æque mortales, ac animæ brutorum animalium, nec post hanc vitam habent ullam mercedem laborum suorum, nec ulla datur Ecclesia triumphantium hominum in cœlis. Quę omnia absurda sunt, & merum sapiunt atheismum.

3. Posteriori etiam falsum est. Primo, quia anima Christi post hanc vitam non fuit extincta usque ad diem judicii. Secundo, nec animæ Abraham, Isaac, Jacob, juxta illud Matth. 22. 33. *Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob. Non est Deus mortuorum, sed viventium.* Tertio, nec anima Samuelis, 1. Reg. 28. 12. Quarto, nec anima Oniæ Pontificis, 2. Machab. 15. v. 12. Quinto, nec anima Latronis, cui dictum est: *Hodie mecum eris in paradiso.* Sexto, nec animæ eorum, ad quos descendit Christus in triduo mortis, 1. Petri 3. 19. & sic de aliis.

4. Calvinus in hoc puncto sibi contrarius est. Nam loco cit. sic argumentatur: Anima Christi post mortem non est extincta: ergo nec animæ aliorum justorum extinguuntur. Antecedens probat dupliciter. Primo ex illo Act. 2. 27. *Non derelinques animā meam in inferno.* Secundo, ex eo quod anima Christi divina virtute, seu divinitate fuerit suffulta, ne rueret in interitum. Ex quo sequitur contra Calvinum, animas aliorum justorum, quæ non sunt suffultæ divinitate, post hanc vitam interire; & sic Calvinum sentire, quod Anabaptistæ sentiunt.

Finis Libri Quarti.

LIBER QUINTUS

DE

CONTROVERSIIS POLITICORUM.

Politici non pertinent ad peculiarem aliquam sectam, sed cũ quavis religione permixti sunt. Nam & apud Catholicos, & apud Lutheranos, & Calvinistas reperiuntur aliqui, qui vel pluris faciunt politicam, quam fidem Christi: vel certe, qui movent quæstiones aliquo modo ad politicam pertinentes. Porro, quæ ab ipsis disputantur, hæc fere, & similia sunt. 1. An quilibet in sua fide salvari possit? 2. An aliquando liceat negare fidem Christi, præsertim ad vitandam mortem? 3. An aliquando liceat tacere, aut dissimulare fidem Christi propter eandem causã? 4. An aliquando liceat simulare alienam fidem, & religionem? Et speciatim 5. An per simulationem liceat cum gentilibus idola colere? 6. An cum hæreticis publice orare? 7. An conciones illorum audire? 8. An Sacramenta cum illis participare? 9. An illos ad sepulturam comitari? 10. An carnes cum illis comedere diebus ab Ecclesia prohibitis? 11. An cum illis de Fide disputare? 12. An libros illorum legere? 13. An matrimonia cũ illis contrahere? 14. An in aliis rebus cum illis pacisci? 15. An si paciscaris cũ illis, fides servanda sit? 16. An Princeps Catholicus possit tolerare hæreticos in sua Provincia? 17. An possit illos pœna capitis afficere propter hæresim? 18. An possit Judæos tolerare? 19. An Reges, & Principes habeant Primatum Ecclesiæ? 20. An in aliquo casu liceat mentiri? 21. An æquivocatione uti? 22. An qui juravit se permansurum in Lutheranismo, teneatur præstare?

CAPUT PRIMUM.

An quilibet in sua fide salvari possit?

1\. Multi Politici putãt, Catholicos in Catholica, Lutheranos in Lutherana, Calvinistas in Calvinistica fide salvari posse. Sed non eodem modo id explicant. Potest autem du-

plex esse explicatio. Una, omnes, & singulos salvari posse in sua fide, modo credant in Christum, juxta illud Jo.3.v.15. *Ut omnis, qui credit in illum, non pereat, sed habeat vitam æternã*. Et ratio est, quia qui tenet fundamentum fidei, salvari potest. At Christus est fundamentum fidei, teste Apost.1.Cor.3.11. *Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id, quod positũ est, quod est Christus Jesus*: ergo qui tenet hoc fundamentum, idest qui credit in Christũ, salvari potest. Jam vero Catholici, Lutherani, & Calvinistæ credũt in Christum: ergo per fidem in Christum salvari possunt.

2. Altera est, omnes, & singulos salvari posse in sua fide, modo credant duodecim articulos fidei, qui in Symbolo Apostolorum comprehensi sunt. Ratio est, quia in illis articulis continetur summa, seu regula totius fidei Christianæ, ut recte notat S. August. ser.135. de temp. cum ait: *Symbolum est regula fidei vestræ brevis, & grandis: brevis numero verborum, grandis pondere sententiarum.* Et serm. 181. *Apostoli certam regulam Fidei tradiderunt, quam secundum numerum Apostolorum duodecim sententiis comprehensam, Symbolum vocaverunt: per quam credentes Catholicam tenerent unitatem, & hæreticam convincerent pravitatem*. Nunc autem & Catholici, & Lutherani, & Calvinistæ credunt duodecim Articulos Fidei, qui in Symbolo comprehensi sunt: ergo per hanc fidem salvari possunt. Hæ duæ explicationes breviter discutiendæ sunt.

Prior Explicatio discutitur.

3. PRior explicatio potest duobus modis intelligi. Primo, omnes salvari posse, qui confuse credunt in Christum, etiamsi non credant in particulari præcipua mysteria de Christo. Secundo, omnes salvari posse, qui distincte credunt in Christum, credendo Christi divinitatem, humanitatem, nativitatem ex Virgine, passionem, mortem, resurrectionem, & alia mysteria, quæ in Symbolo Apostolorum consignata sunt. Si intelligatur hoc secundo modo, jam convenit cum posteriori explicatione, de qua paulo post. Si autem intelligatur primo modo, falsum est. Non enim sufficit ad salutem, si confuse tantum credas in Christum. Primo, quia alias omnes hæretici salvari possent, ut Arriani, Donatistæ, Pelagiani, & similes alii. Omnes enim ut minimum confuse credunt in Christum. At consequens absurdum est. Nam zizania, quæ a diabolo seminantur in medio tritici, jubentur alligari in fasciculos ad comburendum, Matth.13.25. Hæretici autem sunt zizania. Secundo, si Catholici in Catholica, Luthera-

ni

ni in Lutherana, & Calvinistæ in Calvinistica fide salvari possent, eo quod omnes, saltem confuse, credant in Christum; quid necesse esset tot lites, & controversias inter illos excitare? Aut cur Lutherani excluderent Catholicos, & Calvinistas, & hi vicissim illos? Nam si omnes in sua fide salvari possunt, maneat quisque in sua fide; cessent persecutiones, & anathemata; conservetur pax, & tranquillitas. Hoc autem non fit.

4. Nec obstant testimonia scripturæ, quæ pro priori explicatione allata sunt. Non enim intelliguntur de Christo in confuso, sed distinctè, & in particulari quoad præcipua mysteria, quæ nobis revelata sunt. Verbi gratia, cum Christus de seipso dixit, *ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat*, locutus est speciatim de sua divinitate, ut patet ex contextu, qui sic habet: *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret: ut omnis, qui credit in ipsum, non pereat.* Et infra: *Qui credit in eum, non judicatur: qui autem non credit, jam judicatus est, quia non credit in nomine unigeniti Filii Dei.* Itaque non sufficit ad salutem, si credas in Christum in confuso, sed necesse est, ut credas in Christum, quatenus est unigenitus Dei Filius. Similiter cum Apostolus dixit, *Christum esse fundamentum fidei*, locutus est de præcipuis Christi mysteriis, ut alibi sic explicat: Nempe de Christi divinitate, Rom. 1. 4. *Qui prædestinatus est Filius Dei in virtute.* De humanitate, Galat. 4. 4. *Misit Deus Filium suum factum ex muliere.* De passione, 1. Corint. 1. 23. *Nos autem prædicamus Christum crucifixum.* De morte, sepultura, & resurrectione, ibid. cap. 15. 3. *Tradidi enim vobis in primis, quod & accepi: quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris secundum scripturas: & quia sepultus est, & quia resurrexit tertia die.* Et infra v. 14. *Si autem Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est & fides vestra.* De Ascensione, Ephes. 4. 8. *Ascendens in altum, captivam duxit captivitatem.* De sessione ad dexteram Dei Patris, Rom. 8. 34. *Qui est ad dexteram Dei.* Et Colos. 3. 1. *Quæ sursum sunt sapite, ubi Christus est in dextera Dei sedens.* Et de aliis similibus, quæ sigillatim complexus est Athanasius in Symbolo. Et tandem concludit: *Hæc est Fides Catholica, quam nisi quisque fideliter, firmiterque crediderit, salvus esse non poterit*: ubi per fidem intelligit mysteria fidei, quæ necessario credenda sunt: Ac potissimum mysteria de Christo, quæ fidei Christianæ fundamentum constituunt.

Posterior discutitur.

5. IN posteriori explicatione sumitur hoc principium: Omnes salvari posse, qui credunt 12. articulos fidei, qui in symbolo Apostolorum comprehensi sunt. Quod quidem principium, absolute loquendo, verum non est. Verum tamen est cum aliis limitationibus. 1. Omnes salvari posse, qui explicite credunt duodecim articulos symboli, secundum verum, & legitimum sensum. 2. Et reliquos ut minimum implicite credunt. 3. Et qui nullum habent errorem veræ fidei contrarium. 4. Et denique qui servant mandata Dei. An hæc omnia possint accommodari Lutheranis, & Calvinistis, videndum est. Non posse, sic ostendo.

6. Primo, Lutherani, & Calvinistæ non credunt explicite duodecim Articulos symboli Apostolorum. Nam unus ex illis est; *Credo sanctam Ecclesiam Catholicam.* Hunc verbo tenent; reipsa negant. Asserunt enim sanctam Ecclesiam Catholicam, quæ primis trecentis post Christum annis floruit, postea a vera fide defecisse, adulteram factam esse, & multis sæculis in illa defectione, & adulterio perdurasse: ac proinde non amplius mansisse sanctam, & Catholicam, sicut antea fuerat. Si ita est, nemo multis sæculis potuit dicere: *Credo sanctam Ecclesiam Catholicam.* Quid hoc aliud est quam istum fidei articulum ex symbolo Apostolorum expungere?

7. Secundo, Lutherani, & Calvinistæ multos articulos fidei, qui extra symbolum sunt, ne quidem implicite credunt. Nam is censetur implicite credere articulos fidei, qui in confuso credit, quod Ecclesia credit; & paratus est in particulari credere, quidquid ab Ecclesia credendum proponitur. At Lutherani, & Calvinistę non sunt parati credere in particulari, quidquid ab Ecclesia credendum proponitur. Imo parati potius sunt accusare Ecclesiam, quasi a vera fide defecerit, & adultera facta sit.

8. Tertio, Lutherani, & Calvinistæ docent multos errores, qui veræ fidei contrarii sunt. Hoc fuse ostensum est l. 1. 2. & 3. Deniq; non servant præcepta Dei, Imo docent servari non posse. Ex quo sequitur, eos propria conscientia cōvinci, reos, ac transgressores se esse. Nam qui firmiter credit in conscientia, mandata Dei a nullo mortalium servari posse, necesse est, ut firmiter credat in conscientia, nec a se servari posse: & consequenter se illa non servare. Unde ulterius fateri debent, Christū roganti adolescenti: *Quid boni faciam, ut habeam vitam æternam?* non recte respondisse;

disse: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Nam si impossibile est servare mandata, non potest alicui prudenter suaderi, ut ea servet: Sicut medicus non potest prudenter suadere febricitanti, ut si sanari velit, deglutiat saxum, aut molarem lapidem. Hoc enim impossibile est.

9. Ex dictis sic concludo: Illi non possunt salvari in sua fide, qui neque explicite credunt duodecim articulos fidei, neque parati sunt alios credere, qui ab Ecclesia ad credendum proponuntur; & insuper multos docent errores, veræ fidei contrarios, neque servant mandata Dei: at Lutherani, & Calvinistæ sunt tales: ergo in sua fide salvari non possunt.

CAPUT II.

An liceat negare fidem Christi ad vitandam mortem?

1. REfert Eusebius lib. 6. Historiæ Ecclesiasticæ, cap. 37. fuisse olim hæreticos, qui docerent, non peccare eos, qui in persecutionibus negant Christum externa voce, dummodo eum corde confiteantur. Idem hoc tempore sentiunt multi Politici.

2. Rectius docent nostri Theologi, nullo modo licitum esse externa voce negare fidem Christi, ne quidem ad evitandam mortem. Primo, quia hoc est contra confessionem fidei, quæ nos obligat, ut fidem Christi non negemus. Quod ipsemet Christus affirmat, Matth. 10. 32. *Omnis*, inquit, *qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in cælis est. Qui autem negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo, qui in cælis est.* Unde Augustinus tr. 36. in Joannem ait: *Quanta vita est confiteri Christum, tanta mors est negare Christum.* Eodem spectat illud Apostoli, Romanor. 10. 8. *Hoc est verbum fidei, quod prædicamus: quia si confitearis in ore tuo Dominum Jesum, & in corde tuo credideris, quod Deus suscitavit illum a mortuis, salvus eris.* Ubi duo requirit ad salutem. Primo, internam fidem in Christum. 2. Externam confessionem illius fidei: Non quod hæc duo sufficiant, sed quod necessaria sint. Unde etiam subdit: *Corde enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.*

3. Secundo, quia est contra virtutem veritatis. Nam veritas obligat nos, ut non mentiamur. Mentiremur autem, si externa voce negaremus fidem Christi, quam interno corde confitemur.

Hinc

Hinc sequitur, easdem ob causas non licere negare se esse Catholicum, qui Catholicus est. Primo, quia hoc esset negare fidem Christi, quod est contra obligationem confessionis fidei. 2. Esset mendacium, quod est contra obligationem veritatis. Quæres, an similiter peccaret, qui negaret se Lutheranum, aut Calvinistam esse, si revera talis esset? Respondeo: Peccaret quidem contra veritatem, non tamen contra confessionem fidei. Nam confessio fidei non obligat illum ad confitendam falsam fidem, qualis est Lutherana, & Calviniana. Idem dico de Catholico, qui negaret se Sacerdotem, aut Religiosum esse, peccaret quidem contra veritatem, quia mentiretur, non tamen contra confessionem fidei, quia non negaret fidem, sed statum.

CAPUT III.

An aliquando liceat tacere, aut dissimulare fidem Christi?

1. Aliud est negare fidem, aliud tacere, dissimulare, occultare. Prius nunquam licet, ut dixi. De posteriori disputamus. De quo potest duplex esse quæstio. Una, an aliquis possit tacere, aut dissimulare fidem, quando rogatur a Judæis, Turcis, aut Gentilibus, an sit Christianus? vel ab hæreticis, an sit Catholicus? Altera, an aliquis existens apud gentiles, vel hæreticos tempore persecutionis possit fugere, vel se occultare, ne cogatur respondere de rebus fidei, ut sic periculum mortis evadat?

2. Prima Conclusio. Is, qui intuitu fidei, aut religionis interrogatur ab infidelibus, (cujusmodi sunt Gentiles, Judæi, Turcæ, hæretici,) an sit Christianus, an Catholicus? potest se habere quatuor modis. Primo, si aperte neget se esse talem. Hoc non licet, ut dixi. Secundo, si aperte confiteatur. Hoc licet, quando fit ad honorem Dei, aut utilitatem proximi. Tertio, si penitus taceat. Quarto, si ambigue respondeat, aut interrogantem eludat hoc, vel simili modo: Quid ad te? Quorsum me rogas? De his duobus posterioribus modis quæstio est. Et respondeo cum distinctione. Qui interrogatur a publica persona, an sit Christianus, vel Catholicus, non potest tacere, aut ambigue tergiversari; sed tenetur aperte confiteri, se Christianum, aut Catholicum esse, etiam cum periculo vitæ. Qui autem interrogatur a privata persona, potest tacere, aut eludere; neque tenetur aperte confiteri, se talem esse. Ita Sanchez lib. 2. Moralium c. 4. n. 6. ubi citat plures authores pro hac sententia.

3. Ra-

5. Ratio sumitur ex differentia, quæ est inter publicam, & privatam personam. Nam publica habet jus, ac potestatem interrogandi, ac proinde interrogatus tenetur ei respondere. Non potest autem respondere, nisi quod verum est. Ergo si interrogatur, an sit Christianus, aut Catholicus, tenetur respondere, se talem esse. At privati homines non habent jus, ac potestatem interrogandi, & examinandi alios de rebus ad se non pertinentibus; ac proinde interrogati non tenentur illis respondere. Possunt ergo vel tacere, vel interrogationem eludere, eo modo, quo supra dictum est. Neque suo silentio, aut elusione significant, se non audere fateri veritatem, sed se parvi facere interrogationem eorum, quorum nihil interest, quales ipsi sint.

4. Dices: Persona publica, de qua hic agimus, est Princeps, vel Magistratus infidelis, qui non habet potestatē examinandi Christianos de sua fide: ergo doctrina nostra nititur falso fundamēto. Respondeo: Princeps, vel Magistratus infidelis (sive sit gentilis, sive Turca, sive hæreticus) ex duplici capite potest habere hujusmodi potestatem. Primo, quando examinat suos subditos, qui legitime illi subjecti sunt: ut si Rex Angliæ examinaret suos subditos de fide, & Religione. Secūdo, quando examinat extraneos, qui in ipsius regno, vel Provincia commorantur: ut si idem Rex examinaret Belgas, aut Germanos, qui in Anglia mercaturam exercent, aut alterius negotii causa eo veniunt. Censetur enim habere jus, ac potestatem examinandi, quid in suo Regno sive a domesticis, sive ab extraneis geratur; & cujus quisque sit vitæ, famæ, ac religionis, ut hac ratione conservet pacem, & tranquillitatem in regno sibi commisso.

5. Dices 2. Tunc tenemur confiteri fidem Christianam, quando id cedit ad honorem Dei: sed non minus id cedit ad honorem Dei, quando interrogamur a persona privata, quam quando a publica; quia utroque casu significamus, nos magnificare fidem Christianam, & pro illa paratos esse mori: ergo in utroque casu tenemur confiteri fidem. Respondeo. Negatur major. Non enim quidquid cedit ad honorem Dei, tenemur facere ex præcepto. Verbi gratia: Cedit ad honorem Dei, si Sacerdos quotidie offerat Deo sacrificium: si Laicus quotidie det eleemosynam: si quotidie in memoriam Christi abstineat a vino: & tamen ad hæc præstanda non obligatur ex præcepto. Deinde, minor distinguenda est. Tametsi enim in utroque casu, sive interrogeris a publica, sive a privata persona, confessio cedat ad honorem Dei: non tamen in utroque est necessitas confitendi fidem. In uno quidem est, quia necesse est respondere ei, qui habet potestatem interrogandi: in alte-

altero non est, quia non necesse est respondere ei, qui non habet potestatem interrogandi.

6. Quæ dicta sunt, intelligi debent cum hac limitatione, nisi utilitas proximorum aliud exigat. Nam fieri potest, ut Christianus, quando a privatis hæreticis, aut gentilibus interrogatur de sua fide, ex hac parte teneatur confiteri se Christianum esse: licet alias non teneatur. Idq; in duobus potissimum casibus. Primo, si adessent alii Christiani, qui graviter offenderentur, aut scandalizarentur ex ipsius silentio, vel dissimulatione. Secundo, si adessent hæretici, aut gentiles, qui bene affecti essent ad fidem Christianam; & propter alterum, qui non auderet eam profiteri, inciperent dubitare de illius veritate. In utroque casu tenetur fateri, se Christianum esse. Et sic intelligendus est D. Thomas in 2. 2. q. 3. art. 2. Azor. lib. 8. Moralium cap. 27. qu. 1. Toletus lib. 4. summæ. cap. 2.

7. Secunda conclusio. Homo Christianus, tempore persecutionis, potest fugere, vel se occultare, ne cogatur respondere de rebus fidei, & sic periculum vitæ evadat: Est communis sententia, & colligitur ex illo Matt. 10. 23. *Cum autem persequentur vos in civitate ista, fugite in aliam*. Quod etiam confirmatur exemplo Pauli Apostoli, qui, cum custodirentur portæ civitatis, per murum in sporta demissus est, ut posset fugere. Actor. 9. 25. & 2. Cor. 11. 13. Et ratio est, quia qui fugit in tali casu non significat per suam fugam se non esse Christianum, vel negare velle fidem Christi; sed potius contrarium, sc. nolle fidem Christi negare, & ideo fugere periculum negandi: vel certe, se cupere adhuc diutius vivere, ut possit fidem Christi propagare: quod omnino Paulum spectasse credibile est. Videatur S. Athanasius in Apologia pro sua fuga.

8. Potest tamen fieri, ut hujusmodi fuga propter aliquam circumstantiam fiat illicita; præsertim in Pastore, vel Episcopo, qui ratione sui officii tenetur manere apud suos subditos tempore persecutionis, etiam cum periculo vitæ. Idque ex duplici causa. Primo, ne subditi fideles, qui manent in persecutione, relinquantur sine pastore, cujus præsentia tunc maxime necessaria est. Nam ut recte argumentatur Nicolaus Papa, c. Scitscitaris 7. q. 1. si gubernator navis in tranquillitate non debet deserere navem, multo minus in tempestate. Ex quo infert, neque pastorem in periculis persecutionũ debere suos subditos deserere. Secundo, quia fuga pastorum solet esse occasio minoris æstimationis fidei, ut insinuat D. Thom. in 2. 2. q. 3. art. 2. ad 3. Nam infideles insultant Christianis, & contemnunt eorum religionem;

quan-

quando vident eam a propriis pastoribus, in casu necessitatis, non defendi.

CAPUT IV.

An aliquando liceat simulare alienam fidem, & religionem?

1. HActenus dictum est, quomodo Christianus, aut Catholicus debeat se gerere circa confessionem propriæ fidei; nunc videndum est, an possit aliquando simulare alienam sectã, seu religionem. Quod dupliciter fieri solet. Primo, externis verbis; ut si dicat se Arrianum, aut Judæum, aut Turcam, aut gentilem esse. Hoc nunquam licet, ut supra demonstratum est: tum quia hoc esset negare fidem Christi: tum etiam, quia esset apertum mendacium in re gravi. Secundo, externis signis, cujusmodi sunt fere hæc. 1. Cum gentilibus adorare idolum, aut incensum illi offerre. 2. Cum hæreticis publice orare, conciones audire, sacramenta participare, & quæ similia sunt.

2. Est ergo quæstio, an liceat homini Christiano, & Catholico apud hæreticos, vel alios infideles usurpare hujusmodi signa, ut occultet se Christianum, & Catholicum esse, ne forte cognitus occidatur. Aliqui generatim putant licere, modo fiat animo simulandi tantum absq; interna voluntate profitendi falsam sectã, & religionem. Ita Adrianus in 4. quæst. 1. de Baptismo, in responsione ad 5. argumentũ. Et videtur esse sententia D. Hieronymi in c. 2. ad Galatas, ubi ait: *Utilem esse simulationem, & assumendam in tempore.* Et excusat Apostolos, qui per simulationem usurparunt ceremonias Mosaicas, quæ tamen erant non solum mortuæ, sed etiam mortiferæ, ut loquuntur Scholastici, id est, non solum erant abrogatæ, sed etiam illicitæ.

3. Hæc sententia probatur variis modis. Primo, exemplo Jehu Regis Israelitarum, qui simulabat se velle sacrificium offerre idolo Baal, ut haberet occasionem occidendi omnes sacerdotes Baal, qui erant in templo congregati, 4. Reg. 10. 19. Quam ipsius simulationem etiam Deus approbavit, cum dixit ad Jehu: *Studiose egisti, quod rectum erat, & placebat in oculis meis.* Ibidem v. 30.

4. Deinde, exemplo Davidis, qui immutando faciem suam coram Rege Achis simulabat se stultum esse, ut evaderet periculũ mortis, quod putabat sibi imminere, 1. Reg. 21. 13. Utroque exemplo utitur Hieronymus, & ex eo Adrianus, ad hanc sententiam

tiam confirmandam: Et subdit Hieronymus: *Nec mirum, justos homines aliqua simulare pro tempore ob suam, & aliorum salutem, cum & ipse Dominus noster non habens peccatum, nec carnem peccati, simulationem peccatricis carnis assumpserit, ut condemnans in carne peccatum, nos in se faceret justitiam Dei.*

5. Tertio, exemplo Helisæi Prophetæ, qui etiam approbavit simulationem in causa religionis. Nam, ut habetur 4. Reg. 5. 19. cum Naaman Syrus, ut satisfaceret Regi suo gentili, statuisset animo simulato in templo Remmon adorare, petivit ab Helisæo, ut pro se oraret Deum, ut hæc culpa ipsi ignosceretur. Helisæus autem respondit: *Vade in pace*. Quasi diceret, poteris hoc bona conscientia facere, si non habes animum adorandi falsum Deum, sed tantum simulandi adorationem.

6. Quarto probatur a simili, quia in aliis rebus licet uti simulatione, quando non urget præceptum confitendi veritatem: ut si quis non legitime examinetur a judice, potest dissimulare veritatem, & judicem eludere. Ergo idem licebit facere in rebus fidei, præsertim si fiat sine scandalo.

7. Notat Valentia tom. 3. q. 3. p. 2. dub. 4. hanc opinionem non videri omnino improbabilem. Primo, propter authoritatem Hieronymi, & Adriani. 2. Propter exempla, & argumenta, quibus confirmata est. 3. Quia tametsi videatur favere sententiæ hæreticorum, de quibus c. 2. dictum est, multum tamen ab ea differt. Nam illi dicebant licitum esse negare veram fidem, & falsam profiteri, etiam cum mendacio, & perjurio, ut refert D. August. in lib. contra mendacium c. 2. & in lib. de hæresibus cap. 70. ubi citat hoc illorum dogma: *Jura, perjura, secretum prodere noli*. At Hieronymus, & Adrianus non defendunt mendacium, aut perjurium, sed solam simulationem, quæ sine mendacio, & perjurio esse potest.

8. Alii tamen authores non probant hanc sententiam generatim acceptam; sed utuntur distinctione. Nam externa signa, quibus simulari potest falsa religio, tametsi multa sint, ut dictum est, possūt tamen revocari ad duo capita. Quedam enim proprie, ac speciatim instituta sunt ad cultum falsæ religionis: alia vero, tametsi propria sint infidelium, non tamen instituta sunt ad cultum falsæ religionis, sed ad alium finem. Docent igitur, priora esse illicita, & contra confessionem fidei; non item posteriora. Ita Alexander Alensis, Antoninus, Navarrus, Bannes, & alii apud eundem Valentiam loc. cit.

9. Ut hæc doctrina melius intelligatur, & ad particulares casus accommodari possit, sigillatim agendum est de illis signis, quę

initio

initio enumerata sunt. Prius tamen insinuabo, quid ad argumenta Adriani respondendum sit. Sic igitur respondeo.

10. Ad 1. Jehu per illam simulationem peccavit, ut aperte docet D. Thom. in 2,2, q. 111 art. 1, ad 2. & D. Augustinus lib. contra mendacium cap. 2. ubi id confirmat ex illo 4. Reg. 10. 31. *Jehu non custodivit, ut ambularet in lege Domini Dei Israel in toto corde suo.* Nec verum est, quod Deus illam approbaverit. Solum laudavit factum Jehu in eo, quod omnes Sacerdotes Baal occiderit, & domum Achab funditus deleverit, ut ex contextu patet. Unde D. Thomas, & D. Augustinus affirmant, illum accepisse aliquantulam mercedem transitoriam regni temporalis, non pro illa simulatione, sed pro nonnulla obedientia, quam Deo exhibuit in delenda domo Regis Achab.

11. Ad 2. David coram Rege Achis non simulavit falsam religionem, de qua hic agimus, sed stultitiam, & morbum. An licite, quæstio est. D. Thom. loc. cit. tametsi asserat omnem simulationem esse peccatum, eo quod omnis simulatio sit mendacium, conatur tamen excusare Davidem, quasi ipsius factum non fuerit proprie simulatio, sed fictio figuralis.

12. Ad 3. Adoratio Naaman Syri non fuit ceremonia religiosa, sed politica, & licita, ut ostendam cap 6.

Ad 4. Simulatio proprie sumpta semper est illicita, quia semper est mendacium, ut ex D. Th. dictum est. Simulatio large sumpta, pro quacunque fictione, tunc est prohibita, quando est mendacium: secus, si non est mendacium. Semper autem est mendacium in materia religionis, quando fit per eas res, quæ institutæ sunt ad cultum falsæ religionis; quia in tali casu semper significat falsam religionem esse veram, & contrariam esse falsam. In aliis rebus non semper est mendacium, quia potest fieri per talia verba, vel signa, quæ non sunt instituta ad falsum significandum.

CAPUT V.

An homini Christiano liceat per simulationem adorare idola, vel incensum illis adolere?

1. RESpondeo. Non licet. Probatur 1. ex illo 2. Cor. 6. 14. *Nolite jugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? aut quæ conventio Christi ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli?* Ubi Apostolus damnat omnem communicationẽ cum infideli, quatenus infidelis est; ac præsertim communicationem in cultu

ido-

3. Et hoc fecit Naaman Syrus, quando adoravit in templo Remmon. Nam adoratio ipsius non erat actus religionis, quo colebat falsum Deum, sed erat servitium politicum, quod licite præstabat suo Regi. Unde magna fuit differentia inter ipsum, & Regem. Nam adoratio Regis fiebat intuitu religionis. Cum enim esset homo gentilis, colebat idolum externa adoratione, seu genuflexione. Adoratio vero alterius fiebat intuitu civilis obsequii. Cum ergo flectebat genu ante idolum, non alio animo faciebat, quam ut suo Regi similiter genuflectenti famulandi studio subserviret. Ita Abulensis in lib. 4. Reg. cap. 5. qu. 25. Lyranus ibid. circa textum, & Azor. loc. cit.

4. Pro quo notandum est, fuisse morem Regis Syriæ, ut inniteretur humeris alterius, sive in templo, sive in foro; & ideo famulũ, cujus humeris innitebatur, debuisse ex officio hoc obsequiũ illi præstare, ubicũque Rex esset. Si ergo Rex vel staret, vel ãbularet, vel genuflecteret, necesse erat famulũ etiam stare, vel ãbulare, vel genuflectere, non intuitu religionis, sed ratione civilis obsequii, quod quilibet servus tenetur exhibere suo domino.

5. Dices, si Naaman potuit adorare in tẽplo Remmon eo modo, quo jam explicatum est: quare ergo petivit ab Helisæo, ut a Deo impetraret illi remissionem, seu condonationem hujus facti? Respondeo: Hoc ideo fecit, quia putabat esse peccatum: Helisæus autem respondit, non esse.

CAPUT VII.

An liceat Conciones Hæreticorum audire?

1. Hoc intellige in illis locis, ubi Catholici cũ hæreticis permixti sunt, ut in Germania, Gallia, Polonia, Belgio. Ratio dubitandi est, quia talis ceremonia est instituta ad cultum falsæ religionis: ergo semper est illicita, juxta regulam Alexandri, Antonini, Navarri, & aliorum, qui cap. 4. §. 8. citati sunt. Contra vero est, quia multi viri boni sine scrupulo audiunt conciones hæreticas, quos damnare non possumus.

2. Respondeo: Aliud est, habere conciones hæreticas, aliud audire. Prius per se malum est, quia nunquam licet docere heresim. Posterius ex se indifferens est, & potest bene, ac male fieri: male quidem, si fiat vel animo discendi heresim, vel cum scandalo aliorum, vel cum periculo subversionis: bene, si his malis seclusis, fiat in eum finem, ut hæreticorum errores facilius, ac securius refutentur.

3. Igitur, tametsi actio docendi hæresim per se instituta sit ad cultum falsæ religionis, & ideo semper illicita; tamen actio audiendi conciones hæreticas non est determinata ad unum finẽ, sed ad varios ordinari potest. Primo ad cultum falsæ religionis; sic illicita est. Secundo ad confutationem erroris: sic licita est, modo absit scandalum,& periculum. Idem fit in contrario. Nam etiam audire fidẽ Christi potest referri ad duos diversos fines. Primo, ad discendam fidem Christi: sic olim faciebant multi Judæi, & Gentiles, qui a Christo,& Apostolis convertebantur. Secundo, ad oppugnandam fidem Christi: sic faciebant Pharisæi, & nunc Prædicantes Lutherani, & Calvinistæ.

CAPUT VIII.

An liceat Sacramenta cum hæreticis participare?

1. Lutherani,& Calvinistæ agnoscunt duo tantum Sacramenta, Baptismum,& Eucharistiam. Est ergo duplex quæstio. 1. An Catholici possint Baptismum petere a Lutheranis, & Calvinistis? 2. An possint cum illis Eucharistiam participare? De quibus sic statuo.

2. Prima Conclusio. Certum est, non licere Baptismum petere a Lutheranis, aut Calvinistis extra casum necessitatis: quia licet ipsi verum Baptismũ administrent, adhibita legitima materia, & forma cum intentione baptizandi; tamen cũ eundem Baptismũ possimus petere a Catholicis, impium, & scandalosũ est confugere ad hæreticos. Dixi, *extra casum necessitatis*. Nam si esset urgens necessitas,& non adesset Catholicus, qui Baptismũ conferret, liceret accipere ab hæretico. Ratio est, quia Baptismus, qui a Lutheranis,& Calvinistis confertur, non est institutus ad cultum falsæ, sed veræ religionis. Est enim idem Baptismus cum nostro, nec in eo differunt a nobis Lutherani,& Calvinistæ. Igitur in necessitate possumus illum ab ipsis petere.

3. Secunda Conclusio. Æque certum est, non licere cum Lutheranis,& Calvinistis Eucharistiam participare; quia vel ipsi nõ habẽt verum Sacramentum Eucharistiæ ex defectu Sacerdotum consecrantium, vel si aliquando habent, quod rarum est, profitentur peculiarem errorẽ circa idem Sacramentũ. Nam Calvinistæ negant corpus, & sanguinem Christi realiter adesse in Sacramento: Lutherani concedunt quidem adesse, sed simul affirmant, manere substantiam panis,& vini cum substãtia corporis, & sanguinis Christi. Si ergo Catholici cum illis communicarent, viderentur favere ipsorum errori.

CA-

CAPUT IX.

An liceat comitari hæreticos ad sepulturam?

1. ALiqui putant licere, quia nihil mali apparet in eo, quod quis sepeliat mortuos, aut funera eorũ prosequatur. Alii non licere, quia qui hoc facit, videtur illorum hæresim approbare. Sed distinguendum est. Nam in iis locis, ubi Catholici cum hereticis promiscue vivũt, & quotidie sine prohibitione, aut excommunicationis periculo cum illis conversantur, licitum est Catholicis prosequi, & comitari funera hæreticorum, si præcise spectetur sepultura. Primo, quia in ejusmodi locis, ubi nulla est prohibitio, nullum potest esse scandalum: ergo saltē ex hac parte licitum est. Secũdo, quia sepelire mortuos est opus misericordiæ: at opera misericordiæ possunt exhiberi non tantum Catholicis, sed etiam hæreticis, & aliis infidelibus, nisi in aliquo casu id prohibeatur. Quis enim neget, laudabiliter fieri, si infidelibus fame, & siti laborantibus cibum, & potum administres? Si infirmos visites? Si hospitio suspicias? Si in carcere detentos consoleris? Cur ergo similiter laudabile non sit, si ex eodem affectu misericordiæ sepelias mortuos, aut funera eorum prosequaris? Certe Tobias hoc maxime nomine laudatur in scripturis; & verisimile est, eum non solum Israeliticos, sed etiam Assyrios, apud quos in exilio erat, sepelivisse. Assyrii autem erant infideles.

2. At in aliis locis, ubi prohibitum est Catholicis conversari cum hæreticis sub pęna excommunicationis, non licitum est Catholicis hæreticorum funera prosequi, aut comitari. Primo, quia talis prohibitio cum justa sit, obligat in conscientia: ergo contra conscientiam faceret, qui illam prohibitionem transgrederetur. Secundo, quia tametsi sepelire mortuos sit opus misericordiæ, quando fit ex interno affectu misericordię: non tamen est laudabile, si fiat contra prohibitionem Ecclesiæ. Habemus simile exēplum in Scriptura. Offerre Deo holocaustum, erat opus pium, ac religiosum in lege Mosaica, & qui illud offerebat ex affectu divini cultus, laudabiliter faciebat. At Saul, qui illud obtulit contra prohibitionem Samuelis, graviter peccavit, & in pęnam peccati regno privatus est. 1. Reg. 13.9. & c. 15.22. Quo spectat illud: *Melior est obedientia, quam victimæ.*

CAPUT X.

An liceat carnes comedere cum hæreticis?

1. SEnſus eſt, an liceat homini Catholico diebus ab Eccleſia prohibitis comedere carnes in hoſpitiis hæreticorũ, ut hoc modo diſſimulet ſe eſſe Catholicum, ad vitandum periculum, quod illi creari poſſit, ſi cognoſceretur eſſe Catholicus. Ratio dubitandi eſt, quia non licet negare veram fidem, & falſam profiteri. At ſi Catholicus tali tempore comederet carnes, jam ipſo facto ſignificaret ſe non eſſe Catholicum, ſed Lutheranum, aut Calviniſtam. Et confirmatur exemplo Eleazari, qui in ſimili caſu elegit mori potius, quam ſuillam carnem comedere, quæ Judæis erat prohibita, 2. Machab. 6. v. 18.

2 Reſpondeo: Catholicus in tali caſu poteſt duobus modis ſe gerere. Primo, poteſt prætexere aliam cauſam, cur velit abſtinere a carnibus, ut v. g. debilitatem ſtomachi, vel nauſeam, vel aliquid ſimile, modo fiat ſine mendacio. Secundo, ſi vel non occurrit, vel certe non putatur ſufficiens hujuſmodi excuſatio, tunc diſtinguendum eſt. Nam ſi ſit apud Lutheranos, ubi non eſt periculum vitę, ſed tantum irriſionis, debet abſtinere a carnibus, & ſe Catholicum fateri: cum irriſio non ſit tanti momenti, ut propter illam debeat violari lex Eccleſiæ. Si autem ſit apud Calviniſtas, & maxime in Anglia, ubi viget perſecutio, ita ut ſine vitæ periculo non poſſit fateri ſe eſſe Catholicum, licebit illi, ſecluſo ſcandalo, veſci carnibus, & hoc modo, ad vitandam mortem, Catholicam fidem diſſimulare. Ita Azor. lib. 8. cap. 27. qu. 3.

3. Ratio eſt, quia eſus carnium non eſt inſtitutus ad profeſſionem falſæ religionis, cum ſit ex ſe indifferens: nec abſtinentia a carnibus inſtituta eſt ab Eccleſia ad diſcernendos Catholicos ab hæreticis, ſed ob alium finem, nempe ad caſtigandam carnem, & immoderatam ejus libidinem refrenandam. Lex autem humana non obligat cum periculo vitæ, quando utilitas, quæ naſcitur ex legis obſervatione, non eſt tanti momenti, quanti eſt vita hominis Catholici, ut in Scholaſtica Theologia tract. de legib. cap. 6. qu. 4. explicatum eſt. In hoc autem caſu quæ utilitas ſperari poteſt, ſi Catholicus abſtinendo a carnibus prodat ſe Catholicum eſſe? Vix alia, quam ut acuat in ſe furorem Calviniſtarum, & cogatur alios Catholicos patefacere, ac in idem vitæ diſcrimen adducere. Hoc enim in Anglia uſitatum eſt.

4. De Eleazaro fuit alia ratio. Primo, quia non erat lex hu-

mana,

mana, sed divina, quæ prohibebat carnem suillam: Divina autem magis obligat, quam humana. Secundo, publice constabat Eleazarum esse Judæum: & hoc agebatur, ut Judaicam religionem, quæ erat vera, transgressione legis palam abjuraret: ex quo magnum scandalum apud alios Judæos, qui præsentes aderant, fuisset secuturum, ut ipsemet fatebatur. Si nunc eodem modo constaret, aliquem esse Catholicum, & in odium Catholicæ religionis publice juberetur legem Ecclesiasticam violare, deberet mortem potius eligere, quam id facere. Aliud est, quando id non constat, & sine ullo scandalo, & contemptu omittitur id, quod lege humana constitutum est.

CAPUT XI.

An liceat cum hæreticis disputare de Fide.

1. Certum est aliquando licere, aliquando non licere. Non licet in his casibus. Primo, quando Catholicus, qui disputat cum hæreticis de fide, non habet rectam intentionem. 2. Quando in jure non censetur idoneus, aut sufficiens ad disputādum. 3. Quando est periculum ex parte auditorum, qui disputatationi intersunt. 4. Quando hæreticus, cum quo disputatur, est pertinax, & aliunde nulla utilitas ex disputatione sperari potest. Hæc breviter explicanda sunt.

2. Prima Conclusio. Catholicus peccat disputando cum hæreticis, quando non habet bonam intentionem, idest quando disputat *tanquam de Fide dubitans, & veritatem fidei pro certo non supponens, sed argumentis experiri intendens*, ut loquitur D. Tho. in 2. 2. qu. 10. art. 7. Ratio est, quia qui sic disputat, est dubius in sua fide, & conjicit se in periculum deficiendi a fide: ergo peccat. Hoc intellige de eo, cui fides Christiana sufficienter proposita est, ita ut teneatur credere. Nam si esset Gentilis, aut Judæus, cui fides nondum sufficienter esset proposita, & solum eo fine disputaret, ut posset invenire veritatem, non peccaret disputando. Ita Bannes qu. 10. art. 7. in Commentario, Valentia qu. 10. assert. 1. Sanchius lib. 2. moral. cap. 6. num. 1.

3. Secunda Conclusio. Catholicus peccat disputando cum hæreticis, si ipse est laicus; quia sub pœna excommunicationis interdicta est laico hujusmodi disputatio, ut patet ex ca. *Quicunque* de hæret. in 6. ubi Alexander Papa sic statuit: *Inhibemus quoque, ne cuiquam laicæ personæ liceat publice, vel privatim de fide Catholica disputare. Qui vero contra fecerit, excommunicationis*

laqueo innodetur. Ratio inhibitionis est, quia laici ut plurimum sunt indocti, ac proinde in jure præsumuntur, tanquam minus idonei, & sufficientes ad disputandum de mysteriis fidei. Vide authores citatos.

4. Dices. Aliquando contingit, aliquem laicum non minus esse doctum, quam Clericum, aut Religiosum: ergo illi saltem non est inhibita disputatio de fide. Hoc aliqui concedunt; quia inhibitio solũ facta est ex ea præsumptione, quod laici solent esse indocti; ergo, si contingat aliquem esse doctum, non comprehenditur sub illa prohibitione. Ita Bannes loco citato. Et confirmat exemplo Alberti Pii Comitis, & Henrici Octavi Regis Angliæ, qui fuerunt Laici, & tamen cum Lutheranis disputarunt de fide.

5. Alii contra sentiunt, omnes omnino laicos comprehendi illa inhibitione; quia leges, quæ feruntur pro communitate, non solent spectare, quid aliquãdo fieri possit in hoc, vel illo casu particulari, sed quid fiat ut plurimum. At laici ut plurimum sũt indocti, licet aliquando contingat hunc, vel illum esse doctum: ergo omnes tenentur legem inhibitionis servare. Ita Navarrus, & alii citati a Sanchio n. 5. Quæ sententia probabilior est.

6. Dices 2. Hinc sequitur, omnes laicos, quantumvis doctos, qui in Germania disputãt cum hæreticis de fide, non solum peccare, sed etiam excommunicatos esse, quod est absurdum, & contra communem hominum opinionem. Respondeo. Id non sequitur, quia in Germania, & aliis quibusdã locis, ubi Catholici, & heretici permixti sunt, non est in usu supradicta inhibitio, sed per contrariam consuetudinẽ abrogata: ac proinde non obligat. Ita Valentia ibidẽ asserit. 2. Deinde potest contingere casus magnę alicuius necessitatis, aut utilitatis, in quo non habeat locũ illa inhibitio; ut si aliquis esset hereticus, qui perverteret fideles, & nullus Ecclesiasticus, vel religiosus adesset, qui posset illi resistere, tunc etiam Laico, si alioqui sufficienter esset doctus, id liceret, & ex obligatione charitatis incumberet. Ita Valentia, & Sanchius.

7. Dices 3. Si laicus, quia indoctus est, peccat disputando de fide, etiam Clericus peccabit, si indoctus sit. Et sic erit par utriusque ratio. Respondeo: Clericus non peccat contra illam inhibitionem Alexandri Papæ, quia illa comprehendit solos laicos, sed tamen peccat contra jus naturale, quia exponit se periculo erroris. Hinc sequitur, tam laicum, quam Clericum indoctum peccare, sed laicum contra legem naturalem, & Ecclesiasticam, Clericum contra alteram tantum. Deinde laicum excommunicari, non autẽ Clericũ. Quamquã hæc excommunicatio non est latę sententiæ, sed ferendæ. Vel, quod idem est, non incurritur ipso fa-

facto, sed est comminatoria. Quod recte colligunt authores ex ipso loquendi modo, quo Pontifex usus est. Non enim dixit, *Excommunicationis laqueo innodatur*, sed *innodetur*.

8. Dices 4. Etiam Clericis prohibita est publica disputatio de Fide ut patet ex L. *Nemo Clericus*, C. De summa Trinitate: ergo & illi peccant, non tantum contra legē naturalem, sed etiam contra civilem. Respondeo: Lex civilis, quæ disponit de rebus spiritualibus, nō obligat Clericos, nisi jure Canonico cōfirmetur. Ita Azor. lib. 8. Moral. c. 26. quæst. 2. & Sanchius loco citato, nu. 8.

9. Tertia Conclusio. Catholici peccant disputando cū hereticis de Fide, quando disputant coram simplicioribus Ita D. Th. in 2.2.q.10.ar.7 Ratio est, quia est periculum, ne simpliciores ex tali disputatione pervertantur. Nā facilius percipiunt plausibilia hæreticorum argumenta, quam subtiles, ac solidas Catholicorum solutiones; & ideo incipiunt dubitare, aut vacillare in Fide.

10. Excipiuntur tamen duo casus, in quibus licita est hujusmodi disputatio. Prior, quando Catholicus, qui disputat cum hæreticis, est vir non solum doctus, sed etiam clarus, & perspicuus, qui possit se accommodare ad captum singulorum, & ita res suas explicare, ut omnes, quantumvis rudes, & indocti, facile eas percipiant. Posterior, quando simpliciores ab hæreticis sollicitantur ad defectionem. Tunc enim tenentur viri docti coram simplicioribus opponere se hæreticis, & veram Fidem disputando defendere. Ita D. Tho. ibidem.

11. Quarta Conclusio. Catholici peccant disputando de Fide cum hæreticis pertinacibus, præsertim si aliunde non appareat ulla utilitas. Nam quando hæretici sunt pertinaces, tunc nec facile convertuntur, nec tam pugnant firmitate argumentorum, quam contentione vocis, & acerbitate verborum, ex qua potius pacis perturbatio, quam unio, & concordia sperari potest. Vide D. Thom. ibid. ad 1.

12. Ex dictis colligitur, quando licitum & honestum sit disputare cum hæreticis, nempe quando viri docti, quibus id concessum est, disputant contra hæreticos ad confutandos eorum errores; idque coram prudentibus auditoribus, qui vim argumentorum, & responsionum utriusque partis recte percipiant, & de tota re æstimare possunt: Aut certe, quando disputant coram simplicioribus, qui ab hæreticis sollicitantur ad defectionem, ut huic periculo occurratur.

CAPUT XII.

An liceat libros hæreticorum legere.

1. Affirmant Politici. Nos distinguimus. Aliquando non solum licet, sed etiam necessarium est, legere libros hereticorum, præsertim quando errores illorum refutandi sunt, qui aliunde, quam ex eorum libris integre, ac certo cognosci non possunt. Unde in Concilio Carthaginiensi 4. can. 16. admonentur Episcopi, ut pro necessitate, & tempore legant hujusmodi libros. Et Eusebius lib. 7. hist. c. 6. refert, Dionysium Alexandrinum ad eosdem legendos divina visione fuisse adductum. Aliquando non licet, sed prohibitum est. Et quidem jure naturali, ac divino in uno casu est prohibitum, nempe quando esset periculum defectionis a fide. De jure humano dicendum est per sequentes conclusiones.

2. Prima conclusio. Lectio librorum hæreticorum prohibita est jure humano diversis locis, ac temporibus. Hæc prohibitio duplex est: una specialis, qua certi tantum libri: altera generalis, qua omnes prohibentur Quæri solet, quando primum cœperit hæc generalis prohibitio? Alphonsus a Castro lib. 2. de justa hereticorum punitione cap. 17. putat cœpisse sub Julio III. Pontifice. Et recte Nam si spectemus leges civiles, quæ antea latæ sunt, in illis certorum tantum hæreticorum libri prohibentur, ut Arrii, aut Eunomii, aut Porphyrii, aut Nestorii, & similium. Similiter, si spectemus decreta Ecclesiastica, ea vel profecta sunt a Conciliis Provincialibus, vel a Generalibus, vel a summis Pontificibus. Decreta primi generis non obligant omnes Christianos. Reliqua non prohibent omnes libros hæreticos, sed tantum aliquos: v. g. Synodus septima prohibet tantum libros Iconoclastarum: Concilium Constantiense, libros VVicleffi: Gelasius Pontifex eos tantum, quos in suo Decreto nominat; Leo X. & Paulus III. libros tantum Lutheranos. Primus ergo fuit Julius III. qui tulit generalem legem, qua sine ullo discrimine omnibus prohibetur lectio quorumcunque librorum hæreticorum, idque sub pœna temporali, & spirituali, quæ in hæreticos constituta est. Post Julium idem fecerunt Paulus IV. Pius IV. & cæteri subsequentes Pontifices in Bulla Cœnæ Domini.

3. Secunda conclusio: Generalis prohibitio librorum hæreticorum hoc tempore duplex est: Una continetur in bulla Cœnæ Domini, cum adjuncta excommunicatione, reservata Ponti-

fici: Altera in indice librorum prohibitorum, cum adjuncta excommunicatione non reservata Pontifici. Hinc sequitur primo, legentem libros hæreticorum sine facultate incurrere duplicem excommunicationem; alteram bullæ, alteram indicis: & ab una posse absolvi a proprio confessario: ab altera non nisi a Pontifice, aut habente privilegium a Pontifice. Secundo sequitur, posse aliquem incidere in excommunicationem Indicis, ita ut non incidat in excommunicationem Bullæ; si nimirum legat libros, qui prohibiti sunt in indice, non tamen prohibiti sunt in Bulla. Nam in Bulla tantum prohibiti sunt libri manifeste hæretici; in Indice non solum manifeste hæretici, sed etiam illi, qui continent aliquos errores, tametsi non hæreticos, aut errorũ suspicionem, ut notat Toletus in explicatione Bullæ.

4. Quæres 1. An Catholici in Germania incurrant utramque excommunicationem, quando legunt libros hæreticorum? Duplex regula servanda est. Una, ubicunque Bulla, & Index obligant, ibi Catholici incurrunt utramque excommunicationem, si legant libros hæreticos sine speciali facultate. Altera, ubicunque lex, vel constitutio Pontificis usu recepta est, ibi obligat, ubi recepta non est, non obligat, ut suppono ex Tractatu nostro Scholastico de Legibus cap. 6. quæst. 8. & ex Navarro in Manuali cap. 23. num. 41. Dicitur autem usu recepta, quando a majori parte communitatis recipitur, & approbatur. Hinc sequitur, si Bulla Cœnæ Domini, vel Index librorum hæreticorũ in Germania receptus non est, Catholicos in Germania non excommunicari, qui legunt libros hæreticorum; tametsi peccent mortaliter, si eos legant cum periculo erroris, aut deceptionis, quod sæpe fit.

5. Quæres 2. An incurrat excommunicationem, qui paucos versiculos legit in libro hæretico? Respondeo: Hæc regula servanda est, excommunicationem non incurri, nisi propter peccatum mortale. Prius ergo videndum est, an peccet mortaliter, qui contra præceptũ Ecclesię legit paucos versiculos in libro hæretico. Videtur autem esse eadem ratio in hoc peccato, quæ est in furto, & aliis similibus. At in his potest aliquis dupliciter excusari a mortali. Primo propter parvitatem materiæ; quo pacto furtum unius oboli est tantum veniale. Secundo, propter indeliberationem actus; ut si aliquis ex subita passione alterum percutiat sine prævia deliberatione. Idem ergo dicendum est in proposito. Nam si quis paucos tantum versiculos legat, aut sine deliberatione, & quasi imprudenter incidat in librum hæreticorũ, non peccabit mortaliter, ac proinde nõ excommunicabitur.

Nam

Nam quidquid excusat a peccato mortali, hoc etiam excusat ab annexa excommunicatione. At unde, inquies, cognosci potest, quam multi, aut pauci versiculi efficiant peccatum mortale, aut veniale? Respondeo. Sicut in furto æstimari hoc debet ex notabili damno, quod infertur proximo: ita in hac materia æstimandum est ex notabili periculo, cui se exponit is, qui legit librum hæreticum. Hoc autē periculum non est æquale in omnibus legentibus, quia alii facilius decipiuntur, quam alii: Sicut etiam non est æquale damnum divitis, & pauperis, si quis utrique auferat unum coronatū. Omnes ergo circunstantiæ spectari debent, & sic prudenter de tota re judicandum.

6. Quæres 3. An hæc prohibitio librorum hereticorū sit justa, & legitima? Respondeo affirmative: & probatur ex perpetuo usu Ecclesiæ. Nam tempore Apostolorum multi curiosi, & vani libri combusti sunt coram omnibus, ut habetur Actor.19.19 Et Constantinus Imperator ex decreto Concilii Niceni jussit libros Arrii comburi, pœna capitis in eos constituta, qui libros occultarent. Item mandato Theodosii, & Valentiniani combusti sunt libri Nestorii in Concilio Ephesino damnati, teste Liberato in Breviario c. 10. quod etiam refertur in L. *Damnato*, C. de Hæreticis, & Manichæis. Similiter Valentinianus, & Marcianus jusserunt comburi libros Eutychetis damnatos in Concilio Chalcedonensi, ut patet ex L. *Quicunque*, C. eodem titul. Vide plura exempla apud Bellar. l. 3. de Laicis, cap. 20.

7. Et ratio est, quia si jure prohibentur colloquia, & sermones hæreticorum, tanquam noxii, & pestilentes; multo magis ipsorum libri possunt prohiberi; quia libri plus nocent, quam sermones. 1. quia libri diutius durant. 2. ad plura loca perveniunt. 3. quę in iis scripta sunt, magis hærent in animo, si attente legantur, quam quæ obiter audiuntur. 4. facilius etiam persuadentur; cum accuratius meditata, & ad persuadendum composita sint. Idque confirmat experientia; quia Joannes Vvicleffus viva voce paucissimos pervertit. Docuit enim in sola Anglia, & ibi pene nullos reliquit sui erroris hæredes. At per scriptos a se libros totam Bohemiam pervertit, ut videre est apud Coclæum in historia Hussitarum.

8. Dices 1. Libri hæreticorum continent multa vera, & utilia: ergo non debent prohiberi, quia stultū est, propter aliqua falsa, & inutilia, privare se etiam veris, & utilibus. Et confirmatur ex illo 1. Thess. 5.21. *Omnia probate, quod bonum est, tenete*. Respondeo: Hinc potius sequitur, non debere legi hæreticorum libros, eo quod vera falsis, & bona malis permisceant. Sic enim decipiunt

piunt Lectorem. Nam si sola falsa, & mala dicerent, statim ab omnibus rejicerentur; si sola vera, & bona, hæretici non essent. Itaque de industria omnia miscent, ut ex malis bona inficiant, & per bona mala sua abscondant. Unde Hieron. ep. 7. ad Lætam, *Venena*, inquit, *non dantur, nisi melle circumlinita*. Deinde si bona, & vera volumus cognoscere, facilius, & securius ex Catholicorum, quam hæreticorum libris cognoscemus, juxta illud ejusdem Hieronymi epist. 10. ad Furiam: *Eorum dumtaxat tractatus lego, quorum fides nota est. Non necesse habes, aurum in luto quærere.*

9. Illud Apost. *Omnia probate, quod bonum est, tenete*, significat omnia, quæ dubia, & incerta sunt, debere examinari, non ab omnibus, & singulis, sed ab iis, qui possunt, & quibus ex officio incumbit. Sicut enim non est omnium, sed Medicorum explorare, qui morbi sint contagiosi, qui non sint; ita non est omnium, sed paucorum examinare, quid sit hæreticum, quid non sit. Quo sensu dixit Hieronymus epist. 7. ad Lætam: *Grandis est prudentiæ, aurum in luto quærere.* Quando autem facto examine quædam approbata, & quædam rejecta sunt, tunc non opus est iterum examinare, sed standum est examini, & sententiæ semel factæ. Eodem modo quando libri hæreticorum semel ab Ecclesia examinati, & damnati sunt, tunc non debet quilibet eos iterum examinare, nisi forte ad refellendum, si hoc alicui speciatim imponeretur a Prælatis Ecclesiæ.

10. Dices 2. Ecclesia tolerat libros Gentilium, Judæorum, Turcarum, & quorundam etiam veterum hæreticorum, ut Origenis, Tertulliani, Eusebii, & Pelagii: ergo eadem ratione potest tolerare libros aliorum hæreticorum. Respondeo 1. Libri Gentilium ideo tolerantur, quia non nocent. Nam errores, qui in illorum libris continentur, jam mortui, & extincti sunt; nec habent ullos amplius propugnatores. Quod si inter Christianos aliqui essent, qui Gentilium dogmata propugnarent, tunc merito prohiberentur ipsorum libri, sicut factum est tempore Apostolorum, ut refert Clemens lib. 1. Const. Apost. c. 6.

11. Respondeo 2. Libri Turcarum, & Judæorum sunt duplices. Alii continent blasphemias in Christum, & ideo judicantur esse perniciosi Christianis: Alii non continent hujusmodi blasphemias. Priores prohibentur in Indice a Clemente Octavo edito, & nominatim Talmud Judæorum: posteriores non item.

12. Respondeo 3. Libri Origenis, Tertulliani, Eusebii, & Pelagii ideo permittuntur, tũ quia hæreses illorum jam sunt extinctæ, tum quia illorum libri prosunt propter antiquitatem; tum denique, quia non videtur hoc tempore esse ullum periculũ, ne

quis

quis imbibat illorum errores, præsertim Tertulliani. Nam ipse docuit cum Montano, illicitum esse secundum matrimonium, & duas, aut tres quadragesimas esse observandas. At nostri temporis Novatores ne unam quidem servant quadragesimam: Et non solum ad secundas, sed etiam ad tertias, & quartas nuptias procedunt, ut metuendum non sit, ne iterum excitent errores Tertulliani.

CAPUT XIII.

An liceat matrimonia contrahere cum hæreticis?

1. CErtum est, generatim loquendo, non licere Catholicis matrimonia contrahere cum hæreticis. Primo, quia facerent contra apertam prohibitionem Ecclesiæ, cap. *Cave*, & cap. *Non oportet* 28. quæst. 1. Secundo, præberent aliis scandalum. Tertio, se, & liberos suos exponerent periculo subversionis. Quarto, committerent sacrilegium, profanando sacramentum Matrimonii, dum illud hæreticis administrarent. Quæ omnia fuse prosequitur noster Serarius in peculiari tractatu, *De Catholicorum cũ hæreticis Matrimonio*.

2 Solet tamen speciatim disputari, an Catholici in Germania possint cõtrahere Matrimonia cum hæreticis, præsertim cum iam usu id receptum sit? Affirmant Azorius li. 8. Instit. Moral. cap. 11. qu. 5. & Sanchez lib. 7. de Matrimonio, disp. 17 nu. 5. qui citant pro se Navarrum. Alii contrarium tenent.

3. Ego sic sentio, Catholicos in Germania posse aliquando excusari a tribus prioribus peccatis jã enumeratis. A primo, quia canones illi, qui prohibent talia matrimonia, vel non sunt recepti in Germania, vel certe per contrariam consuetudinem abrogati. A secundo, quia in Germania cessat scandalum. A tertio, quia fieri potest, ut conjux Catholicus sit tam firmus, & fundatus in fide, ut non sit periculum subversionis. Deinde potest ab initio contractus excipere, ut proles catholice educetur.

4. De quarto plus dubii est, an possint excusari a sacrilegio? Occurrunt duo modi excusandi. Unus, si Catholicus inculpabiliter ignoret contractum esse sacrilegum. Alter, si habeat certam spẽ de conversione alterius: quod dupliciter fieri potest. Primo, ex parte Catholici; ut si ipse speret cum gratia Dei effecturum, ut uxor hæretica convertatur. Secundo ex parte uxoris hæreticæ, ut si ipsa sic affecta sit, ut omnino cupiat esse Catholica. Hæc posterior spes sufficit ad licite contrahendum.

5. Quæ-

5. Quæres, An præter hos duos modos excusandi, non possit alius assignari? Respondeo. Videntur alii duo assignari posse. Prior fundatur in illa communi regula Theologorum: Quando sunt duæ opiniones probabiles circa facti alicujus honestatē, aut turpitudinem, tunc liberum est, sequi alterutram opinionem, quam velis. Hæc regula a nobis explicata est in Theol. Scholast. tract. de bonit. Act. human. q. 6. Jam subsumo. At in hoc casu, de quo agimus, sunt duæ opiniones probabiles circa honestatē, aut turpitudinem matrimonii cū hæreticis in Germania contracti. Una est Navarri, Sanchii, & Azorii, qui putant hujusmodi matrimonium licitum, ac honestum esse. Altera quorundam aliorum, qui putant illicitum, ac prohibitum esse. Et utraque opinio est probabilis: ergo liberum est, alterutram sequi, quam velis. Si ergo offertur tibi uxor hęretica, in qua nihil displiceat præter hæresim, potes eam bona conscientia accipere, quia ita sentiunt supradicti Theologi, qui magnæ sunt authoritatis. Hoc intellige, salvo jure naturali, ac divino, si videlicet non sit periculum subversionis, ut supra excepi.

6. Posterior fundatur in eo, quod nemo jure Canonico cēsendus sit hęreticus, nisi qui in suo errore est pertinax, ut docet D. August. ep. 162. D. Thom. in 2. 2. q. 11. art. 2. ad 3. & alii passim. Ille autem censetur pertinax, qui sciēs, & prudens tenet aliquid contra consensum Ecclesiæ: vel qui cognoscit, & advertit suam opinionem contrariā esse sententiæ Ecclesiæ Catholicæ, & tamen persistit in sua opinione. Ita Cajet. in 2. 2. quæst. 11. a. 2. Melchior Canus l. 12. de locis cap. 9. Valentia tō. 3. q. 11. p. 1. dub. 4. Sanchius lib. 2. Moralium c. 7. n. 2. Et patet ex Augustino lib. 4. contra Donatistas cap. 16. ubi sic ait: *Constituamus aliquem sentire id de Christo, quod Photinus* (hæreticus) *opinatus est, existimantem ipsam esse Catholicam fidem; nondum illum hæreticum dico, nisi manifestata sibi doctrina Catholicæ fidei, resistere maluerit, & illud, quod tenebat, elegerit.* Vide, quæ diximus in Scholastica, tract. de hæresi, quęst. 2.

7. Jam vero constat, multos viros, ac fœminas esse in Germania, qui quidem habentur Lutherani; sed tamen, quia pertinaces nō sunt, non debent censeri hæretici, sed errantes Non. n. advertunt doctrinam Lutheranam, cui ab infantia addicti sunt, contrariam esse Ecclesiæ Catholicæ, quæ vere Catholica est. Si ergo vir Catholicus contraheret matrimonium cū hujusmodi fœmina Lutherana, (quod usitatum est) non peccaret contra prohibitionem Ecclesiæ; nec committeret sacrilegium. Nam talis fœmina, ex eo præcise, quia errat sine sua culpa, non censetur in-

tur indigne accipere sacramentum Matrimonii; ac proinde vir Catholicus, qui suo consensu, & verbo administrat illi hoc sacramentum, non censetur committere sacrilegium. Hoc ex indulgentia dico. Alioqui nulli author sum, ut hæreticam accipiat, si Catholicam habere potest.

CAPUT XIV.

An in aliis rebus liceat pacisci cum hæreticis.

1. LOquor de pacto licito, & honesto sive in rebus politicis, sive in negotio religionis. Est ergo quæstio an possit Catholicus pacisci cum hæreticis, sicut potest pacisci cum Catholicis? Resp. primo generatim; cum hæreticis non facile ineundi sunt contractus, conventiones, fœdera, pacta, sive publica, sive privata, propter tres potissimum causas. 1. Propter periculum subversionis. 2. Propter scandalum. 3. Propter ipsorum improbitatem, & perfidiam.

2. De periculo subversionis intelligi potest illud 2.Tim.2.v.17. *Sermo eorum ut cancer serpit.* Quasi dicat: Sermo hæreticorũ est instar morbi contagiosi, qui alios inficit. Sicut ergo nemo prudens facile agit cum homine habente morbum contagiosum, ne veniat in periculum morbi corporalis; ita nemo debet agere cũ hæretico, ne inficiatur morbo spirituali. Vide Cyprianum lib. 1. ep.3. ad Cornelium, & Leonem serm.5. de jejunio decimi mẽsis. Ob hanc causam Deus in veteri testamento prohibuit Judæis fœdera, societates, & amicitias cum gentilibus, ne scilicet ex eorũ consortio deficerent a vera fide ad idololatriam. Exod. 34. v.12. *Cave, ne unquã cum habitatoribus terræ illius jungas amicitias, quæ sint sibi in ruinam.* Et v. 15. *Ne ineas pactum cum hominibus illarum regionum.* &c. Et Deut. 7. 3. *Non inibis cum eis fœdus, neque sociabis cum eis conjugia, filiam tuam non dabis filio ejus, nec filiam illius accipies filio tuo, quia seducet filium tuum, ne sequatur me, & ut magis serviat Diis alienis.* Porro, quantum sit hic periculum, & quam nocens contagio, testantur non solum antiqui Judæi, qui olim plurimi a gentilibus perversi sunt (inter quos sapientissimus Salomon) sed etiam hujus temporis Christiani, qui non pauci in Germania, & vicinis provinciis ex conversatione cum Lutheranis, & Calvinistis a Catholicis defecerunt.

3. De scandalo res æque nota est. Constat multo rudiores, ac simpliciores scandalum pati, & in errorem induci, quando vidẽt suos Principes, aut alios viros nobiles, potentes, eruditos cũ hære-

reticis libere conversari, pacisci, matrimonia inire, baptismum celebrare, & similia agere. Putant enim eos hac sua familiari conversatione doctrinam,& religionem hæreticorum approbare;ac proinde se quoq; peccare non posse, si illorum exemplum imitentur. Unde paulatim fit, ut aperte incipiant hæresim pro vera doctrina amplecti;nec alio argumento tueri se possint, quã quod prætendant tales viros non posse errare, seque bona conscientia illorum vestigiis insistere. Hac re nihil notius in Belgio, Polonia, Austria, & aliis regnis, ac provinciis. Atque utinam haberemus multos Eleazaro similes,qui mori maluit,quam scandalum dare. Præclara illa vox illius: *Non enim ætati nostræ dignum est fingere, ut multi adolescentium, arbitrantes Eleazarum nonaginta annorum transisse ad vitam alienigenarum, & ipsi propter meam simulationem, & propter modicum corruptibilis vitæ tempus decipiantur.* 2. Mach. 6. v. 24.

4. De perfidia hæreticorum nemo dubitat, qui illos novit. Nec Deo, nec hominibus servant fidem. Non facile igitur cum illis paciscendum. Priorem partem probo exemplo Lutheri, qui omniũ hæreticorum hujus tẽporis Patriarcha est. Is triplici titulo fuit perfidus. Primo, quia fidem Catholicam, quam in baptismo susceperat, & multis annis professus erat, tandem abjecit, quæ summa perfidia est. In qua imitatus est Hymenæum, & Alexandrum, de quibus Apostolus 1. Tim. 1. 19. *Circa fidem naufragaverunt, quos tradidi Satanæ.* Secundo, quia cum esset Monachus, solemni ritu promisit Deo perpetuam castitatem. Non servavit; Monialẽ simili voto adstrictam sacrilego conjugio sibi adjunxit; similem mulierculis, de quibus idem Apostolus 2. Tim. 5. 11. *Cum luxuriatæ fuerint, in Christo nubere volunt: habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.* Tertio, cum similiter solemni ritu in Academia Catholica Doctor Theologiæ promoveretur, promisit, interposito iuramento, se defensurum eam doctrinam, quæ tunc usu erat recepta. Nec hoc præstitit. Quæ tertia fuit perfidia. Lutherum secuti sunt Lutherani, Calvinistæ, Anabaptistæ. Omnes, si non triplici, ut Lutherus, certe vel uno, vel duplici titulo, perfidi facti sunt.

5. Posterior sequitur ex priori. Nam si hæretici tam improbi sunt, ut pro nihilo ducant, fidem Deo promissam violare, quomodo nobis promissam servaturi sunt? Aut quis tuto poterit pacisci cum iis, qui etiam Deo illudunt? Simili argumento usus est Christus, Joan. 15.20. cum ait: *Non est servus major Domino suo. Si me persecuti sunt, & vos persequentur.* Poterat addere: *Si mihi fi-*

dem non servarunt, nec vobis servabunt. Sed quid opus est argumentis? Res ipsa loquitur. Extant exempla perfidiæ hæreticorũ, & vetera, & nova. Vetera taceo. Nova omnibus nota sunt.

6. Atque hæc generatim dicta sint. Speciatim hoc addo, Calvinistas in hac re deteriores esse, quam Lutheranos. Nam Calvinistæ nullam servant fidem. Illorum axioma est: *Jura, perjura, secretum prodere noli*. quod acceperunt a Priscillianistis, & aliis antiquis hæreticis, qui olim eodem usi sunt, ut refert Aug. lib. de hæresib. c. 70. Lutherani moderatiores sunt, de quibus infr. c. 22.

CAPUT XV.

An, si paciscaris cum hæreticis, fides servanda sit?

1. TAmetsi cum hæreticis non facile paciscendum sit, ut jam ostendi, nihilominus tamen, si cum illis pactus es, aut fœdus iniisti (si quidem nihil aliud obstat, quam hæresis) debes integre, & sincere servare illis fidem, non minus, quã Catholicis. Ratio est, quia obligatio pacti, seu mutuæ promissionis oritur ex triplici virtute, nempe veritatis, fidelitatis, & justitiæ. Et quidem virtus veritatis ad hoc obligat, ut sincere, nõ ficte promittas, id est, ut quod verbo promittis, etiã animo promittas, ne mẽdax sis. Virtus fidelitatis ad hoc obligat, ut opere præstes, quod promissũ est, ne perfidus sis. Virtus justitiæ ad hoc obligat, ut alteri, cũ quo pactus es, tribuas jus suũ, quod illi debetur ratione pacti, seu mutuæ promissionis, ne injustus, aut injuriosus sis. At hæ virtutes eque te obligant, sive apud Catholicos, sive apud hæreticos verseris: nusquam enim licet mentiri, nusquã perfidum esse, nusquã jus alterius violare, seu injuriã facere. Et sane, si semel cõcederes, hæc ideo licite fieri, quia hæretico mẽtiris, hæretico perfidus es, hæretico injuriam facis, quidni consequenter concedas, licere tibi hæreticum occidere, furto res ejus auferre, odio eum prosequi? Quæ omnia absurda sunt, & divinæ legi repugnantia.

2. Idem confirmatur ex Scripturis hoc modo: Quando fideles paciscũtur cũ gentilibus, & idololatris, debẽt illis servare fidẽ in rebus licitis, & honestis: ergo etiã quãdo paciscũtur cũ hæreticis. Hi enim in hac quidem re non sunt deterioris conditionis, quam illi. Antecedens probatur exemplo Josue, & aliorum Principũ populi Israelitici, qui cum pactum, & amicitiam, iniissent cum Gabaonitis, qui erant infideles, & idololatræ, tametsi ab illis decepti essent, tamẽ ita religiose, & sincere fidẽ ipsis promissam servarunt, ut non solum vitam, de qua pacti erant, illis darent,

sed

sed etiam contra vicinos hostes bello tuerentur. *Josue* 9. 15.

3. Quod autem recte, & laudabiliter id fecerint, imo facere debuerint, tribus argumentis confirmari potest. Primo, authoritate ipsius Josue, & aliorum Principum. Cum enim plerique e populo putarent, Gabaonitas jure occidi posse; nec fidem illis servandam esse, eo quod dolo pactum extorsissent, opposuerunt se Principes, & dixerunt. *Juravimus eis in nomine Dei Israel, & idcirco non possumus eos contingere.*

4. Deinde, miraculo res comprobata est. Nam Gabaonitæ cum propter fœdus cum Israelitis initum a vicinis Regibus bello infestarentur, jure fœderis petebant subsidium a Josue. Nec mora. Josue memor pacti, & societatis, cum armatis viris profectus est, ut arceret hostem, & Gabaonitas defenderet. Fit prælium. Deus, ut ostenderet gratam sibi esse pactorum fidem, non modo victoriam concessit Israelitis, sed etiam novo miraculo cohibuit solem, ne occumberet, ut tanto plus temporis esset ad hostem interimendum. Sic enim legimus Josue 9. 13. *Stetit Sol in medio cæli, & non festinavit occumbere spatio unius diei, obediente Deo voci hominis, & pugnante pro Israel.*

5. Tertio, sicut Deus concessit Josue hanc victoriam propter fidem servatam, ita propter eandem violatam gravissime punivit Saulem Regem, & universum populum. Res sic accidit: Gabaonitæ pacti erant cum Josue, & populo de vita, ut dictum est. Post annos trecentos, & amplius, Saul Rex, non obstante hoc pacto, multos eorum interfecit. Nec impune. Audiamus Scripturã 2. Reg. 21. 1. *Facta est quoque fames in diebus David tribus ãnis jugiter, & consuluit David oraculũ Domini. Dixitque Dominus: propter Saul, & domum ejus sanguinũ, quia occidit Gabaonitas.* Nec cessavit hæc plaga, donec septem viri, qui supererant de familia Saulis, cruci affigerentur. Sic enim pergit Scriptura: *Dixit ergo David ad Gabaonitas, quid faciam vobis? & quod erit vestri piaculũ, ut benedicatis hæreditati Domini? Dixeruntque ei Gabaonitæ, non est nobis super auro, & argento quæstio, sed contra Saul, & contra domum ejus: neque volumus, ut interficiatur homo de Israel. Ad quos Rex ait: quid ergo vultis, ut faciam vobis? qui dixerunt Regi: virum, qui attrivit nos, & oppressit inique, ita delere debemus, ut ne unus quidem residuus sit de stirpe ejus in cũctis finibus Israel. Dentur nobis septem viri de filiis ejus, ut crucifigamus eos Domino in Gabaa Saul, quondam electi Domini. Et ait Rex: ego dabo. Et dedit eos in manus Gabaonitarum, qui crucifixerunt eos in mõte coram Domino. Et repropitiatus est Deus terræ post hæc.* Vides, quam graviter punitus sit Saul in suis posteris, eo quod fidé a majoribus suis datã violasset.

6. Nec desunt similia exempla. Sedecias Rex fœdus percusserat cum Nabuchodonosor Rege Babylonis. Visum fuit ab eo resilire, & contra datam fidem agere; tum quod Nabuchodonosor esset gentilis, & idololatra; tum quod multis annis populum Judæorum afflixisset. Quid factum? Propter hanc perfidiam non modo Regni, & oculorum amissione, sed etiam miseranda suorum clade, & urbis vastatione punitus est, 2. Paral. 36.

7. Simeon, & Levi filii Jacob cum Sichemitis pacti erant de contrahendis ultro, citroque matrimoniis, hac conditione, ut Sichemitæ omnes circumciderentur. Factum est. Omnes circumcisi sunt. Quid vero illi? Contra pacta conventa circuncisos occiderunt. Quo prætextu? quod stuprum a Sichemitis patratum ulcisci vellent, Gen. 34. sed quia perfidia intercessit, merito a parēte audierunt: *Simeon, & Levi fratres, vasa iniquitatis bellantia. In consilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu illorum nō sit gloria mea, quia in furore suo occiderunt virum, & in voluntate sua suffoderunt murum. Maledictus furor eorum*, Gen. 49. 5.

8. Hæc ex sacris historiis petita. Ex profanis hoc accipe. Uladislaus Poloniæ, & Hungariæ Rex, magnis contra Turcarum Imperatorem Amuratem potitus victoriis, cum e bello in patriam rediret, inducias cum hoste pactus est, & juramento confirmavit. Non multo post, cum iterum ad bellum redintegrandum sollicitaretur a nonnullis Principibus Christianis, cœpit perplexus esse, quid potissimum faceret. Hinc incitabat illum gloria recentis victoriæ, & multorum cohortatio: illinc avocabant induciæ cum hoste pactæ. Vicit tandem altera pars. Igitur contra datam fidē bello Amuratem invadit. Utrinque pugnatum acriter. In progressu cum premi se, & constringi videret Amurates, multis suorū amissis, magno clamore in hanc vocē erupit; *Christe, si Deus es, ut Christiani tui de te perhibent, vindica perfidiam tuorum, qui contra pacta jurata bello me invadunt*. Mira res! Alea belli mox mutata. Uladislaus in medios Turcarum impetum faciens equo excutitur, & capite truncatus, perfidiæ pœnas dedit. Refert Gregorius Schedius in suis ad Tarnovianam Disputationem Notis, & alii complures.

9. Ex his concludo, si gentilibus, idololatris, & Turcis fides servanda est, etiam hæreticis jure communi servandam esse: Imo omnibus, tam bonis, quam malis, tam fidelibus, quam infidelibus, tam amicis, quam inimicis. Quare? Quia ad eam servandam obligamur ex virtute veritatis, fidelitatis, & justitiæ. Hæc autem obligatio non tollitur ex eo præcise, quod illi, quibus fidē promisimus, sint mali, hæretici, inimici. Imo Christus expresse man-

mandat, ut etiam inimicos diligamus, Matth.5.44. *Diligite inimicos vestros, ut sitis filii Patris vestri, qui in cælis est, qui facit solem suum oriri super bonos, & malos.* Sane, si charitas obligat nos etiam respectu inimicorũ, cur non similiter veritas, fidelitas, & justitia?

10. Excipio tamen tres casus (quos omnes boni Authores excipiunt) in quibus fides servanda non est. Primus est, si promissio, vel pactum sit de re turpi, aut illicita; ut si paciscaris cum aliquo de committendo furto, homicidio, adulterio, mendacio, usura. Ratio est, quia hujusmodi pactum non obligat; cum nemo possit obligari ad peccatũ. Quo spectat illud vulgare: *In malis promissis rescinde fidem.* Vide infra cap. 22. §. 12. & 13.

11. Secundus est, si pactum vi, aut metu cadente in constantem virum, injuste extortum sit. Tunc enim potest rescindi pro arbitrio ejus, qui injuste vim, aut metum passus est. Hinc in jure Canonico, cap. *De his, quæ vi,* sic decernitur: *Unde, quia quæ metu, aut vi fiunt, debent jure in irritum revocari, mandamus, quatenus prædicto N. cum integritate restituas omnia.* Et ibid. c. 4. *Quæ vi, metusve causa fiunt, carere debent robore firmitatis.* Et in jure Civ. C. de his, quæ vi, L. ult. *Venditiones, donationes, transactiones, quæ per potentiam extortæ sunt, præcipimus infirmari.* Et ratio est, quia qui metum, aut vim injuste incussit, injuriam alteri intulit: ergo tenetur illum in priorem statum restituere, & alter jus habet exigendi hanc restitutionem.

12. Tertius est, si is cum quo pactus es, non servat tibi fidem. Tunc enim nec illi teneris servare, respectu ejusdem pacti; v. g. Pactus es inducias cum hoste ad sexennium. Ille, neglecta induciarum fide, molitur tibi bellum sexennio nondum elapso: potes vicissim bello illum aggredi. Ratio est, quia pactum non obligat, nisi ex mutuo paciscentium consensu: si ergo alteruter paciscẽtiũ non amplius consentit, certum est, alterum non obligari. Quo spectat illud vulgare: *Frangenti fidem fides frangatur eidem.* Et regula juris in 6. *Frustra quis fidem postulat sibi servari ab eo, cui fidem a se præstitam servare recusat.* Hæc omnia accommodari possunt ad casus particulares, qui quotidie occurrunt.

Objectiones Adversariorum.

Prior objectio.

13. Adversarii generatim objiciunt hæc duo. Primo, quod Catholici doceant, non esse servandam fidem hæreticis. Secundo; quod reipsa non servent illis fidem. In utroque ma-

litiose agunt. Quod ostendam, proponendo speciatim utramque objectionem. Est igitur prior objectio. Catholici in Concilio Tridentino, Constantiensi, & Lateranensi docent, hæreticis non esse servandam fidem. Idem fecerunt varii Pontifices, Urbanus II. Gregorius IX. Sixtus V. Gregorius XIV. & Paulus V. Insuper Theologi Parisienses, Curia Parlamenti, Philippus Rex Hispaniæ, & Jacobus Simanca Episcopus Pacensis. Hæc objectio, quæ est cujusdã Batavi Calvinistæ, ex meris mendaciis conflata est, ut ostẽdi in quæstionibus Miscellaneis, & hic breviter repetam, discurrendo per singula objectionis mẽbra. Primo igitur

14. Concilium Tridentinum in fine sess. 13. 15. & 18. ex professo agit de salvo conductu, seu publica fide, ac securitate, & decernit hæc duo: Primo, ut omnibus Catholicis, & Hæreticis, cujuscunque status, ac conditionis sint, liceat publica fide, ac securitate venire ad civitatem Tridentinam, ibidem manere, stare, proponere, disputare, domum redire. Secundo, ut nemini liceat hanc publicam fidem, ac securitatem, omnibus promissam ullo modo violare: Et si quis sive Catholicus, sive hæreticus, eam violaverit, legitime puniatur, subeundo illas pœnas, quæ jure divino, & humano in violatores fidei cõstitutæ sunt. Hæc est summa decreti. Unde manifeste apparet impostura Batavi, qui ausus est scribere, Concilium decrevisse, publicam fidem, & securitatem hæreticis promissam non esse servandam. Contrarium plane decrevit.

15. Concilium Constantiense sess. 19. [quem locum objicit Batavus] similiter decernit hæc duo: Primo, quod sæcularis potestas nullo modo possit impedire Ecclesiasticã potestatẽ a suo legitimo exercitio; ac proinde, si quis sæcularis Princeps det alicui hæretico salvum conductum, hoc non debeat obstare, quo minus liceat Ecclesiastico Judici suum officium exercere, id est, examinare eum, & secundum allegata, & probata procedere. Ratio est, quia quando sunt duo Principes, qui habent distincta judicia, & tribunalia, quorum unum altero majus, ac superius est, tũc inferior Princeps non potest impedire superiorem ab executione suæ jurisdictionis; ac proinde securitas, quam promittit alicui, nõ extendit se ad tribunal superioris Principis; quia *superior legibus, & pactis inferioris non ligatur*, (ca. *Cum inferior*, Extr. de Majoritat. & obedientia.) Jam vero Princeps sæcularis, & Princeps Ecclesiasticus habent distincta tribunalia, ut notum est, & Ecclesiasticum tribunal est superius: (cap. *Solitæ*, titulo citato.) Ergo Princeps sæcularis, quando dat alicui salvũ conductum, non potest illum extendere ad tribunal Ecclesiasticum:

sticum, nec per datam a se securitatem impedire jurisdictionem Principis Ecclesiastici. Hoc ipsum diserte docent Jureconsulti.

16. Secundo decernit, quod Princeps sæcularis, qui promittit alicui securitatem, si fecerit, quod in se est, non maneat in aliquo obligatus. Ratio est, quia qui promittit securitatem, non censetur majorem promittere, quam præstare possit; ergo si facit, quod in se est, non peccat contra fidem promissionis. Tunc autē censetur facere, quod in se est, quando ex sua parte præstat, quod promisit. Quid autem promisit? Nihil aliud, quam securitatem ex sua parte contra vim injustam, salva semper justitia, & juris executione. Si ergo efficit, ut is, cui securitatem promisit, non patiatur vim injustam, jam satisfecit suæ promissioni. Ex utroque hoc decreto nescio qua arte cōcludat Batavus, Concilium Constantiense definivisse, non esse servandam Hæreticis fidem.

17. Concilium Lateranense sub Innocentio III. celebratum (quod etiam citat Batavus) nihil habet de Fide hæreticis servanda. Solū mandat Principibus Catholicis sub pena excommunicationis, ut purgent suas Provincias ab hæresi: & si id facere negligant, minatur illis privationem usus dominii, & Jurisdictionis in subditos. Verba Concilii hæc sunt; *Moneantur autem, & inducantur, &, si necesse fuerit, per censuram Ecclesiasticam compellantur sæculares potestates, quibuscunque fungantur officiis, ut, sicut reputari cupiunt, & haberi fideles, ita pro defensione præstent publice juramentum, quod de terris suæ jurisdictioni subjectis universos hæreticos ab Ecclesia denotatos bona fide pro viribus exterminare studebunt.* Et paulo post: *Si vero dominus temporalis requisitus, & monitus ab Ecclesia suam terram purgare neglexerit ab hæretica fœditate, excommunicationis vinculo innodetur: & si satisfacere contempserit intra annum, significetur hoc summo Pontifici, ut ex tunc ipse vassallos ab ejus fidelitate denunciet absolutos.*

18. Urbanus II. in epistola ad Episcopum Vapicensem decernit, Catholicos milites, qui Hugoni Comiti item Catholico præstiterant juramentū fidelitatis, non obligari juramento, quamdiu Hugo, qui propter injustū bellum erat excommunicatus, maneret in excommunicatione. Sic .n. inscribit: *Juratos milites Hugoni Comiti, ne ipsi, quamdiu excommunicatus est, serviant, prohibeto. Qui si Sacramenta* (fidelitatis) *prætenderint, moneantur, oportere Deo magis servire, quam hominibus. Fidelitatem enim, quam Christiano Principi jurarunt, Deo, ejusque sanctis adversanti, & eorum præcepta calcanti, nulla cohibentur authoritate persolvere.* Hinc non potest inferri hæc conclusio: ergo hæreticis non est

 fides

fides servanda. Primo, quia Hugo, de quo loquitur Urbanus, non erat hæreticus, sed Catholicus, nec excommunicatus propter heresim, sed propter iniquum bellum, quod gerebat. Secundo, aliud est, non esse serviendum Principi excommunicato in bello iniquo, & illicito: aliud, non esse servandam hæreticis fidem in pacto licito, & honesto. Hoc posterius non asserit Urbanus, sed illud prius.

19. Gregorius IX. in epistola ad Archiepiscopum Mediolanensẽ videtur aliquo modo patrocinari Batavo. Verba ejus sũt hæc: *Absolutos se noverint a debito fidelitatis, & totius obsequii quicunq; lapsis manifeste in hæresim aliquo pacto, quacunque firmitate vallato, tenebantur obstricti.* Sed revera non patrocinatur. Quod sic ostendo. Nostra quæstio est, an hæreticis, ex eo præcise, quia hæretici sunt, nõ debeat servari fides? Nos id negamus. Ratio est, quia nec ex natura rei, nec jure divino, alterum alteri connexũ est. Non quidem ex natura rei, quia si natura hæresis exigeret, ut ei, qui hæresi infectus esset, non servaretur fides, jam contra jus naturæ peccarent, quicunque servarent hæreticis fidẽ, etiã in rebus licitis, & honestis. Hoc autem falsum est. Non ergo ex natura rei connexa sunt hæc duo: *Hæreticum esse, & non servandam illi fidem.* Sed neque jure divino connexa sunt. Nusquam enim in Scriptura legimus, Hæreticis non esse servandam fidem. Imo contrarium ex ea ostensum est §. 2. & sequentibus.

20. Quomodo ergo Gregorius decernit, Hæreticis non deberi fidelitatem, & obedientiam a subditis? Dicam. Gregorius novam pœnam constituit in hæreticos sui temporis, quæ nec ex natura rei, nec jure divino constituta, & determinata erat. Hæc autem pœna fuit legitime constituta pro illo tempore. Tunc enim Mediolani periculũ erat, ne aliqui in hæresim laberẽtur. Ad eos deterrendos a tali crimine hæc lex pœnalis promulgata est: si quis Catholicorum, quod absit, labatur in hæresim, quæ nunc incipit pullulare, afficietur hac speciali pœna, ut alii Catholici, qui ante erant illi obstricti titulo fidelitatis, non amplius maneant obstricti. Justa lex. Dabo simile. Sicut hæresis peccatum est, ita etiam adulterium, & homicidium. Rursum, sicut hæresi nec jure naturali, nec divino annexa est hæc pœna, ut hæreticis ex eo præcise, quia hæretici sunt, non servetur fides: ita nec adulterio, nec homicidio annexa est. Et tamen si in aliquo loco timeretur libertas adulterandi, aut homicidium perpetrandi, posset Princeps ad impedienda hujusmodi peccata statuere hanc legem pœnalem: *Absolutos se noverint a debito fidelitatis, & totius obsequii, quicunque lapsis manifeste in adulterium, aut homi-*

homicidium, aliquo pacto, quacunque firmitate vallato, tenebantur obstricti. Hæc lex sine dubio esset justa. Ergo & lex Pontificis justa est. Et sicut ex illa non licet inferre hanc conclusionem: ergo adulteris, & homicidis, ex eo præcise, quia tales sunt, non est servanda fides: ita ex altera non licet inferre: ergo hæreticis, ex eo præcise, quia hæretici sunt, non est servanda fides. Ex utraque tamen licebit inferre: ergo adulteris, homicidis, & hæreticis, quatenus speciali huic legi, pro tali loco, & tempore subjecti sunt, non servanda fides.

21. Sixtus V. excommunicavit Henricum Navarræ Regem, & Principem Condæum propter hæresim, & subditos illorum absolvit a debito obsequii, & fidelitatis. Quid tum? An ideo docuit, nulli hæretico servandam esse fidem? Nihil minus. Sixtus duos tantum Principes, & eos quidem nominatim affecit hac pœna. Cæteri ab hac pœna fuerunt immunes. Simile est, quod objicitur de Gregorio XIV.

22. Paulus V. scripsit duo Brevia Apostolica, in quibus hortatur Catholicos in Anglia, non quidem ut negent Regi Jacobo civilem obedientiam, & fidelitatem in rebus politicis, ut falso criminatur Batavus: sed ne contra conscientiam suam, & contra professionem fidei Catholicæ, conjungant se hæreticis; & ne Ecclesiæ Romanæ potestatem, jurisdictionem, & obedientiam abjurent. Hæc Brevia transcripsi in nostris quæstionibus Miscel. in 2. tomo opusculorum.

23. Theologi Parisienses declararunt, populum regni Galliæ solutum, & liberatum esse a sacramento fidelitatis, quo antea obstricti erant Henrico Regi, postquam sententia Judicis in eundem Henricum legitime esset lata. Et hoc approbavit Curia Parlamenti Parisiensis. Quid hic mali est? Nihil, nisi quod Batavus suis mendaciis, & calumniis omnia in malam partem interpretatur.

24. Philippus Hispaniæ Rex cum hac conditione transtulit provincias Belgicas in Archiduces, ut si aliquis ex ipsorum hæredibus fieret hæreticus, hoc ipso privaretur administratione, possessione, & proprietate istarum provinciarum. Recte, & laudabiliter. Sed quia Batavus aliter sentit, infert Philippum docuisse, fidem hæreticis servandam non esse: mera impostura est.

25. Jacobus Simanca (qui ultimo loco objicitur a Batavo) idē docet, quod nos docemus; nempe, fidem hæreticis servandam esse in rebus licitis, & honestis, alias minime. Sic enim scribit in instit. Catholica cap. 46. n. 52. *Si fides hæreticis data esset a Principe, vel publica potestate, exacte servanda esset: si modo, quod ad-*

dixisset, non sit de illo genere rerum, quas lex aut inspirata, aut naturalis vetat praestare, &c.

Posterior Obiectio.

26. SEcundo objicit Batavus, Catholicos re ipsa non servare fidem hæreticis. Quod probat aliquot exemplis. Primo, quia non servarūt Joanni Hussio in Concil. Constantiensi. 2. Nec Hieronymo Pragensi ibidem. 3. Nec prædicantibus in Austria superiori. 4. Nec Hollandis in Belgio. Respondeo 1. generatim. Etiamsi vera essent hæc exempla, nihil aliud posset inde colligi, quam quod aliqui Catholici nō servent fidem. Nec plus momenti haberet objectio, quam si dicerem, aliquos Batavos esse perfidos; aut aliquot Calvinistas esse perjuros; aut aliquos Lutheranos esse ebriosos. Sit ita sane. An ideo omnes Batavi perfidi? aut omnes Calvinistæ perjuri? aut omnes Lutherani ebriosi? Absit. Alioqui nullum hominum genus esset securum ab infami accusatione. Nam in omni genere, ac statu sunt aliqui, qui delinquunt: Etiam inter Apostolos fuit unus proditor.

27. Respondeo 2. speciatim. Omnia falsa sunt, quæ objicit Batavus. Primo objicit, Joannem Hussium, cui a Sigismundo Imperatore datus fuerat salvus conductus, contra datā fidem in Concilio Constantiensi combustum esse; falsum est, factum id esse contra datam fidem. Quod duplici argumento convincam. Unum est: Qui dat salvum conductum jure communi nihil aliud dat, quam securitatem contra injustam violentiam, salva semper justitia, & juris executione, ut est communis Jureconsultorū regula, quam Saxones ex Carolina institutione exprimunt sub hac formula: *Damus tibi fidem publicam causam dicendi in judicio contra vim, non tamen contra juris executionem*. Et Patres Concilii Constantiensis sess. 6. *Ad quod a violentia, justitia semper salva, omnem salvum conductum nostrum, quantum in nobis est, præsentium tenore offerimus*. At vero Sigismundus Imperator dedit Joanni Hussio salvum conductū jure communi, quod negari non potest: ergo nihil aliud dedit, quam securitatem contra vim injustam. Hanc autem præstitit, quia nihil injuste passus est Hussius. Imo combustus est, inquis. Fateor, combustum esse, sed non injuste. Primo, quia Imperator, cum daret illi salvum conductum, sub pœna capitis prohibuit illi fugam. at Hussius contra hanc prohibitionem fuga elapsus est. Juste igitur puniri potuit. Secundo, quia retractus a fuga noluit hæresim abjurare. At leges Imperatoriæ pœnam capitis decernunt in hæreticos pertinaces,

naces, L. *quicumque*, C. de Hæreticis. Nulla ergo injustitia intercessit.

28. Quid ad hæc Batavus? De heresi silet, & silendo consentit. De fuga negat. At probi Authores affirmant, ut Campianus Martyr in rationibus Academicis, Nauclerus generat. 48. Cochlæus lib. 2. historiæ Hussitarum, & alii plures. Imo ex adversariis, Laurentius Humfredus in suo volumine, quod contra Campianum scripsit. Is, inquam, non solum fatetur fugam Hussii, sed etiam conatur excusare dupliciter: Primo, quia Hussius, inquit, videbat se observari a Patribus, & suspectum haberi, ideoque cœpit de fuga meditari: Secundo, fugerunt eodē tempore tres Pontifices, Joānes, Benedictus, & Eugenius. Non ergo culpandus Hussius, si & ipse fugerit: Sane, si Humfredus putasset, Hussium non fugisse, quid opus erat hac duplici excusatione? Neutra tamen sufficit. Non prior, quia Patres merito observabant illum, quem sciebāt palam professum fuisse hæresim in Bohemia, ne forte & Constantiæ virus suum proseminaret. An ideo contra fidem fugiendum erat? Nec posterior, quia culpa unius non potest patrocinari culpæ alterius. Fugerint sane Pontifices, (de quo jam non disputo) an propterea licuit Hussio contra pacta conventa impune fugere? Nullo modo.

29. At, inquis, in formula Concilii Constantiensis non legitur damnatus esse Hussius propter fugam, sed propter heresim. Quid tum? Poterat utroque titulo damnari. Patres Concilii judicabant sufficere crimen hæresis. Unde, quidquid sit de fuga, iterum concludo, legitime damnatū esse Hussium, salvo conductu non obstante. Is enim legitime damnari potest, non obstante salvo conductu, qui legitime convincitur de hæresi, quā abjurare nō vult; quia salvus conductus, qui jure communi datur, non impedit justitiam, & juris executionē: Atqui Hussius fuit legitime convictus de hæresi, quam abjurare non voluit: ergo potuit legitime damnari, non obstante salvo cōductu. Hic vertat se Batavus, quo vult, non salvabit Hussium. An negabit pertinaces hæreticos damnari posse? At hoc decernunt leges Imperatoriæ. An Hussium negabit fuisse pertinacem hæreticū? At pertinaciter docuit multas hæreses. Docuit 1. Deū debere obedire Diabolo. 2. Si Episcopus, aut Sacerdos existat in mortali peccato, non ordinare, non conficere, non consecrare. 3. Nullum, qui sit in peccato mortali, esse amplius Principem civilem, aut Prælatum Ecclesiasticum. 4. Omnia de necessitate absoluta evenire. 5. Illicita esse juraméta, quæ fiunt ad roborandum humanos contractus, & civilia commercia. 6. Contra sacram Scripturam esse, quod Ecclesiastici

habeant

habeāt possessiones. 7. Augustinum, Benedictum, Bernardum damnatos esse, nisi pœnituerint de hoc, quod habuerint possessiones, & intrarint religiosum statum. 8. Omnes status religiosos introductos esse a Diabolo. Has, & similes hæreses docuit Hussius, ut refert Concilium Constantiense sess. 8. Cochleus lib. 1. histor. Hussitarum, Sanderus lib. 7. Monarchiæ, & alii.

30. Atque hoc sit primum argumentum contra Batavum defensorem Hussii: Alterum est: Si Hussio fides violata esset, procul dubio vel ipse aliquādo, vel Hieronymus Pragensis, vel certe Bohemi de hac re fuissent questi: at nemo questus est unquam. Quis ergo credat, fidem illi esse violatam? Sane Hussius, cum ad mortem duceretur, multa liberrime dixit in Ecclesiam Romanam, & ad Christū supremum Judicem appellavit, ut acta ejus, quæ a diversis scripta sunt, testantur. At de fide violata ne verbum quidem fecisse legitur. Similiter Hieronymus Pragensis, qui aliquot diebus post Hussium exustus est, publice quidem testabatur, Hussium fuisse virum bonum, justum, sanctum, & tali morte indignum; sed contra fidem datam aliquid passum esse, nunquam meminit. Denique Bohemi Nobiles, qui impense favebant Hussio, & ejus dogmata tuebantur, cum postea ad Concilium Basileense oblato salvo conductu vocati essent, missa insigni legatione, comparuerunt. Quis credat hoc facturos fuisse, si de fide Hussio violata Catholicos suspectos habuissent?

31. Possum idem confirmare ex Luthero, qui particularem articulum scripsit de Hussio, a Leone X. inter cæteros damnatum, in quo tametsi mirifice laudet Hussium a sanctitate, & doctrina, nihil tamen attingit de salvo conductu violato. Ex his omnibus ita concludo: Si vel Imperator Catholicus, vel Patres Concilii Constantiensis contra fidem publicam egissent, aliquis saltem ex Adversariis hoc probrum illis objecisset. Atqui nec Hussius ipse, nec Hieronymus Pragensis, nec Bohemi Nobiles, nec Lutherus, qui omnes fuerunt hostes Catholicorum, quicquam illis objecerunt: ergo evidens signum est, nihil tale accidisse. Quid hic dicet Batavus?

32. De Hussio satis: Alterum exemplum est de Hieronymo Pragensi, quem etiam contra fidem datam combustū esse, objicit Batavus, sed falso, ut patet in histor. Ex quibus hęc certa sunt: Primo, Hieronymum non accepisse salvum conductum ab Imperatore Sigismundo. Ita Cochlæus l. 2. hist. Hussitar. Molanus lib. 3. de fide hæreticis servanda, c. 2. & alii. Secundo, citatum tamen a Concilio Constantiensi, oblato salvo conductu, cū hac expressa clausula, *Salva semper justitia*, ut habetur in eodem Concilio sess.

6. &

6. & passim apud alios Authores. Tertio, citatum comparuisse, disputasse, convictum esse, hæresim abjurasse. Patet ex eodem Cōcilio sess. 19. ubi ponitur formula abjurationis. Quarto, in hæresim relapsum esse, fugisse, reductum esse, exustum esse. Ibidem sess. 21. & apud Cochlæum, Molanum, Campianum, & alios. Hinc concludo, non esse illi fidem violatam. Primo, quia datus est illi salvus conductus cum hac clausula: *Salva semper justitia*. Secundo, quia per fugam exspiravit salvus conductus. Tertio, quia in hæresim, quam abjuraverat, relapsus est.

33. Tertium exemplum est de Archiducibus Austriæ, quos ait Batavus contra pacta conventa, & jurata expulisse Barones, Nobiles, & alios subditos Evangelicos obedientes ex Austria superiore, & Jesuitas recepisse. Merum figmentum est, quod ante duodecim, & plures annos refutavi. Primo quidem, quia falsum est, Archiduces expulisse Barones, & nobiles ex superiori Austria, tempore Rudolphi Imperatoris. Expulerunt aliquos tantum Prædicantes; nullum Baronem, nullū nobilem. Secundo, falsum est, id factum esse contra pacta jurata. Nunquam id probabit Batavus. Et sane, cum id temporis ab eo sciscitatus essem, unde sciret, Archiduces contra pacta jurata id fecisse, primum quidem hæsit, ac tergiversatus est, ac tandem omni alio præsidio destitutus, hoc responsum dedit: *Vobis Jesuitis satis constat de Archiducum perfidia, nec opus est, ut a me instruamini*. Si hoc satis est, simili modo dicam millies contra pacta jurata fecisse Batavum. Si quærat, unde sciam? Eludam simili responso: ipsi satis constare de sua perfidia, nec opus esse, ut a me instruatur.

34. Quartum exemplum est de Hispanis, & Hollandis. Ait Batavus, omnes tractationes pacis in Belgio ab Hollandis quidem fuisse admissas, sed ab Hispanis perfide semper abruptas; sed suo se ore condemnat. Nam in eodem libello, in quo hoc obiicit, diserte scribit, Hollandos ante 24. annos, communi ordinum decreto, Hispanorum imperium in æternum abjurasse, ac proinde ab eo tempore cum Hispanis de pace tractare, aut paciscí nec voluisse, nec potuisse. Nunc quæro a Batavo, quomodo omnes pacis tractationes ab Hollandis admissæ sunt, si Hollandi ante 24. annos jurarunt, se cum Hispanis de pace tractare non velle? Aut quomodo eædem pacis tractationes ab Hispanis perfide abruptæ sint, si cum iis de pace tractatum non est? Abeat Batavus cum suis mendaciis.

CA-

CAPUT XVI.

An Princeps Catholicus possit tolerare hæreticos in sua provincia?

1. HÆc duo distinguenda sunt. 1.] An Princeps Catholicus possit concedere suis subditis, ut fiant hæretici, vel inducere hæresim, vel introductam fovere, confirmare, approbare, vel quocũque alio modo in eam consentire, aut positive cooperari? 2. An possit eam permittere, seu tolerare? Prius nullo modo licitum est, quia hæresis est peccatum, & quidem majus peccatum, quam furtum, homicidium, adulterium; at Princeps nullo modo potest concedere suis subditis, ut committant furta, homicidia, adulteria, neque potest introducere hujusmodi peccata, neque introducta fovere, confirmare, approbare, nec alio quocunque modo in ea consentire, aut positive cooperari: ergo idem de hæresi dicendum est. Nemo dubitat.

2. De posteriori quæstio est, quã hoc loco disputamus, an scilicet Princeps Catholicus possit in sua Provincia, ubi Catholici, & hæretici permixti sunt (ut in Austria) tolerare, seu permittere hæresim, an vero teneatur eã impedire, & vi extirpare? Similis quæstio est, an possit tolerare, seu permittere usuras, meretrices, adulteria, blasphemias? Et quidē, quod ad hæresim attinet, aliqui putant [magis ex zelo, quam ex sciētia] Principē in nullo casu posse permittere hæresim in sua provincia; imo potius debere vitam, fortunas, & principatũ amittere, quam hæreticos tolerare. Primo, quia nullo modo licitũ est favere hereticis, & qui favent, incurrunt excommunicationē Bullæ Cenæ Domini: at tolerare, seu permittere heresim in sua Provincia, est favere hæreticis: ergo nullo modo id licitũ est. Secundo: non sunt faciēda mala, ut eveniant bona, teste Apost. Rom. 3. 8. At heresis mala est: ergo non licet eam tolerare, etiamsi aliquid boni inde eventurũ sit. Tertio, quia Reges Hebreorũ, qui olim in suo regno permittebãt idololatriã, gravissime a Deo reprehendebantur, ut Roboam, Joram, & alii plures: ergo signum evidens est, hujusmodi permissionem, seu tolerantiam Deo ingratam esse. Alii rectius sentiũt, Principē in quibusdam casibus posse permittere hæresim, in quibusdã non posse. Utrumque per sequentes Conclusiones explicandum est.

3. Prima Conclusio. Permissio peccati (ut hæresis, furti, homicidii, adulterii, & similium) duplex est. Una, qua quis permittit fieri peccatum, & non impedit. Sic Deus permittit fieri omnia pecca-

peccata, quę fiunt in hoc mũdo, & non impedit. Si enim impediret, non fierent. Altera, qua quis permittit non solum fieri peccatum, sed etiam impune fieri; ut si neque impediat, ne fiat, neque etiam puniat, quando factum est. Sic Princeps, & Magistratus solent permittere usuras, & meretricia: quia neque impediunt, ne fiant, neque puniunt, quando facta sunt. Nos hic potissimum agimus de priori permissione, quæ aliquando conjuncta est cum posteriori, ut in hominibus: aliquando separata, ut in Deo. Nam Deus permittit quidem fieri peccata, non tamen permittit impune fieri. Homines utroque modo sæpe permittunt.

4. Secũda Conclusio. Permissio peccati, priori modo sumpta, ex natura sua neque bona, neque mala est, sed indifferẽs, & ratione circũstantiarum potest bene, vel male fieri. Nam Deus bene permittit peccata, quia si male permitteret, esset culpabilis: quod absit. At homines aliquando bene, aliquando male permittunt, ratione bonæ, vel malæ circũstantiæ, ut in progressu videbimus. Hinc sequitur, permissionem peccati differre ab ipso peccato. Nam peccatum ex se malum est, neque unquam bene fieri potest. At permissio peccati ex se indifferens est, & potest bene, vel male fieri. Unde Deus, tametsi possit permittere peccatum, sicut reipsa permittit, non tamen potest peccare. Et similiter homines, tametsi aliquando licite permittant peccatum, nunquam tamen licite peccant. Vide Cajet. in 2.2. qu. 10. art. 11.

5. Tertia Conclusio. Permissio peccati in tribus casibus potest bene, ac licite fieri. Primo, quando fit majoris boni obtinendi causa. Secũdo, quando fit majoris mali evitandi causa. Tertio, quando is, qui permittit peccatum, ideo permittit, quia non potest impedire. Duos priores modos expresse tradit D. Thom. in 2.2. q. 10. ar. 11. Tertius per se notus est.

6. Et quidem Deus permittit peccatum primo modo, non autem secũdo, aut tertio. Non enim ideo permittit, ut ex permissione minoris mali evitetur majus malum, quod aliter evitari non possit; nullũ enim malũ est, quantũvis magnũ, quod sine permissione minoris mali evitare nõ possit, si velit. Nec ideo permittit, quia impedire nequeat. Potest impedire, quando vult. Cur ergo permittit, & non impedit? ideo permittit, ut majus bonum inde eliciat. Sic permisit peccatũ primi parentis, & ex ejus occasione, præter alia bona, procuravit incarnationem Verbi, quod est excellentissimum bonum. Sic etiam permisit peccatum filiorum Jacob, quod commiserunt in fratrẽ suũ Joseph, quia ex ejus permissione secuta sunt majora bona, ut fassus est Josephus coram fratribus suis, cum dixit Gen. 50, 20. *Vos cogitastis de me malum.*

sed

sed Deus vertit illud in bonũ, ut exaltaret me, & salvos faceret multos populos. Idem de aliis aliorum peccatis dicendum est. Unde August. in Enchirid. cap. 27. *Melius enim judicavit de malis bene facere, quam mala nulla esse permittere.*

7. At homines non solum primo, sed etiam secundo, & tertio modo possunt licite permittere peccatum. Et quidem primo modo Ecclesia permittit ritus Judæorum, qui nunc mali sunt; quia ex eorum permissione majus bonum potest evenire. Nam illi ritus, ut Circumcisio, & Agnus Paschalis, fuerunt in Veteri Testamento a Deo instituti, ut essent umbræ, seu figuræ Baptismi, & Eucharistiæ. Quando ergo Judæi hoc tempore usurpant circumcisionem, & esum Agni Paschalis, testantur Baptismum, & Eucharistiam a Deo esse, quia fuerunt a Deo præfigurata per circũcisionem, & Agnum Paschalem. Et hoc modo confirmant nostram religionem, quod est magnum bonum.

8. Secundo modo Principes, & Magistratus permittunt lupanaria, & usuras, tanquam minus malum, ad evitandum majus malum, ut recte notat Cajetanus, & alii. Nam si non permitterentur lupanaria, multæ honestæ Virgines, ac Matronæ venirent in apertum periculum pudicitiæ, & castitatis, juxta illud Augustini lib. 2. de Ordine, cap. 4. *Aufer meretrices de rebus humanis, turbaveris omnia libidinibus.* Similiter si non permitterẽtur usuræ, multa fierent furta, rapinæ, oppressiones pauperum, & his similia incommoda. Et hic locum habet commune illud Theologorũ axioma: Ex duobus malis, si utrumque vitari non potest, minus eligendum est. Quo utitur D. Thomas loco citato: Et ex eo probat, quod hoc loco probandum est, ritus gentilium, & hæreticorum, majoris mali evitandi causa, tolerari posse. Eodem utitur Cajetanus ibidem; Valentia tom. 3. disput. 1. quæst. 10. pun. 7. Molina tract. 2. de Jure, & Justitia disp. 335. & alii passim. Et ratio est, quia in tali casu non permittitur minus malum, quatenus malum est, sed quatenus conducit ad evitãdum majus malum, quod aliter evitari non potest: ac proinde eligitur sub ratione boni utilis, seu conducibilis. Et hoc ipsa natura dictat. Nam qui timet, ne capiti vulnus infligatur, solet ex instinctu naturæ brachium objicere, quia mavult brachium, quam caput sauciari. Illud enim minus malum est, quam hoc.

9. Tertio modo, iidem Principes, & Magistratus permittunt quædam peccata subditorum, eo quod nõ possint, etiamsi velint, ea impedire. Sic Josaphat initio regni permisit idololatriam, cui populus erat addictus, quia non poterat impedire, 3. Reg. 22. 41. At postea, confirmato jam regno, cum & potentior, & audacior factus

factus esset, non amplius permisit; sed impedivit. 2. Paralip. 17. 7. Idem factum est in primitiva Ecclesia, quando multi erant Judæi, & Gentiles, & pauci Christiani. Hi enim cogebantur tolerare illorum ritus, & sacrificia, quia non erat modus impediendi. Et hoc modo Reges, & Principes coguntur tolerare quedã peccata in suis regnis, & provinciis, quæ per longam consuetudinem irrepserunt, & a majori parte vel magnatum, vel communitatis committuntur.

10. Ex dictis concludo, Principem Catholicum in tribus casibus posse permittere, seu tolerare hæresim in sua civitate, vel provincia. Primo, quando non potest impedire. Secundo, quando ex permissione speratur majus bonum. Tertio, quando ex permissione evitatur majus malum, quod aliter evitari non potest. Aliquando concurrunt hi tres casus, aliquando separati sunt. Singulos explicabo. Primus est, quando Princeps non potest impedire hæresim; ut si in aliqua civitate, vel provincia sint multo plures, & potentiores hæretici, quam Catholici: & sint tam pertinaces, ut non possint, nisi vi coacti, ab exercitio cohiberi. Quid faciat tunc Princeps? Non potest eos vi cogere, quia non est satis potens, nec alius occurrit impediendi modus, cum sint pertinaces. Igitur tolerandi sunt, quamdiu aliter fieri nequit.

11. Secundus est, quando ex permissione speratur majus bonum; ut si Princeps Catholicus posset quidem vi coercere hæreticos, sed tamen putet mitius agendum esse ex duplici capite. Primo, quia videt Catholicos, qui vivunt inter hæreticos, ex pia quadam æmulatione fieri quotidie ferventiores in sua vita, ac religione, & non solum in moribus, & observatione mandatorum Dei proficere, sed etiam magis, ac magis ad doctrinam fidei nostræ explicandam, & propugnandam excitari. Secundo, si advertit etiã ipsos hæreticos ex illo Catholicorũ fervore paulatim accendi, & Catholicis aggregari. Hæc bona non evenirent, si nollet illos tolerare. Tunc enim neque Catholici tam essent ferventes, neque hæretici resipiscerent, sed quasi vim passi fierent pertinaciores. De priori bono intelligendum est illud 1. Corin. 11.19. *Oportet & hæreses esse, ut & qui probati sunt, manifesti fiant in vobis*. Quem locum pulchre explicat S. Augustinus in libro de vera religione cap.8. cum ait: *Sed quoniam verissime dictum est: Oportet multas hæreses esse, ut probati manifesti fiant inter vos; utamur etiam isto divinæ providentiæ beneficio. Ex his enim hominibus hæretici fiunt, qui etiamsi essent in Ecclesia, nihilominus errarent. Cum autem foris sunt, plurimum prosunt, non verum dicendo,* quod

quod nesciunt, sed ad verum quærendum carnales, & ad verum aperiendum spirituales Catholicos excitando. Sunt enim innumerabiles in Ecclesia sancta Dei probati viri, sed manifesti non fiunt inter nos, quamdiu imperitiæ nostræ tenebris delectati, dormire malumus, quam lucem veritatis intueri. Quapropter multi, ut diem Dei videant, & gaudeant, per hæreticos de somno excitantur. Utamur igitur etiam hæreticis, non ut eorum approbemus errores, sed ut Catholicam disciplinam adversus eorum insidias asserentes, vigilantiores, & cautiores simus, etiamsi eos ad salutem revocare non possimus. De posteriori bono videantur Interpretes in cap. 10. Danielis, de duobus Angelis inter se concertantibus, An Judæi deberent diutius manere in Perside cum gentilibus? Alter asserebat, eo quod multi gentiles, qui vivebant inter bonos, ac ferventes Judæos, eorum exemplo converterentur ad cultum veri Dei.

12. Tertius est, quando ex permissione, seu tolerantia hæresis evitatur majus malum, quod aliter evitari non potest; ut si Princeps Catholicus vellet quidem impedire, vel coercere hæreticos in sua Provincia, sed si tentaret, ipsi cum vicinis populis, ac Principibus hæreticis conspiraturi essent, & impetu facto Catholicos oppressuri; tunc enim foret consultius permittere, seu tolerare hæreticos permixtos cum Catholicis, quam cum tanto dispendio, & jactura illos irritare. Recta ratio hoc exigit.

13. Extra hos tres casus non potest Catholicus Princeps permittere, seu tolerare hæreticos in sua provincia, vel civitate. Itaque peccant illi gravissime, qui vel ex mera negligentia permittunt illos seorsim irrepere; vel qui spe lucri temporalis libenter eos tolerant, ut fieri solet in quibusdam magnis Emporiis, ubi hæretici, & Turcæ, & Mauri tolerantur ratione mercaturæ; vel qui propter favorem, cognationem, affinitatem, aut similem respectum humanum non volunt eos offendere, aut impedire: quod vitium late diffusum est.

14. Superest una quæstio, quæ præcedenti annexa est: An Princeps Catholicus non solũ possit permittere, seu tolerare hæreticos, sed etiam pacisci, seu permittere se permissurum, seu toleraturum? Respondeo: Potest. Ratio est, quia tunc potest aliquis licite promittere, quando rem licitam promittit, si aliũde nihil obstet: sed Princeps in tali casu rem licitã promittit, ut ostensum est. promittit eni permissionem, seu tolerantiam heresis, quæ in tribus supradictis casibus est licita. Unde hæc regula servari debet: Quandocunque permissio, seu tolerantia alicujus mali licita est, tunc etiam promissio talis permissionis, seu tolerantiæ licita

cita

cita est. Quando autem permissio, seu tolerantia est illicita, tunc etiam promissio illius est illicita. Patet in simili. Nam si matrimonium inter Petrum, & Catharinam potest esse licitum, etiam promissio talis matrimonii potest esse licita: Et si non potest esse licitum matrimonium, ratione alicujus impedimenti, nec promissio potest esse licita. Ratio a priori est; quia honestas, vel turpitudo promissionis pendet ex honestate, vel turpitudine objecti, id est, rei promissæ.

15. Argumenta contraria, quæ initio capitis proposita sunt, ex dictis facile diluuntur. Primum est: Non licet favere hæreticis; sed qui permittit, seu tolerat hæreticos, favet illis: ergo non licet tolerare, seu permittere. Respondeo: Major vera est, hoc sensu: Non licet favere hæreticis, quoad hæresim. Minorem distinguo. Nam qui permittit, seu tolerat hæreticos sine legitima causa, favet illis: Qui autem permittit, seu tolerat illos ob legitimam causam, non favet: Sic Deus permittit, & non favet.

16. Secundum est: Non sunt facienda mala, ut eveniant bona. At hæresis mala est: ergo non licet eam tolerare. Respondeo: Negatur consequentia. Nam aliud est, facere malum: aliud, permittere, seu tolerare malum. Verum est, non esse facienda mala, ut eveniant bona. Falsum est, non esse permittenda mala, ut eveniant bona. Potest ergo fieri duplex syllogismus. Prior: Non sunt facienda mala, ut eveniant bona: sed hæresis mala est: ergo non est facienda hæresis, ut inde eveniat aliquod bonum. Totum concedo. Posterior: Non sunt toleranda mala, ut eveniant bona: sed hæresis mala est: ergo non est toleranda, ut eveniat bonum. Major falsa est. Nam Deus tolerat omnia mala, quæ fiunt in hoc mundo, ut eveniant bona, & tamen non peccat. Dabo exemplum quotidianum. Petrus non potest furari, ut det eleemosynam: non potest mentiri, ut alteri prosit: non potest blasphemare, ut recreet; quia qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt. Potest tamen permittere, ut alii illa faciant, si habeat legitimam causam permittendi. Quamvis enim alii peccent faciendo, ipse tamen non peccat permittendo.

17. Tertium est: Reges Hebræorum, qui in suo regno tolerabant idololatriam, gravissime a Deo reprehensi sunt: ergo non licet tolerare idololatriam, ac proinde nec hæresim. Respondeo ex dictis: Aliud est, introducere, fovere, confirmare, & approbare idololatriam: aliud, permittere, seu tolerare. Rursum, aliud est permittere, seu tolerare ex legitima causa, aliud permittere, seu tolerare absq; legitima causa. Igitur Reges Judæorũ reprehensi sunt, qui aut introduxerunt idololatriã, ut Jeroboã,

Q q aut

sunt conservantur, ut Nadab, Baasa, & alii plures; aut sine legitima causa tolerarunt, ut Asa; non autem, qui ex legitima causa tolerarunt, ut Josaphat, de quo supra §.9.

CAPUT XVII.

An Princeps, vel Magistratus possit hæreticos propter solam hæresim pœna capitis punire?

1. Affirmant Calvinistæ: negant Lutherani. Nos distinguimus. Duo enim spectari possunt in hæresi. Primo, quod sit peccatū. Et hoc illi commune est cum omnibus aliis peccatis. Secundo, quod perturbet pacem, & tranquillitatem Reipublicæ. Hoc non est illi commune cum omnibus, sed tantum cum aliquibus; ut cum homicidio, furto, rapina, adulterio, rebellione, & similibus. Priori modo non punitur a Magistratu pœna capitis; sed posteriori. Et quidem juste. Quod dupliciter ostendo.

2. Primo, quia in veteri Testamento pœna mortis affecti sunt idololatræ, falsi Prophetæ, blasphemi, inobedientes, & qui similia peccata, quæ Rempublicam turbare solent, perpetrassent. Nam Moyses jussit occidi multa millia Israelitarum, eo quod adorassent idolū vituli, & a reliquo populo secessionem fecissent. (Exod. 32. v. 27.) Similiter Helias interfecit Prophetas Baal. (3. Reg. 18. 40.) Idem fecit Jehu, (4. Reg. 10. 25.) Denique Mathathias trucidavit quendam Judæū sacrificantem idolis. (1. Mach. 2. 24.) Neque solum usitata fuit hæc pœna, sed etiam a Deo præcepta. Lev. 20. 2. *Si quis dederit de semine suo Moloch, morte moriatur*. Et cap. 24. 16. *Qui blasphemaverit nomen Domini, morte moriatur*. Et Num. 25. 5. *Occidat unusquisque proximos suos, qui initiati sunt Beelphegor*. Et Deut. 13. 6. *Si tibi voluerit persuadere frater tuus, ut servias Diis alienis, statim interficies*. Et cap. 17. 12. *Qui superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, & decreto Judicis, moriatur homo ille*. Hinc concludo, si in veteri Testamento juste statuebatur pœna capitis in idololatras, & apostatas a fide, etiam in novo Testamento statui posse in hæreticos, quatenus communis concordiæ Christianæ turbatores sunt.

3. Secundo, Hæretici, præsertim pertinaces, de quibus proprie hic agimus, non minus perturbant pacem, & tranquillitatem reipublicæ, quam homicidæ, fures, raptores, adulteri: At hi juste puniuntur pœna capitis, ut omnes boni fatentur; ergo & illi puniri possunt. Dices: non est par ratio. Nam homicidæ, fures, adulteri turbant pacem politicam; & ideo puniuntur a

Magiſtratu politico. At hæretici non turbant pacem politicam, ſed tantum Eccleſiaſticā, & ideo non debent puniri a Magiſtratu politico pœna corporali, ſed tantum ab Eccleſiaſtico pœna ſpirituali. Reſpondeo. Hæretici turbant utramque pacem. Primo quidem, ac per ſe, pacem Eccleſiæ; quæ conſiſtit in unitate fidei, Epheſ. 4. 5. *Unus Dominus, una fides, unum baptiſma*. Deinde conſequenter pacem reipublicæ, quæ ſine unitate fidei cōſervari non poteſt. Ubi enim eſt publica animorum diſſenſio, quam introducunt hæretici, ibi pax publica eſſe non poteſt.

4. Hoc teſtatur Chriſtus, cum ait: *Omne regnum in ſe diviſum deſolabitur.* Teſtantur exempla hæreticorum. Quas turbas toto Oriente excitarunt Arriani? Quas in Grecia Macedoniani? Quas in Africa Donatiſtæ, & Circumcelliones? (de quibus Auguſtin. ep. 68. ad Januarium Donatiſtam] Quas in Imperio Romano Iconomachi, & Albigenſes? Huſſitæ in Bohemia? Calviniſtæ in Anglia, Gallia, Belgio, Polonia? Lutherani in Germania, tempore belli ruſticorum? Taceo præſentes rebelliones, & conſpirationes, quæ omnibus notæ ſunt.

5. Et quid mirum? Nulla unquam familia fuit, in qua diſſentiens religio pacē non turbarit. Exēplo ſit diſcordia inter Iſaac, & Iſmaelem in familia Abrahæ: inter Jacob, & Laban, in Meſopotamia; inter Moyſen, & uxorem ejus Sephoram, dum proficiſcerentur in Ægyptum. Quomodo ergo in toto Regno, Provincia, civitate pax, & concordia ſperari poteſt, ubi religionis, ac fidei ſumma diſcordia? Certe non poteſt. Nam ubi hæreſis, ibi ſuperbia; ubi ſuperbia, ibi diſſenſio. Hinc infero; cum hæretici ſuperbi ſint, ſane ſi a nobis diſcrepant in Sacramentorū adminiſtratione; ſi Templa, & Monaſteria noſtra evertunt; ſi altaria, & imagines deſtruunt; ſi Epiſcopis, & Clero illudunt; ſi ritus, & ceremonias contemnunt; ſi ſacrificia, jejunia, & dies feſtos execrantur; quomodo in rebus politicis concordiam, & pacem nobiſcū ſervare poſſunt? id præter conſuetudinem, & ingenium illorum eſt. Qui olim conjunctiores, quam Judæi, & Iſraelitæ? At poſtquam altare contra altare, templum contra templū erectum eſt, mox inexpiabili diſſidio diſſecti, & diſſociati ſunt.

6. Nunc repeto argumentum, quod poſui ſub hac forma: Hæretici magis perturbant pacem Chriſtianam, quam homicidę, fures, adulteri: at hi juſte puniuntur pœna capitis: ergo magis illi. Major probata eſt, quia pax Chriſtiana eſt duplex: una Eccleſiaſtica, quæ conſiſtit in unitate fidei Sacramentorum: altera politica, quæ conſiſtit in externa juſtitia, & tranquillitate. Utramque turbant hæretici; alteram tantum homicidæ, fures, a-

 dul-

dulteri. Ergo illi perniciosiores sunt, quam hi. Videamus nunc, quid contra hanc doctrinam possit objici.

7. Primo objicitur illud Isa. 11. v. 9. *Non occident in universo monte sancto meo*, idest, in Ecclesia. Ubi Propheta prædicit doctrinam Evangelii propagandam in Ecclesia sine cæde, & sanguine. Respondeo: Sensus Prophetæ pendet ex verbis præcedentibus, quę sic habent: *Egredietur virga de radice Jesse, & flos de radice ejus ascendet*. Ubi loquitur de venturo Christo. Quid autem futurum sit tempore Christi, sic explicat: *Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hædo accubabit: vitulus, & leo, & ovis simul morabuntur, & puer parvulus minabit eos*: Et paulo post: *Non nocebunt, & non occident in universo monte sancto meo, quia repleta est terra scientia Domini, sicut aqua maris operiētes*: Ubi per animalia metaphorice intelligit homines; quorum alii gentiles, alii Judæi sunt: alii feroces, alii mansueti. Est ergo hic sensus: Gentiles, qui nunc instar luporum, pardorum, ac leonū barbari, ac feroces sunt, veniente Christo, deponent feritatem suā, & cum mansuetis cōplectentur eandem Christi fidem, ac in eadem Christi Ecclesia sub iisdē legibus, ac institutis habitabunt. Neque tunc amplius ex gentili feritate, & barbarie persequentur veros Dei cultores, sicut hactenus fecerunt Syri, Chaldæi, Ægyptii; sed erit una omniū fides, & unus animus. Quod etiam factum est, juxta illud Act. 4. v. 32. *Multitudinis autem credentium erat cor unum, & anima una*.

8. Hæc prædictio non obstat, quo minus Christiani non quidē ex feritate, & barbarie, sed ex zelo fidei, & justitię Christianę possint coercere, &, si opus sit, interficere hæreticos, qui fidei, & pacis Christianę turbatores sunt. Alioqui etiā obstaret, quominus possint coercere, & interficere homicidas, fures, adulteros, qui justitiam, & tranquillitatē Reipublicæ perturbant. Nota. Hæc duo possunt simul consistere. 1. Gentiles ad fidē conversi nō occident Judæos ad fidem conversos, ratione fidei quæ erit una, eademq; utrorumq; 2. Christiani, qui habent zelum fidei, & justitiæ Christianę, occidēt publicos fidei, & justitię perturbatores. Alterū alteri non repugnat. Nec ex priori potest inferri oppositū poster.

9. Secundo objicitur parabola zizaniorum, Matt. 15. 29. ubi servi quęrebant ex patrefamilias, an deberent colligere zizania ex medio tritici? Et respondit illis: *Non, ne forte colligentes zizania eradicetis simul & triticum. Sinite utraque crescere usque ad messem, & in tempore messis dicam messoribus: Colligite primum zizania*, &c. Ubi per zizania intelliguntur hæretici, per triticum Catholici, per messem dies Judicii, per messores Angeli. Vult ergo Christus per hanc parabolam significare, hęreticos non esse eradicandos,

sed

sed simul cum Catholicis in eodem agro, idest, in eadẽ Ecclesia relinquendos, usque ad diem judicii. Respondeo. Hic aliqua notanda sunt. Primum est, quod per zizania non soli hæretici, sed omnes mali intelligantur; sicut per triticum, vel bonum semen, intelliguntur omnes boni. Sic explicat Christus, cum ait: *Bonum semen sunt filii Regni: zizania autem filii nequam*. At non soli hæretici, sed omnes mali sunt filii nequam. Ergo.

10. Alterum est, quod sermo sit de bonis, & malis, non quocunque modo, sed de iis, qui tales perseverant usque ad finem vitæ. Nam qui ad tempus mali sunt, & postea bene moriuntur, non sunt zizania, sed triticum. Et similiter qui ad tempus boni sunt, & postea male moriuntur, non sunt triticum, sed zizania. Quod etiam explicat Christus. Nam mali, qui intelliguntur per zizania, *mittentur in caminum ignis*. Et boni, qui intelliguntur per triticum, *fulgebunt, sicut sol, in regno Patris eorum*. Quod non potest dici nisi de bonis, & malis, qui bene, vel male moriuntur. Illi enim vel cœlo, vel inferno destinati sunt.

11. Tertium est, quod nobis in hac vita certo non constet, qui bene, & qui male morituri sint, ac proinde non constet, qui sint zizania, & qui triticum. Hoc primum constabit in die judicii, quando Angeli separabunt bonos a malis. Et hæc causa est, cur Christus non velit, ut in hac vita eradicemus zizania. Cum enim inter zizania, & triticum non possimus decernere, facile contingeret, ut, cum putaremus nos eradicare zizania, eradicaremus triticum.

12. Quartum est, quod eradicare zizania nihil aliud sit hoc loco, quam judicare, qui sint mali, & damnandi, & ex tali judicio eos a cœtu bonorum excludere, & separare. Et hoc est, quod prohibet Christus, ne erremus: Sicut etiam Apostolus 1. Cor. 4. 5. *Nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus* [nempe in die judicij] *qui & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium.* Eodem spectat illud 2. Tim. 2. 19. *Cognovit Dominus, qui sunt ejus.* q.d. alii non cognoscunt.

13. Hinc patet, hæc duo valde distingui. 1. Non licet nobis in hac vita eradicare zizania. 2. Non licet nobis in hac vita occidere hæreticos, fures, homicidas, adulteros. Hoc licet, illud non licet. Ratio est, quia Reges, & Principes acceperunt a Deo jus gladii, ut puniant malefactores, quos constat tales esse (Rom. 13.) Hoc autem potest illis constare. At nemo accepit a Deo jus, seu potestatem excludendi eos ab aliorum cœtu, qui morituri sunt in statu peccati, & mittendi in caminum ignis. Nemini enim constat, quinam illi sint.

 14. Ter-

14. Tertio objicitur illud Luc. 9. 54. *Domine, vis, dicimus, ut ignis descendat de cælo, & consumat illos? Et conversus increpavit eos, dicens: nescitis, cujus spiritus estis: Filius hominis non venit animas perdere, sed salvare*. Ubi Christus reprehendit Apostolos, qui ad exemplum Heliæ volebant Samaritanos igne consumi, & eo quod non reciperent Christum. q. d. Alius fuit spiritus legalis, qui consistebat in severitate: alius est spiritus Evangelicus, qui consistit in mansuetudine. Hunc debetis imitari, non illum. Heliæ licuit, igne de celo misso, consumere adversarios, vobis non licet. Vos alium spiritum debetis habere, quam ille habuit.

15. Respondeo: Christus non loquitur generatim de spiritu Evangelico, quasi ille excludat omnem severitatem, sed loquitur speciatim de eo spiritu, quo ipse volebat Evangelium primo insinuare, quod antea erat incognitum. Non volebat id facere per externam violentiam, sicut Tyranni solent occupare nova regna, sed per mansuetudinem, & doctrinam, & miracula, sicut prædictum erat ab Isaia c. 35. 5. & c. 61. 1. Hinc non sequitur, Evangelium, postquam semel insinuatum, & promulgatum est, non posse, aut debere spiritu severitatis defendi, & conservari. Potest, & debet. Ipsimet Apostoli non semel hoc spiritu severitatis usi sunt. Petrus quidem, quando Ananiam, & Sapphiram occidit. (Act. 5. 4.) Paulus vero, quando Corinthium tradidit Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus fieret. [1. Cor. 5. 5.] Et quando Elymam magum excæcavit, eo quod vias Domini pervertere non desisteret. (Act. 13. 11.) Et quando scripsit ad Corinthios: *Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in spiritu mansuetudinis?* (1. Cor. 4. 21.) Imo Christus ipse, quando flagello ejecit ementes, & vendentes de templo. (Luc. 19. 45.)

16. Quarto objicitur illud Apost. ad Titum 3. 10. *Hæreticum hominem post unam, & secundam correptionem devita, sciens, quia subversus est.* Ubi notanter dixit, *Devita*, non autem *occide*. Respondeo: Verũ est, quia non scribebat Principi Politico, qui gladio corporali, sed Episcopo, qui gladio spirituali, idest, excommunicatione debebat uti. Hoc enim significat verbum, *Devita*, Græce est παραιτοῦ, idest, rejice, aversare. Eodem sensu scribit 1. Cor. 5. v. 13. *Auferte malum ex vobismetipsis*. Et 2. Thess. 3. v. 14. *Quod si quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate, & ne commisceamini cum illo, ut confundatur*. Potuisset nihilominus Titus Episcopus hæreticum pertinacem, & a se excommunicatũ tradere Principi sæculari, ut ab eo interficeretur. Id tamen factum non est, quia tunc temporis nulli erant Princi-

pes

pes Christiani, quibus hoc tuto committi potuisset; sed tantum ethnici, ut paulo post dicturi sumus.

17. Quinto objicitur: Fides debet esse libera: ergo nullus ad eam cogendus est. Respondeo: Fides duplici sensu potest dici libera. Primo, quoad internum assensum, seu actum credendi. Secundo, quoad externum exercitium. Priori modo libera est, quia Princeps non potest cogere subditos ad internum actum credendi. Posteriori non semper est libera, quia Princeps ad cõservandam pacem, & unitatem in Republica, potest prohibere exercitium hæreticum; & eos punire pœna capitis, qui non obsequuntur. Nam ubi sunt contraria exercitia fidei, ac religionis, non potest servari pax, & concordia inter subditos.

18. Sexto objicitur: In primitiva Ecclesia hæretici non puniebantur pœna corporali. Respondeo: Ratio puniendi hæreticos mutata est pro necessitate temporis. In primitiva Ecclesia non puniebantur pœna corporali, quia Ecclesia non poterat hoc facere propter potentiam infidelium, & paucitatem Christianorũ. Imo judicabat non expedire propter scandala, quæ tunc facile potuissent oriri. Postea paulatim puniti sunt: Nunc exilio, L. *Arriani*, C. de Hæreticis: Nunc mulcta pecuniaria, L. *cuncti hæretici*, ibidem: Nunc amissione omnium bonorum, L. *Manichæi*. Tandem etiam propter nimiam ipsorum insolentiam, & pœnarum istarum contemptum, accessit pœna capitis, quam Valentinianus, & Marcianus decreverunt, L. *Quicunque*, eodem Codice. Vide August. Epist. 50. ad Bonifacium, paulo ante medium, ubi eandem objectionem proponit, & solvit.

CAPUT XVIII.

An Princeps, vel Magistratus possit Judæos tolerare in sua Civitate, vel Provincia?

1. TRia spectari possunt in Judæis: Primo, secta, & exercitium Judaicum. 2. Usura. 3. Odium in Christianos. Hæc omnia mala, & prohibita sunt. Est ergo quæstio, An Princeps, vel Magistratus possit hæc mala permittere, aut tolerare: Et quæ possit esse legitima causa permittendi, & tolerandi? Respondeo per sequentes conclusiones.

2. Prima Conclusio: Magistratus potest permittere ritus, & exercitia Judæorum, si adsit sufficiens causa. Hoc facit Pontifex Romæ, & multi Principes in suis Provinciis. Causa potest esse triplex: Prima, ut per ritus Judaicos adumbretur, & confirmetur

veritas Christiana. Hanc causam approbant D. Augustinus lib. 18. de civitate Dei, cap 46. & D. Thomas in 2. 2. q. 10. art. 11. Altera, ut Judæi, qui exercent suos ritus, & intelligunt a Christianis, inter quos habitant, ritus illos fuisse tantum umbras, & figuras Christianæ religionis, facilius convertantur ad fidē Christi. Hanc etiam approbat D. Tho. loc. cit. Tertia, ut Principes, vel Magistratus Christiani sub prætextu permissionis possint accipere pecunias, & alia munera a Judæis, quibus permittunt exercitium. Hoc non licet. Nam peccata publica, quibus offenditur Deus, non possunt permitti propter solum lucrum temporale, quod ex permissione speratur.

3. Secunda Conclusio. Magistratus potest permittere usuras Judæorum, si adsit sufficiens causa. Hoc etiam facit Pontifex, & alii Principes Christiani. Causa potest esse duplex. Una, ad impediendum majus malum. Si enim, ut supra dixi, non permitterentur usuræ, multa fierent furta, rapinæ, oppressiones pauperum, & his similia incommoda Igitur ad hæc mala evitanda permitti possunt usuræ, tanquam minus malum. Altera, ut Principes, & Magistratus Christiani, qui permittunt usuras Judæorum, sint participes lucri. Hoc non licet. Nam certum est, usuras jure naturali, ac divino prohibitas esse, & lucrū, quod per usuras acquiritur, esse merum furtū. Sicut ergo peccant Judæi contra justitiam accipiendo luorum usurarium; ita peccant Christiani, qui sunt participes illius lucri. Censentur autē esse participes, quando eo fine permittunt usuras, ut possint inde lucrum percipere.

4. Hæc conclusio dupliciter limitanda est. Primo, quod permitti possint usuræ communes, quæ non excedant lucrū a lege, & consuetudine permissum, non autem usuræ exorbitantes, de quibus paulo post. Secundo, quod Magistratus Christianus non possit ex usuris percipere lucrum propter solam permissionem usurarum, licet possit alio titulo percipere. Et quidem duplici. Primo, titulo punitionis, quia potest punire Judæos propter usuras. & lucrum, quod ex usuris injuste acquisitum est, vel restituere suis Dominis, vel in publicam utilitatem convertere. Deinde titulo exactionis, quia potest exigere a Judæis annuum tributum, seu vectigal, non ratione permissionis usurarum, sed ratione concessæ habitationis in loco Christiano.

5. Tertia Conclusio. Magistratus, vel Princeps Christianus non potest bona conscientia permittere, aut impunitum relinquere odium Judæorum in Christianos. Nota Duplex est odium. Alterum internum, quod, cum occultum sit, Magistratus punire non potest. Alterum externum, quod erumpit in apertam inju-

injuriam. Hoc a Magiſtratu coerceri debet. Dicimus ergo, hujuſmodi odiũ, quando a Judæis in Chriſtianos exercetur, nullo modo permitti, aut tolerari poſſe, ſed ſevere puniendum eſſe: & Principem graviter peccare, ſi delinquentes non puniat. Ratio eſt, quia Princeps ex officio tenetur punire omnem injuriam publicam, ſi poteſt, ut juſtitia conſervetur: ergo etiã tenetur punire injuriam, quam Judæi committunt in Chriſtianos. Quæ ſane multiplex eſt. Primo, quia exigunt immoderatas, & intolerabiles uſuras a civibus, & ruſticis, & pauperibus. Quidquid autem exigunt ultra ſortem, furtum eſt. Intolerabile ergo furtum committunt. Secundo, exigendo hujuſmodi uſuras plurimum nocent Reipublicæ, ſeu communitati. Non enim poteſt ſtare, aut florere Reſpublica, quando populus uſuris oppreſſus, & exhauſtus eſt. Tertio, præter uſuras accedit alia injuria. Nam quidquid in foro venale eſt, hoc Judæi præripiunt Chriſtianis, offerendo majus pretium venditoribus, quam alii emptores offerre ſolẽt: ac poſtea, quod iniquiſſimum eſt, coguntur Chriſtiani duplum pretium dare Judæis, ſi velint emere, quæ ad familiam alendam neceſſaria ſunt. Quarto, ut hæc omnia impune faciant, diſtribuunt munera officialibus principum, ut ab ipſis protegantur. Quinto, hinc fit, ut populus, qui ægre fert hujuſmodi injurias, pronus ſit ad ſeditionem concitandam tum in ipſos Judæos, tum in eorum defenſores, ac patronos: in Judæos quidem, quia fures, & expilatores ſunt: in patronos, quia ſunt ſocii furum, & expilatorum. Hæc tanta mala, (ut reliqua diſſimulem) ſi Princeps, aut Magiſtratus non impedit, vel punit, particeps eſt ſceleris, & ad reſtitutionem tenetur. Poteſt autem tripliciter impedire. Primo, ſi Judæos omnino expellat ex ſua provincia, vel civitate. Secundo, ſi non expellat quidem, ſed cogat eos ad agriculturam, vel ad artes mechanicas, vel ad alia opera exercenda, nec patiatur eos in otio, & luxu vivere, ſicut jam vivunt. Tertio, ſi privet eos omnibus pecuniis, ac divitiis, quas per uſuram acceperunt. Utinam hæc in praxim deducantur.

6. Dices, ſi Judæi vel expellantur, vel uſuras non accipiant, ſequentur duo incommoda. Primo, quod Principes Chriſtiani tempore neceſſitatis non habebunt pecuniam pro bello. Hanc enim ſolent petere a Judæis. Deinde ſubditi Principum, qui egẽt pecunia, non poterunt mutuo accipere. Reſpondeo: Contrarium ſequitur. Primo, quia, expulſis Judæis, plus præſidii cõferre poterunt cives, quam Judæi ſolent. Nam quidquid Judæi conferunt, hoc per injuſtas uſuras accipiunt a civibus: neq; hoc ſolum, ſed etiam quidquid ipſis ad vitam ſuſtentandam neceſſarium eſt,

Ac-

Accipiunt igitur a civibus duas portiones, unam, quam dant Principi, alteram, qua se alunt. Certe, si expellerentur Judæi, cives parati essent vel utramque portionem dare suo Principi, vel certe non minorem, quam Judæi dant. Deinde subditi Principum magis egent pecunia præsentibus Judæis, quam absentibus. Nam illis præsentibus, & intolerabiles usuras exigentibus, penitus exhauriuntur. Si abessent, aut certe immoderatas usuras non exigerent, subditi minus exhaurirentur, ac proinde minus indigerent pecunia. De hac materia fuse scripsit noster Adamus Contzen in suis Politicis.

CAPUT XIX.

An Reges, & Principes habeant Primatum Ecclesiæ?

1. HÆc quæstio disputatur propter Serenissimum Angliæ Regem Jacobum, qui in sua Apologia pro juramento fidelitatis, & in monitoria præfatione ad Imperatorem, Reges, & Principes, conatur ostendere, se in Anglia, & unumquemque Regem in suo Regno esse Caput, seu Primatem Ecclesiæ; Episcopos, & Pontificem non modo in temporalibus, sed etiam in Ecclesiasticis rebus inferiores esse Rege, ac Principe sæculari. Hunc Regis Primatū confirmat Sacellanus ipsius in libro, qui inscribitur *Tortura torti*; jure, an injuria, deinceps inquirendum est.

2. Sed ne confusio oriatur, status controversiæ prius explicandus, & certa ab incertis secernenda sunt. Ac primo non disceptamus de primatu in temporalibus. Illum quisque Rex in suo Regno legitime habet. De primatu Ecclesiæ, seu de potestate Ecclesiastica tota lis est. Solet autem distingui triplex potestas Ecclesiastica: Una ordinis, altera jurisdictionis interioris, tertia jurisdictionis exterioris. Prima refertur ad Sacramenta conficienda, & ministranda: secunda ad regendum populum Christianum in foro conscientiæ: tertia ad eundem populum regendum in foro exteriori. Igitur ad potestatem Ordinis spectat, Baptismum, & sacros Ordines conferre, Eucharistiam conficere, & ministrare, Chrisma, & Oleum infirmorum benedicere. Ad potestatem jurisdictionis interioris, jus dicere in foro conscientiæ, idest absolvere, vel ligare. Ad potestatem jurisdictionis exterioris, Synodum convocare, & in ea præsidere, constitutiones condere, causas audire, & cognoscere, controversias dirimere, beneficia conferre, ministros Eccle-

Ecclesiæ constituere, delinquentes excommunicare: uno verbo, omnium causarum, & controversiarum, quæ ad fidem, & religionem pertinent, judicem agere.

3. Qando ergo quæritur, an Rex Angliæ in suo Regno habeat Primatum Ecclesiæ? debet sic intelligi: An habeat triplicem illam potestatem excellentiori modo, quam Episcopi, & Pontifex? Vel, quod idem est, an triplici illa potestate supra Episcopos, & Pontificem collocandus sit?

4. Duo certa sunt, unum in controversia. Primo certum est, Regem non vindicare sibi potestatem Ordinis; & multo minus in ea superiorem esse Episcopis, & Pontifice. Non enim ordinatus, & consecratus est ad sacramenta conficienda, & ministr anda, ut per se constat. Nec in hoc genere supra Episcopos, & Pontificem collocari vult. Novit enim, quid in simili causa dictum sit Oziæ Regi, 2. Paralip. 26. vers. 18. *Non est tui officii, Ozia, ut adoleas incensum Domino, sed Sacerdotum, qui consecrati sunt ad hujusmodi ministerium.*

5. Secundo, æque certum est, non habere potestatem jurisdictionis interioris, quæ in absolvendo, & ligando consistit: non enim Regibus, sed Apostolis, & Sacerdotibus dictum est: *Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remissa sunt eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.*

6. Tota ergo controversia versatur circa potestatem jurisdictionis exterioris: An eam Rex habeat in suo Regno, & quidem supra Episcopos, & Pontificem? idest: An Rex sit supremus Judex Ecclesiasticus, qui sua authoritate a nullo alio in terris dependente possit convocare Synodos, iis præsidere, controversias circa fidem, & religionem dirimere, beneficia conferre, Episcopos constituere, & deponere, & similes actus religionis exercere? Hoc enim est habere Primatum in Ecclesia quoad gubernationem exteriorem. Ut autem distincte examinetur hæc quæstio, hoc ordine procedendum est.

1. An Rex jure naturali habeat Primatum Ecclesiæ?
2. An jure divino veteris Testamenti?
3. An jure divino novi Testamenti?
4. An jure civili, vel canonico?
5. An consensu doctorum hominum?
6. An titulo præscriptionis?
7. An secundum principium suæ doctrinæ?
8. Si Rex non habet Primatum Ecclesiæ, quodnam illius officium circa Ecclesiam sit?

QUÆ-

QUÆSTIO I.

An Rex jure naturali habeat Primatum Ecclesiæ?

1. NE ipse quidem ausit hoc affirmare. Et ratio est evidens. Nam status politicus, seu civilis ex natura rei distinctus est ab Ecclesiastico, seu spirituali: ergo ex natura rei habet distinctum tribunal, & judicium: ergo jure naturali necesse non est, ut qui præest uni, præsit etiam alteri. Ergo Rex ex eo præcise, quia jurisdictionem habet in tribunali politico, non habet etiam ex natura rei in Ecclesiastico: Sicut vicissim Episcopus, qui habet jurisdictionem in foro Ecclesiastico, non habet ex natura rei in temporali. Nihil certius. Ut tamen res melius explicetur, adjungendæ sunt duæ conclusiones.

2. Prior Conclusio. In Republica Christiana duplex est potestas publica: Una temporalis, seu politica: Altera spiritualis, seu Ecclesiastica. Ratio est, quia duplex finis Christiano homini propositus est, ad quē debet pertingere: Unus naturalis, qui est pax, & tranquillitas Reipublicæ: alter supernaturalis, qui est æterna beatitudo. Ad hos fines debet pervenire per diversa media, quæ sint illis proportionata. Hujusmodi autem media invenire, & præscribere communitati non est cujusvis, sed ejus, qui supra alios potestatem habet. Itaq; duplex debet esse potestas publica: una temporalis, seu politica, quæ præscribat media necessaria ad finem naturalem: altera Ecclesiastica, seu spiritualis, quæ præscribat media necessaria ad finem supernaturalem. Loquor autem de potestate publica, ut excludam privatam, qualis est parentum in filios, virorum in uxores, & dominorum in servos.

3. Posterior Conclusio. Hæ duæ potestates publicæ in multis differunt, ut facile ex dictis colligi potest: Primo ex parte finis, & mediorum: quia politica respicit finem, & media naturalia, Ecclesiastica vero supernaturalia. Secundo ex parte causæ efficientis, quia politica potest alicui tribui, vel immediate a Deo, quo pacto tributa est Moysi, Josue, Sauli, David: vel a communitate, quo pacto tribuitur Regi Poloniæ, qui eligitur a Senatu; vel jure successionis, quo pacto in Hispania, Gallia, Anglia filii succedunt parentibus in regimine; vel jure belli, quo pacto Rex unius regni lacessitus a Rege alterius regni potest justo bello se vindicare, & regnū illius invadere. Secus est de potestate Ecclesiastica. Cum enim supernaturalis sit, non potest tribui, nisi a solo Deo, præsertim si sermo sit de suprema, de qua hic agimus.

Ter-

Tertio differunt ratione dignitatis. Nam Ecclesiastica nobilior, & excellentior est, quam politica. Unde Innocent. III. cap. *Solitæ*, De majoritate, & obedientia, comparat has duas potestates duobus luminaribus firmamenti, Soli, & Lunæ: & dicit, Ecclesiasticam esse luminare majus, quod præest diei spiritualium; politicam luminare minus, quod præest nocti temporalium. Et hoc indicat Christus, cum ait: *Regnum meum non est de hoc mundo*, q. d. Potestas, seu jurisdictio temporalis est de hoc mundo: at spiritualis, seu Ecclesiastica est de cœlo. Ergo nobilior est. Et Chrysost. hom. 4. de verbis Isaiæ: *Hoc regnum illo majus est; Regi ea, quæ hic sunt, commissa sunt; Sacerdoti cælestia.*

4. Ex dictis duo colligimus: Unum est, quod hæ duæ potestates ex natura rei inter se distinctę sint, & ab invicem separari possint. Nulla enim potest esse naturalis connexio inter potestatem naturalem, & supernaturalem. Unde si homo creatus esset a Deo in statu puræ naturæ, & ad solum finem naturalem, (quod fieri potuit) nulla fuisset potestas supernaturalis, seu Ecclesiastica, qualis nunc est: ac proinde civilis, seu politica fuisset reipsa separata ab Ecclesiastica. Nunc etiam in statu gratiæ, in quo utraq; potestas locum habet, una fuit in Christo sine alia. Nam Christus habuit Primatum in Ecclesia; non tamen in Republica Civili, & temporali, saltem quoad usum.

5. Alterum est, quod hæ duæ potestates, cum ex natura rei distinctæ, & separatæ sint, non nisi jure divino, vel humano conjungi possint. Igitur deinceps inquirendum est, an Rex Angliæ, qui titulo successionis habet supremam potestatem politicam in suo regno, habeat simul conjunctam potestatem Ecclesiasticam aliquo jure positivo, sive divino, sive humano.

QUÆSTIO II.

An Rex habeat Primatum Ecclesiæ jure divino veteris Testamenti?

1. Hoc ipse omnino videtur velle. Sic enim habet in sua Apologia, pag. 15. *Sub veteri Testamento Reges haud dubie gubernatores erant Ecclesiæ intra fines suos: corruptelas purgavere: abusus sustulere: arcam ad constitutum quietis locum perduxere: arcæ deportandæ ipsi præsultavere: Templum ædificavere: ædificatum dedicavere: & sua præsentia opus consecrationis cohonestarunt: librum legis, tenebris erutum, populo recitari fecerunt: fœdus inter Deum, popu-*

populumque redintegrarunt: confregere serpentem aneum, quamvis & diserto Dei mandato erectum, & Christum Dominum suo modo figurantem: idola omnia, Deosque falsos exterminavere: reformationes publicas instituere, convocatis eo fine, & congregatis promiscue sacerdotibus, & laicis: exauctoraverunt summum Pontificem, aliumque in ejus locum subrogaverunt. In summa, cuncta moderati sunt, quæ ad Ecclesiasticum regimen quoquo modo pertinuerunt. Nec vero tituli, & notæ, quibus insigniuntur, honorariæ, ab his eorum actionibus discordant. Vocantur enim filii Altissimi, imo Dii, & uncti Domini, in Dei solio sedentes: Famuli Dei, imo Angeli Dei, facti juxta cor Dei; Lumina Israelis: Nutritii Ecclesiæ. Hucusque Rex.

2. Ex quibus verbis construi potest hoc argumentum. Reges veteris Testamenti jure divino habebant Primatum Ecclesiæ: ergo & Reges novi Testamenti. Vel sic potius: Reges veteris Testamenti jure divino habebant Primatum Ecclesiæ; at hoc jus non est abrogatum, sed adhuc manet: ergo eodem jure gaudent Reges novi Testamenti. At duplex peccatum in hoc syllogismo cōmittitur. Nam & major, & minor propositio falsa est. Negamus, in veteri Testamento fuisse jus divinum de Primatu Regis in Ecclesia; &, si fuisset, negamus adhuc durare, & non abrogatum esse. Utrumque breviter explicandum est per sequentes conclusiones.

3. Prima Conclusio. Jus divinum veteris Testamenti continetur lege Mosaica. Sunt autem triplicia præcepta legis Mosaicæ, moralia, ceremonialia, judicialia, ut docet D. Th. 1.2. q. 99. ar. 2. & seqq. Et colligitur ex illo Deut. 5. 31 *Loquar tibi omnia mandata mea, & ceremonias, atque judicia.* Et Deut. 6. 1. *Hæc sunt præcepta, & ceremoniæ, atque judicia, quæ mandavit Dominus Deus vester, ut docerem vos.* Et Rom. 7. 12. *Lex quidem sancta, & mandatum sanctum, & justum, & bonum.* Ubi Apostolus mandatum legis vocat *sanctum*, propter ceremonialia; *justum*, propter judicialia; *bonum*, propter moralia, ut explicat D. Tho. loc. cit. ar. 4. Ratio hujus conclusionis est; quia omnis Respublica bene instituta continet tria præceptorum genera, quorum alia ad privatos singulorum civium mores, alia ad publicam religionem, & cultum Dei, alia ad communem politiam, & temporalē gubernationem pertinent.

4. Secunda Conclusio. Præcepta moralia summatim continentur in decem præceptis Decalogi, ut docet Divus Thomas in 1.2. quæst. 100. ar. 3. Et quidem tria priora respiciunt cultum divinum; reliqua justitiam cum proximo servandam. Deus e-

nim

nim colitur tribus modis. Primo, per fidelitatem, adhærendo soli vero Deo, & non habendo Deos alienos. Secundo, per reverentiam, non assumendo nomen Dei in vanum. Tertio, per famulatum, colendo sabbatum. Et ita constituuntur tria prima præcepta Decalogi. Cum proximo autem servatur justitia, si & parentes honoremus, & alios non lædamus neque ore, neque opere, neque corde. Et hæc est summa reliquorum præceptorum Decalogi. Dices, in Decalogo habetur præceptum de Sabbato sanctificando, quod non est morale, sed ceremoniale. Respondeo. Est morale, quoad substantiam; ceremoniale, quoad determinationem certi temporis. Nam ratio naturalis dictat, Deo deberi aliquem famulatum, cum ipse sit Dominus omnium. Quando autem præstandus sit illi famulatus, pendet ex libera ipsius determinatione.

5. Tertia Conclusio. Præcepta ceremonialia, quæ præscribunt certas ceremonias pertinentes ad religionem, nihil aliud sunt, quam quædam determinationes eorum præceptorum Decalogi, quæ ad divinum cultum referuntur, ut docet D. Thomas quæst. 101. art. 1. Unde sequitur, tot esse genera præceptorum ceremonialium, quot sunt genera eorum, quæ ad cultum divinum pertinent. Hæc autem sunt quatuor. 1. Sacrificia, ut holocaustum, hostia pacifica, & hostia pro peccato. 2. Sacramenta, partim communia omnibus, ut circumcisio, esus Agni Paschalis, purificationes a quibusdam exterioribus immunditijs, expiationes a peccatis; partim propria Sacerdotibus, ut consecratio Sacerdotum, esus panum propositionis, & aliorum, quæ erant usibus Sacerdotum deputata, ablutio manuum, ac pedum, & rasio pilorum. 3. Instrumenta divini cultus, ut Tabernaculum, Templum, Arca fœderis, propitiatorium, candelabrum, mensa, duplex altare, vasa, vestes Sacerdotales, & similia. 4. Observantiæ legales, quibus ex decreto Dei populus Judeorum discernebatur ab alijs gentibus: ut certus usus ciborum, & vestium, ac solemnitates festorum. Circa hæc quatuor rerum genera versantur præcepta ceremonialia.

6. Quarta Conclusio. Præcepta judicialia, quæ præscribunt certam formam conservandi justitiam inter homines, nihil aliud sunt, quam determinationes quædam eorum præceptorũ Decalogi, quæ ad justitiam, & politiam humanam conservandam spectant, ut docet D. Thomas quæst. 104. art. 1. Unde etiam sequitur, tot esse genera præceptorum judicialium, quot sunt genera hominum, inter quos justitia servari debet. Ea autem sunt quadruplicia. Nam quædam præscribunt certum ordi-

ordinem justitiæ inter Principem, & populum: quædam inter ipsos populares inter se:& quædam inter populum,& extraneos: quædam denique inter domesticos ejusdem familiæ: ut inter parentes, & filios, inter maritum, & uxorem; inter servum, & Dominum. v. gr. Pro Principe dantur præcepta, quomodo creandus sit, & se gerere debeat in officio. Pro popularibus præcepta emptionis, venditionis, & aliorum contractuum. Circa extraneos, de bello gerendo, de susceptione peregrinorum, & advenarum. Denique circa domesticos, de servis, de uxoribus, de filiis.

7. Quinta Conclusio. Inter hæc triplicia præcepta triplex potissimum discrimen est. Primum, quod moralia per se contineantur in decalogo, reliqua extra decalogum. Alterum, quod moralia sint juris naturalis, reliqua positivi. Tertium, quod moralia non sint abrogata a Christo, sed melius explicata, (Matt. 5.) At reliqua abrogata sunt, juxta illud Luc. 16. 16. *Lex & Prophetæ usque ad Joannem*. Et ad Gal. 3. 24. *Lex Pædagogus noster fuit in Christo, ut ex fide justificemur: at ubi venit fides, jam non sumus sub Pædagogo*. Et Hebr. 7. 12. *Translato sacerdotio, necesse est, ut & legis translatio fiat*. Et infra v. 18. *Reprobatio fit præcedentis mandati propter infirmitatem ejus, & inutilitatem: nihil enim ad perfectum adduxit lex*. Et ratio est, quia lex Mosaica fuit umbra legis Evangelicæ, teste Apostolo, Coloss. 2. v. 16. & Hebr. 10. v. 1. At umbra cessat, accedente lumine: ergo, veniente lege Evangelica, necesse fuit abrogari Mosaicam.

8. Ex dictis sic concludo: Si Rex Angliæ jure divino veteris Testamenti habet Primatum Ecclesię, vel illud jus divinum continetur in lege morali, vel ceremoniali, vel in judiciali. Certum est, non contineri in morali. Nam moralis lex generatim comprehenditur decem præceptis decalogi, ut dictum est. At in toto decalogo nulla fit mentio Primatus Regis in Ecclesia: ergo jus divinum de primatu Ecclesiæ non potest fundari in lege morali. Sed neque in ceremoniali, vel judiciali fundari potest, duplici de causa. Primo, quia utraque lex per Christum abrogata est: ergo tametsi Reges in veteri Testamento jure divino habuissent Primatum Ecclesiæ; non tamen sequeretur, Reges in novo Testamento gaudere eodem jure, cum jam penitus abrogatum sit. Et hoc patet in similibus exemplis. Nam in Veteri Testamento jure divino statutum erat, ut esset unum templum, in quo omnes adorarent; ut omnes Sacerdotes, & ministri Ecclesiæ assumerentur ex sola tribu Levi; ut eorum sacrificia essent cruenta ex animalibus: ut Judices, & Reges eligerentur a Deo, non a populo.

At

At hæc omnia jam abrogata sunt: ergo quæ jure divino statuta erant in Veteri Testamento, non amplius eodem jure debent censeri statuta in novo Testaméto. Unde sicut hęc consequentia nō valet, omnes ministri Ecclesiæ erant olim in eadem tribu: ergo & nunc ita fieri debet: Sic neque valet ista: omnes Reges habebant olim Primatum Ecclesiæ: ergo etiam nunc habent.

9. Addo, nunquam in Veteri Testamento divino jure concessum fuisse Regibus Primatum Ecclesiæ. Hoc si probavero, corruit totum fundamentum Regalis Hierarchiæ. Probo autem efficaciter tribus rationibus. Prima est, quia totum jus, quod Deus disponit circa Reges veteris Testamenti, habetur Deuteronomii 17. 14. his verbis: *Cum ingressus fueris terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi, & possederis eam, & dixeris: Constituam super me Regem, sicut habent omnes per circuitum nationes: eum constitues, quem Dominus Deus tuus elegerit de numero fratrū tuorum. Non poteris alterius gentis hominem Regem facere, qui non sit frater tuus. Cumque fuerit constitutus, non multiplicabit sibi equos, nec reducet populum in Ægyptum, equitatus numero sublevatus, præsertim cum Dominus præceperit vobis, ut nequaquam amplius per eandem viam revertamini. Non habebit uxores plurimas, quæ alliciant animum ejus, neque argenti, & auri immensa pondera: Postquam autem sederit in solio Regni sui, describet sibi Deuteronomium legis hujus in volumine, accipiens exemplar a sacerdotibus Leviticæ tribus: & habebit secum, legetque illud omnibus diebus vitæ suæ, ut discat timere Dominum Deum suum, & custodire verba, & ceremonias ejus, quæ in lege præcepta sunt. Nec elevetur cor ejus in superbiam super fratres suos, neque declinet in partem dexterā, vel sinistram, ut longo tempore regnet ipse, & filii ejus super Israel.* Habes hic totam dispositionem juris divini circa Reges veteris Testamenti. Atqui nulla fit mentio Primatus Ecclesiæ. Solum explicantur hæ paucæ conditiones. *Prima*, ut Rex eligatur a Deo. *Secunda*, ut ex populo Judæorum, non ex gentibus assumatur. *Tertia*, ut non multiplicet equos, nec reducat populum in Ægyptum. *Quarta*, ut non habeat plurimas uxores, præsertim alienigenas, quæ alliciant illum ad idololatriam, sicut accidit Salomoni. *Quinta*, ut non colligat immensas divitias, quia ex illarum cupiditate solent Reges ad tyrannidem declinare, & justitiam derelinquere. *Sexta*, ut a Sacerdotibus accipiat præcepta legis Mosaicæ, eaque describat, & diligenter observet. Cur autem a Sacerdotibus? Quia illorum est judicare, quæ circa legem, & religionem sunt. *Septima*, ut moderate se gerat erga alios, & non elevetur cor ejus in superbiam

super fratres suos. Multo minus supra Sacerdotes, Episcopos, & Pontifices. *Octava*, ut sectetur justitiam, & non declinet ad dexteram, vel sinistram; quod solet evenire vel ex favore, & acceptione personarum, vel ex spe lucri, & utilitatis, vel ex odio, seu alia perversa affectione.

10. Ex his omnibus ita concludo. Quidquid de regia electione, officio, & potestate statutum est jure divino veteris Testamenti, hoc continetur in supradictis conditionibus. Atqui in illis nihil habetur de Primatu Regis in rebus Ecclesiasticis: ergo Primatus Regis in rebus Ecclesiasticis non est constitutus jure divino veteris Testamenti.

11. Loquor autem de jure divino, quia constat, in veteri Testamento fuisse duplex jus regium; Alterum divinum, quod jam explicatum est, & de quo solo hic agimus: alterum usurpatum, seu tyrannicum, quod describitur 1. Regum 8. 10. his verbis: *Dixit itaque Samuel omnia verba Domini ad populum, qui petierat a se Regem, & ait: Hoc erit jus Regis, qui imperaturus est vobis. Filios vestros tollet, & ponet in curribus suis, facietque sibi equites, & praecursores quadrigarum suarum, & constituet sibi tribunos, & centuriones, & aratores agrorum suorum, & messores segetum, & fabros armorum, & curruum suorum. Filias quoque vestras faciet sibi unguentarias, & focarias, & panificas. Agros quoque vestros, & vineas, & oliveta optima tollet, & dabit servis suis. Sed & segetes vestras, & vinearum reditus addecimabit, ut det Eunuchis, & famulis suis. Servos etiam vestros, & ancillas, & juvenes optimos, & asinos auferet, & ponet in opere suo. Greges quoque vestros addecimabit, vosque eritis ei servi. Et clamabitis in die illa a facie Regis vestri, quem elegistis vobis, & non exaudiet vos Dominus in die illa, quia petistis vobis Regem.* His, inquam, verbis non describitur jus Regis, quod a Deo concessum est, sed quod a tyrannis solet usurpari, ut recte docet D. Th. in 1. 2. qu. 105, art. 1, ad 5. & fatetur Calv. l. 4. instit. c. ult. §. 26. Et de hoc jure loquitur Christus, Matt. 20 25. & Luc. 22. 25. *Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic.*

12. Hinc etiam patet, quare Samuel aegre tulerit, quod Judei petiverint sibi Regem dari, quia nimirum petebant Regem, qui more gentilium, non qui jure divino eos gubernaret, ut aperte colligitur ex illo 1. Reg. 8. 4. *Congregati ergo universi majores natu Israel venerunt ad Samuelem in Ramatha, dixeruntque ei: ecce tu senuisti, & filii tui non ambulant in viis tuis: constitue nobis Regem, ut judicet nos; sicut & universae habent nationes, &c.* Hactenus prima ratio.

13. Se-

13. Secunda est, ipsimet Reges Veteris Testamenti ingenue fassi sunt, se non habere Primatum Ecclesiæ, sed Sacerdotes: ergo manifestum est, non ipsos, sed Sacerdotes habuisse. Antecedens patet, quia Josaphat Rex, qui sane fuit optimus, & officii sui minime ignarus, de Regis, & Sacerdotis potestate sic ait, 2. Paralip. 19.11. *Amarias Sacerdos, & Pontifex vester, in his, quæ ad Deum pertinent, præsidebit. Porro Zabadias filius Ismael, qui est Dux in domo Juda, super ea opera erit, quæ ad Regis officium pertinent.* Quid clarius? Hæc duo hic opponuntur: Præsidere in his, quæ ad Deum pertinent, & præsidere in his, quæ ad officium Regis pertinent. Illud prius convenit Sacerdoti, seu Pontifici; hoc posterius Vicario Regis. Atqui Primatum habere in Ecclesia, est unum ex iis, quæ ad Deum pertinent: ergo convenit Pontifici, non Regi, aut Vicario Regis.

14. Tertia ratio. Ille censetur habere primatum Ecclesiæ a Deo, qui in rebus ad legem divinam, & ejus interpretationem pertinentibus constitutus est supremus Judex, cui oporteat obedire, ut supra explicatum est; atqui non Rex, sed Sacerdos constitutus est talis Judex a Deo: ergo non Rex, sed Sacerdos habet Primatum Ecclesiæ a Deo. Minor patet ex illo Deut. 17.8. *Si difficile, & ambiguum apud se judicium esse perspexeris inter sanguinem, & sanguinem, causam, & causam, lepram, & lepram: & Judicum intra portas tuas videris verba variari, surge, & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus. Veniesque ad Sacerdotes Levitici generis, & ad Judicem, qui fuerit illo tempore, quæresque ab eis, qui indicabunt tibi judicii veritatem. Et facies, quodcunque dixerint, qui præsunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te juxta legem ejus, sequerisque sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, neque ad sinistram. Qui autem superbierit, nolens obedire Sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, & decreto judicis, morietur homo ille.* Hic tria notanda sunt. Primum, quod sermo sit de controversiis legalibus, quæ difficultatem habent, & in utramque partem ab inferioribus Judicibus trahuntur. Alterum, quod hujusmodi controversiæ non ad Regem, sed ad summum Sacerdotem, tanquam ad legitimum judicem deferendæ sint. Tertium, quod sub pœna mortis oporteat acquiescere sententiæ Sacerdotis. At si Rex esset supra Sacerdotem a Deo constitutus, non opus esset stare judicio Sacerdotis, sed liceret ad Regem, tanquam ad superiorem Judicem, provocare. At hoc non licet. Non ergo Rex, sed Sacerdos est supremus Judex controversiarum legalium a Deo constitutus.

15. Huc spectat illud Aggæi 2. 12. *Hæc dicit Dominus: interroga Sacerdotes legem*: non Regem: & Malach. 2. 7. *Labia Sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore ejus*: non ex ore Regis, sed Sacerdotis: Et quare? causa mox additur: *Quia Angelus Domini exercituum est*. q. d. Sacerdos est nuncius, seu interpres divinæ voluntatis. Igitur a Sacerdote petendum est, quid Deus fieri a nobis, vel circa nos velit. Quod clarius explicatur Num. 27. 21. *Pro Josue, si quid agendum erit, Eleazar Sacerdos consulat Dominum. Ad verbum ejus egredietur, & ingredietur ipse, & omnes filii Isrel cum eo, & cætera multitudo.* Eodem pertinet illud Lev. 10. 8. *Dixit quoque Dominus ad Aaron: vinum, & omne, quod inebriare potest, non bibetis tu, & filii tui, quando intratis in tabernaculum testimonii, ut habeatis scientiam discernendi inter sanctum, & profanum, inter pollutum, & mundum, doceatisque filios Israel omnia legitima mea.* Hic vides, non Regum, sed Sacerdotum esse, discernere inter sanctum, & profanum, & legem Dei docere, ac interpretari. Unde sicut Azarias Pontifex ad Oziam Regem dixit, 2. Par. 26. 18. *Non est tui officii, Ozia, ut adoleas incensum Domini, sed Sacerdotum, qui consecrati sunt ad hujuscemodi ministerium*; sic etiam potuisset dicere: *Non est tui officii, Ozia, ut discernas inter sanctum, & profanum, sed Sacerdotum, qui ad hoc ministerium a Deo constituti sunt.* Et consequenter non est tui officii, Rex, ut gubernes Ecclesiam; sed Sacerdotum, quibus jure divino id commissum est.

16. Ostendi hactenus, Regem Angliæ nihil præsidii pro suo Primatu stabiliendo habere posse ex veteri Testamento, duplici de causa. Primo, quia Reges in veteri Testamento non habuerunt Primatum Ecclesiæ jure divino, sed Sacerdotes, ut tribus rationibus jam probatum est. Secundo, etiamsi habuissent, non tamen sequeretur, etiam Christianos Reges habere, cum jus veteris Testamenti abrogatum sit. Contra hanc posteriorem partē nihil opponit Rex Angliæ. Contra priorem vero multa objicit, non ex jure, sed ex facto petita; ut supra vidimus, quæ sigillatim discutienda sunt.

I. Objectio, ex facto Regis Josaphat.

17. Reducam omnes objectiones Regis Angliæ ad formam syllogisticam, ut facilius earum vis appareat. Prima est hæc. Quicunque constituit Levitas, & Sacerdotes in aliqua civitate, habet Primatum Ecclesiæ: atqui Rex Josaphat constituit Levitas, & Sacerdotes in Jerusalem: ergo habuit Primatum

Eccle-

Ecclesiæ. Minor patet ex illo 2. Par. 19.8. *In Jerusalem quoque constituit Josaphat Levitas, & Sacerdotes, & Principes familiarum*, &c.

18. Respondeo. Si textus integre citaretur, multo fortius argumentum fieret contra Regem, quam pro Rege. Textus enim sic habet. *In Jerusalem quoque constituit Josaphat Levitas, & Sacerdotes, & Principes familiarum ex Israel, ut judicium, & causam Domini judicarent habitatoribus ejus, præcepitque eis dicens: Omnem causam, quæ venerit ad vos fratrum vestrorum, qui habitant in urbibus suis, ostendite eis, ut non peccent in Dominum. Amarias autem Sacerdos, & Pontifex vester in his, quæ ad Deum pertinent, præsidebit. Porro Zabadias, filius Ismael, qui est Dux in domo Juda, super ea opera erit, quæ ad Regis officium pertinent.* In quo textu tria notanda sunt. Primo, quod Josaphat Rex non solum Levitas, & Sacerdotes, sed etiam Principes familiarum constituerit in Jerusalem. Secundo, quod illos omnes in eum finem constituerit, ut essent judices controversiarum, quæ in populo oriri solent. Tertio, quod in controversiis Ecclesiasticis, quæ ad Deum pertinent, Sacerdotes constituti sint judices; in civilibus vero, quæ ad officium Regis spectant, Principes familiarum. Hinc sumo tale argumentum contra Regem Angliæ: Sacerdotes jure divino constituti sunt supremi judices omnium controversiarum, quæ ad Deum, & religionem pertinent: ergo Sacerdotes jure divino tenent primatum Ecclesiæ. Item: Ea, quæ ad Deum pertinent, distincta sunt ab iis, quæ pertinent ad officium Regis: ergo Rex ex officio suo non potest immiscere se iis, quæ ad Deum pertinent; ergo non tenet Primatum Ecclesiæ.

19. Argumentum contrarium facile solvitur. Non enim Josaphat Rex constituit, idest, creavit, & consecravit Sacerdotes, quia hoc ad officium ejus non pertinebat: sed ex iis, qui jam antea creati, & consecrati erant, certos delegit, qui judicium Domini exercerent in Jerusalem; sicut etiam certos delegerat, qui in aliis civitatibus populum docerent, ut habetur 2. Paralipom. 17. 7. Ubi notandum est, tria spectari posse in Ministris Ecclesiæ veteris Testamenti. 1. Electionem, seu designationem personæ. 2. Consecrationem. 3. Applicationem ad certum usum, seu exercitium. Electio, seu designatio non fiebat a Rege, sed a Deo, qui solam tribum Levi ad ministerium sacrũ deputaverat. Consecratio vero commissa erat Aaroni, tanquam summo Sacerdoti, & ejus successoribus. Applicatio vero ad certum officium poterat fieri a Rege, sicut etiam nunc fieri potest. Quo pa-

cto Rex Angliæ diceretur in suo regno constituere Jesuitas, & Sacerdotes, si ex iis jam antea ordinatis, & consecratis quosdam aliunde evocaret, quorum alii conciones ad populum haberent, alii confessiones exciperent, alii aliis ministeriis deputarentur. Et hoc passim apud Catholicos in usu est. Nemo tamen propterea censet, eos Principes, qui hoc modo Jesuitas ad se vocant, Primatum Ecclesiæ tenere.

II. Objectio, Ex facto Davidis, & aliorum Regum.

20. SEcũda objectio est hęc: Qui tollũt abusus, & corruptelas ecclesiasticas, habent Primatum in Ecclesia. Reges veteris Testamenti sustulerunt abusus, & corruptelas Ecclesiasticas. ergo habuerunt Primatũ in Ecclesia. Minorem probat Sacellanus Regis Anglię dupliciter. Primo ex illis verbis, 2. Reg. 5. 6. *Et abiit Rex, & omnes viri, qui erant cum eo, in Jerusalem, ad Jebusæum habitatorem terræ, dictumque est David ab eis: non ingredieris huc, nisi abstuleris cæcos, & claudos dicentes: non ingredietur David huc.* Ex quibus verbis sic argumentatur. Ad Regem Davidem spectabat, de templo cæcum, & claudũ tollere: ergo ed eũ spectabat, omnes abusus tollere. Non enim abusus aliunde existunt, quam vel de inscitia, quod cæci sint homines, vel de incuria, quod in officio claudicent. Secundo probat exemplo aliorum Regum, qui in Scriptura reprehenduntur, quod excelsa non sustulerint. At non reprehenderentur, nisi ad eorum officium pertineret excelsa tollere. Quid autem aliud est tollere excelsa, quam tollere abusus, & corruptelas?

21. Respondeo 1. generatim cum distinctione. Nam aliud est, judicare, seu decernere, quænam sint corruptelæ, & abusus in religione; aliud vero, corruptelas, & abusus, quando certo constat tales esse, tollere, & exterminare. Prius pertinet ad officiũ summi Sacerdotis, ut supra dictum est. Posterius non modo Regi, sed etiam cuilibet Patrifamilias concessum est. Quilibet enim in domo sua potest ea emendare, quæ certo constat per abusum irrepsisse. Utrumque ostendo exemplis novi Testamenti. Inter Christianos quæri solet, an sit abusus, seu corruptela, habere, & colere imagines, invocare sanctos, pro defunctis orare, plura possidere beneficia Ecclesiastica, voto castitatis se obstringere, certis diebus a carnibus abstinere: de his judicare non pertinet ad Principes sæculares, sed ad Prælatos Ecclesię. At postquam res judicata est, quilibet Rex in suo Regno, quilibet Magistratus in sua civitate, quilibet Paterfamilias in sua domo
potest

potest executionem præstare. Idem factũ est in veteri Testamento. Deus sæpe per Prophetas ostendit, displicere sibi, quod populus adoleret in excelsis. Itaque divinitus constabat, abusum, seu corruptelam esse. Rex in suo regno poterat tollere hunc abusũ. Imo tenebatur. Nec ideo tamen primatum habebat in Ecclesia. Non magis, quam si Deus per Prophetas ostenderet, connubia fidelium cum gentilibus sibi displicere: & quisque paterfamilias in sua domo, si quid in hoc genere peccatum esset, in posterum emendaret. An ideo primatũ teneret in rebus ad religionem pertinentibus? Nequaquam: sed executor esset voluntatis divinæ. Cur autem potius Reges, quam Sacerdotes in veteri Testamẽto reprehensi sint, quod excelsa non tollerent, ideo factum est, quia populus Judæorum propter duritiem cordis non curabat exhortationes, & monita Sacerdotum, ac Prophetarum, nec aliter, quam vi, & authoritate Regis, ab errore sinebat se revocari. Itaque si Rex in hac re negligentior esset, merito a Deo reprehendebatur. Hoc generatim.

22. Duo in particulari explicanda sunt. Alterum, de abusu adolendi, & sacrificandi in Excelsis. Alterum, de cæcis, & claudis ejiciendis. Quod ad prius attinet, tria certa sunt. Primum est, quod ab egressu filiorum Israel ex Ægypto transacti fuerint 480. anni, antequam templum a Salomone ædificaretur, ut patet ex illo 3. Reg. 6. 1. *Factum est ergo quadringentesimo, & octuagesimo anno egressionis filiorum Israel de terra Ægypti, ædificari cæpit domus Domino.* Secundum est, quod toto illo tempore, secundum legẽ ordinariam, jussi sint Israelitę offerre sacrificia in eo loco, in quo esset tabernaculum fœderis cum Arca, ut habetur Levit. 17. v. 4. Porro tabernaculum cum Arca non semper mansit eodem loco. Nam primis 40. annis fuit cum populo in deserto. postea, cum terram promissionis ingressi essent, & eam pacifice possiderent, positum fuit in Silo, juxta illud Josue 18. 1. *Congregatique sunt omnes filii Israel in Silo, ibique fixerunt tabernaculum testimonii, & fuit eis terra subjecta.* Inde separatim Arca, separatim tabernaculum in diversa loca translata sunt. Arca quidem in eum locum, in quo Israelitæ bello victi sunt a Philistinis, ultimo anno Heli Sacerdotis, 1. Reg. 4. 3. Tunc enim & capta est a Philistinis, 1. Reg. 4. 11. & asportata in Azotum, 1. Reg. 5. 1. Et mansit in eorum regione 7. mensibus, 1. Reg. 6. 1. Deinde remissa est ab illis in urbem Bethsames, 1. Reg. 6. 12. Postea in Cariathiarim, 1. Reg. 7. 1. Ibique mansit, donec David confirmato jam regno super Judam, & Israel, reduxit eam ex Cariathiarim, 1. Paral. 13. 6. mansitque in domo Obededom Gethæi 3. mensibus,

1. Paral.15.25. Tabernaculum autem ex Silo (licet de tempore nõ satis constet) translatum fuit in Nobe, civitatem Sacerdotũ, ubi erat, (cũ David fugiebat Saulem, 1.Reg.21.1. Inde venit in Gabaon Urbem tribus Beniamin, 1. Paral.21.29. Ibi autẽ mansit, donec cum Arca illatum est a Salomone in templum, 3.Reg.8.4.

23. Tertium est, quod ab eo tempore, quo perfectum fuit templum Salomonis, non alibi, quam in illo templo licuerit offerre sacrificia, secundum legem ordinariam, ut patet ex illo Deut. 12. 13. *Cave, ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris, sed in eo, quem elegerit Dominus*. Et c. 26. 1. *Cumque intraveris terram, quam Dominus Deus tibi daturus est possidendam, tolles de cunctis frugibus tuis primitias, pergesque ad locum, quem Dominus Deus tuus elegerit, ut ibi invocetur nomen ejus; accedesque Ad Sacerdotem, qui fuerit in diebus illis*, &c. Dixi secundum legem ordinariam, quia tam ante, quam post Templi ædificationem licebat ex speciali Dei dispensatione etiam alibi, quam in Tabernaculo, vel Templo sacrificare. Hoc modo Samuel immolavit in Ramatha, & in Galgalis, 1. Reg.7.17.& c.11.14. David in area Ornam Jebusæi, 1. Paral.21.26. Elias in monte Carmeli, 3. Reg. 18. 19.

24. Ex his omnibus sequitur, nunquam licuisse, secundum legem ordinariam, immolare, vel adolere in Excelsis, ubi non esset tabernaculum: Et hunc fuisse abusum, quem Deus reprehendit sæpe in Scripturis, ut 3. Reg. 3. v. 3. *Dilexit Salomon Dominum, ambulans in præceptis David Patris sui, excepto, quod in excelsis immolabat, & accendebat thymiama*. Et 3. Reg. 22. 43. *Fecitque Josaphat, quod rectum erat in conspectu Domini; Veruntamen Excelsa non abstulit. Adhuc enim populus sacrificabat, & adolebat incensum in Excelsis*. Loquor autem de Excelsis, ubi non esset tabernaculũ, quia in excelso Gabaon, ubi erat Tabernaculum, licebat immolare, 3. Regum 3. 4. *Abiit Salomon in Gabaon, ut immolaret ibi: illud quippe erat Excelsum maximum*: id est, præferebatur omnibus Excelsis, quod in eo esset Tabernaculum a Moyse factum; ut patet 1. Paralipomenon 21. 29. *Tabernaculum autem Domini, quod fecerat Moyses in deserto, & altare holocaustorum ea tempestate erat in excelso Gabaon*. Et 2. Paralipomen. 1. 3. *Et abiit cum universa multitudine in Excelsum Gabaon, ubi erat Tabernaculum fœderis Domini, quod fecit Moyses famulus Dei in solitudine*. Ubi obiter notandum est, fuisse duo Tabernacula: Unum a Moyse factum, de quo hactenus dixi, alterum a Davide, quod ipse tetendit in Jerusalem, quãdo eo deduxit Arcam fœderis, de quo 2. Paralip. 1. 4. *Arcam autem Dei adduxerat David de Ca-*

de Cariathiarim in locum, quem præparaverat ei, & ubi fixerat illi Tabernaculum, hoc est in Jerusalem]. Et 3. Reg. 1.50. *Adonias autem timens Salomonem surrexit, & abiit, tenuitque cornu Altaris.* Et cap. 2.28. *Fugit ergo Joab in Tabernaculum Domini, & apprehendit cornu altaris.* Hæc non possunt intelligi de Tabernaculo a Moyse facto, quia illud eo tempore erat in Gabaon, ut supra dictum est. Debet ergo intelligi de Tabernaculo a Davide facto, quod erat in Jerusalem. Vide Abul. lib. 3. Reg. cap. 1. q. 41.

25. Hactenus de abusu adolendi in Excelsis. Quod ad factum Davidis attinet, qui dicitur cæcos, & claudos ejecisse, parum, vel nihil ad rem facit. Historia sic habet: Intellexerat David divino instinctu, ut ex Psalmis colligitur, Jerusalem fore Templi, ac Regni Judæorum sedem, ac proinde cũ exercitu eo profectus est, & a Jebusæis, qui eam colebant, deditionem illius postulavit. At illi responderunt: *Non ingredieris huc, nisi abstuleris cæcos, & claudos, dicentes: Non ingredietur David huc.* Porro quid cæcorum, & claudorum nomine intelligendum sit, variæ sunt authorum interpetationes. Nam aliqui putant, fuisse tantum statuas, seu imagines, alii vero homines: Statuas quidem tripliciter. Primo, ut per eas super muros positas significati fuerint homines otiosi: q.d. Etiam nobis nihil agentibus intrare non poteris, tam scilicet munita urbs nostra est. Secundo, ut per eas significata fuerint ædium fastigia, quibus illæ affixæ essent: q. d. Nisi transcensis ædium nostrarum fastigiis non ingredieris. Tertio, ut fuerint duæ imagines, quarum altera repræsentaverit Isaac cæcutientem, altera Jacob claudicantem; & hæ duæ propterea fuerint ad muros, seu portas civitatis affixæ, ut significarent, Judæis non licere bello infestarè Jebusæos, eo quod parentes eorũ Isaac, & Jacob percussissent olim fœdus pacis cũ Rege Abimelech, cujus posteri erant Jebusæi, interposito etiam juramento, quod in ore illarum imaginum descriptum erat. Hæc Rabbinorum sententia est, sed falsa. Primo, quia illud fœdus cum Rege Abimelech non est initum a Jacob, sed ab Abraham, ut habetur Genes. 21. 22. *Eodem tempore dixit Abimelech ad Abraham: Deus tecum est in universis, quæ agis. Jura ergo per Deum, ne noceas mihi, & posteris meis. Dixitque Abraham: Ego jurabo.* Et infra: *Percusseruntque ambo fœdus.* Secundo, quia si Jebusæi voluissent pacare animum Davidis, & militum ejus per aspectum, seu memoriam Isaac, & Jacob, non debuissent eos in forma cæci, & claudi, (quæ potius ad contemptum, & derisum spectabat) sed in alia decentiori, & augustiori repræsentare. Tertio, quia illa verba, quæ sequuntur in textu, *cæcos, & claudos odientes animam David*, nullo modo pos-

sunt

sunt accommodari Isaac,& Jacob,neque præ se ferunt desideriũ pacis, sed odii, ac potius contentionis.

26. Alii ergo rectius sentiunt,fuisse veros homines,quod etiam tripliciter intelligi potest. Primo, quod fuerint ipsimet Jebusæi, qui dixerint Davidi: *Nisi abstuleris cæcos, & claudos*, idest, nisi nos abstuleris,quos tu convitio militari cæcos, & claudos appellasti,*non ingredieris huc*. Secundo,quod fuerint cæci, & claudi, nõ corpore,sed animo,idest peccatores,& flagitiosi.Tertio,quod fuerint vere ceci,& claudi, quos in contemptum Davidis posuerint Jebusæi in mœnibus: q.d. Nostra civitas tam firma, & munita est, ut non egeat aliis defensoribus,quam his cæcis, & claudis, qui sufficienter poterunt eam contra tuum exercitum tueri, ac propugnare. Hæc est vera explicatio hujus loci, quam sequitur Joseph lib.7.cap.2.Theodoretus quæst.16. 17.Glossa interlinearis, Abulensis quæst.7.& plures alii. Simile quid legimus contigisse in urbe Tyro, quæ cum esset fortissima, cives in contemptum posuerunt Pygmæos in menibus, quasi illi abun de sufficerent ad ejus defensionem,nec indigerent alio propugnatore. De his loquitur Ezechiel Propheta ca.27.11. *Sed & Pygmæi, qui erant in turribus tuis*,(o Tyre) *pharetras suas suspenderunt in muris tuis per gyrum*, &c,

27. Ex hac autem expositione,quæ sine dubio litteralis, & germana est,non potest colligi, Davidem auferendo cæcos,& claudos voluisse ostendere,quod abusus,& corruptelas Ecclesiæ esset ablaturus,ut fingit Sacellanus Regis Angliæ. Credo, ne quidem in mentem illi hoc venisse, cum ea res gesta est. Sed etsi id facere voluisset, non ideo sequeretur habuisse illum Primatũ Ecclesiæ, quia,ut supra dixi,quilibet pater familias potest tollere abusus,& corruptelas, quando certo constat tales esse.

III. Objectio ex facto ejusdem Davidis.

28. TErtia objectio est hæc: Qui perducit Arcam fœderis ad constitutum quietis locum, & Arcæ deportandæ præsultat, tenet Primatum Ecclesiæ. Atqui Rex David perduxit Arcam ad constitutum quietis loum, 1.Paralip. 13. 12. & Arcæ deportandæ præsultavit,2.Reg.6.14. ergo habuit Primatum Ecclesiæ. Hoc argumentum magni æstimat Sacellanus Regis, & vim facit in eo, quod David saltaverit ante, non post Arcam. *Nam hoc ipso*,inquit, *significavit se primatũ tenere in negotio Arcæ deportandæ*. Mira hominis subtilitas! Cur non similiter vim facit in eo, quod boves arcam præcesserint, non secuti sint?

29. Ut

29. Ut autem magis appareat hujus argumēti vanitas, tria notanda sunt. Primum, quod in Arca Domini fuerint hæc tria, Urna aurea habens Manna, & Virga Aaron, quæ fronduerat, & Tabulæ Testamenti, ut expresse testatur Apostolus Hebr. 9. 4. Alterum, quod hæc Arca, præsertim quoad Manna, quod in ea custodiebatur, fuerit typus, seu figura nostræ Eucharistiæ. Ratio autem figuræ consistit in his: Primo, Manna datum est Israelitis peregrinātibus in deserto, ut possent ad terram promissionis pervenire. Secundo, habuit omnem saporem suavitatis corporalis, Sap. 15.20. Tertio, fuit cibus de cœlo missus, Joan. 6.31. Quarto, fuit expositum dubitationi, Psal. 77.32. & contradictioni, Num. 21.5. Quinto, licet alii plus, alii minus colligerent, eandē tamen mensuram postea habebant, Exod. 16.18. Hæc omnia accommodantur Eucharistiæ. 1. Quia datur Christianis in deserto hujus vitæ peregrinantibus, ut possint ad vitam æternam pervenire. 2. Continet omnem saporem suavitatis spiritualis. 3. Est cibus de cœlo missus. 4. Exposita est dubitationi Capharnaitarum, & contradictioni Calvinistarum. 5. Sive sub magna, sive sub parva hostia sumatur, æque prodest sumentibus.

30. Tertium est, quod hæc tria distinguenda sint. 1. Arcam ædificare. 2. Eam deducere, comitari, vel præcedere. 3. Eandē portare, vel attingere. Arcam ædificarunt Beseleel de tribu Juda, & Ooliab de tribu Dan, Exod. 31.2. Arcam deduxerunt, & ante eam luserunt, non solus Rex, sed etiam populus, ut patet ex illo 1. Reg. 4.4. *Misit populus in Silo, & tulerunt inde Arcam fœderis Domini exercituum, sedentis super Cherubin.* Et 2. Reg. 6.5. *David autem, & omnis Israel ludebant coram Domino in omnibus lignis fabrefactis.* Et infra v. 15. *David, & omnis domus Israel ducebant Arcam Testamenti Domini in jubilo.* Et 3. Reg. 8.5. *Rex autem Salomon, & omnis multitudo Israel gradiebatur cum illo ante Arcam.* At nemini licebat eam tangere, (propter sanctitatem, quam & aliunde, & ex eo habebat quod figura esset Eucharistiæ) nisi solis Sacerdotibus. Hinc Oza, quod eam tangere præsumpsisset, cum sacerdos non esset, morte a Deo punitus est, 2. Reg. 6. 6. Imo ne Levitis quidem hoc licuit. Nam, ut patet Num. 4. jubebantur Sacerdotes velo Arcam obvolvere, & vectes per annulos Arcæ transmittere, ne Levitæ, qui illam portaturi essent, eam attingerent.

31. Ex his patet, quam frivolum sit argumentum Sacellani Regis, quando sic infert: Rex David deduxit, & præcessit Arcam Domini: ergo habuit primatū Ecclesiæ. Cur non similiter infert: Omnis multitudo Israel gradiebatur ante Arcā: ergo habuit Primatum Ecclesiæ? Vel sic: Pueri Christiani præcedunt Eucharistiam,

ſtiam, quando publice in proceſſione deportatur: ergo habent primatum Eccleſiæ. Inepte omnia. Potius ſic oportebat argumentari: Non licuit Regibus, ſed ſolis Sacerdotibus attingere Arcam Domini: ergo Sacerdotes præferuntur Regibus in iis, quæ ad Deum, & religionem pertinent.

IV. Objectio deſumpta ex facto Salomonis Regis.

32. QUarta objectio eſt talis: Qui ædificat templum, & Deo dedicat, tenet Primatum Eccleſiæ; atqui Rex Salomon ædificavit templum, & Deo dedicavit, 1. Paralip. 28. 6. & 2. Paralip. 6. 10. Ergo Rex Salomon tenuit Primatum Eccleſiæ. Hoc argumentum ſic urget Sacellanus: *Dedicare Deo templa actus eſt primarius, nec cujuſquam, niſi cujus partes in Religione primæ. At templum a Salomone dedicatum eſt: ergo.*

33. Non video hic plus ſubtilitatis, quam in præcedenti argumento. Ut hoc oſtendam, tria notanda ſunt. Primū eſt, quod templum Hieroſolymitanum, de quo agimus, ter dedicatum ſit. Primo a Salomone, 3. Reg. 8. 1. Secundo ab iis, qui e captivitate Babylonica reverſi ſunt, 1. Eſd. 6. 16. Tertio a Machabæis, cum poſt profanationem eſſet iterum renovatum, & ſanctificatum, 1. Machab. 4. verſ. 36. Alterum eſt, quod dedicare rem aliquā Deo, ſi vim nominis ſpectes, nihil aliud ſit, quam dicare illam cultui divino; ſeu offerre, & deſtinare illam ad colendum Deum. Hoc modo Exod. 35. dicuntur Iſraelitæ, tam viri, quam fœminæ hyacinthum, purpuram, byſſum, coccum, pilos caprarum, pelles arietum, metalla, & ligna Setim dedicaſſe Deo, ideſt obtuliſſe ad cultum divinum. Eodem ſenſu Salomon dicitur templum Deo dedicaſſe, ideſt divino cultui dicaſſe, ſeu mancipaſſe. Hinc non magis colligi poteſt Primatus Salomonis, qui ligna, & lapides, quam fœminarum, quæ aurum, purpuram, & hyacinthum Deo dedicarunt. Tertium eſt, quod in hac templi dedicatione a Salomone facta variæ ceremoniæ uſurpatæ fuerint cum ſolemni lætitia. Nam primo, poſtquam templum ædificatum eſt, congregati ſunt Iſraelitæ ad Regem Salomonem in Jeruſalem. 2. Sacerdotes intulerunt Arcam, tabernaculum, & omnia vaſa ſanctuarii in Templum 3. Deus, ut oſtenderet ſibi placere, quod agebatur, nebula implevit templum. 4. Salomon, gratiis Deo actis, multa precatus eſt, & præſertim, ut quicunque eſſent oraturi Deum in templo iſto, exaudirentur. 5. Finita hac oratione, victimæ, & ſacrificia Deo oblata ſunt. 6. Iterum ſecuta eſt benedictio, ſeu gratiarum actio, ac tandem octavo die populus ad ſua cum gau-
dio

dio dimissus est. Hæc omnia habentur 3. Regum 8.

34. Neque hinc colligi potest Primatus Solomonis: quod sic ostendo. Tria hominum genera spectari hic debent. 1. Salomon. 2. Sacerdotes. 3. Populus. Quid quisque horum fecit in hac dedicatione? Salomon oravit, & gratias Deo egit. Sacerdotes portarunt Arcam, tabernaculum, vasa sanctuarii, & obtulerunt sacrificia. Populus interfuit, & gratiis Deo actis, lætatus est. Si quid ergo pro Primatu Salomonis colligendum est, sic colligi debet: Quicunque in templo recens ædificato orat Deum, ut in eo exaudiantur preces, & vota supplicantium, is tenet Primatum Ecclesiæ. Atqui Salomon in templo a se recens ædificato oravit Deum, ut in eo exaudirentur preces, & vota supplicantium: ergo tenuit Primatū Ecclesiæ. At major propositio aperte falsa est. Quasi nemo, nisi qui supremam jurisdictionem in Ecclesia habet, eo modo, quo Salomon, orare possit. Multi mercatores suis sumptibus templa in honorem Dei erexerunt, & quotidie erigunt: an non liceat ipsis orare, ut Deus accepta ea habeat, & preces servorum suorum in iis exaudiat? Omnino sane. Imo plerique Clerici, quoties dedicatio alicujus templi occurrit, solent orare hoc modo: *Deus, qui nobis per singulos annos hujus sancti Templi tui consecrationis reparas diē, & sacris semper mysteriis repræsentas incolumes: exaudi preces populi tui, & præsta, ut quisquis hoc Templum beneficia petiturus ingreditur, cuncta se impetrasse lætetur. Per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum*, &c. Itemque hoc modo: *Deus, qui invisibiliter omnia contines, Templum hoc potentiæ tuæ inhabitationis illustra, & concede, ut omnes, qui huc deprecaturi conveniunt, ex quacunque tribulatione ad te clamaverint, consolationis tuæ beneficia consequantur. Per Dominum*, &c. An hinc inferes, singulos Clericos, qui sic orant, supremos esse Prælatos in Ecclesia? Nihil minus.

35. Plus dicam. Faciamus in aliqua diœcesi Anglicana templum incendio perire, vel ab hostibus devastari: Episcopus suis sumptibus curet restaurari; cōvocet deinde populum sibi subjectum; inferat vasa sacra; oret Deum, ut ratū habeat hoc obsequium, & preces subditorum exaudiat; offerat sacrificium; bene precetur populo, & gratiis Deo actis, dimittat unumquenque cum gaudio. Quid? An dices hunc Episcopum esse Primatem Ecclesiæ? Si est, quid de Rege fiet? Si non est, quid minus fecit, quam Salomon? Imo totum id præstitit, quod Salomon, & Sacerdotes simul.

V. Obje-

V. Objectio desumpta ex facto ejusdem Regis Salomonis.

36. Quinta objectio est talis: Qui deponit summum Sacerdotem ab officio, & alium illi subrogat, necessario habet jurisdictionem supra summum Sacerdotem: atqui Salomon Rex deposuit Abiathar summum Sacerdotem ab officio, & subrogavit illi Sadoc, 3. Reg. 2. 27. Ergo Salomon Rex habuit jurisdictionem supra summum Sacerdotem. Hoc est præcipuum argumentum pro primatu Regis. Sed sane parvi momenti. Ac primū sic retorqueri potest: Qui deponit Regē ab officio, & alium illi subrogat, necessario habet jurisdictionem supra Regem: atqui Jojada summus sacerdos non solū deposuit, sed etiam occidit Athaliam Reginam, & Joas in ejus locum subrogvit, 4. Reg. 11. Ergo Jojada summus Sacerdos habuit jurisdictionem supra Regem.

37. Sed ad rem. Hæc objectio duo supponit. Unum, quod Salomon, quando deposuit Sacerdotem ab officio, usus sit potestate regia. Alterum, quod recte, ac legitime ea usus sit. At neutrum probari potest. Imo gravissimi authores constanter docent, non regia, sed prophetica potestate usum esse: nec ordinaria via, sed ex peculiari Dei instinctu fecisse, quod fecit. Ita Cardinalis Bellarminus, Jacobus Gretserus, & alii plures. Et videtur colligi posse ex illis verbis 3. Reg. 2. v. 27. *Ejecit ergo Salomon Abiathar, ut non esset Sacerdos Domini, ut impleretur sermo Domini, quem locutus est super domum Heli in Silo.* q. d. Olim tempore Heli Sacerdotis prædictum fuit à Deo per Samuelem Prophetam, fore aliquando, ut officium Sacerdotale auferatur a familia Heli, propter peccata filiorum ejus, 1. Reg. 2. 31. Ut ergo hæc prophetia impleretur, Salomon divino instinctu, tanquam verus Propheta, abstulit sacerdotium ab Abiathar, qui erat ex familia Heli.

38. Quod si ita est, facile apparet, nullius momenti esse objectionem Regis Angliæ. Nam nihil aliud ex facto Salomonis colligi poterit, quam Prophetas accipere aliquando extraordinariam potestatem a Deo etiam supra Sacerdotes; quod nihil ad rem facit. Non enim disputamus de potestate Prophetarū, sed Regum. Nec status controversiæ est, an Prophetæ ex peculiari Dei instinctu possint aliquando punire Sacerdotes; sed, an Reges ordinaria sua potestate possint id facere? Hæc valde distincta sunt: & alterum cum altero minime connexum est. Non enim sequitur: Salomon Rex peculiari Dei instinctu submovit Abiathar Sacerdo-

tem

tem ab officio Sacerdotali: ergo Jacobus Rex ordinaria sua potestate potest idem facere: non magis, quam si dicam: Nathan ex peculiari Dei instinctu reprehendit Davidem Regem: ergo quilibet subditus in Anglia potest ordinaria via reprehendere Jacobum Regem.

39. Sed demus (quod tamen probari non potest) Salomonem in submovendo Sacerdote usum esse potestate regia, quid quæso hinc efficitur contra nos? Nihil sane, nisi prius constet, legitime ea usum esse. Hoc autem nec in Scripturis sacris diserte exprimitur, nec ex iis evidenter deduci potest. Aliud enim est, factum alicujus recenseri: aliud, probari, seu commendari. Legimus quidem in Scriptura, Raziam gladio, & præcipitio seipsum occidisse. Legimus a Saule Sacerdotes Domini, ab Abimelech septuaginta fratres, ab Athalia semen regium, ab aliis alios interfectos esse. At non legimus, hæc omnia juste, ac legitime contigisse. Idem dico de Salomone. legimus ab eo depositum esse Abiathar Sacerdotem. At non legimus, recte, ac legitime id factum esse. Vel ergo probandum est Regi Angliæ factum esse legitime, vel nihil contra nos concludit.

40. Dicet forte: Abiathar graviter peccaverat contra Salomonem Regem, ac proinde dignus erat, qui puniretur. Potuit ergo Salomon authoritate regia illum punire. Respondeo. Non sequitur. Esto enim peccaverit Abiathar propter iniquam conspirationem, & dignus propterea fuerit, qui officio submoveretur: an ideo a Salomone submoveri legitime potuit? Id minime consequens est. Non enim quilibet reus a quolibet puniri potest, sed ab eo duntaxat, qui in illum habeat legitimam potestatem, ac jurisdictionem. Hanc autem habuisse Reges Judæorum in Sacerdotes, nondũ probatum est. Imo ex ipsis Judæis contrarium probari potest. Semper enim persuasum ipsis fuit, Reges non habere ullam jurisdictionem in eos, qui ministerio divino deputati sunt. Hoc satis colligitur ex illo 1, Reg. 22. 16. *Dixit Rex Saul: morte morieris Achimelech, tu, & omnis domus Patris tui. Et ait Rex emissariis, qui circumstabant eum: Convertimini, & interficite Sacerdotes Domini: nam manus eorum cum David est. Noluerunt autem servi Regis extendere manus suas in Sacerdotes Domini.* Ex quibus verbis patet, Regem Saulem mandasse suis famulis, ut interficerent Sacerdotes Domini, eo quod conspirassent cum Davide contra ipsum Regem. Porro famulos Regis, qui erant Judæi, & optime norant eminentiam Sacerdotum supra Reges, non voluisse id facere, etiamsi Rex mandasset. Nam certo persuasum illis erat, non posse Regem legitime

id mandare, nec Sacerdotes imperio Regis subjacere. Quod etiã advertens Rex, homini barbaro, ac gentili imperavit, ut, quod famuli facere renuissent, ipse imperterritus exequeretur. Quod & factum est. Subjungitur enim in textu. *Et ait Rex ad Doeg: Convertere tu, & irrue in Sacerdotes. Conversusque Doeg Idumaeus irruit in Sacerdotes.*

41. Hinc ita concludo: Saul, & Salomon fuerunt pares in potestate regia, nec plus juris habuit Salomon in Sacerdotes, quam Saul, ex ea praecise parte, qua Reges erant. Atqui Saul, qua Rex, non habuit legitimam potestatem puniendi Sacerdotes: ergo nec Salomon. Major per se nota est. Minor patet ex dictis; quia famuli Saulis non recusassent imperiũ sui Regis, si putassent illum habere legitimam potestatem in Sacerdotes. Libenter enim parebant illi in persequendo Davide. Quod ergo nollent parere in occidendis Sacerdotibus, qui adhaerebant Davidi, non aliunde provenire potuit, quam quod putarent Regem habere potestatem in Davidem, non autem in Sacerdotes. Idem ergo de Salomone, qua Rex erat, statuendum est. Si enim Sauli non licuit punire Sacerdotes Domini, nec Salomoni potuit licere. Uterque enim, qua Rex, pari potestate fuit preditus.

42. Dices: Non recte hoc sequitur. Fuit enim aliunde dispar causa utriusque. Nã Sacerdotes a Saule interfecti erant innocentes. Abiathar autem, quem Salomon punivit, erat reus laesae majestatis. Quis porro nesciat, aliud esse, interficere innocẽtes, quod fecit Saul: aliud, punire reos, quod fecit Salomon? Esto igitur, non recte, ac legitime fecerit Saul: recte tamen, & legitime fecit Salomon. Respondeo. Haec disparitas non obstat. Tametsi enim Sacerdotes, qui jubebantur interfici a Saule, reipsa fuerint innocentes: nihilominus famuli Saulis putabant esse nocentes, ac reos laesae majestatis: nec tamen putabant licere Regi etiam nocentes Sacerdotes interficere. Hoc inde constat; quia parebant Regi in persequendo Davide, ut dictum est, & ideo parebant, quod existimarent Davidem injuste aspirare ad regnum, ac proinde laesae majestatis reum esse, alias sane non parituri. Cum ergo audissent a Saule, Sacerdotes adhaerere Davidi, quid aliud suspicari poterant, quam eos etiam nocentes, ac reos esse? Et tamen obtemperabant Sauli in persequendo Davide, non autem in necandis Sacerdotibus. Nec alia de causa, quam quod vere putarent, Regem habere potestatem puniendi, & coercendi laicos, non autem Sacerdotes.

43. Ex his abunde satisfactum est argumento Regis, quod, ut compendio repetam, quae dicta sunt, dupliciter formari pot-

potest. Primo, in hunc modum: Salomon potestate Prophetica legitime punivit Sacerdotem: ergo Rex Jacobus potestate regia idem præstare potest. Secundo sic. Salomon potestate regia legitime punivit Sacerdotem: ergo Rex Jacobus idem præstare potest. In priori forma negatur consequentia; in posteriori antecedens. Nec a Rege Angliæ unquam probari poterit.

VI. Objectio, ex facto Josiæ Regis.

44. SExta objectio est hæc: Qui librũ legis e tenebris erutum populo recitari facit, & fœdus inter Deum, populumque redintegrat, habet primatum Ecclesiæ: utrumque fecit Rex Josias. 4. Reg. 22.&23. Hoc argumentum urget Sacellanus Regis in hanc modum: *Libro reperto indixit Rex conventum: in eo jubet recitari librum; recitato, fœdus novum init cum Domino; populum quoque ad fœdus adjuravit. Tum præcepit ipsi Pontifici, reliquisque secundi ordinis Sacerdotibus, ut ejiciant templo, atque exurant vasa omnia, quæ Baal sacra fuerant, vel Excelsa demoliantur. Mandavit post de Paschate novo faciendo, denique de religione tota in integrum reformanda.*

45. Multæ sunt partes hujus argumenti. *Prima*, quod Rex reperto libro legis Mosaicæ, convocarit populum, ut eum illi prælegeret. Fateor; sed Helcias Pontifex, qui librum repererat, eo fine miserat Regi, ut id faceret. *Secunda*, quod Rex jusserit recitare librum legis. Esto: Etiam fœminæ apud adversarios legũt Biblia, aut ab ancillis recitari jubent. *Tertia*, quod, recitato libro, fœdus novum inierit cum Deo, idest, quod promiserit Deo, se velle custodire omnia præcepta, quæ scripta erant in libro legis. An non cuilibet, etiam privato homini, hoc licitum est? Optarim sane, singulos Christianos ita affectos esse, ut inito cum Deo fœdere, promitterent, se legem servaturos. *Quarta*, quod populum hortatus sit, ut idem præstaret. At hoc non soli Regi, sed cuilibet concionatori licitum est, apud suos auditores: nisi quod adversarii dicant, legem servatu impossibilem esse, in quod multum discrepant a Josia, quẽ tantopere laudant. *Quinta*, quod præceperit Pontifici, & Sacerdotibus secundi ordinis, ut projicerent de templo Dei omnia vasa, quæ facta fuerant Baal, & aliis falsis Diis. Merito sane; quia hoc ad illos pertinebat. Nec tam præcepit, quam eos officii sui commonuit. *Sexta*, quod mandaverit Pascha celebrari, quod diu fuerat intermissum. At a Deo præceptum erat, ut celebraretur. Poterat ergo Rex urgere executionem. *Septima*, quod totam religionem jusserit in inte-

tegrum reformari. Bonum factum. Nec tamen judicium de Reformatione, sed executio ad Regem pertinebat; judicio reservato Sacerdotibus.

VII. Objectio ex facto Ezechiæ Regis.

46. Septima objectio. Ezechias Rex confregit serpentem æneum, *quamvis & diserto Dei mandato erectum, & Christum Dominum suo modo figurantem.* 4. Reg. 18. 4. Ergo tenuit Primatum in Ecclesia. Hic duo dicenda sunt. 1. Ex qua causa, vel occasione id fecerit Ezechias. 2. Qua authoritate fecerit. De priori sic res habet. Serpens æneus ab initio in bonum usum erectus fuit mandato Dei, juxta illud Num. 21. 8. *Locutus est Dominus ad Moysen: fac Serpentem æneum, & pone eum pro signo: qui percussus aspexerit eum, vivet: Fecit ergo Moyses serpentem æneum, & posuit eum pro signo: quem cum percussi aspicerent, sanabantur.* At postea progressu temporis abiit in abusum, quia filii Israel adolebant ei incensum, ut habetur 4. Reg. 18. 4. idque propterea, quod meminissent, olim ex solo illius aspectu sanatos fuisse, quotquot a serpentibus morsi erant in deserto; & putarent, se tunc quoque præsidii aliquid ab eo sperare posse. Hunc abusum volens tollere Ezechias, non alia via commodius id facere potuit, quam serpentem ipsum, qui erat occasio idololatriæ, tollendo, & confringendo. At qua authoritate id fecit? Non alia, quam divina. Deus enim non solum Regi, sed cuilibet e populo mandaverat, ut auferrent omnem cultum idololatriæ. Deut. 7. 5. *Aras eorum subvertite, & confringite statuas, lucosque succendite, & sculptilia comburite, quia populus sanctus es Domino Deo tuo.* Quid ergo mysterii hic est, quod Ezechias confregerit serpentem æneum, quod quilibet alius facere potuisset?

47. Dices: Serpens æneus & Dei mandato factus erat, & Christum figurabat. Quid tum? Si ideo aliis non licuit eum confringere, cur Regi licuit? aut si Regi licuit, cur aliis non item? Nusquam legimus, Regi peculiare quid concessum fuisse circa serpentem, quod aliis similiter concessum non sit. Et quid dicemus de arca Noe? Nonne & mandato Dei facta fuit, & Christi Ecclesiam figuravit? Omnino. An ideo soli Regi permissum fuit, illam dissolvere post peractum diluvium? Nemo dixerit.

VIII. Objectio sumpta ex titulis Regum veteris Testamenti.

48. REx Angliæ, sicut hactenus ex facto Regum veteris Testamenti conatus est astruere primatum suum in Ecclesia: ita nunc ad titulos eorum convertitur. Sunt autem hi. 1. Reges vocantur *Filii altissimi*. 2. *Dii*. 3. *Uncti Domini*. 4. *In solio Dei sedentes*. 5. *Famuli Dei*. 6. *Angeli Dei*. 7. *Facti juxta cor Dei*, 8. *Lumina Israelis*. 9. *Nutricii Ecclesiæ*: Ergo habent primatum in Ecclesia.

49. Videamus, quid lateat in his titulis. Primus est: *Reges*, inquit, *vocantur filii Altissimi*, juxta illud 2. Reg. 7. 14. *Ego ero ei* (Salomoni) *in Patrem, & ipse erit mihi in filium*. Sed quæro, an non omnes pii, ac fideles sint filii Dei, qui ex Christi institutione dicunt, *Pater noster, qui es in cælis*? An non de omnibus piis, ac fidelibus intelligendum sit illud 1. Joan. 3. 1. *Videte, qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur, & simus*? Nihil dubito. Cur ergo Rex Angliæ hunc titulum, quem Christus, & Apostoli volunt omnibus bonis communem esse, solis Regibus arrogare vult? Et Sacellanus, qui tantopere favet suo Regi, an se filium Dei esse non putat? An in tota Anglia solum Regem eo privilegio gaudere censet? Nisi dicat, omnes quidem pios, sed Reges peculiari quodam modo filios Dei esse. Etiamne improbos? si soli probi sunt, jam non sane qua Reges, sed qua probi, filii Dei sunt.

50. Secundus Titulus: Reges vocantur Dii; Psal. 81. 6. *Ego dixi, Dii estis*. Et Exod. 22. *Si invenitur fur, duplum reddat; si latet fur, dominus domus applicabitur ad Deos*. Mira res. Solent adversarii graviter accusare Catholicos, quod Pontificē Romanum appellent Deum. Et ipsi suos Reges impune appellari sic volunt. Imo sacræ Scripturæ testimoniis abutuntur. Nam illud, *Ego dixi, Dii estis*, non de solis Regibus, sed de Prophetis quoque intelligendum esse, diserte explicat Christus, Joan. 10. 34. cum ait: *Nonne scriptum est in lege vestra, quia ego dixi, Dii estis? si illos dixit Deos, ad quos sermo Dei factus est*, &c. Similiter illud: *Dominus domus applicabitur ad Deos*, non de Regibus, qui tunc nulli erant; sed de judicibus intelligendum esse, quis nescit? si ergo non soli Reges, sed etiam alii vocari possunt Dii, quid est, quod ex hoc titulo colligit Rex Angliæ, Reges, & non alios esse Primates Ecclesiæ?

51. Tertius Titulus: Reges vocantur Christi, seu uncti Do-

mini. 1.Reg. 24. 11. *Non extendam manum meam in Dominum meum, quia Christus Domini est*. Fateor. At non soli Reges, sed etiam Sacerdotes in Veteri Testamento ungebantur. Et quanquā hoc neget Sacellanus Regis, ita tamen clarum est, ut negari, nisi impudenter, non possit. Testimonia Scripturæ passim obvia sunt. Exod. 29. 7. *Oleum unctionis fundet super caput ejus, atque hoc ritu consecrabitur*. Et Lev. 4. 3. *Si Sacerdos, qui unctus est, peccaverit*, &c. Et Lev. 8. 12. *Fundens oleum super caput Aaron, unxit eum & consecravit*. Et Num. 3. 3. *Hæc nomina filiorum Aaron sacerdotum, qui uncti sunt, & quorum consecratæ manus, ut Sacerdotio fungerentur*. Et 2. Mach. 1. 10. *Qui est de genere Christorum Sacerdotum*. Imo etiam Prophetæ ungebantur, 3. Reg. 19. 16. *Jehu filium Namsi unges regem super Israel: Elisæum autem filium Saphat unges prophetam pro te*: Hinc ita concludo: Utriq; tam Sacerdotes, quam Reges in veteri Testamento vocabantur *uncti Domini*: ergo si solus ille titulus spectetur, vel utrique, vel neutri habebant Primatum Ecclesiæ. Si utrique, cur de Sacerdotibus negat Rex Angliæ? Si neutri, cur de Regibus affirmat? Addo, vel sermo est de externa unctione, vel interna. Si de externa, communis ea fuit Regibus, Sacerdotibus, & Prophetis, ut dictum est. Si de interna, nemo fidelium excluditur. Omnes uncti sunt: 2. Cor. 1. 21. *Qui unxit nos Deus*. Et Joan. 2. 20. *Vos unctionem habetis a sancto*.

52. Quartus titulus: Reges dicuntur in solio Dei sedere, 2. Par. 9. 8. *Sit Dominus Deus tuus benedictus, qui voluit te ordinare super thronum suum, Regem Domini Dei tui*. Sed constat duplex esse regnum, unum terrenum, alterum spirituale. Duo igitur solia, duo throni distinguendi sunt. Reges sedent in solio regni terreni: Episcopi in solio Ecclesiæ, quod est regnum spirituale, Act. 20. 28. *Attendite vobis, & universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei*. Nec Regibus, sed Apostolis dictum est a Christo Matth. 19. 28. *Cum sederit Filius hominis in sede majestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, judicantes duodecim tribus Israel*. En Apostoli Regum judices erunt, non Reges Apostolorum.

53. Quintus Titulus: Reges vocantur servi Dei. 2. Par. 6. 15. *Qui præstitisti servo tuo David patri meo, quæcunque locutus fueras ei*. Ita est. Sed an soli Reges sunt servi Dei? An non etiam Apostoli, & Episcopi? Act. 4. 29. *Et nunc, Domine, da servis tuis cum omni fiducia loqui verbum tuum*. Act. 16. 17. *Isti homines servi Dei excelsi sunt, qui annunciant vobis viam salutis*. Rom. 1. 1. *Paulus servus Jesu Christi*. An non omnes pii Christiani? Rom. 6. 22.

Nunc

Nunc autem liberati a peccato, servi autem facti Dei. Occurrit Sacellanus, pios quidem, ac fideles vocari servos Dei, sed tamen Regibus per quandam eminentiam convenire hunc titulum. Audio. Sed in quo consistit hæc eminentia? An quia Reges sunt magis pii, quam cæteri fideles? At non semper id verum est. An quia serviunt Deo in altiori gradu, quam cæteri? Hoc ipsum est in quæstione. Ego contendo, Apostolos, & Episcopos servire in altiori gradu. Serviunt Deo in regno Christi, quod *non est de hoc mundo*. Sunt *dispensatores mysteriorum Dei*. 1. Cor. 4. 1. Et quod amplius est, sunt *adiutores Dei*. 1. Cor. 3. 9. Imo sunt Patres, seu *genitores* filiorum Dei. 1. Cor. 4. 15. Sunt *fundamenta*, supra quæ reliqui ædificati sunt. Ephes. 2. 20. Denique, si plura expetantur, sunt supra conditionem servorum Dei. Joan. 15. 14. *Jam non dicam vos servos, quia servus nescit, quid faciat Dominus ejus. Vos autem dixi amicos, quia omnia, quæcunque audivi a Patre meo, nota feci vobis*.

54. Sextus titulus. Reges vocantur Angeli Dei, 2. Reg. 14. 20. *Tu autem Domine mi Rex sapiens es, sicut habet sapientiam Angelus Dei, ut intelligas omnia super terram*. Sed quid hinc colligi potest? non aliud, quam ex omnibus Judæorum Regibus solum Davidem vocatum fuisse Angelum Dei: idque a muliere, non ob regiam potestatem, sed ob singularem sapientiam, qua erat præditus. Quid si ego plus afferam pro sacerdotibus? Non de uno tantum, sed de omnibus dictum est illud Malach. 2. 7. *Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore ejus: quia Angelus Domini exercituum est*. Nunc expendamus, uter rectius concludat, Rex Angliæ, an ego. Regis illatio est hæc: David habuit tantam sapientiam, ut Angelo similis esse videretur: ergo omnes Reges sunt tales: quisque igitur Rex in suo Regno primatum Ecclesiæ tenet. Inepte. Hæc autem mea est; Omnes Sacerdotes summi in veteri Testamento vocati sunt *Angeli Dei*, quia Dei voluntatem certo, & infallibiliter aliis annunciabant, quod non poterant Reges. Ergo Sacerdotes in rebus ad Deum pertinentibus erant supra Reges.

55. Septimus Titulus. Reges dicuntur facti juxta cor Dei, 1. Reg. 13. 14. *Quæsivit Dominus sibi virum juxta cor suum*. Esto hoc. Quid tum? An quia David Rex fuit vir juxta cor Dei, omnes Reges tales sunt? Imo contra res habet. Saul Rex, quia non erat vir secundum cor Dei, a regno exclusus est, David autem, quia erat talis, Sauli subrogatus. Sic enim loquitur Scriptura. *Dixit Samuel ad Saul, Stulte egisti, nec custodisti mandata Domini Dei tui, quæ præcepit tibi. Quod*

si non fecisset, jam nunc prepararet Dominus regnum tuum super Israel in sempiternum: sed nequaquam regnum tuum ultra consurget, Quæsivit Dominus sibi virum juxta cor suum, ut esset Dux super populum suum. Nec ullius momenti est distinctio Sacellani, cum ait, Regem dupliciter dici posse *juxta cor Dei*. 1. Quoad personam Regis. 2. Quoad officium, seu magistratum. Omnes Reges etiam malos, licet priori modo non sint juxta cor Dei, posteriori tamen esse. Sed si hoc sufficit, omnes etiam Sacerdotes, & Episcopi sunt secundum cor Dei. Imo magis, quam Reges. Nam Deus in Vet. Test. sponte, & ex proprio beneplacito constituit magistratum sacerdotalem: regium autem nonnisi ex importuna Judæorum postulatione concessit, ut habetur 1. Reg. 8. 5. Igitur sacerdotum magistratus magis fuit secundum cor Dei, quam Regum.

56. Octavus Titulus. Reges vocantur Lucernæ Israelis, 2. Reg. 21. 17 *Tunc juraverunt viri David, dicentes: Jam non egredieris nobiscum in bellum, ne extinguas lucernam Israel.* Fateor. Sed etiam Apostoli vocantur a Christo Lux Mundi (Matth. 5. 14.) Et Episcopi septem Ecclesiarum Asiæ vocantur septem stellæ (Apoc. 1. 20.) Si ergo Reges ideo habent primatum in Ecclesia, quia appellantur Lucernæ, cur non similiter Apostoli, & Episcopi habeant Primatum, cum appellentur stellæ, & lux mundi? Non enim hic titulus minor est, quam ille. Hinc formo tale dilemma. Hæc propositio: *Qui vocatur Lucerna, Lux, Stella, habet primatum Ecclesiæ*: vel vera, vel falsa est. Si vera, sequitur Apostolos, & Episcopos habere Primatum Ecclesiæ, quod Rex Angliæ negat. Si falsa, sequitur Regem Angliæ ex falso fundamento procedere.

57. Nonus Titulus. Reges vocantur Nutritii Ecclesiæ. Is. 49. 23. *Et erunt Reges nutritii tui, & Reginæ nutrices tuæ*: Sed adde, quod sequitur: *Vultu in terram demisso adorabunt te, & pulverem pedum tuorum lingent.* Loquitur Propheta de futura Christi Ecclesia, & dicit, fore aliquando tempus, quando Reges, & Reginæ gentiles convertentur ad fidem Christi, & sic magno incremento augebunt Ecclesiam, eamque tanquam sponsam Christi venerabuntur. At hinc non efficitur, Reges, & Reginas fore primates Ecclesiæ, sed potius filios, & subjectos. Et sane, si vim faciamus in voce *Nutritius*, quis magis nutrivit Ecclesiam Christi, quam Apostoli, & eorum successores, qui per universum orbem prædicaverunt Evangelium, & omnes gentes cũ suis Regibus, & Reginis Ecclesiæ Christi aggregarunt?

58. Hactenus de titulis. Ex quibus sic concludo: Apostoli, &

& Episcopi non habent minores titulos, quam Reges: imo sæpe majores: si ergo ex titulis debeat colligi Primatus Ecclesiæ, non minus Apostoli. & Episcopi, quam Reges, erunt primates in Ecclesia, imo multo magis. Utrumque ostendo inductione. 1. Reges vocantur *filii Altissimi*. Non minus Apostoli. 2. Reges vocantur *Dii*: Etiam sacerdotes, & judices Ecclesiastici. 3. Reges *unguntur*. Etiam Sacerdotes. 4. Reges sedent in solio terreno. At Apostoli, & Episcopi in cœlesti. 5. Reges sunt *servi Dei*. At Apostoli *jam non servi, sed amici*. 6. Reges sunt *Angeli Dei*. Nec minus sacerdotes. Imo toti generi sacerdotum id convenit, non toti Regum. 7. Reges sunt *juxta cor Dei*. Multo magis sacerdotes, & Apostoli. 8. Reges sunt lucernæ Israelis. At Apostoli *lux Mundi*. 9. Reges sunt *nutritii Ecclesiæ*. At Apostoli *Patres nutritiorum*.

59. Hactenus ostensum est, nullum extare jus divinum Veteris Testamenti pro primatu Regum, extare tamen pro primatu sacerdotum. Nec adversarios ullum jus pro se hactenus allegasse, sed ex solis Regum factis, & titulis argumentatos esse. Hanc autem argumentandi rationem non solum infirmam esse, sed etiam magis nobis, quam ipsis patrocinari. Hæsi autem diutius in hoc puncto, quia si semel probatum sit, ex veteri Testamento nihil afferri posse pro primatu Regis, consequenter ostensum erit, Reges nullo modo esse primates Ecclesiæ. Nam Sacellanus Regis Angliæ fatetur, fundamentum illius Primatus in solo veteri Testamento quæri oportere, & nullum illius in novo vestigium, aut exemplum existere. Nihilominus tamen, ut servemus ordinem superius assignatum, etiam de novo Testamento aliquid dicendum est.

QUÆSTIO III.

An Rex jure divino Novi Testamenti habeat primatum Ecclesiæ?

1. Jus divinum novi Testamenti a Christo conditum est. Is enim sicut veteres ritus, ceremonias, sacrificia, totam denique Synagogam abrogavit, ita nova Sacramenta, novum sacrificium, novos ministros, novam Ecclesiam instituit, & præcepta dedit, quibus omnia, quæ ab ipso instituta essent, legitime gubernari, & conservari possunt. Nunc ergo quæstio est, quid in hac tota Oeconomia sua statuerit de Primatu Ecclesiæ, an eum voluerit esse apud Reges, & Principes sæculares, an vero apud Apostolos, & eorum successores?

2. Repeto, quod supra monui, hunc Primatum consistere in exteriori Jurisdictione: cujus potissimi actus sunt hi. 1. Regere Ecclesiam. 2. Synodos convocare. 3. Iisdem præsidere. 4. Lites finire, & controversias fidei decidere. 5. Leges, & constitutiones condere. 6. Contumaces excommunicare, aut alio modo punire delinquentes. 7. Ministros Ecclesiæ constituere, & deponere. Et si qui similes. Igitur investigandum est, quinam hanc jurisdictionem in Ecclesia a Christo acceperint, Apostoli, & eorum successores, an Reges, & Principes sæculares? Id autem ex quadruplici capite investigari potest. Primo, ex verbis Christi, quibus suam mentem in hac re declaravit. Secundo, ex testimoniis Apostolorum, qui sine dubio Christi mentem assecuti sunt. Tertio, ex praxi, quæ illo tempore in Ecclesia servata est. Quarto, ex aliis circumstantiis.

3. Si verba Christi spectemus, res in promptu est. Legamus Euangelium. Mox inveniemus, Petro dictum esse, Joan. 21. 22. *Pasce oves meas.* Et Matth. 16. 18. *Tu es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Et tibi dabo claves regni cælorum.* Et Luc. 22. 32. *Tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* At nusquam legimus, Tiberio, Pilato, vel Herodi dictum esse: *Pascite oves meas; Ecclesiæ meæ Primatum tenete.*

4. Et quid est, *Pasce oves meas*? Constat ex Euangelio Christum esse Pastorem, Ecclesiam ovile, Christianos oves. Igitur tantundem est, ac si dixisset: In hoc pastorali officio vicariam operam mihi præsta: ovile meum tibi commendo; pasce, quotquot in eo sunt, oves. Vel clarius, Ecclesiam meam tibi commendo, dirige, & guberna fideles, quotquot in Ecclesia sunt. Uno verbo, Vicarius meus esto. Quid unquam simile dictum est Regi, vel Imperatori? Imo eos ipsos, si oves Christi sunt, Petro commissos esse necesse est, cui totum ovile commissum est. Recte enim Epiphanius in Ancorato: *Hic est, qui audivit, Pasce oves meas, cui creditum est ovile.* Et Eucherius Lugdunensis in vigilia sancti Petri: *Prius agnos, deinde oves ei commisit, quia non solum pastorem, sed pastorum pastorem eum constituit. Pascit igitur Petrus agnos: pascit & oves: pascit & matres: regit subditos, & Prælatos. Omnium igitur pastor est, quia præter agnos, & oves in Ecclesia nihil est.*

5. Jam quid aliud est, Petro, non Regi, aut Imperatori datas esse claves Ecclesiæ, quam datam esse potestatem, & officium gubernandi Ecclesiam? Hoc ipsa metaphora plane significat. Et confirmat usus. Solent enim, qui in familia, vel urbe præsunt, acci-

accipere claves in signum imperii, & jurisdictionis. Unde Dominus apud Isaiam cap. 22. cum vellet significare, se potestatem summi Sacerdotis translaturum a Sobna in Eliacim, usus est metaphora clavium. Sic enim ait: *Vade, & ingredere ad eum, qui habitat in tabernaculo ad Sobna, præpositum templi, & dic ad eum, quid tu hic? Expellam te de statione tua, & de ministerio tuo deponam te: & vocabo servum meum Eliacim, & induam illum tunica tua, & cingulo tuo confortabo eum, & potestatem tuam dabo in manu ejus: & dabo clavem domus David super humerum ejus: & aperies, & non erit, qui claudat: & claudes; & non erit, qui aperiat.* Eadem metaphora utitur Scriptura ad significandum principatum Christi, Apoc. 3. 7. *Hæc dicit sanctus, & verax, qui habet clavem David: qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit.* Hinc Gregorius lib. 4. epist. 32. *Cunctis Evangelium scientibus liquet, quod voce Dominica omnium Apostolorum Principi totius Ecclesiæ cura commissa est. Ipsi quippe dicitur: Tibi dabo claves regni cælorum.*

6. Et quis usus harum clavium est? solvere, & ligare, aperire, & claudere: id est, exercere triplicem potestatem. Unam intromittendi in Ecclesiam, & ejiciendi, prout quisque meretur. Alteram, solvendi vincula peccatorum, legis, voti, juramenti. Tertiam, ligandi per præcepta, & pœnas. Uno verbo, exercere supremam jurisdictionem in domo Dei, quæ est Ecclesia.

7. Igitur ex verbis Christi perspicue constat, Petro, & ejus successoribus, non item Regi commissum esse ovile, concreditas oves, commissas claves. Videamus nunc, quid Apostoli hac de re dicant. Sane D. Paulus, tametsi non semel, sed sæpe de structura, & regimine Ecclesiæ Christi loquatur, nunquam tamen Reges, & Principes sæculares, sed ubique Apostolos, & Episcopos nominare solet. Proferam tria ipsius testimonia. Primum est Act. 20. 28. *Attendite vobis, & universo gregi, in quo vos Spiritus S. posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei.* Verba aperta sunt. Qui ergo constituti sunt Præsides, & Rectores Ecclesiæ Christi? Episcopi. A quo constituti sunt? A Spiritu Sancto. Reges ergo vel constituti non sunt, vel a Spiritu sancto non sunt. Alterum est Ephes. 2. 20. *Superædificati super fundamentum Apostolorum, & Prophetarum ipso summo angulari lapide Christo Jesu.* Hic in structura Ecclesiæ nullum fundamentum est, præter Christum, Apostolos, & Prophetas. At si Reges ad illam structuram pertinerent, & quidem magis, quam Apostoli, & Prophetæ, sine dubio dicendum esset: *Superædificati super fundamentum Regum, Apostolorum, & Prophetarum.* At Reges omissi sunt, & tamen structura perfecta est. Tertium

ctè quidem. Sed nec erant Apostoli, aut Episcopi Christiani, antequam Christus eos vocaret, & designaret. Sicut ergo novos Apostolos & Episcopos in nova Ecclesia instituit: cur non etiam novos Reges, qui Ecclesiæ præessent? sicut Paulum Ecclesiæ persecutorem subito in vas electionis immutavit: cur non simili modo egit cum Tiberio Imperatore, vel Herode Rege?

11. Hinc jam sumo novum argumentum ex circumstantiis in hunc modum: Si Christus voluit Reges esse Primates Ecclesiæ, & supra Apostolos, & Episcopos jurisdictionem exercere: cur nō statim ab initio sicut certos Apostolos elegit, sic etiam certos Reges designavit, qui Ecclesiæ præsiderent? Cur non statim, sicut Apostolos instruxit, quo pacto prædicarent Euangelium, administrarent Sacramenta, & Ecclesiam propagarent: sic etiam Reges edocuit, qua ratione Apostolis, & Doctoribus in regimine Ecclesiastico præessent, Synodos convocarent, controversias dirimerent? Cur denique sicut Apostolis, præter privatam instructionem, promisit Spiritum sanctum, cujus instinctu cætera cognoscerent, quæ ad ipsorum ministerium pertinebant: sic non etiam Regibus promisit eundem Spiritum, qui eos in suo officio perfectius omnia edoceret? Nihil horum factum.

12. Concludo, Reges ex institutione Christi non habere Primatum Ecclesiæ; quia nec verba Christi, nec testimonia Apostolorum, nec praxis primæ Ecclesiæ, nec circumstantiæ rerum ulla ratione id significant. Omnia Apostolis, & eorum successoribus patrocinantur. De illis dictum est Act. 20. 28. *Spiritus sanctus posuit vos regere Ecclesiam Dei*. Et 1. Corinth. 4. 1. *Sic nos existimet homo, ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei*. Et 2. Corinth. 5. 20. *Pro Christo legatione fungimur*. Et Luc. 10. 16. *Qui vos audit, me audit: qui vos spernit, me spernit*. Et plura in eandem sententiam.

OBJECTIO.

13. Sed multa objicit Rex Angliæ in sua Apologia, his verbis. *Quid in novo Testamento? Omnis anima iis* (Regibus) *subjici jubetur, idque propter conscientiam. Orandum quidem est pro omnibus, sed præcipue pro Regibus, & in authoritate constitutis, ut sub iis piam, ac pacatam, honestamque vitam degamus. Magistratus Dei administer est ad ulciscendos facinorosos, innocentes autem, atque probos remunerandos. Omnibus quippe obtemperandū est superioribus Potestatibus, sed potissimum Principibus, & in eminentia collocatis. Reddite unicuique, quod suum est, timorem, cui timor, amo-*

morem, cui amor jure debetur. Date Cæsari, quæ Cæsaris sunt: Deo, quæ Dei sunt. Regnum meum non est de hoc mundo. Quis me constituit judicem super vos? Reges gentium dominantur eorum: vos autem non sic. Hactenus Rex.

14. Sed facilis solutio. Ac primum, ut generatim dicam, quod res est, hæc testimonia partim ad quæstionem, de qua agitur, non faciunt; partim quatenus a Christo, & Apostolis prolata sunt, pertinent ad Reges, & Imperatores Ethnicos, cujusmodi erant Tiberius, Cajus, Claudius, Nero, & similes. Certum autem est, Christum, & Apostolos non voluisse suis testimoniis significare, Reges, & Imperatores Ethnicos habere primatum in Ecclesia. Qui enim sunt extra Ecclesiam, quomodo Primates sunt in Ecclesia? qui ne quidem membra, quomodo caput? qui hostes Christi, quomodo vicarii?

15. Speciatim sic respondeo. Illud Roman. 13. 1. *Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*, nihil omnino contra nos facit: Habet enim hunc facilem, & obvium sensum: Omnis homo, qui sub potestate est, debet obedire suo superiori in rebus, in quibus superior est. Quis hoc nescit? Nego autem, Reges esse superiores in rebus Ecclesiasticis, ac spiritualibus. Hoc probandum erat. Ex hoc autem loco probari non potest.

16. Illud etiam 1. Timoth. 2. 2. *Orandum pro omnibus, sed præcipue pro Regibus, & in authoritate constitutis, ut sub iis piam, ac pacatam vitam degamus*, partim male citatum, partim male intellectum est. Non addit Apostolus illam particulam, *præcipue*, nec illam item, *sub iis*, sed illis relictis, sic habet: *Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro Regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt, ut quietam, & tranquillam vitam agamus in omni pietate, & castitate.* Hinc sane non efficitur, Reges habere Primatum in Ecclesia. Nec Apostolus eo loco præfert Reges aliis hominibus, se æqualiter de omnibus loquitur, ut patet ex sequentibus, ubi rationem reddit, cur pro omnibus orandum sit: *quia*, inquit, *hoc acceptum est coram Salvatore nostro Deo, qui vult omnes homines salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Unus enim Deus, unus & mediator Dei, & hominum, homo Christus Jesus, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus.* At Deus æque vult omnes salvos fieri, & Christus æque pro omnibus mortuus est, æque pro omnibus semetipsum tradidit. Addo, Divum Paulum ibi loqui de Regibus gentilibus, qui ad agnitionem veritatis nondum venerant. Vult enim orationes fieri pro il-
li,

li, ut convertantur, & salvi fiant. At quæ consequentia est. Orandum pro Regibus ethnicis, ut ad fidem Christi convertantur: ergo Reges ethnici primatum tenent in Ecclesia Christi?

17. Illud vero Rom. 13.4 *Magistratus Dei administer est ad ulciscendos facinorosos*: vel, ut vulgata lectio habet, *Dei minister est, vindex in iram ei, qui malum agit*: nihil ad rem facit. Fatemur, Reges portare gladium, & habere potestatem puniendi peccata subditorum, & in ea re justitiæ divinæ ministros esse. At negamus hanc potestatem extendi ad causas, & tribunal Ecclesiasticum. In hoc tribunali præsident Apostoli, & Episcopi. Illi, ut ostensum est, convocant Synodos, sententiam dicunt, litem dirimunt, novas constitutiones sanciunt, contumaces excommunicant, & similes Ecclesiasticæ jurisdictionis actus ex officio exercent: Reges procul sunt ab hoc tribunali.

18. Ejusdem momenti est illud: *Omnibus quidem obtemperandum est superioribus, sed potissimum Principibus, & in eminentia constitutis*. Omnino sic res habet. Sed addendum est, alios esse superiores in temporalibus, alios in Ecclesiasticis. In utroque genere reperiri Principes, quibus obtemperandum sit: In hoc quidem Pontifices, in illo autem Reges. Igitur Pontificibus potissimum obtemperandum esse in rebus Ecclesiasticis, Regibus vero in politicis. Quis hoc neget?

19. Porro ex illo Rom. 13.7. *Reddite unicuique, quod suum est: timorem, cui timor: & amorem, cui amor jure debetur*: non video, quomodo primatus Regũ in Ecclesia stabiliri possit. Non magis, quam si dicam: Reddite parentibus & amorem, & timorem, qui illis jure debetur: ergo parentes sunt primates Ecclesiæ. Cur nõ sic potius: Reddite Pontifici timorem, & amorem, qui illi jure debetur: ergo Pontifex est primas Ecclesiæ?

20. Jam illud Matth. 22. 21. *Reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo*, omnino extra scopum est, ut ex Evangelio constat. Quærebant Judæi a Christo, an tenerentur Cæsari Romano, qui tunc gentilis erat, tributum dare, necne? Christus, inspecto numismate, in quo Cesaris effigies erat impressa, respõdit: *Date Cæsari, quæ Cæsaris sunt*, idest, date illi tributum, quod ei debetur. An hinc sequitur, Cæsarem gentilem eo tempore habuisse primatum Ecclesiæ Christi in Imperio Romano? aut Christum voluisse dicere, obediendum esse gentili Cæsari in rebus ad Ecclesiam pertinentibus? Nihil minus. Nisi quis putet, hanc collectionem esse legitimam: Christiani in Turcia habitantes debent Imperatori Turcarum pendere tributum, quod ju-

re

re exigit: ergo debent illum agnoscere Primatem in rebus Ecclesiasticis. Hoc Angli, qui in Turcia sunt, non concesserint.

21. Multo minus ad causam facit illud Joan. 18. 36. *Regnum meum non est de hoc mundo.* Quid enim? An quia Christus secundum humanitatem non est Rex temporalis, sed spiritualis, ideo Reges temporales habent Primatum in spiritualibus? Contrarium potius colligendum erat hoc modo: Regnum temporale distinctum est a spirituali: sicut ergo Christus, & Apostoli administrant spirituale: Ita Reges, & Imperatores temporale. Itemque, sicut Christus, qua Rex spiritualis, non vult se immiscere regno temporali: ita Jacobus, qua Rex temporalis, non debet se immiscere regno spirituali.

22. Eodem spectat illud Luc. 12. 14. *Quis me constituit Judicem, aut divisorem super vos?* Ex quo, si aliquid concludi debet ad rem, sic debet: Christus non est constitutus aliorũ judex in controversiis temporalibus, qualis est de dividenda inter fratres hęreditate: ergo Rex Anglię est constitutus Judex in spiritualibus. At quæ hæc illatio est? jam ante dixi, sic potius inferendum esse: Christus in causa temporali dixit: *Quis me constituit Judicem super vos?* Ergo similiter Rex Angliæ in causa spirituali debet dicere: *Quis me constituit Judicem super vos?*

23. Denique illud Luc. 22. 25. *Reges gentium dominantur eorum, vos autem non sic*: quid prodest ad Primatum, de quo agimus? Nihil sane. Sensus est: Reges gentiles solent esse ambitiosi, & multa per tyrannidem facere, ac suis potius, quam subditorum commodis studere. Vos autem (mei Apostoli) nolite eos imitari, sed cum modestia, & fraterna dilectione Ecclesiam administrate, sicut & ego facio. Eodem sensu, ac spiritu dixit Petrus in priori epist. canon. c. 5. 3. *Pascite, qui in vobis est gregem Dei, providentes non coacte, sed spontanee secundum Deum, neque turpis lucri gratia, sed voluntarie, neque ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo.* Hinc jam inferat Rex Angliæ; Apostoli non debent esse ambitiosi, & crudeles, sicut Reges ethnici: ergo Rex Angliæ tenet primatũ Ecclesię. Quid absurdius? Sic potius: Christiani non debent esse ambitiosi more gentilium: ergo Rex Angliæ, cum Christianus sit, non debet ambire Primatum Ecclesiæ, quem multis jam sæculis Pontifex Romanus legitime, & quiete usurpavit.

24. Ex dictis duo colliguntur. Unum est: nos ex novo Testamento variis testimoniis, & argumentis perspicue demonstrasse, Reges sæculares non habere Primatum, & supremam jurisdictionem in Ecclesia Christi. Alterum, nullum testimonium a Rege,

vel

vel Sacellano allatum esse, quod non potius contra, quam pro ipso faciat. Nunc ad jus Canonicum, & civile transeamus.

QUÆSTIO IV.

An Rex jure civili, vel canonico habeat Primatum Ecclesiæ?

1. NEutro sane. De Canonico res clara est. Multi extant Canones in contrarium: ex iis paucos accipe. Primus est Nazianzeni ad Imperatores Constantinopolitanos apud Gratianum, di. 10. cap. 7. *Libenter accipitis, quod lex Christi sacerdotali vos subjicit potestati, atque istis tribunalibus subdit. Dedit enim & nobis potestatē: dedit & Principatum multo perfectiorem principatibus vestris.* Ex hoc Canone tria habemus. 1. Quod principatus Episcoporum sit multo perfectior, quam Regum. 2. Quod Reges in rebus Ecclesiasticis subjecti sint Episcopis. 3. Quod hæc subjectio a Christo sit ordinata. Quid clarius?

2. Secundus est Adriani Papæ, dist. 63. c. 1. *Nullus Laicorum Principum se inserat electioni, aut promotioni Patriarchæ, Metropolitæ, aut cujuslibet Episcopi, ne videlicet inordinata, & incongrua fiat electio, vel confusio, vel contentio; præsertim cum nullam in talibus potestatem quemquam potestativorum, vel cæterorum Laicorum habere conveniat.* Ex hoc Canone etiam tria discimus. 1. Quod nullus Princeps sæcularis, (qualis est Rex Angliæ) debeat se inserere promotioni, aut electioni Episcoporum. Quanto minus debet præesse, & præsidere? 2. Quod talis electio, cui se inserit Princeps sæcularis, sit inordinata, & confusa. 3. Quod in similibus causis Ecclesiasticis nullam potestatem habeat Princeps sæcularis; multo minus Primatum.

3. Tertius est ex 6. Synodo act. 2. dist. 36. Can. 7. *Omnis electio Episcopi, a Principibus facta, irrita maneat secundum Regulam, quæ dixit: Si quis Episcopus sæcularibus potestatibus usus Ecclesiam per ipsos obtinuerit, deponatur: & segregentur ab Ecclesia omnes, qui illi communicant.* Sane, secundum hunc Canonem, omnes Episcoporum electiones irritæ sunt in Anglia, quotquot a Rege factæ sunt. Ubi ergo Primatus Regis in causis Ecclesiasticis?

4. Quartus est Gregorii ad Hermannum Episcopum Metensem dist. 69. can. 9. *Quis dubitet sacerdotes Christi Regum, & Principum omnium fidelium Patres, & Magistros censeri? Non*

ne

ne miserabilis insania esse cognoscitur, si filius Patrem, discipulum magistrum sibi conetur subjugare, & iniquis obligationibus illum suæ potestati subjicere, a quo credit non solum in terra, sed etiam in cælis se ligari posse, & solvi? Omnino sic res habet. Miserabilis insania est, Reges sæculares usurpare sibi Primatum in Ecclesia, & subjugare sibi Episcopos, quorum filii, & discipuli esse debent.

5. Quintus est Gelasii Papæ ad Anastasium Imperatorem, dist. 96. can. 10. *Duo sunt, Imperator Auguste, quibus principaliter hic mundus regitur, authoritas sacra Pontificum, & Regalis potestas. In quibus tanto gravius est pondus Sacerdotum, quanto etiam pro ipsis Regibus in divino sunt reddituri examine rationem.* Et infra: *Nosti itaque ex illorum pendere judicio, nõ illos ad tuam redigi posse voluntatem.* Facto quidem possunt, jure non possunt.

6. Sextus est Joannis Papæ dist. 96. can. 11. *Si Imperator Catholicus est, filius est, non præsul Ecclesiæ. Quod ad religionem competit, discere ei convenit, non docere.* Et paulo post: *Ad sacerdotes enim Deus voluit, quæ Ecclesiæ disponenda sunt, pertinere, non ad sæculi potestates, quas, si fideles sunt, Ecclesiæ suæ Sacerdotibus voluit esse subjectas.* Et infra: *Imperatores Christiani subdere debent executiones suas Ecclesiasticis Præsulibus, non præferre.* Igitur, si Rex Angliæ Catholicus est, filius est, non præsul Ecclesiæ. Si fidelis est, Ecclesiæ Sacerdotibus subjectus est. Si Christianus est, debet se subdere Episcopis, non præferre.

7. Septimus est Marcelli Papæ 11. q. 1. can. 3. *Clericum cujuslibet ordinis, absque Pontificis sui permissu, nullus præsumat ad sæcularem judicem trahere. Nec laico quemquam clericum liceat accusare.* Nimirum Clerici pertinent ad tribunal Ecclesiasticum, non ad politicum, seu civile. Unde recte Valentinianus, Theodosius, & Arcadius Imperatores: *Continua lege sancimus, ut nullus Episcoporum, vel eorum, qui Ecclesiæ serviunt, ad judicia judicum sæcularium pertrahatur. Habent enim illi suos judices.*

8. Octavus est Gregorii ad Mauritium Imperatorem. 11. q. 1. can. 40. *In divinis eloquiis Sacerdotes aliquando Dei, aliquando Angeli vocantur.* Et paulo post: *Quid igitur mirum, si illos vestra pietas dignetur honorare, quibus in suo eloquio honorem tribuens, eos aut Angelos, aut Deos ipsemet appellat Deus?* Vide, quæ supra dicta sunt qu. 2. §. 50. & 54.

9. Nonus est Innocentii III. in Decretalibus, de majoritate, & obedientia, can. 6. *Non negamus, quin præcellat Imperator in temporalibus illos dumtaxat, qui ab illo accipiunt temporalia, sed Pontifex in spiritualibus excellit, quæ tanto sunt temporalibus di-*

digniora, quanto anima præfertur corpori. Et infra: *Nosse debueras, quod fecit Deus duo luminaria magna in firmamento cæli: Luminare majus, ut præesset diei, & luminare minus, ut præesset nocti. Utrumque magnum; sed alterum majus: Ad firmamentum igitur cæli, hoc est, universalis Ecclesiæ, fecit Deus duo magna luminaria, id est, duas instituit dignitates, quæ sunt Pontificalis authoritas, & Regalis potestas. Sed illa, quæ præest diebus, idest, spiritualibus, major est; quæ vero carnalibus, minor: ut quanta inter Solem, & Lunam, tanta inter Pontifices, & Reges differentia cognoscatur.*

10. Sufficiant hi pauci Canones. Nam plures citare fortasse supervacaneum est: præsertim cum probabile sit Regem Angliæ non tanti eos facere, ut eorum judicio stare velit. Quanquam immerito. Omnes enim Cathedræ Academicæ in Anglia, in quibus juris utriusque Doctores antiquo ritu legitime promoventur, non minorem juris Canonici, quam Civilis authoritatem esse, luculento testimonio sunt.

11. Ex jure civili occurrit illud Justiniani Imperatoris in Authentica constit. 123. *Si Ecclesiasticum negotium sit, nullam communionem habento civiles magistratus cum ea disceptatione, sed religiosissimi Episcopi secundum sacros Canones finem imponunto.* Præclara constitutio. Decernit Imperator, politicos, & sæculares Principes non debere adesse, multo minus præsidere in negotiis, & disceptationibus Ecclesiasticis. Quare? quia vult in ea reservari sacros Canones, quibus cautum est, ut Episcopi, non autem Principes tractet controversias ad Ecclesiam pertinentes. Si Rex Angliæ ea mente esset, qua hic Imperator fuit, sine dubio Primatum Ecclesiæ Episcopis relinqueret, non sibi arrogaret. Plura in hanc sententiam vide in sequenti Quæstione.

QUÆSTIO V.

An Rex consensu doctorum hominum habeat Primatum Ecclesiæ?

1. EXcepto Sacellano, & quibusdam aliis adulatoribus, reclamant omnes cordati, & docti viri: Episcopi, Pontifices, Reges, & Imperatores, & alii. Seligam paucos, ne molestus sim, & incipiam a Primitiva Ecclesia.

2. S. Ignatius Joannis Evangelistæ discipulus, in Epistola ad Philadelphienses sic habet: *Principes subditi estote Cæsari, milites Principibus, Diaconi Presbyteris, Presbyteri vero, &*

 Diaco-

diaconi, atque omnis clerus, simul cum omni populo, & militibus, atque Principibus, sed & Cæsare, obediant Episcopo, Episcopus verò Christo, sicut Patri Christus: & ita unitas per omnia servetur. Vox digna viro Apostolico. Omnes, inquit, obediant Episcopo; etiamne Cæsar? omnino; Quidni & Rex?

3. Hosius Cordubensis Episcopus, qui interfuit primo Concilio Nicæno, Constantium Imperatorem sic affatus est: *Desine quæso Imperator: ne te misceas Ecclesiasticis: neque nobis in hoc genere præcipe: sed potius ea a nobis disce. Tibi Deus imperium commisit: nobis, quæ sunt Ecclesiæ, concredidit. Et quemadmodum, qui tuum imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi divinæ: ita & tu cave, ne, quæ sunt Ecclesiæ ad te trahens, magno crimini obnoxius fias.* Refert hæc verba Athanasius in epistola ad solitariam vitam agentes.

4. S. Ambrosius epist. 33. ad Marcellinam sororem suam scribit se Valentiniano Imperatori dixisse: *Nolite gravare Imperator, ut putes, te in ea, quæ divina sunt, Imperiale aliquod jus habere. Noli te extollere, si vis diutius imperare: esto Deo subditus. Scriptum est enim: Quæ Dei, Deo, quæ Cæsaris Cæsari. Ad Imperatorem palatia pertinent, ad sacerdotem Ecclesiæ, publicorum tibi mœnium jus commissum est, non sacrorum.* Idem plane Ambrosii, qui est Hosii, spiritus; eadem dicendi libertas, idem zelus. Utinam Sacellanus, & similes, qui in Anglia sunt, eodem spiritu in simili causa uterentur. Sed pavent: nec expendunt illud Christi, apud Mat. 10. 19. *Cum steteritis ante Reges, nolite cogitare, quomodo, aut quid loquamini. Dabitur enim vobis in illa hora, quod loquamini. Non enim vos estis, qui loquimini, sed spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis.*

5. Hosio, & Ambrosio, in ea re, similis est Athanasius (magnæ apud Regem Angliæ authoritatis) qui in Epistola citata graviter reprehendit Constantium Imperatorem, quod Ecclesiasticam jurisdictionem sibi usurparet: ideoque eum vocat *Antichristum, Apostatam, fidei desertorem, canem, carnificem, filium perditionis, pestem, belluam,* quæ ex membris humanis, & animo ferino conflata est. Eundem cum Achabo, Antiocho, & Herode comparat, asserens, malorum omnium esse voraginem, & gurgitem, omnis impietatis caput, hæreticorum incitamentum, acerbitatis radicē, blasphemiæ propugnatorem, religionis eversorem, & quæ similia sunt. Addit denique, inauditum esse, quod Reges, & Imperatores misceāt se causis ad Ecclesiam pertinentibus, & inter alia sic habet *Quando a condito ævo auditum est, quod judicium Ecclesiæ authoritatē suam ab Imperatore accepit? aut quādo un-*

unquam hoc pro judicio agnitum est? Plurimæ ante Synodi fuere; *multa judicia Ecclesiæ habita sunt: sed neque patres istiusmodi res Principi persuadere conati sunt, nec Princeps se in rebus Ecclesiasticis curiosum præbuit.*

6. Conspirant alii Patres. S. Martinus Turonensis Episcopus Maximo Imperatori in faciem dixit: *Novum esse, & inauditum nefas, quod causam Ecclesiæ Judex sæculi judicaret*: ut est apud Sulpitium li. 2. sacræ historiæ in fine. Et Leontius Episcopus Tripolitanus, teste Suida, ad Constantium Imperatorem: *Miror, quomodo ad alia vocatus aliis rebus te immisceas. Militaribus enim, & politicis rebus præfectus, in his, quæ ad solos Episcopos pertinent, præesse vis*: Et Cyrillus Hierosolymitanus catechesi 17. *Ad hodiernam usque diem cernimus mundanos Principes regi, & instrui ab Ecclesiasticis.* Omitto reliquos.

7. Nec alia Regum, & Imperatorum fuit sententia. Submiserunt se Episcopis, & Pontifici: neque causas Ecclesiasticas ad se pertinere arbitrati sunt. Valentinianus senior Imperator cum importune rogaretur, ut permitteret haberi Concilium, in quo de quibusdam rebus fidei decerneretur, respondit: *Mihi, qui unus e numero laicorum sum, non licet ejusmodi negotiis me interponere: Sacerdotes, & Episcopi, quibus hæc curæ sunt, ubicunque ipsis liberum fuerit, conveniant.* Refert Sozom. l. 6. hist. cap. 7. Nicephorus l. 11. c. 30. Ruffinus lib. 1. c. 2. Baronius tom. 4. Annalium anno 364.

8. Eodem sensu, & affectu Theodosius junior in Epist. ad Synodum Ephesinam: *Candidianum Comitem ad hanc sacram vestram Synodum abire jussimus: sed ea lege, & conditione, ut cum quæstionibus, & controversiis, quæ circa fidei dogmata incidunt, nihil quicquam commune habeat. Nefas enim est, qui sanctissimorum Episcoporum Catalogo adscriptus non est, eum Ecclesiasticis negotiis, & consultationibus se immiscere.*

9. Basilius Imperator in oratione, quam habuit in octava Synodo generali, quæ tempore Adriani Papæ Constantinopoli celebrata est, in causa Photii Patriarchæ: *De vobis autem laicis, tam qui in dignitatibus, quam qui absolute versamini, quid amplius dicam non habeo, quã quod nullo modo vobis licet de Ecclesiasticis causis sermonem movere, neq; penitus resistere integritati Ecclesiæ, & universali Synodo adversari. Hæc enim investigare, & quærere, Patriarcharum, Pontificum, & Sacerdotum est, qui regiminis officium sortiti sunt, qui sanctificandi, ligandi, & solvendi potestatem habent: qui Ecclesiasticas adepti sunt claves; non nostrum, qui pasci debemus, qui sanctificari, qui ligari, vel a ligamentis*

solvi egemus. Nihil clarius dici potuit. Nimirum intellexit Imperator, non Reges, sed Episcopos Ecclesiæ regimen sortitos esse: ideoque non illos, sed hos oportere statuere, quæ ad controversiam Ecclesiasticam inter Photium, & Ignatium spectare putabantur.

10. Simile exemplum habemus in Constantino Magno, qui, cum Donatistæ non contenti Episcopali judicio ad ipsum causam Ecclesiæ detulissent, ita exclamasse fertur: *O rabida furoris audacia! Sicut in causis gentilium fieri solet, appellationem interposuerunt*. Ita refert Optatus Milevitanus l. 1. contra Parmenianum. De eodem Imperatore scribit Aug. epist. 165. *Constantinus non est ausus de causa Episcopi judicare*. An Rex Angliæ major Constantino? Sacellanus ita vult.

QUÆSTIO VI.

An Rex Titulo præscriptionis habeat Primatum Ecclesiæ?

1. HOc plane videtur ipse velle. Nam in *monitoria præfatione* diserte ait, aliquos ex suis antecessoribus usurpasse Primatum Ecclesiæ in Anglia; neque passos esse, ut Pontifex ullam jurisdictionem ibi exerceret; sed ipsos eam sibi vindicasse. Itaq; nihil novi se facere, eundem Primatum usurpando.

2. Sed valde frivolum hoc est. Nam si sic licet argumentari, facile erit omnes pene abusus excusare. Ostendam simili exemplo. Rex Achaz in veteri Testamento colebat falsos Deos, & veri Dei cultū negligebat, 4. Reg. 17. 3. Queram, an recte id fecerit, necne? Dicet, recte fecisse: & sic probabit: Aliqui ex meis antecessoribus coluerunt falsos Deos; ergo nihil novi a me fit: Jure igitur facio. Quid absurdius? Et tamen sic agit Rex Angliæ. Ostendit paucos e multis, qui obedientiam Pontifici recusarunt, & eorum exemplo inobedientiam suam excusari vult. Sed frustra. Cum enim jus divinum clarum, & liquidum est, quid prodest in contrarium niti, etiamsi infinita in contrarium proferantur exempla? At supra ostensum est, Ecclesiæ Primatum ad Episcopos, non autem ad Reges divino jure pertinere. Hoc jus nulla præscriptione, nulla consuetudine humana aboleri potest. A Deo, qui homine major est, vim suam habet: ergo, quamdiu Deus vult, vim suam retineat necesse est.

3. Addo, si ex factis Regum volebat argumentari Rex, sic potius concludendum erat: Multo plures ex meis antecesso-

ioribus venerati sunt authoritatem Pontificis, quam respuerunt: ergo & ego venerari eam volo, non respuere. Nec dubium, quin ita sit. Testes sunt Lucius, Eduinus, Osuvaldus, Sigbertus; Penda, Ina, Eduardus, Henricus II. & complures alii. Extant illorum acta. Ex iis hæc accipe.

4. Eduardus in epist. ad Nicolaum II. Pontificem, circa annum Christi 1060. ita scribit: *Summo universalis Ecclesiæ Patri Nicolao, Eduardus gratia Dei Anglorum Rex debitam subjectionem, & obedientiam.* Pauca, sed ponderosa verba. Agnoscit illum Patrem, & quidem summum Patrem, nec unius alicujus particularis, sed universalis Ecclesiæ Patrem. Quid amplius? Debitam subjectionem, & obedientiam illi promittit. An hoc faceret, si supra Pontificem putaret esse Regiam majestatem?

5. Nec aliter Henricus II. in epistola ad Alexandrum III. quæ habetur apud Petrum Blesensem Secretarium, epist. 136. *Vestræ*, inquit, *magnitudini promitto, me vestræ dispositioni in omnibus pariturum.* Itemque: *Deus extulit vos in eminentiam officii pastoralis ad dandam scientiam salutis plebi ejus.*

6. Regem Regina imitata est, pari animo, pari subjectione, Leonoram dico, Henrici Regis uxorem. Scripsit illa tres epistolas ad Cœlestinum Papam, in quibus vocat eum *Principem Sacerdotum, Vicarium Crucifixi, successorem Petri, Christum Domini, Deum Pharaonis, Orbis Episcopum.* Et inter alia sic addit: *Non Rex, non Imperator a jugo vestræ jurisdictionis eximitur.* Et rursum: *Christi Crux antecellit Cæsaris Aquilas, gladius Petri gladiū Constantini, & Apostolica sedes præjudicat Imperatoriæ potestati.* Quid clarius? extant hæ epistolæ apud eundem Blesensem epist. 144. 145. & 146.

7. Hinc jam satis apparet, quid olim senserint Reges Angliæ de Primatu Rom. Papæ. Ausim addere, vix ullos in orbe Christiano extitisse Reges, qui tam bene de Pontifice meriti sint, quam Anglicani. Parum putarunt, si in Ecclesiastico regimine illi parerent. Ipsum regnum etiam in temporalibus feudatarium illi fecerunt. Fatetur hoc Henricus II. in epist. ad Alexand. III. jam citata his verbis: *Vestræ jurisdictionis est regnum Angliæ: & quantum ad feudatarii juris obligationem, vobis duntaxat obnoxius teneor, & obstringor.*

8. Multo fusius id persequitur Polydorus Virg. libro quarto historiæ Anglicanæ, ubi de Ina Rege sic scribit: *Officia ejus Regis, pietatis plena, infinita produntur: & illud imprimis, quod Regnum suum Romano Pontifici vectigale fecerit, singulis argenteis nummis, quos denarios vocant, in singulas domos*

impositis. Fecit idem ejus exemplo, ut opinor, ductus, Offa Merciorum Rex, qui non multo post id tempus regnavit. Fuit is annus salutis circiter 740. Hoc vectigal, prout quidam scribunt, auxit postea Atulphus Rex, qui, ut proximo libro demonstrabitur, totius fere Insulæ imperium tenuit. Omnis Anglia hoc tempore (nimirum sub Henrico VIII.) *istuc vectigal pietatis, & religionis causa Romano Pontifici pendit domesticatim collatum, & nummi illi argentei vocantur vulgo denarii D. Petri, quos Pontificius quæstor, quem non insciente collectorem nuncupant, exigit. Nos hanc olim quæsturam aliquot per annos gessimus, ejusque muneris obeundi causa primum in Angliam venimus.*

9. Magnum testimonium. Ex quo colligimus, Reges Angliæ non alia, quam pietatis, & religionis causa, suum regnum fecisse Pontifici vectigale. Sane si Rex Jacobus volebat suorum antecessorum vestigiis insistere, cur hos Reges, qui a pietate, & religione commendantur, imitatus non est? cur, inquam, ab horum pietate, & religione tam longe abscedit? Cur, cum illi tam in temporalibus, quam in Ecclesiasticis Pontifici se submitterent, ipse in utrisque illum abjecit, & contemnit? Et quod magis mirum est, cur aliis quoque Regibus, ut idem faciant, conatur persuadere?

10. Ex dictis sic infero: Si in hoc negotio præscriptioni locus esset, ea nobis potius faveret, quam Regi. Ab antiquis enim tēporibus, ut ostensum est, usque ad Henricum VIII. Elisabethæ parentem, tota Anglia quotannis solita est Romano Pontifici dare vectigal, in recognitionem supremæ ipsius jurisdictionis Ecclesiasticæ; ergo hoc suo facto, tam longa consuetudine præscripto, satis testatur, Pontificem esse Primatem Ecclesiæ universalis, atque adeo Anglicanæ.

QUÆSTIO VII.

An Rex ex propria doctrina possit Primatum suum defendere?

1. INvenio duo principia in libello Regis, quæ si vera sunt, Primatum suum tueri non potest. Unum est, in quo convenit cum Bellarmino, quod qui habet Primatum Ecclesiæ, possit creare, & deponere Episcopos; dare illis jurisdictionem, & auferre. Unde Bellarminus, quia vult Pontificem habere Primatum totius Ecclesiæ, consequenter dicit, Pontificem in tota Ecclesia posse id facere. Rex vero, quia putat unumquemque Regem in suo

suo regno, & Imperatorem in suo Imperio habere Primatum Ecclesiæ, consequenter dicit, unumquemque Regem in suo regno, & Imperatorē in suo imperio posse creare Episcopos, & deponere; dare jurisdictionem, & auferre: Quod autem Rex Angliæ ita sentiat, patet ex ipsius verbis: Sic enim habet in monitoria præfatione: *Primum illud videamus, quam longe Imperatores, atque Reges, qui superioribus sæculis religiose, Christianeque vixerunt, ab eo abfuerint, ut jus in se aliquod Pontifici esse crederent, cum contra Papas ipsi creaverint, in ordinem redegerint, adeoque de sede dejecerint.* Quibus verbis conatur ostendere, Pontifices olim non habuisse Primatum Ecclesiæ supra Reges, & Imperatores, sed hos potius habuisse supra illos. Quare? quia potuerunt creare, in ordinem redigere, & de sede dejicere Pōtifices. Et paulo post: *Sed & per ætates complurimas certum ius, ac inviolatum apud Imperatores mansit Romanos Pontifices creandi.* Et in Apologia id confirmat exemplo Regum veteris Testamenti: *Qui*, inquit, *exauthoraverunt summum Pontificem, aliumque in ejus locum subrogaverunt.* In summa, *cuncta moderata sunt, quæ ad Ecclesiasticum regimen quoquo modo pertinuerunt.* Eodem modo loquitur Sacellanus Regis in Tortura Torti: *ad Regem*, inquit, *pertinet, Pontificem exauctorare, & in locum Abiathari Sadocum subrogare. Facit hoc credo ad primatum Regis.*

2. Alterum principium Regis est, (in quo dissentit non solum a Bellarmino, sed etiam a se ipso, ut videbimus) quod Episcopi omnem suam jurisdictionem immediate accipiant a Deo. Sic enim habet in monitoria præfatione: *Episcopos esse in Ecclesia debere, tanquam institutionem Apostolicam, ac ordinationem proinde divinam, contra Puritanos, contraque Bellarminum semper sensi, qui negat Episcopos a Deo immediate suam jurisdictionem accepisse. Sed nihil mirum, a Puritanis eum stare, cum Jesuitæ nihil aliud, quam Puritanopapistæ sint.* Hic duo obiter notanda sunt. Unum est, quod sermo fit de jurisdictione exteriori, de qua etiam quæstio nostra est. Hanc enim Bellarminus vult immediate conferri a Pontifice, non autem potestatem ordinis, vel jurisdictionis interioris, ut patet lib. 4. de Pontifice, cap. 24. & 25. Alterum est, quod Bellarminus, cum agitur de hac jurisdictione Episcoporū, nullo modo consentiat cum Puritanis, ut hic falso illi affingitur. Nam Puritani duo docent. 1. Hanc jurisdictionem conferri a populo, vel Magistratu sæculari. 2. Æqualem esse in Episcopis, & in aliis Ecclesiæ ministris. Tollunt enim omnem ordinum distinctionem, & hierarchiam Ecclesiasticam; & in omnibus volunt esse æqualitatem, & paritatem. Hoc fatetur Rex in moni-

toria præfatione his verbis: *Et quo studio in Episcoporum, & Ecclesiasticæ hierarchiæ defensionem semper incubui, eodem in confusam illam Anarchiam, & parilitatem Puritanorum invectus sum.* Et infra: *Egone Puritanus, qui suam Episcopis dignitatem restitui, & æqualitatem illam popularem repressi?* At Bellarminus in utroque puncto ab iis dissidet. Nam primo non vult jurisdictionem Ecclesiasticam conferri a populo, vel magistratu sæculari, sed immediate a Pontifice, mediate vero a Deo, ut diserte fatetur lib. 4. de Pontif. cap. 25. in solutione quartæ objectionis. *Utrumque*, inquit, *tam ordo, quam jurisdictio a Deo confertur: sed ordo immediate; jurisdictio mediate.* Secundo vult Episcopos in hac potestate, & jurisdictione superiores esse aliis Sacerdotibus, qui Episcopi non sunt; & quidem jure divino. Sic enim habet libro primo de Clericis, capite 14. *Ecclesia Catholica distinctionem agnoscit, & docet, jure divino Episcopatum presbyterio majorem esse, tum ordinis potestate, tum etiam jurisdictione.* Et hoc probat authoritate Concilii Tridentini, & variis argumentis. Itaque toto, ut ajunt, cœlo distat a Puritanis. Sed hæc obiter. Nunc ad rem.

3. Ex his ergo duobus principiis, quæ ex libello Regis desumpta sunt, conficio hunc syllogismum contra Regem: Qui habet primatum Ecclesiæ, potest dare, & auferre jurisdictionem Episcopalem, quibus vult, juxta primum principium: At Rex Angliæ non potest dare, & auferre jurisdictionem Episcopalem, quibus vult: ergo Rex Angliæ non habet Primatum Ecclesiæ in Anglia. Minorem probo ex secundo principio, quia Episcopi omnem suam jurisdictionem accipiunt immediate a Deo: ergo non accipiunt illam immediate a Rege: ergo Rex non potest illam immediate dare: ergo nec auferre.

4. Hinc duo infero: Primum est, quod Rex sibi ipsi contrarius sit. Nam uno loco dicit, jurisdictionem Episcopalem immediate accipi a Deo: altero, eandem dari, & auferri immediate a Rege: quæ duo non cohærent. Vel ergo Rex non potest illam dare, & auferre; & sic non habet primatum Ecclesiæ: vel si potest, falsum est, quod contra Bellarminum dixit, jurisdictionem Episcopalem immediate a Deo conferri. Posterius est, quod Bellarminus, quem Rex oppugnat, cohærenter locutus sit; quod Rex facere non potuit. Dixit enim, Pontificem habere primatum Ecclesiæ, & posse dare, aut auferre jurisdictionem Episcopalem: Dixit etiam, hanc jurisdictionem esse quidem a Deo, non tamen immediate ab eo conferri, sed mediante Pontifice. Hæc autem optime cohærent.

5. Ex

5. Ex omnibus, quæ hactenus disputata sunt, ita concludo: Rex Angliæ nec jure naturali, nec jure divino Veteris Testamenti, nec jure divino Novi testamenti, nec jure civili, aut canonico, nec consensu doctorum hominum, nec titulo legitimæ præscriptionis, nec ex principiis propriæ doctrinæ potest habere Primatum Ecclesiæ in Anglia: ergo nullo modo potest eum legitime habere. Facessant igitur Sacellanus, & similes adulatores, qui contrarium illi persuadent.

QUÆSTIO VIII.

Quod sit ergo officium Regis circa Ecclesiam?

1. Ostendi hactenus prolixe, Reges, & Principes sæculares non habere Primatum, seu jurisdictionem exteriorem in Ecclesia, ac proinde sua authoritate nō posse Ecclesiā regere, Synodos convocare, lites, & cōtroversias fidei dirimere, Ecclesię ministros creare, vel deponere, contumaces excōmunicare: sed hæc omnia ad Episcopos, & Ecclesię Prælatos divino, & humano jure pertinere. An igitur Regibus in Regimine Ecclesiastico nihil reliquum est? An est? An plane ab hac cura exclusi, & immunes sunt? Dicam paucis, quod res est, & dabo Cæsari, quæ Cæsaris sunt; Deo, quæ Dei.

2. Ac primum illud statuendum est contra Politicos: Reges, & Principes Christianos non ita debere sua regna, ac provincias administrare, ut omnem religionis, & Ecclesiæ curam abjiciant, tanquam nihil ad se pertinentem, & usurpent illud Donatistarum: *Quid Imperatori cum Ecclesia?* quod tantopere reprehendit August. lib. 2. contra literas Petiliani c. 92. Hoc enim & sacris literis, & bonorum Regum exemplis, & rationi ipsi contrarium est. Laudantur in sacris litteris David, Ezechias, Josaphat, Aza, & Josias, quod cultum, ac religionem Dei vel promoverint, vel restaurarint. Eorum exemplum in N. Testamento imitati sunt Constantinus magnus, Theodosius, Arcadius, Honorius, Carolus Magnus, Ludovicus, & alii. Contra vero non solum reprehensi, sed etiam puniti sunt, qui religionem, & fidem contempserunt, ut Jeroboam, Achab, Achaz, Amon. Et ratio est, quia Reges, qui in sublimi potestate positi sunt, sicut ipsi ab inferioribus jure honorantur; sic Deum ipsum, a quo potestatem consecuti sunt, & cui jure naturæ subjiciuntur, merito honorare debent, & ipsius gloriam, ac majestatem ubique propagare. Unde Agapetus ad Justinianum Imperatorem: *Honore quolibet sublimio-*

rem

rem cum habeas dignitatem, o Imperator; honora super omnes, qui hac te dignatus est, Deum, quoniam juxta similitudinem cœlestis regni tradidit tibi sceptrum terrenæ potestatis, ut homines edoceres justi custodiam, & eorum, qui quasi canes adversus ipsam rabiunt, insectareris latratum, tum ipsius obtemperando legibus, tum subditos tibi regendo pro jure.

3. Secundo statuendũ est, eosdem Reges, & Principes Christianos nullo modo in suis regnis, ac provinciis debere admittere libertatem fidei, ac religionis, si impedire eam possint. Hæc enim libertas planè illicita, & Christianæ doctrinæ contraria est. Nam, ut alibi dixi, multa in Evangelio sunt, ex quibus constat Christum unam fidem mandasse, variam, ac multiplicem prohibuisse. Ac primo voluit unam tantum esse Ecclesiam, unum ovile, unum pastorem. Hæc autem sine unitate fidei consistere non possunt. Secundo, voluit discipulos suos attendere a falsis Prophetis: At in multiplici religione necesse est alios esse veros, alios falsos Prophetas. Ergo, si hi excludendi sunt, fides una retinenda est, varia explodenda. Tertio, voluit Ecclesiam suam esse perpetuam, cui omnes inferorum potestates resistere nõ possint. At perpetua esse non potest, si una omnium fides non sit: quod ipse testatur Luc. 11. 17. *Omne regnum in seipsum divisum desolabitur*. Apostol. disertis verbis idem confirmat, Rom. 16. 17. *Rogo autem vos fratres, ut observetis eos, qui dissensiones, & offendicula præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt, & declinate ab illis*. Gal. 1. v. 8. *Licet nos, aut angelus de cœlo evangelizet vobis, præterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit.* 1. Cor. 1. 10. *Obsecro vos fratres, ut idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata*. 1. Cor. 14. 33. *Non enim est dissensionis Deus, sed pacis*. Eph. 4. 5. *Unus Dominus, una fides, unum baptisma*. Heb. 13. 9. *Doctrinis variis, & peregrinis nolite abduci*. Vides, quam serio, quam solicite, & graviter hortetur Apostolus, ut unitatem fidei retineamus. Quod non faceret, si libertas indulgeri posset. Plura in hanc sententiam dixi c. 17. §. 3. & alibi. Nunc illud solum addo ex Aug. ep. 66. *Quæ est pejor mors animæ, quam libertas erroris?*

4. Quid ergo facient Reges circa Ecclesiam, & religionem, si neque curam illius omnino rejicere, nec etiam libertatem indulgere possunt? Dicam verbo, Debent illam tueri, ac defendere, nõ ut Domini, sed ut ministri, neque ut Judices, sed ut executores. Hoc olim fecerunt Christiani Principes: hoc verbo testati sunt. Carolus Magnus, ut alios omittam, apud Sigonium li. 4. de regno Italiæ, sic ait: *Si Ecclesiarum Dei servis magnificentiam*

ne-

nostram impertimur, eorumque studiis libenter obsequimur: id nobis ad Augustalis excellentiæ culmen proficere credimus. Si, inquit, obsequimur Ecclesiarum Dei servis: Obsequium offert: non arrogat sibi primatum. Vult esse *minister* in defensione Ecclesiæ, non *Dominus*.

5. Idem Carolus, cū a Leone Papa coronam Imperii accepit, hac formula jurisjurandi usus est: *In nomine Christi spondeo, atque polliceor ego N. Imperator coram Deo, & B. Petro Apostolo, me protectorem, ac defensorem fore hujus sanctæ Romanæ Ecclesiæ in omnibus, quatenus divino fultus fuero adjutorio, prout sciero, poteroque*. Refert Sigonius loc. cit.

6. Et jam pridem usu receptum in Francia, Hispania, Anglia, Polonia, Hungaria, ut simili juramento obstringant se Reges, & nominatim promittant, defensuros se Ecclesiam, ac Religionem, ejusque Prælatis debitam reverentiam, & subjectionem præstituros. Neque hoc quicquam derogat ipsorū majestati, imo perhonorificum est. Recte Ambrosius epist. 32. ad Valentinianum Juniorem. *Quid est*, inquit, *honorificentius, quam ut Imperator dicatur filius Ecclesiæ? Imperator enim bonus intra Ecclesiam, non supra Ecclesiam est*. Et Theodoricus Italiæ Rex ad Joannem Pontificem: *Sum quidem Judex Palatinus, sed vester non desinam esse discipulus. Nam tunc ista recte gerimus, si a vestris regulis minime discedamus*.

7. Non ibo longius in hoc genere. Satis, opinor, jā constat, quā curam circa Religionis, & Ecclesiæ defensionem habere debeant Reges, & Principes sæculares. Hoc addo, non deesse exempla hujus rei etiam hoc tempore, præsertim in Francia, Hispania, Polonia, Belgio, Germania, Italia.

CAPUT XX.

An in aliquo casu liceat mentiri?

1. NOstri Theologi distinguunt triplex mendacium, nēpe jocosum, officiosum, & perniciosum: jocosum vocant, quod tantum joci, seu recreationis causa profertur: officiosum, quod alicui prodest: perniciosum, quod injuste nocet. Potest autem duobus modis esse perniciosum. Primo, quod est injuriosum Deo, cujusmodi est omne mendacium in rebus fidei, in sacramento confessionis, & in juramento. Secundo, quia est injuriosum proximo, ut contingit in detractione, falso testimonio, & iniquis contractibus.

2. Hoc

2. Hoc posito, duo certa sunt. Primo, omne mendacium esse peccatum. Ratio est, quia quidquid Deus prohibet, & damnat, peccatum est: At prohibet, & damnat omne mendacium. Lev. 19. 11. *Non mentiemini, nec decipiet unusquisque proximum suũ.* Et Psal. 5. 7. *Perdes omnes, qui loquuntur mendacium.* Et Prov. 13. 5. *Verbum mendax justus detestabitur.* Et Sap. 1. 11. *Os, quod mentitur, occidit animam.* Et Eccl. 7. 14. *Noli velle mentiri omne mendacium.* Et Ephes. 4. 25. *Propter quod deponentes mendacium, loquimini veritatem unusquisque cum proximo suo, quoniam sumus invicem membra.* Et alibi sæpe.

3. Secundo certum est, omne mendacium non solum ex prohibitione, sed etiam ex natura sua peccatum esse. Ratio est, quia omne mendacium ex natura sua continet triplicem deformitatem, seu malitiam rectæ rationi repugnantem; nempe abusum sermonis, deceptionem proximi, & violationem amicitiæ humanæ. Nam qui mentitur, tria facit rectæ rationi contraria. Primo abutitur sermone. Nam usus linguæ, ac sermonis ideo datus est homini ab authore naturæ, ut per illum patefaciat proximo, quod in animo sentit: at contra facit per mendacium: ergo. Secundo, decipit proximum, cui mentitur. Proximus enim putat illum sentire in corde, quod exterius loquitur. Tertio, quantum in se est, violat naturale jus amicitiæ. Qui enim decipit proximum, dat illi occasionem renunciandi amicitiæ. Vide D. August. in Enchirid cap. 22.

4. Idem confirmari potest ex illo 1. Joan. 2. 21. *Quoniam omne mendacium ex veritate non est.* Ex quo loco sic argumentatur Div. August. in libro contra mendacium ad Consentium, cap. 18. Qui docet aliquod mendacium esse licitum, vel verum docet, vel falsum. Si falsum, non est ei credendum. Si verum, jam aliquod mendacium ex veritate est, quod negat Apostolus. Et ibid. c. 19. sic: Nemo discit a castitate, esse adulterandũ: nemo discit a pietate, Deum esse offendendum: nemo discit a benignitate, proximo esse nocendum: ergo sic similiter nemo discit a veritate, esse mentiendum; & concludit his verbis: *Porro si hoc non docet veritas, non est verum: si non est verum, non discendum: si non est discendum, nunquam igitur est mentiendum.*

5. Eodẽ spectat illud, quod Christus asserit de diabolo, Joan. 8. 44. *Cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur, quia mendax est & pater ejus.* Unde sic concludo: Id, cujus primus author, & inventor est diabolus, non potest esse nisi malum, cum e contrario Deus sit primus author omnis boni: sed diabolus est primus author, & inventor mendacii: ergo mendacium non

potest

potest esse nisi malum. Minor patet ex verbis citatis: *Cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur*, idest, utitur propria inventione, & malitia. Nemo enim docuit ipsum mentiri, sed ipse suo exemplo alios docuit, cum dixit in Paradiso, *Nequaquam moriemini*. Igitur mendax est, & pater mendacii. Eleganter Augustinus tract.42.in Joannem: *Quomodo Deus pater genuit Filium veritatem, sic Diabolus genuit quasi filium mendacium*.

6. Manet quæstio, An mendacium ita sit peccatum, ut in nullo casu licitum sit mentiri, ne tunc quidem, quando mentiendo nemini obesses, & tamen alicui prodesses, vel ad conservandam vitam, pudicitiam, famam, sanitatem, vel ad grande aliquod malum evitandum? Antiqua hæc quæstio est. Et quidem Plato, Priscillianistæ, Origenes, & Cassianus putarunt id licitum esse. At contra sentiunt omnes Theologi, & orthodoxi Patres. Sane D.August.cum hanc ipsam quæstionem proposuisset in Enchiridio cap. 13. tandem c.22.respondet his verbis. *Nec ideo ullũ mendacium putandum est non esse peccatum, quia possumus aliquando alicui prodesse mentiendo. Possumus enim & furando aliquãdo alicui prodesse, si pauper, cui palam datur, sentit commodum; & dives, cui clam tollitur, non sentit incommodum: nec ideo tale furtum quisquam dixerit non esse peccatum. Possumus & adulterando prodesse, si aliqua, nisi ad hoc ei consentiatur, appareat amando moritura; &, si vixerit, pœnitendo purganda: nec ideo peccatum negabitur tale adulterium. Si autem merito nobis placet castitas, quid quæso offendit veritas, ut propter alienam utilitatem illa non violetur adulterando, & violetur ista mentiendo? Non ideo mendacium poterit aliquando laudari, quia nonnunquam pro salute quorundam mentimur*.

7. Eandem quæstionem prolixius disputat idem Aug. in lib. de mendacio ad Consentium, & allatis in utramque partem variis Scripturæ testimoniis, cap. ult. sic concludit: *Elucet igitur, discussis omnibus, nihil aliud illa testimonia Scripturarum monere, nisi nunquam omnino esse mentiendum*. Et postea subdit: *Quisquis autem esse aliquod genus mendacii, quod peccatum non sit, putaverit, decipiet seipsum turpiter, cum honestum se deceptorem arbitratur aliorũ*.

8. Hujus rei efficacissimã rationem assignant Theologi in hũc modũ: Quæ intrinsece, & ex natura sua mala sunt, nunquam bene fieri possunt, etiamsi ob bonum finem fiant: sed mendacium intrinsece, & ex natura sua malum est, ut supra ostendi: ergo nunquam bene fieri potest, ob quemcunque finem fiat. Major patet, quia quod intrinsece, & ex natura sua malum est, hoc per nullam circumstantiam extrinsecam potest fieri bonum. Nã circumstantiæ extrinsecæ accidentales non mutant naturam, & in-

intrinsecam rei essentiam. Recte August. li. contra mendacium cap.7. *Interest quidem plurimum, qua causa, quo fine, qua intentione quid fiat: sed ea, quæ constat esse peccata, nullo bonæ causæ obtentu, nullo quasi bono fine, nulla velut bona intentione facienda sunt.*

9. Hoc sensu dixit Apostolus Rom. 3. 8. *Non esse facienda mala, ut eveniant bona*: quia quod ex se malum est, non fit licitum propter intentionem boni finis: Et Aug. lib. contra mendacium cap.1. ostendit ex eodem fundamento, non licere mentiri, ut hæreticos convertamus. Sic enim habet: *Quomodo igitur mendacio mendacia recte potero prosequi? An & latrocinio latrocinia, & sacrilegio sacrilegia, & adulterio sunt adulteria prosequenda? Si autem veritas Dei in mendacio abundavit, nunquid & nos dicturi sumus, faciamus mala, ut eveniant bona? Quod vides quemadmodum detestetur Apostolus. Quid est enim aliud, mentiamur, ut hæreticos mendaces ad veritatem adducamus, nisi faciamus mala, ut eveniant bona?*

10. Et ibidem, cap.7. *Nam si propterea justa sunt mendacia, quia hoc animo fiunt, ut occulti hæretici detegantur, poterunt isto modo, si eodem animo fiant, casta esse adulteria.* Et infra in eodem capite: *Quis est, qui dicat, ut habeamus, quod demus pauperibus, faciamus furta divitibus, aut testimonia falsa vendamus?* Et iterum ibidem: *Quis ista dicat, nisi qui res humanas, omnesque conatur mores, legesque subvertere? Quod enim sceleratissimum facinus, quod turpissimum flagitium, quod impiissimū sacrilegium non dicatur posse fieri recte, aut juste, si semel concesserimus in omnibus malis operibus hominum, ideo non quid fiat, sed quare fiat, esse quærendum, ut quæcumque propter bonas causas facta inveniuntur, nec ipsa mala esse judicentur?*

11. Hæc doctrina supponit, duplicia esse peccata, seu mala: quædam propter solam prohibitionem Dei, vel superioris, quædam ex natura sua esse talia. Verbi gratia, Comedere ex ligno scientiæ boni, & mali; vesci carnibus die Veneris, & Sabbati; contrahere clandestinum matrimonium; sunt quidem mala, non tamen ex natura suá, sed solum, quia prohibita: alioqui ex natura sua sunt indifferentia, & possunt bene fieri, si non prohibeantur: male, si prohibeantur. At furari, adulterari, blasphemare, odisse Deum, ex natura sua mala sunt, & nunquam bene, ac recte fieri possunt. Sic etiam mendacium, de quo hic agimus.

CA-

CAPUT XXI.

An liceat uti Æquivocatione?

1. SEnsus est, an liceat alios fallere, decipere, aut eludere per æquivocationes? Calvinistæ, qui maxime politici sunt, dupliciter hic peccant. Primo, quia ipsi & verbo, & facto utũtur æquivocationibus ad alios decipiendos. Secũdo, quod ipsi faciunt, nobis per calumniam impingunt. Utrumque ostendo. Prius quidem exemplo Theodori Bezæ Calvini. Is anno 1556. scripsit Confessionem, in qua asseruit, corpus Christi vere, & realiter exhiberi. Addebat, in eam Confessionem consentire Ecclesias Helvetiorum, & Genevensium. Hoc ideo fecit, ut Lutheranos, qui agnoscunt veram, & realem Christi præsentiam in cœna, dolo ad Calvinismum pertraheret, quasi eadem esset Calvinistarum, & Lutheranorum sententia. Sed quid factum? Lutherani cœperunt triumphare de Zuvinglianis, & clamare, ipsos, Beza teste, suam sectam deseruisse, & cum Lutheranis sentire; Tum Helvetii, qui Zuvinglium sequebantur, graviter in Bezam invecti sunt, quod de ipsorum mutata sententia falso id sparsisset. Beza ad æquivocationis asylum confugiens respondit; se quidem vera scripsisse, sed a Lutheranis male intellecta. Non enim se locutum esse de cœna Domini, quæ celebratur in terra, (de qua tamen erat quæstio) sed de cœna, quę celebratur in cœlo, ubi Christus vere, & realiter præsens est. Refert hanc historiam Claudius Sanctes in responsione ad Apologiam Bezæ, & Bellarminus lib. 1. de Eucharistia cap. 2.

2. Vides, opinor, specimen æquivocationis Calvinisticæ. Quid jam agas cum hoc hominum genere? Nam hoc artificio eludent omnia. Dicent se credere, Pontificem esse caput Ecclesiæ, sed occulte intelligent Pontificem Christum. Dicent, se heri non fuisse in cœna Domini, sed intelligent cœnam cœlestem. Dicent, Ecclesiam errare non posse, sed intelligent Ecclesiam in cœlis triumphantem. Dicent se jurasse Regi fidelitatem, sed intelligent *Regem Regum, & Dominum dominantium*. Et sic in aliis.

3. Jam, quod deterius est, hanc labem conantur ipsi Jesuitis aspergere, quasi Jesuitæ doceant, licitum, ac laudabile esse, uti æquivocationibus. Non ita est. Jesuitæ docent, quod alii Theologi hactenus docuerunt, nempe in omni congressu humano, in omnibus contractibus, & promissionibus sincere, candide, & seclusa omni fictione, ac æquivocatione agendum esse. Male

fieri, si aliud mente reconditum habeas, aliud verbo significes. Licere quidem, cum res postulat, silentio, aut dissimulatione prudenter uti, sed si loqui velis, sine mendacio, sine fuco, sine fraude præstare id oportere.

4. Unus potissimum casus est, de quo, sicut & alii Doctores, disputant Jesuitæ: an scilicet reus, quando in judicio rogatur de crimine perpetrato, possit negare, vel æquivoce respōdere; Utūtur autem hac distinctione: Si judex juridice, seu servato ordine juris interroget, reum teneri ad fatendam veritatem: non autem teneri, si juridice non procedatur. Ita Henricus quodlib. 1. qu. 34. Sylvester, & Angelus, V. Confessio delicti, Navarr. cap. 25. nu. 53. D. Tho. in 2. 2. qu. 69. ar. 1. & alii passim. Et colligitur ex cap. *Qualiter, & quando*, & cap. *Cum oporteat*, & cap. *Inquisitionis*, de accusationibus. Ratio prioris est, quia quisque tenetur obedire superiori legitime præcipienti: atqui superior legitime præcipit, quando secundum ordinem juris interrogat reum: ergo tunc reus tenetur obedire dicendo veritatem Ratio posterioris est, quia judex non habet jus interrogandi, nisi secundum ordinem juris: ergo si non servat ordinem juris, nō potest reo ullā obligationē imponere ad crimen aperiendum, cum jus non concedat illi hāc potestatem. Censetur autem non servare ordinem juris, quando interrogat de occulto crimine, de quo neque est fama contra reum, neque indicia competentia, neque semiplena probatio.

5. Quid ergo faciet reus in tali casu, quo nō tenetur fateri crimen a se perpetratū? Respondet D. Tho. posse eum vel per appellationem, vel aliter licite subterfugere, mendacium tamē dicere non licere. Sed quid si aperte neget, se crimen perpetrasse, eritne mendax? Multi putant, sine ullo mendacio negare eum posse, quamdiu crimen occultum est. Nam judex non præsumitur interrogare, nisi de crimine, quod aliquo modo in publicam notitiam deductum est; ergo si reus neget tale crimen a se perpetratum, non mentitur, si adhuc crimen occultum est.

6. Similis quæstio moveri solet de Judice, qui publice secundū allegata, & probata condemnat reum, quem privata scientia novit esse innocentem: an is dicendus sit mentiri, quando diserte pronunciat criminosum esse, qui revera talis non est? Plerique negant. Ratio eadem est, quia nihil aliud ille pronunciat, quam quod secundum allegata, & probata pronunciare debet: ergo cū alter secundum publicam allegationem, & probationem criminosus sit (tametsi coram Deo non sit) potest Judex sine ullo mendacio pronunciare talem esse.

7. Atque hæc est sententia Jesuitarum, & aliorum Theologo-

logorum de reo in judicio interrogato. Quæ si vera est, quid calumniantur Calvinistæ? Si falsa, ostendant errorem.

CAPUT XXII.

An qui juravit se permansurum in Lutheranismo, teneatur præstare?

1. HOc tempore reperiuntur multi Lutherani in Germania, præsertim Nobiles, Barones, Comites, Principes, qui quidem bene affecti sunt erga fidem Catholicam, in qua sciunt vixisse suos majores; sed ideo eam non amplectuntur, quia jurejurando promiserunt, se in Lutherana usque ad mortem perseveraturos. Quæstio est, an hoc juramento obligati sint, ita ut salva conscientia non possint Lutheranismum deserere.

2. Ipsi quidem sic persuasi sunt, & solent ratiocinari hoc, vel simili modo: Plane perplexi sumus, quid nobis faciendum sit. Nam ex una parte occurrunt justæ rationes, quæ ad Catholicam amplectendam quodammodo nos impellunt. Prima, quod Catholica Religio & nomine, & doctrina sit antiquissima. Secunda, quod omnes majores nostri, qui ante Lutherum vixerunt, in ea fuerint nati, & educati, quos certe damnare non possumus. Tertia, quod eandem sanctissimi viri, Augustinus, Hieronymus, Chrysostomus, Bernardus, & alii passim in suis scriptis professi sint. Quarta, quod in Catholica Ecclesia perseveret legitima, & nunquam interrupta Sacerdotum, & Episcoporum successio. Quinta, quod in ea maneat virtus miraculorum, quæ apud nos nulla est. Sexta, quod ab illius cultoribus erecta, & fundata sint Templa, Monasteria, Hospitalia, Academiæ: quæ omnia antiquæ, & sinceræ pietatis monumenta sunt. Septima, quod majores nostri, qui ista ad honorem Dei erexerunt, & dotarunt, omni bonorum affluentia a Deo fuerint locupletati; nos contra, qui illa vel destruimus, vel in profanos usus convertimus, ad inopiam pene, & egestatem, justa Dei ultione, redigamur, eoque minus habeamus, quo rapaciores sumus. Res ipsa loquitur. Octava, quod Catholici, quamvis toto orbe longe, lateque diffusi, servent constantem inter se fidei unitatem, & cum summo Pontifice, quem communem pastorem agnoscunt, per omnia conspirent, ac consentiant. Nona, quod opera, & studio Catholicorum Sacerdotum infiniti prope Gentiles in India, Japonia, China ad Christi fidem convertantur; quod sine peculiari Dei auxilio, & favore fieri non posse certum est. Et quod illi ipsi

Sacerdotes, nulla temporalis commodi spe, sed solo Christi amore impulsi, tam arduam, & periculosam rem aggrediantur cum præsenti vitæ discrimine. Denique, quod interna quadam animi motione sic afficiamur, ut, nisi Catholici fiamus, non videamur quietem, & tranquillitatem conscientiæ habere posse.

3. Ex altera parte obstat juramentum, quo contestati sumus non alios, quam Lutheranos esse nos velle. Hujus juramenti fides, ac reverentia illibata servanda est. Germani sumus: vetus Germanorum laus est, fidem, & constantiam amare; perfidiam, ac perjurium detestari. Hanc laudē ne culpa nostra amittamus, omnino laborandum est: & quidvis potius, quam ut perfidi, ac perjuri habeamur, experiundum. Multa nos tenent in hac sententia. Primo, divina authoritas. Legimus in Scriptura, Deum sæpe juramento usum esse, ut Gen. 16.16. Deut. 8.1. & Psalm. 94. 11. & alibi; at non legimus, juramenti fidem vel semel violasse. Contra potius illius servandæ fuisse studiosissimum: Deuter. 7.8. *Dominus custodivit juramentum, quod juravit Patribus vestris.* Et psal. 109.4. *Juravit Dominus & non pœnitebit eum.* Et Psal. 131. 11. *Juravit Dominus David veritatem, & non frustrabitur eam.* Quid tutius in conscientia, quam Deum imitari, qui errare non potest?

4. Accedunt exempla eorum, qui propter perjurium a Deo puniti sunt. Sedecias Rex propter perjurium & regno, & oculis spoliatus est, 2. Par. 36. 13. & 4. Reg. 25. 6. Antiochus Eupator, Rex Syriæ, rupto juramento, quo Judæis se obstrinxerat, ab exercitu interfectus, 1. Mach. 6. 62. & cap. 7. 4. Alcimus, ob similem noxam, subitanea morte extinctus. 1. Mach. 7. 15. & cap. 9. 55. Andronicus, quod Oniam contra juramenti fidem occidisset, purpura exutus, & per totam civitatem circumductus, ac tandem in eodem loco, ubi Oniam occiderat, ignominiosissime interfectus est. 2. Mach. 4. 34. & 38.

5. Hæc exempla merito nos absterrent, ne perjuri simus; aut, ne juramentū, quo obstricti sumus persistere in Lutheranismo, impie violemus. Quod si semel ab hoc tramite deflexerimus, eādem calumniam cogemur sustinere, cui Calvinistæ obnoxii sunt. Vox populi apud nos est: Calvinistas perfidos esse: nullā pactorum, aut jurisjurandi fidem servare: nihil credi ipsis posse. Idem nobis objectabitur. Et justa multorum erit suspicio, desiisse nos esse Lutheranos; & ad Calvinistarum perfidiam transiisse. Quod absit, præsertim hoc tempore. Nam nunc quidem, si unquam alias, maxime invidiosum, ac probrosum est, de fide non servata suspectum esse. Constat, quam detestabilis apud bonos viros per-

perfidia illorum sit, qui in Bohemia, Hungaria, & vicinis provinciis contra pientissimum Imperatorem Ferdinandum, legitimum suum Regem, apertam rebellionem moliti sunt. Atque hic, si non omnium, certe multorum Lutheranorum discursus est. Quid nos sentiamus, jam explicabo.

Resolutio propositæ Quæstionis.

6. PRo resolutione hujus quæstionis, hæc præmitto. Jurare, ut l.4.c.5.dixi, nihil aliud est, quam Deum, qui est prima, & infallibilis veritas, in testem vocare. Quod dupliciter fieri potest. Vel enim vocamus eum in testem, quando quidpiam asserimus de re præterita, aut præsenti: vel quando aliquid promittimus in futurum. Hinc duplex solet distingui juramentum: alterum assertorium, ad faciendam fidem nostræ assertioni, alterum promissorium ad firmandam promissionem. Nicasius in inst.de Actionibus, §. Idem *si quis postulante*, n. 2. Navarrus in Manuali c.12.n.3.& multi Juris interpretes, Tit.de Jurejurando.

7. Assertorium multiplex est. Aliud judiciale, quod publice coram Tribunali; aliud extrajudiciale, quod extra locum judicii adhiberi solet. Rursum, aliud est juramentum calumniæ; aliud purgationis; aliud in litem; aliud introductorium novæ obligationis; aliud confirmatorium, quo contractus minus solennis roboratur; aliud decisorium litis. De hoc loquitur Cajus L. *Maximum*, ff. de jurejurando, cum ait: *Maximum remedium expediendarum litium in usum venit jurisjurandi religio, qua vel ex pactione ipsorum litigantium, vel ex authoritate Judicis deciduntur controversiæ*. Et Apost. Heb.6.16. *Homines per majorem sui jurant, & omnis controversiæ eorum finis, ad confirmationem, est juramentum*.

8. Promissorium, de quo solo hic agimus, latissime patet; & ad omnia fere hominum, officiorum, & contractuum genera se diffundit. Jurant sacratissimi Imperatores, dum coronantur, de Imperio juste, recteque administrando, c. *Tibi Domino*, dist. 63. Jurant in simili causa potentissimi Reges, c. *intellecto*, de jurejurando. Jurant Vasalli suis Dominis fidelitatem, c. *de forma* 22. q.5. Jurant publici Notarii, ex justitia, & veritate se acturos, c. *Ad audientiam*, de præscriptionibus. Jurant Emphyteutæ in recognitione possessionis. Ostiensis in c. *Veritatis*, de jurejurando, per c. *Longinquit.* 12. q.2. Jurant obsides de observanda cõvétione, c. *Ex rescripto*, de jurejurando. Jurant fidejussores de indemnitate creditorum, ibidem. Denique in similibus occasionibus

jurant Pontifices, Cardinales, Episcopi, Abbates, Canonici! Et nullum fere publicum officium, aut beneficium suscipitur, nullus contractus celebratur, nulla pactio inter Principes agitur, ubi promissorium juramentum non intervenit, Tit. de *Jurejurando*, de *Electione*, *de Majoritate*, *& Obedientia*, & alibi.

9. Ex quo æstimari potest, quanta debeat esse religio. & authoritas hujus juramenti. Quæ si semel convellatur, nihil erit stabile, nihil securum, aut certum in quotidianis hominum contractibus, pactionibus, officiis, electionibus. Omnia erunt plena fraudibus, suspicionibus, diffidentiis, & quæ hinc nasci solent, odiis, conspirationibus, rebellionibus, seditionibus, regnorum, ac rerum publicarum eversionibus. Nullus Rex poterit esse securus de fidelitate subditorum, nullus Imperator de fide militum; nullus mercator de sociorum compromissione.

10. Atque ex hac parte, ut recte dictum est, semper Germanorum fides, & constantia laudem meruit. De qua Tacitus lib. 13. Histor. *Nulli*, inquit, *mortalium armis*, *aut fide ante Germanos sunt*. Unde etiam Augustus Cæsar, & alii post illum Romanorum Imperatores suorum corporum custodiam Germanis commiserunt, utpote qui fide, & fortitudine reliquis nationibus antecellerent. Quod etiam hoc tempore faciunt plerique in Europa Reges, ac Principes. Norunt, Germaniæ populos fidei, ac juramenti esse servantissimos; non fallere quempiam, non insidiari, non prodere, vitam, & fortunas secure committi illis posse. Et memini, audire me, qui dicerent, si fides juramenti, si dictorum, pactorumque constantia toto orbe pelleretur, in una Germania tutum exilium inventuram.

11. Hæc tamen, quæ dico, non eo spectant, quasi omne juramentum promissorium, qualecunque tandem illud sit, in omni eventu servari debeat. Tunc servandum est, quando nec honestati adversatur, nec legibus, aut canonibus contrarium est, nec bono publico perniciosum: si secus, servari non debet. Non igitur servandum est in his tribus casibus.

12. Primo, quando est de re turpi & illicita, ut si jures te commissurum furtum, adulterium, homicidium; aut neglecta fidelitate erga legitimum principem, rebellibus adhæsurum. Unde Justinianus Imperator, L. *Imperialis*, De nuptiis: *Legibus*, inquit, *expressum est*, *illicitæ rei jusjurandum servari non oportere*. Eodem sensu reperiuntur hæc in jure Canonico. 1. *Tolerabilius est juramentum non implere*, *quam turpiter facere*. 2. *Juramenta illicita laudabiliter solvuntur*; *damnabiliter observantur*. 3. *Juramentum non est vinculum iniquitatis*. *Tolerabilius est non implere Sacramen-*

mentum, quam permanere in stupri flagitio. Apud Gratianum 22. q.4. per varia capitula.

13. Quod etiam multis exemplis in utroque jure confirmatur. Primo, exemplo Herodis, qui peccavit servando illicitum juramentum. c. *est etiam*, ibidem. Secundo, exemplo Davidis, qui laudatur, quod non servaverit juramentum, quo promiserat se interfecturum Nabal. c. *Si aliquid*, ibidem. Tertio exemplo mulieris adulteræ, quæ juraverat se adultero adhæsuram. Et quia non fecit, non censetur violasse juramentum, sed prudenter omisisse. c. *Mulier*, ibid. Quarto, exemplo cujusdam Hubaldi, qui juraverat se concubinam suam velle ducere in uxorem; & propriam matrem cum fratribus e domo expellere, nec ullam eis alimoniam præstare. Cui suasum fuit, ut posteriorem partem juramenti, utpote illicitam, non servaret. c. *inter cætera*, ibid. Quinto, exemplo mulierum scenicarum, quæ juramento promiserant se permansuras in suo peccato, & libidinis infamia. Quibus responsum est ab Imperatore, tali juramento, ac promissione eas non obligari. L. citata C. *de nuptiis*. Et recte. Nemo enim obligatur ad peccatum.

14. Secundo. Non est servandum juramentum, quod legibus, aut canonibus contrarium est, quod etiã ex utroque jure probari potest. Primo ex civili, L. *Si quis inquilinos*, ff. de Legatis fideicommissis, §. final.: *Divi Severus, & Antoninus rescripserunt, jusjurandum contra vim legum, & authoritatem juris in testamento scriptum nullius esse momenti.* Deinde ex Canonico, c. *Si diligenti*, De foro competenti: *Nec juramentum licite servari poterit, quod contra canonica statuta illicitis pactionibus informatur.* Et ratio est, quia major est obligatio publicæ legis, quam privati juramenti: ergo si juramentum privatum repugnat legi publicæ, huic tamquam fortiori insistendum est. Hoc sensu dicit Innocēt. c. jam citato: *Pactione privatorum juri publico minime derogatur.* Et Papinianus L. *Jus publicum*, ff. de pactis, *Jus publicum privatorum pactis mutari non potest.* Et regula juris est: *Privatorum conventio juri publico non derogat.* L. *neque pignus*, ff. de diversis regulis juris.

15. Hinc invalidum est juramentum Clericorum, quo renunciant privilegio fori, promittentes se comparituros corã Judice sæculari. Hoc enim jure Canonico illis vetitum est. c. *Si diligenti*, ubi Pontifex ait: *Cum in Conciliis sit specialiter promulgatum, ne Clerici Clericos, relicto suo Pontifice, ad judicia publica pertrahant; manifeste patet, quod pacisci non possunt, ut sæcularia judicia subeant, cum non sit beneficium hoc personale, cui renunciari valeat. sed*

potius toti collegio Ecclesiastico publice sit indultum, cui privatorum pactio derogare non potest. Similiter invalidum est juramentũ Prelatorum, qui, quando eliguntur a Capitulo, jurant se servaturos statuta, & consuetudines illius loci, etiamsi constet esse contra canones, & libertatem Ecclesiasticam, c. *contingit* de jurejur. in 6. Quod sic intellige, ex ea parte invalidum esse, qua extendit se ad statuta, vel consuetudines, quæ repugnant canonibus, aut libertati Ecclesiasticæ: non autem ex ea parte, qua se extendit ad ea, quæ non repugnant: ut diserte explicatur c. cit.

16. Tertio. Nec servandum est juramentum, quod bono publico noxium est, ut iisdem, & similibus exemplis demonstrari potest. Ut si Clericus juret, se renunciare privilegio Clericali, quod toti Clero concessum est. Vel si Prelatus juret, se servaturum statuta, & consuetudines, libertati Ecclesiasticæ repugnantes. Vel si subditi jurent, se adhæsuros rebellibus contra suum Principem. Vel, si civis juramento paciscatur cum extraneis, se singulis mensibus, etiamsi civitas fame premeretur, exportaturum frumenta ad mercatum. Hæc enim, & similia juramenta communitati perniciosa sunt. Et ex hoc capite invalidum est juramentum, quo vir promittit uxori, nunquam se illam accusaturum de ullo crimine: quia fieri potest, ut propter bonum publicum, in aliquo casu, teneatur eam accusare. c. *quemadmodum*, §. *illud autem*, de jurejurando.

17. Ex dictis (ut veniam ad quæstionem initio propositam) sic concludo: Juramentum de re illicita nec obligat, nec servandũ est; ac proinde qui illud non servat, non est periurus, sed recte, ac laudabiliter facit: At juramentum, quo quis promittit se permansurum in falsa fide, ac religione, est de re illicita, non minus, quam si promittat se permansurum in mendacio, in adulterio, in usura: ergo nec obligat, nec servandum est; ac proinde qui illud non servat, nõ est perjurus, sed recte, ac laudabiliter facit. Major propositio ex utroque jure probata est. Minor non eget probatione. Sed ulterius subsumendũ est: Lutherana fides, & religio, ut supponunt Lutherani, qui ad Catholicam propendent, est falsa: ergo qui jurat se mansurum in Lutherana, rem illicitam jurat. Non ergo obligatur juramento. Neque perfidus, aut perjurus est, si juramentum non servet, sed recte, ac laudabiliter facit.

Diluuntur Argumenta contraria.

18. ARgumenta in contrarium allata recte quidem probant magnam debere esse juramenti religionem, & authorita-

ritatem, quod non negamus, sed juramenti, quod honestum, ac licitum est, quod legibus non repugnat, quod reipublicæ non est perniciosum. Qua adhibita moderatione, bene omnia cohærent. Nam primo verum est, Deum sæpe jurasse, nunquam juramentum rescidisse. Nulla fuit rescindendi causa. Nam quicquid juravit, fuit honestum, ac licitum, legi consentaneum, humano generi salutare. In hoc par est, nos Deum imitari.

19. Secundo, verum quoque est, Sedeciam, Antiochum, Alcimum, Andronicum a Deo punitos esse, quod juramentum violarint. Cum enim rem licitam jurassent, merito obligati erant ad præstandum. Non præstiterunt: perjuri facti sunt, puniti sunt. Nihil mirum. Eos non imitemur.

20. Tertio, Calvinistæ propterea accusantur, quod nullius juramenti, ne quidem liciti, ac honesti, rationem habeant; sed sequantur illud tritum, ac infame axioma: *Jura, perjura secretum prodere noli.* Quod certe non probo. Nam sic quidem, ut antea insinuavi, necesse est tolli omnem fidem, ac confidentiam, quæ in quotidianis contractibus, pactionibus, & publicis Comitiis plane necessaria est. Qua semel sublata (ut jam magna parte sublata est) non video quid aliud expectari possit, quam diffidentia inter Principes, odia, factiones, intestina bella, regnorum ruinæ, ac interitus. Deus avertat.

Finis Libri Quinti.

APPENDIX EX OPERIBUS R. P. MARTINI BECANI,

In Coloniensi Editione adjuncta.

CAPUT I.

De Fide Justificante.

1. TRia docent Adversarii. Primo, solam fidem *justificare*, 2. Hanc fidem justificantem in eo consistere, ut credas peccata omnia tibi remitti propter merita Christi. 3. Distingui autem a fide historica, & miraculorum. Addunt Calvinistæ alia tria. 1. Fidem *justificantem* donari solis prædestinatis. 2. Et semel habitam amitti non posse. 3. Et facere hominem certum, ac securum de sua *justitia*, perseverantia, prædestinatione, & vita æterna. Hinc emergunt variæ quæstiones.

QUÆSTIO I.

2. AN sola Fides *justificet*? Primo, certum est, fidem non *justificare* formaliter, quia forma, a qua homo formaliter est *justus*, non est fides, sed justitia, secundum nos, iustitia inhærens, secundum adversarios, iustitia imputativa. Secundo, certum est, non solam fidem iustificare dispositive, sed etiam timorem, spem, charitatem, pœnitentiam. Nam sicut de fide scriptum est, Rom. 3.28. *Arbitramur hominẽ iustificari per fidem*: Ita de aliis, Ecclesi. 1.28. *Qui sine timore est, non poterit iustificari.* Et Prov. 28.25. *Qui sperat in Domino, sanabitur*. Et 1. Joan. 3. 14. *Qui non diligit, manet in morte*. Et Actor. 2. 28. *Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum in remissionem peccatorum*. Tertio, dubium manet, an sola fides dici possit iustificare, quia sola apprehendit iustitiam Christi? Affirmant adver-

versarii. Ego distinguo. Verum est, solam fidem apprehendere justitiam Christi: falsum est, nos justificari per solam justitiam Christi fide apprehensam; ac proinde falsum, solam fidem hoc sensu justificare.

3. Objicitur 1. illud Rom. 3. 28. *Arbitramur hominem justificari per fidem sine operibus legis*. Et Eph. 2. 5. *Salvati estis per fidem, non ex operibus*. Hinc colligunt Adversarii, sola fide hominem iustificari, quia Apostolus opponit fidem operibus. Cum ergo dicit, hominem iustificari fide sine operibus, excludit omnia opera præter fidem. ergo etiam excludit actum timoris, spei, dilectionis, & pœnitentiæ. Respon. Duplicia sunt opera: alia præcedunt fidem, alia sequuntur. Priora excludit Apostolus, non posteriora. Cum ergo actus timoris, spei, dilectionis, & pœnitentiæ sequantur fidem, & in fide fundati sint; certum est, non excludi. Hanc autē esse mentem Apostoli, inde constat, quia vult ostendere, nec Judæos ex nuda observatione legis Mosaicæ, nec Gētiles propter bona opera āte fidem susceptam patrata, justitiam a Deo consequi potuisse, aut consecutos esse, sed ex fide in Christum: fidem esse initium salutis, & justificationis; nec dari ex præcedentibus operibus, sed esse donum Dei. Vide August. lib. de Prædestinat. Sanctor. cap. 7. & in Præfatione Psalmi 31. & alibi.

4. Objicitur 2. ex eodem Apostolo, hominem justificari gratis, ac proinde sola fide. Rom. 3. 24. *Justificati gratis per gratiam ipsius*. Resp. Justificatio dicitur gratuita, non quia fit sola fide, sed quia non meremur illam per ulla opera sive fidei, sive fidem præcedentia. Conc. Trid. sess. 5. c. 8.

5. Objicitur 3. Scripturam solius fidei mētionem facere, quando ait de justificatione, & remissione peccatorum, Lucæ 6. 50. *Fides tua te salvam fecit*. Et Joan. 1. 12. *Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his, qui credunt in nomine ejus*. Respondeo. Sicut Scriptura aliquādo meminit solius fidei, ita aliquando meminit solius charitatis, Lucæ 7. 47. *Remittuntur ei peccata multa, quoniā dilexit multū*.

QUÆSTIO II.

6. An fides justificans in eo consistat, ut quis certo credat, peccata omnia sibi esse remissa propter merita Christi? Affirmant Adversarii. Sed male. Primo, quia ipsi docent, nihil fide credendum esse, nisi quod habetur in Scriptura. At ibi non habetur, Luthero, aut Calvino remissa esse peccata; ergo id fide credendum non est. Secundo,

do, quia si certo credunt, peccata sibi remissa esse, frustra orant: *Dimitte nobis debita nostra.* Tertio, testimonia Scripturæ, quæ ipsi afferunt pro fide justificante, sunt hæc fere, Matth. 9. 2. *Videns Jesus fidem illorum, dixit paralytico: Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua.* Et infra v. 22. *Vade, quia fides tua te salvum fecit.* Hæc, & similia importune nobis objiciunt adversarii pro sola fide justificante, & tamen nullo modo intelligi debent de fide, qua quis credit peccata sibi remissa esse, sed de fide, qua Paralyticus, & alii ægroti credebant, se a Christo sanari posse, ut ex contextu patet.

7. Objici potest illud ex Symbolo, *Credo remissionem peccatorum*, sed frustra: Nam sensus illius articuli non est: Credo mihi remissa esse peccata, sed, Credo, & profiteor, in Ecclesia Catholica esse donū remissionis peccatorū, quod per Baptismum, & alia Sacramenta percipitur. Unde quod in Symbolo Apostolico dicitur; *Credo remissionem peccatorum*; in Constantinopolitano explicatur: *Confiteor unum Baptisma in remissionem peccatorum.* Et Catechumeni, qui ante Baptismum recitant, & credunt totum fidei Symbolum, non jam habent, sed exspectant remissionem per Baptismum obtinendam.

QUÆSTIO III.

8. An fides justificans differat a fide historica, & miraculorum? Adversarii distinguunt triplicem fidem. Unam historicam, qua credimus vera esse, quæ narrantur in Scripturis. Alteram miraculorum, qua credimus nihil esse, quod a Deo fieri non possit. Tertiam promissionum, qua credimus veras esse promissiones Dei de gratuita peccatorū remissione per merita Christi. Addunt, Nos nec prima, nec secunda, nec sola tertia justificari. Hanc iterum ajunt duplicem esse: Unam generalem, qua generatim credimus promissam esse remissionem peccatorum iis omnibus, qui in Christum credunt: Alteram specialem, qua unusquisque in particulari promissionem illam sibi applicat, credendo omnia peccata sibi remissa esse. Hanc specialem proprie esse illam, qua justificamur.

9. De hac triplici fide sic scribit noster Maldonatus in cap. non. Matthæi: *Ista triplex fides, quam isti nuper invenerunt, figmentum est, somnium est, portentum est, chimæra est. Si unam haberent fidem, omnem haberent: quia triplicem habent, nullam habent.* Aptissime. Primo, quia fides illa specialis jam explosa est. Ostendi enim neminem posse certo cre-

credere sibi remissa esse peccata, nisi a Deo id speciatim revelatum sit. Secundo, falsum est, fidem miraculorum non justificare. Certe fides illa, de qua loquitur Christus Marc. 16. 16. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit*, fides justificans est; & tamen est fides miraculorum, ut patet ex verbis sequentibus: *Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur: In nomine meo Dæmonia ejicient*. Falsum quoque est, fidem historicam non justificare. An non fides historica est, qua credimus Christum esse crucifixum, mortuum, sepultum, descendisse ad inferos, resurrexisse a mortuis, & ad celos ascendisse? Nemo dubitat. Et tamen eadem illa fides justificans est, ut patet ex symbolo fidei, & ex Scriptura. Rom. 10. 9. *Si in corde tuo credideris, quod Deus illum suscitavit a mortuis, salvus eris*. Et 1. Cor. 15. 1. *Notum facio vobis Evangelium, per quod salvamini: quoniam Christus mortuus est pro peccatis nostris, & quia sepultus est, & quia resurrexit tertia die*, &c.

QUÆSTIO IV.

10. AN fides detur solis prædestinatis? Affirmat Calvinus l. 3. Inst. c. 21. §. 10. Sed falso. Nam etiam Judas Proditor, & Simon Magus, & Nicolaus Antiochenus aliquando crediderunt, & tamen non erant prædestinati. De Juda constat Joan. 6. 71. *Nonne ego vos duodecim elegi, & unus ex vobis Diabolus est?* De Simone, Actor. 5. 12. *Cum vero credidissent Philippo evāgelizanti de Regno Dei, & in nomine Jesu Christi baptizarentur viri, ac mulieres, tunc Simon & ipse credidit, &, cum baptizatus esset, adhærebat Philippo*. De Nicolao, Actor. 6. 3. *Considerate viros ex vobis boni testimonii septem, plenos Spiritu sancto, & sapientia. Et elegerunt Stephanum, & Philippum, & Prochorum, & Nicanorem, & Simonem, & Parmenam, & Nicolaum advenam Antiochenum*.

QUÆSTIO V.

11. AN fides amitti possit? Calvinus l. 3. cap. 2. §. 11. asserit, amitti non posse. Sed aperte contra Apostolum 1. Timoth. 1. 19. *Quidam circa fidem naufragaverunt, ex quibus est Hymenæus, & Alexander*. Et cap. 4. 1. *In novissimis temporibus discedent quidam a fide, attendentes spiritibus erroris*. Et ratio est, quia si fides amitti non posset, unde tot sunt hæretici in mundo? *Oportet hæreses esse*, inquit Apostolus. Hoc autem inter-

intereſt inter hæreticos, & paganos: quod hi fidem nunquam habuerunt: illi habuerunt, & amiſerunt. Et jam ante oſtendi, Simonem Magum, & Nicolaum Antiochenum habuiſſe fidem, qui tamen poſtea hæretici facti ſunt.

QUÆSTIO VI.

12. AN fides faciat hominem certum de ſua juſtitia, perſeverantia, & prædeſtinatione? Affirmat Calvinus in Antidoto Concil. Trident. ſeſſ. 6. cap. 10. 13. & 14. Et aperte ſequitur ex ipſius fundamentis, quæ ſunt hæc. Primum, fidem dari ſolis prædeſtinatis. 2. Eam non amitti. 3. Sola fide hominem juſtificari. 4. Qui fidem habet, certum eſſe de ſua fide. Hinc ſequitur, ſi is, qui fidem habet, certus eſt de ſua fide, certum quoque eſſe de ſua juſtitia, quia ſola fides juſtificat: certum de ſua perſeverantia, quia fides juſtificans non amittitur: certum de ſua prædeſtinatione, quia fides datur ſolis prædeſtinatis. Hæc Calvini opinio refellitur ex iiſdem principiis, quibus innititur. Nam tria priora manifeſte falſa ſunt, ut probatum eſt. Quartum vero, ſive verum, ſive falſum ſit, nihil ad rem facit. Nam etſi is, qui fidem habet, certus eſſet de ſua fide, non tamen certus eſſet de ſua juſtitia, ſi ſola fides non juſtificat; nec certus de perſeverantia, ſi fides amitti poteſt: nec certus de prædeſtinatione, ſi fides communis eſt reprobis, & prædeſtinatis.

CAPUT II.

De Jejunio, & Abſtinentia.

1. NOs in Eccleſia Catholica ſolemus ſervare varia jejunia, præſertim jejunium Quadrageſimæ, Quatuor temporum, Vigiliarum, & abſtinentiam a carnibus feria ſexta, & Sabbato; idque propter præceptum Eccleſiæ, quod antiquiſſima conſuetudine introductum eſt. Sicut enim in veteri Teſtamento ſæpe indicta ſunt jejunia, ac nominatim a Rege Saule, 1. Regum 14. 24. & a Joſaphat, 2. Paralipom. 20. 2. & a Rege Ninivitarum, Jonæ 3. 5. & ab Eſdra, 1. Eſdr. 8. 21. & ab Eſther, Eſth. 3. 19. Sic etiam ſtatuit Eccleſia, ut Chriſtiani certis anni temporibus jejunarent; tum ad Deum placandum, tum ad exercitium temperantiæ, & obedientiæ. Quod futurum prædixit Chriſtus, Matth. 9. 15. *Veniens autem dies, cum auferetur ab eis ſponſus, & tunc jejunabunt.*

2. Ad

5. Adversarii contemnunt præceptum Ecclesiæ, & hoc solum faciendum ajunt, quod a Deo præcipitur. Jejunium autem non præcipitur a Deo. Mira res! Urgent præceptum Dei, & illud ipsum contemnunt. Deus præcepit, ut audiamus Ecclesiam, & illi obtemperemus; Adversarii non volunt. Audiant saltem, quid fecerint Rechabitæ, quibus a parente suo Jonadab mandatũ fuit, ut & ipsi, & uxores eorũ, & omnes posteri perpetuo abstinerent a vino. Non objecerunt, quod nostri Adversarii objiciunt, nihil faciendum esse, nisi quod Deus præcipit; sed dixerunt: *Non bibemus vinum, quia Jonadab filius Rechab, pater noster, præcepit nobis dicens: Non bibetis vinum vos, & filii vestri in sempiternum*. Et propterea a Deo laudati sunt, & peculiari benedictione affecti. Verba benedictionis sunt hæc: *Non deficiet vir de stirpe vestra, stans in conspectu meo cunctis diebus*. Jerem. 35. Hinc discant Adversarii, Catholicos non minus recte, ac laudabiliter facere, servando præceptum Ecclesię, quam Rechabitę fecerunt servando præceptum parentis sui Jonadab. Non enim minus laudabile est obedire communi matri Ecclesiæ, quam obedire privato homini.

CAPUT III.

De Imagine Christi.

1. Calvinistæ sunt hostes imaginis Christi: certe Beza in colloquio Mõpelgartẽsi ausus est dicere: *Fateor me ex animo crucifixi imaginem detestari*. Horribilis blasphemia. Et Paræus in c. 1. ep. ad Rom. dub. 18. diserte scribit, omnes esse idololatras, qui tuentur imaginem Christi, non minus, quam qui colunt imagines serpentum, & aliarum bestiarum. Nos dicimus imaginem Christi tripliciter spectari posse. 1. Quatenus est aurea, vel argentea, vel lignea, vel ex alia materia. 2. Quatenus artificiose facta est. 3. Quatenus Christum, & ejus beneficia nobis repræsentat, & hoc tertio modo religiose retinendam, colendam, ac honorandã esse. Ratio est, quia imago Christi non est deterioris conditionis quam olim in veteri Testamento fuerint imagines Angelorum, & ænei serpentis: At hæ jussu Dei factæ sunt, & in honore habitę.

2. Et quidem de imaginibus Angelorum scriptum est Exodi 25. 18. *Dixit Dominus ad Moysen: Facies duos Cherubim aureos, & productiles, ex utraque parte Oraculi, Cherub unus sit in latere uno, & alter in altero*. Ubi per duos Cherubim aureos intelliguntur duæ statuę, seu imagines aureæ, repræsentãtes duos

duos Angelos Cherubinos, quæ positæ erant in Tabernaculo super arcam fœderis, & expansis alis tegebant Arcam. Erant autem in magno honore, quia erant præcipua pars, & quasi ornamentum Arcæ. At tota Arca honorabatur a Judæis. Primo, quia ponebatur in Sancto Sanctorum, tanquam in loco honoratissimo, Hebr. 9.4. Secundo, quando translata fuit de domo Aminadab in domum Obededom, David cum universo populo eam honoravit, psallendo, & cantando citharis, & aliis musicis instrumentis, 2. Reg. 6. 5. Tertio, quia laicis non licebat eam portare, sed tantum Levitis, & Sacerdotibus, propter venerationem illi debitam. Ideoque Oza morte punitus est, quod ausus fuisset eam attingere, tametsi bona intentione id fecisset. 2. Reg. 6. 8. Quarto, Philisthæi, quia sine debito honore apud se illam retinebant, variis plagis a Deo attriti sunt, 1. Reg. 5. & 6. E contrario, Obededom, qui illam tribus mensibus in sua domo honorifice detinuerat, Dei benedictionem consecutus est, 2. Reg. 6. 11.

3. Similiter de imagine serpentis ænei scriptum est Num. 21. 8. *Fac serpentem æneum, & pone eum pro signo: qui percussus aspexerit eum, vivet.* Hoc factum est in deserto, seu solitudine, ubi multi e populo mordebantur ab ignitis serpentibus, & moriebantur. Deus, ut occurreret huic malo, mandavit fieri statuam, seu imaginem serpentis ex ære, quam si morsi aspicerent, sanabantur. Erat hæc imago in magna veneratione. 1. Ob causam jam dictam. 2. Quia erat figura Christi in cruce pendentis. Nam sicut morsi a serpentibus sanabantur ex aspectu in serpentem æneum; ita morsi a Diabolo sanantur ex fide in Christum crucifixum, Joan. 3. 14.

4. Unde sic concludo: Figura est minoris pretii, quam res figurata; quo pacto Moyses, qui erat figura Christi, minoris erat pretii, quam Christus; & Agnus Paschalis, quam Eucharistia; & Circumcisio, quam Baptismus. Si ergo imago serpentis ænei fuit honorata, multo magis imago Christi honoranda est. Nemo sanus dubitat. Imago serpentis non fuisset honorata, nisi fuisset figura, seu umbra imaginis Christi: nec sanasset morsos a serpentibus, nisi virtute Christi, qui sanat morsos a Diabolo.

5. Dices, Ezechias Rex confregit imaginem serpentis ænei, 4. Reg. 18. 4. Ergo & imago Christi confringenda est. Resp. Hæc consequentia Calvinistica non valet. 1. quia imago serpentis ænei, ut jam insinuavi, facta fuit in eum finem, ut morsi ab ignitis serpentibus illam aspicerent, & sanarentur. Itaque, durante illo fine, durabat imago: cessante, confringebatur. Duravit

autem

autem finis ille, quamdiu Judæi erant in solitudine, ubi erant serpentes venenati. Cessavit, quando ingressi sunt terram promissionis, ubi non erat periculum ab hujusmodi serpentibus. At imago Christi crucifixi in eum finem solet fieri, ut repræsentet nobis Christum Salvatorem, & ejus beneficia in memoriam revocet. Hic finis durabit usque ad finem mundi. Semper enim memoria Christi, & beneficium ejus ante oculos ponendum est: Semper igitur imago illius retinenda, & in pretio habenda. Deinde serpens æneus, cessante fine, propter quem erat factus, cepit esse occasio idololatriæ. 4. Reg. 18. 4. Et ex hac etiam parte debuit confringi. Imago autem Christi non est occasio idololatriæ apud nos Catholicos, quia non alium ob finem eam retinemus, quam ut nobis Christum Salvatorem, & beneficia ejus repræsentet.

6. 2. Calvinistæ hæc non capiunt: agnoscant saltem quid ipsi facere consueverunt. Ipsi magno sumptu, ac artificio curant formari, depingi, exornari, & conservari statuas Principum, imagines uxorum, filiorum, parentum, avorum, etiam prædicantium. Quæ ergo insania est, imaginem Christi conspuere, abolere, & exterminare, illorum servare? Nimirum pluris illos faciunt, quam Christum. *Cæci sunt, & duces cæcorum.*

CAPUT IV.

De Circulo Calvinistico.

1. DAvid Paræus Calvinista objicit nobis circulum, quod Scripturam probemus per Ecclesiam, & rursum Ecclesiam per Scripturam. Cum enim quæritur: Unde scis, Scripturam esse divinam? Respondemus, quia Ecclesia sua infallibili authoritate id dicit: Cum iterum queritur: Unde scis, Ecclesiam, quę id dicit, habere infallibilem authoritatem? respondemus; quia scriptura id dicit.

2. Ego vicissim quæro ex illo, unde scis scripturam esse divinam? respondet, quia privatus meus Spiritus hoc dicit. Sed unde scis, privatum tuum spiritum esse infallibilem, & divinum? quia scriptura hoc dicit. Certe & hic circulus est, mi Paræe. Nam Scripturam probas per privatum spiritum, & rursus privatum spiritum per scripturam. Perinde ac si asseras: mater est proba, quia filius dicit, & filius est probus, quia mater dicit.

3. Res sic habet: Philosophi docent, committi circulum, quando hoc per illud, & illud per hoc probamus apud eum, qui neu-

trum

trum concedit, & æque de utroque dubitat. Verbi gratia. Si negem, & matrem, & filium esse probum, circulum committes, probando matrem esse probam, quia filius dicit; & filium probum, quia mater dicit: Quare? quia utrumque mihi æque ignotum, & incertum est. Probatio autem debet procedere a notis ad ignota, vel a concessis ad inconcessa; ut ex Aristotele, & aliis Philosophis manifestum est. Hinc colligo, circulum fore, si quis Christianus apud Ethnicum, qui nec Ecclesiam, nec Scripturam admittit, probare vellet, Scripturam esse infallibilem, quia Ecclesia dicit; & Ecclesiam infallibilem, quia Scriptura dicit. Nam utrumque illi æque ignotum, æque incertum est. E contrario, non fore circulum, si unum per alterum probes apud eum, qui alterum admittit, alterum negat: Verbi gratia. Calvinista admittit Scripturam, negat Ecclesiæ infallibilitatem. Recte ergo convincam illum hoc modo: *Scriptura, quam tu admittis, dicit Ecclesiam esse infallibilem: ergo revera infallibilis est.* Similiter, si quis idiota admittat iudiciū Ecclesiæ, & tamen nesciat in particulari, libros Machabæorum esse canonicos, facile persuadebo illi sine circulo, si sic dicam: Ecclesia, cujus tu authoritatem agnoscis, asseverat libros Machabæorum esse canonicos: ergo non debes de hac re amplius dubitare.

4. Et hic modus probandi usitatus est in Scripturis, & Patribus. Ostendam uno, vel altero exemplo. Pharisæi admittebant Moysen, negabant Christum. Convicit eos Christus his verbis, Joan. 5.36. *Si crederetis Moysi, crederetis & mihi: de me enim ille scripsit.* Contra, Manichæi admittebant Christum, & Evangelium; negabant Moysen, & Prophetas. Convicit eos Augustinus simili argumentandi modo in libris contra Faustum Manicheum, & lib. 1. de moribus Ecclesiæ Catholicæ cap. 1. & sequentibus. Idem nos facimus. Nam rudes Catholicos, qui dubitant de aliqua Scripturæ parte, convincimus judicio Ecclesiæ, cui se submittunt. Hæreticos vero, qui negant Ecclesiam, convincimus ex Scripturis, quas non negant. Et sic nullum committimus circulum.

5. At Paræus hoc modo excusari non potest. Nā spiritus privatus, quē ipse fingit, a nemine admittitur. Neminē ergo ex privato spiritu potest cōvincere. Quod sic ostendo. Nomine privati spiritus intelligit internā testificationem spiritus sancti, quam quis in se experitur. Hic spiritus habet tria privilegia. 1. Quod reperiatur in solis prædestinatis. 2. Quod solos prædestinatos, qui legunt, vel audiunt Scripturas, infallibiliter faciat certos de divina earū authoritate: ita ut statim cū audiunt, vel legunt aliquid, infallibiliter norint discernere inter Scripturas divinas, & nō divinas. 3. Quod

eadem

eadem infallibiliter faciat eos certos de præsenti justitia, futura perseverantia, & vita æterna. Hæc privilegia colligit Paræus ex illo Joan. 10. 27. *Oves meæ vocem meam audiunt*. Ubi per oves ait intelligi prædestinatos, & per vocem Dei divinam Scripturam.

6. Hoc posito, videamus, an Paræus possit se expedire a circulo suo. Igitur quæro. Unde probas, Paræe, Evangelium Joan. esse verbum Dei? Ex privato meo spiritu, inquis. Sed unde probas, hunc tuum spiritum esse a Deo? Ex Evangelio Joan. *Oves meæ vocem meam audiunt*. Sed unde scis, hoc Evangelium esse verbum Dei? Ex privato meo spiritu. Sed unde constat, hunc tuum spiritum esse a Deo? Ex Evangelio Joannis. Sed si negem hoc Evangelium esse divinum, unde probabis? Ex privato spiritu, qui mihi hoc testificatur. Sed cum ille spiritus suspectus sit, unde probas a Deo esse? jam sæpe dixi. Quid mihi molestus es? Noli irasci, bone vir. Non vides te in circulo oberrare?

7. Magis constringam te. Unde scis te habere internam testificationem Spiritus Sancti? Ex Evang. Joan. *Oves meæ vocem meam audiunt*. At unde scis, te esse ovem Christi? Ex interna testificatione Spiritus S. Sed unde scis hanc testificationem esse a Spiritu Sancto? Quia sum ovis Christi. Iterum oberras in circulo. Nec facile elaberis. Poteris quidem sic argumentari: Oves Christi audiunt vocem sui Pastoris: sed Paræus est ovis Christi: ergo Paræus audit vocem sui Pastoris. Major vera est. Sed minor unde probatur? Quid si dicam te hœdum esse, non ovem? quid ages? an probabis te ovem esse, quia spiritum privatum habes? At volebas probare te spiritum privatum habere, quia ovis es. En novum circulum, quem tibi sic inculco: Unde constabit tibi, Paræe, quod habeas privatum spiritum testificantẽ? quia sum ovis Christi. Et unde constat, quod sis ovis Christi? quia habeo privatum spiritum, qui id testificatur. Apage cum isto circulo.

CAPUT V.

De Polygamia.

1. Anabaptistæ docent, licitam esse polygamiam, idest, licitum esse homini Christiano plures simul habere uxores, quod damnatum est in Concilio Tridentino *sess*. 24. *can*. 2. Nos tria tempora distinguimus. *Primum*, ab initio mundi usque ad Abrahamum. *Secundum*, ab Abrahamo usque ad Christum.

Tertium, a Christo usque ad finem mundi. In *primo* fuerunt primi parentes cum proximis suis posteris. In *secundo* Judæi cum suis progenitoribus, Abrahamo, Isaac, & Jacob. In *tertio* sunt Christiani.

2. Igitur in *primo* viguit sola monogamia, ex Dei institutione, Gen.1.27. *Masculum, & fœminam creavit eos.* In *secundo* concessa est polygamia. In *tertio* reducta est monogamia, & explosa polygamia, Matth.19.4. *Qui fecit hominem ab initio, masculum, & fœminam fecit eos.* Et 1.Cor 7.2. *Unusquisque suam uxorem habeat, & unaquæque suum virum habeat.*

CAPUT VI.

De vinculo Matrimonii.

1. ANabaptistæ docent, vinculum Matrimonii apud Christianos dissolvi posse propter hæresim alterius conjugis, quod etiam damnatum est in Trid. sess.24.Can.5. Et merito. Nam Christus Matth.19.6. generatim dicit: *Quod Deus conjunxit, homo non separet.*

2. Nec obstat, quod olim Judæis concessum sit, dato libello repudii, dimittere uxores suas, & alias ducere, quia hoc factum est propter duritiem cordis eorum, juxta illud Matth. 19.8. *Moyses ad duritiem cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras, ab initio autem non fuit sic.* Unde & Christus generatim dixit Marci 10. 11. *Quicunque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam.* Et Apost. Rom. 7. 2. *Quæ sub viro est mulier, vivente viro, alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est a lege viri. Igitur, vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro.*

3. Loquor de Christianis, quia aliud est de infidelibus. Nam si duo infideles contrahant matrimonium, & postea alter conjugum fiat Christianus, & alter persistat in infidelitate, potest Christianus infidelem dimittere, & cum alia Christiana contrahere, ut docet Apost. 1.*Cor.* 7. 15. Quod Christianis non licet. In nullo enim casu potest maritus Christianus uxorem Christianã dimittere, & cum alia contrahere. *Dices*. Potest id facere ob fornicationẽ, seu adulterium, ut fatetur Christus Matth.5.32. *Omnis, qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari: & qui dimissam duxerit, adulterat.* *Respondeo*. Aliud est, dimittere uxorem suam propter fornicationem; aliud, illa dimissa, ac vivente, aliam ducere. Prius concessum est a Christo, non poste-

posterius. Sic explicat Apostolus 1. Corinth. 7. 10. cum ait: *Iis autem, qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere: quod si discesserit* (ob fornicationem) *manere innuptam, aut viro suo reconciliari.* Ubi duo consideranda sunt: *Unum*, quod aliquando uxor possit discedere a viro ex legitima causa: *Alterum*, quod, vivente viro, non possit alium virum accipere, sed debeat vel manere innupta, vel priori viro reconciliari.

CAPUT VII.

An Duellum sit licitum?

1. DUellum est singulare duorum certamen, ex pacto, seu condicto initum. Monomachiam vocant. Quæritur, quando licitum, & quando illicitum sit? Et quæ sint pœnæ illiciti duelli?

CONCLUSIO PRIMA.

2. Duellum in tribus casibus licitum est. *Primo*, quando necessarium est ad evitandam injustam mortem, certo alioqui imminentem. Ita Valentia *tom. 3. quæst. 17. punct. 1.* cum Navarro, & Cajetano. Ratio est, quia semper licitum est subire minus malum ad evitandum majus: at minus malum est, exponere se periculo mortis per duellum, quam incurrere certam mortem per injustā occisionem. *Secundo*, licitum est, quando Princeps, qui justum bellum gerit, videt se imparem esse, ac probabiliter timet succumbere, nisi bellum mutet in duellum. Ita Sanchius *lib. 2. c. 29. n. 16.* & alii ab eo citati. Ratio est, quia in tali casu cessat malitia duelli, quæ in eo consistit, quod uterque, inter quos duellum est, conjiciat se in periculum mortis sine sufficienti causa. At hoc non fit in proposito respectu illius, qui gerit justum bellum. Tametsi enim conjiciat se in periculum mortis, hoc tamen facit ex sufficientissima causa, quia per periculū privatæ mortis vult totē exercitum liberare a majori periculo publicæ cladis, ac internecionis. Nam majus periculum est, quando debilior exercitus confligit cum fortiori in bello, quam quando par pugnat cū pari in duello: *Tertio*, licitum est, quando miles nostræ partis in bello justo provocat militem alterius partis, eo animo, ut, si alter recuset, nostri milites fiant alacriores ad bellum. Tunc enim suscipitur duellum ad justum bellum promovendum. Item, quan-

do miles contrariæ partis provocat nostrum militem, sicut Goliath provocavit unum ex Hebræis. Tunc noster, qui justam causam fovet, potest acceptare duellum eo animo, ut ostendat nostros milites non timere hostem, sed paratos esse ad certamen, quandocumq; hosti visum est. Hoc etiam prodest ad promovendum bellum, & ad hostem deterrendum. Hi casus ad duos generales revocari possunt. *Unus* est, quando quis videt se injuste occidendum, nisi acceptet duellum. *Alter*, quando bonum commune id postulat. Vide *Toletum* lib. 5. Inst. Sacerd. c. 6. circa finem.

CONCLUSIO SECUNDA.

3. Duellum non est licitum in his casibus. *Primo*, quando suscipitur ad ostentationem virium, & oblectationem spectantiū. (cap. 1. de Torneamentis) Ratio, quia stultum, ac temerarium est, exponere se periculo vitæ præsentis, & futuræ, pro inani ostentatione, vel oblectatione. *Secundo*, quando suscipitur ad vindicandam injuriam. (*Valentia* q. 17. p. 1.) Ratio, quia privata persona non potest vindicare injuriam sibi factam. *Matth.* 7. 2. Roman. 2. 2. Publica potest quidem, sed per viam juris, aut belli vindicativi. Nisi forte necesse sit, bellum resolvere in duellum. (supra §. 2.) *Tertio*, quando suscipitur ad indagandam veritatem, & justitiam alterius partis. (cap. Monomachiam 2. quæst. 5. & cap. Significantibus, de purgatione vulgari.) Ratio, quia duellum, quod suscipitur ad testimonium veritatis, vel proprii juris, ac innocentiæ, ex se fallax est; quia sæpe contingit, innocentem in duello succumbere. (cap. Significantibus citato) *Quarto*, quando suscipitur ad defensionem proprii honoris, ne lædatur. (Cajetanus, Sotus, Navarrus, Valentia, & alii apud Sanchium num. 9.) Ratio, quia, quando agitur de vero honore, & ignominia, non oportet spectare, quid dicant homines improbi, & mundani; sed quid probi, & sapientes. Mundani putant viro nobili ignominiosum esse recusare oblatum duellū, scortationem, potationem, & similia, quibus improbi delectantur. Sapientes e contrario censēt honorificū esse respuere, quidquid divinæ legi adversatur. *Quinto*, quando suscipitur ad defensionem bonorum temporalium. (ex communi sententia) Ratio, quia sunt alia duo media aptiora ad hunc finem. *Unum*, per simplicem defensionem extra duellum. Possum enim, non ex pacto, ut in duello fit, sed ex bona occasione, si offertur, invasorem repellere, &, si necesse sit, interficere, ut res meas mihi conser-

vem,

Item, præsertim si sint magni pretii. *Alterum*, per viam Juris; quia si simplici defensioni non esset locus ob periculum propriæ vitæ (ut si invasor esset fortior, quam ego) possum illum accusare de injuria, & per sententiam Judicis compellere ad restitutionem. Ex his duobus mediis alterum potest eligi. Nam si advertam me fortiorem esse invasore, possum vi illum repellere; Sin minus, ad sententiam Judicis recurrendum est. Utrobique cessat periculum propriæ vitæ. At in duello tam mea, quam invasoris vita periculo exposita est.

CONCLUSIO TERTIA.

4. Antiquo jure pœna suspensionis statuta est in Clericos duellum exercentes, sive ipsi duellum obtulerint, sive acceptaverint. [*cap.* 1. de Clericis pugnantibus in duello] Novo jure variæ pœnæ constitutæ sunt, tum a Concilio Trid. *sess.* 25. *cap.* 19. de Reformatione, tum a tribus Pontificibus, Pio IV. Gregorio XIII. & Clemente VIII. quas copiose persequitur Sanchius *lib.* 2. *cap.* 39. *num.* 18. Summa earum est hæc. 1. Excommunicantur omnes, qui duellum exercent. 2. Excommunicantur Imperatores, Reges, Principes, qui concedunt locum pro duello exercendo. 3. Excommunicantur omnes, qui præbent consilium, favorem, auxilium ad duellum, & qui præsentes adstant, vel intersunt. 4. Morientes in duello privantur sepultura Ecclesiastica. Denique Clerici præter excommunicationem privantur etiam dignitatibus, beneficiis, & officiis Ecclesiasticis, si aliquo modo ad duellum cooperentur.

INDEX
LOCORUM S. SCRIPTURÆ
Hoc Manuali explicatorum.

Numerus prior indicat paginam; posterior paragraphum.

EX VETERI TESTAMENTO.

EX LIBRO GENESIS.

EX LIBRO EXODI.

EX LIBRO NUMERORUM.

EX LIBRO DEUTERONOMII.

EX ECCLESIASTE.

EX LIBRO SAPIENTIÆ.

EX LIBRO ISAJÆ.

EX LIBRO JEREMIÆ.

EX LIBRO EZECHIELIS.

EX LIBRO DANIELIS.

EX LIBRO MALACHIÆ.

intereft inter hæreticos, & paganos: quod hi fidem nunquam habuerunt: illi habuerunt, & amiferunt. Et jam ante oftendi, Simonem Magum, & Nicolaum Antiochenum habuiffe fidem, qui tamen poftea hæretici facti funt.

QUÆSTIO VI.

12. AN fides faciat hominem certum de fua juftitia, perfeverantia, & prædeftinatione? Affirmat Calvinus in Antidoto Concil. Trident, feff. 6. cap. 10. 13. & 14. Et aperte fequitur ex ipfius fundamentis, quæ funt hæc. Primum, fidem dari folis prædeftinatis. 2. Eam non amitti. 3. Sola fide hominem juftificari. 4. Qui fidem habet, certum effe de fua fide. Hinc fequitur, fi is, qui fidem habet, certus eft de fua fide, certum quoque effe de fua juftitia, quia fola fides juftificat: certum de fua perfeverantia, quia fides juftificans non amittitur: certum de fua prædeftinatione, quia fides datur folis prædeftinatis. Hæc Calvini opinio refellitur ex iifdem principiis, quibus innititur. Nam tria priora manifefte falfa funt, ut probatum eft. Quartum vero, five verum, five falfum fit, nihil ad rem facit. Nam etfi is, qui fidem habet, certus effet de fua fide, non tamen certus effet de fua juftitia, fi fola fides non juftificat; nec certus de perfeverantia, fi fides amitti poteft: nec certus de prædeftinatione, fi fides communis eft reprobis, & prædeftinatis.

CAPUT II.

De Jejunio, & Abftinentia.

1. NOs in Ecclefia Catholica folemus fervare varia jejunia, præfertim jejunium Quadragefimæ, Quatuor temporum, Vigiliarum, & abftinentiam a carnibus feria fexta, & Sabbato; idque propter præceptum Ecclefiæ, quod antiquiffima confuetudine introductum eft. Sicut enim in veteri Teftamento fæpe indicta funt jejunia, ac nominatim a Rege Saule, 1. Regum 14. 24. & a Jofaphat, 2. Paralipom. 20. 2. & a Rege Ninivitarum, Jonæ 3. 5. & ab Efdra, 1. Efdr. 8. 21. & ab Efther, Efth. 3. 19. Sic etiam ftatuit Ecclefia, ut Chriftiani certis anni temporibus jejunarent; tum ad Deum placandum, tum ad exercitium temperantiæ, & obedientiæ. Quod futurum prædixit Chriftus, Matth. 9. 15. *Venient autem dies, cum auferetur ab eis fponfus, & tunc jejunabunt.*

2. Ad

I. Adversarii contemnunt præceptum Ecclesiæ, & hoc solum faciendum ajunt, quod a Deo præcipitur. Jejunium autem non præcipitur a Deo. Mira res! Urgent præceptum Dei, & illud ipsum contemnunt. Deus præcepit, ut audiamus Ecclesiam, & illi obtemperemus; Adversarii non volunt. Audiant saltem, quid fecerint Rechabitæ; quibus a parente suo Jonadab mandatū fuit, ut & ipsi, & uxores eorū, & omnes posteri perpetuo abstinerent a vino. Non objecerunt; quod nostri Adversarii objiciunt, nihil faciendum esse; nisi quod Deus præcipit; sed dixerunt: *Non bibemus vinum, quia Jonadab filius Rechab, pater noster, præcepit nobis dicens: Non bibetis vinum vos, & filii vestri in sempiternum.* Et propterea a Deo laudati sunt, & peculiari benedictione affecti. Verba benedictionis sunt hæc: *Non deficiet vir de stirpe vestra, stans in conspectu meo cunctis diebus.* Jerem. 35. Hinc discant Adversarii, Catholicos non minus recte, ac laudabiliter facere, servando præceptum Ecclesię, quam Rechabitę fecerunt servando præceptum parentis sui Jonadab. Non enim minus laudabile est obedire communi matri Ecclesiæ, quam obedire privato homini.

CAPUT III.

De Imagine Christi.

1. CAlvinistæ sunt hostes imaginis Christi: certe Beza in colloquio Mōpelgartēsi ausus est dicere: *Fateor me ex animo crucifixi imaginem detestari*. Horribilis blasphemia. Et Paræus in c. 1. ep. ad Rom. dub. 18. diserte scribit, omnes esse idololatras, qui tuentur imaginem Christi, non minus, quam qui colunt imagines serpentum, & aliarum bestiarum. Nos dicimus imaginem Christi tripliciter spectari posse. 1. Quatenus est aurea, vel argentea, vel lignea, vel ex alia materia. 2. Quatenus artificiose facta est. 3. Quatenus Christum, & ejus beneficia nobis repræsentat, & hoc tertio modo religiose retinendam, colendam, ac honorandā esse. Ratio est, quia imago Christi non est deterioris conditionis quam olim in veteri Testamento fuerint imagines Angelorum, & ænei serpentis: At hæ jussu Dei factæ sunt, & in honore habitę.

2. Et quidem de imaginibus Angelorum scriptum est Exodi 25. 18. *Dixit Dominus ad Moysen: Facies duos Cherubim aureos, & productiles, ex utraque parte Oraculi, Cherub unus sit in latere uno, & alter in altero.* Ubi per duos Cherubim aureos intelliguntur duæ statuę, seu imagines aureæ, repræsentātes

duos

duos Angelos Cherubinos, quæ positæ erant in Tabernaculo super arcam fœderis, & expansis alis tegebant Arcam. Erant autem in magno honore, quia erant præcipua pars, & quasi ornamentum Arcæ. At tota Arca honorabatur a Judæis. Primo, quia ponebatur in Sancto Sanctorum, tanquam in loco honoratissimo, Hebr. 9.4. Secundo, quando translata fuit de domo Aminadab in domum Obededom, David cum universo populo eam honoravit, psallendo, & cantando citharis, & aliis musicis instrumentis, 2. Reg. 6. 5. Tertio, quia laicis non licebat eam portare, sed tantum Levitis, & Sacerdotibus, propter venerationem illi debitam. Ideoque Oza morte punitus est, quod ausus fuisset eam attingere, tametsi bona intentione id fecisset. 2. Reg. 6. 8. Quarto, Philisthæi, quia sine debito honore apud se illam retinebant, variis plagis a Deo attriti sunt, 1. Reg. 5. & 6. E contrario, Obededom, qui illam tribus mensibus in sua domo honorifice detinuerat, Dei benedictionem consecutus est, 2. Reg. 6. 11.

3. Similiter de imagine serpentis ænei scriptum est Num. 21. 8. *Fac serpentem æneum, & pone eum pro signo: qui percussus aspexerit eum, vivet.* Hoc factum est in deserto, seu solitudine, ubi multi e populo mordebantur ab ignitis serpentibus, & moriebantur. Deus, ut occurreret huic malo, mandavit fieri statuam, seu imaginem serpentis ex ære, quam si morsi aspicerent, sanabantur. Erat hæc imago in magna veneratione. 1. Ob causam jam dictam. 2. Quia erat figura Christi in cruce pendentis. Nam sicut morsi a serpentibus sanabantur ex aspectu in serpentem æneum; ita morsi a Diabolo sanantur ex fide in Christum crucifixum, Joan. 3. 14.

4. Unde sic concludo: Figura est minoris pretii, quam res figurata; quo pacto Moyses, qui erat figura Christi, minoris erat pretii, quam Christus; & Agnus Paschalis, quam Eucharistia; & Circumcisio, quam Baptismus. Si ergo imago serpentis ænei fuit honorata, multo magis imago Christi honoranda est. Nemo sanus dubitat. Imago serpentis non fuisset honorata, nisi fuisset figura, seu umbra imaginis Christi: nec sanasset morsos a serpentibus, nisi virtute Christi, qui sanat morsos a Diabolo.

5. Dices, Ezechias Rex confregit imaginem serpentis ænei, 4. Reg. 18. 4. Ergo & imago Christi confringenda est. Resp. Hæc consequentia Calvinistica non valet. 1. quia imago serpentis ænei, ut jam insinuavi, facta fuit in eum finem, ut morsi ab ignitis serpentibus illam aspicerent, & sanarentur. Itaque, durante illo fine, durabat imago: cessante, confringebatur. Duravit

autem

autem finis ille, quamdiu Judæi erant in solitudine, ubi erant serpentes venenati. Cessavit, quando ingressi sunt terram promissionis, ubi non erat periculum ab hujusmodi serpentibus. At imago Christi crucifixi in eum finem solet fieri, ut repræsentet nobis Christum Salvatorem, & ejus beneficia in memoriam revocet. Hic finis durabit usque ad finem mundi. Semper enim memoria Christi, & beneficium ejus ante oculos ponendum est: Semper igitur imago illius retinenda, & in pretio habenda. Deinde serpens æneus, cessante fine, propter quem erat factus, cœpit esse occasio idololatriæ. 4. Reg. 18. 4. Et ex hac etiam parte debuit confringi. Imago autem Christi non est occasio idololatriæ apud nos Catholicos, quia non alium ob finem eam retinemus, quam ut nobis Christum Salvatorem, & beneficia ejus repræsentet.

6. 2. Calvinistæ hæc non capiunt: agnoscant saltem quid ipsi facere consueverunt. Ipsi magno sumptu, ac artificio curant formari, depingi, exornari, & conservari statuas Principum, imagines uxorum, filiorum, parentum, avorum, etiam prædicantium. Quæ ergo insania est, imaginem Christi conspuere, abolere, & exterminare, illorum servare? Nimirum pluris illos faciunt, quam Christum. *Cæci sunt, & duces cæcorum.*

CAPUT IV.

De Circulo Calvinistico.

1. DAvid Paræus Calvinista objicit nobis circulum, quod Scripturam probemus per Ecclesiam, & rursum Ecclesiam per Scripturam. Cum enim quæritur: Unde scis, Scripturam esse divinam? Respondemus, quia Ecclesia sua infallibili authoritate id dicit: Cum iterum queritur, Unde scis, Ecclesiam, quę id dicit, habere infallibilem authoritatem? respondemus; quia scriptura id dicit.

2. Ego vicissim quæro ex illo, unde scis scripturam esse divinam? respondet, quia privatus meus Spiritus hoc dicit. Sed unde scis, privatum tuum spiritum esse infallibilem, & divinum? quia scriptura hoc dicit. Certe & hic circulus est, mi Paræ. Nam Scripturam probas per privatum spiritum, & rursus privatum spiritum per scripturam. Perinde ac si asseras: mater est proba, quia filius dicit, & filius est probus, quia mater dicit.

3. Res sic habet: Philosophi docent, committi circulum, quādo hoc per illud, & illud per hoc probamus apud eum, qui neutrum

trum concedit, & æque de utroque dubitat. Verbi gratia. Si negem, & matrem, & filium esse probum, circulum committes, probando matrem esse probam, quia filius dicit; & filium probum, quia mater dicit: Quare? quia utrumque mihi æque ignotum, & incertum est. Probatio autem debet procedere a notis ad ignota, vel a concessis ad inconcessa; ut ex Aristotele, & aliis Philosophis manifestum est. Hinc colligo, circulum fore, si quis Christianus apud Ethnicum, qui nec Ecclesiam, nec Scripturam admittit, probare vellet, Scripturam esse infallibilem, quia Ecclesia dicit; & Ecclesiam infallibilem, quia Scriptura dicit. Nam utrumque illi æque ignotum, æque incertum est. E contrario, non fore circulum, si unum per alterum probes apud eum, qui alterum admittit, alterum negat: Verbi gratia. Calvinista admittit Scripturam, negat Ecclesiæ infallibilitatem. Recte ergo convincam illum hoc modo: Scriptura, quam tu admittis, dicit Ecclesiam esse infallibilem: ergo revera infallibilis est. Similiter, si quis idiota admittat iudiciũ Ecclesiæ, & tamen nesciat in particulari, libros Machabæorum esse canonicos, facile persuadebo illi sine circulo, si sic dicam: Ecclesia, cujus tu authoritatem agnoscis, asseverat libros Machabæorum esse canonicos: ergo non debes de hac re amplius dubitare.

4. Et hic modus probandi usitatus est in Scripturis, & Patribus. Ostendam uno, vel altero exemplo. Pharisæi admittebant Moysen, negabant Christum. Convicit eos Christus his verbis, Joan. 5.36. *Si crederetis Moysi, crederetis & mihi: de me enim ille scripsit.* Contra, Manichæi admittebant Christum, & Evangelium; negabant Moysen, & Prophetas. Convicit eos Augustinus simili argumentandi modo in libris contra Faustum Manichæum, & lib. 1. de moribus Ecclesiæ Catholicæ cap. 1. & sequentibus. Idem nos facimus. Nam rudes Catholicos, qui dubitant de aliqua Scripturæ parte, convincimus judicio Ecclesiæ, cui se submittunt. Hæreticos vero, qui negant Ecclesiam, convincimus ex Scripturis, quas non negant. Et sic nullum committimus circulum.

5. At Paræus hoc modo excusari non potest. Nã spiritus privatus, quẽ ipse fingit, a nemine admittitur. Neminẽ ergo ex privato spiritu potest cõvincere. Quod sic ostendo. Nomine privati spiritus intelligit internã testificationem spiritus sancti, quam quis in se experitur. Hic spiritus habet tria privilegia. 1. Quod reperiatur in solis prædestinatis. 2. Quod solos prædestinatos, qui legunt, vel audiunt Scripturas, infallibiliter faciat certos de divina earũ authoritate: ita ut statim cũ audiunt, vel legunt aliquid, infallibiliter norint discernere inter Scripturas divinas, & nõ divinas. 3. Quod

eadem

eadem infallibiliter faciat eos certos de presenti justitiam, futura perseverantia, & vita æterna. Hæc privilegia colligit Paræus ex illo Joan. 10. 27. *Oves meæ vocem meam audiunt*. Ubi per oves ait intelligi prædestinatos, & per vocem Dei divinam Scripturam.

6. Hoc posito, videamus, an Paræus possit se expedire a circulo suo. Igitur quæro. Unde probas, Paræe, Evangelium Joan. esse verbum Dei? Ex privato meo spiritu, inquis. Sed unde probas, hunc tuum spiritum esse a Deo? Ex Evangelio Joan. *Oves meæ vocem meam audiunt*. Sed unde scis, hoc Evangelium esse verbum Dei? Ex privato meo spiritu. Sed unde constat, hunc tuum spiritum esse a Deo? Ex Evangelio Joannis. Sed si negem hoc Evangelium esse divinum, unde probabis? Ex privato spiritu, qui mihi hoc testificatur. Sed cum ille spiritus suspectus sit, unde probas a Deo esse? jam sæpe dixi. Quid mihi molestus es? Noli irasci, bone vir. Non vides te in circulo oberrare?

7. Magis constringam te. Unde scis te habere internam testificationem Spiritus Sancti? Ex Evang. Joan. *Oves meæ vocem meam audiunt*. At unde scis, te esse ovem Christi? Ex interna testificatione Spiritus S. Sed unde scis hanc testificationem esse a Spiritu Sancto? Quia sum ovis Christi. Iterum oberras in circulo. Nec facile elaberis. Poteris quidem sic argumentari: Oves Christi audiunt vocem sui Pastoris: sed Paræus est ovis Christi: ergo Paræus audit vocem sui Pastoris. Major vera est. Sed minor unde probatur? Quid si dicam te hœdum esse, non ovem? quid ages? an probabis te ovem esse, quia spiritum privatum habes? At volebas probare te spiritum privatum habere, quia ovis es. En novum circulum, quem tibi sic inculco: Unde constabit tibi, Paræe, quod habeas privatum spiritum testificantē? quia sum ovis Christi. Et unde constat, quod sis ovis Christi? quia habeo privatum spiritum, qui id testificatur. Apage cum isto circulo.

CAPUT V.

De Polygamia.

1. ANabaptistæ docent, licitam esse polygamiam, idest, licitum esse homini Christiano plures simul habere uxores, quod damnatum est in Concilio Tridentino *sess.* 24. *can.* 2. Nos tria tempora distinguimus. *Primum*, ab initio mundi usque ad Abrahamum. *Secundum*, ab Abrahamo usque ad Christum.

Tertium, a Christo usque ad finem mundi. In *primo* fuerunt primi parentes cum proximis suis posteris. In *secundo* Judæi cum suis progenitoribus, Abrahamo, Isaac, & Jacob. In *tertio* sunt Christiani.

2. Igitur in *primo* viguit sola monogamia, ex Dei institutione, Gen.1.27. *Masculum, & fœminam creavit eos*. In *secundo* concessa est polygamia. In *tertio* reducta est monogamia, & explosa polygamia, Matth.19.4. *Qui fecit hominem ab initio, masculum, & fœminam fecit eos*. Et 1.Cor 7.2. *Unusquisque suam uxorem habeat, & unaquæque suum virum habeat*.

CAPUT VI.

De vinculo Matrimonii.

1. ANabaptistæ docent, vinculum Matrimonii apud Christianos dissolvi posse propter hæresim alterius conjugis, quod etiam damnatum est in Trid. sess.24. Can.5. Et merito. Nam Christus Matth.19.6. generatim dicit: *Quod Deus conjunxit, homo non separet*.

2. Nec obstat, quod olim Judæis concessum sit, dato libello repudii, dimittere uxores suas, & alias ducere, quia hoc factum est propter duritiem cordis eorum, juxta illud Matth. 19.8. *Moyses ad duritiem cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras, ab initio autem non fuit sic*. Unde & Christus generatim dixit Marci 10. 11. *Quicunque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam*. Et Apost. Rom. 7. 2. *Quæ sub viro est mulier, vivente viro, alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est a lege viri. Igitur, vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro*.

3. Loquor de Christianis, quia aliud est de infidelibus. Nam si duo infideles contrahant matrimonium, & postea alter conjugum fiat Christianus, & alter persistat in infidelitate, potest Christianus infidelem dimittere, & cum alia Christiana contrahere, ut docet Apost. 1.*Cor*. 7. 15. Quod Christianis non licet. In nullo enim casu potest maritus Christianus uxorem Christianã dimittere, & cum alia contrahere. *Dices*. Potest id facere ob fornicationẽ, seu adulterium, ut fatetur Christus Matth.5.32. *Omnis, qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari: & qui dimissam duxerit, adulterat*. *Respondeo*. Aliud est, dimittere uxorem suam propter fornicationem; aliud, illa dimissa, ac vivente, aliam ducere. Prius concessum est a Christo, non poste-

posterius. Sic explicat Apostolus 1. Corinth. 7. 10. cum ait: *Iis autem, qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere: quod si discesserit* [ob fornicationem] *manere innuptam, aut viro suo reconciliari*. Ubi duo consideranda sunt: *Unum*, quod aliquando uxor possit discedere a viro ex legitima causa: *Alterum*, quod, vivente viro, non possit alium virum accipere, sed debeat vel manere innupta, vel priori viro reconciliari.

CAPUT VII.

An Duellum sit licitum?

1. Duellum est singulare duorum certamen, ex pacto, seu condicto initum. Monomachiam vocant. Quæritur, quando licitum, & quando illicitum sit? Et quæ sint pœnæ illiciti duelli?

CONCLUSIO PRIMA.

2. Duellum in tribus casibus licitum est. *Primo*, quando necessarium est ad evitandam injustam mortem, certo alioqui imminentem. Ita Valentia *tom. 3. quæst. 17. punct. 1.* cum Navarro, & Cajetano. Ratio est, quia semper licitum est subire minus malum ad evitandum majus: at minus malum est, exponere se periculo mortis per duellum, quam incurrere certam mortem per injustã occisionem. *Secundo*, licitum est, quando Princeps, qui justum bellum gerit, videt se imparem esse, ac probabiliter timet succumbere, nisi bellum mutet in duellum. Ita Sanchius *lib. 2. c. 29. n. 16.* & alii ab eo citati. Ratio est, quia in tali casu cessat malitia duelli, quæ in eo consistit, quod uterque, inter quos duellum est, conjiciat se in periculum mortis sine sufficienti causa. At hoc non fit in proposito respectu illius, qui gerit justum bellum. Tametsi enim conjiciat se in periculum mortis, hoc tamen facit ex sufficientissima causa, quia per periculũ privatæ mortis vult totẽ exercitum liberare a majori periculo publicæ cladis, ac internecionis. Nam majus periculum est, quando debilior exercitus confligit cum fortiori in bello, quam quando par pugnat cũ pari in duello: *Tertio*, licitum est, quando miles nostræ partis in bello justo provocat militem alterius partis, eo animo, ut, si alter recuset, nostri milites fiant alacriores ad bellum. Tunc enim suscipitur duellum ad justum bellum promovendum. Item, quan-

do miles contrariæ partis provocat nostrum militem, sicut Goliath provocavit unum ex Hebræis. Tunc noster, qui justam causam fovet, potest acceptare duellum eo animo, ut ostendat nostros milites non timere hostem, sed paratos esse ad certamen, quandocumq; hosti visum est. Hoc etiam prodest ad promovendum bellum, & ad hostem deterrendum. Hi casus ad duos generales revocari possunt. *Unus* est, quando quis videt se injuste occidendum, nisi acceptet duellum. *Alter*, quando bonum commune id postulat. Vide *Toletum* lib. 5. Inst. Sacerd. c. 6. circa finem.

CONCLUSIO SECUNDA.

3. Duellum non est licitum in his casibus. *Primo*, quando suscipitur ad ostentationem virium, & oblectationem spectantiū. (cap. 1. de Torneamentis) Ratio, quia stultum, ac temerarium est, exponere se periculo vitæ præsentis, & futuræ, pro inani ostentatione, vel oblectatione. *Secundo*, quando suscipitur ad vindicandam injuriam. (*Valentia* q. 17. p. 1.) Ratio, quia privata persona non potest vindicare injuriam sibi factam. *Matth.* 7. 2. Roman. 2. 2. Publica potest quidem, sed per viam juris, aut belli vindicativi. Nisi forte necesse sit, bellum resolvere in duellum. (supra §. 2.) *Tertio*, quando suscipitur ad indagandam veritatem, & justitiam alterius partis. (cap. Monomachiam, 2. quæst. 5. & cap. Significantibus, de purgatione vulgari.) Ratio, quia duellum, quod suscipitur ad testimonium veritatis, vel proprii juris, ac innocentiæ, ex se fallax est; quia sæpe contingit, innocentem in duello succumbere. (cap. Significantibus citato) *Quarto*, quando suscipitur ad defensionem proprii honoris, ne lædatur. (Cajetanus, Sotus, Navarrus, Valentia, & alii apud Sanchium num. 9.) Ratio, quia, quando agitur de vero honore, & ignominia, non oportet spectare, quid dicant homines improbi, & mundani; sed quid probi, & sapientes. Mundani putant viro nobili ignominiosum esse recusare oblatum duellū, scortationem, potationem, & similia, quibus improbi delectantur. Sapientes e contrario censēt honorificū esse respuere, quidquid divinæ legi adversatur. *Quinto*, quando suscipitur ad defensionem bonorum temporalium. (ex communi sententia) Ratio, quia sunt alia duo media aptiora ad hunc finem. *Unum*, per simplicem defensionem extra duellum. Possum enim, non ex pacto, ut in duello fit, sed ex bona occasione, si offertur, invasorem repellere, &, si necesse sit, interficere, ut res meas mihi conservem,

rem, præsertim si sint magni pretii. *Alterum*, per viam Juris; quia si simplici defensioni non esset locus ob periculum propriæ vitæ (ut si invasor esset fortior, quam ego) possum illum accusare de injuria, & per sententiam Judicis compellere ad restitutionem. Ex his duobus mediis alterum potest eligi. Nam si advertam me fortiorem esse invasore, possum vi illum repellere; Sin minus, ad sententiam Judicis recurrendum est. Utrobique cessat periculum propriæ vitæ. At in duello tam mea, quam invasoris vita periculo exposita est.

CONCLUSIO TERTIA.

4. Antiquo jure pœna suspensionis statuta est in Clericos duellum exercentes, sive ipsi duellum obtulerint, sive acceptaverint. [*cap*.1. de Clericis pugnantibus in duello] Novo jure variæ pœnæ constitutæ sunt, tum a Concilio Trid. *sess*. 25. *cap*. 19. de Reformatione, tum a tribus Pontificibus, Pio IV. Gregorio XIII. & Clemente VIII. quas copiose persequitur Sanchius *lib*. 2. *cap*. 39. *num*. 18. Summa earum est hæc. 1. Excommunicantur omnes, qui duellum exercent. 2. Excommunicantur Imperatores, Reges, Principes, qui concedunt locum pro duello exercendo. 3. Excommunicantur omnes, qui præbent consilium, favorem, auxilium ad duellum, & qui præsentes adstant, vel intersunt. 4. Morientes in duello privantur sepultura Ecclesiastica. Denique Clerici præter excommunicationem privantur etiam dignitatibus, beneficiis, & officiis Ecclesiasticis, si aliquo modo ad duellum cooperentur.

INDEX
LOCORUM S. SCRIPTURÆ
Hoc Manuali explicatorum.

Numerus prior indicat paginam; posterior paragraphum.

EX VETERI TESTAMENTO.

EX LIBRO GENESIS.

EX LIBRO EXODI.

EX LIBRO NUMERORUM.

EX LIBRO DEUTERONOMII.

EX LIBRIS REGUM.

EX LIBRO JOB.

EX PSALMIS.

EX LIBRO JEREMIÆ.

EX LIBRO EZECHIELIS.

EX LIBRO DANIELIS.

EX LIBRO MALACHIÆ.

EX NOVO TESTAMENTO.
Ex S. Matthæo.

domos

EX S. MARCO.

EX S. LUCA.

EX S. JOANNE.

4.13. Qui

EX ACTIBUS APOSTOLORUM.

EX EPIST. AD ROMANOS.

EX I. AD CORINTHIOS.

EX II. AD CORINTHIOS.

EX EPIST. AD GALATAS.

EX EPIST. AD EPHESIOS.

EX EPIST. AD PHILIPPENSES.

EX EPIST. AD COLOSSENSES.

EX II. AD THESSALONICENSES.

EX I. AD TIMOTHEUM.

EX EPIST. AD TITUM.

EX EPIST. AD HEBRÆOS.

EX EPIST. CATHOLICA JACOBI.

EX I. PETRI.

EX II. PETRI.

EX I. JOANNIS.

EX APOCALYPSI.

INDEX RERUM.

Numerus prior paginæ, sequens nota est paragraphi.

A

C

D

E

Fide-

F

G

H

I

In-

Judæi

Justi-

Li-

M

INDEX RERUM.

Numerus prior paginæ, sequens nota est paragraphi.

A

C

D

E

Eccle-

Fide-

F

G

Gra-

H

I

Judæi

O

P

Q

R

S

 plo,

T

V

Vo-

L. D. V. Q. M.